

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๕

พระจริงพระปลอม

พระในครั้งพุทธกาลเป็นพระพุทธเจ้าก็มี พระของพระพุทธเจ้าเป็นพระสาวกอรหันต์ก็มี แต่ต่อมาในสมัยพระของพวกเรานี้จะเป็นพระอะไรก็ยังไม่ตายตัวไม่ได้ ถ้าเป็นพระชอบบอกบัตร์บอกเบอร์ก็ต้องเรียกตามชื่อว่า พระบัตร์พระเบอร์ พระสะเดาะเคราะห์สะเดาะกรรม พระดูฤกษ์ยามยามดี พระลงเลขลงยันต์ พระตะกรุดคาถา เหล่านี้ก็ล้วนแต่พระทั้งนั้น ไม่ทราบว่าจะองค์ไหนเป็นพระของเขาและพระรูปไหนเป็นพระของเรา เพราะพระคละเคล้ากันด้วยพระ ไม่สามารถจะแยกพระออกจากพระได้ ส่วนพระของพระพุทธเจ้าก็ดี พระสาวกของพระพุทธเจ้าก็ดี ท่านปฏิบัติตนของท่านอย่างใดจึงกลายเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา และกลายเป็นพระสาวกอรหันต์ขึ้นมา พระของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างนี้

มาถึงพระของพวกเรานี้กลายเป็นพระทันสมัย เรียกว่าพระสมัยใหม่ มีทุกอย่างไม่แพ้โลกเขาเลย ตนก็ไว้ใจตนเองไม่ได้ทั้ง ๆ ที่ตนก็เป็นนักบวช นุ่งห่มผ้ากาสาขาวพัสดร์ โกงนมโกงคั่ว ปฏิญาณตนเป็นพระเช่นเดียวกันกับพระสมัยพุทธกาล การงานของพระทุก ๆ อย่างโดยมากออกจากความรู้สึกและความชอบใจ ส่วนจะเป็นไปตามแถวแนวแห่งหลักธรรมนั้นยังเป็นปัญหาที่ดีไม่แตก เพราะเหตุนี้พระในสมัยพุทธกาลกับพระสมัยปัจจุบันจึงต่างกันปฏิบัติภาครื่องดำเนิน แม้จะอยู่ในวงนักบวชและพระโอวาทของพระพุทธเจ้าอันเดียวกันก็ตาม แต่โอวาทสำคัญคือโอวาทของกิเลสตัณหาอาสวะมันครอบอยู่ที่หัวใจของเราทุก ๆ ท่าน เมื่อเรามีความใคร่ใฝ่ใจต่อโอวาทอันจอมปลอมซึ่งฝังอยู่กับใจของเราแล้ว ความเคลื่อนไหวทางกาย วาจา ใจ ทุก ๆ อาการ จะต้องกลายเป็นของปลอมจากพระโอวาทของพระพุทธเจ้าไปหมด ไม่มีอันใดจะปรากฏเป็นความจริงขึ้นมาทางกาย วาจา ใจของพวกเรา ผลอันจะพึงได้รับต้องเดินตามรอยแห่งเหตุที่ตนได้ดำเนินไปแล้ว

การดำเนินเหตุของพระพุทธเจ้าก็ดี ของพระสาวกก็ดี จนได้มาเป็นสรณะของพวกเราทุกวันนี้ กับพวกเราทั้งหลายที่ได้เปล่งวาจาเป็นพระของพระพุทธเจ้า เป็นพระศากยบุตร จะเหมือนกันหรือไม่นั้น ต้องขึ้นอยู่กับพระโอวาทของพระพุทธเจ้ามาปกครองจิตใจของเรา และโอวาทอันจอมปลอมซึ่งฝังอยู่ในหัวใจของเราทั้งวันทั้งคืนนั้นนี้ขอให้เราทั้งหลายพิจารณา ถ้าเราเห็นว่าพระพุทธเจ้าประเสริฐกว่าเทวทัตที่ฝังอยู่ในหัวใจของเราแล้ว เราก็จะกลายเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้าขึ้นมาด้วยความบริสุทธิ์เป็นขั้น ๆ ขึ้นไป จนถึงความบริสุทธิ์โดยสิ้นเชิง คือ สาวกอรหันต์

การที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานนานหรือไม่นาน จะไม่เป็นปัญหาอันใดกับท่าน ผู้บำเพ็ญตนอยู่กับธรรมของท่าน จะปรากฏผลขึ้นมาตามลำดับแห่งเหตุเสมอไป เหตุที่เราบำเพ็ญถูกต้องแล้วกับผลอันชอบธรรมซึ่งผู้ปฏิบัติจะควรได้รับ จะไม่ขึ้นอยู่กับพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่หรือนิพพานไปแล้ว แต่ขึ้นอยู่กับหลักสวากขาตธรรม และนิกายนิกกรรมโดยถ่ายเดียว เราทุกท่านจงตัดสินใจว่าจะน้อมตนไปสู่โอวาทใด โอวาทอันสำคัญที่พร่ำสอนตนอยู่ตลอดเวลา คือโอวาทที่เกิดจากวิภูษะเป็นครูสอน ใครจะสอนหรือไม่ก็ตาม ธรรมชาตินี้เป็นครูสอนโดยลำพังตนเอง เพราะความชำนาญและเชี่ยวชาญในทางสายนี้มานาน จนไม่สามารถจะนับอ่านได้ว่าก็ก่อกัลป์ การเกิด ๆ ตาย ๆ ซึ่งมีประจำอยู่ในสัตว์และสังขารทั่ว ๆ ไป ไม่มีใครจะสามารถคัดค้านกันได้ว่ามีมากน้อยต่างกันเท่าไร ไม่เหมือนกับสมบัติภายนอกซึ่งมองเห็นด้วยตาเห็นว่า คนนั้นมีมาก คนนี้มีน้อย พอจะมาเทียบเคียงหรือวัดเหวี่ยงกันได้

ถ้าเราเป็นผู้มุ่งหวังความเป็นสาวกที่แท้จริงของพระพุทธเจ้าแล้ว จงเป็นผู้หนักในพระโอวาท ซึ่งเป็นธรรมที่บริสุทธิ์หลุดจากพระโอษฐ์ของพระองค์ออกมาเป็นธรรมทั้งแท่ง แล้วน้อมมาปฏิบัติตัดกาย วาจา ใจของตนให้เป็นไปตาม อย่างนี้จึงจะเป็นไปได้ ในแถวแห่งธรรมที่พระองค์และสาวกได้ผ่านไปแล้ว ถ้าเรายังจะเห็นเรื่องความเห็นของเรา ซึ่งเป็นตัวหลอกลวงอยู่ตลอดเวลาว่าเป็นของดีด้วยแล้ว แม้เราจะเปล่งวาจาว่าเป็นศิษย์ของพระตถาคตก็สักแต่คำพูดเท่านั้น ไม่ปรากฏผลอันใดให้เป็นความสมหวังตามคำกล่าวอ้างนั่นเลย

ยิ่งสมัยทุกวันนี้ ไปและอยู่ที่ไหน ๆ เต็มไปด้วยสิ่งแวดล้อมที่เป็นภัย ผู้หนักในธรรมปลื้มตนลำบาก เนื่องจากภาวะต่าง ๆ เป็นเครื่องบังคับไปในตัว แทบจะกล่าวได้ว่า “ตกภาวะคับขัน” แต่ตามธรรมดาสีงแวดล้อมเป็นของเคยมี ต่างกันที่มีมากมีน้อย และน่าสะดุดตาสะดุดใจต่างกันมากน้อยเท่านั้น ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งเหล่านั้น เป็นไปอยู่ตลอดเวลา ถ้าเราจะเห็นสิ่งแวดล้อมซึ่งเปลี่ยนแปลงตัวเองอยู่ตลอดเวลาว่าเป็นของแปลกและอัศจรรย์แล้ว จิตใจจะมีความคึกคะนอง ความรักใคร่สนใจฝังใจต่อสิ่งเหล่านั้น แล้วยึดถือมาเป็นอารมณ์เครื่องกดขี่จิตใจให้เพิ่มความกังวลมากขึ้น หนักเข้าไม่เป็นอันหลับนอน และยิ่งตัดทอนการศึกษาปฏิบัติธรรมให้น้อยลงจนไม่มีความฝังใจในธรรมเหลืออยู่เลย จนลืมพระโอวาทของพระพุทธเจ้าและกลับเห็นโอวาททั้งหมดกลายเป็นข้าศึกต่อตนเอง กลายเป็นข้าศึกต่อส่วนรวม และกลายเป็นข้าศึกต่อโลกทั่วแดนดิน

แท้ที่จริงโอวาทของพระพุทธเจ้าไม่เคยเป็นข้าศึกต่อผู้ใด แต่กลับเป็นพระโอวาทที่ระงับดับไฟ คือความรุ่มร้อนภายในใจของสัตว์ให้ระงับดับไป ตามกำลังความสามารถ

ของผู้ปฏิบัติตามพระโอวาทด้วยความสนใจ ต้องระงับดับได้ซึ่งกองเพลิงอันเผาผลาญ อยู่ภายในใจอย่างแน่นอน

สิ่งของบางอย่างเป็นคุณสำหรับโลก แต่กลับเป็นภัยสำหรับนักบวช ฉะนั้นขอให้ คำนี้ถึงตัวของเรากับสิ่งที่กล่าวมา และฟังคำนี้เสมอว่าพระมีความหมายแค่ไหน คำว่าพระ แปลว่า ประเสริฐ ถ้าเป็นเรื่องของคนก็แปลว่า คนประเสริฐ ถ้าแยกออกไปสู่ การงานก็แปลว่า การงานประเสริฐ ที่จะเป็นไปเพื่อความประเสริฐหรือให้ถึงแดนแห่ง ความประเสริฐ เราต้องพิจารณาเสมอ

พระของพระพุทธเจ้าเป็นพระมาโดยลำดับ ด้วยปฏิบัติที่ดำเนินตามสวากขาต ธรรมซึ่งตรัสไว้ชอบแล้ว การดำเนินทุก ๆ อากาที่เคลื่อนไหวของศิษย์พระตถาคตใน ครั้งนั้น ปรากฏว่าดำเนินไปโดยชอบ สมกับคำว่าสวากขาตธรรมที่ประทานไว้ ผลที่ ได้รับจึงปรากฏแต่ต้นว่า ท่านองค์นั้นสำเร็จเป็นโสดา ท่านองค์นั้นสำเร็จเป็นพระ สกิทาคา ท่านองค์นั้นสำเร็จเป็นพระอนาคา และท่านองค์นั้นสำเร็จเป็นพระอรหันต์อยู่ ในที่นั้น ๆ นี่คือผลที่สืบเนื่องมาจากสวากขาตธรรมกลายเป็นนิยานิกธรรมต่อตนเอง คือยังปฏิบัติให้ถึงความพ้นทุกข์ได้ด้วยเหตุนี้ ก็ธรรมที่ประทานไว้สวาททั้งหลาย ดำเนินตามปรากฏผลอย่างนี้ มาสมัยทุกวันนี้เป็นพระของใคร

เราทุกท่านก่อนบวชต่างก็เปล่งวาจาถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยกันทั้งนั้น คำว่า พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ แม้แต่สามเณร เณร ชิกิไม่เคยละ เว้น แต่เหตุใดเราจึงกลายเป็นเหมือนพระอิฐพระปูนซึ่งไม่มีความสำคัญในมรรคผล นิพพานไปเสียหมด โดยกลายเป็นพระหนังสือพิมพ์ กลายเป็นพระวิทยุ กลายเป็นพระ โทรทัศน์ กลายเป็นพระบัตรพระเบอร์ พระสะเดาะเคราะห์สะเดาะกรรม ล้างบาปล้าง เวรไปเสียอย่างนั้น พระที่กล่าวมานี้เป็นพระของพระพุทธเจ้าหรือเป็นพระของใคร ถ้า ปลอมด้วยความประทุติ ปลอมด้วยความรู้ความเห็นและความเข้าใจไม่ถูกหลักธรรม ของพระพุทธเจ้าแล้ว จะจัดว่าเราเป็นพระที่ชอบธรรมหรือไม่ และผลที่พึงได้รับจะ ชอบธรรมหรือไม่อีกเหมือนกัน สมัยทุกวันนี้เราเป็นพระอย่างนี้กันเสียมาก

ขอให้เราทั้งหลายสำนึกตัวเสมอว่า เราเป็นพระของพระพุทธเจ้าผู้มีพระนาม กระเบื้องเลื่องลือทั่วทั้งไตรภพ ด้วยพระเกียรติและข้อปฏิบัติพร้อมทั้งพระวิสุทธิคุณ ควรที่พวกเราจะเทิดทูนพระองค์ท่านด้วยความประทุติดีและข้อปฏิบัติชอบ สิ่งเหล่านี้ โลกเขามีหรือนำไปใช้ไม่มีโทษและกลับเป็นประโยชน์สำหรับโลก แต่ทางพระเมื่อนำสิ่ง เหล่านี้มาประกอบหรือสนใจใช้สอยแบบโลกเขา ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสีย เป็นไปเพื่อความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม เป็นไปเพื่อความกังวล เป็นไปเพื่ออารมณ์ของโลก และเผาผลาญจิตใจไม่มีวันสร้างยิ่งกว่านักดื่มสุราเสียอีก ศีลก็ดี สมานก็ดี ปัญญาที่ดีจะ

ขาดจากความสนใจต่อการรักษา และกลายเป็นความมั่นคงและฉลาดไปในทางเสื่อมเสียโดยไม่รู้สึกรู้ตัว

ยกตัวอย่าง เช่น วิทยุ ได้ฟังแล้วต้องติดใจ ยิ่งโทรทัศน์ ทั้งได้เห็นทั้งได้ยินด้วย จะต้องเพิ่มกิเลสขึ้นในขณะที่ได้เห็นได้ยินโดยไม่ต้องสงสัย สิ่งเหล่านี้โลกเขาดูเขาฟังไม่มีความเสียหายเพราะเขาเป็นโลก มิใช่เป็นพระเป็นนักรบวช แต่เรื่องของธรรมที่เกี่ยวกับนักรบวชแล้ว ต้องมีความเสื่อมเสียทางด้านจิตใจลงเป็นลำดับ และก่อนที่เขาจะปิดสถานีทุก ๆ แห่ง เขาต้องประกาศรายการว่า เวลาเท่านั้นประกาศเรื่องนั้น เวลาเท่านั้นจะออกเรื่องนั้น อย่างนี้ทุก ๆ วันไป เราผู้คอยเงี่ยหูฟังและดูด้วยความสนใจใคร่ต่อรายการนั้น ๆ ยิ่งกว่าพระโอวาทคำสอนของพระพุทธเจ้า จะต้องฝังลงในจิตใจแบบถอนไม่ขึ้น หรือแบบไม่ยอมถอยเอาเลย

พอเวลาจนถึงเขาประกาศและออกตามรายการเท่านั้น แม้จะมีธุระจำเป็นในหน้าที่ของสมณะ เช่น ถึงเวลาทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น ศึกษาเล่าเรียนท่องจำ เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาอบรมจิตใจ และฟังโอวาทจากครูอาจารย์ ต่างก็ปล่อยวางเสียสิ้นไม่มีอันใดเหลือ กลายเป็นเรื่องของรายการต่าง ๆ ทำหน้าที่แทนเป็นประจำไปเสียหมด เพราะฉะนั้นจิตใจจึงกลายเป็นโลกโดยตลอด แม้อาการของกาย วาจา ใจทุกส่วนก็เคลื่อนไหวไปตามเรื่องเหล่านั้นเสียสิ้น แล้วเราจะหาพระ ความประเสริฐ ความสงบเยือกเย็นใจจากธรรมของพระพุทธเจ้าได้ที่ตรงไหน เมื่อเรื่องเป็นอย่างนี้แล้วเราจะหาบรรดผลนิพพานที่ไหนมา เพราะบรรดผลนิพพานไม่ได้เกิดจากสิ่งเหล่านั้น

การบวชหรือการปฏิบัติธรรม มุ่งเพื่อจะแก้สิ่งกังวลและมัวหมองจากจิตใจของตนให้ได้รับความสงบเยือกเย็น เพราะเหตุแห่งธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องอบรมเท่านั้น มิใช่เป็นเรื่องวิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์หนังสือเพลิน จะสามารถทำจิตใจของนักรบวชเราให้ได้รับความสงบเยือกเย็น และกลายเป็นผู้มีความเฉลียวฉลาดสามารถสั่งสอนประชาชนให้มีศีลธรรมอย่างถึงจิตถึงใจ ได้ความเชื่อความเลื่อมใสฉลาด และเคารพพระศาสนา มาจากสิ่งเหล่านี้ไม่มีเลย นอกจากจะเป็นที่ดูถูกเหยียดหยามของประชาชนพุทธบริษัท และคนต่างชาติถือศาสนาอื่นเท่านั้น

ฉะนั้นเราทุกท่านผู้เป็นนักรบวชและนักปฏิบัติ จงเกิดทุนตนเองและพระศาสนาด้วยข้อปฏิบัติอันถูกต้องตามหลักธรรม จะเป็นความเจริญแก่ตนและชาติบ้านเมือง ถ้าไม่เช่นนั้นก็จะกลายเป็นว่า พระกับฆราวาสไม่เห็นมีอะไรผิดแปลกกัน เพราะลำพังผ้าเหลืองอยู่ในร้านค้าต่าง ๆ มีถมเถไป เพียงผ้าเหลืองเท่านั้นเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกได้แล้ว ร้านค้าไตรจีวรมีทั่วไปจะเอาสักเท่าใดก็ได้ เขาไม่จำเป็นต้องเข้ามาในวัด การ

ที่เขาเข้ามาในวัดเนื่องจากเขามีความเชื่อความเลื่อมใสในพระสงฆ์องค์นั้น ๆ ในวัดนั้น ๆ

เขาไม่มีความเชื่อความเลื่อมใสและก้าวเข้ามาในวัดเพราะพระมีวิทยุ เพราะพระมีโทรทัศน์ และเพราะพระมีหนังสือพิมพ์หนังสือเพลิน และเพราะพระมีโรงลิเกละคร โรงระบำที่เต้นรำต่าง ๆ และโรงหมัดโรงมวยอยู่บนกุฏิ คืออยู่ในโทรทัศน์ มีเครื่องประกาศโศกณณอยู่ในกุฏิคือวิทยุ และมีข้าวอยู่บนกุฏิคือหนังสือพิมพ์ สิ่งเหล่านี้มีถมไป ในร้านค้า เอาเงินใส่รถยนต์ไปซื้อ บรรทุกรถไฟไปก็ไม่หมด ไม่เป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนเป็นที่เคารพเลื่อมใสได้จากกิจการของพระที่ทำไปโดยวิธีนี้ และจะให้เป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าได้ที่ตรงไหน

เมื่อเราปฏิญาณตนว่าเป็นศิษย์พระตถาคต แต่ทำกาย วาจา ใจของตนให้ ล้มละลายไปตามกระแสแห่งโลกอย่างเต็มที่เช่นนี้แล้ว จะให้เขากราบสนิหได้อย่างไร วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ โรงลิเก ระบำ โรงหมัดโรงมวยและการละเล่นต่าง ๆ ฆราวาสเขามีไม่อด ไม่จำเป็นที่เขาจะพยายามแบกร่างเข้ามาสู่วัด โดยสละเวลาและ กิจการต่าง ๆ ทั้งเงินทองของมีค่าทุกสิ่งทุกอย่างเข้ามาในวัด การที่เขาเข้ามาในวัดก็เพื่อ จะกราบไหว้พระซึ่งเป็นเพศที่เย็น และความประพฤติปฏิบัติเป็นที่จับจิตจับใจเป็นที่ เคารพเลื่อมใส เป็นที่ไว้วางใจ เป็นที่ดับทุกข์ดับร้อนสำหรับผู้มีความทุกข์ร้อนภายในใจ ให้จิตจางหายไปได้ เพราะอำนาจแห่งเพศของพระ ข้อปฏิบัติของพระ และโอวาทของ พระที่กล่าวออกด้วยหลักธรรมอันเยือกเย็น ซึ่งเกิดจากข้อปฏิบัติของพระจริง ๆ ขอให้ ทุกท่านจงตระหนักใจในเรื่องที่กล่าวมา

เวลานี้ศาสนากำลังจะล้มเหลวในตัวของเราเอง ส่วนในคัมภีร์ที่ท่านจารึกหรือ พิมพ์เก็บรักษาไว้ในตู้หรือที่ต่าง ๆ ยังมีอยู่อย่างสมบูรณ์ ไม่บกพร่องหรือสูญหายไป แม้แต่น้อย แต่มันบกพร่องสำหรับผู้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักของพระธรรมวินัย แม้ ตนเองก็ไว้วางใจตนเองยังไม่ได้ แล้วจะให้คนอื่นมาไว้วางใจตนได้ที่ไหน โลกร้อนวุ่นเข้ามาพึ่ง เรา เราก็กลายเป็นเพลิงทั้งกองไปเสีย จึงไม่ทราบว่าจะเป็นที่พึ่งพิงของใครได้

พระพุทธเจ้าปรากฏว่าเป็นที่พึ่งของโลก และพระสงฆ์สาวกปรากฏว่าเป็นสรณะ ของโลก เป็นที่ร่มเย็นของโลก แม้โลกเขายังละกิเลสไม่ได้ก็ตาม ขณะที่เขาเข้ามาเฝ้า พระพุทธเจ้าและมากราบไหว้พระสงฆ์ เขายังได้รับความแช่มชื่นเบิกบานจิตใจ โดยมีความรู้สึกว่าได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้บริสุทธิ์ ทั้งส่วนพระกาย พระวาจาและส่วนแห่ง พระทัย และได้เข้ากราบไหว้พระสงฆ์สาวกผู้มีศีลบริสุทธิ์ ทรงไว้ซึ่ง ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ แม้เขาจะไม่ได้สมบัติอันล้ำค่าอย่างพระพุทธเจ้าแล

สาวกได้ก็ตาม เพียงเขาก้าวเข้ามาฟังฟังร่ำเงาของพระเท่านั้นก็ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขชอบอุ่งใจไปนาน

แต่เมื่อเขาก้าวเข้ามาสู่วัดของพวกเราแล้วเห็นแต่วิฑู เห็นแต่โทรทัศน์ และเห็นแต่หนังสือพิมพ์หนังสือเพลินเกลื่อนอยู่ในวัด ในกฎิพระ พุดอกคำใดเป็นการบ้าน การเมือง พุดเป็นโลกเป็นสงสารไปหมด กิริยาที่ทำทั้งหมดเป็นอาการของฆราวาส จิตที่คิดออกมาทุก ๆ อาการที่เคลื่อนไหว ล้วนแต่เป็นการบ้านและการเมืองทั้งนั้น ไม่มีมารยาทอันสงบพอเป็นเครื่องหมายแห่งสมณะเหลืออยู่บ้างเลย แล้วจะให้โลกไวใจและกราบไหว้ใครลงได้อย่างสนิทใจ และจะให้เขาฝากจิตฝากใจฝากเป็นฝากตายไว้กับใคร เมื่อนักบวชผู้รักษาศาสนาอันเป็นบ่อแห่งความร่มเย็น ได้กลายเป็นกองเพลิงไปหมดทั่วทุกหนทุกแห่งอย่างนี้ แล้วเราจะหาว่าโลกไม่ดีมันไม่ได้ โลกเขายังดีเพราะยังรู้จักแสวงหาที่พึ่ง ไม่เหมือนพระเราซึ่งกำลังห่อกันทำลายที่พึ่งของตน คือข้อปฏิบัติ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มรรคผลนิพพาน

โลกเคยเป็นโลกมาแต่กัปไหนกัลป์ใด แม้พระพุทเจ้าก็อุบัติขึ้นในโลกและอาศัยโลกเป็นอยู่ตลอดวันพระองค์ปรินิพพาน ไม่เคยได้ยินว่าพระองค์อดอยากขาดแคลนเพราะโลกเขาไม่สนใจ พระสงฆ์สาวกก็เช่นเดียวกัน ต่างก็มีความเป็นอยู่โดยสมบูรณ์บริบูรณ์ ชีวิตจิตใจเป็นอยู่ด้วยอาหารปัจจัยซึ่งออกมาจากโลก คือญาติโยมทั้งนั้นเป็นผู้อุปถัมภ์ดูแล ด้วยความสนอกสนใจใคร่ต่อบุญกุศลจริง ๆ พระพุทเจ้าและสาวกท่านเป็น ปุณฺณกุเขต คือเนื้อนาบุญของท่านด้วย เป็นเนื้อนาบุญของโลกให้ได้รับความร่มเย็นจากท่านด้วย

ส่วนพวกเราจะเป็เนื้อนาอะไร และจะทำความร่มเย็นให้โลกอาศัยได้แค่ไหน เมื่อตนก็กำลังร้อนเพราะการแสวงหาไฟมาเผาตนเองอยู่ตลอดเวลา นี่แลเรื่องพระศาสนาล่มจมในนักบวชของพวกเราผู้ไม่สนใจในข้อปฏิบัติ เมื่อโลกเขาจะว่ากล่าวตักเตือนก็ลำบาก เพราะเห็นแก่ผ้าเหลืองอันเป็นองค์แทนพระพุทเจ้าผู้ทรงพระเกียรติอันสูงสุด เป็นแต่มองดูพระด้วยความสลตสังเวชใจในลูกศิษย์ของพระตถาคต เมื่อเลยตามเลยทำไป ๆ จนเคยชินติดสันดานถึงขั้นไร้ความสำนึกแล้ว เลยกลายเป็นผู้หมดยางอายต่อการทำหิติเตียนไปเสียสิ้น ใจจึงกลายเป็นโลกไปเสียทั้งดวงในร่มผ้าแห่งกาสาวพัสตร์

ที่ถูกราคควรจะคิดถึงใจของเรา เพียงเราจะก้าวเข้าสู่วัดหาครูอาจารย์องค์นั้น ๆ ในวัดใดก็ตาม ก่อนจะก้าวเข้าไปเราต้องคิดจนเต็มใจเหมือนกันว่า ควรจะก้าวเข้าไปหาอาจารย์องค์ไหน อยู่วัดอะไร เมื่อก้าวเข้าไปหาท่านแล้ว อาจารย์องค์นั้น ๆ เป็นอย่างไร พอจะให้ความร่มเย็นและอุปบายต่าง ๆ เป็นกำลังใจให้ได้รับความเชื่อความเลื่อมใสมาก

น้อยเพียงไรหรือไม่ เราต้องคำนึงเหตุผลดี-ชั่วด้วยกันทุกคน คิดอ่านไตร่ตรองดูอย่างละเอียดถี่ถ้วน จนแน่วแน่ในใจแล้วจึงตัดสินใจเข้าไปหาอาจารย์องค์นั้น ๆ นี้เพียงเราเองก็ยังคงคิดอย่างนี้

โลกย่อมมีความรู้สึกคือหัวใจอันเดียวกัน ร้อนใคร ๆ ต้องทราบ เมื่อเป็นเช่นนี้ สถานที่เย็นและบุคคลเย็นจะไม่ทราบอย่างไร และในขณะที่เดียวกันสถานที่ร้อนและบุคคลร้อนเขาก็ต้องทราบเช่นเดียวกัน หัวใจของเราร้อนเรายังทราบได้ หัวใจของประชาชนต้องทราบในความรู้สึกของตัวเองด้วยกันทั้งนั้น และพยายามเสาะแสวงหาสิ่งที่จะเป็นคุณแก่ตนเอง แต่ความสุขที่เกิดจากโภคทรัพย์ ส่วนนั้นเขาแสวงหาของเขาเอง โดยไม่มาเกี่ยวข้องกับพระ แต่การปกครองจิตใจ ปกครองบ้านเรือนครอบครัวสถานประกอบการงานและวงสังคมนั้น ๆ ต้องอาศัยธรรมเป็นเครื่องปกครอง ยิ่งเป็นผู้มุ่งความสุขทางด้านจิตใจโดยเฉพาะด้วยแล้ว ก็ยิ่งเห็นวัดและพระสงฆ์เป็นของสำคัญ และจำเป็นยิ่งกว่าสิ่งเหล่านั้น

แล้วใครจะสามารถให้ความร่มเย็นแก่ตัวเองและแก่โลก ซึ่งเป็นอันดับที่สอง นอกจากทำตัวให้มีความร่มเย็นภายในใจแล้วให้ความร่มเย็นแก่คนอื่นได้ เพราะพระพุทธเจ้าพระองค์ทำความร่มเย็นในพระทัยก่อน แล้วจึงทำความร่มเย็นแก่โลกด้วยพระเมตตาตลอดวันเสด็จปรินิพพาน สวาททั้งหลายก็ทำหน้าที่ให้ความร่มเย็นแก่โลก โดยถ่ายทอดกันมาเป็นลำดับ นับแต่วันสำเร็จมรรคผลตรัสรู้ธรรมจากพระพุทธเจ้าด้วยข้อปฏิบัติของตน

ส่วนพวกเราจะให้ความร่มเย็นแก่ใจตนเองด้วยอะไร นอกจากหลักธรรมที่กล่าวมานี้เท่านั้น จะไม่มีอะไรเป็นเครื่องร่มเย็นสำหรับหัวใจของเรา และไม่มีอะไรจะให้ความร่มเย็นแก่โลกนอกจากธรรม คือความร่มเย็นที่มีอยู่ภายในใจอันเกิดจากข้อปฏิบัติของเรา แล้วถ่ายทอดแก่ท่านผู้ประสงค์ความร่มเย็นมาอาศัยพึ่งพิงกับพระ จะเป็นกาลเป็นคราวหรือชั่วระยะหนึ่งก็ตาม จะให้หนีออกไปจากพระโอวาทคำสอนของพระพุทธเจ้านี้ไม่มี

คำว่า มัชฌิมา มีความหมายแค่นี้ ธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นธรรมที่ตายตัวอยู่เสมอ ไม่มีการยกย้ายผันแปรไปจากมัชฌิมาถึงความเป็นอื่นแม้แต่บทเดียวบาทเดียวคาถาเดียว ในบรรดาพระโอวาทที่ประทานไว้แล้ว เหตุใดผลจึงไม่ปรากฏเป็นที่พึงพอใจสำหรับพวกเราเหมือนครั้งพุทธกาลเล่า หรือจะอวดฉลาดหาว่าพระศาสนาเรียวแหลม อะไรเรียวแหลมบ้าง ถ้าจะพูดถึงเรื่องอริยสัจธรรมทั้งสี่ มีอยู่ในภายในใจของพวกเราหรือไม่ หรือมีอะไรบกพร่องไปบ้าง พระพุทธเจ้าสอนให้กำหนดรู้ทุกข์พิจารณาเรื่องทุกข์ จะเป็นหินลับปัญญาให้คมกล้าสามารถตัดกิเลสตัวลุ่มหลงอันสืบ

เนื่องมาจากอวิชาเสียได้ ด้วยอำนาจของมรรคคือปัญญา จะปรากฏเป็นนิโรธขึ้นมาที่
ใจดวงนี้

นี่ธรรมที่กล่าวนี้ก็มีอยู่ในภายในจิตนี้ทั้งนั้น ถ้าเราสนใจตามหลักธรรมของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ผลเป็นเครื่องตอบแทนจากข้อปฏิบัติชอบ ใครจะมาบังคับหรือกีดกัน
ไม่ได้ เพราะคำว่ามัจฉิมานั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับใคร ๆ เป็นศูนย์กลางแห่งธรรมอยู่เสมอ
ศูนย์กลางทั้งข้อปฏิบัติและศูนย์กลางทั้งผลจะพึงได้รับ ไม่เข้าใครออกใครทั้งนั้น เมื่อ
เราปฏิบัติให้ถูกต้องตามสวากขาตธรรมที่พระองค์ประทานไว้แล้วอย่างตายตัว ฉะนั้น
ขอให้ทุกท่านจงอย่าประมาทหนึ่งนอนใจ จะเสียวันเสียเวลาและชีวิตจิตใจไปวันละเล็กละ
น้อย ตายแล้วได้ประโยชน์อะไร ประโยชน์จะได้ในขณะที่มีชีวิตอยู่เท่านั้น ตายแล้วหมด
ราคา แม้อวัยวะยังมีอยู่ยังไม่สลายจากกันก็ตาม พอความรู้สึกออกจากร่างแล้วเขา
เรียกว่าคนตายกันทั้งนั้น และจะทำประโยชน์อะไรได้เล่า เพราะ คีล สมภาติ ปัญญา พระ
นิพพานไม่เคยปรากฏมีในคนตาย ตลอดปฏิบัติทุกข้อ พระองค์ไม่ได้ทรงประทาน
ให้แก่คนตาย แต่ประทานให้ไว้สำหรับคนเป็นที่มีความรู้สึกดี-ชั่ว สุข-ทุกข์อยู่เท่านั้น

วันนี้ได้อธิบายเรื่องพระของพระพุทธเจ้า และพระในสมัยของพระพุทธเจ้ากับ
พระของพวกเราอยู่ ณ บัดนี้ว่าเป็นพระที่ต่างกันอย่างไรบ้าง เพื่อให้ท่านผู้ฟังซึ่งเป็นนัก
ปฏิบัติด้วยกันได้วินิจฉัยและสนใจแก้ไขตนเอง เมื่อพระของเราได้บกพร่องไปในส่วน
ไหน แล้วจะได้ปรับปรุงพระของตนให้สมบูรณ์ขึ้นมาตามพระโอวาทคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้า ผลตอบแทนจะกลายเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าขึ้นมาโดยหลักธรรมชาติ
คือ ความบริสุทธิ์ภายในใจของตน จัดเป็นพระที่แท้จริง และเป็นพระไม่เสียที่ที่ได้ครอง
ผ้ากาสาวพัสตร์ ปฏิบัติตามพระโอวาทของพระพุทธเจ้า ได้รับทั้งเหตุที่ชอบและผลเป็น
ที่พึงพอใจ

พระของพระพุทธเจ้าก็ดี พระของสาวกก็ดี ได้ปรากฏขึ้นจากการทวนกระแสโลก
ไม่ใช่เกิดขึ้นจากการวิ่งตามกระแสโลกเหมือนอย่างพวกเรา ซึ่งกำลังวิ่งตามกระแสของ
โลกอยู่ในขณะนี้ กระแสของโลกนั้นพึงทราบดังนี้ สิ่งใดที่เป็นข้าศึกต่อใจแต่ใจชอบคิด
ชอบใฝ่ฝัน พึงทราบว่ามันคือการวิ่งตามกระแสของโลก คำว่าโลกไม่ได้หมายถึงใคร แต่
หมายถึงหัวใจของเราโดยเฉพาะ หัวใจย่อมหมุนเวียนต่อตนเองและหลอกหลวงตนเอง
เสมอ โดยยึดสิ่งแวดล้อมภายนอกมาเป็นตัวเหตุ แล้วทำความหมุนตัวเองให้เป็นไฟเผา
ตัวอยู่ตลอดเวลา ที่เรียกว่าใจหมุนไปตามกระแสของโลก แล้วเกิดความร้อนขึ้นมา
ภายในใจของตน แต่เราอย่าไปเข้าใจเอาเองว่า โลกได้เป็นข้าศึกต่อเรา แท้จริงอะไร
ทั้งหมดในโลกไม่เคยเป็นข้าศึกต่อใครทั้งนั้น นอกจากตัวเป็นข้าศึกต่อตัวเองทุกความ

เคลื่อนไหวของกาย วาจา ใจที่หมุนไปตามกระแสของโลกโดยไม่หยุดยั้งเท่านั้น ไม่มีอันใดเป็นข้าศึกต่อเราได้เลย

เพราะเหตุนี้การบวชในพระศาสนานับว่าเป็นผู้มีโอกาสเต็มทีกว่าใครๆ แม้ทางรัฐบาลก็ให้สิทธิพิเศษแก่ผู้บวชเป็นพระเป็นเถรในพระพุทธศาสนา โดยไม่หวังอะไรเป็นผลตอบแทนจากการใช้สิทธิพิเศษ นอกจากการหวังบุญกุศลต่อผู้บวช และหวังให้ช่วยเป็นกำลังสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน เพื่อความสงบสุขของประเทศชาติบ้านเมืองทางด้านจิตใจ อันเป็นการส่งเสริมนโยบายของรัฐบาลอีกทางหนึ่ง ในการประกอบคุณงามความดีเพื่อตนและส่วนรวม

ถ้าเราทั้งหลายซึ่งเป็นนักบวช ไม่สามารถเดินตามรอยของพระพุทธเจ้าได้แล้ว ก็ไม่ทราบว่าจะใครจะเดินได้ในโลกมนุษย์นี้ คำว่า รุกขมูลเสนาสน์ เป็นต้น บรรดาฆราวาสผู้ครองเรือนทั่ว ๆ ไปจะทำอย่างนักบวชไม่ได้ คำนี้พระพุทธเจ้าพระองค์สอนพระของท่านเพื่อให้เข้าถึงแก่นของพระที่แท้จริง ท่านสอนอย่างนี้ ที่ไหนเป็นที่สังตริเวกเป็นป่าเป็นเขา เป็นที่ควรแก่การเพาะสันติธรรมภายในใจของท่าน เพื่อเป็นประโยชน์มหาศาลแก่ผู้บำเพ็ญและแก่โลกทั่ว ๆ ไป พระองค์ท่านสอนพระของท่านให้ไปอยู่ ให้ไปบำเพ็ญในสถานที่เช่นนั้น ท่านสอนให้ไป สอนให้อยู่ด้วยความกล้าหาญไม่อาลัยในชีวิตจิตใจ เป็นกัมมบไว้กับพระธรรมคือคตธรรมตา ตายก็มอมไว้กับหลักแห่งสวากขาตธรรม ดำเนินตามธรรมที่พระองค์ตรัสชอบแล้วเสมอไป เพื่อนิยยานิกรรมนำตนให้พ้นจากทุกข์โดยถ่ายเดียวเท่านั้น

บรรดาสาวกในครั้งพุทธกาลท่านเดินก้าวหน้าด้วย สุปฏิปนุโน เสมอไปอย่างนี้ไม่ได้เดินแบบถอยหลังเหมือนอย่างพวกเราเดินอยู่ในขณะนี้ การเดินถอยหลังเป็นอย่างไร ตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับเครื่องสัมผัส ใจกับธรรมารมณ์เหล่านี้ แม้จะเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งกระทบกันเข้า ก็พร้อมที่จะถอยหลังเข้าสู่ความยินดียินร้ายและติดพันในทางใจ ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการยอมจำนนต่อสิ่งแวดล้อมอย่างราบคาบตลอดกาล ไม่มีการต่อสู้พอหวังมีชัยชนะติดมือขึ้นมาบ้าง ทุกขณะที่อารมณ์มาเฉียด ๆ เท่านั้น จิตจึงถอยหลังอย่างสิ้นท่าทุกที แล้วจะหวังวิวิฎฐะคือพระนิพพานจากการก้าวหน้าของนักถอยหลังมาแต่ที่ไหน เพราะสิ่งใดที่จะเป็นภัยต่อตนเองแล้ว ชอบคิดชอบปรุงและชอบเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ทั้งนี้พึงทราบว่าเดินถอยหลังทั้งนั้น

พระธรรมแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ที่พระพุทธเจ้าทรงรู้ทรงเห็น และประทานให้พวกเราทั้งหลายได้สดับรับรสอยู่ทุกวันนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากการถอยหลัง ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากการท้อแท้อ่อนแอ ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากการเห็นแก่ล้นแก่ปาก

ความอยากหิวโหย ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากความเห็นแก่หลับแค้นนอน ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากการหึงหวงในชีวิตจนเลยขอบเขต แต่ธรรมเกิดขึ้นจากความอาญาฐานร้ายต่อความเพียร เกิดขึ้นจากการสละเป็นสละตายต่อหลักความจริงคือพระธรรมเสมอไป จนกลายเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมาด้วยความรอดตาย ให้เราทั้งหลายได้กราบไหว้พระองค์ท่านผู้รอดตาย และพระธรรมที่เกิดขึ้นจากรอดตายของพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระสาวกอรหันต์ลูกศิษย์พระตถาคตผู้รอดตาย ซึ่งก็ต้องสวมรอยพระบาทของพระองค์ท่านมาด้วยความรอดตายเหมือนกัน ก่อนจะปรากฏองค์เป็นสาวกผู้สื่อนามแต่ละท่าน ๆ

ฉะนั้นขอให้พวกเราทุกท่านจำแนวทางของพระพุทธเจ้าไว้ว่า ท่านดำเนินอย่างไร เราต้องดำเนินตามอย่างถึงจิตถึงใจ จะสมคำว่า ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ เราขอถึงพระธรรมเป็นที่พึ่งจริง และพระสาวกท่านดำเนินการอย่างไรจึงเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์วิมุตติพระนิพพาน พ้นจากแก่งกันดารนี้ไปได้ ไม่หมุนเวียนเกิดเวียนตายเหมือนอย่างสัตว์โลกทั่ว ๆ ไป เราต้องน้อมมาเป็นคติข้อเตือนใจตลอดกาล จะสมคำว่า สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ เราขอถึงพระสงฆ์องค์เลิศเป็นที่พึ่งจริง ไม่เช่นนั้นจะเป็นโมฆบุรุษถือเพศนักบวชทำตนเป็นพระอาศัยชาวบ้านเขากิน แล้วกลายเป็นกาฝากขึ้นในวงแห่งพระศาสนา โดยอาศัยผ้ากาสาวพัสตร์เป็นโล่บังหน้าเกาะชาวบ้านเขากิน

เช่น บางคนเชื่อว่า นักบวชเป็นกาฝากเกาะชาวบ้านกิน นี้ไม่ใช่เป็นการตำหนิผิดเสียทีเดียว ยังมีถูกซึ่งควรรับไปพิจารณาสำหรับท่านผู้มีธรรมในใจไม่ลำเอียง เพราะนักบวชอาศัยเกาะชาวบ้านเขากินโดยไม่ได้รับผลประโยชน์อะไรจากตัวเอง และไม่ได้ทำโลกให้เจริญด้วยอุบายใด ๆ ที่จะให้เขาเกิดความเฉลียวฉลาดและเกิดความร่มเย็น เพราะเหตุแห่งการมาคบค้าสมาคมกับพระได้เช่นนั้น มีจำนวนไม่น้อย พระประเภทนี้เรียกว่าพระกาฝาก เพราะเกาะชาวบ้านเขากินเปล่า ๆ

เรียนวิชาทางโลกด้วยเพศของพระ ความประพฤติทางกาย วาจา ใจกลายเป็นโลกไปเสียสิ้น ไม่มีความสนใจใครต่ออรรถธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แต่อาศัยชาวบ้านเขากินโดยไม่ต้องซื้อตองหา ศาลาในวัดก็เขาสละทรัพย์สร้างขึ้นให้อยู่ กุฏิทุกหลังก็เป็นภาระของประชาชนช่วยกันสละทรัพย์ปลูกสร้างขึ้นให้อยู่ ถาด กระโถน ถ้วยจาน ฯลฯ เครื่องใช้ภายในวัดในกุฏิ ก็เป็นของประชาชนมีศรัทธานำมาถวายไว้ เพื่อให้ความสะดวกของพระเณรในวัด แต่แล้วก็ทำงานในหน้าที่ของโลกไปเสีย ให้ผิดจากหลักธรรมของสมณะซึ่งควรจะทำตามหน้าที่ของตนผู้เป็นนักบวช ตามแนวทางที่องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าประทานไว้ กลับกลายเป็นอย่างอื่นไปเสีย เช่นนี้เรียกว่าพระกาฝาก ทำบ้านเมืองให้ล่มจมไปได้ และทำพระศาสนาวิถ้วาอาราม ตลอดเพื่อนฝูงซึ่ง

เป็นเพศอันเดียวกันให้ลุ่มจมไปด้วยโดยไม่มีคามผิด แต่อาศัยเพศอันเดียวกันทำให้
เปื้อน

ถ้าเป็นพระประเภทนี้ แม้เขาจะตีเตียนว่าเป็นพระกาฝาก พระเกาะชาวบ้านกิน
นั้นจัดเป็นการตำหนิที่ขอบธรรม เพราะเป็นการตำหนิเพื่อให้ผู้ผิดแก้ไขส่วนบกพร่อง
ของตน ไม่ใช่ตำหนิเพื่อเป็นการล้างผลาญพระศาสนาและนักบวชที่ดีทั่ว ๆ ไปให้ลุ่มจม
ไปด้วย เพราะพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายไม่ได้ทำอย่างนี้ ท่านอาศัยชาวบ้าน
เขามาเสวยและมานับแต่วันเสด็จออกทรงผนวชด้วยกันทั้งนั้น แต่พอยังธาตุขันธ์
และชีวิตให้เป็นไปวันหนึ่ง ๆ เพื่อความเพียรและความอยู่สบายในทิฏฐธรรมเท่านั้น

อยู่ที่ไหนก็เพียร ไปที่ไหนก็เพียร อดก็เพียร อิ่มก็เพียร ในอิริยาบถทั้งสี่เต็มไป
ด้วยความเพียร ไม่ทรงละความเป็นศาสดาของโลกด้วยพระอิริยาบถใด ๆ ทรงเป็น
ศาสดาอยู่ตลอดเวลาและทุก ๆ พระอาการที่เคลื่อนไหว แม้พระสาวกก็ทำหน้าที่ใน
ความเป็นสาวกอย่างสมบูรณ์ ไม่มีบกพร่องในอิริยาบถใด ๆ เพื่อผู้ใคร่ต่อการศึกษาใน
ความเคลื่อนไหวของท่านให้ได้รับประโยชน์ทุกเวลา เพราะพระพุทธเจ้าแลสาวกต้อง
เป็นครูสอนโลกทุก ๆ ความเคลื่อนไหว ไม่เพียงก้าวขึ้นบนธรรมาสน์อาสนะแล้วจึงจะ
จัดเป็นศาสดาสอนโลก ทรงเป็นศาสดาและสาวกอยู่ตลอดเวลา เป็น ปุณฺณุกเขต ของ
ท่านและของโลกอยู่ตลอดเวลา

พระที่กล่าวนี้ไม่ใช่พระกาฝาก เป็นพระ ปุณฺณุกเขต ของโลกให้ได้รับความ
ร่มเย็นเป็นสุข ใครมีข้อใจไปปรึกษาอรรถธรรม จะเป็นข้อลึกลับหรือจะเป็นทางโลก คือ
ทางบ้านเรือนครอบครัวก็ตาม เกิดการทะเลาะเบาะแว้งไม่ลงกันได้ เมื่อนำเรื่องข้อใจที่
ตนไม่สามารถแก้ไขได้ ไปกราบทูลหรือเรียนปรึกษากับท่าน ท่านอาจจะให้อุบายต่าง ๆ
มาเป็นเครื่องพยุคน้ำใจ แล้วปฏิบัติตามพระโอวาทของท่าน สามารถจะยังสิ่งร้ายรานให้
กลับกลายเป็นของดีขึ้นมาและกลับใช้ได้อีกต่อไป ฉะนั้นจึงควรที่จะเทิดทูนว่าพระโอวาท
นั้นเป็นคุณแก่โลก

ผู้เป็นนักบวชประพุดิตนตามพระโอวาท ก็กลายเป็น ปุณฺณุกเขต ขึ้นมาให้โลก
ได้กราบไหว้บูชา ให้เป็นเนืองนาคบุญของโลก ให้โลกได้รับความสุขความเจริญ ให้โลกได้
บุญได้คุณ ให้โลกได้รับความเฉลียวฉลาดและมีความอบอุ่น เพราะมีพระปฏิบัติเป็น
ปุณฺณุกเขต ไว้เป็นหลักใจในวัดหรือนอกวัด วัดมีมากเท่าไรโลกก็มีความร่มเย็นมาก
และพระมีมากเท่าไรโลกก็มีความอบอุ่นและร่มเย็นมาก เพราะเหตุใด เหมือนวัตถุ
เครื่องใช้สอยและอาหารการบริโภคมีมาก ย่อมทำความสะดวกสบายให้แก่ประชาชน
และบรรดาสัตว์ทั่ว ๆ ไปไม่ให้อดอยากขาดแคลน มีความสุขความเจริญทั่วหน้ากัน
ความเบียดเบียนกันและกันก็น้อยลง

แต่ถ้าตรงกันข้าม วัดและพระมีมากเท่าไรก็ยังเป็นภัยต่อโลกมากขึ้น ไม่ใช่คำว่า พระคือนักบวชจะเป็นคุณต่อโลกโดยถ่ายเดียวตามที่เข้าใจกันก็หาไม่ พระที่กลายเป็น พิชเป็นภัย เป็นข้าศึกต่อโลกก็ยังมี ดังที่เห็น ๆ กันอยู่ในสมัยปัจจุบันทุก ๆ วันนี่ ท่านทั้งหลายก็พอจะทราบได้ด้วยหูด้วยตาของตนเอง จากการประกาศในหน้าหนังสือพิมพ์บ้าง ทั้งทางวิทยุบ้าง (จนถึงกับรัฐบาลก็ยังหว่นวิตก ไม่ไว้ใจในพระประเภทนี้) นี่คือพระที่เป็นข้าศึกต่อโลก อาศัยข้าวของเขามากิน แล้วยังกลับเป็นศัตรูต่อชาติ ต่อพระศาสนา ต่อพระมหากษัตริย์และต่อรัฐธรรมนูญ นี่คือพระที่เป็นข้าศึก ไม่ใช่เป็นพระ ปุณฺณุกุเขต ของตนและ ปุณฺณุกุเขต ของโลก

บัดนี้เราทั้งหลายได้มีโอกาสสวดมนต์อำนวยการในพระพุทธศาสนา มุ่งหน้าจะเป็น ปุณฺณุกุเขต ของตน เพื่ออันดับต่อไปจะได้เป็น ปุณฺณุกุเขต ของพระศาสนาและของชาติบ้านเมือง ตลอดดกлубุตรสุดท้ายภายหลังให้เป็นความรุ่งเรืองได้แล้วไซ้ จงเป็นผู้มีความสนใจใคร่ต่อข้อปฏิบัติ อย่ามีความเกียจคร้านและสะเพร้ามง่ายซึ่งไม่ใช่ทางเดินของนักปราชญ์ พระพุทธเจ้าไม่ทรงพาเดิน และอย่าเห็นสิ่งที่จะเป็นข้าศึกแก่ตน และส่วนรวมว่าเป็นของดี การอันใดถ้าผิดจากความเป็นสมณะจงงดเว้นทันที จงดำเนินตนอยู่กรอบแห่งศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นทางเดินของนักบวชผู้มุ่งแดนแห่งความพ้นทุกข์ แม้โลกเขาไม่ได้บวชก็จะพลอยได้รับความร่มเย็น เหมือนอย่างเราได้รับความสะดวกและร่มเย็นจากโลกอยู่ทุกวันนี้ เช่น กุฎี ศาลา ที่พักอาศัย เป็นมาจากโลก ให้ความอนุเคราะห์ เครื่องอาศัยทุกอย่างที่ได้ครองตัวมีชีวิตเป็นมาล้วนแล้วแต่โลก คือศรัทธาญาติโยมช่วยกันทะนุบำรุง นี้โลกให้ความร่มเย็นแก่พวกเราได้อย่างนี้

ส่วนเราจะสามารถให้ความร่มเย็นแก่โลกด้วยวิธีใด เพราะเราไม่ได้ทำอะไรทำนาซื้อขาย แต่นาของเราคือ ปุณฺณุกุเขต อันเกิดจากประพฤติปฏิบัติชอบในตัวเอง โลกเขาไม่ได้บวชในพระศาสนา ก็ควรจะอาศัยเราได้เมื่อเรามี ปุณฺณุกุเขต เช่นเดียวกับเราอาศัยเขาจะนั้น จงเทียบเคียงดูคุณของโลกกับคุณของพวกเราควรปฏิบัติต่อกันให้สม่าเสมอ อย่ามองดูโลกตัวเท่าหนู มองดูเราตัวเท่าพระ แต่จงมองดูพระกับโลกคือคนตาตา ๆ ด้วยกัน มีความรู้สึกอันเดียวกัน ต่างฝ่ายต่างมีบุญคุณต่อกัน

คนเราโดยมากมักมีนิสัยชอบดูถูกเหยียดหยามต่ออีกฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากมองข้ามตัว โดยเห็นคนอื่นตัวเท่าหนู เห็นตัวเราเท่าตัวช้าง จึงเห็นช้างมีราคา เห็นหมูหมาเป็นสัตว์ต่ำ ที่ถูกควรให้อภัยต่อสัตว์โลกด้วยกัน ย้อนเข้ามาหาพระกับญาติโยมออกจากคน ๆ เดียวกัน ต่างฝ่ายก็มีคุณค่าด้วยกัน ต่างก็อาศัยกัน โปรดพากันสำนึกในตัวเรากับโลกสม่าเสมอกันอย่างนี้

ศีล อย่าเพิ่งเข้าใจว่าจะเป็นหน้าที่ของใครรักษาให้บริสุทธิ์ นอกจากเราผู้มีหน้าที่พร้อมอยู่แล้ว สมาธิคือความมั่นคงของใจ ก็ใจเราเป็นอะไรจึงไม่มั่นคง เพราะใจเป็นโลกจึงหาความมั่นคงไม่ได้ ถ้าใจเป็นธรรมแล้วจะหนีความมั่นคงไปไม่ได้ คำว่าใจเป็นโลกนั้นเพราะใจกระเพื่อมอยู่ตลอดเวลา ความกระเพื่อมของใจเพราะความเขย่าตนเอง เช่น น้ำแม่จะใสสะอาด แต่ถูกเขย่าอยู่เสมอจะขุ่นอยู่โดยดี นี้ใจของเราตามธรรมดาก็ขุ่นมัวอยู่แล้ว ยิ่งถูกเขย่าด้วยตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับเครื่องสัมผัส ธรรมารมณ์กับใจ คลุกเคล้ากันเข้าแล้วกลายเป็นจิตขุ่นมัวขึ้นมา เมื่อใจขุ่นมัวเพราะเรื่องของโลกล้วนๆ จะให้เป็นธรรมคือความใสสะอาด ความสงบเยือกเย็นและความสุขความเจริญได้อย่างไร

ถ้าใจเป็นธรรม ทำตามพระโอวาทที่พระองค์ทรงสั่งสอน เช่น ท่านสอนว่าจงฝึกจิตด้วยความเพียร เราก็ทำตามท่านด้วยความเพียร บังคับจิตด้วยสติเป็นพี่เลี้ยงพาดำเนิน มีปัญญาเป็นเครื่องส่องทาง จิตดำเนินตามแถวแห่งธรรมแล้ว จะขึ้นไปเพื่อความสงบโดยถ่ายเดียว จะไม่เป็นโลกขึ้นมาในใจดวงนั้น พระพุทธเจ้าและสาวกท่านเป็นธรรม เพราะท่านดำเนินตามธรรม เรามุ่งเป็นธรรม ธรรมนั้นเป็นธรรมของพระพุทธเจ้าและเคยได้ปรากฏผลในพระองค์และสาวกมาแล้ว เมื่อเรานำมาปฏิบัติกลับกลายเป็นโทษต่อเรามีอย่างไร ไม่เคยมีในที่ไหนๆ และไม่เคยมีในคัมภีร์ใดด้วย และจะไม่มีในกาลต่อไปด้วย

ถ้าเราได้ปฏิบัติตามพระโอวาทซึ่งเป็นธรรมทั้งแท่งแล้ว เราจะกลายเป็นธรรมขึ้นมาภายในใจ เริ่มแต่ความสงบในสมาธิเป็นขั้นๆ ตามอำนาจแห่งการฝึกฝนทรมาณของตน แล้วกลายเป็นสมาธิที่ละเอียด และปัญญาที่พิจารณาไตร่ตรองในความเคลื่อนไหวของใจตลอดอวัยวะทุกส่วนแห่งร่างกาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แยกส่วนแบ่งส่วนดูให้ชัดเจน ดูทั้งภายในภายนอกในส่วนแห่งกายนี้ ส่วนใดที่เป็น อตตตา แผงขึ้นมาคิดคัดค้านธรรมของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ว่า อนตตตา มีไหม ส่วนใดที่เป็นความสุขสิ้นธรรมที่ตรัสไว้ว่า ทุกข์ มีไหม และมีธรรมชาติใดที่เที่ยงทนถาวร สามารถขัดฝืนธรรมที่ตรัสไว้ว่า อนิจจัง มีไหม ในอวัยวะของเราทุกๆ ส่วนเมื่อค้นดูแล้วก็เต็มไปด้วยไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกข์ อนตตตา ซึ่งเป็นธรรมล้วนๆ ทั้งนั้น

ใจที่เป็นไปในธรรมขั้นสูงไม่ได้ก็เพราะฝืนธรรมล้วนๆ จึงกลายเป็นโลกล้วนๆ ขึ้นมา ผลอันได้รับคือไฟเผาตัวเองให้รุ่มร้อนทั้งวันทั้งคืน ไปไหนก็ร้อน อยู่ที่ใดก็ร้อน อยู่ในบ้านก็ร้อน อยู่ในวัดก็ร้อน อยู่ในป่าก็ร้อน ขึ้นไปอยู่บนภูเขาที่ร้อน อยู่ร่มไม้ก็ร้อน อยู่ในที่กลางแจ้งก็ร้อน หาความเย็นไม่มี แม้ที่สตอ์มก็ร้อน หิวกระหายก็ร้อน หนาวก็ร้อน ร้อนก็ยิ่งร้อนเพิ่มทั้งกายทั้งใจ ร้อนทั้งวันทั้งคืนภายในใจไม่มีเวลาสร้างและ

บรรเทาเบาลงได้ เพราะไม่มีน้ำที่ไหลมาดับไฟกองนี้ได้ นอกจากน้ำคือธรรมโอสธเท่านั้น ที่เกิดจากข้อปฏิบัติอันถูกต้อง จึงจะสามารถดับไฟได้ กลายเป็นความร่มเย็นขึ้นมาที่ใจดวงนั้น

การพิจารณาชั้นๆ ชั้นๆ จงถือไตรลักษณ์เป็นทางเดินของปัญญา พิจารณาลงจุดนั้นเสมอ จะเป็นไตรลักษณ์ใดไม่ผิดทาง ขอให้ชัดเจนด้วยปัญญาเป็นสำคัญว่าอื่น จะดูทุกซึกก็ให้ชัดเจน เพราะทุกซึกมีอยู่ภายในภายในใจตลอดเวลาทำไมจะไม่เห็นทุกซึก ก็เราเป็นคนทุกซึกเอง เราพิจารณาทุกซึกที่เกิดขึ้นกับเราทำไมจะไม่เห็นพระพุทธเจ้าและสาวกดูทุกซึกของท่านและทุกซึกทั่วๆ ไปทำไมท่านจึงเห็น เราดูทำไมจะไม่เห็นความรู้สึกคือใจเป็นอันเดียวกัน ความแปรสภาพแห่งส่วนต่างๆ ในร่างกายและจิตใจของเรากระทบถึงกันอยู่ตลอดเวลาทำไมจึงไม่รู้

จงดูสิ่งเหล่านี้ด้วยปัญญา เวทนาก็เกิดแล้วดับ ดับแล้วเกิด ทั้งดีทั้งชั่ว ทั้งสุขทั้งทุกข์ มันเกิดดับกลับไปกลับมาอยู่เช่นนี้ จะถือเอาตัวจริงจากสิ่งเหล่านี้ได้ที่ไหน เพราะชั้นๆ ทั้งห้าคือไตรลักษณ์ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมแต่ละอย่างๆ เป็นไตรลักษณ์อย่างสมบูรณ์ จึงไม่อธิบายไปมาก เมื่อปัญญาได้สอดส่องค้นคว้าอยู่ตลอดเวลา มีสติเป็นเครื่องกำกับรักษา ปัญญาเป็นเครื่องฟาดฟันขุดค้นสิ่งที่มีอยู่ในจิตทั้งภายในภายนอก ความรู้แจ้งเห็นชัดจะต้องเปิดเผยขึ้นมาที่ใจทันที อะไรจะมาปิดบังลึกลับปัญญาไม่ได้ เพราะอำนาจของปัญญาแทงทะลุปรุโปร่งไปหมดทั่วทั้งโลกธาตุ ไม่มีอันใดจะอาจเอื้อมปิดบังปัญญานี้ได้ และสามารถแทงตลอดไปหมดทุกหนทุกแห่งโดยไม่มีขอบเขตจนเห็นแจ้งขึ้นในตนเอง ฉะนั้นจงสนใจในปัญญา แม้จะเป็นความราบรื่นต่อการดำเนินเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าและสาวก ท่านก็ดำเนินด้วยสติปัญญาอย่างนี้เหมือนกันอย่าเข้าใจว่าท่านแหวกแนวไปคว้าเอาอะไรมาดำเนิน ให้นอกเหนือจากสติปัญญาและธรรมที่ท่านสอนไว้เลย

เราดำเนินตามพระโอวาทที่ประทานไว้แล้วโดยถูกต้อง จะผิดพลาดจากหลักความจริงและผลที่มุ่งหวังไปไม่ได้ ถ้าได้ดำเนินตามสวากขาตธรรมแล้ว ผลยังจะกลายเป็นอย่างอื่น พระธรรมจะเรียกว่าสวากขาตธรรมและเป็นนิยานิกธรรมไปไม่ได้ที่เป็นได้แบบนี้เพราะธรรมของพระองค์ยืนหลักตายตัวต่อเหตุผล ทนต่อการพิสูจน์ตลอดกาล เพราะฉะนั้นปัญหาข้อนี้จึงไม่ขึ้นอยู่กับธรรมว่าจะลำเอียงไปมา แต่ขึ้นอยู่กับเราจะต้องพิสูจน์ตัวเองเป็นลำดับไป

จงเป็นผู้มีสติรู้ตัวเอง และมีปัญญาวิพากษ์วิจารณ์เรื่องของตัวเองเสมอไป เพราะหน้าที่ของเราซึ่งเป็นนักบวชมีเท่านี้ กิจการของโลกเรื่องของโลกต้องยกให้โลกเขา เราอย่าไปเกี่ยวข้องเสียตาย แต่การปฏิบัติถูกต้องตามพระโอวาทเพื่อความหลุดพ้นจาก

ทุกซ์โดยชอบแล้ว จงถือเป็นกิจจำเป็นและหน้าที่ของเราโดยเฉพาะ กิเลสตัวใดอาจ
 เอื้อมเข้ามา จงบังคับกำจัดออกให้หมดด้วยน้ำใจกล้าหาญของนักบวช อาย่ายอมให้เข้า
 มาเกี่ยวข้องกับพัวพันกับจิตได้ จงพิจารณาตามที่กล่าวมานี้ ภายทั้งท่อนมีเต็มอยู่ในตัวของ
 เราจะไม่รู้รู้อย่างไรเล่า ความรู้เห็นทางกายนี้ชัดเจนด้วยปัญญาฉันใด สภาพภายนอก
 ทั่วๆ ไปซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกัน ต้องรู้เห็นชัดเจนด้วยปัญญาฉันนั้น เวทนา สัญญา
 สังขาร วิญญาณ ประภาศตัวอยู่ตลอดเวลากาลโก ถ้าปัญญาได้หยั่งลงสู่กองชั้นซึ่ง
 เป็นคลังแห่งไตรลักษณ์แล้วต้องรู้ เมื่อรู้จริงแล้วต้องปล่อยวางทันที จะยอมทนทุกซ์ถือ
 รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณว่าเป็นตนต่อไปอีกอย่างไร และจะไม่เห็นกระแสของ
 ใจซึ่งเที่ยวพลุกล่านในอาการทั้งหลายเหล่านั้นตลอดทั้งวันทั้งคืนได้อย่างไร

ก็อะไรเล่าเป็นตัวโจรผู้ก่อเหตุแห่งความไม่สงบอยู่ทุกขณะ และเป็นข้าศึกตัวลือ
 นามแห่งไตรภพ เริ่มพิจารณาเบื้องต้นก็เห็นว่ารูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ว่าเป็น
 ข้าศึก เมื่อรู้แจ้งชัดด้วยปัญญาแล้ว สภาพนั้นก็เป็นสังขะของจริงตามสภาพของตนๆ
 ไม่ปรากฏว่าเป็นข้าศึกต่อผู้ใด น้อมปัญญาย้อนหลังเข้ามาพิจารณารูป เวทนา สัญญา
 สังขาร วิญญาณว่าเป็นข้าศึกแก่ตน แต่แล้วสิ่งเหล่านี้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับสภาวะที่
 พิจารณาผ่านมาแล้วโดยเป็นสังขะของจริงอันเดียวกัน ไม่เคยตั้งตัวเป็นข้าศึกต่อผู้ใด
 แล้วอะไรเล่าเป็นกงจักรหมุนตัวเองอยู่ขณะนี้ อะไรเป็นผู้คว้าน้ำเหลวอยู่ตลอดเวลา
 อะไรเป็นผู้ฉลาดแต่กับโง่ต่อตัวเอง อะไรเป็นผู้ชนะเขาแต่กลับแพ้ตัวเอง อะไรเป็นผู้
 หมุนไปตามสภาวะทั้งหลาย และถือสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นตนเป็นสมบัติของตน แต่ตนกลับ
 เป็นทาสของสิ่งเหล่านั้นโดยไม่รู้สีกตัว

เมื่อปัญญาได้พิจารณาออกย้อนจนรวมตัวแล้ว ไม่เห็นมีอะไรแม้แต่สิ่งเดียวจะ
 ประกาศตนออกมาว่า เป็นตัวกิเลสตัณหาวิภวาทะพหุมนเวียนเปลี่ยนตัวเองให้เป็นไป
 ต่างๆ ภายใต้วงล้อมของจักรตัวใด มีสิ่งเดียวคือวัฏจิตที่ทวนให้นามว่า อวิชชา เป็น
 นกทองเที่ยว นกล่าภพล่าชาติความเกิดๆ ตายๆ จนเจ้าตัวหลงความเป็นมาผ่านมาของ
 ตัวเอง ไม่ทราบว่าได้เที่ยวล่าภพล่าชาติไปที่ไหนบ้าง รู้และจำไม่ได้เลย นี่คือวัฏจิต จิต
 ดวงทองเที่ยว และธรรมชาตินี้ไม่มีเครื่องมือใดๆ จะสามารถพิสูจน์ขุดค้นและทำลายได้
 นอกจากสติกับปัญญาประกอบกับองค์ความเพียรพิจารณาไม่หยุดยั้งเท่านั้น จึงจะ
 สามารถทำลายธรรมชาตินี้ได้

ปัญญาทำการถากถางสิ่งปกคลุมทั้งภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่อง
 สัมผัส ทั้งภายใน คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณออกจนหมดสิ้น ยิ่งเห็นกระแส
 ของอวิชชาและตัวอวิชชาปรากฏตัวอย่างเต็มที่ และได้ปฏิเสธสภาวะทั้งหลายว่ามัน
 ไม่ใช่ตัวกิเลสตัณหาและไม่ใช่วัฏจักรแต่อย่างใด นอกจากความรู้ที่แสดงตัวอยู่

ตลอดเวลาผู้เดียวเท่านั้น ปัญญาชุดค้นลงไปว่า ผู้รู้นี้เป็นอะไรอีก พิจารณาลงไปก็เห็นแต่ไตรลักษณ์เต็มตัวในวัฏจิตตวงนั้น ฉะนั้นธรรมชาตินี้จึงเป็นกัจจกรและเป็นโลกอย่างเต็มดวง เพราะถ้าไม่เป็นไตรลักษณ์ จะเป็นโลกและเป็นสมมุติไปไม่ได้ ต้องเป็นวิมุติติไป ความดีความชั่ว สุข-ทุกข์ ซึ่งเป็นสมมุติเกิดมาจากไหน นอกจากจะเกิดจากจิตอวิชชาซึ่งเป็นตัวสมมุติด้วยกัน นี่เรื่องของปัญญา มาถึงขั้นนี้แล้วกลายเป็นปัญญาอัตโนมัติหมุนรอบตัวอยู่ตลอดเวลาไม่มีใครมาบังคับ เรื่องของตนมีมากมีน้อย, ผิด-ถูก, ดี-ชั่ว, หยาบ-ละเอียด จะรู้เท่าทันและปล่อยวางไปเป็นลำดับไม่รีรอ จะทนทานและปิดบังปัญญาไว้ไม่ได้

เรื่องดี-ชั่ว, สุข-ทุกข์ เป็นต้น จะปรากฏขึ้นจากจิตอวิชชานั้นทั้งหมด และเห็นจิตอวิชชานั้นเป็นตัวกิเลสตัณหา ตัวกัจจกรและตัวสมมุติอย่างเต็มดวง ธรรมชาตินี้ได้ถูกปัญญาสกัดฟาดฟันลงโดยไม่หยุดยั้ง ถึงกับตั้งตัวอยู่ไม่ได้ ที่มั่นของวัฏจิตคืออวิชชาก็แตกกระจายลงในขณะนั้น ปัญหาโลกแตกซึ่งเคยครองหัวใจมาเป็นเวลานานแสนกัปนับไม่ถ้วน ก็ได้แตกกระจายหายสูญไปพร้อมๆ กันกับอวิชชาได้ดับไป ธรรมอัศจรรย์ซึ่งมีอยู่ในที่แห่งเดียวกันแต่ไม่เคยปรากฏตัว เพราะอำนาจของอวิชชาปิดบังไว้อย่างมิดชิด ก็ได้ปรากฏขึ้นอย่างเต็มที่ในขณะเดียวกันกับอวิชชาดับไป ธรรมชาติที่รู้ว่าวัฏจกรหรืออวิชชาดับไปนั้นแล ท่านให้นามว่าวิวิญญะ หรือสุปปาติเสสนิพพาน คือ นิพพานของพระอรหันต์ผู้ยังครองชั้นธออยู่

เมื่อถึงธรรมชาตินี้แล้วจะว่าเป็นศิษย์พระตถาคตหรือไม่ว่าก็ตาม เพราะไม่ขึ้นอยู่กับคำพูดจาหรือดำริคิดเอาเฉยๆ แต่ขึ้นอยู่กับหลักธรรมชาติ เช่น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเราตถาคต ” ต้องเห็นทางข้อปฏิบัติด้วย เห็นทางความรู้ความฉลาดด้วยปัญญาด้วย เห็นในหลักธรรมชาตินี้ด้วยเป็นสักขีพยาน ฉะนั้นจงพากันดำเนินตามอธิบายมานี้ คำว่าวิมุติพระนิพพานทุกท่านจะได้ถามใครที่ไหนด เพราะเป็นธรรมตายตัวอยู่กับข้อปฏิบัติที่พระองค์ประทานไว้อย่างตายตัวแล้ว ขอให้ดำเนินแบบตายตัว สละเป็นสละตายเพื่อปฏิบัติ สมบัติอันล้ำค่านั้นจะเป็นของเรา เพราะพระพุทธเจ้าไม่ทรงผูกขาดเฉพาะพระองค์เดียว เป็นส่วนของเราทุกคน ขอแต่ให้ดำเนินตามสวางชาตธรรม คำว่านิยานิกธรรมการรื้อถอนตนออกจากสังสารจักร จะเป็นเรื่องของเราได้รับผลอย่างแน่นอน

การแสดงธรรมเพื่อบรรดาท่านผู้ฟังทั้งหลายที่ได้มารวมกันหลายท่าน และได้โยกย้ายมาจากสถานที่วิเวกต่างๆ ได้มารวมกันวันนี้ เห็นว่าเป็นโอกาสอันควร จึงได้แสดงธรรมในฐานะเป็นกันเองให้ฟัง จงนำไปไตร่ตรองและปฏิบัติต่อตนเองเพื่อความ เป็น ปุณฺณุกเขตฺ ของตน และเป็น ปุณฺณุกเขตฺ ของโลกให้ได้รับความร่มเย็น เป็นที่พึง

จิตพึงใจพึงเป็นพึงตายแก่ประชาชนทั้งหลาย จงระลึกถึงคำว่า **ปุณฺณกุเซตฺ** ของตนเป็น
ข้อหนึ่ง และ**ปุณฺณกุเซตฺ**ของโลกข้อที่สองจะตามมาเอง เพราะเป็นธรรมเกี่ยวโยงกัน
จงอย่าพากันหลงลืม **ปุณฺณกุเซตฺ** ดังกล่าวมา

ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนานี้ ขอบุญญาภพแห่งองค์สมเด็จพระผู้มีพระ
ภาคเจ้า พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ จงดลบันดาลให้ท่านทั้งหลายมีความสะดวก
กายสบายใจ ทั้งปฏิบัติเครื่องดำเนิน จงเป็นไปตามพระโอวาทคำสอนของพระพุทธเจ้า
จนถึงจุดหมายปลายทาง คือแดนแห่งวิมุตติหลุดพ้นไปได้ตั้งใจหมาย โดยเร็วพลัน
ทุกๆ ท่านเทอญ.

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๙

อวิชชารวมตัว ปกปิดจิตแท้-ธรรมแท้

พระธรรมเทศนากัณฑ์นี้ แสดงในเชิงตอบปัญหาธรรมแก่พระเถระสำคัญมาก
องค์หนึ่งในสมัยปัจจุบัน มีเนื้อหาและข้อความดังนี้

นี่คือเวลาเริ่มพิจารณาเข้าสู่จุดรวมของกิเลสวัฏฏ์ ซึ่งได้แก่อวิชชา ขณะที่
พิจารณาก็ยังไม่ทราบของตัวเองพิจารณาอวิชชา เป็นแต่เพียงคิดว่า นี่มันอะไรนา เป็นข้อ
ข้องใจสงสัยอยู่ตรงนี้ แล้วก็หยิ่งจิตลงไปทีนั้น ทำความสนใจในจุดนั้น พิจารณาวามัน
เป็นยังไงไปยังไงมายังไง แต่ก็ไปถูกจุด ทั้งนี้เพราะเราไม่รู้เชื่อมั่นว่าอะไรเป็นอวิชชา
อวิชชาที่แท้จริงกับเชื่อมั่นผิดกันมาก เห็นแต่กระแสของมันกระจายไปทั่วโลก นั่นมัน
เป็นเพียงกิ่งก้าน เหมือนเราไปหาจับโจรผู้ร้าย ไปจับก็จะได้แต่สมุนของมันเท่านั้น จับ
คนไหนก็เป็นสมุนของมัน ๆ ไม่ทราบว่านายมันอยู่ที่ไหน มีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร
เพราะไม่เคยเห็นหัวหน้ามัน

จับมากต่อมาก จับเข้าไป ๆ ตีตะล่อมเข้าไป ๆ ที่เรียกว่า ล้อมโจร คือ เจ้าหน้าที่
มีจำนวนมากและก็มีกำลังมาก ต่างคนต่างอาศัยกันรวมกันเข้าก็มีกำลังมาก ล้อมรอบ
จุดที่โจรอาศัยอยู่ จับคนนี้ มัดคนนั้นเข้าไป ๆ เมื่อถูกถาม ตามธรรมดาโจรมันจะไม่
บอกว่าใครเป็นนายของมัน ถ้าใครเป็นโจรก็มัดมันเข้าไปหมดจนไม่ให้มีเหลือสักคนใน
วงล้อมนั้น คนสุดท้ายนั้นจะเป็นนายโจร คนสุดท้ายมันจะอยู่ที่สำคัญ คือสมุนของ
โจรจะต้องล้อมรอบขอบเขตรักษาไว้อย่างดีทีเดียว ไม่ให้พบหัวหน้าของมันอย่าง
ง่ายตาย

ถูกจับเข้าไปเป็นลำดับ ๆ จนถึงอุโมงค์ที่หัวหน้าโจรหลบซ่อนก็ฆ่าหมดไม่มีเหลือ
ในทีนั้นแล้ว มันก็ทราบซัดกันละทีนี้ ว่าหัวหน้าโจรตัวฉลาดได้ถูกฆ่าให้สูญพันธุ์ไปเสีย
แล้ว อันนี้เป็นแต่เพียงรูปเปรียบเทียบ คือจิตที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งใด มันก็เป็นแขนงของ
ความหลง ไม่ว่าจะหลงทางดีทางชั่ว มันเป็นเรื่องของอวิชชาและกิ่งก้านของอวิชชา
ทั้งนั้น แต่ตัวอวิชชาจริง ๆ มันไม่มี เพราะฉะนั้นอุบายวิธีพิจารณาต่าง ๆ ถ้าจะเทียบ
อุปมาก็เหมือนอย่างเราวิดน้ำเพื่อจะเอาปลา ถ้าน้ำมีมาก ปลาจะมีอยู่จำนวนมากน้อย
เพียงไรก็ไม่ทราบ วิดน้ำออกจนน้ำแห้งลงไปเป็นลำดับ ๆ ปลาก็รวมตัวเข้าไป ๆ ตัวไหน
อยู่ที่ไหนก็วิ่งลงในน้ำ ๆ น้ำก็ถูกวิดออกเรื่อย ๆ ปลาก็รวมตัวเข้าไป ตัวไหนวิ่งไปไหนก็
มองเห็นเพราะน้ำแห้งลงไปเรื่อย ๆ ผลสุดท้ายเมื่อน้ำแห้งแล้ว ปลาก็ไม่มีที่หลบซ่อนก็
จับตัวปลาได้

ขึ้นชื่อว่ารูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสกับอาการของจิตที่คละเคล้ากัน มันก็เหมือนกับน้ำซึ่งเป็นที่อาศัยของปลา การพิจารณาสິงเหล่านี้ก็ไม่หมายจะเอาสิงเหล่านี้ แต่จะฆ่ากิเลสต่างหาก เหมือนกับคนวิดน้ำไม่หมายจะเอาน้ำ แต่หมายจะเอาปลาต่างหาก การพิจารณาก็ไม่หมายจะเอาสิงเหล่านี้ แต่ให้รู้สิงเหล่านี้เป็นลำดับๆ พอรู้ไปถึงไหนจิตก็หายกังวล รู้สิงสิงที่ไปเกี่ยวข้อง รู้สิงตัวเองผู้ไปเกี่ยวข้องว่าเป็นผู้ผิดเป็นความเห็นผิดของตัวเอง จึงไปหลงรักหลงซังในสิงเหล่านั้น ทีนี้วงแห่งการพิจารณาก็แคบเข้ามาๆ เหมือนกับน้ำแห้งลงไปๆ จะพิจารณาในธาตุในชั้นธ้อะไร มันก็เหมือนกับสิงทั่วไปภายนอก มันไม่มีอะไรแปลกกันถ้าเป็นด้านวัตถุ พูดถึงเรื่องธาตุก็เป็นธาตุอันเดียวกัน มันมีแปลกอยู่ที่อาการของจิตแสดงตัวออก แต่เราไม่รู้ก็ไปหมาย อันนี้มันก็ยังเป็นกั๊งก้านของอวิชาอยู่ แต่มันจะซึมซาบเข้าไปหาส่วนใหญ่ พิจารณาเห็นสิงที่มาเกี่ยวข้องซัดเท่าไร ก็ยังเห็นตัวออกไปเกี่ยวข้องซัดซึ้นทุกที เหมือนกับน้ำแห้งลงไปเท่าไรก็ยิ่งเห็นตัวปลาซัดซึ้นทุกทีๆ

การพิจารณาเห็นสภาพทั้งหลายทั้งภายนอกกายทั้งภายในกาย ทั้งในเจตสิกธรรมของตัวซัดซึ้นเท่าไร มันก็เห็นจุดที่อยู่ที่อาศัยของตัวการสำคัญซัดซึ้นๆ เมื่อพิจารณาต่อล่อมเข้าไป ความรู้ของจิตมันก็แคบเข้าไป ความกังวลของใจก็น้อยเข้าไป กระแสของใจที่ส่งออกไปก็แคบ พอกระเพื่อมตัวออกไปเกี่ยวกับสิงใดก็พิจารณาเกี่ยวกับสิงนั้นด้วย พิจารณาความกระเพื่อมของจิตที่ออกไปแสดงตัวด้วย ก็เห็นทั้งสองเงื่อน รู้เหตุรู้ผลกันทั้งสองด้าน คือด้านที่ไปเกี่ยวข้องสิงที่ถูกเกี่ยวข้องหนึ่ง ผู้ไปเกี่ยวข้องหนึ่งปัญญาที่ซึ้นตัวเข้าไปเป็นลำดับๆ

เมื่อเข้าไปถึงตัวอวิชาจริงๆ โดยมากนักปฏิบัติถ้าไม่มีครูอาจารย์คอยแนะไว้ก่อนแล้ว จะต้องไปถือเอาตัวนั้นแล้วเป็นตัวจริง เพราะทุกสิงทุกอย่างได้พิจารณาเห็นซัดภายในใจแล้วว่า ได้รู้เท่าและปล่อยวางไปหมดไม่มีสิงใดเหลือ แต่ผู้รู้สิงทั้งหลายนั้นคืออะไรนั้น ทีนี้ก็ไปสวงอนันันไว้ นี่แลที่ว่าอวิชารวมตัวแล้ว แต่กลับมาเป็นตัวซึ้นโดยไม่รู้สิง จิตก็มาหลงอยู่นั้น ที่ว่าอวิชาคือหลงตัวเองนี่แหละ ส่วนที่หลงสิงภายนอกนั้นยังเป็นกั๊งก้าน ไม่ใช่เป็นเรื่องของอวิชาอันแท้จริง

การมาหลงอันนี้แล มาหลงผู้รู้สิงทั้งหลายนี้แล ผู้นี้เป็นอะไรเลยสิมวิพากษ์พิจารณาเสีย เพราะจิตเมื่อมีวงแคบเข้ามาแล้วจะต้องรวมจุดตัวเอง จุดของจิตที่ปรากฏตัวอยู่เวลานั้นจะเป็นจิตที่ผ่องใส มีความยิ้มแย้มแจ่มใส มีความมองจากลำหาคู ความสุขก็รู้สิงว่าจะรวมตัวอยู่ที่นั่นหมด สิงเหล่านี้ทั้งหมดมันเป็นผลของอะไร ถ้าจะพูดว่าเป็นผลก็ยอมรับเป็นผล จะพูดว่าเป็นผลของปฏิบัติทาเครื่องดำเนินก็ถูกถ้าหากเราไม่หลงอันนี้ละ ถ้ายังหลงอยู่มันก็ยังเป็นสมุทัย นี่ละจุดใหญ่ของสมุทัย

แต่ถ้านักปฏิบัติผู้มีความสนใจพิจารณาในสิ่งที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอแล้ว ไม่มองข้ามไป ยังไงก็ทนไม่ได้ ต้องสนใจเข้าพิจารณาจุดนั้น เพราะทุกสิ่งทุกอย่างเราก็เคยพิจารณาและเคยรู้เรื่องมาแล้วใจก็ไม่สับสน จะแยกจิตออกไปพิจารณาอะไรมันก็ไม่สับสน เพราะพอตัวในสิ่งนั้น ๆ แล้ว อาการที่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้นจากนั้น จิตที่ปรุงขึ้นมามันก็ปรุงขึ้นจากนั้น สุขที่ปรากฏขึ้นก็ปรากฏอยู่ที่นั่น ความสุขที่ปรากฏขึ้นมามันก็มีอาการเปลี่ยนแปลงให้เห็นซึ่งเป็นเหตุให้พิจารณาอีก เพราะในขั้นนี้เป็นขั้นที่ใช้ความสังเกตมาก เมื่อสังเกตความสุขมันก็ไม่แน่นอน เพราะความสุขที่ผลิตจากอวิชามันเป็นสมมุติ บางทีก็มีอาการเฉา ๆ บ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ พอให้ทราบว่ามันแสดงอาการไม่สม่ำเสมอ มันค่อยเปลี่ยนตัวเองอยู่อย่างนั้นตามขั้นแห่งธรรมที่ละเอียด นี่เป็นจุดที่จะนอนใจตายใจ และยอมเชื่อสำหรับผู้ที่ปฏิบัติด้วยความเข้มแข็ง ด้วยความสนใจอย่างยิ่ง แต่จะมานอนใจในจุดนี้ ดิตในจุดนี้ หากไม่มีผู้อธิบายให้ทราบไว้ล่วงหน้าก่อน

ถึงจะนอนใจก็ทนที่จะทราบไม่ได้เหมือนกันถ้าใช้ความสนใจ เพราะมีเท่านั้น เป็นสิ่งที่ดูดีเต็มใจ เป็นเหตุให้ดูดีเต็ม เป็นเหตุให้พอใจในสิ่งที่ปรากฏนั้น เท่าที่เคยพิจารณามาเป็นอย่างนั้น จนไม่ทราบว่าจะอะไรเป็นอวิชา ก็เลยเข้าใจว่าอันนี้แหละที่จะเป็นนิพพาน อันสว่างกระจ่างแจ้งอยู่ตลอดเวลาแล้ว คำว่าตลอดเวลาในที่นี้หมายถึงตลอดเวลาของผู้มีความเพียร มีการชำระซักฟอกกันอยู่เสมอ ไม่นอนใจติดอยู่กับสิ่งนั้น ถ้ายืดเยื้อ ความสงวนก็มาก อะไรจะมาแต่ต้องไม่ได้ ระมัดระวังอย่างเต็มที่ พออะไรมาสัมผัสก็รีบแก้กันทันที

แต่สิ่งที่รักสงวนนั้นค้นหาได้ทราบไม่ว่าคืออะไร ทั้งที่ความรักความสงวนนั้นมันก็เป็นภาระของจิตอยู่โดยดี แต่ในเวลานั้นมันไม่ทราบ จนกว่าสมควรแก่กาลที่ควรรู้แล้ว จึงเกิดความสนใจที่จะพิจารณาในจุดนี้ นี่มันคืออะไรนา ทุกสิ่งทุกอย่างเราก็เคยพิจารณา มาแต่สิ่งนี้มันคืออะไรนา ที่นี้จิตก็จ่อเข้าไปตรงนั้น ปัญญาที่สอดส่องเข้าไป นี่มันคืออะไรแน่ะ อันนี้มันเป็นความจริงแล้วหรือยังไม่จริง อันนี้เป็นวิชาหรือเป็นอวิชา มันยังเป็นข้อกังขาสงสัยอยู่นั้นแหละ

แต่อาศัยการพิจารณาทบทวนด้วยปัญญาอยู่ไม่หยุด เพราะเป็นสิ่งที่ไม่รู้ไม่เคยประสบมาก่อน ว่าทำไมมันจึงรัก ทำไมมันจึงสงวน ถ้าหากว่าเป็นของจริงแล้วทำไมจะต้องรักสงวนกัน ทำไมจะต้องรักษากัน ความรักษานี้มันก็เป็นภาระ ถ้าอย่างนั้นอันนี้มันก็ต้องเป็นภัยอันหนึ่งสำหรับผู้สงวนรักษา หรือเป็นสิ่งหนึ่งที่ไม่น่าไว้วางใจ ทั้ง ๆ ที่ก็ไม่ทราบนะว่านั่นคืออะไร จะเป็นอวิชาจริงหรือไม่ เพราะเราไม่เคยเห็นนี้ว่าวิชาที่แท้จริงกับอวิชามันต่างกันอย่างไร วิมุตติกับสมมุติมันต่างกันอย่างไร ปัญญาที่เริ่มสนใจพิจารณาละที่นี้

อันนี้รู้สึกว่ามีสตารมาก ถ้าจะพูดตามที่พิจารณาหรือย้อนย่อเข้ามาเฉพาะให้ได้ ความตามโอกาสอันควร สรุปกันทีเดียวว่า อันใดที่ปรากฏตัวขึ้นมาให้พิจารณา อันนั้น สิ่งที่ปรากฏตัวขึ้นมาเป็นเรื่องสมมุติทั้งนั้น นี่หมายถึงธรรมละเอียดปรากฏอยู่ที่ใจ แม้ที่สุดจุดที่มีความสว่างไสวอยู่นั้นก็คือจุดวิชาแท้ กำหนดลงไปนั้นด้วยปัญญา สภาวะธรรมทั่วๆ ไปนั้นเป็นสภาพธรรมอันหนึ่งๆ ฉันท ธรรมชาตินี้ก็เป็นสภาพธรรม อันหนึ่งฉันทนั้น เราจะถือว่าเราเป็นของเราไม่ได้ แต่ความสงวนอยู่นี้แสดงว่าเรารู้ว่าเป็นเราเป็นของเราซึ่งเป็นความผิด

ปัญญาสอดเข้าไปว่านี่มันเป็นอะไรแน่ๆ นะ เหมือนกับว่าเราย้อนมาดูตัวของเรา เรามองออกไปข้างนอก ดินฟ้าอากาศเราก็เห็น มีอะไรมาผ่านทางสายตาก็เห็น แต่เมื่อเราไม่มองมาดูตัวของเรา เราก็ไม่เห็นตัวของเรา ปัญญาขั้นนี้รวดเร็วมาก ย้อนกลับไปกลับมาดูจุดสุดท้ายหรือวาระสุดท้าย การพิจารณาก็เหมือนกับพิจารณาสິงอื่น ไม่พิจารณาเพื่อถือเอา พิจารณาเพื่อให้รู้สิ่งนั้นตามความจริงของมันโดยถ่ายเดียว

เวลาอันนี้จะดับ มันไม่เหมือนสิ่งทั้งหลายดับ สิ่งทั้งหลายดับเป็นความรู้สึกของเราว่าเข้าใจแล้วในสิ่งนี้ แต่อันนี้ดับมันไม่เป็นเช่นนั้น มันดับแบบสลายลงไปทันที เหมือนฟ้าแลบ คือมันเป็นขณะอันหนึ่งที่ทำงานของตัวเอง หรือว่ามันพลิกก็ได้ มันพลิกคว่ำแล้วหายไปเลย พออันนี้หายไปแล้วถึงจะทราบว่าเป็นอวิชาแท้ที่นี้ เพราะเหตุว่าอันนี้หายไปแล้วมันไม่มีอะไรปรากฏตัวขึ้นมาให้เป็นข้อสงสัย

สิ่งที่เหลืออยู่ก็ไม่เป็นอย่างนี้ แต่เป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์และไม่เคยเห็นก็ตาม แต่เวลาปรากฏในขณะนั้นมันก็ไม่มีอะไรเป็นที่น่าสงสัย นั้นละภาระมันถึงหมดไป คำว่าเราก็หมายถึงอันนี้เอง หมายถึงอันนี้ยังตั้งอยู่ พิจารณาอะไรก็พิจารณาเพื่ออันนี้ คำว่ารู้ก็คือเรารู้ คำว่าสว่างก็เรารู้ คำว่าเขาก็ว่าเราเขา คำว่าสุขก็ว่าเราสุข คำว่าเราๆ ก็หมายถึงตัวนี้เอง นี่ละคือตัววิชาแท้ ทำอะไรต้องเพื่อมันทั้งนั้น พออันนี้สลายไปแล้วไม่มีเพื่ออะไรอีก.....หมด

ถ้าจะเทียบอุปมาที่เหมือนกันหม้อที่ถูกทำลายเสียแล้ว แม้จะเทน้ำลงไปมาก เท่าไรก็ไม่มีอะไรจะชั่งอยู่ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรุงขึ้นมาตามธรรมชาติของขันธุ์ ก็ปรุงขึ้นได้แต่ไม่ติด เพราะภาชนะคือวิชาตัวสำคัญมันดับสลายไปแล้ว พอสังขารปรุงพัวและดับไป ผ่านไปตามธรรมดา หายไปๆ เพราะไม่มีที่เก็บ ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ธรรมชาติที่รู้สึกตัวเองว่าไม่มีอะไรเป็นเจ้านั้น ก็เป็นความพอตัวของธรรมชาตินั้น อยู่แล้ว นั่นจึงเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์แท้ และหมดภาระที่จะระมัดระวังรักษาพิษภัยอีกต่อไป

อวิชชาหนึ่งเเองที่ปกปิดจิตแท้อธรรมแท้เรื่อยมา จึงไม่เห็นความอัศจรรย์ในหลัก
 ธรรมชาติของจิตอันแท้จริง ผู้ปฏิบัติดำเนินมาถึงชั้นหลุมพรางตาจึงหลงยึดว่าเป็นของ
 อัศจรรย์ไปเสีย จึงมารักสงวนหึงหวงไว้ มาเข้าใจว่าเป็นเราเป็นของเรา จิตเราสว่างไสว
 จิตเราจึงมีความมองจากล้าหาญ จิตเราเป็นสุข จิตเรารู้ทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ธรรมชาติ
 อันนี้ไม่รู้ตัวเอง ท่านเรียกว่าอวิชชาแท้ พอกลับมารู้อันนี้ ๆ ก็สลายไป พออันนี้สลายไป
 แล้วก็เหมือนกับเปิดฝ้ามืดขึ้นมานั่นเอง มีอะไรอยู่ในนั้นก็เห็นหมด อวิชชาหนึ่งเท่านั้น
 ปิดไว้

ความจริงที่เป็นความจริงพิเศษจากสังขจะ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ก็คือ
 ความบริสุทธิ์ นี่เป็นความจริงที่นอกจากสังขจะทั้งสี่ สังขจะทั้งสี่นี้ สองสังขจะหนึ่งเป็นฝ่าย
 ผูกมัด สองสังขจะหนึ่งเป็นฝ่ายแก้ฝ่ายดับ ดับอะไรผูกอะไร ก็คือผูกจิตไว้คือมาปกคลุม
 ไว้ แก้กก็คือเปิดออก เปิดสิ่งที่ปกคลุมนั้นให้ได้เห็นความบริสุทธิ์ตามความจริงของตน
 ความจริงนั้นมีอยู่อย่างนั้นแล้ว แต่สังขจะทั้งสองคือทุกข์ สมุทัยนี้ มันปิดเหมือนกับฝา
 หม้อปิดหม้อไว้ มีอะไรอยู่ในนั้นก็ไม่เห็น มรรคคือข้อปฏิบัติ...เปิด มรรค นิโรธเปิด
 ขึ้นมาก็เห็นสิ่งที่อยู่ในหม้อนั้นชัดว่าเป็นอะไร ความบริสุทธิ์เป็นของมีอยู่ก็ตาม แต่ถูก
 สังขจะทั้งสองนี้ปิด และถูกสังขจะที่เป็นฝ่ายแก้ทั้งสองนั้นเปิดขึ้นมา นี่ละเปิดก็เปิดให้อัน
 นี้ ผูกก็ผูกอันนี้ปิดอันนี้ไว้ พอเปิดขึ้นมาแล้วก็หมดปัญหา

สังขจะทั้งสองนี้เป็นกิริยาอันหนึ่ง ๆ เป็นสมมุติด้วยกัน มรรคก็เป็นสมมุติ นิโรธก็
 เป็นสมมุติ พอทำหน้าที่เสร็จแล้วก็ผ่านไป ทุกข์กับสมุทัยก็เป็นสมมุติ สมมุติทั้งสองแก้
 สมมุติทั้งสองนี้ได้แล้ว ธรรมชาตินั้นก็ไปธรรมชาติตายตัว สิ่งที่เห็นนั้นเรียกวิมุตติ คือ
 เปิดให้เห็นวิมุตติคือความบริสุทธิ์โดยหลักธรรมชาติ นี่ละภาระหมดก็หมดตรงนี้ เมื่อ
 บริสุทธิ์แล้วไม่เสกสรรปั้นยอตตัวเอง ส่วนภายนอกคือโลกธรรมนอก เกี่ยวกับสิ่ง
 ภายนอกมันห่างไกล โลกธรรมในที่เคียวาติ ว่าชั่ว ว่าสุข ว่าทุกข์ภายในตัวเองก็หมด
 ปัญหาไปกับจุดนี้สลายไป

ถ้าพิจารณามาถึงขั้นนี้แล้วไม่กว้าง ได้อุบายจากครูอาจารย์ผู้ที่ท่านเคยรู้เคยเห็น
 และผ่านไปอธิบายให้ฟังก็ไปได้อย่างรวดเร็ว แต่สำคัญอย่าไปคาดคะเน ความ
 คาดคะเนไม่ใช่ทาง อะไรปรากฏก็พิจารณาจุดนั้นสิ่งที่ปรากฏนั้นเป็นลำดับ ๆ และเข้าใจ
 กันไปเรื่อย ๆ นี่เป็นทางที่ถูก และอวิชชาก็หมายถึงธรรมชาติที่อธิบายผ่านมานั้นแลเป็น
 อวิชชาแท้ นอกนั้นก็เป็นที่ก้ำกั้นสาขา เหมือนแถววัลย์เกิดขึ้นที่นี้แต่เลื้อยไปที่ไหนบ้างก็
 ไม่ทราบ ยาวเท่าไรก็เลื้อยไป ๆ เวลาจับถูกแล้วตามเข้ามา ๆ จนถึงลำต้นของมัน ลำต้น
 มันอยู่ที่นี้ รากมันอยู่ที่นี้ พอถอนรากขึ้นแล้วก็ตายไปด้วยกันหมด กิ่งก้านสาขาอวิชชา
 มันจึงกว้างขวางมากมาย พอถึงอวิชชาจริง ๆ จึงไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอวิชชา แต่ก็พิจารณา

เรื่องของปัญญาที่พิจารณาเข้าไป ถึงจะไม่ว่านี่คืออวิชชาก็ตาม แต่การพิจารณานั้นมันถูกทางแล้วมันก็เปิดขึ้นเอง เช่นเดียวกับเรารับประทาน ความอึดก็แสดงขึ้นมาให้เห็นชัดเป็นลำดับๆ

สรุปเรื่องอวิชชาเป็นอุปปัตติภพหรือกรรมภพ ก่อภพทำกรรมอยู่ไม่หยุดไม่ถอย มันก็เป็นเรื่องของวัฏจักรอันเดียวกันนี้ มันหากก่อภพก่อชาติภายในตัวเองอยู่อย่างนั้น เรื่องของจิตจะอยู่เฉยๆ ไม่ได้ มีแต่เรื่องก่อภพก่อชาติอยู่เป็นประจำ ทำงานสั่งสมเพื่อตัวเอง แต่โดยมากจะสั่งสมทางกตถ่วงใจให้ตั้งลงทางต่ำอยู่เสมอ ที่ว่าทำลายกองกรรมก็ทำลายตัวนี้แล พอทำลายตัวนี้แล้วมันก็หมดเครื่องสืบต่อก่อภพก่อชาติลงทันที ถึงสิ่งภายนอกที่เคยมาเกี่ยวข้องกับเรานั้นก็เกี่ยวข้องไปตามธรรมดา ผ่านไปผ่านมาไม่ได้ซึมซาบ ไม่ได้เข้าตั้งบ้านตั้งเรือน ไม่ได้เข้ามาอยู่มาอาศัยในจุดนี้เหมือนแต่ก่อน เพียงแต่ผ่านไปผ่านมาธรรมดา แล้วก็ทราบชัดว่าธรรมชาตินี้ไม่ได้สืบต่อกับอะไร

ความสืบต่อของธรรมชาตินี้เราทราบมาเป็นลำดับแล้ว เมื่อมาถึงขั้นไม่สืบต่อกับอะไรก็ทราบ การรู้เรื่องของภพของชาติว่าต่อไปจะเกิดอีกหรือไม่นั้นก็ไม่ต้องไปคาดคะเน เพราะปัจจุบันนี้บอกอยู่แล้วอย่างชัดเจนว่า เมื่อไม่สืบไม่ต่อก่อภพก่อชาติภายในตัวเองให้เห็นประจักษ์อยู่แล้ว ก็ไม่มีภพมีชาติอะไรจะสืบต่อไปข้างหน้าอีก เพราะโรงงานนี้ได้ถูกทำลายไปแล้ว ไม่มีทางก่อตัวขึ้นมาหรือไม่มีทางก่อเหตุขึ้นมาเหมือนอย่างที่เคยเป็นมา โรงงานผลิตทุกซึกได้ถูกทำลายโดยสิ้นเชิงแล้ว

ที่ว่าชั้นธล้วนๆ ก็หมายถึงตอนนี้ ชั้นธก็เป็นชั้นธล้วนๆ ไม่เป็นกิเลส ถ้าจิตดวงนั้นไม่เป็นกิเลส ชั้นธก็ไม่เป็นกิเลส เป็นแต่เพียงเครื่องมือ ถ้าส่วนใหญ่คือจิตเป็นกิเลส ชั้นธทุกชั้นธก็เป็นกิเลสไปตามๆ กัน รูปก็เป็นเครื่องเสริมกิเลสให้พอกพูนภายในใจ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณก็เป็นเครื่องเสริมกิเลสภายในใจทุกอย่าง ถ้าจิตบริสุทธิ์ ชั้นธก็บริสุทธิ์ตามส่วนของชั้นธไม่มีอะไรเป็นกิเลส ถ้าจิตเป็นกิเลส ชั้นธก็เป็นกิเลสล้วนๆ คำว่าความจริงเป็นอย่างนั้น

การก่อภพก่อชาติเป็นเรื่องของจิตผลิตตัวเองอยู่อย่างนั้น มันอยู่เฉยๆ ไม่ได้ลักษณะของจิตที่มีกัจจกรเป็นเจ้าของงานหรือเป็นหัวหน้างาน มันจะต้องหมუნตัวอยู่เสมอ หมุนอะไรก็เพื่อเรื่องของภพของชาติทั้งนั้น พอภพก่อภพนั้นสลายตัวลงไปก็ไม่มีอะไรจะก่อภพก่อชาติอีกต่อไป จิตที่ท่านรู้แล้ว ท่านก็ออกอุทานในใจ หรือประกาศธรรมสอนโลกได้เต็มปากเต็มใจ ว่าต่อไปไม่มีภพให้เกิดอีกแล้ว อย่างพระพุทธเจ้าท่านอุทานออกมาใน อเนกชาติ สสาร เป็นตัวอย่าง เพราะท่านรู้อยู่ในปัจจุบันนี้ไม่มีอะไรจะมาก่อตัว ดิก็เป็นส่วนดีไม่มาซึมซาบกัน ไม่มาคละเคล้ากัน ชั่วก็เป็นส่วนชั่วไม่ซึมซาบหรือคละเคล้ากัน มันไม่วิ่งเข้าถึงกัน คำว่าไม่วิ่งถึงกันก็ไม่ได้บังคับ มันเป็น

ธรรมชาติของมันเอง เวลามันวิ่งเข้าถึงกันเราก็ไม่ได้บังคับ มันหากมีสื่อของมันวิ่งต่อกันเอง เมื่อมันหมดสื่อแล้วก็ขาดวรรคขาดตอนของมันเอง

ตามความรู้สึกของกรรมที่พิจารณามานี้ ตอนที่อันนี้จะดับลงไปมันมีขณะบอกอย่างชัดเจนทีเดียว มันเป็นขณะ คือขณะนั้นเราไม่ได้คาดได้ฝัน มันเป็นขณะอันหนึ่งที่ทำให้สะตูดใจ ขณะที่อวิชชาดับมันเป็นขณะอันหนึ่งที่แสดงขึ้น คล้ายกับว่ามันพลิกตัวเองเป็นโลกใหม่ถ้าว่าโลกนะ มันเป็นโลกใหม่ มันพลิกพับเดียวอวิชชาก็ดับไปขณะนั้น แต่ไม่ได้้อยู่ในการคาดคะเน ไม่ได้้อยู่ในความตั้งใจว่าจะพลิก มันเป็นขึ้นมาเอง อันนี้เป็นส่วนละเอียดมากที่สุดวิสัยที่จะทราบเรียนให้ถูกต้องกับความจริงของขณะนั้นได้

การปฏิบัติในศาสนาถ้าปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์จริงๆ มันก็มีเคล็ดลับอยู่สองคือ ระหว่างอุปาทานของกายกับจิต กายกับจิตเป็นอุปาทานต่อกัน จะแยกจากกันนี้เป็นเคล็ดลับอันหนึ่ง กับมาเคล็ดลับที่สองอันเป็นจุดสุดท้ายแห่งความสามารถของกรรมที่เป็นขึ้นมา นอกจากนั้นก็ไม่มีอะไรที่น่าสงสัย

กรรมเคยไปบำเพ็ญอยู่ที่วัดดอยฯ ปัญหาเรื่องอวิชชาที่มันทำให้งงอยู่นานเหมือนกัน คือขณะนั้นจิตมันสว่างจนตัวเองเกิดความอัศจรรย์ในความสว่างไสว ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะเป็นเหตุให้อัศจรรย์นั้น รู้สึกมารวมตัวอยู่ในจิตนั้นหมด จนเกิดความอัศจรรย์ในตัวเองว่า แหม จิตของเราทำไมถึงได้อัศจรรย์ถึงขนาดนี้นะ มองดูกายทั้งกายไม่เห็น มันเป็นอากาศธาตุเสียหมด วางไปหมด จิตมีความสว่างไสวอย่างเต็มที่

แต่เดชะนะ พอเวลาเกิดความอัศจรรย์ตัวเองขึ้นมา ถึงกับอุทานในใจในเวลาอันด้วยความหลงไม่รู้สึกรู้ตัว ถ้าพูดถึงธรรมะส่วนละเอียดมันเป็นความหลงอันหนึ่ง มันอัศจรรย์ตัวเอง ทำไมจิตของเราถึงได้เป็นขนาดนี้ พอว่าอย่างนั้นก็มึนธรรมะบันดาลขึ้นมา อันนี้ก็ไม่ได้คาดไม่ฝันเหมือนกัน ผุดขึ้นมาเหมือนกับมีคนพูดอยู่ในจิตนี้ แต่ไม่ใช่คนพูด ผุดขึ้นมาเป็นบทๆ ว่า “ถ้ามีจุดมีต่อมแห่งผู้รู้อยู่ที่ไหน นั่นแหละคือตัวภพ” ว่าอย่างนั้น

ธรรมชาติของมันมันเป็นจุดจริงๆ จุดของความรู้ จุดของความสว่างนั้นมันมีจุดจริงๆ ดังอุปายผุดขึ้นมาบอก ที่นี้เราก็ไม่ได้คำนึงว่าอะไรมันเป็นจุด เลยงไปเสียอีก แทนที่จะได้อุปายจากคำเตือนที่ผุดขึ้นนั้น เลยเอาปัญหานั้นมาขบคิด จนกว่าได้มาพิจารณาถึงตอนนี้ ตอนที่ว่าจุดนี้ ปัญหาอันนี้จึงยุติลงไปถึงได้ย้อนกลับคืนไปรู้เรื่องที่ว่า ถ้ามีจุดมีต่อมแห่งผู้รู้อยู่ที่ไหน นั่นแหละคือตัวภพ ได้อย่างชัดเจน ถึงได้ความ อ้อ คำว่าจุดว่าต่อมหมายถึงอันนี้เอง แต่ก่อนไม่เข้าใจ มันเป็นจุดจริงๆ จะอัศจรรย์แค่ไหน

มันก็เป็นจุดของความอัศจรรย์ มันเป็นจุดให้รู้อยู่ พออันนั้นสลายลงไปแล้วมันไม่มีจุด เพราะจุดมันเป็นสมมุติทั้งนั้น จะละเอียดแค่ไหนมันก็เป็นสมมุติ

ถึงได้เทศน์สอนหมู่เพื่อนเสมอว่า เมื่อเข้าไปถึงจุดนั้นแล้วอย่าไปสวณอะไร ทั้งนั้น ให้พิจารณาลงไป แม้ที่สุดจิตจะฉิบหายลงไปด้วยการพิจารณาจริง ๆ ก็ขอให้ฉิบหายไป อะไรจะรับรู้ว่ามีบริสุทธิก็ให้รับรู้ไป หรือจะฉิบหายไปหมดไม่มีอะไรจะรับรู้ว่ามีบริสุทธิก็ขอให้รู้กัน อย่าได้สวณอะไรไว้เลย ก็เพื่อกันไว้ว่ากลัวจะมาสวณอันนี้เอง ถ้าหากไม่เตือนถึงขนาดนั้นแล้วอย่างไรก็ต้องติด ขอให้รู้เท่านั้น อะไร ๆ จะดับไปก็ดับไปเถิด แม้ที่สุดจิตดวงนี้จะดับไปด้วยอำนาจของการพิจารณาก็ขอให้ดับไป ไม่ต้องสวณเอาไว้ เวลาพิจารณาต้องลงถึงขนาดนั้น

แต่จะหนีความจริงไปไม่พ้น สิ่งใดที่เกิดสิ่งนั้นก็ดับ สิ่งใดที่จริงเป็นหลักธรรมชาติของตัวเองแล้วก็ไม่ดับ คือจิตที่บริสุทธิ์นั้นจะไม่ดับ ทุกสิ่งทุกอย่างดับไป ผู้ที่รู้ว่าดับนั้นไม่ดับ อันนั้นดับไป อันนี้ดับไป ผู้ที่รู้ว่าสิ่งเหล่านั้นดับไปนั้นไม่ดับ จะว่าเอาไว้ก็ได้ไม่เอาไว้ก็ได้ มันก็รู้อยู่อย่างนั้น ถ้าเราสวณนี้ก็เท่ากับเราสวณอวิชชาไว้ นั่นเอง เพราะอวิชชามันละเอียด มันอยู่กับจิต ถ้าสวณจิตก็เท่ากับสวณอวิชชา เอา ถ้าจิตจะฉิบหายไปด้วยกันก็ขอให้ฉิบหายไป อุปมาเหมือนกับฟันที่ฟันลงไปเลยไม่ให้มีอะไรเหลือ ให้มันม้วนเสื่อลงไปด้วยกันหมด ขนาดนั้นพอดี

ถ้าหากจะมีการแบ่งสู้แบ่งรับกันอยู่ อยากรู้ก็ต้องติดในขั้นนี้แน่ จึงไม่ยอมแบ่งสู้แบ่งรับเลย เอากิเลสออกให้หมด อะไรจะดับก็ดับให้หมด พอดี ส่วนที่ไม่อยู่ในฐานะที่จะดับยังงี้ก็ไม่ดับ พุดง่าย ๆ ก็เหมือนกับว่าโจรมันเข้าไปอยู่ในบ้านนี้ ถ้าเราจะสวณบ้านโจรมันก็อยู่ที่นั่น เดี่ยวโจรมันก็ยิงข้างออกมาตาย เอา ควรจะเผาบ้านทิ้งหลังก็เผาเสีย หากว่าจะปล่อยโจรนี้ไว้ มันก็จะทำลายสิ่งที่มีคุณค่ามากกว่าบ้านต่อไปอีก ยอมเสียสละเสียบ้านหลังนี้ เอาไฟเผาเข้าไปเลย นี่แหละที่ว่าเผาอวิชชา เอา จิตจะดับจริงๆ ก็ให้ดับซิ แท้จริงจิตไม่ดับ เมื่อเผาทั้งหมดถึงจะรู้ อ้อ สิ่งที่มีคุณค่ามันอยู่ใต้อำนาจอวิชชา มันครอบไว้หมด พออวิชชาดับไปพับ อันนี้ก็เปิด แทนที่จะดับไปด้วยแต่ไม่ดับ ถ้าสวณไว้แล้วเป็นอันติด ไปไม่รอด

ตอนที่พิจารณาจุดนี้เป็นตอนที่พ่อแม่ครูจารย์มันท่านเสียไปแล้ว กระผมรู้สึกจนตรอกจนมุมมาก อยู่กับหมู่เพื่อนไม่ติด อยู่กับใครไม่ได้ มันไม่สะดวก มันไม่สนุก พิจารณาทางความเพียรภายใน เพราะระยะนั้นจิตมันหมุนจริงๆ ถึงขั้นหมุน หมุนไม่มีเวลายับยั้งเลย ให้ชื่อในขณะนั้นว่า จิตหมุนเป็นธรรมจักร ไม่ใช่เป็นวัฏจักร หมุนเพื่อจะแก้ตัวเอง หมุนตลอดเวลา พอถึงที่พอตัวเต็มที่แล้วจิตก็หยุดได้อย่างผิดคาดผิดหมาย

ที่แรกจนเกิดความรำคาญ อ้อ จิตนี้พิจารณาไปเท่าไร ละเอียดเข้าไปเท่าไร แทนที่ภาระเราจะลดน้อยถอยลงไป เหตุใดจึงกลับมีภาระมากมายอย่างนี้ และไม่มีวันมีคืนด้วย ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ มันเกิดความกังวลรำคาญเหมือนกัน ทั้ง ๆ ที่รำคาญอยู่นั้น มันก็ไม่ถอย มันยังหมุ่นอยู่ต่อหน้าต่อตานั่นแหละ หมุ่นเพื่อคู้ยเขี่ยหาสิ่งที่เรายังไม่รู้ไม่เห็น หรืออะไรที่ขัดข้องกันตรงไหนมันคู้ยเขี่ยหาของมัน พอสัมผัสกันพบบันก็จับและติดตามกันทันที พอเข้าใจกันแล้วก็ผ่านไปหายไป เอ้า คั้นอีก นี่ถ้าท่านอาจารย์ใหญ่ (มัน) ยังอยู่ตอนนั้นก็รวดเร็วยิ่งขึ้น

จึงได้สอนหมู่เพื่อน เอ้า เป็นยังงิเป็นกัน ถึงไหนถึงกัน ถ้าเราไม่สามารถแก้หมู่เพื่อนได้แล้ว เราจะพาไปหาครูอาจารย์ที่ท่านสามารถแก้ได้ เอาขนาดนั้นเลยกระผม เพื่อให้หมู่เพื่อนลงใจ เพราะฉะนั้นเทศน์บางกัณฑ์จึงไม่ยอมให้อัดเทป เพราะเป็นอย่างนี้ เทศน์กันอย่างเต็มที่ พอเทศน์แล้วหายไปเลย ฟังกันเฉพา ๆ ผู้ที่เขาไม่เข้าใจในเรื่องนี้ก็จะหาว่าอวดดีอวดดีอะไรไป แท้จริงเราพูดตามความจริง และพูดเพื่อเป็นกำลังใจของลูกศิษย์ว่า เอ้าต้องเป็นอย่างนี้ เอ้าฟันเข้าไปอย่างนี้นะ ว่าอย่างนั้นเลยไม่ผิด ก็เท่ากับเอาตัวเราเป็นตัวประกัน เพื่อให้ลูกศิษย์เป็นที่ลงใจตามนั้นว่าไม่ผิด และมีแก้ใจได้หมุ่นตัวลงในความเพียรอย่างเข้มแข็ง ที่นี้ผู้อื่นที่เขาไม่เคยทราบเรื่องราวอะไรของเรา เขาก็จะหาว่าอวด แทนที่เขาจะเป็นประโยชน์เขาก็กลับเป็นโทษไป หากเราไม่เป็นโทษเขาก็อาจจะเป็น ต้องได้ระวัง

ฉะนั้นบางกาลบางรายที่ควรจะพูดให้ถึงฐานจริง ๆ ก็พูดให้ถึงฐาน ไม่อย่างนั้นผู้นั้นจะไม่เป็นที่ลงใจได้ จึงต้องหมุ่นกันอย่างเต็มที่ คล้าย ๆ กับเปิดรับถึงกัน ถึงไหนถึงกัน ไม่มีอะไรเหลือสักสตางค์ อย่างนั้นก็มิ แต่ก็มีเป็นบางกาลไม่มีเรื่อย ๆ แล้วแต่เหตุการณ์ที่ควรจะเป็นไปแค่ไหน ถ้าลงขนาดนั้นแล้วคนอื่นมาฟังเขาก็จะหาว่าบ้ากระผมเองเวลาฟังเทศน์ท่านอาจารย์ใหญ่(มัน) ถ้าท่านเทศน์ขนาดนั้นแล้วมันถึงใจเวลาล่วงไป ๓ วันนี่คล้าย ๆ กับไปไม่ไหวติงเลยนะในความรู้สึก ปรากฏว่าบรรยากาศสงบเงียบเชียว อำนาจของธรรมะท่านครอบคลุม เพราะผู้ฟังก็ตั้งใจฟังอย่างเต็มที่ ผู้เทศน์ก็ตั้งใจเทศน์อย่างเต็มที่ มันรับกัน พวกเราแม้ออกว่า นี่น่า ๆ มันก็ยังไม่เห็น ก็ชี้ให้คนตาบอดดู น่าสังเวชเหมือนกัน

ฉะนั้นกระผมไปอยู่ที่ไหนถ้าไม่ได้กราบท่านอาจารย์มันแล้ว นอนไม่ได้ อยู่ที่ไหนก็เหมือนกัน แม้ที่สุดจะเดินจงกรมก็ต้องหันหน้าไปไหว้ท่านเสียก่อน ถ้ามีรูปท่านเป็นที่หมายของสมมุติก็กราบไหว้รูปของท่าน หากไม่มีอะไรเลยก็เอาคุณธรรมของท่านประกอบเรื่องของสมมุติอ่อนน้อมนัสการไป พระคุณของท่านไม่มีวันจืดจาง ประหนึ่งว่าท่านไม่ได้ล่วงลับไป ธรรมชาติอันหนึ่งเป็นอย่างนั้น เหมือนกับดูเราอยู่ตลอดเวลา

นี่บรรดาสาวกท่านที่เห็นหลักความจริงของพระพุทธเจ้าอย่างเต็มใจแล้ว จึงได้ยอมพระพุทธเจ้า คือยอมในหลักความจริงอันเป็นหลักธรรมชาติ ไม่ได้ยอมในรูปในนามอะไร ยอมตามหลักความจริงว่าเป็นเหมือนกันแล้ว ย่อมไม่มีวันจิตจาง ถึงจะอยู่ไกลอยู่ใกล้กันขนาดไหนก็ไม่มีวันเวลาจิตจาง เพราะความจริงเป็นเหมือนกัน อย่างที่ว่าท่านนิพพานไปแล้ว ๒,๕๐๐ กว่าปี ก็ไม่มีปัญหากระทบกระเทือนกับความจริงที่ปรากฏอยู่ในใจเรา นอกจากเป็นกาลของสมมุตินิยมของเวล่ำเวลา หรือของธาตุชั้นธไปเท่านั้น แต่หลักความจริงนั้นไม่เคลื่อนที่ เป็นผู้บริสุทธิ์อยู่เช่นนั้น ทั้งที่มีชีวิตอยู่และนิพพานไป ก็เป็นผู้บริสุทธิ์ อันนี้เป็นความจริงอันตายตัว ผู้ที่รู้ในหลักความจริงก็ย่อมเชื่อต่อหลักความจริงอันนั้นเหมือนกันหมด เพราะพุทธะแท้ ธรรมะแท้ สังฆะแท้อยู่ที่ใจ ใจที่บริสุทธิ์แท้คือ พุทธะ ธรรมะ สังฆะโดยสมบูรณ์ ไม่มีกาลสถานที่เข้าไปเกี่ยวข้องวุ่นวายเหมือนสมมุติต่างๆ ไป.

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๑
 ตัดสันดานกิเลส

อย่าเห็นงานใดเป็นงานสำคัญยิ่งกว่างานเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา นี่คืองานของพระผู้บวชมาเพื่อชำระกิเลสอาสวะ ซึ่งเป็นเสี้ยนเป็นหนามฝังจมอยู่ภายในจิตใจ ออกให้หมด เพราะอำนาจแห่งความเพียรนี้เท่านั้น อย่างอื่นไม่มีทางที่จะให้กิเลสหมดสิ้นไปได้ตั้งใจหมาย

พระพุทธเจ้าเวลาทรงบำเพ็ญเพียรเพื่อความตรัสรู้ พระองค์มีงานอะไรเข้าไปแทรกเราได้คิดกันบ้างไหม เราชะลิกอยู่ทุกวันทุกเวลาว่า พุทธิ สรรณ คัจฉามิ นั้นนะ มีความหมายแค่นั้น เราต้องระลึกถึงปฏิปทาของพระองค์ท่านด้วยซิ เวลาออกทรงผนวช พระองค์มีภาระงานเป็นความวุ่นวายเพื่อสั่งสมกิเลสความกังวลหม่นหมองที่ไหน....ไม่มี มีแต่ทรงประกอบความเพียรเพื่อการถอดถอนกิเลสโดยถ่ายเดียวเท่านั้น เพียงแต่ยังไม่ทรงทราบวิธีการปฏิบัติ จึงมีความล่าช้าและได้รับความลำบากไปเป็นธรรมดาของผู้นำแห่งสัตว์โลก

แต่หลักใหญ่ก็คือ ความสนพระทัยต่อความ پاکเพียรนั้นไม่มีใครสู้ท่านได้ เวลานั้นไม่ปรากฏว่ามีงานใดมาแทรกแซงบ้างเลย พระสาวกอรหัตตอรหันต์เหล่านั้น มีองค์ไหนบ้างที่ยังไม่ได้บรรลุธรรมหรือตรัสรู้ธรรม แต่มีงานอื่นงานใดเข้ามาแทรกแซงให้ยุ่งเหยิงวุ่นวาย ท่านไม่มีนี่

เรื่องการก่อสร้างโน่นก่อสร้างนี่ของท่านเหล่านั้นก็ไม่เห็นในตำรับตำรา อยู่ที่ตรงไหนป่าไหน เขาถูกไหน มีแต่ท่านประกอบความเพียรเพื่อชำระกิเลส เพื่อฆ่ากิเลสถ่ายเดียวในทีนั้น ๆ ท่านเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาอยู่ในสถานที่นั้น ๆ ซึ่งล้วนเป็นงานเพื่อถอดถอนกิเลส ตรงตามพระโอวาทของพระพุทธเจ้าที่ประทานไว้สำหรับพระจริง ๆ นี่ควรจำควรระลึกเรื่องเหล่านี้เข้าสู่ใจของผู้ปฏิบัติเรา

อย่าเอาเรื่องโลกเรื่องสงสาร เรื่องซีหุมราซีหามาแข่ง เรื่องสกปรกที่เห่อกันเข้ามาทำลายจิตใจของนักบวชและนักปฏิบัติภาวนา จะเป็นบ้าไปด้วยกันหมดไม่อาจสงสัย

เวลานี้พระอุดมคุณธรรมฐานเรากำลังเป็นบ้าเห่อกัน เห่อในการก่อสร้างก็เห่อ เห่อว่าเขานิมนต์ก็เห่อ เขานิมนต์ไปปลุกเสกที่นั่นที่นี้ก็เห่อ สร้างนั่นสร้างนี่ก็เห่อ ปลุกเสกนั่นปลุกเสกนี้ในบรรดาเครื่องรางของขลังต่างๆ ก็เห่อ สิ่งนี้ก็ขลังสิ่งนั้นก็ขลังในตัวในยามพระอุดมคุณธรรมฐานเต็มไปด้วยของขลัง ๆ ทั้งที่หัวใจหาความขลังไม่ได้เลย แล้วจะเอาสิ่งนี้ขลังสิ่งนั้นขลังมาจากไหน

ขอให้ขลังที่หัวใจของพระปฏิบัติจริงนี้เถอะนะ มีจิตแน่วแน่ดำเนินตาม
 หลักธรรมของพระพุทธเจ้าด้วยความพากเพียร เพื่อถอดถอนกิเลสให้หมดไปโดย
 ลำดับๆ เถอะ เรื่องความขลังไม่ต้องบอกไม่ต้องแสวงหาที่ไหนกันละ มันขลังเอง ขลัง
 อยู่คนเดียวไม่ต้องไปขลังเพื่ออวดโลกอวดสงสารเขาหรอก ไปอยู่ที่ไหนก็ขลัง ถ้าหัวใจ
 หมดจากสิ่งต่ำทรามแต่ชอบขลังๆ นี่แล้ว จิตไม่ติดดิน ไม่ดีนรรณกวดแก่ง อยู่ด้วย
 ความสงบสุขตามหลักธรรมชาติที่บริสุทธิ์เต็มที่แล้ว

สิ่งทั้งปวงในโลก ไม่มีอันใดมาทำลายคุณค่าของใจได้ นอกจากกิเลสประเภท
 ต่างๆ มีความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหา เป็นตัวการสำคัญ นี่แหละคือสิ่งที่
 เหยียบย่ำทำลายจิตใจให้หาคคุณค่าไม่ได้ ให้หาความขลังไม่ได้ เพราะฉะนั้นจงดำเนิน
 จิตตภาวนาตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน อุบายวิธีเหล่านี้เป็นทางเดินที่
 ถูกต้อง เป็นอุบายวิธีถอดถอนกิเลสได้โดยลำดับ จนถึงความสิ้นสุดวิมุตติพระนิพพาน
 ไม่นอกเหนือไปจากความพากเพียรที่พระพุทธเจ้าทรงประทานไว้ไปได้เลย

อย่าหลงโลกหลงสงสาร โลกนี้ล้วนแต่สิ่งอนิจจังและหัวใจมีกิเลส อย่าได้ปลงใจ
 เชื่อง่ายๆ ใครหรือเพศใดก็ตามถ้าไม่ปฏิบัติตามศีลธรรมอันเป็นหลักความดีเครื่องตาย
 ใจ ไม่งั้นจะลืมหิวแล้วเสียไปได้จริงๆ ให้น้อม พุทฺธึ สรณฺ คจฺฉามิ นี้ไว้ภายในใจ
 องค์ใดประพฤติปฏิบัติดีประพฤติปฏิบัติชอบ ตลอดถึงความรู้ความเห็นที่จะเป็น
 เครื่องชักจูงหรือเป็นคติเตือนใจเราได้ จงยอมรับเป็นกัลยาณมิตรหรือเป็นครูเป็น
 อาจารย์ และคบค้าสมาคมเข้าใกล้ชีวิตสนทนสนมโดยธรรม

ในธรรมท่านก็กล่าวไว้ว่า ถ้าท่านทั้งหลายมีเพื่อนฝูงอันเป็นกัลยาณมิตรซึ่งเป็น
 คติเครื่องสอนใจซึ่งกันและกันได้ ให้พึงไปกับกัลยาณมิตรหรือท่านองค์นั้นเถิด หากว่า
 ไม่มีกัลยาณมิตรที่ควรคบแล้วไซ้พึงไปคนเดียว แต่อย่าทำความลามกนะ เนาะ ท่าน
 สอนไว้ จำไว้เป็นคติตลอดไป

ใจอย่าเล็งที่ไหนอย่าเล็งอะไรมากยิ่งกว่าธรรม อย่าตื่นโลกตื่นสงสาร ทุกวันนี้ยิ่ง
 มีแต่ของปลอมเครื่องยั่วชวนกวนใจ ทำลายธรรมะภายในใจให้แหลกเหลว ล้อมหน้า
 ล้อมหลังและแทรกซึมเข้ามาทุกด้าน คีบคลานเข้ามาทุกแห่งทุกหน ไม่ว่าในวัดนอกวัด
 สถานที่ต่างๆ ตามบ้านตามเมืองแทบไม่เว้น มีแต่เรื่องทำลายศีลธรรมแทบทั้งนั้นจะ
 ไว้วางใจได้อย่างไร ผู้ปฏิบัติเพื่อเห็นภัยในสิ่งที่เห็นภัย ยังมองไม่เห็นสิ่งเป็นภัยที่ใกล้ติด
 ตัวอยู่รอบด้านแล้ว จะพ้นภัยได้อย่างไร

ผลที่มันแสดงออกมาก็คือความรุ่มร้อน ที่สุขอยู่ภายในอยู่ตลอดเวลาที่สัมผัส
 สัมพันธ์กัน เราต้องการความรุ่มร้อนหรือ ทั้งที่เราบวชมาเพื่อความร่มเย็น ทำอย่างไร

ถึงจะให้มีความรุ่มเย็น ก็ต้องฝึกกิเลส ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงได้รับความรุ่มเย็นมาแล้วเพราะการปฏิบัติ

แถวแนวของพระพุทธเจ้าของสาวกท่านดำเนินอย่างไร ให้ยึดเป็นหลักเป็น เกณฑ์อย่าให้เสื่อมคลายลงไป อย่าให้อ่อนกำลังลงไป เป็นก็เป็น ตายก็ตาย เพื่อพุทธ บูชา ธรรมะบูชา สังฆะบูชา ด้วยข้อปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส เออ...ตายไหนก็ตายเถอะ ลูกศิษย์ตถาคต ตายด้วยความมีคุณค่าเพราะความเพียรอันอาจหาญชาญชัย

เรื่องขลังตรงนั้นขลังตรงนี้ นั่นคือความคิดอุทรिलอกตัวเอง แล้วก็ลูกกลมไปไม่มี ประมาณ อย่าไปหาของขลังๆ อย่างที่ทำกันนั้นนะ ปลุกเสกนั้นปลุกเสกนี้ และแสดง อภินิหารก่อสร้างนั้นก่อสร้างนี้เพื่ออวดอภินิหารกัน แต่หัวใจไม่สนใจมองดูบ้างว่ามันมี อะไรอยู่ในนั้น ไม่ใช่อภินิหารบ้าร้อยตัวมันปลุกโรงละครอยู่ในนั้นจะเป็นอะไรไป ได้ ย้อนจิตมาดูกันบ้างหรือเปล่านักปฏิบัติเรานะ

อภินิหารของพระก็เป็นผู้ปราบปรามกิเลสให้อยู่หมัดละซิ ไม่มีตัวกิเลสตัวใดที่จะ แทรกขึ้นมาภายในจิตใจได้ กิเลสทุกประเภทหมดไม่มีเหลือภายในจิตใจเลย เหลือ แต่ขันธล้วนๆ นั่นแหละคือผู้ขลัง เป็นผู้มีอำนาจ เป็นผู้แผ่อำนาจภายในตัวเอง ปราบ กิเลสให้อยู่หมัดไม่มีเหลือ นี่แหละอำนาจอยู่ตรงนี้ ความขลังอยู่ตรงนี้ เมื่อได้ถึงขั้น ความขลังเต็มภูมิแล้ว อยู่ไหนก็ขลัง ไม่ต้องเกี่ยวข้องกับสมมุติทั้งหลายที่พาให้ขลัง แต่ ขลังอยู่ในหลักธรรมชาติของจิตของธรรมล้วนๆ ซึ่งมีอยู่ภายในใจที่ได้ชำระล้างสกปรก โสภณมหาคุณค่าไม่ได้ออกหมดแล้ว นี่ความขลังอยู่ตรงนี้ เราจะไปหาความขลังที่ไหน ตื่นโลกตื่นสงสารไปไหน

เดี๋ยวนี้กำลังกำเริบนะ กรรมฐานเรานะ ทำให้วิตถวิจารณ์กับกรรมฐานสายท่าน อาจารย์มั่นอยู่มากทีเดียว เดี่ยวนี้ใครก็ว่าเป็นลูกศิษย์ท่านอาจารย์มั่นๆ เพราะ ประชาชนเคารพนับถือท่านอาจารย์มั่น เฉพาะอย่างยิ่งภาคกลาง ซึ่งมีความสนใจใฝ่ทาง รุดงครรกรรมฐาน รุดงควัตรสายท่านอาจารย์มั่น ดูซิพอมีเวลาว่างบ้าง เขาอดุตสำห ะตะเกียกตะกายมาด้วยความหิวกระหาย อยากพบอยากเห็นอยากกราบไหว้บูชาพระที่ ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ที่มีอรรถมีธรรมภายในใจ ด้วยความหิวกระหายมานาน เพราะฉะนั้นพอว่างเวลาได้จึงพากันมาภาคอีสานมิได้ขาด ยิ่งนับวันมากขึ้นโดยลำดับ ที่น่าเห็นใจสงสารมาก เราดูใหม่เราเห็นใหม่ประชาชนทุกชั้นวรรณะที่ลี้ภัยไหลมานะ วัดไหนก็มีแต่ภาคกลางแทบทั้งนั้นมาจองกฐินไว้หมด ด้วยแรงศรัทธาพาให้เป็น พอ ว่างเวลาได้ก็พากันมา แม้ว่างเพียงวันเสาร์วันอาทิตย์แค่นั้นก็เอา ยิ่งมีวันปิดเขตเซย บ้าง หรือมีงานทางราชการหยุดวันหนึ่งและมีวันศุกร์คั่นอยู่ตรงกลาง ลาได้ก็วันเขาก็ลา มา นี่เขาหาของดีจากพระรุดงครรกรรมฐาน พากันทราบบ้างหรือยัง

ส่วนพวกเราซึ่งอยู่ในแนวรบเพื่อชัยชนะ คำเอาของดีและดีเลิศมาครองได้คิด
อย่างไรบ้าง หรือคิดแต่กลัวโรงละครภายในใจจะชำรุด ต้องพะวักพะวงซ่อมอยู่ไม่หยุด
ด้วยวิธีการดังกล่าวมา (แบบเสก ๆ สรร ๆ ปลุก ๆ สร้าง ๆ) พระเราผู้ที่จะสามารถทรง
ของดีไว้ให้เขาได้อาบได้ดื่มอย่างเต็มจิตเต็มใจนั้น มันจะเป็นการขายตัวโดยไม่รู้ตัวนะ
ถ้าไม่รีบคิดและเตรียมตัวให้สมเพศแต่ขณะบวชหรือขณะนี้เป็นต้นไป

ธรรมดาของจิตที่มีกิเลส พอมีอะไรมายั่วנית ๆ ส่งเสริมנית ๆ มันเป็นบ้าไปทันที
ทันทีที่เดียวแหละ นี่ไม่ว่าใจใคร ว่าให้ใจเราใจท่านที่อยู่ด้วยกันและรู้ที่อยู่ด้วยกัน
แหละ มันลืมหัดตรงนี้ เพราะจิตไม่มีหลัก ถ้าจิตมีหลักแล้วเป็นยังงี้ก็ไม่หวั่นไม่ไหว
เวลาที่จะอนุโลมผ่อนผันตามโลกสงสารตามกาลอันควรก็อนุโลมเสียเล็ก ๆ น้อย ๆ
เพราะโลกกับธรรมอยู่ด้วยกัน คำว่ากาลเทศะ ผู้ปฏิบัติธรรมย่อมทราบความหนักเบา
มากน้อย ในสถานที่,กาล,บุคคล.พออนุโลมก็อนุโลมไปเสีย พอหมดเหตุการณ์ที่ควร
อนุโลมแล้วก็ติดพันเข้ามา คงเส้นคงวาอยู่ตามเดิม เพราะจิตมีหลักย่อมไม่ฝ่าฝืน
เหตุผลอรรถธรรม

ถ้าจิตไม่มีหลัก หากกฎเกณฑ์ไม่ได้ เครื่องก็เครื่องเสียจนเป็นที่วิมานะ ถ้าลงหย่อน
ยานแล้วเครื่องกลับตัวไม่ได้ ติดตัวไม่ได้ จมไปเลย....นั่น ให้พากันระมัดระวัง เรื่อง
เหล่านี้จะไม่เกิดกับใครแต่จะเกิดกับพวกผู้ปฏิบัตินี้เอง ต่อไปนี้กรรมฐานจะไม่เหลือ
แล้วนะ เพราะความลืมหัดนั้นแหละจะสังหารให้วอดวายนะ เห็นเขาชมเชยสรรเสริญ
บ้างก็เป็นบ้าไป ไม่ได้สติยับยั้งตัว จงพากันระมัดระวังตรงนี้ให้มาก

ผู้มุ่งธรรมย่อมไม่สนใจกับสิ่งใดมากกว่าธรรม ยืนเดินนั่งนอนย่อมมีสติ นี่จึง
ได้ชื่อว่าผู้มีความเพียร มีสติอยู่กับตัว ไม่ได้อยู่กับธรรมบทใดอาการใดก็ตาม ให้มีสติ
อยู่ มีความรู้สึกอยู่กับตัวจนกลายเป็นสัมปชัญญะ คือมีความรู้สึกตัวอยู่เสมอเพราะการ
ฝึกฝนอบรม ที่แรกก็ขาดวรรคขาดตอน แรกจริง ๆ ก็ล้มลุกคลุกคลานสติตั้งไม่ค่อยมี
แต่การพยายามเพราะอำนาจแห่งความมุ่งมั่นเป็นเครื่องจุดลากกันไปก็พยายามถูไป
ได้ ค่อยเข้มแข็งขึ้นโดยลำดับ ๆ

นี้ได้เคยพูดให้หมู่เพื่อนฟังไม่ทราบก็ร้อยก็พันครั้ง ว่าได้เคยเป็นอย่างนั้น
มาแล้วล้มลุกคลุกคลาน แต่สำคัญความมุ่งมั่นมีมาก การกระทำของเรายังไม่รู้วิธี
ลูบ ๆ คลำ ๆ ดัน ๆ เตะ ๆ ไป ล้มบางลุกบ้างคลานไปบ้าง ทั้ง ๆ ที่ความตั้งใจมีมากแต่
เพราะความไม่เข้าใจในงานก็ต้องเป็นอย่างนั้นไปก่อน เวลาฝึกอบรมเข้าโดยลำดับ ๆ
จิตก็ค่อยคล่องแคล่ว ค่อยรู้วิธีและปรากฏผลขึ้นมาพอให้เห็นเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นเครื่อง
แปลกประหลาด เป็นเครื่องสะดุดใจ เป็นเครื่องทำให้เกิดความติดต่อกับความ

พวกเพียรที่จะทำให้ยิ่งขึ้นไปกว่านี้โดยลำดับ มันก็ค่อยตั้งตัวขึ้นมาได้ จนใจมีความสงบเย็น...ก็รู้

ใจถ้าหาความสงบไม่ได้แล้วอย่าเข้าใจว่าเพศพระนี่จะมีความสุขนะ สุขเพียงร่างกายเฉยๆ นั้นไม่มีคุณค่าอะไร ยังเป็นเครื่องเสริมกิเลสเข้าไปอีก มีแต่กินแต่นอนอยู่เฉยๆ มันเสริมกิเลสให้มีกำลังมากนะ ร่างกายเนื้อก็มีกำลังมากต้องท้อใจ ราคาก็มาก ฉันทะไรเข้าไปพอมีกำลังแข็งแรง กิเลสคอยแต่กำเริบ ผมเองรู้ แม้สมัยกำลังเรียนหนังสืออยู่ก็ยิ่งรู้ กำลังวังชาทางกายของเรามีเต็มที่เราที่รู้ ว่ามันท้อจิตใจให้กว้าง ผิดปกติ ฉันทนไม่ได้จิตคอยแต่จะกำเริบทำเดี๋ยว ต้องได้ระมัดระวังอาหารที่เป็นภัยต่อจิตใจอยู่เสมอ

เพราะฉะนั้น แม้กำลังเรียนหนังสือก็ไม่ยอมฉันทน เวลาเขามาทำบุญให้ทาน ได้มาก็ถวายพระผู้ใหญ่ไปเสีย เราไม่ฉันทน ยิ่งออกมาปฏิบัติแล้ว ไม่ฉันทนเลย จนท่านอาจารย์มั่นท่านฐิติสย เมื่อตาปะขาวต้มมัน เขาเทศานมผสมแจกพระ ท่านรีบสั่งตาปะขาวเลยนะ ว่านี่ตาปะขาว ท่านมหาท่านไม่เอาฉันทนนะ ตักถวายท่านมหาก่อน แล้วค่อยผสมนมที่หลังนะ ท่านฐิติสยเรา รู้เรื่องของเราและยกเราเป็นต้นเหตุ แล้วหาอุบายสอนพระในวงนั้นเอง ท่านฉลาดมากนี่

คิดดูผมเคยฉันทนเมื่อไร เวลาผมไปอยู่ที่นั่น ท่านก็รู้ความตั้งใจของผมมีขนาดไหน ท่านรู้อย่างเต็มใจ เราตั้งใจขนาดไหนเราก็รู้เต็มใจของเรา ท่านก็รู้เต็มใจของท่าน เพราะผมเคยได้ยินท่านพูดถึงเรื่องการฉันทน ท่านว่าพระกรรมฐานฉันทนดูแล้วมันขวางตาขวางใจ สะดุดใจทันที ท่านว่ามันเหมือนพระเจ้าชู้ ขุนนาง การฉันทนเพื่อความเห็นภัย จะหาอะไรมาเป็นความสะดอกสบาย มาโก้เก๋อย่างนั้น มันขัดกันกับความเห็นภัยในการฉันทน

โดยหลักฐานพยานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า ปฏิสงขา โยนิโส ปิณฑปาด์ ปฏิเสวามิฯ นั้น ฉันทนพออัฏฐภาพให้เป็นไปเท่านั้น ไม่ได้มีอะไรกับรสกับชาติ ไม่ได้ไปดูตมไปสนใจอะไรกับสิ่งเหล่านั้น ฉันทนพอยังชีวิตให้เป็นไปในวันหนึ่ง เพื่อระงับเวทนาความทุกข์ในธาตุในขันธไปเท่านั้น การเอาช้อนมาชดโสกๆ มันก็เป็นการส่งเสริมกิเลส เป็นพระเจ้าชู้ไปละซิ ท่านว่าองค์ท่านเอง ท่านก็ไม่ฉันทนด้วย

เราฟังท่าน ฟังด้วยความสนใจจริงๆ ไม่สักแต่ว่าฟัง ท่านว่าอะไรมันเยี่ยมๆ เข้าไปในหัวใจ มันถึงใจเลย เคยพูดให้หมู่เพื่อนฟังเสมอ อยู่กับท่านถึงแปดปี ไม่เคยมีความเคยชินกับท่านเลย ท่านจะพูดที่เล่นที่จริงมันก็จับปึบๆ ๗ ตลอดเวลาเหมือนเทป

นี่พูดถึงเรื่องราคะตัณหา มันกำเริบรุนแรงและรวดเร็ว เวลาธาตุขันธ์มีกำลังมันคอยแต่จะกำเริบ ฉันทนมากมันก็กำเริบ และท้อจิตนั่นแหละไม่ใช่ท้ออะไร เราเคยเป็นมา

หมดแล้ว เวลาธาตุชั้นนี้มีกำลังเต็มที่เราก็อู้ เหมือนกับว่ามันติดขี้ผึ้งๆ มีอะไรมาเพิ่ม นิดหนึ่งก็เสริมมันทันที จึงต้องระงับด้วยการฉันทน้อยๆ หรืออด ให้กำลังกายอ่อนเพลีย ลงของมันไปเรื่อยๆ ไม่ส่งเสริม ภาวนาก็ติดขึ้นๆ อุบายวิธีฝึกฝนเจ้าของต้องอู้ ไม่อู้ ไม่ได้

ทีนี้พ่อแม่ครูอาจารย์ท่านก็รู้ว่าผมไม่ฉันทอ่อน เวลาผมออกจากท่านไปเที่ยวที่ ไหนๆ ทั้งๆ ที่ท่านก็รู้ว่าผมไปด้วยความตั้งใจอย่างเต็มที่เต็มฐาน ไปทรมานอยู่ตามป่า ตามเขาถูกไหนๆ ท่านก็อู้ แล้วท่านทำไมพูดขึ้นมาว่า ท่านมหานานมานัก ไปหลายวัน แล้ว มัวไปชดช้ายชดชวาอยู่ที่ไหนกัน นั้นฟังซิ ท่านตีหน้าผากพระตักขลบาลพระรูโหม พระองค์ตื้อๆ มันมีที่แสดงให้ท่านเห็น ท่านไม่พูดตรงๆ ถ้าพูดตรงๆ มันจะเจ็บมาก ไป ก็เลสตัวตื้อของพระจะเกิดขึ้นมา แล้วจะเป็นบาปแก่ตัวเอง ท่านจึงหาอุบายพูด อย่างนั้น ว่าท่านมหานี้ไปชดช้ายชดชวาอยู่ที่ไหนนา ไม่เห็นมา ทั้งๆ ที่ท่านก็รู้ว่าเรา ตั้งใจขนาดไหน เราไม่เคยแตะช้อนเลยท่านก็อู้ แต่ทำไมท่านพูดอย่างนั้น ก็คือท่าน สอนหมู่สอนคณะในวงนั้นนั่นเอง เวลาหากลับมาพระก็เล่าให้เราฟังจนได้แหละ ท่าน พูดเรื่องอะไรเกี่ยวกับเรา พระจะต้องเล่าให้ฟังหมด บรรดาอุบายของท่านอาจารย์มัน พูดกับพระหรือพูดถึงเรา

ฉะนั้นต้องระวังการขบการฉันท ผัดๆ มันๆ ถ้ามากๆ มันก็เสริม นี้รู้เจ้าของตอน ธาตุมีกำลัง ไม่ได้หมายถึงทุกวันนี้ ทุกวันนี้อะไรมันก็อย่างว่านั่นแหละ ถ้าเป็นความ ต้องการทางธาตุชั้นนี้ เราก็คือต้องการให้ฉันทได้นั่นแหละ ส่วนที่ว่ามันจะไปเสริมกำลังให้ เป็นราคา โทสะ โมหะ นั้นเราไม่ได้สนใจ ไม่ได้คิด แต่มันฉันทไม่ได้เพราะเวลานี้ธาตุมัน ขำรดของมันแล้ว นี่พูดให้หมู่เพื่อนฟังในการปฏิบัติต่อตัวเอง ที่มีอายุพรรษาน้อยมัน เป็นไปได้นะ เรื่องธาตุเรื่องชั้นมีอะไรไปเสริมมันแสดงตัวขึ้นมาทันที การภาวนาไม่ สะดวก ผู้เป็นนักภาวนาสังเกตจิต จะต้องทราบเรื่องธาตุเรื่องชั้นมันเกี่ยวข้องกับจิต อย่างไรบ้าง นอนมากมันก็แสดง ถ้านอนมากราคาจะแสดงอาการกำเริบผิดปกติ เหมือนกัน ต้องได้ระมัดระวัง

วิธีการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เล่นๆ นะ ต้องมีอุบายแยกคายสำหรับตัวเอง สังเกตตัวเอง สักแต่ทำไปสุมสุมหัวไม่คิดหน้าคาดหลัง ไม่ทบทวนเหตุผลโดยทาง ปัญญาแล้วมันไม่ได้เรื่อง มันต้องใช้หัวคิดปัญญา

หมู่เพื่อนที่มาอยู่ใหม่นี้ก็ให้ดู มาศึกษาอบรม ตามมีให้ดู ท่านพาทำอย่างไร หมู่ เพื่อนทำอย่างไร หมู่ให้ฟัง ท่านพูดอะไร ให้ดูให้ฟัง ชื่อว่ามาศึกษาอบรม ไม่ใช่มาฟังครู บาดอาจารย์ขึ้นต้น นโม ตสฺส ถึงจะว่าเทศน์ การเห็นด้วยตาได้ยินด้วยหู สิ่งที่มาสัมผัส อายตนะของเราที่เกี่ยวข้องกับหมู่กับเพื่อน ครูบาอาจารย์ ล้วนแต่เป็นการฟังการศึกษา

ทั้งนั้น ถ้าเราจะเป็นผู้สนใจต่อการศึกษา ต้องได้รับการศึกษาการอบรมอยู่ตลอดเวลา โดยหลักธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกัน

อย่างไรอย่าลืมเรื่องการก่อสร้างยุ่งเหยิงวุ่นวาย อย่าหามาทับถมมจิตใจ นี้ไม่ใช่ งานเพื่อถอดถอนกิเลส เป็นงานเพิ่มกิเลส งานสั่งสมกิเลสมากขึ้น ให้เกิดความกังวล วุ่นวาย เพราะการสร้างเกี่ยวกับการเงิน เกี่ยวกับผู้อื่น เวลานี้ทราบกันใหม่ว่าเงินกำลังมี อำนาจ เหยียบย่ำทำลายศีลธรรม วัตวาอาวาส ตลอดถึงหัวใจพระเนรแหลกไปหมด ได้ พากันคิดหรือยัง รับผิดชอบ ไม่คิดได้หรือมันเกี่ยวข้องกับเราอยู่ตลอดเวลา ตามองเห็นพบ ออกคิดไม่ได้ มันต้องคิด อะไรๆ มีแต่เงินๆ ใจเมื่อไปทางนั้นแล้วยอมสละธรรมนั้น แหละ ปล่อยให้วัตถุเข้ามาเหยียบย่ำทำลายจิตใจเสีย เลยไม่ได้เรื่องได้ราวในสิ่งที่ ต้องการคืออรรถธรรมอันเป็นของประเสริฐ

บวชมาแทนที่จะมาถอดถอนกิเลส มันกลับกลายเป็นเรื่องมาสั่งสมกิเลสด้วยงาน นั้นงานนี้ ด้วยการเสาะการแสวง ด้วยความพอใจในสิ่งนั้นสิ่งนี้ซึ่งเป็นด้านวัตถุไปเสีย แล้วมันสั่งสมกิเลสวันหนึ่งๆ มากเท่าไร เราจะว่าเราเป็นกรรมฐาน เราไม่ได้คิดถึงเรื่อง ว่าอะไรที่ว่าเป็นภัยแก่จิตใจเวลานี้ จึงหาความสงบร่มเย็น หาความสว่างแจ่มใสภายใน จิตไม่ได้ นั่นคืออะไรพาให้เป็น ก็คืออารมณ์ของใจนั่นเอง อารมณ์ความอยาก อารมณ์ ความหลง ความฟุ้งเพื่อความเห่อกับหมู่กับเพื่อนกับวัตถุนิยม สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่อง ทำลายจิตใจทั้งนั้น ผู้ตั้งใจเป็นอรรถเป็นธรรมไม่ต้องยุ่ง

บิณฑบาตได้อะไรมาฉันพอ เท่านั้นพอ ได้น้อยได้มากพอ ไม่ได้สนใจว่าอาหาร มีน้อยอาหารมีมาก อาหารนี่รสดีไม่ดี ไม่สนใจ พอยังชีวิตให้เป็นไปเท่านั้นเป็นที่พอใจ แล้ว ขอให้ได้บำเพ็ญธรรมะ ขอให้ธรรมะสมบูรณ์ สิ่งเหล่านั้นไม่สำคัญ เป็นเพียง อาหารปัจจัยเครื่องอาศัยเท่านั้น ความพากเพียรให้สมบูรณ์นั้นเป็นที่พอใจ นี่เคยได้ เหตุได้ผลมาอย่างนี้ จะรู้มากรู้น้อยก็รู้มาด้วยวิธีการนี้ ไม่ได้รู้มาด้วยความเหลือเพื่อความอิมหนาสำราญ การกินมากนอนมาก อยู่สะดวกลสบายก็เคยมาแล้ว แต่ไม่ได้รู้ด้วย วิธีนี้ รู้ด้วยความอดอยากขาดแคลนต่างหาก เพราะฉะนั้นจึงกล่าวพูดได้ว่า ธรรมเจริญ แก่ผู้ปฏิบัติด้วยความอดอยากขาดแคลน เข้มๆ แต่ธรรมหาความเจริญไม่ได้หรือ ธรรมฉิบหายไปเพราะความฟุ่มเฟือย ความเหลือเฟือ เช่น วัดป่าบ้านตาดนี้เหลือเฟือ มาก แต่จะอย่างไรมันเป็นอภัยอาศัยใจศรัทธาของประชาชน เป็นแต่เพียงว่ากระซิบ กระซิบบอกพระบอกเณรเราให้รู้วิธีปฏิบัติตัวเอง ต่อปัจจัยไทยทานทั้งหลายโดย รอบคอบ ไม่ลืมตัว

คนนั้นก็นำมา คนนี้ก็นำมา มันขาดได้เมื่อไร ก็อย่างที่เห็นๆ นั้นแหละ เขาก็ อยากจะได้บุญเป็นเจตนาของเขา เราก็ไม่มีอะไรที่จะตำหนิเขา แต่เราซึ่งเป็นนักปฏิบัติ

ก็ให้รู้ตัวเอาเอง เพื่อปฏิบัติให้เหมาะสมไม่ให้เสียทางด้านจิตใจเรา อาหารประเภทใดที่เป็นภัยต่อการภาวนา อาหารประเภทใดที่เป็นคุณต่อธาตุต่ออัมรินทร์ ไม่เป็นภัยต่อการภาวนา ให้ยึดอันนั้นเป็นสำคัญยิ่งกว่าลิ้นกว่าปากกว่าท้อง อย่าให้ลิ้นปากท้องวิ่งแข่งหน้าธรรม ถ้าลิ้นปากท้องได้เดินหน้าธรรมแล้ว ธรรมหาทางก้าวไม่ได้ หาทงออกไม่ได้ เพราะฉะนั้นต้องให้ธรรมเดินหน้าลิ้นปากท้องเสมอ อย่าถือลิ้นเป็นใหญ่ยิ่งกว่าธรรม เรื่องปากเรื่องท้องอย่าถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าธรรม ผู้นี้แหละผู้จะได้ผลในการปฏิบัติ

เอาทุกข์ที่ยอมรับว่าเราทำงาน เราฝึกกรรมานกิเลส กิเลสมีกำลังขนาดไหนเราจะไปทำเบาๆ หย่อนๆ อ่อนๆ กำลังได้หรือ กิเลสมีกำลังขนาดไหนก็ต้องได้ทุ่มเทกันเต็มที่ ถึงคราวเป็นเอาเป็น ถึงคราวตายเอาตายไม่เสียดายชีวิต เหล่านี้เราได้เคยทำมาแล้ว ไม่ใช่มาคุยให้หมู่เพื่อนฟังเฉยๆ ด้วยความโอ้อวดนะ เราทำมาแล้วทั้งนั้น บางครั้งสละชีวิตทุ่มกันลงเลย ว่าเอาตายก็ตายเถอะเราถอยไม่ได้ นั่น ถึงขนาดนั้นก็มิไม่ทราบก็ครั้งก็หนแล้ว ไม่ว่าจะไปอยู่สถานที่กลัวเคยทำแล้ว เอากลัวอะไรกลัวตรงไหน เดินบุกป่าเข้าไปที่นั่นเลย

ขณะเดินจงกรมจิตมันหลอก เหมือนกับเสือมีก็ลืบทัวไม่ทราบได้ มาหมอบอยู่ข้างทางจงกรมเป็นลึบๆ รอบทางจงกรม ดุชิสัญญาอารมณ์มันหลอกเรา ฮี...มันยังงัยกันนี้ เสือทั้งแผ่นดินจะถือเป็นอาหารอันเริ่ดอร่อยเฉพาะพระไม่เป็นทำองค์เดียวเท่านั้นหรือ ถึงได้มากอยุ่กินแต่พระองค์เดียวนี้ เสือตัวไหนใหญ่ที่สุดมันอยู่ที่ไหน สัญญา มันก็หลอก มันอยู่ตรงนั้น เอา ไปให้ตัวนี้กินก่อนเถอะ แล้วก็ก้าวออกจากทางจงกรมไปหาเสือตัวที่สำคัญว่าใหญ่ๆ นั่น แต่ไม่มี นั่นเห็นไหม มันหลอกเราหนึ่งครั้งแล้วนะจำไว้ เอาไปอีกตรงไหน มันก็หลอกเราว่าตรงนั้นๆ ว่าตรงนี้ๆ ก็บุกป่าเข้าไปพร้อมกับตัดสติใจ เออวันนี้เนะ ถ้าความกล้าหาญไม่เกิดไม่ชนะความกลัวเหล่านี้ได้แล้ว คินนี้ทั้งคินจะไปไม่หยุด ใครจะว่าเป็นบ้าเป็นบอเพราะเที่ยวเวลาค่าคินในดงไหนป่าไหนบ้านก็ตามเถอะ วันนี้จะตัดสันดานมันละ เราไม่เป็นบ้าเราตัดกิเลสตัวมันหลอกหลงให้กลัวต่างหาก ก็บุกใหญ่พิจารณาไปเรื่อย บุกไปเรื่อยพิจารณาไปเรื่อย ว่าเสืออยู่ตรงไหนบุกเข้าไป ไม่มีฟันมีไฟบุกเข้าไปกลางคินมีดๆ เลย มีแต่ผ้าอังสะเท่านั้นแหละติดตัว

เอากินก็กินเถอะ พระหนักศาสนาพระแบบนี้ พระชี้ขลาดหวาดกลัวอย่าให้อยู่หนักศานานานเลย เออ...ถ้าไม่รู้ให้ตายวันนี้ ไม่ตายให้รู้ มีเท่านั้นในหัวใจ ถ้าไม่เกิดความกล้าหาญจนเป็นที่แน่ใจตัวเองขึ้นเมื่อไรแล้ว จะกลับไม่ได้วันนี้ เออ..เอาให้ถึงเหตุถึงผลกัน เสือมีเท่าไรมากินเราวันนี้ มากินพระชี้ขลาดหนักศาสนาองค์เดียวนี้ เอากิน กินเถอะ ไม่เสียดายอะไรทั้งนั้น พาบุกเรื่อยเดินเรื่อย กำหนดพิจารณาเรื่อย ว่า

ที่นั่นว่าที่นี่ ว่าที่นี่ว่าที่นั่น เสือตัวนั้นเสือตัวนี้ เสือตัวนี้เสือตัวนั้น อยู่ที่นี้อยู่ที่นั่น แต่ไป
ที่ไหนไม่มีเสือนี่ นี่มันหลอกเรา รู้เพลงของมันเรื่อย ๆ ตามกันทัน ก็กำหนดพิจารณา
ไม่ถอยนี้ ไม่ใช่บุกป่าแบบบ้า ๆ บอ ๆ แต่บุกป่าแบบภวานาจะว่าไง นี่เป็นวิธภวานาตัด
สันดานตัวเองจึงทำแบบนั้น พอรู้เข้า ๆ เข้าใจเรื่อย ๆ ที่นี้จิตมันก็กล้าหาญขึ้นมา

ไอ้โฮ บทเวลามันกล้าหาญก็ตัวสั้นเหมือนกับเวลามันกลัวนะ ที่นี้ไม่ว่าอะไรจะมา
ทำให้กลัว แม้หมดโลกนี้ก็ไม่เคยกลัวอะไรทั้งนั้น กล้าหาญจนตัวสั้น ดูซิอำนาจแห่ง
ธรรมเวลาเราปฏิบัติ ไม่ว่าเสือว่าข้างอะไรมาก็เถอะ มันจะอ้าปากกัดเรา เราสามารถ
โดดเข้าไปในปากมันได้เลยโดยมันจะจับเราไม่ได้ ข้างก็ข้าง เสือกก็เสือเถอะไม่กลัวทั้งสิ้น
ยังจะเดินเข้าไปหามันได้สบาย อะไรก็ตามขึ้นชื่อว่าศัตรูหรืออันตรายแล้วไม่มีกลัว เมื่อ
ไม่กลัวแล้วไปทำไมที่นี่ เมื่อไม่กลัวแล้วก็กลับ กลับมาเดินจงกรมสบายไม่มีอะไรละที่นี้
จึงได้เห็นโทษของมัน

นี่เป็นระยะเป็นครั้งคราว ไม่ใช่มันระงับมันดับไปที่เดียวหมดไม่ต้องแก้ไขกัน
อีกนะ มันมีขึ้นอีกได้เหมือนกัน วันใดวันหนึ่งมันแสดงขึ้นมาอีก เราก็ล่าทัพมันทันทีว่า
จะเอาอีกเหอ นั่น เพราะเคยเห็นเหตุผลจากกันมาแล้วนี่ เราได้เหตุได้ผลจากวิธีการนี้
มาแล้ว พอถูกล่าทัพว่าจะเอาอีกเหอ มันก็หมอบเลย นี่พูดเรื่องความกลัว กลัวแบบนี้
และตัดกันแบบนี้ก็มี เหล่านี้เป็นอุบายวิธีของแต่ละรายจะผลิดขึ้นมาใช้ ฉะนั้นการ
ปราบปรามกิเลสจึงต้องมีหลายวิธี ที่เห็นว่าเหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเป็น
ระยะ ๆ ไป

พูดถึงเรื่องการนั่ง เอ้า จะทุกข์ขนาดไหนความทุกข์นี้ มันไม่เลยธาตุขันธ์นี้ไป
มันอยู่ในธาตุในขันธ์นี้ พิจารณาค้นลงให้รู้ว่าทุกข์ พระพุทธเจ้าท่านว่า ทุกข์ อริยสัจ
ทุกข์เป็นสัจธรรมเป็นของจริง ทำไมอยู่กับเรามันจึงจะปลอม มันปลอมเพราะเหตุไร
เอากันละที่นี้

พูดถึงเรื่องทุกขเวทนา กำหนดกันไว้สว่างรุ่งขึ้นวันใหม่เป็นอย่างน้อย หรือมัน
จะเตลิดเปิดเปิงไปกว่านั้นก็แล้วแต่เหตุการณ์ แต่อย่างน้อยต้องสว่างเป็นวันใหม่
เสียก่อนถึงจะลุกจากที่นี้ได้ เมื่อยังไม่ถึงนั้น เหา..อะไรจะขาดก็ขาดไปเถอะ วันนี้จะ
ถอยกันไม่ได้ถ้าไม่รู้สัจธรรม พอพูดแล้วก็ยกมือสาธุขึ้นเลย ยกมือขึ้นสาธุว่า สัจธรรมมี
เท่าไรของแสดงให้ข้าพเจ้ารู้เห็นให้หมดในคืนวันนี้ ข้าพเจ้าจะฟังสัจธรรมนี้จนถึง
สว่างหรือสลบตายไปเท่านั้น หากสลบล้มลงไป ได้สติเมื่อไรจะลุกขึ้นมา นั่งที่ที่ไม่มี
ช้อยกเว้น ไม่มีข้อแม้ เช่น เว้นปวดถ่ายหนักถ่ายเบา ไม่ให้มีช้อยกเว้นกันเลย

มีเหตุอันตรายฉุกเฉินที่เกิดขึ้นในวงวัดเท่านั้น เช่น เกิดขึ้นกับครูบาอาจารย์หรือ
พระเถระในวัดนั้นเรายกให้เพราะอยู่กับหมู่กับเพื่อน แต่สำหรับเจ้าของจะเป็นอะไรก็

เป็นเออะ ไม่ให้มีการลুকนั้งจากที่นั่งสมาธิภาวนา มันจะปวดซี่ เอ..ทะลักออกไปเลย เราลुकออกจากที่แล้วเราล้างได้ เราชี้ใส่ตักแม่ชี้ใส่มือแม่ในเวลาเป็นเด็กเล็ก ทำไมเราชี้ได้ ชี้ใส่ตัวใส่ผ้าของเราเอง ทำไมเราล้างไม่ได้วะ หากว่าเราไปมีข้อแม้มันจะหาทางออก เตี้ยวปวดหนักเตี้ยวปวดเบา เลยไม่ได้เรื่อง เมื่อไม่มีอะไรอื่นแล้วมันมันไว้เลย

ตอนทุกขเวทนาหนักๆ นั้นแหละที่สำคัญมาก โอ้โฮ คนเราเมื่อจนตรอกจนมุมจริงๆ แล้วมันไม่ได้โง่งอยู่ตลอดไปนะ นี่ก็ได้ความรู้ขึ้นมาอีกแง่หนึ่ง เวลาจนตรอกจนมุมหาทางออกไม่ได้มัน อุตตา หิ อุตตโน นาโถ จะโผล่ขึ้นมาเองและเด่นที่เดียวละ ก็ไม่มีใครช่วยเหลือเราเนี่ย เราต้องช่วยตัวเอง เจ็บปวดหนักลำบากมากเท่าไร ทุกข์มากเท่าไร สติปัญญาหมუნตั่วๆ ค้นหาความจริง มันทุกข์ที่ตรงไหน เอ้า ทุกข์ที่ตรงไหนมากเอาตรงนั้นเป็นที่หมาย เอาตรงนั้นเป็นสนามรบเป็นสถานที่พิจารณา เช่น เอวมันปวดมากมันจะหัก เอวมันจะหักตรงไหน อะไรจะหักอะไรจะเจ็บ หนักหรือเจ็บ กระตุกหรือเป็นทุกข์ หรือเอ็นเป็นทุกข์หรืออะไรเป็นทุกข์ เรายกข้อเปรียบเทียบเข้าให้ทันเหตุทันผลปั๊บปั๊บๆ ทุกข์มากเท่าไรปัญญายังหมუნ จะอยู่เฉยๆ ไม่ได้ ความอยากให้ทุกข์ดับไปเท่าไร ยิ่งเป็นการเพิ่มสมุทัยให้ทุกข์ทวีรุนแรงมากขึ้น

เราต้องพิจารณาให้เห็นความจริง ฟาดกันลงไปจนละเอียด แยกแยะเสียจนชัดเจน เนื้อเป็นเนื้อ หนังเป็นหนัง เอ็นเป็นเอ็น กระตุกเป็นกระตุก ต่างอันต่างจริง สรุปลแล้วกลายเป็นกาย ต่างอันต่างจริง เวทนาเป็นเวทนาเป็นความจริงล้วนๆ ประจักษ์ขึ้นกับใจว่า อ้อ ที่ท่านว่า ทุกข์ อริยสัจจ์ เป็นความจริงเป็นอย่างนี้เอง ไม่ต้องถามใครเลย มันรู้ประจักษ์ใจ กายก็เป็นความจริงของกาย เขาไม่ได้ว่าเขาเป็นสุขเป็นทุกข์ เวลาไปฝังดินหรือนำไปเผาไฟ เมื่อจิตไม่ได้ครองอยู่ในร่างนั้นแล้ว ไม่เห็นเขาว่าอะไรใครเป็นคนว่า

ทุกข์นี้มันเกิดขึ้นมาจากไหน ถ้าว่าใจเป็นทุกข์ ใจมันมีอยู่ทุกเวลาทำไมทุกข์ประเภทนี้จึงเพิ่งมาเกิด แล้วทุกข์ประเภทนี้ดับไป ทำไมใจจึงไม่ดับด้วย ถ้าว่าใจเป็นทุกข์ ทุกข์เป็นใจ เป็นอันเดียวกันจริงๆ ถ้าว่ากายเป็นทุกข์ ทุกข์เป็นกายก็เหมือนกัน เวลาทุกข์นี้ดับไปทำไมกายยังมีอยู่ ไม่เห็นดับไปด้วยละ มันแยกมันแยก

กำหนดพิจารณาที่ไหน จิตจ่อลงไปๆ กำหนดลงไป พอมันรอบของมันแล้วทุกข์ดับหมดเลยไม่มีเหลือ ต่อจากทุกข์ดับหมดแล้ว กายหายเจ็บไปหมดจากความรู้สึกแต่ใครอย่ามาคาดนะ ให้เป็นตามหลักธรรมชาติของตนเอง จะมาคาดอย่างนั้นไม่ได้ ต้องเป็นสมบัติของใครของเรา ตามจริตนิสัยของใครของเรา จะแสดงขึ้นมาอย่างไรจะทราบเองเป็น สนุทธิฎุโก อย่าคาดเรื่องของผู้หนึ่งผู้นี้มาใส่ตัว นอกจากจะยึดเอาปฏิบัติ

การดำเนินของท่านมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เห็นผลตามจริตินิสัยของท่านนั้น นั้น ถูกต้อง

การปฏิบัติจะมายึดว่าจิตของเราเป็นอย่างท่าน คือ ดับร่างกายทุกส่วนในความรู้สึก ไม่มีอะไรเหลือ ทั้งที่จิตไม่เป็นเหมือนท่านว่า นั้นไม่ถูก เพราะเป็นความดับด้วยสัญญาความคาดหมายต่างหาก ต้องให้เป็นขึ้นกับตัวจริงๆ ก็รู้อเอง ชื่อนี้จะไปคิดไปยึดไม่ได้นะ ให้เป็นตามนิสัย แม้แต่ผมเองก็เคยรู้เคยเป็นหลายอย่าง ผมก็ไม่ค้ำเจ้าของ เพราะเป็นความจริงแต่ละอย่างๆ จะค้ำความจริงได้หรือ เวลามันดับหมดจนไม่มีอะไรเหลือเลยในบรรดาส่วนของกาย เหลือแต่จิตที่เป็นของอัศจรรย์ล้วนๆ เท่านั้น

เมื่อเหลือแต่จิตโดยเฉพาะ อะไรจะอัศจรรย์เท่าเล่า ทั้งๆ ที่อวิชชายังมีอยู่ภายในใจนะ แต่ขณะนั้นมันอัศจรรย์ที่สุดเพราะไม่เคยรู้เคยเห็นนี่ มันรวมลงอย่างบอกไม่ถูก เมื่อกายเป็นกาย เวทนาเป็นเวทนา จิตเป็นจิต ต่างอันต่างจริงแล้วมันก็ไม่กระทบกัน หลังจากนั้นมันก็พังทลายลงไป แล้วเวทนาดับหมดๆ กายหายเจ็บไปในความรู้สึก ขณะนั้น เหลือสักแต่รู้ พุดไม่ได้นะว่ามีแต่ความรู้ล้วนๆ เต็มๆ อย่างนี้พุดไม่ได้ละเอียดกว่านั้นไปอีก เราพุดได้แต่ว่าสักแต่ารู้ หากเป็นของอัศจรรย์อย่างยิ่ง ฟังดูซิ ไม่มีอะไรปรากฏเลย นี่ละผลของปัญญาเกิดขึ้นจากความคิดค้นในเวลาจนตรอกจนมุม

เพราะฉะนั้น จึงว่าคนเรานะไม่ได้โง่อยู่ตลอดไปนะ เป็นแต่ปกตินิสัยมนุษย์เราชอบฟังฟังคนอื่นไม่ชอบฟังตัวเอง มันจึงไม่ได้เรื่อง นิสัยของมนุษย์เราปกติธรรมดาเป็นอย่างนั้น แต่เวลาถึงคราวจนตรอกจนมุมหาที่ฟังไม่ได้จริงๆ แล้ว มันย้อนเข้ามาหาตัวเอง ฟังตัวเองเป็น อตตตา หิ อตตโน นาโถ ขึ้นมาประจักษ์ใจ อันนี้เด่นชัดในเวลาอันพอได้ที่หนหนึ่งแล้ว ใจยังมีความกล้าหาญชาญชัย ครั้งต่อไป เอ้า ฟาดลงไปอีก

แต่การพิจารณา จะยึดอารมณ์อดีตที่เคยพิจารณาได้ผลมาแล้วมาพิจารณาอีกอย่างเดิมไม่ได้นะ ต้องให้มันคิดขึ้นมาสดๆ ร้อนๆ ด้วยอุบายของเราในปัจจุบัน แต่ละครั้งๆ ให้คิดขึ้นมาเอง แม้จะตรงกับอุบายอันเก่าก็ได้ไม่ผิด และได้ผลเท่ากัน ขอให้คิดค้นขึ้นมาสดๆ ร้อนๆ ในปัจจุบัน เป็นความถูกต้องเหมาะสมในการแกกิลเลสทุกประเภทและทุกๆ ครั้งไป ถ้าไปคาดเอาอุบายของวันนั้นมาใช้ เอาอุบายของวันนี้มาใช้ไม่ได้นะ มันต้องเอาอุบายใหม่เท่านั้นมาใช้ คิดขึ้นมาปัจจุบัน ค้นขึ้นมาพิจารณาขึ้นมาเป็นปัจจุบัน มันหากรู้ขึ้นมาเอง นั่นแหละเหมาะกับการแกกิลเลสที่มีอยู่ในปัจจุบันและอยู่ภายในจิต พิจารณาแยกแยะโดยอุบายต่างๆ ตามแต่ความแยกคายของแต่ละราย

การพิจารณาจงดูให้ชัด กระจกมีมาแต่วันเกิด เมื่อเจ็บปวดกระดูก มันเข้าใจว่ากระดูกเป็นทุกข์ จิตมันก็สงวนกระดูก เกาะยึดในกระดูก กำหนดดูกระดูกและกำหนดดูทุกข์ว่าเป็นอันเดียวกันไหม รูปลักษณะมันต่างกันไหม ทุกข์ไม่มีรูป ไม่มีลักษณะ แต่

กระดุกมันมีรูปมีลักษณะ มีสีสนวรรณะ หนึ่ง,เนื้อ,เอ็นเหมือนกัน ทุกขเวทนามันไม่มีรูปมีลักษณะ มันต่างกันอย่างไร แยกลงไป พิจารณาลงไป จิตมันจ่อๆ กำหนดลงไป ทุกข์มากเท่าไรมันยิ่งหมุนตัวๆ จนเข้าใจชัดเป็นสัดเป็นส่วนแล้วปล่อย เห็นชัดแล้วปล่อย ใจก็เข้าสงบตัวอย่างสนิทพร้อมความอัศจรรย์เกินคาดไม่ถามใคร

สมาธิประเภทนี้อาจหาญมาก ผิดกับสมาธิที่เรากำหนดโดยทางอารมณ์ของสมณะแล้วสงบตัวลงไปอยู่มาก เพราะอย่างผมนี้ชำนาญทางสมาธิมานานไม่ใช่คุย พูดให้หมู่เพื่อนฟังซึ่งเป็นลูกศิษย์ลูกหา พูดเป็นกันเอง พูดให้ฟังตามความสัตย์ความจริงเรื่องสมาธินี้ชำนาญจริงๆ เพราะจิตติดสมาธิอยู่ตั้งห้าปี กำหนดให้ลงเมื่อไรได้ตลอดเวลา ไม่มีฝืน เพราะความชำนาญนั่นเอง พอกำหนดให้ลงไป มันแน่วอยู่นั้นเสีย แต่ไม่อาจหาญเหมือนกับสงบลงไปด้วยปัญญา ซึ่งกำหนดพิจารณารู้เท่าทันทุกสิ่งทุกอย่างแล้วปล่อยให้สงบลงไป นี่มันอาจหาญมากนะ สง่าผ่าเผยอยู่ในนั้นแหละ ผิดกันกับที่เข้าไปสงบอยู่เฉยๆ อยู่มาก

วิธีการนี้พอถอนออกมาแล้วก็ได้ความอาจหาญ เป็นคติเครื่องยึดและดำเนินเป็นอย่างดี นี่เป็นวิธีการแบบหนึ่งของการสมาธิภาวนา แม้จะไม่แสดงไว้ในแบบแผนตำรับตำราก็ไม่สงสัยว่าจะผิดไป

เมื่อได้เห็นผลครั้งหนึ่งแล้วเท่านั้น ที่นี้จิตใจมันกล้าหาญเป็นคนใหม่ขึ้นมาเลย เรื่องความตายไม่สะทกสะท้าน มีแต่จะให้ความจริงเท่านั้น เอา.ตายก็ตายเถอะ แน่ใจเจ้าของด้วยว่าจะไม่พั้งไม่เปลวเพราะอำนาจแห่งทุกขเวทนามาครอบงำในเวลาจะตาย เพราะแน่ว่าเวลาจะตายจริงๆ ทุกข์จะเอาเวทนาหน้าไหนมาหลอกเราวะ ก็เวทนาที่ปรากฏอยู่เวลานี้แน่ เวลาเกิดความทุกข์สาหัสก็จะเป็นอย่างนี้ ไม่ผิดจากนี้ไป เพราะเราได้พิจารณาชัดเจนแล้ว ได้รู้แล้ว ได้เข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างแล้วว่าเป็นสังขธรรมเต็มภูมิ ใจก็เป็นสังขคือความจริงอันหนึ่งเต็มภูมิของใจ เวลาจะตายจะเอาอะไรมาหลอกเราวะ จะเอาเวทนาหน้าไหนมาหลอกให้เราหลงละ แน่ใจว่าไม่หลง

แล้วยังแยกแยะชั้นธู่อีกว่าอะไรตาย เมื่อเข้าใจขนาดนั้นแล้ว ธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ สลายตัวลงไปต่างหาก มันตายที่ไหน มันสลายจากส่วนผสมลงไปสู่ธาตุเดิมของมัน ตามหลักความจริงต่างหากนี้ จิตก็เป็นจิตต่างอันต่างจริง ใจจึงอาจหาญชาญชัยต่อความเป็นความตาย ต่อความทุกข์ความลำบาก ใจยิ่งสง่าผ่าเผยขึ้นมาโดยลำดับๆ นั้น ฟังซิ ความจริงเป็นอย่างนั้น

การสละตายมาอย่างนี้ได้สละมาไม่ทราบว่าเป็นครั้งแรกแล้ว เกี่ยวกับเรื่องความกลัวอะไรๆ ก็เคยทำแบบนั้น สละตายแบบนั้น เรื่องทุกขเวทนา มันกลัวทุกขเวทนาจึงต้องสละตายแบบนั้น แล้วได้ผลทุกแบบที่ทำมานี้ เฉพาะอย่างยิ่งการนั่งภาวนา ถ้าวัดวันไหน

ได้ฟาดกันตลอดรุ่งแล้ว วันนั้นต้องได้รู้จิตยอดเยี่ยมทุกวัน เป็นแต่เพียงว่ามันลงได้ยาก ง่ายต่างกัน ช้านานต่างกัน ถ้าคืนที่อากาศดี ๆ ยิ่งให้ฝนพรำด้วยแล้วนั่งภาวนาตลอดรุ่ง วันนั้นช่วยได้มากทีเดียว ถูกสัปปายะ ดินฟ้าอากาศเป็นที่สบายช่วยการภาวนาได้ดี พิจารณาธรรมทั้งหลายเหมือนกับคิมปากคม ๆ นั้นแล พอหนีบปีบติดปีบ ๆ กำหนด พิจารณาอะไรมันเข้าใจปีบ ๆ ทะลุ ๆ ที่เดียว ก็ลงฝั่ง แน่วแน่ อัจฉรย์เกินคาด

วันเช่นนั้นทุกขเวทนาไม่ครอบงำมากเหมือนวันอื่นๆ ที่อากาศไม่อำนวย นั่ง เวลาเท่ากันก็ตาม สำคัญที่จิตลงได้ง่ายได้ยาก จิตพิจารณายากพิจารณาง่าย ลงยากลง ง่าย ถ้าวันไหนได้พิจารณาฟาดกันจนบอบช้ำแทบจะเป็นจะตายแล้วใจถึงลง วันนั้น ทุกข์มาก ร่างกายบอบช้ำมาก ออกจากสมาธิมาแล้วยังเจ็บปวดไปหลายเวลา ถ้าวันไหน จับปีบติดปีบ ๆ ลงปีบ และพอถอนขึ้นมากำหนดพิจารณาอีกลงปีบอีก ทุกขเวทนาไม่ พอจะมารอบงำได้ พอถึงเวลาแล้วลุกขึ้นไปเฉย ธรรมดา เหมือนไม่ได้นั่งตลอดรุ่งมาก่อนเลย ไม่มีความเจ็บปวดอะไร

อ้อ ทำให้ระลึกย้อนหลังไปถึงเรื่องพระพุทธเจ้าและสาวกที่ท่านเข้านิโรธสมาบัติ จิตขณะที่อยู่เป็นเอกเทศเพียงอันเดียวนั้น ไม่ได้รับทราบอะไรในส่วนร่างกาย จะอยู่ไป ตั้งกับตั้งกลับทำไม่จะอยู่ไม่ได้ เป็นอย่างนั้นนะจิต แม้ร่างกายเป็น อนิจจัง ทุกข์ อนตตา แต่จิตมันไม่ได้มาเกี่ยวกันเลยในขณะนั้น หากร่างกายแตกสลายไปตามกฎของมัน ก็คงไม่กระเทือนถึงจิตในขณะที่เป็นเช่นนั้นอยู่ เพราะไม่เกี่ยวข้องกันเลยในขณะนั้น

เรามาเทียบเรื่องทุกขเวทนาว่ามีมากมีน้อยทั้งๆ ที่เวลาเท่ากัน เพราะการ พิจารณาลำบากสะดวกต่างกัน นี่เราก็ได้ข้อคิดได้เป็นคติสอนเจ้าของ แต่อย่างไรก็ตาม ผลอัจฉรย์ต้องได้ทุกครั้งทุกคืน ถ้าลงได้ทำถึงขนาดนั้นแล้วได้ทุกครั้งไม่มีพลาด

นี่การภาวนา สำหรับผมมันพักตาย แต่เราก็พอใจ เมื่อคิดย้อนหลังก็ภูมิใจ ความเพียรของตัว พอมาอยู่กับหมู่เพื่อนเห็นทำกันงิบๆ แง็บๆ งอบๆ แงบๆ รำคาญตา รำคาญใจ บอกเตือนแทนที่จะเข้าอกเข้าใจเพราะเป็นของหยาบๆ ยังต้องบอกซ้ำๆ ซากๆ มันยิ่งรำคาญ เอ มันยังงั้นนี่ มันทำให้ฉงนสนเท่ห์ในใจ เอ๊ะ.ยังงั้นนี่ ต่างองค์ ก็ตั้งจิตตั้งใจมาฟังมาปฏิบัติ แต่ทำไมพูดอย่างนี้ๆ ไม่รู้เรื่องไม่เข้าใจนี่นา ไม่ใช่ของ รายละเอียดอะไรพอที่จะท่องบ่นสาธยายเหมือนสวดมนต์สวดพร

ฉะนั้นจงเร่งพิจารณาให้เป็นจริงเป็นจังตามหลักธรรม อย่าเอาเรื่องอะไรมายุ่ง เหิงวุ่นวายภายในใจ ถ้าเดินตามนี้ก็เลสมันจะทนได้หรือ พระพุทธเจ้าแกก็เลสด้วยวิธี นี้ ด้วยอุบายเหล่านี้ ทำไมกิเลสเป็นประเภทเดียวกันกับครั้งพุทธกาล ธรรมะเครื่องแก้ กิเลสก็ประเภทเดียวกัน ความเพียรก็ประเภทเดียวกัน แล้วทำไมจึงแก้กันไม่ได้วะ มัน นำคัมภีร์แทนจริงๆ นี่

อภิลิโกหมายถึงอะไร กิเลสก็มีอยู่กับหัวใจเราตลอดกาลเวลา ธรรมะคือความ
พากเพียร เป็นต้น ผลิตขึ้นมา เพราะมีอยู่ตลอดกาลเวลาเหมือนกัน หากแก้กิเลสได้
แล้วก็เป็นอภิลิจิต อภิลิกรรม เป็นธรรมแห่งเดียว หากกาลเวลาไม่ได้ แน่ะ จะให้
พูดอะไรยิ่งกว่านี้ไปอีก มันหมดภูมิของผู้เทศน์แล้ว

เอาเท่านั้นแหละ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๑
 ชั้นที่ ๕ ต่างหากจากจิต

สิ่งภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสต่างๆ มีอยู่ทั่วไปตลอดเวลา
 เมื่อมีสิ่งรับทราบกัน สิ่งเหล่านั้นจะสัมผัสสัมพันธ์ไม่ขาดวรรคขาดตอนกับสิ่งภายใน
 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ความมีสติ มีปัญญาเครื่องพิสูจน์กลิ่นกรองกับสิ่งที่มา
 สัมผัสย่อมได้อุบายขึ้นมาเรื่อยๆ ท่านเรียกว่าฟังเทศน์ เมื่อสิ่งเหล่านั้นมาสัมผัสสัมพันธ์
 กับตัวเราย่อมเป็นการปลุกความรู้สึกขึ้นมา เมื่อจิตใจมีความตั้งมั่นต่อเหตุผลหรือ
 อรรถธรรมอยู่แล้ว ก็ทราบได้ทั้งสิ่งดีและชั่วที่มาสัมผัส การพิจารณาตามนั้นเรียกว่า
 เรียนธรรม ปฏิบัติธรรม การเกิดข้อข้องใจขึ้นมาก็เกิดจากสิ่งเหล่านั้น

การพิจารณาแก้ไขข้อข้องใจจนปลดเปลื้องตนไปได้ ก็อาศัยปัญญาพิจารณาให้
 ถูกทางตามหลักธรรมที่ท่านสอนไว้ จนผ่านพ้นไปได้เป็นพักๆ เป็นตอนๆ เรื่อยไป
 เรียกว่า เรียนความจริง ไม่ใช่เรียนให้เป็นความจำ เรียนเป็นความจำก็อย่างเราเรียนเรา
 ท่องตำรับตำราต่างๆ เรียกว่าเรียนเพื่อจำ นี้เรียนเพื่อความจริง คือ ความรู้จริงเห็น
 จริงตามหลักธรรมชาติที่เป็นจริงซึ่งมีอยู่ทั้งภายนอกภายใน

เรียนเพื่อความจริงย่อมจะไม่มองข้ามสิ่งดีและชั่วที่มีอยู่กับตัว และสัมผัส
 สัมพันธ์กันอยู่เสมอ จะเห็นได้ตอนปัญญาเริ่มไหวตัวนั้นแหละ สมาธิมีความสบายมี
 ความสงบ จิตไม่ค่อยวุ่นวาย เป็นความสะดวกสบายภายในใจ คือจิตไม่รบกวนตัวเอง
 ด้วยอารมณ์ต่างๆ ที่ได้รับจาก รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสที่เคยเกี่ยวข้อง แล้วนำ
 อารมณ์อดีตเข้ามาครุ่นคิด มาผูกแก้ออกวนจิตใจให้วุ่นวุ่นขึ้นขึ้นมา

เราจะไปตำหนิว่ารูปไม่ดี เสียงไม่ดี กลิ่นไม่ดีก็ไม่ได้ ถ้าหากเราพิจารณาให้เป็น
 ธรรมไม่ลำเอียงไปทางฝ่ายกิเลสก็ทราบได้ชัดว่า จิตใจเราไม่ดีเอง เราโง่เอง ใจคะนอง
 ไปรักสิ่งนั้น ไปชังสิ่งนี้ ไปเกลียดสิ่งนั้น ไปโกรธสิ่งนี้ ความรักความชัง ความเกลียด
 ความโกรธ เป็นเรื่องของกิเลส ไม่ใช่เรื่องของธรรม เพราะฉะนั้น ปัญญาจึงต้อง
 ไคร่ครวญด้วยดีเพื่อทราบความคิดปรุงต่างๆ กระเพิ่มขึ้นมาจากตัวเอง โดยอาศัยสิ่งที่มา
 สัมผัสนั้นเป็นสาเหตุให้กระเพิ่มขึ้นมา เรียนธรรมะจำต้องเรียนอยู่ที่ตรงนี้

จิตเมื่อมีความสงบย่อมมีความสบาย เพราะไม่มีอะไรกวนใจเหมือนจิตที่หา
 หลักเกณฑ์ไม่ได้ จิตไม่เคยสงบเลย คือจิตไม่มีหลัก ย่อมจะถูกสิ่งก่อกวนราวอยู่ใน
 หยุตและย่อมก่อกวนตนเองอยู่เสมอ เมื่อถูกก่อกวนให้วุ่นวุ่นอยู่เสมอ ใจก็หาความ
 สงบสุขไม่ได้ ปลงที่ไหนก็ปลงไม่ลง

ถ้าจิตปลงตัวเองไม่ได้แล้ว ไม่มีที่ไหนเป็นที่ควรปลง จะปลงที่ต้นไม้ ภูเขา ดิน ฟ้าอากาศ ในน้ำ บนบกก็ปลงไม่ลง ถ้าไม่ปลงที่ต้นเหตุซึ่งมันเกิดขึ้น คือ ใจอันเป็นตัวมหาเหตุ

มันเกิดที่ตรงไหนให้พิจารณาสิ่งที่ตรงนั้น มันว่าวุ่นวุ่นมัวที่ตรงไหนให้สนใจดู และพิจารณาที่ตรงนั้น คำว่าตรงนั้นก็คือใจเรานั้นเอง ต้องหาสารสัมมาแกว่งลงไป คำว่าสารสัมมาก็หมายถึง การบริการภพภาวา ในขั้นริเริ่มเป็นอย่างนั้น เช่น กำหนดอานาปานสติหรือกำหนดพุทโธเป็นต้น ตามแต่อัธยาศัยชอบ นำธรรมบทนั้นมาเป็นคำบริการ จิตในขณะที่บริการอยู่ด้วยความไม่พลั้งเผลอ ย่อมเป็นเหมือนกับกลั่นกรองอารมณ์ให้เข้าสู่จุดเดียวให้แน่วแน่ลงไป เช่นเดียวกับสารสัมที่แกว่งลงไป ในน้ำ ตะกอนก็ต้องนอนก้นลงไป น้ำก็ใสสะอาด แน่ เบื้องต้นต้องทำอย่างนี้ก่อน

พอใจมีความสงบอารมณ์ก็ไม่กวน ถ้าเป็นตะกอนก็ลงนอนก้นโอง่ ชั้นเริ่มแรกต้องทำอย่างนั้น เพียงเท่านั้นก็สบาย แต่ยังไม่ค่อยเกิดความฉลาดหรือเกิดความแยบคายในแง่ต่างๆ เพราะจิตเป็นเพียงความสงบ เมื่อได้ความสงบก็เท่ากับเราได้ความสบาย เพราะความสงบเป็นบาทฐานให้เกิดความสุขความสบาย เรียกว่ามีที่พักของจิต มีหลักมีเกณฑ์พอปลงจิตปลงใจลงได้ นั่งอยู่ก็สบาย นอนอยู่ก็สบาย เพียงชั้นสงบเท่านั้นก็สบาย เห็นผลประจักษ์ใจ

เวลาเจอความสบายจะไม่เจอที่ไหน จะเจอที่จิต เพราะจิตเป็นตัวอยู่เป็นตัวไม่สบาย เมื่อได้อบรมตนในทางที่ถูกที่ควรตามหลักธรรมแล้ว ก็ปรากฏเป็นจิตสงบเป็นจิตสบายขึ้นมาให้เห็นอย่างเด่นชัดภายในใจ ในอิริยาบถต่างๆ เป็นไปด้วยความสะดวกสบาย อยู่ที่ไหนก็พออยู่คนเราเมื่อจิตมีความสบายเสียอย่างเดียว เรื่องอดเรื่องอึด ขาดตกบกพร่อง มั่งมีศรีสุขอะไรนั้นมันเป็นสิ่งภายนอก ไม่ใช่ของจำเป็นยิ่งกว่าจิตได้หลักยึดได้ธรรมเป็นที่อาศัย ไม่ระเห่ระร้อนเหมือนแต่ก่อน

สิ่งของปัจจัยเครื่องอาศัยภายนอกก็ไม่เป็นภัย เพราะตัวเองฉลาด มีความรอบคอบต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งมาเกี่ยวข้องกับตน ท่านให้ชื่อว่าสมาธิ ความสงบ เป็นผลเกิดขึ้นจากการอบรมด้วยอารมณ์ของสมณะ คือ บทบริการภพภาวา

อารมณ์แห่งธรรม คือ ความคิดความปรุงในคำบริการนี้ แม้จะเป็นความปรุงเหมือนกันกับความคิดปรุงต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพราะกิเลสผลักดันให้คิดให้ปรุง แต่ความคิดปรุงประเภทนี้เป็นความคิดปรุงในแง่ธรรมเพื่อความสงบ ผิดกับความคิดปรุงธรรมดาของกิเลสพาให้ปรุงอยู่มาก กิเลสพาให้คิดปรุงนั้น เหมือนเราเอามือหรือเอาไม้ลงกวนน้ำที่มีตะกอนอยู่แล้ว แทนที่มันจะใสแต่กลับขุ่นมากขึ้นฉะนั้น แต่ถ้าเอาสารสัมลงกวนนั้นผิดกัน น้ำกลับใสขึ้นมา

นี่การนำอารมณ์เข้ามาทวนใจ แทนที่ใจจะสงบ แต่กลับไม่สงบและกลับแสดงผล
ขึ้นมาให้เป็นความทุกข์ร้อนเสียอีก ถ้าเอาพุทโธเป็นต้น เข้าไปบริกรรมหรือแกว่งลงใน
จิต โดยบริกรรมพุทโธๆ แม้จะเป็นความคิดปรุงเหมือนกันก็ตาม แต่คำว่าบริกรรมนี้ซึ่ง
เปรียบเหมือนสารส้ม จึงทำให้ใจสงบเย็นลงไป

ท่านผู้สั่งสอนท่านมีเหตุมีผล เพราะท่านได้ดำเนินมาก่อนพวกเรา และรู้มาก่อน
แล้วจึงได้นำมาสอนพวกเรา จึงไม่ใช่เป็นทางที่ผิด ความคิดปรุงเช่นนี้เรียกว่าเป็นฝ่าย
มรรค เป็นฝ่ายระงับดับทุกข์ทั้งหลาย ความคิดปรุงตามธรรมดาของสามัญชนเราซึ่งไม่
มีข้ออรธข้อธรรมเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยนั้น เป็นความคิดปรุงที่เป็นสมุทัยอันเป็นแดน
ผลิตทุกข์ขึ้นมาเรื่อยๆ จนเป็นผลเดือดร้อน

ในขั้นแรกก็ให้ได้ทรงสมาธิสมบัติภายในใจ อย่าให้ใจว่างเปล่าจากสมบัติอันมี
ค่าตามลำดับ ต่อไปพิจารณาด้านปัญญา ฝึกหัดคิดอ่านไตร่ตรอง อะไรเข้ามาสัมผัสก็
เทียบเคียงหาเหตุผล หาต้นหาปลายของมัน ไม่ปล่อยให้อารมณ์นั้นๆ มาคว่ำเอา
ของดีไปกินเปล่าดังที่เคยเป็นอยู่เสมอ อารมณ์นั้นมีอยู่เกิดอยู่เสมอ เดี่ยวก็มีเรื่องหนึ่ง
ขึ้นมาสะตุใจให้ได้คิดเป็นเงื่อนต่อไปอีก และเข้าใจในเงื่อนนั้นเข้าใจในเงื่อนนี้ แล้ว
ปล่อยไปๆ นี่เป็นวาระที่จะตัดกิเลส ส่วนสมาธิเป็นเพียงควบคุมกิเลสเข้ามาสู่จุดรวม
คือใจ ปัญญาเป็นผู้คลี่คลายขุดค้นหากิเลส และตัดฟันหรือทำลายที่ละชั้นละอันโดย
ลำดับลำดับ

นักปฏิบัติเราไม่สามารถปฏิบัติเพื่อทรงมรรคผลนิพพานได้แล้ว ไม่มีใครจะมี
โอกาสสามารถยิ่งกว่าพระที่เป็นเพศอิสระ อยากรู้เพิ่มเติมปากอย่างนี้ เพราะพวกเราเป็น
นักปฏิบัติด้วย เป็นเพศนักบวชด้วย ซึ่งเป็นเพศที่ปลดเปลื้องภาระต่างๆ ออกมาแล้ว
โลกเขารับรองชีวิตจิตใจความเป็นอยู่ทุกด้านทุกทาง ปัจจัยสี่ก็เหลือเพื่อครอบโลกธาตุ
แล้ว ความเป็นอยู่ของเราสมบูรณ์แล้ว ถ้าเป็นน้ำก็ท่วมล้นท่วมปากท่วมท้องแทบ
ตลอดเวลา เช่น น้ำอ้อย น้ำตาล น้ำส้ม น้ำหวาน น้ำโกโก้ กาแฟ สารพัดน้ำ

คำว่าปัจจัย ๔ ที่ได้มาจากประชาชนทำบุญให้ทาน ด้วยศรัทธาความเชื่อความ
เลื่อมใสในพระศาสนาเรื่อยมามีได้ขาดนั้นคือ

จีวร เครื่องนุ่งห่มใช้สอยต่างๆ เช่น ผ้าสังฆาฏิ สบง จีวร ผ้าอาบน้ำ ตลอดผ้า
เพื่อใช้สอยต่างๆ ที่จำเป็น

บิณฑบาต คือ อาหารการบริโภคทุกประเภท เพื่อยังอัตภาพให้เป็นไปในการ
ประพฤติพรหมจรรย์

เสนาสนะ ที่อยู่ที่อาศัย เช่น กุฏิ กระจตอบ รานเล็กๆ พอได้อาศัยบังแดดกันฝน
และนั่งสมาธิภาวนาหรือพักผ่อนนอนหลับ

คิลานเภสัช ยาแก้โรคชนิดต่าง ๆ ในเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย

สิ่งเหล่านี้มีสมบูรณ์ไม่ขาดตกบกพร่อง นอกจากผู้รับทานจากศรัทธาทั้งหลายจะบกพร่องในหน้าที่ของตนเสียเอง จนกลายเป็นนอนใจ ไม่คิดอ่านชวนชวยเท่านั้น

เทศน์กับวชปฏิบัตินี้แลเป็นเทศน์ที่เหมาะสม หรือใกล้ชิดติดกับบรรดากับธรรมกับมรรคผลนิพพานอย่างยิ่ง ถ้าทำให้เป็นไปตามหลักธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า เป็นไปตามเจตนาดั้งเดิมที่บวชมาเพื่อมรรคผลนิพพาน งานของพระทุกชั้นทุกอันจะเป็นไปเพื่อมรรคผลนิพพานทั้งนั้น เพราะงานโดยตรงของพระเป็นงานเพื่อถอดถอนกิเลส เช่น เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา ตั้งสติมีความรู้สึกตัว ระวังไม่ให้เผลอ ปัญญามีความคิดอ่านไตร่ตรองอยู่เสมอในสิ่งที่ควรละควรถอน สิ่งที่ควรบำเพ็ญ สิ่งที่ควรจะรู้แจ้งเห็นจริง พยายามทำ พยายามพิจารณาด้วยปัญญาอยู่ทั้งวันทั้งคืน ยืน เดิน นั่ง นอน เว้นแต่หลับเท่านั้น เป็นผู้ทำงานเพื่อรู้ถอนตนออกจากทุกข์ ด้วยอำนาจของความเพียรมีสติปัญญาเป็นเพื่อนสองอยู่โดยสม่ำเสมอ

กิเลสจะมาจากที่ไหน จะยกกองพันกองพลมาจากที่ไหนก็ยกมาเถอะ มันพังทลายทั้งนั้นแหละ แต่กิเลสมีอยู่ที่ใจ เหตุที่กิเลสมีมากจนให้เกิดทุกข์เป็นไฟทั้งกองภายในใจก็เพราะความไม่รู้ทันมัน ความไม่เข้าใจวิธีการแก้ การถอดถอนมัน และความเกียจคร้านอ่อนแอ ความสะเพร้ามง่ายแบบสุกเอาเผากิน อยู่ไปวัน ๆ ซึ่งมีแต่เรื่องสั่งสมขึ้นมาโดยถ่ายเดียว กิเลสจะหาทางออกทางลัดไปช่องไหนได้เมื่อมีแต่เปิดประตูคือทวารทั้งหกรับมันเข้ามาอยู่ตลอดเวลาตั้งที่เป็นอยู่ นี้ ไม่ยอมปิดและขับไล่มันออกไปบ้าง

หลักธรรมท่านสอนไว้ทุกแห่งทุกมุมไม่มีทางต้องติ ฉะนั้นเราควรทำหน้าที่ให้เต็มภูมิ อย่าให้เสียเวล่ำเวลาในความเป็นนักบวชเพื่อประพฤติปฏิบัติธรรม อยู่ที่ไหนให้ถือว่างานเป็นของสำคัญประจำใจ อย่าเห็นงานใดมีความสำคัญยิ่งกว่างานถอดถอนตนให้พ้นจากทุกข์ ผู้นี้แหละผู้ที่ใกล้ชิดต่อมรรคผลนิพพาน ใกล้ต่อความสำเร็จ สุดท้ายก็ผ่านไปได้อย่างหายห่วง

สิ่งที่ปิดบังลึกลับไม่ไหว้รู้ให้เห็นก็ไม่ใช้สิ่งใดที่ไหน ได้เคยพูดอยู่เสมอ มีแต่กิเลสทั้งนั้นที่ปิดบังไว้ ไม่ใช่กาล ไม่ใช่สถานที่ ไม่ใช่เวล่ำเวลา ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่สิ่งใดมาปิดกั้นจิตใจไม่ให้บรรลุมรรคผลนิพพาน มีกิเลสอย่างเดียวกันเท่านั้น จะมีก็แขนงก็รวมชื่อว่า กิเลส เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหาอะไร มันเป็นเรื่องของกิเลสแตกแขนงออกไป

เหมือนกับต้นไม้ที่แตกกิ่งแตกก้านแตกแขนงออกไป ออกจากไม้ต้นเดียวนั้นแหละกิเลสก็ออกจากใจดวงเดียว รากฐานของกิเลสแท้ท่านเรียกว่า อวิชชา มันตั้งราก

ตั้งฐานอยู่ภายในใจนั้นแล และครอบงำจิตใจไว้ แล้วก็แตกแขนงออกไปเป็นกิ่งเป็นก้าน สาขาดอกใบไม่มีประมาณ ดังธรรมท่านว่า กิเลสพันห้าตัดหาร้อยแปดอะไรเหล่านี้ มัน เป็นกิ่งก้านสาขาของกิเลสวิชชานั้นแล

เพราะฉะนั้น การพิจารณาจึงต้องพิจารณาตามกระแสของจิตที่เกี่ยวพันกันกับ กิเลส ซึ่งทำให้ลุ่มหลงในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส เครื่องสัมผัสต่างๆ พิจารณา คลี่คลายโดยทางปัญญาจะถอดถอนได้ กิเลสผูกมัดจิตใจ กิเลสทำให้มืด กิเลสทำให้โง่ ตัวกิเลสเองมันไม่ได้โง่ มันฉลาด แต่เวลามันมาครอบครองใจเรา เราก็เป็นคนโง่ไม่ทัน กลมยาของมัน เพราะฉะนั้น จึงต้องอาศัยหลักธรรมมีสติปัญญาเป็นต้น ซึ่งเป็น เครื่องมือที่กิเลสกลัว นำมาขับไล่ปราบปราม

นักบวชต้องเป็นผู้มีความอดทน ตามหลักของนักบวชเป็นอย่างนั้น มีความ ขยันหมั่นเพียรก็คือนักบวช ชอบคิดอ่านไตร่ตรองก็คือนักบวช ความไม่ลืมนี่ลืมนี่ตัวก็คือ นักบวช ความเอาจริงเอาจังในสิ่งที่ชอบธรรมทั้งหลายก็คือนักบวช นักบวชต้องเอา จริงเอาจังทุกงาน ไม่ว่าจะงานภายนอกงานภายใน มีสติคอยกำกับรักษาใจเป็นประจำ มี ปัญญาคอยพิจารณาไตร่ตรองเลือกเฟ้น สอดส่องดูว่าอันใดผิดอันใดถูก ปัญญาแนบนำ อยู่เสมอ

ทุกข์ก็ทน คำว่าทุกข์มันไม่ใช่ทุกข์เพราะความเพียรเท่านั้น มันทุกข์เพราะการฝืน กับกิเลสเป็นสำคัญ ความขี้เกียจก็คือเรื่องของกิเลส ความอ่อนแอคือเรื่องของกิเลส เราฝืนความอ่อนแอ เราฝืนความเกียจคร้านซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสด้วยความ ขยันหมั่นเพียร ด้วยความเอาจริงเอาจังจึงเป็นทุกข์ ความเป็นทุกข์ที่ปรากฏอยู่นี้ไม่ใช่ เป็นทุกข์เพราะอะไร เป็นทุกข์เพราะความต่อสู้กับกิเลส ถ้าเรายังเห็นว่าความต่อสู้กับ กิเลสเป็นเรื่องความทุกข์แล้ว ก็ไม่มีทางต่อสู้กับกิเลสได้ และไม่มีวันชนะกิเลสไปได้เลย แม้ตัวเดียว

เราต้องหาวิธีแก้ไขไม่นอนใจ ตราบใดที่กิเลสยังมีอยู่ภายในใจ การทำความ เพียรต้องทำอย่างเข้มแข็งอยู่ตราบนั้นถอยไม่ได้ ถ้าไม่ยอมให้กิเลสบดขยี้แหลก เหลวนะ การนั่งนานเกิดความเจ็บปวด นั้นมันเป็นธรรมดา เดินนานก็เหนื่อย เรา เปลี่ยนได้พลิกได้ แต่สำคัญที่ความทุกข์เพราะการต่อสู้กับกิเลสนี้มันไม่มีเวล่ำเวลา ถ้า เราไม่ต่อสู้มัน มันยังเอาเราหนัก การต่อสู้มันก็เพื่อชัยชนะ จึงไม่ถือว่าเป็นความลำบาก ลำบากเพราะเราต้องการอยู่เหนือกิเลส เราต้องการชนะกิเลส เรากลัวกิเลสเราจะเอา อะไรไปสู้กับมัน

เหมือนนักมวยเขาชั้นชกกันบนเวที ถ้ากลัวกันอยู่แล้วก็ไม่ได้ต่อยกัน เพราะต่าง คนก็ต่างหวังเอาชนะกันนั่นเอง หวังชนะทุกคน มันพลีชีพด้วยกันในขณะนั้น จะไปสู้

เกียจอ่อนแอในขณะที่ชกกันอยู่บนเวทีได้หรือ ขาดกำลังใจนิดหนึ่งก็ต้องแพ้ ผลอนิดเดียวก็ต้องแพ้ถูกถามลงเปลว่าไง ดีแล้วหรืออย่างนั้นนะ

เราเป็นนักรบก็ต้องให้เป็นอย่างนั้น ให้เป็นเหมือนนักมวยขึ้นต่อกันบนเวทีจิตใจอยู่กับความชนะทั้งนั้น กำลังใจเป็นรากฐานแห่งความชนะก็มีประจำใจ การตั้งความชนะกิเลสไว้เป็นรากฐานสำคัญ แล้วก้าวเดินเข้าไป ทุกข์ก็ยอมรับว่าทุกข์เพราะต่อสู้กัน เราเข้าสงครามระหว่างกิเลสกับจิต ในธรรมท่านกล่าวไว้ โย สหสฺสุ สหสฺเสน สงฺคามเม มานุเส ชิเน,เอกญจ เขยฺยมตฺตานํ,ส เว สงฺคามชุตฺตโม. การชนะสงครามที่คุณด้วยล้า ก็ทำได้เป็นความชนะอันประเสริฐไม่ เพราะการชนะเหล่านั้นเป็นเครื่องก่อเวร ผู้แพ้ก็เป็นทุกข์ ผู้ชนะก็ต้องได้ระมัดระวังตัว และเป็นต้นเหตุแห่งความก่อเวรผูกพันกันไปเรื่อย ๆ ไม่มีสิ้นสุด

แต่ผู้ชนะกิเลสภายในใจของตนเพียงคนเดียวนั่นแล เป็นผู้ประเสริฐสุดยิ่งกว่าการชนะในสงครามที่คุณด้วยล้า นั้นเป็นไหน ๆ ความชนะเหล่านั้นสู้ความชนะกิเลสของตนไม่ได้ นี่เป็นพุทธภาษิต

พวกเราอยู่ ๆ ก็จะทำให้เกิดความชนะขึ้นมาโดยไม่มี การต่อสู้ อย่าหาญคิด กระทบกระทั่งมันเคยกัดกัน ต่อสู้กันเพื่อเอาชนะกันจะหัวเราะเอา แหละว่า โอ้โฮ้ พระวัดป่าบ้านตาดนี่โงะมดเชียว พวกกันวาทมนโภภาพนั่งเอาชนะ นอนเอาชนะ สัปหงกงกันเอาชนะโดยไม่คิดหาทางต่อสู้บ้างเลย พระเหล่าที่นอนชนะ กินชนะนี้มาจากที่ไหนกันบ้างวะ ดูว่ามาจากหลายจังหวัด หลายภาค หลายประเทศด้วยนี่ เวลาพากันมาอยู่วัดป่าบ้านตาดแล้ว สอบไล่ได้ระดับปริญญาเอกมีนัยน์ตาข้างเดียวกันหมด พวกเรามองไปไหนเห็นแต่พระปริญญาเอกแบบนี้เต็มวัด ถ้ามองคืไหนตอบเป็นเสียงเดียวกันอย่างคล่องปากว่า พวกข้า(พระ)มันพวกนอนกิน กิเลสแตกกระเจิงโดยไม่ต้องทำความเพียรหรือต่อสู้ให้ลำบากเหมือนพวกแหกรอก

นี่ถ้าไม่อยากให้กระทบกระทั่งแตกหนีจากวัดกันหมดละก็ ต้องเป็นนักต่อสู้ ต้องมีสติปัญญา ไม่ฉลาดไม่ได้ มีสักแต่ว่าตนทำความเพียร เดินจงกรมไปเรื่อย ๆ เฉย ๆ โดยไม่มีสติสัง ก็ไม่จัดว่าเป็นความเพียรเพราะโลกเขาเดินได้ทั้งนั้น แม้แต่เด็กก็ยังสามารถเดินได้ เดินไม่มีสติรักษาดน ไม่มีความรู้สึกตัวในความเพียรของตัวไม่จัดว่าเป็นความเพียร สติขาดระยะใดก็ชื่อว่าความเพียรได้ขาดระยะนั้น ถ้างงว่าสติได้ขาดแล้วความเพียรก็ขาดทันที สติเป็นธรรมจำเป็นทุกกาลสถานที่ ปล่อยไม่ได้

สติเป็นของสำคัญ เป็นพื้น เราพูดอย่างเต็มปาก เพราะเคยเห็นคุณค่าของสติ ตอนเริ่มฝึกหัดมาอย่างนั้นด้วย ล้มลุกคลุกคลานเราก็เคยเป็นมาเสียจนพอตัว ไม่กลัวใครจะมาแข่ง จนบางครั้งเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจตนเองว่า ตนมีวาสนาน้อย เกิดมารก

ศาสนา เพื่อนฝูงทั้งหลายท่านมีความสงบเย็นใจ มีอรรถมีธรรมได้เล่าถวายครูบา อาจารย์ฟังให้ท่านได้แก้ไขเพิ่มเติมให้เป็นขั้นเป็นตอนไป แต่เราไม่เห็นมีอะไร มีแต่ ความสับสนคลุกคลาน มองดูที่ไรมีแต่จิตถูกกิเลสมันเผาอยู่ตลอด เกิดความน้อยเนื้อ ต่ำใจ บางทีแทบจะร้องไห้ก็มี แต่นี่เป็นเพียงขณะใดขณะหนึ่ง ไม่เป็นตลอดไป

แต่อีกขณะหนึ่งจิตก็พลิกกันปับว่า ครูบาอาจารย์แต่ก่อนท่านก็เป็นอย่างนี้ เหมือนกัน ท่านก็เป็นคน ๆ หนึ่ง ท่านสอนเราเพื่อให้เป็นคนอย่างท่าน เพื่อให้รู้ให้เห็น อย่างท่าน ทำไมเวลานี้เราก็มุ่งหน้าและตั้งหน้าตั้งตามาประพฤติปฏิบัติธรรมกับท่าน ด้วยความเต็มใจ ทำไมมาตำหนิติเตียนตนไม่เข้าเรื่องเข้าราวอย่างนี้ เกิดประโยชน์อะไร ขึ้นมาบ้าง เรามาเพื่อความรู้เห็นอรรถธรรม ตลอดถึงมรรคผลนิพพาน ทำไมทำไมไม่รู้ ไม่ได้เมื่อเรามีความเพียรอยู่ เอาซิเป็นอะไรเป็นกัน คิดยุ่งให้เสียเวลาทำไม จิตก็เกิด ความท้อทลายขึ้นมาและตะเกียกตะกายต่อไป

จิตเมื่อได้รับการอบรมการฝึก การปลูกปลอบด้วยอุบายต่างๆ อันเป็นการช่วย จิตอยู่ตลอดเวลา จิตย่อมมีความเพียร มีกำลังใจและมีความสะดวกราบรื่นสงบเย็นลง ได้ นี่แหละหลักการประพฤติปฏิบัติต่อจิตใจที่มีกิเลสครองอำนาจ ย่อมลำบากทรมาณ พอ ๆ กันนักปฏิบัติเรา

เราพร้อมทุกอย่างแล้วเวลานี้ ว่างที่สุดไม่มีใครว่างเกินพระสำหรับเมืองไทยเรานี้ ผู้ นับถือพุทธศาสนา ถือพระเป็นสิริมงคลต่อจิตใจ เขาเคารพเลื่อมใส การทำบุญให้ทาน เท่าไรไม่อัดไม่อั้น ไม่เสียดาย อยากรได้บุญกับพระผู้ตั้งใจฆ่ากิเลสตัวมหาโจรตัวมหา พินาศ ทำโลกให้พินาศก็คือกิเลสที่เข้าสิงจิตหรือหุนุนจิตให้เป็นไป เมื่อท่านผู้ใดเป็นผู้ ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ เพื่อกำจัดสิ่งเหล่านี้ให้หมดไปจากใจแล้ว ธรรมสมบัติเริ่ม ปรากฏขึ้นมา ตั้งแต่สมาธิสมบัติ ปัญญาสมบัติ จนกระทั่งวิมุตติสมบัติ ท่านผู้นั้นย่อม เป็นที่พึงใจทั้งตนทั้งผู้สนับสนุน

เพราะฉะนั้นเวลานี้เราไม่มีอะไรบกพร่อง อาหารการบริโภคก็ดูเอา อยากรได้น้อย เท่าไรก็ยังมีมาก วันหนึ่งๆ ถ้ายาตราไม่ทราบก็ครั้งก็หน นี่คือน้ำใจของประชาชนที่ มีความยินดีต่อผู้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติกำจัดกิเลส เขาอยากรได้บุญด้วย เขาทำอย่างเรา ไม่ได้เขาก็อยากรได้บุญ ให้เท่าไรไม่เสียดาย ให้มากให้น้อยเท่าไรเป็นที่พอใจ มีความ ยิ้มแย้มแจ่มใส ตื่นตันใจ พอใจ อิ่มเอิบ ข้าวยังไม่ตกลึงท้องก็ไม่หิวเพราะอิ่มทานการ บริจาคด้วยความพอใจ

เราผู้ตั้งหน้ารบก็เอาให้จริงให้จัง เป็นเจตนาคนละอย่าง เรามีเจตนาอย่างนั้นกับ เรา เรามีเจตนาอย่างนี้กับตน เพื่อถอดถอนกิเลสอาสวะให้หมดไปๆ อย่าคุ่นกับความ ทุกข์ ไม่ใช่เป็นของน่าคุ่น ไม่ใช่เป็นของน่าชิน เหมือนดอกไฟกระเด็นมาถูกเรา เราชิน

ไหม กระเด็นมาถูกน้อยก็เจ็บร้อนน้อยทุกซ์น้อย ถูกมากก็ร้อนมาก ทุกซ์ที่เกิดขึ้นมาจากไฟคือกิเลสที่ทำให้เราร้อนก็เหมือนกัน ไม่ว่าประเภทใดเกิดขึ้นมา มันเป็นธรรมชาติที่ร้อนที่ทำให้เกิดความทุกซ์ทั้งนั้น แล้วเราจะมีความเคยชินกับมันได้อย่างไร สิ่งที่เคยชินไม่ได้ก็คือทุกซ์ แสดงขึ้นเมื่อไรก็ต้องเดือดร้อนเมื่อนั้น เราจึงไม่ควรนอนใจกับมัน ให้เร่งความพากเพียรเข้าไปอย่าท้อถอย การเร่งความเพียรทุกประโยชน์คือการก้าวหนีทุกซ์ การวิ่งหนีทุกซ์ จะเป็นสิ่งที่ชี้แจงได้อย่างไร

สติเป็นของสำคัญ ปัญญาเป็นของสำคัญ นี่เป็นหลักสำคัญมากในการประกอบความเพียร อย่าปล่อย นี่สอนเสมอ สอนหมู่เพื่อนเรื่องสติเรื่องปัญญา เพราะไม่เห็นอันใดที่เด่นมากในการแก้กิเลสอาสวะทุกประเภท จนกระทั่งหมดความสงสัยภายในใจที่นอกเหนือไปจากสติปัญญา โดยมีความเพียรเป็นเครื่องสนับสนุนนี้เลย เราเคยเห็นคุณค่าของสติปัญญามาอย่างนี้ เราจึงพูดเต็มปาก สติไม่มี สติล้มลุกคลุกคลานก็เคยเป็นมาแล้วอย่างที่เราให้ฟัง ปัญญาไม่มี ไม่ทราบจะคิดอะไรให้เป็นอรรถเป็นธรรมให้เป็นสติปัญญา ท่านพูดว่าปัญญาๆ ก็ไม่รู้ นี่ก็เคยเป็นมาพอแล้ว เวลาพิจารณาจิตอบรมจิตหลายครั้งหลายหนอย่างเอาจริงเอาจัง ก็ไม่ทนต่อความเอาจริงเอาจังด้วยความมีสติจดจ่อ ใจสงบจนได้ เมื่อสงบลงได้แล้วก็ปรากฏเป็นความสุข ความแปลกประหลาด ยิ่งกว่านั้นก็เป็นความอัศจรรย์ตามขั้นของจิต

ความเพียรเริ่มละที่นี้ เพราะเห็นผล เมื่อเห็นผลของงานแล้วความเพียรหากเป็นมาเอง เอ้า ที่นี้พิจารณาแยกแยะทางด้านปัญญาอย่างเอาจริงเอาจัง จดจ่อพิจารณาหาอุบายพลิกแพลงตนเอง ไม่คอยแต่ครูบาอาจารย์บอกวิธีนั้นวิธีนี้ นั่นไม่ใช่เป็นเรื่องของตนผลิตขึ้นมาเอง ไม่ดีไม่เหมาะ ปัญญาที่เกิดขึ้นจากความคิดความเห็นของตัวเองเกิดขึ้นกับตัวเองนั้นกินไม่หมด ยิ่งแตกแขนงออกไปเรื่อยๆ คิดเท่าไรพิจารณาเท่าไรยิ่งแตกแขนงออกไปไม่มีสิ้นสุด จนกระทั่งกระจายไปรอบตัวรอบจักรวาล นั่งอยู่ที่ไหนมีแต่สติกับปัญญาทำหน้าที่คุ้มเชื้อขุดค้นปราบปรามกิเลส

ถ้ากิเลสเป็นด้านวัตถุ ลงสติปัญญานี้ได้ออกก้าวเดินแล้วด้วยความสง่าผ่าเผยองอาจกล้าหาญ มีความเฉลียวฉลาดรอบตัว เราเดินไปตามทางก็ดี หรือในทางจงกรมก็ดี ก็เหมือนว่าเราฆ่ากิเลสเผากิเลสอยู่ตลอดเวลา ฆ่ากิเลสตายระเนระนาด ทั้งการเดิน การนั่งมีแต่การฆ่ากิเลส นั่งก็ฆ่ากิเลส ยืนก็ฆ่ากิเลส ยืนที่ไหนฆ่าแต่กิเลส ด้วยสติปัญญาศรัทธาความเพียรทั้งนั้น หากกิเลสเป็นวัตถุแล้วซากศพของกิเลสเคลื่อนไปหมด แต่ก่อนล้วนกิเลสมันสั่งสมตัวมันไว้กับที่กัลป์ ทำลายจิตใจ ที่นี้ถูกสติปัญญาฟาดฟันหันแหลกกันลงไป ตายระเนระนาด ไปที่ไหนมีแต่เรื่องกิเลสตาย นี่สติปัญญาขั้นนี้เป็นอย่างนี้

ต้องให้รู้จักการรู้จักงาน รู้จักวิธีรับ วิธีรับ วิธีต่อสู้ วิธีหลบหลีก จึงเรียกว่าปัญญา อันคมกล้า ถ้ามีแต่กิเลสคมกล้า ไอ้เราก็มีดตำก่าตาหรือมีดแปดทิศแปดด้าน ถ้าปัญญา ได้สว่างจำขึ้นมาภายในใจแล้วจะรอบตัว กิเลสมาแเงไหน คิดขึ้นมาเรื่องใด อะไรมา ล้มผัสสติปัญญาทันทั้งนั้น นอกจากทันกับอารมณ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกันแล้ว ยังตาม วินิจฉัยกันจนเป็นที่เข้าใจ ปล่อยวางๆ ไปเรื่อยๆ จนกลายเป็นสติปัญญาอัตโนมัติขึ้นมา

ที่นี้เอาละ เรื่องความซึ้งเกี่ยเรื่องความกลัวทุกข์นั้นหายหน้าไปหมดเลย ไม่มีคำว่ากลัวทุกข์ ไม่มีคำว่ากลัวตาย มีแต่จะเอาให้รู้ เป็นก็ให้รู้ตายก็ให้รู้ หรือว่าเป็นก็ให้พ้น ตายก็ให้พ้นจากทุกข์ พ้นจากกิเลสไปโดยถ่ายเดียว เป็นสิ่งที่ต้องการ คำว่าแพ้นี้ให้ตาย เสียดีกว่า อย่าให้แพ้นแบบหมอบราบทั้งๆ ที่มีชีวิตอยู่นี้เลย เป็นไปไม่ได้ ถ้าแพ้นี้ให้แพ้น แบบตายเลย เป็นมวบบนเวทีก็ให้ถูกนี้ถล่มลงไป ตายเลย อย่างนี้จึงว่าแพ้น อยู่ๆ ก็ไป ยกมือไหว้เขา ว่ายอมแพ้นี้ไม่ได้

จิตขั้นนี้สติปัญญาขั้นนี้ เชื่อตัวเองขนาดนั้นแล ให้ท่านทั้งหลายพิจารณาเอาเอง เมื่อถึงขั้นเชื่อตัวเองเชื่ออย่างนั้น คือ เชื่อกำลังความสามารถของสติปัญญา อยากพบ เห็นข้าศึกคือกิเลสเท่านั้น กิเลสตัวไหนที่มาขวางใจ อยู่ตรงไหนบ้าง มันพิจารณา ซอกแซกซิกแซก คู้ยเขี่ยขุดค้นหาจนแหลก เพราะเมื่อสติปัญญามีกำลังกล้าขึ้นมาแล้ว ข้าศึกมันหลบตัวมันซ่อนตัว จึงต้องขุดค้นคู้ยเขี่ย พอเจอกันก็ฟาดกันละที่นี้ เรียกว่า ใต้งานหรือเจอข้าศึกแล้ว ฟาดลงไป พอเหตุผลพร้อมแล้วกิเลสขาดสะบั้นลงไปเห็นชัด นี้ตัวนี้ขาดลงไปแล้ว ที่นี้คู้ยเขี่ยหาอีก หางาน พอเจอเข้าก็ใต้งานและต่อสู้ขาดลอยไป อย่างนี้เรื่อยๆ จิตก็เพลินในความเพียร

ใจยิ่งเด่นขึ้นๆ เห็นชัดเจนโดยลำดับลำดับ กิเลสมีมากมีน้อยเห็นชัดว่าเป็นภัย ต่อจิตอย่างยิ่ง เมื่อเป็นเช่นนั้นจะนอนใจได้อย่างไร เอาดำเนินไปซิ เมื่อความเพียรมี อยู่ไม่หยุดไม่ถอย จะไม่พ้นจากคำที่กล่าวนี้ไปได้เลย เพราะธรรมชาติของพระพุทธเจ้าที่ ทรงแสดงไว้ในทางความเพียรนี้ ต้องเป็นไปอย่างนี้จริงๆ ไม่สงสัย เอาให้จริง

ทำอะไรอย่าทำแบบจับๆ จดๆ อย่าหัดนิสัยจับๆ จดๆ ให้มีความจดจ่อ ให้มีความจริงใจกับสิ่งนั้นจริงๆ ทำอะไรก็เพื่อผลประโยชน์ อย่าสักแต่จะทำผ่านมือๆ ไป เป็นนิสัยจับจดใช้ไม่ได้ เวลาจะทำความพากเพียรถอดถอนกิเลสก็จะทำแบบจับๆ จดๆ ปล่อยๆ วางๆ เป็นคนหลก่ลอย เลยไม่มีอะไรเป็นเนื้อเป็นหนังเป็นของตัวได้เลย มีแต่ ความเหลวไหลเต็มตัว นั้นหรือเป็นตัว เป็นตัวไม่ได้ เชื่อตัวเองไม่ได้

เอาให้เชื่อตัวเองได้ซิ พระพุทธเจ้าสอนให้เชื่อตัวเอง จาก อตฺตา หิ อตฺตโน นา โถ คือ ความหวังพึ่งตนเอง ด้วยสติปัญญาศรัทธาความเพียรของตัวเอง พระองค์มอบ ไว้แล้วทุกอย่าง เครื่องมือถูกต้องหมดแล้ว เอ้า นำมาประกอบ นำมาฟาดฟันกิเลส

กิเลสจะตายด้วยสติปัญญา กิเลสกลัวสติปัญญา กิเลสประเภทใดก็ตามไม่พ้นจากสติปัญญานี้ไปได้ นี่กิเลสกลัวมาก และตายด้วยสติปัญญาศรัทธาความเพียรนี้ด้วยไม่ได้ตายด้วยอย่างอื่น สิ่งทีพอกพูนกิเลสอย่าสนใจนำมาใช้ สิ่งใดที่กิเลสจะยุบยอบลงไป หรือจะสลายลงไปจากจิต ให้นำสิ่งนั้นมาใช้เสมอ สติปัญญาเอาให้ดี

เราอยากเห็นหมู่เพื่อน เราอยากได้ยินหมู่เพื่อนมีความพากเพียร ว่าได้รู้อย่างนั้นว่าได้เห็นอย่างนั้นมันมีกำลังใจ โอ้ การเทศน์มานี้ไม่เสียเวล่ำเวลา ไม่เสียอรรถเสียดรรชนีสอนเต็มเม็ดเต็มหน่วย ถอดจากหัวใจออกมาสอนทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วได้ปรากฏผลออกมาเป็นสักขีพยาน เหมือนพระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานว่า **อญญาสิ วต โภ โกณทญฺเญ, อญญาสิ วต โภ โกณทญฺเญติ** พระอัญญาโกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ ๆ นั้นแล

เหตุเบื้องต้นก็คือพระอัญญาโกณฑัญญะ ได้รู้เห็นธรรม บรรลุอริยธรรมขั้นต้นคือพระโสดาบัน แล้วเปล่งอุทานออกมาต่อพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า ด้วยความถึงใจว่า **ยงฺกิญฺจิสฺมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธมฺมฺนฺติ** ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นแล้วต้องดับทั้งนั้น ด้วยความรู้ซึ่งถึงใจจริง ๆ วาระสุดท้ายพระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานอนุโมทนาธรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะว่า **อญญาสิ วต โภ โกณทญฺเญ, อญญาสิ วต โภ โกณทญฺเญติ.** พระอัญญาโกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ ๆ **อิตฺติหิ อายสฺมโต โภโกณทญฺเญสฺส, อญญาโกณทญฺเญเตว นามํ อโหสีติ.** อันนี้จึงได้เป็นมิตตกนามของพระอัญญาโกณฑัญญะตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

นี่คือพระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นผู้รู้เห็นธรรมคนแรก ที่เป็นสักขีพยานของพระพุทธเจ้า ไม่เสียพระทัย ไม่เสียพระกำลัง ไม่เสียเวลาที่ทรงสั่งสอนเป็นปฐมเทศนาแก่พระเบญจวัคคีย์ทั้งห้าครั้งแรกแห่งความเริ่มเป็นศาสนาของโลก และทรงแสดงอนัตตลักขณสูตรให้แก่พระเบญจวัคคีย์ทั้งห้าฟัง **รูปํ อนิจฺจํ, เวทนา อนิจฺจา, สญฺญา อนิจฺจา, สงฺขารา อนิจฺจา, วิญฺญาณํ อนิจฺจํ, รูปํ อนตฺตา, เวทนา อนตฺตา, สญฺญา อนตฺตา, สงฺขารา อนตฺตา, วิญฺญาณํ อนตฺตา.** ฟังซิ เอาฟังให้ซึ่งซิ มันอยู่ในตัวของเรานี้ละ **รูปํ อนิจฺจํ** มันแปรอยู่ตลอดเวลา อย่าชินชากับคำว่ามันแปรอยู่ตลอดเวลา ให้ซึ่งด้วยปัญญา จะทราบว่สิ่งที่เราอาศัยอยู่นี้แปรอยู่ตลอดเวลา เราอยู่ด้วยความแปรความแปรปรวน อยู่ด้วยความทุกข์ทรมาน อยู่กับของหาหลักเกณฑ์อันแน่นอนไม่ได้ อยู่กับความว่างเปล่าจากสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา

รูปํ อนตฺตา ถือเป็นตัวเป็นตนที่ไหน คือ ธาตุสี่ดินน้ำลมไฟ เราไปถือมาเป็นตัวเป็นตนได้อย่างไร ดินก็เป็นดิน น้ำก็เป็นน้ำ ก็ซัด ๆ อยู่แล้ว ลมก็เป็นลม ไฟก็เป็นไฟ

ชัดๆ อยู่แล้ว ไปถือว่าเป็นคนได้อย่างไร ไปถือว่าเป็นเราได้อย่างไร ดินน้ำลมไฟนะ ไม่
ละอายเขาบ้างหรือ ปัญญาให้ซึ่งลงไปตามนั้นซิ

สัญญา ความจำได้หมายรู้ จำอะไรก็ลืมๆ ไปหมด เมื่อต้องการจำอีกก็ปรุง
ขึ้นมาอยู่อย่างนั้น

สังขาร ความปรุง ความคิด ไม่ว่าจะคิดดีคิดชั่ว คิดเรื่องอดีตอนาคต คิดอะไรดับ
ทั้งนั้น เอาสาระแก่นสารอะไรกับมัน อากาเรเหล่านี้มันก็เหมือนพยับแดดนั่นเอง มองดู
ไกลๆ ก็เหมือนเป็นเนื้อเป็นหนังเป็นตนเป็นตัว เวลาเข้าไปใกล้ๆ แล้วก็ไม่เห็นมีอะไร
นี่พิจารณาค้นเข้าไปจริงๆ แล้ว

ในที่ว่าอัตภาพร่างกายนี้มันไม่มีอะไร เต็มไปด้วย อนิจจัง ทุกข์ อนตตา ทั้งนั้น
มันมีเราอยู่ที่ตรงไหนพอจะถือว่าเป็นเราเป็นของเรา เราไม่เอาความจริงบ้างหรือ เรา
ไม่อายุก็เลสบ้างหรือ หรือเราก็เป็นกิเลส เป็นตัวเดียวกับกิเลส เป็นตัวหลงถึงไม่อายุ
กัน นั่นก็ยิ่งเพิ่มความโง่เข้าไปอีกซิ เวลานี้เราไม่ต้องการความโง่ ต้องการพิจารณาเพื่อ
ความฉลาด

เมื่อท่านแสดงถึงอนัตตลักษณะสูตรแก่พระเบญจวัคคีย์ วาระสุดท้ายก็ถึง
รูปสมุหิปี นิพพิณฑติ ย่อมเปื้อน่ายในรูป เวทนาปี นิพพิณฑติ ย่อมเปื้อน่ายใน
เวทนา สัญญาปี นิพพิณฑติ ย่อมเปื้อน่ายในสัญญา สงฺขารेषุปี นิพพิณฑติ ย่อมเปื้อ
น่ายในสังขารทั้งหลาย คือ ความคิดปรุงต่างๆ และทั้งสังขารอันหยาบคือร่างกายนี้ก็
เป็นกองรูปอยู่แล้ว สงฺขารेषุปี นี้หมายถึง ความคิดปรุงล้วนๆ นิพพิณฑติ ย่อมเปื้อ
น่ายในสังขารทั้งหลาย วิญญานสมุหิปี นิพพิณฑติ ย่อมเปื้อน่ายในวิญญาน หมต
ขันธํหาก็มีเท่านั้น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน นิพพิณฑติ เมื่อเปื้อน่าย
ย่อมคล้ายกำหนด เมื่อคล้ายกำหนดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ญาณความรู้
แจ้งว่าจิตหลุดพ้นแล้วย่อมมี นี้อัตตลักษณะสูตรท่านแสดงไว้อย่างนี้

แต่สำหรับเราผู้ปฏิบัติ คิดว่าสูตรนี้ท่านผู้จัดจาริกจะตัดทอนออก ไม่เต็มเม็ด
เต็มหน่วย ถ้าเต็มเม็ดเต็มหน่วยจะต้องหยั่งเข้าถึงจิต เพียงรู้เท่ารูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาน นี้เท่านั้น จิตหลุดพ้นไปได้อย่างไร เราปฏิบัติมันไม่ได้เป็นอย่างนั้นนี่
มันค้ำกันได้อย่างจังๆ คือ ค้ำกันด้วยภาคปฏิบัติ ไม่ได้ค้ำกันด้วยความดันเดาแต่
อย่างใด

ทำไม่ถึงค้ำกันได้ ก็ยกอาทิตตปริยายสูตรมาซิ อันนั้นเราอมรับร้อย
เปอร์เซ็นต์หาที่ค้ำกันไม่ได้ หมอบราบเลย อันนั้นท่านแสดงถึง มนสมุหิปี นิพพิณฑติ
ย่อมเปื้อน่ายในจิต ธมฺเมสุปี นิพพิณฑติ ย่อมเปื้อน่ายในธรรมารมณทั้งหลาย พุด
ย่นย่อเอาใจความสำคัญมาเทียบกัน เมื่อเปื้อน่ายในอารมณ์แล้ว สิ่งที่สัมผัสก็เปื้อ

หน่าย เวทนาที่เกิดขึ้นจากความสัมผัสก็เบื่อหน่าย เบื่อหน่ายไปหมด ไม่มีอะไรเหลือ
ภายในนั้น

เข้าถึงจิต...อาทิตตปริยายสูตร จกฺขุ โสตฺ ฆาน ชิวฺหา กาย มโน เอ้า เราพูด
ย่อๆ เบื่อหน่ายในตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้แล้ว เบื่อหน่ายในรูป เสียง กลิ่น รส เครื่อง
สัมผัส ธรรมารมณ์ และเบื่อหน่ายในจิตอีก นี่ชิมันเข้าถึงจิต เมื่อเบื่อหน่ายในจิตแล้ว
มันก็หมด คำว่าเบื่อหน่ายในจิต คือ รู้เห็นเหตุผลภายในจิต รู้ว่าสิ่งที่แทรกอยู่ในจิตนั้น
มันเป็นตัวภัย นั้น ถึงขั้นอวิชชาเต็มตัวทีเดียว ถ้ายังไม่เข้าถึงจิตก็ยังไม่เข้าถึงอวิชชา

เมื่อพิจารณารูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส แล้วยังพิจารณาตา หู จมูก ลิ้น
กาย แล้วยังพิจารณาใจด้วย อารมณ์ที่เกิดจากใจ อะไรพาให้อารมณ์เกิดขึ้นมาในใจนั้น
ถ้าไม่ใช่อวิชชา อะไรเป็นผู้พาปรุง เป็นผู้ผลักดันออกมา เชื้อแห่งความคิดปรุงทั้งหลาย
มันคืออะไร พิจารณาเข้าไปตรงนั้น ที่นั่นมันก็รู้ชัดเหมือนสภาวะธรรมทั่วไป เหมือน
รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส แล้วก็เหมือนตา หู จมูก ลิ้น กาย เวลาพิจารณาใจ
พิจารณาเหมือนกันนั้น รู้ก็รู้เหมือนกันนั้น ปล่อยก็ปล่อยเสมอกันไปหมด

เมื่อถึงจิตแล้วไม่มีทางไป มนฺสุมิปี นิพฺพินฺทติ,ธมฺเมสุปี นิพฺพินฺทติ ต่อจากนั้น
ก็ไป นิพฺพินฺทํ อันเดียวกัน อันนี้เราอมรับในภาคปฏิบัติ เราปฏิบัติจริงนี้ มันเป็น
อย่างนั้นจริงๆ ในภาคปฏิบัติ ส่วนอนัตตลักขณสูตรนี้ พอไปถึงรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ เบื่อหน่ายสิ่งเหล่านี้แล้ว ยังไม่ถึงตัวจิตอวิชชาก็ผ่านไป นี่เราเข้าใจว่า
ท่านตัดออก นี่เราได้พิจารณาแล้ว พิจารณารูป รู้เท่ารูปปล่อยรูป ภายในใจก็รู้ชัด ๆ
เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันรู้เท่าหมด ปล่อยหมด แต่มันยังไปติดอยู่ในใจ มัน
ไม่พินนี้ะเวลาปฏิบัติ มันก็ไปถือใจอยู่นั้นเสีย ถือใจก็คือ มานะ อวิชชา ซึ่งเป็น
สังโยชน์เบื้องบนนั้นและจะเป็นอะไรไป ถ้าไม่เป็นตัวใจล้วนๆ กับอวิชชากลมกลืนกัน
อย่างสนิทติดจมนะ เราพิจารณาอย่างนั้น

มานะ อุทธัจจะ อวิชชา มันก็อยู่ที่ใจทั้งหมดนี้ เมื่อเข้าถึงใจแล้วมันถึงได้รู้ตัว
มานะคือ ความถือใจมันเป็นกิเลสประเภทหนึ่ง ท่านเรียกสังโยชน์เบื้องบน คือ กิเลส
ประเภทละเอียดที่จิตยังติดข้องอยู่ ยังไม่รอบตัว พุดง่าย ๆ อวิชชาฟังดูซิ จะอยู่ที่ไหน
ถ้าไม่อยู่ที่จิต ไม่ได้อยู่ที่รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นะ ไล่ รูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ อันเป็นอาการทั้งห้านี้ ด้วยสติปัญญารอบไปหมด ปล่อยไปหมดแล้ว
มันยังไม่เห็นพ้นจากทุกขนี้ ไม่เห็นพ้นจากกิเลสนี้ะ

พอไล่เข้าไปถึงจิต มันก็ไปโดนเอาตัว มานะ อุทธัจจะ อวิชชา จนได้ พอหมดอัน
นั้นแล้ว ไม่ต้องบอก บอกทำไม นิพพานอยู่ที่ไหนไม่ต้องบอก ไม่ต้องถามใครด้วยพ้น
หรือยังจิตที่นี้ ไม่ถามใคร ถามทำไม สนฺทิกฺขุโณ พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงผูกขาด เมื่อ

ปฏิบัติให้รู้เห็นตามหลักนี้แล้วมันก็รู้ชัดเจนนขึ้นมาเอง แม้พระองค์ประทับอยู่ข้างหน้าก็ไม่ถาม ไม่ว่าสาวกองค์ใดจะไม่ถามเลย เพราะความจริงเท่ากัน

นี่การปฏิบัติ อันไหนที่มันแย้งกันเราก็บอกว่าแย้ง ทางภาคปฏิบัติมันเป็นอย่างนั้นจริงๆ เช่น อาทิตตปริยายสูตรนี้ไม่มีทางแย้งได้เลย เอนั้นมาเทียบกับอันนี้ถึงแย้งกัน ระหว่างอาทิตตปริยายสูตรกับอนัตตลักขณสูตร แต่เรายังถือว่าท่านแสดงเพียงสรุปเอา ถ้าแสดงเต็มภูมิแล้วจะต้องถึงจิตอันเป็นตัวการ ไม่ถึงจิตจะหลุดพ้นไปไม่ได้ ขัดต่อหลักความจริงของการปฏิบัติ ของปัญญาที่จะเข้าถึงกัน

นี่เข้าถึงเพียงรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ปล่อยนี้ไปแล้ว ก็ไปแบกทุกชั้วที่ใจ แบกอวิชชาไว้ที่ใจ ก็เหมือนตัดต้นไม้ ตัดกิ่งตัดก้านตัดอะไรมันออก รากแก้วไม่ถอนขึ้นมามันก็งอกขึ้นมาอีกละซิ ถอนรากแก้วพรวดขึ้นมาหมดแล้ว กิ่งก้านไม่ต้องไปตัด มันก็เหลือหมด มันตายด้วยกันหมดนั่นแหละ อวิชชาเป็นตัวสำคัญมาก

เราเห็นอย่างนั้นการปฏิบัติ จริงจังอยู่ในจิต รู้ชัด การปฏิบัติธรรมจึงไม่จำเป็นต้องให้ถูกตามปริยัติเปรี๊ยะๆ ไปทีเดียว ตรงไหนแยกก็ให้ทราบว่ายแยกด้วยภาคปฏิบัติของตน ตรงไหนเข้าร่วมกันก็ให้รู้โดยภาคปฏิบัติของตัว ไม่ให้คาดไม่ให้เดา

ดัง สมภาติ ปัญญา นี้ก็เหมือนกัน ของแต่ละรายๆ แต่ละนิสัย เอา สมภาติของเราเป็นอย่างไร ความสงบของเราเป็นแบบไหน ให้รู้ภายในตัวเอง อย่าเอาเรื่องของคนอื่นมาคาดหมายเทียบเคียง มาเป็นสมบัติของตน มันเป็นเรื่องหยาบๆ มันไม่ใช่ของจริง ของจริงแล้วเป็นขึ้นมาอย่างไร นั่นแหละคือของเราแท้ ของเรามีความสงบแบบนี้ ปัญญาของเราเดินแบบนี้ หนักในการพิจารณาทางนั้นๆ องค์กรนั้นท่านชอบอย่างนั้น องค์กรนี้ท่านหนักไปในทางนี้ เป็นเรื่องของแต่ละท่านๆ อย่าเอามาคะละเคล้ากัน ปฏิบัติให้จริงจังอย่างนี้ โดยอยู่ในหลักสัจธรรมด้วยกัน

มรรคผลนิพพานจะอยู่ที่ไหนละที่นี่ เมื่อสติปัญญาได้หยั่งเข้าไปถึงจิตซึ่งเป็นที่รวมของอวิชชาตัวภพตัวชาติแล้ว และกระจายมันออก ทำลายมันได้โดยสิ้นเชิง ไม่มีสิ่งใดเหลืออยู่แล้ว อะไรจะมาเป็นภพเป็นชาติอีก มันไม่มี แล้วก็ไม่มีอะไรจะเทียบด้วย ถ้าว่าว่างเสียหมดอย่างนี้ คนก็จะคาดว่าง.....อย่างไรไม่รู้ ความจริงมันเป็นอยู่นี้ รู้ชัดๆ เต็มหัวใจแต่พูดไม่ออก ยกเอามาสมมุติ เพราะอันนั้นไม่ใช่สมมุติ จะมาพูดแบบสมมุติจะให้มันตรงแบบธรรมชาติมันตรงไม่ได้ เพราะอันนั้นเป็นวิมุติอันนี้เป็นสมมุติ เป็นแต่เพียงข้อเทียบเคียงกันไปเท่านั้น

จงพากันตั้งใจปฏิบัติอย่าทำอ้อยอ่ยลัดลอะ อยู่ที่ไหนอย่าเผลอ อย่าลืมนื้อลืมนตัวอย่าหลงกับสิ่งใด ๆ ในโลกนี้ เป็นของเก่าแก่เคยมีมาตั้งเดิม วัตถุประสงค์ต่าง ๆ มีอยู่เต็มแผ่นดิน ไปที่ไหนก็มีแต่อันนี้ ดินฟ้าอากาศ ต้นไม้ภูเขา เราเห็นอยู่แล้วด้วยตา

ตั้งแต่วันเกิดมา ตื่นเต้นกับมันอะไรกัน ฟังแต่ว่าโลกสมมุติเป็นไร อะไรๆ ก็สมมุติ สมมุติกันขึ้นมาๆ เมื่อสมมุติกันขึ้นมาแล้วก็หลงกัน โลกทั้งโลกมีแต่ความหลงสมมุติกัน ไม่มีใครรู้สมมุติกันบ้างเลย ความหลงสมมุติ ความติดสมมุติ ก็คือ ความติดทุกข์ ความจมอยู่ในทุกข์นั้นแลจึงไม่ใช่ความฉลาด สมมุติก็ให้รู้ว่าสมมุติ เมื่อรู้สมมุติรอบหมดแล้วก็ป็นวิมุตติขึ้นมาเอง ภายในใจดวงที่เคยหลงเคยติดนั้นแล เอาละ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

ธรรมทายาท

จิตธรรมด้ายหาหลักหาเกณฑ์ไม่ได้ ไม่ว่าจิตของใครทั้งนั้น พอมีสิ่งถูโลกาไปลากมาในทางที่ไม่ดีก็กลิ้งไปตามอารมณ์นั้นไม่หยุดหย่อน จนหาหลักยึดพอจะประังความสุขไขว่ไม่ได้ ตามหลักธรรมท่านว่ากิเลส เราจะเห็นได้จากเวลาเริ่มฝึกหัดอบรมเบื้องต้น จิตมันลุ่มลुकคลุกคลานไม่ยอมไปตามอรรถตามธรรมเลยเพราะกิเลสมันรุนแรง ผมจำไม่ลืมเลยตั้งแต่ออกปฏิบัติที่แรกจนกระทั่งปัจจุบัน เพราะมันเป็นเรื่องสัญจรธรรมฝังอยู่ในจิตจะลืมได้อย่างไร

ตอนปฏิบัติที่แรกก็เอาจริงเอาจัง และนิสัยเรามาจริงด้วยไม่ใช่เล่นๆ หยอกๆ ถ้าปลงตรงไหนแล้วต้องเป็นอย่างนั้น ทีนี้พอออกปฏิบัติแล้วมีหนังสือปาฏิโมกข์พกอยู่เล่มเดียวเท่านั้นติดยามไป คราวนี้จะเอาให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มเหตุเต็มผล เอาเป็นเอาตายเข้าว่าเลย อย่างอื่นไม่หวังทั้งหมด หวังความพ้นทุกข์อย่างเดียวเท่านั้น จะให้พ้นทุกข์ในชาตินี้แน่นอน ขอแต่ท่านผู้หนึ่งผู้ใดได้ชี้แจงให้เราทราบเรื่องมรรคผลนิพพานว่ามีอยู่จริงเท่านั้น เราจะมอบกายถวายชีวิตต่อผู้นั้น และมอบกายถวายชีวิตต่ออรรถต่อธรรมด้วยข้อปฏิบัติอย่างไม่ให้มีอะไรเหลือลอลเลย ตายก็ตายไปกับข้อปฏิบัติไม่ได้ตายด้วยความถอยหลัง นั้น จิตมันปลงเหมือนหินหัก

ออกมาที่แรกก็มาจำพรรษาโคราช อำเภอจักรราช เพราะตามท่านอาจารย์มั่นไม่ทัน ก็เร่งความเพียรตั้งแต่มาถึงที่แรก ไม่นานจิตก็ได้ความสงบ เพราะทำทั้งวันทั้งคืนไม่ยอมทำงานอะไรทั้งนั้นนอกจากงานสมาธิภาวนาเดินจงกรมอย่างเดียว ตามประสาของคนลุ่มลुकคลุกคลานนั้นแหละ จิตมันก็สงบได้ ก็เร่งใหญ่เลย แต่ก็ดังที่เคยเล่าให้ฟังแล้ว มันก็มาเสื่อมตอนทำกลด ตอนนั้นสมาธิไม่ใช่เล่นเหมือนกันนะ แน่นบึ้งเลยเที่ยวแน่ใจว่ามรรคผลนิพพานมีแล้วเพราะจิตมันแน่นบึ้ง ไม่สะทกสะท้านกับอะไร แม้ขนาดนั้นก็ยิ่งเสื่อมได้แค่ทำกลดหลังเดียวเท่านั้น

พอไปถึงท่านอาจารย์มั่น ท่านชี้แจงแสดงอรรถธรรมให้ฟังเหมือนกับว่าถอดออกมาจากจิตใจ ไม่ได้มีคำว่า เห็นจะๆ เพราะถอดออกมาจากใจท่านแท้ๆ ที่ท่านรู้ท่านเห็นท่านปฏิบัติมาอย่างไร เหมือนอย่างว่า นี่น่าๆ อยู่อย่างนั้น เห็นหรือไม่เห็น รู้หรือไม่รู้ นี่นามรรคผลนิพพานอยู่ที่ไหน อยู่ที่นี้ๆ จิตมันก็ฝึงลึก ฝึงจริงๆ จากนั้นมาก็ตั้งสัจจอธิษฐาน หากว่าท่านยังมีชีวิตอยู่ดูทราบได้แล้วเราจะไม่หนีจากท่าน จนกระทั่งวันท่านล่วงไปหรือเราล่วงไป แต่การไปเที่ยวเพื่อประกอบความพากเพียรตามกาลเวลา

นั่น ขอไปตามธรรมดา แต่ถือท่านเป็นหลัก เหมือนกับว่าบ้านเรือนอยู่กับท่าน ไปที่ไหน ต้องกลับมาหาท่าน เร่งความเพียรจนเต็มเหนี่ยว

ความฝันเราก็ไม่ลืม ความฝันนี้ก็เคยเล่าให้หมู่เพื่อนฟังแล้ว แต่ก็รู้สึกว่ามัน ดูดดื่มพอให้พูดได้อีกเหมือนกัน ไปอยู่กับท่าน พอตั้งสัจจอธิษฐานแล้วด้วยความตั้งใจของเรา เชื่อต่อท่านเต็มเม็ดเต็มหน่วยหาที่แย้งไม่ได้ ไม่ว่าท่านจะแสดงออกมาภายนอก ภายในตรงกับหลักธรรมวินัยเป้งๆ ไม่มีอ้อมค้อม จึงได้ปลงใจอธิษฐานว่าจะอยู่กับท่าน หากว่าท่านยังมีชีวิตอยู่จนกระทั่งปานนี้ผมก็ยังไม่วาย ผมต้องอยู่กับท่าน แต่การไปเที่ยวที่นั่นที่นี้ก็เป็นธรรมดาตามที่คิดไว้

ไปอยู่กับท่านได้ประมาณสัก ๔-๕ คีนเท่านั้นกระมัง ความฝันนี้ก็เป็นความฝัน เรื่องอัศจรรย์เหมือนกัน ฝันว่าได้สะพายบาตร แบกกลด ครองผ้าด้วยดีไปตามทางอัน รกชฎ สองฟากทางแยกไปไหนไม่ได้มีแต่ชวากแต่หนามเต็มไปหมด นอกจากจะ พยายามไปตามทางที่เป็นเพียงด้านๆ ไปอย่างนั้นแหละ รกรุงรัง หากพอรู้เงื่อนไขพอเป็น แลทางไป พอไปถึงที่แห่งหนึ่งก็มีกอไผ่หนาๆ ล้มทับขวางทางไว้ หากทางไปไม่ได้ จะ ไปทางไหนก็ไปไม่ได้ มองดูสองฟากทางก็ไม่มีทางไป เอ นี่เราจะไปยังไงนา เสาะที่นั่น เสาะที่นี้ไปก็เลยเห็นช่อง ช่องที่ทางเดินไปตรงนั้นแหละ เป็นช่องนิดหน่อยพอที่จะ บิกบินไปให้หลวมตัวกับบาตรลูกหนึ่ง พอไปได้

เมื่อไม่มีทางไปจริงๆ ก็เปลื้องจีวรออก มันขัดขนาดนั้นนะความฝัน เหมือนเรา ไม่ได้ฝัน เปลื้องจีวรออกพับเก็บอย่างที่เราพับเก็บเอามาวางนี้แล เอาบาตรออกจาก บ่าเจ้าของก็ตีบคลานไป แล้วก็ดึงสายบาตรไปด้วย กลดก็ดึงไปไว้ที่พอเอื้อมถึง พอปีน ไปได้ก็ลากบาตรไปด้วย ลากกลดไปด้วย แล้วก็ดึงจีวรไปด้วย บินไปอยู่อย่างนั้นแหละ ยากแสนยาก พยายามบิกบินกันอยู่นั้นเป็นเวลานาน พอติเจ้าของก็พ้นไปได้ เตียวก็ ค่อยดึงบาตรไป บาตรก็พ้นไปได้ แล้วก็ดึงกลดไป กลดก็พ้นไปได้ พยายามดึงจีวรไป จีวรก็พ้นไปได้ พอพ้นไปได้หมดแล้วก็ครองผ้า มันขัดขนาดนั้นนะความฝัน ครองจีวร แล้วก็สะพายบาตร นึกในใจว่าเราไปได้ละที่นี้ ก็ไปตามด่านนั้นแหละ ทางรกมาก พอไป ประมาณสัก ๑ เส้นเท่านั้น สะพายบาตร แบกกลด ครองจีวรไป

ตามองไปข้างหน้าเป็นที่เว้งว่างหมด คือข้างหน้ามันเป็นมหาสมุทร มองไปฝั่ง โนนไม่มี เห็นแต่ฝั่งที่เจ้าของยืนอยู่เท่านั้น และมองเห็นเกาะหนึ่งอยู่โน้นไกลมาก มอง สุดสายตาพอมองเห็นเป็นเกาะดำๆ นี่แหละ นี่เราจะไปเกาะนั้น พอเดินลงไปฝั่งนั้นเรือ ไม่ทราบมาจากไหน เราก็ไม่ได้กำหนดว่าเรือยนต์เรือแจวเรือพายอะไร เรือมาเทียบ ฝั่ง เราก็ขึ้นนั่งเรือ คนขับเรือเขาก็ไม่ได้พูดอะไรกับเรา พอลงไปนั่งเรือแล้วก็เอาบาตร เอาอะไรลงวางบนเรือ เรือก็บึ่งพาไปโน้นเลยนะโดยไม่ต้องบอก มันอะไรก็ไม่ทราบ

บึ้ง ๆ ๆ ไปโน้นเลย ไม่รู้สึกว่ามีภัยมีอันตรายมีคลื่นอะไรทั้งนั้นแหละ ไปแบบเงิบ ๆ ครูเดียวเท่านั้นก็ถึงเพราะเป็นความฝันนี้

พอไปถึงเกาะนั้นแล้ว เราก็มองออกไปจากเรือแล้วขึ้นบนฝั่ง เรือก็หายไปเลย ไม่ได้พูดกันสักคำเดียวกับคนขับเรือ เราก็ดูสายบาตรขึ้นไปบนเกาะนั้น พอปีนเขาขึ้นไป ๆ ก็ไปเห็นท่านอาจารย์มั่นกำลังนั่งอยู่บนเขabenเตี้ยงเล็ก ๆ กำลังนั่งตำหมากจ็อก ๆ อยู่ พร้อมกับมองมาดูเราที่กำลังปีนเขาขึ้นไปหาท่าน อ้าว ท่านมหามาได้ยังไงนี่ ทางสายนี้ใครมาได้เมื่อไหร่ ท่านมหามาได้ยังไงกัน กระผมนั่งเรือมา ขึ้นเรือมา โอ้โฮ ทางนี้มันมายากนา ใคร ๆ ไม่กล้าเสี่ยงตายมากันหรอก เอ้า ถ้าอย่างนั้นตำหมากให้หน่อย ท่านก็ยื่นตะบันหมากให้ เราก็ตำจ็อก ๆ ๆ ได้ ๒-๓ จ็อก เลยรู้สึกตัวตื่น แหม เสียใจมาก อยากจะฝันต่อไปอีกให้จบเรื่องก่อนค่อยตื่นก็ยังดี

พอตื่นเข้ามาแล้วก็เลยไปเล่าความฝันให้ท่านฟัง ท่านพูดทำนายได้ดีมาก เอ้อ ที่ฝันนี้เป็นมงคลอย่างยิ่งแล้วนะ นี่เป็นแบบเป็นฉบับในปฏิปทาของท่านไม่เคลื่อนคลาดนะ ให้ท่านดำเนินตามปฏิปทาที่ท่านฝันนี้ เบื้องต้นจะยากลำบากที่สุดนะ ท่านว่าอย่างนั้น ท่านต้องเอาให้ดี ท่านอย่าท้อถอย เบื้องต้นนี้ลำบาก ดูท่านลอดกอไผ่มาทั้งกอ นั่นแหละลำบากมากตรงนั้น เอาให้ตื้อย่ำถอยหลังเป็นอันขาด พอพ้นจากนั้นไปแล้วก็วิ่งว้างไปได้สบายจนถึงเกาะ ท่านว่าอย่างนั้น อันนั้นไม่ยาก ตรงนี้ตรงยากนา

เราฟัง เราฟังจริงๆ นี่มันถึงใจๆ เป็นกับตายท่านอย่าถอยตรงนี้ ครั้งแรกนี้ยากที่สุด พอติดกับตอนจิตเจริญจิตเสื่อม ตอนนั้นแหละมันยากจนจะเอาหัวฟาดใส่ภูเขาไปโน้นแน่ะ มันโมโห เจริญแล้วก็เสื่อมๆ ท่านก็แนะนำอย่างนั้น พอพ้นจากนี้แล้วท่านจะไปด้วยความสะดวกสบายไม่มีอุปสรรคอันใดเลย มีเท่านั้นแหละ เบื้องต้นเอาให้ตื้อย่ำถอยนะ ท่านว่าอย่างนี้ ถ้าถอยตรงนี้ไปไม่ได้นะ เอ้า เป็นก็เป็นกัน ตายก็ตาย ฟาดมันให้ได้ตรงนี้นะ ในนิมิตบอกแล้วว่าไปได้นี้ มันจะยากแค่นั้นมันก็ไปได้นี้ อย่าถอยนะ

จำได้ฝังใจ ดีใจพอใจ ถึงได้ดำเนินตามนั้นเรื่อยมา จนถึงเดือนเมษายนจิตมันก็เสื่อมมาตั้งแต่ต้นเดือนอ้าย เดือนยี่-ปีกลาย จนถึงเดือนอ้ายเดือนยี่ข้างหน้าและถึงเดือนเมษายนนี้มันยังไม่เจริญนะ เจริญขึ้นไปเต็มที่แล้วเสื่อมลงๆ เป็นปีแน่ะ พอถึงเดือนเมษายนถึงได้หาอุบายกำหนดวิธีใหม่เอาอย่างหนักแน่น จากนั้นมานั่งหามรุ่งหามค่ำได้ จิตก็ลงได้เต็มที่ ถึงได้แรงตั้งแต่นั้นมา นี่พูดถึงเรื่องความยาก มันยากขนาดนั้นจริงๆ สำหรับผมเอง

พอจากนั้นจิตเป็นสมาธิแล้ว จิตไม่เสื่อมละ ที่นี้เรื่องความเสื่อมนั้นมันเป็นครูเอกที่เดียว จะเสื่อมไปไม่ได้อีกเป็นอันขาดว่าอย่างนั้นเลย ถ้าเสื่อมเมื่อไรเราต้องตาย เราจะทนอยู่ในโลกแบกกองทุกข์แห่งความเสื่อมนี้ต่อไปอีกไม่ได้ เพราะเราเคยเสื่อม

มาแล้ว ทุกข์หนักแสนสาหัสเป็นเวลาปีกว่า ไม่มีทุกข์อันใดที่จะแผดเผายิ่งกว่าความทุกข์เพราะจิตเสื่อม หากยังจะเสื่อมต่อไปอีกได้แล้วเราต้องตายอย่างเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้นการระมัดระวังเจ้าของจากนั้นไปแล้วจึงเข้มงวดกวดขันที่สุดไม่ยอมให้เสื่อมได้ จิตก็เจริญเรื่อย ๆ

ตอนที่เห็นความอัศจรรย์ก็เห็นตอนนั่งภาวนาตลอดรุ่ง ตั้งแต่เริ่มคืนแรกเลย พิจารณาทุกขเวทนา แหม มันทุกข์แสนสาหัสนะ ที่แรกก็ไม่นึกว่าจะนั่งสมาธิภาวนาตลอดรุ่ง นั่งไป ๆ ทุกขเวทนาเกิดขึ้น ๆ พิจารณายังไงก็ไม่ได้เรื่อง เอ๊ะ มันยังงัยกันนี้วะ เอ้า วันนี้ตายก็ตาย เลยตั้งสัจจอธิษฐานในขณะนั้น เริ่มนั่งตั้งแต่บัดนี้ไปจนถึงสว่างถึงจะลุก เอ้า เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ฟาดกันเลยทีเดียว จนกระทั่งจิตซึ่งไม่เคยพิจารณาปัญญายังไม่เคยออกแบบนั้นนะ แต่พอเวลามันจนตรอกจนมุมจริงๆ โอ๊ย ปัญญามันไหวตัวทันเหตุการณ์ทุกแง่ทุกมุม จนกระทั่งรู้เท่าทุกขเวทนา รู้เท่ากาย รู้เรื่องจิต ต่างอันต่างจริงมันปรากฏกันลงอย่างหายเจียบเลย ทั้ง ๆ ที่เราไม่เคยเป็นอย่างนั้นมาก่อนเลย กายหายในความรู้สึก ทุกขเวทนาดับหมด เหลือแต่ความรู้ที่สักระหว่างรู้ ไม่ใช่รู้เด่น ๆ ชนิดคาด ๆ หมาย ๆ ได้นะ คือสักระหว่างรู้เท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนที่สุด อัศจรรย์ที่สุดในขณะนั้น พอถอนขึ้นมาก็พิจารณาอีก แต่การพิจารณาเราจะเอาอุบายต่าง ๆ ที่เคยพิจารณามาแล้วมาใช้ในขณะนั้นไม่ได้ผล มันเป็นสัญญาอดีตไปเสีย ต้องผลิตขึ้นมาใหม่ให้ทันกับเหตุการณ์ในขณะนั้น จิตก็ลงได้อีก คิณนั้นลงได้ถึง ๓ ครั้งก็สว่าง โอ๊ย อัศจรรย์เจ้าของละซิ

รุ่งเข้ามาพอได้โอกาสก็ขึ้นไปกราบเรียนท่านอาจารย์มั่น ซึ่งตามปกติมีความกลัวท่านมาก แต่วันนั้นไม่ได้กลัวเลย อยากจะกราบเรียนเรื่องความจริงให้ท่านทราบ ให้ท่านเห็นผลแห่งความจริงของเรา ว่าปฏิบัติมาอย่างไรจึงได้ปรากฏเช่นนี้ พุดขึ้นมาอย่างอาจหาญเลย ทั้ง ๆ ที่เราไม่เคยพุดกับท่านอย่างนั้น พุดซึ่งขังตึงตังใส่เปรี้ยว ๆ ท่านฟังแล้วก็พุดว่ามันต้องอย่างนั้น ว่าอย่างนั้นเลยเชียว ท่านเอาหนัก อธิบายให้ฟังจนเป็นที่พอใจ เราก็เหมือนหมาตัวหนึ่ง พอท่านยอบ้างยุบ้าง หมาเราตัวโง่ก็ทั้งกัดทั้งจะเห่า พอเว้นคินหนึ่งสองคินก็นั่งตลอดรุ่งอีก เว้น ๒-๓ คินเอาอีก จนกระทั่งจิตอัศจรรย์เรื่องความตายนี้หายหมดเวลามันรู้จริงๆ แล้ว แยกธาตุแยกชั้นรู้ดูความเป็นความตาย ธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ สลายตัวไปแล้วก็เป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟตามเดิม อากาศธาตุก็เป็นอากาศธาตุตามเดิม ใจที่กลัวตายก็ยิ่งเด่น มันเอาอะไรมาตาย รู้เด่นขนาดนี้มันตายได้ยังไง ใจก็ไม่ตาย แล้วมันกลัวอะไร มันโกหกกัน โลกก็เลสมันโกหกกันต่างหาก (คำว่าโกหกกันนั้น หมายถึงกิเลสโกหกสัตว์โลกให้กลัวตายทั้งที่ความจริงไม่มีอะไรตาย)

พิจารณาวันหนึ่งได้อุบายแบบหนึ่งขึ้นมา พิจารณาอีกวันหนึ่งได้อุบายแบบหนึ่งขึ้นมา แต่มันมีอุบายแบบเผ็ดๆ ร้อนๆ แบบอัศจรรย์ทั้งนั้น จิตก็ยิ่งอัศจรรย์และกล้าหาญจนถึงขนาดที่ว่า เวลาจะตายจริงๆ มันจะเอาเวทนาหน้าไหนมาหลอกเราวะ ทุกขเวทนาทุกแง่ทุกมุมที่แสดงในวันนี้เป็นเวทนาที่สมบูรณ์แล้ว จากนั้นก็ตายเท่านั้น ทุกขเวทนาเหล่านี้เราเห็นหน้ามันหมด เข้าใจมันหมด แก่ไขมันได้หมด แล้วเวลาจะตายมันจะเอาเวทนาหน้าไหนมาหลอกเราให้หลงอีกวะ หลงไปไม่ได้ เวทนาต้องเวทนาหน้าตัวเอง พูดถึงเรื่องความตายก็ไม่มีอะไรตาย กลัวอะไรกัน นอกจากกิเลสมันโกหกเราให้หลงไปตามกลอุบายอันจอมปลอมของมันเท่านั้น แต่บัดนี้ไปเราไม่หลงกลของมันอีกแล้ว

นั่นละจิตเวลามันรู้ และมันรู้ชัดตั้งแต่คืนแรกนะ ที่ว่าจิตเจริญแล้วเสื่อมๆ ก่อนมาภาวนาจนนั่งตลอดรุ่งคืนแรกมันก็ไม่เสื่อม ตั้งแต่เดือนเมษายนมาก็ไม่เสื่อม แต่มันก็ยังไม่ชัด พอมาถึงคืนวันนั้นแล้วมันชัดเจน เอ้อ มันต้องอย่างนี้ไม่เสื่อม เหมือนกับว่ามันปีนขึ้นไปตกลงๆ พอปีนขึ้นไปเกาะติดปั๊บ ร้อยเปอร์เซ็นต์ไม่เสื่อม มันรู้แล้ว จึงได้เร่งเต็มที่เต็มฐาน ในพรรษานั้นนั่งภาวนาตลอดรุ่งถึง ๙ คืน ๑๐ คืนกว่าๆ แต่ไม่ติดกัน โดยวัน ๒ คืนบ้าง ๓ คืนบ้าง บางทีก็วัน ๖-๗ คืนก็มี จนเป็นที่แน่ใจในเรื่องของทุกขเวทนาหนักเบาเล็กน้อย เข้าใจวิธีปฏิบัติต่อกัน หลบหลีกปลีกตัวแก้ไขกันได้ทันทีที่ไม่มีมีสะทกสะท้าน แม้จะตายก็ไม่กลัว เพราะได้พิจารณาด้วยอุบายแบบคายเต็มที่แล้ว สติปัญญาทันความตายทุกอย่าง

ถ้าพูดเรื่องความเพียรของผม พรรษาที่ ๑๐ คือเริ่มตั้งแต่เดือนเมษายนนี้ ๙ พรรษาไปถึงพรรษาที่ ๑๐ เป็นความเพียรที่หักโหมที่สุดเลย ในชีวิตนี้ไม่มีความเพียรใดเกี่ยวกับเรื่องร่างกายที่จะหักโหมยิ่งกว่าพรรษาที่ ๑๐ ใจก็หักโหม ร่างกายก็หักโหมเต็มที่ หลังจากนั้นมาแล้วก็เจริญเรื่อย ๆ จนจิตนี้ราวกับเป็นหินไปเลย คือความแน่นหนามั่นคงของสมาธิมันชำนาญพอ จนเป็นเหมือนกับหินทั้งแท่ง ไม่หวั่นไหวอะไรง่าย ๆ เลย ติดสมาธินี้อยู่ถึง ๕ ปีเต็ม ๆ

พอออกจากสมาธิ ด้วยอำนาจธรรมอันเผ็ดร้อนของท่านอาจารย์มันเขกเอาอย่างหนัก จึงออกพิจารณา พอพิจารณาทางด้านปัญญา ก็ไปได้อย่างคล่องตัวรวดเร็ว เพราะสมาธิพร้อมแล้ว เหมือนกับเครื่องทัพสัมภาระที่จะมาปลุกบ้านสร้างเรือนนี้มีพร้อมแล้ว เป็นแต่เพียงเราไม่ประกอบให้เป็นบ้านเป็นเรือนเท่านั้น มันก็เป็นเศษไม้อยู่เปล่า ๆ ไม่เกิดประโยชน์อะไร นี่สมาธิก็เป็นสมาธิอยู่อย่างนั้น เมื่อไม่นำมาประกอบให้เป็นสติปัญญา มันก็หุนหอนอะไรไม่ได้ จึงต้องพิจารณาตามอย่างที่ท่านอาจารย์ใหญ่ท่านเขกเอา พอท่านเขกเท่านั้นมันก็ออก พอออกเท่านั้นมันก็รู้เรื่องราว ฆ่ากิเลสตัวนั้นได้ ตัด

กิเลสตัวนี้ได้โดยลำดับ ๆ เกิดความตื่นเนื้อตื่นตัวขึ้นมา โธ่ เราอยู่ในสมาธิเรานอนตาย อยู่เฉย ๆ มากี่ปีก็เดือนแล้วไม่เห็นได้เรื่องได้ราวอะไร คราวนี้ก็เร่งทางปัญญาใหญ่ หมุนตัวทั้งกลางวันกลางคืนไม่มีห้ามล้อบ้างเลย

แต่ผมมันนิสัยโลดโผนนะ ถ้าไปแ่งไหนมันไปแ่งเดียว พอดำเนินทางปัญญาแล้ว มันก็มาตำหนิสมาธิว่า มานอนตายอยู่เปล่า ๆ ความจริงสมาธิก็เป็นเครื่องพักจิต ถ้า พอดีจริง ๆ ก็เป็นอย่างนั้น นี่มันกลับมาตำหนิสมาธิว่า มานอนตายอยู่เปล่า ๆ ก็ปีไม่เห็นเกิดปัญญา ก็เร่งทางด้านปัญญา เร่งทางกายนี้ก่อน ตอนอสุภะนี้สำคัญอยู่มากนะ สำคัญมากจริง ๆ พิจารณาอสุภะนี้มันคล่องแคล่วแกล้งล้า มองดูอะไรทะลุไปหมด ไม่ว่าจะหญิงจะชายจะหนุ่มจะสาวขนาดไหน เอ้า พุดให้เต็มตามความจริงที่จิตมันกล้าหาญนะ (ต้องขอกภัยด้วยถ้าพุดตามความจริงนี้มันเกิดผิดไป และขอกภัยทุก ๆ เพศที่เกี่ยวข้องกัน) ไม่ต้องให้มีผู้หญิงเฒ่า ๆ แก่ ๆ ละ ให้มีแต่หญิงสาว ๆ เต็มอยู่ในชุมนุม นั้นนะ เราสามารถจะเดินบุกเข้าไปในที่นั้นได้ โดยไม่ให้มีราคะตัณหาอันใดแสดงขึ้นมา ได้เลย นั้น ความอาจหาญของจิตเพราะอสุภะ

มองดูคนมีแต่หนังห่อกระดูก มีแต่เนื้อแต่หนังแดงโรไปหมด มันเห็นความสวย ความงามที่ไหน เพราะอำนาจของอสุภะมันแรง มองดูรูปไหนมันก็เป็นแบบนั้นหมด แล้วมันจะเอาความสวยงามมาจากไหนพอให้กำหนดยินดี เพราะฉะนั้น มันจึงกล้าเดินบุก เอ้า ผู้หญิงสาว ๆ สวย ๆ นั้นแหละ (ต้องขอกภัยไปเรื่อย ๆ จนเรื่องบ้าของป่าจะยุติลง) บุกไปได้อย่างสบายเลยถึงคราวมันกล้า เพราะเชื่อกำลังของตนเอง แต่ความกล้า นี้ก็ไม่ถูกกับจุดที่จิตอึดในตัวในขั้นกามราคะ จึงได้ตำหนิตัวเอง เมื่อจิตผ่านไปแล้วความ กล้านี้มันก็บ้าอันหนึ่งเหมือนกัน แต่ตอนที่ดำเนินก็เรียกว่าถูกในการดำเนิน เพราะต้อง ดำเนินอย่างนั้น เหมือนการตำหนิอาหารในเวลาอึดแล้วนั้นแล จะผิดหรือถูกก็เข้าไป ทำนองนี้

การพิจารณาอสุภะอสุภังพิจารณาไปจนกระทั่งว่าราคะนี้ไม่ปรากฏเลย ค่อยหมดไป ๆ และหมดไปเอาเฉย ๆ ไม่ได้บอกเหตุบอกผล บอกกาลบอกเวลา บอกสถานที่ บอกความแน่ใจเลยว่า ราคะความกำหนัดยินดีในรูปหญิงรูปชายนี้ ได้หมดไปแล้ว ตั้งแต่ขณะนั้นเวลานั้นสถานที่นั้น ไม่บอก จึงต้องมาวินิจฉัยกันอีก ความหมดไป ๆ เฉย ๆ นี้ไม่เอา คือจิตมันไม่ยอมรับ ถ้าหมดตรงไหนก็ต้องบอกว่าหมด ให้รู้ชัดว่าหมด เพราะเหตุนั้นหมดในขณะนั้น หมดในสถานที่นั้น ต้องบอกเป็นขณะให้รู้ชัด ฉะนั้น จิต ต้องย้อนกลับมาพิจารณาหาอุบายวิธีต่าง ๆ เพื่อแก้ไขกันอีก เมื่อหมดจริง ๆ มันทำไม่ ไม่ปรากฏชัดว่าหมดไปในขณะนั้นขณะนี้นะ พอมองเห็นรูปมันทะลุไปเลย เป็นเนื้อ เป็นกระดูกไปหมดในร่างกายนั้น ไม่เป็นหญิงสวยหญิงงาม คนสวยคนงามเลย เพราะ

อำนาจของอสุภะมีกำลังแรงเห็นเป็นกองกระดูกไปหมด มันจะเอาอะไรไปกำหนดยินดีเล่าในเวลาจิตเป็นเช่นนั้น

ที่นี้ก็หาอุบายพลิกใหม่ ว่าราคะนี้มันสิ้นไปจนไม่มีอะไรเหลือมันสิ้นในขณะที่ใดด้วยอุบายใด ทำไม่ไม่แสดงบอกให้ชัดเจน จึงพิจารณาพลิกใหม่ คราวนี้เอาสุภะเข้ามาบังคับ พลิกอันที่ว่าอสุภะที่มีแต่ร่างกระดูกนั้นออก เอาหนังหุ้มห่อให้สวยให้งาม นี่เรบบังคับนะ ไม่งั้นมันทะลุไปทางอสุภะทันทีเพราะมันชำนาญนี่ จึงบังคับให้หนังหุ้มกระดูกให้สวยให้งาม แล้วนำเข้ามาติดแนบกับตัวเอง นี่วิธีการพิจารณาของเรา เติบจนกรรมก็ให้ความสวยงามมารูปอันนั้นนะติดแนบกับตัว ติดกับตัวไปมาอยู่อย่างนั้น เอ้า มันจะกินเวลานานสักเท่าไร หากยังมีอยู่มันจะต้องแสดงขึ้นมา หากไม่มีก็ให้รู้ว่าไม่มี

เอาวิธีการนี้มาปฏิบัติได้ ๔ วันเต็มๆ ที่มันไม่แสดงอาการกำหนดยินดีขึ้นมาเลย ทั้งๆ ที่รูปนี้สวยงามที่สุดมันก็ไม่แสดง มันคอยแต่จะหยั่งเข้าหนังห่อกระดูก แต่เรบบังคับไว้ให้จิตอยู่ที่ผิวหนังนี่ พอถึงคืนที่ ๔ น้ำตาร่วงออกมา บอกว่ายอมแล้ว ไม่เอาคือมันไม่ยินดีนะ มันบอกว่ายอมแล้ว ด้านทดสอบก็ว่ายอมอะไร ถ้ายอมว่าสิ้นก็ให้รู้ว่าสิ้นซิ ยอมอย่างนี้ไม่เอา ยอมชนิดนี้ยอมมีเล่ห์เหลี่ยม เราไม่เอา กำหนดไป กำหนดทุกแง่ทุกมุมนะ แง่ไหนมุมใดที่มันจะเกิดความกำหนดยินดี เพื่อจะรู้ว่าความกำหนดยินดีนี้มันจะขึ้นขณะใด เราจะจับเอาตัวแสดงออกมานั้นเป็นเครื่องพิจารณาถอดถอนต่อไป พอตึกเข้าไปๆ กำหนดเข้าไปๆ แต่ไม่กำหนดพิจารณาอสุภะนะตอนนั้น พิจารณาแต่สุภะอย่างเดียวเท่านั้น ๔ วันเต็มๆ เพราะจะหาอุบายทดสอบหาความจริงมันให้ได้

พอสัปดาห์ ๓-๔ ทุ่มล่วงไปแล้วในคืนที่ ๔ มันก็มีลักษณะยุบยับ เป็นลักษณะเหมือนจะกำหนดในรูปสวยๆ งามๆ ที่เรากำหนดติดแนบกับตัวเป็นประจำในระยะนั้น มันมีลักษณะยุบยับชอบกล สติทันนะเพราะสติมีอยู่ตลอดเวลา นี่ พอมีอาการยุบยับก็กำหนดเสริมขึ้นเรื่อยๆ นั่นมันมีลักษณะยุบยับ เห็นไหม จับเจ้าตัวโจรหลบซ่อนได้แล้วที่นี้ นั่นเห็นไหม มันสิ้นยังงัย ถ้าสิ้นทำไมจึงต้องเป็นอย่างนี้ กำหนดขึ้นๆ คือ คำว่ายุบยับนั้นเป็นแต่เพียงอาการของจิตแสดงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ไม่ได้ทำอวัยวะให้ไหวนะ มันเป็นอยู่ภายในจิต พอเสริมเข้าๆ มันก็แสดงอาการยุบยับๆ ให้เป็นที่แน่ใจว่า เอ้อ นี่มันยังไม่หมด เมื่อยังไม่หมดจะปฏิบัติยังงัย

ที่นี้ต้องปฏิบัติด้วยอุบายใหม่โดยวิธีสับเปลี่ยนกัน ทั้งนี้เพราะทางไม่เคยเดินสิ่งไม่เคยรู้ จึงลำบากต่อการปฏิบัติอยู่มาก พอเรากำหนดไปทางอสุภะนี้สุภะมันดับพืบเดียวนะ มันดับเร็วที่สุดเพราะความชำนาญทางอสุภะมาแล้ว พอกำหนดอสุภะมันเป็นกองกระดูกไปหมดทันที ต้องกำหนดสุภะความสวยงามขึ้นมาแทนที่ สับเปลี่ยนกันอยู่

นั่น นี่ก็เป็นเวลานานเพราะหนทางไม่เคยเดิน มันไม่เข้าใจก็ต้องทดสอบด้วยวิธีต่างๆ จนเป็นที่แน่ใจ จึงจะตัดสินใจลงทางใดทางหนึ่งได้

ที่นี้วาระสุดท้ายนะ เวลาจะได้ความจริงก็นิ่งกำหนดอสุภะไว้ตรงหน้า จิตกำหนดอสุภะไว้ให้ตั้งอยู่อย่างนั้น ไม่ให้เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างหนึ่งอย่างใด คือตั้งให้คงที่ของมันอยู่นั่นละ จะเป็นหนังห่อกระดูกหรือว่าหนังออกหมดเหลือแต่กระดูก ก็ให้มันรู้อยู่ตรงหน้านั้น แล้วจิตเพ่งดูด้วยความมีสติจดจ่ออยากรู้อยากเห็นความจริงจากอสุภะนั้นว่า เอ้า มันจะไปไหนมาไหน กองอสุภะกองนี้จะเคลื่อนหรือเปลี่ยนตัวไปไหนมาไหน คือเพ่งยังงั้นก็อยู่อย่างนั้นละ เพราะความชำนาญของจิตไม่ให้ทำลายมันก็ไม่ทำ เราบังคับไม่ให้มันทำลาย ถ้ากำหนดทำลายมันก็ทำลายให้พังทลายไปในทันทีนะ เพราะความเร็วของปัญญา แต่เราไม่ให้ทำลาย ให้ตั้งอยู่ตรงหน้านั้นเพื่อการฝึกซ้อมทดสอบกันหาความจริงอันเป็นที่แน่ใจ

พอกำหนดเข้าไป อสุภะที่ตั้งอยู่ตรงหน้านั้น มันถูกจิตกลืนเข้ามาๆ อมเข้ามาๆ หากจิตนี้ สุดท้ายเลยรู้เห็นว่าเป็นจิตเสียเองเป็นตัวอสุภะนั้นนะ จิตตัวไปกำหนดว่าอสุภะนั้นนะมันกลืนเข้ามาๆ เลยมาเป็นตัวจิตเสียเองไปเป็นสุภะและอสุภะหลุดตัวเอง จิตก็ปล่อยผลัะทันที ปล่อยอสุภะข้างนอก ว่าเข้าใจแล้วที่นี้เพราะมันขาดจากกัน มันต้องอย่างนี้ซิ นี่มันเป็นเรื่องของจิตต่างหากไปวาดภาพหลุดตัวเอง ตื่นเงาตัวเอง อันนั้นเขาไม่ใช่ราคะ อันนั้นไม่ใช่โทสะ ไม่ใช่โมหะ ตัวจิตนี้ต่างหากเป็นตัวราคะ โทสะ โมหะ ที่นี้พอจิตรู้เรื่องนี้ชัดเจนแล้ว จิตก็ถอนตัวจากอันนั้นมาสู่ภายใน พอจิตแยกออกไปมันก็รู้ว่าตัวนี้ออกไปแสดงต่างหาก ที่นี้ภาพอสุภะนั้นมันก็เลยมาปรากฏอยู่ภายในจิตโดยเฉพาะ

กำหนดอยู่ภายในพิจารณาอยู่ภายในจิต ที่นี้มันไม่เป็นความกำหนดอย่างนั้นนะ ชีมันติดกันมาก เรื่องความกำหนดแบบโลกๆ มันหมดไปแล้ว มันเข้าใจชัดว่ามันต้องขาดจากกันอย่างนี้ คือมันตัดสินกันแล้ว เข้าใจแล้ว ที่นี้ก็มาเป็นภาพปรากฏอยู่ภายในจิตก็กำหนดอยู่ภายในนั้น พอกำหนดอยู่ภายในมันก็ทราบชัดอีกว่า ภาพภายในนี้ก็เกิดจากจิต มันดับมันก็ดับไปที่นี้ มันไม่ดับไปที่ไหน พอกำหนดขึ้นมันดับไป พอกำหนดไม่นานมันก็ดับไป ต่อไปมันก็เหมือนฟ้าแลบนั่นเอง พอกำหนดพับขึ้นมาเป็นภาพก็ดับไปพร้อม ๆ กัน เลยจะขยายให้เป็นสุภะอสุภะอะไรไม่ได้ เพราะความรวดเร็วของความเกิดดับ พอปรากฏขึ้นพับก็ดับพร้อมๆ ต่อจากนั้นนิมิตภายในจิตก็หมดไป จิตก็กลายเป็นจิตว่างไปเลย ส่วนอสุภะภายนอกนั้นหมดปัญหาไปก่อนหน้านี้แล้ว เข้าใจแล้วตั้งแต่ขณะที่มันกลืนตัวเข้ามาสู่จิต มันก็ปล่อยอสุภะข้างนอกทันทีเลย รูป เสียง

กลืน รส อะไรข้างนอกมันปล่อยไปหมด เพราะอันนี้ไปหลอกต่างหากนี่ เมื่อเข้าใจตัวนี้ชัดแล้ว อันนั้นไม่มีปัญหาอะไร มันเข้าใจทันทีและปล่อยวางภายนอกโดยสิ้นเชิง

หลังจากภาพภายในดับไปหมดแล้วจิตก็ว่าง ว่างหมดที่นี้ กำหนดดูอะไรก็ว่างหมด มองดูต้นไม้ภูเขาตึกรามบ้านช่องเห็นเป็นเพียงรางๆ เป็นเงาๆ ส่วนใหญ่คือจิตนี้มันทะลุไปหมด ว่างไปหมด แม้แต่มองดูร่างกายตัวเองมันก็เห็นแต่พอเป็นเงาๆ ส่วนจิตที่มันทะลุไปหมด ว่างไปหมด ถึงกับออกอกุทานในใจว่า โอโฮ จิตนี้ว่างถึงขนาดนี้เชียวนา ว่างตลอดเวลา ไม่มีอะไรเข้ามาในจิตเลย ถึงมันจะว่างอย่างนั้นมันก็ปรุงภาพเป็นเครื่องฝึกซ้อมอยู่เหมือนกัน เราจะปรุงภาพใดก็ได้แล้วแต่เออะ เป็นเครื่องฝึกซ้อมจิตใจให้มีความว่างซ้ำของเข้าไป จนกระทั่งแยบเดียวว่างๆ พอปรุงขึ้นแยบมันก็ว่างพร้อมๆ ไปหมด

ตอนนี้แหละตอนที่จิตว่างเต็มที่ ความรู้อันนี้จะเด่นเต็มที่ที่นี้ คือรูปก็ดี เวทนาก็ดี สัญญาก็ดี สังขารก็ดี วิญญาณก็ดีมันรู้รอบหมดแล้ว มันปล่อยของมันหมดไม่มีอะไรเหลือ เหลือแต่ความรู้อันเดียว มันมีความปฏิบัติ มันมีความสัมผัสสัมพันธ์อ้อยอิ่งอยู่อย่างละเอียดสุขุมมาก ยากจะอธิบายให้ตรงกับความจริงได้ มันมีความดูดีมออยู่กับความรู้อันนี้อย่างเดียว พออาการใดๆ เกิดขึ้นพบบันก็ดับพร้อม มันดูอยู่นี้ สติปัญญาขั้นนี้ถ้าครั้งพุทธกาลท่านก็เรียก มหาสติ มหาปัญญา แต่สมัยทุกวันนี้เราไม่อาจเอื้อมพูด เราพูดว่าสติปัญญาอัตโนมัติก็พอตัวแล้วกับที่เราใช้อยู่ มันเหมาะสมกันอยู่แล้ว ไม่จำเป็นจะต้องให้ชื่อให้นามสูงยิ่งไปกว่านั้น มันก็ไม่พ้นจากความจริงซึ่งเป็นอยู่นี้เลย จิตดวงนี้ถึงได้เด่น ความเด่นอันนี้มันทำให้สว่างไปหมด

วันหนึ่งเดินจงกรมอยู่ทางด้านตะวันตกวัดดอยธรรมเจดีย์ เราอดอาหารมาได้ ๓-๔ วันแล้ว วันนั้นเขาจะมาใส่บาตรวันพระในวัด เราก็ก็นั่งเดินจงกรมอยู่นั้นตั้งแต่สว่างจนกระทั่งถึงเวลาไปบิณฑบาตที่บริเวณหน้าศาลาวัดถึงได้มา ตอนเย็นรำพึงอยู่ทางจงกรม มันเกิดความอัศจรรย์พิลึกพิลั่น ถึงกับอุทานออกมาว่า แหม จิตนี้ทำไมถึงอัศจรรย์นักหนานะ มองดูอะไรแม้แผ่นดินที่เหยียบไปมานี้ก็เห็นอยู่ชัดๆ ด้วยตา แต่ทำไมจิตซึ่งเป็นส่วนใหญ่มันว่างไปเสียหมด ต้นไม้ ภูเขาไม่มีในจิต มันว่างไปหมดไม่มีอะไรเหลือเลย เหลือแต่ความว่างอย่างเดียวเต็มหัวใจ ยืนรำพึงอยู่สักประเดี๋ยวความรู้ชนิดหนึ่งเกิดขึ้น “ถ้ามีจุดมีต่อมแห่งผู้รู้ที่อยู่ใด นั่นแหละคือตัวภพ” ว่าอย่างนั้นเรางเลย

ความจริงคำว่าจุดก็หมายถึง จุดผู้รู้นั่นเอง ถ้าเราเข้าใจปัญหานี้ตรงตามความจริงที่พูดบอกขึ้นมา มันก็ดับกันได้ในขณะที่นั้นแหละ แต่นี่มันกลับงไปเสียแทนที่จะเข้าใจ เพราะเราไม่เคยรู้เคยเห็น ถ้ามีจุดก็จุดผู้รู้ ถ้ามีต่อมก็หมายถึงต่อมผู้รู้ อยู่สถานที่ใดก็ที่จิตดวงรู้ๆ นั่นแหละคือตัวภพ อุบายที่พูดขึ้นภายในจิตนั้นก็บอกชัดๆ แล้วไม่ผิด

อะไรเลย แต่เรามันงไปเอง เอ๊ะ นี่มันยังงกันนะไปเสียอีก จึงไม่ได้ประโยชน์จาก อุบายที่ผุดขึ้นบอกนั้นเลยในเวลานั้น ปล่อยให้เวลาผ่านไปเปล่า ๆ เป็นเวลา ๓ เดือน กว่า ทั้งที่ปัญหานั้นก็แบกอยู่ในจิตนั้นแล ยังปลงวางกันไม่ได้

ที่นี้ถึงเวลามันจะรู้ณะ ก็พิจารณาจิตอันเดียวไม่ได้กว้างขวางอะไร เพราะสิ่ง ต่าง ๆ ที่เป็นส่วนหยาบมันรู้หมด รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสทั่วโลกธาตุมันรู้หมด เข้าใจหมด และปล่อยวางหมดแล้ว มันไม่สนใจพิจารณา แม้แต่รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ยังไม่ยอมสนใจพิจารณาเลย มันสนใจอยู่เฉพาะความรู้ที่เด่นดวงกับ เวทนาส่วนละเอียดภายในจิตเท่านั้น สถิติปัญญาสัมผัสสัมพันธ์อยู่กับอันนี้ พิจารณาไป พิจารณามา แต่ก็พึงทราบที่จุดที่ว่านี่มันยังเป็นสมมุติ มันจะส่งฝ่าเผยขนาดไหนก็ส่ง่า ฝ่าเผยอยู่ในวงสมมุติ จะสว่างกระจ่างแจ้งขนาดไหนก็สว่างกระจ่างแจ้งอยู่ในวงสมมุติ เพราะอวิชชายังมีอยู่ในนั้น

อวิชชานั้นก็คือตัวสมมุติ จุดแห่งความเด่นดวงนั้นก็แสดงอาการลุ่ม ๆ ดอน ๆ ตามขั้นแห่งความละเอียดของจิตให้เราเห็นจนได้ บางทีก็มีลักษณะเศร้าหมองบ้าง ผ่อง ใสบ้าง ทุกข์บ้าง สุขบ้าง ตามขั้นละเอียดของจิตภูมินี้ให้ปรากฏพอจับพิรุณได้อยู่ในนั้นแล สถิติปัญญาขั้นนี้เป็นองค์กรรักษารักษาดูแลอย่างเข้มงวดกวดขัน แทนที่มันจะจ่อ กระบอกปืนคือสติปัญญาเข้ามาที่มันไม่จ่อ มันส่งไปที่อวิชชาลอกไปโน้น จึงได้ว่า อวิชชานี้แหลมคมมาก ไม่มีอะไรแหลมคมมากยิ่งกว่าอวิชชาซึ่งเป็นจุดสุดท้าย ความ โลกมันก็หยาบ ๆ พอเข้าใจและเห็นโทษได้ง่าย โลกยังพอใจกันโลกคิดดูซิ ความโกรธก็ หยาบ ๆ โลกยังพอใจโกรธ ความหลง ความรัก ความชัง ความเกลียดความโกรธอะไร เป็นของหยาบ ๆ พอเข้าใจและเห็นโทษได้ง่าย โลกยังพอใจกัน

อันนี้ไม่ใช่สิ่งเหล่านั้น มันเลยมาหมด ปล่อยมาได้หมด แต่ทำไมมันยังมาติด ความสว่างไสว ความอัศจรรย์อันนี้ ที่นี้อันนี้เมื่อมันมีอยู่ภายในนี้ มันจะแสดงความ อับเฉาขึ้นมานิด ๆ แสดงความทุกข์ขึ้นมานิด ๆ ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลง ไม่นั่นนอนไม่ คงเส้นคงวา ให้จับได้ด้วยสติปัญญาที่จืดจ่อต่อเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา ไม่ลดละความ พยายามอยากรู้อยากเห็นความเป็นต่าง ๆ ของจิตดวงนี้ สุดท้ายก็หนีไม่พ้น ต้องรู้กันจน ได้ว่าจิตดวงนี้ไม่เป็นที่แน่ใจตายใจได้ จึงเกิดความรำพึงขึ้นมาว่า จิตดวงเดียวนี้ทำไมจึง เป็นไปได้หลายอย่างนั้นกะ เดียวเป็นความเศร้าหมอง เดียวเป็นความผ่องใส เดียวเป็น สุข เดียวเป็นทุกข์ ไม่คงที่ติงามอยู่ได้ตลอดไป ทำไมจิตละเอียดถึงขนาดนี้แล้วจึงยัง แสดงอาการต่าง ๆ อยู่ได้

พอสติปัญญาเริ่มหันความสนใจเข้ามาพิจารณาจิตดวงนี้ ความรู้ชนิดหนึ่งที่ไม่ คาดไม่ฝันก็ผุดขึ้นมาภายในใจว่า ความเศร้าหมองก็ดี ความผ่องใสก็ดี ความสุขก็ดี

ความทุกข์ก็ดี เหล่านี้เป็นสมมุติทั้งสิ้น และเป็นอนัตตาทั้งมวลนะ เท่านั้นแลสติปัญญาที่
 หยั่งทราบจิตที่ถูกอวิชชาครอบงำอยู่นั้นว่า เป็นสมมุติที่ควรปล่อยวางโดยถ่ายเดียวไม่
 ควรยึดถือเอาไว้ หลังจากความรู้ที่ผุดขึ้นบอกเตือนสติปัญญาผู้ทำหน้าที่ตรวจตราอยู่
 ขณะนั้น ผ่านไปครู่เดียว จิตและสติปัญญาเป็นราวกับว่าต่างวางตัวเป็นอุเบกขามัชฌิมา
 ไม่กระเพื่อมตัวทำหน้าที่ใด ๆ ในขณะนั้น จิตเป็นกลาง ๆ ไม่จดจ่อกับอะไร ไม่เปลือง
 ใจไปไหน ปัญญาก็ไม่ทำงาน สติก็รู่อยู่ธรรมดาของตนไม่จดจ่อกับสิ่งใด

ขณะจิต, สติ, ปัญญา ทั้งสามเป็นอุเบกขามัชฌิมนั้นแล เป็นขณะที่โลกธาตุ
 ภายในจิตอันมีอวิชชาเป็นผู้เรื้องอำนาจได้กระเทือน และขาดสะบั้นบรรลัยลงจาก
 บัลลังก์คือใจ กลายเป็นวิสุทธิจิตขึ้นมาแทนที่ ในขณะเดียวกันกับอวิชชาขาดสะบั้นนั้น
 แหกแตกกระจายหายซากลงไปด้วยอำนาจสติปัญญาที่เกรียงไกร ขณะที่ฟ้าดินถล่ม
 โลกธาตุหวั่นไหว (โลกธาตุภายใน) แสดงมหัศจรรย์อันสุดท้ายปลายแดนระหว่าง
 สมมุติกับวิมุตติ ตัดสิ้นความบนศาลสถิตยุดิธรรม โดยวิมุตติญาณทัสสนะเป็นผู้ตัดสิ้น
 คู่ความ โดยฝ่ายมัชฌิมาปฏิปทา มรรคอรียสัจเป็นฝ่ายชนะโดยสิ้นเชิง ฝ่ายสมุทัย
 อริยสัจเป็นฝ่ายแพ้นอกแบบหามลงเปล ไม่มีทางฟื้นตัวตลอดอนันตกาลสิ้นสุดลงแล้ว

เจ้าตัวเกิดความอัศจรรย์ล้นโลก อุทานออกมาว่า โอ้โห้ ๆ อัศจรรย์หนอ ๆ แต่
 ก่อนธรรมนี้อยู่ที่ไหน ๆ มาบัดนี้ธรรมแท้ ธรรมอัศจรรย์เกินคาด(เกินโลก) มาเป็นอยู่ที่
 จิต และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับจิตได้อย่างไร และแต่ก่อนพระพุทธเจ้า พระสงฆ์
 สาวกอยู่ที่ไหน มาบัดนี้องค์สรณะที่แสนอัศจรรย์มาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับจิตดวงนี้ได้
 อย่างไร โอ้โห้ ธรรมแท้, พุทธแท้, สังฆะแท้เป็นอย่างนี้หรือ ไม่อยู่กับความคาดหมาย
 ดันเดาใด ๆ ทั้งสิ้น แต่เป็นความจริงล้วน ๆ อยู่กับความจริงล้วน ๆ อย่างเดียว

หลังจากนั้นก็เกิดรำพึงเป็นลักษณะท้อใจต่อเพื่อนร่วมโลกร่วมทุกข์ เกี่ยวกับ
 ธรรมที่เป็นอยู่ในใจว่า เมื่อธรรมแท้เป็นเช่นนี้ จะนำออกสอนใครให้รู้ให้เข้าใจได้
 อย่างไร อยู่คนเดียวพอถึงวันชั้นธตฺตธาตุสลายไป ไม่เหมาะสมกว่าการบอกกล่าวสั่ง
 สอนใครละหรือ พอรำพึงเช่นนี้ก็มีความรู้ชนิดหนึ่งผุดขึ้นมาว่า พระพุทธเจ้าทรงรู้เห็น
 ธรรมอัศจรรย์นี้เพียงคนเดียว แต่เป็นศาสดาสั่งสอนสัตว์ได้ตั้งสามโลกธาตุ ทำไมเวลา
 เราสอนตนยังสอนได้ สอนคนอื่นจะท้อใจสอนไม่ได้ได้อย่างไร เพราะแนวทางสอน
 แนวทางรู้มีอยู่มิได้ปิดบังลึกลับ พอทราบเช่นนี้ ความรู้สึกท้อใจที่จะพูดกับเพื่อนฝูงจึง
 ค่อย ๆ คลี่คลายออกมา

เรื่องทั้งนี้ยังทำให้ระลึกถึงองค์ศาสดาขณะตรัสรู้ที่แรก ทรงทำความชวนชวายน้อย
 อิดหนาระอาพระทัยในการที่จะนำธรรมอันประเสริฐในพระทัยออกสั่งสอนโลก
 เพราะทรงเห็นว่าเหลือวิสัยที่จะรู้เห็นตามได้ ทั้งที่ทรงปรารถนาเป็นศาสดาเพื่อสั่งสอน

โลกอยู่แล้ว เพราะเห็นว่าธรรมที่ทรงรู้ทรงเห็นนั้น เป็นธรรมสุดเอื้อมหมดหวังที่โลกจะยอมรับนับถือและปฏิบัติเพื่อรู้เห็นตามได้ แต่เมื่อทรงพิจารณาย้อนหลังถึงปฏิบัติที่ทรงดำเนินมาจนถึงความรู้แจ้ง ก็ทราบได้ว่าไม่เป็นธรรมที่สุดเอื้อมหมดหวัง ยังจะเกิดประโยชน์แก่โลกอย่างมหาศาลไม่มีประมาณ เพราะการสั่งสอนตามแนวทางของธรรมที่เคยเห็นผลมาแล้วไม่สงสัย จึงปลงพระทัยในการที่จะสั่งสอนสัตว์โลกต่อไป

เราที่เป็นในลักษณะนี้เพราะเป็นธรรมไม่เคยรู้เคยเห็น และเป็นธรรมอัศจรรย์ที่สุดส่วน เมื่อมองดูเฉพาะผลในปัจจุบัน ไม่มองสาวไปถึงเหตุที่ดำเนินมาจึงทำให้ทอดอวยปล่อยวางในการที่จะพูดสนทนากับใคร ๆ ตลอดการเทศนาว่าการต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมนี้ ต่อเมื่อได้พิจารณาสาวถึงเหตุคือปฏิบัติเครื่องดำเนินมาแล้ว จึงทำให้มีแก้ไขในการที่จะพูดคุย ตลอดการแสดงออกแห่งธรรมแง่ต่าง ๆ ตามชั้นภูมิของผู้มาเกี่ยวข้องศึกษาอบรมด้วยเรื่อยมา จนกลายเป็นอาจารย์แบบปลอม ๆ ขึ้นมา ด้วยความเสกสรรของประชาชน, พระเถระทั้งหลายดังที่เป็นอยู่นี้แล เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จำต้องได้พูดจาปราศรัยเทศนาว่าการดูว่ากล่าวกันไปตามความหนักเบาที่ควรแสดง

ต้องขออภัยกับท่านผู้ฟัง, ผู้อ่านมาก ๆ ด้วย ที่จะเรียนแบบเถรตรงเกินไปจนน่าเกลียดนี้ คือ ในเวลาพระเศษเดนมเทียวหัวซุกหัวซุนด้วยความทุกข์แสนสาหัสเพราะการฝึกทรมานตนอยู่ในป่าในเขา ด้วยความตะเกียกตะกายโดยอาการต่าง ๆ แพบไปแพบอยู่ แบบไม่มีกุสลามาทิกตามส่งเสียบ้างเลย เพราะความทุกข์ทรมานรื้อยแปดพันประการนั้น ไม่มีใครทราบและสนใจคิดกันบ้าง นอกจากคนในป่าในเขาที่ไปอาศัยเขาอยู่พอประทังชีวิตไปในวันหนึ่ง ๆ ที่เขาอาจพอทราบได้บ้างเป็นบางส่วนบางอาการ

ดังนั้นคำว่า พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพระองค์ถึงขั้นสลบไสก่อนตรัสรู้ นั้น จึงเป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติเพื่ออรรถเพื่อธรรม เพื่อมรรคผลนิพพานด้วยความมุ่งมั่นถึงใจ ต้องยอมรับและเชื่ออย่างถึงใจไม่มีความกังขา นอกจากผู้ไม่เคยปฏิบัติและไม่สนใจปฏิบัติเลย หรือปฏิบัติแบบเอาเสียหมอนมัดติดหลังติดคอรอให้กิเลสตาย และขุดหลุมฝังศพกิเลสด้วยการนอนคอยตักดวงเอามรรคผลนิพพานอยู่ท่าเดียวเท่านั้น จะไม่ยอมเชื่อการดำเนินด้วยความลำบากของพระพุทธเจ้าแลสาวกทั้งหลายเลย ยิ่งสมัยนี้เป็นสมัยคนฉลาดมาก อะไรที่ขัดต่อความเป็นปราชญ์ของตน แม้สิ่งนั้นจะถูกจะดีวิเศษวิโสเพียงไรก็ไม่สนใจรับนำสิ่งที่ดีนั้นเข้ามาเทียบเคียงความเป็นปราชญ์ของตน สุดท้ายความเป็นปราชญ์นั้นก็พ้นจากความพาลแก่ตนและส่วนรวมจนได้ ฉะนั้น วิถีทางเดินของความต่ำทรามแห่งจิตใจกับวิถีทางเดินแห่งความมีธรรมในใจจึงต่างกันมาก

ท่านนักปฏิบัติ ตามหลักธรรมท่านว่า เป็นนักพิจารณาใคร่ครวญทุกแง่ทุกมุม ทั้งทางธรรมและทางโลกด้วยความไม่ประมาท ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด อยู่ในสถานที่

โต ควรจะมีสติปัญญาประกอบตัวอยู่เสมอ ไม่สนใจกับความบกพร่องหรือสมบูรณ์ทางมรรยาทความประพฤติชั่ว ตลอดจนการให้คะแนนตัดคะแนนของผู้ใด ยิ่งกว่าความสนใจกับความบกพร่องหรือสมบูรณ์ทางมรรยาทความประพฤติดี-ชั่ว ตลอดจนการให้คะแนนหรือตัดคะแนนตัวเอง นี่คือทางเดินของธรรมสำหรับผู้ประพฤติธรรม มีธรรมประจำตัว ถ้าตรงข้ามเป็นทางเดินฝ่ายต่ำสำหรับผู้ใจต่ำหาความเป็นธรรมเข้าแทรกมิได้ นี่เป็นคำเตือนท่านนักปฏิบัติที่มาศึกษาอบรมได้เข้าใจอย่างถึงใจโดยทั่วกัน

ธรรมที่กล่าววันนี้ส่วนมากเป็นเรื่องส่วนตัว เป็นธรรมไม่สมควรนำออกแสดงในที่สาธารณะชน ซึ่งมีความรู้สึกในแง่หนักเบาต่างกัน อาจมีส่วนเสียทางโลกวัชระสำหรับผู้แสดง และมีส่วนเสียทางจิตใจของผู้ฟังผู้อ่านได้เมื่อถอดเทปออกพิมพ์เป็นอักษร นอกจากฟังในวงเฉพาะที่ควรฟังและเข้าใจกันได้ดีเท่านั้น ก็ขณะนี้จึงรู้สึกฝืนใจฝืนนิสัยของผู้แสดงอยู่ไม่น้อย เท่าที่นำออกก็ด้วยความเห็นใจท่านผู้มาศึกษาอบรมด้วยความเป็นธรรมขอร้องให้นำออก เพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้ปฏิบัติทั้งหลายจะได้ยึดเป็นแนวปฏิบัติต่อไปตลอดกาลนาน หากผิดพลาดประการใดจึงขอร้องจากท่านผู้อ่านทั้งหลายโดยทั่วกันด้วย โดยคิดว่าท่านผู้ทรงธรรมทางด้านปฏิบัติจิตตภาวนายังมีอยู่มากทั้งปัจจุบันและอนาคต ซึ่งอาจได้รับประโยชน์จากธรรมกัณฑ์แหวกแนวนี้บ้าง ผู้แสดงจึงทนอายุในการขายความโง่ของตนไว้ในกัณฑ์นี้

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๒
 กายคู่ควรกับวัตถุ ใจคู่ควรกับธรรม

ศีลธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของใจ ธรรมกับใจเป็นของคู่ควรกัน และใจเป็นธรรมชาติใหญ่โตมากในบุคคลแต่ละคน ตลอดทั้งโลกมีใจเป็นสำคัญ ถ้าใจหันเหผิดทางไป เช่น นิยมทางด้านวัตถุมาก ๆ โดยไม่สนใจทางด้านจิตใจว่าเป็นสาระสำคัญที่ควรบำรุงรักษาให้มีความสงบเย็นบ้าง สมกับใจเป็นรากแก้วของสมบัติทั้งปวงมีร่างกายเป็นต้น มีแต่ปล่อยให้ค่านิยมของวัตถุหลุดลากลไปโดยถ่ายเดียว ใจย่อมเกิดความโลภมากในวัตถุ ดิ้นรนในวัตถุ ได้เท่าไรไม่เพียงพอ คนหนึ่ง ๆ ให้ได้วัตถุสมบัติตามความอยากของตัวโลภนั้น โลกแห่งแผ่นดินนี้ยังแคบไป หากที่ปลงที่วางไม่ได้ เพราะไม่พอกับความอยากความต้องการของความโลภ ซึ่งเป็นสิ่งใหญ่โตมากครอบโลกธาตุไม่มีประมาณพอคาดได้ เพียงสมบัติในโลกมนุษย์เรานี้จึงไม่พอกับความต้องการของบุคคลแม้คนเดียว ยังอยากให้เต็มทั้งโลกมนุษย์นี้ด้วย เต็มทั้งท้องฟ้าอากาศ ไม่มีที่ว่างเลยด้วย มีแต่สมบัติของบุคคลเพียงผู้เดียวเท่านั้น แม้เช่นนั้นก็ยังไม่พอกับความอยากความต้องการของกิเลสตัวโลภมาก และมากยิ่งขึ้นกว่าท้องฟ้ามหาสมุทรสุดสาครเป็นไหน ๆ ไม่มีอะไรแข่งได้ในโลกทั้งสามนี้

ท่านกล่าวไว้ว่า นตฺถิ ตณฺหา สมานํตี แม่น้ำรวมกันทั้งโลกธาตุ จะเสมอด้วยตณฺหา คือ ความอยากอันใหญ่หลวงย่อมไม่มี เริ่มแสดงความอยากตั้งแต่วันเกิดกระทั่งวันตาย ไม่เคยบกพร่องในคนคนหนึ่ง ๆ แม้ตายก็ตายไปด้วยความอยากนั้นแล เป็นเจ้าอำนาจบาตรหลวงครองหัวใจสัตว์โลก ฉะนั้น โลกจะหาความสุขสบายเพราะความอยากไม่มีเมืองพอ จึงผิดหวังไปตาม ๆ กัน ไม่มีคำว่า “เจอความสุขแล้ว เพราะตณฺหาเป็นผู้นำทาง” เราชาวพุทธจึงควรสะดุดใจบ้าง จะไม่เลยเถิดเตลิดไปตามความอยากอยู่เรื่อยไป พลาดท่าเรื่อยไป

เมื่อความโลภมีมาก ความรักความสงวนความถือสิทธิ์ถืออำนาจก็มีมากไปตาม ๆ กัน มีอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องกับที่ทำลายความรักความสงวนในสมบัติของตนให้บกพร่องไปแม้แต่นิดเดียว จะกระทบกระเทือนต่อจิตใจให้เกิดความเคียดแค้นแน่นหัวอก และเกิดกิเลสประเภทหนึ่งขึ้นมาในขณะนั้น ได้แก่ ความโกรธแค้น อันเป็นคู่กับความโลภ ความหลงก็มีพื้นอยู่แล้ว ไม่รู้สึกตัวเลยว่า โลกนี้ทั้งโลกเป็นโลกที่มีป่าช้า มี

วันตายได้ มีวันสลายพลัดพรากจากของรักของชอบใจจำนวนน้อยมากไปได้เหมือนๆ สัตว์และมนุษย์ทั่วไป

เมื่อจิตได้หันเหไปทางด้านวัตถุ สนใจกับด้านวัตถุมากๆ จิตยังมีความหยาบ โหลนลงไป เพราะไม่ใช่วิสัยของจิตจะไปยึดสิ่งเหล่านั้นมาเป็นตน เป็นสาระแก่นสารแทนใจ และเป็นความสุขอันพึงพอใจของใจได้ นอกจากศีลธรรมซึ่งเป็นของคู่ควรของใจ เพราะเป็นนามธรรมด้วยกัน

ด้วยเหตุนี้โลกที่มีความเดือดร้อนวุ่นวาย ทั้งคนโง่คนฉลาด ทั้งคนเรียนมาก เรียนน้อย ทั้งคนมีคณจน จึงหาความสุขจากด้านวัตถุแม้มีจำนวนน้อยมากเหล่านั้น ไม่ได้ตามใจหวัง ไปที่ไหนมีแต่กองทุกข์ซึ่งเต็มอยู่ในใจของคนทุกประเภท ทุกเพศทุกวัยทุกชาติชั้นวรรณะไม่เลือกหน้า เพราะจิตหมุนไปในทางที่ผิดจนเกินเหตุเกินผล ไม่สะอาดใจแม้แต่น้อยเลยวาทน คือ ใจได้ทอดตัวลงไปเป็นเชิงเช็ดทำให้ค่านิยมทางด้านวัตถุเหยียบย่ำทำลายเรื่อยมา และยิ่งจะเรื่อยไปอีกไม่มีทางสิ้นสุด ถ้าไม่สะอาดใจระลึก รู้ตัวบ้างแต่บัดนี้

หากโลกยังมีความสนใจในด้านวัตถุมาก โดยไม่สนใจกับศีลธรรมหรือศาสนา เป็นคู่เคียงกันไปเลยแล้ว โลกก็จะถึงจุดระเบิดจนได้ ความระเบิดของโลกนั้นก็คือ ความฉิบหายของโลกเอง ซึ่งเกิดขึ้นจากจิตใจตัวโลกตัวโกรธเคียดแค้นนี้แล แผลงฤทธิ์ ออกไปทำลายทั้งผู้อื่นและตัวเองให้ฉิบหายปนกันไป แทบไม่มีสิ่งใดเหลืออยู่ได้เลย

ด้วยเหตุนี้นักปราชญ์ทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ที่ทรงค้นพบความจริง ความปลอมทั้งหลายโดยประจักษ์พระทัยแล้ว จึงได้นำธรรมของจริงมาสั่งสอนโลกโดย แยกแยะทางด้านวัตถุและด้านนามธรรมเป็นชั้นเป็นส่วน ให้รู้จักเลือกเฟ้นในสิ่งควรไม่ควร การทรงสั่งสอนโลกนั้นท่านเรียกว่าประกาศพระศาสนา การประกาศพระศาสนาก็คือ ประกาศความจริงอันถูกต้องแม่นยำแก่สัตว์โลก ให้ยึดถือและปฏิบัติตามนั่นเอง ผลคือความสงบเย็นใจจะเป็นความหวังที่แน่นอน ไม่เป็นความหวังแบบลมๆ แล้งๆ ดังที่เคยเป็นมาและเป็นอยู่เพราะการกินไม่เลือก

ใจและกายซึ่งครองกันอยู่ก็ย่อมมีที่ปลงวาง ไม่ร้อนเป็นไฟไปด้วยกันเสียสิ้นทั้งกายและจิตใจ สมกับมนุษย์เป็นผู้ฉลาดกว่าบรรดาสัตว์ในโลกที่อยู่ด้วยกัน การด่าแข่งของสัตว์ที่เคยมีอย่างลึกลับแก่มวลมนุษย์ว่าโหดร้ายทารุณ ก็จะได้เบาลง เพราะมนุษย์ฉลาดแบบมีศาสนาปกครองใจ มิได้ฉลาดแบบผีแบบยักษ์ดังที่เคยเป็นมาประจักษ์ มนุษย์

พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้แต่ละพระองค์ ไม่เคยทรงสั่งสอนอรรถธรรมให้แตกต่างกันไปแม้แต่น้อยเลย หลักใหญ่ทรงสั่งสอนเรื่องกรรมของสัตว์ ประจำพระศาสนาของ

แต่ละพระองค์ๆ ไม่เคยเว้น กรรม คือ การกระทำ ความคิดดี-ชั่วทางใจเรียกว่า มโนกรรม การกล่าวดีชั่วทางวาจาเรียกว่า วาจกรรม การกระทำดีชั่วทางกายเรียกว่า กายกรรม เรียกว่า มโนสุจริต มโนทุจริตบ้าง วาสุจริต วาสุทุจริตบ้าง กายสุจริต กายทุจริตบ้าง ตามแต่กิริยาที่ทำนั้นเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายชั่ว ผลก็แยกส่วนแบ่งส่วนไปตาม หลักธรรมชาติของกรรมที่ผลผลิตขึ้นมา ให้เป็นสุขบ้างเป็นทุกข์บ้าง ให้เป็นสุขโดยลำดับ บ้าง เป็นทุกข์โดยลำดับบ้าง ให้เป็นสุขอย่างยอดเยี่ยมจนถึงที่สุดแห่งความสุขที่เรียกว่า ปรมิ สุขิ อันเป็นความสุขสุดยอดบ้าง และเป็นทุกข์โดยลำดับจนถึงขั้นมหันตทุกข์ มหันตโทษบ้างเป็นรายๆ ไป

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนเรื่องกรรม แต่ที่อยู่ของกรรมนั้นอยู่ที่ไหน กรรมอยู่กับมนุษย์และสัตว์ผู้ทำกรรม นอกจากสัตว์ตายจะไม่ทำกรรม เป็นแต่สัตว์ เดียวรัจจานเขาไม่ทราบบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์เป็นอย่างไร จึงไม่ใช่ วิสัยที่จะรับศาสนาไว้ได้ และไม่ใช่วิสัยของพระพุทธเจ้าจะทรงสั่งสอนสัตว์เหล่านั้นยิ่ง กว่า การสนพระทัยสั่งสอนมวลมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ฉลาด รู้จักดีชั่วบาปบุญคุณโทษทุกอย่าง นอกจากผู้ไม่เชื่อและไม่ทำตามเท่านั้น

ศาสนาจึงต้องประกาศในแดนมนุษย์ ไม่ว่าพระพุทธเจ้าพระองค์ใดมาตรัสรู้ ธรรม ย่อมทรงแสดงอรรถธรรมแก่มนุษย์ผู้ควรจะได้รับศีลธรรมไว้ได้เท่านั้น เพราะ มนุษย์บ้างประเภทเขาก็ไม่สนใจ เพราะความรู้สึกลึกทางจิตใจเป็นอีกแห่งหนึ่ง มีความรู้ ความเห็นเป็นต่าง ๆ ไม่อาจจะรับธรรมไว้ได้ พระองค์ก็ไม่ทรงสอน

ผู้ที่ควรจะได้รับธรรมที่สั่งสอนไว้ได้โดยลำดับ พระองค์ก็ทรงสอน สอนตาม ชั้นตามภูมิแห่งอุปนิสัยและความฉลาดสามารถของผู้รับฟัง จนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้นจาก กิเลสทั้งปวง เพราะอำนาจแห่งการสอนของพระพุทธเจ้า และอำนาจแห่งการประพฤติ ปฏิบัติตามของตนด้วยความเชื่อความเลื่อมใส จนถึงจุดหมายปลายทางได้

คำว่าศาสนาจึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับจิตใจมนุษย์เรา มนุษย์ผู้ใดคณะใดไม่มี ศาสนา แต่ยึดวัตถุเป็นศาสนาเป็นที่ยึดถือของใจ ใจถือด้านวัตถุเป็นที่พึ่งที่อาศัย นี้ เป็นอฐานะที่เป็นไปไม่ได้ เพราะไม่ใช่วิสัยของใจจะไปยึดสิ่งเหล่านั้นมาเป็นที่พึ่งเป็น สรรณะได้ นอกจากศีลธรรมอันเป็นความเหมาะสมดงามเท่านั้น มีพระพุทธเจ้า พระ ธรรม พระสงฆ์ เป็นหลักใจ เป็นที่ยึดที่ระลึกของใจ และปฏิบัติตามหลักธรรมที่ทรงสั่ง สอนไว้ด้วยความถูกต้องแม่นยำ

นี่เป็นวิสัยของจิตที่จะพึงคิดพึงยึดถือเป็นอารมณ์ เพราะจิตมีอารมณ์เป็นอาหาร มีอารมณ์เป็นเครื่องอยู่ กายมีวัตถุเป็นที่อยู่ มีวัตถุเป็นที่อาศัย มีวัตถุเป็นเครื่องบำรุงใจ มีอารมณ์เป็นเครื่องบำรุงรักษาและเป็นเครื่องทำลาย ถ้าอารมณ์นั้นเป็นข้าศึกต่อใจ

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนสัตว์โลกด้วยธรรม เพื่อความเหมาะสมกับใจซึ่งเป็นนามธรรมด้วยกันได้ยึดและปฏิบัติตาม เช่น ให้ระลึก “พุทโธฯ” เป็นต้น ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งกับใจ

เมื่อใจได้อาศัยพุทโธหรือธรรมบทต่างๆ เป็นอารมณ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ใจย่อมมีที่พึ่ง เมื่อใจมีที่พึ่ง ใจย่อมมีความสงบสุขไม่เคืองคว้าง แม้จะเคยฟุ้งซ่านวุ่นวายคว้านั่นคว้านี่ตอนที่ยังไม่ได้หลักได้เกณฑ์ ยังหาที่ยึดถือไม่ได้ เมื่อได้รับธรรมเข้าสู่ใจ ใจย่อมสงบและมีความอบอุ่น เช่นเดียวกับทารกเจอแม่หรือพี่เลี้ยงฉะนั้น ที่นี้ย้อนเข้าหาต้นจิตภาวนา จิตใจแม้จะเคยคึกคะนองมายิ่งกว่าม้าตัวคะนองเป็นไหนๆ ก็ตาม ย่อมไม่ทนต่อการฝึกการอบรมการทรมานด้วยอรรถด้วยธรรมนี้ไปได้

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ก็เพราะการฝึกการทรมานพระองค์ด้วยอรรถด้วยธรรม พระสาวกทั้งหลายได้บรรลุธรรมจนถึงขั้นอรหัตตอรหนต์ ก็ล้วนแล้วแต่การประพฤติปฏิบัติฝึกหัดทรมานตนด้วยอรรถด้วยธรรมทั้งสิ้น ธรรมจึงมีความจำเป็นต่อจิตใจมาก มาแต่กาลไหนๆ ธรรมเป็นสิ่งที่พึ่งที่ยึดของใจ เป็นทั้งเครื่องชักฟอกจิตใจให้ขาวสะอาดปราศจากมลทินไปโดยลำดับ จนถึงความบริสุทธิ์หลุดพ้น ส่วนวัตถุ ไม่มีวัตถุใดสมบัติใดแม้นิยมนับถือกันว่ามีค่ามาก ที่จะเข้าไปชักฟอกจิตใจให้มีความสุขและความผ่องแผ้วสวยงาม หรือบริสุทธิ์จากสิ่งโสภณที่ฝังอยู่ภายในใจ คือ กิเลสประเภทต่างๆ ได้เลย นอกจากธรรมซึ่งคู่ควรของกันและกันเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ศาสนธรรมจึงเป็นธรรมจำเป็น สำหรับหมู่ชนผู้ต้องการหลักเกณฑ์อันถูกต้องตามความเป็นจริง กายก็ให้มีที่พึ่งอันหนึ่ง คือ วัตถุสมบัติ ตั้งโลกทั้งหลายเสาะแสวงหาด้วยวิธีต่างๆ เพื่อความเป็นอยู่ของกายจะได้สะดวก เพราะมีเครื่องบำรุงรักษาที่เหมาะสมกัน คือมีที่อยู่อาศัย ปัจจัยเครื่องบำรุงรักษาร่างกายให้มีความสุข เช่น ข้าวน้ำโภชนาหาร เป็นต้น เวลาเกิดความหิวโหยขึ้นมาก็รับประทาน เป็นเครื่องบรรเทาทุกข์เวทนาทางกายให้เบาลงและหายไป กลายเป็นความอึดหนำสำราญขึ้นมา เวลาหนาวก็หาผ้ามาห่ม ร้อนก็อาบน้ำหรือใช้พัดลม เหล่านี้เป็นวิสัยของกายกับวัตถุซึ่งเป็นของคู่ควรกัน อาศัยกันได้ชั่วระยะกาลที่ยังมีชีวิตครองร่างอยู่

แต่ใจต้องมีอารมณ์เป็นที่ยึดที่อาศัย จะอยู่ตามลำพังไม่ได้ ต้องคิดต้องปรุง ต้องมีอารมณ์เป็นเครื่องเล่นอยู่ประจำราวเด็กกับตุ๊กตานั้นแล ด้วยเหตุนี้ท่านจึงสอนให้นำธรรมะเข้าสู่ใจ อันเป็นอารมณ์ในทางที่ดี ให้ใจได้ยึดถือและปฏิบัติเพื่อเป็นอารมณ์ของใจ เฉพาะอย่างยิ่งคือจิตตภาวนา ซึ่งเป็นวิธีน้อมธรรมให้เข้าใกล้ชิดสนิทกับใจมากกว่าวิธีอื่นใด ใจมีธรรมเป็นอารมณ์ ซึ่งเป็นวิธีการเปลี่ยนอารมณ์อันเป็นข้าศึกต่อใจที่เคยเป็นมาออก ในขณะที่เดียวกันนำอารมณ์อันดีงาม คือ ธรรม เช่น พุทโธ ธัมโม สังฆโธ หรือ

ธรรมบทใดก็ได้ ขึ้นชื่อว่าธรรมแล้วเป็น “โอสถ” เครื่องเยียวยารักษาใจทั้งสิ้น ตามแต่ จิตนิสัยของผู้นั้น ๆ เป็นราย ๆ ไปจะชอบธรรมบทใด

จิตเมื่อได้ธรรมเป็นอารมณ์ บังคับฝึกฝนอบรมตนด้วยธรรมเป็นอารมณ์ มีสติ เป็นเครื่องควบคุมงาน คือ การฝึกฝนอบรมตน ใจเมื่อมีผู้ป้องกันมีผู้รักษามีที่เลี้ยง คอยรักษาอันตรายให้ คือ สติ ย่อมจะเข้าสู่ความสงบเย็นได้ในกาลเวลาหนึ่งโดยไม่ต้อง สงสัย เมื่อจิตเข้าสู่ความสงบได้ด้วยการฝึกการอบรม หรือด้วยอารมณ์แห่งธรรมที่ นำเข้าไปบริกรรมภาวนา จิตย่อมมีความเย็นความเบาความสบายขึ้นมา โดยไม่ต้องไป หาความสุขจากที่ใด ๆ

การที่จิตหาความสุขไม่ได้ทั้ง ๆ ที่ต้องการความสุขอยู่โดยทั่วกัน ก็เพราะจิต แสวงหาความสุขไม่ถูกทาง มีหน้าซ้ำความคิดปรุงต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้าศึกต่อใจนั้น จิตยังมิ ความขยันคิดปรุง โดยไม่มีการหักห้ามต้านทานอารมณ์ที่เป็นภัยนั้นบ้างเลย อารมณ์ที่ จิตคิดปรุงอยู่เสมออันนั้นแล เป็นต้นเหตุที่จะให้เกิดความวุ่นวาย เกิดความทุกข์ขึ้นมา เมื่อ จิตมีความสงบแล้ว ความทุกข์ความวุ่นวายเหล่านั้นก็หายไป

สรุปความลงแล้วว่า จิตที่หาความสุขไม่ได้ก็เพราะ ความรบกวนตนเองด้วย อารมณ์ที่เป็นข้าศึก เมื่อนำอารมณ์อันเป็นอรรถเป็นธรรมเข้าไปเป็นเครื่องยึดแทน อารมณ์ไม่ดี จิตย่อมมีความสงบเย็นได้ จิตสงบได้มากน้อย ความสุขย่อมเกิดขึ้นมาก น้อยตาม ๆ กัน จึงไม่มีความสุขใด อยู่ในสถานที่ใด พอที่นำมายึดนำมาอวดโลกหรือ อวดผู้หนึ่งผู้ใดได้ นอกจากเสาะแสวงหาจิต ด้วยวิธีการที่ถูกต้องดังที่กล่าวมานี้ การ เสาะแสวงหาความสุขทางด้านจิตใจโดยผิดทางนั้น แสวงหาทางไหนก็จะเจอแต่ยาพิษ คว่าน้ำเหลวก้นทั้งเพ ถ้าไม่ฝึกหัดอบรมด้วยธรรมหรือนำธรรมเข้าสู่ใจ มีจิตตภาวนา เป็นสำคัญ โดยมีสติเป็นเครื่องบังคับงานที่ทำทุกระยะที่บำเพ็ญ ไม่ให้จิตผลออกจากงาน ของตนที่กำลังทำอยู่เวลานั้น

เช่น กำลังบริกรรมภาวนา ก็ให้มีสติรับทราบกับคำบริกรรมของตนไปทุกระยะ ไม่ขาดสาย โดยไม่ต้องคาดหวังหมายว่ามรรคผลนิพพานจะเกิดขึ้นได้ในแง่ใด หรือจะ เกิดขึ้นในลักษณะใด อันเป็นการก่อกวนงานของตนให้ล้มเหลวไปได้ ให้มีแต่ปัจจุบัน ธรรม คือ คำบริกรรมกับสติควบคุมกันโดยเฉพาะ สติรู้อยู่กับธรรมบทนั้น ๆ เท่านั้น เป็นปัจจุบันอยู่โดยสม่ำเสมอ ผลจะพึงปรากฏเป็นความสงบสุขขึ้นมาเอง เมื่อใจหาทาง เล็ดลอดออกไปหาอารมณ์อันเป็นข้าศึกไม่ได้ เพราะการบังคับบัญชาด้วยสติมีกำลัง เพียงพอ

ผู้เจริญทางด้านปัญญา ปัญญาเคลื่อนไหวไปไหน สติตามสอดส่องไปด้วย เรื่อง ความรู้ความฉลาดย่อมจะแตกแขนงออกไปเป็นลำดับลำดับหาประมาณไม่ได้ เพราะขึ้น

ชื่อว่าปัญญาแล้วหาความสิ้นสุดไม่ได้ เมื่อเจ้าของมีความสนใจพาคิดอ่านไตร่ตรอง ในสภาวะธรรมต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกอยู่เสมอด้วยความสนใจ มีสติเป็นเครื่องกำกับรักษา ความเฉลี่ยวณลาด ความคล่องแคล่วว่องไว การปลดปล่อยสิ่งที่เคยยึดถือจะเป็นไปได้โดยลำดับ เพราะอำนาจแห่งปัญญาที่มีสติเป็นเครื่องควบคุมไม่แยกกัน

นี่เรากล่าวในเบื้องต้นเป็นสองภาค คือ ภาคกายอย่างหนึ่ง ภาคจิตอย่างหนึ่ง สิ่งที่ควรแก่ร่างกายซึ่งเป็นด้านวัตถุด้วยกัน ก็ได้แก่วัตถุทั้งหลายมีอาหารการบริโภค เงินทอง ข้าวของ ตีกรามบ้านช่อง เป็นต้น นี่เป็นคู่ควรของกายที่จะพึงอาศัยโลกทั้งหลายจึงต้องเสาะแสวงหากัน เป็นแต่แสวงหาจนเลยเถิด ไม่รู้จักการแยกแยะทางด้านจิตใจออกบ้างเลย มิหนำซ้ำยังต้องบังคับจิตให้เข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวัตถุทั้งหลายเข้าอีก ซึ่งเป็นอฐานะ มันเป็นไปไม่ได้ ที่จำต้องทำลงไปนั้นเพราะความรู้ไม่เข้าใจ ที่ร้ายจนน่าใจหายก็คือ การยกวัตถุขึ้นเป็นพระเจ้าบนหัวใจอีกด้วยนั่นแล

เมื่อยกวัตถุขึ้นเป็นพระเจ้าเสียเช่นนั้น ใจที่ควรจะเป็นพระเจ้าได้ตามความเป็นจริงของสิ่งที่เป็นฐานะต่อกัน ใจก็เลยกลายเป็นบ่อของวัตถุทั้งหลายนั้นไปเสียใจหัวไม่ขึ้น หาความแปลกประหลาดอัศจรรย์ภายในร่างกายและจิตใจนี้ไม่เจอเลยจนกระทั่งวันตาย และตายแบบลอยลมหาจุดหมายไม่เจอ ทั้งนี้เพราะไม่ใช้วิสัยของกัน ระหว่างวัตถุกับใจที่เป็นวิสัยของกันได้อย่างสนิทที่เฉพาะวัตถุกับร่างกาย ซึ่งเป็นวัตถุเหมือนกันเท่านั้น

ใจจึงแยกตัวออกจากวัตถุให้เหมาะกับวิสัยของตนที่ควรแก่นามธรรม สิ่งที่ควรต่อใจอย่างยิ่งเหมาะสมต่อใจอย่างยิ่ง คือธรรม เพราะเป็นนามธรรมด้วยกัน ไม่ใช่วัตถุอีกประการหนึ่งใจเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งกว่าร่างกายเป็นไหนๆ จึงควรได้รับการอบรมด้วยธรรมให้มีหลักมีเกณฑ์ แม้จะเป็นฆราวาสก็ควรเข้าใจว่า ใจนี้เป็นนาย กายเป็นบ่าว ใจเป็นหัวหน้างาน ใจได้รับการอบรมมากน้อยเพียงไรหรือไม่ ถ้าใจไม่ได้รับการอบรมบ้างเลย ก็จะทำให้ความประพฤติทางกาย ทางวาจาอันเป็นเครื่องมือของใจ ให้เสียหาย แหกเหลวไปได้โดยไม่อาจสงสัย

ถ้าใจได้รับการอบรมด้วยศีลด้วยธรรมอันดีงาม ใจก็จะมีหลักมีเกณฑ์มีเหตุมีผล เป็นเครื่องประดับประคองตัวไปได้โดยราบรื่นดีงาม ตลอดความประพฤติหน้าที่การทำงานที่แสดงออกทางกายวาจา จะเป็นไปด้วยความสม่ำเสมอ และถูกต้องดีงามไปตามๆ กัน เนื่องจากใจได้รับการอบรม คือ นายเป็นผู้ฉลาด สามารถที่จะยังกาย วาจาอันเป็นเครื่องมือหรือเป็นบ่าว นั้น ให้พูดให้ทำในทางดีไม่เสียหาย นอกจากนั้นยังสร้างค่านิยมให้แก่ตนและสังคมไม่มีประมาณ

โลกหรือผู้ใดคณะใดก็ตามไม่มีศาสนา เรียกว่าเป็นโลกที่หมดหวัง ร่างกายแตกแล้วก็เท่านั้นเอง ใจที่เป็นของไม่ตายไม่ทราบจะพึ่งอะไร วัตถุทั้งหลายแม้มีเต็มโลกก็ไม่มีสิ่งใดที่จะติดสอยห้อยตามจิตใจไปได้เลย ต่างก็เป็นโมฆะไปด้วยกันทั้งสองอย่าง คือร่างกายก็เป็นโมฆะ วัตถุที่เคยเป็นคู่ควรของกันและกัน เมื่อตายแล้วก็หมดความหมายเป็นโมฆะไปเช่นเดียวกัน

ส่วนใจที่มีความสืบทอดภพต่อชาติตามกฎธรรมชาติดังบังคับอยู่ แต่ไม่รู้วิธีเสาะแสวงหาที่ยึดถือหรือที่พึ่งที่อาศัย ก็จะได้รับทุกข์เดือดร้อนในภพชาติต่อไป เพราะคนเราเมื่อไม่ทำความดีก็ต้องทำความชั่ว เมื่อเห็นความดีเป็นของไม่จำเป็นแล้วก็ต้องเห็นความชั่วเป็นของจำเป็น และเสาะแสวงกระทำตามใจชอบ ร้อยทั้งร้อยที่ใจชอบต้องเป็นสิ่งที่ไม่ดี การกระทำความผิดเราจะทราบว่ามีผิดหรือไม่ก็ตาม ผลต้องเป็นพิษด้วยกัน นี่คือคติธรรมดาไม่ลำเอียง เคยเป็นอย่างนี้แต่ไหนแต่ไรมา ไม่ขึ้นอยู่กับความเชื่อหรือไม่เชื่อของใคร และการลบล้างใด

ด้วยเหตุนี้เราทั้งหลายได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคู่ควรกับใจอย่างยิ่ง เหมาะสมกับความเป็นมนุษย์อย่างยิ่ง ไม่มีอะไรยิ่งไปกว่า และเป็นภาระอันดีงามกับพุทธศาสนาด้วยแล้ว จึงควรสนใจในการประพฤติปฏิบัติ กำจัดสิ่งที่เป็นข้าศึกอยู่ภายในจิตใจของตน ด้วยสติปัญญาศรัทธาความเพียรอย่าได้ลดละทอดถอย ให้มีความหนักแน่นในหน้าที่การงาน มีเหตุมีผลเป็นเครื่องบังคับการดำเนิน คือความเพียรของตนอย่าปล่อยให้ไปเป็นไปตามยถากรรม

ความซื่อสัตย์สุจริต ความอ่อนแอความท้อแท้ถอยหลัง หากเป็นสิ่งที่ยังประโยชน์หรือความสิริมงคลให้โลกได้รับแล้ว โลกนี้จะไม่อับเฉา โลกนี้จะไม่มีความทุกข์เดือดร้อนวุ่นวายเหมือนดังที่เป็นอยู่เลย จะเป็นโลกเป็นบุคคลที่เต็มไปด้วยความสุขและความเป็นสิริมงคลประดับตนด้วยกัน เพราะสิ่งดังกล่าวนี้มีอยู่กับทุกคน แต่สิ่งเหล่านี้หาความสุขและความเป็นสิริมงคลไม่ได้ นอกจากเป็นเครื่องย่ำยีตีสังเดชให้ได้รับความทุกข์ลำบากไปตาม ๆ กันเพราะหลงกลของมัน

ด้วยเหตุนี้จึงต้องอาศัยธรรมเป็นเครื่องแก้กลมายาของกิเลสที่หลอกลวงสัตว์ ด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้วยความเอาจริงเอาจัง ตามเหตุตามผลที่หลักธรรมสอนไว้แล้วโดยถูกต้อง นั่นคือหลักใจฝากเป็นฝากตายของเรา เมื่อมีธรรมเป็นหลักใจแล้วก็เป็นหลักความประพฤติหลักการดำเนินทั้งหลาย เมื่อดำเนินตามนี้ผลที่พึงใจไม่ได้สร้างความเดือดร้อนสงสัยให้คน ผลนั้นจะพึงเป็นขึ้นมาเองโดยลำดับ

อย่าหมายอดีตอนาคตว่า เมื่อวานนี้ได้ทำมามาก หรือปีกลายนี้ได้ทำมามาก ปีชื่อนี้ได้ทำมามาก ปีนี้จะทำมาอย่างไรปีชื่อนี้เห็นจะแย่นี้คือกลมายาของกิเลส นี้

คือเรื่องหลอกตัวเอง ส่วนกิเลสมันไม่เคยมีอดีตอนาคตปัจจุบันที่ไหนเลย มันทำงานบนหัวใจสัตว์อยู่ตลอดเวลา อกาลิโก ไม่สนใจกับกาลเวลาสถานที่อะไรทั้งสิ้น ให้คิดย่ำเข้าที่ตรงนี้เพื่อทันกลมายาของกิเลส

กิเลสเคยอยู่กับเรามาตั้งแต่ก่อนเกิด ตั้งแต่วันเกิด อย่าว่าปีกลายปีขึ้นแห่งการทำความเพียรของเราเลย ยังไม่มีความรู้สึกสะตูดใจเลยว่า มันเคยฝังจมอยู่ในใจมานานแสนนานแล้ว ทำพิชภัยแก่เรามากยิ่งกว่าปีกลายปีขึ้น ทำไมจึงไม่สนใจคิดเพื่อแก้สิ่งเหล่านี้ ออกอุบายวิธีของปัญญาต้องใช้อย่างนั้น

กิเลสยกย่อนไปตรงไหน สติปัญญาต้องยกย่อนตามให้ทันกลมายาของมัน จึงชื่อว่าเป็นผู้สั่งสมความฉลาด คือ สติปัญญาอันเป็นธรรมชาติที่เกรียงไกร เป็นอาวุธที่ทันสมัยมาแล้วแต่ครั้งพุทธกาล ที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสมและทรงบำเพ็ญมาจนกระทั่งปัจจุบัน ไม่มีอดีตอนาคตตลอดสถานที่ว่าจะล้ำสมัย

คำว่า สวากขาตธรรม มีมีขณิมาปฏิบัติเป็นต้น เป็นธรรมที่เหมาะสมอยู่ตลอดเวลา กับบุคคลผู้สนใจนำไปประพฤติปฏิบัติ เรื่อยๆ หลงกลมายาของกิเลสคือสนิมกัดกินใจให้สึกหรอและเสียไป จงเร่งประพฤติปฏิบัติได้มากเท่าไร กิเลสขาดลอยไปมากเท่าไรยิ่งดี จิตใจยิ่งมีคุณค่าขึ้นมาเท่านั้น จงทำให้สมน้ำสมเนื้อ สมกับธรรมที่ประกาศสอนไว้เป็นธรรมอัครจริยเห็นโลกสมมุติทั้งหมด พระองค์ได้มาด้วยความรอดตาย ไม่ใช่ได้มาแบบธรรมดาแบบก่อนแล้ววันิน แบบกินแล้วนอน ไม่เหมือนได้สมบัติต่างๆ ที่โลกเสาะแสวงกัน

จงเล็งเห็นพระทัยของพระพุทธเจ้าที่มีพระเมตตาสูงสุดแก่มวลสัตว์ ถึงกับต้องสละชีวิตของพระองค์เป็นเดิมพัน หากจะตายก็ทรงยอมเพื่อโลกสงสารได้รับความร่มเย็น พระองค์ทรงปรารถนาพุทธภูมิเพื่อความเป็นโพธิญาณ คือความเป็นศาสดาของโลกมาเป็นเวลานาน การปรารถนามานานกับการประพฤติการปฏิบัติพระองค์ตามหลักแห่งโพธิญาณ ก็ต้องนานเหมือนกัน จะมีความลำบากทรมาณมากน้อยเพียงใดและนานเท่าใด ตั้งแต่เริ่มแรกแห่งความปรารถนา มาจนถึงขั้นสมบูรณ์แห่งการเป็นศาสดาสอนโลก และทรงอุทิศสำหรับพยายามสั่งสอนโลกเรื่อยมาจนกระทั่งวันปรินิพพาน คิดคำนวณดูก็ทราบได้

เราควรนำมาเป็นคติเครื่องเตือนใจว่า ไม่ควรอยู่ด้วยความประมาทนอนใจ ควรชะมัดเขม้นเช่นฆ่ากิเลสภายในใจแบบนักต่อสู้ตามทางศาสดา ให้สมกับพระองค์มีพระเมตตาสิ้นโลกต่อมวลสัตว์เรื่อยมา ไม่อึดอัดท้อถอยปล่อยทิ้งเสียกลางคัน พวกเราเพียงประกอบความเพียรนิดๆ หน่อยๆ ทำไมจะพลันสิ้นโลกสิ้นสงสาร เก่งกว่าครูแล้ว นั้นไม่ควรแก่เราผู้เป็นลูกศิษย์ตถาคตเลย

ฉะนั้น กิจใดงานใดที่เป็นการบูชาตถาคตได้สมเพศสมภูมิ กิจนั้นงานนั้น คือ ธรรมานุวัตรปฏิบัติ ปันโน การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ยิ่งแบบแหวกแนว ไม่หย่อนแบบกิเลสกดคอให้ทำตามใจชอบ เล็งเข็มทิศและปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาที่ทรงสั่งสอนไว้แล้ว นั่นคือการบูชาตถาคตโดยตรง และเหมาะสมอย่างยิ่งของนักบวชเราผู้พร้อมในแนวรบแล้วเพื่อชัยชนะโดยถ่ายเดียว ไม่ถอยทัพกลับแพ่ข้าศึกคือกิเลสภายในใจ

กิเลสมีหลายประเภท มัชฌิมาปฏิปทาจึงต้องมีหลายประเภท ให้ทันกับเหตุการณ์ของกิเลสที่มีกลมายาร้อยเล่ห์ร้อยเหลี่ยมร้อยสันพันคม หากจะมีแต่อุบายอันหนึ่งอันเดียวเท่านั้นไม่ได้ไม่ทันกิเลส จึงต้องผลิตขึ้นมาให้มาก บรรดาอุบายของสติปัญญาอย่างไรจะทันกับกลมายาของกิเลสประเภทใด สติปัญญาต้องผลิตขึ้นมาคิดค้นขึ้นมาเรื่อยๆ ให้ทันกัน เขาสร้างบ้านแต่ละหลังขึ้นมา เครื่องมือของเขามีจำนวนมากเท่าไร เช่น พวกรับเหมาก่อสร้างต่างๆ เครื่องมือการก่อสร้างของเขาเป็นลารถ มีกี่ประเภทนับไม่ถ้วน กว่าสำเร็จขึ้นมาแต่ละหลังต้องทุ่มเทกำลังวังชา สติปัญญาตลอดเครื่องมือการก่อสร้างลงไม่น้อยเลย

การสร้างมรรคผลนิพพานขึ้นแก่ตัวเราให้เป็นหลักเป็นเกณฑ์ เป็นหลักแหล่งอันแน่นหนามั่นคง เป็นที่พึ่งพอใจ เครื่องมือของเราจะมีเพียงอันหนึ่งอันเดียวเท่านั้นไม่ได้ จำต้องมีเครื่องมือมากมาย เพราะสิ่งที่จะตรอนและคอยทำลายเรามีอยู่มาก คือกิเลส มีประเภทต่างๆ จึงต้องใช้เครื่องมือให้เหมาะสมกับการแก้การปราบปรามกิเลสประเภทนั้น ๆ ให้หมดสิ้นไปจากใจ

อ้าว จิตมันหยาบเพราะกิเลสพาให้หยาบ จิตดีเพราะกิเลสพาให้ดีด้าน เมื่อกิเลสประเภทต่อต้านหาญสู้ต่ออรรถต่อธรรมมีมาก เราก็ต้องปราบกิเลสด้วยมัชฌิมาปฏิปทาประเภทปรมัง คือ ยิงยวด เอ้า ตายก็ตายไม่ยอมถอย สติปัญญามีเท่าไร ขุดค้นขึ้นมาฟาดฟันหักแหลกกับกิเลสไม่ยั้งมือ ชนิดใครดีใครอยู่ ใครสู้ไม่ได้ก็พังลงไปที่สุดยกเอาจนกิเลสแตกกระจายไปหมดจากใจ นี่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทาที่ทันเหตุการณ์ เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมประเภทหนึ่งสำหรับแก้กิเลสประเภทต่อต้าน

เมื่อกิเลสประเภทนั้นสลายลงไปหรือดับลงไป เพราะอำนาจแห่งมัชฌิมาปฏิปทาที่ทันสมัยนี้ กิเลสประเภทกลางแสดงออกมา มัชฌิมา คือ สติปัญญาขึ้นเหมาะสมกันก็ผลิตขึ้นมาและแก้กันไปปราบกันไปโดยลำดับ จนถึงกิเลสชั้นละเอียดที่แทรกซึมอยู่ภายในใจถึงกับเจ้าตัวก็ไม่รู้ในขั้นแรก แม้เช่นนั้นก็ไม่ทนต่อสติปัญญาอันเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมกับกิเลสขั้นนี้ไปได้ คือสติปัญญาประเภทละเอียด ในครั้งพุทธกาลท่านเรียกว่า มหาสติ มหาปัญญา

นี่คือเครื่องมืออันละเอียดสุด สำหรับแก้กิเลสประเภทละเอียดสุดให้หมดสิ้นไปจากใจ เมื่อกิเลสหมดสิ้นไปจากใจโดยสิ้นเชิงแล้ว เครื่องมือแก้หรือปราบกิเลสเหล่านี้ก็หมดปัญหาหาค้นไปเองโดยหลักธรรมชาติ ดังนั้นพระอรหันต์ท่านจึงไม่นิยมว่าท่านเป็น มหาสติ มหาปัญญา หรือท่านโง่เขลาเบาปัญญา เมื่อถึงขั้นพ้นจากแดนแห่งสมมุติแล้วท่านไม่เสกสรรปั้นย่อ หรือตำหนิติเตียนตนเองว่าตีเยียมหรือเลวทรามต่ำช้าใดๆ กับผู้ใดหรือสัตว์ตัวใดเลย อยู่ตามสภาพแห่งความจริงอย่างคงเส้นคงวาเสมอไป จนอวสานสุดท้ายแห่งสมมุติ

สติปัญญาก็เป็นสมมุติ เป็นเครื่องมือ ฟังซิ เมื่อกิเลสยังมีอยู่ภายในจิตใจ สติปัญญาจำต้องมี เมื่อกิเลสสิ้นไปแล้ว สติปัญญาประเภทแก้กิเลสก็หมดปัญหาหาค้นไปเอง เช่นเดียวกับการปลูกบ้านสร้างเรือนเสร็จสิ้นไปแล้ว เครื่องมือก็หมดปัญหาหาค้นไปเอง นี่ก็เป็นเช่นนั้น เวลาจะใช้ก็คิดขึ้นมาใช้ ใช้ตามหน้าที่การงานซึ่งไม่เกี่ยวกับกิเลสประเภทใดเลย

เพราะฉะนั้นศีลก็ดี สมาธิก็ดี ปัญญาที่ดี จึงเป็นธรรมสมมุติตามกิเลสประเภทต่างๆ ซึ่งเป็นสมมุติด้วยกัน เมื่อกิเลสพังทลายลงหมดแล้ว ศีล สมาธิ ปัญญา ก็หมดปัญหาไปตามๆ กัน เหลือแต่ความบริสุทธิ์ของใจ แม้จะนำมาใช้ก็จะใช้ตามหน้าที่การงาน ในความจำเป็นต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เพราะเป็นสมมุติด้วยกัน จะว่าสมมุติทั้งปวงทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่วเป็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ได้ นอกจากจิตที่พ้นสมมุติออกสมมุติไปแล้วเท่านั้น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงตามไม่ถึงเข้าไม่ถึง แม้เช่นนั้นจิตที่บริสุทธิ์แล้วก็ยังตั้งชื่อให้เป็นสมมุติได้อยู่ เช่น วิสุทธิจิต หรือจิตบริสุทธิ์เป็นต้น เพื่อให้คล้องกันกับโลกที่ยังมีสมมุติอยู่

ด้วยเหตุนี้จิตของพระอรหันต์จึงไม่มีเวทนาใดๆ เข้าไปเจือปน เข้าไปเกี่ยวข้องได้เลย เพราะจิตนั้นพ้นแล้วจากแดนสมมุติ เวทนาจะเป็นสุข เป็นทุกข์ เฉยๆ ประเภทใดก็เป็นสมมุติ เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งนี้ จะเข้าไปเกี่ยวข้องจิตที่วิมุตติหลุดพ้นแล้วได้อย่างไร ศีล สมาธิ ปัญญา ก็อยู่ในกฎแห่งไตรลักษณ์นี้เช่นเดียวกัน มีเกิด มีดับ ถ้าจะเรียกว่าสมมุติ แต่สมมุติฝ่ายดีฝ่ายชั่ว สมมุติฝ่ายแก้ฝ่ายผูกมัด มีสองประเภท

เมื่อได้ทำงานกันเต็มเม็ดเต็มหน่วยจนได้ผลเป็นที่พึงพอใจแล้ว สนาบระหว่างกิเลสกับสติปัญญาก็สิ้นสุดลง ผลคือสันติสุข ที่เรียกว่า นตฺถิ สนฺติปริ สุขํ สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบอย่างเต็มภูมิไม่มี ก็หมายถึงความสงบอย่างราบคาบของจิตที่พ้นแล้วจากกิเลสเครื่องก่อกวนประเภทต่างๆ ไม่มีสิ่งใดเหลืออยู่ภายในใจเลยนั่นเอง

นี่จิตเป็นสันติธรรมโดยธรรมชาติของตนเองเป็นอย่างนี้ เมื่อถึงขั้นพึ่งตัวเองโดยสมบูรณ์แล้วก็หมดปัญหาโดยประการทั้งปวง นี่อำนาจของศาสนธรรมที่พระพุทธเจ้า

ประกาศสอนไว้กับใจสัตว์โลก ซึ่งเป็นคู่ควรและเหมาะสมกับธรรม เมื่อนำมาปฏิบัติ นำมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ย่อมทำจิตใจให้มีความรื่นเรริงบันเทิง มีความสงบสุข มีความอบอุ่นภายในตนเองโดยลำดับของภูมิจิตภูมิธรรมภายในใจ ไม่ว่าจะภพนี้ชาตินี้ หรือภพใดชาติใดก็ต้องอาศัยวิบากกรรม คือบุญกุศลที่ตนสร้างไว้เป็นที่ยึดที่อาศัย เป็นคู่เคียงของใจเสมอไป จนกว่าจะถึงวิมุตติหลุดพ้นแล้วก็กลายเป็น บุญญาปาป ปหิน บุคคล คือ ผู้มีบุญและบาปอันละเอียดแล้ว นั้นชื่อว่าเป็นผู้หมดปัญหาไม่มีสิ่งใดเข้าไป เกี่ยวข้องอีกเลย

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒

บิณฑบาตโปรดสัตว์

ทุก ๆ ท่านมาเพื่ออรรถเพื่อธรรม ความมุ่งมาเพื่ออรรถเพื่อธรรมนี้ ตรงกับหลักศาสนธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้เพื่อมรรคผลนิพพานแก่บรรดาสัตว์ มีฝ่ายภิกษุ เป็นต้น เจตนาของผู้บวชกับเจตนาของผู้สั่งสอนหรือเจตนาของพระพุทธเจ้าเข้ากันได้แล้ว ผลที่แสดงออกย่อมเป็นความสงบสุข กิริยาที่แสดงออกของผู้มีเจตนาเป็นศีลเป็นธรรมอย่างเต็มใจอยู่แล้วนั้น จะเป็นกิริยาที่น่าดูทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่แสดงหุแสดงตา ในเวลาพูดหรือกิริยาของกายที่แสดงออก จะเป็นไปเพื่อความสวยงาม เป็นไปเพื่อเหตุผลแห่งการพูดทุก ๆ ประโยค และการฟัง การพูด การสนทนาระหว่างพระด้วยกัน ซึ่งเป็นผู้มุ่งต่อความจริงด้วยกันก็พูดอย่างมีเหตุมีผล พูดไม่ยึดไม่ถือทิฐิมานะ ไม่นำความรู้วิชา ฐานะสูงต่ำตลอดวงศ์สกุลเข้ามาเกี่ยวข้องในวงของพระ อันเป็นความสูงส่งเหนือสิ่งใดอยู่แล้ว นอกจากหลักธรรมที่ฟังจะได้รับจากกันและกันในการสนทนาหรือพูดจาปราศรัยซึ่งกันและกันเท่านั้น

ในครั้งพุทธกาลท่านแสดงไว้ว่า กาเลน ธมฺมสากัจฉา เอตมฺมํจลฺมุตฺตมํ การปรึกษาสนทนากันตามกาลเวลาในบรรดาธรรมทั้งหลายนั้น ท่านว่าเป็นมงคลอันสูงสุด ไม่ได้สนทนาไม่ได้คุยกันแบบอวดรู้อวดฉลาด ว่าตนได้เรียนมากเรียนสูง มีความรู้ชั้นนั้นชั้นนี้ แล้วเอาความสำคัญในชั้นภูมินั้นมาเป็นอำนาจ มาเป็นเกียรติยศชื่อเสียง มาเป็นความโอ้อวด มาเป็นทิฐิมานะ และแสดงออกเป็นความกระทบกระเทือนเพื่อนสหธรรมิกด้วยกัน ทำให้กระเทือนจิตใจของผู้ฟัง ซึ่งไม่เกิดประโยชน์อะไรทั้งสองฝ่าย และกลายเป็นสภากิเลสไป นั้นไม่ใช่ธมฺมสากัจฉาตามหลักมงคลที่ท่านแสดงไว้ในมงคล ๓๘ ประการ

ผู้ใดพูดก็ตาม ผู้พูดก็พูดเพื่ออรรถเพื่อธรรม พูดเพื่อความจริง ผู้ฟังก็ฟังเพื่ออรรถเพื่อธรรม ฟังเพื่อความจริงด้วยกัน พูดเท่าไรฟังกันเท่าไรก็ยังมีรสชาติติดติดดี และได้รับผลประโยชน์ไปโดยลำดับไม่เพ้อ คำพูดก็ไม่เพ้อ การฟังก็ไม่มากไป ท่านจึงว่า เอตมฺมํจลฺมุตฺตมํ

นี่เราทั้งหลายที่มาจากที่ต่าง ๆ ล้วนมีอุปชฌาย์อาจารย์ด้วยกันทุกคน ลูกเกิดขึ้นมาต้องมีพ่อแม่ พระที่บวชมาก็ต้องมีอุปชฌาย์ กรรมวาจาจารย์ นอกจากนั้นยังได้รับการอบรมจากครูอาจารย์ตามสถานที่ต่าง ๆ มากน้อยตามสมควร เป็นแต่ความ

หนักเบา ลึกตื้นหยาบละเอียดนั้น อาจมีต่างกันอยู่บ้าง ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ให้การอบรมที่มีพื้นเพต่างกัน

การมาอยู่ด้วยกันหลายท่านหลายองค์ แต่ละองค์นั้นมีจริตนิสัยต่างๆ กันเป็นรายๆ ไปไม่ซ้ำกัน แม้จะมีนิสัยเรียกว่า นานาจิตตัง มีความรู้สึกในแง่ต่างๆ ผิดกันตลอดกิริยาอาการที่แสดงออกต่างก็ตาม แต่สิ่งที่รวมกันได้สนิทได้แก่ศีลได้แก่ธรรม ใครจะมีอากัปกริยาจรตนิสัยอย่างไรก็ตาม มีธรรมวินัยเป็นเครื่องบังคับ เป็นเครื่องปกครอง เป็นเครื่องปฏิบัติดำเนิน ย่อมอยู่ด้วยกันได้เป็นผาสก ไม่มีที่จะเกิดความระแคะระคายซึ่งกันและกันว่า องค์นั้นทำอย่างนั้น องค์นี้ทำอย่างนี้ จนถึงกับเกิดความทะเลาะเบาะแว้งกันขึ้น เพราะความทะเลาะเบาะแว้งนั้นเป็นสาเหตุมาจากที่ฐิมานะ ความไม่ลงกัน ไม่ฝ่ายใดก็ต้องฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ผิด รวมกันแล้วก็เรียกว่าผิดทั้งสองฝ่ายจึงต้องทะเลาะกัน

ถ้าฝ่ายหนึ่งยังดี ฝ่ายหนึ่งผิดก็ผิดคนเดียว ฝ่ายดีก็รักษาความดีด้วยความเป็นธรรมไว้ได้ เรื่องก็ไม่เกิด การทะเลาะวิวาทก็ไม่มี แต่เมื่อมีการทะเลาะวิวาทขึ้นแล้ว จะว่าใครดีใครถูกนั้นย่อมพูดยาก นอกจากจะพูดว่ามีส่วนหนักส่วนเบาต่างกัน ผู้เป็นต้นเหตุทำให้คนอื่นได้รับความกระทบกระเทือนถึงกับต้องทะเลาะเบาะแว้งกันนั้นมีโทษหนัก หรือมีความผิดมากกว่าผู้ที่เป็นปลายเหตุ

ถ้าต่างองค์ต่างมีธรรม มุ่งหลักความจริงเป็นหลักใจอยู่แล้ว เรื่องดังกล่าวนี้ก็ไม่เกิดขึ้นได้เลย เพราะต่างองค์ต่างดูจิตใจของตนอยู่เสมอ ใจเป็นที่แสดงออกแห่งเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ ผิดถูกดีชั่วเจ้าของเป็นผู้รู้ ผู้รักษา ผู้คอยกำกับดูแลด้วยความมีสติ ย่อมจะทราบการแสดงออกของจิต แม้เพียงคิดขึ้นมาเฉยๆ ก็พอทราบได้ว่าคิดผิดถูกดีชั่วประการใด ไม่ถึงกับต้องปล่อยให้แสดงออกมาทางกิริยามารยาทให้คนอื่นได้เห็น ให้ปลงธรรมสังเวช

ความเป็นผู้เข้มงวดกวดขันระมัดระวังรักษาความเคลื่อนไหวของใจ ที่เป็นต้นเหตุเป็นตัวเหตุอยู่เสมอด้วยกันอยู่แล้ว เรื่องอะไรๆ จะไม่เกิด เพราะสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งที่เราถือว่าเป็นข้าศึกแก่ใจของเราทุกๆ คนอยู่แล้ว โฉนจะมีเจตนาส่งเสริมสิ่งที่ผิดนั้นออกมาอย่างออกหน้าออกตา ถึงกับเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันขึ้น ซึ่งเป็นความหยาบคายมาก ไม่สมควรแก่ผู้ปฏิบัติเพื่ออรรถเพื่อธรรมอย่างแท้จริงเลย เรียกว่าขวางโลก ขวางธรรมอย่างยิ่ง เกินกว่าจะให้อภัยกันได้ในวงพระปฏิบัติ

นี่เราไม่เป็นอย่างนั้น แต่การกล่าวทั้งนี้เกี่ยวกับเรื่องหมุ่คณะ ต้องพูดทั้งดีทั้งชั่ว ทั้งผิดทั้งถูก ทั้งความสงบและความไม่สงบเป็นสาเหตุมาเพราะอะไร จะได้เข้าใจกันไว้

ไม่มันจะเสียเปรียบให้กิเลสประเภทแทรกซึม ซึ่งคอยโอกาสทำลายธรรมอยู่เสมอ ใคร
 เผลอเงัดช่องโหว่เป็นเสียทำให้มัน และเคยเสียให้มันอยู่เสมอมา

ลูกศิษย์ตถาคตมีองค์ก็เป็นเหมือนอวัยวะเดียวกัน มีความรักความสนิทกันยิ่ง
 กว่าวงใดทั้งหมด วงลูกศิษย์ตถาคตนี้เป็นวงอรธวงธรรม เป็นวงที่ไว้วางใจกันได้
 เพราะตนเป็นผู้เชื่อตนเองด้วยธรรมอยู่แล้ว เมื่อตนเป็นผู้เชื่อผู้มั่นใจตนเองด้วยธรรม
 ภายในตนอยู่แล้ว การแสดงออกทุกสิ่งทุกอย่างที่ผิดจะให้ไปโดยเจตนาอันไม่มี
 เลย นอกจากความผิดพลาดบ้างเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์นั้นอาจมีได้ ผู้เกี่ยวข้อง
 ซึ่งเป็นนักรธรรมะด้วยกันก็ยอมให้อภัยกัน แม้ผู้ผิดก็ต้องเห็นโทษแห่งกิริยาการ
 แสดงออกของตน ไม่ให้ผิดอีกในข้อที่ทราบแล้ว รู้แล้วนี่ว่าเป็นสิ่งผิด นี่สันติธรรมก็มี
 ขึ้นได้และอยู่ด้วยกันเป็นผาสุก

วงใดจะมีความเหนียวแน่นมั่นคง เป็นที่ไว้วางใจได้ทั้งตนและเพื่อนฝูงตลอดผู้อื่นที่
 เกี่ยวข้อง นอกจากวงของผู้รักธรรมและปฏิบัติ ไม่มีวงใดจะยิ่งไปกว่าวงลูกศิษย์ตถาคต
 คือภิกษุบริษัทผู้มีใจเป็นธรรม คลังแห่งธรรมพรหมวิหาร นี้กล่าวถึงเรื่องที่อยู่ด้วยกัน
 จะมาจากชาติชั้นวรรณะใดฐานะใดก็ตาม นั่นไม่ใช่เรื่องที่จะนำมาคิดในวงธรรมวินัยของ
 พระ เพราะเป็นเรื่องของโลกที่เขาถือกัน ตามประเพณีของโลกตามนิสัยของโลก

เรื่องที่จะนำมาคิดเพื่อเป็นประโยชน์แก่ตน และความร่มเย็นในหมู่เพื่อนพระ
 ปฏิบัติด้วยกันนั้นคือธรรม รวมทั้งหมดที่มาอยู่ด้วยกันนี้คือมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ
 ด้วยกัน ใครจะเป็นชาติชั้นวรรณะใด มาจากสกุลใด ประเทศชาติบ้านเมืองใดก็ตาม
 เป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์แบบด้วยกัน หากที่ตำหนิหรือที่บกพร่องไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น
 จึงต้องมีความเสมอภาคกันด้วยความเป็นมนุษย์ ด้วยความเป็นพระเป็นเณรด้วยกัน

แล้วบวชเข้ามาในพระศาสนาจากอุปัชฌายะใด ที่ได้รับแต่งตั้งหรือได้สมมุติกัน
 ขึ้นแล้วด้วยความถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัย และการบวชถูกต้องตามหลักพระ
 วินัยโดยสมบูรณ์ตามขั้นของสมมุตินั้นๆ แล้ว ก็ยอมเป็นพระเป็นเณรโดยสมบูรณ์
 เหมือนกัน เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่าเป็นสมานสังวาส คือมีความเป็นอยู่เสมอกัน ไม่
 นิยมว่าชาติชั้นวรรณะ ฐานะ สูงต่ำประการใด

เมื่อศากยบุตรพุทธชินโรสคือนักบวชนักปฏิบัติตามร่องรอยของพระพุทธเจ้า ได้
 ดำเนินตนไปตามหลักความถูกต้องดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ อยู่ที่ไหนก็เป็นผาสุกสบาย
 ตนเองก็ไม่ขวางตนเองภายในใจ คนอื่นก็ไม่ได้รับความกระทบกระเทือน อาหารปัจจัย
 มีมากนักแจกจ่ายกัน เฉลี่ยเผื่อแผ่กันให้ทั่วถึง ด้วยความจงรักภักดีต่อกันด้วยความ
 เมตตาสงสาร เห็นท่านเหมือนเราเราเหมือนท่านไม่ลำเอียง เพราะคุณค่ามีเท่ากัน ลิ่น
 ปาก ท้อง มีความจำเป็นเท่ากัน ไม่ว่าผู้ใหญ่ผู้น้อยมีความจำเป็นเสมอกันในเรื่องเช่นนี้

เพราะฉะนั้น การจัดการแจกอาหารจตุปัจจัยไทยทานที่ได้มาจากที่ต่าง ๆ ด้วยความเป็นธรรม จึงนำไปแจกแบ่งให้ถูกต้องสม่ำเสมอด้วยความเป็นธรรม เช่นเดียวกับที่เขาให้มา ด้วยความเป็นธรรม สม่ำเสมอกันไปหมด นี่คือความผาสุกของพระเราที่อยู่ร่วมกัน จำนวนมากหรือน้อย

ออกจากสกุลใดมาก็ตาม สกุลนั้น ๆ ไม่นำเข้ามาเกี่ยวข้องในวงของพระ ให้มีแต่เรื่องของพระล้วน ๆ แล้วอยู่เป็นผาสุก ถ้านางค์ นำสกุล นำชาติชั้นวรรณะ นำวิทยฐานะ ความรู้ชั้นนั้นชั้นนี้เข้ามาเกี่ยวข้องแล้ว นั่นก็คือตัวไฟ มันมาเผาหัวใจตนเอง ทำให้เยื่อหุ้มสมอง แล้วเหยียบย่ำทำลายผู้อื่น ดูถูกเหยียดหยามคนอื่นลงได้อย่างไม่ต้องสงสัย นั่นคือสิ่งที่จะทำความแตกร้างแก่กันและกันให้เกิดขึ้น เพราะมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงเกิดขึ้นในวงแห่งพระ ซึ่งเป็นวงสมานสังวาส คือความเสมอภาคแก่กันและกัน โดยสมบูรณ์อยู่แล้ว

พระพุทธเจ้าท่านจึงทรงถือนักหนา ให้ระมัดระวังไม่ให้นำชาติชั้นวรรณะวิทยฐานะ ความมั่งมีดีใจอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องในวงของพระ ใครเข้ามาบวชในพระศาสนา เป็นลูกศิษย์ตถาคตทั้งนั้น นับตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์ลงมาถึงพ่อค้าประชาชนคนธรรมดา สิ่งเหล่านั้นเราแยกไปเฉย ๆ เป็นสมมุติแต่ละแง ๆ หลักใหญ่ก็คือความเป็นมนุษย์ด้วยกันโดยสมบูรณ์แบบแล้ว บวชขึ้นมาเป็นพระเป็นเณรก็ต้องเป็นพระเป็นเณรสมบูรณ์แบบ ถ้าอุปชฌายะหรือการบวชนั้นถูกต้องตามหลักกรรมวินัยที่ทรงดำรัสไว้แล้ว จึงอยู่ด้วยกันเป็นผาสุก นี่การประพฤติปฏิบัติธรรมะ เมื่อต่างองค์ต่างอยู่ด้วยกันเป็นผาสุก ไม่มีระแคะระคายซึ่งกันและกัน และเป็นเหมือนอวัยวะเดียวกันอยู่แล้ว

เบื้องต้นได้กล่าวแล้วว่าศาสนธรรมของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ทรงแสดงด้วยพระเจตนาอันบริสุทธิ์เต็มที ไม่มีเจตนาของผู้ใดจะบริสุทธิ์เต็มไปด้วยพระเมตตาเหมือนพระเจตนาของพระพุทธเจ้า ที่ทรงมุ่งต่อหัวใจของสัตว์โลกโดยตรง ไม่มุ่งต่อโลกามิสใด ๆ แม้น้อยเลย ผู้บวชเข้ามามีความมุ่งหวังเพื่ออรรถเพื่อธรรม เพื่อมรรคผลนิพพาน ตามพระเจตนาที่ทรงแสดงออกคือการประกาศพระศาสนา ผู้บวชและเทิดทูนธรรมด้วยการปฏิบัติสมควรแก่ธรรมไม่มีที่ที่ต้องติ จะต้องได้รับธรรมสมบัติอันล้ำค่าเป็นมรดก ตามศาสนธรรมที่ประทานไว้ไม่สงสัย

ดังครั้งพุทธกาลท่านว่า องค์นั้นสำเร็จพระโสดา องค์นั้นสำเร็จพระสกิทาคา องค์นั้นสำเร็จพระอนาคา องค์นั้นสำเร็จพระอรหัตตอรหันต์อยู่ในสถานทีนั้น ๆ เช่น ในป่า ในเขา ในถ้ำ เงื่อมผา ป่าเปลี่ยว เป็นต้น นี่คือท่านผู้ตัดดวงเอาจมรรคผลนิพพานตามหลักสวากขาตธรรมของพระพุทธเจ้า เพราะพระศาสนาเป็นธรรมชาติที่ทรงคุณค่าไว้โดยสมบูรณ์ แม้จะเรียกว่าตลาดแห่งมรรคผลนิพพานก็ไม่ผิด ทั้งฝ่ายเหตุและฝ่ายผล ฝ่าย

เหตุที่ทรงแนะนำสั่งสอนไว้โดยถูกต้อง ไม่มีแรงใดมุมใดผิดเพี้ยนไปอันเป็นเหตุให้ขัดต่อผลซึ่งจะเกิดขึ้นไม่ได้

เหตุเป็นงานเป็นทางเดิน เปิดทางให้ผลปรากฏขึ้นหรือเกิดขึ้นโดยลำดับของผู้ปฏิบัติถูก คือปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ดังท่านกล่าวไว้ว่า สุปฏิปันโน อุษฺฯ ญาเยฯ สามิจิปฏิปันโน ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรงไปตรงมาตามหลักธรรมหลักวินัย ญาเยฯ ปฏิบัติเพื่อความรู้อย่างแท้จริง เห็นจริง เพื่อมรรคผลนิพพาน เพื่อถอดถอนกิเลสอาสวะซึ่งเป็นภัยต่อจิตใจออกไปโดยลำดับด้วยฉายปฏิบัติ สามิจิปฏิบัติที่สวยงามมากน่ากราบไหว้บูชา ตนเองก็หาที่ตำหนิตนเองไม่ได้ แล้วคนอื่นจะมาตำหนิตนได้อย่างไร ที่ตนเองตำหนิตนเองไม่ได้ ไม่ใช่ตนเป็นผู้เสกสรรปั้นยอดตนว่าดีไปเสียทุกอย่างทั้ง ๆ ที่ตนไม่ดี คือตำหนิตนเองไม่ได้ด้วยการปฏิบัติว่าได้ผิดเพี้ยนจากหลักธรรมหลักวินัยข้อไหนบ้าง ไม่มีเลย มีแต่ตรงแนวไปตามหลักธรรมหลักวินัยโดยถ่ายเดียว นั้นละตนเองจึงตำหนิตนเองไม่ได้

คนอื่นแม้เขาจะมาตำหนิตนก็เป็นเรื่องของปากคนไม่มีประมาณ หัวใจโลกหาประมาณไม่ได้ เมื่อหัวใจหาประมาณไม่ได้แล้ว เครื่องมือที่จะนำมาใช้เช่นปากเป็นต้น กิริยาที่แสดงออกจะหาประมาณได้อย่างไร เราไม่ถือมาเป็นกฎเกณฑ์ มีธรรมวินัยเท่านั้นเป็นกฎเกณฑ์และประมาณของพระลูกศิษย์ตถาคต

กฎเกณฑ์ของเราที่ปฏิบัติดำเนินและถวายเป็นชีวิตจิตใจไว้ทุกลมหายใจนั้น เป็นพื้นฐานในหัวใจของเราอยู่แล้ว นั่นคือ พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ เราถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นชีวิตจิตใจ ผากเป็นผากตายทุกสิ่งทุกอย่างผากไว้กับพระธรรม เราไม่ได้ผากไว้กับปากหรือกิริยามารยาทของโลกที่หาประมาณไม่ได้ ซึ่งเมื่อพอใจเขาก็ชมเชย ไม่พอใจเขาก็ตำหนิตนนิทาไปตามนิสัยของโลกเท่านั้น ไม่เห็นมีอะไรที่เป็นสารคุณยิ่งกว่านั้นไป

โลกธรรมเป็นสิ่งที่มียอยู่ในโลก เราเรียนธรรมะเราต้องให้รู้เรื่องของโลกธรรมซึ่งมียอยู่ในโลกเช่นเดียวกับธรรม ดีชั่วมีอยู่ในโลก จะไม่ให้มาสัมผัสสัมพันธ์เรามันเป็นไปได้ นอกจากเราจะพิจารณาแก้ไขสิ่งเหล่านั้นไม่ให้เข้ามาแปดเปื้อนภายในใจ ซึ่งสมกับคำว่า “รักษาตน” เท่านั้น

เรื่องมรรคผลนิพพานนั้นไม่มีปัญหาใด ๆ ที่จะขึ้นอยู่กับกาล สถานที่ บุคคลหรือดินฟ้าอากาศ มีดแจ้ใจใด ๆ ในแหล่งโลกธาตุ แต่ขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติคือพวกเราเอง ไม่มีที่อื่นเป็นที่ตำหนิ ถ้าตำหนิต้องตำหนิตัวเราเอง จะไปตำหนิกาลตำหนิสมัย ว่ากลิ่นเอามรรคผลนิพพานไปกินหมดจนไม่มีเหลืออยู่ในสมัยปัจจุบันนี้เลย อย่างนี้ก็ไม่ได้ จะไปตำหนิสถานที่ว่ากลิ่นเอามรรคผลนิพพานไปหมด พระพุทธเจ้าอยู่นั้นเป็นเวลานานแล้ว นิพพานหมดไปแล้วตั้งแต่พระพุทธเจ้านิพพานไปแล้ว นั่นก็ไม่ได้ถูก นั่นผิดจากหลัก

ความจริงทั้งเพ อย่าคะนองใจคิดให้เสียเวลาและทำลายตัวเองให้หมดคุณค่าไปเปล่า ๆ เพราะสถานที่ กาลเวลา เป็นต้น ไม่ใช่ยักษ์ไม่ใช่ผีพอจะมากลืนมรรคผลนิพพานได้

สิ่งที่กลืนมรรคผลนิพพานนั้นคืออะไร ผีตัวสำคัญก็คือกิเลส ความโลภก็เป็นผีตัวหนึ่ง ความโกรธเป็นผีตัวหนึ่ง ความลุ่มหลงมกมายเซอะ ๆ ซะ ๆ เป็นผีตัวหนึ่ง ราคะตัณหาแต่ละตัว ๆ เป็นผีตัวหนึ่ง ผีเหล่านี้แลที่กลืนมรรคผลนิพพานไม่ให้ไหลออกมาได้เลย ถูกกิเลสฝังจมมิดไม่มีเหลือ และผีที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ซึ่งถูกสาปแช่งจากจอมปราษฎ์ทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าและสาวกเป็นต้น จนกระทั่งมีในพระโอวาทสอนให้ชำระสะสางสิ่งเหล่านี้ให้สิ้นซากไป ผีเหล่านั้นมันอยู่ที่ไหนเวลานี้ ก็อยู่ที่หัวใจทุก ๆ ท่านนั่นแล

เมื่อเราทราบแล้วว่าธรรมะท่านทรงตำหนิสิ่งเหล่านี้ และทรงสั่งสอนให้แก้ไข ถอดถอนหรือปราบปรามสิ่งเหล่านี้ด้วยวิธีการใด เราควรพยายามทำตามวิธีนั้นการนั้น ไม่ลดละท้อถอย ถ้าต้องการมรรคผลนิพพาน ไม่ต้องการผีคือกิเลสเหล่านั้นมากลืนหัวใจเราซึ่งเป็นของมีค่ามาก ให้หมดคุณค่าไปจนเป็นโมฆะภิกษุที่เหลือแต่ผ้าเหลือง เครื่องหมายของท่านผู้ชนะมารคลุมร่างไว้เท่านั้น เราต้องพยายาม มีความเข้มแข็งเป็นสำคัญ ไม่งั้นจะไม่พ้นมือผีเหล่านั้นจะมากลืนกินจนได้

การทำสิ่งใดให้มีความจริงจัง มีเจตนา มีสติอยู่กับสิ่งที่ทำนั้น อย่าสักแต่ว่าทำเหม่อมอง ตาลอย จิตลอย อย่างนั้นไม่ใช่ภิกษุของพระศิษย์ตถาคตจะนำมาใช้ ศิษย์ตถาคตต้องเป็นผู้มีสติระมัดระวัง

ภาวนาธรรมบทใดให้มีสติจดจ่ออยู่กับธรรมบทนั้น ไปที่ไหนให้มีสติอยู่กับตัวเดินไปบิณฑบาตก็เท่ากับเดินจงกรม ไม่สนใจจะคุยอะไร ๆ กับใครทั้งสิ้น นอกจากดูหัวใจที่แสดงอาการอย่างใดขึ้นมาเท่านั้น ซึ่งส่วนมากก็มีแต่ความสังสมกิเลสแสดงขึ้นมาอยู่เสมอในเวลาที่เราเผลอสติ จึงต้องระมัดระวังในเวลาเดินจงกรมไปบิณฑบาตในบ้าน ท่านจึงเรียกว่า โจรบิณฑบาตเป็นวัตร ตามพุทธประเพณีหรืออริยประเพณีอันดีงาม อร่ามตาอร่ามใจแก่ผู้ได้พบได้เห็น

ครั้งพุทธกาลท่านว่า ไปโปรดสัตว์ ทำไมจึงเรียกว่า ไปโปรดสัตว์ ก็เพราะพระพุทธเจ้า พระอรหันตอรหันต์ท่านเป็นพระผู้ประเสริฐควรแก่การโปรดสัตว์ได้โดยสมบูรณ์ ไปที่ไหนก็เป็นสิริมงคลแก่หมู่แก่ตาของชาวโลกได้กราบไหว้บูชาเป็นขวัญตาขวัญใจ และได้ทำบุญให้ทานกับท่าน เป็นสิริมงคลแก่เขาอย่างสมบูรณ์พูนผล จึงเรียกว่าเป็นการโปรดสัตว์ สมนามว่าโปรดสัตว์จริง ๆ เพราะท่านไม่หวังโลกามิสใด ๆ ไปบิณฑบาตก็ไม่มี ความโลภในอาหารแทรกแซงขึ้นภายในใจ ไปตามกาลตามเวลา ไปตามความจำเป็นของเหตุของผล ของอรรถธรรมและธาตุชั้นันท์ ซึ่งจะยังอาหารมาบริโภคขบ

ฉันพอยังชีวิตให้เป็นไปในวันหนึ่งๆ ที่ควรแก่อายุขัย และเพื่อเป็นประโยชน์แก่โลก ตามที่ควร ท่านจึงเรียกว่าพอเป็นยา ปณมัตถ์ สักแต่ว่าเหยียวยากันไปเท่านั้น จึงเรียกว่า โปรตสัตว์ได้โดยสมบูรณ์

แต่สมัยทุกวันนี้มันตรงกันข้ามไปแล้ว อย่าเข้าใจว่าเราไปโปรตสัตว์ นอกจากจะ เรียกว่าสัตว์โปรตเราเท่านั้น เพราะฉะนั้น เราเองจึงไม่อาจจะพูดว่าไปโปรตสัตว์ได้ เหมือนครั้งพุทธกาล ไปให้สัตว์โปรตนั้นน่าจะถูกต้องกว่า เพราะเราก็คือสัตว์ผู้ของผู้หนึ่ง ก็เลสเต็มตัวสกปรกรกรุงรังเหมือนโลกทั่วไป ความโลภก็ไม่ผิดกับฆราวาสเขา ดีไม่ได้ พระเราบางองค์นับหลวงตาบัวด้วยจึงสมบูรณ์แบบ อาจโลกมากกว่าฆราวาสเขาเสียอีก เหมือนไฟไหม้กองแกลบก็ได้

พระองค์ที่โลกและเห็นแก่ตัวมากอาจมีเงินเป็นจำนวนแสน ล้าน ด้วยการสั่งสม ก็ได้เพราะเริ่มเข้าสู่สมัยศาสนเงินไปแล้วนี้ ส่วนศาสนธรรมอาจหมดสมัยไปก็ได้สำหรับ พระเช่นนั้น ไม่สนใจที่จะสละบริจาทานเพื่อความจำเป็นแก่เพื่อนมนุษย์ ผู้ได้รับความทุกข์ความลำบากทรมาน ให้สมกับว่าพระเป็นลูกศิษย์ตถาคตผู้เต็มเปี่ยมด้วยจิตเมตตาบ้างเลย พระเราความโลภก็กลายเป็นมากกว่าเขา ความโกรธใครมาแตะไม่ได้ พระเป็นตัวที่มีทิฐิมานะจัด เพราะอาศัยความสำคัญว่าตนมีศีล หรืออาศัยผ้าเหลือง เพศแห่งความเป็นพระมาเป็นโล่บังหน้า มาเป็นอำนาจ แล้วสนุกสั่งสมกิเลสสนุกสั่งสมทิฐิมานะ ด้วยยศถาบรรดาศักดิ์สูงส่งต่างๆ เพราะความลืมหืมตัวมั่วสุม ไม่สนใจกับบรรดากับธรรมมีจำนวนมากเข้าไปโดยลำดับ ด้วยความอยากเป็นนั่นเป็นนี่ เพราะอำนาจกิเลสมันพาให้เป็นพาให้แบ่ง

ส่วนที่เป็นไปด้วยความชอบธรรม รับด้วยความชอบธรรม อยู่ด้วยความชอบธรรมนั้นเป็นสามัคคีธรรมที่ชอบธรรมไม่มีใครตำหนิ เพราะโลกหากเคยมีเคยเป็นกันมา อย่างนั้นแต่ไหนแต่ไรมา แต่ถ้าหลงยศเมื่อไร ก็นั่นแหละตัวเสนียดจัญไรมันอยู่ตรงนั้น แล้วจะไปโปรตสัตว์ได้อย่างไร เรียกว่าสัตว์โปรตเราจะเหมาะกว่า เพราะความจริงก็เห็นๆ กันอยู่แทบทุกแห่งทุกหนไป ยิ่งในเมืองใหญ่ๆ ยิ่งไปกันใหญ่ อาจพูดได้ว่า “เราไปป่าปะเขาฆ่าหมูดูไม่ได้” (ที่ในแบบเรียนของเด็กนักเรียนเราเคยอ่านเคยเรียนมาแล้ว)

บิณฑบาตก็แย่งกันยิ่งกว่า...นี่พูดตามหลักความจริงที่เห็นที่รู้อยู่กับตา ใครปฏิบัติไม่ได้ และผู้ทำยังทำได้ ผู้พูดตามความจริงทำไมพูดไม่ได้ เรื่องที่น่าสลดสังเวชนี้มีอยู่ดาษดื่นตามเมืองใหญ่ๆ ทั่วไป พูดแล้วสลด ถ้าใจไม่มีธรรมเสียอย่างเดียวยมันทำได้ทุกอย่างนั่นแหละคนเรา เพราะกิเลสพาให้ทำ ความโลภพาให้ทำ ทิฐิมานะก็จัดใครจะสั่งสมทิฐิมานะอย่างลึกซึ้งยิ่งกว่าพระประเภทไม่มียางอายละ พวกญาติโยมเขา

จะพูดอะไรก็ไม่อยากพูด เพราะเห็นแก่ผ้าเหลืองติดตัว เขาเคารพผ้าเหลือง ผู้ที่เอาผ้าเหลืองเป็นโล่บังหน้าก็สนุกสั่งสมความชั่วช้าน่าทุเรศแก่ตัวและวงพระศาสนา โดยไม่มีความรู้สึกอายตัวเองและอายใครบ้างเลย อย่างนี้จะเรียกว่าไปโปรดสัตว์ได้อย่างไร เอาอะไรโปรดเขา ธรรมแก่นิดเดียวก็ไม่มีในใจ ถ้ามีในใจไปแย้งกันทำไมเวลาบิณฑบาตนะ ไม่ใช่หมาแย่งกันกิน หาสารประโยชน์อะไรอย่างนั้น นี่เรียกว่าโปรดสัตว์อย่างไรได้ ควรเรียกว่า สัตว์โปรด ถึงจะถูก นี่เหตุการณ์มันกำลังเป็นไปในทางตรงกันข้ามแล้วเวลานี้

เอา ถ้าพระเจ้าตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยที่ตถาคตทรงสั่งสอนไว้ โดยชอบธรรมและพระเมตตาส่วนๆ นี้ พระจะจนพระจะตายเพราะไม่มีใครให้ทานก็ขอให้รู้เสียที ให้ได้เห็นศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนไว้โดยถูกต้องนั้น ชัดแย้งกับธรรมที่ว่า “พระธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติธรรม” เสียที แต่จะไม่เห็นธรรมชัดแย้งธรรม นอกจากกิเลสชัดแย้งธรรมทำลายธรรมดังที่เห็นกันอยู่นี้เท่านั้น

การบิณฑบาตด้วยอรรถด้วยธรรม ย่อมไม่มุ่งหวังอาหารลาภยศอะไรทั้งนั้นแหละ ไปตามอรรถตามธรรม โคจรบิณฑบาต ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า ปิณฺฑิตยาโลภโกชนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา ตตฺถ เต ยาวชฺฉิ อุตฺตสาโห กรณฺนิโย บรรพชาอุปสมบทแล้วให้ท่านทั้งหลายเที่ยวบิณฑบาตมาฉันด้วยกำลังปลื้มแข่งของตน และพึงทำความอุตสาหะไปจนตลอดชีวิตเถิด เพราะนี่เป็นงานที่ชอบธรรมอย่างยิ่งกับท่านทั้งหลายที่เป็นนักบวช นั้น การไปบิณฑบาตตามที่ว่านี้ จะว่าไปเพื่อโปรดเราหรือโปรดเขาก็พอพูดได้ เดินไปถึงไหนจิตกับตัวไม่คลาดเคลื่อนจากความเพียรของผู้ต้องการถอดถอนกิเลส เพราะกิเลสมันฝังจมอยู่ภายในใจตลอดเวลา ให้เห็นภัยของมันเสมอ ทุกอิริยาบถทุกอาการเคยเคลื่อนไหวอย่าเผลอตั้ว

อย่าเห็นสิ่งใดว่าเป็นของดีของวิเศษในโลกนี้ ความจริงมันเต็มไปด้วยโลกอนิจจัง ทุกข์ อนตฺตา สัตว์โลกเดือดร้อนกันไปทุกหย่อมหญ้า เราอย่าเข้าใจว่าสิ่งใดแดนใด สถานที่ใด ทวีปใด จะมีความสุขในโลกนี้ ถ้ากิเลสยังฝังใจของสัตว์จมนจมและพอกพูนขึ้นทุกวันๆ ดังที่รู้ๆ เห็นๆ กันอยู่นี้ จะหาความสุขไม่เจอ แล้วไม่ต้องพูดว่าคนนั้นมีทรัพย์สมบัติมาก คนนั้นมีความรู้ความฉลาดมาก เรียนจบปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก มหานั้นเป็นบัณฑิตนักปราชญ์อะไรก็ตาม อันนั้นเป็นกิริยาอาการหนึ่งๆ ที่ถูกกิเลสพาเสกสรรปั้นยอขึ้น เพื่อให้คนนับหน้าถือตาเพื่อเป็นเกียรติยศชื่อเสียง เป็นเครื่องส่งเสริมอำนาจวาสนา เป็นเรื่องของกิเลสเสกสรรกันขึ้น หาความจริงไม่ได้

ส่วนตัวกิเลสจริงๆ มันไม่ได้อยู่ที่นั่น แต่มันอยู่ที่จิต ก่อกวนคนให้ได้รับความทุกข์ความลำบากเช่นเดียวกันหมด ไม่ว่าจะเป็ชาติชั้น วรรณะ ฐานะ มีجنขนาดไหน

กิเลสคงเป็นกิเลสอยู่เช่นนั้น เมื่อกิเลสคงเป็นกิเลสอยู่ภายในจิตใจแล้ว มันเคยให้ความสุขที่พึงใจแก่ใครที่ไหน นอกจากให้ความทุกข์โดยลำดับมากน้อยเท่าที่มีอยู่ภายในใจเท่านั้น

หากว่ากิเลสเป็นสิ่งที่น่า ทำโลกให้มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นของอัศจรรย์ได้จริงแล้ว พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงสอนให้ชำระถอดถอนหรือปราบปรามกิเลสออกจากใจ นอกจากจะทรงสั่งสอนให้ส่งเสริมและสั่งสมกิเลสให้มาก ๆ ขึ้นเท่านั้น แต่นี่ไม่มีในพระคัมภีร์ธรรมของพระพุทธเจ้าพระองค์ใดเลย

เราเป็นลูกศิษย์ตถาคต ทำไมจึงต้องฝืนความรู้ความเห็นความฉลาดของจอมปราชญ์คือพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ฝืนธรรมไปตามกิเลสโดยไม่รู้ลึกลับว่ากิเลสเคยเป็นภัยแก่ตน และลึกลับเนื้อลึกลับตัวไม่เห็นว่าเป็นภัยเลย ทั้งที่บวชและปฏิบัติด้วยความเห็นภัยในกิเลสแลกองทุกข์ที่กิเลสผลิตขึ้นมาให้ได้รับเสวยผล ความคิดความเห็น คำพูดจา กิริยาอาการที่แสดงออกด้วยความอยาก อยากชนิดใดประเภทใดไม่เคยนำสติปัญญาเข้าไปแยกแยะพิสูจน์เลือกเฟ้นซึ่งดวงกันบ้าง พอมองเห็นสิ่งหนักเบาของกันและกัน และเห็นแง่ความผิดความถูกของกันและกันบ้างเลยแล้ว เราจะถือว่าเราแก้กิเลสที่ตรงไหน

การแก้กิเลสต้องพิสูจน์กิเลสถึงจะรู้เรื่อง พิสูจน์ความคิดความปรุงของตน พิสูจน์ความอยากโน้นอยากนี้ อยากอะไรบ้าง กิเลสมันบกร่องอยู่เสมอ ตามปรกติแล้วความบกร่องมีมันจึงต้องอยากต้องหิว ตาดูไม่มีวันอัมพอ หูฟังไม่มีวันอัมพอ ไม่มีวันเบื่อหน่าย จมูก ลิ้น กาย เครื่องสัมผัสสัมผัสกัน กระแทกกันทั้งวันทั้งคืน ไม่มีสิ่งอัมพอไม่มีวันอัมพอ ในธรรมท่านกล่าวย่อ ๆ ว่า รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส เป็นภัย

เอา ย่นเข้ามาถึงพระเรากับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ที่ว่านี่คืออะไรที่เป็นภัยอย่างยิ่ง นี่ต้องขอภัยจากท่านผู้ฟังผู้อ่านทั้งหลาย พุดตามหลักธรรมอันเป็นหลักธรรมชาติแห่งความจริง ไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบกันเพราะต่างก็มีด้วยกัน เว้นแต่คนตายแล้วเท่านั้นจึงไม่มีสิ่งเหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า ไม่มีรูปใดที่แหลมคมและทิ่มแทงได้ลึกและเจ็บแสบที่สุดถึงชั่วหัวใจแทบสลบไสล หรือถึงขั้นสลบไสลได้ยิ่งกว่ารูปของฝ่ายตรงกันข้าม แนะ ถ้าเป็นชายก็คือรูปหญิง ถ้าหญิงก็คือรูปชาย เสียงก็ไม่มีเสียงใดที่จะเสียดแทงเข้าไปถึงชั่วหัวใจยิ่งกว่าเสียงตรงกันข้าม แนะ กลิ่นก็คือกลิ่นของฝ่ายตรงกันข้ามนั่นแหละ รสก็รสของเพศนั้นแหละ ที่มันทำบุรุษสตรีตาฟางให้บอดให้จมนะ ทำสัตว์โลกให้ติดใจจมนะ นี่ท่านย่นเข้ามาให้เห็นได้ชัด

ผู้เป็นนักบวชจึงควรตระหนกอันนี้ให้ต้ออย่าลึกลับเนื้อลึกลับตัว อย่าเห็นว่าสิ่งใดจะเป็นสิ่งที่มีความสุขความเจริญ เป็นที่พอกพอใจไร้กังวลทั้งหลาย มีความเป็นอยู่

สะดวกสบายไม่มี ถ้าใจยังว้าวุ่นซุ่มซ่ามอยู่กับกิเลสกองทุกข์ทั้งหลาย และสั่งสมขึ้นมาจากในใจนี้อยู่แล้ว เราจะไปโลกไหน เกิดที่ร้อยก็พันชาติก็ตาม ก็จะเป็นภวชนะ รับรองกิเลสและกองทุกข์อยู่ร่ำไป หากจุดหมายปลายทางไม่ได้ ถ้าไม่รีบแก้ไขเสียตั้งแต่บัดนี้ที่ารู้เหตुरु้ผลกันพอสมควร และโอกาสวาสนาแข่งชาววิญญูกำลังอำนวยอยู่เวลานี้

เพศของพระเป็นเพศที่ร่มเย็นปลอดภัย เป็นเพศที่ไม่มีใครสงสัยจ้องมอง ไม่มีใครถือว่าเป็นพิษเป็นภัย และเป็นเพศที่มีโอกาสในการบำเพ็ญธรรมเพื่อประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น แต่ประโยชน์ตนนั้นสำคัญอย่างยิ่งในเบื้องต้น ดังพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญประโยชน์สำหรับพระองค์ ไม่ทรงสนพระทัยกับผู้อื่นเลย แม้แต่พระญาติพระวงศ์ก็ไม่ทรงสนใจเกี่ยวข้อง ทรงบำเพ็ญอยู่ถึงหกพรรษา ในหกพระพรชานั้นเรียกว่าแทบเป็นแทบตาย ติดคุกติดตะรางยังไม่หนัก เท้าพระพุทธเจ้าทรงฝึกฝนทรมาณปราบปรามกิเลสต่อสู้กับกิเลสในเวลานั้นเลย ทั้งนี้เพราะกิเลสอยู่กับคน การต่อสู้กิเลสจำต้องกระทบกระเทือนคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ใครไม่อยากให้กระทบกระเทือนตนเพราะการต่อสู้ปราบปรามกิเลส ผู้นั้นก็ไม่ใช่ผู้รบกับกิเลส ในขณะที่เดียวกันก็ถูกกิเลสรบเอาเหยียบย่ำทำลายเอาใจหัวไม่ขึ้นตลอดไป

นั่นแลกิเลสมันมีกำลังมากขนาดไหน มันให้คนได้รับความทุกข์ขนาดไหน การปราบปรามมันด้วยวิธีต่างๆ นั้นได้รับความทุกข์ความลำบากขนาดไหน ถ้ากิเลสเป็นสิ่งที่หลุดลอยไปได้ง่ายเหมือนสะเก็ดไม้แล้ว ก็ไม่ต้องมีอะไรสั่งสอนกัน พระพุทธเจ้าก็ไม่ต้องทรงลำบาก ไม่ต้องสลบไสล นี่ปรากฏว่าสลบไสลถึงสามหน กิเลสเหนียวแน่นไหม กิเลสเก่งไหม แหลคมคมไหม หรือกิเลสของพระพุทธเจ้าเหนียวแน่นและฉลาดแหลคมคม แต่กิเลสของพวกเราเปราะและหักง่ายทั้งนี้จะตายไป นอนหลับกรนครอกๆ อยู่ก็ฆ่ามันให้ตายได้หรือ แหม พวกเราเก่งยิ่งกว่าครู

ที่พูดเช่นนี้เพราะดูกิจริยาประกอบความเพียรของพระปฏิบัติเรา มักจะทำกันแบบสุกเอาเผากิน รวากับกิเลสนั้นโง่ คอยขึ้นเชียงให้สับยาเอาอย่างง่ายตายตายไปวันละร้อยละพัน โดยไม่คำนึงถึงองค์ศาสดาผู้ทรงทำมาก่อน ซึ่งเป็นตัวอย่างอันดีเยี่ยมบ้างเลย มองดูกิจริยาแห่งความเพียรทำใด มักมีแต่แบบที่กิเลสหันหอมกระเทียมไว้คอยเสียเป็นส่วนมาก จึงกระตุกกันบ้างพอได้สติ

อุบายวิธีที่จะฝึกตนนั้นต้องเอาอย่างเต็มภูมิ พระพุทธเจ้าได้รับความทุกข์ความลำบากเพราะต่อสู้กับกิเลส ก็เหมือนกับนักมวยแชมป์ยืนขึ้นเวทีต่อยกันนั้นแหละ ใครจะเป็นฝ่ายแพ้ยัยชนะมันเจ็บด้วยกันทั้งนั้น นี่พระพุทธเจ้าก็เจ็บก่อนที่จะได้ตรัสรู้ เจ็บจนสลบไสลแต่กิเลสตายเรียบไม่มีเหลือ เราจงถือเอาหลักนี้มาเป็นกฎเกณฑ์เป็นคติ

เครื่องสอนใจ อย่าเอาคนโง่เง่าเต่าตุ่นหรือเซ่อๆ ซ่าๆ อันหาสาระไม่ได้มาเป็นคติเครื่องนำทาง ปกติเราก็เป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว แม้ไม่ถึงขนาดนั้นก็ยังจัดว่าเป็นที่ป็นน่องเป็นญาติกับสิ่งไม่ดีนั้นได้ เพราะกิเลสพาให้เป็น ไม่ใช่อะไรพาให้เป็น จงพากันทราบไว้อย่างถึงใจทุกระยะไป ใจจะไม่ประมาทว่าเราฉลาดกว่ากิเลส

พระสาวกท่านบำเพ็ญเป็นสภาระของพวกเรา ท่านถึงขั้นบริสุทธวิมุตติพุทธโธภายในใจ ก็ล้วนแต่ทุ่มเทกำลังความสามารถลงทุกด้าน ต่อสู้กับกิเลสอย่างสุดฝีมือไม่ออมกำลัง ไม่ตายจึงได้รู้ ถ้าไม่รู้ท่านก็ตาย ขนาดนั้นแหละ กิเลสมันเหนียวไหมพิจารณาดูซิ เราจะเอาออกไปใส่มันทั้งต้นมันได้เรื่องอะไร ทำความเพียรเดินจงกรมพอykk ออกๆ เพียงสองสามก้าวชะงักๆ มองดูแต่หมอน มันได้เรื่องอะไร เราสู้ใหม่กว่ากิเลส มันผลึกหัวใสหมอนนั้นนะ มันผลึกหัวลงที่นอนหมอนมุ้ง เราไม่คิด

เวลาจะประกอบความพากเพียรกลัวแต่จะตาย กลัวแต่จะลำบากลำบาก บทเวลากิเลสเหยียบย่ำทำลายอยู่บนหัวใจไม่มีวันสร้างซาลงบ้างเลยนั้นไม่คิดไม่นึก เราจะหาทางถอดถอนกิเลสได้อย่างไร ถ้าไม่คิดในแง่ของกิเลสว่าเป็นภัยและมีกลมายาต่อเราอย่างไรบ้าง ถ้าคิดอย่างนั้น จิตใจก็ต้องจดจ่ออยู่กับกิเลสอยู่โดยสม่ำเสมอ ในอิริยาบถต่างๆ จะมีสติระมัดระวังตัว เพราะเรื่องกิเลสเป็นอันตรายต่อจิตใจไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย แต่เป็นเรื่องใหญ่โตมากในวงวิญญูที่พาสัตว์ให้เกิดตายอยู่เรื่อยมานั้น มีกิเลสนี้เท่านั้นพาให้เป็นมาและเป็นไป ฉะนั้นจึงต้องระวัง วันหนึ่งแน่นอนที่เราจะได้เห็นกิเลสหงายท้องให้เราดูท้องของกิเลสตายทั้งหงายเป็นอย่างไร นับแต่ปุ-ยา-ตา ทวดของพวกเรามายังไม่เคยเห็นกิเลสเสียทำตายทั้งหงายให้เราดู

ส่วนมากร้อยทั้งร้อยมีแต่กิเลสต่อแยล้ทั้งหงายให้มันดูเสียจนเปื้อจะทนดู ทั้งศพเก่าศพใหม่ เกิด-ตายเคลื่อนสามโลกธาตุจนไม่มีช่องว่าง แต่เราก็ได้เห็นท้องกิเลสที่ตายทั้งหงายเสียแล้ว ด้วยความเพียรของนักรบอันเกรียงไกรในการสงคราม ฉะนั้นจงฟาดฟันหันแหลกลงไปจนไม่มีสิ่งใดเหลือเพราะอำนาจแห่งความเพียร

ที่อธิบายมาทั้งนี้เพื่อที่พวกเราทั้งหลาย จะนำไปพิจารณาและปฏิบัติต่อกิเลส เราอย่าเข้าใจว่ากิเลสมันสุภาพอ่อนโยน นิ่มนวล ถ้าอยากรู้ฤทธิ์ของมันก็เวลาเข้าต่อสู้กันนั้นแหละ จะเห็นว่ามันแข็งแกร่งขนาดไหน เราแพ้มันทุกที แล้วมันจะอ่อนนุ่มที่ตรงไหนเมื่อยังแพ้มันทุกทีที่ต่อสู้กัน เดินจงกรมก็แพ้มัน นั่งสมาธิก็แพ้มัน ทำไหนดก็ไม่แพ้ที่จจะแพ้มัน เพราะความพลังผลอสตินั้นแหละเป็นตัวการให้แพ้มันจากนั้นก็ทำให้เกิดความขี้เกียจอ่อนแอขึ้นมา ความขี้เกียจอ่อนแอก็เป็นเรื่องของกิเลสอีก ฉะนั้น มันมีแต่เรื่องของกิเลสสวมรอยและตามเหยียบย่ำเราอยู่ตลอดเวลา แล้ว

ธรรมจะแทรกลงที่ไหน ต้องแทรกลงที่ความตั้งใจ แทรกที่ความระมัดระวัง ให้มีสติสืบต่อ มีปัญญาคอยสอดส่องฟาดฟันละชิ

สติไม่ได้อยู่กับบทรอบบทยใดก็ให้อยู่กับตัว จึงเป็นสัมปชัญญะคือความรู้สึกตัว อยู่เสมอ จิตเมื่อมีสติเป็นเครื่องรักษาอย่าไม่ถูกกิเลสทำลายได้ง่ายๆ ไม่ถูกกิเลสรบกวนอยู่เสมอ ไม่ถูกกิเลสเหยียบย่ำทำลายอยู่ตลอดไป รักษาตัวอยู่ไม่หยุดไม่ถอย กิเลสก็ค่อยๆ เบาลงไปๆ นี่คือวิธีการของผู้จะนำตนเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นมัชฌิมา คือท่ามกลางแห่งมรรคผลนิพพานอยู่เสมอ คำว่าท่ามกลางได้แก่ความเหมาะสมในการแก้กิเลสทุกประเภทอยู่เสมอ นั่นแล ไม่มีกิเลสประเภทใดที่จะนอกเหนือจากมัชฌิมาปฏิปทาของพระพุทธเจ้าไปได้ และไม่มีกิเลสประเภทใดที่จะไม่ตายไม่ฉิบหายเพราะมัชฌิมาปฏิปทานี้ ถ้าได้นำมาใช้ให้เหมาะสมกับกิเลสประเภทนั้นๆ ด้วยความเอาจริงเอาจัง จึงขอนิมนต์ทุกท่านที่มาศึกษาอบรมนำไปปฏิบัติต่อตัวเองให้เป็นเนื้อเป็นหนังขึ้นมา จนสามารถตั้งตัวได้โดยสมบูรณ์ เพื่อโลกผู้หวังพึ่งธรรมได้อาศัยในอันดับต่อไป

ขอยุติเพียงแค่นี้

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒

ความอยากเป็นมรรคก็มี

ที่นี้ก็ทราบแล้วว่าวัดป่า มีการบำเพ็ญทางจิตตภาวนาโดยถ่ายเดียวเท่านั้น การดำเนินทางด้านจิตตภาวนาต้องอาศัย กายวิเวก เป็นอุปกรณ์แก้จิตวิเวก ความสงบกาย ไม่พลุกพล่านวุ่นวายด้วยหมู่คณะและประชาชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องบ่อยๆ จิตวิเวก เมื่อกายได้รับความสะดวกในการบำเพ็ญแล้ว จิตก็เป็นไปเพื่อความสงบสงัดด้วยจิตวิเวก แล้วก็ไปเป็นอุปกรณ์ให้ถึงอุปริวิเวก ความสงบจากกิเลสอันเป็นธรรมสูงสุด ตามแนวทางของพระพุทธเจ้าที่ทรงดำเนิน และประจักษ์พระทัยมาแล้ว ผู้ต้องการผลดังพระพุทธเจ้าดังพระสาวกท่าน ก็ต้องดำเนินตามแนวแนวทางที่ท่านดำเนินมาแล้วอย่างไร ถ้าหลบหลีกปลีกตัวออกจากร่องรอยแห่งการดำเนินของท่าน ก็เท่ากับหลบหลีกปลีกตัวออกจากผลที่จะพึงได้พึงถึงอย่างท่าน

ต้องคิดเสมอผู้ปฏิบัติ มีหลักเหตุผลเป็นเครื่องรักษาตนเป็นเครื่องบำเพ็ญ เพราะเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญมาก เนื่องจากเหตุผลนั้นรวมเข้ากันแล้วเป็นหลักธรรม ผู้ปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์อย่าปล่อยให้ความอยากเข้าไปเป็นหัวหน้าชักจูง หรือลากถูไป ความอยากของสามัญชนนั้นร้อยทั้งร้อยมักเป็นกิเลสเสมอ ส่วนความอยากที่เป็นไปด้วยเหตุผลนั้นเป็นมรรค เช่น อยากทำบุญให้ท่าน อยากรักษาศีล อยากทำสมาธิภาวนา อยากพ้นทุกข์ เหล่านี้จัดเป็นมรรค มุมนานะเพื่อรบกับกิเลสหรือต่อสู้กับกิเลส โกรธเคียดแค้นกับกิเลส เหล่านี้จัดเป็นมรรค เราเคยมีในลักษณะนี้มาแล้วเหมือนกัน นี่ก็เรียกว่าเป็นทางมรรค เป็นความคิดที่ถูก เพราะเป็นเครื่องหนุนให้มีกำลังใจเพื่อต่อสู้กับกิเลสจนได้ชัยชนะ ถ้าไม่มีกำลังใจไม่มีการมุมนานะ การปฏิบัติก็ไม่มีความสำเร็จประโยชน์เท่าที่ควร

ความมุ่งมั่นและความมุมนานะจึงเป็นสิ่งสำคัญ สุดท้ายก็ไม่พ้นจากอิทธิบาททั้งสี่ไปได้ เราพูดแยกเป็นแขนงๆ ไปเลยๆ ลงท้ายก็อิทธิบาททั้งสี่นั่นแล คือธรรมที่สอนให้มุมนานะเพื่อต่อสู้กับกิเลสทุกด้าน

ฉันทะ ความพอใจ พอใจกับอะไร เช่น พอใจกับมรรคผลนิพพาน ความมุ่งมั่นก็เป็นไปตามกับความพอใจนั้น ถ้าไม่ไปวิริยะ จะไปไหน เรื่องความพากเพียรก็ต้องเป็นไปตามกัน

จิตตะ ท่านว่าให้เอาใจฝึกฝึก นั่นหมายถึงจิตใจมีความผูกพันอยู่กับหน้าที่การงานของตน ที่จะเป็นไปเพื่อความสมหวังนั่นเอง

วิมังสา ได้แก่องค์ปัญญา คือความรอบคอบในงานของตน ได้แก่การประกอบความพากเพียรทั้งภายในและภายนอก

อิทธิบาททั้งสี่ก็รวมลงที่นั่น ผู้ปฏิบัติจึงต้องเล็งทางดำเนินที่พระพุทธเจ้าพาสาวกดำเนินอย่างไร หรือพระองค์เองทรงดำเนินอย่างไร แม้ทรงสั่งสอนสาวกก็ทรงสั่งสอนแบบเดียวกับที่พระองค์ทรงดำเนินและได้ผลมาแล้วนั้น ไม่มีธรรมะอื่นที่พระพุทธเจ้าจะพอลดหย่อนผ่อนผัน เพื่อเป็นความสะดวกสบายแก่สัตว์โลกแล้วได้รับผลเป็นที่พึงพอใจ นอกจากหลักธรรมที่ทรงสั่งสอนไว้แล้วนี้เท่านั้น เพราะเป็นธรรมที่ทรงรับรองในทางเหตุว่าถูกต้อง และในทางผลว่าต้องได้รับตามกำลังแห่งเหตุไม่สงสัย เมื่อเหตุก็ทรงบำเพ็ญมาแล้ว ผลก็ทรงได้รับมาแล้วอย่างนั้น จึงต้องนำวิธีการเหล่านี้มาสั่งสอนสัตว์โลกนับตั้งแต่สาวกลงมาโดยลำดับ จะปลีกแหวะจากนี้ไม่ถูกทางแห่งสาวกชาตธรรม

ผู้ปฏิบัติจึงพยายามให้มีงานน้อยที่สุด งานอย่างอื่นเช่นงานที่เกี่ยวข้องกับความ เป็นอยู่อาศัย เช่น ทำโน้นทำนี้ก็พยายามให้มีน้อยมาก หากมีความจำเป็นแล้วก็ทำ แต่แล้วให้ทำความเข้าใจไว้เสมอ ไม่เผลอตัวเพลินไปกับการงานทั้งหลาย โดยถือว่าเป็นความสะดวกสบายเป็นเครื่องแก้รำคาญ จนกลายเป็นนิสัยใฝ่ใจกับงานภายนอกที่ไม่จำเป็น นี่คือการคิดผิด การห่างเหินจากความเพียรไปในกิจการภายนอกนั้น จะเป็นการแก้รำคาญได้อย่างไร ความรำคาญเป็นเรื่องของกิเลส การแก้ความรำคาญต้องชำระจิตใจ ต้องบังคับบัญชาจิตใจที่กิเลสมันพาให้อยากทำอะไร พาให้อยากไปไหน นั้นต้องหักห้ามกันจึงเป็นทางถอดถอนกิเลส เป็นการแก้กิเลสตัวพาให้รำคาญไม่มีสิ้นสุด

ผู้ที่ท่านดำเนินได้รับผลมาแล้วท่านดำเนินกันอย่างนั้น เฉพาะครั้งพุทธกาลแล้ว รู้สึกว่างานจิตตภาวนาเป็นงานหลักแหล่งของสมณะของใจจริง ๆ เป็นแก่นของพระศาสนาจริง ๆ ไม่มีงานอื่นใดเข้ามาวุ่นวายทับถมโจมตีกันให้ยุ่งเหยิงอย่างสมัยปัจจุบัน งานขึ้นไหนก็เป็นงานเพื่อถอดถอนกิเลสทั้งนั้น ครั้งพุทธกาลท่านดำเนินกันอย่างนั้น ความคิดความนึกปรุงแต่งในเรื่องอะไรต้องอยู่ในความระมัดระวัง อยู่ในความมีสติมีปัญญาเครื่องไตร่ตรองเสมอ ไม่ได้คิดไปตามยถากรรมอันเป็นเรื่องของกิเลสหลุดลางพาให้คิดให้ปรุงไป การพูดการกระทำทุกสิ่งต้องใช้ความพินิจพิจารณาอยู่เสมอ จึงชื่อว่าเป็นผู้มีสติ เป็นผู้ระวังรักษาดน เป็นผู้บำรุงรักษาใจให้เจริญในธรรมทั้งหลาย ไม่ใช่ปรนเปรอใจด้วยปุ๋ยบำรุงกิเลส ดังพวกเราชาวพุทธเหมือนกัน

ใจเมื่อได้รับการบำรุงรักษาด้วยดีโดยอรรถโดยธรรม เฉพาะอย่างยิ่งด้วยสติปัญญาอันแลเห็นไม่พิน จิตย่อมจะได้รับความเยือกเย็นมีความสุขขึ้นไปโดยลำดับ การทุกข์ยากลำบากด้วยการประกอบความเพียรนั้นอย่าถือเป็นอุปสรรค อย่าถือเป็นข้อหนักใจสำหรับผู้ต้องการจะถอดถอนกิเลส ซึ่งเป็นภัยอันสำคัญอยู่ภายในใจให้หมดสิ้นไปโดยลำดับ ต้องถือความเพียรเป็นสำคัญกว่าเรื่องที่ว่าหนักใจสู้ไม่ไหวไปไม่รอด จอดอยู่แค่กระเพาะแค่เขียงสับยาที่นั่นหอมกระเทียมของกิเลส เพราะเคยถูกมันดัดสันดานมาพอแล้ว นักปราชญ์ท่านเดินอย่างนั้น

ดังที่เคยได้พูดให้ฟังหลายครั้งหลายหนแล้วว่า สวาทท่านประกอบความพากเพียร ได้รับความทุกข์ความลำบากมีจำนวนมากทีเดียว ก่อนที่จะได้บรรลุธรรมเป็นขั้น ๆ จนถึงขั้นธรรมอันสุดยอด ไม่ใช่ท่านผู้ล้างมือเปิบด้วยการถือความลำบากลำบากในการประกอบความเพียรว่าเป็นอุปสรรค แล้วท้อถอยต่อความพากเพียรไปเสียดังนั้นหาไม่ เมื่อนำสิ่งเหล่านี้เข้าไปเป็นเครื่องสนับสนุนก็แสดงว่าเป็นการทำลายตัวเอง และเป็นการทำลายวงศ์สกุลของพระศาสนาซึ่งท่านพาดำเนินมา ท่านสำเร็จมรรคผลนิพพานด้วยความพากเพียร ท่านสำเร็จมรรคผลนิพพานด้วยความอดุสสำหพยายาม ด้วยความหนักก็เอาเบาก็สู้ ขึ้นชื่อว่าเป็นความเพียรที่ชอบธรรมแล้วไม่ถอยหลัง แบบนั่งคอยนอนคอยมรรคผลนิพพานให้ลอยมาสวมใส่ให้เองโดยไม่ต้องทำอะไรให้ลำบาก อันเป็นวิสัยของคนสิ้นทำบัตชบชอบและปรารถนากัน

นี่คือทางเดินของปราชญ์ท่านที่เดินมาแล้ว ไม่มีทางอื่นให้เลือกเดินได้ หากว่ามีทางอื่นให้เป็นที่สะดวกสบายในการดำเนินของสัตว์โลกแล้ว ใครจะฉลาดเหนือพระพุทธเจ้าไม่มี จะทรงแยกแยะให้สัตว์โลกทั้งหลายได้รับความสะดวกสบายด้วยกันโดยไม่ต้องได้รับความลำบากเหมือนพระองค์ เหมือนสวาททั้งหลาย ที่พระองค์พาดำเนินมาแล้วนั้นเลย จะต้องแยกแยะหาความสะดวกให้ มัดคดมันโค้งก็พยายามหาทางลัดให้ มันลำบากลำบากจนจรูระในวิธีการเดินก็หาความสะดวกให้โดยลำดับ ๆ จนถึงขนาดเอาหมอนมัดติดคอให้เลย พระองค์ก็จะทำให้ไม่ต้องลำบาก ล้มที่ไหนก็เป็นหมอนและหลับที่นั่น เป็นมรรคผลนิพพานที่นั่น ไม่ต้องประกอบความพากเพียรให้ลำบากลำบากอะไรเลย เรียกว่า ธรรมสะดวกศาสนาสบาย เอ้า ตถาคตได้พิจารณาค้นคว้าหมดแล้ว เห็นธรรมสะดวกอย่างยิ่งแล้ว จึงได้นำมาสอนท่านทั้งหลายว่า เอ้านอนนอนมันเลยถ้าอยากนอน มรรคผลรออยู่แล้ว พระองค์จะต้องแสดงอย่างนี้ ไม่ใช่ขัดใจสัตว์โลกผู้ชอบธรรมสะดวกสบาย

แต่นี้ไม่มีทางใดนอกจากมัชฌิมาที่ทรงแสดงไว้แล้วนี้ ว่าเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่งแล้ว จะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ เพราะกิเลสทุกประเภทไม่เคย

เปลี่ยนแปลงตัวเองเป็นอย่างอื่น พอที่จะเปลี่ยนแปลงมัชฌิมาธรรมให้เป็นไปตามนั้น ได้เลย ด้วยเหตุนี้เมื่อกิเลสแสดงตัวแสดงอาการออกมาอย่างไร มัชฌิมาใดที่เหมาะสมกับกิเลสประเภทใด ซึ่งจะปราบปรามมันให้อยู่ในเงื้อมมือของมัชฌิมาชั้นนั้นๆ จำต้องทุ่มเทมัชฌิมาชั้นนั้นๆ ลงไปให้เหมาะสมกับกิเลสประเภทนั้นๆ จนบรรลุไปยังจากใจ โดยไม่ต้องลดละท้อถอย เรื่องเป็นอย่างนี้ขอให้พากันเข้าใจเอาไว้ และให้ทำความเข้าใจกับตนเองอย่างซึ้ง อย่าสักแต่ว่าฟังเฉยๆ แล้วไม่แน่ใจ หากความแน่นอนในใจไม่ได้แบบหลักปักชั้วควายคอยแต่จะล้ม นั้นไม่ใช่ผู้ดำเนินเพื่อความพ้นทุกข์ จะเกิดความท้อถอยอ่อนแอและล้มเหลวไปในวันหนึ่งแน่นอน

อย่าเอาเรื่องอดีตในการประกอบความพากเพียร ที่ได้รับความทุกข์ความลำบากเข้ามาเป็นอุปสรรคต่อการบำเพ็ญในปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้เกิดความท้อใจอ่อนแอไปได้ ให้มุ่งมั่นต่อสู้กับกิเลสที่ยังเหลืออยู่มากน้อยรำไป สมมุติว่าจิตใจมีความฟุ้งซ่านก็แสดงว่า นี่กิเลสกำลังแสดงลวดลายทำลายเราเต็มที่ จุดลากเราจนถลอกปอกเปิกและจะตายทั้งเป็นอยู่แล้วเวลานี้ ถ้าเราไม่ช่วยตัวเองด้วยความพากเพียร ความอดความทน เราจะช่วยตนด้วยวิธีใด พระพุทธเจ้าท่านทรงสอนไว้อย่างไรบ้าง จงรีบหาศารัตราธรรมาธูรนั้นเข้ามาต่อสู้แก้ไขทันที ไม่นอนใจให้มันกล่อมได้ นี่ชื่อว่าเป็นอุบายที่ถูกต้อง

อย่านำเอาเรื่องอดีตหรืออนาคต ซึ่งเป็นความลำบากผ่านมาแล้วมาเป็นอุปสรรค เช่น เคยทำมาแล้วได้รับความลำบากอย่างนั้นๆ ไม่เห็นได้อะไร และอนาคตเราก็จะต้องลำบากลำบากอย่างนี้ไป ล้วนแต่สร้างขวากหนามไว้สำหรับกั้นทางเดินของตน จะไปไหนก็ไปไม่รอด ต้องจอตดมอยู่ในปัจจุบันนั้นแบบจมปลัก ท่านเรียกว่า จมปลัก หากทางไปไม่ได้ นี่ไม่ใช่ทางนักปราชญ์ และไม่ใช่ทางของผู้ปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง จงพากันระวังอย่าให้เกิดขึ้นได้จะเป็นภัยแก่ตน

ทางนักปราชญ์ท่านยัตถธรรม วิริเยน ทุกขมจฺเจติ การหลุดพ้นจากทุกข์นั้นต้องหลุดพ้นด้วยความเพียรเป็นหลักสำคัญ นี่เป็นธรรมยีนยง จงตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ อย่าไปคำนึงในเรื่องมรรคผลนิพพานว่าอยู่ที่ไหนมันเสียเวลา และดีไม่ดีสร้างความวุ่นวายส่ายสั่ว ความสงสัยสนเท่ห์ต่างๆ ให้แก่จิตใจของตนซึ่งไม่เป็นประโยชน์อะไร นอกจากเป็นการทำลายความมุ่งหวังมรรคผลนิพพานที่ตนจะพึงได้พึงถึงให้ด้อยลงไปจนก้าวไม่ออก

ความคิดใดที่จะเป็นข้าศึกต่อมรรคผลนิพพานให้พึงทราบว่าเป็นความคิดนั้นเป็นเรื่องของกิเลส เพราะกิเลสต้องมีแรงอนมาก มีเล่ห์เหลี่ยมมาก แหลมคมมากอยู่เสมอ ไม่มีสิ่งใดในโลกทั้งสามนี้จะเหนือกิเลสไปได้ นอกจากธรรมเท่านั้น ฟังซิ เรื่องความแองอนเรื่องความมีเล่ห์เหลี่ยมอันแหลมคมสลบซับซ้อน จนกระทั่งเราผู้ตั้งหน้าทำกิเลสตัว

กำลังกดหัวอยู่ที่เคลิ้มหลับไปตามมันโดยไม่รู้สึกตัว และไม่เห็นโทษของมันว่ากิเลสเคยให้โทษแก่เรามากและนานเพียงไร แม้บัดนี้ก็ให้โทษแก่เราในปัจจุบันจิต และยังคงให้โทษแก่เราต่อไปอีกไม่มีเวลาสิ้นสุด เหล่านี้ไม่มีความระลึกรู้ได้เลย เพราะความแหลมคม เพราะความกล่อมอันสนิท เพลงของกิเลสนี้ไพเราะเพราะพริ้งมากที่สุดทีเดียว ใครฟังแล้วต้องติดใจและหลับจมไปด้วยกิเลส

นี่พูดถึงเรื่องอำนาจความฉลาดแหลมคมของกิเลส ในสามโลกธาตุนี้เป็นบริษัทบริวารของกิเลสทั้งนั้นนอกจากธรรมะ มีธรรมะเท่านั้นมีอำนาจมากเหนือสิ่งเสวร้ายทั้งหลาย คือกิเลสทุกประเภท ซึ่งจะสามารถนำมาระงับดับกันได้ ด้วยมัชฌิมาปฏิบัติที่พระองค์ท่านประทานไว้แล้วโดยสมบูรณ์ ให้ยึดเอาหลักนี้เป็นเครื่องปกครองตนและเป็นเครื่องปราบปรามกิเลสให้สิ้นซากไปจากใจ อย่าเสียดาย ไม่มีกิเลสตัวใดที่น่าเสียดาย เพราะพาให้เกิดให้ตายเวียนว่ายในกองทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น

ผู้ดำเนินจะได้เห็นความสว่างกระจ่างแจ้ง เห็นความเบาอกเบาใจของตนไปโดยลำดับ ด้วยความพากเพียรหนักบ้างเบาบ้างไปตามจังหวะในเชิงรบ ถ้าไม่มีความพากเพียร จะเอาแต่ความสะดวกเข้าว่า นั่นก็เป็นเชิงของกิเลสต่อๆ เเท่กับการเพิ่มพูนกิเลสให้มากขึ้น สุดท้ายเลยก้าวไม่ออก เดินจงกรมก็ก้าวขาไม่ออก จะกำหนดจิตตภาวนาก็เหมือนอกจะแตกคับแน่นในทรวงอก จะทำอะไรก็ทำไม่ได้ มีแต่กิเลสหนีบเอาบังคับเอา บีบบีบไฟเอาเสียจนแหลกหาทางเดินไม่ได้ ตายจมอยู่ในวัฏสงสารไม่รู้ก็กับที่กัลป์หาประมาณไม่ได้เลย นั่นเป็นของดีแล้วหรือ เราควรนำมาพิจารณาด้วยดี

ทุกข์ก็ช่างเถอะ ในโลกนี้ไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบ ขึ้นชื่อว่าความทุกข์แล้วไม่ว่าจะเป็นเศรษฐี กุฎุมพี มีเงินสักกี่หมื่นกี่แสนล้านก็ตาม ไม่ว่าใครจะมีความรู้ความเฉลียวฉลาดเรียนจบปริญญาไหนมากก็ตาม ไม่ว่าคนโง่คนฉลาด คนมีฐานะและคนจน ขึ้นชื่อว่าได้ก้าวเขมาติดคุกในเรือนจำทั้งสามชั้นนี้แล้ว คือ กามโลก รูปโลก อรูปโลก จะต้องอยู่ในความควบคุมของนายเหนือหัวคือกิเลส มีความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหาเป็นตัวการสำคัญ ไม่พ้นไปได้สักรายเดียว แล้วเราจะสงสัยที่ไหนว่าโลกนี้มีความสุขความสบายหายกังวลหม่นหมอง ไม่ต้องนั่งนอนกอดทุกข์กัน

ความทุกข์นั้นได้รับด้วยกันทุกคน ขึ้นชื่อว่าเป็นนักโทษแห่งความเกิดแก่เจ็บตาย กิเลสเป็นผู้รั้งตรึงใจไว้ทุกระยะ กิเลสเป็นผู้บังคับบัญชาบีบคั้นอยู่ตลอดเวลาภายในใจ แล้วรายไหนจะไม่มีทุกข์ในโลกนี้ เราสงสัยทุกข์กับผู้ใดว่าไม่มี มีแต่ผู้แบกกongทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น แบกกongทุกข์โดยปกติของชั้นนี้ แบกทุกข์ด้วยการวิ่งเต้นชวนชวาย ด้วยการเจ็บไข้ได้ป่วย แล้วยังแบกกongทุกข์เรื่องเกี่ยวกับความวุ่นวาย ความ

กระทบกระเทือนภายในใจมากน้อยยังเป็นของสำคัญ ในโลกนี้มีแต่กองไฟเผาหัวใจอยู่ตลอดเวลาไม่ว่ารายไหนๆ เรายังสงสัยจุดใด ตอนใด เกะใด ว่าจะเป็นที่มีความสุข ความสำราญบานใจ ขึ้นชื่อว่ากิเลสเป็นผู้บีบบังคับในหัวใจอยู่แล้ว

เมื่อได้พิจารณาให้ชัดเจนอย่างนี้แล้ว ความเพียรจะหนักมากน้อยเพียงไรก็พอรู้ พอผิดพอเพี้ยนกันทั้งนั้นแหละคนเรา เมื่อไม่ได้สงสัยว่าโลกนี้จะให้ความสุขอะไรบ้าง เพราะเต็มไปด้วยกองทุกข์ นอกจากเที่ยวขว้างเอาเครื่องหลอกๆ ลวงๆ มาประดับหน้าร้านเท่านั้น ภายในมีแต่ไฟไหม้แกลบ คือไหม้อย่างลึกลับอยู่ภายในหัวใจก็มี ไหม้แสดงออกมาอย่างเปิดเผยทางกิริยามารยาท ผิพรรณวรรณะก็มี แสดงความรุ่มร้อนให้พิโรธพินเสียอกเสียใจก็มี ที่สุขอยู่ภายในจิตใจแดงโร่ทั้งวันทั้งคืนนี้มีจำนวนมาก ไม่เว้นชาติชั้นวรรณะเลยที่ไฟกองนี้จะไม่สุขอยู่ภายในจิตใจได้ เพราะกิเลสก็คือไฟ เราสงสัยอะไรที่ตรงไหนบ้าง นอกจากเป็นทะเลไฟเพราะกิเลสไปตามๆ กันเท่านั้น

การประกอบความเพียรที่ว่าเป็นทุกขนั้น เป็นทุกขด้วยความชอบธรรมเพื่อจะหนุนให้หลุดพ้น เพื่อจะถอดถอนตนออกจากไฟทั้งหลายที่กำลังไหม้รอบจิตใจอยู่เวลานี้ เรายังเห็นว่าเป็นทุกขในความเพียรอย่างนี้อยู่แล้วก็จะหาทางไปไม่ได้ ต้องตายจมกองนรกอเวจีในมนุษยโลกนี้อยู่ตลอดก็ตลอดกาลปี หากกำหนดกฎเกณฑ์ไม่ได้ คือหาความแน่นอนในกำเนิดที่เกิดในภพชาตินั้นๆ ไม่ได้ ซึ่งล้วนแต่กองทุกข์ทั้งมวล การประกอบความเพียรเพื่อจะถอนเชื้อไฟที่เผาผลาญภายในจิตใจ และเชื้อที่ชักจูงจุดลากเราไปเกิดในภพน้อยภพใหญ่ในใจอันได้แก่กิเลสอวิชชา เป็นสิ่งที่ควรใช้ความเพียรพยายามอย่างยิ่ง

หนักก็หนัก เบาก็ยอมรับ ทุกข์ขนาดไหนก็สู้กัน ขึ้นชื่อว่านักรบแล้วไม่มีถอยหลัง เพราะพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของเราไม่ได้พาให้ถอยหลัง สาวกทั้งหลายไม่ใช่ผู้ถอยหลัง ผู้ก้าวหน้าเดินเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ จนหลุดพ้นไปโดยถ่ายเดียว จึงได้ปล่อยวางความพากเพียรในแนวรบ แล้วเสวยวิมุตติสุขภายในใจทั้งที่ชั้นธัมมจรองตัวอยู่ และเสวยวิมุตติสุขในพระนิพพาน เพราะความทุกข์เพียงเล็กน้อยทางความเพียรในอัทธภาพเดียวหรือเพียงช่วงเวลาไม่กี่เดือนก็ปี การประกอบความเพียรตั้งแต่ชั้นเริ่มต้นจนได้ตรัสรู้หรือบรรลุธรรม บางองค์ก็นานเป็นปี บางองค์ก็รวดเร็ว บางองค์เพียงครู่เดียวก็มี ตามอำนาจวาสนาบารมีที่สร้างมามากน้อยต่างกัน นักปฏิบัติเพื่อความรู้อัจฉแทงตลอดในธรรมทั้งหลาย จึงไม่ควรนำความช้าความเร็วของท่านที่ปฏิบัติและบรรลุธรรมไปแล้ว มาเป็นอารมณ์ฝ่ายกิดขวางตัวเอง จะทำให้เสียกำลังใจและก้าวไม่ออก

นี่เราก็เกิดในท่ามกลางแห่งวาสนาบารมีอยู่แล้ว ดีเราก็ทราบได้อย่างชัดเจน ชั่วก็ทราบได้อย่างชัดเจน บุญบาปก็ทราบอยู่ประจักษ์ใจ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเราก็ได้ศึกษาเล่าเรียน ครูบาอาจารย์ทั้งหลายท่านก็แนะนำสั่งสอนวิธีการดำเนิน ทั้งเรื่องบุญเรื่องบาป เรื่องกิเลสตัณหาอาสวะ เรื่องอรรถเรื่องธรรม ให้เราฟังทุกแง่ทุกมุม ก็ควรจะซึ้งภายในใจด้วยความเชื่อความเลื่อมใสให้หนักลงไป เพื่อเป็นอุปกรณ์แก่ประโยชน์พยายามของเราจะได้ก้าวหน้า ก้าวเข้าสู่สันติธรรมคือความสงบโดยลำดับ จนถึงสันติธรรมอันราบคาบ ด้วยความตะเกียกตะกายของเราที่เดินตามครู คือพระพุทธเจ้าซึ่งสลับถึงสามครั้งก่อนจะได้เป็นศาสดาขึ้นมา เอนั้นละมาเป็นตัวอย่างมาเป็นแบบเป็นฉบับ

อย่าหาเอาคนชี้เกี้ยวชี้คร้านอ่อนแอมาเป็นแบบฉบับ จะกลายเป็นคนหมดคุณค่าหมดราคา หาทางก้าวเดินไม่ได้ เป็นโมฆะภิกษุ อยู่ไปกินไปหาความหมายไม่ได้ภายในจิตใจ ทั้ง ๆ ที่ธรรมะมีความหมายเต็มตัวภายในใจของผู้ปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจัง เอ้า จงพากันตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติแบบตายเอาดาบหน้า อย่าถอยหลังให้กิเลสหัวเราะเยาะ จะทนอายุไปตลอดก็กลับไปไม่มีวันสร้างชา

การพิจารณา ท่านผู้ใดนั่งในอาการใดในเบื้องต้นแห่งการพิจารณาหรือการสมถกรรมฐานจะมีความสะดวกเหมาะสมกับจริตของตนในธรรมบทใด ซึ่งได้เคยอธิบายให้ฟังแล้ว ฟังยึดเป็นหลักเป็นเกณฑ์ เช่น พิจารณา เกสา กำหนดเกสาก็เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ กำหนดบั้นนั้น ๆ ให้จริงจัง อย่าปล่อยใจให้เผลอเผลอไปที่อื่น ถึงวาระที่จะบริกรรมก็บริกรรม ถ้าเป็นความถนัดในการบริกรรมก็บริกรรม หรือถนัดในระยะเวลาต่อไปเป็นความดูดีที่ที่จะต้องพิจารณาตามเรื่องของ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ จนกระทั่งถึงอาการ ๓๒ ให้ตลอดทั่วถึง ซึ่งมีอยู่ภายในร่างกายเรานี้ก็พิจารณา ให้มีสติติดแนบไปทุกกระยะ ทุกประโยชน์แห่งความเพียรพยายาม กิเลสจะไม่เข้ามาแทรกแซง กิเลสจะไม่เข้ามาจุดลาก ถ้าสติยังกำกับอยู่กับความรู้คือใจนั้นเมื่อไร ใจจะมีความปลอดภัย และใจจะทำงานตามหน้าที่ ปัญญาเป็นผู้สอดส่องตรองดูความจริงที่มีอยู่ในร่างกายนี้ที่ท่านว่าสังขาร

เวลาทำใจให้มีความสงบก็ตั้งหน้าตั้งตาทำ ให้มีสติอยู่นั้น เรื่องของโลกทั้งมวลมันเป็นไปจากจิตเราดวงเดียวนี้แหละ เป็นตัวโลกเป็นตัวก่อเรื่องก่อราวทั้งหลาย ถ้าความรู้มารวมตัวเสียอย่างเดียวโลกนี้ก็เหมือนไม่มี เพราะไม่มีผู้ไปปรุงไปแต่งไปหลอกไปหลอนให้ความหมายอย่างนั้นอย่างนี้ ดีชั่วสวยงามหรือกว้างแคบสูงต่ำประการใดออกจากจิตดวงเดียวนี้เท่านั้น เป็นผู้ไปวาดภาพหลอกตนอยู่ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน

ในการปฏิบัติถ้าได้จัดจ่อเข้าไปที่จิตจริงๆ จะเห็นเรื่องราวของจิตที่แสดงตัวอยู่ตลอดเวลา เกี่ยวกับเรื่องดินฟ้าอากาศ ต้นไม้ ภูเขา บุรุษหญิงชาย เรื่องโลกสงสารมากน้อย มีแต่เรื่องของจิตเป็นผู้ปรุงผู้แต่งแล้วก็ตื่นเงาตัวเอง เพลินไปตามเงา เสร้าโศกไปตามเงาของตัวอยู่ตลอดเวลา นี่ชั้นธัมมหลอก ชั้นธัมมนี่มาจากจิตที่ไม่บริสุทธิ์คือ อวิชชาเป็นต้นเหตุ อวิชชาปุจฉยา สงขารว มันทมนกันออกมาเรื่อยๆ ให้ปรุงให้แต่งให้เกิดความสำคัญมั่นหมาย อยู่เฉยๆ อยู่โดดเดี่ยวมีแต่ความรู้ล้วนๆ มั่นอยู่ไม่ได้ เพราะกำลังของสติปัญญาไม่พอที่จะหักห้ามจิตไม่ให้ปรุงไม่แต่ง ไม่สามารถที่จะกำจัดความคิดในแง่ต่างๆ ให้สิ้นไปจากใจ เหลือไว้แต่ความสงบราบคาบ ให้เห็นความจริงภายในจิตดวงเดียวคืออะไรได้

จิตดวงเดียวคือความรู้กับความอัศจรรย์อย่างเดียวกัน ไม่มีอันใดเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นสองเลย จิตแท้เป็นอย่างนั้น ในขณะที่เราต้องการความสงบ เราก็ไม่พึงเกี่ยวข้องกับอะไร ให้ดูจุดที่จิตจะกระเพื่อมผลัดกันออกมาให้คิดให้ปรุง มั่นบอกอยู่ชัดๆ ถ้ามีสติ เอ้า จิตแสดงเป็นอะไรให้ถือนั้นเป็นอารมณ์ ถือนั้นเป็นจุดเป็นหมาย ถือนั้นเป็นเป้าหมาย กำหนดสติลงที่จุดนั้น จะว่าพุทธโธก็ให้อยู่กับตรงนั้นให้ถึยบเข้าไป ดูซิมันเป็นอย่างไร แล้วมันจะมีเรื่องมีราวหลอกเจ้าของไหม

ถ้าลงสติได้กำกับจิตด้วยดีแล้ว จิตจะปรุงออกมาเป็นเรื่องหลอกเจ้าของไม่ได้ เรื่องต่างๆ ที่เคยผ่านๆ ไปแล้วก็ปีก่เดือนก็แล้วเวลามันมาสูมอยู่ในหัวใจ และหลอกเราตลอดเวลาอันมันมาจากไหน เรื่องนั้นเป็นแล้วผ่านไปแล้วก็ปีก่เดือนมันหายไปหมดแล้ว แต่จิตดวงนี้มันไม่หาย อารมณ์อันนี้มันปรุงขึ้นมาอยู่เรื่อยๆ หลอกเจ้าของอยู่เรื่อยๆ เพลินอยู่กับตุ๊กตาเครื่องเล่นของเด็กภายในใจของตัวอยู่อย่างนั้น จงสังเกตดูให้ดีจะเห็นได้อย่างชัดเจน ไม่นอกเหนือไปจากที่กล่าวนี้เลย เพราะนี่ได้พูดตามเรื่องความจริงที่เป็นอย่างนั้นจริงๆ ได้พิจารณาอย่างนั้นมาแล้วไม่สงสัย

เอ้า จะพิจารณา เกสา โลมา นขา ทันทา ตโจ ตลอดอาการ ๓๒ ก็ให้รู้ตั้งแต่อาการเหล่านี้เท่านั้น อย่าเอาความรู้นี้แยกไปปรุงไปแต่งให้มีภาพนั้นเรื่องนั้นเข้ามาแทรก จนกระทั่งกลบเกลื่อนหรือทำลายวัตถุที่เราพิจารณา หรืออารมณ์ที่เราพิจารณานี้ สูญหายไปเสีย เหลือแต่กิเลสเครื่องยั่ววนกวนใจ ภาวนาวันไหนก็ไม่ได้เรื่องได้ราว มีแต่เรื่องไม่ต้องการ เพราะกิเลสมีอำนาจมาก มันจุดมันลากมันผลักมันดันออกไปได้อย่างง่ายดาย ถ้าเราไม่ฝึกหัดเอาจริงเอาจัง เอาความตั้งใจเข้าว่าอย่างมั่นเหมาะกันจริงๆ จะไม่เห็นเรื่องของตัวเอง แล้วก็ตื่นเงาสำคัญมั่นหมายไปต่างๆ อยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น เพื่อความแน่ใจจงมีสติเป็นเครื่องกำกับรักษาให้ดี ให้เห็นผลในการปฏิบัติภาวนาของตน

ท่านว่าสมาธิ ๆ เป็นยังไง คือความมั่นคง ความแน่นหนา ความตั้งมั่นของใจ จิตสงบจิตก็มั่นเท่านั้นเอง ถ้าไม่สงบก็รวนเร เอนเอียงไปที่โน่นที่นี้หาความเป็นตัวของตัวไม่ได้แม้แต่ขณะเดียว จิตมีความสงบ คำว่าสงบก็คือสงบความคิดความปรุงต่างๆ ซึ่งเคยยั่ววนกวนใจมาแต่ก่อนนั้นแล เหลือแต่ความรู้อันสงบแน่วอยู่นั้น ใจก็สบายไม่มีอะไรบกวน นั้นเรียกว่าจิตสงบ สงบหลายครั้งก็เป็นสมาธิ คือความแน่วแน่นมั่นคงของใจขึ้นมา ให้ได้ชมสมาธิสมบัติที่ตนชวนชวยได้มาเอง

วาระต่อไปจะพิจารณาให้เป็นปัญญาก็พึงพิจารณาดังที่กล่าวมานี้ แยกแยะดูร่างกายส่วนต่างๆ ให้ดี จะเอาข้างนอกมาเป็นปฏิภาคเป็นอบุคคลชนิดก็ได้ ไม่ว่าจะรูปหญิงรูปชายมันติดได้ทั้งนั้นแหละ ไม่ว่าจะข้างนอกข้างในติดได้ เป็นสมุทัยได้ เมื่อนำมาพิจารณาให้เป็นมรรค ให้เป็นทางเดิน ให้เป็นธรรม เป็นเครื่องแก้เครื่องถอดถอนกิเลสทำไมจะเป็นไม่ได้ พิจารณาแยกแยะออกเป็นเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ได้ หรือจะพิจารณาเป็นอสุภะอสุภังก็ได้ ดูมันมีแต่เรื่องอสุภะอสุภัง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กองกันอยู่เต็มตัวสัตว์ตัวบุคคล ตัวเขาตัวเราไม่มีบกพร่องแม้แต่รายเดียว ทำไมจึงไม่เห็นของจริงมีอยู่เต็มตัวเต็มใจ นั่นคือความจริง ใจเรามันป็นเกลียวกับธรรมอยู่รำไป มันถึงได้เหยียบย่ำแต่ชวากแต่หนามคือกิเลสตัณหา ยกหัวใจอยู่ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอนหาความสงบสบายไม่ได้ ก็เพราะจิตใจป็นเกลียวกับความจริงคือธรรม

จงพิจารณาให้เห็นตามที่ท่านสอนไว้ตั้งแต่ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ซึ่งบอกชัดๆ อยู่แล้ว ถลกหนังออกมาดูซิเป็นยังไง คนทั้งคนดูได้ไหม มันมีหญิงมีชายที่ไหนเมื่อถลกหนังออกมาแล้ว ความสวยความงามปรากฏอยู่ที่ไหน ก็มีแต่หนังบางๆ หลอกอยู่ข้างนอกเท่านั้นเอง ก็ทราบแล้วว่าหนัง ดูให้ซึ่งซึ เมื่อถลกหนังออกแล้วเป็นยังไร สวยงามไหม เอ้า ดูทั้งหนังด้วย ข้างในข้างนอกของหนังเป็นอย่างไร แล้วดูเนื้อ ดูเอ็น ดูกระดูก ดูเข้าไปทุกแง่ทุกมุมในอาการต่างๆ จนกระทั่งถึงอาหารใหม่อาหารเก่าเต็มไปด้วยป่าช้าผีดิบของปฏิกุลโสโครกเนาเหม็นเต็มตัว ทั้งเขาทั้งเรามันมีที่ตรงไหนที่ว่าสวยงาม ว่าน่ารักใคร่ชอบใจนะ มันหาเรื่องราวหลอกตัวเองอย่างสดๆ ร้อนๆ อย่างตื้อๆ ต้านๆ ไม่ฟังเสียงอรรถเสียงธรรมบ้างหรือจิตนี้ ฟาดกันลงไปให้เห็นเหตุเห็นผลเป็นไร

นี่แหละคือความตื้อต้านของจิต ที่กิเลสยึดเป็นเครื่องมือต่อสู้กับความจริงคือธรรม ใจจึงไม่ยอมเป็นไปตามความจริง ฉะนั้นมันถึงได้เกิดความทุกข์ความลำบากแก่จิตใจอยู่เสมอ ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหนมันมีแต่ไฟกองนี้แหละเผาอยู่ตลอด เฉพาะอย่างยิ่งไฟราคะตัณหา เพราะความป็นเกลียวกับธรรมคืออสุภะอสุภัง ซึ่งมีอยู่เต็มในร่างกายของทุกคน กองป่าช้า กองอสุภะอสุภัง กองปฏิกุลโสโครกเต็มไปหมด ตั้งแต่เบื้องบนลง

เบื้องล่าง ไม่มีชั้นใดที่จะพอนำดูน่าชมบ้างเลย แม้เช่นนั้นมันก็ยังเสกสรรได้ลงคอว่าเป็นของสวยของงาม ถึงกับจิตใจเกิดความกำเริบอยู่ไม่เป็นสุข มีแต่เรื่องของตัวหลอกตัวเองทั้งนั้นไม่ใช่อะไรจากที่ไหนมาหลอกนะ

รูปก็สักแต่ว่ารูปมีอยู่ตามความจริงของตน เราจะดูก็ตามไม่ดูก็ตาม คิดแง่ใดก็ตามไม่คิดก็ตาม เขาไม่มีความหมายสำหรับรูปอันนั้นๆ ผู้ไปเห็นนี้แหละมันมาเกิดปัญหา เกิดเรื่องเกิดราวขึ้นมาในตัวผู้รู้ผู้เห็นนี้แหละ ไปปรุงแต่งไปสำคัญมันหมายความว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็หลงความสำคัญมันหมายของตน เคลิบเคลิ้มไปตาม ผลที่ปรากฏก็คือความทุกข์ ความแน่นในหัวอกแทบจะเป็นจะตาย บางครั้งกินไม่ได้นอนไม่หลับ นี่โทษแห่งความคิดความปรุงของใจ มันแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ขนาดนั้นเรายังยอมเชื่อมันอยู่หรือ ยังไม่เห็นโทษของมันบ้างหรือสำหรับผู้ปฏิบัติแท้ๆ นะ มันน่าคิดอยู่มากในจุดนี้

เอาซิ ชุดันลงไปให้เข้าใจความจริงอันนี้ เรื่องมรรคผลนิพพานไม่ต้องถาม สิ่งเหล่านี้แหละที่ปกคลุมหุ้มห่ออย่างมิดตัว ไม่ให้มองเห็นกระแสของความสว่างไสว ของความสงบเย็นใจ พอจะแสดงความอัศจรรย์ขึ้นมาโดยลำดับๆ จนเป็นมรรคผลนิพพานนั้นขึ้นมาได้ ก็เพราะสิ่งสกปรกโสภณทั้งหลายเหล่านี้แหละ มันปกคลุมหุ้มห่อเสียอย่างมิดตัว เพราะฉะนั้นจึงต้องแก้มันด้วยสติ แก้มันด้วยปัญญา เพิกถอนมันออกเล็กน้อย ออก เปิดเผยมันออกให้เห็นความจริง เมื่อเริ่มเห็นความจริงบ้างแล้ว ความสงบไม่ต้องบอกหากค่อยเป็นไปเอง มันยุ่งวุ่นวายเพราะอะไร เพราะมันหลง เมื่อเห็นตามความจริงแล้วจิตก็ถอนตัวเข้ามาเท่านั้น เตียนยู่อยู่กับอะไร ก็ยุ่งกับสิ่งที่จิตกำลังหลง จงพิจารณาให้รู้ไปโดยลำดับและปล่อยวางไปพร้อมๆ กัน จิตก็หมุนตัวเข้ามา เอ้าพิจารณาย้ำเข้าหลายครั้งหลายหนเหมือนเขาคราดนา คราดจนมูลคราดมูลไถแห้งละเอียดควรแก่การปักดำ นั่นแหละเป็นสำคัญ

การพิจารณาที่เกี่ยวข้องก็ครั้งก็หนไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่ความซำนซำนญ ความคล่องแคล่วแกลัวกล้าซาบซึ่งภายในจิตใจด้วยการพิจารณา และเป็นอย่างนั้นจริงๆ ซึ่งอย่างนั้นจริงๆ ว่าสุภะของปฏิกุศลโสโครกก็ซึ่งถึงใจ ว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือแง่ใดก็ซึ่งถึงใจถึงความจริง เรียกว่าซึ่ง แล้วจิตจะไปหลงของปลอมมอยู่ได้หรือ นี่การพิจารณาพิจารณาอย่างนั้น

ยื่น เติ่น นั้ง นอน อย่าให้เปลอ พยายามระมัดระวังตัวเสมอ การพูดการคุยกันก็ทำให้เปลอได้ จงมาตามกิจตามการในการเกี่ยวข้องกัน อย่ามาด้วยความเผอเรอต่างๆ อย่ามาด้วยความเชื่อๆ ซ้ำๆ ความไม่มีสติสังต เป็นความไม่มีท่าทางในเชิงเป็นนักรบในตัว เป็นความไม่มีความหมายในการมาของตัว ในการพูดการคิดการทำทั้งหลาย ไม่

มีความหมายอะไรเลย ไม่มีสาระ จึงทำให้เป็นสาระแก่เจ้าของด้วยควมมีสติรักษาตัว อยู่เสมอ

เอ้า ทุกข์ก็ทุกข์ ยอมรับว่าทุกข์ ตายก็ตาย ตายด้วยความเพียรเป็นไรไป แม้เขาไม่เคยภาวนาเขาก็จะตายเช่นเดียวกัน โลกนี้คือโลกป่าช้า โลกแห่งความเกิดตายของสัตว์ มันจะพ้นไปไหนได้ ต้องตายด้วยกันทั้งนั้นแน่นอนที่สุด นอกจากเร็วหรือช้า ต่างกันไปเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น เราทุกข์เพราะความพากเพียรเพื่อให้เห็นจริงเห็นจริงตามหลักธรรม เป็นทุกข์ที่ชอบธรรม ไม่ฝืนธรรม

เมื่อพิจารณาจนมีความเข้าใจของแล้วไม่ต้องบอกแหละ จิตต้องถอนต้องปล่อยวางเข้ามาเป็นลำดับๆ ดังที่เคยอธิบายให้ฟังแล้ว จิตก็ยิ่งมีความผ่องใส มีความคล่องแคล่ว แก่ล้ากว่า เบาหวายภายในจิต เพราะเบาจากอุปาทาน ข้างนอกก็ไม่ยึดข้างในก็พิจารณาเข้าไป รู้แจ้งเห็นจริงเข้าไปเป็นลำดับ จนกระทั่งปล่อยวางรูปที่วางรูปกาย กายเป็นเรา เป็นของเรา เป็นของสวยของงาม พิจารณาแล้วมีแต่เนื้อแต่หนัง แต่เอ็นแต่กระดูก พิจารณาเข้าไปแล้วมีแต่ของอสุภะอสุภังเต็มไปหมดทั้งร่าง เป็นเราได้อย่างไร เมื่อพิจารณาหลายครั้งหลายหนก็แจ่มแจ้งไปเอง นอกจากนั้นพูดถึงเรื่องธาตุก็ซึ่ง พูดถึงเรื่องอสุภะอสุภังก็ซึ่ง เห็นชัดเจนตามความจริง แล้วอุปาทานซึ่งเป็นผลของตัวจอมปลอมที่ไปสำคัญมั่นหมายมันก็ถอนตัวออกมาเอง โดยไม่ต้องบังคับขบไสให้ปล่อยวาง

ถ้าลงได้พิจารณาและรู้เห็นขนาดนั้นแล้ว ความเพียรไม่ต้องพูดละ มาเอง ความขี้เกียจหายหน้าไปหมด ไม่ต้องไปบังคับบัญชากันอีก ไม่ต้องได้ดูได้ไถกันเหมือนแต่ก่อนชั้นเริ่มแรกซึ่งยังไม่เคยเห็นผล ก็เหมือนเด็กทำงานนั้นแหละ ผู้ใหญ่ต้องคอยกำกับดูแลหรือควบคุมใกล้ชิด พอผู้ใหญ่เผลอหรือปลื้มตัวไปธุระเสียบ้าง เด็กก็หลบหลีกหรือเลิกงานไปเสียไม่ทำงาน กลับหยอกเล่นกันไปเสียเพราะเขาไม่เห็นผลของงาน ถ้าเป็นผู้ใหญ่รู้ผลของงานแล้วก็ทำเอง อยู่คนเดียวก็ทำได้ อยู่กับหมู่กับเพื่อนก็ทำได้ ไม่ว่าจะที่ลับ ใครจะมาควบคุมไม่ควบคุมไม่สำคัญ เพราะเห็นผลของงาน มีความมุ่งมั่นต้องการให้เป็นผลสำเร็จเป็นสำคัญ

นี่ผู้ปฏิบัติธรรมะในชั้นเริ่มแรก ก็ต้องดูไถต้องบังคับบัญชาตัวเอง เพราะยังไม่เห็นผลของธรรมที่เกิดขึ้นจากการภาวนา อันจะแสดงขึ้นที่ใจเป็นผู้รับผล เมื่อยังไม่เห็นผลก็ต้องดูไถบังคับบัญชากันไป ชั้นนี้เป็นชั้นที่ลำบากอยู่บ้าง เอ้า ลำบากก็ทราบกันอยู่แล้ว ชั้นต่อไปที่ปรากฏผลบ้างแล้วความอุตสาหะพยายามนั้นค่อยเป็นมาเอง ความพากเพียรก็มาเอง พอถึงขั้นปัญญาแล้วก็เริ่มหมุนตัวเป็นเกลียวไปกับเหตุการณ์ที่สัมผัสสัมพันธ์ไม่ขาดวรรคขาดตอนในวงความเพียร ความขี้เกียจหายหน้าไปหมด เดิน

จกรรมไม่เคยคำนึงกับเวลาว่าเข้าสายบ้ายเย็น มีแต่หมุนตัวตัวๆ อยู่กับกิเลสว่าตัวไหนที่ยังรู้ไม่ชัด หน้ากิเลสตัวไหนที่ยังรู้ไม่ชัดยังฆ่าไม่ได้ มันเกาะอยู่กับอะไร มันทำให้เสียตงจิตใจเราอยู่เวลานี้ คั่นลงไป ๆ จนกระทั่งทราบชัดแล้วถอนออกไปเป็นตอนๆ ฆ่าตายเป็นตัวๆ เป็นพักๆ เรื่อยๆ ไป สติปัญญาเข้าใจในอันนั้นเข้าใจในอันนี้ อ้อ เรื่อยๆ กำหนดพิจารณาเข้าไปเรื่อย ๆ การกำหนดพิจารณาก็คือการสู้กันนั่นเอง แล้วทำไมจะไม่ทุกข์ล่ะ

แต่มันไม่สนใจกับเรื่องทุกข์ยิ่งกว่าการที่จะถอดถอนกิเลส หรือการห้าห้ากับกิเลสให้แตกแตกกระจายเป็นผุยผงไป และเห็นต่อหน้าต่อตาภายในใจเรานั้น มีน้ำหนักมากเกินกว่าจะมัวเกี่ยวจครันอ่อนแออยู่ได้ เพราะฉะนั้นความขี้เกียจจึงหายหน้าไปหมด เดินจกรรมไม่มีเวล่ำเวลา คิดว่าเดินเพียงครูเดียวมันปาเข้าไปสามชั่วโมงสี่ ชั่วโมงโน่น นั่งอยู่ที่ไหนก็เพลินต่อการพิจารณา ไม่มีเวล่ำเวลาในอิริยาบถทั้งสี่ เว้นเสียแต่หลับเท่านั้น พอตื่นขึ้นมาก็จับงานปั๊บ ได้แก่จิตจับอารมณ์ที่ตนยังพิจารณาไม่เสร็จไม่สิ้นนั้น คลี่คลายออกดูไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งเข้าใจแล้วปล่อยเอง ๆ

แต่อย่ามาคาดหวังนะไม่ถูก บอกวิธีการให้ทราบเฉยๆ การคาดหวังไม่ถูก ให้เป็นขั้นในตัวเองนั่นแหละ ความจริงต่อความจริงจะเข้ากันได้ทันที ครูบาอาจารย์ที่แสดงให้เราฟังนี้ล้วนแต่ความจริง เวลานี้เรายังไม่เห็นความจริงตามที่ท่านสอน เราก็พยายามดำเนินไป พอจิตเราถึงความจริงขั้นใดแล้วมันยอมรับกัน ๆ เข้ากันได้ทันที ๆ ไปโดยลำดับ ตั้งแต่ธรรมขั้นต่ำจนถึงธรรมขั้นสูงและสูงสุดหาที่ค้ำกันไม่ได้เลย เพราะเป็นความจริงเช่นเดียวกัน

การปฏิบัติ จิตถ้ามีความเป็นไป ครูบาอาจารย์คอยแนะนำสั่งสอนอยู่เสมอโดยถูกทางไม่เป็นที่สงสัย ก็น่าจะไปเรื่อยๆ และรวดเร็วกว่าปกติที่เราทำโดยลำพัง เราเห็นโทษแห่งการบำเพ็ญเพียรโดยลำพังมาแล้ว จึงได้ชี้แจงให้หมู่เพื่อนฟังว่าอย่านอนใจ การที่จะแนะนำตักเตือนสั่งสอนกันทางด้านจิตตภาวนานี้ จิตต้องสอนจิตเท่านั้น จะไปยกคัมภีร์นั้นคัมภีร์นี้มาสอนกันสุมสี่สุมห้า สาทู ไม่ได้ประมาท เพราะเราก็เคยเรียนมาบ้าง มันก็เหมือนกับยกยาทั้งตู้ทั้งหีบมาทุ้มใส่คนไข้ นั่นแล โดยไม่ทราบว่าเป็นไข้อะไร ยาก็ไม่ทราบว่ายอะไรต่ออะไร ทุ้มกันลงไปแบบสุมเตาก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร ดีไม่ดีทำให้คนไข้ตายเสียด้วยซ้ำไป

ความรู้ตามตำรับตำราและความรู้สุมสี่สุมห้าในการปฏิบัติ จะมาสอนผู้รู้จริงเห็นจริงตามขั้นภูมิของจิตของธรรมแห่งผู้ปฏิบัตินี้ มันสอนกันไม่ได้สอนกันไม่ลง ผู้ที่ปฏิบัติที่เข้าใจธรรมตั้งแต่สมาธิเป็นลำดับของขั้นสมาธิ และของปัญญาโดยลำดับของขั้นปัญญาเท่านั้นที่ลงกันได้หรือสอนได้ เพราะรู้ความจริงตามลำดับ ผู้สอนสมาธิจะ

เอาแบบแผนตำรับตำรามาสอนมันไม่ได้ความ เอาปัญญาตามตำรับตำรามาสอนไม่ได้ความ ถ้าจิตตนไม่เป็นสมาธิขั้นนั้นๆ มาก่อนแล้ว จะสอนไม่เข้าเรื่องเข้าราวไม่เข้ากฎเข้าเกณฑ์ ไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังด้วยความสนใจนั้นเลย นี่เป็นของสำคัญอยู่มาก เมื่อต่างมีความจริงรับกันอยู่แล้ว ผู้สอนก็สอนด้วยความจริงซึ่งเห็นแล้วรู้แล้วมันจะผิดไปไหน และก็รวดเร็วทันใจด้วย ดัดช่องที่ตรงไหนท่านแก้ปั๊บๆ ไปเลยไม่เสียเวล่ำเวลา กรรมฐานจึงสำคัญที่ครูอาจารย์คอยแนะแนวทางให้ ฉะนั้นพระรัตนตรัยธรรมฐานจึงติดครูอาจารย์ที่มีคุณธรรมทางจิตตภาวนา

ครั้งพุทธกาล สาวกก็ต้องอาศัยพระพุทธเจ้า และลูกศิษย์ลูกหาของสาวกแต่ละองค์ๆ ก็อาศัยครูอาจารย์ที่เข้าใจในด้านจิตตภาวนามาแล้วอย่างสมบูรณ์ เป็นผู้สั่งสอนมาโดยลำดับ ถ่ายทอดมาเรื่อยจนมาถึงปัจจุบันนี้ ฉะนั้นขอให้พากันตั้งอกตั้งใจพิจารณาอุทิศสำหรับพยายามอย่าลดละ

นักรบต้องทำใจกล้าหาญ อย่าท้อแท้อ่อนแอ อย่าหวังมอบปาชาให้กับภพใดชาติใดซึ่งเป็นเรื่องกองทุกข์ทั้งมวลไม่เป็นที่ไว้ใจได้เลย ไม่เหมือนมอบร่างกายมอบชีวิตจิตใจ แม้เป็นความทุกข์ความลำบากขนาดใดไว้กับความพากเพียร ไว้กับธรรมเท่านั้น เฉพาะอย่างยิ่งไว้กับความพันทุกข์ เอ้า ตายก็ตายไม่ต้องกลัวไม่ต้องถอย เราจะเห็นแดนแห่งหนองอ้อที่ว่า อ้อ นี่หรือที่ท่านว่าความจริงเต็มส่วน ความบริสุทธิ์เต็มภูมิ นี่หรือหนองอ้อ อ้อเราเจอเสียแล้วที่นี้ แต่ก่อนได้ยินแต่ชื่อ คราวนี้เจอเสียแล้วคำว่า อ้อๆ นี่ ท่านว่าธรรมประเภทพาทาย นี่หรือหนองอ้อนะ

ตั้งที่ท่านอาจารย์มั่นอุทานซึ่งเราเขียนไว้ในประวัติท่านว่า อ้อๆ นี่หรือหนองอ้อ นั้นแหละ หนองอ้อก็คือหมดปัญหาที่จะสงสัยโดยประการทั้งปวงแล้ว มีแต่ความบริสุทธิ์ล้วนๆ จากขณะนั้นแล้วก็หมดปัญหาโดยประการทั้งปวงตลอดกาล นั้นแหละ หนองอ้อ จะอยู่ในหัวใจของผู้ปฏิบัติด้วยความเอาจริงเอาจัง หนองอ้ออันประเสริฐนี้จะเกิดขึ้นที่ใจของผู้ปฏิบัติเท่านั้น ไม่อาจเกิดได้ด้วยการวาดภาพ ด้วยการคาดคะเน ด้วยการจดจำและด้วยความสำคัญมั่นหมายต่างๆ แต่จะเกิดได้ด้วยภาคปฏิบัติจิตตภาวนา เป็นสำคัญ

เราอยู่ที่ไหนเวลานี้ ทุกข์ก็เห็นกันอยู่ซัดๆ ทั้งร่างกายและจิตใจ สมุทัยก็รู้จักกันอย่างชัดเจน ทั้งตีใจเสียใจ ทั้งรักทั้งชัง ทั้งเกลียดทั้งโกรธเป็นเรื่องของสมุทัยทั้งหมด คิดในแง่ใดๆ ส่วนมากเป็นเรื่องสมุทัยพาให้คิดให้ปรุงทั้งนั้น ถ้าสติปัญญาเครื่องบังคับบัญชาไม่มี ก็เลสต้องบังคับจิตใจให้คิดปรุงออกมาเป็นเรื่องสมุทัยทั้งหมด มรรคก็คือสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ประกอบกันเข้า หนุนเต็มกำลังโดยลำดับๆ เพื่อ

กำจัดกิเลสความฟุ้งซ่านที่มีอยู่ภายในใจ นั่นคือมรรค นิโรธคือความดับ เมื่อมรรคมีกำลังมากน้อย ก็ดับความฟุ้งซ่านรำคาญเข้าไปโดยลำดับๆ นี้เรียกว่านิโรธ

นิโรธคือความดับทุกข์ มรรคคือความดับกิเลสเป็นขั้นเป็นอันไป จนกระทั่งดับกิเลสโดยสิ้นเชิง ทุกข์ก็ดับอย่างสนิท เรียกว่านิโรธเต็มภูมิ เพราะกิเลสสิ้นไปแล้วท่านว่า สัจฉิกาทพฺพนฺติ เม ภิกฺขเว นิโรธความดับทุกข์ควรทำให้แจ้ง เราได้ทำให้แจ้งแล้ว ภิกษุทั้งหลาย หลังจากนั้นแล้วไม่มีสังขารอันใดจะแสดงตัวออกมาอีกต่อไป ต่างก็ยุติทุกข์ทางใจก็หมดปัญหาโดยสิ้นเชิงไม่มีเหลือ เรียกว่าทุกข์ทางใจดับโดยสิ้นเชิง เพราะสมุทัยดับไปด้วยอำนาจของมรรค นิโรธแสดงขึ้นเต็มที่ในขณะที่มรรคประหารกิเลสเด็ดขาดไปโดยสิ้นเชิง หลังจากนั้นแล้วไม่มีงานอะไรต่อไปอีก เหลือแต่ทุกข์ภายในร่างกายซึ่งเป็นทุกข์ประจำขั้นนั้น ทุกข์ภายในใจไม่มีเพราะสมุทัยเป็นผู้ผลิตทุกข์ประเภทนี้ไม่มี

คำว่ามรรคๆ ที่เคยใช้ ใช้เฉพาะฆ่ากิเลส เมื่อกิเลสสิ้นสุดลงไปแล้ว คำว่ามรรคก็หมดหน้าที่ไป ท่านไม่เรียกว่ามรรคสำหรับผู้สิ้นกิเลสแล้ว บรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านไม่เรียก ท่านไม่สำคัญท่านไม่หมายอะไรทั้งหมด เหลือแต่ความบริสุทธิ์ ความที่รู้ว่าทุกข์ดับไป เพราะสมุทัยดับไปด้วยมรรค นั่นคือธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ไม่ใช่ นิโรธไม่ใช่ มรรคและไม่ใช่สังขารทั้งสิ้น ธรรมชาติที่นอกจากสังขารออกไปคือผู้บริสุทธิ์นี้ เพราะสังขารเป็นธรรมคู่และเป็นสมมุติ คือกิเลสกับมรรคเป็นศัตรูต่อกัน เป็นคู่ศัตรูหรือเป็นคู่แข่งกัน ทุกข์กับนิโรธก็เป็นคู่ปรับกัน ขณะที่ทุกข์ดับก็คือนิโรธ จากนั้นแล้วก็หมดปัญหาในวงสมมุติแห่งสังขารทั้งสิ้นที่ปฏิบัติต่อกัน มีเพียงกิริยาอาการ การประกอบความพากเพียรในทวิภูตรธรรม วิหารธรรม คือความเป็นอยู่ระหว่างขั้นกับจิต ทรงกันไปด้วยสมาธิสมาบัติ บำเพ็ญจิตใจเพื่อพักผ่อนหย่อนใจระหว่างขั้นกับจิตให้พอเหมาะพอสม พอถึงกาลอันควรแห่งขั้นนั้นก็จะสลายตัวลงไป อันเป็นของแน่นอนอยู่แล้วว่าต้องแตก

เพราะฉะนั้นบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลายนับแต่พระพุทธเจ้าลงมา จึงประกอบความพากเพียรอยู่โดยสม่ำเสมอจนถึงกาลอายุขัย ดังที่ปรากฏในตำรับตำราชั้นแล แต่ไม่ได้ประกอบความพากเพียรเพื่อละกิเลสถอดถอนกิเลสตัวใด เป็นเพียงประกอบวิหารธรรมระหว่างขั้นกับจิตให้อยู่ครองกันสะดวกสบายโดยสม่ำเสมอจนถึงอายุขัยแล้วก็ปล่อยไปตามกาลอันควร นี่งานของพระศาสนา งานถอดถอนกิเลสเป็นงานที่เสร็จสิ้นลงได้ งานทางโลกหาความสิ้นสุดไม่ได้ ตายก็ตายกับงาน ตายกับความยุ่งเหยิงวุ่นวายและความหวังใย ไม่มีใครทำงานสำเร็จแล้วค่อยตายไป โลกทั้งโลกเป็นอย่างนี้

กันทั้งนั้น ไม่เหมือนงานคือการถอดถอนกิเลสให้สิ้นสุดลง แล้วนิพพานไปด้วยความ
หายห่วง “อนาลโย” ไม่มีงานใดให้เป็นห่วงอีกแล้ว

เอาละยุติ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๒
 วิธีปฏิบัติธรรมเบื้องต้น

มนุษย์เราต้องมีเพื่อนมีฝูง มีพวกมีคณะ ไม่ว่าจะแต่ฆราวาสหญิงชาย แม้มาบวชเป็นพระเป็นเณรแล้วก็ยังไม่พ้นจากความอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะ ผิดกับสัตว์บางประเภทซึ่งเขาอยู่ตัวเดียว สัตว์ป่าบางประเภทอยู่ตัวเดียว บางประเภทก็เป็นหมู่เป็นคณะ เป็นฝูงๆ แต่มนุษย์เรานี้ไม่ว่าที่ใด ๆ ทั่วโลก ไม่ปรากฏว่าอยู่คนเดียว ไม่ว่าประเทศไหนทวีปใด ก็ต้องมีหมู่มีคณะ เป็นครอบครัว เป็นสังคม เป็นหมู่ๆ พวกๆ ทั่วดินแดน จะว่ามนุษย์ซึ่งฉลาดก็ถูก เป็นนิสัยของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาที่ต้องเกี่ยวข้องกันอยู่ร่วมกันเรื่อยมาแต่ดึกดำบรรพ์

นี่เราเป็นพระ เป็นเพศที่เด็ดเดี่ยวอาจหาญตามหลักธรรมและนิสัยของนักบวช ควรจะอยู่ลำพังองค์เดียว แต่หลักใหญ่ก็ต้องอยู่เป็นหมู่เป็นคณะ เกี่ยวข้องกับหมู่เพื่อนเพศเดียวกันอยู่โดยดี แม้จะออกไปบำเพ็ญในสถานที่ต่างๆ ด้วยความเป็นผู้มีมิตนคนเดียว แต่โอกาสหรือความจำเป็นที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับหมู่มิตรกับคณะกับครูบาอาจารย์ เพื่อการศึกษาปรารภข้อธรรมข้อธรรมต่างๆ ย่อมมีอยู่เป็นวรรคเป็นตอน สุดท้ายก็ไม่พ้นจากความเป็นสัตว์หมู่มิตรสัตว์คณะอีกเหมือนกัน เป็นแต่เพียงลัทธิ กฏ ระเบียบ ข้อบังคับ หลักธรรมวินัย ที่แสดงออกของพระกับของฆราวาสนั้นต่างกันเท่านั้น

พระมีกฏมีระเบียบตามหลักธรรมวินัยเป็นเครื่องประพฤติดำเนิน การแสดงออกทุกแง่ทุกมุมจึงเป็นไปตามหลักธรรมหลักวินัย ไม่ว่าจะแสดงทางจิตคิดออกมาด้วยเหตุผลกลไกอันใด ต้องระวังสำรวมในความคิดผิดหรือถูกอยู่โดยดี ความผิดนั้นถ้าไม่ผิดธรรมก็ต้องผิดวินัย ไม่ผิดวินัยก็ต้องผิดธรรม การผิดวินัยเป็นความหยาบ ผิดธรรมเป็นความละเอียด เป็นเรื่องของกิเลสประเภทหยาบ จำต้องได้ระมัดระวังเพราะเราмаแก้กิเลส จึงไม่ควรนอนใจในความคิด การพูด การกระทำ ทุกอาการที่แสดงออก

วาทะที่เกี่ยวข้องกับหมู่มิตรกับคณะที่จะต้องพูด จะต้องได้ระมัดระวังรักษา ทางกายก็เกี่ยวข้องกันหมู่มิตรกับคณะหรือโดยลำพังคนเดียว การกระทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงกฏระเบียบข้อบังคับ คือหลักธรรมวินัยซึ่งเป็นทางเดิน จะปล่อยวางไม่ได้ แม้จะอยู่เป็นหมู่เป็นคณะก็มีลัทธิ มีข้อบังคับ มีกฏมีเกณฑ์ เป็นเครื่องดำเนินอยู่ในวงคณะเดียวกันที่เป็นพระด้วยกัน

ส่วนฆราวาสเขาก็มีกฎหมายบ้านเมืองเป็นเครื่องปกครอง กฎประเพณี นั่นก็ยังมีหายไป ตามเพศของฆราวาสซึ่งไม่เข้มงวดกวดขันในความประพฤติ กิริยาอาการ แสดงออกทุกแง่ทุกมุมอะไรก็ไม่มีเหมือนพระเจ้า พระนี้ถ้าพูดให้ถูกต้องตามหลักของความเป็นนักบวชแล้ว ต้องมีการระมัดระวังอยู่ทุกระยะ ทุกอิริยาบถในความเคลื่อนไหวของกายวาจาใจ

แต่เราอยู่รวมหมู่รวมคณะกันนี้ จริตนิสัยไม่เหมือนกัน ต่างองค์ต่างมีจริตนิสัย เป็นของตัวเองมาตั้งแต่เดิม แม้จะมีที่รูปที่องค์ด้วยกันก็ตาม แต่จริตนิสัยอันเป็นแก่นเดิมซึ่งมีอยู่ภายในจิตนั้นย่อมเป็นของตัวเอง อันนี้พึงทราบว่าเป็นนิสัยสมบัติของแต่ละองค์ๆ แต่การแสดงออกมมาจากนิสัยนั้น พึงระวังที่จะเป็นการกระทบกระเทือนต่อหลักธรรมหลักวินัยซึ่งไม่ใช่นิสัย ตลอดถึงการกระทบกระเทือนแก่หมู่คณะที่อยู่ร่วมกัน นั่นก็ไม่ได้ว่าเป็นนิสัย ต้องได้ระมัดระวังทุกรูปทุกองค์ เพื่อความสงบสุขแก่ตนและวงคณะที่อยู่ร่วมกัน

การระวังตัวนั้นแหละ คือการรักษาความสงบเรียบร้อยของตัวและวงคณะที่อยู่ร่วมกัน ไม่ให้มีอะไรเกิดขึ้น เหมือนอวัยวะเดียวกัน การประพฤติพรตพรหมจรรย์ก็จะมีผลดีเพราะไม่เป็นนิเวศน์ ไม่เป็นสัญญาอารมณ์ที่มาก่อความจิตใจให้ยุ่งเหยิงวุ่นวาย ให้ใจสงบตัวเข้าสู่สมาธิในขณะที่ทำความเพียรนั้นไม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องระมัดระวังรักษา ผู้ใดรายใดให้ถือว่า เราเป็นพระเต็มภูมิแห่งความสมมุตินิยมตามหลักพุทธศาสนาแล้วเวลานี้ จงรักษาภูมิแห่งความเป็นพระของตน ทั้งภายในใจและการแสดงออกสู่ภายนอกด้วยกายวาจา อย่าให้มีการกระทบกระเทือนซึ่งกันและกันเป็นอันขาดถ้าไม่อย่าขยาดตัว

เรื่องฐิติมานะอันเป็นเรื่องของกิเลสโดยตรงนั้น ให้ถือว่าเป็นข้าศึกแก่ตนด้วย ให้ถือว่าเป็นข้าศึกแก่วงคณะด้วย ใครๆ อย่างนำออกมาให้เรี่ยราดสาตกระจาย จะเป็นการกระทบกระเทือนและสกปรกในวงหมู่คณะ หาความผาสุกไม่ได้ เฉพาะอย่างยิ่งวงพระกรรมฐานนี้เป็นวงที่ละเอียด การประพฤติปฏิบัติก็ละเอียด คือละเอียดตามหลักธรรมวินัยนั้นแหละ ไม่ได้หาความละเอียดนอกเขตนอกแดนแหวกแนวมาจากไหน โดยถือหลักธรรมหลักวินัยเป็นเครื่องดำเนิน เพราะหลักธรรมหลักวินัยนั้นเป็นสิ่งที่มีความละเอียดอ่อนมากที่สุดทีเดียว เราจะทราบได้อย่างชัดก็ต่อเมื่อได้ปฏิบัติทางด้านจิตใจ ใจมีความละเอียดอ่อนด้วยการปฏิบัติจิตตภาวนามากเข้าไปเท่าไร ยิ่งเห็นความซึ่งของธรรมว่ามีความละเอียดอ่อนเข้าไปเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันก็ทราบว่า กิเลสก็มีความละเอียดอ่อนไปตามๆ กัน ซึ่งจะไว้ใจหรือนอนใจประมาทไม่ได้ ต้องได้ระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา

การอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก ก็คือต่างคนต่างระมัดระวังกิเลสของตนไม่ให้แสดงออก อันเป็นการกระทบกระเทือนตนเองให้ว้าวุ่นซุ่นมัวไปด้วย เป็นการกระทบกระเทือนผู้อื่นให้เกิดสัญญาอารมณ์ให้อยู่ไม่สะดวกสบาย ให้เป็นการระแคะระคายซึ่งกันและกันด้วย ซึ่งเป็นความเสียหายทางด้านจิตตภาวนาเป็นสำคัญ ยิ่งกว่านั้นก็ระบดออกไปไม่มีประมาณ

โดยปกติจิตแม้ไม่มีสัญญาอารมณ์มาเกี่ยวข้องกับพัวพัน ความผิตเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ปรากฏยังภavanaไม่ลง เพราะจิตมีธรรมชาติอันหนึ่งผลักดันออกมาให้คิดให้ปรุงเรื่องนั้นเรื่องนี้อยู่เสมอ อันเป็นการก่อกวนตัวเองให้ยุ่งเหยิง จนถึงกับจิตเข้าสู่ความสงบไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่เราทำความเพียรเพื่อความสงบ ปกติของจิตก็ชอบเป็นอยุ่อย่างนั้นอยู่แล้ว ยิ่งมีเหตุการณ์อะไรเข้ามาเกี่ยวข้อง หรือมีเรื่องมีราวอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยแล้ว ก็ยิ่งเป็นการเพิ่มไฟขึ้นมาให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนมากขึ้น และระบดสาตกระจายไปถึงวงคณะ หมู่เพื่อนที่อยู่ด้วยกันมากน้อย ให้ได้รับความไม่ผาสุกไปตาม ๆ กัน ชื่อว่าเป็นผู้สร้างบาปสร้างกรรมให้แก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งไม่สมควรแก่เราที่เป็นนักบวชและนักปฏิบัติเพื่อกำจัดสิ่งที่ไม่เป็นมงคล หรือสิ่งต่ำช้าเลวทรามทั้งหลายเหล่านั้นออกจากใจเลย

การอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุกก็คือต่างองค์ต่างปกครองตนเอง ต่างคนต่างรักษาตัวเอง ไม่ให้มีกิริยาอาการใด ๆ อันเป็นเรื่องของกิเลสแสดงออกมาแก่หมู่คณะ นี้เป็นหลักใหญ่แห่งการอยู่ร่วมกัน เมื่อไม่มีอะไร ต่างองค์ต่างมีเหตุมีผล มีหลักธรรมเป็นที่ตั้ง ยึดหลักธรรมเป็นเครื่องดำเนินเป็นประจำอยู่แล้ว ย่อมไม่มีการถือเนื้อถือตัวถือทิฐิมานะ ถือชาติชั้นวรรณะ ฐานะ สกุล ถือแต่ความถูกต้องตั้งงามอันเป็นกฎเกณฑ์ออกมาจากหลักธรรมเป็นสำคัญ

แม้จิตจะไม่มี ความสงบก็ไม่ใช่เป็นพิษเป็นภัยต่อผู้อื่น เพราะโทษต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นเราไม่อำนวยความสะดวกนี้ก็เป็นความผาสุกหรือความสงบอันหนึ่ง เรียกว่าบุคคลสปีบายะ อยู่ด้วยกันเป็นผาสุกในวงคณะ เพราะมีแต่กัลยาณมิตรอยู่ด้วยกัน

การมองกันอย่ามองในแง่ร้าย ให้มองในแง่เหตุผลเสมอ หากมีเหตุผลหรือความจำเป็นที่จะมองกันซึ่งเกี่ยวข้องกันในการอยู่ร่วมกัน ให้คิดเพื่อไว้เสมอ คือความเมตตา ความให้อภัยซึ่งกันและกัน นี้เป็นหลักของผู้ปฏิบัติธรรม ไม่ควรมองในแง่ร้ายหมายโทษต่าง ๆ หากเห็นองค์ใดมีความผิดพลาดจากหลักธรรมหลักวินัย ก็ให้ตักเตือนซึ่งกันและกันด้วยความเป็นธรรมเสมอ ผู้รับฟังก็ฟังด้วยความเป็นธรรม และเพื่อจะแก้ไขตัดแปลงตนให้เป็นไปตามหลักความถูกต้องที่ท่านผู้นั้นตักเตือนสั่งสอน อันเป็นความถูกต้องทั้งสองฝ่าย

ผู้เตือนก็เตือนด้วยความเป็นธรรม ไม่ได้เตือนด้วยความยกโทษ ไม่ได้เตือนด้วยอารมณ์ความโกรธความแค้น ความดูถูกเหยียดหยามซึ่งกันและกัน ผู้รับก็รับด้วยความเป็นธรรม เท็ดทูนในคำตักเตือนของผู้อื่นที่มาชี้โทษ ซึ่งเป็นเหมือนกับมาช้บอก ขุมทรัพย์ให้ตนได้ดำเนิน

การอยู่ร่วมกันเป็นสำคัญ ถ้าหากมีรายใดรายหนึ่งแสดงกิริยาอาการออกมาไม่ถูกอรรถธรรม เป็นการกระทบกระเทือนหรือกีดขวางสายหูสายตาตลอดถึงการสะดุดใจของผู้อื่น จะเป็นความกระทบกระเทือนทั้งวัด ด้วยเหตุนี้การอยู่ร่วมกันจึงต้องได้ระมัดระวัง ให้มีความอภัยกันไว้เสมอสมกับเราเป็นนักรธรรมะ มีเมตตากรุณาเป็นสำคัญ นี่เป็นพื้นฐานของจิตแห่งผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อความเจริญรุ่งเรืองทั้งแก่ตนและวงคณะ

อยู่โดยปกติก็ต้องเจริญเมตตาเพื่อสัตว์ทั้งหลาย สัพเพ สตฺตา สุขิตา โหนตุ ,สัพเพ สตฺตา อเวรา โหนตุ, ฯลฯ ไปเรื่อย.....นอกจากนั้นก็เจริญ กรรมเมตตาสูตร,วิรูปกฺเขหรืออปุปมณฺญาพฺรหฺมวิหาร ที่ท่านกล่าวไว้ว่า อตฺถิ โข เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน ขึ้นต้นว่าอย่างนั้น จากนั้นก็ เมตฺตาสหคเตน เจตสา,เอกํ ทิสํ ฝริตฺวา วิหฺรติ, ตถา พุทฺธิยํ ตถา ตตฺติยํ ตถา จตฺตตฺถํ, อิติ อุกุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ, เมตฺตาสหคเตน เจตสา, วิปุเลน มหคคเตน อปุปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺเณน ฝริตฺวา วิหฺรติ จากนั้นก็กรฺณา,มฺหิตา ,อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เนื้อความเหมือนกัน นี่ท่านเรียกว่าอปุปมณฺญาพฺรหฺมวิหาร ควรเจริญเสมอสำหรับพระ นี่พูดมาพอเป็นปากเป็นทาง ขอท่านทั้งหลายนำไปปฏิบัติ เป็นความร่วมมือเป็นสุขด้วยการเจริญเมตตาพหฺมวิหาร จากนั้นก็บำเพ็ญตัวทางด้านจิตตภาวนา

อย่าไปคิดระแคะระคายกับหมู่กับเพื่อน กับผู้หนึ่งผู้ใดนำเข้ามาเป็นอารมณ์ ให้ถือว่ามาอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นธรรม และด้วยความให้อภัยซึ่งกันและกัน พระเป็นผู้เสียสละได้ พูดได้ว่าเป็นผู้เสียสละได้ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นผู้ให้อภัยกันได้ พระให้อภัยกันไม่ได้ไม่มีใครให้อภัยกันได้ นี่เป็นหลักสำคัญของพระ เวลาอยู่ร่วมกันก็มีความสุขร่วมเย็น นี่เป็นหลักใหญ่แห่งการอยู่ร่วมกันและการปกครอง

ด้วยเหตุนี้ผมจึงรับพระมาก ๆ ไม่ได้ เพราะได้พิจารณาแล้ว เราไม่ได้คิดเรื่องกลัวพระอดอยากขาดแคลน เรื่องจตุปัจจัยไทยทานที่เขานำมาบำรุงรักษาพระเณรในวัดของเรา กลัวว่ามีน้อยจะไม่เพียงพอ อย่างนี้เราไม่ได้คิด เราคิดในแง่การปกครองต่างหาก ซึ่งอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากอาจดูแลไม่ทั่วถึง หรืออาจมีรายใดรายหนึ่งที่ทำให้เกิดความเสียหายกระทบกระเทือนแก่หมู่คณะ และเป็นความเดือดร้อนไปทั่วทั้งวัด

ซึ่งไม่ใช่ของดีเลย จึงรับไว้พอประมาณ การแนะนำสั่งสอนก็เต็มเม็ดเต็มหน่วย การดูแลก็ทั่วถึง

อะไรๆ ก็ตามถ้ามักเกินไปมันไม่ดี การทำอะไรก็ช้า เช่น การขบการฉันแทนที่จะเร็วก็ช้า จัดนั้นจัดนี้ พระเณรมีมากเท่าไรก็ยังจัดเป็นเวลานาน ทำอะไรก็จะเสร็จก็สาย จัดนั้นจัดนี้ กว่าจะเสร็จก็กินเวลานานๆ แล้วยังต้องทำนี่เพื่อองค์นั้นทำนั่นเพื่อองค์นี้ เพื่อกันทั้งวัด มีจำนวนมากเท่าไรก็เพื่อกันมากเท่านั้น เลยเป็นเครื่องกังวลเป็นประจำ หาเวลาประกอบความพากเพียรให้ได้รับความสะดวกทางด้านจิตใจไม่ได้ อย่างนี้ก็ไม่ได้เกิดผลประโยชน์อันใด

ด้วยเหตุนี้จึงรับเพียงพอประมาณ ปีนี้ก็เพิ่มขึ้นอีกแล้วสามองค์ เรื่องความเมตตาสงสารหมู่เพื่อนนั้นเมตตาสงสาร ทำไมจะไม่สงสาร ผู้มามุ่งอรรถมุ่งธรรมด้วยกันทำไมจะไม่สงสารกัน เราก็เคยเป็นผู้น้อยเสาะแสวงหาครูอาจารย์มาไม่ทราบว่่าก็องค์แล้ว กว่าจะได้พบท่านอาจารย์มั่นอันเป็นยอดอาจารย์ในความรู้สึกของเรา นี่เราก็เห็นใจ โดยเอาเรื่องของเรานี้ออกเทียบเคียง เอาใจของเรานี้ออกเทียบเคียงกับใจของหมู่คณะ ไม่อย่างนั้นก็ปฏิบัติต่อกันไม่ถูก เพราะความรู้สึกเจตนาในธรรมเหมือนๆ กัน แต่เท่าที่รับไว้นี้ก็เพราะเห็นว่าพอสมควรแล้ว ถ้ามมากกว่านี้ก็เพ้อ เตียวก็เลอะๆ เทอะๆ ไปหมด เก้งๆ ก้างๆ ดูไม่ได้ คนหนึ่งทำอย่างหนึ่ง อีกคนหนึ่งทำอย่างหนึ่ง ออกผมก็แตกตายไม่อาจสงสัย

ขนาดที่เราอยู่ด้วยกันเวลานี้ บางท่านบางองค์อาจเข้าใจว่า วัดนี้มีความเคร่งครัดเด็ดเดี่ยวอาจหาญ เพราะไม่เคยเห็นที่เราและครูอาจารย์พาดำเนินมาแต่ก่อนว่าเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งส่วนมากท่านสมัครใจอยู่กันด้วยความขาดๆ เชนๆ บกๆ พร่องๆ ในปัจจุัยทั้งหลายเพื่อความสมบูรณ์แห่งธรรมภายในใจ จะเห็นได้จากประชาชนที่เขายกยอสรรเสริญวัดป่าบ้านตาดว่าปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ไม่มีวัดไหนเสมอ ไม่มีวัดไหนอาจแข่งได้ เพราะเป็นระเบียบเรียบร้อยทุกสิ่งทุกอย่าง ตลอดพระเณรมีจำนวนมากน้อยเป็นความสวยงามตามๆ กันหมด ไม่มีองค์ไหนที่แสดงอากัปภิกิริยาที่ไม่น่าดูให้เห็นในวงของพระวัดป่าบ้านตาดนั้นเลย นี่เป็นคำชมเชยของประชาชน เราได้ยินเขาพูดต่อหน้าต่อตา

แต่เราอย่าไปตีใจกับคำชมเชยของเขา จะเป็นความลืมหืมยั้ง ความจริงแล้วเราอมรับว่าหย่อนยานต่อหมู่ต่อคณะลงมากมายทีเดียว เพราะเหตุไรจึงต้องหย่อนยานลงมา ก็เพราะพระมีจำนวนมากหากจำเป็นต้องหย่อนยานไปเอง ตามวัยบ้าง ตามความไม่เคยชินของผู้มาอยู่ใหม่บ้าง ตามธาตุชั้นที่ที่เคยอยู่เคยฉันมาแต่ก่อนเพราะมาจากที่ต่างกันบ้าง ตามจริตปัจจุัยไทยทานที่เกิดมามีมาอย่างที่เราเห็นๆ กันบ้าง ทั้งที่การ

ประเพณีปฏิบัติของเราก็ไม่ได้มุ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น แต่มันเป็นมาเอง คือมีคนเข้ามาเกี่ยวข้องกับมาวันหนึ่ง ๆ เข้าหนึ่ง ๆ มีมาก จะขาดก็ขาดเพียงเข้าหนึ่งสองเข้า การมีมากมีน้อยก็ทำให้ล่าช้าไปได้ จนกลายเป็นความอึดอาดเนือยนาบไปโดยไม่มีเจตนา แต่จะอย่างไรเพราะเป็นศรัทธาเป็นอริยาศัยของผู้มาด้วยความสมัครใจ ไม่มีใครจะห้ามใครได้เพราะขัดกับธรรม

การขบการฉันถ้ำดูตามสภาพทุกวันนี้มีเหลือเพื่อ ความเหลือเพื่อในเรื่อง จตุปัจจัยไทยทานนี้ เป็นสิ่งที่จะกีดขวางด้านจิตตภาวนาลงได้ ถ้าผู้สืมตัวมัวเมาไปกับปากกับลิ้นเพื่อพุงกางในโลกามิส จิตใจต้องต่ำทรมาลงไปโดยลำดับไม่สงสัย เพราะเหตุที่นั่นนักปฏิบัติจึงต้องให้เห็นภัยในสิ่งทั้งหลายอยู่เสมอ อย่าไปคุ่นเคยกับสิ่งใดตายใจกับสิ่งใด ถ้าติดใจกับอามิสต่างๆ ใจต้องจมอยู่ในสิ่งนั้น แล้วก็ทำลายธรรมของตัวให้เสื่อมทรมาลงไปหาความเจริญอกงามไม่ได้ จำต้องระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา

การปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญมากในเรื่องจิตตภาวนา ให้มีความห้าวหาญให้มีการต่อสู้ให้มีความเข้มแข็ง อย่ามีความอ่อนแอท้อแท้ จะกลายเป็นเรื่องเหลวไหลไป จะไม่มีผลประโยชน์อันใดเกิดขึ้น

กิเลสทุกประเภทให้พึงทราบว่าเป็นสิ่งที่เหนียวแน่นแก่นทนทานที่สุด เป็นสิ่งที่ฉลาดแหลมคมกว่าเราอยู่มากจนตามไม่ทัน มองไม่เห็นในขั้นเริ่มแรกแห่งการปฏิบัติ การปฏิบัติแบบซื่อ ๆ เชื้อ ๆ อย่างนี้จะไม่มีกิเลสตัวใดหลุดลอยออกไป หรือหมอบยอมจำนนต่อเราเลย เพราะปกติกิเลสมีอำนาจบนจิตใจเราอยู่แล้ว มีความฉลาดแหลมคมยิ่งกว่าเราอยู่แล้วจึงได้เป็นนายเรา เราคิดว่าเราเป็นนายอะไรเดี๋ยวนี้ เรายังไม่ได้เป็นนายอะไรเลย นอกจากเป็นบ้อยของกิเลสโดยที่เราไม่รู้สีกตัวเท่านั้น ยังพากันภูมิใจอยู่หรือ แม้กิเลสหันหอมกระเทียมอยู่ต่อหน้าในท่าความเพียรของเรา เรายังมองไม่เห็นตัวมัน จะว่าเราฉลาดกว่ามันที่ตรงไหน

ความคิดความปรุงทุกแง่ทุกมุมที่แสดงออกมาจากใจนั้น ล้วนแต่เป็นความบังการของกิเลสให้คิดแทบทั้งสิ้น และก่อความไม่สงบแก่ใจอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่เรื่องอื่นใด ไม่ใช่ผู้ใดมาทำให้เป็น นั่นคือกิเลสแต่ละประเภทๆ ผลักดันออกมาบังคับออกมาให้คิดให้ปรุง ให้ยุ่งเหยิงวุ่นวาย ให้รักให้ชัง ให้เกลียดให้โกรธ มีแต่เรื่องของกิเลสทั้งสิ้น เรายังไม่ทราบว่ามันเป็นภัยต่อเรา จะเรียกว่าเราฉลาดทันมันหรือเราฉลาดเหนือมันได้อย่างไร เราคล้อยตามมันทุกระยะที่คิดปรุงออกไป ความเกลียดเราก็ไม่รู้สีกตัวว่าเป็นกิเลส ความโกรธเราก็ไม่รู้สีกตัวว่าเป็นกิเลส ความรักความชังเราก็ไม่รู้สีกตัวว่าเป็นแผนของกิเลสที่บังคับให้แสดงออกมา ถ้าเรารู้ทันทุกระยะที่มันแสดงตัว ไม่นานกิเลสต้องหมอบราบไปไม่พ่นมือนักจิตตภาวนาแน่นอน สำหรับผู้ปฏิบัติจะพึง

ลำเหนียกให้ถึงใจ ว่ากิเลสกับเรานั้นมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกว่ากันอยู่มากในเรื่องความฉลาดแหลมคมของมันที่มีต่อเรา

สิ่งใดที่กิเลสจะยอมจำนน ก็คือ สติปัญญา ศรัทธา ความเพียร เป็นเครื่องหนุนหลัง สติเป็นของสำคัญ ปัญญาเป็นเครื่องค้ำยันชูดค้ำพันหั่นแหลกกันลงไป สติเป็นผู้ควบคุมงานไม่ให้เผลอตว์ เมื่อทำไม่หยุดไม่ถอยสติก็มีความแก่กล้าสามารถขึ้นมาจนกลายเป็นสัมปชัญญะ คือความรู้สึกตัวอยู่โดยสม่ำเสมอ จากความระลึกได้เป็นระยะ ๆ ของสติ ก็กลายเป็นสัมปชัญญะขึ้นมา จากสัมปชัญญะก็กลายเป็นมหาสติไปได้

ปัญญาก็เหมือนกันเริ่มแรกก็ล้มลุกคลุกคลานไปก่อน เราอย่าเข้าใจว่าปัญญาจะเกิดขึ้นเฉย ๆ และง่ายตาย ต้องหาอุบายคิดค้นชอกแซกซิกแซกในแง่ต่าง ๆ ความคิดใดก็ตามถ้าเป็นอุบายที่จะทำให้กิเลสหลุดลอยหรือกิเลสสงบตัวลง พึงทราบว่ามันคือปัญญาธรรม อย่าไปคอยจ้องแต่คัมภีร์ไบเบิล จะกลายเป็นหนอนแทะกระดาศโดยเจ้าตัวโอ้อำภูมิใจในภูมิปัญญาของตน

พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้แล้วทุกสิ่งทุกอย่าง ออกมาจากพระทัยทั้งนั้น ธรรมอยู่ที่พระทัย ธรรมอยู่ที่ใจ สติปัญญาอยู่ที่ใจ ผลิตขึ้นมาให้เห็นเหตุเห็นผลต่อสู้กับกิเลส เพราะกิเลสมันแหลมคมมาก เป็นนายเหนือหัวเราทุกกระยะที่คิดที่ปรุงที่สัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย รวมตัวเข้าไปเป็นธรรมารมณ์ภายในใจ ล้วนเป็นเรื่องของกิเลส เรายังไม่เห็นโทษของมันได้ก็เพราะเรายังโง่กว่ามัน ถ้าเรามีความฉลาดกว่ามันแล้ว พอมันเริ่มปรุงแย็บก็ทราบ ๆ เอา จงพยายามทำลงไปจะเป็นไปอย่างที่คุณนี้โดยไม่ต้องสงสัย จงพยายามฝึกจิตของตัวเสมอ อย่าลดละท้อถอย ความพากเพียร วันหนึ่งต้องได้ครองมหาสมบัติแน่นอน ไม่พัวพันความพากเพียรไปได้

การอดอาหารเป็นสิ่งที่บรรเทาความฟุ้งซ่านวุ่นวายได้ดี เป็นอุปกรณ์เครื่องหนุนความเพียรได้ดีสำหรับผู้ถูกกับนิสัย แต่ผู้ประกอบความพากเพียรในเวลาที่ยอดอาหารแต่ละครั้ง ๆ แต่ละพักละตอนไปนั้นให้พึงสังเกตุด้วยดี ผมเคยเป็นมาแล้วจึงนำมาเตือนหมู่เพื่อน เช่น เราเริ่มอดอาหารไปเป็นลำดับลำดับ ในครั้งแรกจิตใจมีความสม่ำเสมอจิตใจมีความสงบเย็น จิตใจมีสติ ถึงกับสติมีความสืบเนื่องไปแทบตลอดวันตลอดคืนตลอดอิริยาบถแทบจะไม่เผลอไปบ้างเป็นวรรคเป็นตอน ที่นี้พอเริ่มฉันทันหันมันซักจะเผลอ ๆ ไปเป็นธรรมดา แต่ผลที่ได้คือความสงบเย็นใจก็เป็นอันว่าได้

พอเรามาอดทีหลัง แทนที่จะมีสติติดต่อกันไปดังที่เคยเป็นแต่มันกลับไม่เป็นทำให้เกิดความเสียใจ ความจริงนั่นคือสัญญาอารมณ์ที่ไปยึดไปหมายความเพียรและผลที่เคยทำเคยเป็นมาแล้วแต่วาระก่อน เข้ามาเป็นอารมณ์ในขณะนั้นโดยไม่ทำงาน คือ การตั้งสติตั้งประกอบความเพียรของตน อารมณ์อดีตจึงเข้ามาแทรกได้จึงไม่

เกิดผล ที่ถูกพืงตัดอารมณ์อดีตนั้นเสีย เหลือแต่อารมณ์ปัจจุบันที่กำลังประกอบความเพียร โดยเฉพาะระวังรักษาสติไว้ ไม่ให้เผลอส่งไปเกี่ยวข้องกับอารมณ์ใดๆ จะเป็นอะไรขึ้นมาก็ตาม สิ่งที่เป็นมาแล้วในวาระก่อนนั้น จะดีจะชั่วอย่างไร จิตจะเคยสงบมาขนาดไหน มีความแน่มั่นคงเพียงไรในอดีต มันก็เป็นไปแล้วผ่านไป แล้ว และเป็นไปจากความเพียรซึ่งกำลังเพียรอยู่เวลานี้แลไม่เป็นไปจากอะไร

จงมีสติเป็นผู้ควบคุมงานและตั้งลงหลักปัจจุบัน อย่าไปคาดไปหมายผลที่เกิดที่เป็นมาแล้ว สูงต่ำประการใดอย่าไปคาดไปหมาย นำมาเป็นอารมณ์ของใจในเวลานั้น จะเป็นเครื่องก่อกวนจิตใจไม่สงบลงได้ และจะมีแต่ความเสียใจรำพึงรำพันว่าจิตไม่เป็นเหมือนอย่างคราวที่แล้วๆ มา อติตารมณ์นี้เป็นข้าศึกอันหนึ่งเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงแสดงให้ทราบไว้ อย่าไปเป็นสัญญากับอารมณ์อดีตที่เคยเป็นมาแล้ว ให้ตั้งหลักปัจจุบันลงในจิตโดยเฉพาะว่า ขณะนี้จิตเป็นยังงัย จิตไม่สงบเพราะเหตุใด ให้ตั้งความรู้สึกลงตรงนี้

ถ้าจับจุดของความรู้สึกไม่ได้ ก็อย่าลืมหาคำบริกรรมภาวนา ไปที่ไหนอยู่ในทำอิริยาบถใดคำบริกรรมให้ติดแนบกับจิต ให้จิตเกาะอยู่กับคำบริกรรมภาวนานั้นเสมอ เช่น พุทโธ ก็ตาม อัญญิ ก็ตาม เกสา โลมาน ขา ทันตา ตโจ บทใดก็ตาม ให้จิตติดอยู่กับบทนั้น ไม่ให้จิตไปทำงานอื่น ถ้าปล่อยนี้เสียจิตก็เผลอไปทำงานอื่นซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสไปเสีย ไม่ใช่เรื่องของธรรมที่เป็นความมุ่งหมายของเรา บทธรรมที่เราตั้งขึ้นมา นั้น เพื่อให้จิตเกาะอยู่กับคำบริกรรมบทนั้นๆ ซึ่งเป็นเรื่องของธรรมที่เราเป็นผู้กำหนดเอง อาศัยธรรมบทต่างๆ เป็นเครื่องยึดเครื่องเกาะของจิต ขณะทำลงไปก็เป็นธรรม จิตใจก็สงบ นี่แลหลักการปฏิบัติที่จะทำให้จิตสงบเยือกเย็นได้โดยลำดับของนักภาวนาทั้งหลาย

การที่จะตั้งหลักตั้งฐานเบื้องต้นนี้ลำบากมากเหมือนกัน แม้ลำบากแค่ไหนก็อย่าถือเป็นเรื่องอารมณ์ จะเป็นอุปสรรคแก่การดำเนินเพื่อมรรคเพื่อผลที่ตนต้องการ จงถือความเพียรเพื่อความพ้นทุกข์นี้เป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะเพิ่มพูนให้มาก สติซึ่งเป็นธรรมสำคัญจะต้องเพิ่มพูนให้มาก เพื่อความเหนียวแน่นมั่นคง เพื่อความสืบต่อแห่งความระลึกตัวอยู่เสมอ ปัญหาในโอกาสที่ควรพิจารณา ก็จงพิจารณาแยกแยะทั้งภายนอกทั้งภายในเทียบเคียงกัน มรรคนั้นเป็นได้ทั้งภายนอกทั้งภายใน ปัญญาเป็นได้ทั้งภายนอกภายในถ้าทำให้เป็นปัญญาที่เรียกว่ามรรค

เราจะพิจารณาเรื่องใด เรื่อง อนิจจัง เอาภายนอกมาพิจารณาเทียบกับภายในก็ได้ จะพิจารณาภายในเทียบกับภายนอก มันก็เป็นอันเดียวกันนั้นแหละไม่ได้ผิดแปลกอะไร เรื่อง อนิจจัง ทุกข์ อนตตา อสุภะอสุภังของปฏิกุศลโสโครก มันมีเต็มไปหมดทั้งภายนอก

ภายใน รูปสัตว์ รูปบุคคล หญิงชาย จะพิจารณาแยกแยะอย่างไรให้เป็นอุบายวิธีของเรา ในกาลที่จะพิจารณา

แต่ในเวลาต้องการความสงบ ให้ตั้งหน้าตั้งตาทำเพื่อความสงบ ด้วยคำบริกรรม บทใดหรืออานาปานสติ ได้ตามแต่จริตนิสัยชอบ แต่ให้มีสติสืบเนื่องอยู่เสมอ ความรู้จะได้สืบต่อกันกับงาน เมื่อความรู้สืบต่อกัน จิตใจไม่มีเวลาสายแสบไปภายนอกแล้วจิตก็รวมตัวเข้ามา ๆ กระแสจิตทั้งหมดรวมเข้ามาเป็นตัวของตัวเอง กลายเป็นจุดแห่งความสงบ กลายเป็นจุดเด่นดวงขึ้นมาที่ใจ

เมื่อจุดปรากฏเด่นขึ้นมาที่ใจ เรียกว่า ใจเริ่มสงบ ความคิดปรุงก็เบาบางลงไป ๆ กระทั่งความคิดปรุงในคำบริกรรมก็ค่อยเบาบางไป ๆ กลายเป็นความรู้ที่เด่นขึ้นมา จะบริกรรมหรือไม่บริกรรมความรู้ก็เป็นความรู้อยู่อย่างนั้น นี้เรียกว่าจิตรวมตัวเข้ามาเป็นตัวของตัวเองแล้ว ก็อยู่กับตรงนั้นเสีย คำบริกรรมก็ปล่อยวางกันในขณะนั้น นี้คือจิตสงบ ให้ตั้งหน้าตั้งตาทำให้เกิดผลตามที่กล่าวมา

ธรรมะเป็นธรรมชาติที่ประเสริฐสุด ไม่มีสิ่งใดเสมอแล้วในโลกทั้งสามนี้ กิเลส เป็นของต่ำทรามเป็นของสกปรก เป็นของปลอมแทรกของจริงคือธรรม แต่เรายังไม่เคยเห็นธรรม เรายังไม่เคยเห็นธรรมชาติที่ประเสริฐเป็นลำดับ ๆ ไป จึงไม่มีอะไรนำเข้ามาเทียบเคียงหรือเป็นคู่แข่งกับกิเลส จึงเชื่อกิเลสรับกิเลสคล้อยตามกิเลสเรื่อยมา และให้กิเลสกล่อมไปเรื่อย ๆ พอเรามีธรรมสมบัติขึ้นมาเป็นคู่แข่งกับกิเลสแล้ว กิเลสก็กลายเป็นของปลอมไป ธรรมะก็เป็นของจริงขึ้นภายในใจและเป็นคู่แข่งขึ้นมา มีทางชนะและสลัดกิเลสไปได้เป็นลำดับ ๆ และเห็นภัยของกิเลสประเภทต่าง ๆ ไปทุกระยะ ๆ เพราะมีธรรมเป็นเครื่องเทียบเคียงมีธรรมเป็นคู่แข่ง

ธรรมคือความสงบก็ตาม ธรรมคือความแยกกายของใจก็ตาม ความสงบขึ้นใดก็ตาม ปัญญาที่มีความละเอียดแหลมคมเพียงไรก็ตาม ท่านเรียกว่าธรรม ธรรมเหล่านี้แลเป็นคู่แข่งของกิเลส ผู้มีธรรมขึ้นใดภูมิใดภายในใจ ย่อมจะทราบวาระหว่างกิเลสกับธรรมนั้น อะไรมีคุณค่าต่างกันมากน้อยเพียงไร ให้ความสุขความสบายต่างกันอย่างไร ย่อมทราบโดยลำดับและทราบอย่างประจักษ์หายสงสัย

นี่แหละผู้ปฏิบัติทั้งหลายที่ไม่ย่อท้อในความพากเพียร ย่อมสามารถทำให้หลุดพ้นจากกิเลสโดยประการทั้งปวงได้ เพราะอำนาจหรือผลแห่งธรรมเป็นธรรมารสปรากฏอยู่กับใจ ที่ท่านว่ารสแห่งธรรมชนะซึ่งรสทั้งปวง รสทั้งปวงส่วนมากก็เป็นรสกิเลสนั้นแหละจะเป็นอะไรที่ไหนกัน รสชนิดไหนส่วนมากมักจะมีแต่รสกิเลสเป็นหัวหน้า ส่วนธรรมะชนะกิเลส กิเลสยอมแต่ธรรม กิเลสไม่เคยกลัวอะไร กลัวธรรมและยอมธรรมอย่างเดียว

แล้วทำอะไรก็เลสถึงกลัวธรรมและยอมธรรม ธรรมจำเป็นในการปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสก็คือ ศรัทธาธรรม วิริยธรรม สติธรรม สมาธิธรรม ปัญญาธรรม จงยกขึ้นมาและนำออกปราบกิเลสด้วยการประพฤติปฏิบัติอย่าลดละทอดทิ้ง จะเห็นกิเลสหมอบราบและจะเห็นแดนแห่งความสงบโดยลำดับ จะเห็นความสว่างกระจ่างแจ้งขึ้นโดยลำดับ จนถึงที่สุดจุดหมายปลายทางโดยไม่สงสัย

ขณะปฏิบัติด้วยธรรมที่กล่าวมา อุบายต่างๆ จะเกิดขึ้นเรื่อยๆ ภายในใจ เมื่อได้เปิดทางให้เดินด้วยข้อปฏิบัติแล้วธรรมมีวันจะเกิดขึ้นเรื่อยๆ ไม่เลือกอิริยาบถ ไม่เลือกกาลสถานที่ ถึงวาระธรรมเกิดต้องเกิดขึ้นเรื่อยๆ เช่นเดียวกับวาระของกิเลสเกิดนั้นแหละ เมื่อมีช่องมีโอกาที่จะเกิดขึ้นได้ มันต้องเกิดของมันอยู่เรื่อยๆ ดังที่เคยเกิดเคยเป็นมาแล้วภายในใจสัตว์โลกไม่เลือกหน้า กิเลสเกิดขึ้นมากเท่าไรก็ยิ่งมีความทุกข์มาก ธรรมะเกิดขึ้นมากเท่าไรยิ่งมีความสุขมาก ระหว่างกิเลสกับธรรมภายในใจดวงเดียวกันนี้แล เป็นเครื่องเทียบเคียงและเป็นคู่แข่งกันให้เห็นได้อย่างชัดเจน

กิเลสเคยครองหัวใจเรามาแล้ว ถ้าจะเข็ดหลาบก็ควรเข็ดหลาบอย่างถึงใจได้แล้ว ไม่มีอะไรที่น่าสงสัย เพราะอำนาจและพิษภัยของมันมีเต็มตัวทุกประเภท เมื่ออำนาจแห่งธรรมปรากฏขึ้นที่ใจกลายเป็นเครื่องเทียบเคียงและเป็นคู่แข่งกันนั้น จิตกับธรรมนับวันเวลาชยับเข้ากลมกลืนกันเป็นปีกแผ่นแน่นหนามันคงเป็นลำดับ ไม่อภัพเหมือนแต่ก่อน หู ตา ใจ นับวันสว่างไสวไม่อับเฉาเหมามัว ศรัทธาธรรม วิริยธรรม สติธรรม สมาธิธรรม ปัญญาธรรม หากกระตุ้นเตือนอยู่เสมอเพื่อความไม่นอนใจของผู้เห็นภัยในกิเลสและเห็นคุณในธรรม มีวิมุตติธรรมเป็นจุดที่หมาย แม้เป็นตายก็มอบไว้กับความเพียรไม่เสียดายกับอะไรอื่น

ขอพุดย้อนหลังอีกครั้ง นักบวชของเราเฉพาอย่างยิ่งนักปฏิบัติ ถ้าใจหาความสงบไม่ได้เลยนั้นอย่าเข้าใจว่าจะมีความสุขนะ อยู่กับหมูกับเพื่อนใจมันก็เป็นฟินเป็นไฟไปหมดนั่นแหละ เป็นแต่ไม่แสดงออก แม้ครูบาอาจารย์ที่น่าเคารพเลื่อมใส ใจมันก็ไม่เห็นประเสริฐเลิศเลออะไร เพราะจิตนั้นมันเป็นไฟ คิดออกไปแ่งใดก็เป็นไฟไปตามๆ กัน จิตไม่มีของอัจฉรย์ไม่มีของแปลกประหลาดอยู่ภายในตัว มีแต่กิเลสเต็มหัวใจ คิดเรื่องหมู่เรื่องเพื่อนเรื่องครูบาอาจารย์ ก็กลายเป็นเรื่องกิเลสไปหมด เห็นเป็นของไม่แปลกไม่อัจฉรย์อะไร มีแต่ความเฉื่อยชา มีแต่ความท้อแท้อ่อนแอและถอยหลัง ถอยหลังก็ถอยให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายเอาแหลกนั่นเอง มันสมควรแล้วหรือพวกเราซึ่งเป็นนักปฏิบัติลูกศิษย์ตถาคต ปรากฏในธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นธรรมอันเอก จะมัวมาทอดกายให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายตั้งแต่ศีรษะลงมาถึงฝ่าเท้า มันเคยเหยียบย่ำเสียจน

ແຫລກຈນແຫລວມາກີຖາພກີຊາດີແລ້ວຍັງໄມ່ເຂັດໄມ່ຫລາບ ເຮາວະຫາວາວມາຈລາດເອາອຣຣດເອາ
 ຣຣຣມມາຈາກໄໂນ

ເຮາເຮືອພຣະພຸທເຈົ້າ ເຮືອໃນລັກຊະໄດ ອາກາຣວາວເລື່ອນໄໄວທ່າໄມ່ເປັນເໝືອນ
 ຄນລິ້ນທ່າໄມ່ສນໃຈຫາທາງອອກ ຫາກເປັນທ່ານອນີ່ຈະວ່າ ຣາວະຕັດຫາ ສຣຣຣຣ ຄຈຸວາມີ ມັນກີ
 ດູກ ທ່າວ່າກັນວ່າ ພຸທຸ ຣຣມຸ ສຣຣຣຣ ສຣຣຣຣ ຄຈຸວາມີ ນັ້ນ ມັນສັກແຕ່ຄ່າພູດມາກວ່າເປັນວາວ
 ຈຣິງໃຈ ວາວຈຣິງແລ້ວພວກເຮາຕິງ ຣາວະ ທອສະ ໂມທະ ສຣຣຣຣ ຄຈຸວາມີ ອຸ່ຍູ່ຕລອດເວລາ ແລະ
 ຍັງໄກລີຊິດສນິທກວ່າອຣຣດກວ່າຣຣຣມເສຍອີກນີ່ ສ່ວນອຣຣດຣຣຣມເຮາຣະລິກເປັນກາລເປັນເວລາ
 ທັງຕ້ອນັງບັດບັດໄສກັນແທບເປັນແທບຕາຍ ສ່ວນກີເລສມັນມີອຸ່ຍູ່ກັບທ່າວິຣິງອຸ່ຍູ່ກັບທ່າວິ
 ເພຣາວມັນແນບສນິທຕິດກັບໃຈອຸ່ຍູ່ແລ້ວ ຣຣຣມໄມ່ມີທາງຈະແທຣກເຂົ້າໄປໄດ້ ກີ່ເລຍໄມ່ມີອະໄວ
 ອັຣຈຣຣຣຍໄກຍໃນໃຈ

ພອຈິຕເລີມມີວາວສງບຣຣມເຍັນຂຶ້ນມານັ້ນແລ ຈິງເລີມເຫັນສາຣະຂອງຕົວ ເລີມເຫັນສາຣະ
 ຂອງຈິຕໃຈ ເລີມເຫັນສາຣະຂອງຫມູ່ຂອງເພືອນ ເຫັນສາຣະຂອງຄຣຸບາອາຈາຣຍໄ ຍິງຈິຕມີວາວ
 ລະເຍີຍຕລອດເຂົ້າມາກວ່າຕ່າໄດ ກີ່ຍິງເຫັນວາວແປລກປຣະຫລາດອັຣຈຣຣຣຍຂອງຕົວແລະຂອງຄຣຸ
 ບາອາຈາຣຍໄໄປໂດຍລ່າດັບ ເພຣາວເຫຸໄດ ເພຣາວສິ່ງທ່ານແສດງໃຫ້ຟິງມາກນ້ອຍລິດຕີ້ນຫຍາບ
 ລະເຍີຍຕນັ້ນ ແຕ່ກ່ອນເຮາສັກແຕ່ວ່າຟິງໆ ມັນໄມ່ຕິງໃຈ ພອມີສັກຊິພາຍນປຣາກຸຂຶ້ນທ່າໃຈ ເຊັ່ນ
 ວາວສງບກີ່ເຫັນໄດ້ຊັດໄກຍໃນໃຈຕາມທ່ານແສດງນັ້ນ ມັນເປັນຂຶ້ນໃນເຮາພອເປັນເຮືອຣັບ
 ກັນໄດ້ບ້າງແລ້ວ

ພູດຕິງເຣື່ອນປັດຖຸວາແຕ່ລະຂຶ້ນໆ ອຸບາຍວິຣິຂອງສຕິປັດຖຸວາແຕ່ລະກຸມີໆ ທ່ານແສດງເປັນ
 ຍັງໄວ ມັນກີ່ປຣາກຸຂຶ້ນໄກຍໃນໃຈຂອງເຮາ ຕລອດຕິງຜລທີ່ເກີດຂຶ້ນຈາກປັດຖຸວາທີ່ແກ້ທ່າອອດອອນ
 ທ່າທ່ານໄດ້ ເປັນວາວຂາວສາວາດໄກຍໃນໃຈ ປຣະຈັກຊັກັບໃຈ ວາວເຮືອວາວເລື່ອມໄສໃນ
 ຫມູ່ໃນຄະໄນຄຣຸບາອາຈາຣຍກີ່ຄ່ອຍເປັນໄປໂດຍລ່າດັບເພຣາວຈິຕເປັນຣຣຣມ ຈິງຂອໃຫ້ພາກັນ
 ພາຍາມຕະເກຍກຕະກາຍເຕັມວາວສາມາຣດ

ຜມເອນພາຍາມທ່າສຸດທ່າຈະໃຫ້ຫມູ່ເພືອນໄດ້ຣັບວາວສະຕວກສບາຍໃນກາປຣະກອບ
 ວາວພາກເພີຣ ທ່າມີປັດຖຸວາອຸ່ຍູ່ບ້າງຄືອຕອນເຂົ້ານີ່ກີ່ແກ້ໄມ່ຕກ ຈະທ່າຍັງໄວ ມີແຂກຄນມາ
 ເກຍໄຂ່ອ້ງດ່າຍວາວວາວພຸທຸຣຸກັບພຣະເຮາ ຕ່າໄມ່ມີແຂກຄນມາກາກກີຈກີ່ໄມ່ມາກ ທ່າ
 ວາວພາກເພີຣໄດ້ຕາມເວລາ ຫມູ່ເພືອນກີ່ໄມ່ຕ້ອນັງຍິງວຸ່ນວາຍຣອຄອຍທ່າວາວສາວາດ
 ເຂັດຕູສາລາ ຫຣືອເກັບກວາດລິ່ງນັ້ນສິ່ງນີ່ ແຕ່ນີ່ແຂກກີ່ມາອາຍາງທ່າເຫັນນັ້ນແຫລະ ໃຈເຮາໃຈເຮາມີ
 ວາວວຸຣິສັກເຊັ່ນເດຍວ່າກັນຈະທ່າຍັງໄວ ນີ່ຜມກີ່ຄິດຈນເຕັມໃຈແຕ່ມັນແກ້ໄມ່ຕກ ເພຣາວແຂກໄມ່ໃຊ້
 ຈ່າພວກເດຍ ຕ່າແຂກຈ່າພວກເດຍທ່າເຮາເຍມາກກີ່ໄມ່ເປັນປັດຖຸວາອະໄວ ເຮາໄລ່ກັບກີ່ໄດ້ວ່າ ໄປ
 ກັບເສຍ ເຍຍພູດໃຫ້ຟິງທຸກວັນອຸ່ຍູ່ແລ້ວນີ່ ແຕ່ນີ່ໄມ່ໃຊ້ພວກເດຍເພຣາວຄນທັງແຜ່ນດິນຈະວ່າ
 ຍັງໄວ ເດຍພວກນັ້ນມາພວກນີ່ມາ ມີແຕ່ພວກໄມ່ໆ ມາເຣືອຍໆ ອ່າວພອຈະເລີກພວກນັ້ນມາ

พอจะเลิกพวกนี้มา ติดต่อกันไปเรื่อยๆ มันก็เลยหายไปเอง หมูเพื่อนที่จะคอยทำ ความสะอาดปัดกวาดเช็ดถูเก็บนั่นเก็บนี่ ก็ต้องพลอยเสียเวลาไปด้วย อันนี้ผมคิด เหมือนกันแต่มันแก้ไม่ตก เพราะไม่ใช่เรื่องของคนๆ เดียวพวกเขา มีมากต่อมากจาก ที่ต่าง ๆ ทั้งใกล้ทั้งไกลเอาประมาณไม่ได้ จำต้องได้อนุโลมผ่อนผันด้วยความเห็นใจ และเมตตาสงสารอยู่นั่นแล

นอกจากนั้นก็ให้มึงงานมีการอะไร ให้ประกอบความเพียร เดินมากมันดีก็เอา เดินให้มาก ถ้ามันเหนื่อยมันเพลียเพราะเราไม่ได้ทำงานก็ควรเดินมากๆ ร่างกายมันก็ ชอบเคลื่อนไหวไปมาเหมือนกัน ถ้าไม่ได้ทำการงานอะไรอันนี้รู้สึกเส้นเอ็นมันจะมี อาการแปลกๆ แสดงความไม่สะดวกสบายภายในร่างกาย เดินมากๆ เดินทำความ เพียรนั่นแหละคืองานของพระเราล่ะ

นั่ง จะควรนั่งมากนั่งนานเพียงไร อันนี้ตามแต่ความสามารถของตัว บอกกัน ไม่ได้บังคับกันไม่ได้ ให้เป็นไปตามอัธยาศัย ตามความเหมาะสมของผู้ปฏิบัติ อย่างผม เองที่เคยเล่าให้หมูเพื่อนฟังก็อย่างนั้นเหมือนกัน นั่งภาวนาฝึกหัดที่แรกเพียง ๓๐ นาที มันก็เจ็บปวดไปหมด จากนั้นมาก็ได้ชั่วโมง ชั่วโมงครึ่ง จากนั้นมาก็ ๒ ชั่วโมง ๓ ชั่วโมง ๔ ชั่วโมง นั่งแต่ละครั้งๆ นี่สามสี่ชั่วโมง บทเวลาจะเอาจริงเอาจังมันหากเป็น ของมันเอง หากมีเหตุการณ์บังคับที่จะคิดต่อสู้ให้เห็นเหตุเห็นผล รู้แจ้งเห็นจริงของกัน และกันแล้วก็ขึ้นเวทีเอาตายเข้าว่าเสียทีหนึ่ง แน่ะ เช่น นั่งตลอดรุ่ง เป็นต้น

เราก็ไม่ได้คิดจะนั่งตลอดรุ่งอะไรที่แรก แต่พอเวลานั่งเข้าไปกิเลสมันสุมเข้ามาๆ รุมเข้ามาๆ เอ๊ะ นี่มันยังงัยกันวะ นั่นความมุมนะมันขึ้นแล้วนะ ใครจะว่าปฏิมานะก็ว่า ไป แต่นี่มันเป็นฝ่ายธรรม กิริยาแห่งการต่อสู้กับกิเลสมันเป็นมรรค ไม่เป็นกิเลส เช่น แสดงอาการว่า ฮือ มันเป็นยังงัยวะ นี่มันเป็นเรื่องของมรรคในการต่อสู้กับกิเลสของตัว ไม่ได้ไปต่อสู้กับใคร ถ้าไปว่าคนอื่นต่อสู้คนอื่นมันก็เป็นกิเลส แต่เพื่อเอาชัยชนะกับ กิเลสของตัวนี่เป็นมรรค มรรคเป็นเครื่องต่อสู้กับกิเลส ที่นี้มันก็หมุนตัวของมันเท่านั้น

ถ้ามันได้หมุนแล้ว เอ้า ตายก็ตายไปซิ ว่าอย่างนั้นเลย และตั้งสัจจอธิษฐานก็ ก็กู้ขึ้นในขณะนั้นเลย เออเนะวันนี้นะ จะเอาให้เห็นความจริงที่แสดงอยู่เวลานี้ เป็นเพราะ เหตุใด ถ้าไม่ตายก็สว่างจึงจะออกจากที่ จากนั้นไปถึงสว่างจะไม่มีสิ่งใดมาเกี่ยวข้องกับ งานนี้ได้เลย จิตก็หมุนตัวๆ เข้าไป นั่นถึงวาระที่จะเป็นมันหากเป็นของมัน เอง พอได้หลักได้เกณฑ์จากการปฏิบัติแบบนี้ในครั้งนี่แล้ว ก็เป็นเครื่องมืออันดีที่จะ ปฏิบัติในครั้งต่อไป ไม่สะทกสะท้านในเรื่องทุกขเวทนาจะเกิดขึ้นมากน้อย เราได้ พิจารณาอย่างนั้นๆ เข้าใจกันแล้วจนทุกขเวทนาขาดไปจากใจ ไม่สัมผัสสัมผัสซึ่งกัน และกันพอให้เกิดความกระทบกระเทือนใจ เราก็อทราบแล้ว กายทุกส่วนก็เป็นของจริง

ตามส่วนของเขา เวทนาที่เกิดขึ้นมากน้อยเขาก็ไม่รู้ความหมายของเขา เขาก็ไม่ทราบว่าเขาเป็นเวทนา เขาเป็นอาการหนึ่งซึ่งเป็นความจริงของตน ตั้งอยู่ตามสภาพของตน จิตหากไปสำคัญมันหมายสิ่งนั้นว่าเป็นนั่นสิ่งนี้ว่าเป็นนี้ เราทุกข์ตรงนั้นเราทุกข์ตรงนี้แล้วรวมเข้ามามีเป็นเรา และยึดเอาสิ่งเหล่านั้นซึ่งเป็นความจริงแต่ละอย่างๆ มาเผาตัวเอง เพราะปัญญาไม่ทัน

เมื่อปัญญาได้แยกแยะให้เห็นตามความจริงทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว กายทุกส่วนก็สักแต่ว่ากาย เป็นความจริงเช่นนั้นมาแต่ไหนแต่ไร เวทนาจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่แล้วดับไปตามธรรมชาติของเขา จิตเป็นผู้ไปสำคัญมันหมายต่างหาก มารู้อะไรของจิตตัวสำคัญมันหมาย ตัวสัญญาเป็นสำคัญมาก พอมารู้อะไรเหล่านี้ จิตก็ค่อยหดตัวเข้ามาๆ สัญญานั้นแหละมันหดตัวเข้ามาๆ ก็มาเห็นความจริงในใจตัวเอง

จากนั้นใจก็จริง กายก็จริง เวทนาจึงจริง ต่างอันต่างจริง แม้เวทนาจะไม่ระงับลงไปดับลงไปก็ตาม มันก็ไม่กระทบกระเทือนจิตใจ อยู่ได้อย่างสะดวกสบาย นั่น นี่เป็นอุบายสำคัญ ได้หลักได้เกณฑ์ เกิดความอาภาวู จิตสง่าผ่าเผย มีความสว่างกระจ่างแจ้งภายในจิต เห็นความอัศจรรย์ในตัวเองอย่างบอกไม่ถูก ซึ่งไม่เคยเห็นมาก่อนเลย เพียงเท่านี้เราก็ได้สิ่งที่ระลึกและเป็นความภูมิใจอย่างยิ่งแล้ว เกิดความอาภาวูต่อเวทนาจนกระทั่งถึงความตาย เฮ้ย ความตายมันจะมาจากไหนวะ ทุกขเวทนาหน้าไหน มันจะมาหลอกเรา มันไม่เอาทุกขเวทนาที่เป็นอยู่เวลานี้ไปเป็นในขณะที่จะตาย มันจะเอาทุกขเวทนาหน้าไหนมาหลอกเรา ทุกขเวทนาที่ปรากฏอยู่นี้เราได้เข้าใจแล้วตามความจริง ตายก็ไม่เห็นมีความหมายความสำคัญอะไร

ขอให้รู้ความจริงในวงปัจจุบันนี้ก็แล้วกัน ธาตุสี่ ดินน้ำลมไฟ ต่างสลายตัวลงไปจากความผสม มันก็ไปอยู่ตามความจริงของมัน แนะ แล้วจิตมันตายที่ไหน ว่ามันตายมันยิ่งเด่นชัดขึ้นๆ จิตก็เป็นความจริงของตัวเอง แล้วอะไรตาย ดินน้ำลมไฟตายไปจับหายไปไหนไม่มี แล้วจิตเคยตายที่ไหน มันยิ่งเห็นเด่นชัดขึ้นๆ ตัวนี้หรือตัวมันจะตายมันเอาอะไรไปตายนะ คันสาเหตุของจิตตายไม่เห็น มีแต่ความเด่นดวงอยู่อย่างนั้นมันก็ยิ่งชัดเจน เลยเกิดความกล้าหาญขึ้นมาอย่างบอกไม่ถูก นี่หมายถึงเวลาตามโอกาสที่ควรจะต้องสู้กัน มันหากเป็นของมันเอง เป็นอย่างนี้ ฉะนั้นจึงขอให้ทุกท่านตั้งความพยายามอย่าลดละทอดทิ้ง ให้พยายามอยู่โดยสม่ำเสมอ เอาสมบัติอันประเสริฐนี้มาครองในหัวใจให้ได้ อย่าให้ชายหน้าตัวเอง ให้กิเลสหัวเราะเยาะเหยียด

เรื่องกิเลสที่เคยอยู่บนหัวใจเรานั้นนะ มันอยู่มานานตั้งกัปตั้งกัลป์ จนตัวเองก็ไม่ทราบว่ามันสายปลายทางมันมาจากไหน มาถึงปัจจุบันนี้ยังไม่ทราบ ก็เพราะความมืดดำของเราเอง ล้วนแต่อยู่ที่อำนาจของกิเลส กิเลสเหยียบย่ำทำลายจิตใจและผลักดันมา

เกิดที่นั่นมาเกิดที่นี่ เกิดที่ไหนก็มีแต่กิเลสพาให้เกิดกิเลสพาให้ตาย พาให้ทุกข์ให้
ลำบากลำบาก เราไม่เห็นโทษของกิเลสเราจะเห็นโทษของอะไร ไม่มีอะไรทำโทษเรา
นอกจากกิเลส ดินฟ้าอากาศร้อนหนาวเป็นธรรมดา ไม่รุนแรงเหมือนกิเลสทำลายเรา
หรือทรมานเราบีบบังคับเรา นี่แหละเอาลงจุดนี้ ให้เห็นภัยของกิเลสแล้วเราจะมี
ทางเดิน จิตใจจะมีความร่มเย็น

เอาละจบเสียที ผู้ฟังก็ให้กิเลสจบด้วยนั้นแลประเสริฐสุด

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๒
 ศาสนธรรมยังคงเส้นคงวา

ไม่มีอะไรที่จะบริสุทธิ์และประเสริฐยิ่งกว่าธรรม ไม่มีอะไรเหนือธรรมเลยในโลก ทั้งสามนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมจึงเป็นผู้ประเสริฐ เพราะธรรมพาให้ประเสริฐ ไม่ได้ประเสริฐเพราะสิ่งใดที่มีอยู่ในโลกทั้งสามนี้บันดาล มีธรรมเท่านั้นพาให้พระองค์ ประเสริฐ เมื่อใจกับธรรมกลมกลืนเป็นอันเดียวกันแล้วย่อมประเสริฐและประเสริฐสุด ส่วน ไม่ใช่ประเสริฐด้วยสมมุติต่างๆ ที่เสกสรรปั้นยกกันขึ้น แต่ประเสริฐโดยหลัก ธรรมชาติของธรรมกับใจซึ่งกลมกลืนเป็นอันเดียวกันแล้ว แม้ใจดวงบริสุทธิ์นั้นจะอยู่ใน ชั้นที่ทรงชั้นอยู่ก็ตาม ใจที่บริสุทธิ์แล้วนั้นย่อมเป็นธรรมชาติที่ประเสริฐอยู่ในตัวโดย อิสระ ซึ่งสมมุติทั้งหลายมีชั้นเป็นต้นไม่เข้าไปเกี่ยวข้องยุ่งกวนได้เลย

ที่พระพุทธเจ้ามีพระเมตตาสุดส่วนแก่โลกนั้น ก็เพราะอำนาจแห่งธรรมเป็น ธรรมชาติที่อ่อนโยนนิมนวลภายในพระทัยนั้นแล ไม่มีอะไรพาให้เป็น พระทัยที่สัมผัส สัมพันธ์หรือกลมกลืนกับธรรมแล้ว จึงเป็นพระทัยที่อ่อนโยนที่สุดไม่มีอะไรเทียบให้ เสมอเหมือนได้ และไม่มีอะไรจะอ่อนโยนยิ่งกว่าจิตใจที่บริสุทธิ์ ชีบซาบเข้าได้ทุกตัว สัตว์ แทรกเข้าได้ทุกเม็ดหินเม็ดทราย

เมื่อพูดถึงความเมตตาที่ไม่มีโลกามิสใดๆ เข้ามาเคลือบแฝงเลยก็คือเมตตาจิต ของท่านที่บริสุทธิ์ มีแต่มุ่งสงเคราะห์โลกให้มีความร่มเย็นเป็นสุข ตามกำลังของเขาก็ จะรับได้มากน้อย แต่ส่วนตามกำลังของท่านที่จะแสดงได้มากน้อยนั้นเราไม่อาจพูดได้ เพราะท่านที่ถึงธรรมขนาดนั้นแล้วไม่มีที่อัดอั้นเลย ใจเปิดโล่งอยู่ตลอดเวลากาลิกใน การที่จะสงเคราะห์โลกด้วยอรรถด้วยธรรม เพราะในพระทัยและใจของท่านถ้าพูดตาม ภาษาโลกๆ ก็เรียกว่า อัดแน่นแล้วด้วยธรรมไม่มีช่องโหว่เลย ถ้าเป็นน้ำก็เต็มถึง พอ เปิดเท่านั้นน้ำก็พุ่งกระจายออกมาทันที

เอ้า พูดถึงธรรมในใจท่านผู้บริสุทธิ์ ใครจะใช้สอยอาบตีตามภูมินิสัยวาสนา ของตนได้ทั้งนั้นและไม่มีหมดมีล้นด้วย นอกจากชั้นที่เป็นเครื่องมีน้ออกใช้ ประกาศศาสนาธรรมแก่โลกเท่านั้นจะไม่อำนวย เพราะชั้นนี้เป็นสมมุติ จึงต้องเป็นไป ตามสมมุติคือมีการเปลี่ยนแปลงแปรปรวนประจำตน สะดวกบ้างไม่สะดวกบ้าง ส่วน พระทัยหรือใจที่บริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้าและสาวกนั้น ไม่มีความบกพร่องด้วยธรรมแม้ นิดหนึ่งเลย ด้วยเหตุนี้การแนะนำสั่งสอนโลก จึงสั่งสอนด้วยความเป็นธรรมล้วนๆ

อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย มีพระเมตตาและเมตตาล้วนๆ ต่อสัตว์ทั้งหลายอย่างบริสุทธิ์ เช่นเดียวกับพระทัยและใจของท่านที่บริสุทธิ์อยู่แล้วนั้นแล

ใครจะสามารถสั่งสอนหรือสั่งสอนธรรมให้ถึงความจริงอย่างสุดส่วนได้ เหมือนพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ท่านผู้บริสุทธิ์แล้วไม่มี เพราะไม่สามารถรู้ธรรมของจริงได้อย่างเต็มใจเหมือนท่าน ไม่มีโลกามิสใด ๆ จะเข้าไปเคลือบแฝงในความบริสุทธิ์นั้นได้เลย นี่จึงเห็นได้ในเวลาที่พระพุทธเจ้าเริ่มประกาศศาสนธรรม เบื้องต้นได้ทรงเล็งญาณดูสัตว์โลกว่า ผู้ใดที่สามารถจะบรรลุธรรมได้อย่างรวดเร็ว ก็ทรงทราบดาบทั้งสองซึ่งเคยเป็นครูเป็นอาจารย์ท่านมาในเบื้องต้นว่าจะเป็นผู้สามารถบรรลุธรรมได้อย่างรวดเร็ว แต่ก็ทรงทราบในพระญาณด้วยขณะนั้นว่าได้สิ้นชีวิตไปเสียแล้ว จากนั้นก็ทรงทราบอุปนิสัยสามารถของปัญจวัคคีย์ทั้งหลายว่าจะบรรลุธรรมได้อย่างรวดเร็ว จึงเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ทั้งห้านี้ก่อนใครอื่น แม้จะได้รับคำคัดค้านต้านทานประการใดจากปัญจวัคคีย์ทั้งห้าในขั้นเริ่มแรกก็ตาม พระองค์ไม่ทรงสนพระทัยกับเรื่องป่า ๆ เถื่อน ๆ อันเกิดขึ้นจากความสำคัญมั่นหมายของท่านเหล่านั้นเลย แต่ทรงประกาศความจริงคือธรรมอันบริสุทธิ์ล้วน ๆ ให้ท่านเหล่านั้นได้ฟังในขณะนั้นไม่ชักช้า

ของจริงกับของปลอมย่อมมีน้ำหนักต่างกันอยู่มาก ความรู้ความเห็นของปัญจวัคคีย์ที่เข้าใจว่า พระพุทธเจ้าทรงงดการอดพระกระยาหารและกลับมาเสวยแล้วจะตรัสรู้ธรรมได้อย่างไร ขณะที่ทรงอดพระกระยาหารถึงขนาดนั้นยังไม่สามารถบรรลุธรรมได้ เมื่อกลับมาเสวยก็แสดงถึงความเป็นผู้มักมากไปเสียแล้ว จะตรัสรู้ธรรมได้อย่างไร นี่เป็นคำคัดค้านของปัญจวัคคีย์ทั้งห้า จึงยังไม่ลงใจต่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่าเป็นความจริงดังที่ทรงประกาศในขณะที่สุดถึงที่แรก

แต่พระองค์ไม่ทรงถือสิ่งเหล่านั้นเป็นสำคัญ พอที่จะเป็นอุปสรรคต่อการประทานพระโอวาท เพื่อรื้อขนท่านเหล่านั้นให้พ้นจากทุกข์ในขณะนั้น จึงทรงประกาศพระองค์อย่างลงในหลักความจริงที่ทรงรู้ทรงเห็น ให้ท่านเหล่านั้นฟังอย่างชัดเจนว่า “คำที่ว่าเราตถาคตได้ตรัสรู้ธรรมโดยสมบูรณ์แล้วนั้น เราตถาคตเคยพูดมาก่อนแล้วหรือและท่านทั้งหลายเคยได้ยินแล้วหรือคำนี้สมัยที่เราอยู่กับท่านทั้งหลายเมื่อก่อนโน้น แต่บัดนี้เรามาพูดว่าเราได้ตรัสรู้ธรรมโดยสมบูรณ์แล้วเช่นนี้ ท่านทั้งหลายควรจะสนใจฟัง เราจะแสดงความจริงให้ฟังในบัดนี้”

พอท่านเหล่านั้นรับว่ายังไม่เคยได้ยิน ถ้ายังไม่เคยได้ยินก็ให้ฟังตั้งใจฟัง เราจะแสดงธรรมที่ได้ตรัสรู้แล้วนั้นให้ท่านทั้งหลายฟัง ก็ทรงแสดง อัมมจักกัปปวัตตนสูตร มีกามสุขัลลิกานุโยคและอตถกิลมณานุโยคเป็นขั้นเริ่มต้น คือการประพடுத்தินโดยความย่อหย่อนหรือหย่อนยานเสียจนไม่มีอะไรจะเกิดผลดีขึ้นมาได้ เพราะความหมกมุ่นใน

กามทั้งหลายและการประพฤติตัวเครื่องครัดแบบทรมานตนเปล่าๆ แต่หาเหตุผลอันถูกต้องดีงามจากความเคร่งครัดนั้นไม่ได้ ก็ไม่ใช่ทางทั้งสองอย่าง และทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่มรรคแปด ให้ท่านเหล่านั้นได้ทราบเป็นลำดับลำดับ จนพระอัญญาโกณฑัญญะได้รู้จริงเห็นจริงในอริยมุขขั้นต้นคือพระโสดาฯ และออกอุทานว่า ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมุตฺตมมํ สพฺพนฺตํ นิโรธมมํ ว่าสิ่งใดก็ตามเกิดขึ้นแล้วต้องดับทั้งนั้น ในปริยัติท่านว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น สิ่งนั้นย่อมดับเป็นธรรมดา สรูปแล้วสิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นในโลกนี้ ไม่มีที่จะคงทนอยู่ได้ด้วยความไม่แตกดับ ต้องแตกดับไปด้วยกันทั้งนั้น ความจริงบีบบังคับอยู่เช่นนี้

จากนั้นก็ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตรให้ฟังในอันดับต่อไปว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ย่นเข้ามาๆ ทั้งแสดงเรื่องอดีตเรื่องอนาคตและปัจจุบันของขันธห้านี้โดยละเอียด จนกระทั่งหยั่งเข้าสู่จิตผู้ยึดมั่นถือมั่นในขันธทั้งหลายโดยไม่เกิดประโยชน์อันใดเลย นอกจากเกิดโทษแก่ตนโดยถ่ายเดียวและพาให้พะรุพะรัง พาให้แบกภพแบกชาติความเกิดแก่เจ็บตายไม่มีจุดหมายปลายทาง เพราะความหลงในธาตุในขันธ ความยึดในธาตุในขันธเป็นความพะรุพะรัง ทั้งการแบกหามธาตุขันธด้วยอุปาทาน ทั้งนามขันธที่อยู่ในจิตก็ยึดว่าเป็นตัวของตัวโดยถ่ายเดียว อันเป็นความหนักหน่วงถ่วงจิตใจด้วยกันทั้งนั้น

ทรงแสดงย้าลงในเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนตฺตา ย้าลงในขันธทั้งห้า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้งอดีตที่เคยเป็นมาก็เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนตฺตา มาโดยลำดับเช่นนี้ ทั้งอนาคตที่จะเป็นไปในกาลข้างหน้าก็ไม่พ้นจากหลัก อนิจจัง ทุกขัง อนตฺตา จะต้องบีบบังคับตามหลักธรรมชาติของมัน แม้ปัจจุบันเดี๋ยวนี้เรื่องขันธทั้งห้าก็ดำเนินตนด้วย อนิจจัง ทุกขัง อนตฺตา ไม่มีการลดละ เรายังจะสำคัญมั่นหมายว่าเป็นเราเป็นของเราอยู่หรือ จงพิจารณาให้รู้แจ้งเห็นจริงว่าสิ่งเหล่านี้เป็นไตรลักษณ์ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนตฺตา ไม่ใช่เราไม่ใช่ของเรา ให้รู้แจ้งเห็นจริงด้วยปัญญา จนปัญญาวิเศษทั้งห้าสามารถบรรลุธรรมถึงขั้นสุดวิมุตติพระนิพพานได้ ในขณะที่พระองค์ประทานอนัตตลักขณสูตรลงอย่างถึงใจ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรก็ดี อนัตตลักขณสูตรก็ดี ซึ่งล้วนแต่แสดงลงในธาตุในขันธและจิตใจของสัตว์โลกทั้งสิ้น เพราะความมุ่งหมายก็เพื่อให้จิตดวงลุ่มหลงได้รู้สึกตัว และถอดถอนตนออกจากสิ่งเกี่ยวข้องผูกพันจนหมดสิ้นไปนั่นแล

เราก็เป็นผู้หนึ่งในจำนวนสัตว์โลกซึ่งเต็มไปด้วยสิ่งเหล่านี้เหมือนกัน ธรรมก็เป็นธรรมของจริงที่ชี้แจงถึงกิเลสบาปธรรมเหมือนกันกับครั้งพุทธกาล แต่ทำไมจิตใจเราจึงรู้และละสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพราะเหตุใด นี่เป็นสิ่งที่เราต้องวินิจฉัยตัวเราเองด้วยการพิจารณา อย่างน้อยก็พอมีหลักยึดภายในใจ เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วยที่ปรากฏขึ้นมา ก็

ให้ทราบว่า การเจ็บไข้เป็นสภาพอันหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในชั้น แต่ขออย่าให้เกิดขึ้นภายในจิต เพราะความหลงมกมายไปตามมันก็แล้วกัน จะกลายเป็นโรคสองชั้นขึ้นมา คือโรคในชั้น มีเจ็บท้องปวดศีรษะ เป็นต้น โรคในจิตคือความเสียอกเสียใจอยากให้มีนหายตามใจชอบ ความอยากนั้นเป็นตัณหา เมื่อมีสาเหตุที่ควรจะหายได้มันก็หายของมัน โดยไม่ต้องใช้ความอยากอันเป็นไฟตัณหาเข้าไปส่งเสริมมัน เมื่อมันไม่หายถึงจะอยากเท่าไรก็ไม่เกิดผลดี ยิ่งเพิ่มความหิวโหยเพิ่มความกระวนกระวายมากขึ้น ๆ กลายเป็นโรคภายในใจขึ้นมาอีก เป็นโรคสองชั้น และรักษาลำบากเข้าไปอีก

เพราะฉะนั้น ท่านจึงสอนให้พิจารณาเรื่องธาตุเรื่องชั้นโดยทางสังขธรรมด้วยสติปัญญา อย่างน้อยก็มีหลักใจเป็นที่ยึด เวลาทุกข์เกิดขึ้นในชั้นมาก ๆ มันจะเหมือนไฟทั้งกองในรูปในกายของเรา ไม่ถึงกับการเจ็บไข้ได้ป่วย เพียงแต่ว่านั่งภาวนานาน ๆ หลาย ๆ ชั่วโมงมันก็แสดงความเจ็บปวดขึ้นมาแล้ว เจ็บนั้นปวดนี้ตามอวัยวะต่าง ๆ นั้นแหละเรียกว่าความเจ็บป่วยของชั้น เวลาเจ็บปวดมาก ๆ ขณะนั้นอวัยวะทุกส่วนเหมือนจะแตกทลายลงไป ในขณะที่นั้น ราวกับจะไม่มีชิ้นใดติดต่อกันเลย เป็นไฟไปหมดทั้งกองในกองแห่งชั้นนี้

ผู้ต้องการความจริงก็ถือเอาสิ่งเหล่านี้เป็นหินลับปัญญา พิจารณาแยกแยะเรื่องราวกาย เรื่องทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นจากกาย เกิดขึ้นจากส่วนไหน ตลอดถึงจิต พิจารณาแยกแยะให้เห็นชัด ทั้งอาการของกายในส่วนที่ว่าเป็นทุกข์ ทั้งทุกขเวทนาที่ปรากฏอยู่ในอาการนั้น ๆ ทั้งจิตผู้ไปสำคัญมั่นหมายในความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้น ว่าเราเป็นทุกข์ว่าเราเจ็บเราปวด จนกระทั่งสามารถเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งในอาการของธาตุของชั้นนั้น ๆ ทั้งเวทนามก็สักแต่ว่าทุกข์เท่านั้น แม้ทุกข์เองก็ไม่มีความรู้สึกและความหมายในตัวมันเองเลย ร่างกายส่วนที่ว่าเป็นทุกข์นั้นเขาก็ไม่ทราบว่าเขาเป็นทุกข์ เขาไม่มีความหมายในความเป็นทุกข์ของเขาเลย สุดท้ายก็มารวมอยู่ที่จิตผู้ไปหมายว่า นั้นเป็นทุกข์นี้เป็นทุกข์ จึงแบกกongทุกข์อยู่ภายในใจของตน นอกจากแบกกongทุกข์ภายในชั้นแล้ว ยังมาแบกกongทุกข์ความกระวนกระวายภายในใจอีก จึงต้องได้พิจารณาแยกแยะจนรู้เห็นกันอย่างชัดเจนด้วยสติปัญญา จนลงถึงขั้นต่างอันต่างจริงไม่กระทบกัน แม้ทุกขเวทนายังมีอยู่ในชั้นก็ก็ตาม ระหว่างกาย เวทนามกับจิตก็ไม่เกิดเรื่องกัน

ผู้ปฏิบัติเมื่อไม่ละสติปัญญาขณะที่เข้าสู่สงครามระหว่างชั้นกับจิต หรือระหว่างชั้นกับโรคที่กำลังซุลมุนวุ่นวายกันนั้น สติปัญญาเป็นผู้บุกเบิกหาความจริงทั้งหลายที่มีอยู่ในกายในเวทนาและในจิต จนปรากฏความจริงขึ้นมา ทุกข์ก็ไม่มีอำนาจมาบีบบังคับจิตใจได้ รูปชั้นก็ไม่มีอำนาจมาบีบบังคับจิตใจให้ลุ่มหลงไปตามได้ จิตก็เป็นความจริง

รู้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย สุดท้ายกายก็เป็นของจริงขึ้นมาอันหนึ่งเสีย ทุกซีกก็เป็นของจริงอันหนึ่งขึ้นมาตามหลักอริยสัจ ใจก็เป็นของจริงอันหนึ่งขึ้นมา

เมื่อต่างอันต่างจริงแล้วก็หาความกระทบกระเทือนกันไม่ได้ เมื่อไม่กระทบกระเทือนกันแล้วก็เรียกว่าสันติสุข คือความสงบสบายภายในจิต เวทนาชั้นนี้จะ เป็นต่อไปก็เป็น ถ้าไม่เป็นทุกขเวทนาจักดับลงไป แม้ทุกขเวทนาดับลงไปก็ไม่เห็นเขาว่าอะไร จะยังทรงตัวอยู่ก็ไม่เห็นเดือดร้อนวุ่นวายอะไร เพราะทราบแล้วว่าชั้นนี้ไม่ใช่เรา เราก็อไม่ใช่ชั้นนี้ทั้งห้า นั่นตามหลักความจริงแห่งการพิจารณา ใจก็มีหลักเกณฑ์เป็นที่ ยึด เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยตรงไหน เวลาใด สถานที่ใด เป็นชั้นที่ตรงไหน เราแน่ใจแล้วว่า จิตเป็นหนึ่งต่างหากจากชั้นหรือร่างกายส่วนต่างๆ ไม่ใช่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ใจ ย่อมไม่เดือดร้อนวุ่นวาย นี้เรียกว่าจิตมีหลัก

ถ้าไม่มีหลัก อันใดผิดปกติบ้างเล็กน้อยภายในร่างกายนี้ จิตจะต้องไปแบกภาระ หามภาระนั้นๆ แล้วกวาดความหนักหน่วงถ่วงจิตใจหรือบีบคั้นจิตใจเข้ามาสู่ตัว ใจเลย กลายเป็นกองทุกข์อันใหญ่หลวงยิ่งกว่าโรคที่เกิดขึ้นภายในกายเสียอีก นี่คือการไม่ โง่เขลา ความไม่รอบคอบ ท่านจึงสอนให้รอบคอบด้วยการพิจารณาทางสติปัญญาไม่นอน ใจ ทั้งที่ทุกข์ทางกายทางใจเกิดขึ้นหรือไม่เกิดก็ตาม

การปฏิบัติธรรมเพื่อความสงบใจทำได้หลายทาง เช่น ทางบริกรรมก็เป็นทาง อนุโลมเพื่อใจสงบได้ การพิจารณาค้นคว้าด้วยสติปัญญาในเวลาจนตรอกจนมุม เช่น ในเวลาโรคภัยไข้เจ็บหรือความเจ็บปวดแสบร้อนเกิดขึ้นภายในร่างกายมากๆ พิจารณา จนรู้แจ้งเห็นจริงในสภาพเหล่านี้ เรียกว่าปฏิโลมคือพลิกกลับ เป็นการต่อสู้กันอย่าง ใหญ่หลวงด้วยอุบายสติปัญญา เวลาารู้ก็รู้อย่างถึงใจและองอาจกล้าหาญตลอดวันตาย ไม่มีการสะทกสะท้านต่อความเป็นความตาย ต่อความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งหลาย เพราะจิตได้หยั่งถึงความจริงแล้วอย่างไม่มีวันถอน เรียกว่า อจลศรัทธา เชื่อความจริง อย่างถึงใจ แม้คราวต่อไปจะไม่ได้ผลอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยอย่างที่เคยพิจารณา มาแล้วก็ตามก็ไม่เสียใจ และไม่ถอนความเชื่อที่เคยหยั่งลงในความจริงอย่างแน่นหนา มั่นคงแล้ว มีแต่ตั้งหน้าปฏิบัติไปไม่ลดละท้อถอยในทางความเพียร ผลย่อมคืบหน้าไป โดยสม่ำเสมอ

เราได้ยินแต่ครั้งพุทธกาลว่า พระสาวกที่ปฏิบัติตามพระโอวาทของพระพุทธเจ้า แล้ว เทียบปลีกตัวอยู่ในสถานที่ต่างๆ กัน องค์นั้นบรรลุมรรคผลนิพพานอยู่ที่นั่นอยู่ที่ นี้ เป็นที่น่าอัศจรรย์ผลที่ท่านได้รับ แต่มาสมัยทุกวันนี้ทำไมจึงกลายเป็นการขัดแย้ง กันไปเสียหมด เหมือนกับศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าขัดแย้งกันในระหว่างพุทธกาล

กับสมัยปัจจุบัน ความจริงศาสนธรรมก็ออกมาจากสวากขาตธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้ว ตั้งแต่โน้นจนกระทั่งบัดนี้ ไม่มีเคลื่อนคลาดแปลกปลอมแต่อย่างใดเลย

ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ศาสนธรรมยังคงเส้นคงวาโดยสมบูรณ์ ที่เคลื่อนคลาดที่ขัดแย้งกันที่กลับตาลปัตรกันก็เพราะความรู้สึก ความนับถือ ศาสนา ความประพฤติปฏิบัติศาสนา ความรู้ความเห็นของคนผู้เกี่ยวกับศาสนา พลิก แผลงเปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจของกิเลสเสียเป็นส่วนมากต่อมาก ไม่ได้คำนึงถึงอรรถ ถึงธรรมในแง่หนักเบาตามความสัจความจริงของธรรมนั้นเลย มันจึงขัดกันระหว่างครั้ง พุทธกาลกับปัจจุบันที่เป็นอยู่เวลานี้

เพราะฉะนั้นการปฏิบัติในแง่ต่าง ๆ ของชาวพุทธเรา จึงมักจะเป็นข้าศึกต่อศาสนา ธรรมเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน และยังเป็นไปข้างหน้าด้วยการขัดแย้งกับหลักธรรม อันเป็นหลักความจริงที่ถูกต้องดีงามอีกมากมายก่ายกอง เพราะความรู้ความเห็นนั้น เป็นเรื่องของกิเลสเข้าแทรกมากต่อมากแล้ว กิเลสบงการให้ออกมาจากความชอบใจ ของมันที่หยาบโลนลั่นดี เช่น ออกมาจากความโลภ เป็นต้น เพราะความโลภนี้มัน เหยียบย่ำทำลายไปได้หมด ไม่มีคำว่าละอายบาป ขอแต่ให้ได้สมใจของกิเลสตัวโลก แล้วเป็นเอามันทั้งนั้น นั่นแลเสนามารตัวทำลายศาสนา ทำลายพระณเรานะ จงจำและ ระวังให้ดีถ้าไม่ประสงค์อยากเป็นเทวดาทำลายศาสนาทำลายตัวเราเอง ต้องระวังทำ เดียว อย่างอนใจไร้สติปัญญา

ศาสนาเป็นธรรมเครื่องชำระกิเลสให้เบาบางและหมดสิ้นไปจากใจ ตาม หลักธรรมอันเป็นความจริงแล้วเป็นอย่างนั้น ไม่ว่าจะสอนฆราวาสไม่ว่าจะสอนพระ ไม่ ว่าฆราวาสจะปฏิบัติไม่ว่าพระจะปฏิบัติยอมไปในรอยเดียวกัน คือเพื่อชำระสะสางกิเลส ซึ่งมีอยู่ภายในจิตให้รู้เหตุรู้ผล รู้ตัวรู้ชั่ว รู้หนักรู้เบา รู้บุญรู้บาป รู้วิธีละถอนในสิ่งที่เป็น ภัยคือกิเลสนั้นออกจากใจไปเรื่อย ๆ ตามกำลังความสามารถของตน ไม่มีการสั่งสมอัน เป็นการสั่งสมกิเลสเป็นการขัดแย้งต่อหลักธรรมของพระพุทธเจ้า และเป็นข้าศึกต่อศา สนธรรมในขณะเดียวกัน แต่แล้วทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ที่เป็นไปอยู่ทุกวันนี้ก็ดูเอาเพราะ ตามีหุมีทุกคน ความรู้สึกมีทุกคนพอทราบได้ มองดูด้วยตาก็รู้ ฟังดูด้วยหูก็เข้าใจ ยิ่ง คิดทางใจแล้วทำไมจะเป็นของลึกลับ สิ่งที่ปรากฏอยู่ในโลกจากบุคคลแต่ละคน ๆ ที่แสดง ออกมาจะไม่สัมผัสทางจิตใจจะไปสัมผัสที่ไหน ก็ต้องรู้เห็นอยู่นั้นแล

แม้ในวงปฏิบัติ ผู้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามธรรมตามความรู้สึก แต่ความ ละเอียดยของกิเลสมันต้องมีอุปายสอดแทรกอยู่โดยดี นี้พูดถึงชั้นหยาบแห่งการปฏิบัติ ธรรมต่างหาก ชั้นละเอียดยก็มี หากมีสอดมีแทรกเป็นข้าศึกกันอยู่ในนั้นแหละ เพราะ กิเลสกับธรรมเคยเป็นข้าศึกกันมาแต่กาลไหน ๆ อยู่แล้ว จะไม่เป็นข้าศึกต่อผู้ปฏิบัติ

ธรรมได้อย่างไร เผลอตัวเมื่อไรกิเลสต้องเข้าแทรกทุกขณะที่เผลอตัว กิเลสเข้าแทรกเมื่อไรจิตใจก็เขวจากธรรมไปตามกิเลสในขณะนั้น เช่น กำลังนั่งภาวนาอยู่จิตใจก็เขวจากหลักภาวนาได้ เพราะอารมณ์ของกิเลสหลุดไป พิจารณาอรรถธรรมอยู่ที่เขวจากความเป็นอรรถเป็นธรรมไปได้ ใจกลายเป็นโลกไปเสียในขณะที่กำลังเข้าใจว่าตนพิจารณาอรรถธรรมอยู่นั้นแล เพราะกิเลสมันมีอำนาจเหนือกว่าอยู่แล้ว จึงไม่ยอมลดตัวลงอยู่ใต้อำนาจของธรรมอย่างง่าย ๆ พระพุทธเจ้า พระสาวกอรหัตตอรหันต์ท่านท่านนั้นเป็นผู้ที่เหนือกิเลสโดยสิ้นเชิง มีธรรมเต็มเปี่ยมในพระทัยและใจของพระองค์แลสาวกทั้งหลายใจมีพลังเต็มที่ด้วยอรรถด้วยธรรม ไม่เป็นเรือนเป็นคลังและเป็นพลังของกิเลสเหมือนอย่างแต่ก่อน

ใจของสามัญชนทั้งหลายเต็มไปด้วยพลังของกิเลส ความโลภก็เต็มหัวใจ ความโกรธก็เต็มหัวใจ ความหลงตลอดราคะตัณหาเต็มอยู่ที่หัวใจไม่มีบกพร่องตลอดมาถ้าไม่ชำระซักฟอกด้วยธรรม เพราะฉะนั้นการระบายออกทางกิริยามารยาทอาการภายนอก จึงเป็นไปตามอำนาจของกิเลสที่บรรจุไว้ภายใน ซึ่งล้วนเป็นยาพิษด้วยกัน มี โลก โกรธ หลง เป็นต้น แล้วจะหาความสุขมาจากไหนเมื่อยาพิษมันฝังจมอยู่ภายในใจเช่นนั้น

ด้วยเหตุนี้จึงต้องอาศัยหลักธรรมเข้าซักฟอก ชะล้าง หรือขับไล่สิ่งที่เป็นพิษนั้นออกไปโดยลำดับ ให้ธรรมได้แทรกเข้าไป ๆ เมื่อธรรมมีอำนาจมากเข้า ๆ กิเลสต้องถอยตัวออกไป ๆ ธรรมมีอำนาจมากเพียงไร ใจก็ยิ่งมีความสุขความสว่างกระจ่างแจ่มมองเห็นอรรถเห็นธรรมเห็นความจริง เห็นบุญเห็นบาป เห็นโทษเห็นคุณอย่างถึงใจ การเห็นโทษก็เห็นอย่างถึงใจ เห็นคุณก็เห็นอย่างถึงใจด้วยสติปัญญา ใจก็ยังมีกำลังธรรมเข้าช่วยและนับวันถอดถอนออกไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งไม่มีเหลือเลย ขึ้นชื่อว่ายาพิษที่เคยฝังจมอยู่ภายในจิต เหลือแต่ธรรมล้วน ๆ นั้นแหละท่านว่าธรรมอัศจรรย์หรือใจอัศจรรย์ อัศจรรย์ที่ตรงนั้น ไม่มีอะไรที่ไหนอัศจรรย์ยิ่งกว่าที่ตรงนั้น

เมื่อหมดจากสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัย ที่ดำช้าเลวทรามและสกปรกโสมนแล้ว ก็กลายเป็นใจที่บริสุทธิ์ขึ้นมา พระพุทธเจ้าท่านเป็นอย่างนั้น พระสาวกท่านเป็นอย่างนั้นด้วยอำนาจแห่งธรรมนี้แล จงนำไปชำระนำไปปราบปรามกิเลสทั้งหลายจนสิ้นซากไปจากใจ เพราะเราก็เป็นผู้หนึ่งที่นับถือพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตามหลักศาสนธรรม จงพยายามทำความรู้ความเห็นความประพฤติการปฏิบัติของตน ให้เป็นไปตามหลักแห่งสวากขาตธรรม อย่าให้ขัดแย้งธรรมหรือเหยียบย่ำธรรมเพราะอำนาจของกิเลส โดยความมีเจตนาที่ดีหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ดี จงใช้ปัญญาสอดส่องความ

เคลื่อนไหวแห่งกาย วาจา ใจของตนอยู่เสมอ จะเห็นเหตุเห็นผล เห็นความผิดความถูก ซึ่งเคลือบแฝงกันมาภายในเรา ภายในใจของเรา

พระพุทธเจ้าท่านทรงเน้นหนักแน่นหนักถึงเรื่องสติกับปัญญา เพราะพระองค์เป็นจอมปราชญ์ฉลาดแหลมคมเหนือโลกทั้งสาม สาวกทั้งหลายก็เป็นจอมปราชญ์เช่นเดียวกัน สามารถฉลาดถอดถอนสิ่งที่เป็นภัยต่อจิตใจออกได้ด้วยสติปัญญา ทั้งๆ ที่โลกทั้งหลายเที่ยวกอบเที่ยวโกยเอา ราคะคุณา โสคะคุณา โมหะคุณา มาเผาผลาญตนเอง โดยไม่รู้สึกรู้ว่าสิ่งนั้นเป็นไฟ แต่ท่านถอดถอนออกจนหมดสิ้น คำว่าจอมปราชญ์จึงหมายถึงความฉลาดแก่ฉลาดถอดถอนสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัยนั่นเอง เพราะตรงนี้เป็นที่รวมแห่งภัยทั้งหลาย ทุกข์ก็อยู่ที่นี้ เชื้อแห่งทุกข์ที่จะพาให้เกิดแก่เจ็บตายไม่มีที่สิ้นสุดก็อยู่ที่ตรงนี้ โลกทั่วๆ ไปไม่มีใครสามารถรู้ได้ และไม่สามารถรู้วิธีประพฤติปฏิบัติกำจัดสิ่งเหล่านี้ออกจากใจได้ เพราะไม่มีสติปัญญาธรรมเพียงพอหรือไม่สนใจ ขวนขวาย

พระพุทธเจ้าและพระสาวกทรงรู้และรู้ได้ด้วย ถอดถอนได้ด้วยและพ้นจากทุกข์โดยสมบูรณ์ด้วย ความพระรุ้งพระรังด้วยความเกิดแก่เจ็บตายสืบทอดแขนงกันไม่มีที่สิ้นสุด จนหาเงื่อนต้นเงื่อนปลายไม่ได้ เหล่านี้ไม่มีเหลืออยู่ภายในใจท่านเลย นับแต่ขณะจิตที่ถึงขั้นบริสุทธิธรรมแล้ว เป็นอันว่าตัดปัญหาเรื่องป่าช้าความเกิดแก่เจ็บตายให้ขาดสะบั้นลงไป ในขณะที่นั้น ยังเหลือก็เพียงเศษเดนของวัฏจักรที่เป็นวิบาก ได้แก่ ธาตุชั้นนี้เท่านั้นซึ่งเป็นผลของกิเลสพาให้เกิดขึ้นมา การตายก็จะตายเฉพาะชั้นนี้เป็นวาระสุดท้าย ส่วนภพใหม่ที่จะก่อภพก่อชาติอีกเป็นอันว่าหมดสิ้นไปแล้วภายในใจ เพราะได้รู้แจ้งเห็นจริงอย่างชัดเจนไม่สงสัยแล้วด้วย นตฺถิทานิ ปุณฺณโกโว บัดนี้ความเป็นอีกเกิดอีกของเราไม่มีแล้ว เพราะสิ้นเชื้อที่จะพาให้เป็นภพเป็นชาติอีกแล้ว

นี่แหละธรรมะเป็นสิ่งที่จะทราบได้ชัดภายในใจของผู้ปฏิบัติเป็นรายๆ ไป เพราะใจเป็นนักรู้ รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีอะไรเหนือใจไปได้ เป็นแต่เพียงว่าใจยังไม่ฉลาดในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักความจริงเท่านั้น จึงต้องอาศัยหลักธรรมของพระพุทธเจ้าอันเป็นความถูกต้องตั้งงามอยู่แล้วเป็นเครื่องมือ หรือเป็นทางเดิน เครื่องมือนั้นเป็นสิ่งชำระชักฟอก ทางเดินนั้นคือดำเนินไปด้วยความถูกต้องตามแนวทางเพื่อความหลุดพ้นด้วยความชอบธรรม ทั้งนี้เพราะความหลุดพ้นด้วยความสำคัญตนก็มีทั้งที่ยังไม่หลุดพ้น

เราเป็นศิษย์ที่มีครู พระพุทธเจ้าเป็นครูเอกของเรา ธรรมะไม่มีบิดาบาบใดเปลี่ยนแปลงไปจากความจริงอันดั้งเดิม กิเลสก็ไม่มีกิเลสประเภทใดเปลี่ยนแปลงจากความ เป็นกิเลสไปจากหลักดั้งเดิมของเขา พอที่จะหาหลักใหม่ธรรมใหม่มาแก้ไข ดัดแปลงชักฟอกหรือถอดถอนกัน กิเลสก็เป็นประเภทอันดั้งเดิมอันแก่นั่นแลไม่มีการ

เปลี่ยนแปลง โลกก็เป็นโลกอยู่ตามเดิม โกรธหลงก็เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ได้เหมือนที่เป็นมาแล้วแต่กาลไหนๆ อำนาจแห่งความดีทั้งหลายที่เรานำไปแก้ไข หรือปราบปรามชะล้างสิ่งที่สกปรกกรงรังทั้งหลายนี้ ก็เป็นธรรมที่ถูกต้องตั้งงามมาตั้งแต่เดิมอยู่แล้ว จึงไม่มีการเปลี่ยนแปลงอรรถธรรมและกิเลสตัวใดให้ปรับกันใหม่เพื่อความถูกต้อง เพราะทั้งธรรมทั้งกิเลสถูกต้องกันอยู่แล้วตามความจริงของแต่ละฝ่าย การแก้กิเลสก็แก้ด้วยธรรม ครั้งพุทธกาลก็แก้ด้วยธรรมไม่ได้แก้ด้วยอะไร

ธรรมคืออะไร มัชฌิมาปฏิปทาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้วนี้ เป็นธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งกับกิเลสทุกประเภท ไม่มีประเภทใดที่จะนอกเหนือจากปฏิปทานี้ไปได้ เรานำธรรมนี้มาประพุดติปฏิบัติกำจัดกิเลส จะต้องหลุดลอยไปได้เช่นเดียวกับครั้งพุทธกาลไม่มีที่สงสัย นี่เราพูดถึงความสิ้นสุดวิมุติอันเป็นผลแห่งการปฏิบัติของผู้ปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง แม้เราจะยังไม่ถึงขั้นนั้นก็ตาม อำนาจแห่งคุณงามความดีที่สร้างไว้ทั้งหลายมากน้อยจะเป็นพลังของใจเรา เป็นที่พึ่งที่อาศัยในระหว่างการท่องเที่ยวอยู่ในวัฏสงสาร จะไปภพใดชาติใดคนที่มิบุญไปเกิดย่อมต่างกับคนที่มิบาปอยู่มากมาย

เช่นเดียวกับคนมีคนจนเดินทาง คนจนต้องเอาหลังสู้ฟ้าหน้าสู้แดด ทนอดทนหิวทุกแ่งทุกมุม ที่หลับนอนที่อยู่ที่อาศัยปัจจัยเครื่องใช้สอย อะไรๆ ขาดๆ เหมินๆ บกๆ พร่องๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่นำมาแห่งกองทุกข์ทั้งหมด แต่คนที่มั่งมีไม่เป็นเช่นนั้น ไปที่ไหนสะดวกสบายเพราะมีแก้วสารพัดนึกอยู่ภายในตัว ได้แก้สมบัติเงินทอง อันเป็นเครื่องสนองความต้องการ นี่เป็นข้อเปรียบเทียบสำหรับเราอยู่ในโลกที่เดินทางไปไหนมาไหน คนจนกับคนมีนั้นต่างกันอย่างไร การท่องเที่ยวในวัฏสงสารก็ไม่ผิดอะไรกับเรื่องนี้เลย

ด้วยเหตุนี้คุณงามความดีซึ่งเป็นอัสสัมชิต อันจะเป็นที่พึ่งของเราในภพชาติกาลต่อไป ซึ่งเรายังมีภพชาติติดใจอยู่ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบำเพ็ญชวนชวายเป็นบัดนี้อัสสัมชิตนี้ เพื่อจะได้อาศัยไปทุกภพทุกชาติ จนอำนาจวาสนาแก่กล้าเพราะการบำเพ็ญความดีอยู่โดยสม่ำเสมอ ย่อมจะหลุดพ้นไปได้โดยสมบูรณ์ เพราะอำนาจแห่งกุศลทั้งหมด จากนั้นก็หมดปัญหาอันโดยสิ้นเชิง

คำว่าเกิดๆ ตายๆ ก็มีแต่โลกสมมุติเท่านั้น เมื่อถึงวิมุติแล้วก็หมดปัญหาท่านผู้ถึงนิพพานแล้วหมดปัญหาทั้งหมด แม้เวลายังครองธาตุชั้นธรรมาภิชาต ท่านก็ไม่เป็นกังวลรบกวนภายในใจ เจ็บไข้ได้ป่วยหรือเกิดโรคประเภทใดขึ้นมากภายในชั้นธรรมาภิชาต ท่านก็รู้เท่าทันเพราะท่านเรียนจบมาแล้วนี้ การเรียนสัจธรรมถ้าไม่เรียนเรื่องเกิดเรื่องตายเรื่องเจ็บเรื่องทุกข์จะเรียนเรื่องอะไร เมื่อรู้สิ่งเหล่านี้แล้ว จะไปหลงความทุกข์ ความลำบากในธาตุในชั้นธรรมาภิชาตยังอีก เพราะเคยเรียนอยู่แล้ว เข้าใจอยู่แล้ว เมื่อถึงกาลของ

มันจะไปไม่ไหวแล้วท่านก็ปล่อยเสีย หมดความรับผิดชอบ อันเป็นความถูกต้องกว่าคำใด ๆ สำหรับผู้สิ้นกิเลสแล้ว

ถ้าว่าหายกังวลก็ท่านไม่ได้มีกังวลนี้ หายทุกข์ก็ทุกข์ในธาตุชั้นต่างหากไม่ได้ทุกข์ในใจท่าน หมดความรับผิดชอบ พุดง่าย ๆ คือท่านรับผิดชอบในชั้นนี้ พออยู่พากิน พาหลับพานอน พาขับพาถ่าย อิริยาบถทั้งสิ้นนี่คือความรับผิดชอบเพื่อให้ชั้นนี้พอประทัง ตั้งตัวสืบวันสืบคืนไปได้ เมื่อถึงกาลที่จะสละปล่อยวางกันแล้ว ท่านก็ปล่อยได้อย่างสบายเพราะท่านไม่มีห่วงอยู่แล้ว ยังเหลือแต่ความรับผิดชอบ เมื่อได้ปล่อยธาตุชั้นนี้ลงไปแล้ว ความรับผิดชอบก็หมดไป เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ เท่านั้น แล้วจะมีอะไรอีก มันก็หมดปัญหา นั่นละผู้หมดปัญหาท่านเป็นอย่างนั้น

พวกเรานี้พวกกองปัญหาคลังปัญหา มันมีอยู่นี้ไม่ทราบร้อยแปด พันแปด หมื่นแปด แสนแปด มันเป็นอยู่ภายในจิตใจนี้ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน หาความสงบสบายไม่ได้ เพราะจิตมันก่อความวุ่นวายด้วยเรื่องต่างๆ เราตามมันไม่ทัน ท่านตามทันหมด ธาตุชั้นนี้ยังมีอยู่ความคิดความปรุงก็ย่อมมี แต่ความคิดความปรุงทั้งหลายเหล่านั้นไม่มีเชื้อ ไม่มีเครื่องสนับสนุน ก็เป็นแต่ความคิดความปรุงเฉย ๆ คิดแล้วก็ดับไป ๆ เพราะไม่มีเจ้าของ ถึงกาลแล้วก็สลายไปด้วยกันทั้งสิ้น ผู้บริสุทธิ์ก็ไปตามความบริสุทธิ์ของตนเท่านั้น หมดปัญหาที่จะพูดอะไรต่อไป เพราะไม่มีปัญหาเหมือนอย่างโลก เช่น นิพพานสูญ โลกไปให้ความหมาย ไปให้ปัญหาต่อนิพพานและต่อท่านผู้บริสุทธิ์ องค์ท่านผู้บริสุทธิ์เองท่านไม่ได้มีปัญหา ท่านไม่ได้สงสัยอะไรทั้งนั้น ท่านเต็มเปี่ยมด้วยความสมบูรณ์แห่งความบริสุทธิ์แล้ว

พวกเรานี้พวกเจ้าปัญหา ไปหายุ่ง นิพพานสูญอย่างนั้นสูญอย่างนี้ อยู่ไม่เป็นสุข หลุกหลิกยิ่งกว่าเจ้าบอนนี่ขึ้นโลกพระจันทร์ แล้วจะหาความสุขความสบายมาจากไหน พูดจนหมดน้ำลายของตนแล้วก็อยู่แบบลูบ ๆ คลำ ๆ เท่านั้นเอง ท่านไม่เห็นมีอะไร ก็มีแต่เจ้าปัญหาไปวิพากษ์วิจารณ์ท่านผู้บริสุทธิ์ เกี่ยวกับเรื่องไปนิพพานเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ แล้วก็ก่อทุกข์ใส่ตนจากปัญหาของตนหาได้ทราบไม่ ท่านผู้หมดปัญหาแล้วท่านไม่ได้วินิจฉัยให้วุ่นไปเสียเวลาเปล่า ๆ เพราะท่านสมบูรณ์เต็มที่แล้ว ไม่ได้มายุ่งกับพวกเรา

เพราะฉะนั้น จงพากันปฏิบัติให้รู้เห็นอย่างที่ว่านี้ ดูซิจะเป็นอย่างไร ต้องหมดปัญหาเหมือน ๆ กันนั่นแล กิเลสเท่านั้นพาให้เป็นเจ้าปัญหา ถ้าสิ่งนั้นหมดแล้วปัญหาทั้งมวลก็หมดไปทันที

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควรขอยุติเพียงแค่นี้

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒
 สมณะภายนอก สมณะภายใน

ในมงคลสูตรท่านว่าไว้ว่า สมณานนฺจ ทสฺสนํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ การเห็นสมณะผู้สงบกายวาจาใจจากบาปทั้งหลายเป็นมงคลอันสูงสุด นั่นท่านพูดท่านสอนทั่วไปหมายถึงสมณะประเภทนักบวชผู้สำรวมระวังตนที่เกี่ยวกับโทษกับคุณคือบุญและบาป ท่านเป็นผู้ระมัดระวัง มีกายวาจาอันสงบจากบาปทั้งปวง การแสดงออกทางกายด้วยความประพฤติกี่ไม่เป็นบาป พูดออกมาทางวาจาก็ไม่เป็นบาป คิดออกมาทางใจก็ไม่เป็นบาปเพราะการระวังสำรวม นั่นเรียกว่าสมณะตามหลักธรรมในมงคลสูตร ท่านผู้ทรงความประพฤติดีด้วยความบริสุทธิ์ทั้งสามทวารคือกายวาจาใจนี้แลเป็นสมณะ ผู้มาเห็นสมณะเหล่านี้จัดว่าเป็นมงคลอันสูงสุด

เมื่อท่านกล่าวกว้าง ๆ ไม่ระบุชั้นภูมิของสมณะอย่างนั้น ก็แสดงว่าสมณะมีหลายประเภท แต่จะไม่พูดมากให้เสียเวลา จะพูดเฉพาะสมณธรรมที่ยังผู้ประพฤติดังตามที่โลกเขาสมมุติยกย่องเทิดทูนว่าเป็นสมณะ นั่นคือธรรมเช่นไร ในธรรมท่านกล่าวไว้มี ๔ ประเภท ธรรมที่สมณะผู้ปฏิบัติตนด้วยความสะอาดทางกายวาจาใจจะพึงได้รับ ได้แก่ โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล นี่เป็นสมณะที่หนึ่ง สกิทาคามรรค สกิทาคาผล นี่เป็นสมณะที่สอง อนาคามิมรรค อนาคามีผล นี่เป็นสมณะที่สาม และอรหัตมรรค อรหัตผล นี่เป็นสมณะที่สี่ซึ่งสูงส่งสุดยอดแห่งสมณะ ธรรมเป็นเครื่องยังผู้ปฏิบัติตามจะพึงได้รับมี ๔ ประเภทดังกล่าวมา

ผู้ใดมีธรรมเหล่านี้ตั้งแต่เบื้องต้นขึ้นไปถึงสมณะที่สี่ เรียกว่า เป็นผู้ที่มีสมณะเป็นขั้น ๆ ของสมณะ นี้พวกเรามุ่งหน้ามาปฏิบัติเพื่อความเป็นสมณะ เพื่อธรรมเหล่านี้ จึงต้องมีอกัปปิรียาความเคลื่อนไหวนับแต่ทางจิตใจออกมาถึงวาจาถึงกาย ต้องแปลกต่างจากโลกทั่วไป เพราะความมีธรรมมีวินัยประจำตัว ในอริยาบถทั้งสี่จะพึงเป็นผู้มีความระมัดระวังสิ่งไม่ดีทั้งหลายที่จะแทรกขึ้นมาทางกายวาจาใจอยู่เสมอ การสำรวมระวังอยู่เสมอไม่เลือกกาลสถานที่และอริยาบถ เว้นแต่ขณะหลับที่สติวิสัยเสียเท่านั้น นอกนั้นเป็นกิริยาทำทางของผู้ระมัดระวังบาป และส่งเสริมคุณธรรมขึ้นในตัวด้วยการปฏิบัติทางด้านจิตตภาวนาอยู่โดยสม่ำเสมอ นั่นเป็นความถูกต้องชอบธรรมประจำเพศของตนโดยแท้

คำว่าสมณะนี้ไม่อยู่ในที่อื่นใดนอกจากใจคือตัวรู้ จะเป็นผู้สัมผัสรับรู้ หรือใจเป็นภาษาแห่งสมณะเหล่านี้เท่านั้น ที่อื่น ๆ สิ่งอื่น ๆ ไม่มีทางรับได้ ไม่สามารถเป็นภาษาแห่งธรรม ไม่สามารถรับรู้ธรรม และไม่เป็นของคู่ควรแก่ธรรมเหล่านี้ได้เลยนอกจากใจดวงเดียวนี้ ใจนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญมากต่อธรรมทั้งหลาย

แต่เวลานี้ใจกำลังเต็มไปด้วยของสกปรกโสภณ คือกิเลสประเภทต่าง ๆ หุ้มห่ออยู่จนมองหาใจที่แท้จริงไม่เจอ นักปราชญ์ท่านชยะชเยงต่อสิ่งโสภณนี้มาก และเห็นว่า เป็นภัยต่อสัตว์โลกอย่างแท้จริง ท่านเห็นเป็นอย่างเดียวกัน ไม่ขัดแย้งกัน และสอนให้ ละแต่ไหนแต่ไรมา แต่ปุถุชนทั้งหลายชอบนักชอบหนาในบรรดาของสกปรกเหล่านี้ รวากับหมูชอบซี้ตมซี้โคลนฉะนั้น สิ่งที่ปราชญ์ทั้งหลายกลัวชยะชเยงนั้น ชื่อของมันว่ากิเลส มีประเภทต่าง ๆ กัน นับแต่ความโลภ โกรธ หลง ราคะตัณหาเป็นต้นไป อันเป็นตัวการใหญ่ เพราะฉะนั้นใจที่ยังไม่มีธรรมเข้าแทรก จึงต้องเป็นภาษารับสิ่งเหล่านี้ไปก่อน หวานก็ต้องอม ขมก็ต้องกลืนกันไป เพราะไม่มีทางเลือกที่เห็นว่าดีกว่านี้

การที่จะบรรจุธรรมสมณะที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่เข้าสู่ใจ จึงต้องชักฟอกหรือชะล้างจิตใจ กายวาจาของตน ซึ่งเป็นเครื่องมือหรือเป็นภาษาให้สะอาดโดยลำดับ จนกระทั่งถึงขั้นสะอาดเต็มภูมิได้แก่สมณะที่สี่ เมื่อจิตสะอาดเต็มภูมิแล้วก็เป็นสมณะที่สี่ขึ้นมาที่ใจนั้นแล สะอาดเพียงขั้นหนึ่งก็เป็นสมณะที่หนึ่ง สะอาดไปโดยลำดับก็เป็นสมณะที่สองที่สามขึ้นมา ด้วยการระมัดระวัง การบำรุงรักษาไม่ให้จิตส่ายแส่ออกไปหาสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อธรรม และจงพยายามบำรุงรักษาใจของตนด้วยจิตตภาวนาอายุโดยสม่ำเสมอ อย่าให้มีวันมีคืนมีปีมีเดือนเข้ามาเกี่ยวข้องกับวงความเพียร จะเป็นอุปสรรคในการดำเนิน และอย่าคาดอย่าหมายกาลนั้นเวลานี้ในการประกอบความพากเพียรเพื่อชำระสิ่งสกปรกทั้งหลายซึ่งมีอยู่ภายในใจ สิ่งเหล่านี้ไม่มีกาลเวลา มันติดแน่นกับใจอยู่ตลอดเวลา การประกอบความพากเพียรเพื่อชำระสะสางสิ่งเหล่านี้ ถ้าจะหาแต่เวลาสถานที่ว่าดีว่าเหมาะอยู่แล้ว ก็ไม่ทันกับสิ่งที่ไม่มีเวลาซึ่งติดแน่นอยู่กับใจนี้ จะแพ้สิ่งเหล่านี้เรื่อยไป ไม่มีวันชนะได้เลย

ฉะนั้นความเพียรมีเท่าไร สติปัญญามีมากน้อยเท่าไรต้องทุ่มเทกันลง เพื่อกำจัดปิดทึบสิ่งไม่พึงปรารถนาดังกล่าวมา เพื่อใจจะได้เป็นภาษาอันเหมาะสมแก่ธรรมขั้นนั้น ๆ ต่อไป จนถึงขั้นสมบูรณ์เต็มที่ ถ้าพูดฝ่ายเหตุ ศาสนธรรมก็คือเครื่องมือขุดค้น บุกเบิกสิ่งรกรุงรังภายในใจ ให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานขึ้นมาภายในจิตใจนั่นเอง ส่วนผลก็คือความสงบสุขทางใจไปโดยลำดับ ซึ่งเกิดขึ้นจากการชำระ นับแต่ สมาธิ , ปัญญาขึ้นไปถึงวิมุตติหลุดพ้นเรียกว่าผล

พระเจ้าจึงไม่มีงานไต่เต้าไปกว้างงานชำระกิเลสประเภทต่าง ๆ ในอริยาบถนั้น ๆ ตลอดไป ถึงงานฆ่ากิเลสนี้เป็นกิจจะลักษณะจริง ๆ ประจำตน ผู้จะแก้กิเลสปราบปรามกิเลสให้หมดไปจากใจอย่าไปหาเวล่ำเวลา อย่าคิดไปในแง่เป็นการส่งเสริมกิเลส จงคิดในแง่เพื่อฆ่ากิเลสโดยถ่ายเดียว และจงใช้สติปัญญาระมัดระวังความคิดปรุงของใจอยู่เสมอ ว่าความคิดประเภทนี้เป็นไปเพื่อมรรคเพื่อผล หรือเป็นไปเพื่อกิเลสสมุทัยพึงระมัดระวัง

ความยากลำบากในการประกอบคุณงามความดีทั้งหลายนั้น เป็นเรื่องของโลกที่เขาพูดกันติดปากติดใจมานาน เพราะเขาไม่เคยรู้เคยเห็นในรชชาติแห่งธรรม เขาไม่เคยสัมผัสธรรมทางใจเช่นการปฏิบัติธรรม และการรับรสแห่งธรรมชั้นต่าง ๆ ต่างงานทางโลกที่เขาเคยทำและชอบบอกชอบใจนั้น เขาไม่คิดว่าเป็นความลำบากรำคาญ อายุจะสั้นเปลืองไปมากน้อยเพราะสิ่งที่ชอบใจ สมบัติจะหมดสิ้นไปมากหรือจนหมดตัวและคว้าน้ำเหลวหาสาระเป็นหลักยึดไม่ได้ เขาก็ไม่เห็นโทษ ไม่เห็นเป็นความลำบากรำคาญและทรมานใจ เพราะความชอบใจ เพราะความพอใจ และคล้อยตามสิ่งที่ชอบใจนั้น ๆ ไม่มีวันเห็นโทษและอัมพอบ้างเลย

แต่พอย้อนเข้ามาสู่อรรถสู่ธรรม คือคุณงามความดีที่จะทำตนให้มีความสุขความเจริญ กิเลสจะเข้ามากระซิบกระซาบหรือบอกสอนทันที ว่าเป็นความยากความลำบากเกี่ยวกับด้านสังขารร่างกายวัยนั้นวัยนี้ สมบัติเงินทองเวล่ำเวลาไม่มี ลูกหลานไปถึงหน้าที่การงานที่จะต้องจัดต้องทำ มีมากต่อมากจนทำไม่ไหวไม่ไหว จะมามัวสนใจในอรรถธรรมอยู่อย่างไรรู้กัน เดี่ยวอดตาย นี่เป็นอุบายของกิเลสกั้นทางหรือปิดทางไว้ไม่ให้ทำดีและผ่อนคลายทางด้านจิตใจตามหลักธรรมชาติที่ธาตุขันธ์และจิตใจจำต้องได้รับการผ่อนคลาย ไม่ตึงเครียดจนเกินไป ส่วนมากจึงต้องยอมจำนนโดยไม่รู้สึกรู้ว่า อุบายเหล่านี้คือความฉลาดแหลมคมของกิเลสเสี้ยมสอนมนุษย์ผู้มีกิเลสอยู่แล้ว ไม่ใช่ให้ออกหรือเล็ดลอดออกไปจากอำนาจของมันได้ เราผู้ปฏิบัติธรรมเป็นผู้ตั้งหน้าจะออกจากกรงขังของกิเลสอยู่แล้วจึงควรระวังให้มาก อย่าได้ถูกหลอกถูกกล่อมจากกิเลสตัวแสนมารยาอย่างเต็มลวดลายของมันที่เคยเป็นมาในหัวใจ

เมื่อเรามาบวชเป็นพระแล้ว นิสัยของกิเลสนั้นก็ยังคงอยู่ภายในใจไม่ยอมถอนตัวออกไปบ้างเลย ดังนั้นพอคิดถึงเรื่องประกอบความพากเพียรเพื่อมรรคผลนิพพานขึ้นภายในใจเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันกิเลสก็ให้คิดถึงเรื่องความลำบากลำบาก อายุสังขารหน้าที่การงาน อำนาจวาสนาบุญญาภิสมภาร ความเสียดายโลกสงสารอันเต็มไปด้วยปาชานี้ ขึ้นมาก็คิดขวางในทันทีทันใด ไม่ยอมให้ธรรมก้าวไปถึงไหนได้เลย สุดท้ายก็ตายกองกันอยู่ในสิ่งที่ว่าดีที่ว่าชอบนี้แล แต่เมื่อเจอเข้าแล้วก็กลับไม่เป็นสิ่งพึงปรารถนา

ทำไมว่าเป็นของดีจึงไม่ปรารถนา...พิจารณาดูซิ ก็เพราะที่ทำให้ชอบใจอยากทำนั้น มันเป็นเหยื่อล่อของกิเลสต่างหาก ผลที่ตกออกมาจึงกลายเป็นปลาติดเบ็ด เพราะเหยื่อล่อไปตามกฎของกิเลสจอมล่อลวงสัตว์โลก ให้ลุ่มจมไม่มีวันเห็นโทษได้เลย ถ้าไม่ใช่ธรรมนำส่องแสงสว่างให้รู้ให้เห็นกลของมัน

ด้วยเหตุนี้ ผู้จะผ่านพ้นหลุมมรณที่มันแผดเผาอยู่ภายในจิตใจสด ๆ ร้อน ๆ นี้ ออกไปได้ จึงมีน้อยนักน้อยหนา เพราะสู้อุปบายของกิเลสเสี้ยมสอนและจุดลากไปไม่ได้ ก็ต้องยอมจำนนต่อมันไปเรื่อย ๆ นี่เราก้าวเข้ามาสู่วงศาสนธรรมด้วยความเป็นนักบวช เรียกว่าเตรียมพร้อมแล้วทุกอย่าง ไม่มีอะไรขาดตกบกพร่องบรรดาเครื่องสนับสนุน เช่น ปัจจัยสี่ จีวรก็เต็มไปหมดไม่บกพร่องขาดเขิน เครื่องนุ่งห่มใช้สอย บิณฑบาต อาหารการบริโภค อย่างน้อยก็ยังพอชีวิตอัตภาพให้เป็นไปวันหนึ่ง ๆ เพื่อบำเพ็ญสมณธรรมได้สะดวกสบาย ยิ่งกว่านั้นก็เหลือเฟือ ที่อยู่ที่อาศัยยิ่งหรูหรามากยิ่งขึ้นกว่าฆราวาส เขาเสียอีก

ถ้าพูดถึงยาแก้โรคแก้ความเจ็บไข้ได้ป่วยก็เต็มไปอยู่แล้วภายในวัด เพราะเขาให้ทานมาอยู่เสมอ เจ็บไข้ได้ป่วยไปหาหมอ เขาก็รักษาให้ฟรี ๆ และพยาบาลรักษาเต็มความสามารถ เฉพาะวัดป่าบ้านตาดไปรักษาโรงพยาบาลหรือคลินิกใดในอุดรฯ นี้ ก็ไม่มีใครเอาเงินค่าหยูกค่ายาเลย หมอรักษาให้ฟรี ๆ ด้วยน้ำใจที่ศรัทธาของหมอซึ่งเป็นชาวพุทธ ที่มีความเลื่อมใสต่อพระและต่อพระศาสนาอยู่แล้ว นั้น มีความลำบากที่ตรงไหนถ้าพูดถึงเครื่องสนับสนุนในการบำเพ็ญสมณธรรม

ที่ขาดตกบกพร่องก็คือกำลังภายในภายในใจของเราเอง คือ ศรัทธาธรรม วิริยธรรม สติธรรม ขันติธรรม สมาธิธรรม ปัญญาธรรม อันจะทำให้สูญเสียความหวังไปโดยไม่อาจสงสัย เรื่องทั้งหมดจึงขึ้นอยู่กับเราผู้เป็นนักบวชและนักปฏิบัติ จะพิจารณาวินิจฉัยตัวเองอย่างรอบคอบและหนักแน่นมั่นคง

ธรรมคือ สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร เป็นต้น อันเป็นเครื่องสนับสนุนความเพียรและเครื่องฟาดฟันกิเลสของตนทางภายในนี้ ทำไมเราจะผลิตขึ้นมาไม่ได้ ความอดทนพระพุทธเจ้าสอนไว้เพื่อใครถ้าไม่สอนไว้เพื่อพุทธบริษัท อันดับหนึ่งคือนักบวช เพราะผู้นี้จะเป็นผู้ทรงธรรมไว้มาก่อนใครอื่น วิริยะความพากเพียรในทุกแห่งทุกมุมทั้งกิจการนอกการใน ความอดความทนความบึกบึนต่อสู้ไปโดยลำดับในกิจการงานที่ชอบธรรม เฉพาะอย่างยิ่งการชำระสะสางกิเลสปราบกิเลส สู้อย่างไม่ถอย สติก็มีอยู่กับตัว ระลึกได้เสมอเมื่อพอใจระลึก สติเป็นสติอยู่ได้ตลอดเวลา ปัญญาเมื่อพยายามคิดค้นก็คิดค้นได้เสมอ ปัญญาจะนอนตัวอยู่ได้อย่างไรเมื่อนำมาใช้ ต้องปรากฏขึ้นเป็นปัญญาได้เป็นลำดับและกว้างขวางละเอียดแหลมคม จนสามารถรู้ตลอดทั่วถึงไม่อับจนถ้านำมาใช้

นอกจากจะเรียนวิชาหมุและนอนอยู่เหมือนหมูเท่านั้นก็สุดวิสัยไม่มีใครช่วยได้ ตายทิ้งเปล่า ๆ ตลอดกัปก็ไม่มีประมาณว่าจะมีทางหลุดพ้นไปได้

ธรรมเหล่านี้จะมีใครจำเป็นยิ่งกว่าพระ พระเราเป็นผู้จำเป็นอย่างยิ่งในการทรงธรรมทั้งหลายเหล่านี้ไว้ได้ เพื่อเป็นเครื่องสนับสนุนหรือบุกเบิกทางเดินเพื่อความพ้นทุกข์ ไม่มีใครจะยิ่งไปกว่าพระ เพราะเป็นผู้มีโอกาสโดยสมบูรณ์อยู่แล้วในอิริยาบถทั้งสี่และตลอดชีวิตของพระด้วย ไม่มีงานทางโลกหรือใครมายุ่งกวนในหน้าที่จำเป็นของพระ ต้องเสียหรือด้อยลง นอกจากความซึ่เกียจอ่อนแอโลเลไปตามกระแสโลกทำลายตัวเอง ไม่เหมือนโลกที่ต้องมีหน้าที่นึ่งงานนี้ยุ่งไป ตั้งแต่ตื่นขึ้นมาจนกระทั่งหลับไม่มีเวลาว่างเลย ต้องชวนชวายทั้งกิจนอกการในแทบไม่มีเวลาว่างและพักผ่อนบ้างเลยในวันหนึ่ง ๆ

แต่พระเรามีแต่การประพฤติปฏิบัติตน เพื่อชำระสะสางปราบปรามกิเลสให้สิ้นซากไปจากใจอย่างเดียว ทำไมจะทำไม่ได้ เพศและเหตุผลก็บ่งบอกอย่างชัดเจนอยู่แล้ว ในองค์ของพระว่าต้องเพียรละกิเลส ฉะนั้นจงอย่ามองมรรคผลนิพพานข้ามความพากเพียรไป ความเพียรนั้นแลคือทางเดินเพื่อมรรคผลนิพพาน หรือต้นเหตุที่จะให้บรรลุถึงมรรคผลนิพพาน นับแต่สมณะที่หนึ่ง ที่สอง ที่สามขึ้นไปจนถึงสมณะสุดท้ายได้แก่อรหัตผล จะนอกเหนือไปจากความพากเพียรไม่มีเลย ฉะนั้นจงอย่าคอยเชื่อกิเลส น้อยใหญ่ว่าจะพาเราไปสู่มรรคผลนิพพานตามอุบายที่มันพร่ำสอนเลยจะตายเปล่า ไม่มีสิ่งพึงหวังติดมือเลยจะว่าไม่บอก นี่คือธรรมคำบอกเตือนให้รู้ตัวอย่างถึงใจ อย่าพากันหลงลืมถ้าไม่อยากนอนจมในวัฏฏะอีกต่อไปแบบจมไม่มีวันฟู

ธรรมพระพุทธเจ้าแสดงไว้อย่างเปิดเผย เราปฏิบัติธรรมเพื่อความรู้งั้นเห็นจริง ทำไมจะพูดถึงมรรคผลนิพพานอย่างเปิดเผยตามความจริงไม่ได้ ถ้ารู้งั้นมิได้พูดอวดอ้างแบบปาว ๆ เพราะธรรมทั้งมวลก็แสดงเพื่อมรรคผลนิพพานแก่ผู้สนใจและปฏิบัติตามอยู่แล้ว และการปฏิบัติของเราที่ปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพานอยู่แล้วอย่างเต็มใจ ทำไมจะทำให้แจ้งซึ่งมรรคผลนิพพานไม่ได้ กาลสถานที่เวลาลำเวลาไม่สำคัญ เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่ใช่กิเลส กิเลสจริง ๆ อยู่ที่ใจ จงดูที่ใจ แก้ที่ใจ อย่าดูที่อื่นแก้ที่อื่น จะผิดความมุ่งหมายของธรรมที่สอนย่ำลงที่ใจ แก้กิเลสที่ใจ งานก็คืองานแก้งานถอดถอนกิเลสที่ใจนี้เป็นสำคัญกว่างานอื่นใดสำหรับนักบวชและนักปฏิบัติเรา

ครั้งพุทธกาลงานไม่ได้กว้างขวางมากมายอะไรเลย มีเฉพาะงานชำระกิเลสถอดถอนกิเลสมากกว่างานอื่น ๆ และงานนี้ท่านถือเป็นเรื่องเป็นหนังจริง ๆ ในครั้งพุทธกาลจะเห็นได้จากแบบแผนตำรับตำราที่ท่านเขียนไว้เป็นคติ เพื่อให้เราทั้งหลายได้ยึดเป็นทางดำเนินตามท่านอย่างรัดกุมและรวดเร็ว ไม่ว่าพระพุทธเจ้าเสด็จออกทรงผนวช ไม่ว่าการบำเพ็ญ ไม่เห็นมีงานใด ๆ เข้าไปเกี่ยวข้องแทรกแซงเลย เวลาทรงผนวชก็ง่ายไม่

พระรุขะรังแห่งหน้าแห่งหลัง เวลาบำเพ็ญและที่บำเพ็ญก็เจียบสัจด์ ในเวลา ๖ ปีนั้นมีแต่งงานถอดถอนกิเลสอาสวะโดยถ่ายเดียว จนกระทั่งได้ตรัสรู้เต็มภูมิศาสดาแล้ว จึงนำธรรมที่ทรงรู้แจ้งเห็นจริงแล้วนั้นมาสั่งสอนสัตว์โลก

ปฐมสาวกเราทั้งหลายก็ทราบแล้วคือใคร ก็คือพวกพระอัญญาโกณฑัญญะในนามว่าเบญจวัคคีย์ทั้งห้า ผู้ได้รับพระโอวาทและได้บรรลุสมรรถผลนิพพานก่อนผู้อื่น และท่านเหล่านั้นก็ได้บำเพ็ญเพื่อธรรมทั้งหลายอยู่ก่อนแล้ว เป็นแต่ยังไม่ทราบวิธีการปฏิบัติวิธีดำเนินเท่านั้น เมื่อได้สดับตรับฟังพระโอวาทของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงอัมมจักกัปปวัตตนสูตรและอนัตตลักขณสูตรเท่านั้น ก็บรรลุสมณะที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ เป็นลำดับในไม่ช้า เพราะท่านพร้อมอยู่แล้ว

สาวกทั้งหลายในครั้งนั้น เมื่อได้สดับพระโอวาทคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เกิดความเชื่อความเลื่อมใสแล้ว ต่างก็ปลื้มตัวออกบำเพ็ญสมณธรรมในที่ต่างๆ การบำเพ็ญแต่ละประโยคก็คือการทำงานนั้นแล ด้วยการเดินจงกรมบ้าง นั่งสมาธิภาวนาบ้างในอิริยาบถต่างๆ ไม่ลดละความเพียร มีสติเป็นพื้นฐาน มีปัญญาเป็นเครื่องวิจารณ์เพื่อความรู้อย่างแจ่มแจ้งในธรรมที่มีอยู่ภายในใจ การบำเพ็ญจะบำเพ็ญอยู่ที่ไหนท่านก็ต่อสู้กับกิเลสอยู่อย่างนั้น

สถานที่อยู่ในครั้งพุทธกาลที่เป็นตัวอย่างมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้คือที่เช่นไร คือ รุกขมูล ตามร่มไม้ชายเขา ตามถ้ำ เจ้ามืด ตามป่าอันรกชัฏ อันเป็นสถานที่สงัดปราศจากความพลุกพล่านวุ่นวายต่างๆ เพื่อบำเพ็ญสมณธรรมอันเป็นงานรื้อถอนกิเลสออกจากใจด้วยความสะดวกคล่องตัวในการบำเพ็ญ แต่ละองค์ท่านตั้งใจประพฤติปฏิบัติเพื่ออรรถเพื่อธรรมล้วนๆ ไม่มีคำว่าโลกามิสเรื่องได้เรื่องเสียกับสิ่งภายนอกเข้าเคลือบแฝงเลยภายในใจ และความเพียรมีแต่เรื่องอรรถเรื่องธรรมหล่อเลี้ยงจิตใจอยู่โดยสม่ำเสมอ ราวกับน้ำมันเครื่องหล่อลื่นอยู่ภายใน จิตใจเบิกบานยิ้มแย้มแจ่มใสไม่ขุ่นมัวร้อนรนด้วย ราคะศุภินา โทสะศุภินา โมหะศุภินา เหมือนใจพวกเราที่เป็นไฟทั้งดวง สุมอยู่ตลอดเวลา

องค์ใดทูลลาพระพุทธเจ้าออกไป มีแต่เพื่อบำเพ็ญสมณธรรมอันเป็นสมบัตินำอัสจรรยทั้งสิ้น มีความหมายมั่นปั้นมือที่จะหลุดพ้นจากแหล่งแห่งวัฏจักร อันเป็นเครื่องพัดผันสัตว์โลกให้เหลวแหลกแตกกระจายไปด้วยความทุกข์ความทรมาน ท่านชะมັถเขม้นทางความเพียรอยู่ตามสถานที่ดังกล่าวมาโดยลำดับ เพราะฉะนั้น สถานที่เหล่านั้นจึงเป็นที่เหมาะสมอยู่ตลอดเวลา สำหรับผู้จะรื้อถอนตนออกจากทุกข์ตามแนวทางแห่งศาสดา และสาวกท่านดำเนินมาและสั่งสอนไว้แล้ว

องค์ไหนก็เป็นอย่างนั้น องค์นั้นบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ที่นั่น ได้บรรลุมรรคผลนิพพานอยู่ที่นั่น มีถ้ำบ้าง รมไม้บ้าง ชายเขาบ้าง เจือมผาบ้าง ป่าอันรกชัฏบ้าง ซึ่งล้วนแต่เป็นสถานที่ที่เวกวังเวงเหมาะสมแก่การบำเพ็ญธรรมเข้าสู่ใจโดยถ่ายเดียว ท่านจึงเจริญด้วยมรรคด้วยผลภายในใจ ไม่อดอยากขาดแคลนแร้นแค้นกันดารธรรมในใจเหมือนพวกเรา ซึ่งมักมีแต่ชื่อว่าผู้ปฏิบัติธรรม แต่ความจริงพากันวิ่งตามกิเลสในลักษณะแห่งความเพียรโดยไม่รู้สีกตัวว่าได้วิ่งตามกิเลส

ท่านไม่สนใจโยติกับสิ่งใดเพราะท่านเคยผ่านมาแล้ว เห็นโทษเห็นคุณกันมาเต็มหูเต็มตาและเต็มใจ เพราะได้เห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหู ได้สัมผัสสัมพันธ์ด้วยใจอยู่ตลอดเวลา เมื่อก้าวเข้ามาสู่วงพระศาสนาท่านจึงพอใจที่จะประพฤติปฏิบัติเต็มสติกำลังความสามารถ ในสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าองค์ใดเมื่อออกสู่ความเพียรแล้วท่านดำเนินตนอย่างนั้น ไม่เป็นกังวลกับทางบ้านเรือน หน้าที่การงาน ทรัพย์สมบัติเงินทองครอบครัวลูกหลาน ญาติมิตร ท่านไม่ยุ่งไม่เกี่ยว มีแต่มุ่งหน้าประพฤติปฏิบัติตนเพื่อความหลุดพ้นโดยถ่ายเดียว สุดท้ายก็พ้นความพากเพียรความพยายามของท่านไปไม่ได้ ผลที่พึงใจก็คือองค์นั้นบรรลุธรรมขั้นนี้อยู่ในเขาลูกนั้น องค์นั้นบรรลุธรรมขั้นนี้อยู่ในป่านั้น องค์นั้นบรรลุธรรมขั้นวิมุตติหลุดพ้นอยู่ในถ้ำนั้นเจือมผานั้น นั่นแหละสมณะที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ คือบรรลุเป็นลำดับลำดับด้วยความเพียรตามแนวของศาสดาที่ทรงสอนไว้ และทรงดำเนินให้ดูเป็นตัวอย่างอย่างเต็มภูมิศาสดามาแล้ว

แนวของศาสดาและสาวกที่ดำเนินมานั้น ไม่ได้จัดจางเห็นห่างไปไหนในบรรดาธรรมที่เราได้ยินได้ฟังอยู่เวลานี้ และไม่ได้เห็นห่างไปจากตัวเรา ที่ท่านแสดงไว้ทั้งหมดเป็นเรื่องของท่าน เรื่องของท่านกับเรื่องของเราเป็นเหมือนกัน ธรรมจึงเป็นธรรมเหมือนกัน เป็นเครื่องมือแก้กิเลสได้อย่างมันเหมาะเหมือนกัน จึงเรียกว่า มัชฌิมาคือเสมอต้นเสมอปลายและเหมาะสมอยู่ตลอดเวลา ขอให้ดำเนินด้วยความเหมาะสมเถิด คำว่าสมณะที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่นั้นจะไม่มีผู้ใดได้ชม ไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของ นอกจากผู้ปฏิบัติด้วยความชอบธรรมนั้น จะเป็นเจ้าของแห่งธรรมเหล่านั้นแต่ละราย ๆ ไป

ธรรมทั้งสี่ประเภท คือ สมณะที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่นี้ จะเกิดขึ้นด้วยวิธีใด ถ้าไม่ใช่วิธีการแห่งจิตตภาวนาที่เป็นไปด้วยความอุทิศสัพพัญญู ความพากเพียรที่เต็มไปด้วยสติปัญญาของนักปฏิบัติ ไม่มีอันใดนอกเหนือไปจากธรรมที่กล่าวนี้จะสามารถบุกเบิกเพื่อธรรมอันสูงส่งได้ มีธรรมเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยัน ทำทนายในการถอดถอนกิเลสทุกประเภทให้สิ้นซากไป เพราะฉะนั้นจงมั่นใจในธรรมที่กล่าวเหล่านี้และนำเข้ามาประชิดติดกับใจของเราอย่าให้เห็นห่าง ไปที่ไหนก็ตามอยู่ที่ใดก็ตามอิริยาบถต่างๆ ให้มีสติเป็นเครื่องรักษาจิต ปัญญาเป็นผู้ไต่ร่องอยู่เสมอ ชื่อว่าผู้นั้นมีความเพียรอยู่

ทุก ๆ อาการที่มีสติปัญญาเครื่องรักษาใจทุกระยะ นี่คือการเพียรแท้ของผู้จะเอาตัวรอดเป็นยอดคน คือยอดเรานั้นแลดีกว่าเป็นยอดใคร

ความเห็นวาล่าบาล่าบเป็นทุกข์ทรมานในการประกอบความเพียร เห็นว่าอำนาจวาสนาน้อย เหล่านี้ไม่ใช่แนวทางของธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ แต่เป็นอุบายอันแยบคายของกิเลสซึ่งเป็นข้าศึกต่อธรรม มันร้ายมนต์กล่อมใจสัตว์และจุดลากให้เห็นห่างจากธรรมโดยถ่ายเดียวต่างหาก มนต์ประเภทนี้ให้พึงระวังเสมอ มันจะกระซิบอยู่เรื่อย ๆ เพื่อเหนี่ยวรั้งใจสัตว์โลกให้เห็นห่างจากอรรถจากธรรม จากมรรคผลนิพพาน เฉพาะอย่างยิ่งจากสมณะทั้งสี่ที่เราต้องการนั้นแล

ตั้งมงคลสูตรท่านแสดงไว้ สมณะทั้งสี่นั้นจะมาจากที่ไหน ถ้าไม่เกิดขึ้นที่หัวใจของผู้ปฏิบัติธรรม ให้เราเห็นสมณะทั้งสี่นั้นเสียเอง ดีกว่าไปเห็นสมณะที่ท่านสงบกาย วาจาใจอยู่ภายนอกนั้น การเห็นสมณะภายนอกนั้นเป็นพื้นฐานหรือเป็นสื่อเป็นทางที่จะให้เกิดสมณะภายใน ความเห็นอันจริงจังแท้ก็คือการเห็นสมณะภายในใจของเราโดยลำดับ จนถึงขั้นสมณะที่สี่โดยสมบูรณ์ นั้นแหละจะเป็นที่หายสงสัยทุกสิ่งทุกอย่างทุกแง่ทุกมุม บรรดาศาสนธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ จะไม่มีปัญหาใด ๆ ทั้งสิ้น ตกค้างภายในใจอีกต่อไป ที่เป็นปัญหาก็เพราะความรู้ความเห็นของเราต่างหากที่ไม่ชอบ มันจึงสร้างปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมา และการประพฤติ การกระทำ การแสดงออกทางกายวาจาใจของเราต่างหากที่ไม่ชอบ เมื่อไม่ชอบก็ย่อมเป็นข้าศึกแก่ตนและแก่ธรรม ธรรมจึงเกิดขึ้นไม่ได้เพราะเป็นการทำลายตนและทำลายธรรมอยู่ในตัว จึงต้องระมัดระวังอยู่เสมอ เผลอเมื่อไรเป็นเสียทำให้กิเลสโดยไม่ต้องสงสัย

เราอยากเห็นเพื่อนฝูงที่มารับการอบรมกับเรา ว่าได้อะไรเป็นหลักใจบ้าง ทางด้านสมณธรรมที่สั่งสอนเรื่อยมา เพราะที่รับภาระการอบรมสั่งสอนหมู่เพื่อนมานี้ก็เป็นเวลา ๓๐ กว่าปีแล้ว เราพยายามเต็มสติกำลังความสามารถ ไม่ให้มีจิตใจเห็นห่างจากบรรดาลูกศิษย์ลูกหาที่มารับการอบรมสั่งสอนนี้เลย ภาระเหล่านี้ท่านทั้งหลายย่อมทราบได้เองในกิจการแสดงออกของผม มีการสอดส่องมองดูกิริยาความเคลื่อนไหว ผิดถูกประการต่างๆ ของหมู่เพื่อนอยู่เสมอในฐานะที่เป็นอาจารย์ ตลอดถึงการให้โอวาทแนะนำสั่งสอนทุกแง่ทุกมุม ตั้งแต่ต้นจนสุดความสามารถที่จะสั่งสอนได้ ก็ได้ทุ่มเทลงเต็มสติกำลังความสามารถตลอดมา ไม่เคยมีการปิดบังลี้ลับในธรรมทั้งหลายเลย จึงอยากพบอยากเห็นบรรดาเพื่อนฝูงที่มารับการอบรมว่าได้ผลอย่างไรบ้าง

อย่างน้อยก็ได้ความสงบเย็นใจ คือจิตใจมีความสงบ ก็นับว่าเป็นผลของการมาศึกษาอบรมของแต่ละราย ไม่เสียเวลาไปเปล่าทั้งฝ่ายลูกศิษย์และอาจารย์ผู้ให้การอบรม และมีปัญญาพินิจพิจารณาในสภาวะธรรมทั้งหลายทั้งภายนอกภายใน ตามแต่

จริตนิสัยของใครจะหนักไปในทางใด ถนัดในแง่ใดแห่งการพิจารณา จนมีความรู้แจ้ง
 ทางทะเลเป็นลำดับลำดับเพราะอำนาจของปัญญา เราอยากทราบผลดังกล่าวมานี้โดย
 ลำดับ และอยากจะทราบความหลุดพ้นของหมู่เพื่อนอย่างเต็มหัวใจด้วย เพราะธรรมที่
 แสดงมานี้แม้เราผู้แสดงจะไม่หลุดพ้นก็ตาม แต่ก็ได้ชวนชวายุบายวิธีการแห่งความ
 หลุดพ้นมาแสดงให้ท่านทั้งหลายฟัง อย่างถึงใจทั้งสองฝ่าย ไม่เคยปิดบังไว้เลย หากได้
 ปฏิบัติตามที่ได้อธิบายมานั้น ก็แน่ใจร้อยเปอร์เซ็นต์ว่าไม่ออกนอกกลุ่มนอกรทาง นอกจาก
 ใจจะเข้าสู่จุดที่หมายอันเป็นที่พึงใจอย่างยิ่งโดยถ่ายเดียวเท่านั้น

แต่เรื่องมารนั้นชิมันสำคัญ มันอยู่รอบด้านรอบหัวใจ คอยแต่จะฉุดจะลาก
 ความคิดความเห็นให้ออกนอกกลุ่มนอกรทางอยู่เสมอไม่ลดละ กำลังเดินจงกรมอยู่มันก็ฉุด
 ก็ลาก มีแต่การก้าวเดินอยู่เหมือนพระตักดา หาสติปัญญาประคองจิตใจไม่ได้ นั่งสมาธิ
 ก็เหมือนหัวตอ แต่นี้เป็นพระทั้งองค์ไม่ใช่หัวตอเพราะมีความรู้ที่อยู่ในองค์พระหัว
 ตอนั้น เป็นแต่ความรู้ที่มันเลื่อนลอยไปกับกิเลสที่ฉุดลากไป หรือเสือกคลานไปกับ
 กิเลสที่ลากไป ยืนก็ยืนแบบเหม่อมองแบบไม่มีสติตั้ง เมื่อเป็นเช่นนี้ก็มิแต่เรื่องของ
 กิเลสควบคุมอยู่เหมือนผู้ต้องหา แล้วจะเอามรรคผลนิพพานมาจากที่ไหนกัน เมื่อเหตุ
 ก็เป็นเรื่องของกิเลสสมุทัยเข้าทำงานเสียสิ้น ทั้งๆ ที่ภูมิใจว่าตนกำลังประกอบความ
 พากเพียร ความจริงมีแต่กิเลสสมุทัยทำงานอยู่ในวงความเพียรทำต่างๆ เสียสิ้น สติ
 ธรรม ปัญญาธรรมไม่มีช่องมีโอกาสดำเนินงานเลย

คำว่าสมุทัยก็คือความสීමตัว ความไม่มีสติตั้งประดับประคองจิตใจนั้นแล
 ปล่อยให้กิเลสฉุดลากไปทางความคิดความปรุงต่างๆ อันเป็นเรื่องของมันเสียสิ้นไม่มี
 ขึ้นดีเลย เมื่อเป็นเช่นนั้นคำว่ามรรคมีสติปัญญาเป็นสำคัญจะก้าวเดินได้ที่ไหน ก้าวไป
 ไหนก็มีแต่กิเลสตัวพลังผลอปิดกั้นทางไว้เสียหมด การดำเนินอันเป็นมรรคนั้นได้แก่
 สติ มีได้ตั้งได้จึงชื่อว่ามรรคหรือเดินมรรค ปัญญาออกพิจารณาในสภาวะธรรมแง่
 ต่างๆ กว้างแคบ ลึกตื้นหยาบละเอียดตามชั้นของปัญญา จึงชื่อว่ามรรคหรือดำเนิน
 มรรค มรรคนั้นแลเป็นธรรมที่จะยังผลอันพึงใจให้เกิดขึ้น ไม่ใช่กิเลสตัวพลังผลจะพา
 ให้เกิด นอกจากคอยทำลายทำเสีย

ต้องพยายามให้มากแต่ต้องระวังมารให้ดี กิเลสมารนั้นแหละเป็นตัวสำคัญ มัน
 บันดาลทุกสิ่งทุกอย่างได้อย่างแนบเนียน ไม่ให้เราเห็นเนื้อเห็นตัวมันได้ถนัดชัดเจนเลย
 การแสดงออกจึงมักมีแต่เรื่องของมันทั้งนั้น จึงอยากจะทราบได้ในขั้นเริ่มแรก จำต้องใช้
 ความพยายาม ใช้ความบึกบึน ใช้ความอดความทนเต็มที่ จึงจะปรากฏเป็นความสงบ
 สุขขึ้นมาให้ได้ชม จากนั้นก็พอมิทางก้าวเดิน เพราะมีกำลังใจที่ได้รับจากผลคือความ
 สงบ ไม้ร้อนเป็นไฟเป็นไฟเหมือนแต่ก่อนนัก

การมีความสงบเป็นพื้นฐานของใจก็เหมือนกับมีต้นทุน จากนั้นก็พยายามพิจารณาทางด้านปัญญาไปตามขั้นแห่งความสงบของจิต โดยยึดร่างกายเป็นสนามรบ เพราะอุปาทานความยึดมั่นในขั้นที่ทำว่านั่นมันยึดมั่นขั้นใดบ้าง ยึดมั่นในรูปขั้นนี้เป็นสำคัญในขั้นนี้ ขั้นนี้ก็แปลว่ากอง กองก็กองทุกข์นั่นแหละจะเป็นกองเงินกองทองมาจากที่ไหน อะไรเป็นความสุขอยู่ในขั้นนี้มีไหม ตามความจริงแล้วมันมีแต่กองทุกข์ทั้งมวล ร่างกายนี้ก็กองทุกข์ เวทนาส่วนมากในร่างกายมีแต่กองทุกข์ สุขในร่างกายให้เราเห็นชัดๆ นั่นไม่ค่อยมี ส่วนมากมีแต่ความทุกข์ สังขารก็ปรุงเพื่อให้เกิดความทุกข์ สัญญาที่หมายเพื่อให้เกิดความทุกข์ เพราะเป็นเรื่องของกิเลสพาให้สำคัญมั่นหมาย พาให้ปรุงแต่งต่างๆ วิญญาณรับทราบอะไรก็เป็นไปเพื่อกองทุกข์ เมื่อสิ่งทั้งมวลในขั้นทำนี้มันเต็มไปด้วยความทุกข์ เราทำไมจะพิจารณาทุกข์ซึ่งมีอยู่ในขั้นนี้ด้วยปัญญาของเราไม่ได้ละ ถ้าตั้งใจพิจารณาจริงๆ ไม่หลอกตัวเองอยู่เปล่าๆ

ขั้นนี้หยาบเป็นของสำคัญคือรูปขั้นนี้ จงพิจารณาแยกแยะออกให้เป็นชั้นเป็นอันเป็นสังเป็นจริง ตามความจริงของมันที่มีอยู่แล้วโดยทางปัญญา ร่างกายนี้แหละเป็นตัวสำคัญ รูปอุปาทานกษุโธ กองแห่งความยึดมั่นก็คือรูปกายนั่นแหละพาให้เป็นกองทุกข์ จงพิจารณาคลีคลายตั้งแต่เบื้องบนลงมาเบื้องล่างตลอดด้านขวางสถานกลาง พิจารณาเข้าไปข้างในออกมาข้างนอกแห่งกาย ที่เต็มไปด้วยของปฏิกูลโสโครก เต็มไปด้วยของ อนิจจัง ทุกข์ อนตตา ไม่มีชิ้นใดที่จะนอกเหนือไปจากนี้เลย ก็สติปัญญาที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้วอย่างเต็มพระทัย เรานำมาพิจารณาความจริงที่มีอยู่กับตัวนี้ ทำอะไรจะไม่รู้ทำอะไรจะไม่เห็น ถ้ามีสติบังคับบัญชาจิตให้ทำหน้าที่จริงๆ ด้วยความสืบทอดกันไปเป็นลำดับไม่ให้ขาดวรรคขาดตอน ต้องเข้าใจวันหนึ่งจนได้ไม่สงสัย เพราะเคยพิจารณามาแล้วนี่

ทุกข์ก็ยอมรับว่าทุกข์ เพราะต่อสู้กับกิเลสไม่ทุกข์ได้ยังไง เขารบกันเขาก็ทุกข์นี้เรารบกับกิเลส นำธรรมเข้รบกับกิเลสมันก็ต้องเป็นทุกข์ แต่ผลที่จะได้รับคือความสงบเย็นใจความสว่างไสวและได้ชัยชนะไปโดยลำดับ มันคุ้มค่ากับความทุกข์ที่ได้รับในเวลาที่ต่อสู้กันเป็นไหนๆ ทุกข์ประเภทนี้เป็นทุกข์ที่มีค่ามากกว่าทุกข์ที่เกิดจากกิเลสเหยียบย่ำทำลายจิตใจให้หาความสุขไม่ได้ นอกจากนั้นก็ถูกมันลากไปเหมือนกับของตายแล้ว ไม่มีสติปัญญาต่อสู้ต้านทานกันบ้างเลย นี่สำคัญมาก จงพากันระวังให้จงหนัก ทุกข์ประเภทนี้ยังเป็นภัยไม่มีทางสิ้นสุดอีกด้วย ไม่เหมือนทุกข์ที่เกิดจากการต่อสู้กับกิเลสซึ่งมีทางสิ้นสุดยุติกันลงได้ ปราชญ์ท่านจึงจัดว่าเป็นทุกข์ที่มีคุณค่ามหาศาลบันดาลให้ผู้พ้นหลุดพ้นจากทุกข์อันเป็นมหากภัยของกิเลสได้

นี่ก็พยายามให้ความสะดวกในการประพฤติปฏิบัติแก่หมู่เพื่อนเสมอมา ก็
 เพราะไม่เห็นสิ่งใดมีคุณค่ายิ่งกว่าธรรม กว่าพระแต่ละองค์ในวัดนี้ เราจึงต้องสงวนมาก
 เราเป็นผู้รักษาเอง เป็นผู้ให้ความสะดวกแก่พระทั้งหลายที่ปฏิบัติอยู่นี้เสียเอง ไม่ให้มี
 กิจการเรื่องราวอันใดที่จะเป็นข้อขัดต่อการปฏิบัติธรรมเข้ามายุ่งเกี่ยว นอกจากมีความ
 จำเป็นในบางคราวเท่านั้น ก็ได้กำหนดเอาไว้ในความจำเป็นนั้น ให้มีขอบเขตจำกัดอยู่
 เพียงแค่นั้น พอหมดธุระนั้นแล้วก็ให้ยุติ ไม่ให้ยืดเยื้อเรื้อรังต่อไป ได้พยายามอย่างนี้
 เสมอมา เพื่อให้พระทั้งหลายได้ประพฤติปฏิบัติธรรมด้วยความสะดวกสบาย ให้ได้เห็น
 ความจริงในจิตสมเจตนาที่มุ่งมา

จิตนี้แหละตัวสำคัญในท่ามกลางแห่งชั้นนี้ เวลานี้มีแต่กิเลสรุ่มล่อมอยู่
 ตลอดเวลาจึงหาความสงบเย็นใจไม่ได้ หาความแปลกประหลาดอะไรไม่ได้ ทั้งที่จิตดวง
 นี้พร้อมจะแสดงความแปลกประหลาดและอัศจรรย์ให้เห็นอยู่ทุกเวลาทันที ถ้าได้รับการ
 บำรุงรักษาสนมน้ำสมเนื่อกัน ฉะนั้นจงพยายามอย่าได้ละ จะต้องเห็นความอัศจรรย์ของ
 จิตแสดงออกอย่างเต็มภูมิวันหนึ่งแน่นอนจากความเพียรของเรา ถ้าอยากรู้ธรรมเห็น
 ธรรมแดนหลุดพ้นประจักษ์ใจ จงเชื่อธรรม อย่าเชื่อกิเลสที่เคยหลอกหลวงลวงเอาของดี
 จากเราไปกินมานานแสนนาน ซึ่งควรเข็ดหลาบอย่างถึงใจได้แล้ว

สติเป็นสำคัญอย่าได้ลืม นี่พูดอะไรก็ตามถ้าขาดการพูดเกี่ยวกับเรื่องสติแล้ว
 รู้สึกว่าไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยเพราะได้เคยดำเนินมาอย่างนั้น จึงเห็นสติกับปัญญาเป็น
 สำคัญมากในวงความเพียร เมื่อสติได้จัดจ่อลงตรงไหนแม้ความสงบก็ทนอยู่ไม่ได้ ต้อง
 สงบจนได้ไม่นานนอกเหนือสตินี้เลย จิตจะผาดโผนโลดเต้นขนาดไหนก็ตาม ถ้าลงได้ตั้ง
 ข้อบังคับจิตไม่ให้คิดปรุงฟุ้งเพื่อไปไหนด้วยสติเป็นเครื่องกำกับ แม้เป็นก็เป็นตายก็
 ตาย สละกันลงในเวลานั้นไม่อาลัยเสียดาย แต่สติไม่ให้ขาดวรรคขาดตอน มันจะผาด
 โผนขนาดไหนจิตนี้ ก็เข้าสู่ความสงบจนได้ ไม่ได้ด้วยสมถภาวนาก็ได้ด้วยวิปัสสนา
 ภาวนา คือใช้วิธีตีต้อนจิตด้วยปัญญา เอาจิตหมอบเห็นประจักษ์ในขณะนั้นก็ได้ การ
 ปรกการต่อสู้ต้องใช้หลายวิธีจึงจะทันกลทันเล่ห์เหลี่ยมของกิเลสตัวเคยเรื่องอำนาจด้วย
 ความฉลาดของตน

ฉะนั้นสติกับปัญญาจึงเป็นของสำคัญมาก ยิ่งเข้าสู่ในที่จนตรอกจนมุมด้วยแล้ว
 นั้นแหละจะเห็นคุณค่าของสติปัญญาอย่างประจักษ์ไม่สงสัย เพราะเราเคยเจอมาแล้วไม่
 รู้ก็ครั้งก็หน หากเราเป็นผู้เสาะ เราเป็นผู้แสวง เราเป็นผู้ประกอบความเพียรเอง เรา
 เป็นผู้ต่อสู้เอง แล้วเราก็มองเจอความจนตรอกจนมุมของเราเอง และมีวิธีต่อสู้กันไป
 ตัวนั้นแล คำว่าจนตรอกจนมุมก็คือระหว่างกิเลสกับธรรมนั้นแหละปะทะกัน เมื่อปะทะ
 กันแล้วศัตรารูธของเราคืออะไรที่จะปราบกิเลสให้ราบ ไม่ให้กิเลสปราบเราอย่างราบ

เราต้องมีสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ความอดความทนเป็นเครื่องหนุนสติปัญญา เข้าไป สติปัญญาเป็นผู้เบิกหมุนตัวๆ เข้าไปไม่มีคำว่าลดละท้อถอย เอาชีวิตเข้าประกัน กันทีเดียว ไม่กลัวตาย กลัวแต่จะไม่รู้ความจริงอย่างสมใจในขณะนั้น จิตพุ่งลงช่องเดียว ไม่มีการแบ่งรับแบ่งสู้ให้กิเลสได้ใจในเวลานั้น

ที่เด่นชัดในการปฏิบัติซึ่งได้ดำเนินมาเต็มสติกำลังความสามารถของเรา ก็คือ ทุกขเวทนา เวลานั้นแหละเป็นเวลาจนตรอกเพราะมันทุกข์จริงๆ ทุกข์จนร่างกายทั้งร่าง นี้เป็นกองเพลิงไปหมด แต่ก็ทนสติปัญญาที่ขุดค้นโดยไม่ยอมให้ออกจากจุดนี้เลยใน เวลานั้นไปไม่ได้ สุดท้ายก็รู้ รู้แจ้งจริงๆ ชัดจริงๆ ในเรื่องทุกขเวทนา ระหว่างกายกับ เวทนา ระหว่างเวทนามักกับจิต รู้กันได้อย่างชัดเจนจนกระทั่ง กาย เวทนา จิต พรากรอก จากกัน ต่างอันต่างจริงอย่างเห็นได้ชัด หายสงสัยในสัจธรรมที่ว่าทุกข์เป็นของจริงเต็ม ส่วนของตน เพราะอำนาจของสติปัญญาที่ขุดค้นลงในเวลาจนตรอกจนมุม ชนิดเป็น อดุตตา หิ อดุตโน นาโถ ขึ้นมาโดยหลักธรรมชาติ ตนนั้นนะช่วยตัวเอง เป็นที่พึ่งของตน ตนเป็นผู้ช่วยตัวเองในเวลาจนตรอกจนมุม จนผ่านพ้นไปได้เป็นพักๆ ใจยอมรับธรรม บทว่า อดุตตา หิ อดุตโน นาโถ เต็มภูมิ หาที่คัดค้านไม่ได้เลย

จิตในขณะนั้นทั้งรู้เด่น ทั้งอัศจรรย์บอกไม่ถูก เพราะไม่มีอะไรเหมือน เนื่องจาก จิตไม่เคยเหมือนอะไรอยู่แล้วด้วย ยิ่งมาเจอความจริงเต็มส่วนเต็มภูมิของตนเข้าด้วย แล้ว ก็ยิ่งเด่นยิ่งอัศจรรย์เกินคาด ทั้งที่ไม่คาดไม่หมายในขณะนั้น พอผ่านจากความจน ตรอกไปได้ ความอัศจรรย์ก็ปรากฏขึ้นให้ได้เห็นได้ชมอย่างสมใจที่ทุกข์แสนทุกข์แสน ทรมาณ เมื่อได้เห็นธรรมะอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นจากความจนตรอกจนมุมนั้นแล้ว วาระ ต่อไปจิตจะถอนได้อย่างไร หลักฐานพยานก็รู้เห็นกับตัวเองอยู่แล้วอย่างชัดๆ จึงถอย ไม่ได้ ยิ่งเข้มแข็ง จิตใจยิ่งแข็งแกร่งราวกับเพชรที่เดียว เมื่อสติปัญญาหมุนตัวลงไป เท่าไรก็รู้อีกๆ รู้ไม่สิ้นไม่สุด ยิ่งรู้ยิ่งเพลิน ยิ่งแตกแขนงออกไปอย่างกว้างขวางไม่มี ประมาณ และขำขันขำนาญคล่องตัวเข้าไปเรื่อย ๆ นี่แหละความจนตรอกจนมุมของผู้เป็น นักต่อสู้ด้วยสติปัญญาจริงๆ ไม่ท้อถอย ต้องเจอความจริงอันประเสริฐขึ้นมาจนได้ เพราะความจริงดังกล่าวนี้มีอยู่กับทุกคน

ท่านผู้ประกอบความพากเพียรทั้งหลาย เช่น ครูบาอาจารย์ที่ปรากฏชื่อลือนามมี คนเคารพนับถือมาก ๆ นั้น เราได้เคยสนทนาปราศรัยกับท่านมาหลาย ๆ องค์แล้ว ทำ ต่อสู้ของท่านมีลักษณะเหมือน ๆ กันนี้เอง ถึงเวลาจนตรอกจนมุมก็ต้องเจอ และต้อง ต่อสู้แบบเดียวกันตามแต่ยุทธวิธีของท่านองค์ใดจะออกในแง่ใดมุมใด แต่ก่อนที่ยัง ไม่ได้สนทนากับท่านก็เหมือนกับว่า คนในโลกนี้มีแต่เราทนทุกข์ทนลำบาก จนตรอกจน มุมแต่คนเดียว แต่เวลาได้สนทนากับครูอาจารย์แล้วท่านก็เป็นผู้หนึ่ง ไม่ใช่มีแต่เราคน

เดียวที่เจออย่างนั้น ท่านก็เป็นผู้หนึ่งที่เจออย่างนั้นเหมือนกัน เพราะท่านเป็นนักรบนี้ ต้องเจอต้องปะทะกับข้าศึกจนได้ เมื่อปะทะกับข้าศึกแล้วส่วนมากผลคือชัยชนะมักเป็นของท่าน เช่นเดียวกับชัยชนะเป็นของเราที่ได้เห็นประจักษ์ใจมาโดยลำดับ

เมื่อเป็นเช่นนั้นคนเราต้องมั่นใจในตัวเอง ความมั่นใจในตัวเองจึงเป็นแม่เหล็กอันสำคัญที่จะหนุนความเพียรให้หมุนตัว ๆ ไม่หยุดหย่อนอ่อนกำลัง เมื่อเห็นผลที่ปรากฏขึ้นในเวลานั้นแล้วพลังของใจไม่ทราบมาจากไหน มันหากเป็นของมันเองสุดท้ายคำว่าแพ้ไม่มีไม่ได้นอกจากตายเสียเท่านั้น กับรู้หรือผ่านพ้นไปได้เสียเท่านั้น ที่จะถอยหลังนี้เป็นไปไม่ได้แล้ว เป็นไปไม่ได้จริงๆ เรียกว่าหัวเห็ดเด็ดขาดจะถอยไม่ได้ นอกจากต้องพุ่งให้ทะลุเลยเท่านั้น

ความเป็นเช่นนั้นเราเคยคิดไว้เมื่อไร ไม่เคยคิดไว้เลย แต่ถึงเวลามันเป็นมันก็เป็นให้เห็นอย่างชัด ๆ แบบนักต่อสู้ เห็นอย่างชัด ๆ แล้วก็เพิ่มพลังของจิต เพิ่มศรัทธา ความเชื่อมั่น เป็นอจลศรัทธา ในผลที่ตนได้รับมากขึ้น ๆ ความอดความทนความพากเพียรไม่ต้องบอกหากเป็นมาเอง ความทนก็ทนจนตายสู้จนตาย และจนรู้จนหลุดพ้นไปเท่านั้น สติปัญญาซึ่งทำการบุกเบิกไม่ยอมถอยนั้น เมื่อไม่มีอะไรเหลืออยู่ภายในใจให้รบให้ต่อสู้แล้ว จะรบกับอะไรล่ะที่นี่ สติปัญญาย่อมยุติลงโดยอัตโนมัติของตัวเอง ไม่มีการบังคับด้วยเหตุผลใดๆ

สรุปความลงแล้วก็มีแต่กิเลสเท่านั้น ที่เป็นสาเหตุให้เอาเป็นเอาตายเข้าสู่จลมหายใจแทบจะไม่เหลือ แทบจะทิ้งร่างกายไว้ในสถานที่ทำความเพียร ทั้งนี้ก็มีแต่เรื่องของกิเลสเป็นข้าศึกตัวสำคัญเท่านั้น รบก็รบกับกิเลสนี้ ชนะก็ชนะกับกิเลสนี้ ไม่เห็นรบกับอะไร ไม่เห็นชนะกับอะไร จากนั้นแล้วก็รบกับอะไรอีก ดังที่ท่านพูดว่า วุสิต พุรหมจรรย์ งานนี้ได้เสร็จสิ้นลงแล้ว ไม่ได้ทำอีกแหละบรรดานักแกกิเลส เมื่อแก้ให้หมดปราบให้เรียบไม่มีเชื้อแห่งภพชาติเหลืออยู่ภายในใจแล้วจะปราบอะไรอีก เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ ภายในใจเท่านั้น รู้ประจักษ์กับตัวเอง จะพูดได้หรือไม่ได้ก็ตาม แต่ความรู้ประจักษ์ใจนั้นไม่ปราศจาก เด่นชัดอยู่ที่ใจ เมื่อแยกออกมาเป็นสมมุติก็เป็นอีกแง่หนึ่ง พูดให้แจ่มแจ้งชัดเจนเห็นชัดเหมือนอย่างที่ตัวเองเห็นตัวเองรู้ที่อยู่ภายในนั้นพูดไม่ได้ พูดไม่ถูกกับความจริงที่เป็นอยู่

ข้าศึกอันใหญ่หลวงในแหล่งแห่งไตรภพ ระหว่างกิเลสกับธรรมต่อสู้กันอย่างยิ่ง เหตุถึงผลถึงพริกถึงขิงถึงเป็นถึงตาย เป็นการรบที่หนักหน่วงมากในชีวิตของการต่อสู้ การเผาศวกิเลสก็เผาอยู่ทุกแห่งทุกหน ทุกอิริยาบถ เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา ไม่ว่าจะอยู่ในท่าใด มีแต่ทำเผากิเลสด้วยตปธรรม ความพากเพียร มีสติปัญญาอัตโนมัติเป็นเครื่องมือ เป็นตปธรรม

จึงขอสรุปความว่า ทุกท่านจงอย่าทำอะไรอย่างอื่น อย่าเห็นสิ่งใดว่าเป็นสิ่งดีมีค่ายิ่งกว่าธรรม สำหรับนักบวชเราธรรมเป็นธรรมเลิศธรรมประเสริฐ สำหรับเราเองเทิดทูนจนสุดหัวใจ ไม่มีอันใดมีความหมายยิ่งกว่าธรรมเลย แม้ที่สุดชีวิตจิตใจนี้ก็มอบไว้กับธรรมทุกขณะ ไม่เคยเห็นว่าชีวิตจะมีค่าเหนือธรรมเลย ทำไมจึงเป็นอย่างนั้นซึ่งแต่ก่อนไม่เคยเป็น ทั้งนี้ก็เพราะธรรมมีคุณค่านำเทิดทูนเหนือกว่าชีวิตนั่นเอง เห็นอย่างชัดๆ อยู่ภายในใจ เมื่อเป็นเช่นนี้ไม่เทิดทูนธรรมจะเทิดทูนอะไร การเทิดทูนมูลสดมฺมูลแห่งคือกิเลสราคะตัณหาที่เคยเทิดทูนมาแล้ว ผลต่างกันอย่างไร ใจก็เคยรับรสกิเลสกับธรรมมาแล้วจะสงสัยอะไรอีก

จึงขอให้พากันจริงจังต่อสมณกิจสมณธรรมของตน ทำอะไรอย่าเหลวไหล หลีกหนีนิสัยของตนให้มีความจริงจัง มีเจตนาติดตามไปกับความรู้สึก อย่าสักแต่จะทำจะเคยต่อนิสัย แล้วจะหาความจริงในตัวไม่ได้ตลอดวันตาย การปฏิบัติธรรมไม่ใช่ของธรรมดา ต้องฝึกต้องฝนนิสัยของกิเลสและเอาให้จริงจัง มรรคผลนิพพานพระพุทธเจ้าไม่ได้กอบโกยไปด้วย ทำไมพวกเราที่ตั้งใจบำเพ็ญอยู่จึงจะไม่มีหวัง พระโอวาททั้งหมดก็คือเครื่องมือบุกเบิกเพื่อมรรคผลนิพพานอยู่แล้ว สอนก็สอนมาหาพวกเราผู้มีส่วนจะได้รับอยู่แล้วด้วยการปฏิบัติของตน เอาให้จริงให้จัง ไม่เช่นนั้นจะตายเปล่าๆ นะ

นักบวชตายเปล่านั้นมันเลวร้ายยิ่งกว่าโลกเขาตายเปล่าๆ จงจำข้อนี้ไว้ให้ต้อยให้ตายเปล่า ให้ตายเต็มไปด้วยลวดลายของนักรบของนักบวชที่เป็นศิษย์ตถาคต ให้เต็มไปด้วยมรรคผลนิพพาน อยู่ก็ให้ได้ครองมรรคผลนิพพานภายในใจ ตายก็ให้ตายด้วยความบริสุทธิ์ใจไม่มีเชื้อใยกับสิ่งใด ขึ้นชื่อว่าโลกามิสในสมมุตติ ไม่ว่าจะหยาบกลางละเอียด ไม่เสียดายไม่ติดไม่ผูกพันกับอะไร เหลือแต่วิมุตติล้วนๆ ไปอยู่ไหนก็ไปเถาะอยู่เถาะไม่ต้องไปกำหนดสถานที่นั้นที่นี้ เป็นที่เกิดที่ตาย ที่เสวยสุขเสวยทุกข์ให้เสียเวลา อันเป็นเรื่องของโมฆิกษุผู้สิ้นท่าหาทางหลุดพ้นจากกิเลสไม่ได้ ขอให้ใจสมบูรณ์ภายในตัวเองไม่มีความบกพร่องแล้ว อยู่ไหนใจอยู่ได้ตายได้ไม่ขัดข้อง ไม่ขอร้องผ่อนผัน ไม่อยากไม่หิวโหยต้องการอะไรทั้งสิ้น เช่น เวลายังครองชั้นธัญอยู่อย่างนี้จะนั่งอยู่ก็ตาม นอนอยู่ก็ตาม ยืนอยู่ก็ตาม เดินอยู่ก็ตาม ไปที่ไหนมาที่ใดก็ตาม ด้วยทั้งจิตที่บริสุทธิ์ อิมัตถ์แล้ว ไม่มีความหมายกับอะไรยิ่งกว่าความประจักษ์ใจว่าเป็นความพอแล้ว เรื่องสมมุตติทั้งหมดจึงสิ้นสุดลงที่วิมุตติจิตแห่งเดียว

สถานที่นั้นที่นี้เป็นสมมุตติทั้งหมด ธรรมนี้ไม่ใช่สมมุตติคือวิมุตติต่างหาก จะไปพาดพิงเกี่ยวกับสถานที่นั้นที่นั้นอย่างไร จงเอาให้เห็นกับตัวเองซึ่งจะหมดปัญหา ถ้าไม่เห็นกับตัวเองรู้กับตัวเองมันก็เป็นปัญหาวันยังค่ำอยู่นั่นแล แยกคัมภีร์จนท่วมหัวก็แยกไปเถาะ ก็หนักคัมภีร์เปล่าๆ นั่นแหละ ไม่ได้มีความผาสุกสบายภายในใจเลย

การถอดถอนสิ่งที่หนักหน่วงดวงใจคือกิเลสออกหมดแล้ว ไม่มีอะไรจะเบายิ่งกว่าใจที่หลุดพ้นจากสิ่งกีดขวางทั้งหลายแล้วนี่เลย ฉะนั้นจงเตรียมตัวเตรียมใจรบกับมหาภัยคือกิเลส ซึ่งตั้งกองร้อยกองพันกองพลอยู่ภายในใจให้สิ้นซากไป จะได้ครองมหาสมบัติกองมหาศาลภายในใจ กินไม่หมดไม่สิ้นตลอดอนันตกาล

จึงขอยุติเพียงแค่นี้

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓
 ผู้ปฏิบัติอย่าทำเล่น ๆ

การปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาล ท่านปฏิบัติเพื่ออรรถเพื่อธรรมเพื่อความหลุดพ้นจริง ๆ ไม่ได้ปฏิบัติแบบสะเทินน้ำสะเทินบก ตะเกียกตะกายแบบเสือกคลานไปตามโลกตามสงสารเหมือนอย่างพวกเราเป็นอยู่ทุกวันนี้ จนศาสนาที่ถูกจุดถูกลากให้กลายเป็นโลกไปด้วย จะไม่มีศาสนาอย่างแท้จริงปรากฏภายในหัวใจของชาวพุทธและผู้ปฏิบัติเราแล้วนะเวลานี้ มีแต่ชื่อธรรมชื่อมรรคผลนิพพานในตำรับตำราและในความจดจำแบบนกขุนทอง โดยผู้นับถือไม่ปฏิบัติตามจะเกิดประโยชน์อะไร ทั้งนี้เพราะอำนาจของโลกซึ่งบีบบังคับอยู่ภายในจิตใจเหยียบย่ำทำลายและปกปิดทางดำเนินเพื่ออรรถเพื่อธรรมเสียหายหมด

แม้แต่่นักบวช เฉพาะอย่างยิ่งนักปฏิบัติที่ตั้งใจเข้ามาชำระสะสางกิเลส ยิ่งกลายเป็นให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายได้ต่อหน้าต่อตาโดยเจ้าตัวไม่รู้สีกตัว แม้รู้สึกตัวก็กลายเป็นเรื่องมีเจตนาไปในทางเหยียบย่ำทำลายตนและพระศาสนาไปในตัวมีจำนวนไม่น้อย เพราะฉะนั้น ทุกท่านที่ตั้งใจมาศึกษาอบรม จงอย่ามาทำเล่น ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ กิด ๆ ขวาง ๆ อันเป็นแบบทำลายตนและพระศาสนาตั้งแต่วันนั้นเลย ออกจะแตก ดูไม่ได้ จงคำนึงถึงพระพุทธเจ้า พระสงฆ์สาวกท่านอยู่เสมอ อย่าลืมนื้อลิ้มลิ้มในความเป็นอยู่และการปฏิบัติทุกแห่งทุกมุม จะไม่พันความเป็นพระขวางธรรมแห่งศาสนาดวงค์เอกไปได้เลย รับประทานคิดให้ถึงใจ อย่าเมามัวมั่วสมฟังเพลงกิเลสโลกามิสอย่างเพลินใจไม่มีวันเวลาอึดมืออยู่เลย

เคยพูดเสมอว่าไม่มีสิ่งใดที่จะเหนียวแน่นแก่นทนทาน ยิ่งกว่ากิเลสที่ติดแน่นอยู่ภายในใจของสัตว์โลก เพราะเป็นสิ่งที่ละเอียดแยกคาย เกินกว่าสติปัญญาธรรมตาจะตามรู้ได้เห็นได้ละได้อย่างง่ายดาย แต่เป็นสิ่งที่รู้ยากเห็นยากแก้ยากมาตลอด พระพุทธเจ้าทรงแก้หรือทรงทำลายกิเลสถอดถอนกิเลส จนถึงขั้นสลบไสล ฟังดูขี้เป็นของแก้ได้ง่าย ๆ เมื่อไร จะมาทำแบบสุกเอาเผากิน เอาแต่ความสะดวกสบายประจำใจเข้าว่ากันกับกิเลสอยู่อย่างนี้ละหรือ ก็เรื่องทำนองนั้นมันเป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวล ผู้ปฏิบัติจึงไม่ควรคิดว่าความสุขสบายเหล่านี้เป็นสิ่งที่จะถอดถอนกิเลส เพื่อให้ได้รับความสุขความสบายยิ่ง ๆ เหนือกิเลสขึ้นไป ซึ่งผิดทางทั้งนั้น อย่าพากันหาญคิดและนำมาใช้ให้หนักพระศาสนา ซึ่งเดินสวนทางกันกับอาการดังกล่าวนี้

ธรรมอยู่ปากตาย ธรรมอยู่ที่การต่อสู้ ธรรมอยู่ที่การฝึก ฝึกกับกิเลสตัวชอบ ความสบาย แต่ชนทุกซ์มาทับหัวใจอยู่เสมอ นี่คือเรื่องของกิเลสพึงทราบเสมอ การปฏิบัติไปไม่ถึงไหนล้มละลาย ๆ เพราะความอ่อนแอตามกิเลส เลยกลายเป็นเรื่องกิเลส จุกตอกไปทุกระยะ จนกลายเป็นการเสาะแสวงหากิเลสไปในตัว แล้วจะเจอธรรมที่ ไหน

หาสิ่งใดก็ต้องเจอสิ่งนั้น นี่เราหากิเลส หลงตามกิเลส หลงตามสัญญาอารมณ์ที่เคยคิดเคยปรุงขึ้นมาจากขั้นที่กิเลสผลักดันออกมา ให้คิดในเรื่องนั้นเรื่องนี้ แง่นั้นแง่นี้ อดีตอนาคต มีแต่เรื่องกิเลสทั้งมวลเต็มหัวใจ แล้วก็เอาเรื่องนั้นแหละมาครุ่นคิดมายึดมาถือ มาเสียบแทงจิตใจของตน เพราะนั่นเป็นอาการสังสมกิเลสโดยถ่ายเดียว ไม่มีธรรมเครื่องชำระกิเลสแฝงอยู่บ้างเลย การฝึกสิ่งเหล่านี้ต่างหากเป็นเรื่องของการแก้กิเลสและบาปกรรมทั้งหลาย

ถ้าไม่คำนึงถึงความวิเศษของธรรมะและความเลวร้ายของกิเลสแล้ว จะเอาตัวไปไม่รอด เพราะกิเลสกับธรรมเคยเป็นข้าศึกกันมาแต่กาลไหน ๆ การต่อสู้กับกิเลสต้องได้รับความทุกข์ความลำบาก เพราะกำลังของกิเลสมีมาก เมื่อสติปัญญาของเรายังมีน้อย กิเลสต้องมีมาก คอยแต่จะเหยียบย่ำทำลายสติปัญญา ศรัทธา ความเพียรให้ลดลงและขาดไปโดยลำดับ จนถึงกับล้มละลายไปก็มีจำนวนมากในวงปฏิบัติจิตตภาวนา

มีแต่ชื่อว่ากรรมฐาน และอ้างตนเป็นลูกศิษย์สายท่านอาจารย์มั่นด้วย นี่อันหนึ่งที่จะทำลายพระกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่นและพระศาสนาซึ่งเป็นส่วนใหญ่ให้ขาดลงไป ลดคุณภาพลงไปทีละเล็กละน้อยจนขาดสะบั้นไปเลย และสร้างความเอือมระอาแก่ศรัทธาทั้งหลาย ตลอดดวงขณะที่ปฏิบัติเป็นธรรมให้กระทบกระเทือนไปด้วย

ความจริงสายท่านอาจารย์มั่นท่านปฏิบัติอย่างไร ท่านอาจารย์มั่นท่านเคยสั่งสอนอย่างไรบ้าง และปฏิบัติของท่านอาจารย์มั่นเราก็เคยเขียนไว้ในประวัติของท่าน ซึ่งเป็นที่แน่นอนและแน่ใจว่าไม่ผิดพลาด ท่านดำเนินอย่างไร ส่วนพวกเราดำเนินกันอย่างไร ความสมบุกสมบันความลำบากลำบาก รวบรวมอยู่กับท่านอาจารย์มั่น ท่านอาจารย์เสาร์ ในสมัยปัจจุบันใครจะลำบากลำบากยิ่งกว่าท่านทั้งสององค์นี้ไม่มี เราพูดได้อย่างเต็มปาก กว่าจะได้บรรลุได้ธรรมมาอบรมสั่งสอนบรรดาลูกศิษย์ลูกหา ได้ประพฤติปฏิบัติจนเกิดความรู้ ถ่ายทอดจากท่านมาเรื่อย ๆ กลายมาเป็นครูเป็นอาจารย์ที่เคารพนับถือของประชาชนพระณะนั้น ท่านรอดตายมาแล้ว ทั้งท่านอาจารย์เสาร์ท่านอาจารย์มั่นและคณะลูกศิษย์ท่าน ตลอดที่ร่อง ๆ กันลงมาในบรรดาลูกศิษย์ของท่านอาจารย์มั่น

ซึ่งเป็นผู้ใหญ่มีจำนวนมาก ก็เพราะท่านตั้งใจตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามหลักความจริงที่ท่านอาจารย์มั่นท่านสอนด้วยความจริงใจจริง ๆ

การปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมจะค่อยร่อยหรือไปโดยลำดับ จะไม่มีสิ่งใดเหลือติดตัวแล้วนะ นอกจากชื่อกรรมฐานเท่านั้น เรายึดมากเกี่ยวกับเรื่องพระกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่น ลูกศิษย์พระกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่น จะเอาชื่อท่านไปจ่ายกินขายกินมีจำนวนมาก นี่เป็นการแสวงหาธรรมใหม่ ไม่ใช่เป็นการแสวงหาธรรม แต่เป็นการแสวงหาโลกามิส ก็จะเจอแต่เรื่องของโลกามิส คือ วัตถุ ทรัพย์สินเงินทอง ความยกย่องนับถือ ซึ่งเป็นเรื่องโลก ๆ นั้นแล หารธรรมความแปลกประหลาดอัศจรรย์เป็นหลักจิตใจ เป็นที่อบอุ้มใจไม่ได้เลย มีแต่สิ่งภายนอกอันเป็นรัศมีของโลก อาการของโลกเต็มเนื้อเต็มตัวเหมือนกับโลกทั่ว ๆ ไปที่เขาไม่ได้สนใจศาสนาและปฏิบัติธรรมนั้นแล

ส่วนโลกที่มีธรรมในใจ เขายังมีขอบเขตเหตุผลเครื่องรักษาตัว ไม่ปล่อยปลະละเลยตั้งพระกรรมฐานดับแตกแหวกแนวจำพวกใช้ไม่ได้ หลักเกณฑ์ของนักประพฤติปฏิบัติธรรม เฉพาะอย่างยิ่งหลักใจของนักปฏิบัติเรา นี้ไม่ควรสนใจสิ่งใดยิ่งกว่าอรรถธรรม ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้เดิมก่อนออกบวชและออกปฏิบัติ

ธรรมเป็นของประเสริฐ ทำให้ประเสริฐขึ้นที่ใจ ใจพร้อมแล้วที่จะรับอรรถรับธรรม สัมผัสสัมพันธ์กับธรรมทุกชั้นทุกภูมิจนถึงวิมุตติหลุดพ้น ไม่มีภษาชนะใดไม่มีสิ่งใดเหมาะสมในธรรมทั้งหลาย ยิ่งกว่าจิตใจของผู้ปฏิบัติให้ตรงตามหลักธรรมที่ว่า สวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบแล้วนั้น ผู้ปฏิบัติจึงควรคำนึงเสมอในการประพฤติปฏิบัติ

จงบีบบังคับใจของตนไว้เสมอ อย่าสนใจสิ่งใดให้มากยิ่งกว่าธรรม อดอยากขาดแคลนต่าง ๆ ให้ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาของผู้แสวงธรรมที่ต้องเผชิญ ตั้งศาสนาดำเนินตัวอย่างอันดีเลิศมาแล้ว อย่างนำโลกามิสเข้ามาเป็นข้อคิดข้อข้องใจ อันเป็นเรื่องของกิเลสที่จะมาขัดขวางถ่วงธรรมให้ลุ่มจมลงไปโดยลำดับ หากทางก้าวหน้าไม่ได้ ผู้ปฏิบัติทั้งหลายที่ผ่านมา ท่านเป็นผู้ยอมรับความลำบากลำบากทุกอย่างแม้ชั้นสาหัสสาหัสโดยลำดับ นับแต่พระพุทธเจ้าตลอดสาวกทั้งหลายมาถึงครูบาอาจารย์ มีแต่ท่านที่ได้รับการลำบากลำบากมาแล้วทั้งนั้น แม้ผู้ที่ได้บรรลุธรรมง่ายรวดเร็วตั้งประเภทชิปปาภิญญาที่มีจำนวนน้อย หนึ่งในร้อยก็ยังไม่หาไม่ได้ นี้เราจะมาล้างมือเปิบเฉย ๆ ใช้ได้ยังไง ถ้าไม่ใช่ผู้อยู่ในข่ายแห่ง สุขา ปฏิปทา ชิปปาภิญญา นะ ส่วนมากพวกเรามากอยู่ในข่าย “ล้างมือคอยเปิบอยู่บนหมอน” ผลจึงมักได้ยีนกันว่า “พระกรรมฐานหมอนแตก” นั้นแล มากกว่ากิเลสแตก

การปฏิบัติต้องฝึกกิเลสสู้กิเลส ความฝืนความทุกข์ความลำบาก เพราะความพากเพียรในการฝึกกิเลส นั่น เป็นการทำลายกิเลส เป็นการถอดถอนกิเลส เพื่อความสุขความสมหวังอันเป็นผลที่จะให้เกิดธรรมขึ้นภายในใจ สมกับว่าใจเป็นภาชนะอันเหมาะสมอย่างยิ่งกับธรรมอยู่แล้ว ท่านกล่าวไว้เสมอว่า ธรรมมีอยู่ทั่วไป ธรรมมีอยู่ตลอดกาล ทำไมธรรมจึงไม่ปรากฏแก่ผู้ปฏิบัติ เป็นเพราะเหตุไร เพราะเราไม่แสวงหาธรรมไปแสวงหาโลกหากิเลสก็มี แสวงหาธรรมแต่ไม่ถูกทางก็มี แสวงหาธรรมเพียงสักแต่ว่ากิริยา แต่ความจริงใจไม่มีในธรรมก็มี จึงไม่เจอธรรม การแสวงหาตามประเภทที่หนึ่งและที่สามนั้นเลวถึงใจและเข้าใจ ขออย่าให้ได้ยินเลยตลอดวันตาย ธรรมแม้มีอยู่ตลอดกาล แต่ที่ไม่ปรากฏก็เพราะใจซึ่งเป็นสิ่งคู่ควรแก่ธรรมนั้นไม่ยอมรับธรรม เพราะถูกกิเลสประเภทเลวๆ กีดกันไว้ ธรรมจึงไม่ปรากฏภายในใจ

การเทศน์สอนหม่อมสอนคณะมาก็เป็นเวลานาน นับแต่ออกสังคมมานี้เกือบสามสิบปีแล้ว ที่สอนแบบทุ่มเทก่าลังทุกแห่งทุกมุมให้หม่อมเพื่อนฟัง พอที่จะได้หลักได้เกณฑ์บ้างแต่ไม่ค่อยปรากฏ แม้แต่มาอยู่ในสำนักนี้ก็ยังไม่ทำลุ่มๆ ดอนๆ ให้เห็นอยู่เพียงหยาบๆ พูดแล้วยังไม่เข้าใจกัน เราจะหาความละเอียดลออถูกต้องดีงามยิ่งกว่านี้ได้อย่างไร เพียงแต่สิ่งหยาบๆ ยังหาความถูกต้องไม่ได้ ผิดพลาดคลาดเคลื่อนอยู่ตลอดเวลาในการแสดงออก แม้ไม่มีเจตนาที่ไม่ใช้สิ่งน่าชมเชย นำส่งเสริมมาให้ทำลุ่มๆ ดอนๆ อย่างนี้ต่อไปได้ ไม่มีใครถือสาหรอกเพราะไม่มีเจตนา นำให้อภัยด้วยซ้ำไป แต่ครูอาจารย์และเพื่อนฝูงที่อยู่นอกเวทีละซิ จะลูกตาแตก ออกแตกเพราะทนดูไม่ได้ ที่เห็นแต่กิเลสต่อๆ อยู่ทำนองนั้น

การปฏิบัติทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีความจริงใจจริงใจ มีสติคอยจดจ่ออยู่เสมอ การประพฤติปฏิบัติสิ่งใดต้องเต็มไปด้วยเจตนา มีความจริงใจทำงานที่ชอบของตนอยู่เสมอนั้นแลจัดว่าเป็นผู้มีความเพียร เพียรภายนอกเพียรภายในสะท้อนเข้าถึงใจดวงเดียวกันนี้ เผลอภายนอกก็แสดงว่าเผลอภายใน ผิดพลาดภายนอกก็แสดงว่าผิดพลาดภายใน ไปจากใจที่มีสติหรือไม่มีสตินี้แลเป็นสำคัญ ถ้ามีสติแล้วยอมไม่ผิดพลาดมากนัก หรือไม่ผิดพลาด นั้น ถ้าไม่มีสติต้องผิดได้ตลอดไป ความผิดอยู่เสมอเป็นคุณธรรมประจำใจเราแล้วหรือ นั่นเป็นความผิดทั้งหมด ความผิดนำมาซึ่งอะไรถ้าไม่นำมาซึ่งโทษทุกข์แก่ตัวเราเองนะ ฉะนั้นต้องระวังอยู่เสมอ การมาปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสด้วยความเพียร คือ การเดินจงกรม การนั่งสมาธิภาวนา เป็นต้น นี่คือการก้าวขึ้นสู่เวทีที่ดีอยู่แล้ว จะมัวเพลินเผลอเราอยู่ไม่ได้ จะถูกน็อกตกเวทีแบบไม่เป็นท่า ขายหน้าครูจะทนดูต่อไปได้

การอยู่ด้วยกันมากมันจะเริ่มโลเลไปละนะ ถ้ามากเข้า ๆ มักเป็นดังที่วานี้เสมอ ไม่ว่าที่ใดมองเห็นแต่พระเต็มวัดเต็มวา แต่บรรณธรรมที่จะแฝงอยู่ในหัวใจของพระ จะไม่มี เมื่อสมาธิธรรม ปัญญาธรรม วิริยธรรม ชั้นดีธรรมไม่มีในใจแล้ว จะหวังเอา มรรคผลนิพพานมาจากที่ไหน มีไม่ได้ ถ้ามีวิริยธรรม ชั้นดีธรรม สติธรรม ย่อมจะสามารถมีสมาธิธรรมขึ้นมาได้ และค่อยเลื่อนขั้นขั้นปัญญาธรรมโดยลำดับ เพราะการ พินิจพิจารณาตามขั้นตามภูมิของจิตของธรรม จนกลายเป็นมรรคผลนิพพานขึ้นมา ประจักษ์ใจไม่สงสัย

เราหาความเที่ยงถาวรที่ไหนในโลกธาตุนี้ เห็นไหมนั่น องค์นั้นตายไปองค์นี้ตาย ไป คนนั้นตายไปคนนี้ตายไป เราจะอยู่ค้ำฟ้าได้หรือ ทำไมจึงไม่วิ่งเต้นชวนชวยหาสาร คุณเสียตั้งแต่บัดนี้ เสียตายอะไรในแดนสมมุติแดนป่าช้าแห่งการเกิดตายนี้ ก็เลสพาคน ให้วิเศษวิโสอย่างไรบ้าง ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้วไม่ว่าตัวใด ต้องเป็นพิษเป็นภัยเป็นเสนียด จัญไรต่อจิตใจและมรรยาแห่งการแสดงออกอันดีงามทุกแง่ทุกมุมและกีดขวางธรรม ทั้งนั้น ไม่ใช่เป็นของดีพอที่จะทะนุถนอม ลืมเนื้อลืมตัวไปตามมันตลอดไปดังที่เป็นอยู่ นี้

เราเคยลืมเนื้อลืมตัวเพราะเพลงกล่อมของกิเลสมาเป็นเวลานานเท่าไรแล้ว เวลานี้เป็นโอกาสอันเหมาะสมที่จะปลุกจิตใจเราให้มีสติให้มีปัญญา เพื่อรู้เหตุรู้ผล รู้ โทษรู้คุณ ตลอดความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นเพราะกิเลสทำพิษ จะได้แก้ไขถอดถอนตาม หลักธรรมเครื่องแก้กัน ให้เป็นจิตที่มีความสงบผ่องใส เป็นจิตที่มีความสว่างขึ้นมา โดยลำดับจนถึงวิมุตติหลุดพ้น แต่แล้วยังมามัวสุมกับเพลงกิเลสอยู่อย่างไรรู้กันอีก ยังไม่ เปื่อหน่ายอ้อมพ้ออยู่หรือ

การหลุดพ้นนั้นหลุดพ้นที่ไหน ถ้าไม่พ้นที่จิต ซึ่งเป็นตัวถูกผูกมัดอยู่ด้วยกิเลส ทั้งหลายเวลานี้เท่านั้น ไม่มีที่ใดเป็นที่หลุดพ้น อย่าพากันงมเงาจะเสียการณณ์ อย่าคิด คาดไปที่ไหนๆ ให้เสียเวลา ว่าหลุดพ้นที่โน้นหลุดพ้นที่นี่ หลุดพ้นที่ใจนี้แล ใจเวลานี้ เหมือนผู้ต้องหาถูกกดขี่บังคับ ถูกมัดติดอยู่ด้วยกิเลสประเภทต่างๆ ยังไม่ทราบและไม่สนใจจะทราบเพื่อปราบมันเลยหรือ

ความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหา ผูกมัดรัดรั้งอยู่ในใจ ใจหา ความอิสระได้ที่ไหนแม้แต่ขณะหนึ่ง ถ้าไม่ตั้งใจแก้ไขถอดถอนหรือปราบปรามออกให้ ได้แล้ว จิตจะหาความสงบร่มเย็นและหาอิสระไม่ได้เลยตลอดไป อย่าเข้าใจว่าสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ที่ไหนจะมาช่วยแก้ช่วยถอดถอนกิเลสตัวศักดิ์สิทธิ์ฤทธิมหาศาลที่ครอบหัวใจ อยู่เวลานี้ได้ ถ้าไม่เอาความศักดิ์สิทธิ์จากวิริยธรรม สติธรรม สมาธิธรรม ปัญญาธรรม เหล่านี้เข้าแก้มัน ถ้าเชื่อธรรมก็ต้องเชื่อว่ากิเลสเป็นตัวก่อเหตุให้เกิดทุกข์แก่เราเรื่อยมา

และแก้กันอย่างไม่ชักช้าอนใจ ด้วย อุตตา ทิ อุตตโน นาโถ ตนเป็นผู้ช่วยตัวเอง เป็นหลักใจในเวลาเข้าตาจนกับกิเลส

การทำ ความสงบใจก็ดี การพิจารณาที่ดี ถ้ามีสติกำกับอยู่กับใจ ใจจะสงบไม่ได้ มีหรือ เป็นไปไม่ได้ เราเชื่อแน่วร้อยเปอร์เซ็นต์ ถ้าสงบสติได้กำกับใจแต่ใจยังจะฝืน ฟุ้งซ่านพาลหาเรื่องส่งไปไหนได้อยู่แล้ว ใจนั้นก็ใช้ใจมนุษย์ที่รับรู้รับรู้บาป ต้องเป็นใจ สัตว์นรกนั้นแล

นอกจากกำหนดลงไปชั่วระยะแล้วก็ปล่อยให้จิตเถลไถลไป เพราะสติปราศจากใจ ไม่มีผู้ควบคุมรักษา เตียวรู้เตียวผลอ แล้วก็ตั้งใหม่ ได้สักครูหนึ่งก็หายไป ตั้งสักครูหนึ่งก็หายไป ตั้งนี้จิตเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่านได้

แต่ถ้าลงได้ตั้งเจตนาฝังก็ลงไปด้วยความเข้มแข็งในจุดที่ทำงาน ได้แก่ที่กำหนดภาวนา จะกำหนดอานาปานสติก็ได้ หรือกำหนดธรรมบทใดก็ได้ มีความจริงจั่งอยู่ในธรรมบทนั้น มีสติจั่งอยู่ในธรรมบทนั้น โดยไม่คาดผลว่าจะเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง ไม่คาดอดีตอนาคต กำหนดอยู่เฉพาะงานที่ตนกำลังทำนั้นด้วยปัจจุบันธรรม โดยความมีสติกำกับรักษาอยู่ จิตถึงจะผาดโผนโลดเต้นขนาดไหน ก็พ้นอำนาจของวิธีการเหล่านี้ไปไม่ได้ จะต้องเข้าสู่ความสงบ ให้ได้ชมความสงบเย็นใจ เรียกว่าสมาธิธรรมแน่นอน

นี่ดูหมู่เพื่อนเราวางตาอยู่ตลอด ดูว่าไม่มีความจริงจั่งอะไรเลย เจ้าของก็ยังไม่รู้ตัวเองว่าไม่จริงจั่ง แต่คนอื่นมองดูทำไม่รู้ ในฐานะผมเป็นอาจารย์หมู่เพื่อนดูหมู่เพื่อนดูจริง ๆ เพราะเราเป็นผู้คอยแนะนำพร่ำสอน บกพร่องตรงไหน ๆ ก็มองเห็นชัด ๆ นอกจากชี้แจงเตือนแล้วเตือนเล่าของเก่าซ้ำ ๆ ซาก ๆ ก็ไม่เตือน ทนหูหนวกตาบอดไปบ้าง เมื่อความจริงจั่งไม่มีจะหาธรรมความสงบเป็นต้นก็ไม่ได้ตลอดไป

ผู้ปฏิบัติต้องเป็นผู้จริงจั่ง เอาจริงเอาจั่งกับทุกสิ่งทุกอย่าง มีสติคอยกำกับรักษาอยู่เสมอ ไม่ว่าจะทำกิจนอกการใน มีสติสัมปชัญญะอยู่ในนั้น ยิ่งย่อนจิตเข้ามาสู่องค์ภาวนาด้วยแล้ว ไม่ยอมให้มีงานใดอารมณ์ใดเข้ามายุ่งเกี่ยวเลย มีแต่งาน คือ จิตตภาวนาอันเดียว จิตยอมสงบได้ ไม่พ้นอำนาจของสติปัญญานี้ไปได้ เราเคยทำมาอย่างนี้จึงกล้าพูดกล้าสอนไม่กลัวผิด เพราะแน่ใจว่าไม่ผิด

พูดถึงด้านปัญญาก็เหมือนกัน ถ้าลงปัญญาได้แทงลงไปตรงไหน พิจารณาจุดใด ย่อมจะปรากฏความจริงขึ้นมาถ้ามีสติ แต่ปัญญาที่ไม่มีสมมติเป็นพื้นฐาน ย่อมกลายเป็นสัญญาไปได้ เร่ ๆ ร่อน ๆ ออกนอกกลุ่มออกทางไปเสีย มันไม่เป็นปัญญาให้ตามความมุ่งหมาย ฉะนั้นสมทิกกับสติจึงเป็นธรรมจำเป็นเพื่อวิปัสสนาปัญญา

จิตที่ไม่มีความสงบตัว ย่อมเต็มไปด้วยความหิวโหยกระวนกระวายในอารมณ์ต่าง ๆ อันเป็นส่วนภายนอก ซึ่งเคยเป็นมานานจนกลายเป็นนิสัย ในขณะที่จะหักห้าม

จิตใจเข้าสู่อรรณพธรรม ก็กลายเป็นเรื่องของโลกสงสารของกิเลสตัณหาไปเสียหมด เติบจนกรรม นิ่งสมาธิภาวนาก็มีแต่กิริยาของโลกเข้ามาเหยียบย่ำทำลาย เพราะอำนาจของกิเลสมันมีกำลังมาก มันจุดมันลากไปเสีย ความเพียรก็ไม่ปรากฏ มีแต่เดินหนีออก ๆ

ความเพียรที่ไม่มีสติได้ประโยชน์อะไร นิ่งสมาธิก็เป็นสมาธิหัวต่อ ร่างกายก็ตั้งอยู่นั้นแหละแต่จิตมันไม่อยู่ ถูกกิเลสจุดลากออกไปนอกโลกนอกสงสารที่ไหนก็ทวีปก็ไม่มีรู้ พอย้อนจิตเข้ามาสู่ตัว ก็มาพาลหาเรื่องคิดเอาเวล่ำเวลาเป็นมรรคเป็นผล หรือมาตำหนิติเตียนธรรมว่า ทำไมทำความเพียรถึงขนาดนี้จึงไม่ได้ผล ก็ไม่ได้ทำเพื่อเอาผลแห่งธรรมนี้ แต่ทำเพื่อเอาผลแห่งกิเลสต่างหาก แล้วจะปรากฏธรรมขึ้นมาได้อย่างไร

นี่ซิ จึงทำให้วิตถวิจารณ์กับหมู่เพื่อน มาปฏิบัติไม่ได้ร้องได้รอย ไม่เห็นความสงบร่มเย็น ไม่เห็นความสว่างกระจ่างแจ้ง ทั้งที่ครูบาอาจารย์ก็สอนเรื่องสมาธิสอนอย่างเต็มอรรถเต็มธรรม เต็มภูมิ สอนปัญญา ก็สอนเต็มภูมิ จนกระทั่งวิมุตติหลุดพ้นพูดให้ฟังทุกแง่ทุกมุม ไม่ได้ดั้นได้เดามาพูด พูดด้วยความจริงจิงภายในใจจริง ๆ เช่นว่าธรรมมีอยู่ดั้งเดิมและทั่วไปตั้งนี้เป็นต้น

อะไรจะเป็นผู้สัมผัสรับทราบธรรม ในแง่หนักเบาของธรรม ชั้นต่าง ๆ ของธรรม จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้นอันเป็นธรรมประเสริฐ ถ้าไม่ใช่ใจเป็นผู้สัมผัสรับทราบ เป็นผู้ยืนยัน เป็นภาชนะอันเหมาะสม สิ่งอื่น ๆ ไม่มี ถ้าอยากจะทำสมาธิธรรมดังท่านสอนไว้ ก็ให้ทำอย่างที่ว่านี่ซิ ความสงบนั้นแหละจะเป็นพยานของใจ เพราะจะเป็นขั้นที่ใจ

ปัญญาความเฉลียวฉลาดในการคลี่คลายดูเหตุดูผล สกกลกายอันเต็มไปด้วยอนิจจัง ทุกขัง อนตตา หรือปฏิกุศลโสโครก กองป่าช้าฝึบฝึสเต็มอยู่ในนี้หมด มันก็ทราบก็เห็นชัดเจนขึ้นที่ใจด้วยปัญญา ไม่ว่าจะพิจารณาไปทางใดแง่ใด ถ้าความจริงจิงมีอยู่กับใจอย่างไรก็ปิดไม่อยู่ ต้องรู้สมาธิ ต้องแจ้งทางปัญญา ต้องหลุดพ้นเป็นวิมุตติขึ้นที่ใจแน่นอนไม่สงสัย

กลางคืนทั้งคืนเป็นยังงี้ ทำความเพียรนะ มันถึงไม่ได้เรื่องได้ราว กลางวันก็เหมือนกัน เราไม่ให้มีการมีงานอะไร พยายามรักษาหมู่เพื่อนไม่ให้มีงานอะไรมายุ่งเกี่ยว นอกจากงานข้อวัตรปฏิบัติซึ่งเคยมีประจำวันเท่านั้น งานอื่นงานใดก็ไม่ให้ยุ่งเพื่อจะได้ประกอบความพากเพียรให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ให้เห็นเหตุเห็นผลภายในจิตใจจริง ๆ จึงไม่ให้มีงานอะไรภายในวัด เพราะเคยปฏิบัติมาแล้ว ว่างานทั้งหลายนั้นนะ มันเป็นข้าศึกต่อจิตตภาวนา

แม้ท่านจะกล่าวว่าสมมุติกรรมก็ตาม งานส่วนหยาบนั้นแลกลับกลายเป็น
 ข้าศึกต่องานละเอียดคืองานจิตตภาวนา และกลายเป็น มิชฌามมุนุต สำหรับนักจิตต
 ภาวนาไปได้ไม่อาจสงสัย เช่น ทำนั้นสร้างนี้ ยุ่งนั้นยุ่งนี้ นั่นแหละมันทำลายจิตตภาวนา
 ทำจิตใจให้เกิดความกังวลวุ่นวาย เสียเวล่ำเวลาไปวันละเล็กละน้อย จนกลายเป็นการ
 ทำลายจิตใจทางความสงบรุ่มเย็นไปได้โดยไม่ต้องสงสัย ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่ามรรค
 หยาบทำลายมรรคละเอียด หรือฆ่ามรรคละเอียดให้เสียไปได้

มรรคหยาบก็คือการทำนั้นทำนั้ภายนอกเกี่ยวกับด้านวัตถุ แล้วมาทำลายด้าน
 นามธรรม คือจิตตภาวนาของเราให้เสื่อมลงไปโดยลำดับลำดับตา จนเสื่อมหายไปหมดไม่
 มีอะไรเหลือ นี้เราเคยเห็นโทษมาแล้ว จึงไม่ส่งเสริมในการก่อสร้างนั้นก่อสร้างนี้ซึ่งหา
 เหตุผลไม่ได้ จะทำอะไรก็ต้องให้มีเหตุผล เป็นความจำเป็นที่ควรทำจริง ๆ ถึงได้ทำ ทำก็
 ทำด้วยการกำหนดกฎเกณฑ์เอาไว้โดยเฉพาะๆ ไม่ให้เลยเถิดเลยเหตุเลยผล นี้เรา
 พยายามเสมอในการรักษาหมู่เพื่อนเพื่อให้ได้หลักเกณฑ์ในธรรมปฏิบัติ

สำหรับจิตตภาวนานี้ขาดตกบกพร่องไม่ได้ อะไรจะขาดก็ขาดไปเถอะ จตุปัจจัย
 ทั้งสี่นั้นจะขาดก็ขาดไป ถือเป็นของธรรมดา แม้แต่ชาวโลกเขาแสวงหาได้ เขาก็ยังมีขาด
 ตกบกพร่องได้ ทำไมเราเป็นผู้ไปขอรทานเขากินเขาใช้เขาอยู่อาศัย ไม่ได้ทำอะไรเลย
 จะไม่มีขาดตกบกพร่องได้เป็นไปได้หรือ เป็นไปไม่ได้ ต้องมีขาดตกบกพร่องเหมือน
 โลกทั่วๆ ไป

ก็เราอยู่ในท่ามกลางแห่งโลก อนิจจัง ทุกขัง อนตตา ที่หาความสม่าเสมอไม่ได้
 เราจะสม่าเสมอไปได้ยังงในสิ่งเหล่านั้น แล้วก็ไม่ใช่เรื่องที่จะนำมาคิดให้เป็นกังวล
 นอกจากจะชำระสิ่งที่มันก่อความกังวลภายในใจให้หมดไปๆ โดยลำดับเท่านั้น นี้เรื่อง
 ของพระเป็นยอย่างนี้แต่ครั้งพุทธกาลมา อย่างวุ่นวายส่ายส่ำหาเสี้ยนหนามมาแทงหัวใจ
 จงอยู่สงบสุขด้วยความมักน้อยสันโดษตามทางศาสดาที่พาดำเนินมา

อย่าคิดเรื่องใดให้เสียเวล่ำเวลา โลกนี้เราต่างก็ได้เคยผ่านมานานก็ปีก็เดือน
 นับตั้งแต่วันเกิดมาจนกระทั่งบวชมาถึงวันนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างก็เคยได้ผ่านมาแล้ว ทางหู
 ทางตา ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ตลอดทางใจที่คิดยุ่งเหยิงวุ่นวายอยู่เรื่อยมา ได้ผลได้
 ประโยชน์อะไร ทำไมจึงไม่นำมาเทียบเคียงความหนักเบาได้เสียซึ่งกันและกัน ระหว่าง
 เรากับความคิดอารมณ์ต่าง ๆ นั้น ที่นี้เราจะทุ่มเทจิตใจเราลงสู่สรรพธรรมอย่างแท้จริง
 ทำไมมันจึงถอยหลัง มันถึงจะไปไม่รอด ถ้าเราไม่เชื่อกิเลสจนไม่ยอมฟังเสียงอรรถ
 เสียงธรรมเลยเท่านั้น

มรรคผลนิพพานมีอยู่ที่ไหน ถ้าไม่มีอยู่ที่ใจนี้เท่านั้น แต่ที่ปรากฏขึ้นมาไม่ได้
 เพราะกิเลสทับถมอยู่จนมองหาจิตไม่เจอ แล้วจะเอามรรคผลนิพพานมาจากไหน ถ้าไม่

พาดพินหันแหลกกันลงไปด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร อย่างเอาจริงเอาจัง ผাগ เป็นผากตายกับพระพุทธเจ้าจริง ๆ แล้ว จะไม่เห็นความอัศจรรย์ภายในจิต และจะไม่ เห็นคำว่าธรรมมีอยู่ดั้งเดิมและมีอยู่ทั่วไปเลย ธรรมจะมาปรากฏที่ไหนก็ไม่รู้ ทั้ง ๆ ที่ ธรรมพร้อมจะปรากฏขึ้นที่ใจ รู้ที่ใจ รับทราบที่ใจ ยืนยันกันได้ที่ใจทุกเวลาอกาลิกอนัน แล

นับแต่สมาธิธรรมจนถึงวิมุตติธรรม จะนอกเหนือไปจากใจจะเป็นผู้รับทราบเป็น ภาชนะ เป็นเจ้าของแห่งธรรมทั้งหลายไปไม่ได้เลย ทำให้จริงให้จังซี ถ้าอยากรู้อยาก เห็นธรรมกับใจเป็นธรรมแห่งเดียวกันอย่างอัศจรรย์ในชีวิตของเรา

นี่นับวันร่อยหรอไปโดยลำดับ ๆ ต่อไปจะไม่มีใครสืบทอดข้อวัตรปฏิบัติทั้ง ภายนอกทั้งภายในกันแล้วนะ ภายในก็หมายถึงภูมิจิตภูมิธรรมภายในใจของผู้ปฏิบัติ ภายนอกก็คือรูปธรรมข้อปฏิบัติไม่ให้เสื่อมคลาย หลักสำคัญก็ขึ้นอยู่กับใจ ถ้าใจมี หลักมีเกณฑ์ ใจมีภูมิธรรมภูมิธรรมอยู่ในตัว การประพฤติปฏิบัติข้อวัตรภายนอก ก็คงเส้นคงวาสมาเสมอ ถ้าใจไม่มีหลัก ไม่มีภูมิธรรมภูมิธรรมภายในใจ ข้อวัตรปฏิบัติ ก็ค่อยเสื่อมและจืดจางไป ๆ เลยกลายเป็นเรื่องอื่นขึ้นมาแทนที่เสีย

งานทั้งหลายมีงานเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา งานเสาะแสวงหาป่าเขาลำเนา ไพรเพื่อบำเพ็ญเพียรชำระกิเลส ที่เคยทำมาก็เสื่อมคลายหายไป จิตกลับกลายเป็นแสวงหา งานของโลกไปเสีย แล้วก็ไปกันใหญ่ละที่นี้ หาทางยับยั้งตั้งตัวด้วยธรรมไม่ได้ จิตเคลิ้ม หลับไหลตามโลกไปเสียอย่างน่าเสียดายและสังเวชใจ

นี่วิตกกังวลกับหมู่เพื่อนที่มาอาศัยอยู่ด้วย ตลอดดวงขณะที่เกี่ยวข้องกัน จนถึง ส่วนใหญ่คือสังฆมณฑล จึงได้พูดแล้วพูดเล่า ย้ำแล้วย้ำเล่าอยู่เสมอในเรื่องเหล่านี้ เพราะเราเห็นคุณค่าแห่งธรรมของพระพุทธเจ้าเต็มหัวใจ และพูดอย่างตรงไปตรงมา ได้กำหนดพิจารณาเต็มกำลังความสามารถหมดแล้วในสามโลกธาตุนี้ว่า อันใดที่เด่น กว่าเพื่อนในทางความดีความสุขความประเสริฐเลิศเลอ ก็ไม่เห็นอะไร นอกเหนือไปจากใจกับธรรมที่สัมผัสสัมพันธ์กัน และใจกับธรรมเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน นั่นคือความประเสริฐสุด เมื่อถึงความประเสริฐสุดแล้วเสียดายอะไร มันสลัด ออกหมด เพราะไม่มีอะไรเยี่ยมยิ่งกว่านั้น เมื่อใจได้รู้ได้เห็นเต็มตัวแล้วยังจะเสียดายป่า ช้ำที่เคยเกิดตายนี้อยู่หรือ

เวลานี้ก็เลสพาให้สร้างป่าช้า พวกเข้ใจหรือยัง เกิด แก่ เจ็บ ตาย เราเคย เป็นมาสักเท่าไรแล้ว ไม่เบื่อไม่อดทนระอาใจหรือ ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็คือความ หมุนไปด้วยความทุกข์ความทรมานตลอดไปนั่นเอง ความพ้นเสียจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพราะจิตหลุดพ้นนี้เป็นสิ่งที่ประเสริฐเลิศโลกแล้ว นิจฺฉาโต ปรินิพฺพโต

เรียกว่าดับสนิท บรรดาชาติความเกิด ชราความแก่ พยาธิความเจ็บ มรณะความตาย ภพน้อยภพใหญ่ดับไปหมดภายในจิต เป็น นิจุฉาโต ปรินิพพุโต ดับสนิทที่ใจ

มีกิเลสเท่านั้นที่เป็นเครื่องผูกมัดก่อกวน ทั้บถมโถมตีจิตใจอยู่ตลอดเวลาให้ตั้งเนื้อตั้งตัวอยู่ผาสุกบ้างไม่ได้ นั่งอยู่ที่ไหนก็เป็นพินเป็นไฟ อิริยาบถทั้งสี่เป็นพินเป็นไฟ ไม่ใช่เป็นพินเป็นไฟเพราะธรรมมาเผาผลาญ แต่เป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวลเผาผลาญจิตใจ

เมื่อชำระกิเลสชั้นหยาบคือความฟุ้งซ่านรำคาญไปได้ จิตก็สงบ นี่เราก็พอเห็นคุณค่าของธรรมคือความสงบเย็น และเห็นโทษของกิเลสตัวพาให้ยุ่งเหยิงวุ่นวายไปโดยลำดับแล้ว.นะะ เมื่อแก้เข้าไปๆ กิเลสค่อยหมดไปๆ ความสะดวกสบายของใจค่อยปรากฏขึ้นมาโดยลำดับ เอาจนกระทั่งกิเลสไม่มีเหลือภายในใจเลย อะไรที่นี้จะมาผูกมัดก่อกวนอีก เรื่องเล็กเรื่องน้อยแม้เท่าเม็ดหินเม็ดทราย ซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสที่จะมาผูกมัดก่อกวนอีกไม่มีแล้ว มีแต่จิตล้วนๆ เป็นธรรมทั้งแท่งก็ทราบได้ชัดๆ ที่นี้ร้อยทั้งร้อยไม่สงสัย ว่าอ้อ ไอ้เรื่องจิตยุ่งเหยิงวุ่นวายมาตั้งแต่ขั้นนั้นจนถึงชั้นละเอียดสุด มีแต่เรื่องของกิเลสทั้งนั้นเป็นผู้ผูกมัดก่อกวน

เมื่อกิเลสสิ้นสุดลงไปเพราะอำนาจของตปธรรม มีสติปัญญาเป็นเครื่องแผดเผาแล้ว ถ้าจะเปรียบเทียบก็เหมือนบ้านร้าง บ้านร้างคือยังไ้ แต่บ้านร้างหากยังมีคนอยู่นั้นฟังซิ เหมือนบ้านร้างที่เจียบปราศจากสิ่งวุ่นวายพลุกพล่าน ภายในจิตนั้นเจียบไม่มีอะไรแสดงความคึกความคะนอง ความวิ่งเต็นแผ่นกระโดด ความเหลวไหลโลเล ความผูกมัดก่อกวนเหมือนแต่ก่อน เหมือนกับบ้านร้างทั้งๆ ที่มีคนอยู่

บ้านร้างแต่มองเห็นคนมีอยู่ในบ้านนั้นคืออะไร ก็มีแต่ชั้นธัตถิดตันปรุ้งแต่งตามประสาของมันยุบยิบๆ เท่านั้น กิเลสตัวสำคัญที่นำชั้นธไปใช้เป็นเครื่องมือมันตายหมดแล้ว ยังเหลือแต่ชั้นธซึ่งไม่มีความหมายอันใดเลย เพราะไม่มีเจ้าของคือกิเลสเป็นตัวการ ชั้นธก็หมดจากการบังคับของกิเลส เหลือแต่อาการที่คิดไปปรุ้งมา จำได้หมายรู้ธรรมดาเท่านั้น นี่เรียกว่าบ้านร้างแต่มีคน

หลักใหญ่ก็คือจิต บ้านร้างแต่จิตรู้ รู้ล้วนๆ รู้ไม่มีอะไรผูกมัดก่อกวน รู้ไม่มีพิษมีภัย รู้ด้วยความบริสุทธิ์ล้วนๆ ชั้นธก็เป็นชั้นธล้วนๆ ไม่มีกิเลสเข้าเคลือบแฝง นั่นแหละที่ว่าบ้านร้างหากแต่มีคนอยู่เป็นอย่างนั้น

ถ้าไม่ร้างเป็นอย่างไร อาการของชั้นธทุกอย่างที่แสดงออกเต็มไปด้วยพิษด้วยภัย เพราะกิเลสเป็นผู้บังการใช้ออกมา ความคึกคะนองความยุ่งเหยิงวุ่นวาย ราคะตัณหา ความโลภ ความโกรธ ความหลง เต็มไปหมด ออกมาจากชั้นธทั้งนั้นเป็นเครื่องมือ เมื่อหมดตัวการสำคัญแล้ว ชั้นธก็มีอยู่อย่างนั้นแหละ เวทนาก็มี แต่มีภายในร่างกายเท่านั้น

ภายในจิตใจไม่มี จะเป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี อุเบกขาที่ดี มีอยู่ภายในธาตุในชั้นนี้เท่านั้น ไม่มีภายในจิตที่บริสุทธิ์สุดส่วนแล้ว

นับตั้งแต่ขณะที่กิเลสขาดหลุดลอยออกไปจากใจ ทุกขเวทนาต่างๆ จึงไม่มีในจิตของท่านผู้หลุดพ้นแล้วจากสมมุติโดยประการทั้งปวง มีแต่เวทนาในชั้นนี้ รูปชั้นนี้ก็เพียงทรงตัวอยู่ตามสภาพของตน เวทนาชั้นนี้ สุข ทุกข์ เจຍๆ ที่เป็นไปตามร่างกายก็เป็นไปตามหลักธรรมชาติของมัน ไม่มีพิษมีภัยอะไรต่อจิตใจ สัญญาก็เพียงจำได้หมายรู้ยับๆ แຍ็บๆ ไปตามธรรมดาของมัน พอถึงกาลก็สลายไปตามเรื่องของมัน จิตซึ่งเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์พุทธะเต็มดวงอยู่แล้ว จะมีอะไรห่วงไหวกับเรื่องทุกขเวทนาเหล่านี้ที่ปรากฏขึ้นตามธรรมชาติของมันเล่า ไม่มีห่วงไหวกับเวทนาใดชั้นใดทั้งสิ้น

นั่น การดับทุกข์ดับที่นี้ เมื่อสมุทัยคือกิเลสไม่มีครองหัวใจ ไม่มีมาบีบบังคับจิตใจแล้วแสนอิสระ ทั้งๆ ที่ยังไม่ตายก็รู้เห็นได้ชัดๆ อยู่ไหนก็อยู่สบาย เป็นอิสระตลอดเวลา อกาลโก ไม่เลือกกาลสถานที่เวลาอิริยาบถเลย ถึงเรียกว่า อกาลโก

เพียงกิเลสดับไปเท่านั้น สิ่งทั้งหลายก็เป็นความปกติของตนไปหมด รูปก็ปกติตามหลักธรรมชาติของเขา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ปกติ เพราะไม่มีใครเข้าไปยึดไปถึงอุปสาครณนั้นหมาย จิตก็บริสุทธิ์รู้เท่าทันอาการทั้งหลายโดยหลักธรรมชาติ เป็นแต่เพียงอาศัยกันไปชั่วระยะเวลาเท่านั้น ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น มีแต่เพียงความรับผิดชอบภายในร่างกายของตน แต่ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นว่าสิ่งนี้เป็นเราเป็นของเราเป็นต้น เมื่อถึงกาลแล้วก็สลายลงไปตามวิสัยของสมมุติ เพราะเรียนรู้หมดแล้ว รอคอยดูและรับผิดชอบกันไปจนถึงวันแตกดับไปเท่านั้น ไม่นอกเหนือไปจากตาข่าย คือญาณความรู้แจ้งเห็นจริงภายในจิตนี้ไปได้เลย

ชาติปี ทุกขา ชราปี ทุกขา มรณมุปี ทุกข์ เวลาเกิดก็เป็นทุกข์ แก่ก็เป็นทุกข์ ตายก็เป็นทุกข์ ท่านว่า ถ้าเป็นธรรมดาสามัญทั่วๆ ไปแล้ว เป็นทุกข์จริงๆ เตือดร้อน วุ่นวายระส่ำระสาย ร่างกายเป็นทุกข์ จิตใจก็เป็นทุกข์ขึ้นตามมาๆ กัน เลยกลายเป็นโรคสองชั้น โรคทางกายก็เสียดแทงเข้าไปสู่จิต โรคทางจิตก็เกิดความวุ่นวายเตือดร้อนนี้เรื่องสามัญชนเราเป็นอย่างนี้

แต่พระอรหันต์ท่านไม่เป็น ชราปี ทุกขา ท่านก็ทราบเรื่องของชั้นนี้เสีย มรณมุปี ทุกข์ ขณะจะตายท่านก็ทราบว่ามันแสดงเต็มที่ คือทุกขเวทนานั้นแหละ ท่านก็ทราบเสียแต่ท่านไม่เป็นทุกข์ ใจท่านคำว่าทุกข์ก็สักแต่ว่ามีอยู่ภายในชั้นนี้ เมื่อหมดกำลังของมันที่จะสืบต่อต่อไปได้แล้วก็ปล่อยลงตามสภาพเดิม ธาตุไหนก็ไปเป็นธาตุนั้น ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ สลายลงไปสู่ธาตุเดิมของตน ธรรมชาติจิตที่บริสุทธิ์หลุดพ้นแล้วก็ไม่มีอะไรห่วงใยอะไรทั้งสิ้น นั่นความเป็นอิสระ นั่นคือผลแห่งความเพียร

ที่เต็มไปด้วยความทุกข์ความลำบากในการตะเกียกตะกายต่อสู้กับกิเลสตัณหาอาสวะผล
เป็นอย่างไร พวกเข่าใจหรือยัง ถึงใจบ้างหรือเปล่า หรือถึงแต่กิเลส ถึงแต่ทุกข์อยู่ร่ำไป
ไม่สนใจในสุขในธรรมเลยหรือ ถ้าเช่นนั้น กุสลา ธมฺมา ก็หมดความหมาย

เพราะฉะนั้นการได้รับความทุกข์ความลำบากเพราะการประกอบความเพียร จึง
ไม่ถือเป็นอุปสรรค ไม่ถือเป็นข้อรำคาญ ต่อสู้กันเพื่อชัยชนะ นักมวยเขาต่อสู้กันบนเวที
เขาไม่คิดวิตหนาระอาใจในความเมื่อยหิวอ่อนเพลีย ความเจ็บความปวดต่างๆ เลย
ขณะนั้นเขาไม่คิด มีแต่จะเอาชนะท่าเดียวเท่านั้น ถ้ามาแม้คำนึงถึงเรื่องความเมื่อยหิว
อ่อนเพลียอยู่แล้ว กำลังใจจะตกทันที และก็แพ้โดยไม่ต้องสงสัย

นี่ถ้าเรามาคำนึง หรือมาคิดตามมัววุ่นวายอยู่กับความลำบากลำบากในการ
ประกอบความเพียร แสดงว่าเราเตรียมแพ้แล้วตั้งแต่ยังไม่ขึ้นเวที เพราะฉะนั้นจง
คำนึงถึงศาสดาของเราอยู่เสมออย่าได้ลืม ท่านทำขนาดสลบสามหน เรามีใครบ้างสลบ
เพราะความเพียรนะ พิจารณาดู เอามาเทียบชช

ท่านผู้เป็นครูเป็นศาสดาสอนโลก สอนธรรมแก่พวกเราได้กราบไหว้บูชา และ
ประพฤติปฏิบัติตามอยู่เวลานี้ ท่านลำบากหรือไม่ลำบาก การต่อสู้กับกิเลสยากขนาด
ไหน พระสาวกก็เหมือนกันต่างองค์ต่างลำบากลำบาก เพราะกิเลสเป็นสิ่งที่แก้ยาก
กิเลสเป็นสิ่งที่แหลมคมมากเกินกว่าสติปัญญาของคนธรรมดาจะรู้ได้ จะเห็นได้จะแก้ได้
จะสู้ได้ ในบรรดาภิกษุของกิเลสซึ่งมีมากต่อมาก นอกจากธรรม คือสติธรรม ปัญญา
ธรรมเป็นต้น โดยมีความเพียรและธรรมอื่น ๆ เป็นเครื่องสนับสนุนเท่านั้น จึงจะทราบ
ภิกษุของกิเลสได้เป็นลำดับๆ จนถึงขั้นพอพืดพอเหวี่ยงกัน คือ กิเลสมีความ
ละเอียดลออขนาดไหน สติปัญญาที่มีความละเอียดลออไปตามกัน ตามกันทัน และ
ฟาดฟันหักแหลกกันไปทุกระยะๆ ได้ชัยชนะไปเป็นระยะๆ

อยู่ท่าใด ไปที่ใด มีแต่ทำต่อสู้กับกิเลส ฆ่ากิเลส ขณะเดินจงกรมอยู่ ถ้ากิเลสเป็น
ตัวเป็นตนเหมือนสัตว์เหมือนบุคคลแล้ว จะเห็นตัวกิเลสทั้งลูกเต้าหลานเหลนของ
กิเลส ทั้งพ่อ-แม่ ปู่-ย่า ตา-ยายของกิเลสตายเคลื่อนอยู่ข้างทางจงกรมเต็มไปหมด ที่
นั่งที่นอน หมอนมุ้ง ที่ซบที่ฉ้น ตามสายทางบิณฑบาตจะเต็มไปด้วยซากศพของกิเลสที่
ถูกฆ่าตายเคลื่อนหมดนั่นแล เพราะความเพียรของท่านผู้แก้ฆ่าฆ่ากิเลสให้ฉิบหาย
ท่านมีสติท่านมีปัญญารอบตัว รอบอารมณฺ์ภายในภายนอก และฟาดฟันหักแหลกกัน
อยู่ทุกอิริยาบถ

ไปไหนก็มีแต่การฆ่าการฟันกิเลส ไปบิณฑบาตเพื่อยังอัตภาพชีวิตให้เป็นไป
ท่านก็สักแต่ว่า ถือเป็นกิริยาตามข้อวัตรปฏิบัติเท่านั้น แต่หลักใหญ่คือความเพียรฆ่า
กิเลสท่านไม่ลดละ เดินไปไหนมาไหนมีแต่ความเพียร โดยมีสติปัญญาเป็นเพื่อนสอง

อยู่ตลอดเวลาทุกอิริยาบถ ความที่เคยพลังเปลวและลุ่มลูกคลุกคลานมาแต่ชั้นเริ่มแรก หายหน้าไปหมด ปรากฏแต่สติปัญญาอยู่รอบตัว เมื่อเป็นเช่นนั้นทำไมจะไม่พบไม่เจอ ไม่ทันกับกิเลส ละเอียดขนาดไหนก็เถอะ ท่านค้นขึ้นมาจำจนได้ จนแหวกแตกกระจาย ไปหมด

คำว่ามหาสติมหาปัญญานั้น ต้องเรียนมาเฉพาะในตำรับตำราเท่านั้นหรือ นั้น เป็นชื่อของมหาสติมหาปัญญาต่างหาก องค์ของมหาสติมหาปัญญาจริง ๆ นั้นต้องผลิต ขึ้นที่ใจเรา ราคะตัณหา ความโลภ ความโกรธ ความหลง ในตำรา มีแต่ชื่อของกิเลส ทั้งนั้น ตัวกิเลสจริง ๆ อยู่ภายในใจเรา จงมองเข้ามาที่นี้ แก่กันที่นี้ ชำระกันที่นี้ซิ ตำรา ธรรมท่านสอนให้พิจารณาให้แก่ให้ถอดถอนกันที่นี้ คำวานิพพาน ๆ ก็ดี ความบริสุทธิ์ หลุดพ้นก็ดี นั้นเป็นชื่อของธรรมที่ท่านชี้เข้ามาสู่ตัวจริง คือใจของเราเนี่ย เอาให้รู้แจ้งและ หลุดพ้นที่นี้ซิ

เมื่อได้รู้แจ้งเห็นชัดภายในใจแล้ว จะสงสัยพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ว่ามี หรือไม่มีที่ไหนกันอีก เมื่อใจดวงนี้เป็นพยานยืนยันความจริงสุดส่วนอยู่แล้ว เรา เชื่อมั่นในความจริงของเรา เราเห็นชัดในความจริงของเรา แล้วจะไปปลงล้าง พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าไม่มีได้ลงคอละหรือ ถ้าจะปลงล้างพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าไม่มี ก็จงปลงล้างความรู้สุดส่วนอยู่ภายในใจซึ่งเป็นธรรมชาติ เหมือนกันนั้นเสีย

แต่ร้อยทั้งร้อยบรรดาท่านที่รู้เห็นธรรม ซึ่งเป็นยอดพุทธ ยอดธรรม ยอดสงฆ์ ภายในใจของตนแล้ว ต้องกราบพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ อย่างราบคาบไม่อ้อม พอด้วยกันทั้งสิ้น ฉะนั้นเมื่อเรายอมรับความรู้เห็นภายในใจของตนแล้ว ก็ต้องยอมรับ พุทธ ธรรม สงฆ์ ในสากลโลกเท่าเทียมกัน โดยไม่มีอะไรมาขัดแย้งเลย ที่เคยขัดแย้งก็มี กิเลสอย่างเดียวนั้น ซึ่งไม่เคยลงกับธรรมมาแต่กาลไหน ๆ เพราะความจริง พุทธ ธรรม สงฆ์ ที่ท่านแสดงบอกไว้ในตำรา ย่อมเป็นเหมือนกันกับความรู้ที่บริสุทธิ์ ซึ่งเรา รู้ เราเห็นเราตรงไว้อยู่เวลานี้ ไม่ผิดกันแม้แต่นิดเลย

นี่แลที่ท่านว่า พระพุทธเจ้าอยู่ที่ใจ พระธรรมอยู่ที่ใจ พระสงฆ์อยู่ที่ใจ ไม่อยู่ที่ อื่น ๆ ไม่มีที่สถิตของธรรมนอกจากจิตเท่านั้น จะเป็นที่สถิตของธรรมทุกชั้นตลอดถึง วิมุติหลุดพ้น จะไม่หลุดพ้นที่ไหน พ้นที่จิตนี้แล จงเอาให้จริงให้จัง

อย่ามาทำเล่น ๆ เหลาะ ๆ แหละ ๆ นะ เราหนักใจ เพราะเคยปฏิบัติมาแล้ว ก่อนที่จะนำธรรมมาสั่งสอนหมู่เพื่อน และเคยพูดให้ฟังไม่รู้กี่ครั้งก็หน ไม่ได้พูดได้คุย เพื่ออวดหมู่เพื่อน พูดเป็นคติและพูดตามความจริงของตนที่ได้ดำเนินมา เราแทบล้ม

แทบตายมาหลายหนแล้วในการต่อสู้กับกิเลส แต่แล้วเราก็ไม่ตาย สุดท้ายกิเลสมัน....
ถ้าสู้เราไม่ได้

นี่ก็เป็นพยานได้ที่ว่าพระพุทธเจ้าสลบไปสามหนไม่ตาย สุดท้ายกิเลสก็ตาย เราก็เคยทำเคยทุกข์แสนสาหัสมาแล้วหลายหนแต่ไม่ถึงขั้นสลบ ไม่ถึงขั้นตาย แต่ประจักษ์ชัดว่ากิเลสมันตายมาโดยลำดับๆ เอาให้คว้าไปหมดโคตรแซ่ของมันชิกิเลสภายในใจนะ โคตรแซ่มันคืออะไร อวิชชาปจฺจยา สงฺขารานั่นแหละโคตรแซ่กิเลสเราจะไปหาที่ไหน ฟาดฟันหั่นแหล่กันลงไปทีนั้น เมื่อโคตรแซ่มันตายเกลี้ยงหมดแล้ว ไม่มีอะไรเป็นพิษ เป็นพันธุ์ต่อไปแหละ หมดเรียบวุธ

อวิชฺชาขยเตว อเสสวิราคณิโรธา สงฺขารณิโรโธ,สงฺขารณิโรธา วิญญานณิโรโธ ,...ตลอดถึง นิโรโธ โหติ. เรียบไปหมด เมื่ออวิชชาดับ อะไรนั้นๆ ดับหมด เหมือนเราถอนต้นไม้ทั้งรากแก้วขึ้นมา พรวดเดียวเท่านั้นแหละ กิ่ง ก้าน สาขา ดอก ใบ ไม่ต้องพูดมันตายไปด้วยกันหมดเพราะเป็นบริษัทบริวารของมันและกัน ตัวสำคัญก็คือ รากแก้ว ตัวสำคัญคืออวิชชา ฆ่าลงไปๆ จนถึงจุดสุดท้าย ถอนพรวดออกมา รากแก้วก็คือโคตรแซ่ของมัน เอาให้เรียบ แล้วอยู่ไหนก็อยู่ไปเถอะ ตายที่ไหนก็ไม่มีปัญหาอะไรแหละที่นี้

เรื่องความตายเรียนรอบหมดแล้วมันตายที่ไหน มีแต่ธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ สลายตัวลงไปตามหลักธรรมชาติของเขาเท่านั้นไม่มีอะไรตาย จิตที่กลัวตายๆ ความกลัวเป็นเรื่องของกิเลสหลอกต่างหากนี่ เมื่อเข้าถึงความจริงแล้วตายก็ไม่กลัว กลัวอะไร มันไม่มีอะไรตายนี้ เพราะเป็นหลักธรรมชาติแห่งความจริงด้วยกัน แล้วกลัวอะไร จะมีชีวิตอยู่เราจะได้อะไรจากธาตุจากชั้นอันนี้ ฉะนั้นท่านที่ถึงความพอตัวแล้ว จึงไม่ประสงค์อะไรจากธาตุจากชั้นนี้ เวลาตายแล้วจิตใจนี้จะไปลุ่มจมที่ไหน เพราะจิตใจไม่ใช่ชั้นนี้ ชั้นนี้ไม่ใช่จิต ต่างอันต่างจริงอยู่แล้ว

เราวิตถิวิจารณ์กับหมู่เพื่อนอยู่เสมอ เพราะสังขารร่างกายสุขภาพก็ยิ่งชำรุดทรุดโทรมลงไปเรื่อย ๆ การให้อโวกาส์สอนก็ได้สั่งสอนมาเต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มอรรถเต็มธรรมเรื่อยมา ไม่สงสัยในการสั่งสอนหมู่เพื่อนว่ายังบกพร่องอยู่ที่ตรงไหน เราสอนอย่างเต็มภูมิ มีเท่าไรลากออกมาหมด แล้วทำไมผู้ที่จะเป็นสักขีพยานให้ได้ชมบ้างว่า ธรรมของพระพุทธเจ้า หรืออโวกาส์ที่แนะนำสั่งสอนแทบเป็นแทบตายนี้ไม่เป็นโมฆะ ยังพอปรากฏผลบ้างแก่ผู้รับฟังและปฏิบัติตามอย่างนี้ แต่ทำไมไม่ปรากฏ เป็นเพราะเหตุไร

หูกี้ตั้งใจมาฟัง ตากี้ตั้งใจมาดู จิตกี้ตั้งใจมาศึกษาอบรม แล้วทำไมมันไม่เห็นปรากฏผลขึ้นมาบ้างดังที่มากันนี้ มันเป็นเพราะเหตุไร ถ้าไม่ใช่มาหละๆ แหละๆ อยู่อย่างนั้น เราคิดคงเป็นดังที่วานี้ ที่นี้ธรรมหละๆ แหละๆ เพื่อต้อนรับผู้ปฏิบัติแบบ

เหลาะๆ แหละๆ ไม่มีแม่ในห้องพระไตรปิฎก อย่าว่าแต่จะมีอยู่กับครูอาจารย์ที่เรามา
ศึกษาอบรมกับท่านนี้เลย ความเหลาะแหละไม่จริงไม่จังนั้นเป็นกลอุบายของกิเลส
ขวางธรรม ขวางผู้ปฏิบัติธรรมต่างหาก จงพากันทราบไว้อย่างถึงใจ จะได้ไม่หวัง
ธรรมเหลาะแหละว่าจะมาสนองต่อไป

เอาละยุติแค่นี้

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓

ความเพียรเราต้องฝึก

มนุษย์และสัตว์เกิดมาในท่ามกลางแห่งความวุ่นวาย เพราะธาตุขันธ์เป็นต้นเหตุสำคัญที่จะให้อยู่ตามความสะดวกสบายไม่ได้ ปากท้องมีจำต้องชวนชวายหาหาเหยี่ยวยารักษา ไม่ว่าจะมนุษย์และสัตว์เหมือนกันทั่วโลก การงานต่างๆเกิดขึ้นเพราะปากท้องเป็นสำคัญ คนและสัตว์จึงต้องมีงานประจำหน้าที่และเพศของตน ไม่มีใครอยู่เฉย ๆ ได้ในแดนมนุษย์รวมทั้งสัตว์ด้วย มีงานประจำตัวอยู่ตลอดเวลา เพราะการเลี้ยงปากเลี้ยงท้องบรรดาสัตว์ก็มีอย่างนั้น

ส่วนมนุษย์นี่ยังมีอะไรๆ อีกมากและที่เด่นขึ้นไปกว่าสัตว์ เกี่ยวกับความโลภ ความไม่รู้จักประมาณไม่มีเมื่องพอ มนุษย์มีความโลภมากกว่าสัตว์เป็นพิเศษ จะว่ามนุษย์ฉลาดหรือมนุษย์โง่ก็แล้วแต่จะพิจารณาเอา ถ้าพูดตามขอบเขตเหตุผลความพอดีของมนุษย์มันก็มี ที่ว่ามนุษย์มีภาวะมากกว่าสัตว์นั้น ความจริงก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ เพราะความโลภมีมากจนน่าเกลียดน่ากลัว เพราะฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายจึงกลัวกัน แม้แต่มนุษย์ด้วยกันยังอดกลัวมนุษย์ประเภทโลภมากไม่ได้

ถ้าลำพังปากท้องการบริโภคใช้สอย สำหรับความจำเป็นเรื่องของมนุษย์เราก็ไม่มากนัก บรรดาภาระก็จะไม่ทำให้หมუნตัวเป็นเกลียวไปตลอดเวลา ย่อมจะมีโอกาสพอพักผ่อนได้บ้าง แต่นี่เป็นเรื่องพิเศษที่ทำให้หมუნคือกิเลส ความไม่เคยมีเมื่องพอดิดตัวบ้างเลย

คำว่ากิเลสก็มีหลายชนิดและมีหลายเรื่องหลายราวผสมกันเข้า ซึ่งล้วนแต่เป็นกึ่งเป็นแขนงและเป็นรากเหง้าของกิเลสทั้งนั้น มาทำให้มนุษย์เราต้องหมუნตัวเป็นเกลียวรวมแล้วเรียกว่างาน มนุษย์ไม่มีวันที่จะอยู่ได้เฉยๆ ว่างๆ โดยไม่มีงานและห้วงงานต้องวิ่งเต้นชวนชวายอยู่เช่นนั้นเป็นประจำ

เราเป็นมนุษย์เหมือนกับโลกวุ่นวายทั่วไปก็จริง แต่เราเป็นเพศนักบวช มีความรู้ความเห็น เจตนาและความมุ่งหมายผิดจากโลกทั้งหลายไปคนละแง่ละทาง เพราะฉะนั้นหน้าที่ของพระตลอดกิจกรรมารยาทการแสดงออกต่างๆ จึงมีแตกต่างจากโลกอยู่ไม่น้อย การแสดงออกของนักบวชคือพระเรา ย่อมแสดงออกด้วยความมีสติ ด้วยความคิดอ่านไตร่ตรองเรียบร้อยพอประมาณ ก่อนแสดงออกมาทางกาย วาจา ตลอดความประพฤติ แม้อยู่ภายในก็ยังคงพิจารณากันว่า สิ่งใดที่เป็นความคิด

ผิดถูกประการใดบ้างแล้วค่อยแสดงออกมาเป็นความประพฤติ เป็นกิจการงานของ พระที่จะต้องทำอย่างนั้นเสมอไป

งานประจำอันเป็นงานสำคัญหรือหน้าที่ของพระโดยตรงก็คือ การบำเพ็ญภาวนา รักษาสิกขาบทวินัยน้อยใหญ่ให้สมบูรณ์ตามเพศของตน ไม่ให้ต่างพร้อยและขาดทะลุ ได้ นอกจากนั้นก็บำเพ็ญความพากเพียรในด้านจิตตภาวนา เดินจงกรมเพื่อชำระจิตใจ ให้มีความสะอาดผ่องใส มีความสงบเยือกเย็น นั่งสมาธิภาวนาให้จิตได้รับความสงบ เย็นใจ เพราะงานของจิตมีอยู่ตลอดเวลาไม่เลือกกาลสถานที่อิริยาบถ แต่มีความคิด ประจวบอยู่เช่นนั้น เรียกว่างานประจำไม่มีว่าง ไม่มีวันเสาร์วันอาทิตย์ มีแต่ความคิดประจวบ อยู่เสมอ นี่คือนงานประจำจิต

เราต้องการจะเลือกเฟ้นงานซึ่งเกิดขึ้นภายในจิต ให้เป็นงานที่เหมาะสมเป็นสาร คุณหรือเป็นประโยชน์แก่เรา จึงต้องระงับดับความคิดปรุงทั้งหลายที่เป็นเครื่องก่อกวน จิตใจลงไปด้วยลำดับ โดยทำงานทางจิตตภาวนาเข้าแทนที่ เพื่อใจได้รับความสงบเยือก เย็น ปล่อยวางภาระทั้งหลายคือความคิดปรุงต่างๆ เสียได้ แม้ที่สุดเมื่อจิตได้รับความ สงบตามภูมิของตนแล้ว ยังปล่อยวางคำบริกรรมภาวนาหรือบทธรรมต่างๆ อีกรวาระ หนึ่ง เข้าพักจิตอยู่ด้วยความสงบเย็นใจ จนถึงวาระที่จิตถอยตัวออกมาเป็นปกติ นี่ก็เป็น คุณสมบัติอันหนึ่งที่ควรพยายามสั่งสมให้เกิดให้มีขึ้นภายในใจ เพราะเป็นอัสสมบัติโดย แท้

ปัญญา คือ ความคิดอ่านไตร่ตรองในทุกแง่ทุกมุมทั้งภายนอกทั้งภายใน ทั้งใกล้ ทั้งไกล อดีตอนาคตที่มาสัมผัสสัมพันธ์กับใจ ให้สติปัญญาได้พิจารณาไตร่ตรองเลือก เฟ้นด้วยดี สิ่งที่ควรปล่อยก็ปล่อย สิ่งที่ควรยึดไว้เป็นหลักใจเป็นสารคุณต่อจิตใจต่อไป ก็ยึดไว้ สิ่งใดที่ไม่เป็นสารคุณก็เลือกเฟ้นตัดออกโดยลำดับ แม้จะเสียดายเพียงไรก็ทราบ แล้วว่าสิ่งนั้นไม่เป็นสารคุณอันใด นอกจากเป็นพิษภัยต่อจิตใจโดยถ่ายเดียว

เพราะฉะนั้นงานของนักบวชจึงเป็นงานที่หนัก เพราะความฝืนกระแสนะสยของจิตซึ่ง เคยคิดมาตั้งเดิมด้วยอำนาจของกิเลสตัณหา ถ้าเป็นทางก็เป็นทางเตียนโล่งราวกับมีผู้ คอยปิดกวางอยู่ตลอดเวลา เพราะคิดทั้งวันทั้งคืนคิดกลับไปกลับมา วกเวียนอยู่ใน เรื่องของเก่านั้นแหละจนราบรื่นไปเอง นี่แลกระแสนะสยแห่งความคิดที่เป็นไปเพราะอำนาจ กิเลสพาให้คิด ย่อมคิดได้อย่างสะดวกสบาย จะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็คิดได้ใช้คล่องทั้งนั้น เพราะกิเลสเครื่องหมุนจิตนั้นมันคล่องแคล่วชำนาญในตัวของมันอยู่แล้ว เหมือนน้ำ ไหลลงสู่ที่ต่ำนั่นแล

แต่การหักห้ามสิ่งเหล่านี้ ด้วยประโยคพยายามที่เรียกว่าความเพียรนั้น จึงต้องมี ความจงใจ มีเจตนาและฝืนกันไม่เบาเลยในขั้นเริ่มแรก ความคิดใดก็ตาม คำพูดใดก็

ตาม การกระทำใดก็ตาม ในงานใดก็ตาม จำต้องใช้ความพิจารณาและหักห้ามในสิ่งไม่ควรอยู่เสมอ จะถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่สำคัญไม่ได้ จะเป็นการส่งเสริมความประมาทให้มากขึ้น และกลายเป็นคนไม่มีอะไรสำคัญในตัวเลย จนกลายเป็นโมฆภิกษุไปได้ไม่สงสัย ฉะนั้นจงพากันระมัดระวังให้มากตลอดไป ไม่ว่ากิจนอกการภายในให้ถือว่าเป็นงานและผลของงานเพื่อเราทั้งสิ้นตลอดไป

การต้องการความสะดวกสบายโดยไม่ต้องฝืนนั้นเป็นไปได้ ต้องฝืน ถ้าไม่ฝืนก็เรียกว่า นั่นคือการปล่อยใจไปตามกระแสของกิเลสให้ผลักดันไปอย่างคล่องตัวโดยไม่สงสัย ฉะนั้นผู้บำเพ็ญทุก ๆ รายจึงต้องฝืนกิเลสประกอบความเพียรและความดีทั้งหลายไม่ฝืนไม่ได้ ยิ่งเราเป็นนักปฏิบัติก็เหมือนเป็นนักต่อสู้ เราต้องฝืน อยู่ด้วยความฝืน ยืน เดิน นั่ง นอน ด้วยความฝืนกิเลสต่อสู้กิเลสทุกอาการไม่มีถอย ไม่มีการปล่อยตัวปล่อยใจไปตามกระแสกิเลส

การอยู่ด้วยความสะดวกสบายตามนิสัยเดิมนั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องของความเพียร ไม่ใช่เป็นเรื่องของการต่อสู้ มันเป็นเรื่องของกิเลสทำงานบนหัวใจทั้งสิ้น การปล่อยตัวปล่อยใจไปตามอำนาจของกิเลสดังที่เคยเป็นมานั้น ไม่สมควรอย่างยิ่งสำหรับพระปฏิบัติเรา นอกจากจะมีความหนักแน่นมั่นคงในหน้าที่การงานของตนเป็นพื้นฐานของใจประจำอริยาบถโดยลำดับเท่านั้น และจงถือว่ากิจงานนี้เป็นสาระเหนือชีวิตของเรา เพราะชีวิตนี้ลงเอยกันแค่ตาย ส่วนผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของเรานี้เป็นคุณสมบัติประจำใจ เกี่ยวพันกับใจไปในอนาคตไม่มีสิ้นสุดเหมือนร่างกาย

ถ้าได้พยายามบำเพ็ญตัวเราเต็มสติกำลังความสามารถแล้ว คุณสมบัตินี้จะสนิทติดแนบกับใจตลอดไป ในขณะที่เดียวกันก็จะตัดกระแสแห่งการท่องเที่ยวในวัฏสงสารซึ่งเคยเป็นมาอย่างยืดยาวนาน และจะเป็นไปอย่างยืดยาวนานให้สั้นลงโดยลำดับ จนถึงขั้นตัดขาดโดยสิ้นเชิง ปรากฏแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ ภายในใจโดยถ่ายเดียว ผู้นั้นชื่อว่า เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมอันสูงส่ง ไม่มีคุณธรรมใดจะสูงส่งยิ่งกว่าและนอกเหนือไปจากใจที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ แล้วนั้นเลย นี่แหละการประพุดติปฏิบัติธรรม เมื่อมาถึงจุดนี้แล้ว เป็นธรรมสมบัติอันสว่างกระจ่างแจ้งอยู่กับใจและหายห่วงโดยประการทั้งปวง

เพราะฉะนั้นการประกอบความเพียรทุกประการจึงต้องฝืน ฝืนทุกระยะ อย่าหาความสะดวกสบายตามนิสัย เพราะนั่นเป็นทางเดินของกิเลสผลักดันให้ไปตามอำนาจของมันต่างหาก เราต้องการความผาสุกเพราะการปราบปรามกิเลสให้ลดน้อยลง และดับไปเป็นขั้น ๆ ตอน ๆ จนกิเลสหมดสิ้นไปจากใจต่างหาก ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของธรรมและความมุ่งหมายของเราด้วยใจจริง

งานนี้เป็นงานชำระสะสางกิเลส ไม่ใช่งานสั่งสมกิเลสอาสวะ จึงต้องคำนึงถึงความพันทุกข์จากกิเลสเสมอ อย่าคิดสิ่งใดให้มากนักหนีไปจากความจดจ่อดูความเคลื่อนไหวของใจที่กิเลสพาให้เป็นไป ต้องใช้ความสนใจอย่างมาก สติและปัญญาจ้องและพิจารณาอยู่โดยสม่ำเสมอ จิตที่มีการอารักขานั้นเทียบกับเด็กมีพี่เลี้ยงคอยดูแลรักษาอยู่เสมอย่อมปลอดภัย ไม่เป็นอันตรายได้อย่างง่ายดาย

จิตใจที่มีสติปัญญาคอยเข้มงวดกวดขัน คอยระมัดระวังสิ่งที่เป็นภัยอยู่เสมอ ย่อมได้รับความปลอดภัยและสงบเย็น มีสติปัญญาเป็นเครื่องระลึกรู้และพิจารณาพาตพินั่นแหละ สิ่งที่มาเกี่ยวข้องและกิดขวางลงใจนั้น ให้ขาดลงไปโดยลำดับๆ ใจย่อมปลดเปลื้องภาระลงได้เป็นพักๆ ตอนๆ ภาระก็คือของหนักที่กีดขวางจิตใจนั้นแล

เมื่อปัญญาตัดขาดภาระเหล่านั้นไปเป็นขั้น ๆ ตอน ๆ จิตใจย่อมมีความสงบเย็น มีความผ่อนคลาย มีความสง่าผ่าเผยองอาจกล้าหาญ จากนั้นก็กล้าหาญชาญชัย ไม่มีหวั่นต่อกิเลสตัวใดทั้งสิ้น ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้วไม่ว่าประเภทใดเป็นสู่มิถอย ใจกล้าหาญเต็มภูมิเพราะเชื่อกำลังสติปัญญาศรัทธาความเพียรของตน

เมื่อยังเชื่อตนไม่ได้ก็ต้องล้มลุกคลุกคลานไปก่อน เหมือนฟุตบอลที่ถูกเตะนั้นแหละ กลิ้งไปโน้นกลิ้งไปนี้ เดี่ยวถูกเตะออกไปข้างนอกเดี๋ยวถูกเตะเข้ามาข้างใน เตะวกไปเวียนมา ถูกขยี้ขยัดด้วยฝ่าเท้าอยู่ท่ามกลางนั้น โดยไม่มีจุดหมายปลายทางว่าจะยุติเมื่อไร จนแหลกแตกกระจายไปในที่สุด นี่แหละการท่องเที่ยวในวัฏสงสารเหมือนฟุตบอลที่ถูกฝ่าเท้าเตะกลิ้งไปกลิ้งมาในสนามกีฬาอันนั้นแล

นี่ก็คือกิเลสมันถึบมันเตะจิตใจของเราให้เข้าสู่ภพนั้นให้เข้าสู่ภพนี้ แม้ในวงปัจจุบันคือในอัตภาพนี้ ก็ยังถูกมันเตะกลิ้งไปกลิ้งมาอยู่ด้วยความไม่มีสติ ด้วยความไม่มีปัญญาเครื่องคัดค้านต้านทานหรือต่อสู้กัน พอให้มีความสงบสุขต่อจิตใจได้บ้างเลย นำทุเรศเวทนาเอานักหนา ที่นักปฏิบัติภาวนาเราเสียเปรียบให้กิเลสในสนามรบนั้นจะนั้นจงทำความเข้าใจกับตนอยู่เสมอ อย่าปล่อยวางหน้าที่การงานอันสำคัญของตนให้กิเลสคว้าเอาอาวุธเรากลับมาทำลายเราบนเวทีแห่งความเพียร ครูอาจารย์ทนต์ไม่ได้จะกระอักเลือดตายต่อหน้าเวทีนั้นแล เพราะอับอายขายหน้าเกินกว่าจะทนดูต่อไปได้

อย่าเห็นงานใดเป็นสิ่งที่ประเสริฐเลิศเลอ ยิ่งกว่างานแก้กิเลสงานปราบกิเลสที่ทำด้วยความเพียร เพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงซึ่งธรรมทั้งหลายภายในใจ พระพุทธเจ้าจะประเสริฐเลิศโลกขึ้นมาเพราะงานประเภทที่เรากำลังทำอยู่เวลานี้ ท่านทรงทำมาแล้วทั้งฝ่ายเหตุคือการต่อสู้วิธีต่อสู้และผลเป็นที่พอพระทัยแล้ว จึงได้นำอุบายวิธีต่างๆ นี้มาสอนพวกเราให้ดำเนินตาม จงดำเนินตามหลักของศาสตาสัมกับคำอุทิศต่อท่านว่า พุทธิ

สรณั คจฺจามิ จงถือพระองค์เป็นที่ฝากเป็นฝากตายในแนวรบ ให้บรรจบลงด้วยชัยชนะ ธรรมมากน้อยตั้งแต่สมาธิธรรม ปัญญาธรรมเป็นชั้น ๆ ขึ้นไปจะปรากฏขึ้นจากใจของผู้ปฏิบัติโดยลำดับ ตลอดถึงวิมุตติธรรม แยกกันไม่ออก เมื่อการปฏิบัติดำเนินเป็นไปตามคลองธรรมที่ประทานไว้ จะต้องได้รับผลอย่างนั้นแน่นอน ไม่มีอะไรมาคิดกันได้

จงนึกน้อมถึงพระพุทธเจ้ายิ่งกว่าสิ่งใด และนึกถึงธรรมเป็นหลักใจอยู่โดยสม่ำเสมอ ในอิริยาบถต่างๆ ไม่เลือกกาลสถานที่ เวลาเกิดความท้อถอยอ่อนแอขึ้นมา ในขณะใดให้พึงทราบว่าเป็นก็เลสเข้าเหยียบย่ำทำลายจิตใจแล้ว ไม่ใช่อะไรที่โหมมาทำให้อ่อนแอท้อแท้ คือตัวกิเลสโดยแท้นั่นเอง

จงระลึกถึงพระสงฆ์ที่ท่านอุทิศสัพพสาขายามตะเกียกตะกายมาก่อนพวกเรา จนได้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า การเป็นอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้าขึ้นมาแต่ละองค์นั้น ไม่ใช่เป็นของหาได้อย่างง่ายดาย ต้องเอาชีวิตจิตใจเข้าแลกเสียเป็นส่วนมากตั้งในตำรับตำราท่านแสดงไว้ ส่วนเราจะมาล้างมือเปิบเอาเฉย ๆ มันก็ขัดต่อสรณะที่ท่านดำเนินมา และขัดต่อธรรมของพระพุทธเจ้าด้วย จึงไม่ควรอุตริคิดทำกัน จะเป็นปฏิปทาแหวกแนวศาสนธรรมของศาสดา ผู้มีความเพียรนั้นแลจะเป็นผู้หลุดพ้นจากทุกข์ไปได้ อย่างแน่นอน ความไม่เพียร ความขี้เกียจอ่อนแอ แต่ขยันกินขยันนอน หมูสุ่มไม่ได้ แต่จะหลุดพ้นกิเลสกองทุกข์นั้น ไม่เคยมีในแบบแผนตำรับตำราฉบับใดเลย จึงอย่าหาธรรมนอกตำรา (คลังกิเลส) มาแข่งศาสดา

ด้วยเหตุนี้จึงไม่ควรนำความอ่อนแอท้อถอยซึ่งเป็นข้าศึกต่อความเพียร เข้ามาใช้ในวงการปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลส จะเป็นการขัดแย้งต่อศาสนธรรมและหลักของศาสดาที่ทรงสอนไว้โดยถูกต้องทุกแง่ทุกมุม ตลอดการดำเนินของท่านและสาวกทั้งหลายที่เป็นตัวอย่างอันดีเยี่ยมแก่พุทธบริษัท จะเป็นการขัดแย้งไปหมด จะเป็นข้าศึกต่อท่านด้วย เป็นข้าศึกต่อศาสนธรรมด้วย จงพากันยึดหลักนี้ไว้ภายในใจอย่าได้ลดละปล่อยวาง ความพยายามตะเกียกตะกายทั้งหลายจะเป็นมงคลแก่ตัวเราเองและวงพระศาสนา ไม่มีประมาณ

จงคิดให้ถึงใจกับตนเองว่า เราเป็นศิษย์ตถาคตองค์ลือนามในหมู่มสัตว์ จะไม่ยอมถือความลำบากลำบากในการประกอบความเพียรเข้ามาคิดขวางขวางใจ เพราะเป็นอุปายของกิเลสหลอกเรามาจน ทำอย่างไรจะมีความเข้มแข็งมีความกล้าหาญชาญชัย อุปายใดที่จะเป็นไปเพื่อการส่งเสริมเราให้มีerk้าวหน้าทางด้านธรรมะเป็นชั้น ๆ ไปนั้น เราจะพยายามคิดหาอุปายนั้น มาต่อต้านกันกับความท้อถอยอ่อนแอตลอดไป ไม่ยอมให้กิเลสที่เคยหลอกใช้เรามาจนนำมาหลอกใช้ และบังคับทรมานเราอีกต่อไป

เมื่อชีวิตสติปัญญาเรายังพอผลิตพอดิดค้นขึ้นมาต่อสู้กับกิเลสมีอยู่ นี่คือการปลุกใจตัวเองเพื่อความกล้าหาญในการรบการต่อสู้กับศัตรูหมู่ปัจจามิตรทั้งหลาย และเพื่อมีกำลังใจอยู่เสมอ ไม่หลงกลของกิเลสที่คอยกระชิบหลอกหลอนอยู่ตลอดเวลา ส่วนสติปัญญาอันเป็นอาวุธสำคัญ เราพอดิดค้นขึ้นมาใช้ได้กับทุกคนที่สนใจคิดและเปลี่ยนแปลง ไม่เป็นธรรมที่เลื้อวิสัยอะไรเลย

การนั่งสมาธิที่จะให้มีความสงบด้วยอารมณ์ของสมถะ ก็ให้ทำอย่างจริงจังตามหลักของสมถะ เวลาจะพิจารณาทางด้านปัญญาก็อย่าหวังสมถะอย่าหวังสมถะ คืออย่าไปหวังสมถะคือความสงบใจ ให้ทำงานเต็มเม็ดเต็มหน่วยทางด้านปัญญาจริงๆ อย่าให้งานสมถะและวิปัสสนาก้าวก่ายกัน จะรู้เห็นสิ่งใดก็ให้รู้เห็นด้วยปัญญาที่จดจ่อต่อแขนงกันจริงๆ จะเห็นได้ชัดโดยลำดับว่ากิเลสลดน้อยลงไปเพียงไร ตลอดถึงกิเลสชาติเป็นวรรคเป็นตอนไปก็ทราบด้วยปัญญา เพราะปัญญาเป็นเครื่องถอดถอนกิเลสทุกประเภท ไม่มีอันใดจะนอกเหนือสติปัญญานี้ไปได้เลย ในวงแห่งเครื่องมือการชำระชักฟอกกิเลสออกจากจิตใจ

สมาธิเป็นต้นทุนให้จิตใจได้รับความสงบ ไม่หิวโหย ไม่ดิ้นรนกวัดแกว่ง เป็นจิตที่อึดตัวกับอารมณ์ทั้งหลาย เวลานำไปใช้ทางด้านปัญญา จิตก็ตั้งหน้าตั้งตาทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะจิตมีความอึดตัวด้วยความสงบ ผิดกับจิตที่ไม่สงบและแสดงความหิวโหยโหยแรง ยุ่งเหยิงวุ่นวายส่ายแส่ทุกแง่ทุกมุมด้วยสัญญาอารมณ์ต่างๆ อยู่มาก การบังคับจิตประเภทนี้เข้ามาสู่ด้านปัญญา ก็เผลอเผลอไปตามสัญญาอารมณ์นั้นเสีย ไม่เป็นปัญญาความแยกคายให้ตามต้องการ

ด้วยเหตุนี้ท่านจึงสอนว่า สมาธิปริภาวิตา ปัญญา มหบุผลา โหติ มหานิสสา สมาธินั้นแหละเป็นต้นทุนของปัญญา หรือเป็นเครื่องหนุนปัญญาให้ทำงานด้วยความสะดวก ให้ทำงานตามหน้าที่ของตนด้วยความคล่องแคล่วไม่อึดอาดเนือยนาถ นั้น แม้ท่านสอนไว้อย่างนี้ก็จริง เมื่อถึงคราวที่เราจะใช้ปัญญามาปฏิบัติต่อจิตดวงที่ผาดโผนโลดเต้นไปด้วยอารมณ์ต่างๆ อันเป็นเรื่องของกิเลส ก็ให้นำ สติ ปัญญามาใช้ให้ทันกับเหตุการณ์ดังที่เคยกล่าวไว้แล้วในปัญญาอบรมสมาธิ

จิตคิดไปในแง่ใดมุมใดอันเป็นเรื่องของกิเลส ตามต้อนมาด้วยสติปัญญา จนกระทั่งจิตหรือกิเลสมันจนตรอกจนมุม ยอมรับความจริงจากปัญญาแล้วสงบตัวลงไป นั่นแลเรียกว่าการทรมานจิตทันกับเหตุการณ์

ความสงบประเภทนี้มีความแก่ล้ามาก มีความอาจหาญมาก ทั้งขณะที่สงบตัวลงก็ลงได้อย่างอาจหาญรู้เหตุรู้ผลที่เป็นมาโดยลำดับ เวลาถอนขึ้นมาแล้วก็มีความ

กล้าหาญชาญชัย มีความกระหึ่มต่องานของตนที่ทำมาแล้ว และยึดไว้เป็นหลักใจไม่มีวันล้มกระทั้งวันตาย นี่เป็นอุบายหนึ่งที่เรียกว่า ปัญญาอบรมสมาธิ

อุบายที่สมาธิอบรมปัญญาก็คือเรื่องสมณะ อุบายของปัญญานี้ใช้ปัญญาอบรมจิตให้เป็นสมาธิ โดยไล่ตัดต้นจิตที่กำลังผาดโผนโจนทะยานนั้นให้เข้าสู่ความสงบได้ด้วย การยอมจำนนต่อปัญญา กาลใดขณะใดที่ควรจะนำมาใช้ในธรรมแง่ใด เราก็นำมาใช้เพื่อประโยชน์ของเราเอง ไม่มีอะไรผิด และขัดข้องในวงความเพียรของผู้ปฏิบัติที่ต้องการความแนบคายให้ทันกับกลมายาของกิเลส ที่เคยฉลาดแหลมคมบนหัวใจมาแต่กาลไหนๆ

การเกิดตายไม่ควรสงสัยแล้ว เพราะเราเป็นตัวเกิดตัวตายมาตลอดอยู่แล้ว ความทุกข์ความลำบากที่ติดตามมากับความเกิด ต่อเนื่องกันมาจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายคือ ตาย ไม่มีระยะห่างกันเลยกับตัวเราชาติปี ทุกๆ เวลาเริ่มเกิดอยู่ในท้องแม่ มันก็ทุกข์ทรมานแสนสาหัสอยู่แล้ว เป็นแต่จำไม่ได้เท่านั้น เวลาตกคลอดออกมา ก็ออกมาจากช่องแคบ ซึ่งเป็นความทุกข์ความทรมานอย่างมากมาย เรียกว่าเดนนตาย ถึงได้เป็นมนุษย์ขึ้นมา แต่พากันมองข้ามเหตุการณ์อันรุนแรงนี้ไปเสีย เพราะคนใดที่เกิดขึ้นมาเป็นลูกเป็นหลานของตน ใจพุ่งไปทางความดีอกดีใจไปเสีย ความทุกข์ความลำบากที่เด็กเผชิญและตกตลอดมานั้นไม่ได้คำนึงกัน จิตเพลินมองข้ามความจริงไปเสีย ชาติปี ทุกๆ เลยไม่เห็นโทษแห่งความเกิดเรื่อยมาและยังจะมองข้ามเรื่อยไป ไม่มีการย้อนจิตกลับมาคิดกันบ้างพอได้เห็นโทษของความเกิด อันเป็นเครื่องหมายของผู้นับถือพุทธศาสนาและผู้ปฏิบัติธรรม

ต่อจากนั้นก็ไปตำหนิความตาย ไม่อยากตายกันมีแต่อยากเกิดทำเดี๋ยว เมื่อผิดแต่ต้นมาแล้วตอนปลายมันก็ผิดเรื่อยไป ถ้าพิจารณาให้เห็นความจริงตามหลักธรรมชาติอันเป็นหลักธรรมแล้ว ว่าการเกิดนี้มีความทุกข์มากน้อยเพียงไร ได้เห็นประจักษ์ตาประจักษ์ใจแล้ว การแก่ชราคร่ำคร่าลงไป มันก็มีทุกข์ติดแนบไปโดยลำดับๆ ไม่ขาดวรรคขาดตอนเลยเรื่อยมา จนถึงวาระสุดท้ายนั้นแหละถึงตายไป ก่อนจะตายก็มีความทุกข์แสนสาหัสจนทนไม่ได้จึงต้องตายนั่นเอง

นี้เป็นไปอยู่กับสัตว์กับบุคคลทุกภพทุกชาติ ทุกอัฐภาพร่างกาย ไม่มีอัฐภาพใดที่จะเดินข้ามความทุกข์นี้ไปได้ นับแต่วันเกิดจนถึงวันตาย ต้องเป็นไปกับความทุกข์อย่างแนบสนิทติดกันแยกไม่ออก นี่ความจริงที่มีอยู่กับสัตว์โลก มีอยู่กับเราทุกคน

เราเป็นนักคิดนักพิจารณา มีสติปัญญาเป็นเครื่องมือบุกเบิกให้เห็นความจริงของสิ่งเหล่านี้ ทำไมจะไม่รู้ไม่เห็นเพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่กับตัวเราเอง เราก็เคยผ่านมาอยู่แล้ว ปัจจุบันนี้ก็อยู่กับอัฐภาพร่างกายนี้ ขึ้นชื่อว่าทุกข์ไม่ทุกข์ที่ไหน นอกจาก

เบญจชั้นธัมกับจิตใจที่สัมผัสสัมพันธ์กันอยู่นี้เท่านั้น จึงควรพิจารณาแยกแยะให้เห็นตามหลักความจริง ไม่ควรสงสัยเรื่องความเกิด ว่าจะมีความสุขความสบายสำราญบานใจในภพนั้นภพนี้ มันเต็มไปด้วยทุกข์ดังกล่าวนี้ทั้งนั้นแหละ

สิ่งที่เป็นสาเหตุของเรื่องนี้คืออะไร ท่านกล่าวไว้แล้วว่า อวิชชาปจฺจยา สงฺขาราสงฺขารปจฺจยา วิญญฺณํ , จนกระทั่งถึงชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสุปายาสา สมุทฺทนิ. เอเวตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขณฺตสฺส, สมุทฺทโย โทติ. นั่นแหละปลายของมัน ผลของมันเป็นไปจากอวิชชา นี่แหละตัวผลิตทุกข์ทั้งหลาย จับสัตว์ใส่เข้าไปในภพในชาติ ใส่เข้าไปในกองทุกข์ก็คือกิเลสตัณหาวิชชานั้นแลเป็นตัวการจะเป็นอะไรไป

ถ้าเห็นสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นภัยต่อตนเองอยู่แล้ว ทำไมความเพียรจะไม่แก่กล้าสามารถจะไม่บากบั่นภายในตน จะเป็นไปได้หรือมนุษย์เราทั้งคนนะ นอกจากจะพิจารณาแบบเดินๆ ความซึ้งก็เต็มตัว หัวใจเป็นคลังกิเลสอยู่เต็มล้นเหลือบัญชีไปเสียอีก

มองอะไรดูอะไรก็ให้กิเลสพาตู่ให้กิเลสพามอง ให้กิเลสพาทำ ให้กิเลสพาคิด มันก็เป็นไปตามเรื่องของกิเลสเป็นผู้คิดบัญชีเอาเสียหมดละซิ เรื่องของธรรมที่บนเพื่อกันอยาก رؤ้อยากเห็น จึงไม่ปรากฏแม้แต่เงาภายในใจและกิริยาที่แสดงออก ถ้าธรรมพาคิดธรรมพามอง ธรรมพาพินิจพิจารณาแล้วจะไม่ข้ามความจริง จะตรงเป้งกับความจริงทุกกระยะ และทราบความจริงอย่างซึ้งใจไปโดยลำดับไม่ต้องไปถามใคร เพราะสัจธรรมมีอยู่กับทุกคน

คำว่า ทุกข์ อริยสัจจ์ มีอยู่ที่ไหนถ้าไม่มีอยู่ในธาตุชั้นธัมในจิตใจของเรา นี่ สมุทฺทนิ อริยสัจจ์ ถ้าไม่มีอยู่ในใจจะมีอยู่ที่ไหน มันสัมผัสสัมพันธ์และบีบบังคับใจเราอยู่ตลอดเวลา ทำไมจะไม่เห็นถ้าใช้สติปัญญาพิจารณาแบบนักธรรมะ มรรคปฏิบัติพาหมายถึงอะไรถ้าไม่หมายถึง สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปो สัมมาสมาธิเป็นที่สุด ซึ่งมีอยู่ภายในภายในใจของคนๆ เดียวนี้จะหมายถึงอะไร นี่แหละเป็นเครื่องบุกเบิก เป็นเครื่องสอดส่องมองดูทุกข์สังข์ สมุทฺทนิสังข์ ให้เห็นทะลุปรุโปร่งไปหมดด้วยมรรคสังข์มีสติปัญญาเป็นสำคัญ

เมื่อมองทะลุไปแล้วสมุทฺทนิมันก็ขาดลงไปโดยลำดับๆ นิโรธ คือความดับทุกข์นั้นเป็นผลของมรรคที่ทำหน้าที่ได้มากน้อยเพียงไร กิเลสตายไปมากน้อยทุกข์ก็ดับไปเรื่อยๆ นิโรธก็แสดงตัวขึ้นมาเรื่อยๆ นิโรธไม่ได้ทำงานแก่กิเลส นิโรธเกิดขึ้นจากการที่กิเลสดับไปเพราะอำนาจของมรรค ทุกข์จึงดับไปพร้อมในระยะเดียวกันนั้น จนวาระสุดท้ายทุกข์ก็สิ้นไปหมดจากใจ ท่านเรียกว่า เรือนสัจธรรมจบ เพราะสัจธรรมทั้งหมดมี

อยู่ที่ตัวของเรานี้ ในตำรับตำราจะมีมากน้อยเพียงไร ท่านไม่ได้ชี้ไปไหนนี่ ไปดูซิในตำรา ๘๘,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี ซ้ำเข้ามาที่กายที่จิตของสัตว์ของเราของท่านนี้ทั้งนั้น จงพิจารณาเข้ามาจุดนี้ นี่คือจุดแห่งความจริง อย่ามองข้ามความจริงนี้ไปจะไม่เจอความจริงตลอดไป ถ้ามองข้ามนี้แล้ว

ฉะนั้นท่านจึงสอนให้มองเข้ามาสู่ความจริง คืออริยสัจที่มีอยู่ภายในกายในใจของเรานี้เป็นความจริงอยู่ตลอดเวลา ใครจะวินิจฉัยใคร่ครวญหรือจะนอนหมกมุ่นอยู่ที่นั่นมันก็เป็นสัจธรรมอยู่โดยตรง ถ้าพิจารณาให้รู้แจ้งเห็นจริงก็รู้สัจธรรม เมื่อรู้สัจธรรมแล้วก็ละสัจธรรมทั้งหมดเพราะอันนี้เป็นทางก้าวเดิน ผู้ที่หลุดพ้นหรือผู้ที่จักก้าวข้ามหรือรู้เท่าในสัจธรรมทั้งสี่ รู้ออบสัจธรรมทั้งสี่นี้แล้วหมดหวัง ก็คือจิตที่บริสุทธิ์เต็มที่แล้วนั่นแล นั่นไม่ใช่สัจธรรม

สัจธรรมมีทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ทั้งสองฝ่ายนี้เป็นคู่ปรับกัน เป็นคู่อริกันหรือเป็นเครื่องแก้กัน ทุกข์กับสมุทัยเป็นฝ่ายผูกมัด นิโรธกับมรรคเป็นฝ่ายแก้ฝ่ายถอดถอน ฝ่ายระงับดับลงไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งดับลงโดยสิ้นเชิง หลังจากความดับแห่งกิเลสทั้งหลายโดยสิ้นเชิงแล้วนั่นแล คือความหลุดพ้นของจิต จากนั้นจิตก็ไม่ใช่สัจธรรมต่อไปอีก

ในขณะที่จิตยังมีกิเลสหุ้มห่ออยู่นั้นเป็นสัจธรรมทั้งดวงทีเดียว พอชำระซักฟอกกิเลสอันเป็นสมุทัยสัจออกจากใจหมดแล้ว ใจก็กลายเป็นความจริงอันประเสริฐ แต่ไม่ใช่ความจริงในอริยสัจ เป็นความหลุดพ้นของตัวเอง อันนี้ไม่ใช่สัจธรรม การพิจารณาจึงเป็นกิริยาทั้งนั้น เมื่อถึงขั้นที่หมดกิริยาแล้ว สัจธรรมทั้งสี่นี้ก็เป็นอย่างหมดหน้าทีไป เช่น มรรคเป็นเครื่องดำเนินแก้กิเลสก็หมดหน้าทีไป เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ

นี่แหละคือการตัดภพตัดชาติตัดกิเลสตัดหา ไม่ให้มีเกี่ยวข้องกับจิตใจได้อีกเลยตลอดอนันตกาล ไม่มีกาลใดสมัยใดที่ทุกข์จะเข้ามาสัมผัสสัมพันธ์ใจได้อีก หรือตนจะไปโดนทุกข์ที่ตรงไหนภายในใจอีก ภาพนั้นภาพนี้ไม่มีในจิตแล้วทุกข์จะมีที่ไหนได้ ก็มีแต่ความบริสุทธิ์พุทธโธเท่านั้น นอกจากทุกข์ประจำขั้นซึ่งพระพุทธเจ้าแลสาวกก็ยอมรับรู้แต่ไม่ยึดเท่านั้นเอง

นี่คือผลแห่งการประพฤติปฏิบัติกำจัดสิ่งที่เป็นข้าศึกอยู่ภายในใจ ด้วยความพากเพียร อย่าลดละท้อถอย ให้เอาให้จริงให้จังต่องานของตนอย่างยิ่ง อย่าเห็นงานใดเป็นสิ่งทีวี่เศษวิโสยิ่งกว่างานของพระเจ้า นี่แหละพระเรามีงานอย่างนี้ นี่แรงงานของพระในครั้งพุทธกาลท่านมีอย่างนี้กันทั้งนั้น องค์ใดออกจากสกุลต่าง ๆ มาบวชในสำนักของพระพุทธเจ้าหรือสำนักใดก็ตาม เมื่อได้สดับรับฟังพระโอวาทของพระพุทธเจ้าให้เต็มทีเต็มฐานแล้ว ก็ออกประกอบความพากเพียรที่เรียกว่าทำงาน เดินจงกรม นั่ง

สมาธิภาวนาชำระจิตใจประจำตนไม่ลดละ จนบรรลุผลสำเร็จตั้งใจหวัง นี่ละงานคือการชำระจิตใจ

ชำระมันทำไมจิตใจนะ ก็มันเต็มไปด้วยของสกปรกกรงรังอยู่ภายในนั้นมาตั้งกัปตั้งกัลป์นับไม่ถ้วนแล้ว จึงต้องชำระสะสาง และสิ่งนี้แหละเป็นตัวเหตุที่พาให้ได้รับความทุกข์ความทรมานในภพน้อยภพใหญ่เรื่อยมา จึงต้องชำระมันออกให้หมด ด้วยกิจการงานเหมาะสมของเราที่ดำเนินอยู่นี้ เมื่อชำระเสร็จสิ้นลงไปแล้ว อดีตก็หมดอนาคตก็หมดความหมายไปโดยประการทั้งปวง เพราะจิตนั้นบริสุทธิ์เต็มตัวแล้ว แม้ปัจจุบันก็รู้เท่า ไม่ยึดทั้งอดีตทั้งอนาคตทั้งปัจจุบัน รู้ตามความจริงโดยตลอดทั่วถึง ไม่มีจุดมืดอ้อมที่ไหนอีกแล้ว นั่นแหละคือการเสร็จงานอันวิเศษ กลายเป็นคนวิเศษขึ้นมาภายในตัวเอง ซึ่งแต่ก่อนหาคุณค่าไม่ได้

จงสนใจพิจารณาอย่างเอาจริงเอาจัง เอาร่างกายนี้เป็นตัวเหตุ เป็นสนามรบ เป็นสถานที่คลี่คลายดูความจริง เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ จนกระทั่งอาการ ๓๒ ลิบสอง มีแต่ความจริงล้วนๆ ภายในตัวเรา จงมองลงไปตามจุดความจริงดังที่ท่านสอนไว้นั้น จะเห็นความจริงเต็มกายเต็มหัวใจ ตลอดถึงกระแสของใจที่ไปคิดสำคัญมั่นหมายว่านั่นเป็นเรานี้เป็นของเรา รูปเป็นเรา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นเรา เป็นของเรา

ความสำคัญมั่นหมายเหล่านั้นมันจะหมดความหมายไปทันที เพราะความเสกสรรทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด เมื่อปัญญาได้ชะล้างเข้าไปตรงไหนแล้ว จะมีแต่ความจริงล้วนๆ ปรากฏขึ้นมา ความจอมปลอมทั้งหลายที่เคยเสกสรรปั้นยอต่างๆ นั้นจะหายหน้าไปหมด ปรากฏแต่ความบริสุทธิ์ที่ไม่ยึดไม่ถือสิ่งใด เพราะรู้เห็นตามความจริงเต็มส่วนแล้ว นี่คือการปล่อยวางอุปาทานในชั้นนี้ ปล่อยวางอุปาทานในจิต ปล่อยด้วยอุบายดังกล่าวมา

เมื่อปล่อยวางหมดแล้วก็ไม่ได้บอกว่าเลิศ หากรู้ภายในตัวเอง ไม่มีการเสกสรรปั้นยออีกแล้วที่นี้ อยู่ตามความจริง อยู่ตามหลักธรรมชาติ ไม่สำคัญตนว่าสูงยิ่งกว่าผู้อื่นผู้ใด ไม่สำคัญตนว่าต่ำต้อยน้อยกว่าผู้ใด ไม่ยกตนข่มผู้หนึ่งผู้ใด แล้วไม่นึกคตินำเรื่องของผู้อื่นเข้ามาเป็นอารมณ์เหยียบย่ำทำลายตน ต่างอันต่างจริง ช่างนอกก็จริงช่างในก็จริง ใจก็จริง จริตทุกอย่างทุกอย่างแล้วไม่กระทบกระทั่งเอื้อกัน นั่นคือความอยู่สบายในระหว่างขั้นนี้กับจิต อยู่สบายในระหว่างโลกกับเรา เพราะรู้เท่าทันหมดแล้วไม่ไปเกาะไม่ไปยึด ก็ไม่มีอะไรมากระทบกระทั่งเอื้อ

พอสิ้นวาระของธาตุขั้นนี้ที่สืบทอดกัน มันก็สลายตัวลงไปตามหลักธรรมชาติของขั้นธรรมมุติ ซึ่งเราก็ได้พิจารณารอบตัวไว้หมดแล้ว ย่อมไปอย่างสุคติ ไปอย่างเป็นสุข

สุขอันนี้ไม่ใช่สุขธรรมดาในวงสมมุติ เป็นบรมสุขที่เรียกว่า ปรหม์ สุขิ ปรหม์ สุขิ ได้แก่ ท่านผู้ที่ไปจากธาตุจากชั้นธจากอุปาทานโดยประการทั้งปวง ไม่มีอะไรห่วงใยเลย เป็นอนาลโย คำว่า อนาลโย คือความหมดอาลัย ก็หมดที่ใจนี้เองไม่ใช่หมดที่ไหน อย่าเที่ยวตะครุบเงากัน

ฉะนั้นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมของจริง จงอย่าไปคาดไปหมายเรื่องมรรคผลนิพพานว่าจะอยู่ในสถานที่ใด นอกจากจะอยู่ในท่ามกลางแห่งสังขารทั้งสี่นี้เท่านั้น ไม่นอกเหนือไปจากนี้เลย ฟังทราบว่สังขารทั้งสี่ สติปัฏฐานสี่ซึ่งมีอยู่กับกายกับใจเรานี้แลคือตลาดแห่งมรรคผลนิพพาน ให้ดูตรงนี้ให้ดี แล้วจะเป็นที่ยอมรับภายในตัวเองยิ่งกว่าผู้หนึ่งผู้ใดมาบอกมาสอนเป็นไหนๆ ปัจจุบันต์ รู้จำเพาะตน สนฺทิกฺขุริโก เห็นเอง ประจักษ์ใจหายสงสัย

ธรรมเหล่านี้เป็นธรรมสำคัญ ที่จะได้นำไปประพฤติปฏิบัติให้ปรากฏผลขึ้นกับตัวเอง ด้วยความเข้มแข็งทางด้านความเพียรและเข้มแข็งทุกด้านทุกทาง ข้อวัตรปฏิบัติภายนอกภายในมีความกลมกลืนกัน เพราะภายนอกก็เกี่ยวกับเรื่องภายใน คือใจเราเองข้างนอกเหลวไหลข้างในก็โลเล ถ้าข้างนอกดีข้างในก็ดี แน่นหนามั่นคงไปทุกสัต์ทุกส่วน เพราะเราทำเพื่อเรา ไม่ได้ทำเพื่อผู้หนึ่งผู้ใด

จงเอาให้จริงให้จัง ให้เห็นธรรมวิเศษที่มีอยู่ในท่ามกลางแห่งชั้นนี้คืออะไร คือจิตที่บริสุทธิ์จากการชำระซักฟอกด้วยตปธรรม เมื่อจิตกับธรรมเป็นอันเดียวกันแล้วไม่ต้องเสกสรร หากรู้ชัดๆ ว่าแตกต่างกับสิ่งทั้งปวงในแดนสมมุติ แตกต่างจากทุกสิ่งทุกอย่างในโลก ไม่มีอะไรเหมือนจิตเหมือนธรรมที่บริสุทธิ์เป็นอันเดียวกัน คือ ธรรมเป็นจิต จิตเป็นธรรม จิตกับธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้ไม่เหมือนสิ่งใด จะรู้ภายในตัวของผู้ปฏิบัติเอง จงพากันประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นอัตสมบัติของตนให้ได้ เพราะนักบวชเราพร้อมทุกอย่างแล้วทางการรบเพื่อจบพรหมจรรย์ในพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาที่เลิศในหัวใจของผู้เรียน ผู้ปฏิบัติและรู้เห็น

หยุดแค่นี้แล

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๓
 กิเลสเท่านั้นทำให้สัตว์มีติดบอด

ทางโลกกับทางธรรมติดกันอยู่มาก ทางโลกนั้นเรื่องมักเป็นไปตามประสีประสา ไม่ค่อยมีขอบเขตเหตุผล ความรู้ความเห็นการแสดงออกทุกแง่ทุกมุม มักมีกิเลสของไม่ดีเป็นเครื่องควบคุมให้เป็นไป โดยไม่ได้สำนึกผิดถูกชั่วดีประการใด นี่เป็นแง่ของโลกแง่ของธรรมต้องใช้ความใคร่ครวญพิจารณาพิจารณาจะแสดงออก แม้ความคิดทางด้านจิตใจ ก็ต้องระมัดระวังว่าผิดถูกชั่วดีประการใด ควรคิดหรือควรระงับ ควรดับ ควรงดเว้น กาย วาจา การแสดงออกตลอดความประพฤติ มีเหตุมีผลเป็นเครื่องบังคับ เพื่อยังตนให้มีความราบรื่นดีงามอันเป็นผลฝ่ายธรรม ติดต่อกับเนื่องกับการระบายออกไปเรื่อยๆ ทุกกระยะ นี่คือแง่ของธรรม ทำผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมให้เป็นคนดีมีใจสะอาดไปโดยลำดับ กาย วาจา ก็สะอาดสวยงาม โลกกับธรรมจึงต่างกันอย่างไร

โลกทั้งโลก อยากจะพูดว่าร้อยทั้งร้อยแห่งการแสดงออกของโลกที่ไม่ได้สนใจในธรรมเครื่องทดสอบความผิดถูกชั่วดีต่างๆ มักแสดงออกเพราะอำนาจของกิเลส (ฝ่ายต่ำ) เป็นผู้บงการให้แสดงออกมา จะแสดงความยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงการหัวเราะซึ่งเป็นสิ่งที่โลกยินดีก็ตาม แต่ก็ไม่พ้นจากเรื่องของกิเลสพาให้เป็นไปจนได้ เพราะไม่มีเครื่องต้านทานหักห้าม

เรื่องของธรรมนั้นติดกัน เพราะฉะนั้นกิเลสกับธรรมจึงมีทางเดินคนละทางหรือเดินสวนทางกัน และเป็นข้าศึกต่อกันอยู่เรื่อยมาแต่กาลไหนๆ เป็นแต่เราไม่มีความรู้ความสามารถลาดพอ ที่จะรู้กลมายาของกิเลสประเภทต่างๆ ที่พาให้แสดงออกและที่ฝังอยู่ภายในใจเท่านั้น จึงเป็นเหมือนกับสัตว์ที่ถูกจองไปในที่ต่างๆ แม้ที่สุดถูกจองเข้าสู่ที่ฆ่า ก็ยังไม่รู้สึกว่ามันถูกจองเข้าไปสู่ที่ฆ่าที่ทำลาย

กิเลสจองสัตว์โลกก็จองเช่นนั้นเหมือนกัน ถ้าไม่มีธรรม มีสติธรรม ปัญญาธรรม เป็นต้น ตรวจตราทดสอบ ย่อมไม่มีทางทราบได้เลยว่ากิเลสเป็นภัยแก่ตัวเอง ความรักก็ว่าเรารัก ความรักเป็นของเรา เป็นเนื้อเป็นหนังของเรา ความเกลียด ความชอบ ความโกรธ โมโหโทโส ก็ว่าเป็นเราเป็นของเรา เป็นเนื้อหนังของเรา เพราะกิเลสบังคับให้เชื่อมโยงเข้าติดกันอย่างแนบสนิระหว่างเรากับสิ่งเหล่านั้น ไม่ให้ทราบได้เลยว่าอะไรเป็นอะไรระหว่างของจริงกับของปลอม เพราะฉะนั้นสิ่งใดที่แสดงออกจึงเป็นไปด้วย

ความเต็มใจ ไม่เฉลียวใจเลยว่าสิ่งที่พาให้แสดงออกนั้นมาจากเรื่องอะไรพาให้แสดงออก เพราะไม่มีธรรมเป็นเครื่องวัด เครื่องตวง เครื่องทดสอบกัน

การพูดทั้งนี้ไม่ได้ประมาทโลกแต่อย่างใด แต่พูดตามหลักความจริง เพราะเราก็อยู่ในโลก และเคยอยู่ใต้อำนาจของกิเลสมานานเช่นเดียวกัน แม้ขณะนี้ก็มีได้หมายความว่า อยู่เหนือกิเลสแล้ว ธรรมเป็นของกลางจึงพูดได้ตามหลักธรรมชาติของทั้งฝ่ายดีฝ่ายชั่ว คือทั้งฝ่ายกิเลสและฝ่ายธรรมะ พูดได้อย่างเป็นธรรม เพื่อท่านผู้มุ่งธรรมได้ฟังได้อ่านและเข้าใจตามหลักความจริง

ใครก็ตามถ้าไม่ได้ศึกษาอบรมและปฏิบัติธรรมมาก่อน จะไม่สามารถรู้ได้ว่ากิเลสเป็นสิ่งแหลมคมมาก เป็นเจ้าอำนาจบนหัวใจของสัตว์โลกและเป็นมานานเพียงไรในดวงใจแต่ละดวงๆ นั้น ไม่มีใจดวงใดเป็นอิสระเสรีภายในตนเพราะไม่ถูกกิเลสประเภทต่างๆ ครอบงำอยู่นั้นเลย เมื่อเป็นเช่นนั้น การกระตักพลิกแพลงเคลื่อนไหวไปมาในอากัปภิกิริยาใดๆ จึงไม่พ้นจากการถูกกิเลสจูงจนได้ จูงให้รักก็ต้องรักโดยไม่เฉลียวใจ จูงให้ชังก็ต้องชังอย่างไม่เฉลียวใจ จูงให้เกลียดให้โกรธให้โลภประการใดๆ ก็ต้องเป็นไปตามนั้น โดยไม่มีความเฉลียวใจว่า สิ่งนี้ผิดหรือสิ่งนั้นผิด หรือนี้เป็นประการใดจึงต้องเป็นอย่างนี้ ไม่มีความเฉลียวใจ เพราะสิ่งนั้นลึกลับอยู่ยากหลัง ตาคือสติปัญญาธรรมดาก็มองไปข้างหน้าเสีย ไม่ระลึกไว้พอจะมองย้อนหลังได้บ้าง จึงไม่สามารถทราบเรื่องของกิเลสที่อยู่ยากหลังได้

ส่วนธรรมะสามารถมองย้อนหลังได้ คือปัญญา ดังนั้นผู้ไม่เชื่อธรรมคือความจริง ไม่เชื่อศาสนธรรม ย่อมไม่อาจเชื่อและกราบพระพุทธเจ้าได้ลงคอ เพราะอำนาจความจอมปลอมหุ้มห่อปิดบังใจเสียจนมืดมิดปิดทวาร และกลายเป็นผู้หมดคุณค่าภายในตัวเสียจริงๆ เหลือแต่ร่างมนุษย์เท่านั้นที่ว่าเป็นคนกับโลกเขา เพราะกิเลสนั้นพาให้เชื่อธรรมได้ยาก และนับวันจะมีจำนวนมาก แต่เรามีได้นับเข้าในจำนวนเหล่านี้ จึงควรภาคภูมิใจในวาสนาของตน ที่ได้เกิดมาพบธรรมของศาสดาองค์เอก และได้บวชในศาสนา

เพราะคนและสัตว์ทั้งสามโลกธาตุนี้ ไม่มีใครที่จะขุดค้นทั้งฝ่ายกิเลสประเภทต่างๆ ทั้งหมด และธรรมตั้งแต่ขั้นพื้นๆ แห่งธรรม จนถึงขั้นสูงสุดวิมุตติ เป็นธรรมวิเศษ ธรรมประเสริฐ ขึ้นมาให้โลกรู้เห็นได้ มีพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว ทรงพบทรงเห็นประจักษ์พระทัย ทั้งเหตุคือวิธีการขุดค้นคุ้ยเขี่ยทำลายสิ่งที่เห็นว่าเป็นภัย และบำรุงส่งเสริมสิ่งที่เห็นว่าเป็นคุณขึ้นมาเป็นลำดับ และทำลายได้ไม่มีเหลือ

ทั้งฝ่ายดีก็พยายามรื้อฟื้นขึ้นมาและบำรุงรักษาโดยตลอดจนเจริญเต็มที่ หากความเจริญกว่านั้นไม่มีแล้ว กลายเป็นพระทัยที่บริสุทธิ์หลุดพ้นจากสิ่งกีดขวาง หรือเจ้ามหาอำนาจจักรวรรดิโดยประการทั้งปวง จึงนำธรรมเหล่านั้นมาประกาศสอนโลก

ทั้งนี้พระพุทธเจ้าทรงทำหน้าที่พระองค์เดียว ไม่มีใครเข้าไปเกี่ยวข้องช่วยเหลือบ้างเลย ทรงยากเย็นเสียใจแค่ไหน ฟังและอ่านดูก็รู้เอง

ศาสตราจารย์แลเป็นผู้นำวิธีการและชี้บอกทั้งฝ่ายโทษ คือฝ่ายกิเลส ที่จะพาให้สัตว์ทั้งหลายเป็นโทษเป็นบาปเป็นกรรม ทั้งฝ่ายธรรมที่จะยังสัตว์ทั้งหลายให้เป็นบุญเป็นคุณ เป็นความรู้ความฉลาด ทำประโยชน์ให้แก่ตนและแก่โลกได้ไม่มีประมาณ พวกเราผู้ล้างมือคอยเปิบมีความรู้สึกอย่างไรบ้าง ควรคิด อ्यानอนใจเป็นหมูนอนคอยเขียงอยู่ด้วยเกลบร่าเครื่องปรนปรือที่ล้นปากเหลือท้อง ไม่มี โภชนมตตณฺตุตา สะกิดใจบ้างเลย

ผู้ที่ไม่ได้สนใจศาสนธรรมอันประเสริฐและเป็นความจริงสุดส่วนนี้บ้างเลย ก็ชื่อว่าเกิดมาเสียชาติ มีแต่ร่างมนุษย์ติดตัวอยู่เท่านั้น หากความหมายหรือสารคุณใดๆ ไม่มีในร่างกายและจิตใจ มีแต่ความขาดทุนสูญุดอก นับแต่วันเกิดมาอาการเคลื่อนไหวทุกแง่มุม ไม่มีสาระแก่ทางจิตใจ อันเป็นองค์ประธานในการอยู่และการท่องเที่ยวบ้างเลย จนถึงวันตาย มีแต่ถูกกิเลสฝ่ายต่ำที่อยู่เหนือจิตใจและมีอำนาจมากกว่าจิตใจสัตว์โลก จูงไปทุกแง่มุม ทุกแห่งทุกหน ทุกอากัปภิกิริยา ไม่มีความรู้สึกตัวบ้างเลยว่าได้ถูกฝ่ายต่ำลากจูงเรื่อยมา

เพราะฉะนั้นคนเราจึงสร้างบาปได้ ลุอำนาจแก่เหตุผลอย่างไม่ละอาย เพราะอำนาจของกิเลสตัวให้พาลุอำนาจนั้นมันมากเกินไปที่จะระลึกได้ในสิ่งดีชั่วต่าง ๆ ว่าผิดหรือถูกประการใด กว่าที่รู้ตัวก็สายเกินการณ์เสียแล้ว ตายทิ้งเปล่า ๆ ไม่เกิดประโยชน์อันใดเลย ผิดกับผู้ที่มีความใคร่ความสนใจในธรรมะ ซึ่งเป็นหลักยึดของใจ เป็นที่พึ่งของใจโดยตรงอยู่มากมายทีเดียว

นี่เฉพาะอย่างยิ่งเราทั้งหลายได้ผ่านคำที่กล่าวว่า “โมฆะๆ” ในร่างแห่งมนุษย์นั้นมาแล้ว ได้มานับถือและบวชในพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตามศาสนธรรม จึงชื่อว่าเรามีวาสนาบารมี ได้สร้างสารคุณให้แก่ตนไปโดยลำดับ คนจะทราบบุญทราบบาปก็ต้องทราบด้วยวิชาธรรมะของพระพุทธเจ้าโดยทางการศึกษา เฉพาะอย่างยิ่งทางด้านปฏิบัติเป็นสำคัญมาก เพราะบาปบุญ เป็นต้น จะไม่ปรากฏที่ไหน นอกจากใจซึ่งเป็นผู้สัมผัสรับรู้ สถานที่อยู่ สถานที่เกิดแห่งบาปและบุญก็คือใจ ซึ่งเป็นโรงงานอันสำคัญผลิตขึ้นมาที่นั่น

ผู้ที่จะพิสูจน์เรื่องบุญเรื่องบาป เรื่องคุณและโทษ ก็คือสติปัญญาโดยภาคปฏิบัติ เมื่อได้พิสูจน์ด้วยหลักจิตตภาวนา ดังพระพุทธเจ้าทรงเคยพิสูจน์มาแล้วจนเห็นผลประจักษ์ ผู้นั้นย่อมจะทราบได้โดยลำดับในเรื่องบุญและบาป ว่าเกิดขึ้นจากสถานที่ใด และอยู่สถานที่ใด ใครเป็นผู้รับเคราะห์กรรมแห่งบาปนั้น และใครเป็นผู้จะเสวยผลแห่งบุญอันเป็นความดีความชอบของตนที่ได้ปฏิบัติมานั้น ถ้าไม่ใช่ใจจะเป็นอะไรอื่นไปไม่ได้ ดังนั้นการปฏิบัติจิตตภาวนา จึงเป็นธรรมจำเป็นมากในการพิสูจน์ความจริงทั้งหลายดังกล่าวมา

การเรียนรู้ตามหลักวิชาตำราที่ท่านเขียนไว้นั้น เป็นแต่เพียงความคาดหมาย ความจำ หรือเป็นกรุหมายป้ายทางไว้เท่านั้น ยังไม่ใช่เรื่องจริงที่จะเป็นที่เชื่อถือและแน่ใจได้นอกจากการปฏิบัติ เพราะเป็นหลักที่รับรองมาแล้วตั้งแต่พระพุทธเจ้าลงมาจนถึงพระสาวกทั้งหลาย ท่านรับรองยืนยันเป็นแบบเดียวกัน ไม่มีพระพุทธเจ้าและสาวกองค์ใดที่จะคัดค้านเรื่องบุญเรื่องบาป นรก สวรรค์ พรหมโลก และนิพพาน กันเลยแม้แต่องค์เดียว เพราะสิ่งที่กล่าวมาเหล่านี้เป็นสิ่งที่มียู่ดั้งเดิม และผู้รู้ทั้งหลายก็รู้สิ่งที่มีอยู่นั้นเหมือนกันหมด เมื่อความจริงเป็นอันเดียวกันจะเอาอะไรมาค้านกันคนเรา

เหมือนกับคนตาดีที่มองเห็นวัตถุและสีแสงนั้นๆ ด้วยกัน เห็นสัตว์ เห็นบุคคลหญิงชายคนเดียวกัน จะเอาอะไรมาค้านกัน เพราะต่างคนต่างเห็น ต่างคนต่างเป็นคนตาดีด้วยกันอยู่แล้วค้านกันได้อย่างไร ไปพบเห็นและได้ยินเรื่องราวต่างๆ และเขาพูดเรื่องอะไร อยู่ที่ไหน ด้วยเป็นภาษาเดียวกัน เขาพูดเรื่องดีเรื่องชั่ว เหตุผลกลไกประการใดบ้าง ผู้ฟังซึ่งรู้ภาษาเดียวกันอยู่แล้ว ย่อมทราบกันได้อย่างชัดเจนและหาที่ค้านกันไม่ได้ เรื่องเหล่านี้ก็เหมือนกัน ไม่มีอะไรผิดกัน

ที่ว่าศาสดาองค์เอก คือมีพระองค์เดียวเท่านั้นในสามโลกธาตุนี้ ที่สามารถรู้ทั้งบาปบุญคุณโทษต่างๆ เฉพาะอย่างยิ่งตัวกิเลสประเภทต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ละเอียดสุขุมมาก เกินกว่าสามัญชนเราจะทราบได้ พระพุทธเจ้าทรงทราบได้หมด ชุดค้ำขึ้นมาให้โลกได้เห็น ได้รู้เรื่องราว สิ่งที่ควรละให้ได้ละเอียดเต็มใจ เต็มความสามารถ สิ่งที่ควรจะทำเพ็ญให้เกิดมีขึ้นภายในตนอันเป็นส่วนบุญส่วนคุณ ก็ให้ได้พยายามบำเพ็ญเต็มสติกำลังความสามารถของตน ไม่มีแงที่สงสัย

ดังที่ท่านกล่าวไว้แล้วว่า สวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบทุกแง่ทุกมุม ตรัสไว้ตามความจริงของสิ่งที่มีอยู่ทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว สิ่งใดไม่มีพระพุทธเจ้าไม่อุทริมาสอนโลก ไม่อุทริมาหลอกลงโลก เพราะศาสดาองค์เอกจะลวงโลกได้อย่างไร เป็นผู้บริสุทธิ์สะอาด ใครจะบริสุทธิ์สะอาดยิ่งกว่าพระพุทธเจ้ากับพระอรหันต์ทั้งหลาย จะนำของปลอมมา

หโลกโลกได้อย่างไร เพราะในพระทัยมีแต่ของจริงของประเสริฐล้วน ๆ จะเอาสิ่งจอมปลอมมาหโลกดวงโลกนั้น จะสมกับความเป็นศาสดาเอกของโลกได้อย่างไร ไม่เหมาะสมกันอย่างยิ่ง พระองค์ทรงขะเขย่งสิ่งที่สกปรกโสมมอยู่แล้ว เหตุใดจะเอาสิ่งสกปรกโสมมมาหโลกดวงโลกละ นี่หลักใหญ่อยู่ที่ตรงนี้ ควรเป็นที่ตายใจได้สนิทในวงชาวพุทธเรา

เพราะฉะนั้นเมื่อได้ตรัสไว้อย่างไร จึงล้วนเป็นความจริงตามสิ่งที่มีอยู่นั้น ๆ จะเป็นฝ่ายดีก็ตาม ฝ่ายชั่วก็ตาม เช่น บาบฝ่ายชั่ว บุญฝ่ายดี นรกฝ่ายชั่ว สวรรค์ฝ่ายดี พรหมโลก นิพพาน เป็นฝ่ายดีและฝ่ายดีเยี่ยม เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าผู้ทรงโลกวิทู รู้แจ้งเห็นจริงในโลกทั้งสามมาแล้ว จึงได้นำสิ่งเหล่านี้มาสั่งสอนสัตว์โลกให้รู้ให้เห็น และประพฤติปฏิบัติตามความสามารถของตน

ธรรมนั้นสรุปความลงแล้ว คือมัชฌิมาปฏิปทา เป็นธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ตลอดกาลในการปราบปรามกิเลสทุกประเภท ไม่มีกิเลสตัวใดที่จะเหนือขอเหนืออำนาจของธรรม มีสติปัญญาธรรม เป็นต้น ไปได้เลย หลักใหญ่อยู่ที่ตรงนี้

ฉะนั้นเราทั้งหลายผู้ปฏิบัติ ให้พึงเล็งเข็มทิศทางเดินที่พระพุทธเจ้าแลสาวกท่านดำเนินมา ไม่ว่าจะสถานที่อยู่ ไม่ว่าจะตบัจฉัยไทยทานทั้งสี่ การบริโภคน้ำมัน ที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ให้พึงคำนึงถึงองค์ศาสดาและสาวกท่านเสมอ อย่าให้เป็นความฟุ้งเพื่อเห่อเหิมลืมนื้อลืมนัวอันเป็นเรื่องของกิเลสทั้งเพ ใครที่มีความรู้สึกตัวอยู่เสมอไม่ตื่นไม่เห่อกับโลกามิสทั้งหลาย ซึ่งถ้าเป็นผู้โง่ โลกามิสทั้งหลายก็กลายเป็นเครื่องล่อให้จมดิ่งลงไปโดยไม่ต้องสงสัย ท่านจึงสอนให้ระมัดระวังไม่ให้ประมาท ถ้าเป็นผู้ฉลาดก็เป็นเครื่องบำรุงรักษา เราอย่าได้หลงสิ่งเหล่านี้ เพราะเราไม่ได้มาปฏิบัติเพื่อสิ่งเหล่านี้ แต่เราปฏิบัติเพื่อธรรม ซึ่งเป็นของมีคุณค่ามากยิ่งขึ้นกว่าสิ่งเหล่านี้เป็นไหน ๆ

จึงต้องทำความรู้สึกตัวอยู่เสมอ ท่านอยู่อย่างไรพระพุทธเจ้าและสาวก ท่านอยู่ด้วยความเคลื่อนไหวคล่องว่องไวกับเพื่อฝูงชายหญิงญาติโยมและโลกามิสต่าง ๆ เหนือ หรือท่านอยู่ด้วยความสงบ เติริ่มท่าเตรียมใจ ด้วยความเป็นผู้มีสติอยู่ตลอดเวลา หรือท่านอยู่ด้วยความหลงมกมาย

ให้เรานำเรื่องของท่านมาเป็นเครื่องยืนยัน มาเป็นแนวทาง มาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของใจเรา ใจจะมีหลักยึดเป็นเครื่องดำเนิน การใช้สอยท่านใช้อย่างไร การชบฉันท่านชบฉันอย่างไร ผู้เลี้ยงง่ายคือใคร ก็คือลูกศิษย์ตถาคต นับแต่องค์ศาสดาลงมาถึงสาวก ตลอดกัลยาณภิกษุทั้งหลาย ที่ตามเสด็จพระพุทธเจ้าด้วยปฏิปทาอันเหมาะสมงดงาม ท่านดำเนินอย่างไร จงยึดหลักนั้นไว้เป็นหลักใจอยู่เสมออย่าโยกคลอน

เพราะธรรมเป็นสิ่งที่ประเสริฐเหนือโลก และเป็นสิ่งที่ใครๆ ต้องการ แม้จิตใจเราก็มุ่งมั่นต่อธรรมดวงนั้นอยู่แล้ว ไม่ได้มามุ่งมั่นหรือส่ายแส่หาสิ่งที่เป็นโลกามิสนี่เลย เพียงเป็นเครื่องอาศัยเล็กน้อยพอยังชีวิตอัตภาพให้เป็นไปเท่านั้น แต่ใจกับธรรมมีความสัมพันธ์สัมพันธ์กันอยู่เสมอ เพื่อการถอดถอนกิเลส คือเตรียมฆ่ากิเลสอยู่ตลอดเวลาด้วยความพากเพียรของตน นี่คือนิพพานของพระพุทธเจ้า

ความเป็นอยู่ของศาสดาก็เป็นอยู่ด้วยความหมจดจาด ความเป็นอยู่ของพระอรหันต์ท่านก็เป็นอยู่ด้วยความหมจดจาดงาม และเป็นเนติแบบฉบับอันดีงามแก่ผู้ที่ต้องการจะหักวัฏจักรวัฏจิต ที่กิเลสพาหุมนเวียนอยู่นี้ ให้ขาดสะบั้นลงไปโดยลำดับด้วยปฏิบัติที่ท่านพาดำเนินมาแล้ว นี่คือหลักสำคัญของผู้จะข้ามวัฏวนให้พ้นไป ไม่กลับมาแบกหามกองทุกข์อีกต่อไป

อยู่ที่ไหนอย่าให้ปราศจากสติ สติเป็นสิ่งสำคัญมาก พุดแล้วพุดเล่า ย้ำแล้วย้ำเล่า ไม่เคยละ เพราะเป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่งในการแก้กิเลสทุกประเภท ถัดจากนั้นก็คือปัญญา ความสอดส่องมองทะลุ ที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา ดังที่กล่าวมาเมื่อสักครู่นี้มีอะไรบ้าง สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปो นั้นก็คือองค์ปัญญา องค์แห่งความเฉลียวฉลาดที่กิเลสหวาดกลัวมากที่สุด สัมมาสติ สามประเภทนี้กิเลสกลัวมาก สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปอ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เพราะมีจกาสมาธิก็มี เหล่านี้กิเลสกลัวมาก

สัมมากัมมันตะ เติณจกรรม นังสมาธิ โดยมีสติแนบกับใจไปทุกระยะ อย่างกลัวที่นอนหมอนมุ้งจะเป็นร้างเป็นมายเพราะไม่มีผู้ไปนอน สติปัญญามีเท่าไรชุดค้นลงไปให้รู้ให้เห็นตัวพิษตัวภัยไปโดยลำดับ นี่คือการงานชอบของพระเรา

สัมมาวาจา จงกล่าวแต่เรื่องจะฆ่ากิเลส ชำระกิเลส ชักฟอกกิเลส ออกจากใจเป็นเครื่องรื่นเรียงซึ่งกันและกันเวลาสนทนาธรรม อย่าคะนองปากพูดการบ้านการเมืองการซื้อการขาย การทำราชการงานเมือง เรื่องกีฬา พาให้มัวเมาเขลาต่อกิเลสอยู่รำไป ไม่ใช่ทางของพระจะพ่นน้ำลาย อายโลกเขาบ้าง เรามั่นศีระะโล้น ครองผ้ากาสาหวัดที่สตรซึ่งเป็นเพศฝึกหัดทรมาณตนให้สงบใจ ภาย วาจา ตามทางศาสดาที่สอนไว้

การกระทำทุกทำไม่ถอยความเพียร ไม่ว่าจะเติณจกรรมหรือนังสมาธิ ตลอดการพินิจพิจารณาภายในใจอันเป็นวิธีการฆ่ากิเลสของนักต่อสู้ จงทำให้ถึงฐาน ทุกอาการทุกทำทุกทาง ไม่อ่อนช้อยอ่อนน่น นั่นแลกิเลสกลัว นอกนั้นก็เลสหัวเราะ

เราไม่ได้บวชมาเพื่อให้กิเลสหัวเราะ แต่เราบวชมาเพื่อสังหารกิเลส ซึ่งเป็นเจ้าจอมทัพอยู่บนหัวใจให้พังทลายลงไปไม่มีสิ่งใดเหลือ เวลานี้มีกิเลสเท่านั้นที่ทำให้จิตใจให้หมุ่นตัวอยู่ทั้งวันทั้งคืนเหมือนงัดกัน ผลปรากฏเป็นแต่ความรุ่มร้อนนอนครางทั้งวัน

ทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน หาเวลาขยับขี้ตั้งตัวไม่ได้ เพราะกิเลสไม่ยอมให้ตั้งเนื้อตั้งตัวได้
นั้นพิษภัยของมันเป็นเช่นนั้นแต่ไหนแต่ไรมา

เรา仍将เห็นคุณค่าของมันว่าดี และเห็นโทษแห่งความเพียรว่าเลว ก็ชื่อว่าขึ้น
เขียงให้มันสับยาให้แหลกเป็นลาบไปโดยไม่ต้องสงสัย ผู้นั้นคือผู้ตายทั้งเป็น เหม็นคลุ้ง
ทั้งที่ยังไม่ตายนั้นแล เพื่อไม่ให้เป็นอย่างนั้น ความเพียรจึงเป็นสิ่งที่เราจะต้องขะมักเขม้น
ให้หนักมือ คือมีความรักความชอบความสนใจต่อความเพียร จะตรงกับเป้าหมายของผู้
มุ่งมั่นในการฆ่ากิเลสเพื่อมรรคผลนิพพาน หลักใหญ่ของนักรบในสงครามอยู่ที่ตรงนี้
จึงต้องเอาให้จริงให้จัง

ต้องฝืน กิเลสกับธรรมต้องฝืนกัน อย่าเห็นความทุกข์ความลำบากในการ
ประกอบความเพียร ว่าเป็นสิ่งที่หนักหน่วงถ่วงจิตใจยิ่งกว่ากิเลสที่นอนทับซัดหัวใจเรา
นั้น หนักมากขนาดไหน และหนักมากก็กัปกี่กัลป์แล้ว ทำไมไม่อดทนระอาใจเห็นโทษ
ของมันบ้าง เพียงจะตะเกียกตะกายความพากเพียรเพื่อแก้กิเลสฆ่ากิเลส ทำไมจะเห็น
ว่าเป็นความทุกข์ความลำบาก ถ้าอย่างนั้นก็ถูกกิเลสจูงเข้าสู่ความเกิดแก่เจ็บตาย อัน
เป็นแหล่งแห่งกองทุกข์ไม่มีเวลาหยุดยั้ง ไม่มีต้นมีปลายแห่งทางออกจากทุกข์ได้เลยละ
ซี

ต้องเป็นผู้หนักแน่น ต้องเป็นผู้จริงจัง เรื่องของธรรมเป็นเรื่องหนักแน่นเป็น
เรื่องจริงจัง เพราะเรื่องของธรรมเป็นคู่ปรับกับกิเลส เป็นเครื่องฆ่ากิเลส เครื่องทำลาย
กิเลส จะไปอ่อนแอให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายธรรม และในขณะเดียวกันก็เหยียบย่ำตน
ทำลายตนด้วย ในนามลูกศิษย์ตถาคตมันสมควรละหรือ

เราเป็นนักรบในสงครามระหว่างกิเลสกับธรรม ธรรมเป็นเครื่องมือ อย่าปล่อย
เครื่องมือ อิริยาบถทั้งสี่ ยืน เดิน นั่ง นอน ให้มือกับเครื่องมือสังหารเข้าตีกัดตบสนน
กัน สถิตกับปัญญาเป็นสำคัญ เอ้า ทุกข์ให้ทุกข์ไป เราเคยทุกข์เพราะกิเลสเหยียบย่ำ
ทำลายมานี้ เคยทุกข์จนเหลือทนมาแล้ว ถ้าเป็นสิ่งที่ล้นโลกก็ไม่มีที่เก็บแล้ว เพราะชาติ
ไหนชาติที่ไม่ทุกข์ มันไม่มี ชาติปีทุกข์มา นั้นขึ้นพร้อมกันแล้วเห็นไหม ฆราปีทุกข์มา นั้น
ชาติความเกิดก็บ่งบอกแล้วว่าทุกข์ติดมาพร้อมแล้ว ฆราความแก่ทุกข์ก็ติดอยู่แล้ว
มรณมุข ทุกข์ ก่อนที่จะขาดใจตายลงไป ก็ทุกข์จนทนไม่ได้จึงได้ตาย ความทุกข์บีบคั้น
จนทนไม่ได้และตายไป นี่เป็นมาจากแถวแนวของกิเลสทั้งนั้น

แม้เคยทุกข์มากก็กัปกี่กัลป์แล้ว รู้หรือไม่รู้ นับได้หรือไม่ได้ก็ตาม จงเอาใจดวงที่
เป็นนักโทษให้ทุกข์เหยียบย่ำทำลายตลอดมา ซึ่งมีอยู่ในปัจจุบันในตัวของเราแล้วเป็น
เครื่องยืนยัน ว่าเป็นพื้นฐานที่วางเชื่อของกิเลส อวิชชาปจฺจุยา สงฺขารา ทั้งหมด

ไม่มีสิ่งใดพาให้สัตว์โลกเกิด มีแต่ใจดวงนี้กับเชื้อ คือพีชอันสำคัญของกิเลส ได้แก่อวิชชาที่เท่านั้นเป็นตัวผลกโสให้สัตว์โลกเกิดแก่เจ็บตายอยู่ไม่หยุดไม่ถอย นอกจากนั้นก็เป็นวิบากที่แฝงกันไปให้ตบ้างชู้บ้าง สุขบ้างทุกข์ อย่างไม่รู้ไม่ฝันเรื่อง ความทุกข์อันเป็นผลมาจากกิเลสจนได้

ทุกข์ขนาดไหนที่กิเลสเคยเหยียบย่ำทำลายเรามา ถ้าเป็นสิ่งที่ไม่ทนทานก็เป็น ผุพังไปนานแล้ว แต่ใจนี้ทนทานมาก แม้ทุกข์ขนาดไหนก็ไม่ถูกทำลายให้ฉิบหายได้ เฉพาะภพปัจจุบันร่างกายของเราเวลานี้ มันทุกข์มาเท่าไรแล้วตั้งแต่วันเกิดมาจนบัดนี้ เคยทุกข์เรื่องอะไรบ้าง เจ็บไข้ได้ป่วย เจ็บหัวตัวร้อน เป็นสิ่งที่ปรารถนาเมื่อไร บางครั้ง ถึงกับสลบไสล ในอึดภาพนี้แหละ ที่รอดตายมาได้เวลานี้ ได้มาบำเพ็ญพรตมจรย์ ประกอบความพากเพียรในการเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา บังคับจิตใจไม่ให้เป็นไปตามกระแสของกิเลส นอกจากให้เป็นไปตามกระแสของธรรมอย่างเดียวเท่านั้น ทำไม่ จะทำไม่ได้จะบังคับไม่ได้

ทุกข์เพื่อความเพียรนี้ทำไม่จะทนไม่ได้ ทุกข์เพราะกิเลสเหยียบย่ำทำลายทำไม ทนได้ เอาเทียบกันชินกปฏิบัติ บวกลบคุณหารกันให้ถึงเหตุถึงผล ให้ถึงใจแล้ว ใจมัน หากมีกำลังมาเองที่จะฮึดสู้กับกิเลส เอาจนกิเลสพังทลายไปได้ แล้วไม่ต้องถามว่ามรรค ผลนิพพานอยู่ที่ไหน ให้ดูตัวกิเลส ทำลายกิเลสที่ปิดบังมรรคผลนิพพานไว้อยู่ที่ใจของ เรานี้ มันสร้างขวากหนามขึ้นมาทิ่มแทงจิตใจของเราอยู่เวลานี้ นี่คือตัวมารตัวข้าศึก ตัว ไม่ให้มองเห็นมรรคผลนิพพานได้เต็มตาเต็มใจ ก็คือกิเลสมันปิดมันบังเอาไว้ สำรอก ปอกมันออกไป กิเลสประเภทนี้หลุดลอยออกไปด้วยอุบายวิธีแห่งความเพียรประเภท นั้น กิเลสประเภทนั้นหลุดลอยออกไปด้วยอุบายวิธีความเพียรประเภทนั้น หลุดลอย ออกไปด้วยอุบายวิธีนั้น ๆ สุดท้ายหลุดลอยออกไปหมดไม่มีเหลือ เมื่อไม่มีเหลือ กิเลส แม้ตัวเดียว นิดหนึ่งก็ตาม ไม่มีมาปิดบังจิตใจแล้วถามหาหนิพพานไปหาอะไร ธรรมของ พระพุทธเจ้าไม่ใช่ทำคนให้โง่ พาคนให้โง่ พอจะถามหา มรรคผลนิพพานนี้

เราทุกข์เพราะกิเลสเท่านั้น เมื่อกิเลสหลุดลอยออกไปหมดจากใจแล้วจะเอา ความทุกข์มาจากไหน นอกจากเศษเดนของกิเลสที่เป็นธาตุเป็นขันธ์ซึ่งครองตัวอยู่เวลา นี้ ย่อมมีการเจ็บไข้ได้ป่วย เจ็บหัวตัวร้อน มีหิวมีกระหายไปตามธรรมดาของขันธ์ พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายท่านก็เป็นเช่นเดียวกับเราๆ ท่านๆ แต่สำคัญที่จิตของท่านไม่ยึดถือไม่เสวย เพียงรับทราบไปตามความจริงของขันธ์สมมุติที่แสดงอาการ ต่างๆ เท่านั้น ท่านจึงไม่แบกไม่หามไม่เป็นกังวลกับสิ่งเหล่านี้ ไม่มีขันธ์หรือสมมุติ ใด ๆ เข้าไปเหยียบย่ำทำลายจิตใจของท่านให้โง่โง่หรือล้มละลายไปได้เหมือนจิตใจ ของปุถุชนทั้งหลาย ท่านผู้สิ้นกิเลสกับผู้ยังมีกิเลสจึงผิดกันมากดังที่กล่าวมา

นี่ละเมื่อกิเลสหลุดลอยไปหมดแล้ว ไม่มีอันใดผูกมัดก่อกวนใจ ย่อมเห็นได้ชัด ๆ รู้ได้ชัด ๆ ถ้าโลกนี้ไม่เต็มไปด้วยคนบ้ากิเลสที่เป็นข้าศึกต่อธรรม คอยลบล้างธรรมเพื่อการส่งเสริมกิเลสแล้ว ก็พูดได้ชัด ๆ ว่า นี่คือนิพพานรู้ไหม จะไปหาหนีพพานที่ไหนกันอีกล่ะ ว่าอย่างนั้นเลยก็ได้

แต่โลกปัจจุบันนี้มันมีบ้ากิเลสมาก ไปพูดอย่างนั้นไม่ได้ จะเสริมคนให้เป็้นบ้าหนักขึ้น จะว่าไอนี้มันกำลังจะเป็นบ้าแล้วนะ บ้าหนีพพานอยู่อย่างนี้ อย่างนั้น สำหรับตัวมันเองเป็นบ้ากิเลสปิดหูปิดตาจนมองไม่เห็นบุญเห็นบาปมันไม่ได้ว่าตัวเอง เพราะกิเลสมันต้องตำหนิธรรม มันต้องเหยียบย่ำทำลายธรรม และต้องตำหนิคนอื่นเหยียดหยามคนอื่น มันมีอยู่ในหัวใจของผู้ใดมันต้องเป็นอย่างนั้นจนได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องระวังเพื่อไม่ให้เกิดโทษเกิดภัยแก่ผู้ใดอื่นได้ฟัง เพราะความรู้สึกในแง่หนักเบาต่างกัน

นักปราชญ์ท่านจึงคมในฝัก ท่านไม่แสดงอะไรออกมาอย่างง่ายตาย รู้อย่างเต็มใจก็ให้รู้อยู่นั้นแล เพราะธรรมชาตินี้ไม่มีความหิวความกระหาย อัดอั้นตันใจ อยากพูดอยากคุย อยากพลาหมโน้นพลาหมนี้ ความอยากเป็นกิเลส ความอยากเป็นความบกพร่อง ความหิวความกระหายคือความไม่อิ่มพอ จึงต้องอยาก เมื่อพอแล้วไม่ต้องอยาก

นี่ละมรรคผลนิพพาน อยู่ที่ใจของผู้สิ้นกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้วนั้นแล อย่าไปคิดให้เสียเวลา เวลา นอกจากวงส์ธรรมทั้งสี่นี้ ตรงนี้เป็นสำคัญ ทุกข์กับสมุทัยนี้เป็นเครื่องปิดบังจิตใจอันจะถึงนิพพานทั้งเป็นไหมมองไม่เห็น มรรคมีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น นี้เป็นเครื่องบุกเบิก เป็นเครื่องปิดกวดพวกขวากพวกหนามที่รกรุงรังภายในใจออกโดยลำดับ ๆ นิโรธ เป็นเพียงกิริยาแห่งความดับทุกข์ด้วยอำนาจของมรรคเท่านั้น เมื่อมรรคมีกำลังเต็มที่แล้ว สามารถดับกิเลสได้โดยสิ้นเชิง กิริยาแห่งกิเลสดับไปท่านเรียกว่า นิโรธ

ผู้ที่รู้ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ได้ทำหน้าที่โดยสมบูรณ์แล้วนั้นคือผู้บริสุทธิ์ ผู้บริสุทธิ์นั้นไม่มีปัญหาภายในตัวเอง เมื่อเป็นเช่นนั้นจะเป็นปัญหาให้ถามหาหนีพพานอยู่ที่ไหน นิพพานอยู่ที่นั่นที่นี้อย่างไรกัน เพราะหมดปัญหาแล้ว รู้หมดแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งสมมุติทั้งวิมุติติดตลอดทั่วถึง

ให้อาตมนี้ ความจริงอยู่ตรงนี้ ไม่ได้อยู่ตามลม ๆ แล้ง ๆ อย่าพากันไปตื่นเงาเอาให้จริงให้จัง คำพูดเหล่านี้ให้ท่านทั้งหลายจำไว้ ด้วยการปฏิบัติของท่านทั้งหลายเองอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย อย่าทำถ้อย คำพูดเช่นนี้แม้ผมตายไปแล้วก็ปีก็เดือน ท่านทั้งหลายจะกระเทือนหัวใจทันที เมื่อได้ปฏิบัติให้เห็นตามที่กล่าวมาแล้วนี้ ผมตายไปก็ปีก็ตาม คำพูดนี้จะกังวานอยู่ในหัวใจของท่านทั้งหลายที่ทรงธรรมประเภทนั้นไว้ โดยหาที่ค้านไม่ได้ นอกจากจะกราบคำพูดนี้เท่านั้น เพราะเป็นธรรมของพระพุทธเจ้าไม่กราบ

ได้อย่างไร ก็เป็นความจริงเต็มส่วนนี้ สนุทธิภูริโก มีอยู่ที่ไหน มีอยู่กับผู้ปฏิบัติ เอาให้
จริงให้จัง

ผมมีความเป็นห่วงหมู่เพื่อนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเคยพูดแล้วพูดเล่าอยู่เสมอ
เป็นอยู่ภายในจิตใจจริง ๆ เพราะเวลานี้พระปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมกำลังร่อยหรือ
เข้ามาทุกวัน ๆ ผู้ที่จะเสาะแสวงหาธรรมหาธรรมในความเป็นนักบวชนี้น้อยมาก

ตามหลักสากลนิยมคือโลกชาวพุทธเขานิยมกันว่า พระบวชมาเพื่อชำระสะสาง
กิเลส แต่เวลานี้ไม่ว่าท่านว่าเรามันกลายเป็นบวชมาสั่งสมกิเลส อาศัยเพศแห่งความ
เป็นพระนี่เป็นเหตุ ให้สั่งสมกิเลสขึ้นมาอย่างลึกลับโดยไม่รู้สึกรู้ตัว ไม่คำนึงถึงความ
เสื่อมเสียอะไรบ้างเลย จงพากันระวังให้มาก อย่าให้เป็นเช่นนั้น

อันใดเป็นกิเลสจงพยายามตัดออก ๆ อย่าเสียดาย กิเลสเป็นยาพิษ ไม่ใช่เป็นสิ่ง
ที่น่าเสียดาย เป็นชวากเป็นหนามน่าเสียดายที่ตรงไหน ธรรมต่างหากที่จะให้คุณให้
ประโยชน์ให้ความสุขความเจริญ ตั้งแต่ขั้นต่ำจนถึงขั้นสุดยอดแห่งความสุขความเจริญ
ธรรมนี้ต่างหากเป็นสิ่งที่มีความค่ามาก ยิ่งกว่าเรื่องของกิเลสประเภทต่างๆ เป็นไหน ๆ
อย่าเสียดายถ้าเชื่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ท่านนะ

อ้าว เดี๋ยวจงกรม จิตกับสติให้ติดแนบกัน เวลาจะทำสมาธิก็ให้จิตรู้อยู่กับคำ
บริกรรม ถ้าจิตยังตั้งหลักไม่ได้ให้ยึดคำบริกรรมเพื่อจิตจะได้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว มีสติ
กำกับอยู่กับคำบริกรรม อย่าลดละ อย่าเสียดาย สิ่งใดในโลกนี้มันมีอยู่แล้วตั้งเดิม ธาตุ
สี่ดินน้ำลมไฟ ต้นไม้ ภูเขา ไม่พ้นไปจากธาตุสี่ดินน้ำลมไฟ เสียดายมันหาอะไร อยาก
มันหาอะไร เราเคยดูเคยเห็นมาแล้ว ไม่ว่าจะรูปหญิง รูปชาย รูปสัตว์ รูปบุคคล รูปต้นไม้
ภูเขา ล้วนเป็นแต่เรื่องของธาตุต่าง ๆ เท่านั้น เสียดายอะไรกัน

เสียงก็เหมือนกัน กลิ่นรสเครื่องสัมผัส เป็นสิ่งที่เราเคยสัมผัสสัมพันธ์มาแล้ว
อย่างจำเจ ไม่ต้องสงสัยและเสียดาย ถ้าสิ่งเหล่านี้จะพาคนให้ประเสริฐโลกนี้ประเสริฐไป
นานแล้ว ไม่มีใครเหลือเป็นเดนให้กิเลสเหยียบย่ำทำลาย ชีร์ตเยี่ยวรดตั้งที่เป็นมาและ
เป็นอยู่นี้หรือโลกประเสริฐกันไปหมดแล้ว

ธรรมต่างหากประเสริฐ เพราะฉะนั้นจงรักสวางนธรรม จงฝึกกิเลสประเภทต่าง ๆ
ซึ่งเป็นของเดนของทิ้งแห่งปราชญ์ทั้งหลายอยู่แล้ว อย่าไปเสียดายเอามาลึ้มมาเสียมมา
เคล้าเคลียเพื่อประโยชน์อะไร เอาให้จริงจังลงที่ตรงนั้น

เวลาทำสมาธิก็ให้เป็นสมาธิ อย่าเสียดายอารมณ์ต่าง ๆ ที่กระซิบและปรู้งวด
ภาพให้ตื่นเงาตัวเองออกไป ให้มันแน่วลงไปด้วยความมีสติสืบเนื่องกันโดยลำดับ อ้าว
เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ในขณะนั้นไม่เสียดายอะไร นอกจากคำบริกรรมระหว่างจิตกับสติ
ที่สัมผัสสัมพันธ์กันอยู่เท่านั้น

ผู้ที่เคยกำหนดพิจารณาทางด้านปัญญา ก็ให้เป็นทำนองเดียวกันนี้ ตรงไหนที่จิตมีความติดติด ติดติดด้วยเหตุผลกลไกอะไร ถ้าจิตเป็นธรรมแล้วจะติดติดเพื่อความ เป็นธรรม ถ้าสติปัญญายังไม่ทันกิเลสมีอำนาจกว่า มันจะติดติดไปทางฝ่ายกิเลส เพราะกิเลสเป็นแม่เหล็กมีกำลังมากกว่าด้านธรรมะ ก็ให้ฝ่าฝืนกันต่อสู้กัน คลี่คลาย ออกไปจนเห็นเหตุเห็นผล เห็นแจ้งชัดเจนตามความจริงด้วยปัญญาแล้วจิตจะหายสงสัย และถอนตัวเข้ามาโดยลำดับลำดับ ไม่ว่ารูปลเสียงกลืนรสเครื่องสัมผัส ใจจะย้อนกลับเข้ามาในรูปขันธ์ของเรา

อันไหนเป็นตัวของเรา ดูให้ดี ดูตามความจริง อย่าดูแบบกิเลสสูงจุมกไป กิเลส เคยจุมกกว่าหนึ่งนี้เป็นเรา เนื้อเป็นเรา เอ็นเป็นเรา กระดูกเป็นเราเป็นของเรา น่ารัก ใคร่ชอบใจ แม้ที่สุดบุตรคูเต็มอยู่ในร่างกายนี้ กิเลสก็เสกสรรปั้นยอหลอกว่าเป็นเรา เป็นของเรา เป็นสิ่งที่รักสงวนทั้งหมด นี่คือน้ำจอมปลอม มันปักเสียบไว้หมดทุกแง่มุม เราหลงตามมันเสียทุกแง่มุม ไม่มีแฉะใดที่จะเล็ดลอดไปได้ เพราะกลมายาของ กิเลสมันแหลมคมยิ่งกว่าเรา

ด้วยเหตุนี้จึงใช้ปัญญาเข้าวินิจฉัยใต้สวนพินิจพิจารณา หนึ่งนั้นมันเป็นอย่างไร ยกหนึ่งนี้เป็นต้น ดูให้ดีหนังข้างนอกข้างใน ข้างนอกก็มีแต่ซี่เหงื่อซี่ไคลเต็มไปหมดแล้ว ข้างบนข้างล่างมีตรงไหนที่สะอาดสะอาด อัน น่ารักน่าชชอบน่าเป็นเราเป็นของเรามีที่ ตรงไหน ดูเข้าไปข้างในหนังเป็นอย่างไรอีก เข้าไปเนื้อเอ็นกระดูก ดูเข้าไปมีตั้งแต่ของ ปฏิภูมิลโสโครกเต็มไปหมดทั้งร่าง เหตุใดจึงไม่ละอายตัวเองหรือละอายธรรมของ พระพุทธเจ้าบ้าง ที่หลงไปยึดว่าเป็นเราเป็นของเรา มันเป็นได้อย่างไรกองปฏิภูมิลทั้งตัว ป่าช้าผิบบิเต็มหมดทั้งตัวเรา มันเป็นเราเป็นของเราน่ารักใคร่ชอบใจได้ที่ไหนกัน

นี่คือความจริง ลบล้างสิ่งจอมปลอมที่กิเลสเสกสรรปั้นยอว่าสวยงามน่ารักใคร่ ชอบใจ ว่าเป็นเราเป็นของเรา เป็นต้น ออกด้วยปัญญา เราจะเห็นแจ้งชัดเจนตามหลัก ความจริง เมื่อเห็นแจ้งชัดเจนตามหลักความจริงทั้งฝ่ายอสุภะ ทั้งเรื่อง อนิจจัง ทุกข อนาคตตา กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันประจักษ์ใจแล้วไม่ต้องบอก จิตปล่อยเอง

เมื่อหายหลงแล้วก็ไม่ยึด ความยึดเป็นผลของความหลง ความหลงเป็นเหตุ เพราะความหลงเป็นกิเลสประเภทหนึ่ง ความยึดก็เป็นกิเลสประเภทหนึ่ง เมื่อถอน ต้นเหตุแห่งความหลงด้วยสติปัญญาแล้ว ความหลงก็กลายเป็นความรู้ขึ้นมา ความยึด มันถึมมันถึถอนตัวออกมา เมื่อถอนออกมาแล้วทำไมใจไม่ติดขึ้นล่ะ

เรื่องเวทนา เอา พูดถึงเรื่องเวทนาทางกายก่อน มันมีความสุขความทุกข์เฉยๆ เกิดแล้วดับ ดับแล้วเกิด เกิดแล้วดับ อยู่อย่างนี้ตลอดมา ตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งบัดนี้

มันเป็นเราเป็นของเราที่ตรงไหน เรื่องเกิด ๆ ดับ ๆ อยู่กับจิตซึ่งไม่ใช่เป็นของเกิดดับ
มันเป็นอันเดียวกันแล้วหรือ ดูให้ดีด้วยสติปัญญา

สัญญามันซิบออกไป คีบกลานออกไปอย่างละเอียดลออ ไปปรากฏภาพนั้นภาพ
นี้ขึ้นมา สังขารก็ปรุงไปตามนั้น นี่ก็หลงเงาตัวเอง สิ่งเหล่านี้มีแต่อาการของจิต มีแต่เงา
ของจิต ออกมาจากกิเลส เพราะกิเลสกำลังเป็นใหญ่และเป็นเจ้าของครองอำนาจเวลา
นั้น แสดงอาการใจออกมาเป็นกลมาของกิเลสพาให้แสดงทั้งนั้น แก้กิเลสอัน
จอมปลอมนั้นด้วยปัญญา ให้เห็นชอบตามความจริง ว่านี่สักแต่ว่า เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ เป็นอาการหนึ่ง ๆ เท่านั้น ดูให้เห็นชัดเจน เมื่อชัดเจนแล้ว ใจจะยึดสุข
ทุกข์เฉย ๆ นั้นว่าเป็นเรา จะยึดสัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นเราเป็นของเราได้อย่างไร

พิจารณาแต่รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสสัมพันธ์ต่าง ๆ เรื่อยมาโดยลำดับ
ด้วยปัญญาที่ต้อนเข้ามา ๆ กิเลสหาที่หลบซ่อนไม่ได้เข้ามาสู่ร่างกาย ก็รื้อร่างกายนี้ออก
ให้เห็นทุกสัดทุกส่วน เนื้อ หนัง เอ็น กระดูก ตับ ไต ไล้ พุง พิจารณาให้แตกแตก
กระจายไปถึงความจริงทุกอย่าง กิเลสตัวปลอม ๆ มันจะอยู่กับความจริงได้อย่างไร
เพราะความจริงเป็นธรรม ความจอมปลอมเป็นกิเลส จะสู้ธรรมได้อย่างไร มันต้องหลบ
กิเลส หลีกไปตรงไหนไปหลบซ่อนอยู่ที่ใด เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สติปัญญาที่
ต้อนเข้าไปโดยลำดับ ๆ หาที่อยู่ไม่ได้มันก็หดตัวเข้าสู่ใจ สติปัญญาฟาดกันลงไปตรง
นั้นอีก คือเข้าไปที่ใจนั้น มันจะแสดงเป็นความอาจหาญ เป็นความสง่าผ่าเผย เป็นความ
สดใสดงงามเพียงใดก็ตาม นี่ละคือจอมกษัตริย์วัฏจักรแท้ ๆ มันอยู่ที่ตรงนั้น

จะไปอยู่ตรงไหนก็เถอะ มันก็คือกิเลสอยู่โดยดี แล้วก็สติปัญญาอยู่โดยดีนั้น
แหละที่จะทำลายสิ่งเหล่านี้ พิจารณาฟาดฟันเข้าไป จอมกษัตริย์ที่ฝังจมอยู่ในจิตแตก
กระจายหมด ไม่มีแล้วที่นี้ กิเลสไม่มีที่หลบที่ซ่อน แม้ที่สุดเข้าไปอยู่ในจิต คืออุโมงค์
ใหญ่ซึ่งเป็นที่ทำงาน เป็นโรงงานใหญ่ของมัน ก็ถูกพังทลายลงไปด้วยมหาสติมหา
ปัญญาที่ทันสมัย กิเลสพังทลายลงไปแล้วที่นี้เป็นอย่างไร ความหนักหน่วงถ่วงใจ ความ
ทุกข์ความลำบากที่เคยเป็นมาเพราะความพากเพียรนั้น มีคุณประโยชน์มากขนาดไหน
นำมาเทียบกันดูซิ ความทุกข์อันนี้กับความทุกข์ของกิเลสสร้างมามีคุณค่าต่างกัน
อย่างไรบ้าง

ความทุกข์ในการประกอบความพากเพียรแสดงให้เห็นคุณค่าธรรมอัครจรรยา
ความทุกข์ที่กิเลสสร้างมาเหล่านั้นมันมีแต่โทษให้รู้เห็นมาเป็นประจำหาคุณค่าได้ที่ไหน
เราจะเอาทุกข์ทางไหนเป็นกฎเป็นเกณฑ์ ถ้าเราเชื่อธรรมพระพุทธเจ้า ก็เอาทุกข์ในทาง
ความเพียร เอา ตายก็ตาย ไม่ตายให้รู้ นี่จึงชื่อนักกรบเพราะเอาจริงเอาจัง

มรรคผลนิพพานอยู่ในหัวใจของเรา นี่ เพราะกิเลสปิดบังไว้ที่นี้ เปิดกิเลสออกหมดแล้วไม่สงสัยมรรคผลนิพพาน สงสัยหาอะไร กิเลสเท่านั้นพาให้สงสัย อันใดก็ตามแย็บออกมาเป็นเรื่องของกิเลส ๆ เมื่อกิเลสหมดไปแล้วไม่มีอะไรแย็บที่นี้ หมดเรื่องหลอกลวงโดยประการทั้งปวง เหลือแต่เพียงชั้นห้าแสดงตามอาการของตนอยู่เท่านั้น เหมือนทางจิ้งเหลนขาด ไม่มีใครเป็นเจ้าของ

ตอณกิเลสเป็นเจ้าของนี้มันพาพิศพาเหวี่ยงไม่มีหยุดมีถอยเหมือนกังหัน พอธรรมเป็นเจ้าของธรรมไม่ยึดนี้ กิเลสเป็นเจ้าของมันยึดชั้นมันแบกชั้น พาให้แบกชั้นมันถึงหนัก ธรรมเป็นเจ้าของชั้นธรรมไม่ยึดชั้นนี้ เป็นเพียงนำชั้นเป็นเครื่องมือทำประโยชน์ อาศัยกันไปเพียงวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น พอถึงกาลที่ชั้นจะทนไม่ได้แล้วก็ปล่อยไปเสียตามหลักธรรมชาติของมัน ไม่อาลัยเสียดาย

จิตที่พอตัวแล้วยอมเป็นธรรมชาติของตัวเอง นั่นแหละผลแห่งการปฏิบัติด้วยความเด็ดเดี่ยวอาจหาญตามหลักประเพณีของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกที่ท่านพาดำเนินมา นี่คือนำทางอันถูกต้องและราบรื่นดีงาม จงยึดทางดำเนินวิธีดำเนินของท่านให้เหนียวแน่นมั่นคง อย่าให้กิเลสมีโอกาสสอดแทรกเข้ามาในวงความเพียรนี้ได้ ความพ้นทุกข์จะเป็นสมบัติอันคุ้มค่าน่าอัศจรรย์ของท่านนักปฏิบัติทั้งหลาย โดยไม่มีอะไรมาเป็นอุปสรรคได้

อย่าพากันตื่นโลก โลกนี้มีแต่ป่าช้า ตายแล้วเกิด เกิดแล้วตาย เต็มไปทุกแห่งหน ตำบลหมู่บ้าน มีเต็มไปหมดตั้งแต่ป่าช้า เราชอบนักหรือป่าช้า ถ้าไม่ชอบป่าช้าอยากจะลบล้างป่าช้า ก็จงลบล้างกิเลสตัวพาให้จับจองป่าช้านี้ออกให้หมดแล้วก็หมดปัญหาไปเอง อยู่ไหนอยู่เถอะที่นี้ ความทุกข์ที่แสนทรมาณมาด้วยความเพียรนั้นหมดปัญหาไม่ได้ทุกข์ต่อไปอีกแล้ว

นี่ผลงานของศาสนามีวันจบสิ้นลงได้อย่างนี้ เมื่อถึงขั้นสำเร็จโดยสมบูรณ์แล้ว วุสิต์ พุทธุมจรรย์ เสรีจกิจทุกอย่าง บรรดางานที่ถอดถอนหรือต่อสู้กับกิเลสเสร็จสิ้นลงแล้วโดยสมบูรณ์ ส่วนงานภายนอกงานโลกงานสงสาร เกิดมาก็ได้ทำงานมาโดยลำดับลำดา จนถึงวันตายก็ไม่ปรากฏว่างานนั้นสิ้นสุดลง จำต้องตายอยู่กับงาน ตายอยู่กับความหวังไข้วพันตลอดไปหาที่สิ้นสุดยุติไม่ได้

อย่าไปวาดภาพว่าผู้นั้นจะมีสุขคนนี้จะมีความสุข คนนั้นมั่งมีศรีสุข คนนั้นมียศถาบรรดาศักดิ์สูง มีหน้ามีตาสง่าผ่าเผย มีความสุขความเจริญ หน้าของเราก็มี แต่ก็ไม่พ้นจากทุกข์ ถ้ากิเลสเหยียบหัวใจอยู่แล้วหน้าใครก็หน้าเถอะ วิชาใดที่เรียนมาก็เรียนมาเถอะ มันเป็นเครื่องมือของกิเลสให้ทำลายตนเองและคนอื่นได้เป็นอย่างดี ถ้าไม่มีธรรมเป็นน้ำเชื่อมหรือเป็นเบรคห้ามล้อไว้

เราสงสัยที่ตรงไหน ความทุกข์ในชั้นนี้ในจิตของคนมีกิเลสมันราบเหมือนหน้ากลองนั้นแล คือเป็นทุกข์เหมือนกันทั่วโลก จะเป็นสัตว์เป็นคนในชาติขึ้นวรรณะใดตามสมมุตินิยม มีฐานะสูงต่ำขนาดไหน เงินทองข้าวของมีจำนวนมากน้อยเพียงไร นั้นเป็นเพียงวัตถุอันหนึ่งๆ ต่างหาก ส่วนกิเลสมันไม่ได้ขึ้นอยู่กับนั้น มันไม่ได้ไปสนใจกับสิ่งนั้นๆ แต่มันสนใจกับหัวใจคนหัวใจสัตว์เท่านั้นเป็นที่เหยียบย่ำทำลายให้สนุกสนานของมัน จงพากันรู้ชัดที่ตรงนี้ เอาตรงนี้ให้มันแหลกแตกกระจายลงไปแล้ว ไม่ต้องถามเรื่องความสุขความเจริญเป็นอย่างไรบ้าง นิพพานเป็นอย่างไรบ้างดังที่กล่าวมาแล้ว

จงพากันตั้งใจอย่างจริงจัง สมเจตนาที่ผมทุ่มเทบรรณธรรมทุกชั้นทุกภูมิแก่หมู่แก่เพื่อน เพราะอยากให้เห็นของประเสริฐเลิศเลอนี้ เต็มใจมันกำลังเห็นกิเลสเป็นของเลิกละ ความขี้เกียจขี้คร้านมันก็เลิกละ ความอ่อนแอมันก็เลิกละเวลานี้ เพราะเป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด ความจับจดไม่จริงไม่จัง เหลาะแหละคลอนแคลน ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นเรื่องของกิเลส จึงกลายเป็นสิ่งเลิกละไปตามมันหมด

ทั้งๆ ที่กำลังเดินจงกรมทำความเพียรอยู่นั้นแหละ กิเลสมันจูงจุมกไปเที่ยวก็ทวีก็ไม่รู้ ครั้นกลับมาก็ไถ่เอาทุกข์มาเผาหัวใจเจ้าของจุมกนั้นแหละให้ร้อนเป็นฟืนเป็นไฟไป นั่งภาวนาอยู่มันก็ไถ่เอาของดีไปกินหมด ตับ ไต ไส้ พุง ไม่มีเหลือ ถ้าพูดกันแบบวัตถุแล้วนักปฏิบัติเราไม่มีตับไตไส้พุงกันละ กิเลสเอาไปกินเรียบทั้งๆ ที่กำลังทำสมาธิภาวนาอยู่นั้นแหละ มันมาทำงานแทนความเพียรอยู่ที่ตรงนั้นแล ธรรมเลยเข้าแทรกไม่ได้ มีแต่ลมแต่แล้งว่าตนทำความเพียร ส่วนเนื้อหนังของดีกิเลสเอาไปกินหมด

นี้ได้เทศน์ทุกแห่งทุกมุม กลมหายของกิเลสเป็นอย่างไรนำมาพูดหมด เพราะได้เคยต่อสู้กันมาแล้ว จึงกล้าพูดว่าไม่มีอันใดแหลมคมยิ่งกว่ากิเลสในไตรภพนี้ และในขณะเดียวกันไม่มีอะไรแหลมคมยิ่งกว่าธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องปราบกิเลสให้ราบลงไป พระพุทธเจ้าปราบกิเลสให้ราบลงไปด้วยธรรม สวากปราบกิเลสให้ราบลงไปด้วยธรรม นอกนั้นไม่มีอะไรที่กิเลสจะกลัว ให้พากันเอาจริงเอาจังอย่าเหลาะแหละ ให้ยึดหลักไว้

การอยู่ด้วยกันไม่เป็นของแน่นอนนะ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา บอกอยู่ทุกขณะทุกเวลาลำเวลา ย่อมมีการพลัดพรากจากกันไปทั้งเป็นทั้งตายเป็นได้ทุกแห่งทุกมุมทั่วโลกธาตุไม่มีจุดมีตอนที่ตรงไหนละ เวลามาทิ้งครูบาอาจารย์จงฟังให้ถึงใจ อย่ามาฟังสักแต่เอาชื่อเอานามเอาไปจับจ่ายขายกินซึ่งมีเยอะนะ โลกามิสเหยียบย่ำทำลายเสียแหลก ธรรมไม่มีเหลือภายในใจเลย เป็นประโยชน์อะไรคนประเภทนั้นพระประเภทนั้น พระที่เป็นประโยชน์ทรงคุณค่าคือพระมีธรรมในใจ เอา อดๆ ไปเถอะ จนๆ ไปเถอะ ให้จนแบบ

พระจนแบบนักธรรมะไม่ตาย มีความสุขความสบายในจิตใจนั้นเป็นพอ บ่อความสุข
จริง ๆ แล้วอยู่ที่ใจ อย่าเข้าใจว่าอยู่ที่ไหน อย่าวาดภาพลอกตัวเอง
เอาละการแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๔
 เดินตามครู

พื้นเพของจิตใจทั้งสัตว์ทั้งบุคคล เป็นสิ่งที่สกปรกรกรุงรังอยู่ด้วยเชื้อแห่งวิภูจักรวิภูวน รากเหง้าเคำมูลของวิภูจักรวิภูวนมีอยู่ในจิตใจของสัตว์และบุคคลเหล่านั้น แท้จริง ไม่มีในที่อื่นใด อากาศกว้างแสนกว้างไม่มีประมาณ แผ่นดินหนาขนาดหนาหาสิ่งเทียบไม่ได้ แม่น้ำมหาสมุทรลึกแสนลึก กว้างแสนกว้าง กิเลสทั้งมวลไม่ไปก่อความรกรุงรังใสในสถานที่ดังกล่าวเหล่านั้นเลยแม้ตัวเดียว เพราะไม่เหมาะสมกับสิ่งเหล่านั้น

สิ่งที่เหมาะสมกันก็คือใจ เพราะฉะนั้นสัตว์และมนุษย์ เฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์เรา จึงต้องยอมรับสิ่งเหล่านั้นอย่างเปิดเผย ปิดกั้นไม่อยู่ ทั้งฝ่ายเหตุคือกิเลสที่พาให้แสดง ทั้งฝ่ายผลคือสุขแลทุกข์ที่แสดงออกทางกาย วาจา ใจ เรื่อยมา การคาดการณ์เกิดการตาย ตายเกิดการตายสูญ คาดเท่าไรจึงไม่มีถูกต้องตามหลักความจริง จะคาดไปตั้งกับตั้งกัลป์ก็เช่นเดียวกับเราหารอยเท้าของสัตว์บนอากาศนั้นแล เพราะไม่มีสัตว์ตัวใดจะไปเหยียบเป็นร่องรอยไว้ตามอากาศ นอกจากตามพื้นที่ที่สัตว์ควรเดินได้เท่านั้นจึงจะเห็นร่องรอย

การคาดเชื่อกิเลสที่พาให้สัตว์เกิดการตายซึ่งฝังอยู่ในจิตนั้น ไม่ใช่คน ไม่ใช่รายนก พอจะมองเห็นหรือคาดคิดให้ถูกได้อย่างง่ายดาย แต่เป็นนามธรรมที่จะมองเห็นและตัดขาดได้ด้วยสติปัญญาเป็นขั้นๆ เท่านั้น พระพุทธเจ้าจึงประกาศศาสนธรรมไว้เป็นแบบฉบับสำหรับทดสอบแยกแยะกิเลสทั้งมวลให้เห็นตามความจริง และสลัดตัดขาดออกจากใจได้ ใจจึงเป็นพื้นฐานอันควรเกิดควรรออยู่ของกิเลสและบาปธรรมทั้งมวล การพิสูจน์ทั้งกิเลสทั้งธรรมจึงพิสูจน์ลงที่ใจ ไม่มีที่อื่นเป็นที่พิสูจน์และเห็นจริง

ตามปกติของสามัญชนเราจะไม่มีทางรู้ได้และไม่มีทางที่จะพูดได้ด้วยว่า จิตนี้สกปรกรกรุงรังกับสิ่งนั้นๆ และสิ่งนั้นทำให้เป็นทุกข์อย่างนั้น เพราะไม่มีเครื่องมือสอดส่อง ไม่มีเครื่องมือทดสอบ นอกจากธรรมเท่านั้นเป็นเครื่องทดสอบ

ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีศาสดาแนะแนวทางเป็นลำดับมา เฉพาะอย่างยิ่งองค์ปัจจุบันที่โลกชาวพุทธถือว่าเป็นองค์สุดท้าย ร้อนๆ เพราะต้องยึดกาลสถานที่ตามวิสัยของโลก ซึ่งผิดกับธรรมในหลักธรรมชาติอันเป็นความจริงอยู่มาก หลักธรรมอันเป็นความจริงนั้นไม่มีกาล ไม่มีสถานที่ คำว่าพระพุทธเจ้าทั้งหลายนั้นก็แยกออกมาพูดตามสมมุติเท่านั้น หลักธรรมชาติแท้ๆ คือองค์ศาสดาหรือองค์พระพุทธเจ้าเท่านั้นพูดไม่ถูก แต่ผู้ปฏิบัติกำจัดกิเลสภายในใจให้กระจายออกไปแล้ว ธรรมชาตินี้ผู้นั้นก็สามารถรู้ได้เองโดยไม่ต้องไปถามผู้หนึ่งผู้ใดเลย แม้พระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะปรินิพพานนานกัปกัปปันไม่

ถ้ามองตาม คำว่าผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเราตถาคตนี้ เป็นธรรมประกาศตัวของผู้เห็นธรรมนั้นว่าได้เห็นตถาคตทุกๆ พระองค์ ไม่ต้องพูดเฉพาะตถาคตเพียงองค์เดียว คือ ศาสดาของเราองค์เดียวนี้เลย เพราะตถาคตทั้งหลายเหมือนกันด้วยความบริสุทธิ์ด้วยหลักธรรมชาตินี้

หลักธรรมชาตินี้เราจะพูดว่ามีอยู่เหมือนโลกทั่วไปก็กลายเป็นโลกเสีย ว่าสูญสิ้นไปก็ไม่ใช่ฐานะของธรรมชาตินี้จะเป็นอย่างนั้นได้ หากจะพูดพอคาดได้ ธรรมชาตินี้อยู่ท่ามกลางที่โลกไม่สมมุติกัน จิตที่บริสุทธิ์แล้วย่อมเป็นเช่นนั้น ย่อมไม่อยู่ในสมมุติว่าสูญไปหรือมีอยู่ แต่อยู่ท่ามกลางที่โลกไม่สมมุติกัน หรือที่โลกเอื้อมไม่ถึง

ด้วยเหตุนี้การพิสูจน์เรื่องการเกิดการตายแบบสามัญทั่วไปนั้น จะพิสูจน์จนวันตายหรือก็กำกวมก็กลับ ก็เหมือนกับเที่ยวดูรอยเท้าของสัตว์บนอากาศนั่นแล หาความหมายไม่ได้ เสียเวล่ำเวลาเปล่าๆ ฉะนั้นงานที่จะให้รู้จริงเห็นจริงในธรรมที่กล่าวมานี้ จึงเป็นงานใหญ่โตรโหน่ง ยากลำบากหรือหนักยิ่งกว่างานอื่นใดบรรดาที่โลกทั้งหลายเคยทำกันมา ดังพระพุทธเจ้าทรงเสาะแสวง หรือทรงบำเพ็ญพระบารมีมาเท่านั้นเท่านั้นกับซึ่งเป็นปริยาย ถ้าเป็นต้นไม้ก็เปรียบได้กับกิ่งก้านสาขาดอกใบของไม้ต้นนั้นไม้ใช้รากแก้วอันสำคัญ รากเหง้าเค้ามูลของบารมีที่จะยังใจให้มีความเจริญรุ่งเรืองเต็มที่ก็เหมือนกัน ได้แก่ จิตตภาวนา นี่เป็นหลักสำคัญมาก แต่เป็นธรรมเกี่ยวโยงแยกกันไม่ออก การให้ทาน การรักษาศีล ออกไปจากอวัยวะต้นไม้นั้นเดียวกัน คือออกจากจิตดวงเดียว

เมื่อสรุปเพื่อให้รู้ให้เห็นองค์ตถาคตอย่างแท้จริงในหลักธรรมชาติ ที่กล่าวว่าตถาคตทั้งหลายนั้นคืออะไรอยู่สถานที่ใดนั้น ต้องรวมลงในจิตตภาวนา นี้แลเข้าในจุดที่ว่า ศาสนธรรมเป็นเครื่องชักฟอกสิ่งสกปรกกรกรุ่งทั้งหลายภายในจิตใจออกด้วยศรัทธาธรรม วิริยธรรม ขันติธรรม สติธรรม ปัญญาธรรม เป็นต้น

เมื่อธรรมมีมากน้อยซึมซาบเข้าถึงใจ ย่อมเป็นเครื่องสนับสนุน เป็นเครื่องชักฟอกใจโดยลำดับ สิ่งทั้งหลายที่สกปรก เคยมีติดปิดหัวใจมาเป็นเวลานานและหนาแน่นเพียงไร ก็ค่อยจางออกไปๆ เพราะอำนาจแห่งธรรมที่แทรกเข้าไปไม่หยุดไม่ถอย ด้วยอำนาจแห่งความเพียรเป็นสำคัญ

ดังนั้นงานจิตตภาวนาจึงเป็นงานสำคัญมาก เพราะเป็นงานที่จะให้ถึงจุดสุดยอดแห่งความจริงทั้งหลายทั้งภายในและภายนอกทั่วโลกแดนดิน ตลอดไตรโลกธาตุจะมารวมอยู่ในจิตนี้ ผู้ไปเกิดในปรโลก ภพไหนต่อภพไหนในสามภพนี้ มีก็กำเนิดนับไม่ถ้วนก็คือจิตดวงนี้เป็นตัวยื่นโรงกาให้เกิด เพราะฉะนั้นเวลาปฏิบัติกำจัดกิเลสลงไปโดยลำดับภายในจิตนี้ กิเลสจึงรวมตัวเข้าไปสู่จิตดวงนี้ ที่จะรู้จะเห็นอย่างเปิดเผยขึ้นกับตัว

ที่เรียกว่า **สนธิภูจิวโก** งานนี้จึงเป็นงานใหญ่โตมาก ดังพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญมา ที่เคยได้อธิบายหลายครั้งหลายหนแล้ว ทรงสละเป็นสละตาย ทรงถวายชีวิตเพื่อธรรม เพื่อความเป็นศัสตราของพระองค์ และเพื่อความเป็นศัสตราของโลก จนกลายเป็นศัสตราของโลกขึ้นมาเพราะความพากเพียร

ถ้าจะเทียบก็เหมือนโลกธาตุนั้นแหละ เพราะไม่มีใครทำได้ดังพระองค์ งานที่พระองค์ทรงทำคืองานเช่นไร คือ งานรื้อภพหรือชาติ รื้อวัฏสงสาร รื้อวัฏจักร รื้อวัฏวนออกจากพระทัย เป็นงานหนักขนาดไหนเราทราบกันอยู่แล้ว เบื้องต้นพระองค์ทรงเจริญอานาปานสติอย่างจริงจัง เป็นตายไม่ทรงคำนึง ขอให้รู้แจ้งแทงทะลุลงหนาป่าทิบ คือกิเลสภายในพระทัยเป็นที่พอพระทัย สุดท้ายก็สำเร็จดังพระทัยหมาย กลายเป็นศัสตราของพระองค์อย่างเต็มภูมิ และเป็นศัสตราผู้สื่อนามของโลกด้วยการประทานพระโอวาทแก่บรรดาสัตว์ผู้ควรแก่ธรรมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ พวกเราทั้งหลายได้เทศน์และปฏิบัติตาม พอมองเห็นเหตุเห็นผลเห็นอรรถเห็นธรรมบ้าง เหมือนแสงหิ่งห้อยก็ยังมี

อ้าว ที่นี้สรุปเข้ามาหางานที่พระองค์ประทานแก่นักบวชอย่างพวกเรา คืองานเช่นไร งานเหล่านี้พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายได้ทรงดำเนินและดำเนินมาแล้วอย่างไร ท่านจึงตัดดวงเอามรรคผลนิพพาน ผ่านพ้นโลกวัฏจักรไปได้ นับจำนวนไม่น้อย เฉพาะสาวกของพระพุทธเจ้าของเราเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น ก็มีจำนวนมากเกินกว่าที่เราจะนับอยู่แล้ว

ท่านเหล่านี้ คือท่านผู้ตัดดวงเอามรรคผลนิพพานเต็มเม็ดเต็มหน่วย พ้นจากโลกวัฏวนนี้ไปได้ กลายเป็นวิวิจจกรวิวิจจิต ไม่หมุนแล้ว งานของท่านคืองานเช่นไร นี้แหละที่ว่างานใหญ่โตของนักบวชเรา เราอย่าเห็นอย่าสำคัญว่างานอื่นๆ เป็นงานของพระ เป็นงานเนื่องงานหนึ่งของพระจริง ๆ ไม่มีอะไรเป็นเนื้อเป็นหนังเป็นงานอันแท้จริงที่จะพาให้เห็นเหตุเห็นผลเห็นอรรถเห็นธรรมและรู้แจ้งแทงทะลุไปโดยลำดับได้

นอกจากงานจิตตภาวนา

จิตตภาวนานี้แหละ คืองานของพระโดยตรง พระพุทธเจ้าแลสาวกประเสริฐเลิศโลก เพราะงานจิตตภาวนานี้แหละ แต่งานจิตตภาวนาธรรมนั้นจะอย่างไรจึงจะถูกตามเป้าหมายของงานจิตตภาวนา และชิ้นส่วนของงานที่ทำและผนวกกันเข้าเป็นจิตตภาวนานั้นคืออะไรบ้าง เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ เป็นต้น เหล่านี้แหละที่พระพุทธเจ้าและอุปัชฌาย์ทรงมอบและมอบให้กุลบุตร ยึดไปประกอบเป็นองค์จิตตภาวนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันคือพวกเรา ทรงมอบกรรมฐานห้าเหล่านั้นให้เป็นหน้าที่ของอุปัชฌาย์ เพื่อฝึกอบรมสังฆวิฑริกของตนในขณะบวชและเวลาต่อไปโดยย่อ พอเหมาะกับ

กาลเวลาที่มีน้อยกว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ เพียงเท่านั้นก่อน จากนั้นก็ชี้แจง กระจายไปถึงอาการ ๓๒ ซึ่งมีอยู่ในร่างกายของเราจนตลอดทั่วถึง

ทั้งดินทั้งน้ำทั้งลมทั้งไฟ คลี่คลายชุดคันดูสิ่งอันเป็นที่ชุ่มชื้นของวิภูจิต ได้แก่ กิเลส มันแทรกสิงอยู่ทุกขุมขน แทรกสิงอยู่ทุกอวัยวะ ไม่ว่าส่วนหยาบส่วนละเอียด แทรกสิงอยู่ในธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่เรียกว่ากอรูป ตั้งแต่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อย อาหารใหม่ อาหารเก่า แทรกไปหมด กิเลสยึดครองว่าเป็นเราเป็นของเราทั้งสิ้น

ส่วนใดสะอาดอันใดสกปรก กิเลสไม่สนใจ ไม่หมუნพวงมลัยของจิตเข้าไปสู่จุด นั้น เพราะจะเป็นข้าศึกต่อตนคือกิเลสเสียเอง จึงเหมาเอาหมดว่าเป็นเราเป็นของเรา นี้ ส่วนหยาบกิเลสก็จับจองเอาไว้หมด

ส่วนละเอียด เวทนา สุข ทุกข์ เฉยๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มันก็จับจองว่า เป็นเราเป็นของเราไปหมด สัญญา สังขาร วิญญาณ กิเลสแทรกไว้หมด กำอำนาจไว้ หมด เมื่อเป็นเช่นนั้นเราทุกคนเป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด หาเราอย่างแท้จริงคือเราแบบ อิสระโดยธรรมมีที่ไหน มีแต่เราของกิเลสทั้งนั้น เวลาจะปฏิบัติธรรมเพื่อฆ่ากิเลส กิเลสก็ถือเอาเราเป็นตัวประกันให้อยู่ข้างหน้าเสีย เมื่อจะจ้อศัตรารัฐเข้าไปสู่ตัวกิเลส ก็ไปเจอแต่เราเสีย คือกิเลสมันเอาชนั้ทั้งห้านี้มาบังหน้าไว้เสีย ว่านี่คือเรานี้คือของเรา ถ้าจะชำระสะสางตรงไหนก็กลัวเราจะกระทบกระเทือน กลัวเราจะลำบากเพราะกิเลสมัน เอาสิ่งเหล่านี้เป็นตัวประกันไม่ให้ทำลายมันได้ มันอยู่จากหลัง

เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงต้องได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่เต็มฐาน มีวิธีการ มีหลัก วิชาเป็นเครื่องกำจัด เป็นเครื่องรบราฆ่าฟัน เป็นเครื่องต่อสู้กัน ดังพระพุทธเจ้าทรง ดำเนินและสั่งสอนไว้แล้ว จึงให้แยกให้กระจายสิ่งเหล่านี้ออกด้วยสติปัญญา ตามจุดที่ กิเลสมันที่ยึดจับจองเอาไว้ เช่น ผมก็ของเรา ขนก็ของเรา เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเราเป็นของเรา

ในเบื้องต้นใช้คำบริกรรม จะบริกรรมบทใดก็ตาม เพื่อจิตจะได้มีความสงบ ยับยั้งตั้งตัวได้ไม่แส่สายอันเป็นเรื่องของความไม่แน่ใจ ใจเรรวนกระสับกระส่าย จึงต้อง ทำจิตให้สงบ เมื่อจิตมีความสงบแล้วใจก็แน่วแน่ ในวาระต่อไปก็พิจารณาแยกแยะดูสิ่ง เหล่านี้ที่เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด นับแต่ผิวหนังเข้าไปถึงอาการต่างๆ ของร่างกายด้วย สติปัญญา เพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงเป็นลำดับไป นี้เรียกว่างานของพระ สมฐานะ สมเพศ สมความหมายมันปั่นมือว่ามีว่าบวชมาฆ่ากิเลส งานเหล่านี้แลคืองานฆ่ากิเลสตามทาง ศาสดาและพระสาวกท่านดำเนินมา

จงพิจารณาให้เห็นทั้งภายนอกว่า ที่ว่าเราว่าของเรานั้น อะไรเป็นเราอะไรเป็นของเรา พิจารณาซุดค้นลงไปจนเห็นความจริงความปลอมในชั้นนี้และหายสงสัยไปโดยลำดับ นี่คือการค้นหาความจริงเข้าไปทำลายสิ่งจอมปลอมทั้งหลาย ที่ว่านั่นเป็นเรานี้เป็นของเรา เป็นต้น แยกแยะดูตามความจริงของสิ่งนั้น ๆ ความเป็นจริงนี่คือธรรมชาติของจริง เข้าไปทำลายสิ่งจอมปลอมทั้งหลายที่กิเลสยึดครองอยู่นั้น และปล่อยวาง ๆ ไปตามลำดับที่รู้ที่เข้าใจ คำว่าปล่อยวางก็หมายถึงการทำลายความยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิดอันเป็นเรื่องของกิเลสปกเสียบเอาไว้แล้ว

งานเหล่านี้จึงไม่ใช่งานเล็กน้อย ผู้ปฏิบัติจึงต้องทำหน้าที่ของตัวอยู่ตลอดเวลาไม่มีอิริยาบถ ยืนเดินนั่งนอน เว้นแต่หลับ ก็ต้องทำงานด้วยการบริการหรือการพิจารณาตามขั้นตามภูมิของจิต ถ้าจิตยังไม่สงบ ก็ทำจิตให้สงบด้วยคำบริกรรมบทใดก็ได้ตามความถนัดในอิริยาบถต่างๆ ไม่ลดละทอดย

ผู้มีความสงบที่ควรใช้ปัญญาที่ใช้ปัญญาตามขั้นของปัญญานั้น ๆ ปัญญาทำการแยกแยะคลี่คลายดูให้เห็นกองธรรม และกองกิเลสภายในภายในชั้นนี้ ความจริงสิ่งเหล่านี้มันไม่ได้หนาแน่นมันคงอะไรเลย มีแต่ความเปลี่ยนแปลงแปรปรวน ความแตกความพังทลายอยู่ทุกอาการอยู่ทุกระยะ แต่กิเลสมันไม่ยอมให้เห็น มันปกเสียบลึกลงถึงขั้นนิจุจ ขั้นสุข ขั้นอนตตตา แม้ทุกส่วนของร่างกายจะแปรอยู่ตลอดเวลา มันก็หน้าด้านหาญสู้ธรรมว่าเป็นนิจุจ ของเที่ยงถาวร ทุกข์เต็มตัวมันก็ว่า สุข อนตตตาเต็มตัวมันก็ปกเสียบลงไปว่า เป็นอนตตตา เป็นเราทั้งสิ้น ซึ่งล้วนแต่สิ่งจอมปลอมที่แทรกสิงอยู่ในชั้นในจิต

สิ่งที่แทรกสิงอยู่นี้แลคือภัยของจิตแท้ ไม่ใช่สิ่งใดเป็นภัยของจิต อย่าไปมองดินฟ้าอากาศหรือที่ไหน ๆ ว่าเป็นภัย คือสิ่งเหล่านี้เท่านั้นเป็นภัยของจิต ผู้ปฏิบัติจึงต้องค่อยซึ่ซุดค้นลงไปตามสิ่งที่เป็นภัยมันแทรกซึมอยู่ นี่ยึดตรงไหนเป็นทุกข์ตรงนั้น ความยึดถือเบาบางลงไปเท่าไร ความทุกข์ก็เบาบางลงไปตาม ๆ กัน ขณะเดียวกันความสุขก็เริ่มมีขึ้น ทุกข์เป็นผลของกิเลสความยึดความสำคัญมั่นหมาย ทำให้รักชอบเกลียดโกรธต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมดพาให้เป็นไป จึงต้องอาศัยการคลี่คลายพิจารณาอยู่ไม่ลดละทอดย จนกระทั่งรู้แจ้งตามหลักความจริงในส่วนใด เช่นรู้แจ้งในรูปชั้น ความจอมปลอมของกิเลสที่ยึดครองก็สลายตัวลงไป เหลือแต่ความจริง

รูปชั้นก็ทราบว่ารूपชั้นตามหลักความจริง ไม่ยึดมั่นถือมั่น ความหนักหน่วงถ่วงจิตใจที่เคยเป็นมาก็ถอนตัวออกมาเป็นชั้น ๆ นี่แรงงานของผู้จะรื้อภพหรือชาติรื้อวิภวสังสารซึ่งเต็มอยู่ภายในใจ พิจารณาอย่างนี้ต้องรื้อถอนแบบนี้ เกี่ยวกับรูปชั้นคือกายเรา เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้นแต่ละอย่าง ๆ ละเอียดเข้าไป

โดยลำดับที่มันปักเสียบไว้อย่างลึกลับ ผิงจมอยู่ภายในจิต มันบังคับให้ว่าเป็นเราเป็นของเราทั้งนั้น

จงพิจารณาแยกแยะให้เห็นตามความจริงของสิ่งนั้น ๆ ซึ่งมีแต่ความเกิด ความดับอยู่เป็นประจำ ทุกข์ก็เป็นเพียงทุกข์ซึ่งเป็นความจริงอันหนึ่ง สุขเกิดมาก็สักแต่ว่าเป็นความจริงอันหนึ่งแล้วก็ดับไป ๆ ขึ้นชื่อว่าสมมุติแล้วไม่มีอะไรที่จะคงเส้นคงวา อยู่ในกฎของอนิจจัง ทุกข์ อนตตาทั้งสิ้น จะยึดเป็นตัวเป็นเราเป็นเขาเป็นของเราของเขาได้อย่างไร หากที่ไว้ใจได้อย่างไรกับสิ่งที่หมุนตัวอยู่ด้วยกรรมของอนิจจัง ทุกข์ อนตตา เช่นนี้ มันเหมือนฟุตบอลกลิ้งไปกลิ้งมา ด้วยความแปรสภาพ หากความยั่งยืนแน่นอนได้อย่างไร

จงพิสูจน์เข้าไปด้วยสติปัญญา ชั้นนี้เป็นชั้นปัญญา จงพิจารณาให้เห็นมันออกมาจากไหน ทุกขเวทนาทางกายอาศัยกายเกิดขึ้น แต่ไม่ใช่กาย สุขเกิดขึ้นก็ไม่ใช่กาย มันเป็นเวทนาของมันต่างหาก อุเบกขาเกิดขึ้นภายในกายก็ไม่ใช่กาย มันเป็นความจริงอันหนึ่ง ๆ ที่ปรากฏขึ้นแล้วดับไป ๆ ทั้ง ๆ ที่ร่างกายยังไม่ดับ แต่สิ่งเหล่านี้มีการเกิดดับอยู่เสมอ เช่น นั่งนานก็เกิดทุกข์ พอเปลี่ยนอิริยาบถมันก็หาย แน่ ๆ อาการที่แสดงเหล่านี้แลคือความเกิด ความดับของมัน นี่พูดถึงเวทนาทางกาย

เมื่อพูดถึงเวทนาทางกายแล้ว มันก็ไม่พ้นที่จะเข้าสู่เวทนาทางจิต เพราะจิตมีความกระเพื่อมตัวออกมา สำคัญมันหมายในสิ่งใดที่ขัดกับความต้องการของตน มันก็เป็นทุกข์ขึ้นมา ถูกกับความต้องการของตนก็แสดงความรื่นเริง อันเป็นเรื่องความลืมหืมภายในจิตขึ้นมา มันไม่ใช่ของดี มันเป็นของจอมปลอมด้วยกันทั้งสองอย่างนั้นแล ถ้าปัญญาได้พิจารณาลงไปแล้ว จะเห็นความจอมปลอมมันมีอยู่รอบจิต ไม่ว่าจะเกิดทางสัญญา ไม่ว่าจะเกิดทางเวทนา เกิดทางสังขาร เกิดทางวิญญูณ มันล้วนแต่ของจอมปลอมทั้งนั้น เพราะเจ้าจอมปลอมเป็นผู้ผลิตขึ้นมาให้ยึดให้ถือให้สำคัญมันหมาย

สติปัญญามีเท่าไรทุ่มลงไปให้เห็นตามหลักความจริงอันนี้ สิ่งเหล่านี้จะแจ้งชัดขึ้นภายในปัญญาของผู้ปฏิบัตินั้นแล เมื่อแจ้งชัดตรงไหนแล้ว จำเป็นอะไรจะต้องไปดูอีกพิจารณาอีก ความแจ้งชัดเต็มที่แล้วนั้นจะหาอะไรมาแทรกอีกได้อย่างไร เพราะเต็มที่แล้วในขั้นนี้ เต็มที่แล้ว ๆ เข้าไปโดยลำดับ ๆ ที่นี้เราจะหาบุญหาบาปที่ไหนละ เมื่อไล่กันเข้าไป ทะล่อมกันเข้าไป ก็เลสทั้งมวลที่จับจองตัวของเราให้หนาแน่นยิ่งกว่าภูเขา ทั้งลูก ได้ถูกทำลายลงไปด้วยสติปัญญาแล้ว ขาดวรรคขาดตอนไปเป็นลำดับและรู้ชัดประจักษ์ใจ จนกระทั่งกิเลสชนิดละเอียดรวมตัวเข้าไปสู่จิตแห่งเดียว

แล้วทำการฟาดฟันหันแหลกแตกกระจายกันตรงนั้นอีก เป็นแต่กิเลสประเภทจอมกษัตริย์มันอยู่ตรงนั้น จอมกษัตริย์วิภูจักรรวมตัวเข้าไปอยู่จิตนั้นแห่งเดียว เพราะ

ถูกตัดสะพานเชื่อมโยงกับสิ่งภายนอกหมดแล้ว สิ่งเชื่อมโยงกับชั้นทั้งห้าก็ถูกตัดเข้าไปหมด เหลือแต่ธรรมชาติคืออวิชชา ก็ไม่พ้นสติปัญญาไปได้ เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นสมมุติ สิ่งเหล่านั้นเป็นกิเลส จะมาถือว่าเป็นเราเป็นของเราได้อย่างไร

เมื่อได้แยกแยะเห็นตามความจริงของมันแล้ว ต้องกระจายสูญหายไปได้ เช่นเดียวกับกิเลสอื่น ๆ ไม่มีเหลือ นั่นละที่ท่านว่าท่านทำลายภพชาติ ภพชาติอยู่ที่จิต ไม่ได้อยู่ที่ดินฟ้าอากาศ ท้องฟ้า มหาสมุทรที่ไหน การตายเกิดตายสูญ หาทีไหนไม่เจอดูที่ตรงนี้ถึงจะเจอ มันอยู่ที่จิตนี้เท่านั้น ตายเกิดก็คือเชื้ออวิชชาพาให้เกิด คำว่าตายสูญก็คือเชื้ออวิชชาลอก ความจริงมันสูญได้ที่ไหน คำว่าสูญก็คือความจอมปลอมของอวิชชาลอกสัตว์โลกต่างหากนี่

เมื่อความจริงปรากฏเต็มภูมิภายในใจแล้วจะทราบเองทุกรายไปไม่ต้องถาม พระพุทธเจ้า แม้มีที่พระองค์มาประทับอยู่ตรงหน้านี้ก็ตาม พุดแล้วสาธุ ไม่ได้ประมาท พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ท่าน ที่เราเทิดทูนสุดหัวใจอยู่แล้ว เพราะ สนฺทิฎฐิโก พระองค์ไม่ได้ทรงผูกขาดไว้เฉพาะพระองค์เดียว ไม่ว่าศาสนาองค์ใด สอนธรรมแบบเดียวกันเพื่อ สนฺทิฎฐิโก แบบเดียวกัน รู้จริงเห็นจริงภายในจิตนี้ด้วย สนฺทิฎฐิโก แบบเดียวกัน

นี่ละการรื้อภพหรือชาติด้วยงานอันสำคัญที่กล่าวมา พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายท่านตัดดวงเอามรรคผลนิพพานด้วยงานจิตตภาวนานี้ และข้ามโลกข้ามสงสารไปอย่างอัศจรรย์ ทั้ง ๆ ที่ท่านก็เป็นมนุษย์เหมือนเราท่านทำไมทำได้ กลายเป็นผู้วิเศษ วิสเหนือโลกสมมุติทั้งปวง ได้กราบไหว้ท่าน พวกเราเป็นอย่างไร ท่านดำเนินงานอย่างไร งานชนิดใดที่ท่านทรงบำเพ็ญและบำเพ็ญ บรรดาสาวกทั้งหลายจึงได้เป็นอย่างนั้น แล้วงานนั้นก็ได้มอบไว้แล้วกับเราทั้งหลาย คืองานจิตตภาวนา อันเป็นงานสำคัญที่จะรื้อภพหรือชาติให้กระจ่างแจ้งภายในจิตเช่นเดียวกับครั้งพุทธกาล ไม่ได้นอกเหนือหรือยิ่งหย่อนกว่ากันเลย ทำไมพวกเราจะทำไม่ได้ จะเป็นไปไม่ได้ จะบรรลุไม่ได้ เมื่อความพากเพียรและสติปัญญาศรัทธามีอยู่ ปฏิบัติอยู่แบบลูกศิษย์ตถาคตนะ

กาลสถานที่ไม่ใช่อุปสรรค ไม่ใช่เครื่องกีดขวาง กิเลสภายในจิตใจต่างหากกีดขวางมรรคผลนิพพาน กีดขวางทางเดินของเรา ที่จะก้าวไปเพื่อมรรคผลนิพพาน อย่าเข้าใจว่ากาลสถานที่หรือสิ่งอื่นใด บุคคลใด เรื่องใด ซึ่งอยู่ภายนอกจะมาทำการกีดขวาง ถ้าไม่ใช่ใจเป็นผู้ไปสำคัญมั่นหมาย แล้วกว่านั้นเอาเรื่องเหลวไหลต่าง ๆ มากีดขวางตัวเองเท่านั้น กาลโน้นกาลนี้จึงเสมอภาคกัน กิเลสก็เป็นประเภทเดียวกัน ธรรมเครื่องชำระหรือเครื่องปราบปรามกิเลสก็เป็นประเภทเดียวกัน คงเส้นคงวา คือ มัชฌิมาปฏิปทา ไม่มีคำว่ายิ่งไม่มีคำว่าย่อน ไม่มีคำว่าเกินไป มีแต่ความเหมาะสมทั้งนั้น ไม่ว่าจะนำมา

ปราบกิเลสประเภทใด ธรรมเหล่านั้นเหมาะสมตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน จะแตกต่างกันอย่างไรกับครั้งพุทธกาลนะ เพราะกิเลสก็มีประเภทเดียวกัน ธรรมเครื่องปราบกิเลส ก็มีประเภทเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ต้องนำมาปราบได้ กิเลสฉิบหายไปได้ ถึงความสิ้นสุดแห่งทุกข์ได้ด้วยธรรมเหล่านี้ โดยไม่มีข้อเคลือบแคลงสงสัย

แล้วใครจะเป็นผู้ปราบกิเลสที่กล่าวมาเหล่านี้ถ้าไม่ใช่เราเอง ตรงกันข้ามอย่าให้กิเลสมันปราบเราหนา ทุกวันทุกอิริยาบถส่วนมากมีแต่กิเลสปราบเราโดยไม่รู้สึกรู้ตัว เพราะมันแทรกซึมอยู่ทุกแห่งทุกหน รอบอวัยวะสกลกายภายในชั้นทั้งห้า ตลอดถึงจิต เต็มไปด้วยกิเลสที่จับจองไว้หมด เพราะฉะนั้นจึงต้องค่อยๆ ขุดคั่นหาอรรถาธิบายธรรมเข้ามาเป็นเครื่องต้านทานต่อสู้กัน จนเห็นเหตุเห็นผล เห็นความแพ้ความชนะกันจึงเรียกว่านักต่อสู้

ถ้าลงได้ต่อสู้กันแล้วต้องมีคำว่าแพ้คำว่าชนะจนได้ ต่อไปก็มีคำว่าชนะๆ ๑ ถึงชัยชนะอย่างสุดยอด กิเลสหลุดลอยออกไปจากใจหมดแล้ว ไม่มีคำว่ากิเลสเข้ามาแทรกสิงจิตใจอีกแล้ว กาลไม่มี สถานที่ไม่มี อกาลิกคืออะไร ก็คือไม่ใช่กาล อกาลิกจิต อกาลิกธรรมอยู่ที่ใจดวงเดี๋ยวนี้ ไม่มีกาลไม่มีสถานที่ การเห็นตถาคตอย่างเต็มองค์เห็นที่ตรงนี้

ไม่ถามใครให้เสียเวลาเวลา ถามทำไมความจริงเป็นอย่างเดียวกัน ถามท่านก็คือถามเราชะซี เพราะความจริงอันนี้กับความจริงอันนั้นเป็นอันเดียวกันเหมือนกัน ถ้าใช้คำว่าเหมือนก็เหมือนกัน ถ้าไม่เหมือนก็อันเดียวกัน จิตเป็นธรรม ธรรมเป็นจิต เป็นเอกภาพ

เวลามีชีวิตอยู่ ท่านเป็นพระอรหันต์อรหันต์พ้นจากโลกแล้ว เรียกว่าจิตบริสุทธิ์ก็ถูก เรียกว่าจิตก็ถูก พอผ่านจากขั้นนี้ไปแล้ว ไม่มีคำว่าจิต ถ้าจะเรียกก็เรียกว่าธรรมล้วนๆ นั้นธรรมกับจิตเป็นอันเดียวกันแล้ว ท่านว่าวิมุตติธรรม เมื่อถึงขั้นวิมุตติธรรมแล้วเป็นเช่นนั้น ประเสริฐเลิศเลอไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือน สามแดนโลกธาตุนี้มีจิตดวงเดียวเท่านั้นเป็นผู้เด่น ในท่ามกลางแห่งสมมุติทั้งหลายที่สัตว์โลกเคยจมอยู่ ท่านเหนือแล้วด้วยความบริสุทธิ์ ไม่ใช่เหนือหนีไปนอกเมฆนอกหมอก ไปอยู่อวกาศที่ไหน เหนืออยู่ตรงที่พ้นแล้วนี่แล

เหมือนขั้นกับจิตของเรา แต่ก่อนขั้นกับจิตอยู่ด้วยกัน ยึดถือกัน หลงกันวุ่นกัน พอรู้รอบขอบชิดหมดแล้วถอนความยึดมั่นถือมั่นโดยประการทั้งปวง แม้อยู่ด้วยกันก็พ้น อยู่ในขั้นก็พ้นขั้น อยู่ในขั้นก็สูงกว่าขั้น ขั้นนี้ไม่สามารถจะเหยียบย่ำทำลายจิตที่บริสุทธิ์นั้นได้แล้ว เพราะขั้นอยู่ในฐานะแห่งความเป็นสมมุติ จิตวิสุทธินั้นอยู่ใน

ฐานะแห่งความเป็นวิมุตติจิต อยู่ด้วยกันก็ไม่กระทบกระเทือนกัน ต่างอันต่างจริงต่าง
อันต่างอยู่ตามความจริงของตน

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวพูด และเชื่อในประวัติท่านอาจารย์มั่นที่ท่านแสดงไว้ เราเขียน
ประวัติท่านว่าพระสาวกบางองค์ยืนนิพพาน บางองค์เดินนิพพาน บางองค์นั่งนิพพาน
บางองค์นอนนิพพาน ตามความถนัดอัธยาศัยของท่านในวาระสุดท้ายแต่ละองค์ ๆ
เพราะเหตุไร เพราะจิตเป็นวิสุทธิจิตแล้ว ท่านจะปล่อยชั้นธัมมในวาระสุดท้าย ท่านถนัด
ตามอัธยาศัยของท่านอย่างไรท่านก็ทำได้สะดวกสบาย โดยที่ชั้นธัมมนี้ไม่สามารถเข้า
เหยียบย่ำทำลายวิสุทธิจิตของท่านให้เอนเอียงได้เลยแม้แต่น้อย

ชั้นธัมมก็เช่นเวทนาชั้นธัมม คนจะตายต้องมีทุกข์มาก ทุกข์มากก็มากอยู่ในชั้นธัมมไม่ได้
มากอยู่ในจิตท่านผู้บริสุทธิ์ เพราะพระอรหันต์ท่านไม่มีเวทนา เอาเวทนาที่โหมมาเป็น
ทุกข์ เรื่องเวทนาอยู่ในชั้นธัมมซึ่งเป็นสมมุติต่างหาก ส่วนวิสุทธิจิตนอกสมมุติไปแล้ว
เวทนาซึ่งเป็นสมมุติจะเข้าไปถึงได้อย่างไร นี่แหละหลักยืนยันทันยืนยันทันอยู่ที่จิตไม่ได้
ยืนยันทันอยู่ที่อื่นที่ใด ขอให้จิตเป็นวิมุตติก็รู้เองทุกรายไป เพียงปุณฺณจะเอาความมืดบอด
ดับเดาไปให้คะแนนพระอรหันต์ท่านก็ทำนองคนตาบอดจูงคนตาดี ใครจะยอมเชื่อและ
ยอมให้จูงละ เพียงมองดูคนตาบอดก็ปลงอนิจจังไม่ลงอยู่แล้ว จะให้พระอรหันต์มาเชื่อ
ปุณฺณคนตาบอดมันใช้วิสัยหรือ

อ้าว แต่ก่อนจิตเป็นอย่างไร เวลาเวทนาเกิดขึ้นภายในร่างกาย จิตใจกระวน
กระวายระส่ำระสายไหม ไม่ต้องบอก นอกจากกายเวทนาแล้วยังกลายเป็นจิตเวทนา
ขึ้นมาอีก เป็นทุกข์เวทนาภายในจิตอีกทีหนึ่ง จากสาเหตุแห่งร่างกายเป็นทุกข์ เช่น เจ็บ
ไข้ได้ป่วยร่างกายเป็นทุกข์ ใจก็เป็นทุกข์กระวนกระวายไปด้วย เวลาแยกกันเต็มลัดเต็ม
ส่วนไม่คละเคล้ากันแล้ว ทั้ง ๆ ที่อยู่ด้วยกันยอมทราบได้ชัดว่า นั่นคือทุกข์เวทนาภายใน
ร่างกายเกิดขึ้นอย่างนั้น ๆ แต่ทุกข์เวทนาในจิตไม่มี มีได้อย่างไรเพราะไม่ใช่ฐานะที่จะ
รับเวทนาไว้ในจิตที่บริสุทธิ์นั้นได้ นี่เป็นหลักธรรมชาติ เอาให้รู้ชั้นกปฏิบัติเรา ยืน เดิน
นั่ง นอน กิน ดื่ม พุดคุยแบบหาเหาเกาหมัดอยู่ทำไม ไม่กลัวสุนัขขี้เรื้อนหัวเราะละหรือ
ที่เราเกาหมัดแข่งมันนะ

งานนี้เป็นงานอย่างเอก หนักก็หนักเถอะ หนักเพื่อพ้นภพพ้นชาติ พ้นแหล่งแห่ง
วิภวสงสารอันเต็มไปด้วยกองทุกข์ความทรมานทั้งหลาย เราเคยหาบหามกองทุกข์เพราะ
ความเกิดตายมาแล้วไม่ควรสงสัย จิตดวงนี้แลตัวที่ถูกหมอบราบให้กิเลสขี้ขี้ย่ำตำให้
แหลกอยู่ตลอดมาด้วยความทุกข์ทรมาน แต่ไม่ฉิบหาย ก็คือจิตดวงนี้ อ้าว สติปัญญา
ฟาดฟันกระจายออก สิ่งใดที่เป็นข้าศึกต่อจิตใจ เอาให้หมดสิ้นไป แล้วแดนแห่งความ
ประเสริฐไม่ต้องถามใคร จะรู้ขึ้นตรงนั้นแล

ที่ไม่ประเสริฐพันทุกข์ไปได้ก็เพราะของเลวทราม ของรกรุงรัง ของสิ่งทรามาน คือกิเลสทั้งหลายมันเหยียบย่ำทำลายอยู่ภายในใจ หุ้มห่อจิตใจดวงประเสริฐ จนกลายเป็นสิ่งต่ำช้าเลวทรามไปตามมันเท่านั้น และดิ้นรนไปตามมันโดยไม่รู้สีกตัว ที่นี้เวลากำจัดมันออกหมดโดยสิ้นเชิงไม่มีเหลือแล้ว อะไรจะเหมือนจิตนี้ละในโลกนี้ ไม่มีอันใดเหมือน ไม่เหมือนกับอันใด คือธรรมชาติที่บริสุทธิ์ เห็นอยู่ระหว่างแห่งชั้นนี้แหละ อยู่ท่ามกลางแห่งชั้นนี้แหละ เวลาชั้นนี้สลายลงไปแล้วไม่ต้องพูด แม้แต่ขณะนี้ก็ไม่สงสัยแล้ว ตายแล้วไปสงสัยหาอะไร นี่งานจิตตภาวนา นักขนาดไหนพูดได้ว่าไม่มีงานใดเทียบและเป็นคู่แข่งได้ เวลาเกิดผลก็เป็นทีพึงใจตลอดอนันตกาล ไม่มีคำว่าอนิจจัง ทุกข์ อนตตา จะตามต้อนตามตื้อได้เหมือนแต่ก่อน

หนักเท่าไรก็เอา ถ้าเราเล็งดูเหตุผลแห่งความวิเศษของจิต แห่งความพ้นจากทุกข์แล้ว ความเพียรหนักเท่าไรเราทุ่มได้ทั้งนั้น ผู้มีเหตุผลแล้วต้องทุ่มกันลงได้ นอกจากให้กิเลสเป็นตัวเหตุผลเสียอย่างเดียว จะไม่มีเวลาทำอะไรได้เลย เติบจนกรมชั่วขณะก็จะตาย บังคับจิตใจเล็กๆ น้อยๆ พอกิเลสมันตื่นนอนก็หายไปแล้ว นี่เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมดที่แทรกอยู่ในวงความเพียรของพวกเรา แต่เราไม่ทราบ ขอให้ทราบมันโดยลำดับตั้งแต่บัดนี้ไป

การเดินจงกรม อย่าเข้าใจว่าเราทำความเพียรโดยถ่ายเดียว กิเลสทำงานอยู่กับทางจงกรม อยู่กับกิริยาแห่งการทำความเพียรของเราทุกอิริยาบถ เราไม่ทราบมันได้ เพราะวิเวกแห่งความฉลาด สติปัญญาของเราไม่เพียงพอที่จะทราบมันได้ ต่อเมื่อธรรมเหล่านี้ฉายแสงออกมาเราจะทราบ ทราบได้ทุกกระยะๆ จนกระทั่งทราบได้รอบตัวภายในจิตใจ เอ้า ที่นี้กิเลสกระเด็นออกจากจิตใจเราหมดแล้ว มันอยู่ในใจของสัตว์ของบุคคลใดก็ตาม แสดงออกมาในลักษณะใดรู้หมด ปิดไม่อยู่ที่นี้ หัวใจเราไม่มีมันอยู่กับหัวใจใด มันแสดงออกมาในกิริยาท่าทางใด เป็นกิเลสประเภทใดรู้หมด เพราะเรียนมันจบแล้วทำไมจะไม่รู้มันละ จะไปถามที่ไหน เพราะมันเคยกองอยู่ภายในใจเราแล้ว ถูกกำจัดให้ราบเรียบไปจากนี้แล้วทำไมจะไม่รู้

นั่น เมื่อกำลังพอกันแล้ว ความสามารถพอกันแล้วไม่ต้องไปถามใคร รู้ทั้งนั้น ให้พากันประพฤติปฏิบัติอย่าลืมน้ำเนื้อลืมน้ำ ไม่มีสิ่งใดที่จะไว้วางใจได้ในโลกทั้งสามนี้ นอกจากธรรมเท่านั้น ธรรมนี้แน่นอน เป็นที่อบอุ่นเป็นที่เย็นใจ ตั้งแต่เริ่มแรกที่ได้ปรากฏผลขึ้นมาคือความสงบเย็นใจ นี้แลสภาวะของใจ คือธรรม ไม่มีสิ่งใดเป็นสภาวะของใจได้ วัตถุเป็นวัตถุ น้ำเป็นน้ำ ดินเป็นดิน ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ ไม่มีใครเอาสิ่งเหล่านี้ไปได้ เกิดก็เอาสิ่งเหล่านี้มาประสมประเสกกัน แล้วก็วิเคราะห์เสกสรรว่าเป็นเรา

เป็นของเราไปชั่วระยะเวลาเท่านั้น แล้วก็สลายลงไป ไม่มีใครแบกหามติดตัวไปได้ เราอย่าสงสัยสิ่งเหล่านี้ให้เสียการณ์

จิตใจคิดไปในแง่ใดในเรื่องของสมมุติ ให้ฟังทราบว่าเป็นตาข่ายที่เคยครอบหัวเรามาแล้วเป็นเวลานานทั้งนั้น อย่าเสียดายความคิดทั้งหลาย อย่าเสียดายพินเสียดายไฟเสียดายวิญจักร ให้เสียดายธรรมจักรนั้นสำคัญยิ่งกว่าสิ่งที่เราเคยผ่านมาแล้ว กิเลสไม่เคยอึดพอกับความคิดนึกปรุงแต่งใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่เคยอึดพอกับความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหา ไม่เคยอึดพอสัมผัสสัมผัสสัมพันธ์มาแล้วทั้งสิ้น ให้ทราบเสียว่าไม่มีคำว่าเมืองอึดพอกับกิเลส นอกจากธรรมเท่านั้น ธรรมนี้เมื่อได้ซึมซาบเข้าได้มากเท่าไร ก็มีความสุขความเอิบอึดเข้าไปโดยลำดับ ๆ จนกระทั่งถึงขั้นพอตัวแล้วอึดเต็มตัว ไม่มีคำว่าบกพร่องหิวโหยอีกต่อไป นั่นฟังซิ

กิเลสพาคนให้อึดที่ไหน ธรรมพาผู้เข้าถึงเต็มภูมิแล้วให้อึดเต็มที่ อึดเต็มภูมิไม่มีเวลาบกบางตลอดกาลไหน ๆ เอ้า ความเพียรเราที่ทุ่มลงไปด้วยความเสียสละเป็นตายนี้ ทำไมจะไม่คุ้มค่างับธรรมเหล่านั้นเล่า ธรรมเหล่านั้นทำไมจะไม่คุ้มค่างับความเพียรของเราเล่า เราเสียดายอะไรเรื่องความทุกข์ความลำบาก ซึ่งเคยเป็นมาแล้วไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย นี่เกิดประโยชน์จากความทุกข์ประเภทนี้ ทำไมเราจึงไม่กล้าเสียสละเราเป็นลูกศิษย์ตถาคตพระองค์หนึ่งในองค์ปัจจุบันนี้ ซึ่งทุกข์แสนสาหัสมาแล้ว เราเป็นลูกศิษย์ของท่าน ต้องเดินตามครู อย่าเดินตามกิเลส

เดินตามกิเลสเคยเดินมานานแล้ว เป็นนักโทษให้มันเหยียบย่ำทำลายบังคับขู่เข็ญมากก็กับกั๊กปี ภพใดชาติใดมีแต่เป็นนักโทษของกิเลสทั้งนั้น นอกจากพันไปเสียเท่านั้นจะสนใจ กิเลสจะเป็นนายเราไม่ได้อีกต่อไป เอาให้จริงให้จิงนักปฏิบัติ ไม่เห็นแดนใดที่จะเป็นที่แน่ใจ นอกจากแดนแห่งธรรมซึ่งเป็นสรณะของใจเท่านั้น จงสร้างกุศลคือความฉลาดให้พอกับการต่อสู้กับกิเลส

คำว่าความสุขความสบายภายในใจนี้จะเป็นตัวของตัวเอง ไม่มีการมาแล้วหายไป ได้มาแล้วเสียไป ๆ ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า ปรหม์ สุขิ์ นั้น นิพพานิ์ ปรหม์ สุขิ์ หมายถึงอะไร ก็หมายถึงจิตที่เป็นสุขในธรรมชาติของตนนั้นแล ไม่ต้องอาศัยอันใดเข้ามาเจือปน ด้วยเหตุนี้สุขนี้จึงไม่ใช่สุขเวทนา เป็นสุขในหลักธรรมชาติของจิตที่บริสุทธิ์แล้วเท่านั้น สุขอื่นจะให้เหมือนนี้ได้ สุขนี้จะให้เหมือนใครก็ได้ สุขนี้จะให้เป็นเวทนามก็ไม่ได้ ไม่ใช่สุขเวทนา เป็นสุขในหลักธรรมชาติ จึงเรียกว่า ปรหม์ สุขิ์ สุขนอกสมมุติ ไม่ใช่สุขในกรงขังห้องขังคือวิญจักรนี้ เหมือนอย่างโลกทั้งหลายที่เราเคยผ่านมาอยู่แล้ว และในปัจจุบันนี้ก็ยังอยู่ในวงแห่งเรื่อนจำอันนี้ เครื่องล่ออันนี้ มีสุขเพียงเล็กน้อยนิด ๆ หน่อย ๆ ก็ติด ลืมสุขอันยิ่งใหญ่ที่จะฟังได้ฟังถึงนั้นเสีย แน่ จงพากัน

พินิจพิจารณาอย่างนิ่งนอนใจ ความทุกข์เพราะอำนาจกิเลสไม่ใช่สิ่งนอนใจ จงเอาให้จริง จะรู้จริงเห็นจริงด้วยข้อปฏิบัติของเราเอง อย่าหวังพึ่งอะไร นอกจาก อดตา หิ อดตโน นานาโถ ที่เป็นความแน่นอนสุดส่วน

การปฏิบัติตัวเราด้วยงานที่กล่าวมานี้เป็นงานที่แน่วใจ เป็นผลที่พึงใจที่จะต้อง ได้รับโดยไม่ต้องสงสัย เอ้า บังคับลงไปอย่าอ้อมแรงไว้เพื่อให้กิเลสแบ่งไปกิน การ บังคับคือการต่อสู้กับกิเลส การบังคับตัวเองฝึกฝนทรมาณตนเองนั้นได้แก่การต่อสู้กับ กิเลส ไม่ใช่การทำลายตนเองให้ฉิบหายปนปี้ แต่เป็นการต่อสู้กับกิเลสทำลายกิเลส ซึ่งเป็นข้าศึกต่อใจเราให้หมดสิ้นไปโดยลำดับ จนราบเรียบไม่มีกิเลสตัวใดเหลือแล้ว อยู่ ไหนก็อยู่เถอะ ดังที่กล่าวมาแล้วว่ากาลสถานที่ไม่มี แม้ชั้นรัมีอยู่ก็ไม่เป็นทุกข์เหมือน กิเลสมีอยู่ในหัวใจ ซึ่งแสนได้รับความทุกข์ทรมาณตลอดกาลสถานที่

ทุกข์ในชั้นรัมีมันอยู่แล้วว่ามันเป็นความจริงแต่ละอย่างๆ ตื่นเต็นมันอะไร โศกเศร้าเหงาหงอยกับมันไปทำไม พอดรองตัวอยู่ได้ก็ครอง เยียวยารักษากันไปตาม กาลตามเวลา ตามกำลังของธาตุของชั้นรัที่จะพอเป็นไปได้ เอ้า เมื่อถึงกาลแล้วมันทน ไม่ไหวแล้ว ปล่อยทิ้ง สลัดลงไปเลย อนาลโย หาความอาลัยไม่ได้ เพราะก่อนตายก็ หมดความอาลัยอยู่แล้วเนื่องจากความยึดถือไม่มี มีแต่ความรับผิดชอบอย่างเดียวตาม สัญชาติญาณที่เคยรับผิดชอบตัวเอง แต่ไม่ได้รับผิดชอบด้วยทั้งการยึดมั่นถือมั่น ถึง กาลแล้วปล่อย หายกังวลไปเลย ภารา หเว ปญจกขุขธา มันหนักยิ่งกว่าภูเขาทั้งลูก ภูเขาเราไม่ได้ไปแบกมันนี่เอาอะไรมาหนัก ไอ้ ภารา หเว นี่แบกอยู่ตลอดเวลา แบกนั่ง แบกยืน แบกเดิน แบกนอน ไม่มีเวลาปลงกันได้เลย หนักอยู่ด้วยอริยาบถต่างๆ นั้น แหละ จนกระทั่งหมดไปเสีย ปล่อยทิ้งเสียแล้วก็หมดภาระ ไอ้เศษของสมมุติมันติดอยู่ใน ชั้นรั ชั้นรักับจิตอยู่ด้วยกัน จึงเรียกว่าเศษแห่งสมมุติ

ทำไมจึงเรียกว่าเศษแห่งสมมุติ ก็ไม่ยึดถือมันนี่ มันหากอาศัยกันอยู่จะทำยังไง ปฏิบัติรักษากันไป พากอยู่ พากิน พาหลับ พานอน พาขับ พาถ่าย ชะล้างกันไปอย่างนั้น จนถึงวาระสุดท้ายก็ปล่อย ไปไม่รอดแล้วก็อยู่เสีย สมบัติของดินเป็นดิน สมบัติของน้ำ เป็นน้ำ ของลมเป็นลม ของไฟเป็นไฟ สมบัติที่บริสุทธิ์แท้เป็นวิมุตติไปตามความจริงไม่ เหมือน ภารา หเว ที่แบกให้ยากให้ลำบากอะไร

ดูตัวของเรานั้นแหละ ตัวก็คือหมดทั้งร่างกาย ความเคลื่อนไหวทางกาย ความ เคลื่อนไหวออกมาทางวาจา ส่งออกมาจากใจ ใจมีสติปัญญารักษาตัวมากน้อยเพียงไร ดูตรงนั้นเป็นสำคัญ ผู้มาปฏิบัติสำเหนียกศึกษาให้ถึงใจ

ทำอะไรให้มีความจงใจ อย่าทำแหละๆ แหละๆ สักแต่ว่าทำใช้ไม่ได้ ไม่ใช่ทาง ของนักบวช ไม่ใช่ทางของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ทางแห่งธรรมที่ท่านสอนไว้ มีความจริงจง

ทุกอย่างทั้งการละทิ้งการบำเพ็ญ หน้าที่การงานกิจวัตรต่างๆ ให้ถือว่าเป็นสมบัติของตนทั้งนั้น อย่าเข้าใจว่าผู้หนึ่งทำแล้วจะแล้วเรา ความจริงผู้หนึ่งทำ เป็นของผู้หนึ่ง เราโง่ก็ไม่ได้อะไร โง่ต่อข้อวัตรปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวมแล้วยังไม่แล้ว ยังมาโง่ต่อความเพียรของตนอีก ถ้าคนเคยโง่ต้องโง่ไปเรื่อย คนเคยเสียเปรียบต้องเสียเปรียบไปเรื่อยไม่ว่าจะเสียเปรียบทางข้อวัตรปฏิบัติที่ไม่ทันหมู่เพื่อน ยังมาเสียเปรียบภายในใจของตนอีก อย่างนี้ไม่ใช่ของดี

คนที่พยายามตัดดวงมรรคผลอยู่ตลอดเวลาด้วยความเพียรภายนอกภายใน ไม่ยอมเสียเปรียบกิเลสไม่ว่าข้างนอกข้างใน ธรรมย่อมจะสมบูรณ์เต็มภูมิไปโดยลำดับไม่อับเฉา มีความคล่องแคล่วแกว่งล้าว่องไวทั้งภายนอกภายใน ทันเหตุทันการณ์ทุกสิ่งทุกอย่าง นั่นชื่อว่ามัสติปัญญาเป็นเครื่องปราบกิเลสภายในใจให้ราบเรียบลงได้โดยไม่ต้องสงสัย ฉะนั้นจงให้พากันตั้งอกตั้งใจ ผู้มาใหม่มาเก่า ผมยังไม่ได้วินิจฉัยใครครวญว่าจะให้อยู่ให้ไป เป็นแต่เพียงว่าให้อยู่ด้วยเพื่อการอบรม เพราะเห็นใจที่มาจากที่ต่างๆ มากบ้างก็ทนเอา เพราะต่างก็มุ่งมาเพื่อการศึกษาอบรมด้วยกัน

ให้สลัดลงภายในจิตทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้ยินได้ฟังแล้ว ไม่มีอะไรจะเล็ดยิ่งกว่าใจเอาใจให้ได้ เวลานี้ถูกกิเลสถือกรรมสิทธิ์เหยียบย่ำทำลายอยู่ตลอดเวลา ไม่เพียงถือกรรมสิทธิ์เฉยๆ จิตนี้ถ้าเป็นสิ่งที่ฉิบหายแล้วเลยผุผองไปเสียอีก แต่นี่ใจเป็นสิ่งทนทานถูกเหยียบย่ำทำลายแทนที่จะฉิบหายก็ไม่ฉิบหาย แต่ทนทุกข์เอา

ที่นี้เอาทุกข์ด้วยความเพียร แทนทุกข์ที่กิเลสเหยียบย่ำ ทุกข์ด้วยความเพียรคือการต่อสู้ เอาทุกข์มากขนาดไหน คราวนี้ให้ทุกข์แบบนี้เพื่อเห็นเรื่องของกิเลสพังทลายไปจากจิต อย่าให้ได้ยินแต่ชื่อแต่เสียงกิตติศัพท์กิตติคุณของพระพุทธเจ้าของพระสงฆ์สาวก ของครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ว่าท่านได้หลุดพ้นจากกิเลสอยู่ที่นั่นที่นี้ประเสริฐเลิศเลอ เราเองจมอยู่ในปลัก คือกองกิเลส เต็มไปด้วยความขี้เกียจขี้คร้าน มันจะเข้ากันได้อย่างไร เอาให้ได้ยินข่าวเราด้วยซิ ทั้งเหตุ คือการประพฤติปฏิบัติกำจัดกิเลสก็เอาจริงเอาจัง สมชื่อเป็นนักต่อสู้ ไม่มีใครอดทนและมีความพากเพียรมีความใคร่ครวญพิณิจพิจารณายิ่งกว่านักบวช

เราทำอะไรไม่ได้ ไปสอนคนอื่นให้เป็นประโยชน์ได้อย่างไร จะเอาความเฉลียวจฉลาดอะไรไปสอนเขาพอให้ถึงใจ ถ้าไม่ถึงใจเราก่อนแล้ว ไปสอนคนอื่นก็ไม่ถึงใจ ถ้าถึงใจเราแล้ว เอาความถึงใจนี้ออกสอนคนอื่นทำไมจะไม่ถึงใจล่ะ ธรรมเป็นของจริงล้วนๆ มาแต่ไหนแต่ไรอยู่แล้ว

เอาละพอสมควร

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔
ของวิเศษอยู่กับธรรม

เวลานั่งภาวนาธรรมตาๆ ซึ่งเป็นเวลาปล่อยงานข้างนอก คือความคิดปรุงต่างๆ ซึ่งเกี่ยวกับสิ่งสัมผัสสัมพันธ์ภายนอกแล้ว มาอยู่โดยลำพังจิต เฉพาะอย่างยิ่งจิตกับกาย อยู่ด้วยกัน ซึ่งแต่ก่อนก็ไม่เคยเป็น เราเองก็ไม่เคยคาดคิดว่าความจริงอย่างนี้จะเป็นขึ้นมาได้ เวลานั่งเหมือนนั่งท่าภาวนา คือระงับอารมณ์ความคิดปรุงกับสิ่งที่เกี่ยวกับภายนอก เหลือแต่ความรู้โดยหลักธรรมชาติของตนแล้วก็ดูร่างกาย

ความรู้ที่กำลังดูกายของตัวนั้น ทำให้รู้อย่างชัดเจนว่า กายอันนี้กับวัตถุต่างๆ ที่มีอยู่ภายนอกกายนั้น ไม่มีอะไรผิดแปลกกันเลย กายอันนี้จึงเป็นเหมือนวัตถุอันหนึ่ง เช่นเดียวกับวัตถุภายนอก เหมือนไม้ใช้กายของตัวเอง มันเป็นเหมือนวัตถุชิ้นหนึ่ง เหมือนวัตถุภายนอกนั้นแล จากนั้นไปจิตก็ไม่เกี่ยวกับกายเลย อย่างนี้มันก็เหมือนกายไม่มี แต่ความรู้มันยังกระจายออกไปเหมือนกับว่าในโลกนี้ไม่มีวัตถุอะไรเลย เป็นความว่างเปล่าไปหมด ไม่มีอะไรปรากฏในความรู้สึกแม้ชนิดหนึ่ง

แต่ก็มีอีกแง่หนึ่งว่า ความรู้นี้ครอบโลกธาตุ ทั้งนี้เพราะความรู้นั้นแสดงตัวอย่างอิสระเต็มที่ ไม่มีสมมุติใดๆ มาผ่านมาเกี่ยวข้องในขณะนั้น โลกจึงเหมือนไม่มีเลย ทำไมจึงว่าจิตครอบโลกธาตุ เพราะความรู้นี้เด่นดวงอยู่แต่ผู้เดียว แต่มีใช้เด่นดวงแบบจิตอวิชชาดังที่เคยเด่นในใจมาแล้ว ฉะนั้นความเด่นดวงนี้จึงขอเรียกว่าตามภาษาปาวว่า เต็มนอกสมมุติ เต็มอิสระตามธรรมชาติของตน สิ่งเหล่านั้นจึงไม่ปรากฏ แม้มีอยู่ก็ไม่ปรากฏในความรู้สึก มีแต่ความรู้สึกปรากฏกับตัวเองโดยเฉพาะ มันจึงเป็นเหมือนครอบโลกธาตุไป ถ้าแยกออกไปว่าครอบโลกธาตุ ถ้าไม่แยกก็เหมือนไม่มีอะไรเลย เป็นหลักธรรมชาติของจิตประเภทนี้

พอส่งเข้ามาสู่ร่างกายมันก็กระจายไปหมดเสีย ร่างกายก็เหมือนไม่มี ถ้าแยกเข้ามาเป็นส่วนสมมุติว่าร่างกายมี ร่างกายมันก็เป็นเหมือนท่อนไม้ท่อนหนึ่งเท่านั้น จึงเหมือนมันไม้ใช้อะไร ไม่มีอะไรกับเรา มันเหมือนกับวัตถุอันหนึ่งที่อยู่นอกกายเราไป อันนี้ก็เหมือนกับวัตถุอันหนึ่ง คือมันอยู่นอกใจ ถ้าพูดง่าย ๆ ก็ว่าอย่างนี้เสียดีกว่า นี่คือเป็นหลักปัจจุบัน เป็นหลักธรรมชาติของจิตที่เป็นอยู่ตามลำพังตัวเองโดยไม่ต้องเสกสรรปั้นยอใด ๆ เราพิจารณาและพูดตามความจริงของจิต

ถ้าจิตได้แยกตัวออกจากทุกสิ่งทุกอย่างเสียก็เป็นดังที่ว่านี้ เมื่อจิตยังมีกิเลสก็แยกกันออกด้วยความพากเพียรโดยวิธีต่างๆ จนกระทั่งกิเลสไม่มีเหลือเลย ส่วนกายยัง

มีเหลือ ความยึดมั่นถือมั่นในกายที่เคยเป็นมากก็สิ้นไป กายซึ่งเป็นของมีอยู่ก็มีอยู่ตามหลักธรรมชาติของตน แต่จิตก็เป็นอันหนึ่งของตัวเอง คือสิ่งนั้น ๆ มีอยู่แต่มันแยกกัน โดยหลักธรรมชาติ นี่จึงว่าเมื่อกิเลสสิ้นไปโดยสิ้นเชิงแล้ว มันไม่มีจริง ๆ ภายในจิตที่เคยเป็นคลังกิเลสทุกประเภทมาดั้งเดิม

จะดูจำพวก เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เหล่านี้ก็ไม่ใช่กิเลส มันเป็นเพียงอาการของขั้นแต่ละขั้น ๆ เมื่อยังมีกิเลสและกิเลสบังการ สิ่งเหล่านี้จึงจะเป็นเครื่องมือของกิเลสแต่ละอย่าง ๆ ไปได้ ถ้าไม่มีกิเลสตัวใดบังการออกมา ขั้นแต่ละขั้นก็เป็นอาการอันหนึ่ง ๆ อยู่เท่านั้น ที่เรียกว่าขั้นส่วน ๆ เป็นอย่างนั้นเอง กายแม้ไม่ยึดถือกายก็มีอยู่ แต่กิเลสไม่มีจึงไม่มีอะไรพาให้ยึดถือ นั่น มันผิดกันตรงนี้ มันไม่มีอะไรจะให้ยึด นี่เรียกว่าจุดสุดขีดของจิตของธรรมของกิเลส สามอย่างนี้ที่เคยเกี่ยวข้องพัวพันกันมา เฉพาะอย่างยิ่งกิเลสกับจิตเป็นสิ่งที่ฝังจมลึกภายในใจจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่อาจรู้ได้เลยว่าจิตเป็นอย่างไร กิเลสเป็นอย่างไร เพราะเป็นอันเดียวกันด้วยความกลมกลืน

จิตที่เป็นอันเดียวกันกับกิเลสนี้ กิเลสจึงมีอำนาจที่จะแสดงออกทุกแง่มุมก่อนธรรมจะแสดงออกมาทุกขณะ ด้วยเหตุนี้ท่านผู้มีความละเอียดกว่าพวกเรา หรือท่านผู้เรียนวิชาของธรรมของกิเลสจบสิ้นลงภายในจิตใจ อย่างสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว มองดูพวกเราซึ่งกำลังพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับกิเลส และถูกกิเลสกดหัวจนเงยหน้าอ้าปากไม่ได้ นั่น ท่านจึงเห็นได้ชัด ๆ รู้ได้ชัด ๆ ว่าอาการใดที่แสดงออกมา เพราะกิเลสตัวใดประเภทใดบังคับออกมา เพราะกิเลสเป็นผู้ออกหน้าควบคุมและออกหน้าด้วยกำลังของกิเลสตัวใด แต่ละอาการ ๆ ของกิเลสที่แสดงออกมาจากตัวของเรานั้นท่านรู้ทั้งสิ้น เพราะท่านเคยปราบมันให้สิ้นซากไปจากใจท่านมาแล้ว

ฉะนั้นเราผู้โง่เขลาหลงเงาของกิเลส การประพฤติปฏิบัติต่อตัวเองเพื่อชำระกิเลส จึงมักมีกิเลสแทรกอยู่ในอิริยาบถและความเพียรแทบทุกประโยคโดยที่เราไม่รู้เลย แม้ที่สุดกำลังนั่งสมาธิ เติบจงกรมภาวนา คือทำความเพียรอยู่ในท่าต่าง ๆ นั้นแล ส่วนมากจึงมักเป็นท่าหรือกิริยาของกิเลสทำงานไปเสียทั้งหมด จะเป็นท่าของความเพียรในขณะจิตแรกทำภาวนาเท่านั้น นอกจากนั้นก็แต่กิเลสทำงานของตัวเองอยู่ในที่นั่งสมาธิภาวนา ในที่เดินจงกรม ในที่ทำความพากเพียรท่าต่าง ๆ ไปเสียหมด และมีแต่เป็นเรื่องความเพียรของกิเลสพอกพูนตัวบนหัวใจเราถ่ายเดียว เพราะสติปัญญาไม่ทันมัน เบื้องต้นเป็นอย่างนี้กันแทบทั้งนั้นสำหรับนักภาวนาเรา

เราไม่ทราบเบื้องต้นแห่งความเพียรภาวนาของเราเป็นอย่างนี้ เมื่อมีผู้ทราบเรานั้นแหละเราถึงจะได้ฟังเรื่องของเรว่าเป็นอย่างนี้ขึ้นมาได้ ถ้าไม่มีผู้ทราบเลยก็ไม่มีผู้

พูดอย่างนี้ขึ้นมาได้ จะน่าอะไรมาพูดเพราะงั้นเหมือนกันหมด เมื่อแยกกิเลสออกมาและแยกกิเลสออกจากกันได้มากน้อย และแยกออกจากกันได้โดยสิ้นเชิงแล้ว ก็พูดกันได้เต็มปากและชัดเจน ไม่สะทกสะท้านหวั่นไหว

การประกอบความเพียรจึงต้องได้สอนเสมอเรื่องสติ สติเป็นสิ่งสำคัญเป็นอันดับแรกแห่งการประกอบความเพียร ปัญญาเป็นอันดับสอง ให้มีสติอยู่กับตัว ไม่ว่าจะภavanaในธรรมแขนงใดบทยใด ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใดหรือทำงานใดอยู่ อย่างน้อยสติต้องมีคือรู้สึกตัว แม้จะไม่รู้อยู่กับธรรมบทยใดเหมือนกับเรากำลังภาวนาก็ตาม แต่ให้สติมีความสืบทอดอยู่กับความรู้ของตน เวลาภาวนาจิตก็สงบได้ง่ายถ้าเป็นฝ่ายสงบ ถ้าเป็นฝ่ายปัญญาพิจารณาอะไร สติซึ่งอยู่กับตัวอยู่แล้วก็เรียกได้ว่าได้ทันกับความต้องการทุกเวลา

เราจึงกล้าพูดเสมอถึงเรื่องสติ และพูดแล้วพูดเล่าเพราะเห็นคุณค่าของสติ เป็นสิ่งที่เด่นมากในวงความเพียร ไม่มีอะไรเกินกว่าสตินี้ไปได้เลย ในจิตที่ดวงอันถูกกิเลสหุ้มห่อจนมองหาจิตแท้ไม่เจอ ขยายออกมาทางกายก็หมดทั้งร่าง มันเป็นเรื่องของกิเลสหมดทั้งร่าง เพราะกิเลสจับจองไว้รอบตัวอยู่แล้ว กิริยาที่แสดงออก กิเลสจึงมีทางแสดงออกได้ก่อนธรรมเสมอเมื่อผู้ยังไม่มีสติปัญญารู้เท่าทันกับกิเลสประเภทต่าง ๆ

ดังนั้นจึงต้องได้ใช้สติรักษา ใช้ปัญญาพิจารณาอยู่โดยตลอดไม่เลือกกาลสถานที่งานพอกพูนของกิเลสนั้นเป็นงานอัตโนมัติ ไม่ต้องมีใครบังคับก็เป็นไปเอง เพราะเคยชินกับใจของสัตว์โลกมานานแล้ว เคยใช้จิตใจของสัตว์โลกเป็นที่รองรับมาทุกแง่ทุกมุม ไม่มีใครที่จะซ้ำของยิ่งกว่ากิเลสเอาจิตของเราเป็นที่อยู่ที่อาศัย เป็นเครื่องไม้เครื่องมือหรือเป็นคนใช้ของมันพอกพูนตัวเอง กิเลสจึงมีความชำนาญมากในการบังคับบัญชาจิตใจให้เป็นไปในแง่ต่าง ๆ โดยที่ไม่ต้องตั้งใจมันก็เป็นไปได้ของมันเอง เพราะมันคล่องตัว มันเคยกับงานของมันมานาน เรื่องของกิเลสเป็นอัตโนมัติภายในใจของสัตว์โลกดังที่กล่าวมานี้แล แน่ใจว่าพูดไม่ผิด

ที่นี้เรื่องของธรรมซึ่งยังไม่มีในใจหรือมีน้อย จึงต้องได้ใช้ความตั้งอกตั้งใจอย่างจริงจังด้วยเจตนา เต็มสติกำลังของตนด้วยกันทุกคน จึงจะกำจัดหรือชะล้างกิเลสออกได้โดยลำดับ การภาวนากำหนดอานาปานสติ ลมหายใจเข้าออก สติเป็นเครื่องหยั่งอยู่กับองค์ภาวนานั้นไม่ให้จิตคิดปรุงออกไปได้ เราอย่าพากันเข้าใจว่าอารมณ์มาจากภายนอกเข้ามาทวนใจ ไม่มีอารมณ์ใดมาทวนใจ มีแต่ใจทวนตัวเอง กิเลสมันผลักดันออกมาให้คิด ผลักดันออกมาให้อาลัยเสียดาย ความคิดความปรุงต่าง ๆ เป็นเรื่องของกิเลสทั้งนั้น ที่จะมิจากสิ่งภายนอกก็คือสิ่งที่มาสัมผัส เช่น เสียง เป็นต้น เวลาเราภาวนา

เสียงกระทบพับ ถ้าภายในนี้ไม่ปรุงขึ้นรับเสียงก็ไม่มีความหมาย แต่อาศัยเสียงทำให้จิตกระเพื่อมขึ้นมา ถ้าไม่มีอะไรเข้าส่งเสริมมันก็ดับไปเอง ไม่เป็นเรื่องเป็นราวต่อไป

ใจตัวคนองนั้นแม้ไม่มีอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องเลยมันก็เป็นของมันได้เอง มันผลึกมันตันออกมาให้คิดให้ปรุงให้เสียดายเรื่องนั้นเรื่องนี้ เพราะกิเลสนั้นเป็นเจ้าเรื่องเจ้าเรื่องอำนาจพาให้เป็น จงพากันทราบเอาไว้ ไม่มีสิ่งใดจะเกินกิเลสซึ่งเป็นเจ้าเรื่องไปได้ จอมเรื่องก็คือกิเลสนี้แล เพราะฉะนั้นจระมัตระวังเรื่องอันเป็นเรื่องของกิเลสล้วน ๆ จะพาให้แสดง ที่นักปฏิบัติเราทำใจให้สงบตามความต้องการไม่ได้ เพราะไม่ทราบว่าเรื่องนั้นคือเรื่องของกิเลส ความอยากคิดอยากปรุงเรื่องราวต่างๆ อดีตที่ล่วงมาแล้วก็ปีก่เดือนระลึกได้เมื่อไร เพราะกิเลสพาให้ระลึก ไม่ใช่เราระลึกได้เอง กิเลสพาให้ระลึกพาให้ติดพันในเรื่องนั้นๆ ไม่มีจบมีสิ้น จึงหลงกลมายาของมันเรื่อยไปไม่มีวันเบื่อหน่าย อิมพอบ้างเลย ความเพียรก็หายไปหมดเพราะถูกอารมณ์เหล่านั้นเข้ามาเหยียบย่ำทำลาย นี่เราจะทราบได้ชัดเมื่อถึงขั้นควรจะทราบได้ชัด หรือทราบได้อย่างเต็มภูมิเมื่อถึงขั้นสติปัญญาเต็มภูมิ ไม่ต้องบอกจะทราบได้เองบรรดาเรื่องทีกล่าวกวามาทั้งหมด ขออย่าละความพากเพียรเพื่อทราบสิ่งเหล่านี้ก็แล้วกัน

เอาซิ ลงกิเลสได้สิ้นไปจากใจหมดแล้ว ความอยากคิดเรื่องนั้นอยากปรุงเรื่องนี้ดังที่เคยหิวเคยอยากไม่มี จึงทำให้รู้เรื่องของกิเลสได้อย่างชัดเจนว่า เรื่องของกิเลสทั้งหมดที่พาให้ปรุงต่างๆ พาให้เสียดายอารมณ์ พาให้เสียดายเรื่องนั้นเรื่องนี้ เรื่องโลกรเรื่องสงสาร เรื่องไกลเรื่องไกล เรื่องอดีตอนาคต มันไม่มีสิ้นสุดเลย วันเวลาหนึ่งๆ มีแต่เรื่องของกิเลสมันพาวาดภาพหลอกแบบลมๆ แล้งๆ ทั้งเพไม่มีหลักมีเกณฑ์ แต่ผลมันไม่ลมๆ แล้งๆ นะซิ มันกอบโกยทุกซ่เข้ามาสู่หัวใจซึ่งเป็นสถานที่ทำงานของกิเลสนี้ให้เกิดความทุกข์ร้อนชุ่มมัวภายในจิตใจจนแทบเป็นแทบตายในบางครั้ง เป็นสิ่งที่นำหลงลืมได้อย่างง่ายๆ เมื่อไร

จิตที่ไม่มีกิเลส ไม่มีอะไรจะเสียดายอะไร เหลือแต่ความรู้ล้วนๆ ความรู้ไม่มีเรื่องแอบอิง ก็ทำให้ทราบชัดว่าเรื่องทั้งหมดเกิดมาจากกิเลสทั้งสิ้น เมื่อไม่มีอะไรผลึกตันมันก็ไม่มีการปรุง ไม่มีเรื่องอยากให้ผลึกตันออกมา ก็ประมวลลงได้ว่า อ้อ เรื่องทั้งหมดมันเกิดจากกิเลสซึ่งเป็นเจ้าเรื่องจอมเรื่อง เมื่อจอมก่อนนี้ถูกทำลายลงไปแล้ว ใจก็ไม่มีการบงกชเหมือนบ้านร้างแต่มีคนอยู่ บ้านร้างคืออะไร คือกิเลสพังทลายไปหมด ตัวเป็นพิษเป็นภัยตัวฝักใฝ่ตัวโลไม่จน ยึดนั้นยึดนี้ คว้านนั้นคว้านนี้ถูกทำลายลงไปหมดนั่นแล แต่คนยังมีอยู่ที่หมายถึงขั้นกับความรู้ที่ไม่เป็นภัยต่อสิ่งใดและต่อตนเอง เป็นความรู้ที่บริสุทธิ์ล้วนๆ ยังมีอยู่ นี่แหละที่ว่าเหมือนบ้านร้างแต่มีคนอยู่ ขั้นนี้ยังมีอยู่

ความรู้ันั้นยังมีอยู่ แต่ผู้ที่ก่อความยุ่งเหยิงวุ่นวายต่าง ๆ นานาทำให้ไม่สงบนั้น พังทลายไปหมดแล้ว จึงเป็นเหมือนกับบ้านร้าง

บ้านเรามันเต็มไปด้วยสุรยาเมา บ้านในชั้นนี้ ชั้นของกิเลสเป็นเครื่องมือของกิเลส มันจึงกลายเป็นเรื่องความมึนความเมา ความอับเฉาเศร้าใจทุกขใจอยู่ตลอดเวลา ไม่มีมีดมีแจ่มมีสว่างอะไรบ้างเลย เมาอยู่ด้วยกิเลสตัณหาอาสวะ ทำภาวนาก็ไม่หลงถูกกิเลสจุกตอกไปต่อหน้าต่อตา เติมน้ำมันอยู่ก็ไม่ช้ำก็วินาทีก็ผลออกไปแล้ว นั่งสมาธิตั้งท่าตั้งทางกับองค์แห่งสมาธิของตนก็ไม่ได้ก็วินาที ไม่อยากพูดถึงเรื่องนาฬิกาหรือชั่วโมงเลย ใจถูกมันลากไปเสียแล้ว ๆ พอรู้ตัวที่ไหนได้มันอยู่บนเขียงและเป็นลาบไปแล้ว แผลมคมใหม่กิเลส ดูเอา ฟังเอาซิ

เพราะฉะนั้นในตัวของคนแต่ละคน กิริยาที่แสดงออกมันจึงบอกชัดอยู่ในตัวว่ามีกิเลสล้อมหน้าล้อมหลังทุกอิริยาบถ ความจริงกิเลสจะเหนือธรรมไปได้ยังไง เมื่อธรรมเหนือกิเลสมองกิเลสมันต้องรู้ชัด เห็นเรื่องของกิเลสได้อย่างชัดเจน ที่ธรรมไม่เหนือกิเลสมันช้ำ กิเลสจึงเหยียบย่ำทำลายธรรมลงไปในท่าต่าง ๆ ของความเพียรจนไม่มีเหลือ นี่ละที่ภาวนาไม่ได้เหตุได้ผลไม่ได้เรื่องได้ราว หาความสงบร่มเย็นภายในตัวเองไม่ได้ก็เพราะเหตุดังกล่าวมานี้แล มันมีแต่กิเลสเข้าไปแทรกอยู่ในวงงานเสียหมด

เอาแต่ชื่อแต่นาม เอาแต่กิริยาแห่งการประกอบความเพียรมาอวดเจ้าของ ด้วยความสำคัญมั่นหมายว่า เราได้เดินจงกรมเท่านั้นชั่วโมงเท่านั้นชั่วโมง นั่งภาวนาเท่านั้นชั่วโมงเท่านั้นนาที เอาแต่ลม ๆ แล้ง ๆ มาหลอกตัวเองไปเป็นวัน ๆ โดยไม่คิดกระดากกายตัวเองหรือทำท่างูจริงจางบ้างเลย เมื่อเป็นเช่นนั้น ผลคือความสงบร่มเย็นของใจจะเกิดได้อย่างไร ถ้าปฏิบัติตามที่ได้อีกกล่าวมานี้ กิเลสตัวไหนจะต่อต้านหาญสู้ธรรมไปได้วะ ใจต้องสงบลงจนได้ แม้ใจจะคึกคะนองยิ่งกว่าม้าตัวแสนคะนองก็เถอะ จะไม่พันอำนาจของสติและอำนาจของปัญญานี้ไปได้เลย

ในเบื้องต้นที่จะให้จิตสงบต้องไม่พันวิสัยของสติตามควบคุม ต้องเห็นผล ไม่เห็นได้ยังไง ทางที่ถูกอยู่ตรงนี้ ทางแห่งความสงบอยู่ที่สติสืบทอด มีความเพียร มีความอดทนเป็นเครื่องสนับสนุนให้สติได้สืบทอดอยู่ด้วยความระมัดระวัง ใจต้องสงบต้องเย็นที่ภาวนามากก็ปีกี่เดือนไม่ได้เรื่องเพราะมีแต่เรื่องเหลวไหล ๆ จะเอาเรื่องความจริงคือสมาธิธรรมปัญญาธรรมมาจากไหน

นี่แหละที่เป็นห่วงหมู่เพื่อนมาก หมู่เพื่อนมาอยู่ด้วยก็ปีกี่เดือนก็ได้เทศน์ให้ฟังจนหมดเปลือกหมดพุงแล้ว เวลานี้ไม่มีอะไรเหลือ แล้วผลเป็นยังไงสำหรับผู้มาประพฤติปฏิบัติ พอเป็นทุนเป็นรอนเป็นพื้นฐานของหัวใจตนได้บ้างหรือไม่ นี่น่าคิดอยู่มาก พวกนี้เสียตายอะไรกับโลกสงสารอันนี้ เราเกิดมาในท่ามกลางโลกนี้อยู่แล้ว ความ

เป็นอยู่ของจิตก็คือเรื่องของโลกล้วนๆ อยู่แล้ว ดีชั่วก็ควรจะเห็นผลกันมาโดยลำดับลำดา เพราะอยู่ด้วยกันคละเคล้ากันกับโลกมาเป็นเวลานาน เวลานี้จะปฏิบัติธรรม

รสของโลกเป็นขนาดไหนก็ได้เคยสัมผัสสัมพันธ์กันมาแล้ว โลกกันได้อย่างไร เรื่องของโลกนะ รสของธรรมซึ่งจะเป็นเครื่องเทียบเคียงหรือเป็นคู่แข่งกันกับรสของโลกนั้น เรายังไม่เคยประสบพบเห็น แต่เราเชื่อต่ออรรถธรรม เชื่อครูบาอาจารย์จึงได้มาประกอบความพากเพียร ก็ควรจะเอาความเชื่อนี้หยั่งลงภายในหัวใจให้ลึกๆ บ้าง ถ้ายังไม่ลึกมาก ก็หยั่งเพื่อสงบอารมณ์ลงบ้างเสียก่อน หยั่งลงไปด้วยสติ บังคับจิตใจด้วยสติเพื่อความสงบ มันจะสงบไม่ได้จริงๆ เทรอ ใจจะคิกคะนองขนาดไหนก็เคยคิกคะนองมาแล้วตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งบัดนี้ มันเคยสงบตัวเองด้วยความอ่อนเพลียเองของมันมีไหม นี่ไม่เคยมี ถ้าไม่สงบตัวเองได้ด้วยอำนาจของธรรม ปราบปรามสิ่งที่พาให้คิกคะนองนั้นให้ราบลงไปเป็นลำดับลำดา จิตจะหาความสงบตัวโดยลำพังไม่ได้เลย ปักใจลงไปชินักปฏิบัติ

เพียงชั้นสงบยังเอาไม่ได้แล้วจะทำอย่างไร จะพูดอะไรถึงเรื่องชั้นปัญญาความเฉลียวฉลาดแหลมคมยิ่งกว่านี้ ซึ่งเป็นอันดับที่ออกไปจากความสงบ ใจหาความสงบไม่ได้ จะพิจารณาให้มีความแยกคายทางด้านปัญญาในแง่ต่างๆ ของธาตุของชั้นเพื่อรู้แจ้งแทงทะลุในชั้นนั้นๆ ไปได้อย่างไร เมื่อจิตที่กำลังฟุ้งซ่านรำคาญทิวไทยเต็มตัวอยู่พาพิจารณาเรื่องอะไร สัญญารมณ์ก็จุดก็ลากไปเสีย ไม่เป็นปัญญาไม่เป็นอรรถเป็นธรรมขึ้นมาให้ชมได้บ้างเลย จึงต้องอาศัยการอบรมใจเพื่อความสงบได้เท่าที่ควร พอจิตมีความสงบตัวได้ จิตก็เริ่มอึดตัวขึ้นมาควรแก่การพิจารณาทางด้านปัญญาได้ ไม่ทิวไทยกับอารมณ์ดังที่เคยเป็นมา นี่หลักการปฏิบัติจิตเป็นแบบนี้ไม่เป็นอย่างอื่น ขอให้เป็นที่สนใจสำหรับท่านผู้ปฏิบัติทั้งหลาย

เอาให้จริงให้จัง ของวิเศษอยู่กับธรรมแท้ๆ ไม่ได้อยู่กับกิเลสตัณหาอาสวะประเภทใดๆ พอที่จะหลงตามคล้อยตาม เคลิ้มหลับไหลไปตามมันอยู่ไม่หยุดหย่อนพอผ่อนคลายกันบ้างมีอย่างเทรอ พิจารณาซิ เคยเกิดเคยตายมากี่กัปกี่กัลป์ จงประมวลกันลงในชาตินี้ นับแต่เกิดมาจนถึงบัดนี้เราเคยสัมผัสสัมพันธ์กับเรื่องเหล่านี้มาแล้ว เพราะคลุกเคล้ากันมาตั้งแต่วันเกิด นอนจมกันมาอยู่แล้ว ไม่พอเห็นโทษเห็นคุณของมันบ้างเทรอ เอาสิ่งที่เคยเป็นมามาเทียบกับธรรมะดูซิเป็นอย่างไร ควรจะมีแก้ไขพินิจพิจารณากันตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นจอมปราชญ์ฉลาดแหลมคมได้บ้างไหม

ความเลิศก็คือพระพุทธเจ้า ธรรมพาให้พระองค์เลิศ กิเลสไม่ได้พาให้เลิศ ทำไมจึงต้องคว่ำเอากิเลสมาพัดมาเหวี่ยงมาทำลายธรรมทั้งๆ ที่ประกอบความพากเพียรอยู่

ได้ลงคอ มันนำพิจารณาเอามากนักะ หากว่าไม่เอากิเลสเข้ามาเหยียบย่ำทำลายธรรมใน ขณะที่ประกอบความเพียรอยู่แล้วทำไมจิตจะหาความสงบไม่ได้ เพราะเราทำเพื่อความสงบแท้ๆ และเราทำเพื่อปัญญาความเฉลียวฉลาดแหลมคม เพื่อความรู้แจ้งแทงทะลุตามความจริงทั้งหลายแท้ๆ ซึ่งเวลานี้กิเลสตัวจอมปลอมมันไปฝังของปลอมหลอกหลวงไว้เต็มธาตุเต็มขั้นเต็มอายตนะเต็มใจ จะถอนมันออกมาจากนี้เพื่อเห็นความจริงและลบล้างความปลอมมัน

ในเบื้องต้นแม้จะรู้เพียงเล็กน้อยก็พอเป็นเครื่องทดสอบ พอเป็นคู่แข่งกัน พอเป็นเครื่องเปรียบเทียบกันก็ยิ่งดี พอมีกำลังใจต่อสู้ ไม่เสียลดลายนักปฏิบัติไปเสียทีเดียว นี่ไม่มีอะไรเป็นเครื่องเปรียบเทียบกัน ไม่มีอะไรพอเป็นคู่แข่งกันเลยเราจะหวังผลจากอะไร เมื่อมีแต่ลมๆ แล้งๆ ไม่มีน้ำมีเนื้อติดอยู่บ้างเลยอย่างนี้ ถ้าว่าความสงบก็มีแต่ความฟุ้งซ่านออกหน้าออกตาเสีย ว่าความฉลาดทางด้านปัญญาก็มีแต่ความโง่อกหน้าออกตาเสียซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด แล้วเราจะหวังเอาอะไรมาเป็นสารคุณภายในใจเล่า นี่มันนำคิดอยู่มากนะ ผมก็อดพูดไม่ได้ เพราะสอนหมู่เพื่อนมาเป็นเวลานาน ทำไมจิตใจถ้าได้เต็มรสแห่งธรรมคือปรากฏผลยิบๆ เย็บๆ ขึ้นมาทางภาคปฏิบัติบ้างซึ่งเป็นสมบัติของตน มันจะอดพูดต่อครูอาจารย์และเพื่อนฝูงได้หรือ ผู้ปฏิบัติถ้ารู้เห็นผลจากการปฏิบัติของตนมากน้อย ต้องพูดได้เต็มปากด้วยความอาหาญ เราเคยเป็นมาแล้วนี่ อยู่กับท่านอาจารย์มันก็เป็น

เวลายังไม่ได้เรื่องได้ราวอะไรทางสมณะและวิปัสสนา เวลาขึ้นไปหาท่านก็ไม่ทราบว่าจะพูดเรื่องอะไรกับท่าน มีแต่กลัวท่านจนตัวสั่น กลัวก็กลัวแบบไม่ได้เหตุได้ผล พอมันเข้าใจรู้เห็นสมมติปัญญาจากจิตตภาวนามากน้อยเท่านั้น มันเกิดความกล้าหาญชาญชัยขึ้นมาตามกำลังความรู้ความเข้าใจ ตามภูมิจิตภูมิธรรมของตนในเวลานั้น และพูดกับท่านได้อย่างเต็มปากเลย ความกลัวท่านหายไปหมด มีแต่ความอยากพูดถ่ายเดียว เพราะมันถึงใจเจ้าของจากการทำของเจ้าของเอง ทั้งเหตุที่ทำลงไปก็ถึงใจผลที่ปรากฏขึ้นมาก็ถึงใจตามภูมิจิตภูมิธรรมของตัวเอง มันจึงพูดออกมาได้อย่างไม่สะทกสะท้านพูดเปรี้ยวๆ กับท่าน นี่ก็ได้เคยพูดให้หมู่เพื่อนฟังแล้ว

ถ้ามันเป็นมันรู้เห็นอยู่ภายในจิตจริงๆ ทำไมจะพูดไม่ได้ ต้องพูดได้ มันอยากพูดยิ่งกว่าอะไร ใจมันขยับตัวพับๆ ด้วยความกล้าหาญ เหมือนนักมวยคั้นมืออยากชกอยากต่อยนั่นแล ยิ่งเห็นครูบาอาจารย์ผู้ที่ตนเคารพเลื่อมใสเป็นที่ฝากเป็นฝากตายด้วยแล้ว ทำไมจะไม่อยากพูดกับท่าน เพราะครูบาอาจารย์ท่านเป็นที่ฝากเป็นฝากตายของเราแท้ๆ ต้องอยากพูดและต้องพูดอย่างจุกจิกกับท่าน เพราะเราไม่ได้พูดเพื่อความไ้อวด เราพูดด้วยความจริงและความภูมิใจของเรา ชัดช่องตรงไหนให้ท่านบอกท่านแนะ

ท่านจะว่าหนักเบาขนาดไหนยอมรับทั้งนั้น ขึ้นชื่อว่าธรรมแล้วต้องยอมธรรมจากครูบาอาจารย์ นอกจากกิเลสมันจึงไม่ยอมอะไรกับผู้ใด มีแต่จะสู้จะทำลายโดยถ่ายเดียว นี่หมายถึงความรู้ภายในใจของผู้ปฏิบัติ ถ้ารู้ขึ้นมาในใจแล้วต้องเป็นอย่างนี้ด้วยกัน

เพียงขั้นสมาธิมันก็พูดได้ ยิ่งขั้นปัญญาสูงขึ้นไปโดยลำดับด้วยแล้วจะพูดไม่ได้ ยิ่งงิ คิดดูเวลาท่านกำลังเจ็บป่วยหนัก ๆ ใครเข้าไปหาท่านได้เมื่อไร เรายังกล้าหาญเข้าหาท่านได้สบาย มันหากมีเรื่องจะพาให้เข้าหาท่าน ท่านนอนอยู่สบายเงียบ ๆ ตอนบ่าย ๆ จิตของเรามันกำลังหมุนตัว ๆ ไม่มีเวลางานทั้งวันทั้งคืน บางคืนนอนไม่หลับเลย เพราะปัญหากับสติปัญญายังติดกันไม่ได้ ภูมิจิตภูมิธรรมขั้นนี้ปัญหาต่าง ๆ จะไม่เกิดได้ยิ่งงิ มันต้องเกิด การต่อสู้กับกิเลสก็ต่อสู้กันทั้งวันทั้งคืนจะไม่ให้มีปัญหาได้ยิ่งงิ ก็กิเลสทั้งมวลมันเป็นตัวปัญหานี้ ธรรมจะพาดฟันกับกิเลสทำไมจะไม่มีปัญหาต่อกันขึ้นมา มันจึงได้เรื่องเหล่านั้นแหละขึ้นมากกราบเรียนท่าน จะเป็นเรื่องข้องใจก็กราบเรียนท่าน เป็นเรื่องความรู้ความเห็นเป็นที่แน่ใจแล้วก็กราบเรียนท่าน ให้ท่านเสริมต่อให้

ถ้าเราผิดตรงไหน ท่านก็แนะท่านก็บอก ที่ถูกตรงไหนแล้วท่านก็รับและเสริมต่อให้ ใจมันก็ยังหนักมือลงไปเพราะแน่ใจว่าถูกต้องแล้ว เจ้าของก็แน่ใจอยู่แล้วด้วย ท่านผู้ผ่านไปแล้วผ่านไปแล้วเข้าใจรับรองให้ด้วยซ้ำลงไปอีก มันก็ยังเพิ่มกำลังขึ้นไป ผมเคยรบกวนท่านอยู่เสมอ เวลาท่านเพียบทางร่างกายเราก็เพียบทางด้านจิตใจ เพราะตอนนั้นเราเพียบจริง ๆ ทางจิตใจ จิตมันเข้าจตุรรมของมันเป็นนั้นแหละ มันจึงหมุนตัว ๆ ด้วยความเพียรและสติปัญญา ไม่มีเวลาขยับขยับผ่อนคลายบ้างเลย เจ้าตัวผู้เป็นเวทีระหว่างกิเลสกับสติปัญญาต่อสู้พืดเหวี่ยงกันจึงแย่มาก เกือบเวทีพัง คือเกือบตายก่อนสติปัญญาจะชนะกิเลส

นี่ทำไมอยู่ด้วยกันนานแสนนานได้เรื่องได้ราวอะไรบ้าง ภาวนาไม่ได้เรื่องได้ราวอย่าเข้าใจว่ามีความสบายนะ เพศเป็นแต่ชื่อว่าเป็นเพศที่สบายเฉย ๆ ที่ไม่ได้ทำอะไรทำนาทำสวนซื้อถูกขายแพงเหมือนโลกเขา ถือเป็นเรื่องสบายเพราะไม่ได้ทำอะไรเขา นั่นเป็นเรื่องร่างกายต่างหาก ใจมันมีงานอยู่ตลอดเวลาจะเอาความสบายมาจากไหน งานของใจเป็นงานที่กิเลสมันบังคับให้ทำจะเอาความสุขมาจากไหน ถ้าไม่ใช้งานที่ธรรมบังคับให้ทำ

กิเลสบังคับเรามันยังบังคับได้ เรานำธรรมมาปฏิบัติ นำธรรมมาบังคับต่อสู้กับกิเลสทำไมเราท้อถอย ท้อถอยไปทำไม จะหวังเอาชัยชนะอะไรจากความท้อถอยอ่อนแอแพ้กิเลสเล่า แต่ก่อนก็แพ้อยู่แล้วยังจะถอยเพื่อแพ้อะไรอีก มันเลยแพ้ไปแล้วนี่ไม่ใช่กิเลสจับใส่เปลโยนลงคลองไปแล้วหรือ ถ้ายังจะขึ้นถอยขึ้นแพ้มันอยู่อีก จงอย่าหวังกุสลา มาติกาจากกิเลส มันไม่มีให้เป็นแน่อย่าหวัง ๆ นอกจากจะสู้สุดเหวี่ยงเพื่อ

ความชนะถ่ายเดียวเท่านั้น ความแพ้กิเลสมันดีเมื่อไร ถ้าตีโลกนี้วิเศษกันหมดแล้วสงสัยอะไร อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ครอบโลกธาตุอยู่แล้ว มันก็เหมือนกงจักรนั้นแล คำว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เหมือนกงจักรจะเหมือนอะไร เราสงสัยอะไรเวลานี้

ภาวนาให้จริงให้จริงจังนักปฏิบัติ ให้มันเห็นประจักษ์ ธรรมอยู่ที่ใจแท้ๆ เดียวนี้ กิเลสมันครอบอยู่ที่ใจ กิเลสแทนธรรม ธรรมหาที่แทรกไม่ได้เพราะกิเลสบีบบังคับก็ติดกันไว้ไม่ให้แทรก เพียงแต่ขั้นสงบก็แทรกไม่ได้ จะทำความเพียรมันก็บังคับไว้กลับให้เป็นความเพียรของกิเลสไปเสีย ไม่ใช่ความเพียรเพื่ออรรถเพื่อธรรมเพื่อฆ่ากิเลส แต่กลับเป็นความเพียรของกิเลสสังหารธรรมไปเสียอย่างนี้ เอา พวกนักพิจารณาดูให้ตีตามนี้ซิ เราบังคับเราเพื่อความดีสำหรับเราเองจะเป็นอะไรไป

ร่างกายนี้มันก็จะแตกอยู่แล้วไม่กี่วันก็เดือนก็ปีนี่ เราหวังเอาอะไรจากกันมันก็เป็นร่างของมันเป็นอยู่เพียงแค่นี้ ถึงวาระของมันแล้วใครจะรั้งมันไว้ได้ ต้องพังลงด้วยกันทั้งนั้นแหละ แล้วอะไรที่เป็นสาระสำคัญนอกจากใจที่ไม่ต้องแตกต้องดับเหมือนสิ่งทั้งหลายเท่านั้นในตัวคน แต่สิ่งที่แทรกอยู่ที่ใจนั้นคือยาพิษนะซิ มันจะทำให้เกิดความเดือดร้อนต่อไปอีกถ้าไม่รีบถอนยาพิษเสียแต่บัดนี้ ฉะนั้นจงเอาธรรมขับไล่เข้าไป สมถธรรม วิปัสสนาธรรม สมาธิธรรม สติธรรม ปัญญาธรรม วิริยธรรม แทรกลงไปแผ่ลงไปขับไล่มันออกไป นี่แหละตัวภัย จงขับออกให้พ้นตัวพ้นใจจะหมดภัย ไม่ต้องทนทุกข์ทรมานอยู่รำไปดั่งที่เคยเป็นมาและเป็นอยู่

การทำความเพียรต้องฝึกปฏิบัติ ต้องฝึกกิเลส ไม่ฝึกกิเลสจะฝึกอะไร สิ่งที่ทำให้ฝึกมีแต่กิเลสทั้งนั้น เพราะกิเลสมันฝึกธรรม กิเลสมันเป็นข้าศึกต่อธรรม กิเลสเต็มตัวเราทำไมจะไม่ฝึกธรรม เพราะจิตไปฝายกิเลสอยู่แล้วโดยหลักธรรมชาติ ที่นี้เราฝึกกิเลสเพื่อคล้อยตามธรรมเพื่อปฏิบัติตามธรรม นำธรรมเข้ามาแก้กิเลสปราบกิเลสก็ต้องฝึกนะซิ เอ้า ถึงไหนถึงกัน ตายก็ให้ตายไปซิ ในโลกนี้มันเว้นได้เมื่อไรป่าช้าเต็มไปหมดเขาทุกข์เขาลำบากเพื่อกิจการงานอื่นๆ เขาก็ตาย เราทุกข์เขาลำบากเพื่อการถอดถอนกิเลสพาดฟันกิเลส จะตายก็ให้เห็นกับตัวเราเองดูซิ อะไรจะตายก่อนตายหลังก็ให้รู้กัน

สุดท้ายกิเลสมันแหละตาย ผู้ปฏิบัติธรรมไม่ตาย จงกล้าทำลงไปจนได้เห็นความสามารถของตัวเองบ้างซิผู้ปฏิบัติธรรมนะ นี่มองหาสาระสำคัญของตนอันเป็นที่ภูมิใจในความพากเพียรการต่อสู้ ตลอดผลแห่งการต่อสู้ไม่เจอบ้างเลยนี้ทำอย่างไร เราจะเอาอะไรเป็นที่อบอุ่นเย็นใจ อย่างน้อยก็ให้เห็นสาระสำคัญของเราในการต่อสู้กับกิเลสบ้างซิ จะสมนามว่าเป็นนักบวชนักปฏิบัติธรรมตามรอยพระบาทของศาสดาองค์เอกด้วยการต่อสู้ ด้วยชัยชนะ

ภาคปฏิบัติเวลาเดี๋ยวกี่ต้องเด็ด เอาจริงเอาจัง เวลาารู้เห็นธรรมก็เป็นแบบเดียวกันนั้นแหละ มีอย่างเด็ดอย่างขาดอย่างถึงใจเหมือนกันกับประโยคแห่งความเพียรนั้นแหละ ความอาจหาญนี่ละเป็นสารคุณเป็นหลักใจสำคัญในการต่อสู้ ว่าเราเคยชนะมาแล้วด้วยวิธีการเหล่านี้ และวิธีการนี้แหละที่จะต่อสู้ในกาลต่อไปเพราะเป็นพยานแล้ว ผลก็เป็นต้นทุน อย่าว่าแต่เหตุเป็นต้นทุนเป็นพยานเลย ต่อไปก็พอพิอดพอเหวี่ยงกันไปและจงทราบ ความเหนียวแน่นไม่มีอะไรเหนียวแน่นยิ่งกว่ากิเลส ไม่มีอะไรจะเหนียวแน่นและแก้ยากถอดถอนยากยิ่งกว่ากิเลสภายในใจของสัตว์โลก ตัดไม่ขาดได้ง่ายๆ ดีไม่ดียื้อน้าตามดาบให้มันตัดหัวของเราด้วยซ้ำ เพราะความฉลาดแหลมคมไม่ทันมัน แม้นักปฏิบัติธรรมก็เถอะ ฉะนั้นจงอย่าภูมิใจและหยิ่งว่าตัวเป็นพระปฏิบัติ เท่าที่สังเกตเรื่อยมาในวงแคบๆ นี้แล ไม่ต้องพูดอื่นไกลที่ไหนละ

มองไปที่ไหน ผู้ใด องค์ใด หลวงตาบัวตัวเก่งด้วย มันเห็นแต่กิเลสเหยียบหัวคนเหยียบหัวพระเหยียบหัวเนรกรรมฐานเต็มไปหมดโดยไม่เลือกกาลสถานที่ ไม่เห็นพระกรรมฐานเหยียบหัวกิเลสได้หมอบกราบกราบไหว้บ้างสักตัวสองตัวเลย ทั้งร้อยทั้งพันทั้งหมื่นทั้งแสนของกิเลสก็มีตั้งแต่ ต่างตัวต่างปีนกันขึ้นเหยียบหัวพระหัวเนรกรรมฐานอย่างเดียว นำอับอายขายหน้า กิเลสเป็นแสนๆ เหยียบหัวขนาดนั้นยังสนุกสนานอยู่แบบทองไม่รู้ร้อนได้หรือ ยืน เดิน นั่ง นอน บรรดาอิริยาบถต่างๆ แม้ขณะภาวนาก็ให้มันขึ้นมันเหยียบอยู่นั่นแล

เราก็เหยียบมันให้ตายสักตัวสองตัวบ้างเป็นไร อย่างน้อยก็เหยียบหัวหลานหลานของมันบ้างก็ยังนับว่าไม่เสียลดตาย เมื่อยังไม่สามารถเหยียบตัวใหญ่ๆ ได้ก็เหยียบเหลนมันแหละให้เห็นบ้างซิ และเหยียบเหลนมันเหยียบหลานมันและเหยียบลูกมันเข้าไป ฟันหัวแม่มันลงไป ฟันหัวพ่อมันลงไป ฟันหัวปู่ย่าตายายของกิเลสให้ขาดสะบั้นลงไปให้เห็นเป็นไร ผลแห่งการฟันกิเลสขาดสะบั้นลงไปจากจิตใจด้วยปัญญานั้น จะแสดงตัวเป็นความแปลกประหลาดอัศจรรย์อย่างไรบ้าง จะได้รู้เห็นประจักษ์ใจของนักปฏิบัติ ที่กิเลสเหยียบหัวเรามาโดยลำดับนั้นมันอัศจรรย์ที่ตรงไหน เอามาเทียบกันบ้างซินักปฏิบัติ อยู่แบบเช่ๆ ซ่าๆ อ้าปากให้กิเลสเอาของดีภายในไปกินจนจะหมดอยู่แล้วอย่างไรกัน ไม่เสียดายบ้างหรือ โลกทั้งโลกเขารักสงวนและเสียดายกัน เราทำไมปล่อยให้กิเลสเอาไปกินแบบไม่สนใจอะไรกันอย่างนี้ สติมีจงตั้งขึ้น ปัญญามีจงพิจารณาอย่าอยู่แบบคนสิ้นท่า อยากรจะเอาตัวรอดพ้นไปได้จงชวนชวายนอนใจ จะหมดลมหายใจไปก่อน

เราโง่ขนาดไหน แม้แต่เหลนๆ ของกิเลสก็ให้มันเหยียบหัวได้ไม่มีท่าทางอะไรเลย เหมือนเป็นของตายคอยมันอยู่แล้ว หลานกิเลสเหลนกิเลสที่ไหนก็ขึ้นเหยียบเอาๆ

ลูกกิเลสโผล่ขึ้นมา ก็เหยียบเอาๆ ออย่าว่าแต่พ่อแม่ปู่ย่าตายายมันเหยียบมันซึ่รดอยู่ทั้งวันทั้งคืนเลย แม่แต่ลูกๆ หลานๆ เหลนๆ มันก็ยังซึ่รดเหยี่ยวรดเราได้อย่างสบายไม่มีทำต่อสู้อัดขวางมันบ้างเลย เอ้า สู้มันซิ จะได้เหยียบลูกเหยียบหลานเหยียบเหลนมัน ฟันหัวลูกหลานเหลนถึงพ่อถึงแม่ โคตรแซ่ปู่ย่าตายายของมันให้แหลกแตกกระจายไปจากใจ และเผาศพมันด้วยไฟคือตปธรรมให้เรียบไปเป็นไรวะ

เอ้า เพียรลงที่นี้ ที่ใจดวงนี้ ดวงที่เคยเป็นห้องน้ำห้องส้วมให้กิเลสขับถ่ายตลอดมานี้ จะกลายเป็นจิตชนิดใดขึ้นมาในใจดวงนั้นจะได้อู้กับเราเอง เมื่อธรรมได้เข้าครองใจแล้ว เริ่มตั้งแต่ขั้นสมาธิธรรมขึ้นไปถึงปัญญาธรรมขั้นนั้นๆ ตลอดถึงวิมุตติธรรมเต็มหัวใจแล้ว อะไรที่นี้จะเลิศยิ่งกว่าใจดวงนี้ ก็รู้เห็นชัดเจนละซิ ใครมีอำนาจมาปิดกั้นได้เมื่อไร นอกจากกิเลสอย่างเดียวนั้นปิดกั้น เมื่อถอดถอนกิเลสออกหมดแล้วก็รู้อองเห็นเอง ไม่ถามใครให้โง่เพราะเคยโง่มาเต็มประดาจนเบื่อพอแล้ว ความเลวร้ายของกิเลสเป็นอย่างไร และความเลิศประเสริฐของธรรมเป็นอย่างไรในใจดวงเดียวนั้นแหละ เมื่อธรรมเข้าแทนที่แล้ว คราวนี้เป็นธรรมสมบัติเป็นอัสสมบัติขึ้นมาเป็นยังงี้ที่นี้ สนุกทิวจิตวิโมกข์ มิใช่โมฆธรรม จะแสดงขึ้นกับตัวเองนั่นแล

นี่ชีผู้ปฏิบัติ ควรมีแก็ใจชะม้กเขม้นอดทนให้มากซิ เรื่องภายนอกเพียงอาศัยไปชั่วกาลชั่วเวลาเท่านั้น ไม่เห็นมีอะไรสำคัญยิ่งกว่าการประกอบความเพียรเพื่อถอดถอนกิเลสภายในใจ ทุกระยะให้จิตพร้อมด้วยสติปกองจุดนี้อยู่เสมออย่าได้ลืมตัว ถ้าลืมตัวแล้วก็เหลวไหลไปไม่รอดนะ จะว่าไม่บอกไม่เตือน นี่เคยบอกเคยเตือนเสียยิ่งกว่าเคยจนระอาใจในบางครั้ง

นี่ก็อ่อนเพลียไปเรื่อยๆ เป็นไปตามวัยเป็นไปตามโรค คิดดูตั้งแต่ออกพรรษามาแล้วนี่ไม่ค่อยได้ประชุมอบรมหมู่เพื่อนเหมือนแต่ก่อนเลย ก็เพราะสุขภาพไม่อำนวยนี้เป็นหลักใหญ่ วันไหนคิดว่าจะประชุม พอสังเกตุดูตัวเองก็ไม่สะดวกเสีย ก็ต้องงดไปๆ ซึ่งแต่ก่อนเราไม่เคยงดการประชุมนานถึงขนาดนี้ ในการอบรมหมู่เพื่อนปีนีู้สึกว่าไต้งตมาเสียนาน เรื่องการงานยุ่งเหยิงุ่นวายก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง เราปลืกได้สิ่งเหล่านั้น แต่ปลืกไม่ได้ก็คือโรคภายในตัวเรา อยู่เฉยๆ เวลามันจะเป็นก็เป็นขึ้นมา เมื่อมีอากาศอบอ้าวบ้างอะไรบ้างมักจะกำเริบไต้ง่าย เมื่อเป็นขึ้นมาก็ขาดกิจที่เราจะต้องทำต้องเอนไปตาม คล้อยไปตามมันโรคอันนี้ ไม่คล้อยตามก็เป็นจริงๆ หมู่เพื่อนก็ให้เอาเทปไปฟังแทน เพราะได้เทศน์ไปมากมายก่ายกองอยู่แล้ว เครื่องเทปก็มีมาก ฟังด้วยความสนใจจดจ่อ ตั้งใจประพฤติปฏิบัติกำจัดกิเลสที่เป็นตัวภัยออกจากจิตใจ ให้ใจได้มีความสง่าผ่าเผยด้วยอรรถด้วยธรรมขึ้นโดยลำดับ

ที่พึงในโลกอันนี้จะมีอยู่จุดใดเป็นจุดที่ภูมิใจที่สุด เราจะเห็นได้ชัดเจนภายในใจของผู้ปฏิบัติที่ได้สมาธิสมบัติปัญญาสมบัติและวิมุตติสมบัตินั้นแล จะไม่ได้จากจุดใดเลย หากผู้ปฏิบัติธรรมได้ดำเนินให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยจะมาทราบกันที่จุดนี้ โลกกว้าง แสนกว้างไม่มีจุดที่พอลงจิตปลงใจลงได้ด้วยความตายใจ ไม่ต้องระแวงทุกข์มากนักน้อย จะแทรกจะโผล่ขึ้นมา มันมีจนได้ทุกแห่งหนบุคคลไป ทั้งนี้ไม่ได้ประมาทโลกแต่พุดตามความจริงของธรรม

เราเคยอยู่ในโลกมาตั้งแต่วันเกิดจนกระทั่งบัดนี้ ถ้าควรจะปลงใจลงได้ในจุดใดว่าเป็นความสุขความสบาย เราก็ปล่อยก็ปลงมานานแล้ว เพราะเราอยากจะทำอะไรจะปลงใจลงสู่ความสุขความสบายกับโลกนี้มานาน แต่ส่วนมากมันไปเจอแต่สิ่งที่กลัวๆ ไม่ประสงค์นั้นแล มากกว่าจะเจอสิ่งพึงหวัง โลกสะอาดแสวงหากันยุ่งไปหมด ไม่ใช่หาจุดหมายปลายทางหาความสุขความสบายเป็นที่ปลงจิตปลงใจไม่ใช่เธอ แต่ทำไมมันปลงไม่ได้ ปลงไม่ลง เพราะมันไม่มีที่ปลงเนื่องจากหัวใจไม่พาให้ปลง หัวใจมันเป็นฟืนเป็นไฟอยู่ภายในตัวแล้วจะไปปลงที่ไหนมันก็เป็นไฟทั้งกองอยู่นั้นปลงลงได้อย่างไร ถ้าไม่ดับไฟที่ตรงนี้แล้วปลงที่ไหนก็ปลงได้ เพราะจิตปลงตัวเองเรียบร้อยแล้ว เริ่มแต่สมาธิธรรม ปลงลงได้โดยลำดับ ปัญญาธรรมจนถึงขั้นวิมุตติธรรมปลงได้หมด เรียบ สบาย สดท้ายก็อยู่ที่จุดนี้

เราจะไปหาปลงใจลงที่ไหนที่เป็นที่แน่ใจไว้ใจได้ นับแต่น้อยเปอร์เซ็นต์ไปจนกระทั่งถึงร้อยเปอร์เซ็นต์เต็มบริบูรณ์ ถ้าไม่ปลงลงที่นี้ไม่มีที่ปลง โลกกว้าง แสนกว้าง มันก็เป็นดินฟ้าอากาศไปอย่างนั้น แต่จิตใจนี้ซึ่งมันแผ่กระจายความทุกข์ความลำบากไปเพราะคำว่าโลกกว้าง แสนกว้างนั้นแหละ แดกแขนงออกไปมากขนาดไหนพอๆ กันหรือยิ่งกว่านั้นไปอีก ถ้าไม่ปลงลงที่จิตนี้ไม่มีที่ปลง ไม่มีที่เหมาะสม ไม่มีที่ตายใจได้ไว้ใจได้ จึงพยายามหาที่ปลงให้ได้ด้วยความพากเพียรของเราเอง จะเหมาะยิ่งกว่าการหวังพึ่งใครๆ ในโลก

จงยกขึ้นเสมอพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าท่านปลงที่ไหนกัน ธรรมได้ปรากฏขึ้นให้โลกกราบไหว้บูชา ก็เพราะจุดนี้เท่านั้นเป็นที่ปลง พระพุทธเจ้าฆ่ากิเลสหมดแล้วธรรมก็เต็มดวงขึ้นมาที่นี่ พระสงฆ์ก็เหมือนกัน สรณ คัจฉามิ ให้ถึงจุดนี้ซึ่งเป็นหลักเป็นเกณฑ์ ไปที่ไหนก็มีแต่เรื่องกิเลส สรณ คัจฉามิ อยู่ตลอดเวลาโดยไม่ต้องปลงวาทา มันหากเป็นอยู่ภายในจิตใจ มีแต่หมอบราบ สรณ คัจฉามิ กับกิเลสอยู่ตลอด จะหาอรรถาหารธรรมมา สรณ คัจฉามิ ที่ไหนมี ก็เหลวไหลนะซิผู้ปฏิบัติ

ธรรมของพระพุทธเจ้าค้ำได้ที่ไหน หาที่ค้ำไม่ได้ ยังเหมือนองค์ศาสดาประทับอยู่ข้างหน้าตลอดเวลา สำคัญตรงนี้นะซิ ความจริงนั้นแหละคือศาสดาแท้ ความ

จริงแห่งองค์ศาสดาแท้คือความบริสุทธิ์ อันนี้บริสุทธิ์ยิ่งงั้นก็งั้นนั้น เรื่องภายนอก เป็นเพียงปริยาย ความบริสุทธิ์คือองค์ศาสดาแท้ ร่างกายนี้เป็นเรือนร่างต่างหากไม่ใช่ องค์ศาสดาที่แท้จริง นั่นเป็นเรือนร่างของศาสดา จึงมีการล้มหายตายจากไปเป็น ธรรมดา นิพพานที่โน่นที่นี้เป็นเรือนร่างของตถาคต เป็นเรือนร่างของพุทธะ พุทธะแท้ นิพพานที่ไหน สมมุติใดที่เข้าไปเกี่ยวข้องได้ไม่มี โลกว่าสูญก็สูญไปแบบโลก นิพพาน ไม่ได้สูญแบบโลก ไม่ได้มีอยู่แบบโลกนี้ โลกจะเข้าไปถึงได้อย่างไรเท่านั้นเอง เพราะนั้น ไม่ใช่แบบโลกที่มเงกกันนี้

จงตั้งใจปฏิบัติให้เห็นจริง พุดเหมือนหลอกกันเล่นวะ เมื่อถึงความจริงแล้วมัน คำเดียวกันนั้นแหละ ไม่มีคำสองคำสามอะไรอีก ธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นของจริง อันเดียวกัน ลงถึงใจเต็มที่แล้วก็เหมือนกันหมด พระพุทธเจ้าก็หมิ่นก็แสนก็ล้านองค์ เป็นความจริงอันเดียวกันหาความสงสัยไม่ได้ สงสัยอะไรท่าน ถ้าไม่สงสัยอันที่รู้อยู่นี้ จะ ไปสงสัยพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ที่ไหนอีก พระสงฆ์ก็เป็นกิริยาของธาตุชั้นนี้ ต่างหาก พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้ารวมแล้วอยู่ในธรรมแห่ง เดียวกัน เท่านั้นพอ ไม่ต้องหางมเง

ก่อนหน้านี้ก็พูดแล้วว่า มองไปทางไหนมีแต่กิเลสเหยียบย่ำทำลายหัวพระหัว เณรเต็มวัดเต็มวา ไม่ว่าเฒ่าว่าแก้วว่าหนุ่มว่าอะไร ถูกกิเลสมันกัดมันกัดมันพืดมันเหวี่ยงล้ม กลิ้งพลิกไปพลิกมาเหมือนหมากัดกัน มันนำโมโหนะผู้เป็นครูอาจารย์ที่ฝึกซ้อมให้อย่าง เต็มกำลังความสามารถ เมื่อมองไปที่ไรเห็นแต่กรรมฐานเคลื่อนที่เป็นกระสอบให้กิเลส ต่อยเอาเตะเอาอยู่ทุกอิริยาบถเช่นนั้น เดินจงกรมก็กลิ้งอยู่กับทางจงกรม นั่งภาวนาอยู่ ก็กลิ้งกับที่นั่น ภาวนาทำไต่ก็กลิ้งอยู่กับภาวนาทำนั่น เดินไปไหนมีแต่กิเลสเหยียบหัวกัด แหกกลิ้งกันอยู่ตลอดเวลา ทำไมจะไม่โมโห

เหมือนกับครูมวยเขาฝึกมวยศิษย์เสียจนเต็มที่ กำลังวังชาทั้งหลักวิชาทุกด้านฝึก ให้จนหมดพุง แต่เวลาขึ้นเวทีกลับไปเป็นกระสอบให้เขาต่อยเขาเตะอยู่ปั้งๆ มันจะไม่ โมโหได้ยังไงครูมวยนะ ก็เวลาสอนไม่ได้สอนให้เป็นกระสอบนี่นะ แต่กลับให้เขาตีต่อย เอาข้างเดียวไม่ตายแล้วเหอ มันก็โมโหนะซิครูมวย ก็ลูกศิษย์ขึ้นไปเป็นกระสอบให้เขา ไม่ว่าเขาจะเตะจะตอกจะเข่าอะไรก็โอนโน่นโอนนี้อยู่อย่างนั้น ทำไมครูมวยที่ฝึกลูกศิษย์ ของตนเต็มฝีมือแล้ว แต่ขึ้นไปให้เขาต่อยเหมือนกระสอบนั้นจะไม่โมโหล่ะ

อันนี้ก็เหมือนกันนะซิ เรากีสอนหมู่เพื่อน สอนเต็มที่เต็มฐานสอนเต็มเม็ดเต็ม หน่วย แต่ดูอิริยาบถไหนก็มีแต่กิเลสมันตบมันต่อยตีตอกเวลาที่ตลอดเวลา มันอะไรกันนี้ นำโมโหจริง ๆ เพราะวิชาที่จะต่อยให้กิเลสหายท้องมันมีอยู่ วิชามวยก็เหมือนกันที่จะ ต่อยให้คู่ต่อสู้มันหายก็มีอยู่ วิชาธรรมก็มี ทำไมจึงไม่มีทางต่อยกิเลสบ้าง ปล่อยให้

กิเลสต่อๆ เค้าๆ ยังพอมีหนึ่งเหลืออยู่ไหม ดูมันลอกปอกเปิกไปหมด ไม่รู้ว่ากำลังไปที่ พลิกที่ตลบ มีแต่กิเลสต่อๆ ฝ้ายเตี้ยมันนำโมโห ก็มันเป็นอย่างนั้นจริงๆ กิเลสกับ เรามันไม่ทันมันนี่นะ

ทั้งนี้พูดเป็นข้อเปรียบเทียบให้ฟัง คือ กิเลสมันเร็ว มันแหลมคม ไม่ทันมัน ง่าย ๆ เอ้า เรียนวิชาให้เหนือมันซิทำไมจะไม่รู้มันล่ะ กิเลสตัวนี้มันเคยอยู่ในหัวใจเรา มา พอแล้วนี่นะ และถูกปราบแหลกไปเพราะวิชาใดทำไมจะไม่รู้เรื่องของมัน นั่นนะซิที่ โมโห นะ พระกรรมฐานเป็นกระสอบให้มันต่อๆ จะเอาหน้าไปไว้ที่ไหนครูอาจารย์ นะ มองไปที่ไหนองค์ใดเห็นแต่ถูกต่อเป็นกระสอบ มองไปที่ไหนเห็นแต่เศษ กรรมฐานเคลื่อนที่ให้กิเลสต่อๆ ทุกซัง มันนำโมโหอย่างถึงใจนี่นะ

เวลากิเลสต่อๆ เราก็ต่อๆ มาพอแล้ว เวลาเราต่อๆ มันก็ไม่ลืมนะ เวลากิเลสมี อำนาจมันเอาจริงๆ แหม มันกล่อมได้ มือไม้จิตใจอ่อนเปียกไปหมด มันร้ายมนต์เป่า ไม่ถึงพรวดอย่างนี้หรือหอนะ เพียงมันร้ายมนต์เท่านั้นเราก็ล้มระนาวไปแล้ว มนต์ของ กิเลสมันเก่งมากขลังมากนะ พอตั้งตัวได้ร้ายมนต์ธรรมะขึ้นมา ร้ายมนต์สติธรรม วิริย ธรรมขึ้นมา ขันติธรรมขึ้นมา ต่อจากนั้นก็ร้ายปัญญาธรรมขึ้นมา เอาละที่นี่ เริ่มมีแพ้มิ ชชนะขึ้นมาบ้างพอมีแก้ไข ได้กำลังใจขึ้นมา มันล้มเพราะหมัดเรามีนะ คราวนี้ต่อๆ มึงล้ม คราวหลังเตะมึงล้ม คราวหลังก็ใส่ปั้งล้ม โอ้ มันก็ล้มด้วยเท้ากูเหมือนกันอย่าว่าแต่กูล้ม ด้วยเท้ามันเลย กูล้มด้วยศอกมัน มันก็ล้มด้วยศอกกูเหมือนกัน กูล้มด้วยเข่า มันก็ล้ม ด้วยเข่ากูเหมือนกัน

เอาไปเอามา วิชาของมันที่เคยเอากับเราล้มมันนั้น เราก็เอาวิชาของเราล้มมันและ เหนือมันอีก เหนือไปโดยลำดับ เอาละที่นี่ กิเลสตัวไหนมันจะโผล่ขึ้นมา โผล่ขึ้นมา ก็ แหลก ถึงขั้นสติปัญญาอันเกรียงไกรแล้วกิเลสหมอบ กิเลสหมอบก็คืออุบายของกิเลส นั้นแล แสดงว่าเรายังไม่ทันมัน ต้องหาเวลาให้มันโผล่ขึ้นมาเสียก่อน มันหมอบจึงไม่ เห็นมัน เราก็ค่อยๆ เชี่ยวคืบคืบหา เตี้ยมันก็โผล่ขึ้นมา การค่อยๆ เชี่ยวเป็นวิชาธรรม สติปัญญา ค่อยๆ เชี่ยวจนกิเลสโผล่ขึ้นมาจนได้ ฟาดฟันจนแหลกๆ จนเรียบบูรุษภายในจิต อะไรจะมา โผล่ที่นี่ เอาจนนี่อกหรือตายไปเลย ไม่ต้องให้มันฟื้นแหละ หามลงไปแล้วตายไปเลย นั้นเรียกว่านักรบชั้นเอก ไม่ใช่เอกมีนัยน์ตาข้างเดียว

พวกเรานี้มีแต่เอกตาเดียว มีนัยน์ตาข้างเดียวจึงถูกกิเลสต่อๆ ใจ เบื่อจะ ทนดู ต้องให้เอกแบบไม่มีคู่ต่อกรซิ ถึงจะเรียกว่าเอกแท้ ความเพียรก็เอก ความทรหด อดทนก็เอก สติปัญญาก็เอก ธรรมสมบัติที่ได้ครองภายในใจก็เอก แต่ไม่หาแข่งกับใคร อยู่อย่างสบายหายห่วง เสวยผลของการต่อสู้ไม่มีวันหมดสิ้นไปตลอดอนันตกาล ฉะนั้น จงพากันตั้งใจฝึกฝนในธรรมอันเอกซึ่งรอคอยผู้มีความเพียรอยู่แล้ว

เอาละจบเสียที

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔

ความลืมหืมตา

ทุกสิ่งทุกอย่างที่นำมาแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อน ได้พิจารณาตามเหตุตามผลธรรมดา จากครูอาจารย์ที่ตนเคยอยู่อาศัยกับท่านมาแล้วด้วยความเข้าใจไม่สงสัย ตลอดการปฏิบัติที่เคยดำเนินมา จึงไม่ได้เอาป่าๆ ถิ่นๆ มาสั่งสอนหมู่เพื่อน เพราะฉะนั้นใครมาอยู่ก็ให้ดูกันเพื่อเหตุผลธรรมดาธรรมทุกๆ แ่งไป อย่ามาขวางกันเหมือนทัพพิขวางหม้อ เพราะการขวางกันนี้มันกระเทือนกันทั้งวัด นี่ต่างองค์ต่างมาศึกษาอบรมให้ละทิ้งนิสัยเดิมซึ่งขัดต่อหลักธรรมหลักวินัย อย่าเอามาใช้เป็นอันขาดถ้าไม่ต้องการกางขวางคอตคนและผู้เกี่ยวข้องซึ่งมีจำนวนมากด้วยกัน

นี่แหละการปฏิบัติตัวเองที่เป็นไปไม่ได้ เพราะการปล่อยให้เป็นไปตามใจที่เคยเป็นมาดั้งเดิม ใจทั้งดวงนั้นมองหาจนไม่เห็น ไม่เจอเลย มีแต่กิเลสหุ้มห่อเสียจนมืด ตัวจริงของความรู้ที่ถูกละปิดบังจนมองหาคำจิตไม่เจอ เรายังว่าเราดีอยู่หรือ เมื่อจิตถูกหุ้มห่อด้วยสิ่งสกปรกโสภณทั้งหลายแล้ว การแสดงออกมาทางกายทางวาจา จะเอาความสะอาดสวยงามนำดูน่าชมมาจากไหน เพราะตัวจิตเดิมซึ่งเป็นผู้บงการเป็นธรรมชาติที่สกปรกกรงรังอยู่แล้วด้วยสิ่งไม่เป็นทำทั้งหลาย เอา จงเรียน จงปฏิบัติ ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าให้ถูกต้องแม่นยำอย่าให้ผิดพลาด และคำที่ผมพูดนี้จำให้ดี จะเป็นความจริงอย่างนั้นไหม

เวลานี้ใจเราทั้งดวงมีแต่กิเลสบงการทั้งนั้น ธรรมไม่ได้บงการในหัวใจเลย เราจึงไม่ทราบว่กิเลสเป็นอย่างไร ธรรมเป็นอย่างไร จนกว่าได้ปฏิบัติเข้าใจไปโดยลำดับ กิเลสค่อยจางไปๆ ธรรมแทรกเข้าไปๆ นั้นแหละจะค่อยรู้เรื่องกันไปเอง ถ้าหากไม่ได้ประพฤติปฏิบัติกำจัดมันแล้ว จนกระทั่งวันตายจะไม่เห็นเรื่องของธรรมเป็นของแปลกประหลาดและอัศจรรย์ยิ่งกว่าเรื่องของกิเลสที่ครอบอยู่ในหัวใจนี้เลย ด้วยเหตุนี้เอง กิเลสจึงมีอำนาจเป็นข้าศึกต่อธรรมเรื่อยมาในหัวใจสัตว์โลก

เราभावขในศาสนาแต่กิเลสไม่ได้บวชด้วยให้ทราบไว้อย่างถึงใจ กิเลสคงเป็นกิเลสอยู่โดยดี เป็นตัวข้าศึกต่อธรรมอยู่อย่างสมบูรณ์ ไม่เคยสะทกสะท้านต่อการบวชนั้นเลยถ้าไม่ปฏิบัติ ถ้าได้ทำการแก้การถอดถอนมันซึ่งเรียกว่ารบกัน นั้นแหละกิเลสจะไหวตัวและเริ่มกลัว ถ้ามีการปฏิบัติแทรกเข้าตรงไหนกิเลสจะไหวตัวตรงนั้น ถ้าจะพูดเป็นภาษาของเราเป็นบุคคลาธิษฐานก็ว่า กิเลสเริ่มร้อนตัวขึ้นมา เพราะถูกข้าศึกเข้าจู่

โงมอยู่ทุกวันทุกเวลาด้วยความเพียรซึ่งเป็นอรรถเป็นธรรม อันเป็นเรื่องของกิเลสกลัว เพราะกิเลสกลัวธรรมอย่างเดียว ทั้งสามโลกธาตุนี้กิเลสเป็นเจ้าอำนาจทั้งนั้นจึงไม่กลัวอะไร แต่ธรรมนี้เหนือโลกท่านจึงเรียกว่า โลกุตระธรรม แปลว่าธรรมเหนือโลก กิเลสจึงต้องกลัว

ถ้าไม่นำธรรมเข้าไปกำจัดกิเลสจะไม่มีสะทกสะท้าน จะไม่มีกลัวเลย และไม่มีวันเบื่อหน่ายอึดพอกที่จะอยู่ในจิตใจของสัตว์โลก เพราะสัตว์โลกก็ถูกมันกล่อมให้หลับและหาความอึดพอกไม่ได้เช่นเดียวกันอยู่แล้ว นี่แหละเรากับกิเลสจึงเป็นอันเดียวกัน เวลาจะทำกิจการใดๆ ที่เป็นส่วนกุศลย่อมกระเทือนกิเลส กิเลสก็ขัดขืนต้านทานไม่อยากให้ทำ เราเองก็เห็นตามกิเลสไปเสียโดยไม่คิดอ่านไตร่ตรองอะไรเลย กลัวจะกระเทือนเราคือกลัวจะลำบากลำบาก จะฝ่าฝืนกิเลสเพื่อตัดแปลงตนเองด้วยธรรมให้เป็นคนดีเป็นพระดี ก็ถูกขัดขวางจากกิเลสซึ่งเรารู้ว่าเป็นเรานั้นเสีย สุดท้ายก็ไปไม่ได้ นี่คืออุปสรรคอันสำคัญที่จะก้าวไม่ออก

ธรรมะของพระพุทธเจ้าเท่านั้นที่จะสร้างคนให้ดี สร้างพระให้ดี ถ้าไม่มีธรรมเป็นน้ำเชื่อมอยู่แล้ว ความรู้ทั้งหลายที่เรียนมามากน้อย จะเป็นเครื่องมือของกิเลสนำไปใช้ทั้งหมด กลายเป็นความรู้ที่หาสาระไม่ได้ไปเสีย ไม่พอให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขภายในใจได้ เพราะฉะนั้นธรรมจึงเป็นทั้งเครื่องมือสร้างคนให้ดี เป็นทั้งผลคือความสุขความพึงใจทั้งปัจจุบันและอนาคต เมื่อสร้างตนได้ดีมากน้อยตามกำลังความสามารถ

การจะเป็นคนดีต้องฝืน ฝืนต่อสิ่งที่ไม่ดีซึ่งเคยทำอยู่แล้วและชอบทำอยู่เสมอไม่มีวันอึดพอก ฝืนตรงนั้นแหละ ฝืนสิ่งนั้นแหละ อยากทำก็ไม่ทำ ความอยากเป็นเรื่องของข้าศึก อยากในสิ่งที่ไม่เกิดผลเกิดประโยชน์ต้องหักห้าม อยากในสิ่งที่จะทำตนให้เสียให้ล้มจมลงไปต้องหักห้าม เพราะนั่นคือฝ่ายต่ำที่จะฉุดลากเราให้เป็นคนต่ำลงไปชั่วช้าเลวทรามลงไป เราจึงต้องฝืนไม่ทำตามมัน นี่คือการรักษาและป้องกันตัว หรือการฉุดลากตัวออกมาจากสิ่งต่ำทรามทั้งหลายไม่ให้เป็นไปตามมัน จะกลายเป็นคนต่ำทรามลงไปจึงต้องฝืน จึงต้องหักห้ามต้านทาน

ทุกสิ่งทุกอย่างถ้าเป็นเรื่องของกิเลสแล้วต้องทำให้อยากทำทั้งนั้น ส่วนทางดีคือกุศลธรรมแล้วไม่อยาก คือไม่อยากทำ เพราะฤทธิ์ของกิเลสมีมากเกินไปที่จะอยากทำทางด้านกุศลธรรม ต่อเมื่อได้ใช้ความพยายามทำลงไปด้วยการฝ่าฝืนกันโดยทางเหตุผลต่อสู้กับสิ่งไม่ดีทั้งหลายโดยทางเหตุผล ทั้งๆ ที่ไม่อยากทำเราก็ทำ ไม่ว่าจะหนักเบาอย่างน้อยเพียงไร เราทำโดยทางเหตุผลคือเชื่อธรรมของพระพุทธเจ้า แล้วฝืนต่อสู้กับกิเลสเรื่อยไป กิเลสตัวฝืนธรรมก็ค่อยเบาบางลง ความอยากในสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายก็ค่อยอ่อน

ตัวลง เพราะมีการต่อสู้ต้านทานกันอยู่ทุกเวลาลำเวลา สุดท้ายความอยากทางฝ่ายต่ำทั้งหลายก็ค่อยเบาบางลงไป ๆ ความอยากฝ่ายธรรมก็เริ่มมีกำลังขึ้นมา ผลที่เกิดขึ้นจากการบำเพ็ญธรรมก็ประจักษ์ใจ มีความเย็นความสงบสุข เมื่อปรากฏผลขึ้นมาอย่างน้อยย่อมมีแก้ไขที่จะฝ่าฝืนบิภิกขินหรือประกอบงานที่ตึ้นให้มากมูนขึ้นโดยลำดับ ส่วนต่ำฝ่ายต่ำก็อ่อนลงไป ๆ ฝ่ายตึกก็กำลังมากขึ้น

ในเบื้องต้นต้องฝึกต้องฝืน ไม่ฝืนไม่ได้ ความปล่อยตามอำเภอใจ อยู่อย่างสบาย นอนอย่างสบาย กินอย่างสบาย อะไร ๆ ก็อย่างสบายนั้น ล้วนแต่เป็นเรื่องกิเลสบ่งให้ทำทั้งนั้น เป็นอาการของกิเลสทำงาน เป็นงานของกิเลสซึ่งจะทำตัวให้เสียไปโดยถ่ายเดียว ไม่ใช่งานซึ่งจะส่งเสริมตนให้ดีขึ้น แต่เราไม่ทราบว่าเป็นกิเลส เพราะสิ่งเหล่านี้กับเรามันติดแนบกันมาแล้วตั้งแต่วันเกิด ตั้งแต่เรายังไม่รู้จักเพียงสภาวะ อันนี้ก็ติดก็ครอบหัวใจอยู่แล้ว หากว่าไม่มีธรรมะเป็นเครื่องชี้แจงแสดงบอกไว้ เราจะไม่ทราบว่าสิ่งนั้นเป็นธรรมสิ่งนี้เป็นกิเลสได้เลยตลอดไป

มีพระพุทธเจ้าเท่านั้นเป็นผู้ฉลาดแหลมคม แสดงวิธีแยกแยะให้รู้เหตุรู้ผล รู้ตัวรู้ชั่ว รู้ฝ่ายกิเลสรู้ฝ่ายธรรม และสอนวิธีประพฤติปฏิบัติเพื่อกำจัดสิ่งที่เป็นภัยแก่ตนตามขั้นตามภูมิไปโดยลำดับ จนกระทั่งถึงที่สุดแห่งการสิ้นซากของกิเลส และที่สุดแห่งธรรมแห่งความประเสริฐภายในใจ กิเลสที่เคยห่อหุ้มเสียจนมืดมองหาจิตไม่เห็นนั้นหายไปหมด เหลือแต่จิตกับธรรม ธรรมกับจิตเป็นอันเดียวกันล้วน ๆ หลังจากนั้นกิเลสประเภทใดแสดงออกจากใครออกจากผู้ใด ออกจากสัตว์ตัวใดจะรู้ทันที ผู้ที่ได้อุ้เห็นหมดทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว กิเลสซ่อนกลไม่ได้ ปิดไม่ได้ เพราะได้ปราบมันแล้วด้วยความฉลาดสามารถของตน กิเลสยอมแพ้แล้วเพราะความฉลาด เมื่อเป็นเช่นนั้นมันจะแสดงออกมาในแง่ใดทำใด ในบุคคลหญิงชายหรือสัตว์ตัวใดต้องรู้ทั้งนั้น ทนทั้งนั้น ที่นี้กลมายาของกิเลสปิดไม่อยู่ จะเคยลึกลับมาเพียงใดก็เปิดเผยขึ้นมาหมด เพราะสติปัญญาหรือจิตธรรมชาติอันนั้นเป็นธรรมทั้งแท่งแล้ว สว่างกระจ่างแจ้งรอบตัวหมดแล้ว ต้องมองเห็นหมดเรื่องของกิเลสทั้งมวลที่แสดงออกด้วยอาการต่าง ๆ จากสัตว์และบุคคล

การฝึกหัดจิตใจต้องทำให้จริงให้จัง อย่าทำหละ ๆ หละ ๆ เหมือนจะทำให้คนอื่นคนใด หรือทำด้วยอุบายบังคับบัญชาผลประโยชน์เป็นของเขา เราทำให้เขา เป็นเครื่องมือเขา หรือเป็นบ่าวคอยเอาค่าจ้างรายวันจากเขา นี้ไม่ได้เป็นอย่างนั้น เราทำเพื่อเรา ทำความดี ถ้าถือธรรมเป็นหลักใจ หลักประพฤติตัว จะเป็นฆราวาส เป็นเด็ก เป็นหนุ่มเป็นสาว เป็นวัยใดก็ยอมสวयงามนำดูน่าชมไปตามเพศและวัยนั้น ๆ เพราะธรรมไม่เคยทำคนและสัตว์ให้ลดความนำดูสวयงามและคุณค่าลงแต่อย่างใด ความสวयงามนำดูในรูปร่างลักษณะนั้น ไม่สำคัญเหมือนความสวयงามทางด้านจิตใจและความ

ประพุดิมนรยาทอัยาศัยใจคอ ที่ได้รับการอบรมจากธรรมมาพอสสมควรหรือได้รับการอบรมมาด้วยดีแล้ว นี่เป็นมรยาทที่ซึ่งมาก สวยงามมากไม่จิตจางไปตามวัย

ผู้มีธรรมย่อมรักษาดนให้ปลอดภัยจากโทษทัณฑ์ได้ดี ไปที่ใดมาที่ใดย่อมมีสติรู้ทั้งผิดทั้งถูก รู้วิธีหลบหลีกปลีกตัวจากสิ่งที่ไม่ควรได้ดี ไม่นอนเอาๆ เหมือนคนไม่มีธรรม ไม่เคยได้อบรมในธรรม ผู้มีธรรมเป็นอย่างนั้น ถ้าไม่มีธรรมไปที่ไหนมักกระทบกระเทือนตนและผู้อื่นอยู่เสมอ แม้อยู่คนเดียวก็อุตรีแต่จะทำผิด การคบกับหมู่เพื่อนก็มีแต่เพื่อนที่เลวทรามจุดลากกันลงไป เพราะไม่มีใครสนใจในธรรม แล้วจะหาความถูกต้องดีงามมาจากไหน เมื่อต่างคนต่างไม่ได้สนใจในธรรม สนใจแต่สิ่งต่ำช้าเลวทราม ก็มีแต่ความเลวทรามมาบวกกันเข้าๆ จะเป็นกองใหญ่โตขนาดไหน ถ้าสังคมก็เป็นสังคมที่เลวทราม เพื่อนฝูงก็เป็นเพื่อนฝูงที่เลวทราม แล้วเราจะเป็นคนดีเด่นมาจากไหนเมื่อตนก็เป็นคนเช่นนั้นเหมือนกันแล้ว ก็ไม่ผิดอะไรระหว่างเขากับเรา นี่ความไม่มีธรรมเครื่องยับยั้งซึ่งत्वความประพุดิ ทำคนให้เสียได้ดังที่กล่าวมา

ส่วนความมีธรรมย่อมมีการตัดแปลงแก้ไขตน อันไหนไม่ดีก็ตัดออกด้วยการละเว้น ยากลำบากขนาดไหนไม่ถึงเป็นสำคัญ เพราะความดีและเรามีคุณค่ายิ่งกว่าความยากลำบากนั้นเป็นไหนๆ ความยากความลำบากในการตัดแปลงแก้ไขตนเองในการฝ่าฝืนต่อสิ่งที่ไม่ดีนั้น ก็เป็นคุณค่าสำหรับตัวเรา ไม่ได้เป็นการทำลายหรือสังหารตัวเราให้ล่มจมฉิบหายไป ผู้หวังความดีสำหรับตนทำไมไม่พอใจทำ

คนเราดีเพราะความประพุดิ อัยาศัยใจคอดีเพราะการอบรม ไม่ได้ดีเพราะเนื้อเพราะหนังมังสาอะไร ไม่ได้ดีเพราะรูปร่างกลางตัวว่าสวยงามเฉยๆ ดีอันนี้ดีเพียงหลอกตาอยู่หน้าร้านเท่านั้น ไม่ใช่ดีอย่างแท้จริง ไม่ใช่ดีอย่างสมบูรณ์ ไม่ใช่ดีเป็นคุณภาพ ดีด้วยความเสกสรร พอประพุดิตัวไม่ดีเสียเท่านั้นความดีความสวยงามเหล่านี้ก็ล้มเหลวไปหมด ไม่มีคุณค่า ถ้าประพุดิตัวเป็นคนดี ถึงรูปร่างกลางตัวจะไม่สดสวยงาม แต่คุณธรรมของคนนั้นหากพาให้ดังงามอย่างเย็นตาเย็นใจไปเอง เป็นคนดีอยู่ในตัว นี่ดีไม่ลดละดีไม่จิตจางดีอย่างนี้ ใครจะมาคบค้าสมาคมก็ทำให้สนิทติดใจไม่มีความเบื่อหน่ายจิตจาง นี่แหละธรรมมีอยู่ที่ไหนย่อมเป็นเหมือนแม่เหล็กเครื่องดึงดูดความดีคนดีทั้งหลายให้เข้ามาใกล้ชิดสนิทสนม คบค้าสมาคมกับใครเขาก็พอใจคบไม่อดหนาระอาใจเพราะความดีของเรา

ธรรมจึงสร้างคนให้เป็นคนดีมานับกับนับกลับไม่ได้แล้ว คนเราดีด้วยธรรม ดีด้วยการประพุดิปฏิบัติ สัตว์ทั้งหลายดีด้วยเนื้อด้วยหนัง มีคุณค่าราคาด้วยเนื้อหนังกำลังวังชาของมัน อย่างที่ว่าเลี้ยงลูกปลุกโพธิ์ คำว่าเลี้ยงลูกก็คือบำรุงรักษา ความรับผิดชอบเต็มตัวทั้งพ่อทั้งแม่ญาติวงศ์ นี้เรียกว่าเลี้ยงลูกให้เติบโตขึ้นมา ปลุกโพธิ์ คำ

ว่า โโพธิ แปลว่าความเฉลียวฉลาด สอนกิริยามารยาท ส่งเข้าโรงจำโรงเรียนก็เพื่ออนาคตของลูก มีเท่าไรก็ทุ่มลงไปๆ เพื่อให้ลูกได้ศึกษาเล่าเรียนเต็มเม็ดเต็มหน่วยอนาคตจะได้มีความแน่นหนามั่นคง ขนาดนั้นแลพ่อแม่ของคน

เวลามีโอกาสได้บวชก็ทำให้พ่อแม่ดีอกดีใจ แทะบจะเหาะจะบินด้วยความปีติยินดีใจ สะอึกสะอื้นเพราะความตื่นตัน น้ำตาร่วงไหล นับแต่วันลูกเกิดมาก็มีวันได้บวชลูกนั้นแลเป็นชีวิตจิตใจที่มีคุณค่ามาก เป็นประวัติการณ์ในชีวิตของพ่อกับแม่ เพราะก่อนเลือดทั้งก้อนนี้ประคับประคองทะนุถนอมเลี้ยงดูมา ตั้งแต่อยู่ในท้องจนกระทั่งบัดนี้ ทุกข์ยากขนาดไหนก็อดทนเอาด้วยความรักสงสาร แล้วได้ก้อนเนื้อนี้คือเราทั้งคนนี่เข้ามาบูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยการบวชการประพฤติปฏิบัติธรรม ด้วยร่างกายและจิตใจที่แสนเลี้ยงยากนี้ ซึ่งจัดว่าเป็นความถูกต้องดีงามอย่างยิ่งแล้ว จึงเป็นที่ยินดีแก่บิดามารดาวงศาตมณชาติเป็นอย่างยิ่ง

ความยินดีของพ่อแม่ที่มีต่อเรา ความปีติซาบซ่านทุกชุมชนนับแต่บนศีรษะลงมาถึงเท้าก็มีวันนี้ ความสุขมหาศาลที่ได้รับจากลูกก็มีวันที่ลูกบวชนี้ ตลอดเวลาที่ลูกได้ประพฤติปฏิบัติตัวเกี่ยวกับความเป็นนักบวชนี้แล พ่อแม่มีความภาคภูมิใจมากไม่มีสมบัติใดเสมอเหมือน ไม่หวังเอาอะไรจากเราแหละ ท่านหวังแต่อยากให้ลูกเป็นคนดี สมบูรณ์ด้วยศีลด้วยธรรมในตัวตลอดไปอยากให้ลูกเป็นคนดี อยากให้ลูกมีความรู้วิชาทั้งทางโลกทางธรรมเฉลียวฉลาดเพื่อรักษาตน

หากไปเป็นฆราวาสจะได้มีหน้าที่การงานเป็นหลักเป็นฐาน มีฐานะความมั่นคงในอนาคต ไม่อยากพบเห็นลูกตกนรกทั้งเป็นด้วยความเห็นผิดคิดนอกกลุ่มนอกทางและการกระทำที่เลวทรามต่าง ๆ ผู้มั่นคงในเพศของพระท่านก็หวังพึ่งใบบุญแห่งคุณธรรมที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของลูก แม้ถึงคราวตายตาก็หลับสนิทไม่ห่วงใย นี่เป็นความมุ่งหมายอันใหญ่หลวงของพ่อแม่ที่มีต่อลูก ๆ

การที่จะตอบแทนบุญแทนคุณพ่อแม่ด้วยสมบัติเงินทองเป็นต้นนั้น ส่วนมากพ่อแม่ไม่ค่อยสนใจคิดยิ่งกว่าอยากให้ลูกเป็นคนดี มีฐานะมั่นคงทั้งทางโลกและทางธรรมซึ่งเกี่ยวโยงกัน ฉะนั้นเราจึงพยายามเพื่อความเป็นคนดีพระดี หากทนต่อกระแสของโลกไม่ไหวเพราะความจำเป็นบังคับที่ต้องสึกออกไป ก็ให้นำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติตัวเองตามเพศของชาวพุทธที่ดี อย่าลดละปล่อยวางตลอดอวสานแห่งชีวิต

การคอยสังเกตตัว เฉพาะอย่างยิ่งคอยสังเกตจิตนั้นสำคัญมากกว่าอื่น ๆ จิตนั้นแลคือตัวคนองที่สุด มันคิดไปทุกแง่ทุกมุมหาเวลาสงบตัวไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ภาวนาอยู่ มันก็บุกออกมาต่อหน้าต่อตา หายไปต่อหน้าต่อตา โดดไปคว้าเอาฟืนเอาไฟมาเผาเราจนได้ ทั้งที่เรากำลังนั่งภาวนาพยายามควบคุมจิตให้สงบ ปราบความฟุ้งซ่านอันเป็น

เรื่องของกิเลสให้สงบอยู่นั่นแล ในขั้นเริ่มแรกยังงิเลสมันก็พุ่งไปจนได้ นี่แหละที่ว่า ภาวนาไม่เป็นไป เพราะความไม่เข้มแข็งภายในใจ กำลังใจมีน้อย ความสนใจมีน้อย ความเลาะๆ แลอะๆ ความใจลอยอันเป็นเรื่องของกิเลสมีมากกว่า ผลแห่งธรรมจึงไม่ค่อยเกิดได้

เวลาสิ่งอะไรก็กระทบกับเพื่อนอย่างนี้มันก็มีความเคลื่อนไหวคลาดอยู่เสมอ ทั้งนี้มันหากเป็นในนิสัยของผมเองที่ต้องจดจ่อในกิจการที่สิ่งเสียนั้นๆ เพราะเราเป็นหัวหน้าในการอบรมสั่งสอน เมื่อสิ่งอะไรใครคนไหนต้องจับไว้ๆ เพื่อดูผลว่าจะเป็นอย่างไร ก็แสดงหลักลอยให้เห็นอย่างชัดเจน บอกอย่างหนึ่งกลับเป็นอย่างหนึ่ง สิ่งอย่างหนึ่งเป็นไปอีกอย่างหนึ่ง ทั้งๆ ที่สิ่งนั้นหยาบๆ มันยังเคลื่อนไหวให้เห็นต่อหน้าต่อตา จะพูดอะไรถึงเรื่องความละเอียดของกิเลสของธรรมว่าจะสามารถทำได้เป็นไฉน นี่แหละที่ทำให้อ่อนใจนะ ก็ครูบาอาจารย์เป็นผู้สั่งเองทำไมให้คลาดเคลื่อนได้ นี่เคยเป็นผู้สอนมาแล้วเคยจริงจังทุกอย่าง ยิ่งเรามาเห็นความเหลวไหลนี้ต่อหน้าต่อตา จึงทำให้เกิดความอึดหนาระอาใจ

ยิ่งภาวนาไม่ได้เรื่องไม่ได้ราวอีกด้วยก็ยิ่งทำให้คิดไปในแง่ต่างๆ อีกมากมาย ทำภาวนาอยู่ทุกวันทำไมจิตจึงไม่เป็นไป ถ้ามีการทำชนิดหนักเบาต่างกันบ้างตามเหตุการณ์ที่ควรหนักเบา มันควรจะเห็นเหตุเห็นผลกันในวันใดวาระหนึ่งแน่นอน พ้นมือไปไม่ได้ เพราะความพุ่งช่านเราก็คเคยพุ่งช่าน พุ่งเสียดจนหาขอบเขตเหตุผลไม่ได้ เป็นพินเป็นไฟหมดทั้งดวงภายในใจเพราะอำนาจของกิเลสเผา ก็เคยเป็นมาแล้ว เมื่อพืดกันด้วยความเพียรอย่างเต็มเหนี่ยว จนความพุ่งช่านมันหมอบราบลงไปมีแต่ความสงบแน่ว ก็เคยเห็นเคยเป็นมาแล้ว เพราะคุณค่าแห่งความเพียร คุณค่าแห่งการเอาจริงเอาจัง ความเอาเป็นเอาตายเข้าต่อสู้กัน มันก็เห็นก็เป็นจนได้

แล้วทำไมหมู่เพื่อนทั้งที่ก็ประพฤติปฏิบัติกันอยู่ มันจึงไม่ปรากฏผลเป็นที่พึงใจ ขึ้นมาให้ได้ชมบ้าง นี่ก็แสดงว่าความจริงจังไม่มี ทำอะไรก็กลัวแต่จะกระเทือนกิเลส ที่กิเลสเหยียบหัวใจเราไม่คิดจะว่าไง นี่ชี้ถึงว่าความเพียร ความเข้มแข็งของเรามันไม่ทันกลมายาของกิเลส แล้วจะให้เกิดความสงบเย็นใจได้ยังไง เพราะความเพียรและการต่อสู้ไม่สมดุกัน

การพิจารณาที่เคยอธิบายให้ฟังแล้ว ว่าการแยกธาตุแยกชั้นธด้วยปัญญาจะทำจริงทำจัง บังคับจิตเหมือนกับบังคับนักโทษ เพราะเวลานี้จิตกำลังเป็นนักโทษอยู่เต็มตัวเราบังคับให้มันเข้าสู่กรอบล้อมอันถูกต้องตั้งงามด้วยอำนาจของสติปัญญา ศรัทธา ความเพียร ทำไมจะไม่เห็นเหตุเห็นผลกันในวาระใดวาระหนึ่ง พอที่จะจับเงื่อนนั้นดำเนินในวาระต่อไปได้ และเพิ่มพูนวิธีการที่เห็นว่าถูกต้องแล้วนั้นให้มีกำลังมากขึ้น เพื่อกิเลสใน

หัวใจจะได้อ่อนตัวลงไป ใจจะได้รับความสงบเย็นและโทษทัณฑ์ก็เบาบางลงโดยลำดับ จนพ้นโทษได้เป็นวรรคเป็นตอน

ถ้าทำแบบตามสบายๆ ก็เท่านั้นแหละ ไม่ได้เรื่องนะ และต่อไปจิตก็ยิ่งจะแหวก แฉกกลายเป็นสัตว์ไม่มีเจ้าของยิ่งไปกันใหญ่ นักเข้าก็ไม่ฟังครูฟังอาจารย์ ฟังแต่ทิฐิของตนซึ่งเต็มไปด้วยสิ่งหยาบช้ำลามก สุดท้ายก็ไปกันใหญ่ นี่ให้ระวัง ไม่ตั้งใจเวลามาศึกษาอบรมจะตั้งใจเวลาไหน วัตน์เราระวังรักษาที่สุดเรื่องหมู่มิตรไมให้มีการมีงานอย่างอื่น มีแต่การภาวนา อยู่ด้วยกันมากน้อยก็ให้ต่างคนต่างหาความสงบเย็นใจ สำหรับตัวเองด้วยจิตตภาวนาอย่างเดียว มีแต่การฝึกกรรมานจิตใจอยู่ตลอดเวลาทั้งเช้า สาย บ่าย เย็น อิริยาบถต่างๆ เว้นแต่หลับเท่านั้น ถือว่างานภาวนา งานสอดส่องมองดู ความคิดความเคลื่อนไหวของใจนี้เป็นงานสำคัญภายในตัวอยู่โดยสม่ำเสมอ ทำไมจะหาผลคือความสงบร่มเย็นไม่ได้ ถ้าลงสติปัญญาเอากันจริงจัง ผลอันพึงหวังเป็นขั้นๆ ต้องเกิดได้ ทำไมจะเกิดไม่ได้เล่า

นี่ไม่เห็นได้เรื่องได้ราวอะไร มีแต่เกลไถลออกนอกกลุ่มนอกรทางไปเสีย เมื่อทำความเพียรแบบเหาะๆ แหะๆ ไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร ใจก็เกลไถลออกไปข้างนอกจะเอาเรื่องเอาราวอันเป็นธรรมมาจากไหน ถ้าใจถูกลากถูจากกิเลสออกไปข้างนอกแล้วมันจะคอยขึ้นเขียงอยู่เท่านั้นแหละ ถ้าเป็นสัตว์เมื่อปราศจากเจ้าของแล้ว เขาจะจับเอาขึ้นเขียงเมื่อไรก็ได้ นี่จิตถ้าขาดความสนใจ ขาดความพากเพียร ขาดความเคารพนับถือในครูในอาจารย์ ขาดความดูดีมี ขาดความมุ่งมั่นในอรรถในธรรมแล้ว มันจะต้องเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นอื่นไปทันที เพราะจิตอยู่เฉยๆ ไม่ได้ ปล่อยอันนี้ต้องจับอันนั้น ปล่อยอันนั้นต้องจับอันนั้น ปล่อยจากดีต้องจับชั่วทันทีเพราะความชั่วเคยติดกันมาอยู่แล้ว

ควรให้ได้หลักได้เกณฑ์ในเวลาอยู่กับครูบาอาจารย์ ในเวลาพรรษาอย่างน้อยควรให้ได้หลักใจหลักธรรมไว้เป็นพื้นฐานซิ ถ้าไม่ได้ระยะนี้จะลำบากนะ ยิ่งไปเป็นครูเป็นอาจารย์เขาทั้งๆ ที่ยังหาความรู้หาหลักใจไม่ได้ นั่นแหละตัวจม มีแต่ชื่อแต่เสียง ลั่นฟ้าลั่นแผ่นดิน แต่คุณสมบัติหนึ่งจะติดตัวติดใจไม่มี แบบนี้คือแบบไม่เป็นท่าเลย จากนั้นก็เกลไถลออกนอกกลุ่มนอกรทาง หาเรื่องก่อความรำคาญสร้างนั่นสร้างนี่ เอาละนะที่นี้ หากเอาแบบหมาขี้เรื้อนไปละ ที่ไหนมันคันจะไม่สนใจ แต่จะเที่ยวเกาที่ไม่คันให้ถลอกปอกเปิกไปอย่างไม่มีประมาณ จนกลายเป็นขี้เรื้อนทั้งตัวไปเลย จงจำไว้ให้ถึงใจนะ เพราะความจริงเป็นอย่างนี้ในวงปฏิบัติที่จิตใจจิตซัดในธรรมปฏิบัติแล้ว

ถ้าไม่ได้ทำก็อยู่ไม่ได้ รำคาญ ต้องทำ ก็ยิ่งเป็นการเพิ่มความรำคาญเข้าไปอีก ตรงนี้ไม่ได้คิด สุดท้ายก็เอางานเอาการเป็นเพื่อนเป็นฝูง เอาญาติเอาโยมเป็นเพื่อนเป็นฝูงการติดต่อสมาคมกับญาติกับโยม ถือเป็นการเป็นงานสำคัญขึ้นมาแทนที่ของงาน

ปฏิบัติจิตภาวนาไปเสียแล้ว เกี่ยวกับเงินกับทองรายได้รายร่วยเป็นเพื่อนเป็นฝูงเป็นสาระสำคัญยิ่งกว่าศาสนธรรมไปละ จนกลายเป็นศาสนเงินขึ้นมาแทนที่ศาสนธรรมไม่สงสัย ที่นี้บรรดธรรมก็เลยไม่มี การเอาบรรดเอารธรรมเป็นเพื่อนเป็นฝูงนั้นไม่สนใจเลย กลายเป็นเอาโลกเป็นเพื่อนเป็นฝูง จนเลยโลกไปเสียทุกอย่าง นี่แหละความไม่ตั้งอกตั้งใจปฏิบัติแต่ต้นมือ

ถ้าจิตลงได้ไหลลงทางต่ำมันต้องไหลลงไปอย่างนั้นนะ นี่ก็เห็นอยู่แล้วอย่างชัด ๆ จะว่าไง เต็มแผ่นดินไปพระนักปฏิบัติเราที่เป็นอย่างวานั้น มันมีน้อยเมื่อไร นี่จึงวิตกวิจารณ์กับหมู่คณะวงปฏิบัติอยู่มากเรื่อยมา และสอนย้ำเรื่องเหล่านี้อยู่เสมอ ใครจะว่า พุดผิตเทศน์ผิตหรือถูก หู ตา ใจ มีทุกคน ให้ฟังเอา ดูเอา คิดเอา เพราะหลักศาสนธรรมที่ถูกต้องแม่นยำมีอยู่ไม่ได้อุตริพุด เรื่องที่กล่าวก็มีอยู่ตาตาใจเรื่อยมาไม่อดไม่อัน ดูได้ตลอดเวลาไม่ต้องไปเที่ยวหาดูให้ลำบาก

อะไรก็ได้เทศน์ให้ฟังหมดแล้วไม่มีปิดบังลึกลับ เทศน์อย่างหมดภูมิแล้ว ฝ่ายเหตุได้ดำเนินมาอย่างไรก็ได้ลากออกมาแสดงหมดดับหมดปอด ตลอดถึงผลที่ปรากฏเป็นยังงี้ ๆ ก็ลากออกมาแสดงให้ฟังหมด ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะไม่ควรเป็นคติแก้ไขในการประพฤติปฏิบัติ และไม่พอที่จะเป็นกำลังใจของเราได้บ้างหรือยังงี้ จิตใจมันถึงได้เหลวๆไหลๆ หาหลักฐานไม่ได้

ถ้าใจหาความสงบไม่ได้ในวงของพระปฏิบัติเราแล้ว จงอย่าพากันเข้าใจว่าใจจะหาความสุขได้จากอะไรในที่ไหนๆ นะ จิตนี้ถ้าไม่สงบก็ต้องเป็นไฟเผาตัวสุขอยู่ตลอดเวลาไม่อาจสงบ แต่ถ้าจิตสงบได้บ้าง หรือสงบได้เป็นหลักเป็นฐานก็สบาย เพียงขั้นสงบเท่านั้นก็สบาย ถ้าไม่สงบนี้แหล่ สายแสร้งร้อนหาพิ้นหาไฟไม่มีเวลาหยุดยั้งตั้งตัวได้บ้างเลย ลิงร้อยตัวตามไม้ทัน เพราะความรวดเร็วของจิตยิ่งกว่าลิงร้อยตัว ลิงเที่ยวโดดกึ่งนั้นกึ่งนี้มันยังไม่เจอผลไม้พออ้อมปากอ้อมท้องของมัน ใ้อิ่งคือจิตตัวคิดตัวปรุงนี้ โดดไปกึ่งไหนมีแต่พินแต่ไฟ มีแต่ไม้ผุ ไม้ผุพาให้หงายตมๆ และเจอแต่พินไฟคือกองทุกข์ทั้งมวลนั้นแล ไม่มีคำว่าเจอความสงบสุขพออ้อมใจบ้างเลย ถึงขนาดนั้นเรายังไม่เห็นโทษแห่งความคิดปรุงของเราอยู่หรือ

เราเสียดายอะไรกับความคิดปรุงในอารมณ์ของโลก เราเคยคิดมาตั้งแต่วันเกิด จนกระทั่งบัดนี้ไม่มีวันเวลาหยุดยั้งได้บ้างเลย ยังไม่เห็นโทษของมันอยู่หรือ เราเสียดายอารมณ์แห่งความคิดเหล่านั้นอะไรนักหนา จะภาวนาก็ทำไมจะตัดอารมณ์ที่เคยคิดเคยปรุงอันไรสาระนี้ไม่ได้ อารมณ์ของธรรมเป็นของวิเศษวิโส ยิ่งกว่าอารมณ์เหลวไหล หลอกหลวงทั้งหลายที่เคยคิดมาเป็นไหนๆ ทำไมจึงไม่บังคับใจให้คิดปรุงให้ถึงใจ เพื่อใจจะได้ถึงธรรมคือความสงบเยือกเย็นตามเข็มทิศที่มุ่งมาศึกษาอบรมธรรมเข้าสู่ใจ

ทุกซ์ก็ยอมทุกซ์ซี เราเป็นนักรบ เป็นลูกศิษย์ตถาคต ซึ่งไม่เคยแสดงไว้ที่ไหนว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้อ่อนแอ คล้อยตามกิเลสตัณหาอาสวะจนได้ความวิเศษวิโสขึ้นมาเป็น ศาสดาสอนโลก ความอ่อนแอที่พาให้พระองค์เป็นศาสดานี้เรายังไม่เคยเห็นใน ตำรับตำรา มีแต่ความฝ่าฝืนบิกบิ่นต่อสู้กันจนสลบไสลจึงได้ชัยชนะ ได้เป็นศาสดา ขึ้นมาด้วยความเป็นนักต่อสู้ พระองค์ไม่ใช่เป็นนักถอยกรูดๆ อย่างพวกเรานะ พวกเรามีแต่กินแล้วนอน กอนแล้วนิน นั่นขัดกับการดำเนินของศาสดาไปถึงทวีปไหนแล้ว รู้กัน บ้างหรือยังว่าพวกเราเดินสวนทางกับศาสนธรรมและศาสดา แล้วมันเกิดประโยชน์อะไร ละ เราก็ก่อนนอนมาแล้วจนหลังแบน เสียตายมันอะไรนักหนา เกิดมากก็นอนเป็นประจำ ซาติอยู่แล้วเรื่อยมา ส่วนความพากเพียรที่จะเป็นสาระอันสำคัญเป็นเครื่องประดับจิตใจ ส่งเสริมจิตใจให้ได้รับความสุขความเย็นใจ สว่างไสวยิ่งกว่าความสุขที่เคยผ่านมาตาม โลกสงสารเป็นไหนๆ ทำไมจึงไม่เห็นคุณค่าของสิ่งนี้ ไม่ใช่พวกเราถูกกิเลสเอาไม้ทิ่มแทงตาบอดกันหมดแล้วหรือ จึงไม่เห็นความสำคัญของสิ่งสำคัญที่ปราชญ์ท่านเห็นว่า สำคัญกันมาแต่ติกดาบรรพ์

นักปฏิบัติต้องคิดต้องเทียบเคียงหาเหตุหาผลเพื่อเอาตัวรอดชี ไม่อย่างนั้นจะว่า ปฏิบัติเพื่อความฉลาด เพื่อเอาตัวรอดได้อย่างไร พระพุทธเจ้าไม่ใช่คนโง่สอนไว้แล้วทุก แ่งทุกมุม ล้วนแต่เป็นอุบายแห่งความฉลาดทั้งนั้น ท่านสอนให้ฉลาดไม่ใช่สอนให้โง่ เราต้องเอาจริงเอาจัง บังคับจิตใจนะ บังคับจิตไม่ได้ไม่มีทางนะ เพราะตัวเสนียดจัญไร ตัวพิษตัวภัยมันมีเต็มอยู่ในจิต จงบังคับกันลงที่นี้ เบบางก็เบบบางกันที่นี้ จิตมีความ เบบางจากสิ่งไม่ดีทั้งหลาย ก็เหมือนกับโรคที่ลุเลาะลงไปโดยลำดับนั้นแล ยาคือความ เพียร สติ ปัญญาก็เพิ่มเข้าไป เพิ่มเข้าไปเรื่อยๆ จนกระทั่งโรคหาย ความทุกซ์เพราะ โรคเหล่านั้นมันก็หมดไป นี่เราทุกซ์เพราะกิเลสประเภทใด โรคคือกิเลสประเภทใดมัน เสียดแทงจิต คำว่าโรคต้องเสียดแทงทั้งนั้นแหละ

กิเลสไม่เคยให้คนวิเศษวิโสอะไรโดยหลักธรรมชาติ นอกจากเสกสรรปั้นยอกัน ขึ้นเฉยๆ ว่าวิเศษอย่างนั้นวิโสอย่างนี้ ว่ากันไปลมๆ แล้งๆ อย่างนั้นเอง ความจริงมัน ไม่ได้เป็นดังที่เสกสรรกัน ขึ้นชื่อว่ากิเลสมีแต่ความเผาผลาญทั้งนั้น ธรรมไม่มีคำว่าเผา ผลาญ มีมากมีน้อยเป็นที่กระหึ่มอึมเอบในจิตโดยลำดับ เพราะฉะนั้นจึงมีผู้บริสุทธิ์ใน โลก เพราะรสของธรรมนี้ชนะซึ่งรสทั้งหลาย ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า สพฺพรสํ ธมฺมรสํ ชิ นานติ รสแห่งธรรม ชนะซึ่งรสทั้งปวง ฟังชิวาทั้งปวง พอรสแห่งธรรมขั้นนี้เกิดขึ้น รสของ สิ่งที่เราเคยติดมาขั้นนี้ก็ปล่อยวางกันไปเอง รสแห่งธรรมเหนือกว่าโลกามิสอันนี้ก็ปล่อย วางรสอันนี้ รสแห่งธรรมเหนือกว่ารสประเภทนั้นปล่อยประเภทนั้นๆ ปล่อยไปเรื่อย บรรดาโลกามิสภายในจิตใจ ปล่อยไปเรื่อยๆ จนกระทั่งปล่อยหมดไม่มีเหลือเลยบรรดา

โลกามิสในโลกสงสาร ทั้งหยาบทั้งกลางทั้งละเอียดอันเป็นสมมุติด้วยกัน เพราะไม่มีอะไรเลิศยิ่งกว่ารสของธรรม จนกลายเป็นธรรมวิเศษพอตัว

มีมากที่อยู่ด้วยกันนี้ แต่อะไรๆ ก็ไม่เป็นทำเป็นทาง ปล่อยให้กิเลสเหี้ยมบีบ่าอยู่ ทุกอาการที่เคลื่อนไหว ทำอะไรให้มีความเจาะจงจดจ่อต่อเนื่องด้วยความเพียรชิว อย่าสักแต่ว่าทำ นั้นเป็นนิสัยของโลกสงสาร นิสัยของฆราวาสที่ไม่เคยอบรมศีลธรรม นิสัยของพระผู้เป็นศิษย์ตถาคตต้องต่างกับนิสัยของโลกมากทีเดียว กิริยาแห่งการทำทุกสิ่งทุกอย่าง ความเคลื่อนไหวไปมาของจิตของกายวาจาต้องเป็นอรรถเป็นธรรม มีสติสังขามีปัญญาพิจารณาสอดส่องในเหตุผล กระทำอะไรลงไปย่อมมีความตั้งใจ สติติดแน่นอยู่กับงานที่ทำ เรื่องของพระต้องเป็นอย่างนั้น ไม่เช่นนั้นจะหาทางออกไม่ได้นะ วันไหนก็วันเก่า ก็วันเก่านะชิวเพราะมีแต่มีดกับแจ็กเท่านั้น ถ้าเราไม่แก้เราให้ดีขึ้นก็ไม่มีอะไรในโลกอันนี้จะพาให้ดีหรอก

วันคืนปีเดือนมันเป็นสมมุติประเภทหนึ่งอยู่ตามธรรมชาติของเขา เราออกไปสมมุติเขา แต่การสร้างกองรับเหมากองทุกซ์มันคือหัวใจคน นี่เราจะมาแก้ความรับเหมานั้นให้คลี่คลายออกไปจากใจ จะได้ลืมหูลืมตาอ้าปากสุดอารมณ์ที่บริสุทธิ์และดูทุกสิ่งทุกอย่างได้สะดวกสบาย แม้อยู่ในท่ามกลางแห่งโลกที่เต็มไปด้วยความร้อนเราก็หาความร้อนไม่ได้ เพราะไม่มีเชื้อแห่งความร้อนอยู่ภายในจิต เย็นตลอด

ร่างกายจะเจ็บไข้ได้ป่วยปวดหัวตัวร้อนก็เป็นไปชิว ก็รู้อยู่แล้วว่าร่างกายเป็นเรือนเป็นรังของโรค มันเจ็บตรงไหนก็อย่าไปอยู่ อย่าไปข้องไปแวะกับมันให้เกิดความทุกข์ ความลำบากทางใจชิว อย่างกับบ้านของเรามันรั่วตรงไหนก็อย่าไปอยู่ชิวที่มันรั่ว ที่มันดีมีอยู่เยอะก็ไปอยู่ที่มันไม่รั่วนั้นชิว ตรงนั้นก็รั่วตรงนี้ก็รั่วก็ไม่ไปอยู่ ตรงไหนไม่รั่วก็ไปอยู่ที่นั่น มันรั่วหมดหรือก็ทิ้งมันเสีย ของใช้อยู่อาศัยไม่ได้จะเสียดายมันหาประโยชน์อะไร เพราะมันหมดคุณค่าแล้วนี่

จิตใจร่างกายเราก็เหมือนกัน มันเจ็บปวดตรงไหนก็เท่ากับฝนรั่วที่นั่น ก็อย่าไปเกาะไปเกี่ยวไปพัวพันกับมันด้วยความโง่เขลา ให้อยู่กับความฉลาดชิว ร่างกายจะเจ็บไข้ได้ป่วยขนาดไหนก็รู้ว่ามันเจ็บ ใจไม่ได้เจ็บด้วยใจไม่ได้ทุกข์ด้วย เพราะใจรู้รอบหมดแล้วในสิ่งเหล่านี้ตั้งแต่ทุกซ์ประเภทนั้น หรือโรคประเภทนั้นยังไม่เกิดก็รู้รอบหมดแล้ว เมื่อทุกข์เกิดขึ้นก็อยู่ในข่ายแห่งความรู้รอบอยู่แล้วจะตื่นไปไหน ส่วนไหนเจ็บก็เจ็บ ที่ไม่เจ็บมีอยู่ ที่ดีมีอยู่ ใจไม่เจ็บ ใจไม่ปวด ใจไม่หลงไม่มึนงง ใจไม่ติดไม่พัวพัน ทุกซ์อันนั้นก็ไม่ได้เพิ่มความรุนแรงขึ้น คงเป็นไปตามสภาพของเขา เพราะใจไม่ไปเสริม ทุกซ์ทางใจก็ไม่

ถ้าทนมั้โหวธาตุนั้นจะไปแล้วแหละ ธาตุนี้มันจะแตก จะแตกก็แตกไปซิ แม้สิ่งอื่นก็ยังแตกได้ ทำไมธาตุนั้นซึ่งอยู่ในโลกแห่งความแตกดับเหมือนกัน มันจะอยู่ค้ำฟ้าได้ยังไง จำต้องแตกสลาย เมื่อเสวยยารักษาไม่โหวแล้วก็ปล่อยมันเสีย ใจของเราไม่ได้แตก มันแตกแต่ธาตุนั้นต่างหาก เมื่อรู้แน่อยู่ในใจอย่างนั้นแล้วจะไปหวั่นไหวกับอะไร นี่คือการเรียนโลกให้เรียนอย่างนี้และเข้าใจอย่างนี้ เมื่อเรียนให้ถึงโลกถึงธรรมแล้วต้องเป็นอย่างนั้นไม่เป็นอย่างอื่น ไม่วิตกวิจารณ์กับเรื่องความเป็นความตาย อะไรมันเป็นอะไรมันตายก็รู้หมดแล้ว ใจจะมีส่วนได้ส่วนเสียอะไรกับสิ่งเหล่านั้น เพราะสิ่งเหล่านี้มันเคยเป็นมาแล้วตั้งแต่กาลไหนกาลใด จิตใจของเราเมื่อฉลาดรอบตัวแล้วก็จะไปหลงอะไรกับสิ่งเหล่านี้ จะไปก่อกุศลแก่ตนเพราะเรื่องเหล่านั้นทำไม ก็อยู่อย่างผู้รู้ผู้ไม่หลง อยู่อย่างผู้บริสุทธิ์พอตัวตามหลักธรรมชาตินั้นแล

การปฏิบัติสมัยไหนพระพุทธเจ้าสอนคนให้โง่มีเหรอ มีแต่สอนให้ฉลาด การปฏิบัติตัวให้ดีไม่ว่าสมัยไหนดีทั้งนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกาลกับสถานที่ แต่มันขึ้นอยู่กับการกระทำของคน เราเป็นผู้รับผิดชอบเราเอง จะที่ภพที่ชาติเกิดแก่เจ็บตายก็ใครจะเป็นผู้ไปแบกไปหามกองทุกข์ซึ่งติดไปกับภพกับชาตินั้นๆ ก็เราเอง ทุกข์ในเวลาประกอบความพากเพียรก็เพื่อจะสลัดปิดทั้งสาเหตุแห่งทุกข์และทุกข์ทั้งหลายออก ทำไมจะทำไม่ได้ ทำไมจะทนไม่ได้ เราเป็นผู้เหมาะสมแล้วกับงานเหล่านี้ เพศอำนาจอยู่แล้วเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ เพศพระไม่มีใครรบกวนและรังแก เพศนี้เป็นเพศที่เย็น เป็นเพศที่สะดวกสบาย แต่เรามันลืมนวลลืมนวลเพศของตน ลืมหน้าที่ของตน สะดวกสบายเสียจนนอนใจกลายเป็นหมูในร่างของพระไป นี่เรียกว่านอนหลับทับสิทธิ์ สิทธิที่ควรได้ควรเป็นจากงานของตนก็ไม่ทำ สิทธิเป็นพระเขาไม่รบกวน ทางบ้านเมืองเขาไม่มายุ่งกวนเหมือนโลกทั้งหลาย ให้อยู่สะดวกสบาย

อาหารการบริโภค เวลาโคจรบิณฑบาตก็เต็มบาตรมา ใครก็ยินดีกันทั้งนั้นนอยากทำบุญให้ทาน ปัจจัยเครื่องอาศัยขาดตกบกพร่องที่ตรงไหน แต่งานของเราที่จะทำให้เป็นสาระสำคัญในตัวเรานะชิมันขาด มันขาดตกบกพร่องอยู่ที่ตรงนี้ ต้องทำให้สมบูรณ์ซิ เครื่องสนับสนุนเพื่องานสำคัญเหล่านี้คือปัจจัยทั้งสี่ที่มีสมบูรณ์อยู่แล้ว มีแต่ผู้ดำเนินงานนี้มันบกพร่องในตัวเอง ผลที่ควรจะได้จะถึงจึงไม่ค่อยปรากฏกัน

ถ้าพระไม่สามารถจะทรงมรรคผลนิพพานได้ก่อนอื่นก่อนใครแล้ว ใครจะทรงละเพราะพระนี่ออกแนวรบแล้ว พร้อมทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีอะไรบกพร่องแล้ว ถ้าพูดถึงความกังวลยุ่งเหยิงวุ่นวายกับความเป็นอยู่ ที่อยู่ที่อาศัยปัจจัยเครื่องใช้ไม่สอย การรับประทานหรือการขบฉันต่างๆ ก็มีเต็มไปหมด มีแต่งงานเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนา งานต่อสู้กับกิเลสอันเป็นภัยต่อจิตใจ ทำไมเราจะทำไม่ได้ งานมีเพียงอันเดียวเท่านั้น

ไม่ได้มากมายอะไร อยู่กับตัวเราเอง ก็เลสถ้ามีมากก็เต็มตัวนี้เท่านั้น งานเพื่อฆ่ากิเลส ถ้าว่ามีมากก็เท่าตัวเรา ไม่เลยตัวนี้ไปได้ จงพาดฟันกันลงไป

เราอยากได้ยินได้เห็นหมู่เพื่อนพุทธอรหัตตธรรมจากการปฏิบัติให้ฟัง ผลเป็น ยังไงบ้าง สอนก็สอนแทบล้มแทบตาย เกือบ ๓๐ ปีแล้วที่ออกมาสู่สังคมนี้ แต่ก่อนก็อยู่ในป่าในเขาไม่ยุ่งอะไรกับใคร สอนแต่ตนอยู่ในป่าในเขา ทั้งนี้ไม่ใช่อะไรหรอกคือสอนตนธรรมดาคน คำว่าสอนตนธรรมดาคนก็คือการต่อสู้กับกิเลสของตนนั่นแล ไม่ได้อยู่ในป่าในเขาแบบสัตว์ป่า แต่อยู่แบบคนมีตหนาสติปัญญาหยาบ ต้องฝึกฝนธรรมดาคนอย่างหนักอยู่เป็นประจำ จนลืมนึกไปว่าจะไม่มีคนมาเสกสรรให้เป็นครูเป็นอาจารย์ดังที่เป็นอยู่เวลานี้ซึ่งยุ่งจริง ๆ

เอาให้จริงจังซี ให้เห็นใจกับกิเลสขาดสะบั้นจากกันแล้วใจจะรู้สึกยังไง จะวิเศษหรือไม่วิเศษ ไม่ต้องมีใครมาเสกสรรก็รู้ประจักษ์กับตัวไม่สงสัย เอ้า ที่นี้ยกมาสามโลกธาตุจะมาหลอกมาลวงมาด้วยกลมาอย่างไรบ้าง ใจจะไม่มีหวั่นแม่เท่าเม็ดหินเม็ดทราย นั่นละคือความจริงแท้ ธรรมแท้ ลบไม่สูญ แต่เราอยู่ด้วยกับความหลอกลวงทั้งนั้น ก็ตัวเราใจเรานั้นแหละมันหลอกเจ้าของ หลอกมาเท่าไรไม่เคยเข็ดหลาบก็คือกิเลสหลอกสัตว์โลกนั่นเอง

อุบายปัญญาของเรามี หลอกกิเลสบ้างซิ หลอกจนได้มองเห็นกิเลสผลอยู่ที่ไหน ต่อยเอาๆ จนถูกน็อกจากเราตกเวทีและตายไปเลย หาวนพื้นไม่ได้ตลอดอนันตกาลนั้นซิ จะได้ชมตัวเองว่าเก่งจริงละที่นี้ ไม่เก่งแบบหลอกๆ หลอนๆ ดังที่เคยเป็นมา นั้นแหละพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายท่านหลอกท่านต่อยกิเลสของท่านอย่างนั้น เอาจนตกเวทีไม่มีวันฟื้น

การไปเกิดแก่เจ็บตายที่ไหนก็เพราะกิเลสเป็นตัวยื่นโรง พอตัวนี้หมดจากใจไปเสียเท่านั้นก็ไม่มีอะไรหลอกได้อีกในโลกนี้ แผ่นดินแผ่นฟ้าอะไรที่ว่ามีมากมายก่ายกอง ในแผ่นดินอันนี้ในโลกอันนี้ก็ไม่มีความรู้สึก จึงเหมือนอะไรไม่มี ที่พาให้มีก็คือเรื่องของกิเลสเท่านั้นพาให้มี พาให้ทุกข์ พาให้ลำบาก พาให้กังวลวุ่นวาย เสียตแวงอยู่ตลอดเวลาไม่มีอิริยาบถใดว่างจากทุกข์ นอกจากเวลาหลับสนิทเสียเท่านั้น เพราะกิเลสสงบตัว พอตื่นขึ้นมามันก็ทำงานของมันเหมือนหอกเหมือนหลาวทิ่มแทงในหัวใจ ทั้งอดีตอนาคตอารมณ์อะไรๆ ยุ่งไปหมด เราก็ยังไม่เบื่อหน่ายอึดพอกับความเป็นของกิเลส แล้วเราจะไปเห็นโทษกิเลสที่ตรงไหน แก้กิเลสได้ที่ตรงไหน เมื่อสิ่งเหล่านี้ทั้งหมดเป็นกิเลสเรายังไม่ทราบอยู่แล้ว จงพิตเข้าชิสติปัญญาซึ่งเป็นธรรมที่ผลิตได้ พิตให้มีกำลังกล้าแข็งมีแรง สามารถพาดฟันกับกิเลสให้แหลกแตกกระจายได้ จะนอนใจอยู่ทำไม

เราอยากเห็นผลแห่งการแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อน ที่สอนมานี้สอนด้วยความ
แนใจ ไม่ได้สอนด้วยการด้นเตาเผาหมัด ไม่ใช่คุย เราสอนจริงๆ ตามที่ได้ประพฤติ
ปฏิบัติมา ตลอดถึงผลรู้อย่างไรเห็นอย่างไรนำมาพูดให้ฟังจนหมดโดยไม่สะทกสะท้าน
เพราะธรรมของจริงนี้สะทกสะท้านหาอะไร ธรรมเป็นอย่างนี้จริงๆ เมื่อรู้อย่างนี้จริงๆ
เห็นอย่างนี้จริงๆ แล้วจะไปสะทกสะท้านต่อใคร จึงเรียกว่า ของจริงลบไม่สูญ ใครรู้อัน
ก็จริงทั้งนั้น ไม่ว่าจะครั้งไหนสมัยใดหรือผู้ใดรู้ผู้ใดเห็น ต้องทรงความจริงเต็มส่วน
เช่นเดียวกัน ไม่มีอะไรแปลกต่างกัน

พระของพระพุทธเจ้าเป็นพระทรงมรรคทรงผล ทรงความสุขความเจริญสุดส่วน
พระของเราทรงกันแต่ความทุกข์ความลำบาก ความขี้เกียจขี้คร้าน อ่อนแอท้อแท้
เหลวไหล แน่ มั่นตรงกันข้ามๆ ไปหมด พระอะไรอย่างนี้ ถ้าคนเขาเรียกว่า พระ
เทวทัตก็จะโกรธให้เขาอีก ก็ยิ่งไปกันใหญ่ พระของพระพุทธเจ้าเป็นพระอย่างนั้น ที่นี้
เราเป็นพระของใครหรือเป็นพระอะไรกัน ถ้าจะว่าพระนอนเหมือนพระพุทธรูปปาง
นอนก็น่ากราบไหว้บูชา แต่นี่เป็นพระอะไรจึงเป็นอย่างนี้ ถ้าไม่ใช่เป็นพระเทวทัตคอย
ทำลายตัวเองด้วยกิริยาอาการดังกล่าวมา

พุทธะๆ คือใจของเราถูกเทวทัตกิเลสทำลายอยู่ที่นี่ แผลหะเทวทัตทำลายพุทธะ
ในตัวเรา ส่วนเทวทัตที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้านั้นยกให้เป็นเรื่องของท่าน ไม่ไปแต่ต้อง
ยุ่งกวนท่าน แยกเข้ามาลงเรื่องเทวทัตคือกิเลสทั้งหลายที่ทำลายพุทธะของเราให้
เป็นพินเป็นไฟอยู่ทั้งวันทั้งคืน เราไม่เห็นเทวทัตตรงนี้จะปราบเทวทัตได้อย่างไร เอาตรงนี้
ชิ โอปนนิโก น้อมเข้ามาเป็นธรรมเครื่องสอนตนได้ทั้งนั้นแหละ ถ้ามีปัญหาไม่จนตรอก
ต้องเอาตัวรอดได้ด้วยอุบายของสติปัญญาไม่สงสัย

สมัยนี้ พาหิรชนกัถิ พุทธศาสนิกชนกัถิ มักตำหนิพุทธศาสนาว่าเป็นราวกับลัทธิ
ไม่ใช่ของจริงมีจำนวนมาก โดยความรู้สึกของเขาเองบ้าง โดยอาศัยผู้นับถือและปฏิบัติ
ศาสนาทำกันแบบลัทธิบ้าง ซึ่งไม่ถูกต้องกับความจริงของศาสนธรรม ศาสนาโดยอาศัย
ผู้นับถือและปฏิบัติลุ่มๆ ดอนๆ จึงเป็นสาเหตุให้คนตำหนิ จนทำคนให้กลายเป็นคนใจ
สกปรก ปากสกปรกไปด้วยศาสนาซึ่งเป็นธรรมที่สะอาดโดยไม่ใช่สิ่งที่ควรจะเป็น จะ
อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญคือเราผู้เป็นนักบวชปฏิบัติตามสวากขาตธรรม จงทำกาย วาจา
ใจ ของตนให้สะอาดไปตามศาสนธรรมด้วย สุปฏิปนุโน อุชฺฐา ญายฺฯ สามิจิปฏิปนุโน
อย่าให้เคลื่อนคลาด ธรรมอันบริสุทธิ์สะอาดจะเป็นเราผู้เกิดทุนเป็นสมบัติของตัวเอง
เอง ส่วนความสกปรกดังกล่าวมา ใครจะสนใจรับไว้ก็ไม่กระเทือนเราผู้เป็นเจ้าของแห่ง
ธรรมมหาสมบัติ ที่เกิดจากความตะเกียกตะกายของเราเอง

จงทราบอย่างถึงใจว่า ธรรมแท้ สวากขาตธรรมแท้ ทรงความจริงเหนือโลกธาตุ จึงไม่มีสมมุติใดรายใดในโลกธาตุนี้ จะลบให้สูญสิ้นจากความจริงเต็มส่วนของธรรมนั้น ได้ จงพากันตั้งใจน้อม พุทฺธ ธมฺม สงฺฆ สรณฺ คจฺฉามิ เข้าไว้เต็มดวงใจ และน้อมมา เพื่อปฏิบัติอย่างจริงจังเถิด ธรรมที่ลบไม่สูญนี้จะปรากฏขึ้นในมโนทวารของสปฏิบัติ บุคคลโดยไม่มีข้อกังขา เพราะธรรมนี้เป็นมัจฉิมาเป็นปัจจุบัน ที่คอยสัมผัสกับการ ปฏิบัติโดยถูกต้องอยู่ตลอดเวลาอกาลิก ไม่มีใครมาเป็นใหญ่เหนือธรรมนี้ให้เป็นอื่น ได้ตลอดไป

อย่าคิดว่าธรรมหมดเขตหมดสมัย มรรคผลนิพพานสุดเอื้อมหมดหวัง กิเลสตัว เคยเป็นข้าศึกของธรรมมาดั้งเดิมจะหัวเราะฟันหักฟันถอนไม่รู้ตัว จงทราบวาศาสน ธรรม คือเครื่องปราบกิเลสทุกประเภทมาแต่กาลไหน ๆ ไม่เคยแพ้กิเลสเลย จงนำมา ปราบกิเลสด้วยอุบายวิธีต่าง ๆ ด้วยการปฏิบัติและความแยบคายของตนเถิด ผู้นี้และ จง ทรงมรรคผลนิพพานในท่ามกลางแห่งโลกที่วามรรคผลนิพพานสุดเอื้อมหมดหวัง จง เอาให้ดี มอบชีวิตไว้กับศาสนาธรรม อย่ามอบกับอะไรซึ่งล้วนเป็น อนิจจัง ทุกขํ อนตฺตา หมุนตัวอยู่รอบด้านตลอดเวลาหาความไว้วางใจไม่ได้เหมือนธรรม ที่ไม่มี อนิจจัง ทุกขํ อนตฺตา เข้าไปยุ่งเกี่ยวได้

พระพุทธเจ้าประทับอยู่กับสวากขาตธรรมตลอดเวลา อย่าหลงบ้ำว่าพระองค์ เสด็จปรินิพพานสิ้นสูญไปแล้ว จงยึดสวากขาตธรรมเป็นหลักใจและหลักปฏิบัติให้ แน่นยำ จะได้พบได้เฝ้าพระองค์อย่างเต็มใจที่สวากขาตธรรมนั้นด้วยกัน ไม่น้อยหน้าฆ่า ตัวเองว่าพระองค์ไปสุดเอื้อมแล้ว

ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต คือ ผู้รู้เห็น สนฺทิกฺขุจฺโง ด้วยสวากขาตธรรม นั้นแล จะเป็นอื่นที่ไหนไป จงลงใจ ปฏิบัติให้จริงจัง ผลจะไม่เป็นอย่างอื่นจากที่กล่าวนี้ แต่จงระวังกิเลสมันชอบและคอยแอบคอยตาม อกุสลา ธมฺมา แก่ผู้ก่อนแล้วนิน คือกิน แล้วยอนอยู่ทุกระยะนะ จะว่าไม่บอกไม่เตือน ขณะเดียวกันจงตาม กุสลา ธมฺมา กิเลส ให้ได้

เอาละหยุด

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๔

ทางของศาสดาและสาวก

ครูบาอาจารย์ที่เป็นที่เคารพนับถือก็ร่วงโรยไปเรื่อย ๆ เราจะมาอยู่ด้วยความประมาทมันสมควรกับธรรมแล้วหรือ ความประมาทเป็นเรื่องของกิเลส ซึ่งพาให้สัตว์โลกจมอยู่ในวัฏสงสารอันเป็นคลังแห่งทุกข์ทั้งมวล ยังไม่พากันสะดุดใจเห็นโทษของมันอยู่หรือ การปฏิบัติหาความจริงจังและสงบเย็นไม่ได้ จะหวังเอาอะไรเป็นหลักยึดของใจ ธรรมไม่ใช่ของปลอม กับการปฏิบัติที่หาความจริงจังไม่ได้มันจะเข้ากันได้ยังไง ธรรมเป็นของจริง การปฏิบัติเพื่อธรรมก็ต้องจริงจังจะเข้ากันได้ ขึ้นชื่อว่างานอันเป็นความชอบธรรมแล้วต้องจริงทุกอย่าง การละการถอนกิเลสตัวเป็นภัยทุกชนิดต้องเอาจริงเอาจัง จะอ้อมแรงเพื่อให้กิเลสแบ่งไปกินอยู่ไม่ได้ ไม่สมควรอย่างยิ่ง การปฏิบัติไม่จริงไม่ได้ ต้องเหลวไหลและลึ้มละลายไปไม่รอด

มองดูหมู่เพื่อนทำให้อดทนระอาใจเข้าโดยลำดับ ๆ นะ เพราะบวกลบคุณหารผลได้ผลเสีย อยู่ตลอดเวลาที่เกี่ยวกับหมู่เพื่อนซึ่งมาอาศัย เราทุ่มเทลงเต็มความสามารถทุกแง่ทุกมุมในการอบรมสั่งสอน ไม่เคยปิดบังลี้ลับอะไรไว้เลย ถึงคราวเปิดเปิดเต็มที่เปิดหมดหัวอก เปิดหมดตับหมดปอดหมดไส้หมดพุง หมดไส้อ่อนไส้แก่ ไม่มีเหลือไว้เลยให้หมู่เพื่อนได้ฟังอย่างถึงใจ แสดงอย่างถึงเหตุถึงผลถึงความจริงทุกแง่ทุกมุมที่มีอยู่ในหัวใจของทุกคน แต่ผู้ฟังผู้มาศึกษาอบรมจะมาเหลาะ ๆ แหละ ๆ ให้เห็นอยู่ต่อหน้าต่อตามันเข้ากันได้ที่ไหน เพียงให้ ยถา สัพพีฯ ตามตำราที่ท่านเขียนไว้แล้วอย่างชัดเจนก็ว่าไม่ถูก นี่แสดงถึงความเหลาะแหละความเหลวไหลของผู้มาศึกษามากเพียงไร

ความคิดเฉื่อยชา ไม่สนใจ เห็นว่าไม่สำคัญ ความคิดเช่นนั้นก็คือเห็นว่าตัวเองไม่สำคัญนั่นเอง จึงเห็นสิ่งที่เป็นสาระทั้งหลายไม่สำคัญ ความคิดเหล่านี้มันขึ้นอยู่กับที่ไหน ถ้าไม่ขึ้นอยู่กับตัวของเราเอง ยถา สัพพีฯ บทธรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นอรรถเป็นธรรม ใครจะนำมาเป็นประโยชน์ก็ได้ ไม่นำมาธรรมเหล่านี้ก็ไม่เสียหายอะไร แต่มันเสียหายที่บุคคลผู้มุ่งประโยชน์จากธรรมแต่มาทำเหลวไหลต่างหาก มันดีที่คน มันไม่ดีอยู่ที่คน

การพูดไม่ถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัย จะเป็นการเสียหายแก่ธรรมแก่วินัยที่ไหนกัน ก็ต้องเป็นความเสียหายแก่ผู้ปฏิบัติผิคนั้นซิ ความไม่ถูกต้องธรรมวินัยต้องเป็นความเสียหายแก่ตนเองนั่นแล อย่าพากันทำแบบโลก ๆ ลวก ๆ เพราะธรรมไม่ใช่โลกซึ่ง

ผิดกันราวฟ้ากับดิน จะนำนิสัยโลกที่ไม่มีประมาณในหัวใจมาใช้ในการปฏิบัติธรรมมันขัดกัน ผู้ปฏิบัติจะไม่มีอะไรผิดกันกับผู้ไม่มีศาสนาติดตัว

นี้ได้เทศน์ทุกแห่งทุกมุมให้รู้เรื่องสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพัวพัน อันจะยังตนให้ตกต่ำลงไปกับมันอยู่เสมอ ไม่เคยลดละในการให้โอวาทสั่งสอน เพราะสิ่งต่ำทราวมภายในใจมันมีอยู่ตลอดเวลาแต่ตัวเองไม่ทราบได้ ใจนี้เองที่ไม่ทราบว่ามันเป็นสิ่งกีดขวาง ภาษาธรรมะท่านเรียกว่ากิเลส เราไม่รู้ทันมัน นักมวยที่เขาค่อยกัน เขาหาต่อที่สำคัญ ต่อถูกจุดไหนจุดนั้นก็คือจุดที่บกพร่อง รู้ไม่ทันคู่ต่อสู้ตัวเอง รู้ไม่ทัน รับไม่ทันจึงต้องเสียท่า นี่เรารู้กลมาของกิเลสไม่ทันแล้วจะไม่เสียท่าได้อย่างไร ต้องเสียทำให้มันวันยังค่ำ ยืน เดิน นั่ง นอน มีแต่อาการเสียทำให้กิเลสทั้งนั้น มีท่าไหนที่เป็นท่าต่อสู้กับกิเลสบ้างติดอยู่นั้น ถ้ามีก็น้อยนิดเดียว แล้วจะไปหวังเอาชนะชนะจากความมีทำน้อยนิดเดียวนั้นได้อย่างไร

ครูอาจารย์สอนไปโดยอรรถโดยธรรม เรื่องกิเลสมันก็แทรกขึ้นมาในขณะที่ฟังนั้นและไม่รู้ว่ามีเป็นกิเลส เลยหลงไปตามกลของมันว่าท่านดูดำ ว่ากล่าว ว่าท่านเจ้าจู้จู้ไขอะไรต่างๆ นานาไปเสีย กิเลสไม่ชอบเรื่องอย่างนี้เพราะเป็นเรื่องกระเทือนหัวใจกิเลสกิเลสจะชอบอย่างไร เพราะการดูดำสั่งสอนนั้นเป็นเรื่องของธรรมและเป็นเรื่องที่ถูกธรรมเมื่อไม่รู้กลมาของกิเลสก็ให้มันหลอกให้คิดอย่างนั้นแหละ เราไม่รู้เรื่องกลลวงเหล่านี้ซึ่งมีอยู่เต็มหัวใจด้วยกันทุกคน

อุบายวิธีแก้กิเลสนี้ก็สอนมามากต่อมากแทบจะไม่มีอะไรมาสอนอีกแล้ว สอนหนักเบาขนาดไหนล้วนเป็นอุบายแก้กิเลสทั้งนั้น ไม่ได้หาเรื่องความเสียหายฉิบหายปนปี้ไม่ตีไม่ฆามอะไรมาสั่งสอนหมู่เพื่อน จะหนักเบาเล็กน้อยล้วนเป็นอุบายสำหรับการถากถางกิเลสซึ่งเป็นข้าศึกแก่ตนอยู่ทั้งนั้น เพราะกิเลสมันเป็นข้าศึกต่อธรรมอยู่แล้วมันก็แทรกเข้ามา ขวางธรรมเข้ามา ทั้งนี้ก็คือขวางตัวเองนั่นแหละไม่ให้เข้าถึงธรรมได้ ผลสุดท้ายก็จมไปตามมันอย่างไม่รู้ตัวเลย อยู่ตามลำพังก็ไม่ได้เรื่อง ครูบาอาจารย์แนะนำสั่งสอน แทนที่จะยึดจะถือเอาไปเป็นหลักเป็นเกณฑ์แก่ตัวเอง ในฐานะที่ควรจะได้ซึ่งไม่สุดวิสัย ก็ไม่ได้เรื่อง แล้วจะเอาความดีความดีมาจากไหน มันก็เหลวๆ ไหลๆ ไปตามประสีประสาของคนยอมตัวหมอบราบต่อกิเลสนั้นละซิ

เคยบอกอยู่เสมอว่า เรานะบวชแต่กิเลสมันไม่ได้บวชนะ กิเลสกับธรรมเป็นข้าศึกกันแต่ไหนแต่ไรมาหนา แม้แต่ในขณะที่เราบวชมันก็ยังต้องเป็นข้าศึก มันไม่เคยเป็นมิตรกับธรรมและกับเราเลย เหตุไฉนหลังจากการบวชแล้วมันจะไม่เป็นข้าศึกต่อเราอยู่ตลอดไป ถ้าไม่แก้สิ่งที่ เป็นข้าศึกเราจะแก้อะไรเวลานี้ สิ่งที่เป็นคุณไม่ได้เป็นข้าศึกต่อเรา จึงเรียกว่าคุณ นั่นไม่ต้องแก้นอกจากบำรุงส่งเสริมถ่ายเดียว สิ่งใดที่เป็นข้าศึก

นั้นไม่ใช่คุณ ต้องเป็นพิษเป็นภัยต่อเรามากน้อยตามที่มีอยู่เสมอไปนั่นแล พิจารณาให้ดีขึ้นปฏิบัติกัน

นี่ก็นับว่าลดลงๆ กำลังวังชา จิตใจก็ถอยเข้ามาโดยลำดับลำดับ ไม่อยากรับภาระธุระอะไรเสียแล้ว อยู่ตามลำพังเห็นเป็นความสะดวกกว่าการเกี่ยวข้องกับผู้คนพระเณรมากน้อย เพราะเป็นเรื่องที่ต้องรับความลำบากทั้งนั้น เนื่องจากกำลังมันลดลงทุกทีๆ อะไรมาสัมผัสสัมพันธ์เล็กน้อยก็เกิดทุกข์ได้ง่าย แปรปรวนได้ง่าย ทุกข์ก็ทุกข์ร่างกายนั้นแหละไม่ใช่อะไรทุกข์ เมื่อจิตยังครองตัวอยู่ก็ต้องรับทราบอยู่โดยดี เพราะจิตกับกายมันเกี่ยวโยงและรับผิดชอบกันอยู่โดยปกติ วันหนึ่งๆ ถ้าอยู่ตามลำพังรู้สึกสะดวกเพราะไม่ยุ่งกับอะไร ความยุ่งมันหนัก ฉะนั้นหมู่เพื่อนที่มาฟังการอบรมก็ขอให้จริงใจให้จริง พอเพิ่มกำลังใจและมีแก้ไขแก่ผู้ให้การอบรมสั่งสอนด้วย อย่าให้เป็นทำนองยกแหขึ้นเต็มเหนี่ยว เตรียมจะขว้างลงในน้ำอยู่แล้ว แต่ปลาตัวเดียวจะติดน้ำก็ไม่มี ที่มีก็คือมูลสดมูลแห้งเกลื่อนอยู่ในน้ำ จะทอดลงคอกหรือ ข้อนเปรียบเทียบนี้พากันไปพิจารณาให้ได้ความ

การประพฤติปฏิบัติสติเป็นของสำคัญเคยพูดเสมอ นี่เว้นไม่ได้ ขาดไม่ได้สตินี้เป็นพื้นแห่งความเพียรจริงๆ จากนั้นก็ปัญหาตามกันมา ข้างนอกข้างในจะทำอะไรควรพินิจพิจารณา ความเคยพิจารณาอยู่เสมอจะเป็นนิสัย และกำลังสั่งสมตัวขึ้นให้มีความแก่กล้าทางด้านสติปัญญา เวลามาใช้พิจารณาทางด้านธรรมะโดยตรง เช่น พิจารณาเรื่องวิปัสสนาก็ไปได้สะดวก คล่องตัว ไปได้รวดเร็วกว่าที่จะมาฝึกทีเดียวให้เป็นทีเดียว กิจการงานใดก็ตาม สติให้ความจดจ่อต่อเนื่องกับงานนั้นๆ อยู่เสมอ ในงานนั้นๆ ก็ต้องมีความใคร่ครวญพินิจพิจารณากันไปด้วย เวลาเข้ามาพิจารณาภายในก็ง่าย สติก็อยู่กับตัวอยู่แล้ว เคยฝึกกันอยู่แล้วก็ไม่ยาก ปัญญาที่เคยพิจารณาอยู่แล้วก็คล่องตัวไปเอง

นี่อะไรก็ได้เรื่อง แต่หวังจะตัดดวงเอามรรคผลนิพพานทำเดียว ความหวังเฉยๆ ก็ไม่เกิดประโยชน์ ถ้าประโยคพยายามไม่สืบเนื่องกันด้วยความชอบธรรมที่ควร จะเกิด ความเจริญของจิตมันก็เจริญไม่ได้ ขอให้พากันเข้าใจวิธีบำรุงรักษาสติและปัญญาให้แก่กล้าสามารถตามที่อธิบายมานี้ ผลจะไม่เป็นโมฆะไปเปล่าๆ

งานของพระเราคืองานภาวนา งานต่อสู้กับกิเลส เป็นงานอันเยียม เป็นงานอันประเสริฐ เป็นงานที่เหมาะสมกับเพศและความต้องการอย่างยิ่ง ไม่งานใดอื่นจะยิ่งกว่างานจิตตภาวนานี้เลยสำหรับพระ งานอื่นก็ทำไปอย่างนั้นแหละพอได้อาศัย อย่าปล่อยใจให้จิตแก่งๆ ก้างๆ เพ่นๆ ฟ่านๆ การประกอบความเพียรให้เอาจริงเอาจัง เราไม่เคยเห็นความแก่งๆ ก้างๆ เพ่นๆ ฟ่านๆ ไปตามกระแสของกิเลสพัดไปเหวี่ยงไปหลุดลากไปถูไปว่าเป็นสิ่งประเสริฐเลิศเลออะไรเลย มีแต่ความสลดสังเวชเท่านั้น เมื่อมองไปเห็น

อากัปกริยาอย่างนั้น จะอยู่กับรายใดก็ตาม และทำให้เกิดความอดทนระอาใจในการอบรมสั่งสอนไปตาม ๆ กัน

จงเป็นนักต่อสู้อยู่เสมอ ทุกข์เท่าไรก็ยอมทุกข์เถิด ทุกข์เพื่อต่อสู้กิเลสไม่เป็นการเสียหายลุ่มจมที่ตรงไหน นอกจากเป็นความทุกข์เพื่อเชิดชูตัวเองให้ขึ้นจากหล่มลึกเท่านั้น การนอนจมอยู่กับกิเลส นอนใจอยู่กับกิเลสมันเป็นของดีเมื่อไร โลกอันนี้ใคร ๆ ก็เคยจมกันอยู่แล้วจนมองไม่เห็นวันโผล่ มันมีอะไรเป็นของแปลกของอัศจรรย์บ้าง นำมาคลี่คลาย นำมาพิจารณาให้เห็นตามหลักธรรมอย่างแจ่มชัด อะไรในโลกนี้จะประเสริฐยิ่งกว่าธรรม ให้ธรรมได้ฝังลงที่ใจ ให้ธรรมได้ปรากฏขึ้นในใจดูซิ ปรากฏขึ้นมากน้อยจะเห็นความเด่นขึ้น ๆ โดยลำดับของจิตของธรรมซึ่งสัมผัสสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นี่แหละที่ทำให้ท่านผู้รู้ธรรมเห็นธรรมปล่อยวางโลกามิสทั้งหลาย

เมื่อธรรมโผล่ขึ้นมากน้อย ธรรมนี้เหนืออะไรที่ควรจะปล่อยวางสิ่งนั้นได้ก็ปล่อยไปเอง เพราะธรรมเป็นของประเสริฐอยู่ตามลำดับขั้นอยู่แล้ว เพียงขั้นใดปรากฏขึ้นมาจะควรเหนือกับโลกามิสอันใดก็ปล่อยโลกามิสนั้นไป เข้าชั้นธรรมอันละเอียดก็ปล่อยโลกามิสส่วนละเอียดเข้าไปตามลำดับ จนกระทั่งโลกามิสไม่มีเหลืออยู่ภายในจิต เพราะอันนี้มีคุณค่ากว่าอันนั้น จะยอมถือนั้นเพื่อมาแข่งของมีคุณค่าได้อย่างไร เหมือนกองมูตรกองคูเอามาแข่งทองคำทั้งแท่งมันควรกันละหรือ ใคร ๆ ก็รู้คุณค่าของทองคำทั้งแท่งกับมูตรคู่ว่าต่างกันอย่างไร โลกกับธรรมก็เทียบอย่างนั้น ใจหากรู้แล้วย่อมปล่อยของมันเอง อันใดที่ดีอันใดที่ชั่วกว่ากัน เมื่อเหนือกันใจก็ปล่อยไปตามลำดับในตัวเอง ใจรู้ธรรมเห็นธรรมยอมถือนอกโลกามิสเป็นบันไดเหยียบย่างไป อันใดมีคุณค่าเหนือกว่ากันต้องไปทางนั้นโดยหลักธรรมชาติไม่มีใครมาแนะนำบอก

นี้มีแต่กิเลสเหนือจิตเหนือใจเหนืออรรถเหนือธรรม ธรรมโผล่ขึ้นไม่ได้ แล้วจะเห็นอะไรเป็นของประเสริฐเป็นของแปลกประหลาดเป็นของอัศจรรย์ พอจะนำมาแข่งกิเลส เมื่อธรรมในใจไม่มีก็ไม่มียะไรมาแข่งละซิ ถูกกิเลสเหยียบย่ำทำลายอรรถธรรมอยู่ภายในใจตลอดเวลา ตามธรรมดาของนักปฏิบัติธรรม ธรรมควรจะเกิดขึ้นได้จากผู้ปฏิบัติ แต่ธรรมเกิดขึ้นไม่ได้เพราะความนอนใจความตายใจ ความทำแบบสุกก่อนห้าม นั่งอยู่เฉย ๆ สบาย นอนอยู่เฉย ๆ สบาย ไม่ต้องกดขี่บังคับกิเลสภายในใจ ไม่ต้องทรมานฝึกฝนตน นั่นมันเป็นความสะดวกสบายไปในแนวทางของกิเลสหลอกคนทั้งมวล มันจึงเหยียบย่ำใจอยู่ตลอดเวลา แล้วจะหาธรรมวิเศษวิโสที่ไหนพอมมาเป็นคู่แข่งกับกิเลสบ้างละ นี่แหละเรื่องที่ไม่มีของดีอะไรปรากฏในใจเป็นเพราะอย่างนี้ จงพากันทราบไว้สำหรับนักปฏิบัติเพื่อฆ่ากิเลส อย่าปล่อยให้กิเลสฆ่าอยู่เรื่อยไป มันขายชี้น้ำผู้ทรงผ้ากาสาวพัสตร์ อันเป็นเครื่องหมายของผู้ชนะเลิศคือศาสดาของพวกเขา

เราอย่าไปคิดอย่าไปคาดเรื่องมรรคผลนิพพานว่ามีหรือไม่มีและอยู่ที่ไหน ให้ดู
 สัจธรรมที่อยู่ภายในใจของเราแน่ละ ธรรมเครื่องยืนยันมรรคผลนิพพานอยู่
 ตรงนี้ สัจธรรมนี้แหละเครื่องยืนยันมรรคผลนิพพานอยู่ที่ภายในใจของเรา มรรคผล
 นิพพานอยู่ในท่ามกลางแห่งสัจธรรมนี้ ทุกข์ สมุทัย เป็นเครื่องผูกมัด เป็นฝ่ายข้าศึก
 นิโรธ มรรค เป็นฝ่ายแก้ถอดถอน ฝ่ายดับทุกข์ จงเจริญมรรคคือความพากเพียร
 สติปัญญาเป็นสำคัญขึ้นภายในใจของตนให้มาก นี่เป็นการบุกเบิกสิ่งที่ปิดบังหุ้มห่อ
 ภายในจิตใจคือตัวสมุทัยให้จางลงไปและหมดไป คำว่านิโรธคือความดับทุกข์ไม่ต้อง
 บอก เมื่อกิเลสดับไปมากน้อยความดับทุกข์ก็เป็นไปตามนั้น นิโรธเป็นกิริยาอันหนึ่ง
 เท่านั้น ธรรมสองอย่างคือทุกข์กับสมุทัยเป็นเครื่องปิดบังมรรคผลนิพพาน ไม่ใช่ดินฟ้า
 อากาศกาลสถานที่เวล่ำเวลาที่ไหนจะมากิดขวางมรรคผลนิพพาน ไม่มีสมัยโน้นสมัยนี้
 สมัยไหนจะมากิดขวางมรรคผลนิพพาน นอกจากกิเลสเท่านั้นเป็นข้าศึกและกิดขวาง
 มรรคผลนิพพาน

กิเลสคืออะไร คือสมุทัย ตัวผลิตทุกข์ทั้งมวลได้แก่นุทราศหคตา ตตฺร ตตฺรา
 ภินฺนุทฺธิ เสยฺยถิ. กามตฺนฺหา ภวตฺนฺหา วิภวตฺนฺหา. นี้แล พาให้เกิดความอยาก
 ความดิ้นรนไม่มีวันหยุดยั้ง กิเลสตัณหาที่มันหาความอิมพอไม่ได้ ให้มันมากเท่าไรก็ไม่
 พอ ให้มากเท่าไรได้มากเท่าไรยิ่งอยากยิ่งทะเยอทะยานมาก นี่แหละตัวปิดกั้นมรรคผล
 นิพพานอยู่ในหัวใจของเราเองไม่ได้อยู่ที่ไหน ทุกข์เกิดขึ้นเสมอเพราะอำนาจของ
 สมุทัยเป็นผู้ผลิตขึ้นมาไม่หยุดหย่อน มรรคคือข้อปฏิบัติเป็นเครื่องทำลายสมุทัย จง
 ผลิตขึ้นมาแก้กัน นี่แหละธรรมฝ่ายแก้มีอยู่สอง คือมรรคกับนิโรธ มีเท่านั้น

อย่าไปหา อย่าไปคาดไปหมายที่อื่นที่ใด อย่าไปหาตะครุบเงา เจามันอยู่กับตัว
 กับเราแท้ๆ ไปหาตะครุบเงาทำไม ของจริงมีอยู่กับเรา เจานั้นเป็นของจริงเมื่อไรมันเป็น
 ของเทียม เทียมขึ้นมากับตัวของเราเองจึงเรียกว่าเงา ความสำคัญว่ามรรคผลนิพพาน
 อยู่ที่นั่นที่นี้ นั่นแหละเงา ตัวจริงอยู่ที่นี้ กิเลสมันเป็นยังไงไม่พากันคิดบ้าง กิเลสมันไป
 อยู่สมัยโน้นสมัยนี้ที่โน่นที่นี้เมื่อไร เราเคยเห็นไหม มันไปอยู่กับต้นไม้ ภูเขา อยู่กับดิน
 ฟ้าอากาศที่ไหน หรืออยู่กับดินน้ำลมไฟที่ไหน ไม่อยู่ไม่มี อย่าไปตะครุบเงา เพราะมัน
 อยู่ที่หัวใจเรานี้ตลอดเวลากาลโก มันมีกาลมีสมัยเมื่อไรกิเลส มันครอบอยู่ที่หัวใจ
 สัตว์โลกนี้ต่างหาก มันมิได้ไปเที่ยวครอบดินฟ้าอากาศ ต้นไม้ ภูเขา ลม ไฟ ที่ไหนนี้
 เมื่อเป็นเช่นนั้นผู้บำเพ็ญธรรมเพื่อแก้กิเลส จะไปมัวหากาลสถานที่เวล่ำเวลาที่ไหนมัน
 ถึงจะทันกิเลส มันมีอยู่ตรงไหนก็พาดพินกันลงไปตรงนั้นแหละ มันถึงจะทันกันและแก้
 กันได้

สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร เป็นต้น นี่คือธรรมเครื่องแก้กิเลสทุกประเภทจงเร่งลงไปให้พอกัน ทุกซีกก็ยอมรับว่าทุกซีกเพราะเราทำงานทำไมจะว่าเราทุกซีก การเข้าสู่สงครามต่อสู้กับกิเลสทำไมจะไม่ทุกซีก ก็ต้องทุกซีกและยอมรับกันบ้างซิ ถ้าจะเชื่อธรรมของพระพุทธเจ้าก็ต้องยอมรับทุกซีกเพราะความเพียรมากน้อยไปตามเหตุการณ์

พระพุทธเจ้าก็เคยทุกซีกมาแล้วอย่างแสนสาหัส ไม่ใช่ผู้ล้างมือคอยเปิบแล้วมาสั่งสอนพวกเราให้ปฏิบัติเพื่อรับทุกซีกแต่ฝ่ายเดียว อย่างนี้ไม่เคยมีในพระโอวาท ฉะนั้นจงอย่าพากันอุตรจริตและทำแบบล้างมือเปิบ จะพากันคว้าน้ำเหลวเรื่อยไป

พระพุทธเจ้าในสมัยล้างมือเปิบ พระสาวกในสมัยล้างมือเปิบมีที่ไหน องค์ไหนก็แทบสลบไสลหรือถึงขั้นสลบไสลมีมากมายทีเดียว เพราะความทุกซีกความลำบากในการประกอบความ پاکเพียรจึงได้เป็นผู้วิเศษขึ้นมา ท่านวิเศษขึ้นมาด้วยวิธีการเหล่านี้

เหนื่อยหนักขนาดไหนก็สู้ ขึ้นชื่อว่าเป็นนักรบแล้วไม่ถอย นี่ทางของศาสดาทางของสาวกที่เป็นสรณะของพวกเราท่านดำเนินอย่างนี้ เราจะคิดอุตริตดำเนินแบบไหนกัน ท่านเคยสำเร็จผลด้วยวิธีใด ท่านก็นำวิธีนั้นมาสอนพวกเรา เพราะทางอื่นที่เห็นว่าดีและสะดวกกว่าที่ทรงดำเนินมาแล้วไม่มี ใครจะฉลาดยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าพระสาวกท่านที่นำธรรมมาสั่งสอนโลกละ ท่านฉลาดแหลมคมขนาดไหน ทรงเลือกเฟ้นด้วยพระปรีชาหมดแล้วว่าทางใดเหมาะทางใดไม่เหมาะ นอกจากทางคือมัชฌิมาปฏิปทานี้เท่านั้น เป็นทางที่เหมาะสมกับการแก้กิเลสอย่างยิ่ง จึงได้ประทานทางเหล่านี้ไว้ให้พวกเราได้ประพฤติปฏิบัติเรื่อยมา

ฉะนั้นจึงขอย้ำอีกครั้งว่ามรรคผลนิพพานมีอยู่ที่ไหน ถ้าไม่อยู่ที่หัวใจดวงรู้ๆ อยู่เวลานี้ แก้ออกซิ เปิดออกซิ ความมืดมนอนธการอันเป็นตัวกิเลสครอบงำหัวใจนั้นแลที่ปิดบังความสว่างกระจ่างแจ้งแห่งธรรมทั้งหลายซึ่งอยู่ในใจดวงเดียวกัน พอเปิดออกมากน้อยก็เริ่มแสดงความสว่างกระจ่างแจ้งขึ้นมา เมื่อเปิดออกเต็มที่ไม่มีกิเลสตัวใดเหลืออยู่แล้วความมืดก็ไม่มี แล้วจะถามหาความสว่างภายในใจที่ไหนกันอีก อาโลโก อุทปาทิ ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ท่านว่าสว่างโรยอยู่ทั้งกลางวันกลางคืนนั้นได้แก่อะไรก็ได้แก่ เอโก ธมฺโม ซึ่งมีอยู่ภายในใจดวงเดียวนั้นแล และไม่มีคำว่ามืดว่าสว่างเหมือนวันคืนปีเดือน ถ้างจิตดวงนั้นได้สว่างเต็มที่แล้ว ไม่มีกิเลสตัวใดเข้าไปครอบงำได้อีกเลย ธรรมที่กล่าวมานี้อยู่ที่ใจ อย่าไปคาดไปหมายเหมือนคนตาบอด ทั้งที่มัชฌิมาปฏิปทาอันทันสมัยกับกิเลสทุกประเภท มีอยู่กับตัวกับใจของนักปฏิบัติด้วยกันทุกคน

สิ่งที่ปกคลุมหุ้มห่อทั้งภายนอกภายในก็เคยได้อธิบายให้ฟังแล้ว รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส แต่ละอย่างๆ เป็นสิ่งที่ใจจะยึดจะถือได้ เพราะอำนาจของกิเลสพาให้

รักให้ซังให้เกลียดให้โกรธ ให้สำคัญมั่นหมาย ให้อึดให้ถือ เกลียดก็ติดได้ โกรธก็ติดได้ รักก็ติดได้ ซังก็ติดได้ เพราะเป็นเรื่องของกิเลสด้วยกัน มันติดกันได้ง่ายๆ ความไม่เกลียด ไม่โกรธ ไม่รัก ไม่ซัง นี่คือธรรม

เวลานี้เราจะพิจารณาให้ถึงแก่นแห่งความจริง คือไม่รัก ไม่ซัง ไม่เกลียด ไม่โกรธ เพราะทราบตามความจริงทุกสิ่งทุกอย่างแล้วว่า การเป็นไปด้วยความรัก ความซัง ความเกลียด ความโกรธนั้น คือความเป็นไปของนักโทษหรือผู้ต้องหาอยู่โดยดี นี่แหละธรรมแท้เป็นอย่างนี้ ความรัก ความซัง ความเกลียด ความโกรธเป็นของปลอมทั้งนั้น ซึ่งแทรกอยู่ภายในจิต ไม่ใช่เป็นของจริงของแท้ จึงชำระออกได้ แต่มันทำสัตว์โลกให้ได้รับความทุกข์ความลำบากเป็นประจำ ความรักก็ดี ความซังก็ดี ความเกลียดก็ดี ความโกรธก็ดี มีแต่สิ่งนำความทุกข์มาให้ด้วยกันทั้งนั้น พลิกขณะหนึ่งก็เป็นอย่างหนึ่ง พลิกขณะหนึ่งก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ตลบตะแลงไปได้ร้อยส้นพันนัยของกิเลส ไม่มีอะไรจะแหลมคมยิ่งกว่ากิเลส ถ้าไม่ใช่สติปัญญาให้แหลมคมกว่ามันก็ไม่มีความแก้มันได้ ฉะนั้นจงผลិតสัทธิธรรมปัญญาธรรมให้เพียงพอ และพัดกันลงตรงนี้

นอกจากความปกปิดกำบังภายนอกให้อึดให้ถือให้หมายแล้ว มันยังมีในชั้นเรานี้ อีก เช่น รูปคือร่างกายนี้ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ความสุข ความทุกข์ ฉะฉาย มีอยู่ทั้งทางร่างกายและจิตใจ จนกระทั่งถึงวิญญาณ สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องปกปิดกำบังธรรมในใจได้ทั้งนั้น เพราะกิเลสถือเป็นเครื่องมือได้ทั้งหมด และสิ่งเหล่านี้เป็นวิบากของกิเลส เกิดขึ้นมาจากอำนาจของกิเลส วิบากของกิเลสก็คือร่างกายนี้ สัญญา สังขาร วิญญาณก็เป็นเครื่องมือของกิเลส ถูกกิเลสผลักดันออกมาให้สำคัญมั่นหมายต่างๆ มันเป็นเครื่องปกปิดกำบังมรรคผลนิพพานได้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นจึงต้องเปิดให้รู้ให้เห็นความจริงด้วยสติปัญญา แล้วปล่อยวางกันไปเป็นลำดับ ว่ารูปมีอะไรในรูปนี้ เปิดเข้าไป นี่คือกองป่าช้าฝังศพทั้งสัตว์ทั้งคน ทั้งหญิงทั้งชาย พิจารณาให้เห็นตามความจริงนี้แล้วมันก็เปิดของมันเอง ปล่อยวางของมันเอง เมื่อปล่อยวางเข้าไปก็เห็นชัดแจ้งเข้าไปเรื่อยๆ แล้วใจจะไปติดที่ตรงไหน

เมื่อพิจารณารอบขอบเขตหมดแล้ว ใจก็เปิดเผยเต็มที่ที่เป็นธรรมชาติของตัวเอง จะถามหาที่ไหนมรรคผลนิพพานนะ เหมือนกับเรามาถึงวัดป่าบ้านตาดนี้แล้ว จะไปถามหาวัดป่าบ้านตาดที่ไหนกันอีก ผู้อยากมาวัดป่าบ้านตาด เมื่อมาถึงแล้วจะอยากไปวัดป่าบ้านตาดที่ไหนกันอีก มันก็หมดความอยากไปเอง ความอยากของธรรมก็คืออยากเพื่ออิมพอนั่นเอง ไม่ได้เหมือนความอยากของกิเลสซึ่งหาความอิมพอไม่ได้ ความอยากของธรรมมีความอิมพอได้ พอถึงที่แล้วก็หายอยากเป็นลำดับ ถึงจุดไหนก็หายอยากจุด

นั่น ถึงที่สุดวิมุตติหลุดพ้นแล้วหายอยากโดยประการทั้งปวง แม้นิพพานก็ไม่อยากไป
อยากไปหาอะไร นิพพานคืออะไรก็รู้เห็นอย่างประจักษ์ใจอยู่แล้วนี่

การภาวนาย่ำสั่งจิตออกข้างนอก จงรู้้อยู่ภายในนี่ ถ้าส่งออกภายนอกก็ส่งไป
เทียบเคียงในเหตุในผลในอรรถในธรรม เพราะเป็นธรรมทั้งข้างนอกข้างใน ถ้าจิตผู้
พิจารณานี้เป็นธรรม เป็นธรรมเครื่องแก้ได้ทั้งข้างนอกข้างใน เช่นเดียวกับสมุทัยมีได้
ทั้งภายนอกภายใน คิดให้เป็นกิเลสเป็นได้ทั้งนั้น ข้างนอกก็เป็นได้ข้างในก็เป็นได้ คิด
ให้เป็นธรรมข้างนอกก็เป็นธรรมข้างในก็เป็นธรรม เพราะฉะนั้น ผู้มีสติปัญญาจึงได้
ประโยชน์ไปโดยลำดับไม่ขาดทุน เกิดประโยชน์ไปโดยตลอด ไม่ว่าจะพิจารณาข้างนอก
ไม่ว่าจะพิจารณาข้างใน เป็นประโยชน์ทั้งนั้น ถ้าพิจารณาให้เป็นกิเลสมันก็เป็นกิเลสไป
หมด ไม่เป็นธรรมได้เลย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิดการพิจารณาให้เป็นโทษหรือเป็นธรรม

อยู่ด้วยกันมานาน เป็นยังงี้บ้างการภาวนา มันทำไมไม่ได้เรื่องได้ราว สอนก็
สอนถูกจุดที่หมายทุกแห่งทุกมุมอยู่แล้ว ทำไมผู้ปฏิบัติถึงไม่เป็นไปในธรรมทั้งหลายที่
อยากให้เป็นไป ก็แสดงว่ามันไม่เป็นไปตามที่สอนนี่ซิ ถ้าเป็นไปตามที่สอนผลที่พึงหวัง
จะไปไหนพ้นวะ เพราะไม่ได้ตั้นเดาเกาหมัดมาสอนนี่ ไม่ได้อวดนะพูดตามความจริง
เพราะฉะนั้นการเสาะแสวงหาครูอาจารย์ที่ถูกต้องแม่นยำในการให้โอวาทสั่งสอน จึง
เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากที่สุดทีเดียว ผู้ศึกษาผู้ปฏิบัติทั้งหลายจะปราศจากครูอาจารย์ที่ดี
ไม่ได้ เรายอมรับร้อยเปอร์เซ็นต์เลย ความอยากอยากทำอะไรก็อยากไปเกิด เมื่อดำเนิน
ไม่ถูกก็ไม่ได้ผล ต้องมีผู้ให้คำแนะนำอธิบายวิธีต่างๆ ในการปฏิบัติจึงจะเข้าใจ และให้
จริงจังต่อสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง นำไปประพฤติปฏิบัติจริง ๆ ผลจะต้องเกิดขึ้นแน่นอน

นี่ถ้าปฏิบัติจริงจังต้องปรากฏผล สมารถจะไปไหนพ้นวะ ความฟุ้งซ่าน อะไรพา
ให้ฟุ้งซ่าน ก็รู้อยู่แล้วว่ากิเลสพาให้ฟุ้งซ่าน มันฟุ้งซ่านไปกับอะไรที่ไหน ตั้งหน้าตั้งตา
พิจารณาเข้าตรงนั้นเข้าจุดนั้น บังคับจิตสติลงที่จุดนั้น เอ้า เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ฟาด
กันลงที่จุดนั้นด้วยสติปัญญา ถ้าใช้ปัญญาก็ใช้อยู่ที่นั่น ถ้าใช้สติก็จ่อบังคับกันที่จุดนั้น
มันจะเหาะเหินเดินฟ้าไปไหนจิตนี้ เอ้า สมมุติว่าบริกรรมก็ให้ถึยิบ เช่น บริกรรมธรรม
บทใด สำหรับผู้ฝึกหัดเบื้องต้น ถ้าบริกรรมห่าง ๆ ไม่ได้มันแทรกได้ความคิดนะ ประจวบ
ออกมาได้ จงขยับคำบริกรรมเข้าไป ความตั้งใจมีอยู่ขยับเข้าจนถึยิบ ถึยิบขนาดไหนก็มี
ความตั้งใจอยู่ที่นั่น ต้องรู้เหตุรู้ผลของมัน มันจะเป็นยังงี้จิตนี้ มันต้องรู้ทำไมไม่รู้ นี่
เคยทำมาแล้วไม่ใช่มาพูดเฉย ๆ บังคับให้สงบจนได้ นอกจะได้รับประโยชน์จากวิธีนั้น
แล้วยังเป็นคติเครื่องสอนตนต่อไปอีก

ทำอะไรถ้าไม่ถึงเหตุถึงผล ถึงพริกถึงขิง มันก็ไม่ทราบเหตุทราบผลได้ชัดเจน
ประจักษ์กับตัว มันก็เหลวๆ แหละๆ เหลวๆ ไหลๆ อยู่นั่นแหละ วันนั้นก็อย่างนั้น วัน

หน้าก็อย่างนั้น วันไหนก็วันนั้น มีดกับแจ็กก็อย่างนั้น ก็เราไม่จริงไม่จ้งกับสิ่งที่ควรจะจริงจ้งมันก็ไม่เกิดผลเกิดประโยชน์อะไร เมื่ออยู่ไปนานทำไปนานโดยวิธีเหล่านี้แหละใจก็ด้าน กลายเป็นหลักปักชั้วควายเหลวไป ฝึกไม่ขึ้น ฝึกไม่กระตือรือร้น พอคิดถึงภาวนา ชำระกิเลส เลยอ่อนปวกเปียกต่อหน้าต่อตาเจ้าของแบบไม่อาย นักปฏิบัติคนนั้นตายทิ้งเปล่า ๆ ไม่มีกุสลาติดตัวบ้างเลย นอกจากอกุสลาเต็มใจไม่มีใครกล้าแข่ง นี่โทษแห่งความอ่อนแอ จงดูให้เต็มตา คิดให้ถึงใจ รีบปราบมันให้เรียบราบด้วยกุสลาปัญญาเสีย แต่บัดนี้ จะภูมิใจในตัวเองที่อยู่ทั้งไปหายสงสัย ตายร่มไม้ ชายเขา ในป่า ในถ้ำ หรือในที่ใด ๆ ก็ตายแบบหายห่วง เพราะกุสลาปัญญาพอตัวแล้วไม่หวังพึ่งใคร

พระพุทธเจ้า พระสาวกท่าน ตายแบบกุสลาปรีชาญาณเต็มองค์ จึงไม่ปรากฏว่ามีใครไปกุสลามาติกาให้ท่านในเวลาตาย ส่วนพวกเราแห่กันไปกุสลาจนป่าเล็กเมืองเล็ก แต่ไม่ทราบว่าได้ความฉลาดมากน้อยแค่ไหน ผู้เทศน์จึงไม่อาจวินิจฉัยได้ในเรื่องเหล่านี้

เอาซินักปฏิบัติธรรม เอาให้รู้แจ้งแทงทะลุธรรม ฟันกิเลสให้แตกกระเจิงจากใจอย่าให้เหลือเป็นเชื้อทุกข์ต่อไปอีก ธรรมจะประจักษ์ใจในขณะที่กิเลสแตกกระจายไม่สงสัย ผู้นี้แลผู้จะนำศาสนธรรมออกประกาศได้อย่างองอาจกล้าหาญและกว้างขวางต่อหมู่มชน ครั้นพุทธกาลท่านสอนด้วยความรู้ประเภทนี้แล ผลประโยชน์แก่โลกจึงมากมายไม่อาจคณนาได้ การสอนตนให้แม่นยำในธรรมทั้งหลายแล้ว สอนคนอื่นก็สอนด้วยความแน่ใจ และสอนตามความจริงแห่งธรรม ที่สำคัญอันดับแรกได้แก่การสอนคน คนแรกคือตัวเรานี่แล มันสอนยากอย่างยิ่ง ไม่มีสอนอะไรยากยิ่งกว่าการสอนคนคือเรา จงพยายามสอน พยายามฝึกฝนทรมาณคนคนนี้ให้ได้ ถ้าสอนคนคือเราได้เป็นที่แน่ใจแล้ว การสอนคนอื่นก็ง่ายเพราะไม่ต้องต้นตองเดา แต่การปฏิบัติตามของคนอื่นนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจจะยากเหมือนกับเราก็ได้ ง่ายกว่าเราก็ได้ ตามแต่ภูมินิสัยวาสนาที่สั่งสมมามากน้อยต่างกัน

หลักสำคัญจงถือเราเป็นตัวประกันในคุณธรรมไว้ก่อน ด้วยการปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจ้ง แม้จะตายอยู่ในแนวรบกับการฆ่ากิเลส ก็จงตายแบบนักรบ แบบนักต่อสู้ไม่หมายป้าข้าที่ทิ้งสรรพชีวิตจบที่ไหนถ้ายังไม่ถึงที่สุดก็ยอมให้กิเลสอกุสลาไปก่อน หากถึงที่สุดความมุ่งหมายโดยสมบูรณ์แล้วก็ กุสลา ตัวเองอย่างหายห่วง ร่มไม้ชายเขาที่ไหนได้ทั้งนั้นไม่มีอะไรแปลกกัน

ขอให้จิตเต็มไปด้วย กุสลา รอบตัวเป็นอันสมบูรณ์เต็มที่ ในการอยู่การตายไม่เป็นสิ่งน่ากลัวน่ากลัว เพราะความตายเป็นคตธรรมตาของผู้รู้คตธรรมตาอย่างเต็มภูมิ

แล้ว อันความกลัวตายนั้นเป็นเรื่องของกิเลสเขย่าต่างหาก กิเลสตายไปจากใจหมดแล้ว ไม่มีอะไรเขย่ากวนใจให้กลัวให้กลัวอีกต่อไป

เอานะนักเรียนเพื่อจบพรหมจรรย์ในเพศแห่งนักบวช จงเตรียมตัวจ้อราวกับ นักมวยต่อยกันบนเวที อย่าผลอตัวให้กิเลสนี้อกตกเวที มันน่าอัปอายชายชู้หน้านัก ปฏิบัติ ไม่มีแงที่ควรให้อภัยใดๆ ทั้งสิ้น นอกจากเป็นลมตายอยู่กับแนวรบมิได้ถูกนี้อกจากกิเลสเท่านั้นจึงควรอภัยโดยหลักคตินิธรรมดา

เราอยากพบอยากเห็นเพื่อนฝูงที่ได้ช่วยชนะกิเลส ก้าวลงเวทีอย่างสง่าผ่าเผยด้วยใจที่ทรงความบริสุทธิ์ที่สุดส่วน จะเข้าสวมกอดด้วยมุทิตาจิตชนิดไม่มีอะไรเหมือน แต่ไม่ อยากพบเห็นอย่างยิ่งตลอดวันตายที่เพื่อนฝูงตกลูกจากเวที เพราะถูกนี้อกจากกิเลสด้วยความไม่เป็นที่น่าชมเชย จงเอาให้ได้ครองธรรมไชโยเป็นอุทานภายในใจจนได้ เทวดา จะได้อนุโมทนาสาธุการทั่วหน้ากัน

เอาละขอยุติ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔
ศาสนาคือน้ำดับไฟ

ใจดวงนี้เคยถูกความมืดดำ ภาษาทางธรรมะท่านให้ชื่อว่ากิเลส ปิดบังครอบงำ บีบคั้นมาเป็นเวลานานแสนนาน โลกใดก็ตาม ผู้ใดก็ตามไม่สามารถหยั่งทราบสิ่งปิดบัง กดขี่บังคับจิตใจนี้ได้เลย นอกจากพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ๆ เท่านั้น ในขั้นเริ่มแรกที่จะนำความจริงทั้งหลายซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของสัตว์โลกเอง ออกประกาศแก่มวลสัตว์ หรือจะพูดตามภาษาสมัยใหม่ก็ว่า มีพระพุทธเจ้าเท่านั้นนำความจอมปลอมหลอกลวง ของกิเลสออกมาเปิดโปง ให้โลกได้เห็นความลามกจกเปรตของมันที่ฝังจมและกีดกั้น หัวใจสัตว์โลกมานาน พร้อมการประกาศเครื่องมือปราบมัน และคุณธรรมอันประเสริฐ ซึ่งเป็นผลจากการปราบมันสิ้นเสร็จลงไปแล้ว

โลกจึงถูกล้างเหล่านี้ปิดบัง และนำเอาใจดวงนั้นออกเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ของมันอย่างออกหน้าออกตาทั่วโลกแดนดิน คือ กามโลก รูปโลก อรูปโลก ล้วนแต่ถูก ธรรมชาตินี้กดขี่บังคับ และใช้การใช้งานไปตามความต้องการของมันโดยเจ้าตัวไม่รู้สึกละเลย ถ้าจะเทียบก็เหมือนเรากับสัตว์เลี้ยงต่างๆ นั้นแล จะนำไปไหนใช้การใช้งานอะไร สัตว์ก็จำต้องทำตาม เพราะเมื่อไม่ทำตามก็ถูกเขี่ยถูกตีถูกทรมาน ดีไม่ดีบางรายถึงกับฆ่า หาวาสัตว์นั้นพยศ สัตว์นั้นดื้อดึง เพราะเหตุนี้ สัตว์จำเป็นจึงต้องทำตามการบัญชา หรือความต้องการของมนุษย์ เช่น สัตว์ วัว ควาย นำไปไถไร่ไถนา ใส่ล้อใส่เกวียน ม้าใช้ ขบขี่ สัตว์ชนิดใดที่ควรจะใช้งานได้ประเภทใดก็นำไปใช้งานนั้น พวกช่างก็ใช้ลากเข็น ภาระหนักต่างๆ

แต่ละประเภทๆ ของสัตว์ที่ควรจะใช้งานอย่างใดได้ มนุษย์ใช้มันทั้งนั้น ที่ใช้ไม่ได้ก็เอาเนื้อเอาหนังของมันมาเป็นอาหาร แม้สัตว์ที่ใช้ได้เหล่านั้นก็ยังไม่พ้นความเป็นอาหารของมนุษย์ ถ้าจะเทียบถึงเรื่องมนุษย์เอาเปรียบสัตว์ทั้งหลายนั้นก็ไม่มีใครเกินได้เลย แต่สัตว์ยังพอทราบได้ว่าถูกคนทำอะไรเขาเพราะมองเห็นตัวผู้ทำ ส่วนกิเลส ทำกับสัตว์โลกมีมนุษย์เป็นต้นนั้น ไม่มีใครมองเห็นตัวและการกระทำของมันเลย มนุษย์แ่กว่าสัตว์ตรงนี้

นี่ถ้าเราเทียบกิเลสกับจิตใจของสัตว์โลกก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน ใจเป็นเหมือนกับสัตว์ กิเลสเป็นเหมือนกับเจ้าของ คอยใช้การใช้งานอะไรตามความต้องการ ไม่มีรายใดจะฝืนมันได้เพราะไม่ทราบ เช่นเดียวกับสัตว์ไม่ทราบอุปนิสัยปัญญาและความต้องการหรือความฉลาดแหลมคมของมนุษย์ จำต้องยอมจำนนไปโดยลำดับ

จิตใจก็เป็นเช่นนั้น จนกลมกลืนเป็นอันเดียวกันระหว่างกิเลสกับจิต ไม่ทราบว่ามันเป็นกิเลส อะไรเป็นสิ่งที่ให้มีมโนมถการ และในขณะเดียวกันยังไม่ทราบว่า อันใดเป็นสิ่งที่ทำให้สว่างกระจ่างแจ้ง พอมองเห็นสิ่งที่มีมโนมถการทั้งหลายซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจนี้ได้ นี่ละความละเอียดของธรรมชาติที่ทำให้จิตเป็นวัฏจักร หมุนวกเวียนไปมาอยู่ไม่หยุดไม่ถอยไม่หยุดหย่อน ก็ภพที่ชาติเกิดมาเป็นกำเนิดอันใดบ้างไม่ทราบได้เลย เช่นเดียวกับสัตว์เดรัจฉานนั้นแล เมื่อสิ่งนี้ปิดบังหุ้มห่อแล้ว สติปัญญาที่ควรจะออกควร จะรู้จะเห็นในความจริงทั้งหลายก็ไม่มี นอกจากรู้ไปตามแนวแถวของกิเลสที่บังการเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ความรู้ของโลกกับความรู้ของธรรม คือความรู้ของจิตที่เป็นไปตามกระแสของกิเลส กับความรู้ของจิตที่เป็นไปด้วยอำนาจแห่งธรรมจึงต่างกันมาก ต่างกันอย่างคนละโลกเลย เพราะความรู้เหล่านั้นเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกตัวเองให้กิเลส โดยถ่ายเดียว แต่ความรู้ทางด้านธรรมะนี้อำนวยความสะดวกให้เป็นความสุข จิตใจเคยมีดีก็ค่อยสว่างขึ้นมาเพราะกระแสของธรรม

ธรรมเป็นเหมือนกับไฟฟ้า กิเลสเป็นเหมือนกับความมืดดำ ไฟฟ้าเปิดขึ้นที่ไหนสถานที่นั้นก็สว่างตามกำลังของไฟ ถ้าไฟมีกำลังก็สว่างจ้าไปหมดรอบทิศรอบด้าน จิตใจที่มีความสว่างด้วยอรรถด้วยธรรมตามกำลังที่ตนปฏิบัติได้ก็เป็นเช่นนั้น เพราะฉะนั้น จึงไม่มีอันใดปิดบังหุ้มห่อจิตใจไม่ให้รู้ให้เห็นความจริงมากน้อยจนถึงความจริงเต็มส่วนได้ ยิ่งกว่ากิเลสประเภทต่างๆ ที่ปิดไว้อย่างสนิทมิดตัว

ท่านผู้ทรงค้นพบจึงเป็นท่านผู้อัศจรรย์มาก อัศจรรย์ตามหลักธรรมชาติ ไม่ใช่อัศจรรย์โดยความเสกสรรปั้นยอ คำว่าอัศจรรย์ตามหลักธรรมชาตินั้น ต้องเป็นผู้ปฏิบัติจะเป็นผู้รู้ธรรมนั้น ไม่ใช่รู้ตามความจำ ความคาดคะเนเด้นเดเอาเฉยๆ ผู้รู้ธรรมนั้นโดยสมบูรณ์แล้วย่อมรู้ระหว่างโลกกับธรรม ระหว่างจิตกับสิ่งเกี่ยวข้องทั้งหลาย ว่าเป็นคนละวรรคละตอนไม่คละเคล้ากัน ผู้นี้แลเป็นผู้ที่เห็นความอัศจรรย์ของพระพุทธเจ้า เช่นเดียวกับเห็นความอัศจรรย์ภายในตัวเอง และเป็นผู้ที่ทราบได้ชัดในสิ่งที่เป็นภัยต่อจิตใจมานานเท่าไร โดยไม่ต้องนับกับนั้นกับนี้ให้ยึดเยื่อเสียเวลาไปเปล่าๆ ดูตัวจิตที่บริสุทธิ์ไม่มีความเกี่ยวข้องพัวพันกับสิ่งใดนี้แล ไม่ต้องถามใครเพราะไม่มีอะไรจะถาม เนื่องจากความจริงเต็มหัวใจอยู่แล้วถามอะไร ธรรมนี้เป็นเครื่องประกาศภายในตัวเอง เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าก็ดี สาวกทั้งหลายก็ดี จึงไม่ต้องหาหลักฐานพยานที่ไหนมายืนยัน นี่แหละที่ว่าศาสนาปรากฏขึ้นในโลก คือปรากฏขึ้นในพระทัยของพระพุทธเจ้า

อันศาสนธรรมที่ประกาศสอนโลกนี้ เป็นเพียงกิริยาแห่งธรรมแสดงออกเท่านั้น ไม่ใช่ธรรมอันแท้จริง เช่นเดียวกับรอยแห่งโค เราตามรอยโคไปกับการถึงตัวโคนั้น

ต่างกัน การประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนธรรม นั่นคือการตามร่องรอยแห่งธรรมของจริง เช่นเดียวกับเจ้าของโคตามร่องรอยแห่งโคไปไม่ลดละจนถึงตัวโค เมื่อถึงตัวโคแล้ว รอยโคกับโคเป็นอันเดียวกัน อากาการแห่งธรรมที่ให้ชื่อว่าศาสนธรรมที่พระพุทธเจ้าประกาศสอนโลก ซึ่งเทียบเหมือนรอยโคก็เป็นเช่นนั้น ผู้ปฏิบัติตามพระโอวาทที่ทรงสั่งสอนไว้แล้วไม่ลดละ ย่อมจะเข้าถึงความจริงที่เรียกว่าตัวโค ได้แก่ผู้รู้คือจิตนี้ อันเป็นสถานที่สถิตอยู่แห่งธรรมทั้งปวง นับแต่ธรรมชั้นต่ำจนถึงชั้นสูงสุดคือวิมุตติพระนิพพาน ไม่นอกเหนือไปจากจิตดวงนี้เลย

ธรรมแท้ที่อยู่จิต เพราะจิตเป็นภาชนะที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับรับธรรมทั้งมวล ทั้งรับทราบรับสัมผัส ทั้งเป็นสถานที่สถิตอยู่แห่งธรรมทั้งหลาย อยู่ในจิตนั้นแล อากาการแห่งการสอนเหล่านั้น หรืออากาการแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น เปรียบเหมือนร่องรอยแห่งธรรมเท่านั้น ไม่ใช่ธรรมอันแท้จริง แต่ผู้ปฏิบัติจะต้องดำเนินตามนั้น ดำเนินอย่างอื่นไม่ได้ไม่ถูก จะไม่เข้าถึงตัวจริงคือธรรมแท้ได้เลย ต้องดำเนินตามหลักธรรมหลักวินัยซึ่งเป็นองค์ศาสนาแทนพระองค์ไม่ลดละ และธรรมที่กล่าวนี้ไม่ได้มีกาลสถานที่ ว่าใกล้ว่าไกล ว่าเวลานั้นว่าเวลานี้ นั้นเป็นสมมุติอันหนึ่งต่างหาก ส่วนธรรมที่กล่าวนี้ ไม่นอกเหนือไปจากจิตนี้เลย จิตนี้ไม่มีกาลสถานที่ เพราะเป็นธรรมชาติที่รู้อยู่ตลอดเวลาอกาลโก จึงสามารถรับธรรมได้ทุกกาลทุกสถานที่ไม่มีกาลเวลาเช่นเดียวกัน ผู้ปฏิบัติจึงต้องสนใจในจิตเป็นสำคัญยิ่งกว่าอื่น

ธรรมที่กล่าวนี้ขึ้นอยู่กับกาปฏิบัติต่างหาก ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกาลสถานที่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้หนึ่งผู้ใดที่จะมีอำนาจมาให้ค่าจ้างรางวัล หรือกีดขวางทางเดินอันชอบธรรมของผู้ปฏิบัติ ขอให้ยึดหลักธรรมหลักวินัยไว้ด้วยดีเถิด ธรรมที่กล่าวนี้จะเป็นธรรมสด ๆ ร้อน ๆ ปรากฏขึ้นที่ใจของผู้ปฏิบัติ เพราะการปฏิบัตินั้นคือการตามร่องรอยแห่งความจริงเข้าไปอยู่โดยสม่ำเสมอ จะต้องบรรลุถึงธรรมแท้ในวันเวลาหนึ่งแน่นอนไม่สงสัย

เบื้องต้นก็ล้มลุกคลุกคลาน เช่นเดียวกับพวกเราที่ฝึกหัดอบรมทำจิตให้สงบด้วยสมถธรรม ต้องใช้คำบริกรรมกำกับ เป็นธรรมบทใดก็ได้ หรืออานาปานสติกำหนดลมหายใจเข้าออกก็ได้ ด้วยความมีสติจดจ่อต่อเนื่องกันไปไม่ขาดวรรคขาดตอน ไม่คาดมรรคคาดผล คาดสวรรค์นิพพาน คาดภาพคาดนิมิตต่าง ๆ ว่าจะรู้อย่างนั้นจะเห็นอย่างนี้ ให้นอกเหนือไปจากงานที่ตนกำลังบริกรรมหรือกำลังกำหนดนั้น นั้นชื่อว่าเป็นการถูกต้องในการประกอบงาน จิตใจจะสงบเมื่อถูกบังคับจากธรรมมีสติธรรมเป็นต้น เหตุที่ต้องบังคับก็เพราะกิเลสเป็นผู้บังคับผลักดัน หรือฉุดลากใจออกนอกกลุ่มนอกรทางตลอดเวลามาก่อน จนหาความสงบสุขไม่ได้มันแล

ด้วยเหตุนี้ผู้ต้องการความสงบอันเป็นฝ่ายธรรม จึงต้องได้หักห้ามจิตใจ ฝึกฝน ทรมาณจิตใจ หนักบ้างเบาบ้าง หรือหนักมากในบางครั้ง ตามแต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน วงความเพียร ก็จำต้องทนต้องสู้เพราะอยากเป็นคนดีมีสุขอันสมบูรณ์ จิตเมื่ออาศัย อำนาจแห่งความเพียรด้วยวิธีการต่าง ๆ หนักบ้างเบาบ้างก็จะสงบตัวลงได้ ขณะที่จิต สงบนั้นเป็นขณะที่กิเลสสงบตัว เพราะอำนาจแห่งสมถธรรมเข้าระงับดับกัน ใจจะมีความเยือกเย็น ไม่มีสิ่งใดรบกวน คำว่าสิ่งรบกวนนี้หมายถึงความปรุงของจิตที่ถูก ผลักดันของกิเลส ทำให้คิดให้ปรุงเรื่องนั้นเรื่องนี้นั้นแล ขณะนั้นความอยากประเภทนี้ สงบตัวลง จิตจึงไม่คิดไม่ปรุงเรื่องหนึ่งเรื่องใดให้เพิลิตเพลินเศร้าโศกไปตาม ทรงความ สงบไว้ ผลแห่งความสงบนั้นคือความสุข เย็นใจ เบาใจ และปรากฏเป็นความแปลก ปรารถนาอัศจรรย์ขึ้นภายในใจตามขั้นแห่งจิตแห่งธรรม

เมื่อจิตมีความสงบพอประมาณ ย่อมไม่หิวโหยกระวนกระวายกับการคิดเรื่อง นั้นเรื่องนี้เหมือนแต่ก่อน แล้วนำจิตดวงที่มีความสงบนั้นพิจารณาโดยทางปัญญา หลังจากพักสงบแล้ว คำว่าปัญญาคือการสอดส่องไตร่ตรองในสภาวะธรรมทั้งหลาย จะ เป็นรูป รูปนอกก็ตามรูปในก็ตาม เสียง เสียงดีเสียงชั่วก็ตาม กลิ่น รส เครื่องสัมผัสที่ เข้ามาเกี่ยวข้องกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ของเรา พิจารณาพิจารณาลงหาความจริง ไม่ใช่ พิจารณาเพื่อความเพิลิตเพลิน ไม่ใช่พิจารณาเพื่อความเศร้าโศกเสียใจเหมือนโลก ทั้งหลายเขาคิดเขาปรุง เขาโศกเศร้าเสียใจเพราะความคิดของเขา

แต่ความคิดทางด้านปัญญานี้เพื่อระงับดับสิ่งเหล่านั้น ด้วยความรู้จริงเห็นจริง ตามสัจตามส่วนตามกำลังแห่งสติปัญญา เช่น พิจารณารูป ไม่ว่าจะรูปเรา ไม่ว่าจะรูปเขา รูป หลึงรูปชาย มันเป็นรูปด้วยกัน ที่สมมุติว่าเป็นหญิงเป็นชายนั้น เป็นอาการอันหนึ่งที่ กิเลสมันแต่งตั้งเสกสรรขึ้นมาให้มีทั้งหญิงทั้งชาย ออกจากคำว่าทั้งหญิงทั้งชายแล้วมันก็ ร่ายมนต์เสกเป่าแตกแขนงออกไปไม่มีสิ้นสุด เช่นเดียวกับต้นไม้ที่ปรากฏเป็นต้นขึ้นมา แล้ว ย่อมแตกกิ่งก้านสาขาแผ่กระจายออกไปไม่มีประมาณ

นี่พอตั้งกองผสมแห่งธาตุขึ้นมา เพราะอำนาจแห่งอวิชาพาให้เป็นไปแล้ว ก็ ปรากฏชื่อขึ้นมาตามกฎแห่งกิเลสสมมุติว่าเป็นหญิงเป็นชาย นอกจากว่าเป็นหญิงเป็น ชายแล้ว ยังว่าสวยว่างาม ว่าน่ารักใคร่ชอบใจ และน่าเกลียดน่าชัง ความเกลียดความ ชังนี้ก็เป็นเรื่องของกิเลส ไม่ใช่เรื่องของธรรม น่ารักใคร่ชอบใจก็เป็นเรื่องของกิเลส มัน เป็นโครงการของกิเลสทั้งหมดในตัวของคุณคน นี้แลเรียกว่ากิ่งก้านของมัน และยังแตก แขนงออกไปอีกไม่มีที่สิ้นสุด นี่เป็นเรื่องของกิเลสที่ฝังอยู่ในจิตใจของแต่ละคนและสัตว์ ทั่วไตรโลกธาตุ

ที่นี้คำว่าปัญญา ก็คือการคลี่คลายดูสกลกายที่กิเลสเที่ยวปกเสียบไว้อย่างลึกถึง ขั้วหัวใจเราจนทะลุหัวใจ ว่าหญิงว่าชาย ว่าสวยว่างาม แล้วแยกแยะออกโดยความจริง อันเป็นฝ่ายธรรมว่ามันสวยงามที่ตรงไหน ดูไปตั้งแต่ผมเรื่อยไป ผมเส้นหนึ่งมันก็ สกปรกเท่ากันกับเส้นหนึ่งของมัน แล้วเต็มอยู่บนศีรษะของเรา มันก็เต็มไปด้วยของ ปฏิกุลในเส้นผมนั้น ๆ เวลาตกลงในอาหารการบริโภค สะอิดสะเอียนไม่อยาก รับประทานกัน ทั้ง ๆ ที่ว่ามันสวยงามงาม แต่ก็พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงไปได้ทุกแห่งทุก มุม เรื่องของกิเลสเป็นอย่างนั้น

นี่เราพิจารณาแก้ความผูกมัดของกิเลส ความปักปันเขตแดนอย่างจมมิดของ กิเลสถอนกันขึ้นมาด้วยปัญญา มันสวยงามที่ตรงไหน มีแต่ผมเท่านั้นรักได้ที่ไหน มัด ผมที่เขาตัดทิ้งไว้แล้วไม่มีเจ้าของเอามาดูซิ เอามาชมซิ ชอบไหม ใครจะชอบที่ไหนเพียง เส้นผม ขนก็เหมือนกันอีก เอ้าหนังจงแยกเข้าไป นี่ละนักปฏิบัติ นักรื้อถอนสิ่ง จอมปลอมที่ฝังลึกอยู่ในขั้วหัวใจออกมาให้เห็นความจริงด้วยปัญญาธรรม สติธรรมให้ แยกอย่างนี้

ดูหนัง ทั้งหนังเขาหนังเรานั้นเป็นหนังด้วยกัน หนังหญิงหนังชายมันเป็นหนัง ด้วยกัน ดูข้างนอกเป็นยังไง สะล้างกันอยู่ตลอดเวลา สิ่งใดเข้ามาสัมผัสสัมพันธ์ เครื่องนุ่งห่มใช้สอยถ้าเข้ามาแตะเคล้ากับร่างกายที่ว่าสวยงามนี้แล้ว มันกลายเป็น ของสกปรกโสโครกไปหมด ไม่ว่าเสื้อผ้าเครื่องใช้ไม้สอย ที่อยู่ที่อาศัย ต้องชะต้องล้าง ต้องเช็ดต้องถูต้องปัดต้องกวาด เพราะร่างกายนี้มันเป็นตัวปฏิกุลหมดทั้งตัวอยู่แล้ว เป็นแต่กิเลสมันบังคับหัวใจของคนโง่เพราะอำนาจของมัน ให้เห็นไปตามมันให้เชื่อถือ มัน เลยว่าเป็นของสวยของงามไปเท่านั้น ความจริงมันปลอมทั้งร้อยเปอร์เซ็นต์ มันงาม ที่ไหน

เอ้าดูหนัง ดูข้างนอกก็เป็นอย่างนี้ ต้องได้ชะได้ล้างอยู่ทุกวันทุกเวลา เสื้อผ้า เครื่องใช้ไม้สอยต้องซักต้องฟอกต้องล้างต้องเช็ดต้องถู ไม่ยั้งงั้นดูไม่ได้ เอ้า พลิกเข้าไป ข้างใน เอาข้างในออกมาข้างนอก ดูซิเป็นยังไง หนังเขาหนังเรา ถลกออกมาให้เห็น ชัดเจนด้วยความจริงไม่ใช่ปลอม มันเยิ้มไปด้วยปุพโพโลหิต น้ำเน่า น้ำหนอง และนาน วันไปกว่านั้นก็เน่าเฟะไปหมด ไม่ว่าหนังว่าเนื้อว่าเอ็นว่ากระดูก เต็มไปด้วยของปฏิกุล หมดทั้งตัวของมนุษย์เรา หากความสะอาดสะอาดอันที่ไหนมี ทำไมจึงหลงกันเอานักเอาหนา ว่าเป็นของสวยของงาม ทั้ง ๆ ที่มันเป็นป่าช้าผีดิบหมดทั้งตัว แม้ชั้นเดียวที่จะยก ออกมาอวดว่าเป็นของสวยของงามน่ารักใคร่ชอบใจไม่มีเลย ทำไมถึงได้จมกับความ กล่อมของกิเลสถึงขนาดนี้มนุษย์เราทั้งคน

เฉพาะอย่างยิ่ง เรานักปฏิบัติ ธรรมที่จะเปิดเผยที่จะสอดส่องมองหาความจริง ในสกลกายนี้มีอยู่คือ ปัญญา พิจารณาสอดแทรกลงไปตามความจริงทั้งหลายที่กล่าวมา นี้ ทบทวนวกไปเวียนมา คลี่คลายดูทั้งภายในภายนอกจนตลอดทั้งถึงหลายครั้งหลายหน จนเป็นที่เข้าใจไปโดยลำดับๆ และเข้าใจอย่างรู้แจ้งแทงทะลุภายในร่างกายอันนี้แล้ว ความรักมันถอนตัวทันที ความว่าสวयวามถอนตัวทันที เพราะนั้นเป็นของปลอม จะยังเหลือแต่ความจริง ความจริงชั้นอสุภะก็เป็นความจริงชั้นหนึ่ง มันไม่สวयวามไม่งาม ลบล้างคำว่าสวयวามนั้นได้ จากนั้นก็เป็นอนิจจังแปรสภาพ

ธรรมดากิเลสมันไม่ได้ว่านะว่าโลกนี้เป็น อนิจจัง มันบังคับให้เป็น นิจุจ ให้เป็น สุขให้เป็นอตุตา ไปหมดทั้งโลกธาตุ นี่เป็นเรื่องของกิเลส มันปลอมเต็มตัวของมัน เช่นนี้ เรื่องธรรมแยกไปตามความจริงอย่างเต็มภูมิ ในร่างกายนี้มันเป็น อนิจจัง หมดทั้งร่างเลย มันแปรอยู่ตลอดเวลา ยิ่งคนตายแล้วยิ่งเห็นได้ชัด เอาไว้ประมาณสัก ๒๔ ชั่วโมงเท่านั้นเริ่มส่งกลิ่นคลุ้งไปแล้ว ก้าวเข้ามาในบ้านในวงศพนั้นจะไม่ได้เสียแล้ว ทั้งๆ ที่คนๆ นี้แต่ก่อนราวกับเป็นเทวดา แล้วกลายเป็นป้าช่าผีดิบบนบ้านให้เห็นอย่างชัดเจน

ถ้าพิจารณาตามหลักความจริงแล้ว ทำไมจะไม่ย้อนถึงตัวเราผู้ที่ยังไม่ตายไปเห็นศพที่ตายแล้วได้ นี้เรียกว่าปัญญา พิจารณาคลี่คลายออกไป กำหนดให้เนาไปทั้งๆ ที่ไม่ตายนี้แล เพราะมันจะตายแน่ๆ ข่ายคือปัญญาทางไว้ข้างหน้า ดักมันไว้ให้หมด เอ้า สมมุติขึ้นว่าตาย มันยังไม่ตายมันก็ต้องตายแท้ๆ ปัญญาหยั่งทราบไว้หมด กำหนดตัวของเราตาย หรือกำหนดตัวของเขาตายอยู่ต่อหน้าเรานั้นแหละ แล้วเป็นยังไงศพคนตายต้องขึ้นอืดและเน่าพอง จากเน่าพองแล้วก็ระเบิดตัวออกมา แล้วดูอาการไหนดูได้ไหม ดูไม่ได้หมดทั้งร่างเลย นำสะอิดสะเอียน นอกจากนั้นยังน่ากลัวเสียอีก นี่คือความจริงชั้นหนึ่ง

จากนั้นก็กำหนดกระจายลงไป ส่วนที่เป็นน้ำก็กลายเป็นน้ำตามธรรมชาติของมัน ส่วนที่เป็นดินก็กลายเป็นดินตามสภาพของมัน เป็นลม เป็นไฟก็ไปตามสภาพของตนเอง นี่ก็เป็นความจริงชั้นหนึ่งของปัญญาที่พิจารณาให้ถึงความจริงตามขั้นที่กล่าวมา หลายครั้งหลายหน ถือว่าเป็นงานของตนในภาคปฏิบัติ

ไม่ต้องไปคิดให้กิเลสมันหลอกว่า ได้พิจารณาแล้วหลายครั้งหลายหน นี่เป็นความหลอกของกิเลส หลายครั้งหรือไม่หลายครั้งก็ตาม เมื่อยังไม่เข้าใจต้องพิจารณาจนเข้าใจ เช่นเดียวกับเรารับประทานอาหาร จะนั่งรับประทานนานไม่นานไม่สำคัญ สำคัญที่ความอึด อึดเมื่อไรก็หยุดได้ ถ้ายังไม่อึดหยุดไม่ได้ เพราะธาตุยังไม่พอกับความต้องการ นี่ความจริงยังไม่พอกับความต้องการ ต้องพิจารณาให้พอกจนถึงความ

จริง เมื่อถึงความจริงในขั้นใดแล้วย่อมพอตัว เช่น การพิจารณาร่างกายดังที่กล่าวมา เมื่อถึงความจริงเต็มส่วนของรูปขั้นนี้ได้แก่ร่างกายนี้แล้ว จิตย่อมถอดถอนความยึดมั่น ถือมั่นในกาย พร้อมกับกับความรู้แจ้งแทงทะลุในกาย ทั้งเป็นฝ่ายอนิจจัง ทุกขัง อนตตา ทั้งเป็นฝ่ายอสุภะอสุภังตลอดทั่วถึงหมด นี้เรียกว่าปัญญาขั้นหนึ่ง

ที่สำคัญอีกอันหนึ่งก็คือทุกขเวทนาที่มีอยู่ในร่างกาย อันเป็นสิ่งที่เด่นชัดในขั้นนี้ ในขั้นนี้ห้านี้ ทุกขเวทนาที่เกิดทุกขขึ้นในเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย หรือขณะนั่งภาวนานาน ๆ นี้ก็เป็นปัญญาอีกขั้นหนึ่ง แต่ปัญญาขั้นนี้เป็นปัญญาขั้นเฉียบขาดผาดโผน เป็นขั้นที่เด็ดเดี่ยวอาจหาญมากที่สุด จะเรียกปัญญาเกิดขึ้นในเวลาจนตรอกก็ได้ หรือปัญญาจนตรอกก็ได้ และทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นได้ดีมาก เกิดทุกขเวทนาแล้วหรือสาหัสมากเท่าไร สติปัญญานี้ยิ่งหมุนตัวเป็นเกลียวเข้าไปกับทุกข แยกทุกขออกจากกาย แยกกายออกจากทุกข แยกทุกขกับกายออกจากจิต หรือดูจิตแล้วดูทุกขเวทนา แล้วดูกาย ให้เห็นความจริงเป็นสัดเป็นส่วนด้วยปัญญานั้นไม่ยอมถอย

คำว่าอยากให้ทุกขหายไปในอย่าไปอยาก ถ้าไม่ประสงค์ให้ทุกขเวทนามารุนแรงยิ่งขึ้น เพราะความอยากนี้เป็นสมุทัย อยากให้ทุกขหายเท่าไรทุกขยิ่งเพิ่มขึ้น อยากทราบความจริงในกาย เวทนา จิต นั้นแลเป็นความอยากที่ชอบธรรม เรียกว่าเป็นมรรค คือทางที่จะให้เรา รู้แจ้งเห็นจริงตามความจริงที่ต้องการ ให้อยากลงตรงนั้น ในขณะที่ทุกขเกิดขึ้นมาก ๆ อย่ากลัวตาย อย่าหมายป่าช้า อย่าหมายความล้มความตาย อย่าหมายเรื่องความอยากหายจากความทุกข์ทั้งหลาย แต่ให้มุ่งมั่นต่อความจริงด้วยปัญญา มีปัญญานี้เท่านั้นจะเป็นผู้ฟาดฟันหั่นแหลกล้างจอมปลอมที่คาดโหน้หมายนี้ ป่าช้าป่ารกชัฏที่ไหนด่าที่เป็นที่ตาย ตลอดถึงความทุกข์ทรมานต่าง ๆ ให้ขาดสะบั้นลงประจักษ์ใจ ในขณะนั้น ปัญญาจะฟาดฟันหั่นแหลกให้เห็นจริงไปหมด แล้วมายุติกันที่จิตอันเป็นหลักใหญ่แห่งความจริงทั้งสามคือ กาย เวทนา จิต

ทุกขเวทนามาก็เป็นความจริงอันหนึ่ง กายก็เป็นความจริงอันหนึ่ง จิตก็เป็นความจริงอันหนึ่ง เมื่อต่างอันต่างจริงแล้ว ความอัศจรรย์ของจิตก็แสดงขึ้นเต็มที่ในขั้นนี้ หลังจากทุกขเวทนาดับลงไป ฉะนั้นการพิจารณาเพื่อความรู้อันนั้นแลคือความถูกต้องของการพิจารณา ทุกขจะหายไม่หายไม่สำคัญขอให้รู้ความจริง นี่เป็นหลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง นี่เป็นปัญญาแขนงพิเศษแขนงหนึ่ง

ส่วนสัญญา สังขาร นี้ขึ้นอยู่กับจิตชั้นละเอียด แม้จะอธิบายให้ฟังก็จะเข้าใจได้ยากเมื่อยังไม่ถึงขั้นจะควรเข้าใจ สัญญา ความหมาย มันหมายออกไปจากจิตนี้แล ผู้ปฏิบัติเท่านั้นจะทราบเรื่องสัญญาของตัวเองได้อย่างชัดเจนและปลดเปลื้องกันได้ หายความหลอกลวงตัวเอง คำว่าสัญญาคือตัวเรา มันซึมออกไปเหมือนกระดาษซึม ออกไป

เป็นภาพ เมื่อชิมออกไปเราก็มารู้ เมื่อปรากฏเป็นภาพออกมาแล้วเราก็มารู้ เราไปเข้าใจว่าเป็นมาจากที่อื่นที่ใด ก็ไปหลงเพลินอยู่กับภาพต่างๆ เรื่องราวต่างๆ ที่สัญญาवादขึ้นมา ใจจึงอยู่กับเรื่องนั้นเรื่องนั้นเป็นเงาออกมาจากสัญญานั้นแล เมื่อจิตถึงขั้นนี้แล้วก็ทราบเอง พอกระดิกออกหรือชิมออกนิตเท่านั้นจะเป็นการเตือนสติที่พร้อมอยู่แล้วให้รู้และดับกันลงทันทีๆ สุดท้ายก็รู้ได้อย่างชัดเจนว่า สิ่งเหล่านี้กระเพื่อมหรือชิมระบายออกมาจากขั้นนี้เท่านั้น มาหลอกตัวเองให้หลงตาม

พูดถึงขั้นปัญญาในการพิจารณารูป จะพิจารณารูปไหนก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น ท่านให้ไปเยี่ยมป่าช้า แม้จะมีอยู่ในตัวเราที่เรียกว่าป่าช้า สัตว์ที่ประเภทมีอยู่หมดในร่างกายของเรา แต่เราก็มไม่สามารถทราบได้ ท่านจึงให้ไปดูป่าช้าผีตายอย่างเด่นชัดคือ ดูศพคนตายแล้วในป่าช้า แล้วย้อนเข้ามาเทียบกับตัวเราเองซึ่งมีความจริงเท่ากันเป็นเหมือนกัน พอได้หลักได้เกณฑ์จากนั้นแล้วก็ย้อนมาพิจารณาตัวเรา ปล่อยการไปเยี่ยมป่าช้าภายนอกก็ได้ นี่พูดถึงขั้นปัญญา ให้พิจารณาสอดส่องบังคับบัญชากันด้วยสติอยู่โดยสม่ำเสมอ

การฝันนั้นแลคือการต่อสู้กับกิเลส การอดการทนในการประกอบความพากเพียรนั้นแลคือการต่อสู้กับกิเลส คือการขัดการขึ้นกิเลส ไม่ใช่การคล้อยตามกิเลส ความอ่อนแอความขี้เกียจขี้คร้าน ความเห็นแก่ความสะดวกสบาย เป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวลจงทราบไว้โดยทั่วกัน อันนี้เคยฝังใจเรามานานแล้ว เพราะฉะนั้นนิสัยกิเลสประเภทนี้ เวลาเรามาบวชมันจึงตามรังควานเรา ทำลายเราอยู่เสมอ แล้วกล่อมเราให้หลับสนิทโดยไม่รู้สึกรู้สีกตัวว่านั่นคือกิเลสเลย มีทุกรูปทุกนามทุกดวงใจ ทำไมเราจะทราบไม่ได้เมื่อสนใจอยากทราบ

ธรรมเท่านั้นเป็นเครื่องส่องเป็นเครื่องวิพากษ์วิจารณ์ เป็นเครื่องพินิจพิจารณาที่จะให้ทราบสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นเรื่องของกิเลส ว่าเป็นเรื่องจอมปลอมโดยไม่ต้องสงสัย เพราะธรรมมีสติธรรม ปัญญาธรรมเป็นต้น นับวันที่จะเห็นกิเลสขึ้นไปทุกวันเมื่อได้รับการอบรมการศึกษา การบำรุงการรักษายู่เสมอ จิตก็จะมี ความเจริญขึ้นเป็นความสงบ สุข ปัญญาที่เจริญด้วยความเฉลียวฉลาดรอบตัวและรวดเร็ว สติกับปัญญานับวันเกรียงไกร และกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรมชาตินี้แลจะสามารถรู้สิ่งที่กล่าวมาเหล่านี้ได้โดยลำดับไม่สงสัย จนถึงขั้นรู้แจ้งแทงทะลุ ไม่มีอะไรมาแสดงอาการอย่างนั้นให้เราเห็นอีก

อาการเหล่านี้มันเป็นกิเลส เป็นเครื่องหลอกหลวง เป็นเครื่องก่อกวนอย่างลึกลับอย่างละเอียดแหลมคม มากเกินกว่าสติปัญญาของเราจะตามทันมันได้ในขั้นเริ่มแรก ต่อเมื่อได้อบรมสติปัญญาด้วยความพากเพียรอยู่โดยไม่ลดละ อยากรู้ก็ไปไม่พ้น สติ

ธรรม ปัญญาธรรม ขันติธรรม วิริยธรรม นี่เป็นธรรมสำคัญมาก ที่จะตามล้างตามผลาญกิเลสตัวข้าศึกให้แหลกแตกกระจายไปจากจิตใจ นี่แลที่ว่าธรรมนับวันเหนือกิเลสขึ้นไป โดยลำดับเมื่อได้รับการอบรมศึกษาฝึกซ้อมสติปัญญาอยู่เสมอ

อย่าไปคิดครั้งพุทธกาลกับครั้งนี้มีความแตกต่างกัน ไม่มีสิ่งใดแตกต่างกัน โดยหลักความจริง ครั้งนั้นกิเลสก็มีอยู่ในหัวใจสัตว์โลกเหมือนกัน มีกิเลสอย่างหยาบอย่างกลาง อย่างละเอียด มีในหัวใจของสัตว์โลกเช่นเดียวกัน ต้องได้รับอุบายวิธีการจากพระพุทธเจ้าแนะนำสั่งสอนในการแก้การถอดถอน การปราบปรามกิเลสเช่นเดียวกันกับสมัยปัจจุบันนี้ กิเลสจากโน้นมาถึงสมัยนี้ก็เป็ กิเลสประเภทเดียวกัน ไม่มีกิเลสตัวใดเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสถานที่เวลาล่วงมา ถึงสมัยเรานี้เป็นกิเลสประเภทหนึ่งขึ้นมา ไม่ใช่กิเลสประเภทครั้งพุทธกาลนั้น จำต้องเปลี่ยนแปลงอรรถธรรมขึ้นมาแก้ไขกันใหม่จึงจะทันกัน อย่างนี้ไม่มี มันจะออกมาแฉงโตมุ่มโตก็ตาม เป็นแง่ของกิเลส เป็นมุมของกิเลสที่จะต้องปราบด้วยธรรมของพระพุทธเจ้าด้วยกันทั้งนั้น ไม่นอกเหนือไปจาก สวากขาตธรรม นี้เลย สำคัญที่จะนำธรรมมาใช้ให้เหมาะสมกับกิเลสประเภทนั้น ๆ เท่านั้น

อย่าเสียดายชีวิตอันเป็นเครื่องฝังจมอยู่กับกิเลส เอ้า ตายให้ตายด้วยอรรถด้วยธรรม เป็นสิ่งที่สง่างามมากในเพศของนักบวชเรา สติปัญญาให้พิจารณา เอาให้จริงให้จิงนักปฏิบัติ ไม่มีอะไรที่เลิศยิ่งกว่าธรรมภายในใจ เราไม่ยากพูดว่าธรรมในที่โน้นธรรมในที่นี้เพราะไม่สนิทใจเลย ถ้าพูดว่าธรรมในใจหรือใจกับธรรมเป็นอันเดียวกันนั้นถึงไหนถึงกัน เราพูดได้เต็มปากเพราะรู้อยู่เต็มใจไม่ได้อวด ให้ปฏิบัติลงที่นี้

เวลานี้จิตกำลังเรียกร้องหาความช่วยเหลือจากเรา เราทราบไหม นักปฏิบัติเท่านั้นจะทราบ ผู้อื่นหาทางทราบได้ยาก นอกจากผู้นั้นก็เป็นผู้สนใจในการปฏิบัติจะทราบถึงเรื่องราว ใจนี้เรียกร้องหาความช่วยเหลือจากเรา ความโลภเกิดขึ้นมันสุขเมื่อไร มันบีบหัวใจ ความโกรธเกิดขึ้นก็บีบหัวใจ ความรักความชัง ความเกลียด ความโกรธอะไรก็ตามเกิดขึ้นมันบีบหัวใจทั้งนั้น แล้วทำไมใจจะไม่เรียกร้องหาความช่วยเหลือ แม้แต่เราได้รับความทุกข์ความลำบากด้วยเหตุผลกลไกใดๆ ยังต้องเรียกร้องหาความช่วยเหลือจากผู้อื่น นี้ใจก็เช่นเดียวกัน เรียกร้องหาความช่วยเหลือจากเรา

เราจะนำอะไรไปช่วยจิตใจ หรือจะนำพินนำไฟเข้าไปเผาให้มันแหลกแตกกระจายไปอีกชั้นหรือ นี่ไม่สมควรแก่นักปฏิบัติเราเลย จิตมันติดอะไรตามแก้ให้ได้ อย่าเห็นว่าเป็นความลำบากลำบากซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสหลอกทั้งนั้น อย่างไรก็ตามจะแก้ได้ เอ้า แก้งไป พิจารณาลงไป นี่เป็นชั้นปัญญาที่ควรพิจารณา นี่เป็นชั้นหนึ่งของการพิจารณาทางปัญญา

ที่นี้เมื่อถึงเวลาเราต้องการความสงบ เราจะพิจารณาธรรมบทใด ก็ดังที่เราเคยปฏิบัติมาแล้ว เมื่อถึงขั้นพอมีหลักมีเกณฑ์แล้วไม่ได้ถามใครแหละ จะรู้เอง ยิ่งจิตมีฐานแห่งความสงบดีด้วยแล้ว ไม่ต้องนำคำบริกรรมมาบริกรรมเลย พอกำหนดเท่านั้นจิตสงบลงไปเลยเพราะความชำนาญ ต่างกัน เช่นเดียวกับเราเริ่มเรียนหนังสือเขียนหนังสือจะเขียนแต่ละตัวนี้เราต้องระลึกเสียก่อน อักษรนั้น สระนั้นหรือพยัญชนะนั้น กว่าจะมาประสมตัวได้ก็เสียเวลานาน ที่นี้กับความชำนาญในการเรียนการเขียนแล้วนั้นเป็นอย่างไร พอจะเริ่มเขียนชื่อหรือนามอะไร ทั้งสระทั้งพยัญชนะมาพร้อมกันเลยทีเดียว นี่พิจารณาด้วยความคล่องแคล่วด้วยความชำนาญก็เหมือนกันเช่นนั้น ไม่ใช่จะต้องตั้งท่าตั้งทางหาคำบริกรรม กำหนดอย่างนั้นกำหนดอย่างนี้ เหมือนเด็กเริ่มเรียนหนังสือเขียนหนังสือนั่นเลย พอกำหนดก็มาพร้อมกัน ๆ

เวลาจะต้องการความสงบ ไม่ต้องคิดต้องยุ่งกับเรื่องความคิดทางด้านปัญญาใด ๆ ทั้งสิ้น ให้ทำหน้าที่เพื่อความสงบอย่างเดียว ทำงานให้เป็นวรรคเป็นตอน เป็นฝึกเป็นฝายอย่าให้ก้าวก่ายกัน เป็นความล่งเลสงสัย ไม่ถูกทาง เมื่อจะทำความสงบ จงทำให้สงบมีหน้าที่อย่างเดียวเท่านั้น เหมือนกับเราไม่เคยพิจารณาทางด้านปัญญามาเลย ตั้งหน้าพักจิตให้สงบ

การพักจิตให้สงบนี้ถ้าพูดถึงเป็นผลแล้ว ก็มีแต่ผลแห่งความสุขสบายในขณะนั้นเท่านั้น แต่ผลแห่งการแก้กิเลส ถอดถอนกิเลสให้หมดเป็นขั้นเป็นอันนั้น ไม่ได้จากสมาธิ ต้องถอดต้องถอนด้วยอำนาจของปัญญา แต่การพักสมาธินี้เพื่อเอากำลังในการประกอบงานโดยทางสติปัญญาต่อไป ไม่ได้พักไม่ได้ ต้องพัก ท่านจึงว่าสมาธิกับปัญญาเป็นธรรมที่แยกกันไม่ออก หาที่ค้ำไม่ได้เลย เพราะเป็นความจริงอย่างนั้น

คนเราเมื่อทำงาน อิดทิวเมื่อยล้าต้องพัก พักผ่อนนอนหลับหรือรับประทานอาหาร เวลาจะหมดไป อาหารการบริโภคจะสิ้นเปลืองไป ก็เพื่อกำลังวังชาของธาตุขันธ์เพื่อทำงานและผลของงานต่อไป การพักสงบในสมาธิก็เช่นเดียวกัน เพราะจิตประเภทที่มีความสงบตัวแล้วยอมไม่หิวโหย ย่อมไม่เกลไถลไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ดังที่เคยเป็นมา พาพินิจพิจารณาอะไรก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ เป็นปัญญาจริงๆ สมาธิจึงเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะหล่อเลี้ยงจิตใจให้มีความอึดตัว และตั้งหน้าพิจารณาทางด้านปัญญาได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย

ถึงกาลที่ควรพิจารณาปัญญาให้พิจารณา จะเป็นความสงบขั้นใดก็ควรแก้ปัญหาขั้นนั้น ๆ อย่าไปคาดหวังว่าต้องได้สมาธิขั้นนั้นแล้วจึงพิจารณาปัญญา หรืออยู่ ๆ มีสิ่งใดเข้ามาสัมผัสสัมพันธ์ ควรจะได้อุบายจากสิ่งที่มาสัมผัสสัมพันธ์นั้น เราก็พิจารณาได้

ทั้งที่จิตยังไม่สงบก็ตาม แล้วแต่ความถนัดและความเหมาะสมกับเหตุการณ์ นี่เป็นหลักสำคัญมากในการปฏิบัติ

เอาให้ได้จิต ไม่มีสิ่งใดประเสริฐยิ่งกว่าจิตในโลกทั้งสามนี้ กามโลก รูปโลก อรูปโลก นี่ท่านเรียกว่าโลกสาม และโลกธาตุสามก็คือนี้แลไม่ใช่อะไร ทั้งสามนี้เป็นโลกที่มีกิเลสเป็นผู้ควบคุมทั้งนั้น ไม่มีโลกใดจะเหนือกิเลสไปได้ กิเลสจึงเป็นตัวมีอำนาจมากที่สุด ในสังสารจักรแห่งความท่องเที่ยวเกิดแก่เจ็บตายของสัตว์ เป็นความบงการของกิเลสทั้งมวล พาให้เกิดพาให้ตาย ให้เกิดในภพนั้นภพนี้ ภพน้อยภพใหญ่ เป็นเรื่องของกิเลสคืออวิชชาเป็นตัวพาให้เกิด วิบากได้แก่บาปบุญ เป็นสิ่งที่แทรกไปตามพื้นฐานของอวิชชา นั้น พื้นฐานคืออวิชชาพาให้เกิด สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่แทรกพาให้เกิดสูงๆ ต่ำๆ ลุ่มๆ ดอนๆ ไปด้วยอำนาจแห่งวิบากกรรมดีและชั่ว บุญบาปต่างกัน ซึ่งมีอยู่ที่จิตของสัตว์โลก

ไม่มีวิชาใดในโลกนี้ที่จะพิสูจน์ความจริงอันนี้ให้เด่นชัดขึ้นประจักษ์ใจ นอกจากวิชาธรรม ปริยัติธรรม ปฏิบัติธรรม ปฏิเวธธรรม สามอย่างนี้กลมกลืนกันแล้ว ความจริงเหล่านี้จะเด่นขึ้นมาโดยไม่ต้องสงสัย และไม่ต้องไปถามใครว่าตายเกิดตายสูญ ถ้ามทำไม่ ความจริงมีอยู่กับหัวใจอยู่แล้ว จะเริ่มทราบไปโดยลำดับตั้งแต่จิตเป็นสมาธิ จิตเป็นสมาธิย่อมเป็นตัวของตัวเองในขั้นนี้ ขั้นคือรูปกายเป็นอย่างหนึ่ง ความสงบของจิต ความสว่างกระจ่างแจ้งของจิตเป็นอีกอย่างหนึ่ง อยู่ภายในร่างอันนี้ แต่ไม่ใช่ร่างอันนี้

พอถึงขั้นปัญญาที่เกี่ยวตัดเกี่ยวพัน มันติดมันสัมพันธ์อยู่กับอะไร ยึดมันถ้อมมัน ในสิ่งใดในธาตุในขั้นอันนี้ พิจารณาไปตั้งแต่รูปกายตั้งที่กล่าวนี้ จนกระทั่งถึงขั้นพอตัว ไม่มีอะไรสงสัยอีกแล้วภายในร่างกายนี้ ถอนอุปาทานความยึดมันถ้อมมันในกายออกมาได้อย่างเด่นชัดหายสงสัย การพิจารณาภายในเวลานั้นหมดปัญหาไปแล้ว เพราะอิมตัวแล้ว เห็นชัดแล้ว จะพิจารณาไปเพื่ออะไรอีก ต้องอย่างนี้จึงเรียกนักปฏิบัติ ให้มันเห็นอย่างนี้ซิ หิวก็ให้รู้ว่าหิว อิ่มก็ให้รู้ว่าอิ่ม มันยึดมันถ้อมมันด้วยความหิวโหยก็ให้รู้ว่ามันยึดมันถ้อมมันด้วยความหิวโหย จิตอิมตัวแล้วด้วยการพิจารณาทำให้รู้แจ้งแทงทะลุตามหลักความจริงซึ่งมีอยู่กับตัวนั้นซิ

ที่นี้การพิจารณา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จะเป็นขั้นใดก็ตามไม่ใช่จะต้องพิจารณาไปทั้งหมด พิจารณานี้แล้วพิจารณานั้นเรียงกันไปแบบตำรา นอกจากเป็นความถนัดและซึมซาบเรียงลำดับของจิตไปเองก็ถูกต้อง ความถนัดในขั้นใด เวทนาใด พิจารณาเถอะ จะวิ่งประสานกันไปหมดในขั้นนี้ทั้งสี่นี้ เมื่อรู้แจ้งชัดเจนแล้ว ขั้นนี้ก็จะเป็นแต่อาการอันหนึ่งๆ เท่านั้น มันไม่ใช่ตัวจริง นี่ละภาคปฏิบัติเป็นอย่างนี้

ต้องรู้จักกับตัวเองทุกระยะไป ไม่ยึดความรู้ใครมาถือมาตีว่าเป็นความรู้เป็นสมบัติของตัวเอง

เวทนา ความสุข ความทุกข์ มันมีเกิดมีดับมีตั้งอยู่เพียงเท่านั้นเรื่องของมัน สัญญา ก็มีความเกิดความดับ ถ้าเราไม่หลงมันจะมีพิษมีสงอะไรกับเรา สังขาร ความปรุง ปรุงดีปรุงชั่ว ปรุงอะไรก็ดับไปพร้อมกันทั้งนั้น เป็นความเกิดความดับไปตามๆ กัน เป็นเราเป็นของเราที่ไหน วิญญาณ ความรับทราบ จากรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส มากระทบตา หู จมูก ลิ้น กายเรา มันก็สักแต่ว่าเกิดแล้วดับๆ สัมผัสแล้วดับไปๆ เหมือนแสงหิ่งห้อย แล้วเอาความจริงจากแสงหิ่งห้อยที่ไหนได้ ปัญญาหยั่งทราบลงๆ

อาการทั้งห้าคือ รูป ก็เป็นอันว่าผ่านไปแล้วด้วยความรู้จริงเห็นจริง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นส่วนละเอียด เว้นเวทนาจิต เวทนาที่เกิดขึ้นภายในร่างกายรู้ได้ชัด ปล่อยไว้ตามเป็นจริง สัญญา สังขาร วิญญาณแต่ละอาการ ฟังแต่ว่าอาการๆ มันเป็นตัวเป็นตนเป็นสัตว์เป็นบุคคลที่ไหนกัน ถ้ามันเป็นสัตว์เป็นบุคคลมันจะเป็นอาการได้ยังไง อาการมีการเกิดขึ้นมีการดับไป มีการเคลื่อนไหวกันอยู่ตลอดเวลา อนิจจัง ทุกข์ อนตตา เต็มตัวของมัน ทุกชั้นเห็นได้อย่างชัดเจน จิตเมื่อเห็นได้อย่างชัดเจนแล้วย่อมไม่หลงอาการของตัวเอง ย่อมไม่ตื่นเงาของตัวเอง อาการทั้งห้านี้คือเงาของจิตนั่นเอง จิตมีอวิชชาเป็นตัวหลอกให้หลงอยู่ในนั้น แล้วตีตะล่อมเข้าไปๆ ดังที่กล่าวมานี้ จนกระทั่งรู้แจ้งเห็นชัดในอาการที่กล่าวมา คือ รูป เวทนา สุข ทุกข์ เฉยๆ ภายในร่างกายนี้ สัญญาความจำได้หมายรู้ สังขาร ความคิดความปรุง วิญญาณ ความรับทราบเวลามีสิ่งที่มาสัมผัส แล้วดับๆ ทั้งห้านี้เป็นอาการอันหนึ่งๆ เท่านั้น หลงมันอะไร นี่หมายถึงปัญญาเห็นชัดแล้วย่อมปล่อยวางเอง

เมื่อเป็นเช่นนั้นคำว่า อวิชชา ซึ่งอาศัยสายทางทั้งห้านี้เป็นที่ออกเที่ยวหากินก็ถูกตัดเข้ามาๆ อวิชชาหาทางเดินไม่ได้ จะเดินทางตาเพื่อไปสู่รูป เดินทางหูเพื่อไปสู่เสียง หลงรักหลงซังในรูปในเสียง เดินเข้าสู่กลิ่นสู่รส เครื่องสัมผัสต่างๆ ให้เกิดความรัก ความซัง ความเกลียดความโกรธดังที่เคยเป็นมา ก็ถูกตัดหมดแล้วด้วยปัญญา อวิชชาหาทางเดินไม่ได้ หดตัวเข้าไป เหล่านี้มีแต่อาการ ไม่ใช่กิเลสนะ รูปไม่ใช่กิเลส เวทนา ไม่ใช่กิเลส ไม่ว่าสุขว่าทุกข์เฉยๆ ไม่ใช่กิเลสทั้งนั้น สัญญา สังขาร วิญญาณแต่ละอย่างๆ ไม่ใช่กิเลส แต่เป็นทางเดินของกิเลส หรือเป็นเครื่องมือของกิเลสต่างหาก ดูให้ตีพิจารณาให้รอบ อย่าตื่นเงาคือขั้น

เมื่อสติปัญญาได้กลั่นกรองหรือฟาดฟันเข้าไปฟันเข้าไป สิ่งเหล่านี้จึงทราบได้ชัดว่าเป็นเพียงเครื่องมือ แล้วตัดกันออก ตัดสะพานที่เชื่อมโยงให้ขาดวรรคขาดตอนก็

เหลือแต่ อวิชชาขุจยา สงฺขารา ให้เกิดโน้นเกิดนี้ เหลือแต่อวิชชา อวิชชาตัวนี้ลึกลับ ซ้ำซ้อนเกินกว่าสติปัญญาธรรมดาจะรู้ได้ ต้องเป็นมหาสติมหาปัญญาเท่านั้นที่จะพาด ฟันเห็นแหลกกันเข้าไปได้

นี่แหละการพิสูจน์วิภูจักรวิภูจิต จะว่าการพิสูจน์วิภูจักรก็ถูก การถอดถอนวิภู จักรออกจากจิตโดยสิ้นเชิงก็ไม่ผิดเพราะมันอยู่ด้วยกัน เมื่อพิจารณาเข้าไปถึงขั้นนี้แล้ว มันหมดปัญหาจะไปสืบท่อ จะไปติดติดกับการพิจารณารูป พิจารณาเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันหมดการสืบท่อ คือจิตอ้อมตัวหมดแล้ว สิ่งที่ไม่อ้อมก็คือความติดติด ภายในจิต เมื่อมีปัญหาอยู่แล้วมันติดติดอะไร และอะไรที่ปรากฏนั้นแลคือสมมุติ กำหนดสติปัญญาเข้าไปตรงนั้น ตามหลักธรรมชาติแล้วจะเป็นความอัศจรรย์อยู่มาก ภายในจิตดวงนั้น แต่ความอัศจรรย์นั้นคือเครื่องหลอกอย่างละเอียดของอวิชชา เมื่อ สติปัญญาทันมันแล้วอันนั้นก็แตกกระจายไป สลายไปหมดไม่มีสิ่งใดเหลือเลย นี่แลคือ การทำลายสังสารจักรภายในจิต

เมื่ออวิชชาดับลงไปแล้วทำไมจะไม่รู้ได้อย่างชัดเจนว่า จิตนี้เคยเกิดเคยตายมากี่ ภพกี่ชาติ ภพน้อยภพใหญ่ เพราะอะไรเป็นสาเหตุทำไมจะไม่รู้ ตัวที่เป็นสาเหตุนี้ได้ถูก ทำลายกระจายลงไปหมด ไม่มีอะไรแม้แต่ผุยผง จิตนี้บริสุทธิ์เต็มตัวแล้วจะไปเกิดที่ ไหนอีกล่ะ นี่การพิสูจน์จิตและการตายเกิดตายสูญ ต้องเอาหลักพุทธศาสนาเท่านั้นเป็น เครื่องพิสูจน์ หลักพุทธศาสนาก็กลมกลืนกันด้วยปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ จึงจะสมบูรณ์

คำว่าปริยัติก็ได้แก่การเรียนรู้ เช่น เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ นี่คือปริยัติ นำ วิธีการที่อุปัชฌายะสอนไปปฏิบัติ เรียกว่าปฏิบัติ การรู้เห็นไปโดยลำดับ ค่อยถอดถอน ตนไปด้วยความรู้ความเข้าใจไปโดยลำดับนี้เรียกว่าปฏิเวธ ค่อยรู้แจ้งเข้าไปโดยลำดับ จนกระทั่งรู้แจ้งแทงทะลุหมด กิเลสตัณหาอวิชชาหมดภายในใจแล้วอะไรจะไปเกิดที่นี้ นะ หมดประจักษ์ภายในจิต ไม่ต้องไปถามใคร ถามทำไม ความจริงเต็มหัวใจอยู่นี้ ถามเพื่ออะไร สนฺทิฎฐิโก ความรู้เองเห็นเองพระพุทธเจ้าไม่ทรงผูกขาด มอบพระ โอวาทไว้สำหรับพิสูจน์ตนเอง เพราะความจริงมีอยู่กับทุกคน เมื่อเห็นแจ้งเห็นจริง แล้วจะไปถามใคร

นั่นแหละคำว่าวิภูจักรบรรลยจากจิตบรรลยอย่างนี้ ตายแล้วไม่เกิดคืออะไรที่นี้ ก็คือจิตดวงนี้ ตายก็หมายถึงธาตุขันธ์สลายเท่านั้น จิตนี้เคยเกิดเคยตายที่ไหน ไม่เคย มีแต่อวิชชาพาให้กลิ้งไปกลิ้งมาเหมือนฟุตบอลเท่านั้นเอง พออวิชชาหมดฤทธิ์หมด อำนาจแล้วมันไม่กลิ้งละที่นี้ นั่นแหละ ธมฺโม ปทีโป ความสว่างกระจ่างแจ้งของธรรม คือใจ ความสว่างกระจ่างแจ้งของใจคือธรรม ธรรมกับใจเป็นอันเดียวกัน เอโก ธมฺโม ธรรมอันเอก ได้แก่ใจที่บริสุทธิ์นี้

เอาที่นี้สงสัยที่ไหน จะไปเกิดที่ไหน ไม่เกิดแล้วจะสูญไปไหนที่นี่ จิตดวงนี้สูญไหม จิตดวงที่ว่าบริสุทธิ์เวลานี้นะ ไม่มีอะไรเข้าเกี่ยวข้องแล้ว ยังรู้ตัวอยู่ว่าไม่มีอะไรเข้าเกี่ยวข้องแล้วจะสูญไปไหนที่นี่ นี่แหละท่านว่า นิพพานสูญ เอาสูญทั้งรู้ๆ อยู่นี้จะว่ายังไง สูญในบรรดาสิ่งที่เป็นสมมุติ กิเลสอาสวะประเภทต่างๆ สูญไปหมด ผู้ที่รู้ว่ากิเลสสูญนั้นรู้ผู้มีอยู่ นั่น แต่ไม่มีอยู่แบบโลกสงสารอันเป็นเรื่องสมมุติ และไม่สูญไปแบบโลกสงสารอันเป็นเรื่องสมมุติอีกเหมือนกัน รู้อยู่อย่างนั้น สูญแบบนิพพาน สูญแบบผู้บริสุทธิ์ มีอยู่แบบผู้บริสุทธิ์ ไม่ใช่สูญแบบคนมีกิเลสครอบหัวใจ ทั้งมีอยู่ทั้งสูญไปเป็นเรื่องของคนมีกิเลสครอบหัวใจ ท่านผู้สิ้นกิเลสแล้วสิ้นอยู่ตรงนี้

นี่ผลแห่งการปฏิบัติอยู่ตรงนี้ ไม่อยู่กาลโน้น ไม่อยู่สถานที่นี้ ไม่อยู่ที่ไหน เอาให้จริงให้จิงนักปฏิบัติ ถ้าอยากเห็นความเลิศความประเสริฐของใจว่าไม่มีอะไรเสมอในโลกนี้ อยู่ที่ตรงนี้ พระพุทธเจ้าสอนสดๆ ร้อนๆ สวากขาตธรรม เหมือนพระองค์ประทับอยู่แสดงด้วยพระโอษฐ์ เราอ่านธรรมบทข้อใดก็ตาม เหมือนกับพระพุทธเจ้าประทานพระโอวาทให้กับเราผู้เข้าใจในการอ่านอยู่เวลานั้นๆ ให้พากันเข้าใจ นี่ละ ศาสดาไม่อยู่ที่ไหน อยู่ที่ความจริง หลักของศาสดาแท้คือผู้รู้ผู้บริสุทธิ์ นี่คือธรรมแท้ละ ที่นี้

พูดถึงธรรมแท้ อากาณแห่งธรรมก็ได้กล่าวมาแล้ว ท่านนำมาสั่งสอนทางเหตุทางผลให้ละชั่วทำดีนั้นเป็นอาการ เหมือนกับเราตามรอยโค นี่คือตามรอยธรรมอันเป็นธรรมแท้ ซึ่งจะสัมผัสภายในใจนี้โดยแท้ และตามเข้ามาๆ จนกระทั่งถึงที่นี้แล้วร่องรอยแห่งธรรมทั้งหลายก็หมดปัญหา หมดเพราะถึงตัวจริงที่ใจแล้ว

ขอให้พากันตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ผมเป็นห่วงหมู่เพื่อนมาก ทุกข์ยากลำบากในสุขภาพหรือหน้าที่การงานอะไร ความห่วงใยหมู่เพื่อนไม่เคยลดละ เป็นอยู่ในหัวใจโดยหลักธรรมชาตินะไม่ใช่เสกสรรปั้นยอ อยากให้รู้ให้เห็นความจริง เวลานี้กิเลสมีอำนาจมันครอบหัวใจเรา ครอบหัวใจสัตว์โลก มันเรื่องฤทธิ์เรื่องอำนาจ จนอะไรๆ เป็นกิเลสไปทั้งหมด แม้ผู้ปฏิบัติก็ไม่รู้ว่าตัวเป็นกิเลส เลยเอากิเลสเป็นเรา เราเป็นกิเลสไปเสียเมื่อเป็นเช่นนั้นก็ขัดกับธรรม เลยกลายเป็นเราเป็นผู้ต่อสู้ธรรม เป็นข้าศึกต่อธรรม เจ้าตัวยังภาคภูมิใจว่าเราเป็นพุทธบริษัท เราเป็นพระรัตนตรัยฐาน หาได้ทราบไม่ว่าความจริงคือเทวทัตผู้ทำลายตนและศาสนธรรม เพราะการสวมรอยของกิเลส

ฉะนั้นจงพากันระลึกย้อนหน้าย้อนหลัง เวลากิเลสสวมรอยจะมีทางทราบได้ วิริยธรรม ขันติธรรม วิริยะคือความเพียร ขันติคือความอดทนในหน้าที่การงานอันเป็นทางแก้และถอดถอนกิเลส สติปัญญาธรรมตั้งให้ดี พินิจพิจารณาให้ละเอียดกับทุกสิ่งที่เกี่ยวข้อง และฟาดฟันหันแหลกกับกิเลสอันเป็นตัวข้าศึกของธรรมภายในใจเรา นี้ ให้

ແຫລກແຕกกระจายไปโดยสิ้นเชิง จะไม่ถามโลกใด ตายแล้วจะไปเกิดที่ไหนไม่คิดให้เสียเวลา จะพอตัวอยู่ในจิตดวงนั้น ตลอดอนันตกาล

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร รู้สึกเหนื่อย ๆ ภายในหัวใจ เอาเพียงแค่นี้

พูดท้ายเทศน์

ความทุกข์เพราะงานทั้งหลายที่ผ่านมา ไม่มีทุกข์ใดมากยิ่งกว่างานฆ่ากิเลส งานนี้ยอมรับว่าทุกข์มากจริง ๆ แต่เวลาตีผ่านมันไปแล้ว ไม่มีอะไรที่จะเลิศจึงกว่า พูดง่าย ๆ ก็ว่ามันคุ้มค่ากัน ไม่ได้เสียตายกำลังเลย ที่ร่างกายทรุดโทรมมานี้ผมก็รู้ อย่างต้องเสียเป็นต้นผมก็ทราบเรื่องของมัน นิสัยผมมันหยาบและผาดโผนจริงจึ่งกับทุกอย่าง ไม่มีคำว่าพอดี ฉะนั้นเวลาประกอบความเพียรฆ่ากิเลสจึงผาดโผนไปตามนิสัย ไม่งั้นก็ไม่ทันกันกับความหยาบที่เป็นฝ่ายต่ำของตน

การอดอาหารก็อย่างว่านั่นแหละ มันไม่ได้คำนึงว่าจะเป็นจะตาย ท้องจะเสียอะไร ๆ มันก็ไม่คำนึง เพราะมันเห็นเหตุเห็นผลในการอดอาหาร ปิดกันไปเรื่อย ๆ บทเวลามันแสดงผลร้ายทางธาตุชั้นธ้อออกมา จนกระทั่งอดอีกไม่ได้จึงรู้ ท้องผมก็เป็นมาตั้งแต่โน้นแหละ เรายังไม่เสียตายและไม่เสียใจย้อนหลังว่า ความเพียรหักโหมเกินไป ยังปลื้มใจอีกด้วยเมื่อนึกย้อนหลังแต่ละครั้ง ว่ามันต้องอย่างนั้นจึงพอดีกับกิเลสตัวดี ๆ ตัวผาดโผนเวลามันเรื่องอำนาจบนหัวใจเรา

แต่ความอัศจรรย์จากความทุกข์มันคุ้มค่ากันนะซิ ถ้าไม่ถึงขนาดนั้นมันก็ไม่เห็นแดนแห่งความอัศจรรย์ แต่ละครั้ง ๆ เวลาจิตสงบเต็มที่อะไร ๆ มันหมดจริง ๆ มันแปลกจริง ๆ ความรู้นี้แหละ คือทุกสิ่งทุกอย่างหมดในโลกนี้ไม่มีอะไรเหลือเลย เหลือแต่ความรู้ที่ละเอียดก็พูดไม่ถูกนะ คำว่าละเอียดมันก็เลยเป็นสองไปเสีย ถ้าเราแยบออกมาว่าละเอียด มันสักแต่ว่ารู้อันนั้น ถ้าว่าละเอียดก็ละเอียดขนาดนั้นนะจิตนี้ คำว่าสักแต่ว่ารู้กับความอัศจรรย์เป็นอันเดียวกัน ร่างกายก็หมดในความรู้สักเวลานั้นไม่เกี่ยวกันเลย ไม่ต้องพูดถึงสิ่งภายนอก แผ่นดินทั้งแผ่นไม่ต้องพูดแหละ และสิ่งที่เกิดอยู่กับแผ่นดินทั้งแผ่นนี้เราก็ไม่ต้องพูด คิดดูตั้งแต่ร่างกายมันไม่เห็นมีอะไรเลย มันสักแต่ว่ารู้อันนี้จิตรวมสนิทเต็มภูมิ

นี่หมายถึงเวลามันปิดกันเต็มที่นะ ตะลุมบอนกันแบบเอาเป็นเอาตายเข้าแลก บทเวลามันได้ชัยชนะและรวมสงบลง มันผ่านชั้นธ้อได้หมดด้วยอำนาจของปัญญาฟาดฟันกันลงไป ๆ จนไม่มีอะไรเกาะเกี่ยวกันแล้ว หายเจียบไปเลยนี่ซิมันอัศจรรย์ และมันหมดจริง ๆ ปรากฏว่าไม่มีอะไรเหลือเลย มีแต่ผู้รู้อันเดียว และคำว่าผู้รู้อันนี้จะว่า

เด่นๆ อย่างนี้ก็ได้มันนะ เราเอาออกมาพูดได้อย่างเต็มปากก็คือ สักแต่ว่ารู้และอัศจรรย์เกินคาด ทั้งๆ ที่เวลานั้นอวิชชายังครอบหัวมันอยู่นะ

แต่เราไม่เคยสนใจพิจารณาวิชาตอนนั้น เทียบกันได้ว่ากินข้าวทั้งกาก เคี้ยวอาหารทั้งกระดูกทั้งก้างก็ยังไม่อร่อยนะ นี่มันเป็นขั้นๆ เมื่อต่อจากขั้นนี้แล้วก็พูดไม่ได้พูดไม่ถูก ขั้นนั้นก็ว่าอัศจรรย์เกินคาดแล้ว ขั้นกินข้าวทั้งกาก คืออวิชชามันอยู่ในนั้น เคี้ยวมันทั้งอวิชา ความจริงมันเคี้ยวตายอะไร ไม่เห็นได้พิจารณามันสักชนิดหนึ่งจะว่าเคี้ยวมันยังงี้ ไม่ได้เคี้ยว มีแต่อวิชชาล่อมให้หลง สำคัญว่าเป็นของอัศจรรย์ๆ พูดพลิกไปหลายด้าน

ความอาจหาญไม่รู้มาจากไหน คิดดูซิความกลัวพ่อแม่ครูบาอาจารย์มันที่เคยกลัวนั้น ไม่ได้กลัวเลย มันอาจหาญ มันอยากพูดอยากเล่าถวายท่าน ใจคึกคักและพูดขึ้นเลยเชียวไม่สะทกสะท้าน ท่านจะเห็นนิสัยเราในเวลานั้นแหละ แต่ก่อนไม่เคยแสดงอะไรเลย จิตเป็นอย่างไรก็ไม่เคยแสดงกิริยาอย่างนั้น แต่พอความรู้นี้ได้ปรากฏขึ้นมาแล้วขึ้นหาท่านบิณฑบาตสองต่อสอง กราบเรียนท่านเลย ท่านก็เป็นเหมือนเจ้าของหมา คอยยุเรากัดกับกิเลสนะ ท่านอาจารย์มันใครจะไปฉลาดยิ่งกว่าท่าน พอขึ้นไปแล้วพูดผิงๆ เลยไม่มีสะทกสะท้าน

นี่ความจริงถ้ามันได้รู้แล้ว ตลอดถึงการพิจารณามันก็รู้ พิจารณายังไงๆ มันรู้ไปหมด พูดไปได้หมด จนกระทั่งผลที่ปรากฏขึ้นมา พูดได้อย่างเต็มที่ เวลาเราพูดท่านนั่งฟังนะ ทางนี้ก็ปิ้งๆ เลยนะ โอ้ โอ้บ้าตัวนี้มันไม่ใช่เล่น ท่านคงจะคิดยั้งนั้น บทเวลาบ้ามันขึ้น มันเอาจริงเอาจัง ท่านคงจะวายงั้น

พอเราพูดจบท่านก็พูดผางออกมาเลย มันต้องอย่างนั้นซิ ท่านขึ้นเลยที่นี้ ท่านใส่ปิ้งๆ เราก็อมบฟัง เอ้า มันไม่ตายถึง ๕ หนในอัฐภาพเดี๋ยวนี้ท่านว่า มันตายเพียงหนเดียวเท่านั้น เอ้า ฟาดกันลงไปที่นี่ เอ้า ได้หลักใจแล้วที่นี้ ได้การแล้วๆ ท่านว่า เอาฟัดกันลงไปนะ เราก็อมบเหมือนหมาตัวหนึ่งที่ถูกลูเพราะความดีใจ พอออกจากท่านมาทั้งจะถูกจะเห่า ชัดกันเรื่อย คือนั่งตลอดรุ่งเรื่อยๆ ได้ธรรมะมากกราบเรียนท่านเรื่อยๆ ที่นั่งสมาธิภาวนาตลอดรุ่งนั้นตั้ง ๙ คืบ ๑๐ คืบกว่านะไม่ใช่ธรรมดา เพราะฟัดกันเต็มเหนี่ยว เห็นทั้งความอัศจรรย์ด้วย บวกกับความเคียดแค้นที่จิตเสื่อมนั้นด้วย บวกกันเข้าจิตจึงมีกำลังเคียดแค้นและอาจหาญเต็มที่ พอนานวันเข้าท่านก็เตือนแยบออกมา กิเลสมันไม่ได้อยู่กับร่างกาย กิเลสอยู่กับใจ ท่านเตือน

ท่านยกเอาเรื่องม้ามาเตือนเรา ม้าที่เวลามันกำลังคึกคะนอง มันไม่ยอมฟังเสียงเจ้าของเลย ต้องทรมานมันอย่างเต็มที่ ไม่ควรให้กินหญ้าก็ไม่ให้มันกินเลย ทรมานมันอย่างหนัก เอาจนมันกระดิกไม่ได้ ทีนี้พอมันยอมลดพยศลงก็ผ่อนการทรมาน เมื่อมัน

ผ่อนความพยศลงมาก การฝึกกรรมาก็ผ่อนกันลงไป ท่านพูดเพียงเท่านั้นนะ เราก็เข้าใจทันที ถ้าท่านจะพูดมากกว่านั้น เพราะท่านรู้นิสัยของเรา กลัวเราจะอ่อนเปียกไปเสีย ท่านเลยเตือนแสบเพียงเท่านั้นเราก็เข้าใจ

กิเลสมันไม่ได้อยู่กับธาตุอยู่กับกายนะ มันอยู่กับจิต ท่านว่า ท่านพูดเบื้องต้นขึ้นอย่างนี้แหละ จากนั้นท่านก็พูดเรื่องม้าไปเลย ความหมายก็ว่า ความเพียรเรามันผาดโผนท่านก็รู้ ไม่กี่วันก็กราบเรียนท่านเรื่อยนี่ เว้น ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง และในพรรษานั้นผมไม่นอนกลางวันนะ กลางวันผมไม่เคยจำวัดเลย นอกจากคืนไหนผมนั่งตลอดรุ่งผมก็พักผ่อนกลางวัน ถ้าธรรมดาแล้วเป็นไม่พักให้เลย ปีนั่นหรือพรรษานั้นความเพียรหักโหมที่สุดในชีวิตของเราที่เป็นนักบวช ก็เป็นพรรษาที่สับสนนั้นหักโหมมากที่สุดทีเดียว เกี่ยวกับร่างกายหักโหมมาก จิตหักโหมมากพอ ๆ กัน

จากนั้นจิตที่หักโหมมากก็ในชั้นสติปัญญาอัตโนมัติ หมุนตัวตลอดเวลาอริยาบถ เว้นแต่หลับเท่านั้น ไม่รู้จักยับยั้งเลย มีแต่หมุนตัว ๆ จนเจ้าของจะตาย นอนไม่ได้คือจิตมันไม่ยอมนอนไม่ยอมหยุด มันทำงานของมันเป็นธรรมชาติ ชั้นนั้นหักโหมทางจิตมาก มันเป็นไปโดยอัตโนมัติไม่ใช่บังคับ ตอนต่อสู้กับทุกขเวทนานั้นบังคับมันทุกด้าน หักโหมร่างกาย นั่งฉันจึงหันตอนเข้าได้นั่งพับเพียบ ขอรภัย กันเหมือนกับพองไปหมด นั่งขัดสมาธิไม่ได้ คือตอนนั้นตอนเราไม่ฝืนเราไม่บังคับ ปล่อยธรรมดาจึงนั่งไม่ได้ ตอนนั้นเราไม่ตั้งใจจะทนกับมันจะสู้กับมัน เราจะสู้กับรสอาหารต่างหาก เราจะขึ้นสู้อาหารต่างหาก เราไม่ทนกับมัน จึงต้องนั่งพับเพียบฉันจึงหัน นี่หมายถึงวันที่หักโหมกันเต็มที่ จิตลงไม่ได้ง่ายมันแพ้ทางร่างกายมาก แต่ถ้าวันไหนที่พิจารณาติดปั๊บ ๆ เกาะติดปั๊บ ๆ อย่างนั้นมันก็ธรรมดา นั่งตลอดรุ่งเวลาเท่ากันก็ตาม ไม่มีอะไรชอกช้ำภายในร่างกายเลย พอลุกขึ้นก็ไปเลยธรรมดา ๆ เหมือนเรานั่งสามสี่ชั่วโมงเป็นประจำตามความเคยชิน

เพราะตามธรรมดา ผมนั่งภาวนา ๓-๔ ชั่วโมงถือเป็นธรรมดานะ นั่งตามอริยาบถต้อง ๓-๔ ชั่วโมง ถ้ามีเวลาน้อยเช่นกลางวันก็นั่งราว ๑-๒ ชั่วโมง เช่นหน้าหนาวกลางวันมีน้อยกลางคืนมีมาก และลงเดินจงกรมไม่ได้ กลางคืนหน้าหนาวตัวมันแข็งไปหมดจะเดินได้ยังไง นี่แหละเราต้องสงวนเวลาไว้สำหรับเดินให้มาก นั่งภาวนากลางวันเพียงชั่วโมงเดียว จากนั้นก็เดินจงกรมจนกระทั่งถึงเวลาปิดกวางด พอปิดกวางดเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ไปอาบน้ำในคลองในอะไรก็ได้แล้วแต่ เพราะเราไปอยู่ในที่ต่างๆ บางที่ตามชอกหินชอกผาอะไรก็ได้แล้วแต่ ในห้วยในคลองที่ไหนพออาบก็อาบ ที่นี้เดินจงกรมอีกแล้ว จนกระทั่งเย็น หนาวเข้า ๆ ก็เข้าที่พัก ออกเดินไม่ได้เพราะหนาวมาก ที่นี้ก็นานนะมันจึงเหนื่อย

กลางวันพอนั้นจันทน์เสร็จแล้ว ล้างบาตรล้างอะไร เช็ดบาตรเรียบร้อยแล้วไม่เข้า ถลกแหละ เอาไปวางไว้บูบแล้วเข้าทางจงกรมเลย ฟัดกันจนโน้น ๑๑ โมงเป็นอย่างน้อย หรือเที่ยงวันออกมาจากทางจงกรมก็พัก ออกจากพักก็นั่งภาวนาราวชั่วโมงก็ลงเดิน จงกรมอีกแล้ว อย่างนั้นเป็นประจำ ถ้าว้นไหนดร่างกายมันบอบช้ำมากจิตลงได้ยาก วัน นั้นแหละได้นั่งพับเพียบ นั่งพับเพียบจันทน์จันทน์ มันเหมือนไฟเผาอยู่กัน บางที่ได้เอามือ คลำดูนะ ก้นพองหรือ คลำดูก็ไม่พอง กระจุกทุกส่วนเหมือนจะแตก กลางวันก็ตามมัน เจ็บปวดรวดร้าวไปหมด ไม่ใช่เฉพาะเวลาเรานั่งภาวนาจึงปวด กระจุกตามร่างกายส่วน ต่างๆ เหมือนมันจะแตกจะหักเพราะมันบอบช้ำตั้งแต่กลางคืน ฉะนั้นจึงต้องเดินให้ มากทีเดียวในเวลากลางวันหรือกลางคืนที่ไม่ได้นั่งตลอดรุ่ง

ขนาด ๗-๘ ชั่วโมงก็มีผมนั่ง ไม่ตลอดรุ่ง ๗-๘ ชั่วโมงก็มี หากมีเป็นครึ่งสอง ครึ่งเท่านั้นแหละ ส่วน ๔ ชั่วโมง ๕ ชั่วโมงนี้ไม่ต้องพูด ถือเป็นธรรมดาๆ ไม่เห็นเหน็ด เหนื่อยอะไร นับแต่ต่อสู้เวทนาใหญ่ในเวลานั่งตลอดรุ่งมาแล้วเป็นเรื่องธรรมดาไปหมด นั่ง ๔-๕ ชั่วโมงเวทนาใหญ่ไม่เคยปรากฏ เป็นธรรมดาๆ นี้เพราะความเคยชิน ประการ หนึ่งก็จิตมีความมุ่งมั่นมากนั้นชิมันมีกำลังมาก มันไปสนใจอะไรกับความเจ็บปวดละ

การอยู่คนเดียวมันสนุกประกอบความเพียร ไม่พูดคุยกับใครเลย มีคนเดียว ไม่ มองเห็นใครเห็นแต่เราคนเดียว ไม่กินข้าวก็วันก็ไม่เห็นใครทั้งนั้น เราสนุกทำความ เพียรตลอดเวลาเว้นแต่เวลาหลับเท่านั้น ไม่มีอะไรมายุ่งเกี่ยวในวงความเพียร บางที ก็เลสมันกล่อมเราเหมือนกันนะ โธ่ มาอยู่อย่างนี้เหมือนคนสิ้นท่า ไม่มีคุณค่ามีราคา อะไรเลย โลกสงสารเขาก็อยู่ได้อย่างสะดวกสบายสนุกสนาน ไม่ต้องมารับความทุกข์ ทรมาณเหมือนเราซึ่งเปรียบเหมือนคนสิ้นท่านี้ ทำไมจึงต้องมาทรมาณอยู่ในป่าในรกกับ สัตว์กับเสืออย่างนี้ ไม่มีคุณค่าราคาอะไร

นี่มันจะทำให้ท้อถอยน้อยใจและอ่อนความเพียร มันมีได้ ก็เลสมันกระซิบขึ้นมา เหมือนอย่างพระวัชชีบุตร พระวัชชีบุตรเป็นลูกชายคนเดียว เป็นลูกเศรษฐี ชื่อวัชชีบุตร สกฐวัชชีด้วยนะ เพื่อนของท่านมีแต่พวกกษัตริย์ พวกวงศ์กษัตริย์ลิจฉวี ที่นี้ท่านไปอยู่ ป่าช้าและมีทางไปมาข้างๆ ป่าช้านั้น เขาไปเล่นนักษัตริย์ แต่ก่อนเรียกว่านักษัตริย์ ก็พวก มหรสพนี้แหละจะเป็นอะไร เขาร้องลำทำเพลงไปนั้น ท่านจำเสียงเขาได้ละซิ นี่มันทำให้ จิตประทัดกลับเข้ามาหาเจ้าของ โอ้ พวกเหล่านี้เขามีความสุขความสบายกัน เขาไป เทียวรื่นเริงบันเทิงกัน ส่วนเราอยู่ในป่าช้าผิดตาย เหมือนกับเราก็เป็นคนตายคนหนึ่ง ทั้งที่มีลมหายใจอยู่ เรายังเป็นคนหมดคุณค่ายังงี้ถึงต้องมาอยู่ป่าช้ากับคนตายอย่างนี้ ทำให้น้อยใจนะ ตอนนั้นปรากฏว่าเกิดความท้อถอยน้อยใจ

เวทาดตนหนึ่งที่เคยเป็นเพื่อนกันมาแต่ชาติปางก่อน เคยบำเพ็ญความดีมาด้วยกันและเคยเป็นสหายกันมาแต่ก่อน มาสถิตอยู่บนอากาศร้องบอกลงมาเลยว่า เวลานี้เป็นเวลาที่มีคุณค่ามากสำหรับท่าน องค์ท่านเองก็เป็นผู้ที่มีคุณค่ามาก ประกอบการทำงานที่ชอบธรรม และเป็นการทำงานที่มีคุณค่ามาก ไม่มีใครสามารถประกอบการทำงานที่มีคุณค่ามากเหมือนอย่างท่านได้ ทำไมท่านจึงมาตำหนิตเดียในคุณค่าของตนอย่างนี้ไม่สมควรอย่างยิ่ง ขอท่านจงอยู่บำเพ็ญในที่เช่นนี้ด้วยความภาคภูมิใจเถิด ท่านได้สติปฏิบัติขยันเข้าสู่ความเพียร ได้บรรลุธรรมในคืนวันนั้นนะ พระวัชชีบุตร นั้น มันมีเรื่องกิเลสคอยแทรกอยู่ตลอดในวงความเพียรนั้นดังที่กล่าวมานั้นแล

อันนี้เราบางทีก็มี อย่างวันหนึ่งผมยังไม่ลืม ผมไม่ได้ดูนาฬิกา เราก็นั่งภาวนาจะไปดูนาฬิกาอะไร มันตึกจริงๆ นะวันนั้น จิตมันยังลงไม่ได้ ทางภาคอีสานเขาเรียกลำเขาลำยาวข้ามทุ่งนาไปจากบ้านนามน เขามาเที่ยวสาวทางบ้านนามน เขาอยู่บ้านโพหนอง ด้านตะวันออกวัดบ้านนามนนั่นนะ เขาลำยาวไปตามทุ่งนา ฟังอาการเขาร้องเพลง เขาลำยาวเพลงภาคนี้ จิตมันยังวิตกขึ้นมาได้ในขณะนั้น โอ้ เขายังมีความสนุกสนานรื่นเริง เดินขับลำทำเพลงตัดทุ่งนาไปอย่างเพลิดเพลิน ไม่มีความทุกข์กายทรมานใจเหมือนเรา โอ้เรานี้กำลังตกนรกทั้งเป็น

ดูจิตมันคิดปรุงขึ้นมา ไม่มีใครที่จะทุกข์ยิ่งกว่าเราคนในโลกนี้ กำลังตกนรกทั้งเป็นอยู่เวลานี้ ใครไม่เคยเห็นนรกและคนตกนรกก็จงมาดูเราซึ่งกำลังตกนรกทั้งเป็นอยู่เวลานี้ นี่มันคิดปรุงขึ้นมาในขณะที่ได้ยินเสียงลำ(เพลงอีสาน) เขา ธรรมะก็ปรากฏขึ้นในขณะนั้นว่า เราเคยตกนรกทั้งเป็นกับกิเลสตกนรกทั้งตายกับกิเลสมาก็ปกี้กัลไปแล้ว นี่จะตะเกียกตะกายตนให้พ้นจากนรกของกิเลส ทำไมจึงเห็นว่าเป็นความทุกข์ความลำบาก เธอประกอบความเพียรทำอะไร หานรกอเวจีที่ไหนเวลานี้ นั้น มันปู้ขึ้นเลย มันแก้กันทันที จากนั้นไม่นานจิตก็ลงได้ นี่แหละที่เรียกว่ามาร มันมิได้เป็นได้

ในใจของเราทั้งดวงมันมีแต่อันเดียวนั้น อากาไรแสดงออกมาเราไม่รู้มันได้ง่ายๆ นี่ มันมีแต่อาการของกิเลสทั้งนั้นออกมาเฟ่นพ่านออกหน้าออกตา ในหัวใจพระในวงความเพียรของพระ ในอิริยาบถของพระ ในอาการของพระที่แสดงออก มันมีแต่อันนี้ออกหน้าออกตาและรวดเร็วที่สุด เราย่าว่ากิเลสมันโง่งนะ มันฉลาดที่สุดมันจึงทำให้เราโง่ หลงเพลงกล่อมของมันอย่างสนิทจิตใจไม่มีวันจิตจาง ใครจะจิตจางจากกิเลสเบื่อหน่ายกิเลสมีเธอในโลกนี้ หรือโลกไหนก็ตาม สัตว์โลกเคยอยู่ใต้อำนาจของมันมาเท่าไร ดูจิตมันลึกลับซึ่งไหมเพลงของมัน รสชาติของกิเลส

ถ้าไม่มีรสชาติของธรรมเข้าไปเทียบเคียงเข้าไปเป็นคู่แข่งแล้ว เราจะไม่เห็นโทษของกิเลสเลย มันกล่อมได้สนิท พอมีรสชาติของธรรมแทรกเข้าไปๆ ทีละเล็กละน้อยก็

ปรากฏมีของสองอย่างขึ้นมาและนำมาเทียบเคียงกันละที่นี้ จิตไม่เคยมีความสงบเลย พอจิตมีความสงบแล้ว ผลของความสงบมันเป็นอย่างนี้ๆ จิตของเราเคยฟุ้งซ่านอย่างนี้ๆ และเป็นทุกข์อย่างนี้ๆ มันพอมาทียบกันได้ พยายามทำความสงบให้มากขึ้นกว่านั้น มันเริ่มมีคู่แข่งกันไปเรื่อยๆ

เพราะฉะนั้น เวลาจิตเสื่อมจากสมาธิมันถึงจะเป็นจะตายจริงๆ เพราะทุกข์มากนี่ ผมเป็นอย่างนั้น ทุกข์ในเพศของนักบวชนี้นอกจากประกอบความเพียรเรียนหนังสือแล้ว ยังทุกข์เพราะจิตเสื่อมเข้าอีก โอ้โฮ ไม่ได้ล้มกระทั่งทุกวันนี้ เพราะเราเคยเห็นคุณค่าของสมาธิที่แน่นปึ๊งๆ มาแล้ว และก็เสื่อมเอาชนิดไม่มีอะไรติดเนื้อติดตัวเลย มีแต่ฟืนแต่ไฟเผาหัวใจตลอดเวลาทั้งวันทั้งคืน ทั้งยืนทั้งเดินทั้งนั่งทั้งนอน จะไม่ทุกข์ได้ยังไง ทุกข์เพราะอยากได้สมาธินั้นกลับคืนมา ไม่ได้สมาธิมันก็ทุกข์ นอกจากกิเลสมันยั่วด้วยวิธีต่างๆ อีกด้วยแล้ว มันยังจะลากลงนรกอเวจีทั้งเป็นอีกด้วย ก็มันทุกข์มหันตทุกข์จริงๆ เพราะความอาลัยเสียตายสมาธิสมบัติที่เสื่อมไป อยากได้กลับคืนมาอย่างเดิมแต่ไม่สมหวัง จะไม่เป็นมหันตทุกข์อย่างใดคนเรา ในชีวิตของนักบวชก็มีคราวที่จิตเสื่อม นั่นแหละที่ทุกข์มากที่สุดสำหรับผมนะ

ฉะนั้น เวลาเอาจิตกลับคืนมาได้แล้วถึงได้เคียดแค้นอย่างถึงใจ เหมือนเราขึ้นบนกระพองข้างใต้แล้วเอาขอกระหน่ำลงนั่นแล ความเคียดแค้นแสดงออกในขณะนั้นราวกับทำทลายความเสื่อมนั่นแล นับแต่บัดนี้ไปจิตเราจะเสื่อมอีกไม่ได้เป็นอันขาดถ้าเราไม่ตายนะ เราเคียดแค้นและผูกอาฆาตในความเสื่อมของจิตอย่างถึงใจและถึงเป็นถึงตาย ถ้าเสื่อมเมื่อไรต้องเราตายเมื่อนั้น ไม่มีทางที่จะสืบต่อชีวิตไปได้อีกเลยมันขนาดนั้นเขียวนะความเสียใจเพราะจิตเสื่อม พอได้กลับคืนมาแล้ว จะเสื่อมไปไม่ได้บอกตัวเองเด็ดๆ อย่างนั้นเลย ถ้าเสื่อมเมื่อไรก็แสดงว่าความตายต้องเป็นไปด้วยกันเมื่อนั้น ไม่อาจสงสัย

จึงทำให้ระลึกย้อนถึงพระโคธิกะ จิตท่านเสื่อมถึงหกครั้งนะ เราเสื่อมเพียงครั้งเดียวเท่านั้นก็ทุกข์เข็ดทุกข์หลาบพอแล้ว พระโคธิกะเจริญแล้วเสื่อมๆ ถึงหกครั้งพอครั้งที่หกท่านจะฆ่าตัวตาย ก็ได้บรรลุธรรมในขณะนั้นด้วยการปฏิบัติจิตเข้าสู่ธรรม แต่ในหนังสือรู้สึกว่าจะมีอะไรแฝงๆ ปรากฏว่าพระโคธิกะนั้นฆ่าตัวตาย ในหนังสือนั้นแปลกอยู่นะ มีตอนหนึ่งที่ว่าพญามารค้นคว้าหาจิตวิญญาณของพระโคธิกะที่ตายไปแล้ว ในเวลานั้น นี่ชิตอนสำคัญ ตอนตำราไปอ้างไปเป็นพยานกัน ปรากฏว่าฆ่าตัวตายตอนนั้น แต่มีลับๆ ลิบๆ อยู่นั้นแหละพอให้สงสัย แล้วมาเด่นตรงนี้ ตอนพญามารค้นคว้าหาจิตวิญญาณของพระโคธิกะจนควั่นตลบโลกธาตุ ว้างั้นในตำรา ฤทธิ์ของมารที่ค้นคว้าหาจิตวิญญาณของพระโคธิกะ

พระพุทธเจ้าเลยตวาดเอาบ้างว่า พญามารอันเพียงความรู้ของเธอเท่านั้นจะไม่สามารถรู้จิตของพระโคธิกะลูกของเราได้ยังไง เพราะพระโคธิกะเธอเป็นพระอรหันต์และนิพพานไปแล้วนี้ เธอก็มีวิสัยแค่จะดูสัตว์ที่ยังขังอยู่ในกิเลสนี้เท่านั้นแหละ พระโคธิกะเราไม่ได้เป็นคนประเภทนั้น เป็นผู้พ้นแล้วจากอำนาจแห่งมาร เพราะฉะนั้น เธอจะคั่นหมดทั้งโลกธาตุ หรือจะไปโลกธาตุไหนก็ไปเถอะ เธอจะตายทิ้งเปล่าๆ นั้นแลไม่มีหวังที่จะเห็นร่องรอยของพระโคธิกะเราว่าไปไหนมาไหนได้เลย เพราะพระโคธิกะของเราพ้นวิสัยของเธอไปแล้ว เธอประนิพพานแล้ว นี่ตรงสำคัญท่านขู่พญามารพระพุทธเจ้าท่านขู่ ในหนังสือบอกไว้อย่างนั้น

เมื่อท่านสำเร็จแล้ว ท่านก็จะเอามืดโคโนมาเนียนคอตัวทำไม หรือว่าท่านเนียนในขณะนั้นแล้ว เวลาจะตายท่านพิจารณาได้สำเร็จมรรคผลในขณะนั้นหรือ อันนี้มีข้อนำพิจารณาอยู่ ในหนังสือมีผมอ่านแล้วอ่านเล่า เพราะหนังสือนี้อยู่ในหลักสูตรปริยญาณี หนังสือธรรมบทที่แปลไม่รู้กี่ครั้งก็หนักที่ลบทบทวนผมก็ซึกลิ้มๆ ดูเหมือนอยู่ในธรรมบทภาค ๖ ถ้าจำไม่ผิด แต่มันจับได้ที่ว่าเราสงสัยอยู่ที่นี่ ถ้าหากว่ามันแจ่มแจ้งแล้วเราจะสงสัยอะไร แสดงว่าไม่แจ่มแจ้งนัก หรือว่าเวลาจิตของท่านเสื่อมท่านเอามืดโคโนมาเนียนคอตูป ท่านจะตายแล้วท่านระลึกได้ในขณะนั้น ท่านบรรลุในขณะนั้นก็เป็นได้ แต่ว่าหลังจากนั้นแล้วก็ว่าท่านนิพพานนี่นะ พญามารคันทาวิญญาณของท่านจนถูกพระพุทธเจ้าขู่เอา

นี่หมายถึงเรื่องจิตเสื่อมนี้ทำให้เสียใจขนาดนั้น พระโคธิกะเป็นตัวอย่าง เรามันเข้ากันได้ทันทีเลยเพราะมันถึงใจจริง ๆ นี่นะ บอกว่าตั้งแต่บัดนี้แล้วจิตจะเสื่อมไปไม่ได้ว่าอย่างนั้นเลยนะ อาจหาญเต็มที ว่าถ้าจิตนี้เสื่อมไปเมื่อไรก็เท่ากับว่าเราต้องตายไปเมื่อวันนั้นด้วย ไม่มีสอง นั้น มันจะต้องทำอะไรเจ้าของให้ตายจริง ๆ นะ มันมีความฝังใจอย่างเด็ดจริง ๆ นี่นะ คือจะเสื่อมไปไม่ได้ ถ้าเสื่อมไปเมื่อไรเราต้องตายไปพร้อมกัน จะคงทนทุกข์ทรมานดังที่เคยเป็นมาคราวที่แล้วนั้นไม่ได้ว่างั้น นี่ละเสียใจขนาดไหน จิตเสื่อม ฟังซิ จนกระทั่งชีวิตก็ไม่เสียดายหรือตายเลยดีกว่า

จากนั้นมาก็เข้มงวดกวาดขันนะซิ ไปไหนเหมือนกับนักโทษเหมือนผู้ต้องหา ด้วยการควบคุมจิตดวงนี้ การรักษาต้องครอบงำมันเลย มันจึงไม่เสื่อม เสื่อมไม่ได้และก็จริงด้วย รักษามันตลอด ไม่คั่นกับอะไรทั้งนั้น แล้วจิตก็ไม่เสื่อม เพราะมันรู้แล้วตั้งแต่นั่งตลอดรุ่งอยู่แล้วที่ว่า เอ้อ ต้องอย่างนี้ซึ้นะ ที่นี้ไม่เสื่อม ๆ ตั้งแต่นั่งตลอดรุ่งคืนแรกเลยนะ มันได้หลักได้เกณฑ์ขึ้นมา เหมือนกับว่าจิตป็นตกๆ พอจิตเข้าไปถึงที่กักเลย ก็ทราบที่นี้ไม่ตก หมายความว่าป็นขึ้นไปตกลงๆ พอไปถึงที่เกาะติดปั๊บ เอ้อ ต้องอย่างนี้

ซี ที่นี้ไม่เสื่อมมันแนใจแล้ว ถึงขนาดนั้นก็ยังไม่พอใจ เชื่อนั้นก็เชื่อ แต่ความที่เคยเข็ด
นี้มันก็ถึงใจเหมือนกัน จิตก็ไม่เคยเสื่อมอีกตั้งแต่นั้นมา

มันสำคัญที่มอดิตสมาธินะซี มีรสมีชาติสำคัญอยู่นะสมาธินี้ พอให้ติดถึงติด
ประการหนึ่งเราก็ไม่เคยเห็นคุณค่าผลของปัญญานี้มันก็ต้องติดเป็นธรรมดา พอออกไป
พิจารณาทางด้านปัญญา เห็นคุณค่าของปัญญาแล้วมันก็กลับมาตำหนิสมาธิว่า นอน
ตายอยู่เฉยๆ ไม่เห็นเกิดประโยชน์อะไรอีกแหละ คือผลทางปัญญานั้นคุณค่าสูงกว่านี้

เอาให้จริงให้จังนะ จิตนี้เลิศไม่มีอะไรจะเลิศเท่าจิตแหละในโลกนี้ เอ้า ทุกข์ก็
ทุกข์เถอะ เพื่อจะถอดถอนจิตให้ขึ้นจากหล่มลึก คือวิภูจักรวิภูวนที่เราเคยจมมาแล้วไม่
มีอะไรที่น่าสงสัย ก็กับก็กลับไม่ต้องนับ แน่ในหัวใจไม่สงสัย ผมไม่สงสัยจริง ๆ เรื่องจิต
นี้เคยเกิดแก่เจ็บตายมาที่ภพที่ชาติไม่สงสัย เพราะรากฐานของมันบอกชัด ๆ อยู่ในหัวใจ
นี่ ขอให้รู้รากฐานของภพชาติคือวิชชาออกจากจิตเถอะ เอ้า จะไปภพไหนก็ไปเถอะ
ที่นี่ มันรู้ประจักษ์ หมดปัญหา การเกิดนี้หมดปัญหาเสียที่เถอะ นี้ก็ถึงใจเหมือนกัน

การพิสูจน์เรื่องตายเกิดตายสูญ ไปพิสูจน์แบบเอาความรู้ของกิเลสไปพิสูจน์
กิเลส มันก็มาพันหัวเจ้าของนั่นแหละ ความรู้สามัญธรรมดาทั่วๆ ไป ไปพิสูจน์ว่าตาย
แล้วเกิดหรือตายแล้วสูญ วิพากษ์วิจารณ์ถกเถียงกันก็หมดน้ำลายเปล่าๆ เป็นสภา
น้ำลายไปเปล่าๆ ไม่มีผลอะไรเลย นอกจากกิเลสจับหัวชนกันให้ทะเลาะกันให้มัน
หัวเราะสนุกเท่านั้น จึงอย่าพากันไปหาเกา เรามิใช่สุนัขขี้เรื้อนนี้ เพียงคิดเฟินๆ ก็พอ
เข้าใจได้ว่า ถ้าตายแล้วสูญ สัตว์โลกไปเอาป่าช้ามาจากอะไร พาให้เกิดให้ตายเคลื่อนอยู่
ไม่หยุดหย่อนแล้ว

พระพุทธเจ้าท่านพิสูจน์จิต ท่านพิสูจน์ด้วยภาคปฏิบัติ พระสาวกท่านพิสูจน์ด้วย
ภาคปฏิบัติ ท่านไม่ได้พิสูจน์ด้วยน้ำลายนี้ ท่านไม่ได้พิสูจน์ด้วยความจดจำเอาแต่เชื่อมั่น
มาพิสูจน์นี้ ท่านพิสูจน์เข้าถึงตัวจริงมันจริงๆ ท่านถึงได้รู้จริง นำเรื่องจริงมาสอนพวก
เราโดยสวากขาตธรรม

ตำรับตำราเราก็เรียนเหมือนกันเราไม่ประมาท เรากราบไหว้เสมอ เราไม่เคย
ลดละการกราบไหว้ ในตำราทั้งหมดเป็นชื่อของกิเลสและบาปธรรม ชื่อของมรรคผล
นิพพาน ชื่อของสมาธิ ชื่อของปัญญาทั้งสิ้น แต่องค์ของสมาธิองค์ของปัญญา ตัวของ
กิเลสจริงๆ มันไม่ได้อยู่ในหนังสือนี้นะ อยู่ที่หัวใจเรานี้ ฉะนั้นจงพาดกันลงที่นี้ ขุด
กันลงที่นี้ กิเลสตัวไหนก็จะรู้ สมาธิหรือปัญญาขั้นใดๆ ก็ารู้ที่นี้ ไม่ได้อยู่ห่างอะไรจาก
ใจเลย ฟังซิคำว่าตำรา คือธรรมภาคเข้มทิศทางดำเนิน ผู้ต้องการผลต้องดำเนินคือ
ปฏิบัติตามตำราที่ชี้บอกไว้ จะปรากฏผลมากน้อยตามนั้น

ใจกับธรรมอยู่ด้วยกัน เป็นแต่เพียงว่ากิเลสมันปิดเอาไว้ไม่เห็น เหมือนอย่าง
 ที่นี้ที่รถซั้ว ที่เตียนมันจะอยู่ไกลไหม เอ้า สมมุติว่าที่นี่มีหญ้าปกคลุมหุ้มห่อไว้มีดมืดไป
 หมด จนมองหาที่สะอาดเตียนโล่งไม่เห็นไม่เจอเลย ที่สะอาดเตียนโล่งนั้นมันอยู่
 ห่างไกลกันนักเธอ เอ้า รื้อสิ่งปกคลุมออกซิ สิ่งที่ปกคลุมหุ้มห่อเอาออกให้หมด เอ้า
 รื้อออกให้หมด แล้วความเตียนโล่งจะมาจากไหน มันก็มีอยู่ที่นี้เอง เหมือนอย่างความ
 มืด เวลามันมืดเหมือนกับความแจ้งความสว่างไปอยู่ไกลไหน พอเปิดไฟจ้าขึ้นเท่านั้น
 ความสว่างก็อยู่ที่นี้ มันอยู่ในฉากเดียวกัน กิเลสกับธรรมอยู่ในฉากเดียวกัน ความมี
 กิเลส คลังของกิเลสกับคลังของมรรคผลนิพพานก็อยู่ในฉากเดียวกัน ในจิตดวง
 เดียวกันนั้นแลไม่อยู่ที่ไหน ให้เอาลงที่นี้

อย่าไปคิดนอกกลุ่มนอกทางให้เสียเวล่ำเวลานะ นี่สอนด้วยความลงใจแนใจแท้
 ไม่ได้สอนแบบงมเงาเกาหมัด จงเอาให้จริงจัง เราเคยทุกซ์มาแล้ว ความโลภทำใครให้
 วิเศษ ความโลภคือกิเลสทำใครให้วิเศษ ความโกรธ ความหลงทำใครให้วิเศษมีไหม
 คนวิเศษด้วยความโลภ คนวิเศษด้วยความโกรธ คนวิเศษด้วยความหลง คนวิเศษด้วย
 ความรักความซ้งเหล่านี้มีไหม ไม่เห็นมี ใครก็โลภ เราก็โลภ เขาก็โลภ เราก็โกรธ เขาก็
 โกรธ เราก็รัก เราก็ซ้ง เขาก็รัก เขาก็ซ้ง เขากับเราก็อ้อๆ กัน มีใครวิเศษกว่ากันวะ ให้
 เอามาเทียบซิ ถ้าอยากพบของดีพิเศษกว่านี้

เราจะให้เราวิเศษยิ่งกว่าสิ่งที่กล่าวมานี้ กว่าบุคคลกว่าหัวใจที่กล่าวมานี้ด้วยการ
 ปฏิบัติธรรม พระพุทธเจ้าวิเศษเพราะพ้นจากสิ่งเหล่านี้ต่างหากนี้ สาวกทั้งหลายท่าน
 วิเศษเพราะการพ้นจากสิ่งเหล่านี้ต่างหาก เราได้กราบพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์
 เพราะธรรมชาติที่วิเศษทั้งสามนั้นพ้นจากสิ่งเหล่านี้แล้ว นั้น เราไม่ได้กราบ ความโลภ
 ความโกรธ ความหลง ความรัก ความซ้ง นี่นะ มันมีเต็มหัวใจเราหัวใจเขาอยู่แล้ว
 อัจฉริยะอะไร สิ่งที่เขาโลกให้จมนก็คือสิ่งเหล่านี้ทั้งนั้นมันสังสัยอะไรอยู่อีก จะให้พูดอะไร
 ที่ยิ่งกว่านี้ไปอีก ผมหมดภูมิแล้วบอกตรงๆ แบบคนโง่ๆ นี่แหละ จะจัดการกับตัวเอง
 อยากรู้การจัดการเสียแต่บัดนี้ อย่าให้สายเกินไป กุสลา มาติกา จะตามไม่ทัน

เอาละพูดมากกิเลสรำคาญหากผู้ฟังไม่รำคาญ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔
ทางเดินเพื่อพ้นทุกข์

คำว่าโลกวุ่นวาย ส่วนมากคิดไปสู่นอก ด้วยความตั้งใจแน่วแน่คิดว่าโลกวุ่นวาย ความจริงแล้วโลกอยู่ที่หัวใจของสัตว์และบุคคลแต่ละรายๆ ไม่เว้น อยู่กับจิต ความวุ่นสร้างขึ้นที่จิต แสดงอยู่ที่จิต เหมือนโรงงานที่เปิดแล้วไม่มีวันปิดนั้นแล ผู้จะระงับดับความวุ่นวายของโลกได้ ต้องเป็นผู้ปฏิบัติธรรมะ การปฏิบัติธรรมะกับการปฏิบัติตัวเอง การดูความวุ่นวายของโลกกับการดูความวุ่นวายของใจ อันเป็นสถานที่ผลิตขึ้นแห่งเรื่องทั้งหลายจนกลายเป็นโลกวุ่นวาย ก็ไม่พ้นจากจิตดวงนี้ไปได้ ผู้ปฏิบัติจึงต้องมองดูที่นี่ จึงเรียกว่าปฏิบัติธรรมปฏิบัติตน

เราดูภายนอกหาความสิ้นสุดยุติไม่ได้ ดูตั้งแต่วันรู้จักเพียงสภาวะมาจนกระทั่งวันตาย หาความระงับดับความวุ่นวายของโลกซึ่งเกิดขึ้นที่ใจนี้ไม่ได้ ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเท่านั้นจะเป็นผู้มีทางทราบได้ และทราบได้โดยลำดับภายในหัวใจของตน อันเป็นสถานที่ผลิตหรือที่เกิดที่อยู่ของความวุ่นวายทั้งหลาย โลกย่อมเป็นอยู่เช่นนั้น เพราะคำว่าโลกกับคำว่า อนิจจัง ทุกขัง อนตตา เป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกันไปตลอดสายแยกไม่ออก ถ้าจิตไม่ไปสร้างความวุ่นวายไปสำคัญมันหมายสิ่งต่างๆ เหล่านั้นเข้ามาเป็นเรื่องราวกับตัวเองแล้ว แม้สิ่งใดจะเป็นเช่นไรก็เป็นอยู่ตามความจริงของเขา ใจเราก็สะดวกสบาย เพราะมีความเฉลียวฉลาดรอบตัวในการปฏิบัติต่อสิ่งที่มาเกี่ยวข้องสัมพันธ์สัมพันธ์กับเรา

คำว่ามารก็ไม่อยู่ที่อื่นที่ไกล ท่านว่ากิเลสสาร นั้น กิเลสคุณมีที่ไหนเคยได้ยินไหม ไม่เคยมี ท่านกล่าวไว้แล้วแต่กิเลสสาร ไม่ว่าประเภทใด คำว่ากิเลสแล้วย่อมอยู่ที่จิตและเกิดขึ้นที่จิต สร้างความวุ่นวายให้ที่จิต รังควานที่จิต บีบบังคับอยู่ที่จิต จึงเรียกว่ากิเลสสาร สิ่งอื่นไม่ใช่มาร ตัวกิเลสนี้แลเป็นตัวมารอันใหญ่หลวงภายในใจของเราของท่านทุกรูปทุกนามไม่มีเว้น เว้นแต่พระอรหันต์ท่านเท่านั้นที่ไม่มีกิเลสสารเข้าไปเคลือบแฝงหรือแอบแฝงได้

ธรรมะเครื่องปราบมาร พระพุทธเจ้าประทานไว้สมบูรณ์แล้ว ไม่มีข้อหนึ่งข้อใดบกพร่อง สมกับคำว่า สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ชอบแล้ว นั้น เพราะรู้ชอบเห็นชอบ การตรัสออกมาด้วยความรู้ความเห็นอันชอบอันเป็นความจริงล้วนๆ นั้น จึงไม่มีการผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปไหน ตรงต่อความจริงทุก

สิ่งทุกอย่างทั้งฝ่ายดีฝ่ายชั่ว ทั้งวิธีการละทั้งวิธีการบำเพ็ญ ทรงแสดงไว้โดยถูกต้องทุกแง่ทุกมุม เหมาะสมกับการแก้ไขถอดถอน และเหมาะสมกับการบำเพ็ญทุกแง่ทุกมุมทุกชั้นทุกภูมิไป ไม่มีข้อที่น่าสงสัยในพระโอวาทที่แสดงไว้แล้ว

นิยยานิภธรรม เป็นธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์โดยถ่ายเดียว คือนำสิ่งที่เป็นข้าศึกทั้งหลายนั้นแล ออกจากใจซึ่งเป็นคลังแห่งพิษภัยและกองทุกข์ทั้งหลาย ความสุขความสบายเริ่มแต่ความสุขเย็นใจขึ้นไป ถึงขั้นสว่างกระจ่างแจ้งด้วยปัญญาเป็นชั้น ๆ จนถึงวิมุตติหลุดพ้น อันเป็นธรรมที่พึงปรารถนาของเราทุกท่าน จะพึงรู้เห็นจากการประพฤติปฏิบัติของตน

งานของพระที่เป็นงานประจำ เหมาะสมกับเพศและหน้าที่ของเราโดยแท้จริงนั้น พระพุทธเจ้าประทานให้แล้ว ยก เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ขึ้นเป็นงานชิ้นสำคัญ ๆ เพราะสถานที่เหล่านี้หรือวัตถุที่กล่าวเหล่านี้เป็นที่ซ่อนสมุขของกิเลสทุกประเภท รวมอยู่ในที่นี้ การคลี่คลายขยายดูสิ่งเหล่านี้ด้วยสติปัญญาของตน ซึ่งเป็นการทำลายหรือชักฟอกสิ่งซึมซาบคือกิเลสทั้งหลายออกได้โดยลำดับ จึงไม่ใช่งานเล็กน้อย เป็นงานจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะกิเลสเข้าไปแทรกอยู่หมดทุกแง่ทุกมุมในบรรดาอาการที่กล่าวมา เฉพาะอย่างยิ่งมีห้าอาการนี้ เพราะเป็นอาการอันใหญ่ มี ตโจ เป็นสำคัญมากในตัวสัตว์บุคคลทั่ว ๆ ไป

ในร่างกายของเราทุกร่างนี้ ดูให้ถึงตามหลักความจริง มีหนังเท่านั้นเป็นเครื่องฉาบทาเอาไว้ เป็นเครื่องหลอกตาลวงใจของสัตว์โลก ฉะนั้นท่านจึงนำของจริงเข้ามาเพื่อกำจัดของปลอมที่เสกสรรปั้นยอไว้ นั้น ให้จางหายไปด้วยความจริง ตโจ แลว่าหนังปริยอนุโต หุ้มห่ออยู่โดยรอบร่างกาย นี้เป็นเครื่องพรางตาของสัตว์ไม่ให้มองเห็นความจริง จึงต้องใช้ความพินิจพิจารณาคลี่คลายเอาเพียงหนังบาง ๆ เท่านั้นแหละออก แล้วจะเย็บไปด้วยสิ่งสกปรกทั้งหลาย หมดทุกชิ้นทุกอันภายในร่างกายนี้ไม่มีข้อยกเว้นเลยว่าจะไม่เป็นอสุภะอสุภัง ไม่เป็นสิ่งปฏิกุศลโสโครก เต็มไปด้วยสิ่งเหล่านี้ทั้งนั้น มีหนังเท่านั้นเป็นเครื่องหุ้มห่ออยู่ภายนอก ให้หลงภายในว่าเป็นเหมือนกับภายนอกนี้ ความจริงไม่ได้เหมือน สิ่งภายนอกบาง ๆ เท่านั้นที่ปกคลุมหุ้มห่อเอาไว้ นอกนั้นเป็นก้อนปฏิกุศลโสโครกทั้งหมด ยิ่งลึกยิ่งในเข้าไปเท่าไรก็ยิ่งน่าขยะแขยงเต็มไปด้วยสิ่งไม่พึงปรารถนา

เราแต่ละคน ๆ นี้ก็คือกองอสุภะอสุภังป่าช้าฝิบเรติ ๆ นี้แล นี้คือความจริง ไม่ใช่ความปลอมดั่งกิเลสเสกสรรปั้นยอเอาไว้ว่าสัตว์ว่าบุคคล ว่าเป็นของสวยของงาม แต่หาของสวยของงามตามคำที่กิเลสเสกสรรไว้อย่างฝงใจนั้นไม่มีเลย มีแต่ของปฏิกุศลทั้งนั้นตามหลักธรรม นี้เพียงขั้นนี้ก็ทำให้สลดสังเวชแล้วภายในร่างกายของเราไม่

อะไร อะไรที่จะเป็นสาระเป็นแก่นสาร อนิจจัง ก็ตีตราไว้อยู่แล้วอย่างแน่นหนามั่นคง ว่าไม่มีชิ้นใดที่จะเป็นสิ่งที่จีรังถาวร พอที่จะยึดว่าเป็นเราเป็นของเราได้ตลอดไป นอกจากเพียงอาศัยมันอยู่เท่านั้น

ถ้าพูดถึงเรื่องความสุข เราเคยเห็นอวัยวะต่างๆ นี่แสดงความสุขให้เราเห็นมีชิ้นใดบ้างไม่ปรากฏ เวลาพบเห็นกันถามเรื่องสุขเรื่องทุกข์ก็ถามว่า เป็นยังไงสบายดีหรือ เพียงโรคไม่แสดงตัวขึ้นมาในร่างกายเท่านั้นก็ไปเหมาเอาแล้วว่า ร่างกายนี้มีความสุข ก็พูดกันไปแบบลุ่มๆ เดาะๆ ว่า สบายดี นี้ คำว่าสบายดีก็หมายถึงตอนนั้นโรคไม่กำเริบ หรือว่าโรคภัยต่างๆ นอนหลับยังไม่ตื่นเท่านั้นเอง หากความสุขจริงๆ ภายในร่างกายนี้ไม่มี จะมีก็เฉพาะเวลารับประทานอาหารสัมพันธ์สัมพันธ์กับสิ่งที่ตนต้องการบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น แต่ก็ไม่พ้นที่จะเข้าไปจุนเจือสิ่งที่บกพร่อง เช่น ความหิวความกระหายซึ่งเป็นความทุกข์อยู่แล้วจนได้แหละ แน่ะ ก็เพียงเข้าไปเยียวยากันเท่านั้น

เราเอาความสุขความสบายจากร่างกายนี้ที่ไหนกัน มองดูแล้วมันไม่มีรับประทานอาหารว่าเอร็ดอร่อย ก็เพียงไปเยียวยาความหิวความกระหาย สัมผัสสัมผัสลึนลิดหน้อย ผ่านเข้าไปพอรู้ว่ามึนสออย่างนั้นมึนสออย่างนี้ยับ ๆ เท่านั้นหายไปแล้วไม่มีเหลือ แล้วจะว่า สุข ที่ไหน สุขในการรับประทานก็เพียงผ่านลิ้นประเดี๋ยวประด๋าวเท่านั้น ไม่กี่ชั่วโมงทุกข์เพราะความหิวความกระหายก็เริ่มเกิดขึ้นอีกแล้ว ๆ อยู่นั่นแล

ที่นี้คำว่า ทุกข์ นั้นเป็นสิ่งที่เด่นชัดอยู่แล้วว่า ร่างกายส่วนต่างๆ นี้มีการบีบบังคับกันไปในตัว ส่วนจิตใจก็ถูกบังคับด้วยกิเลสตัณหาประเภทต่างๆ ไม่มีเวลายับยั้งตั้งตัวได้เลย ถ้าใช้สติปัญญาพิจารณาแล้ว จะเห็นกองพิษกองภัยเต็มอยู่ทั้งร่างกายและจิตใจของตนอยู่โดยสม่ำเสมอ เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่เคยบกพร่องในภายในใจ สิ่งที่บกพร่องก็คือสติปัญญาเป็นต้นเท่านั้น ถ้าพิจารณาให้เห็นแล้วจะคว้ามายึดมาถือว่าเป็นเราเป็นของเรา เป็นสิ่งที่น่ารักใคร่พึงใจได้อย่างไร ยึดไม่ลง เมื่อทั้งสองนี้กลมกลืนกันเป็นเรื่องอนิจจัง ทุกข์ ไปด้วยแล้ว คำว่า อนัตตา เราจะถือว่าเป็นตัวเป็นตนเป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นเราเป็นเขาที่ไหน มันไม่มี ธรรมอันแท้จริงเป็นอย่างนี้

สิ่งที่จอมปลอมก็คือ นิจุจํ สุข อดตุตา แฝงกันขึ้นมา สวมรอยธรรมและมีอำนาจแผ่กระจายครอบงำทั้งร่างกายและจิตใจ กายเป็นของปลอมนี้กลับกลายเป็นของจริงไปเสียทั้งสิ้น นี่เพราะความเสกสรรปั้นยอของกิเลสประเภทต่างๆ ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจ

ด้วยเหตุนี้ผู้ปฏิบัติจึงต้องใช้ความพินิจพิจารณาอย่างละเอียดลออ ตามหลักธรรมอันเป็นของจริงนี้ เพื่อปราบปรามแก้ไขหรือชักฟอกสิ่งจอมปลอมทั้งหลาย ที่

ปีกเสียบไว้ทั่วสรรพางค์ร่างกายเหมือนกับเสี้ยนกับหนาม ให้ออกจากร่างกายและจิตใจ โดยลำดับจนกระทั่งหมดโดยสิ้นเชิง

เราจะเห็นได้ชัดเจนที่นี่ ไม่มีใครมาบอกก็ตาม ความจริงบอกอยู่แล้วภายใน ร่างกายและจิตใจ เพราะธรรมมีอยู่ที่นี้ ความจริงมีอยู่ที่นี้ เมื่อพิจารณาตามหลักความจริงย่อมจะเห็นความจริง เมื่อเห็นความจริงแล้วย่อมปล่อยวางสิ่งจอมปลอมทั้งหลาย ออกได้โดยลำดับที่ความจริงเข้าถึง แล้วปล่อยวางได้โดยสิ้นเชิง จากนั้นก็เป็นอิสระไม่มีคำว่าเราว่าเขา สักแต่ว่าอาศัยกันไปชั่วระยะเวลาของสิ่งสมมุติที่ได้เกี่ยวข้องกันมาแล้วเท่านั้น ส่วนจิตก็ไม่ติดไม่พัน ไม่แบกไม่หามด้วยอุปาทาน เพราะความลุ่มหลงเป็นสาเหตุ เป็นจิตที่บริสุทธิ์ และร่างกายทุกส่วนก็เป็นของจริงตามหลักธรรมชาติของเขา จิตไม่ไปเปลี่ยนแปลงบั่นย่อเขาว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้อีกต่อไป ต่างอันต่างจริง เมื่อต่างอันต่างจริงแล้ว ย่อมไม่กระทบกระเทือนกัน จึงอยู่เป็นผาสุกโดยหลักธรรมชาติ ปราศจากสิ่งเสกสรร

หากร่างกายจะมีความเจ็บไข้ได้ป่วยเล็กน้อย ก็ทราบชัดว่าร่างกายมีความ विकล วิกการผิดปกติไปตามสภาพของมัน ทุกเขเวทนาก็แสดงขึ้นไปตามความ विकการของร่างกาย ส่วนต่าง ๆ เรื่องก็มีเท่านั้น เมื่อความ विकการของร่างกายสงบตัวลง ทุกเขเวทนาก็สงบตัวลง หรือเมื่อถึงขีดถึงแดนของมันเยียวรักษาไม่ได้แล้ว ร่างกายก็แสดงความ विकการของตน เต็มที่ ทุกเขเวทนาก็แสดงเต็มที่เป็นเงาตามตัวไปในนั้น แล้วกระจายออกจากกันไปตาม ความจริงของใครของมัน จิตที่รู้เท่าทันกับสิ่งเหล่านี้้อยู่แล้วก็อยู่ตามความจริงของตน ไม่มีความหวั่นไหวหรือกระทบกระเทือนตนเอง นี่คือผลแห่งการพิจารณา รื้อรอบ หรือ ทำงานเสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์แล้ว นับตั้งแต่กรรมฐาน ๕ ไปถึงอาการ ๓๒ ซึ่งเป็นส่วนรูป กายนี้ เข้าถึงเวทนา ทั้งกายเวทนาทั้งจิตเวทนาไปโดยลำดับ

สัญญา ความจดจำได้หมายรู้ซึ่งเป็นอาการอันหนึ่ง เป็นเงาของจิตเพียงเท่านั้น ไม่ใช่ตัวจริงของจิต การรับทราบจากสิ่งมาสัมผัสที่เรียกว่า วิญญาณ ก็เป็นทำนอง เดียวกัน มีแต่อาการ มีแต่เงา ความจำที่เรียกว่า สัญญา ก็เป็นอาการอันหนึ่ง เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้จึงมีการเปลี่ยนแปลงย้ายไปต่างๆ หากความแน่นอนไม่ได้ ท่าน จึงเรียกว่า รูป อนิจจัง, เวทนา อนิจจา, สัญญา อนิจจา, สงขาร อนิจจา, วิญญาณ อนิจจัง เป็นสิ่งที่แปรสภาพอยู่ตามหลักธรรมชาติของเขา จึงไม่ใช่เป็นสิ่งที่ควรถือเอา แม้แต่ชั้นเดียวหรืออาการเดียว

การพิจารณาให้รู้เท่าทันและปล่อยวางสิ่งเหล่านี้ จนกระทั่งเชื้อของมันที่จะให้ เกิดขึ้นมาเป็นรูปเป็นกาย เป็นภพเป็นชาติซึ่งฝังจมอยู่ในจิตใจ ก็ไม่ทนสติปัญญาที่มีความฉลาดแหลมคมทันกันไปได้ และแผ่กระจายออกไปโดยตลอดทั่วถึงภายในกาย

ในจิต เชื้อแห่งภพแห่งชาติท่านกล่าวไว้ว่า อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา ก็ตัวอวิชชาซึ่งเป็นตัวสำคัญ จอมกษัตริย์วัฏจักรที่มีอยู่ภายในจิตนั้นแล มันผลัดดันออกมาให้คิดให้ปรุงให้สำคัญมั่นหมายลุ่ม ๆ คล่ำ ๆ ไปต่าง ๆ นานาจนไม่มีประมาณ

ท่านว่า อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาน มีความต่อเนื่องกันไป อันนี้ท่านพูดตามอาการ ๆ ต่อเนื่องกันของอวิชชา จึงเป็นเหมือนว่าเป็นสายยาวเหยียดไปจนกระทั่งหาที่สิ้นสุดยุติไม่ได้ ความจริงมันเป็นอยู่กับจิต แม้แสดงอาการสืบเนื่องกันยาวเหยียดตามที่ท่านแสดงไว้ ก็แสดงอยู่ภายในจิตโดยเฉพาะ มิได้ยืดยาวเป็นสายโทรเลขดั่งที่คาดคิดกัน คือคำที่ว่าอวิชชาทำให้เกิดสังขารนั้น เราแยกออกมาใช้ทางมรรคเพื่อทำลายอวิชชาก็ได้ดังนี้

สังขารที่ปรากฏคิดปรุงขึ้นมาด้วยอำนาจของอวิชชานั้นเป็นอย่างหนึ่ง สังขารที่คิดปรุงขึ้นมาด้วยอำนาจของธรรมพาให้คิดให้ปรุง เช่น การไตร่ตรองพิจารณา อรรถธรรมแง่ต่าง ๆ เป็นอีกอย่างหนึ่ง การคิดปรุงขึ้นมาตามธรรมชาติของตนซึ่งเป็นชั้นธล้วน ๆ ของพระอรหันต์ ไม่มีอะไรเข้าเคลือบแฝง ไม่มีอะไรมาบังคับ เป็นสังขารประเภทหนึ่ง สังขารประเภทนี้ไม่มีพิษมีภัย ไม่เหมือนสังขารที่เกิดขึ้นมาจากความผลัดดันของอวิชชา หรืออวิชชาบังคับให้คิดให้ปรุง นี้คิดมากเพียงไรเป็นพิษเป็นภัยทั้งนั้น เพราะเป็นฝ่ายสมุทัยเครื่องผูกมัด คำว่าสังขารจึงแยกได้ ๓ ประเภท คือ ประเภทสมุทัย ประเภทมรรค และประเภทสังขารของพระอรหันต์ซึ่งเป็นชั้นธล้วน ๆ ไม่มีกิเลสเข้าเจือปน

วิญญาน ความรับทราบ ให้เกิดสังขาร ให้เกิดวิญญาน ให้เกิดอายตนะความสัมผัสสัมพันธ์อย่างนี้ มันอยู่ในจิตดวงเดียวกันทั้งนั้น ท่านแยกไปตามความละเอียดสุขุม ลุ่มลึกของพระพุทธเจ้า ภูมิของศาสดา ผู้ปฏิบัติไม่จำเป็นต้องไปไล่ไปเลี้ยงให้เป็นแบบเป็นฉบับยืดยาว จะกลายเป็นแปลนบ้านแปลนเรือนแบบโลก ๆ ไป ซึ่งความจริงของการปฏิบัติมิได้เป็นเช่นนั้น

จงย้อนเข้ามาพิจารณาตรงนี้ จะรู้หมด นับตั้งแต่ อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา ถึงสมุทโย โหติ และรอบหมดตั้งแต่ อวิชชาขยเตว อเสสวราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ จนกระทั่ง เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ รวมอยู่ที่ใจนั้นทั้งสิ้น ไม่มีอะไรนอกเหนือไปจากนี้เลย ที่ท่านอธิบายเป็นลูกโซ่ไปนั้น ท่านอธิบายอาการของอวิชชาแสดงตัวต่างหาก จุดรวมของอวิชชา และจุดจบของอวิชชาแต่อยู่ที่การพิจารณาจิตอวิชชาตามกำลังสติปัญญาที่ควรแก่กันแล้วเท่านั้น เรื่องของอวิชชาพาปรุงให้เป็นชั้นธ มันเป็นชั้นธของสมุทัย ไม่ได้เป็นชั้นธอยู่ตามธรรมดาของตน

เมื่อพิจารณาทำลายรังของภพของชาติคือจิตตวิชาแตกกระจายออกไปแล้ว จึงไม่มีอะไรที่จะไปตั้งภพตั้งชาติอีก แม้เจ้าตัวก็ทราบ ถึงจะไม่เคยทราบมาก่อนก็ตาม ดังพระพุทธเจ้าทรงทราบเป็นพระองค์แรก แล้วพระสาวกทั้งหลายทราบตามลำดับกันมาอย่างเต็มหัวใจแล้ว ท่านไม่ไปทูลถามพระพุทธเจ้าในเรื่องเหล่านี้เลย เป็นไปตาม สนฺทิจฺจโก ของผู้ปฏิบัติจะพึงรู้เองเห็นเอง เพราะพระพุทธเจ้าไม่ทรงผูกขาดในความรู้ ความเห็นอันจะเกิดขึ้นจากผู้ปฏิบัติดีนั้น ๆ คำว่ารู้รู้อย่างนี้

คำว่าภพชาติหมด หมดที่จิตไม่ได้หมดที่ไหน ภพชาติมีมากน้อยที่เคยเกิดแก่เจ็บตายมาเท่าไร แม้จะตามนับภพนับชาติไม่ได้ก็ตาม แต่ก็ไม่พ้นหลักปัจจุบันจิตที่แสดงให้เห็นอยู่ภายในใจ ว่าจิตจะไปเกี่ยวข้องกับผูกพันกับสิ่งใดอีกอันจะพาให้เกิดให้ตายต่อไปอีกไม่มี นี่แลธรรมของพระพุทธเจ้าพิสูจน์กันที่จิต พิสูจน์ด้วยการปฏิบัติ ไม่ใช่พิสูจน์ด้วยการท่องการจดจำการเล่าเรียนมาเฉย ๆ ซึ่งได้แต่ชื่อแต่นามของกิเลส ตัณหาอาสวะ ได้แต่ชื่อแต่นามของอรรถของธรรมของมรรคผลนิพพาน ตัวของกิเลส ตัณหาอาสวะแท้ฝังอยู่ในจิตใจไม่มองดูเลย มรรคผลนิพพานซึ่งถูกกิเลสตัณหาอาสวะประเภทต่าง ๆ ครอบเอาไว้ก็ไม่มองดูเพราะไม่สนใจมอง เพราะฉะนั้นการเรียนเฉย ๆ ไม่ได้สนใจในภาคปฏิบัติจึงไม่เกิดประโยชน์อะไร

ท่านจึงสอนให้ถือเป็นการจำเป็นในธรรมทั้งสามที่เกี่ยวข้องกัน คือ ปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ปรียัติ ได้แก่การศึกษาเล่าเรียน นับตั้งแต่ศึกษาจากอุปัชฌายะในกรรม ๕ นั้นเป็นลำดับไป ปฏิบัติ คือนำเอาสิ่งที่ตนเข้าใจ ที่ตนรู้แล้วศึกษามาแล้วนั้นไปปฏิบัติ คลี่คลายขยายดูให้เห็นตามหลักความจริง ดังที่เราพิจารณากรรมฐานหรือปฏิบัติ กรรมฐานนี้แลเรียกว่าภาคปฏิบัติ เมื่อมีภาคปฏิบัติแล้ว ปฏิเวธอันเป็นผลจะพ้นจากงานนี้ไปไม่ได้ เพราะงานเป็นต้นเหตุ งานเป็นแม่บทที่จะทำให้เกิดขึ้นเป็นลำดับ จนถึงความรู้แจ้งแทงตลอดหายสงสัยในธรรมทั้งปวง

จิตเป็นของลึกลับมาก เมื่อกิเลสยังครอบอยู่จะพิสูจน์ทำได้อะไรก็ไม่มีทางรู้ นอกจากภาคปฏิบัติเท่านั้น ไม่มีอะไรจะสามารถพิสูจน์ให้เห็นความจริงของจิตได้เหมือนการปฏิบัติจิตตภาวนาเลย พระพุทธเจ้าเองก็ทรงปฏิบัติมาแล้วอย่างโชกโชนถึงขั้นสลบไสล พระสาวกก็ปฏิบัติมาแล้วด้วยกัน เรียกว่าท่านทำงานทางภาคปฏิบัติมาแล้วทั้งนั้น จึงได้ผลเป็นที่พอพระทัยและพอใจ ไม่ใช่เพียงเรียนมาแล้วกิเลสก็หลุดลอยไปเอง ต้องมีการปฏิบัติด้วยผลจึงจะปรากฏจนถึงขั้นสมบูรณ์ได้

นี่แลการพิสูจน์จิตซึ่งเป็นของลึกลับในขณะที่กิเลสครอบงำอยู่ จึงต้องพิสูจน์ด้วยภาคปฏิบัติอันเป็นงานเพิกถอนกิเลส จนกระทั่งเข้าถึงกระแสของจิตถึงตัวจิตโดยสมบูรณ์ และเกิดความอาจหาญชาญชัยไม่สะทกสะท้านดังที่เคยเป็นมา เพราะตนเป็น

ผู้รู้เองเห็นเอง เนื่องจากตนเป็นผู้ปฏิบัติมาและรู้มาประจักษ์ใจ จึงหาความสะทกสะท้านไม่ได้ สามารถพูดได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เต็มอรรถเต็มธรรม เต็มตามความจริง ดังพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นศาสดาเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น สามารถประกาศธรรมสอนโลกได้โดยตลอดทั่วถึง

ขอให้รู้ความจริงแห่งธรรมขั้นนั้นๆ ด้วยการปฏิบัติของตนเถอะจะพูดได้ ถ้าไม่รู้พูดไม่ถูก เฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของจิตเป็นเรื่องลึกลับสลับซับซ้อนมาก เพราะกิเลสพาให้สลับซับซ้อน ไม่ใช่เรื่องธรรมดาพาให้สลับซับซ้อน นี่ละโลกเราที่ได้หลงกันหลงโลกหลงสงสาร หลงความเกิดแก่เจ็บตายของตนซึ่งเคยเป็นมาไม่รู้ก็กับก็กลับ กลิ้งไปกลิ้งมาอยู่อย่างนั้นยิ่งกว่าฟุตบอล ก็ยังหลงและลบล้างความเป็นมาของตนได้ โดยเห็นว่าตนไม่เคยเกิดตนไม่เคยตาย ตนไม่เคยทุกข์เคยลำบาก ตนไม่เคยตกนรกหมกไหม้ ตนไม่เคยไปสวรรค์ชั้นใด ๆ

ความจริงสถานที่เหล่านี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจิตชั่วทั้งนั้น จิตดีก็ไปสูง จิตไม่ดีก็ไปต่ำ จิตดีก็เป็นสุข จิตชั่วก็เป็นทุกข์ สถานที่ที่อยู่ของผู้มีสุขมีทุกข์ก็คืออนรกสวรรค์ อบายภูมิทั้งสี่จนถึงพรหมโลก เหมือนกับสถานที่อยู่ของนักโทษและผู้หาโทษมิได้นั้นแล มันมีอยู่อย่างนั้นจะไปลบล้างได้อย่างไร ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะกิเลสพาลบล้าง มันปิดมันบังสิ่งที่เคยเป็นมาของตนเสียอย่างมิดชิดชนิดปิดหูปิดตามองไม่เห็น แล้วก็ยึดเอาความมองไม่เห็นนั้นมาลบล้างสิ่งที่มีว่าไม่มีไปเสียโดยไม่คิดสะดุดใจบ้างเลย นี่ละคนเราที่ทำชั่วปล่อยตัวจนจมมิด และหมดหวังทั้งที่ร่างกายและชีวิตยังมีลมหายใจอยู่ ก็เพราะอำนาจกิเลสตัวพาคนให้มีตบอดนี้แล มิใช่ดินฟ้าอากาศมืดแจ้งพาให้เป็น

ด้วยเหตุนี้การปฏิบัติจึงเป็นการพิสูจน์ที่แน่นอน ที่จะเห็นผลตามหลักธรรมที่ท่านสอนไว้ เพราะตรัสไว้ตามความมีอยู่เป็นอยู่ของทุกสิ่งทุกอย่าง จิตเป็นวิสัยที่จะรู้จะเห็นสิ่งมีอยู่เป็นอยู่ทั้งหลายได้เต็มกำลังของตัว ทำไมจะไม่รู้ไม่เห็น ต้องรู้ต้องเห็นได้ เมื่อมีเครื่องมือช่วยบุกเบิกเพิกถอนต้องรู้เห็นได้ตามฐานะและกำลังของตน เฉพาะอย่างยิ่งกิเลสประเภทต่างๆ มีมากน้อย ต้องรู้ได้ละได้โดยลำดับด้วยอำนาจแห่งการปฏิบัติ ขออย่าให้กิเลสเข้ามาทำงานแทนที่ในวงความเพียรโดยไม่รู้สีกตัวเถอะ นี่สำคัญมาก จงระวังด้วยดีทุกระยะไป อย่าเผลอตัวเปิดช่องให้มัน

กิเลสนี้สอดแทรกรวดเร็วยิ่งกว่าสิ่งใดในโลก แหลมคมมากไม่ทันมันง่าย ๆ จึงต้องพูดเสมอถึงเรื่องสติ สตินี้เป็นสิ่งที่จะทันกับกิเลส เมื่อสติมีแล้วจิตก็ย่อมจะปลอดภัยตามฐานะของตนไปโดยลำดับ จากนั้นก็ปัญญาเป็นเครื่องมืออันสำคัญเป็นขั้น ๆ ของปัญญา สามารถฟาดฟันกิเลสประเภทต่างๆ ได้ตามกำลังของตนและขาดสะบั้นไปด้วยปัญญา จนไม่มีกิเลสตัวใดเหลือภายในใจเลย

อยู่ที่ไหนก็อยู่เถอะที่นี่ พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานนานไปสักกี่ปีก็เดือนก็พระองค์ ไม่คิดไม่สงสัยให้เสียเวล่ำเวลา เพราะความจริงที่เป็นอยู่เต็มหัวใจนี้มีอยู่กับตนแล้ว มีรูปลักษณะอย่างไรที่จะแปลกต่างกับพระพุทธเจ้าทั้งหลาย และสาวกทั้งหลายไม่มี เป็นธรรมชาติอันตายตัวเหมือนกันนี้ทั้งสิ้น นั่นละความจริงชั้นเอกชั้นเต็มภูมิแล้วเหมือนกัน

อยู่ที่ไหนก็เป็นพุทธะ เป็นธรรมะ เป็นสังฆะ ถ้าจะแยกเป็นอาการนะ ถ้าพูดตามหลักธรรมชาติอันแท้จริงแล้ว ธรรมะอันเดียวเท่านั้นพอ จิตได้กลายเป็นธรรมไปทั้งดวงแล้ว ธรรมกับจิตเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว เพราะฉะนั้นคำว่าพุทธะทั้งหลายนั้นจึงไม่เป็นที่สงสัย หายสงสัยทั้งมวล และเข้ากับหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต นี้แลธรรมแท้ นี้แลคือตถาคตแท้เป็นอย่างนี้ พระสรีระนั้นเป็นเรือนร่างของพุทธะไม่ใช่องค์ของพุทธะ ธรรมะแท้ เป็นเพียงเรือนร่างเท่านั้น จึงมีการเสื่อมสลายแปรปรวนไปได้ตามกาลของมัน ข้อสำคัญขอให้ใจได้เต็มธรรมเถิด ก็เท่ากับได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าตามฐานะตามกำลังของตนที่มีธรรมในใจ เมื่อได้ถึงธรรมเต็มภูมิก็ได้เฝ้าศาสดาเต็มองค์ไม่สงสัย

การปฏิบัติเป็นสำคัญมาก ขอให้ทุกท่านพยายามเต็มสติกำลังความสามารถทุกข์ชนิดใดเราเคยผ่านมาแล้วด้วยกันไม่เป็นที่สงสัย สุขใดก็ตามที่มีในโลกนี้ พ้นจากความสัมผัสสัมพันธ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจของเราไปไม่ได้เลย เราจะต้องเป็นผู้รับทราบทั้งนั้นในสิ่งเหล่านี้ จึงไม่น่าจะสงสัยกับอะไรอีกแล้วในโลกนี้ สิ่งที่เรายังไม่ได้เต็มตั้งจอมปราชญ์ทั้งหลายท่านแสดง และตรัสออกมาจากความรู้ความเห็นความเป็นจริงของท่าน ความเสวยของท่านจริง ๆ นั้นเรายังไม่พบเรายังไม่เห็น เริ่มตั้งแต่สมาธิคือความสงบใจ ก็เป็นความสุขประเภทหนึ่งที่แปลกจากโลกอยู่แล้ว ความสุขของสมาธิเป็นชั้น ๆ เป็นความสุขที่แปลกจากโลกเป็นชั้น ๆ ไปเช่นเดียวกัน ปัญญาเป็นชั้น ๆ ที่ได้ตัดกิเลสตัวเสียดิจัยไรออกไปเป็นลำดับ ก็เป็นความสุขประเภทหนึ่ง ๆ จนกระทั่งปัญญาตัดกิเลสทั้งหลายขาดจากใจโดยสิ้นเชิงแล้ว นั่นเป็น ปรมิ สุข เรียกว่าสุขในวิมุตติธรรมล้วน ๆ ไม่มีสิ่งใดเข้าไปเจือปนเลย

นี่เรายังไม่เคยเห็นยังไม่เคยพบ ได้ยินแต่ชื่อของสมาธิ ได้ยินแต่ชื่อของปัญญา ชั้นนั้น ๆ ได้ยินแต่ชื่อของมรรคผลนิพพาน ได้ยินแต่ชื่อแต่เสียงท่านบรลุ ยังไม่เห็นตัวจริงของความบรลุ ยังไม่เห็นตัวจริงของความบริสุทธิ์ ยังไม่เห็นตัวจริงของความล้นจากกิเลสทั้งหลายว่ามีความเลิศประเสริฐประการใดบ้าง ทำไมพระพุทธเจ้าก็เป็นคนธรรมดา สาวกทั้งหลายก็เป็นคนธรรมดา พอตริสรูธรรมบรลุธรรมแล้วกลายเป็น

ผู้วิเศษไปได้หมด เป็นเพราะเหตุใด นี่ละการรู้ของจริงมีความแตกต่างกันไปโดยลำดับอย่างนี้

เราเองก็เถอะ ขอให้รู้ธรรมเหล่านี้เป็นลำดับลำดับขึ้นไปจนกระทั่งวิมุตติหลุดพ้น ความวิเศษโดยหลักธรรมชาตินั้นจะไม่มีใครมาเสกสรรปั้นยอกก็ตาม เราไม่เสียดาย เราไม่เกี่ยวข้อง เราไม่กังวล ขอให้ถึงตัวจริงแล้วเป็นที่พอใจ ความพอใจไม่ได้พ้อด้วยความเพลิดเพลिनแบบผาดๆ โผนๆ พอใจด้วยความเหมาะสมกับธรรมชาติ พอใจด้วยความพอดีบพอดีกับธรรมชาติ ท่านว่านิพพานคือเมืองพอฉันใด ความพอใจอันนี้ก็มีความพอตัวคงเส้นคงวาฉันนั้นเหมือนกัน เพราะเป็นอันเดียวกัน

ธรรมที่กล่าวมาเหล่านี้เรายังไม่เคยพบเคยเห็น ใครพูดทางไหนเรื่องใดเราก็ตื่น ตากก็ตื่น หูก็ตื่น ใจก็ตื่น ซึ่งล้วนแต่พูดเพราะอำนาจของกิเลสตัดหาความมืดดำกำตาทั้งนั้น ไม่ได้พูดด้วยความรู้แจ้งเห็นจริง พูดอยู่ในวงของสมมุติ เห็น ได้ยิน สัมผัส สัมพันธ์จากวงสมมุติ มาพูดสู่กันฟังเรื่องนั้นเรื่องนี้ โลกนั้นโลกนี้ บ้านนั้นเมืองนี้ สิ่งนั้น สิ่งนี้พากันตื่น เพราะกิเลสพาให้ตื่น ตื่นอยู่ตลอดเวลาไม่เคยเห็นโทษของมันเลย ทั้งๆ ที่ก็เคยเป็นมาอย่างนั้นแล้ว

ที่กล่าวมาเหล่านี้มีอันใดวิเศษ ทำคนให้วิเศษได้ ทำคนให้เป็นที่พึงใจแก่ตัวเองได้ ให้เป็นที่แน่ใจได้ ไม่ปรากฏ ควรเอามาทดสอบกันกับธรรมกับผู้รู้ธรรมกับท่านผู้ปฏิบัติธรรม ท่านผู้รู้ธรรมเห็นธรรม ท่านผู้มีธรรมเป็นสมบัติ ท่านผู้มีความสุขในธรรม เพราะท่านเหล่านี้ท่านเป็นผู้ที่เคยมีความสุขความทุกขในโลกมาพอตัวเช่นเดียวกับเราๆ ท่านๆ ไม่เป็นที่สงสัย เหตุใดเวลาท่านประพฤติปฏิบัติธรรมแล้วจึงกลายเป็นผู้วิเศษขึ้นมา ถ้าความรู้ความเห็นความเป็นความสุข สิ่งที่ท่านรู้สิ่งที่ท่านเห็นนั้นไม่เป็นของวิเศษเลยโลกเลยสงสารแล้ว ท่านจะเป็นผู้เลยโลกเลยสงสารเหนือโลกเหนือสงสารได้อย่างไร

นี่เป็นหลักสำคัญที่เราจะนำมาเทียบเคียงทดสอบ จะลบล้างความขี้เกียจขี้คร้าน อ่อนแอความฟุ้งเพื่อเห่อเหิม ความตื่นเต้นไปตามโลกตามสงสารเสียได้ จะไม่มีสิ่งใดเข้ามาเย้ายอกกวณจิตใจได้อีก เนื่องจากอำนาจแห่งความเชื่อความเลื่อมใส ความเอาจริงเอาจ้งมั่นถึงใจทุกอย่าง การปฏิบัติธรรมก็มีกำลัง ความเพียรก็เป็นความเพียร เพราะความมุ่งมั่นเป็นแม่เหล็กเครื่องดึงดูดอันสำคัญ มุ่งมั่นต่อความสุข มุ่งมั่นต่อรสต่อชาติต่อมรรคผลนิพพาน ที่ท่านผู้วิเศษทั้งหลายได้พบได้เห็นแล้วเป็นผู้วิเศษขึ้นมา เราอยากเป็นเช่นนั้น เราอยากพ้นทุกข์เช่นนั้น เราอยากเห็นสุขประเภทนั้น

อ้าว ที่นี้ยื่นเข้ามาเย้ายอกเข้ามาถึงทางเดินเพื่อความพ้นทุกข์นั้น ไม่นอกเหนือไปจากงานที่กล่าวมาเบื้องต้นนั้นเลย นี่เป็นงานบุกเบิกเบื้องต้น อ้าว ทุกข์ก็ยอมรับว่าทุกข์ เรา

เป็นผู้เริ่มจะดับทุกข์ด้วยความพากเพียร ด้วยทั้งมีครูมีอาจารย์คอยแนะนำสั่งสอนข้อธรรมข้อธรรมให้ไม่ไขว่คว้า แม้ผู้สอนก็ขอเรียนท่านทั้งหลายโดยตรงว่า ไม่ได้มีความสงสัยใดๆ ในข้อธรรมข้อธรรมที่นำมาสอนหมู่เพื่อน สอนด้วยความตั้งใจของตัวเองทุกอย่าง ออกจากความตั้งใจของตนทั้งสิ้นทุกขั้ ทั้งความรู้ความเห็นมากน้อยที่เป็นมาจากการปฏิบัติ ได้ถอดออกมาจากหัวใจจริง ๆ ไม่ได้เที่ยวตะครุบนั้นลูปคลำอันนี้เอามาสอนแบบปาว ๆ แบบตัน ๆ เต่า ๆ เราไม่ตัน เราพูดตามความจริง สอนตามหลักความจริง และสอนด้วยความเข้าใจ จึงไม่เป็นที่สงสัยในการสอนทุกแห่งทุกมุมแห่งธรรม ทุกชั้นทุกภูมิแห่งธรรม ผู้ปฏิบัติท่านนั้นจะยึดและทรงไว้ได้มากน้อยตามกำลังของตน วิธีสอนก็แน่ใจว่าไม่ผิด

นี่คือเบื้องต้นแห่งการบุกเบิกตั้งที่กล่าวมาแล้วนี้ ท่านผู้ใดมีจิตนิสัยชอบพิจารณาในแง่ในอาการไตของอาการ ๓๒ แห่งร่างกายนี้ เอ้า พิจารณาเถอะเหมือนกันหมด สำคัญที่จิตนิสัยชอบ จับแขนซ้ายก็กระเทือนถึงแขนข้างขวา จับเท้าซ้ายก็กระเทือนถึงเท้าข้างขวา จับอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งกระเทือนถึงกันหมดเพราะเป็นอวัยวะเดียวกัน พิจารณาอาการไตก็ตามจะวิ่งถึงกันหมด เพราะเป็นกอง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นกองอสุภะอสุภังซึ่งจะเป็นเหตุให้รู้แจ้งแทงทะลุไปตาม ๆ กันหมด สำคัญที่จิตนิสัย พิจารณาให้จริงให้จัง อย่าทำเล่น ๆ ก็เลสและมรรคผลนิพพานไม่ใช่ของเล่น

อย่าเสียดายกระแสของจิตที่กิเลสมันผลักดันออกมา วาดภาพลอกเราอยู่ตลอดเวลา ไม่ให้ทำงานอันแท้จริงที่จะรู้ถอนมันได้เลย เพราะอำนาจของมันมาก พอทำอันนี้สักครู่เดียวเท่านั้น มันจะหลุดลากลไปหาเรื่องนั้นเรื่องนี้ อันเป็นเรื่องเป็นทางเดินของมันทั้งนั้น นั่นแหละมันแสวงหารายได้ แล้วเหยียบย่ำหัวใจเราตลอดเวลาไม่เข็ดหลาบกันเทรอ ความทุกข์เป็นยังงี้ เพียงหนามยอกเข้าฝ่าเท้ามันก็เจ็บจะตายอยู่แล้ว ให้ภพชาติที่เต็มไปด้วยทุกข์มันยอกลงไปทุกภพทุกชาติตั้งกับตั้งกัลป์ ไม่เข็ดหลาบตรงนี้จะเข็ดหลาบตรงไหนนักธรรมะนะ ไม่พิจารณาสิ่งนี้จะพิจารณาอะไร เอาให้เห็นแจ้งเห็นจริงด้วยการปฏิบัติ

พิจารณาอะไรเอาให้จริงให้จัง อย่าเสียดายความคิดความปรุง เรื่องอดีตอนาคตมันเป็นไปจากจิตดวงนี้เป็นผู้ลอกอย่างเดียวเท่านั้น มีดกับแจ้เขาเป็นปัจจุบันของเขาตลอดมา มีดกับแจ้ ๆ เป็นอยู่อย่างนี้ เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาอยู่อย่างนี้แหละ ไม่มีอะไรที่น่าสงสัย ต้นไม้ ภูเขา ดินฟ้าอากาศเป็นเรื่องของเขา เป็นเรื่องต้นไม้ ภูเขา ดินฟ้าอากาศหรือฟ้าแดดดินลม มันเป็นสภาพอันหนึ่ง ความจริงอันหนึ่งแต่ละอย่าง ๆ มันไม่มาให้ความสุขความทุกข์เราแต่อย่างใด เราเองเป็นผู้ไปหลง เป็นผู้ไปเพลิดเพลิด เป็นผู้ไปโศกเศร้า เป็นผู้ไปสำคัญมั่นหมายกับสิ่งเหล่านั้น แล้วก่อทุกข์ขึ้นมาจากในหัวใจ

ตนเองต่างหาก ถ้าเราอยู่เป็นสุขๆ สงบสุขๆ ไม่ไปยุ่งกับสิ่งเหล่านั้น อะไรจะมาทิ่มแทงหัวใจเราได้ ก็ตัววิชา ตัวสังขาร ตัวสัญญาอันเป็นตัวพิษภัยที่อยู่ภายในนี้แลเป็นผู้คว่ำโน้นคว่ำนี้ หลอกโน้นหลอกนี้ หลอกอยู่ไม่หยุดไม่ถอย ผู้เชื่อก็เชื่อไม่หยุดไม่ถอย จมไปกับมันไม่มีหยุดหลุดพ้น ไม่มีวันเบื่อหน่ายอึดพอละเลย มันนำหลอกมันถึงหลอก เพราะมนุษย์และพระรัตนตรัยฐานเราหลอกง่ายเชื่อง่ายจะตายไป หันหอมกระเทียมแล้วค่อยมาหลอกให้ขึ้นเชียงสับยาก็ยังได้

ที่นี้นำธรรมเข้ามาเป็นงานแทนกิเลส ทำงานอะไรทำให้จริงให้จัง ในขณะที่ทำงานนั้นเหมือนโลกใด ๆ ไม่มี มีเฉพาะงานภาวนาเท่านั้นในหัวใจ พิจารณาดูมันร่างกายนี้ตั้งแต่ข้างบนลงไปข้างล่าง ข้างล่างขึ้นไปข้างบน ดูทั้งข้างในข้างนอกเทียบเคียงกันให้ได้ทุกสัดทุกส่วน หลายครั้งหลายหนหลายตลบตบทวน จนเป็นที่เข้าใจด้วยสติปัญญา เรื่องความเบื่อหน่ายอึดพอละในสิ่งเหล่านี้จะเป็นขึ้นมาเอง เมื่อสติปัญญาหยั่งลงไปถึงไหน พอตัวที่ตรงไหนแล้ว ถอดเองถอนเอง อุปาทานเป็นผลอันหนึ่งที่มาจากความหลง มันจึงยึด ถ้ารู้แล้วก็ถอนของมันเอง เหมือนนิโรธความดับทุกข์ เมื่อมรรคฆ่ากิเลสตายไปแล้วจะเอาทุกข์มาจากไหน ทุกข์ก็ดับไปเอง เพราะกิเลสต่างหากเป็นผู้ก่อทุกข์ขึ้นมา นี่การพิจารณาก็ให้พิจารณาอย่างนั้น มรรคคือสติปัญญาเป็นต้นเป็นเครื่องประหารกิเลส เมื่อกิเลสดับไป ทุกข์ก็ดับไป กิริยาแห่งทุกข์ดับไปนั้นแลท่านให้นามว่า นิโรธ อันเป็นผลของมรรคผู้ทำงาน นิโรธมิได้ทำหน้าที่ดับกิเลสแต่อย่างใด

ให้ทราบเสมอการประกอบความพากเพียร ว่ากิเลสมันแทรกอยู่ตลอดเวลา แม้ตั้งใจอยู่ขนาดนั้นมันยังเป็นความรู้สึกว่าลำบากลำบาก ความรู้สึกว่าลำบากลำบากนั้นแลกิเลสมันแทรกอยู่ มันจะให้ถอย ฉะนั้นจึงว่ากิเลสละเอียดมาก เวลาพิจารณาเข้าไปรู้เข้าไปเท่าไรจึงทราบเรื่องของกิเลสกลมาของกิเลส มันมีเป็นชั้น ๆ ตอน ๆ มีไปโดยลำดับ ลำด่า เดินจงกรมมันก็ตามอยู่อย่างนั้น นั่งภาวนามันก็นั่งอยู่ด้วย เพราะมันอยู่กับใจเราเปลอเมื่อไรต่อเมื่อไหร่ ถ้าสติปัญญาของเราทรงตัวอยู่ได้มันก็รอดอยู่

จนกระทั่งสติปัญญาเรามีความแก่กล้าแล้ว ก็เริ่มปราบมันละที่นี้ ปราบมันได้โดยลำดับ ๆ จะเห็นได้ชัดต่อเมื่อสติปัญญาแก่กล้า กิเลสตัวหยาบ ๆ ถูกประหัตประหารไปโดยลำดับ จนกระทั่งตัวหยาบ ๆ หายหน้าไปหมดไม่มีเหลือ และรู้ชัดด้วยว่าได้ฆ่าตายแล้วภายในใจ ที่นี้ต้องค้นหากิเลส สติปัญญาขั้นนี้ไม่มีคำว่าเปลอ นั้นฟังซิเมื่อถึงขั้นมันเกรียงไกรเป็นอย่างนั้นแล ขั้นลุ่มลุกคลุกคลานก็รู้กัน เวลานี้กำลังลุ่มลุกคลุกคลานเข้า ตั้งเข้าสติ ทนการบำรุงรักษาอยู่เสมอไปไม่ได้ นี่คือทางเดิน นี่คือทางเจริญของจิตทางเจริญของธรรมอยู่ตรงนี้ อยู่ที่ความอุตสาหะพยายาม ความบึกบึนความอดทนและ

ต่อสู้อยู่ไม่ถอย นี่แหละคือทางเดินเพื่ออรรถเพื่อธรรม ทางเดินเพื่อการปราบกิเลสให้ราบไปโดยลำดับ จนกระทั่งถึงสติปัญญาอันเกรียงไกรแล้วเป็นอันเดียวกัน สติอันใด ปัญญาอันนั้น พอมีอะไรมาสัมผัสก็กระทบกันทันที ความมัน ๆ นำมาพิจารณา เข้าใจแล้วปล่อยๆ แม้อยู่ปกติก็รู้ตัวอยู่เช่นนั้น นั่นแหละท่านว่าสติปัญญาอัตโนมัติ หรือ มหาสติมหาปัญญา

เราได้ยินแต่ชื่อก็คาดคะเนเดาไปอย่างนั้นแหละ ว่ามหาสติมหาปัญญาเป็นอย่างไร พอเข้าถึงใจแล้วรู้เอง อ้อ เป็นอย่างนี้ แล้วจะสงสัยอะไรที่นี้ สงสัยมหาสติมหาปัญญาในครั้งพุทธกาลกับครั้งนี้สงสัยที่ไหนกัน เพราะเป็นอย่างเดียวกันนี่

ตอนนี้กิเลสหมอบเพราะกิเลสมันละเอียดแหลมคมนี้ มันไม่หมอบไม่ได้ต้องถูกประหารแหลก ต้องหาที่หลบซ่อนด้วยอุบายของมัน ปัญญาของเราก็ตามกันอีกชุดคั่นกันอีก พอเจอพับก็แสดงว่าได้งานหรือว่าเจอข้าศึกแล้ว ฟาดฟันกันลงไปแหลกแตกกระจาย จุดสุดท้ายก็ถึงจอมกษัตริย์ของมันได้แก่ อวิชชาปุจฉยา สงขารรา ที่มันครอบหัวใจแล้วพรางตาเราไว้ กลายเป็นความสว่างไสว กลายเป็นความสว่างผ่าเผย กลายเป็นความมองอาจกล้าหาญ กลายเป็นความแปลกประหลาดอัศจรรย์ให้ติดให้พันมัน ให้อ้อยอิงกับมันจนได้ เพลงกลอนสุดท้ายของกิเลสคืออวิชชาแสดงอย่างนี้ สติปัญญาอัตโนมัติพอมมาถึงเพลงกล่อมบทสุดท้ายของอวิชชานี้ ชักเคลิบเคลิ้มหลงไหลไปบ้าง เนื่องจากมันไพเราะเพราะพริ้งจริงๆ

แต่อย่างไรก็ตาม คำว่ามหาสติมหาปัญญาแม้จะติดก็ไม่ได้นอนใจ พิจารณาใคร่ครวญอยู่เสมอ จนกระทั่งดีแตกกระจายลงไปไม่มีเหลือ นั่นละที่นี้ ได้ทั้งชื่อได้ทั้งการปฏิบัติ ได้ทั้งผลเป็นที่พอใจ

นี่แหละผลของการปฏิบัติตัวเอง ไม่มีอะไรที่จะยากยิ่งกว่าสอนตัวเอง ปฏิบัติตัวเอง ปราบปรามกิเลสซึ่งเป็นตัวต่อต้านที่สุดภายในหัวใจของตัวเอง เมื่อปราบได้แล้ว ไม่มีอะไรวิเศษยิ่งกว่าจิตดวงที่หลุดพ้นแล้วจากสิ่งกดขี่บังคับทั้งหลาย เป็นอภิกาลจิต อภิกาลธรรม คือไม่มีกาลไม่มีสถานที่เวล่ำเวลา เป็นธรรมชาตินั้นอยู่เช่นนั้น กาลไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง สถานที่ไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง ท่านให้ชื่อว่านิพพานเที่ยง จะหมายถึงอะไรถ้าไม่หมายถึงใจดวงคงเส้นคงวาตายตัวแล้วนั้นไม่มีสิ่งที่จะหมาย หมายถึงไม่ถูก ไม่ใช่สิ่งที่จะหมาย เพราะนั่นไม่ใช่สมมุติ ไปหมายก็ไม่ถูก ธรรมชาตินั้นไม่ใช่ธรรมคาดหมาย รู้อยู่กับใจโดยเฉพาะ ปัญหาและทุกข์ทางใจทั้งหมดลึกลงสุดลงที่ อภิกาลจิต อภิกาลธรรม นี่แหละ

อยู่ที่ไหนอิริยาบถใดก็ตาม ความมีสติให้ระมัดระวังเสมอ ให้มีอยู่เสมอ นี่แหละวิธีการปฏิบัติ อย่าเอาเรื่องความทุกข์ความยากความลำบากซึ่งเป็นสื่อสารของกิเลสเข้ามายุ่งกวน จะมาทำลายงานของเราจนได้ ให้ระมัดระวังเสมอ ทุกข์ก็ยอมรับว่าทุกข์แต่

ไม่ถอย เอ้า ถ้าเหนื่อยมากก็พักผ่อนเสียก่อน โลกสงสารเขาก็พักผ่อนเหมือนกัน เขาก็เหนื่อยเหมือนกัน เขาก็ทุกข์เหมือนกันกับงานต่างๆ งานใดไม่มีทุกข์ไม่มีในโลกนี้ เป็นทุกข์ทั้งนั้นแหละ แต่ก็จำต้องทำกันเพราะความจำเป็น นี่ก็เป็นความจำเป็นของเราที่อยากพ้นจากทุกข์ต้องยอมรับกัน ทำไปไม่ถอย เวลาพักก็พัก เวลาสู้ก็สู้ไม่ถอย สุดท้ายก็ไปได้หลุดพ้นได้ ไม่สุดวิสัยของ วิริเยน ทุกขมัจเจติ คนหลุดพ้นจากทุกข์ได้เพราะความเพียรไปได้

เอะละขอยุติ

พูดท้ายเทศน์

นิสัยของผู้ใจเด็ดเรามองดูก็รู้ อย่างพ่อแม่ครูอาจารย์มั่นเราเนี่ย โอ้โฮ มองดูเฉยๆ ก็น่ากลัวแล้วนะ จะไม่ให้กิเลสกลัวยังงี้ตั้งแต่เรายังกลัว กิเลสมันฉลาดยิ่งกว่าเราทำไม่มันจะไม่กลัววะ มันต้องกลัวละซิ อย่างนั้นแหละครูบาอาจารย์ที่ทรงอรรถทรงธรรมทรงคุณงามความดีต้องเด็ด ปราบความชั่วลงได้ ต้องเด็ดๆ ไม่เด็ดไม่ได้ความชั่วมันรุนแรงเท่าไร ความดีต้องเด็ดต้องรุนแรง ไม่เด็ดไม่รุนแรงไม่ได้ แพ้เน้อก เหมือนที่นี้สกปรกสกปรกมากน้อยเพียงไร เราจะเอาน้ำเพียงแก้วเดียวไปเทลงมันไม่สะอาดใช้ไหมล่ะ ทำไมมันถึงจะสะอาด น้ำต้องมาก สมมุติว่ากองมูลตรอกกองคูเต็มไปหมดก็ต้องฟาดกันหมดถึงเลย ไม่ใช่ถังแบบธรรมดาๆ นะ แบบใหญ่ๆ ใส่ปี๋วะเดียวแตกกระจายไปหมด นั่นมันสะอาดด้วยน้ำที่มีกำลังมากกว่า

ความเด็ดจึงผิดกับคำว่าดู เพราะเอาจริงเอาจังต่อทุกสิ่งทุกอย่างด้วยเหตุผล พวกกันเอาไปพิจารณาหนา การฝึกเจ้าของจะทำอ่อนๆ แอๆ ไม่ถูกทาง อยากให้มีความเข้มแข็งในด้านการต่อสู้กับกิเลส ไม่ปล่อยให้กิเลสเข้มแข็งมาเหยียบย่ำทำลายเรา เราไม่มีทางต่อสู้กับกิเลส มีแต่ความอ่อนแอท้อแท้เหลวไหลใช้ไม่ได้

ผู้ต้องการความสะอาดความดีจากธรรม ธรรมเป็นยังไง ท่านสอนว่ายังไง จะปราบกิเลสประเภทไหนด้วยธรรมประเภทใด ท่านจึงเรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ มัชฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา จกฺขุภฺรณฺณี ญาณภฺรณฺณี อุปสมาย อภิญญา สมุโพธาย นิพฺพานาย ส่วตฺตติ นี้แสดงไว้ใน ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร คำว่ามัชฌิมาที่จะสามารถยังความรู้ทั้งหลายที่กล่าวมานี้ให้เกิด คือ ญาณภรณีก็นิพพานหนึ่งทราบอย่างละเอียดแหลมคมมาก ปัญญาหนึ่งทราบแหลมคมรองญาณลงมา วิชฺชา โพธิ ความตรัสรู้ เหล่านี้ได้เกิดขึ้นแล้ว นิพพานาย ความเป็นไปเพื่อนิพพานล้วนแล้วตั้งแต่ออกจากมัชฌิมาปฏิปทานี้ทั้งนั้น ไม่ได้นอกเหนือไปจากมัชฌิมาเลย

ที่นี้คำว่า มัชฌิมา เป็นยังไง มัชฌิมาตามหลักความจริงกับมัชฌิมาที่เราพบเรา
 จดเราจำตันทะกัณมามันติดกันใหม่ ติดกันมาก ยกตัวอย่างเช่น มีทหารสองคน ทั้งสอง
 คนนั้นเรียนหลักวิชายุทธศาสตร์เต็มภูมิเหมือนกัน แต่คนหนึ่งไม่ได้เข้าสู่แนวรบ คน
 หนึ่งเข้าสู่แนวรบอย่างโชกโชนจนชีวิตเหลือเดนตายออกมา บุคคลทั้งสองนี้ใครจะพูด
 เหตุการณ์ตามความจริงของการรบในสงคราม ได้ถูกต้องแม่นยำและฉลาดจนกว่ากัน
 เล่า ก็ต้องยอมรับเลยทีเดียวว่า ผู้ที่เข้าสู่สงครามนั้นแลเป็นผู้ที่พูดได้ทุกแง่ทุกมุม ตาม
 เหตุการณ์ที่ตนได้ประสบได้เจอได้เห็นด้วยตามา ถึงชีวิตเหลือรอดออกมาได้ ถ้าก็ต้อง
 ตาย ต้องฉลาดถึงจะรอดพ้นมาได้

ที่นี้คำว่า มัชฌิมาปฏิบัติ ว่าเดินทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิบัติ เราเรียนมา
 มัชฌิมาปฏิบัติ ว่าเดินทางสายกลาง คือไม่ให้งั้นนักไม่ให้หย่อนนัก แล้วเดินทางถึงจะ
 ไม่ยิ่งถึงจะไม่หย่อน ถึงจะถูกตามหลักมัชฌิมาความมุ่งหมายของธรรมแท้ นี้พอจะนั่ง
 ภาวนานิดหนึ่ง กลัวเจ็บกลัวปวด กลัวจะล้มจะตาย กลัวร่างกายจะวิกลวิการ กลัวจะ
 เป็นบ้าเป็นบอ โอ นี่มันจะเคร่งเกินไป แน่ เข้าใจไหมล่ะ จะให้ทานแต่ละชิ้นๆ โอ้ย
 ไม่ได้นะนี่มันสิ้นเปลือง เอาไปใช้นั้นใช้นั้นเสียดีกว่า นี่เป็นยังไง ที่นี้เราเข้าใจไหมว่านี่
 มัชฌิมาของใคร ถ้าจะไปทางธรรมมันจะเกินไป แต่ถ้าไปทางกิเลสเป็นถึงไหนถึงกัน
 ไม่คำนึงถึงมัชฌิมาว่าเป็นยังไงเลย นี่มันเป็นมัชฌิมาของใคร มันก็มีมัชฌิมาของกิเลส
 นั่นเอง เพราะกิเลสมันมีมัชฌิมาเหมือนกันกับเรา

เวลาจะทำคุณงามความดี อยากไปสวรรค์ อยากไปนิพพานก็กลัวเป็นตัณหาเสีย
 บทเวลาอยากตกรรททั้งเป็นไม่คิดว่ามันเป็นตัณหาหรือไม่นี้ น่า ไม่คิด เข้าโรงบ้ำโรงบาร์
 มันเป็นตัณหาหรือไม่ น่า ไม่คิด ตี๋มสุรายาเมา การละเล่นทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นเรื่องของ
 อบายมุข มันเป็นมัชฌิมาหรือไม่ น่า มันเป็นตัณหากิเลสหรือไม่ น่า ไม่คิด พอคิดแยกมา
 ด้านอรรถด้านธรรม มันกลายเป็นเคร่งเกินไป อะไรเกินไปเสียหมดนี้เป็นยังไง นี่เป็น
 ความเห็นของกิเลสลากจูงไม่คิดบ้างหรือ กิเลสมันตบมันแต่งให้เรียบร้อยหมดเลย มัชฌิมา
 ของมันแท้ๆ ก็คือ กลางเสื่อกลางหมอนนั่นแล ถ้าจะภาวนาละก็ โอ้ย ไม่ไหว เหนื่อย
 ยากลำบาก สู้นอนไม่ได้ นอนเสียดีกว่า แน่ ฟังดูซิ แล้วก็ลงกลางเสื่อกลางหมอนนั่น
 แล พอจะเดินจงกรมหย็อกๆ แหย็กๆ นึก พุทโธ อัมโม สังโฆ บ้าง เหมือนจะเอาไป
 ฆ่า ถูกมัดไว้เหมือนลิงตีนกระวนกระวาย นั่นกิเลสมันตบมันตั้นมันจะให้ปล่อยจาก พุท
 โธ ที่จะพาหนีจากอำนาจของมัน จะทำทานก็ดี จะรักษาศีลก็ดี จะเจริญภาวนาก็ดี กลัว
 แต่จะล้มจะตายไปหมด มีแต่กิเลสมันกัดมันกันมันขัดมันขวางไว้ทั้งนั้น เราไม่รู้ว่
 มัชฌิมาของกิเลสเป็นอย่างไร มันกล่อมมาตลอดเวลาอยู่แล้ว

นี่พูดถึงเรื่องของนักรบที่เรียนวิชามาด้วยกันทั้งสองคน ผู้หนึ่งเข้าสู่แนวรบอีกผู้หนึ่งไม่ได้เข้าสู่แนวรบ ย่อมเทียบกันได้กับการเรียนการปฏิบัติ ผู้เข้าสู่แนวรบทางด้านปฏิบัติต่อสู้กับกิเลส ผู้นั้นละเป็นผู้พูดมัชฌิมาได้ถูกต้องแม่นยำ เพียงเรียนจดจำมาเฉยๆ ไม่ได้ประมาท เรียนมาเท่าไรก็เรียน จำเท่าไรก็จำเออะ การจดจำไม่ว่าแต่จำได้ชื่อของกิเลสธรรมดา จำได้กระทั่งโคตรแซ่ของกิเลสมันก็ไม่มีความหมายอะไรถ้าไม่ตั้งใจปฏิบัติ ถ้าไม่ปฏิบัติก็เหมือนกับเราจำชื่อของเสือร้ายต่างๆ ได้นั้นแหละ เสือร้ายกลุ่มนั้นๆ มันทำหน้าที่อะไร มันไปหากินทางไหน มันชอบไปทำอะไร เราก็จำได้ ชื่อมันว่าอย่างนั้นๆ จำได้ ออว่าจำแต่ชื่อเสือร้ายได้เลย จำกระทั่งโคตรแซ่มันได้ แต่ไม่ได้ใช้ภาคปฏิบัติเข้าไปเกี่ยวข้องเลยนั้น ก็เสือร้ายที่จำชื่อได้นั้นแหละทำลายโลกอยู่เรื่อยมาเพียงจำชื่อเฉยๆ จึงไม่เกิดประโยชน์ ต้องมีภาคปฏิบัติวางแผนการ ไล่เสือร้ายพวกนั้นๆ มันไปทำหน้าที่ปล้นสะดมที่ไหนๆ กันบ้าง เอาที่นี้วางแผนการออกภาคปฏิบัติ ดักโน้นดักนี้ ก็จับมันได้เท่านั้นเอง บ้านเมืองก็สงบเย็น นี่คือภาคปฏิบัติ

กิเลสตัณหาที่เป็นเหมือนกันนั้นแหละ ต้องมีภาคปฏิบัติ พอรู้แล้วก็ไปปฏิบัติให้ทานเป็นยังงไรก็ได้ให้ทาน รักษาศีลเป็นยังงไรก็ได้รักษา ภาวนาเป็นยังงไรก็ได้ทำตามนี้เรียกว่าภาคปฏิบัติ ไม่ใช่จำเฉยๆ ให้ทานได้ผลอย่างนั้น รักษาศีลได้ผลอย่างนี้ ภาวนาได้ผลอย่างนั้น สวรรค์เป็นอย่างนั้น นิพพานเป็นอย่างนั้น ว่าไปเฉยๆ จำได้เฉยๆ ไม่สนใจปฏิบัติก็ไม่ได้ไป ก็ไม่ได้ผล

ที่นี่ย่นเข้ามาถึงภาคปฏิบัติ วิธีการต่อสู้กับกิเลส กิเลสเคยเป็นข้าศึกกับธรรมแต่ไหนแต่ไรมา พระพุทธเจ้าก็สอนแล้วว่ากิเลสเป็นข้าศึกของธรรม กิเลสอยู่ที่ไหนที่นี้ กิเลสอยู่ที่หัวใจคน ธรรมอยู่ที่ไหน ธรรมอยู่ที่หัวใจคน เพราะฉะนั้นคนจึงต้องต่อสู้กับกิเลส การต่อสู้กิเลสต้องมีทุกข์บ้างเป็นธรรมดา กิเลสออกมาไม่ไหน ออกมาวิธีการใด กลใดอุบายใด ธรรมก็ต้องหมุ่นเข้าไปๆ วิธีหลบหลีกปลีกตัว วิธีต่อสู้ วิธีดับต่อย วิธีฆ่าฟัน วิธีปราบปรามกิเลสต้องเป็นไปตามนโยบายของธรรม มีสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปเป็นต้น หมุ่นกันไปหมุ่นกันมา กิเลสก็ค่อยพังลงไปๆ ด้วยภาคปฏิบัติ นี้ละเรียกว่ามัชฌิมา

อ้าว อยากลงไป การอยากพ้นทุกข์ อยากได้บุญได้กุศล อยากไปสวรรค์ อยากไปนิพพาน อยากทำอะไรอยากไปเออะเป็นมรรคทั้งนั้น ไม่ใช่ความอยากเป็นตัณหา ถ้ายืดเยื้อนี่ อยากอะไรมีแต่เป็นตัณหา ถ้าจะไม่ให้เป็นตัณหาก็คือเหมือนอย่างคนตายแล้ว ละชี ความอยากก็ไม่มี อะไรก็ไม่มี นั้นหรือคนไม่มีกิเลสตัณหาคนประเภทนั้นหรือ วิเศษไหมนั่นนะ มันไม่ได้วิเศษวิโสอะไรก็คนตาย รู้ๆ เห็นๆ กันอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง คนไม่ตายมันต้องอยากนั้นอยากนี้ แต่ระวังอย่าให้มันอยากไปทางผิดเท่านั้นแหละ ถ้า

อยากไปทางผิดมันเป็นกิเลสเป็นตัณหา ถ้าอยากไปทางถูกเป็นมรรค ให้พากันเข้าใจเอาไว้

ความอยากมีกำลังแรงกล้าเท่าไรความเพียรยิ่งเด็ดเดี่ยว ความอยากความมุ่งมั่นเป็นมรรค คือทางดำเนินเพื่อพ้นจากทุกข์ อยากไปสวรรค์อยากไปนิพพาน อยากหลุดพ้นจากทุกข์ นี่แหละเป็นความอยากที่รุนแรง และเป็นความกล้าหาญแห่งการต่อสู้ ความพากเพียร ความอดความทน ความเป็นนักต่อสู้ ถูกความอยากเพื่อไปนิพพานเพื่อพ้นทุกข์นี้ตั้งเข้ามาเป็นกำลังอันเดียวกัน หมุนตัวเลย ไม่มีคำว่าวันว่าคืนว่าปีว่าเดือน มีแต่การต่อสู้กันตลอดเวลา เด็ดโหมที่นี้ เวลาความอยากถึงขนาดนั้นแล้ว ต้องเด็ดนักปฏิบัติ กิเลสมีมากน้อยเท่าไร เอ้า เอาให้พัง นั่นคำว่าถอย ถอยไม่ได้ มีแต่จะเอากิเลสให้พัง เอ้า ถ้ากิเลสไม่พัง เราจะพังก็พังถ้าสู้มันไม่ได้นะ แต่คำว่าแพ้ไม่มีในใจ มันเตะเรตตกเวทีลงไป ขึ้นมาใหม่ ต่อยกัน มันเตะตกเวทีลงไป ขึ้นมาใหม่ ต่อยกันอยู่นั้น หลายครั้งหลายหนกิเลสก็ถูกเราเตะตกเวทีได้เหมือนกัน หลายครั้งหลายหนถูกเตะถูกต่อยแต่ละครั้งแต่ละหนนี่มันเป็นบทเรียนทั้งนั้น

เราแพ้กิเลสตรงไหน แพ้กิเลสด้วยกลอุบายของมันแบบใด เราแก้อุบายของมันแบบนั้น ต่อไปก็สู้กันได้ๆ ที่นี้พอเวลากิเลสค่อยเบาบางลงไป เรื่องของอรรถของธรรมคือสมาธิที่ดี สติที่ดี ปัญญาที่ดี ความพากเพียรที่ดีก็มีกำลังมากขึ้นๆ ที่นี้กิเลสต้องหมอบเพราะมันสู้ไม่ได้ สู้ธรรมสู้ธรรมไม่ได้ แต่ก่อนมีแต่เราหมอบ หมอบที่ไหนก็ถูกกิเลสตบต่อยเอาเรื่อย นอนอยู่ที่ร้อง นอนอยู่ที่คราง นั่งอยู่ที่คราง ยืนอยู่ที่อยาก เดินอยู่ที่อยากก็หวงหวง อยู่ที่ไหนก็มีแต่ความรักความซึ้ง ความเกลียดความโกรธเต็มหัวใจ มีแต่กิเลสเหยียบย่ำทำลาย พอถูกสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรฟาดฟันลงไปแล้ว อยู่ที่ไหนก็ไม่แพ้เพราะกิเลสหมอบ หมอบไปหมอบมา ชูดคั่นหากันไม่หยุดไม่ถอย เจอตัวไหนฆ่าตัวนั้น ๆ เอาจนกิเลสแตกแตกกระจายไม่มีอะไรเหลืออยู่ในหัวใจแล้ว นั่นละที่นี้ เอ้า พูดเรื่องกิเลสจะเป็นประเภทไหน พูดได้เต็มปาก กิเลสหลุดลอยไปด้วยเหตุผลกลไกอะไร พูดได้เต็มปาก ความบริสุทธิ์ภายในหัวใจไม่มีกิเลสเข้ามาเหยียบย่ำตีแตกเหมือนแต่ก่อน พูดได้เต็มปาก นั้น

นี่ละผู้ออกแนวรบ พูดได้เต็มปาก ไม่เหมือนเราจำได้เฉยๆ นะ จำได้เฉยๆ พูดก็พูดไปตามแบบตามแผนนั้นแหละ แยกไปนิดหนึ่งก็แยกไม่ได้ ไม่ทราบจะแยกไปยังไง แต่ผู้ที่เข้าสู่แนวรบมันแยกมันแยก ไม่เพียงว่าวิชาแนวรบบอกอย่างนั้น จงเดินไปตามแถวนั้น แต่มันเดินชอกแซกซิกแซกไปได้หมด แล้วแต่จะพอหลบหลีกปลีกตัวเพื่อความพ้นภัยหรือเพื่อความชนะ ได้แเงไหนมันเอาทั้งนั้นนักรบ

นี่ก็เหมือนกัน นักรบกับกิเลส มันควรจะชนะด้วยแรงแไหน ธรรมอาวุธพระพุทธเจ้า มีอยู่หมด ให้คิดขึ้นมาด้วยสติปัญญาของตน คนเราไม่จนตรอก พอเวลาถึงคราวจน ตรอกจริงๆ แล้ว สติปัญญาผลิขึ้นมาช่วยตัวเองได้แล้วต่อสู้กับกิเลสให้แหลกไปได้ จนไม่มีกิเลสเหลือแล้ว นั่นแหละที่นี้ กิเลสมันจะยกกองพลกองพันมาจากที่ไหน อยู่ หัวใจดวงใดมันรู้หมด เพราะถูกปราบลงหมดแล้วจากหัวใจ นี่ละภาคปฏิบัติ นี่ละที่วามัชฌิมาปฏิปทา กิเลสโผนมามัชฌิมาโผนไป กิเลสยกกองทัพใหญ่มามัชฌิมาปฏิปทาก็ ต้องเอากองทัพใหญ่สู้กัน ทางโน้นเผ็ดร้อนทางนี้ก็เผ็ดร้อน ทางโน้นผาดโผนทางนี้ก็ ผาดโผน นั่นจึงเรียกว่า มัชฌิมา คือความเหมาะสมๆ กันกับการปราบกองทัพข้าศึก ข้าศึกมีจำนวนมากกองทัพเรามีจำนวนน้อย อาวุธเรามีจำนวนน้อยไม่ทันเขาใช้ไม่ได้ ต้องแพ้ อาวุธของเขามีขนาดไหน กองทัพของเขามีจำนวนเท่าไร อาวุธของเราต้อง มากกว่าเขา กองทัพของเราต้องมากกว่าเขามันถึงจะชนะ นี่ละกองทัพธรรมท่านว่า กิเลสมีกองทัพขนาดไหน สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรก็ต้องหมุนตัวเข้าไปให้หนัก มือๆ สุดท้ายกิเลสก็หงายตม ไม่ต้อง กุสลา มาติกาให้มัน เราก็ได้ธรรมอันเลิศแล้ว

เมื่อกิเลสมันหงายตมลงไปแล้ว อยู่ไหนก็อยู่เถอะโลกธาตุนี้ ถามหาทำไม ตาย แล้วจะไปเกิดที่ไหน จะไปเกิดสวรรค์หรือจะไปเกิดพรหมโลกหรือจะไปเกิดนรก ไม่ สนใจ ไม่มีอะไรรู้อย่างไร ปกติใจนี่ก็เป็นนักรู้อยู่แล้ว ก็ยังรู้ตามเหตุตามผล ตามอรรถ ตามธรรมอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง แล้วสงสัยไปไหน เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงมีเพียง พระองค์เดียว เพราะอุบัติได้ยาก พันได้ยาก ตรัสรู้พระองค์แรกก็แหวกว่ายจากกอง กิเลสตัณหาอาสวะซึ่งเป็นกองข้าศึกขึ้นมาโดยลำพังพระองค์เดียว มาประกาศธรรมสอน โลกให้พวกเราทั้งหลายได้ศึกษาเล่าเรียน ได้ประพฤติปฏิบัติตาม นับว่าเป็นลาภของเรา อย่างประเสริฐ เกิดในท่ามกลางพระพุทธศาสนาแท้ๆ เอาให้จริงให้จัง ประพฤติปฏิบัติ ให้ได้ผลประโยชน์ซี ศาสนาพระพุทธเจ้าไม่ใช่เป็นตุ๊กตาเครื่องเล่นของเด็ก

ธรรมะเป็น **สนฺทิฏฺฐิโก** ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าคือตลาดแห่งมรรคผล นิพพานอยู่โดยดีนั่นแล ไม่ได้มีคำว่าล้าสมัย นอกจากคนล้าสมัยเสียเองเท่านั้น จึงให้ กิเลสมันหลอกให้หาเรื่องราวว่าธรรมะล้าสมัย คนปฏิบัติธรรมเป็นคนครีคนล้าสมัย คนเข้าวัดเข้าวาเป็นคนครีเป็นคนล้าสมัย ศาสนธรรมไม่มีมรรคมีผล มรรคผลนิพพาน ไม่มีปฏิบัติไปเท่าไรก็ลำบากเปล่าๆ มีแต่กิเลสมันหลอก มันหลอกเท่าไรก็เชื่อมั่น เท่านั้น ล่มจมกับมันไปเรื่อยๆ หาขึ้นดีไม่ได้ ทำไมเราจึงยอมเชื่อมั่นถึงขนาดนั้น กิเลส สรรณํ คัจฉามิ เราไม่ได้เคยเปล่งวาจาถึงมันสักที มีแต่ พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ สรรณํ คัจฉามิ เท่านั้น บทเวลากิเลสแยบตีเดียวเท่านั้นหงายตมๆ มันได้เรื่องอะไร พุทฺธํ สรรณํ คัจฉา มิ มีความหมายอะไร ก็มีแต่ความหมาย กิเลส สรรณํ คัจฉามิ เท่านั้นละซิ ถึงไม่เปล่ง

วาจาดังนั้นก็ตาม ความเชื่อมันยอมตามมัน จนไม่รู้ลี้กล้านักตัวนั้นแลเรียกว่า กิเลส
 สรณฺ คจฺฉามิ เพลนของกิเลสก็ สรณฺ คจฺฉามิ ปุ่ย่าตายายของกิเลสก็ สรณฺ คจฺฉามิ
 ะไรของกิเลสก็หมอบราบ สรณฺ คจฺฉามิ ไปหมด พวกเรานั้นพวก กิเลสฺ สรณฺ คจฺฉา
 มิ พิจารณาซิ

เอาให้เด็ดผู้ปฏิบัติธรรม อยากรู้เห็นของจริง มีอยู่ในหัวใจของทุกคนนั้นแหละ
 พระพุทธเจ้าไม่ทรงผูกขาด ขอให้ปฏิบัติเถอะ ไม่สงสัยมรรคผลนิพพาน กิเลสมันมีกาล
 มีสมัยที่ไหน มันอยู่ในหัวใจเราตลอดเวลา ทำไมมันไม่เห็นถูกติถูกว่าบ้างว่ากิเลส
 ล้าสมัย กิเลสทุกประเภทครีๆ ทั้งนั้น กิเลสหมดสมัยนิยมไปแล้ว เลิกยุ่งกับมัน ไม่เห็น
 คิดไม่เห็นว่ามันบ้าง ทำไมธรรมเครื่องแก้กิเลสจึงจะหมดไปสิ้นไป ธรรมนี้เป็นของคู่
 กันอยู่แล้ว นอกจากกิเลสมันกล่อมเราไม่ให้เอาธรรมมาปราบมันเท่านั้น กลัวมันจะ
 หมดอำนาจไป เพราะกิเลสกลัวธรรม มันจึงหลอกพวกเราไว้ไม่ให้เข้าหาอรรหาธรรม
 พากันจำให้ดีนะ

เอาละชี้แจงเทศน์ให้นักปฏิบัติ กิเลสฺ สรณฺ คจฺฉามิ พัง

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔

สมถะและวิปัสสนา

การสั่งสมวิญญูะเข้าสู่ใจเป็นสิ่งที่สั่งสมได้ง่าย เพราะเป็นสิ่งที่คล่องตัวมาเป็นประจำอยู่แล้ว ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ กิริยาแห่งการกระทำเพื่อการสั่งสมนั้นเป็นไปโดยอัตโนมัติ เป็นสิ่งที่ง่าย เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เพื่อสัตว์โลกคล่องตัว ไม่เช่นนั้นสัตว์โลกไม่เชื่อไม่ลุ่มหลงไม่ไหลตามมันโดยถ่ายเดียว แม้แต่ผลของมันที่แสดงออก ผู้รับผลก็รู้้อยู่ภายในตัวเท่านั้น แต่ไม่คิดหรือไม่สามารถคิดเสาะแสวงหาทางออกจากมันได้ ฉะนั้นการสั่งสมวิญญูะเข้าสู่ใจให้มากมูนขึ้นไปโดยลำดับนั้น จึงไม่มีโรงรำโรงเรียนไม่มีที่ต้องอบรมสั่งสอนกัน เป็นไปได้ทั้งสัตว์และบุคคลทุกประเภทในแหล่งแห่งไตรโลกธาตุ เป็นไปตามหลักธรรมชาติของมันที่พาให้หมุนตัวไปเอง และมีอยู่ภายในจิตใจของสัตว์โลกแต่ละราย ๆ ไป ไม่มีวันบกบางถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่องชำระซักฟอกขัดเกลา

แต่การที่จะสั่งสมธรรมเพื่อรื้อถอนวิญญูะอันเป็นข้าศึกต่อจิตใจนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ต้องฝืนทุกระยะ ความสนใจที่จะให้เกิดความฝืน ความสนใจที่จะให้เกิดความพากเพียรก็เนื่องมาจากความเชื่อธรรม การจะให้เกิดความเชื่อก็ต้องได้ยินได้ฟังมีครูมีอาจารย์มีตำรับตำราชี้แจงแสดงบอกแนวทางเอาไว้ ดังพระพุทเจ้าในเบื้องต้นพระองค์เองเป็นผู้ประกาศพระศาสนาด้วยพระโอษฐ์ของพระองค์เอง และพระสาวกทั้งหลายที่ได้ยินได้ฟังและประพฤติปฏิบัติตามพระองค์ จนได้รู้แจ้งเห็นจริงในธรรมทั้งหลายขึ้นมาแล้ว จึงได้ช่วยพุทธภาระให้เบาลง

ที่กล่าวมาเหล่านี้ล้วนแต่ครูแต่อาจารย์แต่หลักวิชาที่แนะนำเพื่อให้เกิดความเชื่อ ความเลื่อมใส ให้เกิดอุบายต่างๆ ที่จะนำมารื้อถอนสิ่งที่เป็นข้าศึกอยู่ในใจนี้ให้หมดสิ้นไป ตามขั้นภูมิแห่งความรู้ความสามารถของตน กิจการงานนี้จึงเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก สัตว์โลกจึงไม่สนใจจะทำกันเป็นจำนวนมาก ที่สนใจมีน้อยที่สุด เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ทำยากด้วย และถูกสิ่งปิดบังนั้นไม่ให้เชื่อธรรมคือความจริงนี้ด้วย เพราะใจทั้งดวงเต็มไปด้วยของปลอมหุ้มห่อไว้ แสดงออกมาในแง่ใดมุมใดมีแต่ของปลอมเกลื่อนโลก จึงหาทางเชื่อความจริงและปฏิบัติต่อความจริงได้ยาก เนื่องจากใจถูกดึงดูตจากฝ่ายต่ำคือกิเลสมาร

เราทั้งหลายเป็นพระเป็นนักรปฏิบัติ เป็นศากยบุตรพุทธชินโรสที่ปรากฏองค์ทั้งสามโลกธาตุได้แก่ศาสตองค์เอก เราเป็นลูกศิษย์พระตถาคตจะทำจิตใจให้อ่อนแอ ท้อแท้เหมือนที่เคยเป็นมาในนิสัย หรือเหมือนโลกที่ไม่เคยสนใจศาสนธรรมมาเลยนั้น ย่อมขัดต่อการปฏิบัติธรรม ขัดต่อการกำจัดกิเลสประเภทต่างๆ ขัดต่อความมุ่งหมายของธรรมและศาสตา และขัดต่อความมุ่งหมายของตนที่หวังความพ้นทุกข์ ด้วยการถอดเสี้ยนหนามที่เสียดแทงอยู่ภายในใจเป็นอย่างดี

ด้วยเหตุนี้ผู้ปฏิบัติจึงต้องขัดเกลานิสัยที่เป็นมาดั้งเดิม อันเต็มไปด้วยของจอมปลอมนั้น ให้ออกสู่ธรรมซึ่งเป็นของจริงล้วนๆ การแสดงออกทางกายวาจาทำให้มีความจงใจ มีสติ มีความระมัดระวัง การสัมผัสสัมพันธ์สิ่งใดก็ให้มีความระมัดระวังอยู่กับความสัมพันธ์นั้นๆ เพราะส่วนมากความสัมพันธ์นั้นเป็นสื่อทางที่จะสั่งสมกิเลสประเภทต่างๆ แทบทั้งนั้น ถ้ามีสติคอยระมัดระวังก็ไม่ได้รับความกระทบกระเทือนมาก หากไม่มีสติเลยก็เปื้อนเประอะไปทั้งตัว มีแต่พิษเต็มทางตาทางหูทางจมูกทางลิ้นทางกาย และไหลเข้าสู่ใจเป็นผู้รับภาระแบกหามแต่ผู้เดียว ความทุกข์ทั้งหมดที่ไหลเข้าทวารทั้งห้าคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้ไปรวมอยู่ที่จิต

จิตจึงเป็นผู้รับภาระอันหนักมากกว่าอวัยวะส่วนอื่นในตัวคน การเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเจ็บหัวตัวร้อน หรือเป็นโรคชนิดต่างๆ นั้น เป็นธรรมดาของธาตุขันธ์ซึ่งจำต้องแสดงควมวิปริตแปรปรวน ความไม่แน่นอนของมันเป็นธรรมดา ซึ่งใครๆ ก็มีทางเป็นได้ แต่เรื่องความเป็นของจิตนี่เป็นสิ่งสำคัญมาก คืออาการของจิตที่แสดงออกแต่ละอาการนั้นกระเทือนตนมากหากไม่ระมัดระวังรักษา โรคทางกายกับโรคทางจิตจึงมีความหนักเบาต่างกันอยู่มากทีเดียว โรคทางกายนั้นใครๆ ก็เป็นได้ด้วยกัน แต่สำคัญที่จิตเข้าไปสอดแทรกแบกหามกว่าอันเอาอารมณ์ความสำคัญมั่นหมายต่างๆ มาให้เป็นพินเป็นไฟเผาผลาญจิตใจของตนนั้นแล เป็นสิ่งที่ทุกข์มากกว่าร่างกายเป็นโรค

ส่วนจิตใจที่มีการระมัดระวังรักษาอยู่ทุกอิริยาบถทุกอาการที่เคลื่อนไหว ย่อมเป็นเช่นเดียวกับคนไข้ที่มีหมอและยาประจำตน ย่อมไม่เป็นอันตรายอย่างง่ายตายหมอในที่นี้ก็ได้แก่ตัวเองเป็นผู้ระมัดระวัง ยาก็ได้แก่สติธรรมโอสธ ปัญญาธรรมโอสธ สังวรธรรมโอสธ วิริยธรรมโอสธ นี่เป็นโอสธทั้งหมดเพื่อรักษาโรคจิต

ผู้ปฏิบัติได้ตั้งหน้ามาบวชเป็นพระ ด้วยศรัทธาเชื่อในศาสนธรรมและได้บำเพ็ญอย่างพวกเรานี้ จึงควรถือเอาเยี่ยงอย่างพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์สาวกท่านมาปฏิบัติอย่างฝังใจไม่ให้จิตจาง ไม่ละไม่ถอนความเพียรพยายาม จะเห็นธรรมของจริงฝ่ายผลเป็นชั้นๆ อย่างแจ่มแจ้งชัดเจนจากสังขารไม่มีทางเป็นอื่น เพราะสังขารทั้งสี่นี้

ประกาศกังวานอยู่ที่สวรรค์ร่างกายและจิตใจของเราทุกขณะ นี่คือเครื่องประกาศธรรมของจริง

ของจริงย่อมเป็นปัจจุบันธรรมเสมอ ไม่ว่าจะ เป็นทุกข์ที่เกิดขึ้นทางร่างกาย และจิตใจ ไม่ว่าจะสมุทัยซึ่งเกิดขึ้นทางจิตใจ โดยอาศัยสิ่งสัมผัสสัมพันธ์จากทวารทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไหลเข้าสู่ใจ ที่กล่าวเหล่านี้เป็นปัจจุบันธรรม เป็นสมุทัยซึ่งคือ เป็นความจริงล้วน ๆ ไม่มีคำว่าอดีตอนาคตที่จะขาดหลุดหายไปจากกายจากใจนี้เลย เฉพาะอย่างยิ่งสมุทัย ถ้าไม่อาศัยสังขารฝ่ายแก้มีมรรคสังขารเป็นต้น เป็นเครื่องกำจัด แล้ว สมุทัยนี้จะ เป็นปัจจุบันหมุนตัวเองอยู่ตลอดเวลา หมุนไปเวียนมาด้วยการพอกพูน ตัวอยู่เช่นนั้น นี้ได้แก่สังขารฝ่ายผูกมัด ที่เรียกว่าผูกมัดก็คือทำให้หลงและยึดถืออันนั้นแหละ

สังขารหลังสองประเภทที่เรียงลำดับกันไปในนั้นได้แก่มรรค มรรคท่านกล่าวไว้กว้าง ๆ ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปิ จนกระทั่งสัมมาสมาธิ นี่ก็เป็นของจริง จริงเต็มสัดเต็มส่วนไม่เป็นอย่างอื่น ไม่ว่าใครจะมาลบล้างแบบไหนวิธีใดก็ตาม ความจริงอันนี้จะไม่ถูกลบล้าง นอกจากเจ้าของจะเป็นผู้ลบล้างทำลายเสียเองด้วยการทำลายประการต่าง ๆ ไม่มีผู้ใดจะมาลบล้างความจริงอันนี้ได้ เพราะฉะนั้นความจริงนี้จึงเป็นปัจจุบันธรรม พร้อมจะทำงานและแสดงผลจากผู้พาดำเนินอยู่เสมอไม่มีสถานที่กาลเวลา

สัมมาทิฏฐิ ได้แก่ความเฉลียวฉลาด ฝึกหัดสติ ฝึกหัดปัญญาให้คิดอ่าน ไตร่ตรอง เมื่อได้สัมผัสสิ่งต่าง ๆ ทางทวาร คือ ทางตาทางหูทางจมูกทางลิ้นทางกาย และความรำพึงความคิดอ่านไตร่ตรองภายในใจ เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ

สัมมาสังกัปปิ ความดำริชอบ ก็เป็นอาการแยกกันชนิดเดียวเท่านั้น ดำริแล้วก็ต้องรำพึง ดำริชอบท่านว่าในความไม่พยายา ในความไม่เบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่น ดำริหรือเสาะแสวงหาทางออกจากกิเลสทั้งปวง แต่จะไม่อธิบายไปมากให้เสียเวลา เพราะต่างท่านก็พอเข้าใจกันอยู่แล้ว เช่น ดำริออกจากกาม กามก็คือความรักใคร่นั้นแหละ ดำริออกจากเครื่องผูกพัน อะไรผูกพัน ก็มีแต่กิเลสอย่างเดียวนั้น ธรรมท่านมิได้ผูกมัดใครนี่นะ

ที่กล่าวมาท่านเรียกว่ามรรค มคฺค อริยสจฺจ เป็นของจริงอย่างประเสริฐ นิโรธ ก็ อริยสจฺจ คือกิริยาแห่งการดับทุกข์ที่มีมรรคประหัตประหารกิเลสประเภทต่าง ๆ ลึนซากลงไปมากน้อย ความดับทุกข์อันเป็นตัวผลจากกิเลสสิ้นไปด้วยอำนาจของมรรค ประหารก็ปรากฏขึ้นมาโดยลำดับ ความปรากฏขึ้นเช่นนี้ท่านเรียกว่า นิโรธ

ธรรมทั้งสี่ประเภทนี้มีอยู่ในกายในใจของเราทุกท่านไม่มีอะไรบกพร่อง นอกจาก
 สัจธรรมสองประเภท เบื้องหลังนี้เท่านั้นยังมีความบกพร่อง แต่สามารถผลิตขึ้นได้ให้
 เต็มภูมิสำหรับผู้มีความสนใจใคร่ต่อการหลุดพ้นจากทุกข์โดยประการทั้งปวงอยู่แล้ว
 เช่น นักปฏิบัติเรา จึงไม่ควรคิดถึงกาลสถานที่เวลาล้ำเวลาให้เสียเวลาไปเปล่า ๆ และงมงาย
 เกาหมัดโดยไม่เกิดผลเกิดประโยชน์ นอกจากจะสร้างความลึกลับเลงสัยและความรำคาญ
 ใจขึ้นมาแถมเปล่า ๆ อันเป็นเรื่องของกิเลส จึงไม่ควรคิดให้เสียเวลา นอกจากคิดค้น
 ลงในวงสัจธรรมที่กล่าวนี้ นี้แลเป็นธรรมเครื่องยืนยันมรรคผลนิพพาน สถานที่
 กาลเวลามีใช้เครื่องยืนยัน อย่าตะครุบเงาออกนอกสัจธรรมอันเป็นเครื่องยืนยัน

การรื้อถอนภพชาติก็คือการรื้อถอนกิเลสประเภทต่าง ๆ อันเป็นเชื้อของภพของ
 ชาติซึ่งฝังอยู่ในใจนี้แล ให้หมดไปโดยสิ้นเชิงไม่มีเหลือ นั้นแลเชื่อว่าเป็นผู้หมดเชื้อ
 แล้วภายในใจ ไม่ได้ไปหมดที่ตีนฟ้าอากาศ ไม่ได้ไปหมดที่อดีตอนาคต กาลนั้น สถานที่
 ที่นี้ หมดที่จิตอันเป็นสถานที่อยู่แห่งเชื้อซึ่งเป็นตัวพิษตัวภัยทั้งหลายนี้เท่านั้น หมดอยู่
 จุดนี้ ทุกข์อันสำคัญที่แสดงขึ้นจากสมุทัยก็แสดงขึ้นที่จิตนี้ สมุทัยผลิตทุกข์ก็ผลิตที่จิตนี้
 ไม่ผลิตอยู่ที่กาลสถานที่เวลาล้ำเวลา จึงไม่ควรคิดให้เสียเวลา พิจารณาค้นคิดลงในวงสัจ
 ธรรมซึ่งมีอยู่ในกายในใจของเราอย่างสมบูรณ์นี้ นี่คือทางปฏิบัติเพื่อการถอดถอนสิ่ง
 เป็นเสี้ยนเป็นหนามเป็นพิษเป็นภัยออกจากใจ ให้ทำความมุ่งมั่น ทำความเข้มแข็งมุ
 มานะลงที่ตรงนี้

ทุกข์เราก็ไม่ได้สงสัยแล้วไม่ว่าจะเป็นประเภทการงานใด หรือทุกข์กับสิ่งใด
 อารมณ์ใด เราเคยได้รับมาเสียพอแล้ว ถ้าหากใจนี้เป็นสิ่งที่ถูกทำลายได้เหมือนสิ่งอื่น ๆ
 แล้ว จะไม่มีใจเหลืออยู่เลยแม้ดวงเดียวในสามโลกธาตุนี้ เพราะถูกทำลายจากกิเลส
 ตัณหาอาสวะประเภทต่าง ๆ ที่มันผลิตเป็นตัวทุกข์ขึ้นมาเหยียบย่ำทำลายเรื่อยมา แต่จิต
 ไม่ฉิบหาย เพราะจิตเป็นธรรมชาติที่เหนียวแน่นมั่นคงมาก และไม่เคยตายแต่ไหนแต่ไร
 มา จึงยังทรงตัวมาได้จนกระทั่งบัดนี้และควรแก่ธรรมทั้งหลาย

เพราะฉะนั้นการประกอบความพากเพียร จึงไม่ควรขะเขย่งต่อความทุกข์
 ความลำบากในการประกอบ จงมีความกระหึ่มขี้มยองต่อการทำงานอันชอบธรรมเพื่อ
 การหลุดพ้น นั้นเป็นทางที่ถูกต้องอันดีงามสำหรับผู้ทรงมรรค ได้แก่เครื่องดำเนิน ต้อง
 ดำเนินด้วยความขยันหมั่นเพียร

ศรัทธาหยั่งทราบแล้วดังที่ได้อธิบายมาแล้วว่า มรรคผลนิพพานไม่อยู่ในสถานที่
 อื่นใด นอกจากอยู่กับความรู้รู้ยู่เวลานี้ เป็นแต่เพียงถูกปิดบังหุ้มห่ออยู่ด้วยของปลอม
 ทั้งหลายเท่านั้น ฉะนั้นประโยคแห่งความเพียรทุก ๆ ประโยคทุก ๆ ระยะเวลา ทุก ๆ อิริยาบถ
 ทุก ๆ อาการเคลื่อนไหว จึงทุ่มกันลงที่นี้ ไม่คิดไม่ปรุงเรื่องลม ๆ แล้ง ๆ ให้เสียเวลาล้ำเวลา

นอกจากจิตดวงนี้ไปเกี่ยวข้องกับสิ่งใด ไปลุ่มหลงพัวพันรักชอบเกลียดโกรธกับสิ่งใด นั้นเป็นทางเดินของมรรคประเภทหนึ่งที่จะตามแก้ตามปลดเปลื้องกันด้วยปัญญา ไม่ว่าจะข้างนอกข้างใน พิจารณาแยกแยะกันให้ได้สัดได้ส่วนตามทางเหตุผล ให้ถึงหลักความจริงแล้วปล่อยวางกันเข้ามา

เพราะตามธรรมดาของจิตย่อมติดได้ทั้งนอกทั้งใน ทั้งใกล้ทั้งไกล อดีตอนาคต ไม่มีขอบเขตเหตุผลอันใดเลย มีแต่คิดไปเรื่อย ๆ รักไปเรื่อย ๆ ชังไปเรื่อย ๆ เกลียดโกรธไปเรื่อย ๆ แต่สติปัญญาเป็นธรรมชาติที่มีขอบเขตเหตุผล จับเข้าไปตรงไหน จ่อเข้าไปตรงไหนก็ได้เหตุได้ผลได้ความสัตย์ความจริงจากที่ตรงนั้น และปล่อยวางโดยลำดับเพราะอำนาจแห่งสติธรรม ปัญญาธรรมที่เป็นกฎเกณฑ์แห่งธรรมเครื่องปราบสิ่งไม่มีกฎเกณฑ์ทั้งหลาย

ฉะนั้นขอให้ทุกท่านตั้งหน้าประพฤติปฏิบัติ จะทุกข์ยากลำบากขนาดไหนก็เป็นเรื่องของผู้เข้าต่อสู้เพื่อเอาตัวรอดเป็นยอดคน คำว่ายอดคนก็คือยอดเรานั้นแล เราคือคน ๆ หนึ่ง เอาให้เห็นยอดคนในตัวเรานี้ซิ จะไม่ว่าวุ่นไปหายอดคนที่ได้อีก

ธรรมะพระพุทธเจ้าไม่ได้ประกาศไว้เพื่อผู้อื่นผู้ใด นอกจากผู้สนใจใคร่ธรรมและหวังความพ้นทุกข์ตามเสด็จพระพุทธเจ้าเท่านั้น ไม่ได้เพื่อผู้อื่นผู้ใดที่ไม่สนใจ ผู้ใดสนใจผู้นั้นแลจะมีธรรมสมบัติครองใจ นับแต่ชั้นแห่งความสงบ

การกล่าวถึงความสงบนี้ก็เคยได้กล่าวหลายครั้งหลายหน เฉพาะอย่างยิ่งในเวลาที่อดอาหาร จิตใจมีความละเอียดและสงบเยือกเย็นดีมาก สติตามความคิดความปรุงต่าง ๆ ได้ทัน ปรุงแต่งต่าง ๆ สติรู้ทันตามทัน ที่สุดสติกับจิตเลยกลายเป็นอันเดียวกันก็มี พอจิตปรุงขึ้นเรื่องใด สติจะตามรู้ทันที ๆ และดับไปพร้อม ๆ เพียงขั้นสมาธิที่มีความละเอียดก็สามารถรู้ทันในความเคลื่อนไหวของจิตที่คิดปรุงต่าง ๆ แต่เวลากลับมาฉันจึงหันวันหนึ่งสองวันสามวันขึ้นไป จิตชักหยาบ สติไม่ทันความคิดปรุง เวลาอดวันหลังก็นำเอาเรื่องอดีตที่ผ่านไปแล้วนั้นมารำพึงรำพันอยากให้เป็นอย่างนั้น ๆ โดยไม่มีสติกำกับจิตใจดังที่เคยปฏิบัติมาในเวลาอดอาหารที่ยาวก่อนก็ไม่เกิดผล ทำให้เกิดความกังวลุ่นวายได้พอดู

เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติจึงยึดหลักปัจจุบันธรรมเป็นสำคัญ อาการของจิตจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม อาการแห่งความเปลี่ยนแปลงนั้นท่านบอกไว้ชัด ๆ อยู่แล้วว่าเป็นอาการไม่ใช่ตัวจริง ตัวจริงคือผู้รู้ วันนี้จิตมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างนั้น ๆ อาการของจิตมีหยาบบ้างละเอียดบ้าง เป็นไปอย่างนั้น ๆ ให้ทราบตามอาการของมัน นี่คือผู้ฝึกจิตผู้สังเกตจิต แล้วตั้งลงในหลักปัจจุบันได้แก่สติ ให้ทำความรู้ตัวอยู่เสมอ สติ

เมื่อได้รับการบำรุงอยู่โดยสม่ำเสมอจะติดต่อกันไป จนกลายเป็น
สัมปชัญญะขึ้นมาควรแก่การพิจารณาทางด้านปัญญา

เรื่องของการอดอาหารเคยทำมาแล้วพอทราบเรื่องว่ามันมีอาการต่างๆ กัน บาง
ทีอดครั้งนี้เป็นอย่างนั้น แล้วอดครั้งนั้นเป็นอย่างนั้น เราไม่ทันอาการของจิตที่แสดง
ออกมาในแง่ต่างๆ กันทำให้เกิดความเสียใจได้ เช่น จิตเปลวไปก็เสียใจ จิตเปลวไป
นานๆ ก็เสียใจ และอยากให้เป็นอย่างที่เคยเป็นมาแล้วตลอดไปไม่ยอมให้เปลี่ยนแปลง
โดยที่สติไม่อยู่กับจิตก็เป็นไปไม่ได้ตั้งใจหวัง นี่คือการเข้าใจผิด เพราะฉะนั้นเพื่อ
ความถูกต้องมันเปลวไปก็ได้เปลวไปแล้ว เราก็ทราบเรื่องว่ามันเปลวไปแล้ว ทีนี้เราจะ
ตั้งสติให้คงเส้นคงวาอยู่ภายในจิต จะเปลวไปไหนไม่เปลวไปไหนก็จะรู้กันที่นี้ เป็น
อย่างไรขึ้นมาก็ทราบกันที่ตรงนี้ นั่นจิตจะไม่ค่อยเปลว แล้วจะทนกลมาหาหรืออาการ
ของจิตที่เปลี่ยนแปลงไปในแง่ต่างๆ ได้เป็นอย่างดีโดยลำดับ นี่เป็นการกำหนดสติรักษาจิต
ให้สม่ำเสมอให้ทำอย่างนี้

ในขณะที่จิตมีความสงบพอสมควรหลังจากพักสงบแล้ว ให้พิจารณาคิดอ่าน
ไตร่ตรองเรื่องราวเหตุเรื่องชั้นนี้ เฉพาะอย่างยิ่งอสุภะอสุภังปฏิกุสโลโครก นี่เป็นยาจะระงับ
ดับราคะตัณหา ความฟุ้งเพื่อเห่อเหิม ความฟุ้งชานรำคาญเกี่ยวกับโลกสงสารได้เป็น
อย่างดี ยานานนี้เหมาะสมกับโรคประเภทที่มันหยาบโลน ชอบวิ่งเต้นผ่นกระโดดเข้า
บ้านเข้าเมือง เข้ารูปนั้น เข้าเสียงนี้ เข้าสถานที่นั้นสถานที่นั้นอยู่ไม่หยุดไม่ถอย ยิ่งกว่า
สุนัขคะนองในฤดูหมาเป็นบ้า เพราะความเห็นว่าเป็นของสวยของงาม เห็นว่าเป็นของที่
น่ารักเงินบันเทิง เห็นว่าเป็นสิ่งที่น่าชมชอบน่ารักใคร่ชอบใจน่าเพลิดเพลิน ราวกับจะไม่
มีป่าช้าอยู่ในสิ่งนั้นๆ ในสถานที่นั้นๆ และกับตัวเองเลย เพราะฉะนั้นจึงต้องเหยียบ
เบรกห้ามล้อ และย่นจิตเข้ามาพิจารณาอสุภะอสุภังในกายเรากายเขาเพื่อแก้โรคร้าย
ชนิดนี้

การพิจารณาอสุภะคือความไม่สวยงามภายในร่างกายเรา หรือร่างกายเขาเป็น
สำคัญมาก ให้เห็นเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่ายคลายความกำหนัดยินดีความรักใคร่ทั้งหลาย
นั้นเป็นความถูกต้องสำหรับแก้ราคะตัณหา เป็นความเหมาะสมสำหรับผู้จะบรรเทาและ
แก้กิเลสประเภททำคนให้เป็นบ้าสติ ร้อนๆ ไปโดยลำดับ พิจารณาได้ทั้งข้างในข้าง
นอกไม่ขัดกัน นี่แลธรรมสำคัญสำหรับผู้เริ่มปฏิบัติ ควรจะพิจารณาอันนี้ให้มาก จิตใจ
จะได้สงบเย็นไม่วุ่นวายส่ายสั่ว อารมณ์นี้รุนแรงมาก ครอบงำจิตใจมากและครอบงำได้
ตลอดเวลา ทั้งๆ ที่ขณะนั่งสมาธิบังคับบัญชาภาวนาอยู่นั้น มันยังดันยั้งติดต่อหน้าต่อตา
มีหน้าซำยังลากเราไปได้ต่อหน้าต่อตา นำโมโหไม่มีอะไรเกินกิเลสตัวนี้เลย รุนแรงมาก
มันจะหมอบลงไปสงบตัวลงไปด้วยวิธีการที่กล่าวนี้ และวิธีอดอาหารช่วยการบำเพ็ญ

เท่านั้น จึงควรนำมาใช้เสมอ อย่าปล่อยวิธีนี้ถ้าไม่ยากให้มันลากเข้าหลุมมูตรคูดต่อหน้าต่อตา ต้องปราบให้หนักมีอะกิเลสตัวต่อต้านรุนแรงนี้ อย่าอ้อมแครงเป็นอันขาด

ความจริงเต็มตัวเราอยู่แล้ว นั่งอยู่นิ่งทั้งหมดก็คือกองเนื้อกองหนังกองกระดูก กองปฏิภูมิลโสโครกด้วยกันทั้งนั้น หาชิ้นใดที่ว่าเป็นของสวยงามของสะอาดดังที่กิเลสตัวจอมปลอมมันหลอกลวงนั้นมีที่ไหน มันไม่มี มีแต่ความจริงดังที่กล่าวนี้ เพียงดูตัวของเรานี้ก็รู้แล้ว นั่งอยู่นิ่งก็คือกองอสุภะแต่ละกองๆ กองปฏิภูมิลโสโครกเต็มเนื้อเต็มตัวทั้งภายนอกภายในไม่ยกเว้น เพราะฉะนั้นสิ่งที่มาเกี่ยวข้องกับร่างกาย เช่น เสื้อผ้า สบงจีวร ที่อยู่ที่อาศัย จึงต้องได้ซักได้ฟอกได้ชำระล้างได้เช็ดได้ถู เพราะสิ่งนี้มันกระจายความปฏิภูมิตามความนำเกลียดของมันออกไปสู่สิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตน จึงกลายเป็นของสกปรกไปตามๆ กันหมด ต้องได้ซักได้ฟอกได้เช็ดได้ล้างได้ถูอยู่เสมอ กายมันแสดงให้เห็นชัดเจนอยู่เช่นนี้ นี่คือความจริง จงพิจารณาให้ล่งสู่ความจริง ใจจะได้สบายหายห่วง

พูดเรื่องความแปรสภาพเรายังไม่เห็นได้ชัด ก็เอาเรื่องความทุกข์เข้ามาพิจารณาซิ เวลาไหนที่ร่างกายมันแสดงความสุขให้เราเห็นนั้นเคยมีไหม ไม่เห็นมี จะมีบ้างก็เวลาสัมผัสสัมพันธ์เกี่ยวกับการบริโภคอาหารคาวหวานเท่านั้น ปรากฏนิดๆ ผ่านเข้าไปนิดหน่อย ว่าหวานบ้าง ว่าอร่อยบ้างก็ว่าเป็นสุข อะไรก็ตามสิ่งที่ธาตุขันธ์มันชอบก็มีความสุขนิดๆ ตามปกติที่อยู่เฉยๆ มันไม่แสดงความสุขให้เราเห็นเลย แต่ความทุกข์นั้นเต็มตัว มีได้ทุกระยะ ทั้งคนปกติทั้งคนเจ็บไข้ได้ป่วย นั่งนานมันก็เจ็บ ยืนนานมันก็ปวดนอนนานมันก็ทุกข์ มีแต่อาการของทุกข์เต็มตัวบีบบังคับอยู่ มันมีความสุขที่ไหน เราเสกสรรเอาเฉยๆ ว่าสบายดีเทรอ ก็คือทุกข์ไม่แสดงอย่างโลดโผนรุนแรงให้เราเห็นเท่านั้น จึงว่าสบายดีเทรอ แล้วก็ตอบว่าสบายดี ความจริงก็คือตัวไม่สบายนั้นแลมันเต็มอยู่ในตัวเราตัวเขาตัวผู้ว่าสบายดี มีแต่ลมๆ แล้งๆ ออกมาพูดกันถามกันเฉยๆ หาความจริงไม่เจอ

จงพิจารณาแยกออกเป็นสัดเป็นส่วน เอ้า สมมุติเราดูกายของเราเนี่ย เวลาตายเป็นอย่างไร อันใดที่จะไม่เนาเปื่อยพุงลงไปมีเทรอ นับตั้งแต่บนศีรษะผมก็ร่วงพังทลายลงไปเพราะความเปื่อยยับยั้งตั้งตัวไว้ไม่ได้ อันนั้นก็เปื่อยอันนี้ก็พัง พังลงไปๆ อันไหนที่เป็นส่วนอ่อนที่ควรจะไปได้ง่ายมันก็เปื่อยลงไป เช่น หนัง เนื้อ เปื่อยลงไปๆ เอ็นเปื่อยลงไปขาดลงไป เมื่อไม่มีอะไรชิ้นใดติดต่อยึดเหนี่ยวกันไว้แล้ว ร่างกายทั้งร่างนี้มันก็กองลงไปเต็มอยู่ในดินหมดให้เห็นอย่างชัดเจน ขณะที่มันเปื่อยพังลงไปนั้นมันมีความสุข มีความสวยงาม มีกลิ่นที่หอมชวนให้ดมให้ดมที่ไหน มันมีแต่ของปฏิภูมิลโสโครกหมดทั้งร่างนี้ แล้วมันมีหญิงมีชายที่ตรงไหน มันมีแต่ธรรมชาติอันตายตัวของมัน คือเป็นของปฏิภูมิลอยู่ในระยะนั้นๆ เหมือนกันหมด

นี่คือการพิจารณาให้เห็นความจริงของมัน จิตใจยอมเปื้อน่ายคลายความ กำหนดยินดี คลายความสำคัญมันหมายความว่าเราว่าของเรา ว่าสวยว่างาม จิตต้องคลายตัว ออกโดยลำดับ เมื่อปัญญาเข้าถึงไหน ปัญญาขั้นใดก็เป็นความจริงตามขั้นของตน ปัญญาเข้าถึงไหนความจอมปลอมที่ทำให้ยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิดนั้น ก็สลายตัวลงไป ๆ จนกระทั่งร่างกายทุกส่วนพังทลายลงไปหมด ผลที่เด่นชัดก็คือกองกระดูกเคลื่อน แผ่นดิน นั่นหรือเรา นั่นหรือของเรา นั่นหรือเขา นั่นหรือของเขา นั่นหรือสัตว์ นั่นหรือ บุคคล นั่นหรือหญิง นั่นหรือชาย กองกระดูกเคลื่อนแผ่นดินนั่นหรือที่พึงใจรักชอบ

เมื่อเนื้อหนังมังสาตลอดถึงอวัยวะภายในเปื่อยพังไปหมดแล้ว สิ่งที่เห็นชัดเจน เพราะเป็นของแข็งที่ค่อยเสื่อมคลายหรือว่าทลายลงไปเป็นดินเป็นธาตุเดิมนั้น มัน เป็นไปอย่างเชื่องช้า จะเห็นอันนี้ชัดเจนกว่าสิ่งอื่น ๆ เป็นกองกระดูกทั้งกอง นี่ท่อนแขน นี่ท่อนขา นี่กระดูกอวัยวะส่วนนั้น ๆ นี่กระดูกซี่โครง นี่กระดูกสันหลัง นั่นกระดูก กะโหลกศีรษะ บรรยายดูเรื่องของเราอันนี้แหละ แล้วดูซิที่อันไหนที่เป็นเรา อันไหน เป็นของเรา อันไหนเป็นที่น่ารักน่าชอบนำกำหนดยินดี ในบรรดาลึกลับที่เห็นอยู่ชัด ๆ นี้ นี้ คือปัญญาคลี่คลายดูดังนี้ จะแก้ตัวจอมปลอมได้โดยลำดับ ราคะตัณหาจะดับสนิทด้วย วิธีการนี้

กำหนดดูซิ กิเลสมันหลอกมันเสกสรรปั้นยอดบตาให้เราเชื่อทั้ง ๆ ที่มันไม่มี ความจริงเรายังเชื่อมันได้ นี่ปัญญาเป็นผู้คลี่คลายหาความจริง เราทำไมจะคลี่คลาย ไม่ได้และเชื่อความจริงตามปัญญาไม่ได้ดังที่กล่าวมานี้ คลี่คลายลงไปถึงเรื่องความ สลายความแตกความทำลาย ความเนาเฟื่องไปหมดทั้งข้างหน้าข้างหลัง ข้างบน ข้างล่าง ข้างซ้ายข้างขวา เนาไปด้วยกัน ๆ เปื่อยไปด้วยกัน นี่คือความจริง พันนี้ไปไม่ได้ สัตว์ตัวใด บุคคลผู้ใดก็ตามเวลาตายแล้วเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น จึงเรียกว่าความจริง ยัง เป็นอยู่มันก็เป็นที่เห็นชัด ๆ อยู่เช่นนี้ เวลาตายยิ่งเพิ่มความชัดเจนมากขึ้นจนไม่อาจ มองดูได้นั้นแล จะนอนให้กิเลสมันตบทุบตาเคลิบเคลิ้มหลงใหลอยู่ทำไมเมื่อ ทางออกยังมีอยู่

กำหนดลงไปทุกชั้นทุกส่วน อันไหนที่จะควรเปื่อยลงไปก่อน พังลงไปก่อน ขาด ลงไปก่อน มันก็ขาดลงไปตามลำดับลำดับของมัน ผลสุดท้ายก็เหลือแต่กระดูก มองไป ไหนมีแต่กระดูกแล้วเป็นยังงั้น น่ารักใคร่ชอบใจที่ไหน จากนั้นเครื่องยึดคือเส้นเอ็นมัน ก็เปื่อยของมันลงไป หน้าที่ยึดกันไม่ได้ก็ขาดพังทลายลงไปกองกันอยู่ ข้อมือแต่ละข้อ ข้อ เท้าแต่ละข้อ กระดูกต่อกันแต่ละชิ้นละอันขาดจากความติดความต่อ เพราะไม่มีเครื่อง ยึดเหนี่ยวผูกพันกันไว้ เมื่อเส้นเอ็นพังไปหมดและเปื่อยไปหมดแล้วเหลือแต่กอง กระดูก นั่นแลกองกระดูกดูเอาจะฝันความจริงไปไหน

คนทั้งคนเป็นอย่างนี้หรือ นั่นละความจริง ความจริงเป็นชั้นๆ นี่คือความจริง ชั้นหนึ่ง จริงไปเป็นลำดับลำดับ พิจารณาจนจิตมีความสลัดสังเวชตัวเอง นี่ละคือความจริง เมื่อพิจารณาถึงความจริง ใจสลัดสังเวช ใจเบาหวิวๆ ผลสุดท้ายทั้งๆ ที่เราพิจารณาร่างกายของตัวเอง ทั้งขณะที่กำลังพิจารณาร่างกายกำลังเปื่อยพังลงไปๆ ทั้งขณะที่ขาดพังทลายลงไปจนเป็นกองกระดูก เราพิจารณาร่างกายของเราอยู่นั้นแล ขณะนั้นความรู้สึกทางร่างกายหายไปหมด ไม่ปรากฏเลยว่าไปอยู่ที่ไหน เหลือแต่ความรู้สึกกับภาพที่ปรากฏอยู่เท่านั้น จิตใจไม่มีอะไรจะเบียดเบียนกัน ทั้งความสลัดสังเวชน้ำตา ร่วง ทั้งที่สิ่งเหล่านั้นมันก็พังทลายลงไป น้ำตามันก็ร่วงของมัน นี่แลน้ำตาที่มีคุณค่า น้ำตาที่มีราคา น้ำตาที่เป็นอรรถเป็นธรรม น้ำตาที่เป็นน้ำสำหรับลบล้างน้ำมหาสมมุติ มหานิยม นี่เรียกว่าน้ำตาที่จะก้าวเข้าสู่อมตธรรม น้ำตาประเภทนี้จะเป็นน้ำอมตธรรม ได้ พิจารณาลงไป วันนี้เทศน์ยากายวิภาคในแง่ต่างๆ มาก เพื่อความเข้าใจอันถูกต้อง และแนใจแก่ท่านนักปฏิบัติทั้งหลาย

พิจารณาอย่างนี้แล้ว เอ้า วันหลังพิจารณาอีกแต่อย่าคาดนะ อย่าคาดว่าจะให้เป็นอย่างวันนั้นๆ เอาภาพวันนั้นมาให้เป็นอย่างปัจจุบันนี้อย่าทำ ผิด กำหนดลงไปในปัจจุบันมันจะเห็นอาการใด วันนี้จะมีลักษณะเช่นไร ให้มันเห็นตามหลักความจริงในปัจจุบันๆ ในขณะที่พิจารณานั้นแล นั้นแลถูกต้อง อย่าคาด สิ่งที่เป็นไปแล้วก็เป็นไปแล้ว วันนี้จะพิจารณาอย่างนี้ เอ้า จะเป็นยังไงให้เห็นตามความจริงในเวลาปฏิบัติ โดยเฉพาะ ไม่คาดไม่หมายผลที่ผ่านมาแล้ว พิจารณาว่าเอาใหม่หาเอาใหม่ การเห็นจะเปลี่ยนแปลงเป็นสภาพใดอาการใด แปลกต่างกันไปอย่างไรก็ตามด้วยการพิจารณาทางด้านปัญญาแล้ว เป็นความจริงด้วยกันทั้งนั้น ไม่ผิด จะต่างกันมีอาการที่เห็นก็ไม่ผิดกันในหลักความจริง การพิจารณาร่างกายทำอย่างนี้ ผู้ชอบพิจารณาอย่างนี้จะเป็นผู้ได้ทั้งความสงบ ได้ทั้งความแยกกายทางด้านปัญญา และจะได้หลักยึดภายในจิตใจ

การแนะนำสั่งสอนก็สั่งสอนตามหลักความจริงแท้ๆ ผู้ปฏิบัติตามหลักความจริงที่กล่าวมานี้ ซึ่งความจริงเหล่านี้ก็มีกับทุกคน เครื่องมือที่จะพิจารณาให้เห็นหลักความจริงเหล่านี้ก็มีอยู่ด้วยกัน ทำไมจะไม่รู้ทำไมจะไม่เห็น ทำไมจะไม่เป็น ต้องเป็นโดยไม่ต้องสงสัย นี่ละการเบิกทาง การลบล้างทุกข์ สมุทัย ภายในใจ ลบล้างด้วยวิธีการเหล่านี้ไปโดยลำดับ จนกระทั่งสติปัญญามีความแก่กล้าสามารถเพียงพอแล้ว คำว่าธรรมๆ นั้นไม่ต้องถาม จิตเท่านั้นจะเป็นผู้รู้ธรรมและทรงอรรถทรงธรรมเช่นเดียวกับเคยแบกหาม กองกิเลสมาเป็นเวลานาน และแบกกongทุกข์ซึ่งเป็นผลของกิเลสมาเป็นเวลานานนั้นแล อะไรจะรู้ยิ่งกว่าจิตไม่มีในโลก

การประพฤติปฏิบัติการพิจารณาอันเป็นมรรค เป็นสาเหตุที่จะได้รับธรรมทั้งหลายอันเป็นส่วนผลปรากฏขึ้นที่ใจ ทำไมใจจะรับไม่ได้ ใจเป็นภาวะที่เหมาะสมอย่างยิ่งอยู่แล้วกับธรรมทั้งหลาย พิจารณาให้จริงให้จรงนักปฏิบัติเรา งานหรือถอนวัฏจักรวัฏจิตเป็นงานสำคัญมาก ถ้าพูดตามเรื่องของกิเลสมันไม่มีอะไรง่ายแหวะ ขึ้นชื่อว่า การบำเพ็ญตนเพื่อจะแยกทางจากกิเลสแล้วเป็นเรื่องยากทั้งนั้น เพราะกิเลสเป็นข้าศึก กิเลสเป็นผู้กีดขวาง กิเลสเป็นผู้เกลี้ยกล่อมให้ว่ายากให้ว่าลำบากลำบาก ทำให้จิตเป็น กังวลรุ่มนวยไปในแง่ต่างๆ อันจะทำความเพียรให้ด้อยลงและสิ้นไป กลายเป็นเรื่องของ กิเลสเสียทั้งหมด จงพากันระวังไว้เสมอ กลมกลายของกิเลสเป็นเช่นนี้ นี่เคยเป็นมาแล้ว จึงได้นำมาสอนหมู่เพื่อน ไม่งั้นจะถูกมันตบตาเอา

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวแล้วเตือนแล้วว่า ไม่มีอุบายไม่มีอะไรจะละเอียดแหลมคมยิ่งกว่าอุบายกลมกลายของกิเลส ในสามโลกธาตุนี้จะมองเห็นตัวกิเลสได้ยากที่สุด ถ้าไม่ใช่ผู้หนักในอรรถในธรรม เชื่อเป็นเชื่อตายต่อพระพุทธเจ้าจริง ๆ เพราะกิเลสเคยเชื่อมั่นมานาน ผลมีแต่ถูกตัดสันดานเรื่อยมา ธรรมพาเป็นก็เป็นพาตายก็ยอมตายกับธรรม ไม่ยอมตายกับกิเลส ถ้าอย่างนี้จะเห็นตัวกิเลสและฆ่ากิเลสได้ไม่สงสัย เอ้า เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ทุกข์ก็ยอมรับ ผลก็ปรากฏขึ้นมาพอพิสดารเหมือนกันไป ต่อสู้กันไป ต้านทานกันไป กิเลสที่มีกำลังมากแต่ก่อนก็ค่อยอ่อนลงไป เพราะธรรมเครื่องต้านทานมีกำลังมาก ภายในใจ ยิ่งธรรมมีกำลังมากเพียงไร สิ่งจอมปลอมทั้งหลายก็ยิ่งอ่อนตัวลงไป ๆ การที่สิ่งเหล่านั้นอ่อนตัวลงไปมากเพียงไร ยิ่งเห็นได้ชัดภายในสติปัญญาของเราว่า สิ่งเหล่านี้เป็นกลมกลายหลอกหลอนมาเป็นระยะ ๆ ระยะนี้หลอกอย่างนี้ ระยะนั้นหลอกอย่างนั้น สติปัญญายังตามต้อนเข้าไปไม่หยุดไม่ถอย

คำว่าลำบากยากเย็นเข็ญใจนั้นก็จางไป ๆ สุดท้ายคำว่าขี้เกียจ คำว่าอ่อนแอ คำว่าทุกข์ว่าลำบากเพราะการประกอบความเพียรนั้นไม่ปรากฏเลย เพราะกิเลสประเภทนี้มันลื่นซลไป มีแต่จะเอาทำเดียวเพราะเห็นโทษของมันประจักษ์ใจว่าเป็นข้าศึกแก่ใจทั้งนั้น ไม่เคยมีกิเลสตัวใดทำจิตใจให้มีคุณค่าสง่างาม และมีความสุขความสบายพอเป็นที่แน่ใจได้แม้ตัวเดียว

ส่วนธรรมปรากฏขึ้นมากน้อยเป็นที่อบอุ่นเป็นที่เย็นใจ เป็นที่ไว้วางใจได้ทุกชั้นของธรรมที่ปรากฏขึ้นภายในใจ เมื่อเป็นเช่นนั้นทำไมจะเทียบเหตุเทียบผล เทียบความหนัก ความเบา ความได้ความเสีย ความสุขความทุกข์ระหว่างธรรมกับกิเลสไม่ได้อย่างถึงใจเล่า เมื่อธรรมถึงใจแล้วกิเลสต้องหมอบ ความเพียรและธรรมเมื่อถึงขั้นนี้แล้วคำว่าอ่อนแอเป็นต้นจึงไม่ปรากฏ ความขยันหมั่นเพียรก็เป็นไปเองไม่ต้องบังคับบัญชา เป็นอัตโนมัติภายในตัวเองเพราะความมุ่งมั่นเป็นกำลังสำคัญ เพราะความเห็นแจ้งเห็นชัด

ในคุณค่าแห่งธรรมที่รู้แล้วเห็นแล้วประจักษ์ใจหนึ่ง เพราะความเห็นโทษของกิเลสประเภทต่าง ๆ ที่บีบคั้นหัวใจมาเป็นเวลานานหนึ่ง

การเห็นโทษของกิเลสอย่างถึงใจ กับการเห็นคุณค่าของธรรมอย่างถึงใจ ย่อมเป็นการเพิ่มกำลังแห่งความพากเพียร เพื่อขยับตัวเข้าประชิดติดพันกับกิเลสโดยลำดับ จนถึงไหนถึงกัน เป็นกับตายไม่สำคัญ สำคัญที่เอาตัวให้หลุดพ้นจากกิเลสโดยถ่ายเดียว เพื่อความรู้แจ้งแทงทะลุตามเสด็จพระพุทธเจ้าให้ทันในปัจจุบันจิตนี้ ไม่ต้องไปคาดกาลโน้นสถานที่นี้ เวล่ำเวลาโน้นเวลานี้ เพราะความจริงเห็นเด่นชัดอยู่แล้วภายในใจ นี่คือการเปิดทางมรรค กิเลสก็ดับไปในขณะเดียวกันตามลำดับของมรรคที่มีกำลัง

นิโรธคือผลพลอยได้จากการดับของกิเลสและกองทุกข์ ไม่ใช่นิโรธต้องทำงานเหมือนมรรค ได้แก้สติปัญญาที่ทำงานฆ่ากิเลส นิโรธเป็นผลพลอยได้ เช่นเดียวกับทุกข์ที่ปรากฏขึ้นมานั้นแล ทุกข์ไม่ได้ทำงาน กิเลสสมุทัยเป็นผู้ทำงานผลิตทุกข์ ทุกข์ด้วยอำนาจของกิเลสเป็นผู้ผลิต

นี่ละการประกอบความเพียร ให้พึงพากันเข้าใจไว้ ขณะที่ความเพียรหนัก ๆ หนักก็ช่าง งานทุกประเภทที่เราเคยผ่านมาต้องมีหนักมีเบา มีงานหยาบงานละเอียด งานของจิตก็เหมือนกันเช่นนั้น แต่งานของจิตนี้มีการสิ้นสุดหลุดพ้นไปได้ เมื่อถึงขั้นกิเลสหมอบราบหมดแล้ว ไม่มีกิเลสตัวใดเหลืออยู่ภายในจิตใจนี้แล้ว งานก็หยุดไปเองนั้นแล งานคือความพากเพียรที่เคยได้รับความทุกข์ความลำบากยากเย็น เพราะการต่อสู้กับกิเลส ย่อมสิ้นสุดกันลงในขณะที่กิเลสสิ้นซากไปจากใจ

ตามหลักธรรมท่านว่า วุสิตํ พุทฺทมจฺริยํ, กตํ กรณียํ เสร็จแล้วงานที่ได้ฟาดฟัน หั่นแหลกกับข้าศึกที่เต็มอยู่ภายในใจได้สิ้นสุดลงแล้ว วุสิตํ พุทฺทมจฺริยํ พุดให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยให้ถึงใจก็ว่า งานของนักรบจบพรหมจรรย์ได้สิ้นสุดลงไปแล้วด้วยชัยชนะอย่างเต็มภูมิ งานนอกนั้นท่านไม่ถือว่าสำคัญเหมือนงานฆ่ากิเลสในวงของพระผู้ออกสู่สนามรบ เพื่อรบพุ่งชิงชัยกับกิเลสเลย งานฆ่ากิเลสในครั้งพุทธกาลท่านถือกันจริง ๆ กิเลสในครั้งนั้นคงดุร้ายมาก ต้องทำการปราบปรามกันอย่างหนัก ในตำราส่วนมากแสดงแต่วิธีต่อสู้กับกิเลส ฆ่ากิเลสแทบทั้งนั้น

กิเลสสมัยนี้คงไม่ดุร้ายเหมือนสมัยพุทธกาล แม้ไม่ได้ปราบมันก็ดูว่าอยู่สบายดี ไม่ต้องเข้มงวดกวัดขั้นเหมือนครั้งนั้น ก็เห็นพระกรรมฐานเราอยู่สบายนี่ ยิ่งพระวัดป่าบ้านตาดด้วยแล้วสบายมากจนจะเนาเปื่อยไปเอง กิเลสก็ไม่ดุร้ายราวี้ ใครอยากสบายก็ควรมาอยู่วัดป่าบ้านตาด อาจได้วิมานทั้งเป็นไม่ต้องชวนชวายเป็นให้ลำบาก วัดนี้กิเลสก็บอกนอนสอนง่าย พระชี้เกี้ยวทำความเพียรขึ้นเขียงคอยอยู่ กิเลสก็สนุกนอนไม่ตื่น ไม่มาสับขยาเป็นอาหารบ้างเลย กิเลสก็ชี้เกี้ยวเป็นเหมือนพระ อยู่ด้วยกันได้แบบญาติสนิท

มิตรที่รัก ไม่รังแกทำลายกัน กิเลสสมัยนี้หน้าซม ใครอยากได้ของดีไว้ชมไว้โชว์ให้ช้
เกียจมาก ๆ ชยันแต่กินกับนอนเป็นพอ

งานทางศาสนา คืองานแก้งานถอดถอนกิเลส ซึ่งเป็นงานรากแก้วของศาสนาโดย
แท้ เป็นงานสำคัญมากในวงศาสนา ไม่ได้หมายถึงงานก่อสร้าง งานชวนขายด้านวัตถุ
งานนั้นงานนี้ว่าเป็นงานสำคัญของศาสนา นั้นเป็นปริยาย เศษเดนของงานแก้กิเลสงาน
ฆ่ากิเลส

พระมาจากคนก็จำเป็นต้องมีที่อยู่ที่อาศัย ท่านจึงเรียกว่าปัจจัยสี่ จีวรได้แก่
เครื่องนุ่งห่ม บิณฑบาตอาหารความเป็นอยู่สำหรับเสวยยาธาตุนั้นพอให้เป็นไปในวัน
หนึ่ง ๆ เพื่อการประพาสพรหมจรรย์ เสนาสนะก็ที่อยู่อาศัย เช่น กุฏิ กระต๊อบ รั่มไม้
ชายป่า ในถ้ำ เจ้ามผา เรียกว่าเสนาสนะ คิลานเภสัช คือยาแก้โรคแก้ภัยแก้กันไปตาม
ความจำเป็นเท่าที่เห็นว่าควรแก้ไขก็แก้ไขกันไป สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องอาศัยเท่านั้น ไม่ได้
บอกว่าเป็นรากแก้วหรือเป็นรากเหง้าเค้ามูลอันแท้จริงของศาสนา

ปัจจัยทั้งสี่นี้เป็นสิ่งที่ประชาชนนึกใจบุญทั้งหลายพร้อมอยู่แล้ว เพื่อทำบุญให้
ทานอย่างไม่อัดไม่อั้น เพื่อส่งเสริมผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อความพ้นทุกข์ เพื่อความ
เป็น ปุณฺณุกุเขตต์ เนื่องบุญของโลก เขาพร้อมเสมอ แม้เขาทำไม่ได้เขาก็ยินดีเคารพ
เลื่อมใส อยากกราบไหว้บูชา อยากถวายจตุปัจจัยไทยทานต่อท่านผู้ตั้งใจประพาส
ปฏิบัติอันเป็น สุปฏิ...อุช...ญาย...สามิจิปฏิปนฺโน เป็น ปุณฺณุกุเขตต์ คือเป็น
เนื่องบุญของโลก โลกต้องการโดยทั่วกันไม่มีใครรังเกียจของดีพระดี เฉพาะอย่างยิ่ง
โลกชาวพุทธเราพอใจอย่างยิ่ง ผู้ไม่สนใจศาสนาพุทธเขาก็หาทางตำหนิไม่ได้

ถึงเขาตำหนิ เมื่อเราอยู่ดีแล้วมันก็เป็นเพียงลมปากสกปรกห้ามไม่ได้ เพราะโลก
นี้มีทั้งดีทั้งชั่ว จิตใจมีทั้งใจดีใจชั่ว จึงมีทั้งคนดีคนชั่ว ถือเป็นประมาณไม่ได้ เอาตัวของ
ผู้ปฏิบัติธรรมนี้แลเป็นประมาณของตัวเอง นำธรรมเข้ามาเป็นเครื่องวัดเครื่องตวง
ถูกผิดที่ตรงไหนแก้ตรงนั้น การตำหนิติชมตัวเองไม่กระเทือนโลก นอกจากเป็นผลดีแก่
ตัวเราเองซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบตัวเอง

เรื่องปากของคนนั้น อันไหนที่จะเป็นคติ เป็นผลดีแก่การพิจารณา การบำเพ็ญ
การทำประโยชน์ของเรา นำเข้ามาเป็นเครื่องส่งเสริม อันใดที่จะมาตัดทอนความดีของ
เราให้ต้อยลงไปทั้ง ๆ ที่หาความจริงไม่ได้ สิ่งนั้นให้ตัดทอนออกไป จึงชื่อว่าเป็นผู้ฉลาด
ปฏิบัติตนรักษาตน นี้นักปฏิบัติให้รอบตัวเช่นนี้ รักษาตัวอย่างนี้ย่อมถูกทาง

งานภาวานานี้แหละเป็นงานสำคัญของพวกเรานักปฏิบัติ ไม่มีงานอื่นใดยิ่งกว่า
งานนี้ ไม่มีอะไรจำเป็นยิ่งกว่างานนี้ งานนี้เป็นสิ่งจำเป็นประจำตัวตลอดเวลาอิริยาบถ
เพราะเคยจมนแล้วในวิภูสงสาร ซึ่งเป็นมาด้วยความทุกข์ความทรมานทั้งนั้น ไม่ได้

เป็นมาด้วยความรื่นเริงบันเทิง มีความสุขความสบายพอให้ตายใจ มีแต่แบบสุขกับทุกข์ เจ็บปนกันมา มากกว่านั้นก็ยังมีแต่ความทุกข์ความทรมานด้วยกิเลสเป็นเชื้อไฟเผาจิตใจ มาตลอด ขึ้นชื่อว่ากิเลสอันเป็นเชื้อของไฟแล้ว จะอยู่ในภพใดก็ต้องมีเผาปนกันตามภพชาติของตนอยู่นั้นแล จงฟาดฟันลงไปให้มันแหลกหมดไม่มีอะไรเหลือเป็นเชื้อแก่นิดเดียวเลยนั้น อยู่ไหนอยู่เกิด จะไม่มีจิตดวงใดเสมอด้วยจิตดวงนั้น จะไม่มีจิตดวงใดที่สงบราบคาบปราศจากสมมุติเครื่องก่อกวนใด ๆ ทั้งสิ้นยิ่งกว่าจิตดวงนั้น ถ้าว่าอิสระก็ไม่มีอะไรเกิน สามโลกธาตุนี้เป็นสมมุติทั้งหมด จิตดวงที่บริสุทธิ์นั้นหาสมมุติเครื่องก่อกวนไม่ได้แล้วจะเอาสมมุติตัวใดเข้าไปเหยียบย่ำทำลายจิตประเภทนั้นได้ละ พุดแล้วย้ำเล่าผู้ฟังถึงใจบ้างหรือเปล่าก็ไม่รู้ ผู้เทศน์จะหมดลมปากอยู่แล้ว ยังไม่มีอะไรจะต้องบ้างหรือ

นี่พุดแห่งผลการประพฤติปฏิบัติมาด้วยความลำบากลำบาก ตะเกียกตะกายจะเป็นจะตายก็ฟาดฟันกันมาสู้กันมา ผลรายได้เป็นเช่นนี้ คุ่มค่า ประเสริฐสุด

ความทุกข์อย่างอื่นเราเคยทุกข์มาแล้ว ทุกข์เพราะความเพียรทำไมเราจะทอดอຍ เพราะมันเป็นทุกข์ประเภทเดียวกัน แต่ผลต่างกัน เราทุกข์ด้วยความชอบธรรม สุขคือผลจึงเป็นไปด้วยความชอบธรรม เอาให้จริงให้จึ่งนักปฏิบัติ ให้มีหลักมีเกณฑ์ภายในใจ อย่าทำแบบลุ่ม ๆ ดอน ๆ ทั้ง ๆ ที่ครูบาอาจารย์สั่งสอนอย่างเป็นอรรถเป็นธรรม ถูกต้องแม่นยำกับหลักการปฏิบัติและการแก้กิเลสทุกประเภทไป ไม่มีอะไรที่น่าสงสัยในการสั่งสอน นอกจากเป็นเรื่องของตัวเองที่ทำให้เหลว ๆ ไหล ๆ ตามนิสัยของกิเลสฝังใจ มันจึงเอาจริงเอาจึ่งกับอะไรไม่ได้ ก็เมื่อจิตหาความจริงจึ่งไม่ได้ภายในตัว เราจะเอาความจริงจากที่ไหนจากอะไร ไม่ว่าจะไปเกิดในภพใดชาติใดมันจะมีตั้งแต่เรื่องของกิเลสพัวพันผูกมัดจิตใจอยู่ตลอดไป

เราก็เคยทุกข์เพราะการถูกผูกมัดมาแล้วสงสัยที่ไหนอีก พอจะไปวิเศษวิโสกับภพนั้นชาตินี้ นอกจากวิเศษเพราะความไม่เกิดเนื่องจากความสิ้นกิเลสโดยประการทั้งปวงแล้วเท่านั้น ในหลักธรรมท่านกล่าวว่า ทุกข์ นตฺถิ อชาตสฺส ทุกข์ไม่มีแก่ผู้ไม่เกิด นั่นคือผู้ไม่เกิดเพราะหมดเชื้อแล้วนั้นแล ไม่ใช่ผู้สูญเสีย สูญยังงิ ความบริสุทธิ์เป็นความบริสุทธิ์ เอาความสูญเสียมาจากไหน ความสูญเสียเป็นเรื่องของสมมุติ เป็นเรื่องของจำพวกอุตริแบบต้นเดาเกาหมัดต่างหาก พวกนี้เป็นพวกสังหาร เป็น สรรณํ คจฺฉามิ ได้อย่างไร อันนั้นมันอันนี้สูญมันเป็นเรื่องของสมมุติ วิมุตติจิตเป็นสมมุติเมื่อไร จะเอาความสูญเสียความสิ้นความสูญเสียความมีมาโยงกับวิมุตติได้ยังงิ มีก็แบบบริสุทธิ์ ถ้าว่าสูญเสียสูญแบบบริสุทธิ์ไม่ได้สูญไม่ได้มีแบบโลกสงสาร หากจะให้ชื่อให้นามก็เป็นอย่างนั้น ธรรมนั้นอยู่เหนือโลก เอาโลกเข้าไปเหยียบย่ำทำลายธรรมชาติที่เหนือโลกได้อย่างไร ความมีอยู่กับความสูญเสียไปเป็นเรื่องของโลกสมมุติ ความบริสุทธิ์เป็นธรรมเหนือโลกสมมุติ เอามาโยง

กันทำไม ทำให้รู้สึกงมเงกันอยู่ทำไม ตัวจริงมีอยู่ จงเอาให้รู้ให้เห็นชินนิพพาน ทนสงสัย ไร้ประโยชน์ไร้ความหวังอยู่ทำไม เราไม่ใช่โมฆบุรุษ

การฝึกหัดใจ อยู่ไหนให้มีสตินี้สำคัญมาก เราพูดข้ามสติไปไม่ได้ ข้ามปัญญาไปไม่ได้ สติปัญญาเป็นสำคัญมากทีเดียว เดินไปไหนมาไหนก็ตาม แม้ที่สุดบิณฑบาตก็ให้มีสติ รับบาตรก็มีสติอยู่กับตัว จะพิจารณาเป็นธาตุก็ได้ในการรับบาตร ทั้งผู้รับผู้ใส่บาตรทั้งข้าวแลกับ จะพิจารณาอะไรก็ได้แล้วแต่ เคยกำหนดอะไรอยู่เราจะกำหนดธรรมบทนั้นอยู่ประจำใจก็ได้ มีสติเป็นเครื่องประดับประคอง นั้นแลท่านเรียกว่าบิณฑบาตเป็นวัตร คือวัตรปฏิบัติ เดินบิณฑบาตก็เป็นข้อปฏิบัติ ขณะรับบาตรก็เป็นข้อปฏิบัติ ฉันทก็เป็นข้อปฏิบัติถ้ามีสติอยู่กับตัว

ฉันคนเดียวเป็นวัตร การฉันก็มีสติตั้งพิจารณา ปฏิสงขา โยนิโส ปิณฑปาต ปฏิเสวามิ พิจารณาด้วยความแยบคายว่าสิ่งเหล่านี้เพียงเป็นเครื่องเยี่ยวยาธาตุชั้นร้เท่านั้น อาหารคาวหวานที่มีอยู่ภายนอกนี้ มีกลิ่นเป็นอย่างนั้น มีรสเป็นอย่างนั้น มีสีสังวรณะเป็นอย่างนั้น แต่เวลาเข้าไปคลุกเคล้ากับน้ำมูกน้ำลายซึ่งเป็นของปฏิกูลโสโครก และผ่านลงไปภายในแล้วเป็นของปฏิกูลไปด้วยทั้งหมด แล้วจะตื่นเต้นกับรสกับชาติกับอาหารประเภทใดเล่า เมื่อพิจารณาธรรมเครื่องแก้กันอยู่ ก็เลสเป็นเครื่องหลอกเมื่อมันแทรกเข้ามา สติปัญญาหรือการพินิจพิจารณาของเราแทรกกันเข้าไป แก้กันเข้าไปแล้วจะไปตื่นเต้นทะเยอทะยานกับปัจจัยอันใด อาหารก็อย่างที่ว่านี้

จิวรก็เพียงเอามานุ่งห่มใช้สอยพอปกปิดสกลกายให้เป็นเหมือนมนุษย์ทั่วๆ ไป ไม่เป็นที่รังเกียจเท่านั้น

ที่อยู่อาศัยก็เพื่อกันแดดกันฝนบรรเทาความร้อนความหนาว เพื่อความเพียรให้เป็นไปด้วยความสะดวกในการอยู่อาศัยเท่านั้น ไม่ได้เพื่อความหรูหราฟู่ฟ่าอะไรเลย

ปัจจัยสี่ก็เพียงอาศัย ไม่มีอะไรยิ่งกว่าธรรม ไปที่ไหนต้องให้เป็นวัตร ฉันทเป็นวัตรก็ฉันอย่างนี้เอง เรียกว่าฉันเป็นวัตร ไม่ได้ฉันไปด้วยความโลเลโลภมากในอาหารปัจจัยทั้งหลาย ซึ่งเป็นนิสัยของกิเลสตัวหาเมืองพอไม่ได้ ยิ่งกว่าลิงร้อยตัวเป็นไหนๆ เราไม่ใช่ลิง เราเป็นพระทั้งองค์ ให้มีสติตั้งพินิจพิจารณาเป็นธรรมรอบตัว การบิณฑบาตก็เป็นวัตร การฉันก็เป็นวัตรถ้ามีกฎบังคับตัว ฉันทให้เป็นวัตรก็เป็น ฉันทให้เป็นกิเลสตัณหาที่เป็น

บิณฑบาตว่าไปโปรดสัตว์มันก็ไม่ใช่โปรดสัตว์ถ้าไม่มีสติ สดุด แผลว่าอะไร แผลว่าผู้ช้อง เราช้องหรือเราพันแล้วเวลานี้ นั้นแหละโปรดสัตว์ก็คือโปรดเราแน่แลก่อนอื่น ถ้าโปรดเราได้ก็โปรดคนอื่นได้ ถ้าโปรดเรายังไม่ได้ก็โปรดคนอื่นไม่ได้ และไม่เรียกว่าไปโปรดสัตว์ ยังฆ่าตัวเองอยู่ด้วยการได้เห็นได้ยินการสัมผัสต่างๆ ในเวลาไป

บิณฑบาต เพราะความขาดสติไม่สำรวม การไปการมาที่ไหนๆ ถ้าขาดความสำรวมระวัง ด้วยสติก็ทำลายตน และทำลายศรัทธาผู้ให้ทานไปในตัวนั้นแล

การบิณฑบาตเป็นข้อวัตร คือไปด้วยท่าทางของผู้มีความเพียรด้วยสติปัญญา ประจำตน ไม่หวังอะไรยิ่งกว่าธรรม จะเรียกว่าโปรดสัตว์ก็พอได้ ถ้าโปรดตนแบบนี้ยังคงจะเป็นมงคลแก่ผู้อื่นได้ ถ้าไปแบบโลภโลเลในอาหาร นั่นคือไปตะกละตะกลามนำเกลียดที่สุด โลกขยะแขยง การโปรดสัตว์ สดุด แปลว่าผู้ข้อง ผู้ยังข้องในวิภวัญญะ เรายังข้อง บิณฑบาตก็โปรดเรานี้แลก่อนอื่น พิจารณาแก้ไขตัดแปลงเราไปโดยตลอด มีสติระมัดระวังรักษาตัวอยู่เสมอ เรียกว่าโปรดสัตว์ สัตว์ตัวนี้คือเรานั้นตัวโปรดยาก จงโปรดให้พ้นทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องพัวพันทางจิตใจ อยู่โดยลำพังตัวเองก็โปรด ไปบิณฑบาตก็โปรด พิจารณาโปรดเจ้าของอยู่ตลอดเวลาด้วยการสำรวมระวัง อย่าทำลายเจ้าของด้วยความโลเลหาสติตั้งไม่ได้ ด้วยความประมาทอนใจอันเป็นเรื่องของกิเลส เพชฌฆาต ซึ่งเคยฆ่าเคยทำลายสัตว์โลกมาแล้วไม่น่าสงสัย

การฉันคือการบำรุงร่างกายหรือการโปรดร่างกาย ความมีสติปัญญาพิจารณาอาหารในบาตรด้วย ปฏิสังขยา โยนิโส โดยความแยบคายเพื่อไม่หลงไม่ติดในรสอาหาร ชนิดต่างๆ คือการโปรดใจ รักษาใจ บำรุงใจ ทั้งการบำรุงร่างกาย ทั้งการบำรุงจิตใจ ด้วยการฉันและการพิจารณาอาหารด้วยความแยบคายที่กล่าวมา เป็นความชอบธรรมในปฏิบัติเครื่องดำเนิน

ครั้งพุทธกาลท่านเข้มงวดกวดขันทั้งการบิณฑบาตและการขบฉัน จนมีกฎข้อบังคับไว้ในพระวินัย และมีเป็นจุดตั้งขึ้นมาในการบิณฑบาตเป็นวัตร การฉันเป็นวัตร เพื่อเป็นความสวยงามของพระ และเป็นเครื่องชำระกิเลสไปในการบิณฑบาต และการขบฉันไม่ให้เป็นการสั่งสมกิเลส และอาบัติโทษขึ้นมาในขณะเดียวกัน

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๓ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๔

สู้เพื่ออิสระของจิต

การปฏิบัติธรรมเพื่อแก้เพื่อถอดถอนกิเลส อย่างนำเวลา เวลา อย่างนำความลำบากความทุกข์เพราะการประกอบความเพียรมาเป็นอุปสรรค หรือมาขัดขวางทางดำเนินของตน เช่น พอเริ่มลงมือปฏิบัติเท่านั้นก็อยากจะบรรลุนิพพานหรือตรัสรู้ธรรมคือมรรคผลนิพพานเสียตั้งแต่เริ่มแรก ก.ไก่ ก.กา ทั้งที่ยังอ่านไม่ออก ยังอ่านไม่จบ เช่น อีกกี่วันก็ปีกี่เดือนถึงจะสำเร็จ ถึงจะผ่านพ้นไปได้ อันนี้มันเป็นเรื่องเอาเวลาเวลาเข้ามาคิดมาขวางมาทำลาย ซึ่งเป็นกลอุบายของฝ่ายต่ำจะทำให้ท้อใจ พวกกันทราบไหมว่าเรื่องของกิเลสมันออกมาในรูปแบบนี้แหละ แต่เจ้าตัวไม่ทราบ ยังเคลิบเคลิ้มไปตามมนโภาพที่กิเลสวางกับดักไว้ แล้วก็ถูกกับมันจริงๆ ด้วย พอวาดภาพเสร็จกำลังใจก็อ่อนเปี้ยกลงทันทีทันใด หาทราบไม่ว่าภาพนั้นคืออาวุธตัดแข้งตัดขาตัวเองให้ก้าวไม่ออก

พอจะเริ่มทำความดี เฉพาะอย่างยิ่งจะถอดถอนหรือจะฆ่ากิเลส ก็ให้กิเลสมาฆ่าเราเสียก่อน มาทุบมาตีให้เจ็บให้ปวดให้แสบให้ร้อน ให้เกิดความยุ่งเหยิงขึ้นมาภายในใจ ให้เอาเวลาเวลาเข้ามาขวาง ให้เอาความทุกข์ความลำบากในการประกอบความเพียรมาคิดมาขวางมาสกัดกั้นไว้หมด จนหาทางเดินเพื่อฆ่ากิเลสไม่ได้ นี่เรียกว่ากิเลสฆ่า ทุบตีเราให้ท้อถอยอ่อนแอ เหล่านี้ล้วนเป็นอุบายของฝ่ายต่ำที่เราไม่สามารถทราบมันได้เลย จงพากันทราบไปตามที่อธิบายมานี้ นี่เป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวลไม่ใช่เรื่องของธรรม นี่แลกลอุบายของเพชรฆาตฆ่าคนฆ่าพระเจ้าฆ่าคนให้ตายเกลื่อน ล้นเสียล้นหมอน ล้นที่นอนหมอนมุ้ง รวากับขนชูงหน้าโรงเลื่อยจักร

เรื่องของธรรมนั้นมีแต่ความมุ่งมั่น ที่จะถอดถอนพาดฟันฟันแทงแทงกับกิเลสไม่ว่าวันว่าคืนว่าปีว่าเดือน ไม่ว่าอริยาบถใด ไม่คำนึงถึงกาลเวลาอริยาบถหรือสถานที่ต่างๆ เพราะกิเลสอันแท้จริงนั้นอยู่ภายในใจ ไม่อยู่กับเวลา ไม่อยู่กับสิ่งใด การพิจารณา การประพฤติปฏิบัติ จึงต้องใช้อุบายวิธีให้ทันกับกิเลสดังที่กล่าวมานี้ นั้นจะมีทางไปได้โดยลำดับไม่อัศจรรย์

ความทุกข์ความลำบากใครก็ยอมรับกันทั้งโลกอยู่แล้ว ไม่ว่าจะงานใดก็ต้องมีทุกข์มากน้อยตามความหนักเบาของงาน นี่งานการถอดถอนกิเลสอาสวะซึ่งฝังจมอยู่ภายในจิตมากก็กับนับไม่ถ้วน จะให้ถอดถอนง่ายๆ เหมือนถอดถอนเส้นหญ้าได้อย่างไร แม้แต่ถอดถอนเส้นหญ้าก็ยังต้องเจ็บปวดหัวแม่มือ แต่ต้องถอดถอนตามความจำเป็น

ไม่เช่นนั้นจะทำให้สถานที่อยู่อาศัยรกเป็นดงเสือไปหมด หัวหนามคือกิเลสมันไม่เหมือนหัวหญ้าเส้นหญ้า มันฝังลงในหัวหัวใจมาเป็นเวลานานแล้ว ทำไมจะถอดถอนไม่ยาก ก็ต้องยากเป็นธรรมดา

เพราะฉะนั้นนักปฏิบัติจึงไม่ควรเอาเวลาลำเวลา เอาความทุกข์ความลำบากดั่งที่กล่าวมาแล้วนี้มาเป็นอุบายหาทางออกตัวอันเป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวล จะหาทางก้าวเดินไม่ได้ ให้สับยาลงที่จิต ทุกข์หรือไม่ทุกข์ไม่ต้องสนใจ เช่นเดียวกับนักมวยที่เขาต่อยกันบนเวที เขาไม่คำนึงถึงความเจ็บปวดแสบร้อนในขณะที่ชกต่อยกัน นอกจากมันทนไม่ไหว หกล้มล้มกราบหรือถูกน็อกลงไปเท่านั้น ในขณะที่เขาชกต่อยกันนั้น ถ้ารายใดคำนึงถึงความเจ็บปวดแสบร้อนอยู่แล้ว รายนั้นแหละจะต้องแพ้โดยไม่ต้องสงสัย นี่การประพฤติปฏิบัติธรรมก็คือการต่อสู้กับกิเลสบนเวทีคือใจดวงเดียวกัน หากความรู้สึกนึกคิดของเราเป็นไปในทางอ่อนแอ กลัวทุกข์กลัวลำบากอันเป็นฝ่ายของกิเลสต้องการแล้ว เราจะแพ้มันตลอดไปหาวันชนะไม่ได้

อย่างไรก็ต้องให้ถือหลัก พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เข้ามาฝังใจไว้เสมอ พุทธะท่านดำเนินอย่างไร ท่านสะดวกสบายไหม หรือท่านทุกข์มากน้อยเพียงไร พระสงฆ์สาวกแต่ละองค์ๆ นั้นท่านได้รับความลำบากมากน้อยเพียงไรท่านจึงได้บรรลุธรรม และสิ่งที่ทำความลำบากแก่ท่านคืออะไร ก็คือกิเลสประเภทเดียวกันนี้ กับที่ฝังใจพวกเราลึกขนาดไหนฝังใจท่านก็ลึกขนาดนั้น การถอดถอนสิ่งที่ลึกขนาดเดียวกัน จะทำให้มีความสะดวกสบายไปเสียแต่เราคนเดียวมันมันไปไม่ได้ นี่ก็เสียให้กลมาขาของกิเลสอีก ฉะนั้นจึงไม่ต้องตั้งอันใดที่จะเป็นช่องทางของกิเลสสอดแทรกได้ ให้พยายามระมัดระวังรักษาอยู่เสมอ จึงชื่อว่าเป็นผู้เรียน เป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อให้ทันกับกลของมัน จะแก้กันได้โดยไม่ต้องสงสัย

เวลานั่งสมาธิก็ดี เวลาเดินจงกรมก็ดี หรืออยู่ในอิริยาบถใดก็ดี ให้พึงทราบว่ กิเลสนั้นมีอยู่ทุกอากัปภิกิริยา ทุกกาลสถานที่ ทุกอิริยาบถ และเป็นข้าศึกต่อเราอยู่ตลอดเวลา การประกอบความเพียรในท่าต่างๆ จึงต้องเป็นผู้มีสติอันเป็นท่าต่อสู้อยู่เสมอ เรื่องสติเป็นสิ่งสำคัญมากทีเดียว จงฝึกอบรมจนกลายเป็นสัมปชัญญะ เพราะการฝึกสติ การตั้งสติสืบต่อกัน ให้มีท่าต่อสู้อยู่เสมอ อย่าเป็นลักษณะเหม่อๆ มองๆ เลินเล่อเผลอตัวเผลอโกลโกลหาสติตั้งไม่ได้ เหมือนคนไม่มีจิตมีใจ ทั้งที่มีจิตใจและประกอบความเพียรอยู่

ธรรมเป็นของประเสริฐเลิศโลกอย่างแท้จริง ไม่มีสมมุติใดในโลกทั้งสามนี้จะเสมอเหมือนธรรมนี้ได้ จึงยกให้ว่าเป็นโลกุตระธรรม แปลเอาความว่า ธรรมเหนือโลก

ความประเสริฐก็เหนือโลก ความสุขก็เหนือโลก ความอัครรรยาก็เหนือโลก ขึ้นชื่อว่าความดีแล้วเหนือโลกทุกอย่าง จึงเรียกว่าธรรม

กิเลสทุกประเภทเป็นสิ่งที่ต่ำและเป็นข้าศึกต่อธรรมและต่อจิตใจ ตามประเภทตามขนาดของมัน ให้พากันทราบไว้เสมอ รวมลงแล้วว่าเป็นตัวภัยต่อจิตใจและเป็นตัวภัยต่อธรรม ผู้บำเพ็ญธรรมก็คือผู้แก้ผู้ถอดถอน ผู้ต่อสู้กับกิเลส จึงต้องมีความเข้มแข็ง บึกบึน จะท้อแท้อ่อนแอไม่ได้ เพราะความท้อแท้อ่อนแอไม่ใช่ทางเดินของธรรม แต่เป็นทางเดินของกิเลสมาเป็นเวลานานแล้ว นิสัยของสัตว์โลกมีเราเป็นสำคัญแต่ละรายๆ ที่อยู่ใต้อำนาจของมัน จึงมักเดินตามกลอุบายของมันเพื่อต่อสู้ธรรม ลบล้างธรรมอยู่เสมอ โดยเจ้าตัวไม่รู้ว่าเส้นทางของกิเลสเอาเราเป็นเครื่องมือต่อสู้กับธรรม ทั้งที่ภูมิใจว่าตัวบำเพ็ญธรรม ความแยบยลของกิเลสมีหลายชนิดไม่อาจพรรณนา เช่น ความอ่อนแอ ความขี้เกียจบำเพ็ญภาวนา ความไม่เอาไหน เหล่านี้ล้วนแต่กลอุบายอันแยบยลของกิเลสทั้งหมด จงพากันทราบไว้ จะไม่หลงกลของมันไปนาน

ถ้าอยากเห็นธรรมประเสริฐดังที่พระพุทธเจ้าทรงรู้งเห็น และสาวกทั้งหลายท่านรู้ท่านเห็นและได้นำธรรมนั้นมาสั่งสอนพวกเรา จงพยายามตัดดวงแต่บัดนี้ด้วยความเข้มข้นทางความเพียร คำว่าประเสริฐๆ นั้นท่านประเสริฐเพราะธรรม ไม่ใช่ชาติใช้ชั้นวรรณะประเสริฐ ไม่ใช่จิตที่เต็มไปด้วยกิเลสนี้ประเสริฐ แต่เป็นจิตที่หลุดพ้นแล้วจากกิเลสอาสวะ ซึ่งเป็นสิ่งสกปรกโสภณทั้งหลายหาคุณค่าไม่ได้นี้ต่างหาก จึงเป็นผู้วิเศษขึ้นมา เป็นผู้ประเสริฐขึ้นมา เป็นใจประเสริฐขึ้นมา

หากจะเทียบเรื่องจิตที่หลุดพ้นไปแล้ว กับจิตที่ถูกจองจำอยู่ในเรือนจำคือวัฏจักร เฉพาะอย่างยิ่งจิตถูกจองจำอยู่ตลอดเวลา ด้วยอำนาจของกิเลสตัณหาประเภทต่างๆ นี้ก็ไม่ผิดอะไรกับนักโทษในเรือนจำ นักโทษเหล่านั้นไม่ว่าจะมาจากชาติชั้นวรรณะใดหรือคตฺตีใด ลหุโทษ ครุโทษก็ตาม เมื่อก้าวเข้าไปสู่ความเป็นนักโทษแล้วย่อมเป็นนักโทษด้วยกันหมด ไม่มีใครมีเกียรติ และต้องอยู่ใต้อำนาจของผู้คุมเสมอ นายหัวหน้านายคุมนักโทษยังมี หมดอิสระแล้วเมื่อก้าวเข้าไปสู่เรือนจำ ต้องอยู่ในบังคับบัญชาของนายคุมนักโทษทั้งนั้น การอยู่การกินการหลับการนอน การเคลื่อนไหวไปมา การขบการถ่าย อยู่ในความจ้องมองอยู่ในความบังคับบัญชาของนายคุมนักโทษตลอด เมื่อหาอิสระไม่ได้แล้ว นักโทษจะหาความสุขความสบายมาจากที่ไหนในเรือนจำนั้น จำต้องทนเสวยวิบากกรรมที่ตนทำตลอดไปจนกว่าจะสิ้นโทษ บางรายก็โทษตลอดชีวิตและตายในเรือนจำนั้น เหล่านี้เป็นสิ่งพึงปรารถนาแล้วหรือ พิจารณาซิ

จิตใจที่ถูกจองจำอยู่ด้วยอำนาจของกิเลสอาสวะประเภทต่างๆ ก็เป็นเช่นนั้น ไม่ว่าจิตใจจะเคลื่อนไหวไปมา คิดปรุงในเรื่องใดก็ตาม จิตต้องอยู่ในความบังคับบัญชา

อยู่ในความฉลาดของกิเลสพาให้เป็นไปทั้งนั้น แล้วจิตจะหาอิสระมาจากอะไรที่ไหน ทั้งๆ ที่รู้ๆ แต่มองหาตัวผู้รู้ จุดผู้รู้จริงๆ ไม่เจอ เพราะถูกหุ้มห่อปิดบังด้วยสิ่งมืดดำทั้งหลายที่มีอำนาจเหนือจิต จิตหาอิสระไม่ได้จะมีคุณค่าอะไร ย่อมไม่ผิดอะไรกับนักโทษในเรือนจำ นี่แสดงข้อเทียบเคียงระหว่างนักโทษในเรือนจำกับจิตที่เป็นนักโทษในวัฏจักร

นี่เทียบเรื่องธรรมอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าประทานไว้ ซึ่งจะสัมผัสจะรับทราบที่ใจของผู้ปฏิบัติธรรม ว่าความประเสริฐของธรรมกับความหมดอิสระทางจิตใจ เพราะอำนาจของกิเลสบังคับบัญชาต่างกันอย่างไร จิตที่ถูกกิเลสบังคับบัญชาอยู่ตลอดเวลาหรือจิตหนาแน่นไปด้วยกิเลสตัณหาอาสวะประเภทต่างๆ นั้น ย่อมไม่ผิดอะไรกับนักโทษในเรือนจำซึ่งหาความสุขกายสบายใจไม่ได้ แต่นักโทษในเรือนจำยังมีเวลาพ้นจากโทษไปได้ สำหรับนักโทษในวัฏจักรวัฏจักรหาเวลาเวลาไม่ได้ ถ้าไม่ปลดปล่อยตนเองด้วย อุตตา หิ อุตตโน นาโถ ช่วยตัวเองด้วยวิธีการต่างๆ ในทางความพากเพียร โดยนำอุบายจากครูจากอาจารย์ที่แนะนำพร่ำสอนโดยถูกต้องแล้ว เข้าไปเป็นกำลังใจ และเป็นเครื่องดำเนินถอดถอนกิเลสไม่หยุดหย่อน สิ่งที่ปิดบังทั้งหลายนี้ก็ค่อยหมดไป จางไป เพราะอำนาจแห่งธรรมซึ่งเป็นธรรมชาติที่สะอาดชะล้างอยู่โดยสม่ำเสมอ จิตใจก็จะฉายแสงออกมา เช่น ฉายออกมาในทางสมาธิให้เป็นความสงบเย็นใจเป็นขั้นๆ ของสมาธิ และฉายแสงออกมาเป็นแนวของปัญญาตามขั้นของปัญญาโดยลำดับ จิตใจเริ่มฉายความสว่างไสว ฉายความแปลกประหลาดขึ้นมาไม่หยุดหย่อนเพราะอำนาจแห่งความเพียร กิเลสที่หุ้มห่อจิตใจก็ค่อยจางออกไปเพราะถูกชะล้างด้วยความเพียร

จิตเริ่มฉายแสงตั้งแต่ขั้นสมาธิ สมาธิจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการบำเพ็ญ ด้วยการประกอบภาวนา จึงจะเป็นสมาธิขึ้นมาได้ จะเป็นปัญญาขึ้นมาได้ก็เพราะการพิจารณาคิดค้นในแง่ต่าง ๆ เกี่ยวกับร่างกาย เฉพาะอย่างยิ่งร่างกายของเราคือกองรูปของเรา พิจารณาแยกแยะเป็นสัดเป็นส่วนตามความจริงของมัน จะแยกไปทางอสุภะอสุภังก็ได้ แยกไปทางปฏิกุสโสโครกไม่ผิด พอพิจารณากายละเอียดลงไปก็แยกเป็นไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ส่วนหยาบก็แยกเป็นอสุภะอสุภังปฏิกุสโสโครกไปก่อน นี่คืออุบายของปัญญาเคลื่อนตัวเคลื่อนอย่างนี้ ถ้าไม่นำคิดไม่พาคิดปัญญาจะไม่คิด ปัญญาจะไม่เกิด แม้สมาธิจะละเอียดแนบแน่นขนาดไหนก็เป็นสมาธิอยู่นั้นแล สมาธิจะไม่แปรสภาพเป็นปัญญาได้เลย ถ้าพิจารณาโดยทางปัญญาดังกล่าวแล้วจึงจะเกิดปัญญาขึ้นมาได้

เพียงสมาธิมีความสงบแล้วปัญญาจะเกิดเองนั้น อย่าเข้าใจผิดไป นี่เป็นความคาดความเดาของการเรียนตำรับตำรามานาน ไม่ได้สัมผัสสมาธิอย่างแท้จริงด้วย

ภาคปฏิบัติโดยทางจิตตภาวนาจึงต้องพูดเช่นนั้น ถ้าได้เข้าสู่แนวรบคือภาคปฏิบัติจิตตภาวนาต้องประสบเหตุการณ์ต่างๆ ภายในจิตโดยไม่ต้องสงสัย เช่น สมาธิเกิดเพราะเหตุผลกลไकोอะไร ผู้มีจิตเป็นสมาธิไม่สงสัยการกระทำของตน และปัญญาเกิดเพราะเหตุใด ผู้ปฏิบัติด้านปัญญาเท่านั้นจะเป็นผู้ทราบความจริงอันนี้ ไม่พิจารณาปัญญาอยู่เฉยๆ จะเกิดขึ้นไม่ได้ อยู่ในสมาธิอยู่ที่ปักที่เดือนอยู่จนกระทั่งวันตาย จิตก็เป็นสมาธิอยู่เช่นนั้นจะไม่เกิดปัญญาได้เลย ถ้าไม่นำออกพินิจพิจารณาด้วยอุบายของปัญญาไปก่อน

ในขั้นเริ่มแรกเจ้าของต้องจุดต้องลากออกไปพินิจพิจารณา เพราะจิตติดความสงบ ถ้าพูดถึงเรื่องความสงบผู้ปฏิบัติส่วนมากมักจะติด เพราะจิตหาความสงบสุขอยู่แล้ว เพียงขั้นแห่งความสงบจิตก็คิดว่าเป็นสุขพอตัวสำหรับจิตในขั้นนี้ จึงต้องหลงติดในสมาธิ ไม่คิดว่าความสุขจะมีละเอียดยิ่งกว่านี้ไป หรือไม่สนใจคิดว่าความสุขที่ยิ่งกว่านี้ยังมี เพราะฉะนั้นจิตจึงติดสมาธิไม่สนใจพิจารณาทางด้านปัญญา

หากคนที่มีสมาธิแล้วปัญญาจะเกิดขึ้นเองนั้น จะไม่มีใครติดสมาธิในโลกนี้ จะหมუნตัวทางด้านปัญญาไปเอง แต่เมื่อจิตยังไม่ถึงขั้นหมუნตัวจะไม่หมუნ ยังไม่ถึงขั้นเกิดเองโดยอัตโนมัติ ปัญญาจะไม่เกิด จะต้องได้ใช้ความพินิจพิจารณาภาคิตพาอ่าน ไตร่ตรองไปเสียก่อน จนกระทั่งอุบายต่างๆ ปรากฏขึ้นมาเห็นผลขึ้นมา แล้วจึงเป็นเครื่องสนับสนุนให้มีกำลังใจ เพราะได้เห็นผลของปัญญาที่พิจารณาแยกแยะสิ่งใดก็ตามอย่างชัดเจน ปล่อยวางได้เป็นลำดับลำดับ จากนั้นก็เห็นผลเห็นคุณค่าของปัญญา แม้ปัญญาก็พอใจที่จะพินิจพิจารณา โดยไม่ต้องถูกบังคับตั้งแต่ก่อน จนถึงขั้นปัญญาอัตโนมัติ ต้องไปจากเบื้องต้นนี้เสียก่อน ในเบื้องต้นเป็นสำคัญ ปัญญาจะเกิดต้องเกิดด้วยการพาพินิจพิจารณาในขั้นเริ่มแรก

ขั้นต่อไปเมื่อปัญญาได้เห็นผลของตนที่พิจารณาแล้ว ปัญญาที่ค่อยก้าวไปเอง ถึงจะเชื่องช้าก็พยายามตะเกียกตะกาย เมื่อถึงขั้นปัญญาอัตโนมัติ คือปัญญาที่คล่องตัวแล้วนั้น ไม่มีกาล ไม่มีสถานที่ ไม่มีอิริยาบถ แต่ปรากฏหมუნตัวเป็นเกลียวอยู่กับงาน ได้แก่การฟาดฟันหั่นแหลกกับกิเลส แยกแยะอาการต่างๆ ของธาตุของขันธที่มีกิเลส สอดแทรกอยู่ทุกแห่งทุกมุมในร่างกายและกองนามธรรม คือเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่กิเลสจับจองไว้ เพราะฉะนั้นสติปัญญาจึงต้องสอดแทรกไปทุกแห่งทุกมุม นอกจากรูปกายนี้แล้วยังต้องพิจารณาเรื่องทุกข์เรื่องสุข เรื่องเฉยๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เวลาสรุปความลงแล้วก็ไปอยู่ที่สัญญากับสังขาร อาการทั้งสองนี้ละเอียดลอมมาก สุดท้ายก็รวมลงไปสู่จิต เรื่องของปัญญาเป็นดังที่อธิบายมา ขอได้เข้าใจตามนี้

ถ้าเป็นปัญญาขั้นนี้แล้วไม่มีคำว่าขี้เกียจขี้คร้าน ไม่มีคำว่าหนักไปเบาไป มีแต่จะสู้ทำเดียว คือจะเอาให้หลุดให้พ้น จะเอาให้รู้แจ้งเห็นจริงโดยถ่ายเดียว เวล่ำเวลาจึงไม่

มาเกี่ยวข้อง ความเจ็บปวดแสบร้อน ความทุกข์ความทรมานเพราะการประกอบความ
 พากเพียรนี้ไม่ปรากฏในความรู้สึก นอกจากพาดพิงหันแหลกกันอยู่กับกิเลสอาสวะที่
 สอดแทรกอยู่ในธาตุในชั้นธในจิตใจนี้เท่านั้น ถ้าถึงขั้นนี้แล้วโล่ง พุดถึงความโล่งใจแล้ว
 โล่งเพราะเห็นผล สมาธิก็เห็นประจักษ์ ผลของปัญญาก็เห็นประจักษ์ จิตที่ปัญญา
 สำรอกปกอกออกไปโดยลำดับแล้วมีความผ่องใส มีความละเอียดลออเพียงไรก็เห็นได้
 ชัดภายในใจของตน และที่จะก้าวต่อไป จิตยังติดยังพัวพันอยู่กับสิ่งใด กระแสของจิต
 จะบอกอยู่อย่างชัดเจน ปัญญาที่ต้องตามกระแสของจิต กระแสของจิตก็คือกระแสของ
 กิเลสที่เกี่ยวข้องกับจิตนั้นแลไม่ใช่อะไร กิเลสผลักดันออกไปในแง่ใดมุมใด สติปัญญา
 ตามต้อนกันเข้าไปจนกระทั่งรู้ชัดเห็นชัด แล้วปล่อยวางไปเองเป็นลำดับลำดับ

สำหรับพวกเราผู้ปฏิบัติ ส่วนมากมักอยู่ในนิสัยที่เรียกว่า **ทุกข์ ปฏิภา ทนุธา**
ภิญญา ทั้งปฏิบัติลำบาก ทั้งรู้ได้ช้า เราที่ต้องตะเกียกตะกายไปตามกำลังของเรา จะเอา
 ทำนผู้อื่นที่มีความฉลาดแหลมคม ที่มีความเบาบางและรู้รวดเร็วทันใจมาเป็นแบบเป็น
 ฉบับ ให้ทำงานง่าย ๆ รู้ได้เร็ว ๆ อย่างนั้น มันเป็นแบบขี้เกียจขี้คร้าน มันเป็นแบบของกิเลส
 และขัดต่อนิสัยของตนที่กำลังหยาบอยู่ แต่ไปต้องการความสุกก่อนห้าม ไม่ต้องการ
 ความทุกข์เพราะการฝึกฝนอบรมตามความหนาบางของตน คือไม่ยอมรับทุกข์เพราะ
 การฝึกทรมานตน อย่างนั้นไม่ถูกต้องตามธรรมนิสัยของตน อย่าเอานิสัยและแบบทำงานมาใช้
 จงใช้ตามนิสัยเรา ใช้ตามแบบเรา จะเป็นความถูกต้องเหมาะสมและได้ผลเช่นเดียวกับ
 ท่านผู้ปฏิบัติสะดวกและรู้ได้เร็ว

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ไม่นอกเหนือไปจากกายกับใจ เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติอย่าไป
 คิดถึงกาลถึงเวลา อย่าไปคิดถึงสมัยโน้นสมัยนี้ให้เสียเวล่ำเวลา ผิดกับแนวของธรรมที่
 ประกาศสอนไว้ว่ามัชฌิมาปฏิปทา ธรรมนี้แลเป็นศูนย์กลางหรือเป็นธรรมอันเหมาะสม
 ในการปราบปรามกิเลสทุกประเภทอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะกาลโน้นสมัยนี้มันเป็นกิเลส
 ประเภทเดียวกัน ความโลภก็โลภเหมือนกันมาแต่กาลไหน ๆ ความโกรธ ความหลง
 ราคะตัณหา มีฝั่งหัวใจอยู่ด้วยกันทั้งนั้นไม่ว่าสมัยไหน ไม่ได้มีกิเลสตัวใดเปลี่ยนแปลง
 ไปจากนี้พอที่จะเปลี่ยนแปลงธรรมและพอที่ธรรมจะตามไม่ทัน นอกจากเราคว่ำเอา
 ธรรมซึ่งเป็นเครื่องมืออันมาไม่เหมาะสมเพราะความโง่งของตน นั้นเป็นไปไม่ได้ทั้งสมัย
 โน้นและสมัยนี้

ปัญญาจึงเป็นของสำคัญที่จะต้องพิจารณาให้ทันกับกลมายาของกิเลส
 แก้ไขกันไปตามเหตุผลหรือเหตุการณ์นั้น ๆ สมกับปัญญาที่ทันสมัย ศีล สมาธิ ปัญญา
 ไม่เป็นมัชฌิมาจะเป็นอะไร และเหมาะสมอยู่ทุกเวลา ให้กำหนดลงที่นี้ ราคะตัณหา
 ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันไม่มีกาลมีสถานที่ มีจิตเป็นที่อยู่แห่งเดียวเท่านั้น

ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา มันไม่เคยแก่ไม่เคยคร่ำคร่าไม่เคยชราไม่เคยตาย อะไรจะแก่อะไร จะคร่ำคร่า บรรดาสิ่งที่มันผลิตขึ้นมาเป็นรูปเป็นกาย เป็นหญิงเป็นชาย เป็นสัตว์เป็นบุคคล สิ่งเหล่านี้ตายไปแต่ตัวกิเลสอวิชชาไม่ตาย กิเลสเหล่านั้นไม่ตาย มันจึงต้องผลิตขึ้นมาเรื่อย พาให้เกิดแก่เจ็บตายอยู่ไม่หยุดไม่ถอยเหมือนลูกโซ่ นั้นมันอยู่ที่ไหน มันอยู่ที่จิต มันมีความชราคร่ำคร่าเมื่อไร มันมีกาลโน้นกาลนี้ สมัยโน้นสมัยนี้ที่ไหนไม่มี มันอยู่ที่ใจนี้เรื่อยมาและจะเรื่อยไปถ้าทำลายมันไม่ได้ คำว่ากิเลสจะสิ้นสุดยุติไปตามกาลสถานที่ไม่มี อย่าพากันหวังลม ๆ แล้ง ๆ จะเสียการณ จงห้าหั้นลงที่ใจนี้

การแกกิเลสจึงแก้ให้ทันเหตุทันผล ให้ทันความเป็นจริงของมันว่าอยู่ที่จิตนี้ คำว่าจิตก็คือความรู้ กิเลสก็คือผู้แทรกอยู่กับความรู้นั้น บงการความรู้ให้เป็นไปในแง่ต่างๆ ท่านเรียกว่ากิเลส กิเลสมันติดมันพันอะไร ในสกลกายนี้เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด เหตุใดกิเลสจะไม่จับจองและเป็นเจ้าของ แข้งขาตีนมือ อวัยวะผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก ทุกส่วนในร่างกายนี้มันถือว่าเป็นเราเป็นของเราทั้งนั้นกิเลส มันจับจองถึงขนาดนั้นเรายังไม่รู้ที่อยู่หรือว่ากิเลสเป็นเจ้าของ กิเลสเป็นผู้ผลิตขึ้นมาเป็นรูปเป็นกาย จึงเรียกว่าวิภวจักร มันผลิตขึ้นมาอะไรมันก็ถือว่าเป็นของมัน เพราะมันเป็นผู้ผลิตขึ้นมา

การพิจารณาจึงต้องพิจารณาตามความแทรกของมัน ตามความยึดของมัน กว้างแคบเล็กตื่นขนาดไหนต้องพิจารณาให้ชัดเจนในร่างกายนี้ซึ่งเป็นส่วนหยาบ จากนั้นก็แทรกเข้าไปในเวทนา เฉพาะอย่างยิ่งทุกขเวทนาเป็นสิ่งที่เด่นมาก สัญญา สังขาร วิญญาณ มีแต่กิเลสเอาเป็นเครื่องมือทั้งนั้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือของกิเลสอยู่แล้ว การพิจารณาจึงต้องแก้ความจอมปลอมของกิเลสประเภทต่างๆ ซึ่งปกปิดเอาไว้ จึงมีแต่ความจอมปลอม

การแก้ต้องแก้ด้วยธรรมของจริง เช่น กิเลสว่าสวยงาม ธรรมว่ามันสวยงามที่ไหน ร่างกายของคนของสัตว์ทั้งโลกนี้เต็มไปด้วยอสุภะอสุภัง เนื้อ หนัง เอ็น กระดูก เป็นของสวยของงามเมื่อไร กองปฏิกุศลโสโครกทั้งนั้น อาหารใหม่ อาหารเก่า มีทั้งสัตว์ทั้งบุคคล ทั้งหญิงทั้งชาย เอาความสวยงามนำดูมาจากไหน ความจริงเห็นอยู่อย่างเด่นๆ ชัดๆ นี้ ทั้งชะทั้งล้างทุกวี่ทุกวัน ถึงขนาดนั้นยังส่งกลิ่นความปฏิกุศลโสโครกออกมา อวัยวะบางส่วนแม้จุมกไม่ได้กลิ่นแต่ตาก็บอก ใจก็รู้เมื่อใช้ปัญญา จะอยู่สักขนาดไหนก็ปิดปัญญาไม่ได้ ต้องแทงทะลุจนได้

จิตบอดมันก็ไม่รู้ ถ้าจิตไม่บอดใช้ปัญญาพิจารณา มันจะหนีไปไหน กลิ่นนี้มาจากไหน มันมาจากเนื้อจากกายเราเนี่ยและมาจากไหน ตามลงไป ตาก็เห็นอยู่ชัดๆ ถ้าไม่บอดตาใจเสียอย่างเดียว ความจอมปลอมนี้จะมาลอบหน้าคาลำจุมกหรือปิดตาเราได้

อย่างไร ปัญญาสอดส่องเข้าไปตรงไหนมันกระจายไปด้วยความจริงนั้นๆ เพราะความจริงมีเต็มตัวอยู่แล้ว เป็นแต่เพียงปัญญาไม่เกิดจึงไม่มองเห็นความจริง และยอมให้กิเลสตัวจอมปลอมเสกสรรปั้นยอและจุดลากไป

เอ้า พูดถึงเรื่องอนิจจัง มันแปรอยู่หมดทุกอาการ เราย่าว่าแต่ส่วนร่างกายนี้เลย แม้ขันธสี่ คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ตัวอนิจจัง ทุกข์ อนตตา เหมือนกันหมด เอาอะไรมาจริงจังยังยืนเป็นตัวเป็นตน เราเชื่อกิเลสเชื่ออะไรถ้าไม่เชื่อของปลอม แล้วจะได้อะไรจริงมาจากไหน จึงต้องใช้ปัญญาสอดแทรกกันเข้าไป สวมรอยกันเข้าไป กิเลสมันปกปิดไว้ก่อนแล้ว สติปัญญาแทรกมาทีหลังแทรกตามกันเข้าไป ให้เห็นชัดเจนทุกอาการของร่างกาย จนกระทั่งหายสงสัยแล้วปล่อยวางกันเอง ใครจะไปแบกไปหามด้วยอุปาทานอยู่ได้ เพราะรู้แล้วก็ถอดถอนตัวเองออกมาเป็นตัวของตัวเองในส่วนหนึ่งแล้ว นี่คือการพิจารณา แล้วแต่เราจะแยกให้เป็นอุปายสติปัญญาของตัวเอง ครูอาจารย์เป็นเพียงหยิบยื่นให้ ถ้าเป็นไม้ก็ทั้งต้น ให้เรานำไปแยกแยะจาะระไนเอาเอง

การที่เราจาะระไน พินิจพิจารณาเอาเอง โดยอาศัยอุปายจากครูบาอาจารย์ไปเป็นต้นท่อน นั้นแลเป็นสมบัติของเราโดยแท้ จะนำไปแก้อกิเลสตัวใดได้หมดไม่มีที่สิ้นสุด เพราะปัญญาแตกแขนงขึ้นจากเราเป็นผู้ผลิตขึ้นมาเอง นี่เป็นทางเดินของผู้ปฏิบัติ เป็นสมบัติของเราโดยตรง ให้พากันคิดให้พากันพิจารณาอย่าอยู่เฉยๆ ความขี้เกียจขี้คร้านนั้นละคือตัวกิเลสมันนอนจม ความท้อแท้อ่อนแอเหลวไหลเป็นเรื่องของกิเลสทั้งนั้น นั่งทับนอนทับกลิ้งเกลือกไปมากันอยู่ยี้ ล้วนแต่เคละเคล้าอยู่กับกิเลสทั้งมวล ธรรมจึงหาที่แทรกไม่ได้ แล้วจะเห็นของวิเศษวิโสมาจากไหน

คำว่า วิเศษๆ ก็ได้ยินแต่ชื่อ อ่านในคัมภีร์จนหมดทุกคัมภีร์ก็มีแต่ชื่อของอรุณของธรรม ของบาปของบุญ ของกิเลสตัณหาอาสวะ ของมรรคผลนิพพาน แต่ไม่มีกิเลสตัณหาอาสวะ นรก สวรรค์ มรรคผลนิพพาน อันแท้จริงอยู่ในคัมภีร์นั้นเลย เพราะตัวจริงไม่ได้มีอยู่ในนั้น อยู่กับหัวใจของเรากับตัวของเราต่างหาก คำว่าบาปได้แก่อะไร กิเลสๆ ประเภทต่างๆ ได้แก่อะไร อยู่ที่ไหน ก็อยู่ที่ใจนี้ จึงต้องแก้เข้ามาที่ใจให้เห็นตัวจริงที่ใจนี้

พระพุทธเจ้าท่านสอนเข้ามาที่ใจ ไม่ได้สอนออกไปหาคัมภีร์ คัมภีร์ที่ใหญ่ที่สุดได้แก่เบญจขันธ์อันนี้ สัจธรรมทั้งสี่ก็อยู่ที่นี้ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ก็อยู่ที่นี้ สติปัญญาฐานสี่ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม ก็อยู่ที่นี้ สถานที่พิจารณาก็อยู่ที่นี้ทั้งหมด เพราะกิเลสเป็นผู้ปกปิดผู้บั่นผู้ยึดผู้ถือ ผู้ผลิตขึ้นมาอยู่ที่นี้ ตัวมันผลิตขึ้นมาคือร่างกายและขันธสี่ของเรา หรือขันธทั้งห้ามันผลิตขึ้นมาอยู่ที่เรา เพราะฉะนั้นอริยสัจจึงอยู่ที่นี้ สนามรบจึงอยู่ที่นี้ เอามรรคได้แก่อสติปัญญาพาดฟันหั่นแหลกกันลงที่นี้ คำว่ากิเลสสมุทัยนั้นก็จจะจาง

ไปๆ ความดับทุกข์ก็ดับไปโดยลำดับ ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะอำนาจของสมุทัยก็ดับไป เพราะสมุทัยดับไปด้วยมรรคมีสติปัญญาเป็นสำคัญ สิ่งเหล่านี้มีอยู่ที่นี้ไม่อยู่ที่อื่น ให้พิจารณาให้ติดตามที่อธิบายมานี้ จะไม่ผิดสังขาร ไม่ผิดสติปัญญาฐานสี่ จะเจอกิเลสบาปบุญ มรรคผลนิพพานกันที่กายที่ใจดวงนี้ไม่สงสัย

เราอยากพบอยากเห็นอยากได้ยินเพื่อนฝูงที่ประพฤติปฏิบัติธรรม มาเล่าเรื่องจิตตภาวนาให้ฟังว่าได้รู้อย่างนั้นได้เห็นอย่างนี้ สมกับธรรมเป็นเครื่องประกาศความจริงทำหายเราอยู่ กระเทือนโลกธาตุมาเป็นเวลานาน ทำไมจึงไม่กระเทือนจิตเราบ้าง เราเป็นผู้ปฏิบัติธรรมแท้ๆ ทำไมธรรมที่กล่าวเหล่านี้จึงไม่กระเทือนจิตของเรา เช่น สมาธิธรรมเป็นขั้นๆ ของสมาธิ ปัญญาธรรมเป็นขั้นๆ ของปัญญา ตลอดถึงมรรคผลนิพพาน วิมุตติหลุดพ้น ทำไมจึงไม่สัมผัสสัมพันธ์จิตของเรา เพราะธรรมเหล่านี้อยู่ที่จิตแท้ๆ ทำไมจึงไม่ปรากฏ พวกกันหูหนวกตาบอดไปไหนกันหมด จึงไม่ดูไม่ฟัง ไม่พิจารณาธรรมที่กวางอยู่ในภายในใจดวงรู้ๆ อยู่บ้าง เป็นยังงใจจิตดวงนี้จึงไม่มีสติไม่มีปัญญาที่จะชูดค้นธรรมของจริง ที่ประกาศกวางอยู่ทั่วสรรพางค์ร่างกาย และกระเทือนทั่วทั้งโลกธาตุมาเป็นเวลานาน ทำไมจึงไม่รู้ ทำไมจึงไม่เห็น พิสูจน์ตัวเองให้ดีนักปฏิบัติ ของประเสริฐมีอยู่ที่นี้แท้ๆ เอาชีวิต ให้ฝากกิเลสตัวจอมปลอมนี้ลงไปให้หมด สิ้นจากใจดูซิ จิตดวงนี้จะเป็นอย่างไร วิเศษไม่วิเศษจะรู้กันตรงนี้จะไม่รู้ที่อื่น ๆ

นี่แหละที่ยกขึ้นมาเป็นข้อเทียบเคียง จิตเป็นอิสระเป็นยังงใจ จิตอยู่ใต้อำนาจสิ่งกดขี่บังคับเป็นยังงใจ ให้ได้เห็นทั้งสองอย่าง เวลาอยู่ใต้อำนาจความกดขี่บังคับของกิเลส มีทุกขขนาดไหนในหัวใจของแต่ละคนๆ เฉพาะอย่างยิ่งหัวใจเราผู้ปฏิบัตินี้แล เวลามันคลี่คลายกันออกไปด้วยการประพฤติปฏิบัติของเรา เราก็อทราบ จนกระทั่งทำลายกันหมดไม่มีเหลือบรรดาสิ่งที่เคยเป็นเจ้าอำนาจบังคับหัวใจ มีแต่ธรรมเป็นอำนาจ ธรรมเป็นอำนาจไม่มีการกดขี่บังคับ จึงเรียกว่าธรรม ก็รู้ชัดเห็นชัดหายสงสัย

ที่โลกเขาขอความเป็นธรรมก็เพราะความเป็นธรรมของธรรมนั้นแล ไม่ได้เป็นเหมือนกิเลสอาสวะ ธรรมครองใจมากน้อยมีความสุขความสบายมากน้อยไปตามส่วนของธรรมที่มีในใจ ธรรมครองใจทั้งดวงแล้วนั้นแหละประเสริฐ ใจกับธรรมเป็นอันเดียวกัน ประเสริฐเป็นอันเดียวกัน พ้นแล้วจากการกดขี่บังคับของสมมุติทั้งหมด เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า วิมุตติ ท่านให้ชื่อสมมุติอันหนึ่งขึ้นมา คือหลุดพ้นแล้วจากสมมุติทั้งหมดภายในใจของตัวเอง นั่นละธรรมชาติที่พิเศษอยู่ที่ตรงนั้น ตรงนั้นคืออะไร ก็คือตรงจิตที่กำลังถูกบังคับจากกิเลสตัณหาอาสวะอยู่เวลานี้แล เมื่อหลุดพ้นไปแล้วต้องวิเศษไม่เป็นอื่น

จิตรู้อยู่เวลาพูดได้ยินอยู่ ทราบอยู่อย่างชัดเจน แต่จิตไม่มีอุปายแก้ไขปลดปล่อยธรรมชาติคือจิตนี้ออกมาให้รู้เห็นอย่างชัดเจน เพราะกิเลสฉลาดกว่าใจ จึงต้องผลิตสติปัญญาขึ้นมาให้ทันกับเหตุการณ์ อะไรจะประเสริฐเลิศยิ่งกว่าใจที่หลุดพ้นไปแล้วไม่มีในโลกทั้งสามนี้ อะไรจะทุกข์ยิ่งกว่าคนมีกิเลส นั้นฟังซิ ต้นไม้ใบหญ้ามันไม่มีรู้สึกทุกข์ เพราะไม่มีกิเลสอะไรเข้าไปแทรกมัน แต่จิตผู้รู้ที่มีกิเลสบังคับบัญชาในเรื่องอะไรทุกข์มากน้อยมันรู้ๆ ทุกข์แทบล้มแทบตายหรือทุกข์จนตายมันก็รู้ จิตนี้สำคัญเอาตรงนี้ให้ได้

การภาวนา ถ้านั่งมันโง่งวงสัปหงกงกกันก็เปลี่ยนอิริยาบถลงเดิน หาอุบายพลิกแพลงไปหลายด้านหลายทาง เอาให้จริงให้จังต่อทุกสิ่งทุกอย่างบรรดางานที่ชอบธรรมของตน อย่าลดละความเพียร ความเพียรนั้นแลเป็นทางให้หลุดพ้นจากทุกข์ ความซี้เกียจซี้คร้านอ่อนแอนี้พาเรอล่มจมมาเป็นเวลานานแล้ว มันมีคุณค่าที่ตรงไหนจึงต้องรักต้องชอบและติดอกติดใจเอนักหนา ถ้าเราไม่ติดใจกิเลสเราจะติดใจสิ่งเหล่านี้อะไรกัน ต้องฝืนกัน ถ้าเราเห็นว่ากิเลสเป็นภัย สิ่งเหล่านี้คือเรื่องของกิเลสก็ต้องเป็นภัยต่อเราเหมือนกัน ต้องต่อสู้กันด้วยความขยันหมั่นเพียร ความอดความทน ต้องยกย่อนกัน อย่างนั้นนักปฏิบัติ เพราะกิเลสมันแหลมคมมาก ไม่คิดยกย่อนถอยหน้าถอยหลังพลิกไปพลิกมาร้อยส้นพันนัยไม่ทันกับกิเลส

นี่ปฏิบัติกันมาก็เป็นเวลานาน ทำไมไม่ได้ถ้อยได้ความ ของจริงมีอยู่แท้ๆ ภายในจิตใจ การสอนก็สอนลงจุดที่ถูกต้องไม่ได้ผิดพลาดไปไหน ซึ่งผู้ฟังทั้งหลายจะยึดเอาไปปฏิบัติผิดๆ ถูกๆ เราสอนด้วยความแน่ใจ ความจริงเป็นยังไง ประสบการณ์ทุกอย่างเป็นมาจากด้านปฏิบัติทั้งนั้น ไม่ว่าฝ่ายดีฝ่ายชั่ว ไม่ว่าฝ่ายผิดฝ่ายถูกได้ประสบมาด้วยกัน แล้วนำมาแสดงหมด ผิดก็เป็นครูอันหนึ่ง ถูกก็เป็นครูอันหนึ่งมาโดยลำดับนำมาสอนให้รู้เรื่องราวทั้งนั้นไม่น่าจะสงสัย นอกจากจิตไม่เอาไหนเท่านั้น เราอยากพูดอย่างนี้ เพราะอย่างอื่นก็เคยพูดมามากต่อมากจนไม่มีอะไรจะพูดแล้วเวลานี้ จิตไม่เอาไหนมันถึงไม่ได้เรื่องได้ราว และกุดตัวลงไปโดยลำดับนักปฏิบัติเรา หาผู้ที่ตรงข้อวัตรปฏิบัติอย่างแท้จริง และผู้จะทรงมรรคทรงผลจะไม่มีแล้วเวลานี้จะว่าไป

มีแต่ชื่อกรรมฐานๆ ใครตั้งเขาก็ได้กรรมฐาน ความจริงแห่งกรรมฐาน คือที่รู้ฐานอันสำคัญของคำว่ากรรมฐานนี้นั่นชิมันรู้ได้ยาก กรรมฐานก็แปลว่าที่ตั้งของงานก็บอกอยู่แล้ว กรรม แปลว่า การกระทำ ฐาน ทำลงที่นี้ จะทำลงที่ไหน ที่ตั้งของงานท่านสอนไว้ว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ นั้นแหละงาน ทำลงที่นั่นชื้อถ้าอยากรู้อยากเห็นธรรมอันประเสริฐนะ

ดูให้ดีในร่างกายนี้ ส่วนไหนที่เหมาะสมกับจริตจิตใจของเรา หนึ่งก็ดูให้ดี ข้างนอก เป็นยังไงชะล้างทุกวัน ถ้ามันสะอาดจะได้ชะล้างกันทำไม นี่ก็แสดงว่ามันสกปรกจึงได้ชะล้าง ความสกปรกนี้ออกมาจากไหนถ้าไม่ออกมาจากภายในที่เป็นกองแห่งความปฏิกูลนะ ถ้าภายในพาสะอาดภายนอกก็ต้องสะอาด ที่จะไปทำแปดเปื้อนสุมสุมทำกับสิ่งภายนอกนั้นเราไม่ได้ไปทำ แต่มันแปดเปื้อนมันสกปรกมาจากภายใน จึงต้องได้ชะได้ล้าง ยิ่งเข้าไปภายใน เอ้า เนื้อ เอ็น กระดูก เข้าไปเป็นยังไง กระดูกแต่ละท่อนๆ เป็นที่พึงใจไหม ทั้งข้างนอกข้างใน เอ็นแต่ละเส้นๆ เป็นที่พึงใจไหม กระดูกแต่ละท่อนๆ ทั้งท่อนเล็กท่อนใหญ่เต็มไปด้วยสิ่งปฏิกูลหมดในร่างกาย คือกองกระดูกนี้ มันเป็นที่พึงใจที่ตรงไหน เป็นเราเป็นของเราที่ตรงไหน พิจารณาลงไป ยิ่งลึกเข้าไป ดับ ไต ไข้พุง อาหารใหม่ อาหารเก่าด้วยแล้ว ยิ่งเต็มไปด้วยของปฏิกูลโสโครกทั้งนั้น เป็นเราเป็นของเราที่น่ารักใคร่ชอบใจที่ตรงไหน แยกลงไปชินักปฏิบัติ

การแยกแยะถือเป็นงานเป็นการจริงๆ พิจารณาหลายตลบตบทวน ค่อยๆ เชียชูดค้นกันอยู่ตรงนั้นจนความจริงปรากฏขึ้นมา การค่อยๆ เชียชูดค้นนี้เพื่อหาความจริง ความจริงมีอยู่ในนั้นแท้ๆ ทำไมจึงเชื่อกิเลสแบบหลับหูหลับตา แม้ลืมตาเราก็เห็นอยู่ว่านี่มันเป็นยังไง ทางตาก็ก็นั่งอยู่ซัดๆ ว่ามันเป็นยังไงสกลกายอันนี้ ทำไมจึงต้องไปหลับตาเชื่อมันอยู่ตลอดมาทั้งที่ของจริงมีอยู่ ธรรมของจริงสอนไว้อย่างนี้แท้ๆ เป็นสวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบ ไม่มีผิด จึงเรียกว่าธรรมของจริง ทำไมใจจึงไม่เชื่อของจริง ถ้าเชื่อของจริง พิจารณาหาความจริงดังที่กล่าวมานี้ทำไมจะไม่เห็นความจริง

นี่พูดเรื่องร่างกาย ยังมีชีวิตอยู่นี้มันก็เห็นชัดๆ ว่าเป็นกองปฏิกูล แยกออกแต่ละชิ้นละส่วนมันเป็นที่น่าดูน่าชมเมื่อไร น่ารักใคร่ชอบใจน่ากำหนดยินดีที่ตรงไหน เวลาตายเป็นยังไง มันเนาพะหมดทั้งร่างนี้ สมมุติเรานั่งอยู่นี้ ตายแล้วมันเป็นยังไง กายพองขึ้นมาหมดทั้งตัวเพราะไม่มีเครื่องสืบต่อแล้ว เจ้าตัวการคือจิตผู้รับผิดชอบสมานทุกสิ่งทุกอย่างไว้ภายในร่างกายนี้ได้ถอนตัวออกไปแล้ว ร่างกายก็ไม่ทำงาน เช่นเดียวกับรถยนต์ไม่มีคนขับก็อยู่อย่างนั้น แต่มันไม่เน่ารถยนต์นะ ไม่เนาเหม็นเหมือนร่างมนุษย์และสัตว์ที่ตายแล้ว

แต่ร่างกายนี้พอจิตผู้รับผิดชอบถอนตัวออกไปเท่านั้น ส่วนไหนก็เนาไปพร้อมๆ กันหมด ไม่ว่าข้างบนข้างล่าง ด้านขวาง สถานกลาง ในร่างกายนี้เนาพะ แล้วระเบิดออกมา เปื่อยพังทลายลงไป ไม่มีชิ้นใดติดต่อกันแล้ว ความแน่นเหนียวมันคงไม่มี มีแต่ความเปื่อยพังทลายลงไปโดยลำดับ เนื้อพังลงไป หนังพังลงไป เอ็นพังลงไป เปื่อยลงไป กระดูกขาดจากกันไปเพราะไม่มีสิ่งที่ยึด ขาดลงไปๆ ก็เป็นกองเนื้อ กองหนัง กองกระดูกเต็มไปหมดภายในร่างกาย จากนั้นก็เหลือแต่กองกระดูก เพราะสิ่งเหล่านั้น

มันพุ่งไป กระจายไปเสียก่อน กระจุกเป็นของแข็งกระจายไปที่หลัง ก็กลายเป็นกอง กระจุก ตัวของเราเองนี่มันคือกองกระจุก พิจารณาให้เห็นชัดเจนตามความจริงนี่ซิ เมื่อพิจารณาซ้ำ ๆ ซาก ๆ จนเป็นที่ชัดเจนแล้วมันถอนตัวของมันเอง

อย่าพิจารณาเพียงครั้งหนึ่งครั้งเดียว อย่าถือเป็นแบบโลก ๆ ให้ถือเป็นแบบ ธรรม ธรรมนั้นยังงะเข้าใจไม่หยุดไม่ถอยในการกระทำเพื่อความเข้าใจ ต้องพิจารณา อยู่อย่างนั้น นี่คือธรรม เพียงอธิบายในชั้นหยาบ ๆ นี้ก็พอจะยึดได้แล้ว เพราะเห็นชัด ๆ เต็มตาเต็มใจของเราทุกคน มีอยู่กับทุกคน

ส่วนละเอียดคือนามธรรมนั้น เมื่อผ่านไปแล้วจิตมันหากหมุนจีเข้าไปเอง เวทนา เฉพาะอย่างยิ่งทุกขเวทนาทางกาย เวลาพิจารณาร่างกายทุกส่วนมีความเจ็บปวด แสบร้อนขึ้นมาจากภายในร่างกาย ก็ประสานกันได้ด้วยการพิจารณา พิจารณาเวทนาให้เห็น แจ่มตามความเป็นจริงของมันได้ สัญญามันไปหมายที่ตรงไหนว่าเจ็บว่าปวดว่าเป็นทุกข์ ลำบากลำบาก ปัญญาสอดแทรกเข้าไปได้ จนกระทั่งเห็นเป็นความจริงชัดทั้งกาย ทั้ง เวทนาและทั้งใจ จริงตามขั้นตามภูมิไปก่อน จากนั้นก็พิจารณาเวทนาของจิต

สัญญา เป็นขั้นที่ละเอียดมากนะ มันเี่ยมออกไปเป็นภาพได้อย่างคล่องตัว สังขารยังมีแยะเป็นความปรุงความคิด ยิบแยะเหมือนกับแสงหิ่งห้อย กระจ่อมแยะ แต่สัญญานี้เหมือนกับน้ำซึมน้ำซึม มันซึมออกไปละเอียดมาก สัญญา สังขาร วิญญาณ เพียงรับทราบขณะที่สิ่งภายนอกเข้ามาสัมผัส เช่น เสียงสัมผัสหู ฐึ้นมาในขณะที่เสียง มาสัมผัส เสียงดับ ความรู้ที่แยะขึ้นมานี้ก็ดับไปพร้อมกัน เมื่อสรุปความลงแล้วเป็นเรา เป็นของเราที่ตรงไหน มีแต่อาการอันหนึ่ง ๆ ที่ปรากฏขึ้นภายในตัวแล้วดับไป ๆ พร้อม ๆ กันกับความเกิดขึ้น เป็นเราเป็นของเราที่ตรงไหน

เจ้าตัวการคือจิตนั้นนะ เป็นผู้รู้ แต่ก็มีเจ้าตัวหลงแทรกอยู่ภายในนั้น หลงยึด หลงถือไปหมดทั้ง ๆ ที่รู้ ๆ นั้นแหละ แต่มันรู้เพื่อหลงไม่ใช้รู้เพื่อรู้ มันจึงต้องติดกับสิ่ง ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับตน ความทุกข์ความลำบากมันก็มารวมอยู่ที่จิต ฉะนั้นจึงต้อง แยกต้องแยะให้ตามความจริงทุกสัดทุกส่วน ความยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิดต่าง ๆ หนักยิ่ง กว่าภูเขาทั้งลูกอยู่ภายในร่างกายและจิตใจนี้มันก็หมดไป ๆ จนกระทั่งถอนพรวดออก หมดไม่มีสิ่งใดเหลือภายในจิตเลย นั้นแหละที่นี้ อยู่ที่ไหนก็อยู่ เป็นอิสระเต็มภูมิ ไม่มี กาลไม่มีสถานที่เวลาล่าเวลา ไม่มีที่นั่นที่นี้ว่าจิตจะไปปลงตัวที่ไหน ไปเกิดที่ไหนไปตายที่ ไหน จะไปเฒ่าแก่คร่ำคร่าชราฟันหักฟันถอนที่ไหนไม่มี จะไปนรกหลุมไหนไปสวรรค์ ชั้นใด พรหมโลกชั้นใด แม้ที่สุดนิพพานก็ไม่หมาย ถ้าจิตลงได้จริงเต็มส่วนแล้วหมาย ไปหาอะไร จึงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับบรรดาสสมมุติในแดนโลกธาตุ สำหรับจิตดวงที่บริสุทธิ์เต็ม ตัวแล้วไม่ต้องการอะไรทั้งนั้น จึงไม่คิดให้เสียเวลาล่าเวลา

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔

ทวนกระแสโลก

ทุกๆ ท่านอย่าทำความเคยชินกับเพศในการบวชของตน ว่าบวชก่อนบวชหลัง และสถานที่ที่อยู่ ตลอดครูบาอาจารย์ เพื่อนฝูง กระจายไปกระทั่งจนปัจจัยสี่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เป็นเครื่องแก้กิเลส ความเคยชินเป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด ความเคยชินเป็นเหตุให้นอนใจ หรือพื้นเพแห่งกิเลสก็คือ ความเคยชินนั้นแลเป็นสถานที่แสดงออก เมื่อมีความเคยชินแล้วย่อมนอนใจ ความนอนใจก็คือการปล่อยตัว ปล่อยใจ ปล่อยสติ ปล่อยปัญญา ปล่อยความเพียร และอื่นๆ ที่เป็นความดีงามให้ค่อยๆ ไปด้วยไปตามๆ กัน

ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นเครื่องตัดแปลง แต่งหรือหล่อหลอมมนุษย์ให้เป็นคนดี พระดีได้โดยลำดับ จนกระทั่งถึงขั้นดีเยี่ยม ดังสรณะของพวกเรา ว่า พุทธัง สงฆ์ สรณัง คัจฉามิ นี่คือท่านผู้ตัดแปลงมาเต็มสติกำลังความสามารถ จนกระทั่งสิ่งที่เห็นว่าไม่ดีทั้งหมด ไม่ว่าหยาบ กลาง ละเอียดได้หลุดลอยไปหมด ปรากฏแต่ธรรมชาติที่บริสุทธิ์ที่สุดส่วนล้วนๆ นี่คือองค์สรณะของพวกเรา นี่ละธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอมมนุษย์ให้เป็นคนดีได้ไม่มีประมาณดังกล่าวมา

แม้เราจะไม่สามารถเป็นได้ดังพระพุทธเจ้าและสาวกท่าน แต่ก็ให้อยู่ในเกณฑ์ของลูกศิษย์ที่มีครูหรืออยู่ในขอบเขตแห่งพุทธบริษัท จะเป็นภิกษุก็ดี เป็นสามเณรก็ดี เป็นอุบาสกคือผู้ชายก็ดี เป็นอุบาสิกาคือผู้หญิงก็ดี ซึ่งอยู่ในขอบเขตแห่งความเป็นพุทธบริษัทด้วยกัน ควรเป็นผู้มีกฎระเบียบบังคับตนตามหลักของชาวพุทธที่ดี ไม่ควรปล่อยวางศาสนธรรมอันเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจ กาย วาจาของตน ควรประกอบบำเพ็ญอยู่เสมอ ไม่ว่าจะสึกออกไปเป็นฆราวาสด้วยความจำเป็นที่ทางโลกบังคับ ไม่ว่าผู้อยู่ในเพศของนักบวช ต่างก็อยู่ด้วยความหวังด้วยกันทั้งนั้น พระก็อยู่ด้วยความหวัง พระในครั้งพุทธกาลอยู่ด้วยความหวังพันทุกข์โดยถ่ายเดียวเป็นจำนวนมากต่อมาก

โลกอยู่ด้วยความหวังความสุขความเจริญ ความมีหน้ามีตามียศถาบรรดาศักดิ์ มีบริษัทบริวาร ทรัพย์สินเงินทอง เป็นเครื่องประดับและสนองความหวัง ไม่ใช่อยู่แบบ

หมดหวัง คนหมดหวังหรือคนไม่สมหวัง คือคนทุกข์ ไม่เป็นสิ่งที่โลกปรารถนาอีก โลกอยู่ด้วยความหวัง มนุษย์ทุกคนอยู่ด้วยความหวัง นอกจากคนบ้าเท่านั้นจึงไม่มีความหวังใดๆ นอกจากความเป็นบ้าของตน

เมื่อเป็นเช่นนั้น ความหวังเหล่านี้จะสำเร็จได้ด้วยประการใด ความหวังของพระยอมสำเร็จได้ด้วยข้อปฏิบัติ การระมัดระวังรักษาหรือการสำรวมระวัง ระวังทั้งกายระวังทั้งวาจาที่จะแสดงออกทางความประพฤติและการพูดจาต่างๆ ว่าถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัยหรือไม่

จิตใจเป็นสิ่งสำคัญเป็นแหล่งที่ชั่วและระบายนอกมาทางกาย วาจาให้เคลื่อนไหวต่างๆ ต้องระมัดระวังอยู่เสมอ ด้วยความมีสติเป็นเครื่องรักษา จิตอยู่ในความระมัดระวังโดยสม่ำเสมอทุกอิริยาบถ ไม่กำหนดว่าอยู่ในสถานที่หนึ่งใด ในสังคม นอกสังคม อยู่กับหมู่เพื่อนหรืออยู่คนเดียว ยืนอยู่ เดินอยู่ นั่งอยู่ หรือนอนอยู่ เว้นแต่หลับเท่านั้น เป็นผู้ตั้งหน้าระมัดระวังตนอยู่เสมอ นั่นจะเป็นเครื่องสนองความหวังได้โดยลำดับจนถึงขั้นสมบูรณ์ได้

หากมีแต่ความหวัง การดำเนินไม่มี ความหวังก็เป็นโมฆะไม่เกิดผล การดำเนินคือความสำรวมระวัง การชำระซักฟอกหรือต่อสู้สิ่งที่เป็นข้าศึกต่อธรรม คำว่าเป็นข้าศึกต่อธรรมก็คือเป็นข้าศึกต่อความสงบสุขที่จะพึงได้พึงถึง หรือความสงบสุขที่เคยมีมาแล้วให้เสื่อมเสียไปนั้นแล เรียกว่าข้าศึก และคำว่าข้าศึกนี้ก็ไม่ใช่อะไรอื่นใดแสดงออกมา นอกจากสิ่งที่เคยเป็นข้าศึกของศาสนธรรมได้แก่กิเลสมารเท่านั้น คำว่ามารคือผู้รังแกหรือผู้ทำลาย ก็ไม่เกิดจากไหน เพราะสถานที่ที่เกิดที่อยู่ของมารนั้น ได้แก่จิตเกิดที่จิต อยู่ที่จิต รังควานจิต ทำลายจิต และแสดงท่าต่างๆ ให้จิตต้องเคลื่อนไหวไปตามอำนาจของมัน อันเป็นฝ่ายที่มันต้องการ แต่ไม่ใช่ฝ่ายที่ธรรมต้องการ เป็นสิ่งที่ขัดต่อธรรม ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ถูกต้องต่อธรรม นั้นท่านเรียกว่ามาร กิเลสมารมีอยู่ภายในจิตนี้ ไม่อยู่ในสถานที่อื่นใดแต่ไหนแต่ไรมา

เราอย่าเข้าใจว่ากิเลสมารอยู่ในที่อื่นที่ใดนอกไปจากใจแห่งเดียวเท่านั้น นอกนั้นไม่มีที่อยู่ ไม่มีที่เกิดของกิเลสประเภทต่างๆ และไม่มีที่อยู่ของกิเลสประเภทต่างๆ มีอยู่ที่ใจดวงเดียว เกิดที่ใจดวงเดียว ด้วยเหตุนี้ใจจึงต้องรับภาระหนักแต่ไหนแต่ไรมา การรับภาระของใจนั้นไม่ใช่ใครมาหยาบย่นภาระให้ นอกจากสิ่งที่เป็นมารของธรรมของจิตเท่านั้น ยกภาระท่วมลงที่จิต หนักเบาอย่างน้อยตามกำลังแห่งมารที่แสดงออกแต่ละครั้งๆ ภายในจิต และทับถมภายในจิตให้แสดงผลขึ้นมาเป็นความทุกข์เดือดร้อนต่างๆ การต่อสู้กับสิ่งที่เป็นมารต่อธรรมหรือต่อจิตใจเรานั้น จึงต้องได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่เต็มฐาน

พวกเราที่จำเป็นต้องได้สละออกมาบวช ก็เพราะต้องการโอกาสอันเหมาะสม การงานแกกัเลสจะเป็นไปด้วยความสะดวก ไม่ยุ่งเหยิงวุ่นวายกับภาระต่างๆ ที่โลกเขาทำและเกี่ยวข้องกันอันเป็นเรื่องของกิเลสโดยตรง การสละออกมาสู่ความเป็นนักบวชต้องสละทั้งบ้านทั้งเรือน ญาติมิตรสหาย พ่อแม่พี่น้อง สามีภรรยา ลูกเต้าหลานเหลนสมบัติเงินทองตลอดสิ่งเกี่ยวข้องทั้งหลาย ซึ่งโลกถือว่าเป็นสิ่งมีคุณค่าและถือกันว่าไม่ควรพลัดพรากจากกันและกัน แต่ทางธรรมกับตรงกันข้าม เพราะสิ่งที่โลกเห็นว่าไม่ควรพลัดพรากนั้น เป็นเรื่องของกิเลสมารภายในใจของแต่ละดวงๆ ที่แสดงออกมาอย่างเดียวกัน เพราะเป็นกิเลสประเภทเดียวกัน โลกจะแสดงให้เห็นแตกต่างกันไปไม่ได้

สิ่งที่กิเลสชอบโลกต้องชอบ สิ่งที่กิเลสรักโลกต้องรัก เพราะโลกหมุนไปตามกิเลส เมื่อเป็นเช่นนี้ กิเลสถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าน่ารักใคร่ชอบใจ ไม่ควรที่จะพลัดพรากจากไปเพราะทำให้เกิดทุกข์ โลกทั้งหลายผู้เชื่อกิเลสจึงต้องหมุนไปตามมันไม่ขัดขืน เพราะการฝืนกิเลสย่อมถือว่าเป็นทุกข์ ผู้การปล่อยตัวปล่อยใจไปตามความผลึกไสหรือบังคับของมันไม่ได้ โลกจึงไม่มีจุดหมายปลายทางไม่มีที่จอดแวะ ราวกับขอนซุงที่ถูกพัดผันให้ไหลไปตามน้ำนั่นแล คำว่าโลกจึงหาขอบเขตหลักเกณฑ์ไม่ได้ จิตใจเลื่อนลอยหาที่ยึดที่เกาะไม่ได้เรื่อยมาและจะเรื่อยไป ถ้าไม่มีธรรมเป็นที่ยึดที่เกาะเสียแต่เวลาที่ยังมีชีวิตอยู่นี้ แม้จะฝืนกิเลสก็ยอมทนเอาเพราะอยากดีมีความสุข มีจุดมีหมาย

ดังพระพุทธเจ้าเสด็จออกทรงผนวช โลกไม่เห็นมีใครว่าดีเลย ไม่มีใครชอบและไม่มีใครสละในระยะนั้น ทั้งนี้ก็เพราะเรื่องของธรรม กิเลสไม่ชอบไม่ชม เพราะกิเลสที่มีอยู่ทุกหัวใจคนเป็นประเภทเดียวกัน จึงไม่ชอบไม่ชมด้วยกัน มีเฉพาะพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวเสด็จออกด้วยความเสียสละอย่างยิ่ง จะเรียกว่าแหวกแนวแห่งความยอมรับของโลกก็ได้ แต่เป็นการที่แหวกแนวกิเลส ฟาดฟันหักแหลกกับกิเลสตัวหึ่งหวงออกไป ตัดพระทัยจากความรักความชอบใจ ความสงวน อำนางวาสนาทุกด้านทุกทาง จากความเป็นกษัตริย์ อันเป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด เข้าสู่แดนแห่งธรรม คือ การทรงผนวช และตั้งแต่บัดนั้นก็ตั้งกองทัพอธรรมคือการเสียสละภายในพระทัยต่อสู้กับกิเลส ซึ่งแม้จะสละได้แล้วทางกาย แต่ทางพระทัยยังต้องห่วงใยเป็นธรรมดา เพราะกิเลสไม่เคยบวช ไม่เคยตัดตัวเองฆ่าตัวเองให้ผู้อื่นผู้ใดได้หัวเราะเยาะ นอกจากจะทำการรักษาเพื่อสงวนตัวไว้อย่างเหนียวแน่นมั่นคง ไม่ยอมให้ผู้ใดมาลบลายได้เท่านั้น

ด้วยเหตุนี้เมื่อพระองค์เสด็จออกทรงผนวช กิเลสจึงไม่ยอมบวชด้วย กิเลสจึงสร้างพลังขึ้นมาขัดขวาง ทำให้เกิดความห่วงใยในสิ่งที่โลกทั้งหลายห่วงใยและรักชอบกัน นี่ก็เป็นมหันตทุกข์อันหนึ่ง ขณะที่ทรงผนวชและต่อสู้กับสิ่งเหล่านี้ถึงขั้นสลบไสลดังที่เราพบเห็นในตำรับตำรา เฉพาะอย่างยิ่งพุทธประวัติของพระองค์เอง

สิ่งใดที่โลกเห็นว่าดี ธรรมต้องทวนกระแส และสิ่งใดที่ธรรมเห็นว่าดี โลกต้องทวนกระแส เห็นว่าไม่ดี สิ่งใดที่ควรทำของธรรม โลกเห็นว่าไม่ควรทำ คำว่าโลกก็หมายถึงกิเลสซึ่งเดินสวนทางกับธรรม และเป็นข้าศึกต่อธรรมตลอดมานั้นแล จึงเป็นของยากของลำบากในการต่อสู้กับกิเลสทุกประเภท ไม่ว่าประเภทใดๆ ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้ว ต้องเหนียวแน่นมั่นคงมาก ไม่มีใครจะฝ่าฝืนหรือตัดฟันให้ขาดไปได้อย่างง่ายดายเลย

การต่อสู้อย่างหนักถึงขนาดนั้นพระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสรู้ เมื่อกิเลสมารหมดเรียบราบจากพระทัยแล้ว ความประเสริฐของจิตของธรรมซึ่งกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจึงปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัด แล้วนำธรรมนั้นประกาศสอนโลกเรื่อยมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ที่โลกเขาไม่ยินดีในการเสียสละออกทรงผนวชของพระองค์ และยังตำหนิติเตียนพระองค์ว่าตัดช่อกน้อยไปเพียงผู้เดียว หรือเอาตัวรอดเพียงผู้เดียว ไม่เห็นแก่โลกแก่สงสาร เป็นคนเห็นแก่ตัว นั้นเป็นความรู้ความเห็นของกิเลสบนหัวใจคน ที่จำต้องขัดแย้งธรรมตลอดมา แต่หลักความจริงซึ่งเป็นหลักธรรมแท้นั้นไม่เป็นเช่นนั้น คือไม่มีผู้ใดที่จะสามารถคิดและสามารถสละได้เหมือนดังพระองค์

โลกทั้งโลกไม่ว่าสมัยนั้นสมัยนี้ไม่ว่าสมัยใด ไม่มีใครจะสามารถทำได้อย่างพระพุทธเจ้า แต่พระองค์ทำได้ โลกทั้งมวลที่มีการคัดค้านต้านทานพระองค์นั้น ก็ไม่เห็นมีผู้หนึ่งผู้ใดเป็นผู้วิเศษ พอที่จะมาเป็นศาสดาสั่งสอนคนได้ทั้งสามโลกธาตุเหมือนพระพุทธเจ้า ที่ถูกตำหนิว่าตัดช่อกน้อยไปแต่ผู้เดียว หรือไปด้วยความเห็นแก่ตัวนั้นเลย กลับตรงกันข้ามว่าไม่มีผู้ใดจะทำได้เหมือนดังพระพุทธเจ้า ทั้งฝ่ายเหตุคือการปฏิบัติดำเนิน ทั้งฝ่ายผลคือความเลิศประเสริฐภายในพระทัย ครองธรรมวิมุตติหลุดพ้นอย่างเด่นดวง และไม่มีผู้ใดแนะนำสั่งสอนสัตว์โลกได้มากมายและเรื่อยมาจนกระทั่งถึงบัดนี้เหมือนดังพระพุทธเจ้า

ที่นี้เมื่อย้อนมาหาพวกเราผู้เป็นนักบวช สิ่งที่จะสนองความหวังได้ก็ต่ออาศัยการประพฤติปฏิบัติ สิ่งที่โลกรักชอบสวณ ธรรมต้องตัดต้องทวนกระแส ฝืนใจต่อสู้ เพราะความรักนั้นเป็นกิเลส ความชังเป็นกิเลส ความหวังใยเป็นกิเลส ความรักสวณสิ่งต่างๆ เป็นกิเลส สิ่งเหล่านี้เป็นกิเลสทั้งสิ้น และเป็นภัยของธรรมทั้งมวลซึ่งตนพึงหวัง จึงต้องได้ตัดสิ่งเหล่านี้ด้วยการทวนกระแส

การตัดสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เป็นของตัดได้ง่ายเหมือนตัดไม้ตัดฟัน ต้องใช้ความพยายามความละเอียดลอออย่างมาก งานทั้งหลายที่เราเคยทำมาแล้วนั้นไม่เหมือนงานตัดงานฟันกิเลสนี้เลย ความหนักก็หนักมากทั้งทางร่างกายที่ต้องทรมานหักโหม ซึ่ง

บางครั้งแทบเอาชีวิตไม่รอดก็มี หนักทั้งด้านจิตใจที่ต้องบังคับบัญชาต่อสิ่งที่เป็นมารภายในใจ ในช่วงที่มันมีกำลังมากกว่าเรา ต้องทุกข์มากในการต่อสู้กับมันและทุกข์ไปโดยลำดับ

ผลที่เกิดขึ้นจากความทุกข์เพราะอำนาจแห่งความเพียรเป็นผู้พาให้ทุกชั้นนั้น เป็นผลที่พึงหวัง คือตัดกิเลสขาดลงไปได้โดยลำดับลำดับ จิตไม่เคยสงบก็สงบได้ที่ท่านเรียกว่าสมาธิ เป็นตัวจริงขึ้นมาภายในใจ ไม่มีแต่ชื่อแต่นามที่ปรากฏในตำรับตำรา จำได้คล่องปากคล่องใจโดยหาตัวจริงไม่ปรากฏ แต่นี้รู้ทั้งชื่อด้วย เห็นทั้งตัวจริงประจักษ์ใจด้วย เพราะอำนาจแห่งความพยายามความฝ่าฝืน การต่อสู้กับสิ่งที่ทำให้วุ่นวาย ทำให้ส่ายแส ทำให้ฟุ้งเพื่อเห่อเหิม จนสิ่งเหล่านั้นระงับดับลงไป กลายเป็นจิตที่สงบเย็นขึ้นมา นี่เป็นผลแต่ละชั้น ๆ ของท่านผู้มีหน้าที่การงานอันเดียวคือนักบวชผู้ปฏิบัติธรรมตามที่ตนสละออกมาแล้ว

เพราะฉะนั้นการประพฤติปฏิบัติที่จะให้ผลปรากฏ ดังศาสนธรรมที่สั่งสอนไว้นั้น เราต้องปฏิบัติตามด้วยสุปฏิบัติ เป็นต้น ผลจะเป็นอย่างนั้นแน่นอนไม่เป็นอื่น

ฝ่ายเหตุคืออย่างไร ศรัทธาเราก็เชื่อแล้วต่อบุญต่อบาปต่อมรรคผลนิพพาน แม้จะยังไม่ปรากฏความจริงขึ้นมาก็เชื่อโดยคาดหมายไปตามธรรม ซึ่งเป็นความถูกต้องอยู่แล้ว ก็ยังดีกว่าความไม่เชื่อเสียเลย ยิ่งได้ปรากฏผลขึ้นมาภายในใจ เช่น ความสงบเย็นใจ เป็นต้นด้วยแล้ว ก็ยิ่งจะหยั่งถึงผลอันลึกซึ้งที่ตนยังไม่เคยรู้เคยเห็นนั้นให้ลึกลงไปทุกที เพราะผลนี้ได้ปรากฏเป็นสักขีพยานแล้วว่า เป็นผลเกิดขึ้นจากศาสนธรรมที่ตนประพฤติปฏิบัติได้

เมื่อจิตมีความสงบเย็น คนเราย่อมมีที่ยึดที่ปักผ่อนหย่อนใจ ถ้าเป็นการค้าขายก็เรียกว่าเริ่มมีต้นทุนขึ้นมาบ้างแล้ว กำไรนั้นค่อยกลายเป็นต้นทุนหมุนกันไปโดยลำดับนับวันตั้งเนื้อตั้งตัวได้ แม้ได้หีบหีบเขามาค้าก็พอมีทางผ่อนส่งเขาได้จากกำไรที่ได้มา จนหมดหนี้สินและตั้งตัวได้จากกำไรที่กลายเป็นต้นทุน เมื่อจิตมีความสงบเย็นอยู่ที่ไหนก็เย็น มองดินฟ้าอากาศก็เย็น มองผู้คนหญิงชายก็เย็น ดูสภาวะต่างๆ รอบตัวก็เย็น เพราะรากฐานคือจิตพาให้เย็น เมื่อใจร้อนแม้มองดูน้ำแข็งมันก็ร้อนในหัวใจนี้ เย็นอยู่เฉพาะน้ำแข็งเท่านั้น แต่หัวใจนี้ร้อน ดูอะไรๆ ร้อนไปหมดเพราะใจพาให้ร้อน เมื่อใจเย็นแล้วอยู่ที่ไหนก็เย็น ไม่ขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศโดยถ่ายเดียว เย็นมากเย็นน้อยขึ้นอยู่กับพื้นฐานของใจที่ชำระได้ ยิ่งชำระได้มากเพียงไร ใจยิ่งมีความสงบเย็นมากและละเอียดเข้าไปไม่มีประมาณ

นี่แลผลแห่งการฝึกฝนอบรม และทรมาณตนด้วยอรรถด้วยธรรม ซึ่งเป็นการต่อสู้กับกิเลสมารที่อยู่ภายในใจในขณะเดียวกัน งานอันนี้จึงเป็นงานที่หนักมาก งานใด

ไม่เหมือนงานนี้ งานโลกสงสารเราก็พากันทำมาแล้ว แต่ไม่หนักเหมือนงานนี้ งานนี้หนักอยู่ที่ใจ บางที่ร่างกายก็หนักไปด้วย เช่น เดินจงกรมเป็นเวลานานๆ เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าเหมือนแข่งขาจะหลุดจะขาดไปก็มี แต่ก็ต้องทนเพราะสิ่งที่พาให้ทนมีอยู่ภายในใจ ได้แก่ ความบึกบึน ความอุตสาหะพยายาม เพราะความเชื่อมั่นในอรรถในธรรมในผลที่ตนได้แล้ว และในผลที่จะพึงได้จากความเพียรนี้มีอยู่ภายในใจ จึงต้องตะเกียกตะกายกันไป ทนก็พอนทน อุดพอดอด เพียรก็พอเพียร ถึงจะทุกข์ยากลำบากก็พอเพียร ตอนนี้รู้สึกว่ามันหนักทั้งกายทั้งใจเพราะต้องหักโหมกัน ไม่งั้นต้านทานกระแสกิเลสไม่อยู่

การต่อสู้กับกิเลสภายในใจต้องพืดเหยียดกันด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรทุกด้าน จะหนักหรือเบาไม่ถือเป็นข้อออกตัวแก้ตัว กิเลสจะหัวเราะเอา การทำความเพียรนั้นไม่ใช่หนักเพียงขณะหนึ่งขณะเดียวแล้วผ่านไป แต่หนักอยู่เรื่อยๆ สู้อยู่เรื่อยๆ เพียรอยู่เรื่อยๆ ไม่ท้อถอย ทั้งนี้ถือกำลังของกิเลสเป็นสำคัญ ถ้าข้าศึกคือกิเลสมีมากและแสดงออกมามาก การต่อสู้ต้องหนักมือ เมื่อกิเลสสงบตัวลงไปการต่อสู้ก็ลดลง กิเลสละเอียดลงไป การต่อสู้ก็ละเอียดไปตามๆ กัน อุบายวิธีต่างๆ ที่จะต่อสู้กับกิเลสก็ละเอียดไปตามๆ กัน คำว่าอุบายได้แก่วิธีการของสติปัญญานี้ขาดไม่ได้ ถ้าขาดนี้ก็ขาดงาน เดินอยู่เฉยๆ นั่งอยู่เฉยๆ ไม่เกิดประโยชน์ ถ้าไม่มีสติปัญญาเป็นเครื่องกำกับรักษางานหรือทำงานอยู่แล้ว ไม่เรียกว่าความเพียร ฉะนั้นคำว่าความเพียร จึงหนักด้วยการทุ่มเทโดยอุบายต่างๆ

บางทีก็ต้องอดหลับอดนอน ผ่อนอาหาร อดอาหาร การอดอาหารเพื่ออะไร เราไม่ได้อดอาหารเพื่อฆ่ากิเลสโดยเฉพาะ แต่เป็นอุบายวิธีการหนึ่งเพื่อเป็นการส่งเสริมความเพียรและอุบายในการฆ่ากิเลส การยืน การเดิน การนั่ง การนอน ไม่ใช่เป็นการฆ่ากิเลสโดยตรง แต่เป็นเครื่องส่งเสริมความพากเพียรของเราให้ทำการฆ่ากิเลสได้สะดวกและง่ายขึ้น การผ่อนการอดอาหารเมื่อถูกกับจริตนิสัย ก็ควรผ่อนควรอดเพื่อช่วยพยุงทางจิตใจ

ตามธรรมดาร่างกายนี้เมื่อมีกำลังมากย่อมส่งเสริมกิเลสได้ดี อย่าว่าส่งเสริมจิตเลย และส่งเสริมกิเลสให้มีกำลังมากขึ้น ราคาก็เริ่มมากขึ้น ความง่วงเหงาหาวนอน ความขี้เกียจขี้คร้านก็เริ่มมากขึ้นๆ โดยลำดับ ทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นเรื่องของกิเลสมันมากไปตามๆ กัน ขึ้นชื่อว่ามารเครื่องทำลายจิตใจแล้วมากไปตามๆ กัน

เมื่ออดอาหารหรือผ่อนอาหาร ร่างกายมีกำลังลดน้อยลงไป การบำเพ็ญความพากเพียรย่อมมีความสะดวกกว่าปกติที่ไม่ได้ผ่อนไม่ได้อด สติก็ตั้งได้ดี ปัญญา ก็คล่องตัว นิ่งนานๆ ก็ไม่เมื่อยไม่ชบอบอย่างรวดเร็วเหมือนกับเรารับประทานหรือฉันท

ตามปกติให้เต็มอัตราของธาตุของชั้นธาตุอิมพิมัน นี่เป็นอุบายหนึ่งที่ช่วยจิตต่างหาก ไม่ใช่เป็นการแก้กิเลสโดยตรง ในพระวินัยท่านก็กล่าวไว้ในบุพพสิกขาจะนำมาอธิบายให้ฟังเพียงย่อ ๆ ว่า ผู้ที่อดอาหารเพื่อการโฆษณาอวดเนื้ออวดตัวอวดภูมิของตนนั้น ปรับอาบัติทุกกฏ ทุกอิริยาบถความเคลื่อนไหว แต่ถ้าวอดเพื่อความพากเพียรเพื่ออรรถเพื่อธรรมแล้วอดเถิด เราตถาคตอนุญาต นี่มีในพระวินัย

แต่การทำแต่ละประเภท อุบายวิธีแต่ละอย่างๆ นั้นขึ้นอยู่กับจริตนิสัยด้วย บางรายเดินนานได้ผลดี ทั้งที่ความเพียรด้วยสติปัญญาที่จดจ่ออยู่เช่นเดียวกัน บางรายนั่งดี บางรายผ่อนอาหารดี บางรายอดอาหารดี อย่างนี้ก็ต่อหมุนไปตามการเห็นผลดีของตน รายใดที่ดีด้วยอุบายวิธีการใดก็ต้องหนักไปตามอุบายวิธีการนั้น ซึ่งเหมาะกับจริตของตน ไม่ใช่จะทำแบบสุ่มแบบเดา เห็นใครทำก็ทำ ได้ผลไม่ได้ผลก็ทำอย่างนั้น นั่นเป็นความผิดจากหลักธรรม คือความฉลาด ขาดความสังเกต เห็นเพื่อนฝูงทำก็ทำไปเฉยๆ ไม่เกิดประโยชน์ จะเรียกว่า อัตตกลิมถานุโยค ทำความลำบากแก่ตนเปล่าๆ ก็ถูก ทั้งๆ ที่เราไม่มีเจตนาอย่างนั้นก็ตาม มันก็ถูกอยู่โดยหลักธรรมชาติของมันนั่นแล

นี่การแก้การถอดถอนกิเลสออกจากใจ จึงเป็นความยากความลำบาก เพราะสิ่งนี้มีรากแก้วฝังลึกมาตั้งแต่กับโหนกัลป์ใด ไม่ทราบต้นสายปลายเกิดและตายของตน ซึ่งเป็นนักเกิดนักตายอยู่แล้วโดยมีใจเป็นตัวสำคัญเนื่องจากเชื้อพาให้เกิด ดังที่ท่านกล่าวไว้ในธรรมว่า อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา เป็นต้น นี่แหละเชื้ออันสำคัญฝังจมอยู่ภายในจิตพาให้จิตต้องหมุนไปตามภพน้อยภพใหญ่

การที่จะไปในภพน้อยภพใหญ่สูงๆ ต่ำๆ ลุ่มๆ ดอนๆ นั้นก็ออกมาจากวิบากซึ่งสืบเนื่องมาจากกิเลสพาให้ทำกรรมดีชั่วต่างๆ นั่นแล เมื่อทำกรรมแล้วผลย่อมเป็นดีเป็นชั่วไปตามกรรมที่ท่านนั้นไม่มีทางหลีกเลี่ยง การเกิด สภาพความเป็นอยู่ รูปร่างกลางตัวของแต่ละภพละชาติ แต่ละสัตว์แต่ละบุคคลนั้นจึงไม่เหมือนกัน คำว่าเกิดนั้นเกิดเหมือนกัน เกิดเป็นสัตว์ สัตว์ประเภทใดก็ได้ โดยเป็นสัตว์น้ำสัตว์บก สัตว์ใหญ่สัตว์เล็ก เป็นมนุษย์ เทวดา ภูตผี อะไรก็แล้วแต่ มีเกิดอยู่เช่นนั้น มีตายอยู่ทำนองนั้นเพราะเกิดกับตายเป็นคู่กัน หากจะมีอายุยืนยาวกว่ากันบ้างก็ไม่พ้นคำว่าเกิดแล้วจะต้องตาย นี่คือผลที่เป็นวิบากมาจากอวิชชาพาให้สัตว์เกิดตายไม่เลือกหน้า

สรุปความลงแล้ว มีแต่เรื่องเกิดเรื่องตายของจิตที่เป็นนักท่องเที่ยว เพราะอำนาจแห่ง อวิชชาปจฺจยา พาหมุนตัวให้เป็นไป และวิบากกรรมพาให้เป็นไปสูงๆ ต่ำๆ ลุ่มๆ ดอนๆ ไม่มีประมาณเรื่อยมาจนกระทั่งบัดนี้ เรานับต้นนับปลายได้ที่ไหน ทั้งๆ ที่เรานี้เป็นนักเกิดนักตายอยู่แล้วเต็มตัวด้วยกัน ไม่มีใครมากน้อยต่างกัน เพราะวัดไม่ได้ จะเอามานับมาอ่านมาอวดกันได้อย่างไร

การท่องเที่ยวเกิดแก่เจ็บตายนี่ก็คือวงจรที่หมุนอยู่ภายในภพในชาติ หมุนอยู่ภายในใจนั้นแล จะหาความสุขความปล่อยวางความสะตอกสบายได้ที่ตรงไหน เมื่อกิเลสยังหมุนอยู่ภายในใจ เอาอะไรมาเป็นสุขและนอนใจตายใจได้สัตว์โลกทั้งมวล ทั้ง ๆ ที่ต่างคนต่างตัวก็มุ่งต่อความสุขความเจริญความสะตอกสบายด้วยกัน แล้วมีใครสมหวังบ้างเราเห็นไหม

เกิดมาทุกคนทุกราย เต็มไปด้วยความมุ่งความหวังความสุขความเจริญด้วยกัน แต่ความหวังไม่ปรากฏตามใจที่หวังนั้นเลย ก็เพราะกิเลสเป็นตัวก่อกวนจะ使人สมหวังได้ยังไง นอกจากมันทำลายความหวังเท่านั้น แต่ความหวังนอกกลุ่มนอกทางก็เป็นเรื่องของกิเลส คนไม่สมหวังก็เพราะเรื่องของกิเลส มันสลับซับซ้อนอยู่ภายในนั้นแล หากแต่เราไม่รู้ไม่เข้าใจ เพราะภูมิของเรากับภูมิของกิเลสต่างกันมากราวฟ้ากับดิน คนหนึ่งโง่ชะมัด สิ่งหนึ่งนั้นฉลาดแหลมคมชะมัด เข้ากันได้อย่างไร นอกจากฝ่ายโง่ถูกตมเอาตุนเอาไม่มีวันเวลาโง่หัวได้เท่านั้น ยิ่งกว่านั้นยังมองไม่เห็นว่กิเลสจะยกคนและสัตว์ให้หลุดพ้นจากทุกข์ทรมาน

จิตใจของเราเมื่อถูกกิเลสตัวฉลาดแหลมคมครอบแล้วโง่ชะมัด มันไล่ให้ไปเกิดที่ไหนก็ได้ทั้งนั้น ตายได้ทั้งนั้น ทุกข์ได้ทั้งนั้น แต่ไม่รู้ว่สาเหตุนี้มาจากไหน จึงเหมือนกับหลับตาอยู่ตลอดเวลา หลับตาไปเกิด หลับตาไปอยู่ หลับตาทนทุกข์ทรมานเสวยกรรมต่าง ๆ อยู่เรื่อยมาจนกระทั่งบัดนี้ แม้มันย่นตาอยู่เช่นเดี๋ยวนี้ก็ตามก็เป็นลักษณะหลับตา เพราะอำนาจของกิเลสปิดไว้นั้นแล แล้วมีใครเป็นคนฉลาดในโลกนี้ มีใครเป็นคนสมหวังในโลกนี้ มีใครเป็นคนครองความสุขในโลกนี้ มีใครเป็นคนมีอำนาจวาสนาเพราะอำนาจของกิเลสมีมากในหัวใจ ในโลกนี้มีใคร ยังมองไม่เห็น พุดตามความจริง....ไม่มี เพราะกิเลสเป็นสิ่งที่ตัดรอนโดยถ่ายเดียว ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ส่งเสริมสัตว์โลกให้มีความสุขความสบายเป็นลำดับ จนกระทั่งพ้นจากทุกข์โดยประการทั้งปวง เพราะอำนาจของกิเลสนั้นไม่มีเลย นอกจากธรรมเท่านั้น ปราชญ์ท่านจึงสอนให้ละกิเลสบำเพ็ญธรรม จะได้สมหวังตั้งใจหมาย

เพราะฉะนั้น ธรรมกับกิเลสจึงเป็นคู่แข่งแย่งชิงนางงามในไตรภพคือจิตดวงนี้เรื่อยมา ส่วนมากอยากจะพุดว่ร้ายทั้งร้ายยอมแพ้กิเลสอย่างราบ เพราะไม่รู้ว่กิเลสคืออะไร จึงยอมแพ้โดยถ่ายเดียว ถ้าไม่มีพระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ มาค้นแร่แปรธาตุภายในธาตุในชั้นธในโลกรธาตุ ด้วยพระปรีชาญาณความสามารถของพระองค์แล้ว ธรรมของจริงที่เป็นคู่แข่งของกิเลสซึ่งเป็นสิ่งจอมปลอมนั้น จะไม่ปรากฏขึ้นมาให้โลกได้กราบไหว้บูชา พอเป็นเครื่องยึดถือฝากเป็นฝากตายและปฏิบัติตามเลย

นี่เราจะเห็นความประเสริฐความอัศจรรย์ของพระพุทธเจ้าตอนนี้ ถ้าเราเป็นนักปฏิบัติเป็นนักธรรมะ นักกีฬา เราไม่ยอมทอดกายทอดใจหรือมอบทั้งกายทั้งใจให้กิเลสเสียทั้งหมดแล้ว ต้องเห็นความเด่นความประเสริฐของพระพุทธเจ้าตรงนี้เอง

เรามีอะไรกับท่าน ท่านจึงได้ประทานพระโอวาทไว้ให้เราได้ประพฤติปฏิบัติพอเป็นผู้เป็นคน รู้บุญรู้บาป รู้คุณรู้โทษ รู้นรกสวรรค์ พรหมโลกและนิพพาน ด้วยความพิจารณาตามหลักธรรมของท่านจึงเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าเป็นนักเสียสละไม่มีใครเสมอ สละประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ ก็คือศาสดาองค์เอกนี้แล ประโยชน์ส่วนน้อยคือ สละออกจากราชสมบัติบริษัทบริวาร ไฟฟ้าประชาซึ่งมีอยู่ในราชอาณาจักรของพระองค์เพียงเท่านั้นจะมากมายอะไร ถ้าจะเทียบเป็นด้านวัตถุแล้ว มันก็เหมือนกับน้ำหยดหนึ่งเทียบกับน้ำมหาสมุทรนั้นแล มันมากไหมน้ำเพียงหยดเดียวกับน้ำในท้องมหาสมุทรนั้น อันไหนมากกว่ากัน

การที่พระองค์ทำประโยชน์ให้แก่พระราชอาณาจักรของพระองค์นั้น จึงเหมือนกับน้ำเพียงหยดเดียว การทำประโยชน์ให้แก่โลกสงสารด้วยการเสียสละประโยชน์ส่วนน้อย คือ น้ำหยดเดียวเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ เหมือนกับน้ำในมหาสมุทร ทะเลนั้นก็ตรงเป็นศาสดาสั่งสอนโลกทั้งสาม คือ กามโลก รูปโลก อรูปโลกนี้แล กว้างขนาดไหน ขนาดครอบโลกธาตุ คือแดนสมมุติทั้งหมด แม่น้ำมหาสมุทรก็อยู่ในภูมิของมนุษย์นี้ ยังขยายไปอีกมากมายถึงเทวดา สวรรค์ชั้นพรหมมีกี่ชั้น ใต้น้ำเหนือน้ำบนบก เป็นภูมิที่พระองค์ทรงอนุเคราะห์สั่งสอนครอบไปหมด ด้วยความเฉลียวฉลาดในอรรถธรรม ภูมิที่ละเอียดเช่น เทวบุตรเทวดา อินทร์ พรหม เปรต ฝี่ ที่มนุษย์ไม่สามารถรู้และสั่งสอนได้เพราะตาบอด นอกจากนั้นยังเท่าหอนอวดภูมิโง่ของตนนีกว่า หาคูตรี ซึ่งเกินความเชื่อของมนุษย์ในสมัยปัจจุบันจะเชื่อถือได้ แม้จะเกินความเชื่อของมนุษย์ในสมัยปัจจุบันก็จริง แต่ความรู้ความเห็นของพระพุทธเจ้านั้นอยู่เหนือโลกในสมัยปัจจุบัน ซึ่งเป็นโลกตาบอดแต่ชอบอวดฉลาดเป็นไหนๆ ที่กล่าวมาเหล่านี้พระองค์ทรงสั่งสอนได้ทั้งที่โลกทั้งสามไม่มีใครสามารถสั่งสอนได้ ไม่เช่นนั้นไม่อาจเป็นศาสดาสอนโลกได้

เราตาบอดเราจะลบล้างสิ่งที่มี สิ่งที่คนตาดีเห็นได้อย่างไร เราหูหนวกเราจะปฏิเสธเสียงที่คนหูดีฟังได้ฟังรู้เรื่องกันได้อย่างไร นี่ยกตัวอย่างเพียงสองข้อเท่านั้นก็ได้ความชัดเจนแล้ว คนตาดีกับคนตาบอดเห็นความจริงต่างกันอย่างไรบ้าง รู้ความจริงต่างกันอย่างไรบ้าง นี่แลเรื่องของศาสดาที่ได้นำธรรมมาสอนพวกเรา ต้องต่างจากพวกเรายู่มากราวฟ้ากับดิน ไม่เช่นนั้นเราจะไม่ทราบที่ศาสนามีคุณค่าและสอนคนให้เป็นคนดีได้อย่างไร จะมีแต่ให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายเหมือนผักปลา เหมือนเนื้อบนเขียงที่

ถูกสับย่าจนแหลกละเอียดก็ไม่ว่าตัวว่าถูกมีดเขาสับเขาย่า ถูกเขาเอาไปเป็นอาหาร
 รับประทานจนกลายเป็นมูลตรเป็นคุณ และถูกถ่ายเทไปที่ไหนก็ยังไม่รู้ การมอบตัวให้
 กิเลสเป็นผู้สับผู้ย่าเสียดายเดียนั้นเป็นของดีพิเศษละหรือ ถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่อง
 ต้านทานเลย แดนมนุษย์เราจะไม่ผิดอะไรกับแดนนรกเลย จึงไม่ควรอวดดีเย่อหยิ่งจะ
 ยิ่งแย่งทุกวัน

นี่ยังมีธรรมเข้าแทรก มีธรรมเป็นเครื่องคัดค้านต้านทาน มีธรรมเป็นคู่แข่งว่า
 สิ่งทีกิเลสเห็นว่าถูก ธรรมคือความจริงนั้น คัดค้านว่าไม่ถูก กิเลสว่าดี แต่ธรรมค้านว่า
 ไม่ดีเป็นต้น เมื่อมีสองอย่างเป็นคู่แข่งกัน ดีกับชั่วก็ปรากฏขึ้นมาในความรู้สึกของ
 มนุษย์ผู้มีธรรมเป็นเครื่องทดสอบตรวจทาน สุขกับทุกข์ก็ปรากฏขึ้นมาและเป็นคู่แข่ง
 กัน เพราะมีศาสนธรรมอันเป็นของจริงเป็นคู่แข่งกับกิเลสอันเป็นของปลอมของเทียม
 พอให้ผู้หวังสารคุณได้มีทางเลือกถือเอาประโยชน์จากธรรม ไม่บอดหนวกไปเสียหมด

ศาสนธรรมที่ปรากฏอยู่เวลานี้ ซึ่งเราทั้งหลายได้เชื่อถือและกราบไหว้บูชา ถึงกับ
 ได้สละเนื้อสละตัวออกมาบวชนั้นเพราะผู้ใดเป็นต้นเหตุ ถ้าไม่ใช่เพราะพระพุทธเจ้า นั้น
 ศรัทธาความเชื่อต่อบุญต่อบาป เราได้ความเชื่อนี้มาจากไหนถ้าไม่ได้มาจากธรรมของ
 พระพุทธเจ้า ที่ทรงแสดงไว้แล้วด้วยสวากขาตธรรมซึ่งตรัสไว้ชอบแล้ว เพราะฉะนั้น
 กิเลสทุกประเภทพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นภัย พวกเราผู้เชื่อธรรมของพระองค์ก็ต้องถือว่าเป็น
 ภัย และต่อสู้กันให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย อย่ามาทำถ้อยอ่อนแอท้อแท้เหลวไหล ซึ่ง
 เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด จะหาทางออกไม่ได้

ต้องเอาให้จริงให้จิงนักปฏิบัติ เพราะศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า คือ ตลาด
 แห่งมรรคผลนิพพานอยู่ตลอดมาไม่เคยล้าสมัย สมัยคือความนิยมในยุคอันเป็นเรื่อง
 ของโลกนิยมสืบๆ กันมา ธรรมนี่คือธรรมที่ทันสมัยล้ำยุค ไม่ทันสมัยไม่ล้ำยุคปราบ
 กิเลสไม่ได้ เราเห็นว่าธรรมนี่ล้ำสมัยที่ไหนเมื่อไร ธรรมท่านประกาศไว้แล้วว่า อกาลิโก
 ในบทธรรมคุณว่า ธรรมไม่ใช่กาลไม่ใช่สมัย เป็นธรรมล้วนๆ เรื่อยมา ใครเป็นคนว่า
 ศาสนาครี ศาสนาล้าสมัย คนนั้นคือคนหมดคุณค่าไม่มีราคาเลย เหลือแต่ร่างกระดูกกับ
 ความรู้สึกลมหายใจอยู่เท่านั้น ถ้าจะเทียบกับคนไข้ก็เหมือนคนไข้ที่ไม่สนใจกับหยูกยา
 กับหมออะไรเลย นอกจากรอคอยลมหายใจให้ออกซิเจนอยู่ที่ห้อง ไอ.ซี.ยู.เท่านั้น ผ่าน
 จากนั้นก็เข้าไฟ ขณะยังไม่เผา พอเปิดเครื่องขังปิดออกก็มีแต่แมลงวันตอมหึ่งๆ
 เท่านั้น คนเช่นนั้นหรือเป็นคนดี เป็นคนทันสมัยหรือล้ำยุคล้ำสมัยนะ จงฟังให้ดี
 คิดให้ละเอียดจากสิ่งที่ผ่านตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่าเสียใจคนที่เป็พิษภัยต่อความดี
 และสังคม ถ้าจะเป็นลูกศิษย์ตถาคตผู้จอมปราชญ์ ไม่ทรงเชื่ออะไรอย่างงมงาย

พระพุทธเจ้าไม่ใช่คนล้าสมัย สาวกอรหัตตอรหันต์ไม่ใช่คนล้าสมัย ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และสาวกทั้งหลายบรรลุมานั้นเป็นของประเสริฐ จะมาเป็นธรรมล้าสมัยได้อย่างไร ถ้าไม่ใช่เป็นเรื่องของคนซึ่งเหลือแต่ร่างอันเป็นซากผิติดและทรงลมหายใจฟอดๆ อยู่เท่านั้น พณยาพิชของกิเลสमारอกมาทำลายศาสนธรรมและจิตใจชาวพุทธทั้งหลายให้เสียไปด้วย นักปฏิบัติจึงสังเกตพิจารณาว่า เสียงใดเป็นเสียงมารคือกิเลสจะมาทำลายธรรมในใจ และเสียงใดเป็นเสียงธรรมจะมาชโลมหัวใจให้ชุ่มเย็น จึงเลือกเพื่อนทุกระยะอย่าผลอตัว

เพราะเหตุไรถึงว่าศาสนาคริสต์ศาสนาอิสลาม ก็เพราะกิเลสพาให้เข้าใจว่าศาสนาคริสต์ กิเลสพาให้เข้าใจว่าศาสนาอิสลาม กิเลสปิดบังจิตใจไม่ให้เห็นความจริงที่ธรรมสอนไว้ และเสกสรรสิ่งที่จะทำลายธรรมขึ้นมาเหยียบย่ำทำลายตัวเองถ่ายเดียว สิ่งที่ดีมีคุณค่าและส่งเสริมตนให้เป็นคนดีนั้น มันยึดไม่ได้ มันถือไม่ได้ ทำให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ล้าสมัยไปเสีย คนประเภทนั้นก็เหมือนกับคนที่ใช้หนักและรอวันตายอยู่ในห้อง ไอ.ซี.ยู. ถ่ายเดียว ไม่มีหวังทางฟื้นตัว นอกจากจะเห็นถ่านเห็นฟืนเป็นของทันสมัยเท่านั้น

คำว่าบทประมที่ท่านแสดงไว้นั้นจะได้แก่อะไร ถ้าไม่ได้แก่หัวใจที่มีตบอดไม่ยอมรับเหตุผลธรรมใดๆ ทั้งสิ้นนี้ ทั้งนี้มิได้กล่าวเพื่อตำหนิท่านผู้หนึ่งผู้ใด แต่กล่าวตามความหมายของกิเลสที่ปิดบังหัวใจสัตว์โลกให้รู้เห็นไปต่างๆ ที่เป็นข้าศึกแก่ตนและศาสนธรรม อันเป็นสมบัติล้ำค่าควรแก่การเทิดทูนอย่างยิ่งต่างหาก

ผู้วิเศษๆ มาจากอะไรถ้าไม่มาจากธรรม เราเชื่อใครทุกวันนี้ เชื่อเราก็เชื่อไม่ได้ คอยแต่จะแหวกแนว เชื่อใครๆ ก็เป็นคนมีกิเลส เป็นคนมีตบอดเพราะถูกกิเลสครอบงำหัวใจอยู่ด้วยกัน จะเอาความถูกต้องดีงามมาพูดให้ฟังอย่างถูกต้องแม่นยำได้ดังสาวกชาตธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้วได้ยังไง เมื่อเราเป็นคนโง่ก็ต้องเชื่อคนฉลาด คือ ศาสตราจารย์เอก ที่ทรงค้นคว้าพบเห็นทุกสิ่งทุกอย่างแล้วจึงนำมาสั่งสอนโลก ไม่ใช่ ศาสตราจารย์ตันเตา เมื่อได้รู้แจ้งเห็นจริงทุกสิ่งทุกอย่างแล้วจึงมาสั่งสอน จะเป็นธรรมของปลอมได้อย่างไร

ผู้ที่ว่าศาสนาคริสต์ศาสนาอิสลามนั้นได้ค้นคว้าและรู้เห็นอะไรบ้าง พอจะนำมาพิสูจน์มาเป็นข้อยืนยันให้เห็นว่าศาสนาคริสต์ศาสนาอิสลาม เฉพาะอย่างยิ่งได้ค้นคว้าเรื่องของตนได้ลึกตื่นหยาบละเอียดเพียงไรจึงกล้าพูดออกมาเช่นนั้น ถ้าไม่ตั้งหน้าเป็นข้าศึกทำลายตัวและส่วนรวมซึ่งหวังผลอย่างเต็มใจจากความเชื่อ ความเคารพนับถือธรรมของจริงด้วยกัน คนเราจะคิดจะพูดอะไรก็เป็นสิทธิ์ที่ควรเป็นไปได้อยู่ในขอบเขตที่สังคมยอมรับ แต่การทำลายส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ควรสำรวมระวังอย่างยิ่ง เพราะทำให้เสียหายมากไม่อาจมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดๆ มาให้อภัยได้

เอ้า ที่นี่ย่นเข้ามา กิริยาอาการใดก็ตามที่เป็นสิ่งจะทำให้เกิดความประมาทอนใจไร้ความตื่นนั้น เป็นสิ่งที่ล้าสมัย จงทราบไว้ ผู้ทำความเพียรที่มีสติเป็นผู้จะเริ่มทันสมัย จะเริ่มล้าสมัย คือจะทันสมัยและล้าสมัยในเวลาหนึ่งแน่นอน น้อมเข้ามา นักปฏิบัติ โอปนยิโก น้อมเข้ามา ให้ความรู้ทั้งภายนอก ให้ความรู้ทั้งภายใน เห็นทั้งภายนอก เห็นทั้งภายใน แก่ได้ทั้งภายนอก แก่ได้ทั้งภายใน จึงชื่อว่าเป็นผู้ฉลาดแหลมคม เอาให้ทันสมัยทุกประเภทจะชื่อว่าเป็นผู้ทันสมัย เพราะกิเลสเป็นนักนิยม เป็นนักเสกสรรตัวว่าทันสมัย จึงมักทำให้คนลืมนึกว่าทันสมัยทั้ง ๆ ที่ตื่นเงา ตื่นลม หาหลักเกณฑ์ไม่ได้เรื่อยมา

เวลานี้จิตของเรามันทันสมัยหรือล้าสมัย มันล้าสมัยนั่นเองจึงหาความสงบเยือกเย็นไม่ได้ อะไรพาให้ล้าสมัย ก็กิเลสตัวทันสมัยใหม่เอี่ยมมันเองมันหลุดลอกจากธรรม ธรรมไม่ทันสมัย เพราะผู้ปฏิบัติไม่ผลิขึ้นมาให้ทันพอจะมีกำลังต่อสู้พืดเหยียดกัน กิเลสจะหลุดลอยไปอย่างไร ต้องเอาให้จริงให้จึงนักปฏิบัติ อย่าทำเล่น ๆ ให้กิเลสหัวเราะ จงทำจริงให้กิเลสได้ร้องไห้เพราะกลัวตายประจักษ์ใจไปโดยลำดับชิว จะได้เห็นแดนแห่งชัยชนะที่รอผู้ปฏิบัติจริงอยู่แล้วทุกเวลา อกาลิโก

อย่าเคยชินกับความเกิดแก่เจ็บตาย อย่าเคยชินกับความเป็นมาอันเป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด จงมีความสนิทติดใจกับบรรดากับธรรม ทุกข์ก็ยอมทุกข์ ตายก็ยอมตาย เป็นก็ยอมเป็นกับศาสดาเถอะ เราจะเห็นตัวเราใจเรามีคุณค่าเหนือกิเลสอันต่ำทรามขึ้นมาโดยลำดับไม่สงสัย

คำว่าวิมุตติแดนหลุดพ้น หลุดพ้นที่ไหน พระพุทธเจ้าท่านหลุดพ้นที่ไหน สาวกท่านหลุดพ้นที่ไหนถ้าไม่หลุดพ้นที่ใจนะ เพราะสถานที่เป็นสถานที่ กาลเป็นกาล ไม่ใช่เป็นที่ที่หลุดพ้นอย่างแท้จริงนอกจากใจดวงเดี่ยวนั้นเท่านั้น ใจดวงเดี่ยวนั้นเป็นผู้ถูกจองจำด้วยกิเลสค้นหาอาสวะประเภทต่าง ๆ จนมืดดำทั้งกลางวันกลางคืนมองหาดวงจิตไม่เจอ จึงต้องอาศัย สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรเครื่องจำกัดความมืดบอดหมุ่นตัวเข้าไปตรงนั้น ให้จิตมีความสว่างไสวขึ้นมา นับแต่ขั้นเริ่มแรกแห่งความสงบ

พอมืดดับแล้ว เอ้า พิจารณาทางด้านปัญญาคลี่คลายดูร่างกายนี้เป็นอย่างไรบ้าง เพราะอยู่ด้วยกันมานานนับแต่วันเกิดจนบัดนี้ พอได้เห็นหน้ากิเลสตัวจอมปลอมบ้าง ในขั้นเริ่มแรกว่าเป็นหน้าอย่างไร ทำไมจึงมีกลอุบายฉลาดเอานักหนาและกล่อมสัตว์โลกให้เคลิ้มหลับไปด้วยอย่างสนิทตายใจไม่มีวันฝัน

ร่างกายนี้มันเสกสรรปั้นยอไว้รอบด้านในร่างกายทั้งภายนอกภายใน ว่าเป็นหนัง เป็นเนื้อ เป็นเอ็น เป็นกระดูก เป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นหญิงเป็นชาย เป็นของสวยของงาม เป็นของจีรังถาวร เป็นเราเป็นของเรา ประหนึ่งเป็นทองคำธรรมชาตินั้นแล ที่มันเสกสรรตกแต่งเอาไว้ และโกหกมนุษย์ที่โง่งๆ อย่างพวกเราได้อย่างง่ายดาย ถ้าไม่เอา

ธรรมของจริงเข้าไปสอดส่องดูแล้ว จะไม่เห็นความจอมปลอมของกิเลสที่ปกเสียบเอาไว้ ทั้งร่างกายนี้ได้เลย

เอาซิ ปัญญามีหยั่งลงไป หนึ่งบางๆ เท่านั้นทำไมดูไม่ทะลุ ความจริงมันเต็มไปด้วยของปฏิกุศลโสโครกทั้งภายนอก ภายนอกก็ชี้เหนือชี้ไคลเต็มไปด้วยทั้งร่าง ทั้งภายในก็เป็นของปฏิกุศลโสโครกเต็มไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ทำไมจึงเชื่อกิเลสตัวหน้าด้านหาว่า เป็นของสวยของงาม ว่าเป็นสิ่งน่ารักใคร่ชอบใจ กิเลสตัวปลิ้นปล้อนหลอกลวงมันวิเศษ วิโสอะไร เมื่อมีแต่การเสกสรรของปลอมว่าเป็นจริง ของเนาของเหม็นว่าเป็นของ สวยงามโดยถ่ายเดียวดังที่เป็นอยู่

จงตั้งปัญหาถามตัวเองบ้างซิพวกเราถ้าอยากฉลาดทันมัน เช่นว่า โง่โหม่มพวกเรา ที่ตกหล่มเพราะกลลวงของกิเลสตั้งนี้เป็นต้น พิจารณาซิปัญญามี เอาให้เห็นความจริง ตามธรรมท่านสอนไว้ เมื่อได้เห็นความจริงตามสัตตามส่วนของร่างกายทั้งภายใน ภายนอกแล้ว อุปาทานให้มันหนายิ่งกว่าภูเขาทั้งลูกก็เถอะ ไม่พ้นจากการถอนตัว ออกมาหรือการพังทลายเพราะอำนาจของปัญญาความรู้แจ้งแทงทะลุนี้ไปได้เลย

จงคลี่คลายดูกายนี้ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน งานนี้ไม่ใช่เป็นงานที่จะทำเพียง ครู่เดียวยามเดียวแล้วหยุดไป ทำจนรู้จนเห็น อย่างไม่ก็พ้นความเพียร พันสติปัญญาไป ไม่ได้ พระพุทธเจ้าก็รู้ด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร สวาททั้งหลายก็เหมือนกัน เราจะรู้ด้วยอะไรถ้าไม่รู้ด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ถ้ารู้ด้วยความเกียจคร้าน โลกก็รู้กันไปหมดแล้วแหละ เพราะนั่นเป็นตัวมารตัวข้าศึกของธรรม ผู้ยากรู้ยกรู้เห็น ธรรมต้องฝืน ต้องกำจัดความเกียจคร้านทำความเพียร และกำจัดความโง่เขลาด้วย สติปัญญาเป็นชั้น ๆ ตอน ๆ ไป

นักปฏิบัติรายใด ชอบใช้สติปัญญาค้นคว้าในสติปัญฐานสี่มีกายเป็นต้นอยู่เสมอ นักปฏิบัติรายนั้นจะค่อยรู้แจ้งแทงทะลุทั้งธรรมของจริง และกิเลสตัวเคลือบแฝงไปโดย ลำดับ จนพินดงหนาป่าที่บิไปได้โดยปลอดภัย วิชาทุกชั้นนี้หาวันผ่านพ้นไปได้ยาก นอกจากความเพียรด้วยสติปัญญาธรรมเป็นต้นเท่านั้น จงจำให้ถึงใจ เดี่ยวจะไปคว้าเอา กิเลสชนิดต่าง ๆ มีความขี้เกียจเป็นต้นมาแก้วิภูทุกข์ แล้วจะจมไปนะจะว่าไม่บอก

เอาให้เด็ดนักปฏิบัติ ศาสนธรรมประกาศไว้ทุกสิ่งอย่างแม่นยำไม่มีที่สงสัยแล้ว ที่สงสัยก็คือกำลังของเรามีเพียงใด ที่จะเป็นไปในอรรถในธรรมให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย กำลังจะมีมากน้อยขึ้นอยู่กับเรา เอาให้จริง มรรคผลนิพพานครั้งนั้นกับครั้งนี้ไม่มีอะไร แปรลกกัน จะเกิดขึ้นที่จิต ปรากฏขึ้นที่จิต เพราะกิเลสเครื่องหุ้มห่อปิดบังอยู่ที่จิต เมื่อ กิเลสเปิดตัวออกหมดเพราะอำนาจของสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรแล้ว ความสว่าง

กระจ่างแจ้ง ความหลุดพ้นจากทุกข์ ไม่ต้องถามที่ไหนแหละ ถามทำไม พันก็รู้อยู่ที่นี้
แจ้งอยู่ที่นี้ คือที่จิตนี้แห่งเดียวเท่านั้นไม่มีในที่อื่น ๆ

อย่าตะครุบเงา อย่าหลงลมปากคน ปากอมกิเลสมันสกปรกเชื่อไม่ค่อยได้หรือ
เชื่อไม่ได้ ปากที่อมมรรตอมธรรมพอเชื่อถือได้หรือเชื่อถือได้ ลมปากนี้สำคัญมากนะ
เคยเป่าคนให้ล้มจมมามากต่อมากแล้ว เราเป็นพระลูกศิษย์พระตถาคต มีสวากขาต
ธรรมเป็นหลักใจ หลักปฏิบัติทั้งภายในภายนอก อย่าเปลอตัวเชื่อลมปากที่อมกิเลสตัว
สกปรกมาเป่ามาพ่น เพราะสมัยปัจจุบันมักมีแต่ลมประเภที่นี้อกร้าน จึงต้องระวังกัน
อย่างมาก ถ้าไม่ยอมจมไปอย่างน่าเสียดาย

กิเลสเขามันแหลม เขี้ยวคมยิ่งกว่าเขาวัวเขาควยและเขี้ยวสัตว์เป็นไหน ๆ อยาก
เห็นกิเลสเขี้ยวแหลมเขาคมให้ต่อสู้กันก็รู้เอง เราสู้มันด้วยธรรมเป็นอาวุธ มีสติปัญญา
ธรรมเป็นต้น สู้จนกระทั่งธรรมแหลมคมนั้นแหละ เมื่อสู้กันจริงๆ ก็เลยรู้ทั้งสองอย่าง
กิเลสแหลมคมก็รู้ ธรรมแหลมคมก็รู้ ธรรมแหลมคมยิ่งกว่ากิเลสก็รู้ ถ้าไม่แหลมคมยิ่ง
กว่ากิเลสก็สู้กิเลสไม่ได้ พุงเราก็ตะลุ ถ้าสู้กิเลสได้พุงกิเลสก็ทะลุ และตายไม่มีวันฟื้น
ตลอดไป เราก็ได้ชัยชนะขั้นประเสริฐเลิศเลอไม่มีวันกลับแพ้อตลอดไปเช่นเดียวกัน

ใครอยากทราบศาสนาละเอียดขนาดไหนเข้าภาคปฏิบัติก็รู้เอง ถ้ายังไม่ได้เข้า
ภาคปฏิบัติยังไม่ซึ่งไม่ถึงใจ ถ้ายังไม่ได้เข้าภาคปฏิบัติก็รู้ว่ากิเลสเป็นยังงไรธรรมเป็น
ยังงไร เพราะในตัวเรานั้นเป็นกิเลสทั้งนั้น ถ้ายังไม่ทำการปฏิบัติก็มีแต่กิเลสคลังกิเลส
เมื่อได้เข้าพิสูจน์ทางภาคปฏิบัติแล้วก็ค่อยรู้เรื่องกันไปเอง ที่นี้ก็พอพืดพอเหวียงกันไป
ถ้าไม่รู้จริงๆ ก็ไม่รู้จะพืดจะเหวียงอะไร กิเลสไม่เพียงพืดเรา มันเหยียบย่ำเราแล้วเคี้ยว
กร่วม ๆ แล้วกลืนลงไป หรือมันไม่ต้องเคี้ยวให้เสียเวลาและเหนื่อยชากรไรเสียเปล่า
มันลื่นคอไปเลย ยิ่งกว่าน้ำมันหล่อลื่น

เพียงใจธรรมดาสามัญชน จะว่าดียังงไรสุขยังงไรก็ว่ากันไปอย่างนั้นแล ถ้าธรรมยัง
ไม่ได้เข้าถึงใจก็ไม่รู้ว่าดีขนาดไหนสุขขนาดไหนได้ชัดเจน รู้ว่าดีและสุขเพียงงู ๆ ปลา ๆ
ไปอย่างนั้นเอง เมื่อธรรมได้เข้าถึงตรงไหนแล้วก็เริ่มรู้ ว่าดีอย่างนี้เป็นดีของอะไร และดี
อย่างนั้นเป็นดีของอะไร สุขอันนี้เป็นสุขของอะไร และสุขอันนั้นเป็นสุขของอะไรไปโดย
ลำดับ สุขอันนี้เป็นสุขจากเหยื่ออยู่ปลายเบ็ด สุขอันนี้เป็นสุขจากธรรม ดีอันนี้เป็นดีของ
เหยื่ออยู่ปลายเบ็ด ดีอันนี้เป็นดีของธรรม มันรู้ได้อย่างชัดเจนไม่มีใครบอก

พวกเรานั้นไม่เห็นปลายเบ็ด เห็นแต่เหยื่อ เหมือนปลาเห็นแต่เหยื่อก็เลยติด
เบ็ด ถ้าปลาเห็นเบ็ดด้วยก็ไม่ติด ปลาเห็นเหยื่อและเห็นเบ็ดด้วย ก็คือใจที่มีสติปัญญา
ประจำตน ถ้าใจไม่มีสติปัญญาก็แสดงว่าไม่มีธรรมเครื่องรักษาพอจะรู้ปลายเบ็ด มันก็

เห็นแต่เหยื่อล่อ พองับเข้าไปก็ถูกเบ็ดเกาะปากเลือดสาด เขาทุบหัวเอาตายเหยื่อก็ไม่ได้กิน

นักปฏิบัติจึงดูเอาระหว่างกิเลสกับธรรม มันแฝงกันไปในทำนองเบ็ดกับเหยื่อล่อปลานั้นแล

การปฏิบัติธรรมจำต้องระวังการแอบแฝงของกิเลสที่คอยแทรกความเพียรไปทุกระยะอยู่เสมอผลไม่ได้ ถ้าจะดูกันจริงๆ แล้วจะดูยากอะไร มันมีอยู่รอบด้านจนน่าขบขันจะว่าไง พวกเรานี่แหละ ตาก็ตาอันเก่า หูอันเก่า ใจอันเก่านี้แหละ ดูของเก่าที่มีอยู่รอบตัวนี้แหละ แต่ก็หลงได้ไม่อึดมพตลอดไป ถ้าตาไม่มีสติปัญญาคอยกำกับ ถ้ามีสติปัญญารักษาก็เหมือนคนที่มองอะไรด้วยกล้อง ย่อมเห็นชัดต่างกัน

ใจมีธรรมใจมีปัญญาประจำตนก็เหมือนมีกล้องส่องทาง มันต่างกันระหว่างคนมีปัญญากับคนไม่มีปัญญา ตาก็ตานี้แหละ แต่คนฉลาดตาไปถึงไหนสติปัญญาไปถึงนั้น หูไปถึงไหนความรู้รอบวิ้งไปถึงนั้นพร้อมกัน โดยหลักธรรมชาติของสติปัญญาที่ได้ฝึกมาอย่างพอตัว ไม่จำเป็นต้องตั้งท่าตั้งทาง เพราะเป็นหลักธรรมชาติอยู่แล้วตั้งอะไร หากเป็นหลักธรรมชาติของสติปัญญาที่ฝึกมาอย่างพอตัวแล้ว ฝ่ายตรงกันข้ามมันก็เป็นธรรมชาติของมันที่จะหมุ่นตัวอยู่เช่นนั้น ธรรมชาตินี้มันแลที่ทำความและสัตว์ให้โง่ นิ่งอยู่ก็โง่ นอนอยู่ก็โง่ ยืนอยู่ก็โง่ อะไรๆ ก็โง่เพราะมันเป็นหลักธรรมชาติอันหนึ่งที่ทำให้คนและสัตว์ผู้อยู่ใต้อำนาจของมันให้โง่ ทีนี้เมื่อเป็นหลักธรรมชาติของธรรมขึ้นมาแล้วย่อมเปลี่ยนไปอีกแบบหนึ่งคือ จะยืนจะเดินจะนั่งจะนอนหรือทำอะไรๆ อยู่ มันก็ฉลาดรอบตัวของมันอยู่เช่นนั้น ไม่ต้องปรุงต้องแต่ง ไม่ต้องตั้งท่าตั้งทางมันก็เป็นของมันเองใจดวงเดียวนั้นแหละ แต่มันพลิกเป็นอย่างนั้นไปได้ด้วยการบำรุงส่งเสริม

ท่านจึงสอนให้ศึกษาอบรมและปฏิบัติบำรุงส่งเสริมโดยสม่ำเสมอ จนจิตกลายเป็นธรรมล้วนๆ ใจล้วนๆ กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว นั่นแลจึงได้ปลงภาระหน้าที่ทุกอย่างและอยู่ด้วยความหายกังวล เป็นคนว่างงานด้วยความบริสุทธิ์ มิใช่ว่างงานแบบโลกตำหนักัน

ผมก็กำลังกายอ่อนลงทุกวันๆ โรคภัยไข้เจ็บก็ย้ายตีกระหน่ำร่างกายเข้าทุกวัน การแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อนก็ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยเหมือนแต่ก่อน ก็ดูซิพูดยังไม่ควร จะจบก็ต้องได้จบ ไม่ควรจะหยุดก็ต้องได้หยุดเพราะมันเป็นอยู่ภายใน เมื่อสิ่งนี้ปรากฏขึ้นแล้วมันฝืนไม่ได้ ถ้าเป็นเรือบินก็ปีกห้วงสนามเลย ไม่ลงไม่ได้ ถ้าจะเทศน์อย่างธรรมดาๆ โดยการบังคับบัญชาไปว่าเป็นอย่างนั้นๆ มันก็เทศน์ไปไม่ได้อีกแหละ

เทศน์ภาคปฏิบัติต้องให้เป็นไปตามหลักธรรมชาติ เสียงจะเบา ก็ให้เป็นไปตามหลักธรรมชาติ จะช้าหรือเร็วก็เร่งไม่ได้และรั้งไม่ได้ ต้องปล่อยให้เป็นไปเรื่อยๆ ตาม

หลักธรรมชาติ เสียงจะเร็วหรือช้า หนักหรือเบาขนาดไหนก็เป็นของมันเองๆ จึงเหมาะกับการแสดงธรรมทางภาคปฏิบัติ พอเร่งเข้าๆ ตามหลักธรรมชาติของการเทศน์ก็มากระเทือนร่างกายนี้ พอกระเทือนปั๊บ ความรู้นี้ก็แยบและย้อนเข้ามาสู่ร่างกายเสีย ธรรมที่กำลังเทศน์อยู่นั้นก็ตกหายไปไม่สืบต่อกัน การเทศน์ก็ปักหัวลงสนามเท่านั้นละซิ คือ ยุติการแสดงเพียงเท่านั้นฝนไปอีกไม่ได้

เสียงธรรมนี้กล่อมใจนะ เสียงโลกมันยั่วใจ ยุใจ แหย่ใจให้ฟุ้งให้ร้อน พอใจร้อนแล้วกันก็ร้อนอยู่ไม่เป็นปกติ กันไม่ติดพื้น เดี่ยวก็วิ่งแจ้นไปโน่นไปนี่เพื่อแก้รำคาญ เราเคยเห็นสุนัขบ้ามันวิ่งโหมละ วิ่งตามถนนหนทางนะ จิตที่คึกคะนองด้วยอำนาจกิเลสมันวิ่งเก่งกว่านั้นนะ เอาให้มันหมอบราบด้วยสติธรรม ปัญญาธรรมเป็นต้น ให้เห็นสักทีซิ เอาให้ได้ทักกันว่า ตัวพยศมาสงบให้เห็นแล้วหรือ นั่น มันจะเหนือธรรมไปได้หรือ จงเอาให้เห็นเสียทีซิ มันเป็นได้จิตนี้ สิ่งที่เราให้มันวิ่งมี ปราบอันนั้นให้สงบตัวเองไป จิตก็นิ่งเองสงบเอง กันก็ไม่ร้อนเพราะจิตเย็น กันก็พลอยเย็นไปด้วย

การต่อสู้กับกิเลสนี้แหลม มันไม่ลืมนะหัวใจเรา เอากันจริงๆ ต่อสู้กันจริงๆ เรื่องเช่นนี้มันไม่ลืมนะ มันจะลืมได้ยังไง ลงถึงขนาดเอาชีวิตจิตใจเข้าแลกกันแท้ๆ มันจะลืมได้ยังไง แม้ถึงวันตายก็ไม่ลืม เพราะเป็นประวัติแห่งชีวิตในการต่อสู้กับข้าศึกวิภูจักร ฉะนั้นถึงได้กล่าวพูดว่า งานอะไรก็ตามในโลกที่เราได้เคยผ่านมาแล้ว เรายังไม่เคยพบเคยเห็นงานใดที่หนักหนา ขนาดที่ต้องสละชีวิตจิตใจเหมือนงานจิตตภาวนานี้ ยังไม่เคยเห็นในตัวเราเอง การสละเป็นสละตายนี้ทุ่มกันลงเลยไม่เสียตายชีวิต ถึงวาระที่จะเข้าด้ายเข้าเข็มกันจริงๆ วาจันเลย มอเบเลนนะเวลานั้น ชีวิตจะไปกับเลย ถ้าไม่ไปกับให้รู้ให้เห็นธรรมอย่างเดียวเท่านั้น การสละชีวิตเป็นพื้นๆ มากี่มี ถึงวาระที่จะทุ่มก็ทุ่มกันลงเลย

ทั้งนี้ก็เพราะเราเห็นโทษของจิตที่เสื่อมไปไม่ยอมสงบให้อีกนั่นแหละ แหลมโทษแห่งความเสื่อมของจิตนี้เป็นทุกข์มากนะนักบวชเรา จิตหาความสงบไม่ได้เลยนี้มันยุ่งมันกวนจริงๆ นะ ยุ่งมากกวนมากร้อนมากทุกข์มากทีเดียว พอมันสงบได้บ้างแล้วรู้สึกว่ายั่งยืนสบาย ไม่ยุ่งไม่เหยิงไม่วุ่นอะไรๆ อยู่กับความสงบ เพราะใจมีอาหารดีมี ต้มสมถธรรมความสงบสบาย จิตมีพื้นฐานแห่งสมาธิละเอียดเข้าไปเท่าไรก็ยิ่งสบาย สบายจนซี่เกียด ซี่เกียดจยงใจ ก็ซี่เกียดพิจารณาทางด้านปัญญาละซิ สุดท้ายก็เลยไปเหมาเอาว่าสมาธินั้นแลเป็นนิพพาน เลยจ่อกันอยู่ตรงนั้น ไม่ชอบพิจารณาทางวิปัสสนา แต่มันไม่เป็นนิพพาน เข้าใจลมๆ แล้งๆ ไปอย่างนั้นเองเพราะไม่รู้เนื่องจากทางไม่เคยเดิน

พอออกทางด้านปัญญามันถึงทุกข์มากละที่นี้ ทุกข์นั้นทุกข์แบบเรารับประทานอาหารเผ็ดๆ เผ็ดมันก็มีรสของมันนี่ เค็มมันก็มีรสของมัน พอให้สู้กันหรือพอใจฉันกัน

เผ็ดก็พอใจเพราะมีรสอยู่ในความเผ็ด ที่นี้ความทุกข์ในความเพียรครั้งนี้มันก็มีรสชาติให้
เกิดสุขละเอียดไปกว่ารสสมาธิ สุขในสมาธินั้นอย่างพ่อแม่ครูอาจารย์มันว่า ความสุขใน
สมาธินั้นเหมือนกับเนื้อติดฟัน ท่านว่า นั่นถูก แต่เมื่อยังไม่ก้าวยังไม่เห็นโทษแห่งความ
ติดในสมาธิ มันอยู่ในนี้ก็เห็นว่าเป็นของดี พอก้าวออกสู่ปัญญาได้แล้วก็ต้องปล่อยอันนี้

พอถึงขั้นปัญญามันถึงหมุนตัวๆ มันรู้มันเห็นชัดนี้ ปัญญาตัดกิเลสตัวไหนขาด
ไปยังไงๆ มันรู้ๆ ขาดเป็นวรรคเป็นตอนไปเรื่อยๆ จนกระทั่งในวงชั้นนี้มันขาดไป
หมด รูปชั้นความยึดมั่นถือมั่นในรูปมันก็ขาดให้เห็นชัดๆ ภายในใจเรา เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ สุข ทุกข์ เฉยๆ ในส่วนร่างกายมันขาดไปก็รู้ สัญญาแยบออกมามันก็รู้
สังขารมันก็รู้ วิญญาณมันก็รู้ มีแต่อาการๆ มันขาดจากกันกับจิตก็รู้ นั่น

แต่ก่อนมันเป็นอันเดียวกันหมด ทั้งรูป ทั้งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รวม
แล้วเป็นเราเป็นของเราหมด เวลาปัญญาค้ำเขี่ยชุดคั่นกลั่นกรองเข้าไปๆ มันก็สลัด
ออกๆ ส่วนรูปเป็นของหยาบมันสลัดก่อน นามธรรมเป็นส่วนละเอียดสลัดทีหลัง
จนกระทั่งมันวนเข้าไปๆ แควบเข้าไปๆ จนถึงจิต

อะไรมันก็หมดปัญหาภายในขั้นนี้แล้วจะพิจารณาอะไร ก็รู้แล้วจะพิจารณา
อะไรอีก เหมือนเรารับประทานอาหารคาวอิ่มแล้ว จะไปเอาอะไรมาอีกมันไม่สนใจกับ
อาหารคาว มันสนใจอะไร สนใจหวาน เอ้า ใส่หวานลงไป การสนใจหวานก็หมายถึงจิต
พวกรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันเข้าใจแล้วปล่อยวางแล้ว เหลือแต่ความรู้ไม่
เกี่ยวโยงกับขั้นนี้ทำ ก็แบกความรู้ซึมเซาความรู้อยู่นั้นก่อนเมื่อยังผ่านไปไม่ได้ ไม่แบก
รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ยังแบกความรู้ ความรู้ที่เต็มไปด้วยยาพิษ คือ
อวิชชาปุจฉา สงขาราคา เป็นต้น เป็นอันเดียวกัน เมื่อตัดสะพานที่เกี่ยวออกหาอาหาร
กิน คืออวิชชามันเดินออกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย สู้รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส
และออกไปสู่รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ถูกตัดเข้าไปๆ จนเหลืออยู่เกาะเดียว
เป็นเกาะในท่ามกลางแห่งขั้นนี้ จิตติดอยู่นั้นก่อนเพราะเป็นสิ่งที่น่าติด จิตจึงติด

จึงได้กล่าวพูดกล่าวเขียนว่า ที่เราคาดเอาไว้ว่า อวิชชาเหมือนเสือโคร่งเสือดาว
เหมือนยักษ์เหมือนผี เราวาดภาพมันไว้ว่าเป็นข้าศึกอันใหญ่หลวง นั่นมันผิดทั้งเพเมื่อ
เวลาเข้าไปเจออวิชชาจริงๆ มันไม่รู้ว่าเป็นอวิชชา แต่กลับเห็นว่าเป็นของประเสริฐเลิศ
เลอไปเสีย จึงเทียบเหมือนกับนางบังเงาหรือนางงามจักรวาลที่สวยงามหยดย้อยนั้นแล
มันจึงกล่อมสติปัญญาประเภทคันแระแปรธาตุให้หลงได้ แต่จะว่าหลงสนิทก็ยังไม่สนิท
นัก เพราะแม้จะเพลินอย่างละเอียด มันยังพิจารณาของมันอยู่ไม่ตายใจทีเดียว แต่มัน
รักมันสงวนมาก จึงเรียกว่าหลงว่าติดในขณะนั้น

แม้จะรักสวงก็ไม่พ้นที่จะสังเกตพิจารณาความละเอียดอ้อยอิ่งนั้น เพราะความละเอียดก็ยังเป็นไตรลักษณ์ ยังเป็นสมมุติ มันจะไม่แสดงอาการต่าง ๆ ขึ้นมาได้ยังไง เช่นว่ามัน่องใสมันสง่าผ่าเผย มันยังมีเงาหรือคร่ำหมองนิด ๆ ให้เห็นจนได้ ว่าสุขมันก็มีทุกข์อย่างละเอียดแทรกขึ้นมาในจุดนั้นจนได้ ทำให้จับพิรุณได้ สติปัญญาพิจารณาอยู่ไม่ลดละ ทั้ง ๆ ที่มันรักษาอย่างเข้มงวดกวดขันเพราะความหลงในระยะนั้น มันก็ยังสอดส่องดูความเคลื่อนไหวโดยอัตโนมัติอยู่นั่นแล เพราะไม่มีที่จะพิจารณา พิจารณาอะไรนอกจากจุดเด่น ๆ นั้น ใจก็ไม่สัมผัสสุดตื้น เพราะเข้าใจและปล่อยวางหมดแล้ว เหลือเพียงอันเดียวเท่านั้น ทั้งรักษาทั้งพิจารณา เพราะสติปัญญาขั้นนี้ตื่นตัวอยู่เสมอไม่นอนใจ ไม่อยู่เป็นปกติ แต่หมุนตัวอยู่อย่างละเอียดเหมือนน้ำซับน้ำซึมทั้งแล้งทั้งฝน ตลอดอิริยาบถเว้นแต่หลับ จนกระทั่งจุดนั้นแสดงอาการตามกฎไตรลักษณ์หลายครั้ง หลายหนให้เห็นมันก็จับได้เอง เพราะสติปัญญาเสาะแสวงหาความจริงจากจุดเด่นดวงที่เรียกว่า อวิชชารวมตัวอยู่แล้ว

สติปัญญาที่เตรียมรบเต็มอัตราศึกอยู่แล้วก็จ่อเข้าไปจุดนั้นทันที พิจารณาคลี่คลายอย่างละเอียดรอบคอบ ไม่หลวมตัว จุดนั้นก็พังทลายหายสูญไปในขณะนั้น

เมื่ออวิชชาถูกทำลายพังลงไปแล้ว นางบังเงาก็พังลงไปอย่างไม่มีปัญหา คำว่านางบังเงาเป็นของอัศจรรย์ก็ดี นางงามจักรวาลเป็นของน่ารักสวงก็ดี แต่ธรรมเครื่องปราบปรามไม่ได้ปราบปราม เพราะเป็นของจอมปลอม สิ่งที่ว่านั้นก็เหมือนกองขี้ควายครอบเพชรทั้งดวงไว้นั่นแล ระหว่างของจริงกับของปลอมมันต่างกันมากอย่างนั้น เวลาจุดนั้นกระจายลงไปแล้วถึงได้รู้ ถึงกับอุทานทางใจว่า โอโฮ ขนาดนี้เขี้ยวเหรอวิชชานะ โอโฮ ๆ อ้อยอิ่งจริง ๆ การวาดภาพอวิชชาไว้ว่าเป็นเสือโคร่งเสือดาวเป็นยักษ์ เป็นผีกับอวิชชาตัวจริงมันเป็นคนละโลก เมื่อเวลาไปเจอตัวจริงแล้ว กลับยื่นคอยื่นหัวเข้าไปให้อวิชชาเคี้ยวเสียแหลกไม่รู้ตัวเลย นำทุเรศความหลงอวิชชา

สามแดนโลกธาตุนี้ไม่มีอะไรจะทันสมัยใหม่เอี่ยมยิ่งกว่าอวิชชา จึงสามารถครอบโลกธาตุได้ ครอบหัวใจสัตว์โลกได้ แต่พอมหาสติมหาปัญญาเข้าถึงแล้ว ฟันขาด ผีลงไปกองแบบม้วนเสื่อ ไม่มีอะไรทันสมัยยิ่งกว่าสติกับปัญญา ถ้าอันนี้ไม่ทันสมัยไม่ล้ำยุคกิเลสอวิชชาจะพังไปไม่ได้ สุดท้ายก็ถึงธรรมล้ำสมัย คำว่าล้ำสมัยก็หมายถึงใจเหนือโลกนะซิ ถ้าลงว่าล้ำสมัยแล้วก็แสนสบาย อยู่ไหนอยู่เถอะ ต่อจากนี้ไปทำไมจะไม่เห็นลวดลายของกิเลสที่เคยหลอกเคยต้มตุ๋นเล่า แม้ละเอียดลออแค่ไหน เป็นมายังไง ๆ ทำไมจะไม่รู้เรื่องของมัน เมื่อสติปัญญารอบตัวแล้ว

ตั้งนั้นขอทุกท่านที่มุ่งหน้ามาศึกษาอบรมจงเอาจริงเอาจัง จะเห็นแดนพ้นทุกข์
โดยสิ้นเชิงประจักษ์ใจด้วยข้อปฏิบัติของเราเอง ไม่รอคอยให้ใครมาตัดคะแนนและให้
คะแนน

เอาละขอยุติ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔
 โรคเรื้อรังของจิต

การงานเกี่ยวกับสิ่งภายนอก ผู้มาใหม่พึงสังเกตศึกษาด้วยตาด้วยหู ความเคลื่อนไหวไปมาในการทำข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ เกี่ยวกับหลักธรรมหลักวินัย จะสมชื่อว่ามาศึกษาถ้าเป็นผู้สำเนียง จะคอยฟังแต่ครูบาอาจารย์เทศน์แนะนำสั่งสอนอย่างเดียวไม่ทันกับเหตุการณ์ที่เป็นไปอยู่ภายในตัวเอง เฉพาะอย่างยิ่งภายในจิต

การมารวมกันเป็นจำนวนมากย่อมทำให้อึดอัดเนือยนาชล่าช้าในกิจต่างๆ แล้วก็เข้าไปสู่ใจ ทำให้ไม่สะดวกในการประกอบความพากเพียรเพราะความเกี่ยวเนื่องกันกับหมูกับคณะ ฉะนั้นการเสาะแสวงหาที่วิเวกจึงเป็นความเหมาะสมอย่างยิ่ง จะไม่ต้องกังวลนวนายกับผู้ใดสิ่งใด มีความรู้สึกตัวอยู่มากกว่าการอยู่กับหมูกับคณะรวมกันหลายๆ องค์ ซึ่งส่วนมากมักจะมีอาการเพลอ ความไม่มีสติประจำตน ที่ขัดกับหลักการแก้การชำระกิเลสซึ่งจำต้องอาศัยสติปัญญาเป็นสำคัญตลอดไป หมู่เพื่อนก็มาอยู่เรื่อยๆ การให้โอวาทสั่งสอนก็สั่งสอนเรื่อยมานับแต่มาเกี่ยวข้องกับวงคณะ เป็นเวลาราว ๓๐ ปีนี้แล้ว รู้สึกว่าเป็นภาระหนักมากอยู่ไม่น้อยสำหรับผู้เป็นหัวหน้า หากมาตั้งใจประพฤติปฏิบัติจริงๆ สิ่งที่จะควรจะได้เป็นคติเครื่องเตือนใจนั้น สัมผัสสัมพันธ์กับตนและกับครูกับอาจารย์ตลอดกับหมูกับคณะอยู่เสมอ นอกจากเราไม่เป็นคนจริงจึงเสียเท่านั้น

ฉะนั้นทุกๆ ท่านที่มาศึกษาอบรม อย่าดูที่ไหนมากยิ่งขึ้นกว่าดูใจคือความเคลื่อนไหวของตน แม้การศึกษาจากทางหูทางตาเพื่อเข้าไปสู่ใจ ให้ได้เป็นคติตัวอย่างอันดีและนำออกประพฤติปฏิบัติด้วยความราบรื่นดีงาม ใจเป็นสิ่งที่รักษายากมากยิ่งขึ้นกว่าสิ่งใดในสามแดนโลกธาตุนี้ ไม่มีสิ่งใดที่จะรักษาแก้ไขฝึกฝนทรมาณยากยิ่งกว่าใจ เพราะใจเป็นโรคเรื้อรังมานานจนเจ้าของเองก็ไม่สามารถทราบได้ว่าเรื้อรังมาตั้งแต่เมื่อไร จนถึงชาติปัจจุบันนี้เรายังไม่ทราบว่ามาจากอะไร เป็นมานานเท่าไร เกิดตายมากี่ภพกี่ชาติ ความเป็นมามากต่อมาก จึงไม่อาจนับอ่านและแข่งขันซึ่งกันและกันได้ในเรื่องความเกิดแก่เจ็บตาย ความทุกข์ความลำบากของแต่ละรายๆ ทั้งนี้เพราะโรคเรื้อรังของจิตพาให้เป็นนั่นเอง

ตามหลักธรรมท่านกล่าวไว้อย่างตายตัวและถูกต้องแม่นยำ ไม่มีคลาดเคลื่อนแม้แต่น้อยว่า อวิชชาปจฺจุยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจุยา วิญญฺญาณํ เป็นต้น อวิชชาแท้ๆ พาให้สัตว์เกิดสัตว์ตาย เราจะไปหาอวิชชาที่ไหนถ้าไม่ดูที่ใจจะไม่เห็นจะไม่เจออวิชชาเลย ความโง่เง่าเต่าตุ่นไม่ใช่อะไรโง่ ตาก็ไม่ได้โง่ หูก็ไม่ได้โง่ จมูก ลิ้น กายไม่ได้เป็นผู้โง่

ผู้ฉลาด แต่ผู้ที่โง่ก็คือใจ ถ้าใจไม่ฝึกฝนอบรมตนเพื่อความฉลาดแล้วจะหาความฉลาดเกิดขึ้นไม่ได้ ความฉลาดจะเกิดขึ้นได้ด้วยการฝึกฝนอบรมใจ ใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรฝึกอบรมอย่างยิ่ง

เวลานี้โรคเรื้อรังคืออวิชาเป็นตัวการใหญ่ฝังจมอยู่ในจิต จนไม่สามารถทราบได้ว่าจิตเป็นอย่างไร ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอนนั่นแหละ แต่ไม่อาจจะรู้ได้ว่าความรู้อันแท้จริงนั้นคืออะไร เพราะมันเจือปนกับโลกอวิชาที่กล่าวนั้น โรคมีติดบอดกับจิตเลยกลายเป็นอันเดียวกัน คือกิเลสกับจิตเป็นอันเดียวกัน โรคอันนี้แหละเชื้ออันนี้แหละที่พาให้สัตว์โลกเกิดแก่เจ็บตายเรื่อยมา ความไม่เช็ดไม่หลาบก็เพราะโรคอันเดียวกันนี้แหละปกคลุมหุ้มห่อไว้ไม่ให้เช็ดให้หลาบ ไม่ให้เห็นภัยในสิ่งที่น่ากลัวทั้ง ๆ ที่เจอกันอยู่ทุกวันทุกเวลาและถูกตัดสันดานอยู่เรื่อยมา การจะพิจารณาให้เห็นโทษด้วยสติปัญญาของตน สติปัญญาก็ไม่เกิด มันจมอยู่ด้วยกันนั้นเสีย จึงเป็นความลำบาก

นี่เราได้ก้าวเข้ามาสู่เพศอันเหมาะสมและหน้าที่การงานอันถูกต้องดังงามอย่างยิ่งแล้ว ในการที่จะเปิดสิ่งที่ลีลับปิดบัง หรือหุ้มห่อจิตใจนี้ออกเพื่อเห็นตามความเป็นจริงของมัน เราเป็นผู้เหมาะสมแล้ว ไม่มีเพศใดเหมาะสมยิ่งกว่าเพศนักบวชเรา หากไม่ถือโอกาสแห่งความเหมาะสมของตนนี้ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ได้มรรคได้ผล เพื่อรู้ต้นรู้ปลายของความจริงและความปลอมทั้งหลายซึ่งรวมอยู่ในใจนี้ ก็จะหาโอกาสดียิ่งกว่านี้ไม่ได้อีกแล้ว เพราะคำว่ามืดกับแจ้งนั้นเป็นสิ่งที่มียู่ตั้งเดิม นั่นไม่ได้เป็นอุปสรรคแก่ผู้ใด นั่นไม่ได้เป็นผู้ให้ผลดีผลชั่วแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หากเป็นธรรมชาติของความมืดความสว่างที่มีอยู่เช่นนั้นมาตั้งเดิม เป็นเพียงโลกอาศัยสิ่งเหล่านั้นในลักษณะต่าง ๆ กันตามความถนัดและความต้องการของตนเท่านั้น

คำว่าโรคเรื้อรังได้กล่าวแล้วในเบื้องต้น โรคพรรค์นี้ลึกลับมาก ใจกับโรคนี้จึงเหมือนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มองดูโรคอันนี้กับมองดูใจในความรู้สึกของเราทั่ว ๆ ไป นั้นจะเห็นว่าเป็นอันเดียวกัน เพราะไม่มีสิ่งที่เหนือกว่าพิสูจน์แยกแยะ และไม่มีความรู้เหนือกว่านั้นที่พอจะทราบได้ว่าสิ่งใดเป็นจิตสิ่งใดเป็นโรคแทรก หรือเป็นโรคเรื้อรังที่ฝังจมกันอยู่ในจิตนั้น นอกจากจิตที่ถูกฝังด้วยยาพิษอยู่ในนั้นแล้ว มันยังกระจายแขนงออกมาให้เป็นแบบเดียวกันกับส่วนข้างในของมันอีกด้วย ส่งกระแสออกไปทางตา ก็เพื่อรักเพื่อชัง เพื่อเกลียดเพื่อโกรธ ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เป็นสายทางแห่งโรคเรื้อรังนี้ก้าวออกเดินเพื่อเสาะแสวงหาผลประโยชน์ของมัน ซึ่งก็คือโทษของเรานั้นแหละ นำเข้ามาทับถมจิตใจให้หนาแน่นไปด้วยเรื่องของมัน จึงหาทางทราบและแก้ไขสิ่งเหล่านี้ได้ยาก เพราะมันปิดมันครอบไว้หมดทั้งภายนอกภายใน

ทางตาทางหูทางจมูกทางลิ้นทางกายก็เป็นทางเดินของโรคอันนี้ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสก็เพื่อกว้านเข้ามาสู่ความหลงและให้ทุกข์แก่ใจอย่างเดียวกัน เจอเข้าที่ ไหนก็ต้องหลงเข้าที่นั่น การสัมผัสสัมพันธ์ไม่ว่าใกล้ว่าไกลในบรรดาภวธรรมที่กล่าว มา ทั้งๆ ที่สิ่งเหล่านั้นเป็นหลักธรรมชาติอันหนึ่งๆ เท่านั้นไม่เกี่ยวข้องกับผู้ใด แต่จิต ดวงนี้ซึ่งเต็มไปด้วยความลุ่มหลงจอมปลอม หากไปเสกสรรปั้นยอลงั้นว่าเป็นอย่างนั้น สิ่งนี้ว่าเป็นอย่างนี้ และนำเข้ามาหลอกลวงตนเองให้ลุ่มหลงอย่างหนาแน่นเข้าไปโดย ลำดับ ไม่มีเวลาจิตจางสร้างชาลงได้เลย

หากว่าเรามีความเข็ดหลาบเหมือนสิ่งต่างๆ ไปซึ่งเราเคยพบเคยเห็นเคยประสบ มาแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็ไม่น่าจะครองหัวใจเราอย่างหนาแน่นดังที่เป็นอยู่เนิ่นนานและไป นานนักเลย จะต้องมีการหลุดลอยออกจนได้ด้วยการสลัดปิดทิ้ง เพราะความเห็นโทษ เป็นพลังใจทางด้านความพากเพียร นี่แม้แต่มีครูมีอาจารย์แนะนำสั่งสอนชี้บอกตาม ความสัตย์ความจริงโดยไม่ผิดไม่พลาด จิตใจมันยังเถลไถลไม่อาจยอมรับความจริงนี้ได้ พอประมาณตามที่ตั้งหน้ามาศึกษาอบรม ทั้งนี้ก็เพราะกำลังของสิ่งจอมปลอมนั้นมีมาก และคอยผลักคอยไสจากความจริงเข้าสู่ความจอมปลอมของมันอยู่เรื่อยมานั้นแล ผู้ ปฏิบัติจึงไม่ค่อยได้เหตุได้ผลได้ถ้อยได้ความในความจริงทั้งหลาย ซึ่งมีเต็มตัวอยู่ใน กายในใจของเราทุกคน

จึงต้องอาศัยการศึกษาอบรมอยู่ไม่หยุดหย่อนจากครูอาจารย์ และกำลังความ เพียร ฝ่าฝืน อดทนไม่หยุดยั้ง หนักก็เอา สู้ไม่ถอย เพราะเชื่อในหลักธรรมของ พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นสวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบแล้วๆ ส่วนกิเลสมันบอกไว้ที่ไหนว่ามัน บอกไว้ชอบแล้ว สอนไว้ชอบแล้ว เชื่อเราเถอะ เราจะพาท่านทั้งหลายไปนิพพานสดๆ ร้อนๆ รวดเร็วกว่าธรรมพาไปเสียอีกดังนี้ แต่ทำไมพวกเราจึงไปเชื่อมั่นเอานักหนา

ถึงเราจะไม่ว่ากิเลสราคะตัณหา สรณ คัจฉามิ ก็ตามเถอะ มันก็คือ สรณ คัจฉา มิ อยู่ทุกๆ ขณะของจิตที่เคลื่อนไหวออกมา ด้วยความไม่มีสติไม่มีปัญญาพิจารณา ไตร่ตรองบ้างเลยนั้นแล คำว่า พุทธ ธรรม สงฆ์ สรณ คัจฉามิ หรือที่ว่าพระพุทธเจ้า ตรัสไว้ชอบแล้วนี้ มันเป็นแต่เพียงผิวเผิน ไม่ได้เข้าถึงจิตใจและถึงความจริงของสวาก ขาตธรรมนั้นเลย หากว่าจิตใจได้หยั่งเข้าถึงสวากขาตธรรมที่ท่านตรัสไว้อย่างแท้จริง ด้วยความจริงของใจแล้ว กิเลสจะเรื่องอำนาจเป็น สรณ คัจฉามิ อยู่ไม่ได้ ต้องพังทลาย ลงอย่างไม่เป็นขบวนนั้นแล เพราะความจริงมีอำนาจไปถึงไหน ความจอมปลอมจะต้อง หลุดลอยออกไปถึงนั้น ที่พระพุทธเจ้าแลสวากได้ตรัสรู้ได้บรรลุธรรมล้วนแต่ความจริง แห่งธรรมได้เข้าถึงใจอย่างเต็มที่ กิเลสจึงหลุดลอยไปหมด ไม่มีกิเลสตัวใดจะกล้าหาญ ขอแก้มือกับท่านอีกเลย

ท่านจึงกล่าวไว้ว่า อวิชชาขเวว อเสสวราคะนิโรธา สงฺขารนิโรโธ เมื่ออวิชชาดับ สังขารดับ วิญญาณดับ เรื่อยไปจนกระทั่ง นิโรโธ โทติ ดับสนิทไปหมดไม่มีอะไรเหลือเลย นี่คือความจริงเข้าถึง คำว่าสวากขาตธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้วนั้นก็ออกมาจากพระทัยที่บริสุทธิ์ ซึ่งรู้แจ้งความจริงทั้งหลายแล้วนั้นแล ทรงนำออกมาสอนจะผิดเพี้ยนไปที่ตรงไหน

เราผู้มาปฏิบัติธรรมทำไมจึงไม่ฟังให้ถึงใจ พิจารณาให้ถึงใจ กิเลส สรรณิ คัจฉามิ ไม่ต้องออกปากพูดประกาศให้ใครรู้ก็ตาม แต่มันกลืนเรามันขบเคี้ยวเราอยู่ภายในใจเรื่อยมานานแล้ว ใจหากว่าเป็นวัตถุก็เป็นผุผองไปหมดนานแสนนานแล้ว เพราะถูกกิเลสเคี้ยวถูกกิเลสกลืน เคี้ยวแล้วกลืนแล้ว กลืนกลับไปกลับมา เคี้ยวกลับไปกลับมา หลกละเอียดเป็นผุผองไม่สงสัย ถ้ายังไม่เห็นโทษของมันอยู่แล้วก็แสดงว่าใจเราตื้น และหนาเอาการจนธรรมกลัวไม่กล้าแอบกล้าชิมซาบได้ ถ้าเป็นโรคก็ประเภทหมดหวังนั่งคอยลมหายใจอยู่เท่านั้น เราเป็นพระนักปฏิบัติจะใจด้านต่อธรรมขนาดโรคประเภทหมดหวังมันสมควรแล้วหรือ สติปัญญายังมีรับคว้ามช่วยตัวเองในเวลาเช่นนี้ เวลาเข้าสู่สงครามนี้ ออย่ารือรือ

การแก้กิเลส การต่อสู้กับกิเลสถ้าสติปัญญาไม่ทันต้องแพ้มันเรื่อยไป และต้องกลืนความทุกข์ความลำบาก เพราะความเกิดแก่เจ็บตาย หมุนเวียนกันไปมาทำนองนี้ตลอดกัปตลอดกาลป์ ไม่มีคำว่าตันทางปลายทางได้เลย เหมือนมดแดงไต่ขอบดั่งนั้นแล ไต่ไปไต่มาอยู่ที่ขอบดั่งเข้าใจว่าเป็นของใหม่อยู่เรื่อย และไต่มาขอบดั่งอันเก่านั้นแหละ หมุนไปเวียนมาอยู่ทำนองนั้น จิตที่หมุนไปด้วยอำนาจแห่งวัฏจักรซึ่งฝังอยู่ในวัฏจักรก็หมุนอย่างนั้นเหมือนกัน ถ้าเราอยากทราบ เอ้า ขุดลงไปด้วยธรรม สมาธิทำให้ถึงใจทำไมจิตจะสงบไม่ได้ ธรรมโอสธมีอยู่

โรคมีในกายของคนไข้เขายังวังหาหมอหายมารักษา ยังสงบและหายไปได้ โรคกิเลสฝังใจเรากอดคัมภีร์อยู่แต่ๆ ทำไมจึงหายไม่ได้ เพราะไข้เกียจรับยาคือธรรมประโยคแห่งการรับยากี่ไม่เพียงพอกัน เเดินจงกรมก็ไม่พอจะเห็นทุกขในการเดิน นั่งสมาธิก็ไม่พอจะเห็นทุกขในการนั่ง จะภาวนาแบบไหนก็ไม่พอจะเห็นทุกขทั้งๆ ที่ทุกขกองเต็มอยู่ภายในใจไม่มีเวลาบกร่องเลย นอกจากไม่แสดงเท่านั้น แต่มันมีอยู่ภายในนี้อยู่แล้ว ธรรมเครื่องดับสมุทัยและทุกขถ้าไม่ใช่สติปัญญาและความพากเพียรเป็นต้นจะเป็นอะไรที่ไหน ธรรมเหล่านี้แหละคือเครื่องปราบไตรภพภายในใจ จงนำมาช่วยตัวเอง

เดินจงกรมก็พืดกันให้ถึงเหตุถึงผล ให้เห็นความทุกข์ในการเดินจงกรมเหมือนเราได้รับความทุกข์ในสิ่งทั้งหลายแต่ไม่เห็นโทษของมันนั้น ดูซิจะเห็นกิเลสแลกองทุกข์

ด้วยมรรคสังฆใหม่ เดินมากเป็นอย่างไร เหนื่อยมากขนาดไหน แล้วจิตมันยอมจำนนใหม่ ในขณะที่เดินก็ไม่รู้สึกแต่ก้าวไปก้าวมาเฉยๆ โดยหาสติควบคุมจิตไม่ได้เหมือนชาวบ้านเขาเดินไปมากัน แต่ก้าวเดินด้วยความมีสติกำกับรักษาจิต จิตจะเล็ดลอดออกไปไหน สติปัญญามีหน้าที่ดูจิตและสอดส่องดูเรื่องของจิตโดยเฉพาะไม่ต้องไปดูสิ่งใด ชนิดกลัวโลกนี้จะสูญหายไปจากตัว กลัวจะไม่ได้อยู่ในโลกนี้ต่อไป ไม่ต้องกลัวกลัวแต่จะไม่ได้พ้นจากโลกแห่งกองทุกข์นี้ไปเท่านั้น จงตั้งจิตลงให้แน่วหนามั่นคงต่อหน้าที่การงานของตนคือการภาวนา ผลจะเป็นอย่างไรเมื่อทำตามนี้

จิตนี้จะระเห่ร้อนจะผาดโผนโลดเต้นไปไหน เหนือสติปัญญาไปได้จริงๆ เหนือถ้าเหนือสติปัญญาไปได้ พระพุทธเจ้าจะทรงบัญญัติธรรมคือเครื่องมือปราบกิเลสสมัยจรวัดขึ้นมาเสียใหม่ ในหลักธรรมที่ทรงสอนว่า มัชฌิมา คือเหมาะสมแล้วกับการแก้กิเลสปราบกิเลสของสัตว์สมัยโน้น แต่มาสมัยนี้มัชฌิมาปฏิบัติทานนั้นล้ำสมัยไปเสียแล้วไม่ทันกิเลส ดังนี้ ความจริงพวกเรามันได้เรื่องอะไร มีแต่ภาวนาแบบปล่อยกิเลสไปเปลี่ยนแปลงธรรมของท่าน ไปเหยียบย่ำทำลายธรรมของท่านเสียมากต่อมาก แทนที่จะนำธรรมไปปราบกิเลส แม้ขณะอยู่ในทางจงกรมในที่สมาธิภาวนา ก็มีแต่ลักษณะเอากิเลสไปปราบธรรมให้แหลกเหลวไปหมด แล้วจะบ่นหาสมาธิสมาบัติความสงบร่มเย็นและความเฉลียวฉลาดจากที่ไหนกัน เพราะสติก็ไม่มีปัญญาก็ไม่มี เดินสักแต่ก้าวเดิน นั่งสักแต่นั่ง ไม่มีสติตั้ง จะเอาของศักดิ์สิทธิ์วิเศษจากกิริยาแห่งความเป็นบ้ำไม่มีสติปัญญาได้อย่างไร เพราะเหตุกับผลเข้ากันไม่ได้

คนจะได้ของดีของดีต้องทำให้ดี มีหลักมีเกณฑ์มีเหตุมีผล เพราะธรรมไม่ใช่ของเหลวแหลกแหวกแหว่งที่กิเลสพาให้เป็นไป มันจะเดินรนไปไหนจิตนี้ วันนี้เป็นวันที่เราจะต่อสู้กับจิตที่ถูกกิเลสถือสิทธิ์ถืออำนาจ ให้เห็นฤทธิ์เห็นเดชของกันและกัน สติปัญญาเอาให้หนักแน่นและแหลมคม กิเลสจะแหลมคมขนาดไหน จะมีกำลังมากเหนือธรรมมาจากไหน อย่างไม่เหน็ดเหน็ดสติปัญญาไปได้ จงเอาให้เห็นกันในเวลานี้ ดีกว่าเวลาอื่น เห็นกันวันนี้ดีกว่าวันอื่น เดือนอื่น ปีอื่น เดินจงกรม เอ้า มันจะเหนื่อยขนาดไหนลองดู ให้มันรู้เรื่องเหนื่อยเรื่องทุกข์เพราะความเพียรทำเดิน ทำยืน ทำนั่ง พัดกัน ส่วนท่านอนโดยมากเป็นท่านอนคอยกิเลสหันหอมกระเทียม จงระวังให้มาก

ถ้าเพียรจริงๆ ก็พับกรบได้ เพราะธาตุขันธ์ไม่ใช่เหล็กจำต้องพับให้พอประมาณ เพราะการรบและการพับกรบเป็นความจำเป็นในเวลาที่ต้องรบ และในเวลาที่ต้องพับ แต่อย่าพับแบบกิเลสจุดลากหรือกดหัวให้พับ เช่น ความท้อถอยอ่อนแอ เป็นต้น จงพับตามหลักธรรมพาให้พับ เช่น จิตใจ ธาตุขันธ์เหน็ดเหนื่อยมากควรแก้การพับเพื่อกำลัง

ทางจิตใจ และธาตุชั้นในการต่อสู้กับกิเลสในวาระต่อไป ชื่อว่าพักแบบนักรบ นี่ไม่เสีย
 ลวดลายของนักรบ

เวลานั่งภาวนาเจ็บปวดขนาดไหน ตรงไหนตรงที่เจ็บปวดมากที่สุด คนตายแล้ว
 มันเจ็บไหม หนักหรือเจ็บ หรือเนื้อเจ็บ หรือกระดูกเจ็บ เส้นเอ็นตรงไหนมันเจ็บปวด
 แสบร้อน ดูทั้งจุดที่เจ็บปวดแสบร้อน ดูทั้งจิตผู้ไปสำคัญมั่นหมายว่าเจ็บปวดตรงนั้น
 ตรงนี้ ดูทั้งทุกข์ที่กำลังแสดงความปวดร้าวอยู่ในที่ต่างๆ ของอวัยวะเวลานั้น ดูทั้ง
 สถานที่เกิดแห่งทุกข์ เช่น แข็งขา เป็นต้น มีตรงไหนเกิดทุกข์หนักกว่าเพื่อน เช่น
 กระดูกเจ็บ กระดูกปวด เป็นต้น และนำเรื่องภายนอกมาเทียบเคียงกันว่า กระดูกสัตว์
 ทั่วเกลื่อนอยู่ตามถนนหนทางเขาบ่นว่าอย่างไร กระดูกนั้นๆ เขาว่าเขาเป็นทุกข์ไหม
 หนึ่ง หนึ่งรองทำให้เราไล่เดินไปเดินมาอยู่ทุกวันนี้เขาบ่นว่าเขาเป็นทุกข์ไหม

สิ่งเหล่านี้เขามีอยู่ตามสภาพของเขา ทุกข์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นดับไปๆ ตามกฎไตร
 ลักษณ์ แม้ตัวของทุกข์เองก็ไม่ทราบความหมายของตนว่าเป็นทุกข์ และได้ให้โทษให้ภัย
 แก่ผู้หนึ่งผู้ใด นอกจากจิตตัวหลอกลวงจอมปลอมนี้เท่านั้นเป็นผู้ไปเสกสรรปั้นยอ ไป
 สำคัญมั่นหมายว่านั่นเป็นทุกข์นี่เป็นทุกข์ ทั้งๆ ที่ทุกข์นั้นก็ประจักษ์ชัดคือของจริงเต็ม
 ตัว สติปัญญาที่เป็นธรรมเต็มตัวทางฝ่ายมรรคซึ่งมีอยู่ในจุดเดียวกัน ทำไมจึงไม่คู้
 เขี่ยขึ้นมาเปลื้องตน ยังมีวิตว่าเราเป็นทุกข์ ส่วนนั้นของเราเป็นทุกข์ แข็งของเราเป็น
 ทุกข์ ขาของเราเป็นทุกข์ และทุกข์ทั้งหมดนี้เป็นเรา เราก็เลยกลายเป็นทุกข์บวกกันเข้า
 ไปเป็นพินเป็นไฟ เหล่านี้เพราะความโง่หรือความฉลาด

จงชุดค้นลงให้เห็นความจริงของมันซิ ความจริงเหล่านี้จะปรากฏชัดเจนขึ้นในใจ
 ของผู้มีสติปัญญาชุดค้นไม่ลดละทอดลอย ที่ท่านว่าทุกข์เป็นของจริงนั้น อ้อ จริงอย่างนี้
 เหรอ การพิจารณาจงยอกย้อนดูทั้งกาย ในจุดที่ว่าเป็นทุกข์มากกว่าอาการทั้งหลาย ดู
 ทั้งจิตผู้ไปสำคัญมั่นหมาย ดูทั้งตัวทุกข์ว่าเป็นอะไร สุดท้ายก็จะรู้ชัดว่ามีแต่ใจดวงเดียว
 ดันรนกวัดแกว่งอยู่โดยลำพังตัวเอง เทียบสำคัญนั้นสำคัญนี้ เทียบยึดนั้นยึดนี้ เมื่อ
 สติปัญญาตามทัน ความสำคัญมั่นหมายนี้ก็ถอนตัวเข้ามา สิ่งเหล่านั้นก็เป็นของจริงตาม
 ธรรมชาติของตน เพราะหมดความสำคัญมั่นหมายภายในจิต จิตก็กลายเป็นความ
 จริงของตัวเอง ก็รู้เห็นชัด นั่นที่ว่าประกอบความเพียรให้ถึงของจริง

ทุกข์ท่านว่าเป็นของจริง ให้จริงภายในใจของเราเถอะจะเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์มาก
 ที่เดียว รู้ได้จำเพาะตน ความเพียรก็กล้าหาญชาญชัย พึ่งตัวเองได้ อุตตา หิ อุตตโน
 นาโต จะปรากฏขึ้นมาในขณะที่เข้าจนตรอกจนมุมนั้นแหละ ไม่มีใครช่วยได้นอกจาก
 เราช่วยเราแต่ผู้เดียว ขณะที่ทุกข์เกิดขึ้นมากน้อยเราจะช่วยตัวเองด้วยสติปัญญา ฟัดกัน

อย่างสุดกำลังความสามารถในเวลานั้น โดยไม่หวังพึ่งใครยิ่งกว่าพึ่งตัวเอง ความจริงจะปรากฏขึ้นมาดังที่กล่าวนี้

การทำคามเพียรทำอย่างนั้นซิ ถึงกาลที่จะทำเช่นนั้นให้ทำเช่นนั้น ถึงกาลที่จะลดหย่อนผ่อนผันตามกาลตามเวลาตามธาตุชั้นก็มี แต่ส่วนมากไม่ได้ทำให้ถึงกาลลดหย่อนผ่อนผันก่อนค่อยลดหย่อนผ่อนผันกัน แต่มันขอบลดของมันอยู่ด้วยอำนาจแห่งความซึ้งเกียจคร้าน อำนาจแห่งกิเลสเหยียบย่ำทำลายให้อ่อนเปียกไปหมดนั้นแล ไม่ได้อนุโลมตามกาลตามเวลาโดยทางเหตุผลธรรมดาอะไรแหละ ว่าถึงเวลาจะเคร่งถึงเวลาจะตึง ถึงเวลาจะเด็ดเดี่ยวด้วยเหตุด้วยผลด้วยสติปัญญาที่เด็ด อย่างนั้นไม่ค่อยมี มีแต่กลัวตายๆ ความกลัวตายคืออะไร ถ้าไม่คือกิเลสตัวครอบหัวใจให้หมอบราบจะคืออะไรไป

เมื่อพิจารณาถึงความจริงแล้วอะไรมันตาย ธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ มีมาแต่ดั้งเดิม เขาว่าเขาตายที่ตรงไหน แม้จิตผู้ทีกลัวตายๆ จิตก็ไม่ได้ตาย เมื่อพิจารณาเข้าไปถึงความจริงจริงๆ แล้ว ยิ่งรู้ยิ่งเด่นว่าไม่มีอะไรตาย มีแต่ลมๆ แล้งๆ ที่เสกสรรขึ้นหลอกตัวเองให้กลัวให้ท้อแท้เหลวไหลไปเท่านั้นเอง ธรรมที่ต้องการ เช่น สมာธิธรรม เป็นต้น ก็ไม่ปรากฏในจิต แล้วเราจะเอาอะไรเป็นคุณค่าของพระเป็นสมบัติของพระ ถ้าลงสมาธิและปัญญาไม่ปรากฏในตัวของเราเลยแล้ว อะไรเป็นคุณค่าอันดีงามของพระ ผ้าเหลืองอยู่ในตลาดเต็มไปหมด ศีรษะโล้นๆ ใครโกนก็ได้ยากอะไร อันนี้เป็นเพศเพื่อประกาศให้โลกและตัวเองทราบว่าเป็นเพศนี้คือเพศไม่ท้อถอย เพศของผู้มีชัยชนะต่างหาก

ผ้ากาสาวพัสตร์นี้ได้มาจากท่านผู้เชี่ยวชาญเฉลียวฉลาด ได้ชัยชนะปราบกิเลสให้สิ้นซากไป ลบล้างป่าช้าในสามโลกธาตุนี้ให้สิ้นไปจากใจ เราได้ผ้ากาสาวพัสตร์นี้มาเป็นธงชัยประดับใจ และปลุกใจให้มีความอาจหาญชาญชัยต่อการรบพุ่งซึ่งชัยกับกิเลสตั้งองค์ศาสนา เพียงบวชมาแล้วหวังเอาเกียรติยศชื่อเสียง หวังให้กิเลสกลัว กิเลสหมอบราบไปเพราะผ้าเหลืองนั้น อย่าพากันคิด อย่าพากันทะนง กิเลสจะหัวเราะ และสนุกสร้างห้องน้ำห้องส้วมโต๊ะกินเลี้ยงเตียงหลับนอนบนหัวใจไม่มีวันรื้อทิ้งจะว่าไม่บอก

ผ้าเหลืองเฉยๆ อยู่ที่ไหนก็มี โจนผมโกนคิ้วใครโกนเขาก็ได้ยากอะไร จะโกนลงถึงหนังมันก็ไม่เห็นได้ประโยชน์อะไร ถ้าไม่ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ อะไรเป็นคุณสมบัติของพระ ถ้าสมาคือความเยือกเย็นของใจไม่มีหลักใจไม่มี แล้วเราจะพึ่งอะไร อยู่ไปวันหนึ่งๆ เกิดประโยชน์อะไร อยู่ก็ต้องอยู่ด้วยความเพียรอยู่ด้วยคุณธรรม ใจสงบเย็นอยู่ด้วยคุณธรรมจึงไม่ทุกข์ร้อนคนเรา ถ้าไม่มีคุณธรรมไม่มีหลักของใจแล้วอยู่ไหนก็อยู่เถอะ ร้อนเป็นพินเป็นไฟหาที่ยึดที่เหนี่ยวไม่ได้

โลกที่เราอยู่เวลานี้ก็รู้แล้วว่ามันทุกขร้อน ใครอยู่ที่ไหนไม่เดือดร้อนอุ่นายมี เหนือ โลกไหนเป็นโลกที่สะดวกสบาย เพราะมีแต่โลกเกิดแก่เจ็บตาย คำว่าเกิดแก่เจ็บตายเป็นของดีแล้วหรือ นี่แหละคือโลกฟินโลกไฟในสายตาของนักปราชญ์ทั้งหลาย เฉพาะอย่างยิ่งคือ ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา มันเผาอยู่ภายในใจตลอดเวลา ให้แก่ที่ตรงนี้ ถ้าอยากมีความสุขเย็นภายในใจท่ามกลางแห่งชั้นธและโลกที่รุ่มร้อนทั้งหลาย

จงทำให้ปรากฏ สมานธรรมเป็นต้น จะเกิดขึ้นได้ด้วยความเพียรของนักบวชเรานี้แล ไม่นอกเหนือไปจากนี้เลย เราได้ยินแต่ชื่อสมาธิ ชื่อปัญญา ชื่อวิมุตติพระนิพพาน อ่านมาเสียจนน้ำลายแฉะ อ่านตำรับตำราท่องตำรับตำรา สมาธิ ปัญญา วิมุตติหลุดพ้น ต้องศีลสมาธิ คุณสมบัติของสมาธิเป็นต้นไม่ปรากฏภายในใจเลย มันได้สาระอะไรเพียงความจำเฉยๆ นั้น เอาให้ถึงความจริงซิ สมาธิที่แท้จริงนั้นเกิดที่ไหน มีอยู่ที่ไหน คุณสมบัติของสมาธิเวลาเกิดขึ้นมาแล้วเป็นอย่างไร จงทำให้เห็นในใจของตนนี้ จะไม่ต้องไปหาลูปหาคำแบบงูๆ ปลาๆ แบบตะครุบเงา เมื่อเจอของจริงแล้วไม่จำเป็นต้องตะครุบ นั่งอยู่ที่ไหนก็จริงอยู่อย่างนั้น เพียงเจอสมาธิใจก็ได้หลักยึดไม่ไขว่คว้า ถึงเวลาจะพิจารณาทางด้านปัญญา ก็เอาให้ถึงเหตุถึงผลถึงพริกถึงขิงถึงความสัตย์ความจริงซิ เพราะความสัตย์ความจริงมีอยู่ในตัวเราทุกคนถ้าทำให้มี จิตจะตื่นระแวกกระวายไปไหน จะเหนือความสามารถของการฝึกไปได้หรือ พิจารณาให้จริงซิ

วันไหนก็หมอบราบกับกิเลสได้ความวิเศษวิโสอะไร ไม่เคยเห็นโทษของตัวที่หมอบราบกับกิเลสบ้างหรือ ถ้ายังไม่เคยเห็นโทษของตัวในการหมอบราบกับกิเลสว่าเป็นโทษเป็นทุกข์ประการใดบ้างแล้ว ก็ยากที่จะผ่านพ้นความทุกข์ความทรมานจากกิเลสนี้ได้ การกระทำทั้งหมดอันเป็นวิธีการต่อสู้กิเลสนี้ จะทุกข์ขนาดไหนก็ทุกข์ไปเถอะ โลกนี้เป็นโลกที่มีป่าช้าอยู่แล้วในตัวเราแต่ละราย ตัวคนตัวสัตว์แต่ละคนละสัตว์นี้มีป่าช้าเต็มตัวอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องกลัวป่าช้าและไปเสาะแสวงหาป่าช้าที่ไหนอีกแล้ว กลัวไม่กลัวก็ตาย คนและสัตว์ในโลกไม่มีใครผ่านพ้นความตายไปได้ เพราะฉะนั้นขอให้ตายด้วยความอิมหันาสารายด้วยธรรมภายในจิตใจเถอะ ร่างกายนี้เป็นกากเมือก กากสมมุติ ให้ชนสมบัติออกให้หมดในเวลาที่มีชีวิตอยู่ ก่อนพญามัจจุราชจะมาเผาตลาดคือร่างกายอันเป็นสถานที่สร้างธรรมสมบัตินี้

สติปัญญาถึงกาลจะใช้ตามความเหมาะสม จงใช้ให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย จะทำให้จิตสงบ สงบด้วยวิธีการใดก็ให้ทำเต็มเม็ดเต็มหน่วยด้วยวิธีการนั้น ถึงกาลจะใช้ปัญญาพิจารณาเรื่องธาตุเรื่องชั้นธอันเป็นกองกุหาภูเราณี จงพิจารณาให้แตกกระจาย แต่กุหาภูเราณีทำลายยากนะ กุหาภูภายนอกนั้นทำลายง่าย เขาเอามาทำประโยชน์มากมาย

จนกระทั่งภูเขาจะไม่มี ใหญ่สูงเพียงไรเขาระเบิดเอาเหล็กแตกกระจายไปหมด เามา ทำถนนหนทาง บ้านเรือน สิ่งก่อสร้างต่างๆ ตามความต้องการ แต่ภูเขาภูเขานี้มันไม่เห็นเกิดประโยชน์อะไร ทำลายก็ไม่แตก เกสา ผมเส้นเดียวบางๆ มันก็ดูไม่ตลอดทั่วถึง ดูไม่เห็น โลมา นขา ทันตา ตโจ รวมแล้วเป็นร่างกาย เพียงเท่านี้ก็ดูไม่ทะลุทำลายไม่แตก จะว่าเราโง่หรือเราฉลาด ตัวเราตัวท่านมีอยู่ทุกคนดูไม่รู้ไม่เห็นเหรือ สติปัญญา เอาไว้ทำไม พิจารณาซิ ความจริงมีอยู่

หนึ่งบางๆ เท่านั้นหุ้มห่อร่างกายนี้ เสกสรรปั้นยอให้ใหญ่โตยิ่งกว่าสามโลกธาตุ แล้วใครเป็นผู้แบกความเสกสรรปั้นยอนี้ให้หนักอึ้งอยู่ในจิตใจเวลานี้ ถ้าไม่ใช่เราผู้ ที่เข้าใจว่าตนฉลาดแต่กลับโง่ ทนแบกกองทุกข์เพราะอุปาทานโดยไม่รู้สักตัวนี้ พิจารณา ลงตรงนี้ซิ อุปาทานไม่ยึดมั่นจะทนได้หรือ เมื่อความหลงเต็มตัวอยู่แล้วมันต้องยึด ไป สำคัญเอาเฉยๆ หากความจริงไม่มีแผ่นดิน พิจารณาคลี่ย่อยออกดูให้ดี พิจารณาแล้ว พิจารณาเล่าอยู่ตรงนั้น ไม่ต้องว่าเราคับไปโน้นเราก้าวหน้าเราถอยกลับ ให้พิจารณา รอบภายในตัวของเรานี้เถอะ หรือจะพิจารณาอาการใดที่เห็นว่าฉันทภายในจิตใจก็ พิจารณา จะกระจายไปหมด เพราะสิ่งเหล่านี้เหมือนกัน กระแสของจิตกระแสของ ปัญญาจะซึมซาบไปตลอดทั่วถึง และเห็นตามความเป็นจริงของมันโดยตลอดทั่วถึง นี้ เป็นส่วนร่างกาย ผู้หนักทางกายวิภาค จิตจะคล่องตัวทั้งสมาธิและปัญญา ไม่ติดอยู่แค่ ความสงบอย่างเดียว

ส่วนเวหนาก็สลับซับซ้อน พิจารณาได้ในขณะเดียวกันนั้น เวลาเกิดทุกข์ลำบาก ขึ้นมาภายในร่างกาย ก็พิจารณาแยกแยะดังที่ได้อธิบายให้ฟังแล้ว นี่คือวิธีการคลี่ย่อย สถานที่ชุ่มชื้นแห่งความลุ่มหลง มันชุ่มชื้นอยู่ได้หมดภายในร่างกาย แม้แต่ของ ละเอียดเช่น เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ กิเลสมันก็ละเอียดเข้าไปชุ่มชื้นอยู่นั้น ว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นเราเป็นของเราไปเสียหมด ซึ่งล้วนแต่ความจอมปลอมทั้งนั้น การ พิจารณาก็เพื่อจะเบิกความจอมปลอมนี้ ออก เพื่อให้เห็นความจริงตามหลักธรรมชาติ ไปโดยลำดับ

ถ้าพูดถึงอสุภะอสุภังมันก็ตัวป่าช้าฝังศพภายในร่างของเราทุกๆ ร่างนี้ มีลมหายใจเท่านั้นประคองตัวเอาไว้ พอไม่แสดงตัวอย่างเปิดเผยตั้งคนตายแล้วเพียงเท่านั้น นอกนั้นมันฝังอะไรกัน ไม่เห็นมีอะไรฝังกันเลย พิจารณาลงไปตรงนี้จนรู้ชัดแล้วมันจะ หลงที่ตรงไหน เพราะที่รู้เห็นด้วยปัญญานี้คือความจริง ความปลอมก็หลอกเรื่อยไป ตามเพลงของมัน ว่าสวยงามว่าแน่นหนามั่นคง ลบล้างความจริงไปหมด นั่นคือ อำนาจของกิเลสเป็นผู้ลบล้าง ที่นี้ผลิตรธรรมขึ้นมาเพื่อลบล้างความจอมปลอมนั้น ให้

เห็นความจริงเต็มสัดเต็มส่วนขึ้นมาแทนความเห็นอันจอมปลอมนั้น และถอดถอนความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นมาจากความหลงนั้นให้หมดไปทั้งร่างกายและจิตใจ

เวทนา ส่วนมากเวทนาทางกายเป็นส่วนหยาบ มันสับปนกันกับร่างกายพิจารณาได้ด้วยกันเมื่อถึงระยะที่ควรพิจารณา มันหากรู้ภายในตัวเอง พอก้าวเข้าสู่ความละเอียด เช่น การพิจารณาร่างกายรู้อบขอบเขตไปหมดแล้ว อุปาทานชั้นนี้หมายถึงรูปชั้นนี้เป็นสำคัญ จะทนยึดถืออยู่ไม่ได้ เมื่อปัญญาได้หยั่งทราบถึงความจริงแล้วต้องปล่อยวางลงสู่ความจริง เวทนาคือความสุข ความทุกข์ เจ็บ ๆ ซึ่งมีอยู่ภายในร่างกายก็เป็นไปตาม ๆ กัน เพราะเป็นความจริงเหมือน ๆ กัน

สัญญา มีความละเอียดมากทางด้านปฏิบัติ ซึมซาบออกไปโดยไม่รู้สีกตัว ถ้าไม่ใช่ปัญญาชั้นที่จะรู้กันได้ก็รู้ไม่ได้ เพราะสัญญานี้ไม่มีบีบ ๆ แหยบ ๆ ไม่มีกระเพื่อมเลยเหมือนกระดาษซึมซับออกไปเลย แต่ก็ทนสติปัญญาไปไม่ได้ เมื่อถึงชั้นที่จะรู้กันแล้วปิดไม่อยู่ จะละเอียดขนาดไหนสติปัญญายิ่งละเอียดกว่านั้น ต้องทราบกันได้ทันที ๆ

สังขาร ยังมีแหยบ ๆ ด้วยการปรุงของตน พอกระเพื่อมออกมากก็เป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมา ส่วนปัญญาที่ซึมซาบออกไปกลายเป็นภาพเป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมาเลย ในภาคปฏิบัติเท่านั้นจะทราบได้

วิญญาณ ก็เคยพูดแล้วไม่รู้ก็ همینก็แสนครั้ง คือความรับทราบในขณะที่อายตนะภายนอกกับอายตนะภายในสัมผัสกัน เช่น รูปสัมผัสตารู้อัน เสียงสัมผัสหูเป็นความได้ยินตามจังหวะแห่งสิ่งที่มาสัมผัสนั้น แล้วดับไปตามสิ่งเหล่านั้นดับไป

รวมทั้งหมดที่กล่าวมานี้ท่านเรียกว่าชั้นห้า คือ รูป ได้แก่รูปกายของเรา เวทนา ได้แก่ความสุข ความทุกข์ เจ็บ ๆ พุดถึงเวทนาทางร่างกายนี้ไปก่อน สัญญาความจำได้หมายรู้ สังขาร ความคิดความปรุงดีชั่วต่าง ๆ แล้วดับไป ๆ เช่นเดียวกันหมด อะไรเป็นเราอะไรเป็นของเรา ไปปักปันเอาทำไมมันไม่ใช่ความจริง ผืนความจริงไปทำไมพิจารณาให้เห็นชัดด้วยปัญญา

เมื่อปัญญาตีทะลอมเข้าไปโดยลำดับแล้ว ความสำคัญมั่นหมายต่าง ๆ ย่อมจะหลุดตัวเข้าไป กายก็ปล่อยจากอุปาทานเพราะรู้อบหมดแล้ว เวทนาทางกายก็เป็นอันว่ารู้อบไปตาม ๆ กัน สัญญาที่เป็นกระแสออกมาจากจิต สังขาร วิญญาณเป็นกระแสออกมาจากจิตก็เป็นกระแสของจิต เป็นอาการของจิต ไม่ใช่จิต สติปัญญาก็รู้และตามทัน เมื่อได้ถูกปัญญาตีทะลอมเข้าไป ก็เลสซึ่งเคยออกหากินตามทางรูป เวทนา สัญญา สังขาร และทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็ถูกตัดสะพานและหลุดตัวเข้าไป ๆ นี้การแก้กิเลส การพิจารณาหรือการลบล้างความจอมปลอมด้วยหลักธรรมคือความจริง พิจารณาอย่างนี้

จนกระทั่งกิเลสหาทางออกไม่ได้ ถูกตัดสะพาน สมุนของกิเลสคือ อากาโรต่างๆ ทางเดินของกิเลส อากาโรของจิตที่แสดงออกมาเพื่อเป็นกิเลสก็ถูกตัดเข้าไปโดยลำดับ จนกระทั่งถึงจิต เมื่อจิตปล่อยแล้วความสำคัญต่างๆ ต้องหดตัวเข้าไปๆ เมื่อพิจารณา เข้าถึงจิต โรคเรื้อรังไม่มีที่กระจาย ตัดสะพานไว้หมดแล้วเหลืออยู่ภายในจิตเท่านั้น สติปัญญาอันเป็นโอสถหรือเป็นมรรคอย่างเอก ก็ฟาดฟันหั่นแหลกกันเข้าไปจนแตก กระจาย โรคเรื้อรังที่ว่าเหมือนจิต จิตเป็นเหมือนกับโรคอันนั้น ก็แตกกระจายหาย สูญพันธุ์ไม่มีเหลือ สิ่งที่เหลือคืออะไร ก็คือความบริสุทธิ์นั้นแล

คำว่าเกิดแก่เจ็บตายซึ่งเป็นไปจากโรคเรื้อรังนี้ก็หมดโดยสิ้นเชิง แต่ความรู้ที่ บริสุทธิ์นั้นไม่หมดไม่สิ้นไปด้วย จากนั้นจิตก็เป็นอิสระอิสระโรเต็มที่ ภาระที่เคยแบกหามาด้วยการประกอบความเพียรหนักเบา มากน้อยนั้นคุ้มค่า หมดกังวล ตั้งแต่ขณะโรค เรื้อรังคืออวิชชาหายไปจากจิตแล้ว อยู่ไหนอยู่ไปเถอะ ท่านว่า วุสิต์ พุทธุมจรรย์ ได้ เสร็จกิจในพระพุทธศาสนาหรือว่าพรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว ก็คือเสร็จงานปราบกิเลส ปราบไตรภพนั้นแล เรียกได้เต็มปากว่า หมดภาระหนักแล้ว

โลกทั้งสามโลกธาตุนี้เราไปสำคัญมั่นหมายต่างหาก ว่าอันนั้นมี อันนั้น มี อันนั้น เป็นอย่างนั้น อันนี้เป็นอย่างนี้ ออกไปจากจิตดวงเดียวซึ่งเป็นผู้ไปสำคัญมั่นหมายด้วยความลุ่มหลงของตน เมื่อความลุ่มหลงนี้ได้หมดไปจากจิตแล้ว เป็นธรรมชาติที่เหนือโลกทั้งสามนี้ไปแล้ว ทั้งๆ ที่ก็อยู่ในท่ามกลางแห่งโลกทั้งสามนี้แล หากเหนือเพราะไม่ ติดไม่พันกับสิ่งเหล่านั้น อะไรจะมาเป็นภัยกับจิตมาเป็นภัยต่อเรา ก็มีแต่กิเลสอย่าง เดียวนี้เท่านั้นเป็นภัยต่อจิต เมื่อได้ปราบสิ่งที่ เป็นภัยนี้ให้สิ้นซากไปจากใจแล้ว อะไรจะ มาเป็นภัยอีกไม่มี และจะไม่มีตลอดอนันตกาลด้วย คำว่า อกาลิกจิต อกาลิกธรรม ก็ได้ แก่จิตที่บริสุทธิ์เต็มที่แล้วนี้แล

จะนั้นขอให้พากันตั้งอกตั้งใจ อย่างกลัว กลัวความทุกข์ความยากความลำบาก เพราะการประกอบความพากเพียร ทุกข์นี้เราเคยแบกเคยหามาแล้ว ทุกข์ที่กิเลสผลิต ขึ้นมานี้ ทุกข์ที่เกิดขึ้นในชั้นนี้ก็มิได้อยู่แล้ว ทุกข์ที่เกิดขึ้นมาในจิตก็มี เราเคยแบกเคยหามาแล้วควรจะเข้าใจ ควรจะเข็ดหลาบ ควรจะรู้เรื่องกัน ธรรมเป็นสิ่งที่เราไม่เคยรู้เคย เห็น จงพยายามผลิตขึ้นมา จะแปลกต่างจากกิเลสผลิตขึ้นมาอย่างไรบ้างผลของธรรม นี้แลเรียนวิชาเพื่อวิมุตติหลุดพ้นจากความทุกข์ เรียนที่ตรงนี้ที่จิตนี้ เอาให้จริงให้จงอย่า เหลาะแหละ ใครเหลาะแหละจะหาหลักเกณฑ์ไม่ได้ เวลาปฏิบัติทางด้านจิตตภาวนาก็ หาหลักเกณฑ์ไม่ได้ นิสัยไม่จริงจัง ทำอะไรเหลาะๆ เหลาะๆ เหมือนหลักปักขี้ควาย เหลวๆ คอยแต่จะล้ม อย่างนั้นใช้ไม่ได้ อย่างนำมาใช้ในวงของพระศาสนาที่ไม่ใช่หลักปักขี้ควายจะพลอยมัวหมองไปด้วย

สนามรบอันสำคัญคือร่างกายนี้เอาให้ดี นี่คือที่ชุ่มชื้นของกิเลสทุกประเภท มันชุ่มชื้นอยู่ในภูเขาภูเขาเหล่านี้แหละ ทำลายลงไปด้วยความเป็นอสุภะอสุภังให้แตกแตกกระจายลงไป แล้วตั้งขึ้นมา แล้วทำลายลงไป ก็ครั้งก็หนไม่ต้องนับ เอาความชำนาญ เอาความรู้รอบเป็นกฎเป็นเกณฑ์ เมื่อรู้รอบแล้วปล่อยเอง ไม่ต้องบอกให้ปล่อยแหละ ปล่อยเอง ไม่เคยรู้ก็รู้เอง นี่เป็นจุดสำคัญของกิเลสส่วนหยาบมันชุ่มชื้นอยู่ที่ตรงนี้ ลูกหลานของมันก็อยู่ในนี้หมด ทั้งมหากษัตริย์วัฏจักรของมันก็อยู่ที่นี้ จึงต้องได้ทำลายนี้ลงไป ทำลายลงไปโดยลำดับจนถึงอุโมงค์ของมันได้แก่จิต จอมกษัตริย์วัฏจักรมันอยู่ที่นั่น เมื่อนั้นถูกทำลายแล้ว จะไปทำลายที่ไหนอีก ก็หมด

เมื่อกษัตริย์วัฏจักรอยู่ภายในจิตได้หมดสิ้นไปแล้ว หมดทุกข์ทางใจโดยสิ้นเชิง นิโรโธ โหติ ทุกข์ก็ดับเพราะเชื่อมั่นดับ สาเหตุมันดับจะเอาอะไรมาทุกข์ เรื่องร่างกายก็เป็นธรรมดาของมัน นี่เป็นวิบาก มันเกิดขึ้นมาแล้วก็มีเจ็บหัวปวดท้องหิวกระหายเป็นธรรมดาของมันอย่างนั้น แต่จิตไม่ได้มาแบกไม่ได้มาเป็นทุกขเวทนากับมัน เพราะจิตนั้นหลุดพ้นแล้วจากขั้นนี้ทั้งห้าอันเป็นเรื่องของสมมุติ จิตนั้นเป็นวิมุตติแล้ว เพราะฉะนั้นพระอรหันต์จึงไม่มีเวทนาภายในจิต มีแต่เวทนาภายในกายเพียงเท่านั้น เวทนาภายในจิตของท่านไม่มี ตั้งแต่ขณะท่านบรรลุธรรมถึงจุดสุดยอดแล้วเป็นหลัก ธรรมชาติของจิตเอง เวทนาใดไม่เข้าไปแทรก

เวทนา อนิจจา นั้น จิตที่บริสุทธิ์แล้วมี อนิจจัง ทุกข์ อนตตา เมื่อไร ผ่านไปหมดทั้ง อนิจจัง ทุกข์ อนตตา ไม่อยู่ในกฎแห่งไตรลักษณ์ เพราะฉะนั้นคำว่าเวทนาแม้จะละเอียดขนาดไหนก็ไม่มีในจิตพระอรหันต์ ส่วน ปรม์ สุข นั้นไม่ใช่สุขเวทนา เป็นหลัก ธรรมชาติแห่งบรมสุขของจิตที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ แล้วต่างหาก จึงไม่มี อนิจจัง ทุกข์ อนตตา เข้าไปเกี่ยวข้อง เอาซิพิจารณาซิ ถ้าอยากพิสูจน์ ปรม์ สุข ว่าเป็น อนิจจัง ทุกข์ อนตตา หรือเป็นบรมสุขล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับ ผู้บริสุทธิ์เท่านั้นจะทราบและไม่สงสัย ปรม์ สุข ว่าเป็นอะไร

ธรรมของพระพุทธเจ้าสด ๆ ร้อน ๆ อยู่กับหัวใจของเราผู้ปฏิบัติ อย่าเข้าใจว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปนานแล้ว ธรรมหมดเขตหมดสมัยไปแล้ว นั่นคือเพลงอันไพเราะเพราะพริ้งของกิเลส มันกล่อมสัตว์ที่โง่เขลาอยู่แล้วให้เลื่อนชั้นขึ้นเป็นมหาโง่ต่างหาก มัชฌิมาปฏิปทาเหมาะสมอยู่ตลอดเวลาในการปราบเพลงกล่อมมันนะ อยู่กับหัวใจของเรา กังวานอยู่นี้ตลอดเวลา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งกับพระอานนท์ว่า ธรรมและวินัยนั้นและจะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลายเมื่อเราล่วงไปแล้ว นั้นสด ๆ ร้อน ๆ สวากขาตธรรมนี้สด ๆ ร้อน ๆ ชัดเจนแจ่มแจ้งประจักษ์ใจตลอดเวลา

พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปไหน เรื่องธาตุชั้นธสลายตัวลงไปต่างหาก พุทธะอันนั้นก็มีกาลมีสมัยมีสถานที่ที่ไหนกัน กาลนั้นสถานที่นี้เป็นเรื่องสมมุตินิยม นั้นก็เลสมันฝังเพลงหลอกไว้ที่นั่นพวกเราไม่รู้ ว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปนานแล้ว ธรรมะหมดเขตหมดสมัยแล้ว ปฏิบัติไปเท่าไรก็ไม่สำเร็จมรรคผลนิพพาน ความเห็นเช่นนั้นเป็นความเห็นที่ไม่ได้ปฏิบัติ เราเป็นผู้ปฏิบัติอย่าไปเอาความเห็นนั้นมาเป็นครู จงเอาศาสดาขึ้นมาเป็นครู พุทธ ธรรม สงฆ์ สรรณ คัจฉามิ นี่เป็นครูของเรา จะไปเอาคนไม่สนใจกับการปฏิบัติธรรมมาเป็นสรณะอย่างไรกัน

การแสดงธรรมก็เห็นว่าพอสมควร จึงขอยุติเพียงแค่นี้

พูดท้ายเทศน์

พวกเราถูกกิเลสตีเลือดเยิ้มออกมา ยัง โอ้โฮ เรามีเครื่องประดับอันสวยงาม แดงโร่เขียว ประดับชิ มนต์เลือดสาด ละเอียดไหมกิเลสดูซิ เรียนให้ทันมันซิจะได้รู้เรื่องกัน ไม่งั้นจะมตายกองกันอยู่นี่นะ เราไม่ใช่ปลาพอกที่จะตายกองกันอยู่ในหม้อที่เดือดพล่าน พระทั้งองค์ โถ เวลาศึกษาอบรมที่แรกไม่รู้หน้ารู้หลังล้มลุกคลุกคลาน แต่ก็เพราะความทันทาน ความอุตสาหะพยายามฝึกบิบบินอยู่ไม่หยุดไม่ถอยก็ค่อยคืบคลานมาได้ เคยเป็นมาหมดผมนะ มันจุดมันลากเราไปต่อหน้าต่อตานี้เวลากำลังเราไม่พอ ทั้งๆ ที่บางทีสติเราก็มืดแต่กำลังไม่พอ มันลากเอาไปพร้อมทั้งสติปัญญา เอาไปต้มยำ แหลกลหมด สติปัญญาเลยกลายเป็นอาหารของมันได้ เนะ แต่พอสติปัญญามืดกำลังพอแล้ว ลากคอมันมาต้มยำแก้แค้นละซิจะว่าไง ต้มยำกิเลสกินดูซิเอร็ดอร่อยไหม ที่กิเลสต้มยำเราและกินเราทำไมมันจึงอร่อยนัก

เราจะต้มยำกิเลสให้อร่อยไม่ได้หรอก เอาซิ อะไรจะอร่อยยิ่งกว่าต้มยำกิเลสวะ กิเลสมันต้มยำเรามากก็กัปกักลบไปแล้วมันอร่อยเรื่อยมา ทีนี้เอาให้ต้มยำกิเลสบ้างซิจะอร่อยไหม อาหารอะไรๆ เราก็เคยรับมาแล้ว อาหารคือกิเลส เอามาต้มยำกินมันจะอร่อยไหม เอาให้เห็นซิ นี่ไปไหนมาไหนอิริยาบถใด มีแต่มันต้มยำเรา ต้มยำพระนั่นแล ยิ่งพระวัดป่าบ้านตาดนี้ โอ้โฮ เหมือนกองอาหารในครัว เหมือนกองครัว มันเอาอาหารคือพระมากองเทินไว้ นี่ กิเลสมันต้มยำ เสียงมันหันหัวหอมกระเทียมสนั่นโลกอยู่ยังเพลินหลับครอกๆ ไม่ตื่น นี่เรากล่าวถึงความละเอียดลออของกิเลส ที่กล่อมสัตว์โลกเป็นดังที่กล่าวมานี้แล ใครอยากทราบจงเข้าสู่กองพิสุจน์ คือ ปฏิบัติจิตตภาวนาซึ่งเป็นแนวทางทราบได้ตามลำดับ

ละเอียดไหมกิเลสหลอก หลอกคนหลอกอย่างนั้น หลอกไปทุกชั้นนะ ผ่านชั้นนี้ไปได้แล้วชั้นนั้นก็หลอก หลอกไปจนสุดขีดของกิเลส ละเอียดเท่าไรยิ่งหลอกได้ละเอียด

นำทุเรศพิจารณาแล้ว ดูไม่มีอะไรเกินนะ การแก็กิเลสก็เหมือนกัน ไม่มีงานใดที่หนักมากยิ่งกว่างานแก็กิเลสปราบกิเลส ท่วมกันลงถึงเป็นถึงตาย บางครั้งเป็นอย่างนั้นจริงๆ ฆมนะ เอ้า ตายก็ตาย ไม่ตายให้รู้ มีเท่านั้น ฟัดกันถึงขนาดนั้น แม้ขนาดนั้นยังถูกกิเลสหลอกอีกนะ บางทีกำลังทุกข์มากๆ จะเป็นจะตาย กิเลสกระซิบขึ้นมาว่า โอ้ เรายี่เหมือนเศษมนุษย์ นั่น มันวิตกขึ้นมา เรานี้เหมือนเศษมนุษย์ โลกเขาอยู่ด้วยความผาสุกสบาย เรามาฝึกฝนทรมาณ ก้าวขาออกเดินก็จะไม่ได้คอยแต่จะหกล้ม เพราะความไม่มีกำลังวังชา ความทุกข์ความลำบากมาก คนในโลกนี้คนไม่มีคุณค่าก็คือเราคนเดียว จึงได้มาทนทุกข์ทรมาณอยู่อย่างนี้ คนกรรมหนานี้มันว่า มันจะทำให้ท้อถอยละชิกิเลสมันกล่อมเข้าไปแล้วนั้น

แต่ไม่นาน สติปัญญาพลิกกลับปั๊บเลย พระพุทธเจ้าท่านสลบถึงสามหน แน่ะ ท่านเป็นคนหยาบ ท่านเป็นเศษมนุษย์หรือเป็นคนประเภทไหน พระพุทธเจ้าได้เป็นศาสดาเพราะอะไร เพราะนอนเป็นหมูขึ้นเขียงอยู่นั้นหรือ เราต้องการเป็นหมูตัวขึ้นเขียงหรือเวลานี้ ความทุกข์ทรมาณเพราะกิเลสตัดสันดาน ทำไมไม่บอกไม่เตือนเราบ้างว่าเป็นเศษมนุษย์ เพียงทุกข์เพราะการทำดีเล็กน้อยทำไมเป็นเศษมนุษย์ นั่นมันแก้เจ้าของ ถ้าไม่ต้องการเป็นหมูขึ้นเขียง เอ้า ตายก็ตายชิตายตามทางเสด็จของพระพุทธเจ้า ตายตามพระพุทธเจ้า เอ้าๆ ตาย นั่นมันพลิกมันแก้หมัดกัน ทีนี้ใจก็คึกคักขึ้นมาชิต นั่นคือเพลงของกิเลสทั้งนั้นนะที่มันหลอกนะ ไม่ใช่เล่นนะ มันเป็นเรื่องจริงๆ สำหรับฆมนะ มันไม่ลืมหูลืมมือมันกล่อมถึงขนาดนั้นแล้ว มันไม่ลืมหูลืม

ครั้งหนึ่งนั่งภาวนา วันนั้นนั่งตลอดรุ่ง เราประมาณเอาเฉยๆ แหละ เพราะเวลายาวนานแสนนานที่นั่งสมาธิภาวนาฟัดกับกิเลสอยู่นั้น กับความวุ่นวายในการต่อสู้อยู่นั้น เพราะจิตไม่ลงตามจุดที่เราต้องการ วันนั้นรู้สึกจะเป็นวันที่ทรมาณมากที่สุด นั่งตั้งแต่หัวค่ำจนประมาณตีหนึ่ง ได้ยินเขาขับลำทำเพลงผ่านไปข้างๆ วัด เขาอยู่บ้านนั้นเขามาเที่ยวทางบ้านนี้ แต่ไม่ใช่ใกล้ๆ วัดนะ เราหากได้ยินเพราะความสงบในเวลาตีๆ กลางคืน เอ้อ เขายังมีความสุขสนุกสนานรื่นเริงกัน ไม่แบกกongทุกข์อยู่เหมือนเรา เรายี่ยังจมอยู่ในทุกข์อย่างแสนสาหัส รวากับตกนรกทั้งเป็น เราคงมีกรรมหนักจึงถูกตัดสันดานแบบใครๆ เขาไม่ทำกัน และไม่ทุกข์เหมือนเรา

นี่มันจะทำให้เขวจากหลักธรรม ให้เกิดความท้อถอยน้อยใจ แต่ เอ้อ เรื่องเหล่านี้เราก็คเคยเป็นมาแล้วไม่ใช่หรือ เราวิเศษอะไรบ้าง มันแก้กัน ถ้าวิเศษก็ไม่ควรจะมานั่งหาของดีด้วยการภาวนาอยู่เวลานี้ ก็ควรจะวิเศษไปนานแล้วนี่นะ สิ่งเหล่านี้เราเคยผ่านมาแล้วเหมือนเขานี้แล ทำไมจึงไปอัศจรรย์กับสิ่งเหล่านั้นถ้าเราไม่ต้องการเป็นหนอนนะ นั่น เอ้า ฟัดลงไปชิตอะไรจะวิเศษ เรามาหาของวิเศษจากธรรมต่างหาก เรา

ไม่ได้มาหาของวิเศษจากสิ่งเหล่านั้น ทำไมจะต้องมาเห็นว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นของวิเศษ จิตพลิกปั๊บเลย

ถ้าอุบายปัญญาไม่ทันไม่ได้นะ มันหากกล่อมขึ้นมาแ่งนั้นกล่อมขึ้นมาแ่งนั้นอยู่นั้นแล เหล่านี้เป็นกิเลสทั้งนั้น ไม่จำเป็นจะต้องไปเขียนไว้ในตำราละนะ มันอยู่ในหัวใจนั้นนะ เพราะฉะนั้นเวลาต้องการมรรคผลนิพพานทำไมถึงจะไปหัวจ่ออยู่ในตำรา เอาความรู้มาจากตำราก็มาพดกิสอยู่ภายในนี้สิ กิเลสอยู่ภายในนี้ต่างหาก สมาธิอยู่ที่ตรงนี้ อยู่ที่หัวใจนี้ กิเลสก็อยู่ที่นี้ มรรคผลนิพพานอยู่ที่นี้ จ้ะเข้ามาที่นี้ปัญญา ตำราท่านชี้เขามาที่นี้ เราไปหลงมเงาอยู่ที่ไหนกัน มันกล่อม ไปถึงชั้นละเอียดของจิตของจิตของธรรมมันยิ่งอ้อยอิ่งนะ เคลิ้มหลับไปทั้งๆ ที่มีสติอยู่นั้นแหละ หลับทั้งๆ ที่มีสติอยู่นั้นแหละ หลับทั้งๆ ที่มีปัญญาอยู่นั้นแหละ เพราะไม่ใช่

มันเอาสติปัญญาเป็นดอกไม้รูปเทียนบูชากิเลสตัวอ้อยอิ่งนั้นเสียเรียบ ขณะนั้นมันไม่รู้ เห็นไหมละเอียดขนาดไหนกิเลส นี่แลกิเลสชั้นละเอียดมันละเอียดขนาดนั้นนะ มันกล่อมอย่างอ้อยอิ่งเชียวนะ ชั้นผาดโผนก็กล่อมไปอย่างหนึ่ง เพียงชั้นหยาบๆ เรายังไม่รู้มัน แล้วคิดดูชั้นละเอียดจะเป็นอย่างไรต่างกันอย่างไรบ้าง เหล่านี้เป็นบริษัทบริวารลูกเต้าหลานเหลนของกิเลสต่างหาก ประชากรของกิเลส ตัวกษัตริย์วิภูจักรต่างหาก ตัวกษัตริย์วิภูจักรจริงๆ จะแหลมคมขนาดไหน ไม่เช่นนั้นจะได้เป็นจอมกษัตริย์ของวิภูจักรแห่งไตรภพหรือ เพียงบริษัทบริวารเขาผ่านมาเท่านั้นเราก็ล้มๆ ระนาวไปแล้ว ไหนจะไปสู้กับกษัตริย์เขาได้

เอาสิ ฟาดลงไปตั้งแต่ลูกเต้าหลานเหลนของกิเลส เอาจนถึงจอมกษัตริย์ถูกพัตตกจากบัลลังก์ คือ จิตบัลลังก์ในนี้ เมื่อมันตกบัลลังก์ไปแล้ว ธมฺโม ปทีโป ก็ขึ้นครองใจเท่านั้น มันหากหมดปัญหาไปเอง ปัญหาทั้งหมดที่เป็นอยู่ภายในจิตเพราะจิตเป็นเจ้าปัญหา เจ้าปัญหาก็มาจากตัวนั้นแหละ พอฆ่าตัวนั้นตายแล้วปัญหาจะมาจากไหน โลกว่ามีก็มี ว่าไม่มีก็ไม่มีเพราะผู้ที่ไม่ไปหมาย รู้โดยลำพังเจ้าของแล้วก็เหมือนโลกไม่มี ถ้าแยกออกไปว่าอันนั้นมีอันนี้ก็มี

มีกับความยึดถือไปด้วยกันนั้นเป็นอย่างหนึ่ง มีอยู่เฉยๆ ไม่ยึดเป็นอย่างหนึ่ง ถ้าเขาว่ามีก็มีเสีย ถ้าว่าไม่มีก็มีแต่ความรู้ที่เท่านั้นมันก็เหมือนไม่มี แล้วอะไรจะมายุ่ง ก็เจ้าของไม่กวนตัวเอง เจ้าของไม่ยุ่งตัวเองไม่มีอะไรยุ่งแหละ รูปก็รูป เสียงก็เสียง กลิ่นก็กลิ่น รสก็รส เขามีมาตั้งกับตั้งกับเขาเป็นอะไรกับใคร ไปหาว่าเขาเป็นภัยอะไร ถึงขั้นที่ไม่ตำหนิตัวเอง รู้เรื่องตัวเอง มันก็รู้ว่าเขาไม่ได้เป็นภัย เราเป็นบ้าต่างหาก แต่ถึงขั้นที่ควรจะตำหนิกัน พัดกันเต็มเหนี่ยวในขณะนั้นก็เอาสิ มันเป็นหลายขั้นนี่ละ

ถึงขั้นที่จะจับแอกจับไถคราดไรไถนาก็เอา ถึงขั้นที่ลงปีกดำก็เอา ถึงขั้นที่หุงต้มก็เอา ถึงขั้นที่มารับประทานก็มารับประทานซิ ถึงขั้นที่นอนมือก่ายหน้าผากสบายเลยก็เอาซิ มันเป็นขั้น ๆ มานี้ละ

เอาละที่นี่ เลิกกันละนะ มีเท่านั้นละ

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๕

หลักแห่งความเป็นธรรม

มนุษย์เราเป็นสัตว์หมู่สัตว์พวก แม้เป็นนักบวชแล้วก็แยกจากหมู่จากพวกอยู่ลำพังคนเดียวไม่ได้ เพราะกฎระเบียบธรรมวินัยเกี่ยวโยงกัน ดังนั้นจึงเกี่ยวกับหมู่กับคณะอยู่โดยดี นี่หมู่คณะมาากันเรื่อย ๆ ย่อมจะทำให้ยุ่งเหยิง อย่างน้อยก็ยุ่งเหยิงวุ่นวาย เพราะมันเกี่ยวเนื่องกัน ยังมีรายที่ขวางหมู่เพื่อนและวงคณะเข้ามาแทรกด้วย แล้วก็กระเทือนไปหมดทั้งวัด จึงต้องได้ระมัดระวัง

เหล่านี้เป็นเรื่องอะไรถ้าไม่ใช่เรื่องของกิเลส ซึ่งเคยเป็นข้าศึกต่อธรรมและต่อตัวเองตลอดหมู่คณะและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมานานแล้ว ถ้ายังเห็นตัวว่าดี ในขณะเดียวกันก็ต้องเหยียบย่ำเพื่อนฝูงที่อยู่ด้วยกันลงไปโดยเจ้าตัวไม่รู้สึกรู้สีกี่มี เพราะความเข้าใจว่าตัวดีตัวดี ตัวเฉลียวฉลาดกว่าเพื่อนฝูง กิเลสตัวไม่เคยเป็นน้อยใครมันปิดบังไว้หมด กิเลสปิดบังหัวใจของผู้ปฏิบัติและหัวใจของโลก มันปิดบังอย่างนี้ ถ้ายังไม่ทราบก็จงทราบเสีย ว่านี่แหละคือกิเลสตัวเป็นภัยต่อความสงบสุขทั้งส่วนย่อยและส่วนใหญ่ไม่มีประมาณ

เรียนให้เห็น เรียนให้เจอ สิ่งที่เป็นภัยซึ่งมีอยู่ในหัวใจของทุกคน คนเราอยู่ด้วยกันมีความเกี่ยวเนื่องกันมากน้อย สิ่งที่เป็นภัยนี้ย่อมระบอบสาดกระจายออกไปให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายระส่ำระสายไปตาม ๆ กันตามกำลังของสิ่งเป็นภัยนี้มีกำลังมากน้อยซึ่งแสดงออก ในวงปฏิบัติของพระจึงไม่ควรให้มีอย่างยิ่ง เพราะสิ่งที่เป็นภัยก็รู้กันอยู่แล้ว เมื่อต่างองค์ต่างมาชำระพิษภัยที่มีอยู่ภายในจิตใจของแต่ละราย จึงควรเข้มงวดกวาดขันตน ให้ดูจิตใจตนก่อนอื่น

อย่าดูสิ่งใดว่าสิ่งนั้นไม่ดี สิ่งนี้ไม่ดี นอกไปจากจิตตัวคิกคะนอง เพราะเป็นตัวกิเลสโดยตรง ปรุงออกไปว่าสิ่งนั้นไม่ดีสิ่งนี้ไม่ดี ตัวผู้ปรุงนั้นแลตัวไม่ดีเอง ตัวคิกคะนอง ตัวเลวร้าย อยู่ไม่เป็นสุข หาเรื่องหาราวใส่สิ่งนั้นสิ่งนี้คนนั้นคนนี้ ไม่ยอมนดูจิตด้วยสติปัญญา ก็ชื่อว่าปล่อยให้พิษร้ายอันนี้แสดงฤทธิ์แสดงอำนาจบนหัวใจ มรรคผลนิพพานจะหวังเอาจากอะไรที่ไหน เมื่อมีแต่สิ่งเหล่านี้ออกหน้าออกตาอยู่ทุกอาการที่เคลื่อนไหวของจิตและของกายวาจาอยู่แล้ว

พระมาจำนวนมาก ผู้ที่ตั้งใจศึกษาจริง ๆ ก็มี ที่มาแก่ง ๆ ก้าง ๆ ชัดหูชัดตาชัดเจน คณะก็มี มาแบบอวดดีอวดดีอวดรู้อวดฉลาดทั้ง ๆ ที่โง่เต็มตัวก็มี ความอวดดีนั้นแล

คือความโง่ตามหลักธรรม ความพิจารณาสอดส่องดูตัวเองอยู่ตลอดเวลา นั่นคือความฉลาด เริ่มเป็นรากเป็นฐาน ก่อตั้งความฉลาดขึ้นมาด้วยการสอดส่องมองดูใจของตัวนั้นแล การพิจารณาสอดส่องตัวเองอย่างนี้ เป็นแนวทางของปราชญ์ท่านดำเนินกัน ไม่ใช่ความฉลาดจะเกิดขึ้นเพราะความสำคัญตนว่าฉลาด ความคิดตำหนิสิ่งนั้นชมสิ่งนี้อยู่ตลอดเวลา ดังที่เคยเป็นมาแล้วประจำหัวใจไม่เว้นแต่ละดวง นั้นหาความเป็นผู้ฉลาดไม่ได้ เทียบกว้านเอาฟันเอาไฟ เพราะความโง่ของตัวที่สำคัญว่าฉลาดเข้ามาเผาตน จึงหาอรรถาหารธรรมคือความสงบร่มเย็นไม่ได้ เพราะตัวนี้คือตัวคึกตัวคะนองไม่ได้ถูกบั่นทอนลงบ้างเลย มีแต่การเสริม การคล้อยตามมันโดยเจ้าตัวไม่รู้ ยังเพลินหรือภูมิใจในความคิดความรู้ของตน เข้าใจว่าฉลาดไปเสียอีก นั้นยิ่งโง่หนักเข้าไป

ผู้ปฏิบัติให้คิดให้ซัดคั่นลงตรงนี้ ถ้าอยากเป็นผู้ฉลาดตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าจริง ๆ และฉลาดอันเป็นสมบัติของตนโดยแท้จริงแล้ว ให้คั่นลงที่นี้ อย่าไปคิดอะไรกับผู้อื่นผู้ใดมากยิ่งขึ้นกว่าคิดเรื่องของตัวเอง เพราะการสร้างเรื่องสร้างขึ้นที่ใจตัวเอง ไม่ได้สร้างจากผู้อื่นผู้ใด

มีมากขึ้นเท่าไรมันยิ่งจะเลอะ ๆ เทอะ ๆ นะ ผู้ปกครองอกจะแตก ผู้ที่เป็นอรรถเป็นธรรมซึ่งอยู่ร่วมกันก็จะเป็นจะตายไปด้วย เพราะมารอันนั้นแหละมันขัดมันขวางกันให้อยู่และบำเพ็ญไม่สะดวก ให้พากันคิด มาศึกษาดูให้ดี ตามี หูมี ฟังให้ถนัดชัดเจนด้วยความจดจ่อ มีสติปัญญาเป็นเครื่องพิสูจน์ จากการได้ยินได้ฟังหรือได้เห็น มาอยู่เฉย ๆ มันไม่ได้เรื่องอะไร นี่พวกเรามาหาธรรมโดยตรง จงทราบตัวเองทุกหัวใจในวงพระปฏิบัติด้วยกัน อย่าให้หนักใจต่อกันเวลาอยู่ร่วมกัน แม้เวลาปลีกตัวไปอยู่คนเดียวก็จงปฏิบัติเป็นธรรมอยู่เสมอ

จิตหาความสงบไม่ได้ก็เพราะความคึกคะนองของจิต ไม่มองดู จุดนี้แลที่ก่อให้เกิดความไม่สงบอยู่เรื่อยมา มันคึกคะนองอยู่ตลอดเวลา เพราะเราบวช บวชแต่ร่างกาย ปลงผม โกนคิ้ว นุ่งเหลืองห่มเหลือง แต่ใจมีแต่ความรู้สึกบวช ไม่ได้มองลึกลงไปว่า กิเลสมันยินยอมให้เราบวชไหม มันไม่ยินยอม กิเลสมันไม่ได้บวช มันเคยเป็นข้าศึกต่อธรรมอยู่แล้ว ขณะบวชมันก็ยังเป็นข้าศึกอยู่โดยดี และเป็นข้าศึกตลอดไปถ้าแก้หรือปราบปรามมันไม่ได้ เราอย่าภูมิใจในการบวชของเราเพียงเท่านั้นจะไม่เกิดประโยชน์มากนักอะไร กิเลสไม่ได้ถลอกปกเปิดออกไปสักชนิดหนึ่งเพียงยินดีในการบวชของตนเท่านั้น ถ้าไม่ถากถางกิเลสไม่ฟาดฟันกิเลสไปพร้อม ๆ กันกับการบวชและทรงเพศเป็นพระเณรชีขาว ตลอดการอยู่บำเพ็ญไม่ลดละงานชำระซักฟอก

รายได้ก็ตามเข้ามามันหากขวางตาขวางหูจนได้แหละ มีมากมีน้อยพอประสมประเสกกันเข้าก็ไปใหญ่ เลยมีแต่พระเต็มวัด คำว่าการชำระหรือการฆ่ากิเลสให้เบาบาง

ภายในจิตใจจะไม่ปรากฏแล้ว มันวุ่นวายกันอยู่อย่างนั้น มีมากเท่าไรก็ยิ่งยุ่งมาก สัมผัสสัมผัสกันมาก พูดมาก เรื่องมาก ถ้าไม่ระวังให้มากก็จะกลายเป็นโรงงานผลิตกิเลสที่วิจิตรมานะความทะเลาะเบาะแว้งขึ้นได้ไม่อาจสงสัย นี่เคยอยู่กับคณะมากน้อยและเคยประสบเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งส่วนมากเป็นฝ่ายลบมาแล้ว จึงเป็นบทเรียนได้ดีพอให้เข็ดหลาบได้ ดังนั้นหมู่คณะจงสำรวมระวังด้วยดี

บิณฑบาต ต่างคนต่างดูหัวใจตัวเอง บิณฑบาตเพื่ออะไร ท่านบอกว่าบิณฑบาตเป็นวัตร วัตรของการบิณฑบาตคืออะไร ก็คือการประกอบความ پاکเพียรเพื่อชำระสะสางจิตใจของตนไปโดยลำดับ ทั้งไปทั้งกลับ ตลอดเวลาในการบิณฑบาตมีหน้าที่ทำงานแก้กิเลสของตนอยู่อย่างนั้นโดยสม่ำเสมอ จึงชื่อว่าเป็นวัตรเป็นความเพียร เอาแต่ชื่อมาพูดว่าบิณฑบาตเป็นวัตร ความเพียรก็สักแต่ว่า ไม่เกิดประโยชน์อะไรให้กิเลสหัวเราะเปล่าๆ พวกเรามันพวกกิเลสหัวเราะ ไม่ใช่พวกทำให้กิเลสหน้าซีดหน้าเผือด แต่กลับเป็นพวกหน้าซีดหน้าเผือดเพราะกิเลสบีบแอมัดเอาตลอดอิริยาบถเหล่านี้ พวกกันระลึบบ้างหรือเปล่าก็ไม่รู้ น่าจะไม่สะอึกใจบ้างเลย

การแนะนำสั่งสอนหมู่เพื่อนมานี้ก็นานแล้ว หมู่เพื่อควรได้รับผลประโยชน์อะไรบ้าง จากการได้ยินได้ฟังแล้วนำไปปฏิบัติดัดแปลงแก้ไขตนเอง พอให้เห็นเหตุผลขึ้นมาภายในใจอันเป็นสมบัติของตนแท้ แต่จะไม่ปรากฏถ้าจะเป็นดังที่เป็นอยู่ที่นี่ คำว่า ศาสนาเรียวแหลมๆ ที่ไหน ก็เรียวแหลมที่จิต ถูกกิเลสรีดลงไปจนเรียวแหลม แทบจะไม่มีศาสนาหลงเหลืออยู่ภายในใจ เรายังจะภาคภูมิใจในเพศของเราอยู่หรือ กิเลสมันมีแต่ต้อยๆ มันไม่ได้คุยหอรอก ผู้ปฏิบัติธรรมมีแต่คุยพล่ามๆ กิเลสไม่คุย แต่ต้อยเอาๆ หงายลงๆ ยังไม่รู้

เรียนให้ถึง ปฏิบัติให้ถึงซิ ถึงกิเลสนะ เราจะได้ทราบว่ามันละเอียดลออขนาดไหน มีความแยกคายเพียงไร มันจึงได้ครอบหัวใจของสัตว์โลกเรื่อยมาจนไม่ปรากฏโลกพูดกันเลยว่า กิเลสเรียวแหลม กิเลสสิ้นไป กิเลสหมดเขตหมดสมัย อยากจะพูดว่าปากไหนก็ปากนั้นพูดว่า ศาสนาเรียวแหลม มรรคผลนิพพานหมดเขตหมดสมัย ทั้งนี้เพราะกิเลสปิดปากไม่ให้พูดเรื่องของมัน แต่เปิดปากบังคับให้พูดเรื่องศาสนาหมดคุณค่าสาระนั้นเอง

การไปการมารู้สึกว่ายุงยากมากวัดป่าบ้านตาดเวลานี้ ไม่ทราบว่าจะองค์ไหนเข้าองค์ไหนออก หลังไหลกันไปหลังไหลกันมา วันนี้ส่งองค์นี้ วันหน้าส่งองค์นั้น วันนี้ส่งองค์นั้นส่งองค์นี้ยุ่งไปหมด เลยคอยมาส่งมาเสียกัน มันเป็นยังไงกรรมฐานเราถึงเป็นอย่างนั้น ส่งไปโน้นแล้วส่งไปนี่ แข็งขาไม่มีเหรอ มีแข้งขาเฉพาพระพุทธรูปเจ้าและพระสาวกครั้งพุทธรูปกาลเท่านั้นหรือ ทุกวันนี้พระกรรมฐานเราเป็นพระขาดวันไปหมดแล้ว

เธอ มันถึงได้ตามส่งตามเสียกันยุ่งเอานักหนา เพื่อความสะอาดสบายไปในทางแข่ง ขายิ่งกว่าเพื่อธรรมทั้งหลายอย่างนั้นหรือ นี่มันกลายเป็นพระกรรมฐานขุนนางไปแล้ว นะ จึงได้ทำให้ยุ่งเหยิงวุ่นวายต่อวัดต่อวาและต่อประชาชนผู้คอยรอคอยรับส่งเสีย มัน ได้เรื่องอะไร เรื่องเหล่านี้มันน่าสลดสังเวชทั้งนั้นแหละ สำหรับพระพุทธเจ้าและพระ สาวกตลอดครูอาจารย์ที่สมบุกสมบันมาแทบล้มแทบตาย ก่อนจะได้ธรรมมาสอนพระ กรรมฐานขุนนางแข่งซากุด้วนนะ มามากไปมากเท่าไรยิ่งสร้างปัญหาไม่เข้าเรื่องมาก ขึ้นทุกวันเวลา

จิตจะสงบเพียงนิดหนึ่งก็ไม่มี ภาวนาอะไรมันถึงไม่สงบ ตั้งหน้าตั้งตาทำอยู่ทุก วัน งานอันนี้ทำอยู่ทุกวัน ทำไมมันไม่เห็นผล ถ้าตั้งใจทำแบบจริงจัง ๆ จัง ๆ ตั้งหน้าตั้งตา ทำจริงจัง ๆ สมกับงานนี้เป็นงานจำเป็นของตนโดยแท้ มันต้องปรากฏผล อย่างน้อยความ สงบเย็นใจต้องมี เท่าที่จิตหาความสงบไม่ได้ เราเห็นโทษของมันใหม่ว่าอะไรที่เป็น เครื่องกีดขวางอยู่เวลานั้น ถ้าไม่ใช่กิเลสตัวเป็นพินเป็นไฟจะเป็นอะไรไป ถ้าธรรมแล้ว ไม่ฟุ้งซ่านไม่วุ่นวายไม่รำคาญ ต้องสงบเย็น ต้องฉลาดในการปลดเปลื้องตนเองจาก อารมณ์ที่กิเลสก่อขึ้นมาตั้งขึ้นมา ต้องมีสติปัญญาพอหลบหลีกปลีกตัวกันจนได้ถ้าผู้ ตั้งใจปฏิบัติจริงจัง ๆ นี่มีแต่ชื่อพระกรรมฐาน น่าสลดสังเวชจะตายไป

เทศน์ก็เทศน์เอาอย่างหมดน้ำหมดเนื้อหมดตัวไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย ด้วยความ ตั้งอกตั้งใจอยากให้มีผู้คนได้รู้ได้เห็นทั้งโทษทั้งคุณ เทศน์อย่างถึงใจทุกอย่างเพื่อจะ ได้เป็นกำลังใจประพฤติปฏิบัติ แล้วทำไมจิตใจมันจึงเผลอเผลออยู่อย่างนั้น มันไม่จดไม่ จ้องไม่จับให้ติด เกาะไม่ติด พลัดโน้นพลัดนี้ เผลอเผลอไปเรื่อย ไม่ได้เรื่องได้ราว วันนี้ ก็วันนี้ วันหน้าก็มีตบแต่งเท่านั้นเอง กิเลสไม่เคยคลี่คลายออกจากจิตใจเลย แล้วเราจะ หวังเอามรรคผลนิพพานที่ไหนกัน อยู่ก็ไม่มีหวัง ไปก็ไม่มีหวัง อิริยาบถ ต่าง ๆ หาความหวังภายในตนไม่ได้ หาที่ยึดไม่ได้ เราจะหวังพึ่งอะไร

ปัจจัยทั้งสี่ก็เคยพูดแล้ว เพียงแต่เป็นเครื่องอาศัยชั่วคราวเท่านั้น ที่อยู่ที่ อาศัย กุฎิ บ้านเรือนเพียงอาศัยเวลาชีวิตยังมีอยู่เท่านั้น อาหารการบริโภค เครื่องนุ่งห่ม ใช้สอยก็พออาศัยในกาลนี้เวลานี้เท่านั้น พอร่างมันสลายลงไปเพราะหมดสภาพหมด กำลังของมันแล้ว จิตพึ่งอะไร เวลานี้เราจะสร้างที่พึ่งของจิตให้เป็นที่อุณหนาผาคัง ให้ เป็นที่แน่นหนามั่นคง ให้เป็นความเฉลียวฉลาด ยังสร้างไม่ได้อยู่แล้วจะทำยังไง หาที่ อบอุ้นภายในตัวไม่ได้จะไปหวังเอาความอบอุ้นจากอะไรที่ไหน

อดีตอนาคตก็อยู่กับปัจจุบันเป็นสำคัญ ถ้าสร้างหลักปัจจุบันไม่ดีแล้วอะไรก็เลว ไปทั้งนั้นแหละ อนาคตมันจะยืดยาวขนาดไหนก็ยืดยาวไปด้วยความทุกข์ความลำบาก ดั่งจิตที่แบกหามกองทุกข์และสาเหตุให้เกิดทุกข์ คือตัวพิษตัวภัยได้แก่กิเลสอยู่เวลานี้

แหละ มันไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง ดินฟ้าอากาศก็เป็นดินฟ้าอากาศ สถานที่นั้น ๆ มันก็เป็นสถานที่นั้น ๆ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะมาปลดเปลื้องทุกข์ออกจากจิตใจเพราะกิเลสสร้างขึ้นนี้ให้เราได้ เราต้องเปลื้องสิ่งที่มันสร้างขึ้น ปลดแกสิ่งที่มันสร้างขึ้น ปราบปรามทำลายสิ่งที่มันสร้างขึ้น แล้วทุกข์ก็จะดับไป ๆ เพราะไม่มีผู้สร้างทุกข์ขึ้นมา ที่แน่ใจ มันใจอบอุ้มใจก็มีอยู่เท่านั้น จะไขว่คว้าหาอะไรให้นอกเหนือจากนี้ไป นอกจากคว้าน้ำเหลวเท่านั้น

วันหนึ่ง ๆ เวลา ๒๔ ชั่วโมง มันเป็นอย่างงการปฏิบัติตน เราไม่ให้มีงานอะไรอื่นในวัด พยายามที่สุดที่จะให้หมู่เพื่อนได้รับความสะดวกในการประกอบความพากเพียร แต่ทำไม่มันจึงไม่เห็นผล ถ้ายังจะปล่อยให้ทำงานนั้นงานนี้ด้วยแล้วมันก็เท่านั้นแหละ จมไปเลย เราพยายามระมัดระวังรักษาหมู่เพื่อนที่สุด อย่างตอนเย็นวันนี้เขาก็มานิมนต์ให้ไปฉันในบ้าน นั้น เราก็ก็น้อยใจให้พระไปฉันให้เขาเพราะเรารักษาพระ การออกไปยุ่งเหยิงวุ่นวายกับสิ่งภายนอกมีแต่เรื่องขาดทุนสูญตอกไปโดยลำดับ ไม่ใช่เรื่องที่จะทำความเจริญรุ่งเรืองให้แก่จิตใจของพระ ผู้จะทำประโยชน์ทั้งตัวเองและแก่โลกทั่ว ๆ ไป

หน้าที่ของเราผู้เป็นหัวหน้าได้พยายามคิดเต็มสติกำลังความสามารถ เพื่อเป็นประโยชน์และความสะดวกแก่หมู่เพื่อน เราไม่เคยลดละ แล้วผู้ที่มาอาศัยทำไมจึงไม่เกิดประโยชน์บ้างตามเจตนาที่มุ่งมา หวังให้หมู่เพื่อนได้รับประโยชน์เพราะการประกอบหน้าที่การงานด้วยความสะดวก ไม่ให้มีอะไรมายุ่งกวน แทนที่จะเกิดผลเกิดประโยชน์ทำไมจึงไม่ปรากฏ หรือจะให้ผมผู้เป็นหัวหน้าเที่ยวแบกหามพระจากเสื่อจากหมอนลงไปทางจงกรม ลงไปที่นั่งทำสมาธิภาวนา ลากจูงพระพาเดินจงกรม พาที่นั่งสมาธิภาวนา และให้ผมเล็งญาณดูใจพระว่า องค์ไหนที่ขี้เกียจที่สุด แล้วจูงแขนเดินจงกรมตลอดวัน เพื่อปราบความขี้เกียจของพระอย่างนั้นหรือ จึงจะถูกจะเหมาะ นั่นคือเรื่องโลกแตก อย่าให้ผมอุตริทำ จงพากันทำความเพียรเองเถิดเพื่อรักษาโลกไม่ให้แตก

สังฆธรรมก็แบกกันอยู่ทุกวันนี้ แบกอะไรถ้าไม่ใช่แบกสังฆธรรม มีกายมีจิตเท่านั้น ผมอยากได้ยินได้ฟังหมู่เพื่อนมาเล่าเรื่องอรรถเรื่องธรรมให้ฟัง ผลแห่งการปฏิบัติเป็นอย่างไร มันก็พอจะมีแก้ไข เพื่อจะได้ชี้แจงให้ทราบและเป็นกำลังใจ และเป็นทางที่ถูกแก่ผู้มาศึกษาและผู้เล่าให้ฟังนั้น นี่มันไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร อยู่กันไป อยู่ด้วยข้าวต้มขนมอาหารหวานควา อยู่ด้วยความฟุ้งเพื่อเห่อเหิมแบบโลก ๆ มันก็เป็นโลกไปหมดละ ขี้จะเป็นธรรมที่ไหน ธรรมแท้ไม่ได้อยู่กับสิ่งเหล่านี้ ธรรมแท้ต้องอยู่กับธรรม วิริยธรรม ขันติธรรม สติธรรม สมาธิธรรม ปัญญาธรรม นี่ธรรมที่จะเกิดจะมี มีที่ตรงนี้ ไม่ได้มี เพราะสิ่งเหล่านั้น จึงไม่ควรไปฟุ้งเพื่อเห่อเหิมไปภูมิใจกับสิ่งเหล่านั้น ตายใจนอนใจกับสิ่งเหล่านั้น ไม่เกิดประโยชน์อะไร นอกจากจะทำตนให้จมลงไปถ้ำเดียวเท่านั้น

ตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติชิ เราจมอยู่ในรททั้งเป็นภายในหัวใจนี้ ยังไม่ทราบอยู่ แล้วจะไปทราบที่ไหน ดูลงไปที่ใจนั้นแหละ จะเห็นเรื่องราวอันเป็นพื้นเป็นไฟเผาผลนอยู่ ตลอดเวลาที่ใจนั้นแล ก็กิเลสมันเคยพาผู้ใดให้รมเย็น มีแต่พาให้ร้อน จ่อสติปัญญาลงไปตรงนั้นมันก็รู้เอง เพียงความขัดข้องเล็กๆ น้อยๆ ก็ว่าเป็นความลำบากลำบากไปเสีย นี่ชิมันจึงบุกเบิกเพิกถอนอะไรไม่ได้บรรดาสิ่งที่ปิดบังหุ้มห่อภายในใจ ตกลงก็ถูกมันครอบไว้ตลอดเวลา ยิ่งกว่าปิดประตูตีหมา ไม่มีทางออกก็ชี้ทะเลล็กออกมาเท่านั้นเอง อันทะเลล็กออกมานั้นมันดีไหม คิดเอาเองอย่าให้บอก

จิตสงบเป็นยังไง ความสงบกับความเย็นของจิตมันก็อยู่ด้วยกัน จิตไม่สงบมันรู้อยู่ทุกคน เพราะสาเหตุอันใดมันถึงไม่สงบ ความพยายามทำจิตให้สงบด้วยความอุตสาหะพยายามของตนทำไมจึงทำไม่ได้ การบังคับสติให้กำกับงาน การตั้งสติเพื่อบังคับงานที่จะให้ผลเกิดขึ้นนั้นทำไมจึงจะทนทุกข์ไม่ได้ เพียงการตั้งสติเฉยๆ เวลาเราแบกทุกข์เพราะกิเลสมันสร้างขึ้นทำไมเราแบกได้หามได้ แบกได้จนตาย พิจารณาวิธีการที่จะแบกทุกข์เพราะการประกอบความพากเพียรเพื่อปราบกิเลส ซึ่งเป็นตัวก่อทุกข์อันสำคัญ ทำไมมันไม่ยอมรับ ไม่ยอมทำ เป็นเพราะเหตุใด ก็เพราะมันสู้อุปายของกิเลส ความกระซิบกระซาบ การเสี้ยมสอนของกิเลสไม่ได้มันเอง มันจึงเป็นความเพียรขึ้นมาไม่ได้ มันมีแต่ชื่อ ถ้าตั้งใจฝึกกันจริงๆ แล้ว มันต้องรู้ ไม่ไปอื่นไม่เป็นอื่น เพราะธรรมนี้ตรัสไว้ชอบแล้ว ๒,๕๐๐ กว่าปี เฉพาะศาสตาดองค์ปัจจุบันของเรานี้ ไม่มีผิดเพี้ยนไปไหนเลย ตรงแนวต่อความจริงล้วนๆ

ปัญญาก็คิดขึ้นมาใช้ไม่ได้ กลัวแต่ทุกข์ ใจเด็ดไม่ได้มันถึงไม่เห็นความแปลกประหลาด ไม่เห็นกำลังของตัวเอง เมื่อยังไม่ปรากฏกำลังของตัวเองพอที่จะต่อสู้กับกิเลสได้แล้ว มันจะมีความกล้าหาญในการต่อสู้กับกิเลสได้อย่างไร มันควรที่จะขุดค้นพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงหาความสุขความทุกข์ความลำบากลำบาก ด้วยเหตุด้วยผล เพราะความเพียรนี้ได้บ้าง อย่างน้อยก็ผู้ปฏิบัติเรา

ความอยู่มาอยู่มา สุขมาทุกข์มาดังที่เป็นมานี้ก็ไม่ผิดอะไรกับโลกเขา สุขให้สุขแปลกโลก ทุกข์ให้ทุกข์แปลกโลกเขาบ้างชินนักปฏิบัติธรรม เอ้า จนตรอกให้มันจนแปลกโลกเขา เวลารอดตัวออกมาทำให้มันเห็นความแปลกจากโลกเขาบ้างชิ มันถึงจะมีความแปลกโลกเขา ไม่ยั้งงั้นก็เหมือนโลกทั่วๆ ไปนั่นแหละ ถึงคราวจะต่อสู้ก็เอาให้เห็นเหตุเห็นผล เอาตายเป็นเดิมพัน สติปัญญาไม่ถอย ขณะที่จนตรอกจนมุมด้วยความทุกข์ความลำบากประการใดก็ตาม จงขุดค้นกันลงไปภายในจิตด้วยสติปัญญาดังที่ได้เคยอธิบายให้ฟังแล้ว ล้วนแต่ได้รับผลมาแล้วทั้งนั้นไม่ใช่มาพูดเฉยๆ โดยในทางเหตุและผลไม่ปรากฏ

มันต้องมีหนักมีเบาบ้างนักปฏิบัติ ถึงจะเห็นความเร้นลับของกิเลสและธรรมปรากฏขึ้นในตัว พอจะเชื่อความสามารถของตัวได้บ้างและได้โดยลำดับ จนเชื่อความสามารถของตนได้เต็มที่ไมยอมแพ้เรื่องกิเลส เมื่อมีกำลังภายในใจแล้วมันไมยอมแพ้แหละ เมื่อถึงขั้นสู้กัน แม้ตายก็ยอมตายไม่มีคำว่าถอยว่าแพ้เลย นั่นคือการเชื่อความสามารถของตัวเองมันถึงไมยอม ไมยอมแพ้ จะเอาให้ชนะท่าเดียว เอาให้ราบท่าเดียว กิเลสจะมาไมไหนดเอาให้ราบๆ เลย ถ้างยังมีชีวิตอยู่นี้เราจะหมอบราบไปไม่ได้ นอกจากกิเลสราบอย่างเดียวเท่านั้น

เมื่อก่อนมันเป็นได้เมื่อไรจิต แต่เวลาฝึกฝนอบรมเข้าไป มีความชำนาญชำนาญเข้าไป บังคับเข้าไปด้วยเหตุด้วยผล ผลก็ปรากฏขึ้นมาเรื่อยๆ ความอยู่ใต้อำนาจของกิเลสกับความหลุดพ้นจากกิเลสมันต่างกันอย่างไรให้เห็นในตัวของเราเนี่ย ความอยู่ใต้อำนาจของกิเลสก็เคยอยู่มาแล้วด้วยกันไม่สงสัย ความหลุดพ้นจากกิเลสยังไม่ปรากฏก็เอาให้เห็นซิแนวทางมี ศาตราอาวุธคือธรรมประเภทต่างๆ ที่จะประหัตประหารกิเลสมีอยู่ กำลังวังชาของเราไม่ใช่คนอาภัพนี่ กำลังวังชาเพื่อต่อสู้กับมันมีอยู่ เอาให้เห็นซิจิตดวงนี้แหละ ขณะที่อยู่ใต้อำนาจของกิเลสกับผ่านพ้นไปจากกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้วจะต่างกันอย่างไร จะไม่ต้องถามใคร จะเห็นได้อย่างชัดเจนภายในใจเราผู้หลุดพ้นนี้แล

ปกติไม่ว่าอิริยาบถใดขณะใดเป็นเรื่องที่อยู่ใต้อำนาจของกิเลสทั้งหมด มีผลอย่างไรบ้างเราก็ทราบอยู่แล้ว และเอาให้ได้หลุดพ้นจากสิ่งเหล่านี้ด้วยความเพียรของเรา ของวิบุรุษ บุรุษผู้กล้าตายในสงครามระหว่างกิเลสกับธรรมหรือกับจิต ต้องได้พบได้เจอกันวันหนึ่ง ถ้ามีความเข้มแข็งไม่อ่อนแอท้อแท้เหลวไหลไปเสียเท่านั้น

สถานที่รบก็อยู่ในวงกายกับจิตนี้ บังคับดูซิ จิตมันจะไปไหน บังคับมันไม่ให้ออกไปจากกายกับจิตนี้ บังคับธรรมตาไม่ได้ก็บังคับเวลามันเกิดทุกข์ เอ้า คั้นหามันจนเจอ จะได้อุบายด้วยวิธีใด ต้องได้ในระหว่างกายกับจิตนี้แลไม่ได้ที่อื่น เพราะทุกข์กับสมุทัยอยู่ที่นี้ มรรคก็ทำหั่นกันลงที่นี้ นิโรธความดับทุกข์จะไม่ปรากฏได้ยังไง ผลเคยปรากฏเพราะวิธีการใดเราก็จำเอาไว้ นำมาใช้เสมอ เวลาจะพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงเป็นกรณีพิเศษซึ่งเป็นเรื่องของปัญญา เอ้า พลิกไปๆ จึงเรียกว่าผู้หาความฉลาด ไม่งั้นไม่ทันกลมายาของกิเลส เอาให้ทันด้วยอุบายพลิกแพลงของสติปัญญาซึ่งเป็นธรรมชาติที่เคยเห็นอกิเลสอยู่แล้ว เอาให้เหนือ นำมาใช้ให้เหนืออกิเลส

เมื่อมันราบไปจากจิตใจแล้ว อยู่ไหนก็อยู่เถอะ พ้นแล้วจากโทษทั้งหมด จากทุกข์ทั้งหมด เพียงขั้นธรรมาธิปัตติอยู่ตามสภาพของมันนี่ มันผิดแปลกอะไรกับทางจิ่งหล่นขาด เมื่อถึงวาระของมันสลายลงไปก็เท่านั้นแหละ รู้อบขอบเขตมันหมดแล้ว วิตกวิจารณ์กับอะไรกับดินน้ำลมไฟนี้ มันเป็นของประเสริฐอะไร สิ่งเหล่านี้มีอยู่ทั่วไป

น้ำในท้องเราก็ยังมี ตามท้องนา ตามหนองตามบึง มันวิเศษอะไร ดินก็เหยียบกันมาอยู่ อย่างนั้นวิเศษอะไร ลม ลมหายใจก็มี ลมข้างนอกก็มี ไฟก็มองเห็นอยู่นั้น มันวิเศษอะไรพอที่จะหลงกันนักหนา เมื่อเวลามันเข้ามาผสมกันเป็นก้อนในตัวเราตัวเขาตื่นอะไรกัน ก้อนนี้ก็เป็นวิบากของกิเลสที่มันปั่นขึ้นมา จะมาหลงก้อนของกิเลสอีก ก้อนของวิบากที่มันปั่นขึ้นมาอีก แล้วเราจะรู้ธรรมได้อย่างไร

คลี่คลายก้อนของกิเลสที่มันปั่นขึ้นมาด้วยความจอมปลอมนี้ ให้เห็นตามหลักความจริงซึ่ ชุดลงไป หนึ่งห่อกระดูกนี้ ก็หนึ่งห่อกระดูก นี้ละธรรมท่านว่าอย่างนี้ และว่าสัตว์ว่าบุคคล ว่าเราว่าเขา ว่าเป็นของสวयของงาม มันงามที่ไหน มันค้ำกับธรรมวินัยค้ำ จิตเรายังฝันไปเชื่อสิ่งที่มันค้ำกับธรรม สิ่งที่จอมปลอมอย่างนั้นเราจะหาความจริงมาจากอะไร หนึ่งใครก็เหมือนกัน ไม่ว่าหญิงหนึ่งชาย มันนำหลงนำรักใคร่ชอบใจที่ตรงไหน หนึ่งก็รู้จักกันอยู่แล้วให้ชื่อว่าอย่างนั้น

ความสัมพันธ์สัมพันธ์ เราก็เคยสัมพันธ์สัมพันธ์กับหนึ่งเราอยู่ตลอดเวลา วิเศษวิโสอะไร หนึ่งนั้นก็สัมพันธ์สัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลาในของแต่ละคนละสัตว์นั้น แล้วก็มาสัมพันธ์สัมพันธ์กันเพื่อเอาความวิเศษอะไร หนึ่งสัมพันธ์สัมพันธ์หนึ่ง เอาความวิเศษมาจากไหน ถ้าจะวิเศษจริงๆ เราสัมพันธ์สัมพันธ์หนึ่งเรานั้นก็ควรจะวิเศษขึ้นมาแล้ว หนึ่งคนอื่นก็เหมือนกัน เขาก็สัมพันธ์สัมพันธ์ของเขาอยู่ตลอดเวลา เราก็สัมพันธ์สัมพันธ์กับของเรา ก็หนึ่งต่อหนึ่งนั้นแหละสัมพันธ์สัมพันธ์กัน มันวิเศษตรงไหน และยิ่งเขาไปเนื้อเอ็น กระดูก ยิ่งดูไม่ได้เลย

นี่ความจริง เปิดออกมาให้เห็นซึ่ สติปัญญาที่อยู่ ค้นลงไปจนเห็น หยั่งลงไป จ่อลงไป พิจารณาลงไป ไม่ให้กิเลสไปปักปิ่นเขตแดนต่อไปอีกดังที่เคยเป็นมาแล้วว่าเป็นสัตว์ว่าเป็นบุคคล เอาลงไปตามความจริงที่มีอยู่จริงอยู่นี้ ชุดแล้วชุดเล่าอยู่นั้น จนความจริงปรากฏเด่นขึ้นมาภายในใจ ความปลอมมันก็จางไปๆ จนกระทั่งหมดสิ้นไป จึงได้รู้ว่า อ้อ เป็นอย่างนี้ความจอมปลอม ความจอมปลอมมันลบได้ ความจริงลบไม่ได้ เป็นแต่เราไม่รู้ นี่ขั้นที่จะพิจารณาอย่างนี้ก็พิจารณา

พิจารณาเรื่องทุกข์ เวลามันจนตรอกจนมุม เรื่องความทุกข์บีบคั้น เกิดความทุกข์ลำบากในธาตุในขันธจะเป็นจะตาย เอ้า อะไรตาย ดูให้เห็นความตายจริงๆ อะไรมันตายกันแน่ จิตผู้ที่กลัวตายมันตายไหม ค้นกันลงให้เห็นชัดเจน สุดท้ายมันไม่มีอะไรตาย มีแต่ความหลอกเท่านั้นแหละ หลอกเจ้าของให้ตกอกตกใจให้กลัวเป็นกลัวตายตื่นลมตื่นแล้งของกิเลส ทุกข์เวลาพิจารณาเข้าไปจริงๆ ก็สักรั้วเท่านั้น จะว่าเป็นเรา เป็นของเราที่ไหนได้

พูดถึงขั้นกายก็สักแต่ว่ากาย หนึ่ง เนื้อ เอ็น กระดูก เป็นต้น มันก็มีจริงของมัน อยู่อย่างนั้นตั้งแต่ทุกซี่ยังไม่เกิด ทุกซี่ยดับไปแล้วมันก็มีของมันอยู่อย่างนั้น ใจซึ่งเป็นตัว รู้ๆ ก็รู้ของมันอยู่อย่างนั้น เป็นแต่เพียงกำลังหลงด้วยอำนาจของสิ่งที่หลอกมันมี เวลา พิจารณาเข้าไปจริงๆ ก็ต่างอันต่างจริง แน่ๆ ถ้าแยกไปทางความจริงก็เป็นอย่างนั้นเสีย แยกออกไปทางไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันก็มีรอบตัวอยู่แล้วทุกคน เต็มตัว อยู่แล้วทุกคน ไม่มีอะไรบกพร่องในไตรลักษณ์ทั้งสามนี้ ทำไมไม่พิจารณาเปิดดูให้ เห็นชัด เพื่อจะได้ปล่อยได้วางลงสู่หลักความจริงและจะได้สบายหายห่วงกัน

ความหวังความหวังก็คือภาระผูกพัน กดถ่วงให้ได้รับความทุกข์ความลำบาก ถ้ายึดเอาเท่านั้น หากความสุขจากความหวังความหวังเหล่านี้ไม่มีเสีย ทำไมจึงฝันหวังฝัน หวังฝันแบกฝันหามอยู่เล่า ถ้าว่าเราเป็นผู้ฉลาด หากความฉลาด ทำไมจึงต้องไปแบกไป หามในสิ่งจอมปลอมเหล่านี้ ไปตื่นเงาของกิเลสหลอก พิจารณาให้เห็นความจริงซิ มัน จะไปหลงอะไร จะไปยึดอะไร ต่างอันต่างจริงมันก็สบาย นี่ทางเดินอันถูกต้องผลก็ ปรากฏขึ้นตามสาเหตุนี้แหละ นี่เป็นเหตุ เราพิจารณารู้อย่างนี้ ความปล่อยวางแล้วอยู่ สบายหายกังวลก็เป็นผล

พากันตั้งอกตั้งใจสมาธิประพฤติปฏิบัติ อย่างมาให้หนักอกหนักใจ เดี่ยวจะไม่มี อะไรติดเนื้อติดตัวนะ อยู่เฉยๆ ไปวันหนึ่งๆ มันเกิดประโยชน์อะไร อย่าไปคิดกับสิ่ง ใดๆ ในโลกนี้ว่าจะวิเศษกว่าธรรม อย่าไปตื่นตื่น นั่นละเรื่องของกิเลสให้รู้มันเสีย มัน หลอกอย่างนั้นแหละ หลอกอันนั้นจะดีอันนี้จะดี ตื่นในสิ่งนั้นตื่นในสิ่งนี้ ตื่นอยู่ไม่หยุด ไม่ถอยก็คือมนุษย์เรานี่ เมื่อรู้จริงๆ แล้วไม่ตื่น อะไรมาหลอกก็ไม่ตื่น รวมสรุปความ แล้วขึ้นชื่อว่าสมมุติ สามแดนโลกธาตุก็เป็นสามแดนโลกธาตุตามความจริงของเขาอยู่ นั้นแล จิตก็เป็นจิตล้วนๆ รู้ล้วนๆ ปล่อยวางโดยสิ้นเชิงไม่มีอะไรเหลือแล้วจะตื่นกับ อะไร แล้วอะไรจะมาติดจิตอะไรจะมากดถ่วงจิต เมื่อจิตไม่ไปแบกไปหามเสียเองเท่านั้น แล้วอะไรจะสบายยิ่งกว่าจิตที่ปล่อยวางทุกสิ่งทุกอย่างโดยสมบูรณ์แล้ว เรื่องก็มีเท่านี้ ในสามแดนโลกธาตุนี้นี้มารวมอยู่ที่จิตผู้ปล่อยวางโดยสิ้นเชิงแล้วเท่านั้น เป็นความวิเศษ เหนือสิ่งใดๆ จงฟังให้ถึงใจถึงธรรม

นี่ก็ยังไม่ได้พูด ใครไปยังไม่มายังไง เพราะสุขภาพเราก็ไม่ดีและภาระก็มาก วัน หนึ่งๆ เกี่ยวข้องกันอยู่อย่างนั้นกับโลกจะทำยังไง หาเวลาเป็นตัวของตัวเองแทบไม่มี ไม่ งานหนึ่งก็ต้องงานหนึ่งประจำตัวอยู่อย่างนั้น หมู่เพื่อนก็ปล่อยให้ภาวนา ตั้งหน้าตั้งตา ภาวนาซิ อะไรจะสำคัญยิ่งกว่างานภาวนา ดูจิตเจ้าของมันคิดไปไหน อย่าดูออกนอกกลุ่ม นอกทาง อย่าคาดอย่าหมายไป มันเป็นเรื่องถูกหลอกจากกิเลสทั้งมวล เราเคยมา พอลแล้วกับเรื่องของกิเลส เดี่ยวนี้เราจะพยายามฝึกฝนอบรมจิตใจเราให้ซึมซาบในอรห

ในธรรม เพื่อเข้าสู่ความจริงโดยลำดับลำดับ จะได้มีความสุขความสบายทางด้านจิตใจ ซึ่งผิดกับความสุขในด้านใด ๆ ทั้งสิ้น

เอาละ เหนื่อย

พูดท้ายเทศน์

โรคมันไม่รุนแรงถึงขนาดว่าร้องไม่อยู่ จึงว่ามันอยู่กึ่งกลาง ปล่อยก็ปล่อยได้ ถ้าไม่ปล่อยก็อยู่ได้ มันแสดงให้เห็นชัด ๆ ถ้าธรรมตามันไปนานแล้วแหละโรคของพมนี่นะ แต่นี่จิตของเรามันไม่อำนาจโรคอันนี้ ไม่ส่งเสริมมัน เรื่องหงุดหงิด ๆ กลัวเป็นกลัวตาย มันเป็นเรื่องเสริมโรคนี้นั้น ถ้าเสียอกเสียใจยิ่งไปใหญ่ แต่นี่เราไม่มี อยู่ก็อยู่กับความจริง หากมันจะร้องไว้ได้ก็เหมือนกับเรารักษาโลกด้วยยา มันควรจะต้านทานกันได้แค่นั้น ถ้ายาเหมาะกับโรคมันก็สงบลงไป ถ้าโรคมันรุนแรงยิ่งกว่ายากี่ผ่านไปเลย ไม่ฟังยา ถ้าเราพูดว่ายาเป็นธรรมโอสถก็อย่างนั้นเหมือนกัน

มันเคยคิด อยู่ไปมีอะไร ก็มีแต่มีดกับแจ็ก มีแต่ธาตุกับขันธุ์ วันไหนก็วันนั้น ไม่เห็นมีอะไรเพิ่มเข้ามาไปกว่านี้ ไม่เห็นมีอะไรลดลง ก็มีแต่ความจริงอยู่ตามหลักธรรมชาติ มันมาแบกอะไรหนักหนาขันธุ์นี้ บางทีมันคิดเหมือนกัน ปล่อยไปเสียมันก็สะดวกไม่ต้องยุ่ง พอเกี่ยวกับโลกภายนอกแล้วก็ทำให้ร้องไห้ของมันเป็น เหมือนกับการหักห้ามกัน ประโยชน์เกี่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องที่ควรได้ยังมี มันก็คิดไป รังกันไปพอประมาณ

พอคิดถึงครูบาอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้วละองค์ ๆ นี้ นอกจากผลประโยชน์เสียไป ยังทำความกระทบกระเทือนแก่จิตใจบรรดาลูกศิษย์อยู่ไม่น้อย หากยังไม่ถึงขั้นที่ควรจะเป็นอย่างนั้นก็ไม่ควรจะให้เป็น เราคิดหลายแง่หลายทาง ถ้าตามหลักธรรมชาติแล้วอยู่ไปอะไร ว่าอย่างนั้นเลย พูดง่าย ๆ รู้แล้วนี่ ทั้งไปตามสภาพมันซิ ให้หมดความรับผิดชอบไปเสีย ความรับผิดชอบมันก็เป็นสมมุติอันหนึ่งทับกันอยู่อย่างนั้น แต่ไม่ได้หมายถึงมันทับแบบทั่ว ๆ ไป เป็นสมมุติอันหนึ่งก็พูดยาก ทับหรือไม่ทับก็รับผิดชอบกันอยู่ที่นี่รู้อยู่ที่นี่ สิ่งนั้นสัมผัสสิ่งนี้สัมผัส จิตเป็นธรรมชาติที่รู้ มันไม่รู้ได้ยังไง ปิดไม่อยู่ มันรู้อะไรของมันอยู่

ธรรมปฏิบัติสำหรับพระมีมากนะ ญาติโยมก็ไม่เสีย ถ้าหากเทศน์ญาติโยมล้วน ๆ ก็ไม่เห็นหนักขนาดนั้น ไปอีกแบบหนึ่ง แต่นี่มันมีจุดที่โลกเอามาพันหัวเจ้าของ เราต้องไปคว้าเอาเม็ดที่เขาจะนำมาพันหัวเขานั้นออกบ้าง เช่นอย่างตายแล้วสูญ เป็นต้น นรกสวรรค์มีหรือไม่มีเป็นต้น สองกัณฑ์นี้เน้นหนักอยู่หน่อย ทำไมจะไม่พูดอย่างอาจหาญ ก็จะหนีจากจิตไปไม่ได้สิ่งเหล่านี้

เพราะฉะนั้น จงพาดพินกิเลสที่ปิดบังให้มันแหลกไปซิ จะไม่ยอมกราบพระพุทธเจ้าราบได้อย่างไร สิ่งเหล่านี้มีมาตั้งแต่เดิมตั้งแต่ไหนแต่ไร กิเลสมันปิดตาให้มืด

บอดไม่ให้เห็นเท่านั้นเอง เมื่อเปิดออกแล้วความจริงมีอยู่จะไม่รู้ไม่เห็นได้อย่างไร ต้องเปิดเผยด้วยความมีอยู่ของตน เป็นแต่ว่าตาเรานี้ถูกปิดบังด้วยของมืดเท่านั้นเองมันถึงไม่เห็น บาป บุญ นรก สวรรค์ ตายเกิด ตายสูญ เหล่านี้อะไรมาปิดไว้ ถ้าไม่ใช่กิเลสอย่างเดียวเท่านั้น เปิดนี้ออกทำไมจะไม่รู้ความจริง ก็มีอยู่แล้ว จริงอยู่แล้ว เพียงแต่ความจอมปลอมมันปิดไว้เท่านั้นเอง เปิดนี้ออกแล้วความจริงก็เด่นนะซิ เมื่อเห็นประจักษ์ใจแล้วค่านไต่ยังงัย ทำไมจะพูดไม่ได้เมื่อได้เห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหู คนพูดเป็นภาษาเดียวกันรู้เรื่องกันอยู่แล้วทำไมพูดไม่ได้ เขาพูดกันได้ทั้งโลก แม้แต่เด็กก็ยังค่านเขาไม่ได้ ถ้าลงได้เห็นด้วยตาได้ยินด้วยหูเขาชัดเจนแล้ว ทำไมจะพูดเรื่องนั้นไม่ได้เต็มปากเล่า

นี่ก็เหมือนกัน ภาษาธรรม ภาษาใจ เข้าถึงกัน ความจริงกับใจเข้าถึงกันทำไมจะพูดไม่ได้ จะหวั่นอะไรในสามแดนโลกธาตุนี้ เอาอะไรมาหวั่น กลัวอะไรความจริงแท้ๆ ยกขึ้นมาซิ มียังงัย นั่นแหละที่ว่าอาญากรรม ไม่สะทกสะท้านกับสิ่งใดผู้ใด เพราะความจริง รู้ได้เหมือนกัน เห็นได้เหมือนกัน พูดได้เหมือนกัน เมื่อถึงกาลควรรู้ควรเห็นแล้ว ควรพูดแล้ว รู้ได้เห็นได้พูดได้ด้วยกันไม่มีสะทกสะท้าน ก็อย่างกระโถนนี่ มองมาซิตาใครไม่ใช่คนตาบอด เห็นไหมนี่ ปฏิเสธกันได้ยังงัยว่ากระโถนนี้มีหรือไม่มี นี่เอาชัดๆ นี่ ใครก็พูดได้อย่างอาญากรรมว่ามี ลบล้างได้ยังงัยว่ากระโถนไม่มี นี่เราขกสมมุติขึ้นมาพูดกัน นอกจากคนตาบอดเท่านั้น เขาไม่เห็นก็ตัดค่าน มีก็ร้อยก็พันคนก็ไม่เห็นด้วยกัน นั่นแหละประเภทตาบอดที่ไม่เห็นความจริงก็เป็นอย่างนั้น นั่นแหละที่มักค่านธรรม พระพุทธเจ้า และคอยตัดคะแนนศาสนาคอยให้คะแนนศาสนา ก็คือกิเลสนั่นแหละ มันคอยตัดคะแนนคอยให้คะแนนไม่ใช่เรื่อง ความจริงแล้วไม่ตัดไม่เพิ่ม วางไว้ตามเป็นจริง เห็นตามเป็นจริง รู้ตามเป็นจริง ไม่ยกไม่ย่อไม่เหยียบย่ำทำลาย เป็นเสมอภาค วางลงตามความจริงคือธรรม ไม่มีอะไรสม่าเสมอยิ่งกว่าธรรม ความลุ่มๆ ดอนๆ สูงๆ ต่ำๆ มีแต่เรื่องตัวจอมปลอมทั้งนั้น มันร้อยพันพันคนตามไม่ทัน ถ้าสติปัญญาไม่เกียติงไกรจริง ๆ ไม่ทันมัน

เอ้า ให้ฝึก จิตเป็นสิ่งที่ฝึกได้แท้ๆ ด้วยสติปัญญา และสติปัญญานั้นแหละพาให้เห็นความจริง ญาณ อุทปาติ นั้นละเอียดเข้าไป ปัญญา อุทปาติ อาโลโก อุทปาติ ญาณนั้นละเอียดยิ่งกว่าปัญญาเข้าไปอีก ท่านกล่าวไว้แล้วใน ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร แต่ก่อนเราก็ไม่ได้พิจารณา ทุกวันนี้มันบอดไม่ได้นะ อ่านไปตรองไป อาโลโก อุทปาติ ไม่มีปิดบังลึกลับ เปิดเผยหมด ความสว่างกระจ่างแจ้งด้วยจักขุ ด้วยญาณ ด้วยปัญญา รวมตัวลงแล้วเป็น อาโลโก อุทปาติ นี้ละภาคปฏิบัติ ภาคความจริงเป็นอย่างนั้น รวมตัวแล้วกระจ่างไปหมด อยู่ที่ไหนที่ว่านี้ ถ้าไม่อยู่ที่ใจดวงที่กำลังถูกปกคลุมหุ้มห่อ

อยู่ด้วยความมืดมืดปิดตานี้จะอยู่ที่ไหน เปิดออกซิ ต้องอาญาชนักปฏิบัติ รู้แล้วไม่
อาญาได้อย่างไร ต้องอาญาเขี้ยว เห็นประจักษ์ด้วยใจไม่อาญาได้หรือ
เอาละทั้งเทศน์ทั้งพูดจากบุคคลผู้เดียว มันตายได้คนเราพระเรา ถ้าไม่พักไม่
หยุดบ้าง

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕
 งานคว่ำเอาวิมุตติธรรมมาครอง

การแก้กิเลสไม่ว่ากิเลสประเภทใด อยู่ในหัวใจดวงใด ในครั้งใดสมัยใด ย่อมเป็นสิ่งที่ยากด้วยกันทั้งนั้น เราอย่าให้กิเลสแทรกเข้ามาในจิตใจว่าการแก้กิเลสนี้ยาก จะเป็นการตัดทอนกำลังความอุตสาหะพยายามของตนลงโดยไม่รู้สึกรู้ตัว คำว่ายากนั้นคือเรื่องของกิเลส คำว่าจะแก้จะถอดจะถอนให้ได้โดยลำดับ จนกระทั่งแก้หรือถอดถอนได้โดยสิ้นเชิง ไม่ยอมให้ซากกิเลสยังเหลืออยู่บนหัวใจแม้ชนิดเลยนั้น เป็นเรื่องของธรรมเป็นเรื่องของผู้เชื่อธรรม เป็นเรื่องของผู้หวังพ้นกิเลสภัยจากธรรม เป็นเรื่องของผู้หวังพึ่งธรรม จงจำให้ดีและถึงใจตลอดไป

การจะทำความดีประเภทใดๆ เฉพาะนักบวชเราคือการนั่งสมาธิภาวนา เดินจงกรม เพื่อแก้กิเลสโดยตรง กิเลสย่อมจะแทรกเข้ามาว่าเป็นของยาก ว่าเป็นของลำบาก ว่าเป็นความทุกข์ทรมาน ว่าเป็นของเหลือวิสัยจะทำได้ ว่าเป็นความบีบบังคับมากผิดงานทั้งหลายที่เคยทำมา นี่คือการต้านทานของกิเลสที่จะให้ท้อถอยอ่อนแอ หรือลดละงานที่เป็นความดีนั้นไปเสีย แล้วถูกกิเลสจุดลากไปตามทางอันตั้งเดิมของมันโดยไม่รู้สึกรู้การ เรียนเรื่องของกิเลส ต้องเรียนให้รู้ไปในขณะเดียวกันกับที่เราประกอบความพากเพียรทุกๆ ประโยค เพราะกิเลสจะแทรกเข้าไปทุกกระยะ โดยที่เราไม่รู้ว่าความคิดความเห็นดังที่กล่าวมาโดยย่อนี้เป็นกิเลส ทั้งๆ ที่นั่นคือความคิดความเห็นอันเป็นกิเลสโดยตรง ที่กีดขวางทางดำเนินเพื่อจะแก้หรือจะถอดถอนมันออกจากใจ

ธรรมทุกประเภทเพื่อตัดเพื่อฟัน เพื่อถากถางสิ่งกีดขวางคือกิเลสทั้งมวลออกจากใจทั้งนั้น มิใช่สิ่งเป็นภัยให้ทุกข์แก่ผู้บำเพ็ญ กิเลสต่างหากที่เป็นภัยและให้ทุกข์แก่สัตว์โลกเรื่อยมา ท่านผู้เสาะแสวงธรรมมาได้นี้ท่านยากหรือไม่ยาก แต่พระองค์ไม่ได้ทรงคำนึงถึงเรื่องความยากความลำบากนั้น เพราะเป็นเรื่องของกิเลสที่เป็นภัยให้ทุกข์แก่พระองค์อยู่แล้ว แต่จะคำนึงถึงความเพียรพยายามด้วยวิธีการต่างๆ ที่จะให้เป็นผลสำเร็จตามความมุ่งหมายเท่านั้น จนผ่านพ้นไปได้ด้วยความเพียรพยายาม มิใช่เพราะความท้อถอยน้อยใจ และนำธรรมของจริงมาสั่งสอนพวกเราจนกระทั่งปัจจุบันนี้ นี่คือศาสดาของเราท่านดำเนินอย่างนี้ จงยึดเป็นหลักใจและความเพียรทุกด้าน เพื่อต่อต้านและปราบปรามกิเลสให้สิ้นซากไป ใจจะประเสริฐเลิศเลอในไตรภพ อุทานได้ว่าเรียนจบแล้วการเกิดตายในแควดวงของกิเลส

เราเป็นลูกศิษย์ตถาคต อย่ากลายเป็นบ่อของกิเลสในคราบแห่งพระไป จะผิดความมุ่งหมายและทางดำเนินแล้วไม่ถึงจุดหมายปลายทางได้ ดังที่พวกเราทั้งหลายทำ ความพากเพียรมาตั้งแต่วันบวชจนกระทั่งถึงบัดนี้ ผลแห่งธรรมที่บำเพ็ญมานั้นปรากฏอย่างไรบ้าง หากปรากฏบ้างก็พอจะมีทางหลุดลอยหรือเล็ดลอดออกมาจากเงื้อมมือของกิเลสได้เป็นลำดับ หากยังไม่เห็นผลอะไรเลย ก็คือเรายังจมอยู่ในอำนาจของมัน หาทางออกยังไม่ได้มันแล ทั้งๆ ที่กำลังประกอบความพากเพียรอยู่ก็อยู่ในความครอบงำของมัน ความกระตุกของมันจนก้าวไม่ออก นี่จึงคิดคำนึงให้มากบวกกันกับความเพียรทุกประโยคเพื่อเป็นกำลังหนุนกัน

สติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญ เคยพูดเสมอไม่เคยละเว้นในธรรมทั้งสองประเภทนี้ เพราะเป็นเครื่องมือที่ทันเหตุทันผลกิเลสทุกประเภทมาแล้วแต่ครั้งพุทธกาล ธรรมเหล่านั้นเป็นธรรมเครื่องหนุน กิเลสตัวใดที่จะไม่ถือจิตเป็นที่อยู่ที่อาศัย เป็นที่เหยียบย่ำทำลายของตนย่อมไม่มี ถ้าจะพูดเหมือนกับสิ่งที่มีวิญญูณก็ว่า กิเลสรักที่สุด สงวนที่สุดก็คือใจ ธรรมรักที่สุด สงวนที่สุดก็คือใจ แต่นี่ไม่ได้หมายถึงสิ่งที่มีวิญญูณ แต่เป็นสิ่งที่เหนียวแน่นอยู่โดยหลักธรรมชาติของมันอย่างนั้น จึงต้องได้ทำความพยายามอย่างมีแบบมีฉบับ มีเหตุมีผล มีหลักมีเกณฑ์เป็นเครื่องดำเนินอยู่โดยสม่ำเสมอ ไม่สักแต่ว่าทำ ไม่สักแต่ว่านั่งภาวนา เดินภาวนาเฉยๆ สติต้องติดแนบกับจิตเป็นเครื่องรักษาจิตอยู่เสมอ

จิตจะถูกกิเลสผลักดันออกไปทางใด ย่อมแสดงความกระเพื่อมขึ้นมาให้รู้ให้เห็น เฉพาะอย่างยิ่งสังขารชั้นนี้ เพราะถูกผลักดันออกมาจากภายในให้คิดให้ปรุงเรื่องของกิเลสทั้งหมด ชั้นชื่อว่าธรรมแล้วมันไม่ยอมให้คิดไม่ยอมให้ปรุง ไม่ยอมให้จำให้คาดให้หมาย แต่ให้คิดให้ปรุงให้คาดให้หมายให้สำคัญไปในแนวของกิเลสทั้งหมด เพราะเวลานี้กิเลสมีอำนาจเหนือชั้น มีสัญญา สังขารชั้นนี้ เป็นต้น จึงต้องใช้ชั้นเหล่านี้เป็นเครื่องมืออยู่ตลอด และสิ่งนี้เป็นมรดกของมันที่ผลิตขึ้นมาด้วย ธรรมยังไม่มีกำลังวังชาพอที่จะยึดเอาชั้นเหล่านี้มาใช้เพื่อประโยชน์ของตนได้ตามความต้องการ จึงถูกยื้อแย่งแข่งดีกันอยู่เสมอระหว่างกิเลสกับธรรม

นักปฏิบัติจงประมวลกองทุกข์ทั้งหมดมาสู่ภพชาติปัจจุบันนี้ หากสมมุติว่าเราเกิดในภพนั้นกองทุกข์เท่าภูเขาภูนั้น ภูนั้นเท่าภูเขาภูนั้นๆ ในสามแดนโลกธาตุนี้จะมีตั้งแต่กองแห่งทุกข์ของเราคนเดียวเป็นภูเขาหมด หากที่ปลงที่วางทุกข์ของผู้อื่นไม่ได้เลย เพียงแต่ทุกข์ของเราคนเดียวนี้ก็เต็มหมดทั้งสามแดนโลกธาตุนี้แล้ว แล้วใครเป็นผู้แบกผู้หามผู้รับภาระในกองทุกข์ทั้งหมดนั้น ก็คือใจเท่านั้นเป็นผู้รับภาระแต่ผู้เดียว เท่าที่เราลืมเนื้อลืมตัวในสิ่งที่เข้ามาแล้ว ทั้งๆ ที่เป็นความทุกข์ความทรมาน เป็น

สิ่งที่น่าขยะแขยงน่าเข็ดหลาบเพียงไร ก็เพราะความจำความรู้ตามสิ่งที่เคยเป็นมานั้น เราลืมไปหมด จำไม่ได้ ถูกปล้ำไปหมดด้วยความหลงลืม จึงเป็นเหมือนว่าเรานี้ไม่เคยเกิดเคยตาย ไม่เคยได้รับความทุกข์ความลำบากในภพใดชาติใด สูงๆ ต่ำๆ ลุ่มๆ ดอนๆ และไม่เคยมีความทุกข์กตัญญูที่บังคับพระมานจิตใจของเราเลย จึงทำให้เกิดความประมาทลืมตัวได้เพราะความหลงลืมเหล่านี้

หากเราสามารถหยั่งทราบความเป็นมาของเราแล้ว จะไม่มีสิ่งใดเลยในสามแดน โลกธาตุนี้ที่น่ากลัวน่าขยะแขยงน่าเข็ดหลาบ ยิ่งกว่ากองทุกข์ที่ผลิตออกมาจากความเกิดนั้น จะเป็นตัวภัยที่สำคัญที่สุด เป็นสิ่งที่น่าขยะแขยงและน่ากลัวน่าเข็ดหลาบที่สุดในขณะเดียวกันความพากเพียรที่จะตะเกียกตะกายออกจากกองเพลิงใหญ่เหล่านี้ก็จะมีกำลัง สติซึ่งไม่เคยมีเลยก็จะมี ปัญญาที่จะเสาะแสวงหาทางเล็ดลอดออกไปให้พ้นไฟ ประลัยกัลป์นี้จะมีขึ้นมาตามๆ กัน ความพากเพียร ความอุตสาหะพยายาม ความอดความทนจะเป็นธรรมเกี่ยวโยงติดแนบเป็นอันเดียวกัน และหมุนตัวออกไปได้โดยไม่ต้องสงสัย เพราะมีพลังมากเนื่องจากความเข็ดหลาบ เนื่องจากความกลัวทุกข์เป็นพลังหนุน

เช่นเดียวกับเรากลัวเสือ เสือวิ่งตามไล่กัด หูดหวิดๆ อยู่แล้ว ใครจะไปนอนคอยให้เสือกัดเสือกินอยู่แบบคนตายแล้วเล่า นอกจากจะหมดกำลังเสียจริงๆ ไปไม่ได้ แล้วถึงจะยอมล้มลง และตัวสั่นหมดทำให้มันกัดกินไป หากยังพอตะเกียกตะกายได้ แล้วจะไม่มีรายใดเลยนอนคอยให้เสือกินอยู่ทำเดี่ยว สิ่งที่ได้รับผิดชอบตามสัญญาธรรมในตัวเรามีเท่าไร ต้องตะเกียกตะกายเพื่อหนีตายไปพร้อมๆ กันหมดนั่นแล แต่ทุกข์นี้ร้ายกว่าเสือร้ายเท่าพันทวี เพราะเคยเป็นมามากเป็นมานานในจิตใจของเราแต่ละดวงๆ และในภพของเราแต่ละภพแต่ละชาติ ประมวลมาแล้วไม่มีที่เก็บ เต็มไปหมด ทำไมจะไม่กลัวเมื่อเห็นประจักษ์ใจอยู่เช่นนั้น

แต่นี้ก็เพราะความหลงความลืม อวิชชามันปิดมันกั้นไว้เสีย มาถูกกระทบกระเทือน มาโดนแล้วโดนเล่า แยกแล้วแยกเล่า ถูกเผาแล้วเผาแล้วเล่าก็ลืมไปหมดเสียจำไม่ได้ จึงเป็นเหมือนว่ามีทุกข์เพียงเล็กน้อยและนอนใจตามนิสัยของคนที่ไม่โดนยาสลบจากโมหะอวิชชาไม่คิดหาทางพ้นตัว จึงทำให้ผ่อนคลายไม่อยากจะประกอบความพากเพียร เพื่อตะเกียกตะกายให้รอดพ้นไปจากกองทุกข์ทั้งหลายเหล่านี้ได้ ความจริงแล้วเป็นดังที่อธิบายมานี้

ในเรื่องความทุกข์ทั้งหมด เป็นสิ่งที่น่ากลัวน่าขยะแขยง น่าเข็ดหลาบ ไม่มีอันใดเสมอ ในเราแต่ละรายๆ นี้เคยเป็นมาเช่นนั้นแล้ว แล้วยังจะต้องแบกหามหรือทนความทุกข์ความทรมาน ซึ่งจะแผดเผาเพราะอำนาจกิเลสไปอีกก็กัปปันไม่ถ้วน ถ้าไม่รีบสลัด

ปิดทั้งเสียด้วยความพากเพียร ด้วยการแก้การถอดถอนต้นเหตุของมันคือตัวกิเลสให้หมดจากใจโดยสิ้นเชิงและหายห่วงแต่บัดนี้ ไม่มีทางอื่นเป็นทางหลักเลี้ยวทุกซั้ทั้งหลายซึ่งฝังจมอยู่ภายในใจ ถ้าไม่จ่อความพากเพียรเข้าไปสู่จุดนั้น ดังพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายท่านทรงดำเนินและดำเนินมา และประกาศธรรมให้พวกเราทั้งหลายทราบทุกวันนี้ สอนด้วยความเห็นภัยและเห็นคุณอย่างแท้จริง ไม่มีสิ่งใดจะจริงแท้แน่นอนอนสมอธรรมของพระพุทธเจ้าและความรู้ความเห็นของพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลาย

เราเชื่อพระพุทธเจ้า เชื่อสาวกทั้งหลาย ต้องน้อมเข้ามาสู่จิตใจ ให้เห็นว่าภัยที่กล่าวแล้วทั้งหมดนั้นเป็นภัยที่สด ๆ ร้อน ๆ เผาอยู่ในจิตใจนี้เรื่อยมา จะเป็นอดีตมาแล้วก็คือเผาอยู่ที่จิตใจดวงปัจจุบันนี้ จะรับเคราะห์กรรมต่อไปในอนาคตข้างหน้าก็ไม่ใช่ว่าผู้ใดจะมารับแทน นอกจากใจดวงนี้เท่านั้น ซึ่งเป็นภาชนะของกองทุกข์ทั้งหลายอยู่แล้ว จึงควรอย่างยิ่งที่จะประกอบความพากเพียรด้วยความขะมักเขม้นเป็นความดูดีเต็ม ปีติยินดีที่จะหลุดพ้นออกจากกองทุกข์ได้ด้วยความตะเกียกตะกายนี้ โดยไม่คิดคำนึงถึงว่าการประกอบความพากเพียรนี้เป็นความลำบาก อันเป็นแห่งความหลอกลวงของกิเลสประเภทนั้น ๆ ที่แทรกไปโดยลำดับในประโยคแห่งความเพียร

การทำสมาธิภาวนา ผู้ฝึกหัดเบื้องต้น ก็มีธรรมหลายบทหลายบาทที่ควรจะต้องเลือกได้ตามจริตนิสัยที่ชอบของตน เช่น อานาปานสติ ก็เคยอธิบายให้ฟังแล้ว ผู้ที่ยังไม่เคยได้ยินก็มี ฟังกำหนดลมหายใจเข้าออก ลมที่นั่นสัมผัสที่ตรงไหนมากกว่าเพื่อน เช่น ตั้งจุมูกเป็นต้น เป็นที่สัมผัสเด่นชัดของลมที่ผ่านเข้าออกมากกว่าเพื่อน ฟังกำหนดความรู้้อยู่ในจุดที่ลมสัมผัสนั้น ด้วยความมีสติระมัดระวัง อย่าได้ส่งใจไปอื่น อย่าคาดเดาคาดผลนอกเหนือจากหลักความจริง คือจิตกับลมที่สัมผัสสัมพันธ์กันนั้น นั่นคือหลักความจริงอยู่ที่ตรงนั้น ผลจะปรากฏขึ้นที่นั่นแห่งเดียว

ลมเข้าก็ให้รู้ ลมออกก็ให้รู้ แต่ไม่ให้ตามลมเข้าไปและออกไป ให้ทำความรู้อยู่กับลมอย่างเดี่ยวเท่านั้น ไม่ต้องคาดต้องคิด ไม่ต้องหาภาระความยุ่งเหยิงวุ่นวายใดๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานของตนในขณะนั้น ให้มีความรู้กับลมที่สัมผัสกันเท่านั้น นี่คือการภาวนาด้วยความถูกต้อง และจะหยั่งเข้าสู่ความสงบจนได้ไม่สงสัย ถ้ามีสติกำกับอยู่กับลมดังที่กล่าวแล้ว

การภาวนาด้วยลมก็ดี ด้วยธรรมบทใดก็ดี เราไม่มุ่งหมายจะเอาผลและเอาธรรมบทนั้นๆ มาเป็นหลักเป็นเกณฑ์เป็นสาระแก่นสารเป็นมรรคผลนิพพาน เป็นความหลุดพ้นจากทุกข์ แต่เราหมายเอาใจดวงที่รู้ๆ อยู่นี้ต่างหาก เหตุที่อาศัยธรรมเหล่านั้นหรือบริการในธรรมบทนั้น หรือนำธรรมบทนั้นๆ มาภาวนาก็เพราะจิตของเรายังไม่มีที่ยึดที่เกาะ จึงต้องอาศัยบทธรรมนั้นๆ มีลมหายใจเป็นต้น เป็นที่ยึดที่เกาะของจิต เพื่อ

จิตจะได้ตั้งเนื้อตั้งตัวตั้งหลักตั้งฐานได้ในจุดนั้น ๆ หรือในธรรมนั้น ๆ แล้วหยังเข้าสู่ความสงบได้ เมื่อจิตสงบลงไป ความรู้นี้จะเด่นชัด แม้ที่สุดคำบริกรรมที่กำลังบริกรรมอยู่นั้นก็กลมกลืนเป็นอันเดียวกันกับความรู้ คำบริกรรมนั้นก็หมดความจำเป็นในขณะที่จิตได้เข้าสู่ความสงบอันควรปล่อยวางคำบริกรรมได้แล้ว

อานาปานสติก็เช่นเดียวกัน ไม่ผิดอะไรกัน เมื่อลมละเอียดลงไป ๆ ก็รู้ คำว่าลมละเอียดก็ได้แก่จิตละเอียดไปตามกัน เมื่อถึงขั้นที่ละเอียดเต็มที่ของลมแล้ว ๑.ลมเหมือนไม่มี ๒.ปรากฏชัดเจนในจิตว่าลมนี้หมดไป ลมหมดไปก็หมดไป เราไม่ได้ภาวนาเอาลม แต่เราภาวนาเอาจิต เมื่อจิตรู้อยู่แล้ว นั่นแลคือจุดหมายที่เราต้องการ ให้อยู่กับความรู้นั้นเสีย ไม่ต้องไปกังวลกับลมที่ละเอียดลงไปและหายไปแล้วนั้น เราตามถึงความรู้แล้ว ลมก็ส่งถึงความรู้นั้น แล้วลมก็หมดปัญหาไป

ไม่ต้องไปคาดไปคิด กลัวเป็นกลัวตายเพราะลมหมดไป เนื่องจากความรู้มีอยู่แล้วจะไม่ตาย อยู่กับความรู้นั้น เมื่อควรแก่กาลแล้วก็ขยับตัวออกมา ลมก็มีมาตามเดิม ทุกสิ่งทุกอย่างก็มีอยู่ตามปกติของเรา เป็นแต่เพียงว่าจิตของเราไปยึดไปสำคัญต่าง ๆ ในอาการนั้นว่าเป็นอย่างนั้น อาการนี้เป็นอย่างนี้ แล้วกวนตัวเองหาความสงบไม่ได้เท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงภาวนาเพื่อการปล่อยวางอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ให้อึดลมหรือคำบริกรรมนั้นเพียงอารมณ์เดียว เพื่อจิตจะได้เข้าถึงความรู้อันแท้จริง นี่การภาวนาเบื้องต้นเป็นอย่างนี้ ให้อึดนี้เป็นหลักเป็นเกณฑ์และเข้าใจว่าไม่ผิด ถ้าทำอย่างนี้แล้วจะเห็นความแปลกประหลาด ความสงบไม่เคยเห็นก็จะเห็น ความเย็นใจความแปลกและอัศจรรย์ก็จะเห็นไปโดยลำดับลำดับตามความละเอียดของจิตของการภาวนา

นี่คือภาคสมณะ ก็เคยได้อธิบายให้ฟังแล้ว ภาคสมณะนั้นไม่กว้างขวางมากมายนัก มีจิตเป็นที่รวมดังที่กล่าวนี้ จะภาวนาบทใดก็ตาม ตามแต่ความถนัดของจิตจิตใจเรา นำมาบริกรรมได้ทั้งนั้นไม่ขัด

ส่วนปัญญา นี่ต้องได้ใช้ความคิดความอ่าน พาคิดพาอ่านพาพิจารณาไตร่ตรอง ปัญญาถ้าไม่ใช้ก็จะนอนจมอยู่กับความสงบนั้น แล้วก็ไม่ถึงไหน มีแต่ความสงบอยู่เพียงเท่านั้น ไม่เปลี่ยนสภาพของตัวเองให้มีความละเอียดแยกคาย และสอดส่องมองทะลุเห็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ซึ่งฝังจมอย่างละเอียดอยู่ในจิต จึงต้องใช้ปัญญาพิจารณาเฉพาะอย่างยิ่งรูปขันธ์เป็นสำคัญ คือกายนี้ ไม่ว่าจะกายนอกกายใน ให้ถือเป็นเป้าหมายแห่งการพิจารณาเสมอไป ตามแต่ถนัดในเวลาใดเวลาใด จะควรพิจารณาข้างนอกหรือข้างใน รูปนอกหรือรูปใน กายนอกหรือกายใน กายเขาหรือกายเรา ร่างกายใครก็ตาม แม้สัตว์เดรัจฉานก็ไม่ขัดข้อง พิจารณาได้ทั้งนั้น เพราะเป็นธรรมเหมือนกันรวมอยู่ใน

อนิจจัง ทุกขัง อนตตา รวมอยู่ในปฏิกุสโลโครก เพื่อความเบื่อหน่ายคลายความกำหนัด ยินดีด้วยกัน พึงพิจารณา

ปัญญาถ้าไม่นำออกใช้จะไม่ก้าวออก จะไม่ปรากฏว่ามีปัญญาเลย จะเห็นแต่ความรู้เด่นชัดละเอียดลออ้อยู่ภายในเท่านั้น ซึ่งความรู้นั้นก็ เป็นความรู้ที่กสิณกิเลสทั้งหลายนับแต่ รูปปาทานกฺขณฺโธ เวทูปาทานกฺขณฺโธ เป็นต้นไป ยึดอยู่ในรูปชั้นความรู้ที่ยึดอยู่ในรูปชั้น ในเวทนาชั้น ในสัญญาชั้น ในสังขารชั้น ในวิญญาณชั้น ถึงจะละเอียดก็ละเอียดอยู่ในความยึด ถอนไม่ได้ถ้าไม่ใช้ปัญญาออกแยกแยะพิจารณา มีรูปชั้นเป็นสำคัญในขั้นเริ่มแรก แต่จะแยกไปทางเวทนาชั้น สัญญาชั้น ตามโอกาสอันเหมาะสมในเวลานั้นก็ไม่ขัดข้อง ทั้งๆ ที่เรากำลังพิจารณารูปชั้น จิตใจซึมซาบจะซึมซาบไปถึงเวทนาชั้น เช่น สุข ทุกข์ เจย ๆ หรือสัญญา สังขารชั้นก็ตามเป็นธรรมดาไปด้วยกันทั้งนั้นในขณะนั้น และพิจารณาได้ด้วยกันตามความเหมาะสม

การพิจารณาในรูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้น เป็นการงานเพื่อถอดถอนอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นในชั้นนี้ ด้วยความรู้แจ้งแทงทะลุของปัญญาด้วยกันทั้งนั้น จึงไม่ผิด ให้ใช้ปัญญาพิจารณาย่านอนใจ ปัญญาจะเกิดจะมีขึ้นด้วยการนำออกใช้ ด้วยการชอบใคร่ครวญไตร่ตรอง ช่างนอกก็ตามช่างในก็ตามพิจารณาแล้วพิจารณาเล่า หากจะสะดุดในขณะใดขณะหนึ่งจนได้นำออกใช้ นอกจากไม่นำออกใช้ มีแต่ความสงบก็จมอยู่นั้นตลอดไป จิตไม่มีทางที่จะเปลี่ยนสภาพออกสู่ความแยกกาย เห็นความสว่างกระจ่างแจ้งในความจริงทั้งหลายได้เลย

เพียงสงบตัวเท่านั้นก็เหมือนหินทับหญ้า เวลาหินทับอยู่หญ้าก็ไม่เกิด พอยกหินออกเท่านั้นหญ้าก็เกิด ถ้าเป็นปัญญาแล้วขุดค้นมันทั้งรากไม่มีเหลือ ปัญหานี้เพื่อที่จะขุดค้นตัวอุปาทานซึ่งฝังจมอยู่ตามรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ หรือตามรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส และถอนออกด้วยปัญญา จงพิจารณาให้ดีและถือเป็นกิจจำเป็นเช่นเดียวกับสมถธรรมคือความสงบ

พิจารณาก็ครั้งก็หนอย่าไปนับอย่าไปคำนึงคำนวณ สิ่งที่มีงมงาย สิ่งที่ต้องการอย่างยิ่งคือความรู้แจ้ง พิจารณาครั้งนี้ไม่แจ้งไม่ชัด พิจารณาอีกจนแจ้งจนชัด อย่าเอาเวล่ำเวลาเข้ามาทำลาย กำหนดเวลาเท่านั้นเวลาเท่านั้น กำหนดเท่านั้นครั้งเท่านั้นครั้ง มันเป็นเรื่องของโลกเป็นเรื่องของกิเลส ให้กำหนดลงสู่ความจริง ให้รู้จริงเห็นจริงด้วยการพิจารณาทางปัญญา จนแจ่มแจ้งชัดเจนแล้วปล่อยวางไป นั่นคือความจริง นี่เป็นธรรมแท้ ให้กำหนดอย่างนี้

ร่างกายก็แยกเข้าไป นับแต่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ดูให้ดี นี่คือความจริง มันหาความสวยความงามไม่ได้ หาความจริงถาวรไม่ได้ หาความสุขในร่างกายเหล่านี้ไม่เจอ

หา อตฺตา คือเป็นตัวตนเราเขา พอที่จะยึดเป็นหลักเป็นฐาน เป็นที่พึ่งเป็นพึ่งตายได้ไม่มี ทำนจึงว่า อนตฺตา ตนที่ไหน เป็นรากเป็นฐานที่ไหน มันจะพังอยู่ตลอดเวลา และมันพังของมันไปตลอดเวลาด้วยอำนาจแห่งอนิจธรรมบังคับอยู่แล้ว หวังเอาอะไรกับมัน

ดูเข้าไปให้ตลอดทั่วถึง บังคับจิต มีสติในขณะที่พิจารณา อย่าทำสักแต่ว่าทำแล้ว เร่ๆ ร่อนๆ เกล็ดลอกออกไปโน้นไปนี้ กลายเป็นสัญญาอารมณ์ และเป็นโลกเป็นกิเลสไปเสีย จะหาปัญญาความรู้แจ้งเห็นจริงไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นผลจะปรากฏเป็นความจริงขึ้นมาได้อย่างไร เมื่อสติปัญญากลายเป็นสัญญาอารมณ์ไปตามโลกตามสงสาร ตามกิเลสค้นหาไปเสีย ไม่มีทางที่จะได้รู้ได้เห็นในสิ่งที่จริงอยู่ที่นี่ได้เลย จึงต้องอาศัยความพยายาม เอาให้จริงให้จังกนักปฏิบัตินะ

อย่าไปคาดไปหมาย กว้างแคบ ลึกตื้น หยาบละเอียดที่ไหนออกไปจากวงเบญจขันธ์ กิเลสอยู่ในวงเบญจขันธ์นี้ มีดก็มีดอยู่ที่นี้ ดิถอยู่ที่นี้ ทุกข์ร้อนอยู่ที่นี้ บีบบังคับอยู่ที่นี้ ล้วนแล้วแต่อำนาจของกิเลส อำนาจของทุกข์ซึ่งเกิดจากความผลิตของกิเลสทั้งหมด อยู่ในขันธ์ในใจของเราเนี่ย การพิจารณาจึงค้นคว่ำลงไปให้เห็นตามความจริงของมัน

ดูภายนอกภายใน หนึ่งเป็นอย่างนี้ คลี่คลายออกให้เห็นตามความจริงไม่ได้มีปลอมเลย สิ่งที่ปลอมว่าสวยว่างาม ว่าจริงถาวรนั้นคือเรื่องของกิเลสทั้งหมด มันปักเสียบไว้หมดรอบอวัยวะทั้งภายในภายนอก หลอกหลอนว่าเป็นของน่ารักใคร่ชอบใจ เป็นของจีรังถาวร เป็นสมบัติอันพึงใจ มันพึงใจที่ไหน หนึ่ง เนื้อ เอ็น กระดูก พึงใจที่ไหน สิ่งที่พึงใจคือความหลุดลอยจากสิ่งเหล่านี้ พ้นจากสิ่งเหล่านี้ต่างหาก นั่นคือสิ่งที่พึงใจตั้งพระพุทธเจ้าทั้งหลายท่านตรัสรู้ธรรม ท่านเบิกท่านเพิกท่านถอนสิ่งจอมปลอมทั้งหลายเหล่านี้ ออก เหลือแต่ความรู้ตามเป็นจริงล้วน ๆ จิตก็ไม่เกาะไม่ยึด อุปาทานที่เคยยึดมั่นถือมั่นในร่างกายหรือในขันธ์นี้มานานเท่าไร ถอดถอนออกหมดด้วยพระปรีชาญาณหยั่งทราบตลอดทั่วถึง จึงกลายเป็นผู้บริสุทธิ์ขึ้นมา เรานักปฏิบัติถ้าเดินตามรอยที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้จะไปไหน ผลจะพึงเป็นที่พอใจโดยไม่ต้องสงสัย ในการปฏิบัติธรรมให้ปฏิบัติอย่างนี้

พิจารณาให้แหลกละเอียด ถือร่างกายนี้เป็นสนามรบหรือเป็นเป้าหมายแห่งการพิจารณา เป็นเวทีที่รบกับกิเลส ความยึดมั่นถือมั่น ความมีติดบอดทั้งหลาย ด้วยปัญญาความสอดส่องมองทะลุไปตามหลักธรรมคือหลักความจริง ให้เห็นไปทุกแง่ทุกมุมว่าเป็นความจริงล้วนๆ ความปลอมก็จะขาดลอยไปโดยลำดับ เมื่อรู้แจ้งเห็นจริงเต็มหัวใจแล้วย่อมสลัดปิดทั้งทั้งอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นในรูปขันธ์เป็นต้น ทั้งปล่อยวางการพิจารณาขันธ์คือรูปขันธ์เสียได้ในขณะนั้น สิ่งใดที่สัมผัสสัมพันธ์กับใจควรพิจารณากันต่อไป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็พิจารณาในทำนองเดียวกันนี้ นอกจากเราจะ

แยกเรื่องอสุภะอสุภังออก กลายเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไปตามชั้นของสภาวะธรรมซึ่งไม่เกี่ยวกับอสุภะอสุภังเหมือนร่างกาย ก็พิจารณาอย่างนั้น ความเข้าใจซึมซาบเข้าไป โดยลำดับลำดับ ร่างกายนี้พิจารณาจะออกมาชั่วระยะ เพียงเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น ไม่ได้พิจารณาเพื่อรู้แจ้งแทงทะลุ เพื่อถอดเพื่อถอนอุปาทานในร่างกาย เพราะรู้แล้ว พิจารณาพอแล้ว รู้ชัดภายในจิตใจว่าพอแล้ว ไม่มีใครบอกก็รู้

เวทนาที่เกิดขึ้นภายในร่างกาย มันก็ทำให้รู้ไปตามกัน นอกจากเวทนาทางใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ละเอียดกว่ากันเข้าไปอีก สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นอาการอันหนึ่งๆ ที่ออกมาจากใจ สิ่งเหล่านี้ก็เป็นอาการ ฟังแต่ว่าอาการๆ มันเป็นอย่างไง มันเป็นอย่างจริงของจริงเมื่อไร เต็มไปด้วย อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหมือนกันหมด มีอยู่เต็มตัวของเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณทั้งนั้น และใช้ปัญญาพิจารณา อย่าสนใจกับกาลกับสถานที่กับเวลา อย่าสนใจกับโลกกับสงสารนี้ว่ามีกว้างแคบมีมากมีน้อยในบรรดาสิ่งที่มีอยู่ในโลกนี้ ยิ่งกว่าการสนใจกับการพิจารณาในงานของตนนี้ ประหนึ่งว่าโลกธาตุนี้ไม่มีอะไร มีเฉพาะงานที่สัมผัสสัมพันธ์กันอยู่ในเวลานี้เท่านั้น นั่นคือความพากเพียรโดยแท้จริงในชั้นของจิตชั้นนี้เป็นอย่างนั้น

แม้ชั้นอื่นๆ ก็เหมือนกัน เช่น เราจะทำสมาธิภาวนา ก็ให้ปล่อยวางเสียทั้งหมดในบรรดาสิ่งทั้งหลายที่พิจารณาและเคยเกี่ยวข้องกัน อย่าเป็นสัญญาอารมณ์กับมัน ให้มีแต่คำบริกรรมนี้เท่านั้น นอกนั้นเหมือนไม่มี เหมือนโลกไม่มี คือไม่คิดไม่ยุ่งไม่เกี่ยวข้องให้คิดให้ปรุงเฉพาะคำบริกรรมอันเดียวเท่านั้น แม้ชั้นเริ่มแรกก็เป็นเช่นนั้น ยิ่งเข้ามาชั้นอันละเอียด ชั้นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นี้ด้วยแล้ว ก็ยิ่งเหมือนไม่มีอะไร มีเฉพาะสิ่งที่มาสัมผัสสัมพันธ์กันกับจิตกับสติปัญญา ให้รับรู้กันเป็นระยะๆ เกิดดับๆ เป็นระยะๆ ตามรู้ตามเห็นกันเป็นระยะๆ ขุดกันไปค้นกันมาอยู่อย่างนั้นเป็นระยะๆ จนกระทั่งรอบตัว

เมื่อรู้ชัดตามเป็นจริงทั้งรูป ทั้งเวทนาในชั้นรูปอันนี้ ทั้งสัญญาความจำได้หมายรู้ ทั้งสังขารที่คิดปรุงขึ้นยับเยิบๆ ทั้งวิญญาณความรับทราบจากสิ่งภายนอกแล้วสิ่งเหล่านี้จะมีปัญหาอะไร ก็มีแต่อาการที่ยิบเยิบๆ อยู่เพียงเท่านั้น จะถือเอาสาระสำคัญอะไรก็ไม่ได้ และรู้ชัดตามเป็นจริงด้วย ไม่ยึดมั่นถือมั่นในอาการเหล่านี้ด้วย จิตย่อมจะสัมผัสสัมพันธ์ตัวเข้าไปเรื่อยๆ สติปัญญาหมุนตัวเข้าไปๆ ที่นี้กว้างวงแคบของกิเลสจะเห็นได้ชัด ที่แรกมันยึดเยื้อยืดยาวไปหมด ระโยงระยางไปทั่วโลกดินแดนเราไม่เคยเห็น สัญญาอารมณ์มันก็ไปคาดไปหมาย ให้หลงยึดหลงถือหลงมหลงแล้งไปหมดนั่นแล เราก็ยังยอมเชื่อมั่น เขาพูดเรื่องอะไรๆ อยู่ก็ทวีป มันก็ไปยึดมาเป็นอารมณ์ ถือเป็นเหมือนของจริงของจริง ปันภาพขึ้นมาหลอกตนเองอยู่ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน นี่ตื่น

เงา เราก็ยังตื่นเงานั้น ๆ แล้วยังจะไปเสียดายความตื่นเงาของตนอย่างไรอีก ที่นี้ก็ยื่นเข้ามา เมื่อพิจารณารู้แจ้งเห็นชัดแล้วก็ปล่อยเข้ามา เรื่องเงาไกล ๆ มันก็ปล่อยเข้ามา ตื่นเงาไกล ๆ ก็ปล่อยเข้ามา ๆ จนกระทั่งถึงธาตุถึงขั้นนี้ ปล่อยกันเข้าไปจนกระทั่งถึงใจ ปัญญา สอดแทรกเข้าไปภายในใจ

ตัวใจนั้นคือรังอวิชชา รังของภพของชาติ เมื่อถูกตัดขาดจากสิ่งเกี่ยวข้องกันหมดแล้วไม่มีทางออก สะพานของอวิชชา ทางเดินของอวิชชาก็คือตา หู จมูก ลิ้น กาย คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ได้ถูกตัดเข้าไปเป็นลำดับลำดับและตัดขาดจากกันโดยสิ้นเชิง ยังเหลือแต่อวิชชาที่อยู่ในจิตที่เรียกว่าอุโมงค์ แล้วจ่อสติปัญญาชนาบลงไปตรงนั้น นั่นคือสมมุติอันละเอียด นั่นคือสิ่งที่ติดอันละเอียด นั่นคือภพอันละเอียดอยู่ตรงนั้น ภพอยู่ที่นั่น ชาติอยู่ที่นั่น ทุกข์อยู่ที่นั่น สติปัญญาฟาดฟันหั่นแหลกลงไป จนธรรมชาตินั้นแตกกระจายออกไปไม่มีเหลือแล้ว ความรู้นั้นแลที่ท่านเรียกว่าวิมุตติ

เมื่อสมมุติอันละเอียดคือ อวิชชาปรากฏา สงขาราร ได้ถูกทำลายลงไปแล้วด้วย สติปัญญาอันทันสมัย จิตวิมุตติก็แสดงตัวเต็มที่ไม่มียะไรเหมือน ขึ้นชื่อว่าสมมุติทั้งหมดไม่มีอะไรเหมือน เพราะนั้นไม่ใช่สมมุติ นั่นเป็นวิมุตติ แม้จะอยู่ในธาตุในขั้นนี้ก็อยู่โดยหลักธรรมชาติอัตโนมัติของตนไม่ถูกบังคับบัญชา ไม่ต้องบังคับบัญชา ว่าอย่ายึดมั่น อย่าถือมั่น อย่าหลงนั้น นั่นเป็นสมมุติอย่ายึด แต่เป็นหลักธรรมชาติ จริจโครจริจเร

ขั้นนี้ทั้งห้าซึ่งถือว่ายึดเป็นข้าศึก เพราะกิเลสพาให้เป็นข้าศึกก็กลายเป็นความจริงเสมอกันไป รูปก็จริง เวทนาในรูปขั้นนี้ได้แก่สุข ทุกข์ เฉย ๆ ก็จริง สัญญา ความจำ ได้หมายรู้ ก็สักแต่ว่าจำ ๆ ก็เป็นความจริง สังขารเพียงคิดปรุงยิบเย็บ ๆ เกิดไปพร้อมดับไปพร้อม เกิดกับดับพร้อม ก็เป็นความจริงอันหนึ่ง ๆ สักแต่ว่ารับทราบ ๆ แล้วดับไป ๆ ตามหลักธรรมชาติของมัน เพราะไม่มีตัวคอยยึดคอยถือ คอยเกาะคอยเกี่ยวให้ เป็นสิ่งที่ยึดยาวต่อไปเหมือนที่อวิชชาเป็นตัวการมีอยู่ เหล่านี้จึงกลายเป็นของจริงตามหลักธรรมชาติของตน จิตที่บริสุทธิ์เต็มที่แล้วก็ เป็นความจริงของตนเต็มภูมิ ระหว่างขั้นนี้ห้ากับจิตที่บริสุทธิ์อยู่ด้วยกัน ก็ไม่มีอะไรกระทบกระเทือนกัน กิเลสที่เคยให้ความกระทบกระเทือนต่อจิตใจมานานพอไรก็ยุติ หรือสลายลงไปแล้วหมด ปัญหาตั้งแต่ขณะนั้นไป

ขั้นชื่อว่าปัญหาทั้งหมดที่เกี่ยวกับจิตดวงนั้น ไม่มีอีกต่อไปตลอดอนันตกาล นิพพานเที่ยง เที่ยงที่ตรงไหน เราค้นหาขี หานิพพานเที่ยง ให้เห็นความจริงของนิพพานเที่ยงแล้วก็หมดปัญหา ให้เห็นความจริงของศาสดาองค์เอกแต่ละองค์ ๆ แล้วก็หมดปัญหา ให้เห็น สงฆ์ สรรณิ คัจฉามิ ทุก ๆ องค์ที่ท่านเป็น สงฆ์ สรรณิ คัจฉามิ มาตั้งแต่กาลไหน ๆ เมื่อจิตเอกธรรมเอกแล้วก็หมดปัญหา ไม่มีอะไรผิดแปลกต่างกัน ขึ้น

ชื่อว่าจิตวิมุตติแล้วเป็นหลักธรรมชาติอันเดียวกันหมด ทานิพพานเที่ยงก็หมดการหา
 นิพพานอยู่ที่ไหนก็หมดปัญหา พระพุทธเจ้า พระสงฆ์สาวกท่านปรินิพพานแล้วท่านอยู่ที่
 ไหนก็หมดปัญหาหลงในขณะเดียวกัน เพราะธรรมชาตินั้นเป็นเครื่องยืนยันอย่าง
 ประจักษ์ใจอยู่แล้ว สงสัยไปไหน เมื่อถึงขั้นไม่สงสัยจะบังคับให้สงสัยก็สงสัยไม่ได้ นั้น
 ละความจริง จริงเสมอกัน

ที่เราทั้งหลายกราบไหว้บูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์อยู่เวลานี้กราบ
 ธรรมชาตินั้นเอง ธรรมชาตินี้เป็นจุดถ้าพูดว่าเป็นจุด เป็นหมายแห่งการยึดการ
 เกาะของสัตว์โลกชาวพุทธเรา กล่าวเปล่งวาจาระลึกทางใจถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม
 พระสงฆ์ จึงไม่เป็นโมฆะ เต็มไปด้วยเหตุด้วยผล เต็มไปด้วยอรรถด้วยธรรม เต็มไป
 ด้วยความจริง ดังที่เราทั้งหลายได้กราบไหว้บูชามาเป็นประจำจิต

จงทำให้ถึงความจริงเถอะ พุทธิ ธมฺมํ สงฺฆํ สรณฺ คจฺฉามิ นี้ จะเป็นธรรมแห่ง
 เดียวอยู่กับใจดวงที่บริสุทธิ์นั้นไม่สงสัย อยู่ที่ไหนก็เหมือนกราบพระพุทธเจ้า พระธรรม
 พระสงฆ์อยู่ตลอดเวลา เมื่อถึงขั้นผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นตถาคตแล้วก็ป็นอันเดียวกัน
 ไม่มีทางสงสัย แล้วที่นี้ เอา เทียบกันกับเรื่องความทุกข์ทั้งมวลที่เป็นตัวมหากภัย ที่น่า
 เช็ดหลาบ น่าขยะแขยง น่ากลัวอย่างยิ่ง กับสิ่งที่น่าพึงใจอย่างยิ่งนี้ว่า ปรมํ สุขํ คุ้มค่า
 กันใหม่ และคุ้มค่ากันกับความเพียรใหม่

หุ้มความพากเพียรลงไป พึ่งเป็นพึ่งตายกับธรรม ทุกข์ยากลำบากไม่สนใจ
 เพราะเป็นเรื่องของกิเลส การตะเกียกตะกายเพื่อหนีภัยจะถือเป็นการทุกข์ยากอยู่ต้อ
 นอนจมอยู่กับภัย จะวิ่งจากเสือร้ายเพื่อความรอดตายของตัวเองกลัวจะลำบาก ก็ต้อ
 ยอมให้เสือร้ายกัดกินเป็นอาหารเสียซิ เป็นยังงั ใครจะยอมให้เสือร้ายกัดกินเป็น
 อาหาร ถ้ามีกำลังพอตะเกียกตะกายได้อยู่ เสือเป็นสิ่งที่น่ากลัวมากไม่ใช่หรือ เสือทั้งตัว
 ที่อ้าปากจะกัดต้อยแล้วนั้น กับเราทุกคนที่จะเป็นอาหารของเสืออยู่เวลานั้น เมื่อกำลัง
 วิงชาชีวิตจิตใจยังมีอยู่ พอตะเกียกตะกายได้อยู่ ใครจะไปยอมให้เสือกัดกินเป็นอาหาร
 เล่า นี้ก็เหมือนกัน มหากภัยมหาทุกข์นี้ยิ่งร้ายกว่าเสืออีก ไม่รู้ก็หมิ่นก็แสบก็ลั่นตัว เรา
 ยังจะยอมให้มันกัดมันกิน มันบิบบมันคั้นอยู่ตลอดไปอย่างนี้หรือ สติปัญญากำลังวังชามี
 อยู่ต้อตะเกียกตะกาย ความทุกข์ความลำบากไม่สนใจ ในขณะที่จะหนีให้รอดพ้นจาก
 ภัยนั้น เหมือนกับจะหนีให้รอดพ้นจากความเป็นเหยื่อของเสือ ต้อตะเกียกตะกายสุด
 ฝืนเท่า

ผู้ปฏิบัติตนเพื่อจะตะเกียกตะกายให้พ้นจากกิเลสอันเป็นภัยร้ายที่สุด เปรียบ
 เหมือนเสือหรือยิ่งกว่าเสือนั้น ก็ต้อตะเกียกตะกายให้เต็มกำลังความสามารถของตน
 ชีวิตหัวใจขาดที่ไหนขาดไป เอาตายก็ตาย ตายในแนวรบ ในแดนแห่งนักรบ ไม่ใช่แดน

แห่งนักหลบ หลบนั้นหลีกนี้ ให้กิเลสคาบเอาๆ กลืนเอาๆ ถ้าวาดนเป็นผู้มีความเฉลียวฉลาดหรือนั้น ทำความเพียรอ่อนๆ แอๆ เหยาๆ แหยะๆ หาที่หลบหลีกปลีกตัวว่าตัวเป็นผู้ฉลาด ปลีกเข้าไปหากิเลสให้มันกลืนเอาๆ เป็นคนฉลาดแล้วเหอ เราต้องคิดแง่เหล่านี้ ไม่คิดไม่ได้

การกล่าวทั้งนี้ไม่ได้ว่าท่านผู้หนึ่งผู้ใด แต่ผลิตอุบายทั้งหลายขึ้นมาให้ท่านทั้งหลายได้นำไปคิด เพื่อต่อสัจจะที่มีอยู่ในหัวใจของตน ให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มสติกำลังความสามารถ ถ้าอุบายใดที่ควรจะได้ด้วยตนเอง นั้นละยังเป็นอุบายที่เหมาะสมยิ่งกว่าครูบาอาจารย์ที่หยาบยื่นให้เป็นไหนดๆ และกินไม่หมด ใช้ไม่หมดพิจารณาเท่าไรไม่มีวันหมดวันสิ้นไปเลย ท่านจึงสอนให้พิจารณาทางด้านปัญญา จะหลุดพ้นด้วยปัญญานี้เท่านั้นเป็นสำคัญ เอาให้จริงให้จิงนักปฏิบัติ

อย่าทำเร็วๆ ร่อนๆ ให้ถื่องานนี้เป็นงานชิ้นเอก เป็นงานคู่ชีวิตจิตใจ เป็นงานพึงเป็นพึ่งตาย งานที่จะหลุดพ้นจากเสือร้ายอันสำคัญ คืองานเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนานี้เท่านั้น งานนอกนั้นเป็นแต่เพียงอาศัยชั่วคราวชั่วคราว ไม่ถื่อเป็นสาระสำคัญอะไรมากนัก ยิ่งกว่างานคือการถอดถอนกิเลสให้แหลกแตกกระจายออกจากใจ คว่าเอาวิมุตติธรรมขึ้นมาครองตลอดอนันตกาล นี่เป็นงานที่เยี่ยม เป็นผลที่เยี่ยมไม่มีอะไรเสมอ จพากันตั้งอกตั้งใจพิจารณา

หู ตา มีให้ดูซึ่งกันและกัน อย่าให้มีความขัดข้องยุ่งเหยิงหรือกระทบกระเทือนกันเป็นอันขาด นั้นเป็นกิเลสประเภทหยาบๆ เรามาตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ให้มองดูหัวใจตนเอง อย่าไปตีความหมาย อย่าไปคิดถึงเรื่ององค์นั้นไม่ตี องค์นี้โง่ องค์นั้นฉลาด องค์นั้นไม่ตีอย่างนั้น องค์นี้ไม่ตีอย่างนี้ มากยิ่งกว่าการคิดถึงเรื่องเจตสิกธรรมของตนที่เสาะหาเรื่องราวอยู่ภายนอก ไม่ได้มามองดูความผิดความพลาดความเคลื่อนไหวของตัวของจิตว่าเป็นประการใดบ้าง ด้วยสติปัญญานั้นไม่ควรเลย ให้ดูตรงนี้ผู้ปฏิบัติ

หากมีเหตุมีผลหรือมีกาลอันควรที่จะควรแนะนำตักเตือนสั่งสอนกันได้ ให้ยอมรับซึ่งกันและกัน จึงเรียกว่าเป็นนักธรรมะ อย่าให้กิเลสมาแฝง อวดดีบอวดดีว่าตนรู้ตนฉลาดแล้วไม่ยอมลงใคร สอนก็ไม่ยอมรับ นั่นคือเรื่องของกิเลสไม่ยอมรับธรรม และเป็นข้าศึกต่อกันขึ้นมาก็เพราะกิเลสพาให้เป็นข้าศึก ไม่ใช่ธรรมพาให้เป็นข้าศึก

ผู้ที่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ อยู่ด้วยกันจะมากจะน้อย อยู่ได้ทั้งนั้น เหมือนอวัยวะเดียวกัน เพราะเจตนามุ่งธรรมมุ่งธรรมด้วยกัน ความผิดความพลาดอาจมีได้ด้วยกัน แต่การมองกันในแง่ธรรมแห่งธรรม มองกันในแง่ให้อภัยมองกันในแง่เมตตานี้เป็นธรรมล้วนๆ อยู่ด้วยกันได้ด้วยความสะดวกเย็นใจตลอดไป ตนเองก็ไม่เดือดร้อน ตนเองก็ไม่

สำคัญว่าตนเองสูงกว่าผู้หนึ่งผู้ใด นอกจากจะอยู่ด้วยความถูกต้องแห่งธรรมเท่านั้น นี่
เป็นความอยู่เป็นสุขระหว่างแห่งกันและกันที่มาอยู่ร่วมกัน

ข้อวัตรปฏิบัติก็ให้ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ อย่าให้มีหนักมีเบาในรายนั้น
รายนี้ ตั้งหน้าตั้งตาทำด้วยความเห็นสารคุณจริง ๆ เพราะข้อวัตรปฏิบัตินี้ทำเพื่อเรา
ด้วยกันทั้งนั้น แม้จะเป็นกิจส่วนรวมก็คือเพื่อตัวเอง ๆ อยู่นั่นแล

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควรจึงขอยุติเพียงแค่นี้

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕

คำบริการเหมือนรอยโค

จิตที่บริสุทธิ์ ล้วน ๆ แม้จะอยู่ในขั้นนี้ก็ไม่มีอาการกระเพื่อมตัวเอง อาการแห่งความกระเพื่อมที่ว่า เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เหล่านี้เป็นอาการของสมมุติ เป็นเรื่องสมมุติทั้งนั้น มีรูปเป็นพื้นฐาน เวทนามีแต่รอกอยู่กับกายอันนี้ สุขบ้าง ทุกข์บ้าง เฉย ๆ บ้าง เพราะไม่มีภายในใจของจิตที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ แล้ว สัญญาก็เพียงอาการอันหนึ่งที่อาศัยความรู้ชั้น แต่ไม่ใช่เป็นความรู้ชั้นอย่างแท้จริง สังขาร วิญญาณ ก็เหมือนกัน อาการเหล่านี้จึงมีเกิดมีดับตามสภาพของสมมุติ ธรรมชาติความรู้แท้ ๆ นั้นพูดไม่ถูก ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่ในท่ามกลางแห่งขั้นนี้

ที่ท่านว่า สนุทธิภูมิโก เป็นคำรวมประเภทหนึ่ง สนุทธิภูมิโก ของธรรมที่ปรากฏขึ้นเป็นวรรคเป็นตอนนั้นเป็นประเภทหนึ่ง สนุทธิภูมิโก ของหลักธรรมชาติแห่งความบริสุทธิ์ เป็นประเภทหนึ่ง สนุทธิภูมิโก นี้พูดไม่ได้ ท่านจึงเรียกว่า ปัจจัตต เป็นเรื่องจำเพาะของผู้ที่รู้นั้นเท่านั้น ธรรมนี้ก็ไม่มีปัญหา สนุทธิภูมิโก ก็ไม่มีปัญหา ปัจจัตต เวทิตัพโพ วิญญูหิ ก็ไม่มีปัญหา ถ้าเข้าถึงต้นปัญหาอย่างแท้จริงแล้ว ได้แก่จิตที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ ด้วยเหตุนี้พระซีณาสพทั้งหลายท่านจึงไม่มีเวทนาทางจิต นอกจากเวทนาทางกายเท่านั้น

คำว่าจิตเป็นอิสระ ก็คือความรู้ที่ไม่มีสมมุติเข้าไปเกี่ยวข้องเลยตลอดเวลา ตั้งแต่ขณะท่านบรรลุธรรมถึงขั้นบริสุทธิ์แล้ว อาการแห่งขั้นนี้ที่แสดงอยู่ทั้งหมดนี้เป็นสมมุติทั้งสิ้น เพียงอาศัยกันอยู่เท่านั้น ด้วยเหตุนี้จิตนั้นจึงไม่มีอะไรจะทำให้กำเริบอีก จะทำให้ยิ่งกว่านั้นก็ได้ หย่อนกว่านั้นก็ได้ ไม่มีความรู้สักจะทำให้ยิ่งให้หย่อน เพราะเป็นธรรมชาติที่เหมาะสมเต็มที่แล้วในหลักธรรมชาติของตน

ตอนที่ยังถูกสมมุติ คือกิเลสเกี่ยวข้องหรือปกคลุมหุ้มห่อ หรือเป็นเจ้าของอำนาจบังคับบัญชาอยู่นั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง อาการของสิ่งเหล่านี้จะพาให้เคลื่อนไหวในความคิด ความเห็นความรู้ต่าง ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งล้วนแต่เป็นการสั่งสมของกิเลสชั้นภายในตัวเสมอ สิ่งปรากฏอยู่ภายในจิตที่ครอบงำจิตอยู่นั้น จิตก็ไม่มีทางทราบได้ว่าสาเหตุเป็นมาอย่างไร และไม่ทราบวิธีที่จะแก้ไขถอดถอนอย่างไรอีกด้วย ถ้าไม่มีพระโอวาทคือ

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงรู้ทั้งวิธีแก้ วิธีถอดถอน วิธีบำเพ็ญมาแล้ว ตลอดถึง
บรรลุลผลอันสมบูรณ์มาสั่งสอน จะไม่มีสัตว์ตัวใดในสามแดนโลกธาตุนี้มีความเฉลียว
ฉลาดแหลมคมแหวกว่ายจากสิ่ง เหล่านี้ ออกไปได้

ด้วยเหตุนี้พระ พุทธเจ้าแต่ละพระองค์ที่อุบัติขึ้นในโลกนี้ จึงเป็นความยากแสน
ยากลำบากแสนลำบาก นาน ๆ จะมีได้เพียงพระองค์เดียว ๆ เท่านั้น เพราะเป็นสิ่งที่
หลุดลอยออกมาได้ยากจากอำนาจของเชื้อวัฏจักร ครอบงำจิตใจอย่างมิดชิด ดังท่าน
กล่าวไว้ว่า อวิชชาปุจฉยา สงขาร่า เป็นต้น นี่แลคือตัวการอันแท้จริง แทรกอยู่ภายใน
จิต ครอบงำจิตไม่ให้รู้เหตุรู้ผลต้นปลายที่เป็นแง่แห่งอรรถแห่งธรรม ซึ่งจะย้อนเข้าไป
เป็นข้าศึกแก่มันได้เลย นอกจากมันเป็นผู้ตกแต่ง เป็นผู้บังคับบัญชาให้คิดให้ปรุง ให้
จดให้จำ ให้อินตียินร้าย ให้อริกให้อริ ให้เกลียดให้โกรธ อันเป็นเรื่องของมันโดย
ถ่ายเดียวเท่านั้น ธรรมไม่มีทางแทรกขึ้นมาได้เพราะมันทำหน้าที่เสียทั้งหมด เราจะ
เรียกว่าร้อยเปอร์เซ็นต์ก็ไม่น่าจะผิด ในเวลาที่กำลังมีตมิดปิดหัวใจอยู่ด้วยอำนาจของ
สิ่งมืดดำทั้งหลายเหล่านี้

ท่านจึงกล่าวว่า กิจโจ พุทธธานมุปาโท ความอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์
นั้นเป็นของยากลำบากมาก แต่เป็นลาภอันประเสริฐ คือลาภของสัตว์ที่จะได้มีช่อง
แหวกว่ายออกมาจากหล่มลึกหรือโลกันตรจิต เพราะพุทธเจ้ามาอุบัติแต่ละพระองค์นั้น
ทรงนำธรรมเครื่องรื้อถอนมารื้อชนสัตว์โลกออกไปจากที่คุมขังสิ่งปกปิดกำบัง สิ่งกดขี่
บังคับได้เป็นจำนวนมากมาย

การทำประโยชน์แก่มวล สัตว์ จึงไม่มีใครเหนือพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ไปได้ ทรง
เป็นอันดับหนึ่ง และการทำประโยชน์ดังพระพุทธเจ้านั้นก็ไม่มีใครสามารถทำได้ ไม่มี
ใครสามารถรู้วิธีการแนะนำพร่ำสอนด้วยอุบายต่าง ๆ ได้ เพราะไม่เคยรู้ไม่เคยเห็นมา
เลย ในบรรดาธรรมของพระพุทธเจ้าที่มาสั่งสอนโลกนั้น ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดรู้ได้ ไม่มีผู้หนึ่ง
ผู้ใดเป็นคู่แข่งในความรู้และการสั่งสอนเพราะไม่สามารถ จึงมีเพียงพระพุทธเจ้า
พระองค์เดียวเท่านั้น เมื่อได้ตรัสรู้ถึงความบริสุทธิ์เต็มพระทัยแล้ว เห็นโทษแห่งวัฏจักร
ซึ่งเคยหมุ่นจิตใจให้ก่อกำเนิดเกิดในภพต่าง ๆ ประจักษ์พระทัย และเห็นแดนแห่ง
ความพ้นทุกข์ประจักษ์ในจุดเดียวกัน เมื่อสิ่งเหล่านี้ได้ถูกทำลายลงไปโดยสิ้นเชิงแล้ว

น้ำพระทัยที่เต็มไป ด้วยพระเมตตา นั่น เนื่องมาจากได้ทรงเห็นโทษของสิ่งที่ เป็นโทษนั้น
อย่างเต็มพระทัย และเห็นคุณค่าแห่งธรรมอันประเสริฐประจักษ์เต็มพระทัย
เช่นเดียวกัน จึงทรงสั่งสอนโลกด้วยพระเมตตาสงสารล้วน ๆ ไม่มีใครเสมอเหมือนใน

พระนามว่า มหากรุณโก นาโถ หิตาย สพุพปาณิน พระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งอันเอกของ สัตว์โลก และเต็มไปด้วยพระเมตตากรุณาต่อสัตว์โลก คือเป็นพระเมตตาจริง ๆ ไม่มี อะไรเคลือบแฝงเลย กรุณาจริง ๆ นับตั้งแต่วันตรัสรู้แล้ว ไม่ทรงนอนใจอย่างภาษาของเรา เพราะธรรมชาติแห่งพระเมตตาและกรุณานั้น ประหนึ่งเตือนพระทัยอยู่ตลอดเวลา โดยอัตโนมัติ ว่าเวลานี้สัตว์โลกกำลังตกน้ำเกลื่อนอยู่ในมหาสมุทรทะเลหลวง และรอคอยผู้ทรงเมตตาตามหาคุณล้นโลกมาโปรดปรานรื้อขนอยู่อย่างกระเสือกกระสน เพราะ ความทนทุกข์ทรมานมายืดยาวนาน จึงต้องได้พยายามสั่งสอนสัตว์โลกถึงขนาดว่าไม่มีเวล่ำเวลา

ตอนกลางวิกาลวันก็ สอนประชาชนมนุษย์มา สอนภิกษุ หรือบริษัทสี่ ตกกลางคืนก็ สั่งสอนเทพทั้งหลายชั้นต่าง ๆ ตั้งแต่รุกขเทพถึงสวรรค์ชั้นนั้น ๆ จนถึงพรหมโลก พอ ปล่อยวางจากงานนี้ก็ทรงเล็งญาณดูสัตว์โลกที่จะมาเกี่ยวข้องในตาข่าย คือพระญาณ ของพระองค์ ที่จะควรแนะนำหรือรับแนะนำสั่งสอนสัตว์โลกรายใดบ้าง ที่มีอุปนิสัย เต็มภูมิอยู่แล้วควรรับอรรถรับธรรม แต่จะเป็นอันตรายแก่ชีวิตเสียก่อน ก็ทรงรีบไป ประทานโอวาทโปรดสัตว์รายนั้น ๆ ให้หลุดพ้นไปทันกับกาลเวลาของธาตุชั้นที่ยังไม่ มาถึงวาระของตนคือตาย ตอนเช้าก็เสด็จออกบิณฑบาตโปรดสัตว์โลกให้เขาได้เห็นได้ ยิน รับสั่งออกมาด้วยอรรถด้วยธรรมประโยคใดบทใด ก็เป็นสิ่งที่มีความค่าแก่ดวงใจของ สัตว์โลกเป็นจำนวนมาก

การให้ทานแต่ละชั้น ๆ ด้วยวัตถุไทยทานนั้นก็เป็ประโยชน์มหาศาล เพราะผู้ให้ให้ด้วยความเต็มใจ ให้ด้วยความเชื่อความเลื่อมใส เป็นพลังสำคัญที่จะให้เกิดบุญเกิดกุศล เต็มที่อยู่แล้ว ประกอบกับวัตถุทานก็ได้เสียสละลงเต็มเจตนาของตน ผู้รับทานก็เป็น ศาสดาองค์เอก ผลทานจึงมหาศาลหาอะไรเปรียบมิได้

การโปรดสัตว์ พระองค์โปรดอยู่ตลอดเวลาหาเวลาว่างไม่ได้เลย ธรรมที่นำมาโปรดสัตว์ นี้ก็ไม่มีใครค้นพบ มีพระพุทธเจ้าพระองค์เดียว ไม่ว่าจะเป็ธรรมชั้นใดที่ว่าธรรม สมบัติ จะเป็นธรรมชั้นต่ำ ชั้นกลาง ชั้นสูงสุดวิมุตติพระนิพพาน ก็ไม่มีใครจะหยิบยก มาชี้แจงแสดงให้เห็นให้รู้ได้เหมือนพระพุทธเจ้า ที่เป็นเจ้าของของมหาสมบัติเหล่านี้ ที่ เต็มพระทัยอยู่แล้ว การทำธุระของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับสัตว์โลกทั้งหลาย ทั้งหยาบ ทั้ง กลาง ทั้งละเอียด ที่มนุษย์ด้วยกันไม่สามารถจะรู้เห็นได้ พระองค์ทรงรู้ทรงเห็นและทรง ทำประโยชน์โดยตลอดทั่วถึงแก่บรรดาสัตว์ทุกชั้น ทุกภูมิเรื่อยมา จึงมีพระนามว่า สตุ

ธา เทวมนุสสานิ คือเป็นครูให้การอบรมสั่งสอนทั้งมนุษย์และเทวดาไม่จำกัด ตั้งแต่
 รุกขเทวดาจนกระทั่งถึงพรหมโลก นี้เรียกว่าเทวดาในคำพุทธรวมของเทพทั้งหลาย

การกล่าวว่าพระ พุทธเจ้าทรงอุบัติแต่ละพระองค์เป็นลางของสัตว์ ก็เพราะสัตว์นั้นถูก
 จำจองอยู่แล้วด้วยความทุกข์ร้อนประการต่าง ๆ ทั้งทุกข์ธรรมดาทั้งมหันตทุกข์ ทุกข์
 ด้วยความมืดความบอด ความไม่เห็นถนนหนทางที่จะแยกจะแยะออกไปสู่จุดใดอันเป็น
 ความพ้นภัย หมุนเวียนอยู่กับความทุกข์ความทรมานด้วยความมืดดำก้ำตา ท่านเหล่านั้น
 มีความหิวกระหายต่อความพ้นจากแหล่งแห่งความทุกข์ ที่บีบคั้นอยู่เต็มหัวใจด้วยกัน
 เฉพาะอย่างยิ่งท่านผู้มีอุปนิสัยปัจจัยที่ควรจะได้รับธรรมอยู่แล้ว ก็ยังมีความหิวกระหาย
 มาก

ด้วยเหตุนี้การแสดง ธรรมของพระพุทเจ้าแต่ละประโยค ซึ่งเต็มไปด้วยความสัตย์
 ความจริงที่เรียกว่า สวากขาตธรรม สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นก็ยิ่งกระหิ้วยิ้มย่องที่จะรับ
 เปิดใจอย่างเต็มอก ฟังอย่างถึงใจ ปฏิบัติตนอย่างเอาชีวิตเข้าเป็นตัวประกัน จนถึงกับ
 หลุดพ้นไปได้ตามเสด็จพระพุทเจ้าท่าน นี้ละพระพุทเจ้าอุบัติขึ้นแต่ละพระองค์เป็น
 เช่นนี้ต่อสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีโทษแม้ชนิดหนึ่งในการแนะนำสั่งสอนของพระพุทเจ้าต่อ
 สัตว์โลก นอกจากบุญเป็นคุณมหาคุณอย่างยิ่งเท่านั้น

นี่เราทั้งหลายได้มา เกิดเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นภพอันเหมาะสมอย่างยิ่งอยู่แล้วกับศาสน
 ธรรมที่ทรงประกาศสอนมนุษย์ เป็นอันดับแรก ที่ควรจะนำมาประพฤติปฏิบัติกำจัดสิ่ง
 รกรุงรัง สิ่งกีดขวางกั้นขวางทั้งหลายอยู่ภายในใจให้หลุดลอยออกไปตามความเพียร
 ของเรา จึงไม่ควรท้อถอยน้อยใจว่าเรามีบุญน้อยวาสนาน้อยไม่สมควรแก่ธรรมทั้งหลาย
 อันเป็นเรื่องของกิเลสเข้าแทรก และหลอกลวงไม่ให้มีโอกาสประพฤติปฏิบัติธรรมเต็ม
 เม็ดเต็มหน่วย กลัวจะหลุดพ้นจากบ่วงแห่งมารไปเสีย เพราะกิเลสเป็นมาร ท่านจึง
 เรียกว่า กิเลสมาร

กิเลสมารจะไปหาที่ ไหน จงดูที่ดวงใจซึ่งแสดงความเป็นมารต่อใจอยู่ตลอดเวลา
 เฉพาะอย่างยิ่งเวลาจะประกอบความพากเพียร ทำบุญให้ทาน รักษาศีลภาวนา มันจะ
 กิดจะขวางทุกแง่ทุกมุม นี่คือมารของความดีทั้งหลาย มารของธรรมทั้งหลายเป็นอย่าง
 นี้ดูที่หัวใจ จงดูที่หัวใจของตัวเอง ดูที่อื่นไม่เจอไม่เห็น ถ้าดูที่ดวงใจแล้วจะเห็นจะรู้ ทั้ง
 จะได้ละได้ถอนกันตามจุดที่มีอยู่นั้นโดยถูกต้อง

ความคิดความปรุง สัญญาอารมณ์ต่างๆ ที่เคยมีเคยเป็น ถ้าเป็นเรื่องของกิเลสผลิตขึ้นมาจะไม่มีความเบื่อหน่ายอิมพอ จะทำให้ดูดีเต็ม อยากคิดอยากปรุงอยากแต่งอยากรู้ อยากเห็น อยากได้ยินได้ฟัง อยากสัมผัสสัมพันธ์ อยากสำคัญมั่นหมายอยู่เรื่อยไปไม่มีคำว่าล้าสมัย ไม่มีคำว่าความคิดความจำเหล่านี้เป็นเดนไปแล้ว ไม่สมควรที่จะนำมาคิดมาปรุงมารู้อาเห็นมาได้ยินสัมผัสสัมพันธ์มาสำคัญมั่นหมายอีกต่อไป ดังนั้นไม่มี เป็นสิ่งที่มีรสมีชาติด้วยอำนาจแห่งเพลงกล่อมของมันไม่ให้จิตใจว่างได้เลย จึงเรียกว่ากิเลสนี้แหลมคมมากที่สุดไม่มีอะไรเกินกิเลส การคุมอำนาจก็ไม่มีใครเกินกิเลสคุมอำนาจภายในหัวใจสัตว์

ถ้าไม่มีแสงสว่างคือ ธรรมเข้าส่องดูเรื่องของกิเลสแล้ว จะเกิดจะตายอยู่ที่ก้นบึ้งไม่ถ่วงก็เช่นเดียวกับมดแดงไต่ขอบดั่งนั้นแล ไต่ไปถึงที่เคยไต่ก็ครั้งก็หนก็ไม่ทราบว่าได้เคยไต่แล้วขอบดั่งนี้ หรือสถานที่นี้เคยไต่มาแล้ว จะไม่มีทางทราบเลย เพราะกิเลสปิดไว้หมดไม่มีทางทราบได้ เช่นเดียวกับคนตาบอดจะจูงไปที่เก่าก็ครั้งก็หน จะไม่มีทางทราบได้เลยว่าที่นี่เคยมาแล้ว ที่นั่นไม่เคยมา เพราะไปด้วยความตาบอด จะไปรู้สถานที่ไปรู้สิ่งนั้นสิ่งนี้เรื่องนั้นเรื่องนี้ได้อย่างไรก็คนตาบอด ไปที่ไหนมองก็ไม่เห็น จูงกลับไปกลับมาตลบทบทวนเหมือนจูงวัวในคอกก็ไม่ว่าเพราะตาบอด

นี่วิชาตัตถะซึ่ง เป็นตัวกิเลสอันสำคัญ จูจจิตใจของสัตว์โลกให้ท่องเที่ยวอยู่ในวิภวสังสาร ให้คิดให้ปรุงให้แต่งให้สำคัญมั่นหมาย ไม่มีความอิมพอก็เช่นเดียวกัน เหมือนเป็นของใหม่อยู่เสมอไปทั้งๆ ที่เป็นของเคยคิดมาเคยปรุงมาแล้ว เคยสำคัญมั่นหมายมาแล้ว เคยให้ความทุกข์ความลำบากทรมานจากสิ่งเหล่านั้นมาแล้วมากมาย ก็ไม่สนใจในโทษที่เคยคิดเคยปรุงนั้น มีแต่ความดูดีเต็มเพราะกิเลสจูงไป เนื่องจากเพลงของกิเลสมันสนิท ดูดีเต็มให้ติดพัน รักก็ติดใจ ชังก็ติดใจ โกรธก็ติดใจ เกลียดก็ติดใจ อะไรติดใจทั้งนั้น เพราะกิเลสมีyakล่อมประสาทให้สัตว์โลกติด ไม่ใช่เป็นยาที่จะให้สัตว์โลกเบื่อหน่ายมันและปล่อยวางมัน เมื่อเราจะทำคุณงามความดีมันจึงเข้าขัดขวาง เพราะไม่มีอะไรแหลมคมยิ่งกว่ากิเลส ว่าอาการของเราที่ทำเช่นนั้น เป็นอาการที่จะอยู่ใต้อำนาจของมันต่อไป หรือจะเป็นการฝ่าฝืนอำนาจของมันเพื่อแหวกตัวหนีจากมัน มันรู้ทันทีจึงต้องกีดขวางไว้เสมอ จนกระทั่งหมดอำนาจนั้นแหละมันถึงจะยอม

ด้วยเหตุนี้การ ประกอบความเพียรทุกประโยค เฉพาะอย่างยิ่งของนักปฏิบัติจิตตภาวนา จะมองเห็นได้อย่างชัดเจนว่ากิเลสสามารถอยู่ที่ตรงไหน นอกจากอยู่ที่ใจแล้วยังแสดงวาทภาพออกไปในทางจกกรม วาทภาพออกทางสมาธิ วาทภาพออกทุกแห่งทุกมุม

ขณะที่จะนั่งภาวนาวาดภาพกองทุกข์ไว้แล้ว วาดภาพให้เกิดความรำคาญไว้แล้ว วาดภาพให้เกิดความท้อถอยน้อยใจไว้แล้ว วาดภาพให้ตำหนิตนว่าบุญน้อยวาสนาน้อยไว้แล้ว วาดภาพว่าตนมีสติปัญญาเพียงน้อยจะไปในไม่ตลอดไปในไม่ไหวเสียแล้ว มันวาดขึ้นทุกแง่ทุกมุม ล้วนแล้วแต่เพลงของกิเลสวิชาของกิเลส ที่หว่านล้อมเราผู้ดำเนินหรือบำเพ็ญธรรมทั้งหลายให้เอาตัวรอดไปไม่ได้ นี่แหละคือกิเลสมาร ขอทุกท่านจงกำหนดลงที่ตรงนี้ ดูเพลงของมันให้เห็นชัดเจน

ถ้าอยู่เฉย ๆ มันก็ไม่มีอะไรต่อเรามากนัก นอกจากฟังเพลงของมันกล่อมให้เพลินเพลินไปเรื่อย เคลิ้มไปเรื่อยด้วยความยินดียินร้าย โศกศัลย์กันแสงพอใจกันไป รื่นเริงบันเทิงในอดีตารมณ์ คืออดีตที่ล่วงมาแล้วในเรื่องใด ก็ให้เพลินไปตามเรื่องที่เคยเป็นมาแล้ว ไม่มีความรู้สึกเบื่อหน่ายอึดพอนในสิ่งที่ผ่านไปแล้วว่าเป็นของเป็นเดน ๆ นั้นบ้างเลย ถ้าอยู่เฉย ๆ มันก็กล่อมไปอีกแบบหนึ่ง จุดลากลไปเหมือนเราจูงวัวจูงควายนั่นแล จะจูงไปไหนก็แล้วแต่ จูงไปใช้การใช้งานหรือจะจูงไปฆ่าก็ไม่รู้ พอถึงจุดที่รู้ก็เป็นจุดจวนตัวแก้ไขไม่ได้เสียแล้ว ต้องยอมจมไป ยอมตายไปเลย เป็นอย่างนี้

สิ่งเหล่านี้ไม่อยู่ ที่ไหน อยู่ที่หัวใจของโลก โลกไม่อาจทราบได้เลยถ้าไม่มีวิชาธรรมเป็นเครื่องพิสูจน์ วิชาธรรมเป็นแต่เพียงจดจำได้หมายรู้ธรรมดาดังที่เราเรียนมานี้ก็เป็นไปไม่ได้อีก เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนว่า ปริยัติ ได้แก่การสำเนียงศึกษาให้เข้าอกเข้าใจ นับแต่วันเริ่มแรกสำหรับนักบวช คือ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ เป็นต้น ที่อุปชฌายะมอบให้ก็คือหลักวิชา สอนลงที่ตรงนี้ นี้เรียกว่าปริยัติ ได้เรียนจากอุปชฌาย์แล้ว การปฏิบัติก็คือการคลี่คลายดูสิ่งเหล่านี้ให้เห็นตามความเป็นจริงของมัน เรียกว่าภาคปฏิบัติ การกำหนดพิจารณาชำระจิตใจของตนด้วยวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นภาคปฏิบัติ

ภาคปฏิบัตินี้แลจะ เป็นเครื่องพิสูจน์ได้เป็นอย่างดี ในบรรดากิเลสน้อยใหญ่หนาบางขนาดไหน ซึ่งกลุ่มมุ่มอยู่ภายในใจและแผ่กระจายออกไปตามอวัยวะต่างๆ ให้เกิดความสำคัญมั่นหมายจนติดแนบภายในใจประหนึ่งว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียว กัน ว่านั่นเป็นเรานี้เป็นของเรา แม้เป็นของเขายังรักยังชอบยังเกลียดยังชัง อย่าว่าแต่เป็นของเราที่รักชอบโดยถ่ายเดียวเลย นี่มันแผ่กระจายอำนาจออกไปอย่างนี้ และเราหาทราบไม่ว่าสิ่งเหล่านี้คือกิเลสเป็นผู้แผ่อำนาจออกไป ด้วยความจอมปลอมหาความจริงจังอะไรไม่ได้เลย ถ้าไม่มีธรรมคือสติธรรม ปัญญาธรรมเป็นต้นพิสูจน์ จะไม่ทราบว่าอะไรเป็นอะไร ดินก็จะถือว่าเป็นเรา น้ำ ลม ไฟ ก็จะเป็นเราเป็นของเรา แม้ของเขาก็จะถือ

ยึดเข้ามาเป็นของเราได้ ด้วยอำนาจของกิเลสมันแผ่กระจายออกไปไม่ให้เจ้าของรู้ได้เลย

การปฏิบัติจึงเป็น การพิสูจน์ความจริง เพราะภาคปฏิบัติเป็นภาคปฏิบัติเพื่อความจริงล้วน ๆ พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสรู้เพราะการปฏิบัติ พระสาวกทั้งหลายได้บรรลุธรรมเพราะการปฏิบัติฆ่ากิเลสตาย คลายกิเลสให้หลุดลอยไปจากจิตโดยสิ้นเชิง เพราะภาคปฏิบัติภาคปฏิบัติจึงเป็นภาคสำคัญที่จะเอาความสัตย์ความจริงต่อกัน ระหว่างธรรมกับกิเลสระหว่างวิภูจักรกับวิภูจักรรบกันจะรบกันที่จุดนี้ ด้วยภาคปฏิบัตินี้ รู้กันก็รู้กันที่ตรงนี้ได้ชัยชนะก็ได้ที่ตรงนี้ไม่ได้ที่อื่นที่ใด

เราเป็นนักปฏิบัติจริง ทำจิตใจให้เข้มแข็ง คอยสังเกตสังกาเรื่องเพลงของกิเลส มันกล่อมแบบไหนทำไหนดังที่กล่าวเดือนมานี้เพียงย่นย่อเท่านั้น ปริยายมากกว่านี้ไปก็ฟังทราบว่าเป็นเพลงของกิเลสกล่อมพวกเรตลอดเวลา แม้ที่สุดในสถานที่ทำความพากเพียรก็ไม่ลดละปล่อยวาง ตัวพยายามที่สุดก็คือตัวนี้ เป็นแนวลึกแนวลับ สลับซับซ้อน เป็นสื่ออันสำคัญคอยตามรู้ตามเห็นอาการเคลื่อนไหวของเราจะเป็นไปในแนวใด เหมือนกับนักสืบ หรือตำรวจนอกเครื่องแบบ มีทั้งในเครื่องแบบ มีทั้งนอกเครื่องแบบ มีทั้งอย่างเด่นชัด มีทั้งอย่างสลับซับซ้อนไม่ให้เรารู้เลยก็คือตัวนี้ จึงมีความลำบากในการปฏิบัติ เพราะมีการสังเกตสอดรู้และต่อสู้อัน ถ้าไม่ทำเช่นนั้นก็ไม่เรียกว่าต่อสู้ ไม่เรียกว่าปฏิบัติไม่เรียกว่ารบ ถ้าท้อถอยเมื่อไรเป็นว่ามั่นได้เปรียบเราทุกที่ไม่ต้องสงสัย จึงต้องพยายามเอาให้จริงให้จังทุกวิถีทางที่จะเอาชนะมันลงได้

การนอนจมอยู่ใน วิภวสังสารด้วยอำนาจของกิเลสพาให้เป็นไป หรือบังคับบัญชาให้อยู่ใต้อำนาจของมันนั้น เราได้เคยอยู่ใต้อำนาจมันมานานแล้ว ไม่มีอะไรดีเป็นที่สงสัย หากจะวิเศษวิโส เราทุก ๆ คนสัตว์ทุกตัวก็ควรจะได้รับคามวิเศษวิโสไปแล้วจากกิเลสทั้งหลายให้ความดี ความชอบ บัดนี้เราต้องการความสุขความเจริญความสงบสุขจากธรรม เฉพาะอย่างยิ่งจุดหมายปลายทางก็คือความพ้นจากทุกข์เป็นสิ่งสำคัญ ที่เราจะต้องทำหั่นกันอย่างเต็มที่เต็มฐานในการปฏิบัติอย่าลดละท้อถอย นั่นเป็นสิ่งที่ประเสริฐ ไม่ใช่กิเลสพาให้ประเสริฐ การต่อสู้กับกิเลสเพื่อชัยชนะเท่านั้นเป็นสิ่งประเสริฐ ทุกข์ก็ทุกข์เพื่อความประเสริฐ จะลำบากลำบากเพียงไรในการประกอบความพากเพียรต่อสู้กับกิเลส ให้ถือว่าความลำบากอันนี้เพื่อความประเสริฐ ไม่ใช่เพื่อความล้มจมพอที่จะเกิดความท้อถอยอ่อนแอ

เอาให้จริงให้จังกัก ปฏิบัติ อย่าท้อถอยลูกศิษย์ตถาคต จะได้เห็นประจักษ์ใจว่ามรรค
 ผลนิพพานเป็นอย่างไร จะไม่นอกเหนือจากวงแห่งสวากขาตธรรมและผู้ปฏิบัตินี้ไปได้
 เลย ขอให้ใช้ความคิดพิจารณา สติปัญญาอย่าทุ่มเทไปสู่สิ่งภายนอกจะเป็น
 เครื่องมือของกิเลสไปเสีย ไม่สมกับเรามาประพฤติปฏิบัติธรรม เพื่อเอาสติปัญญานี้ไป
 ห้ำหั่นกับกิเลสและปราบปรามกิเลส จะกลายเป็นเรื่องของกิเลสเอาสติปัญญานี้มา
 ปราบปรามเรา

อย่าเสียดายความคิด ความปรุง อย่าเสียดายความสำคัญมั่นหมาย อย่าเสียดาย
 เรื่องราวที่เคยเป็นมาใด ๆ มากน้อย มันเป็นเพียงลม ๆ แล้ง ๆ ที่วาดภาพออกจากใจ
 อันเป็นไปเพราะอำนาจของกิเลสพาให้เป็นไปต่างหาก ไม่ใช่เพราะธรรมพาให้เป็นไป
 ธรรมที่พาให้เป็นไปนั่นคือเป็นไปด้วยความเพียร เป็นไปด้วยความจงใจ เป็นไปด้วยความ
 ความพิจารณาโดยธรรม จะเห็นเรื่องของกิเลส ความลึกลับสลับซับซ้อนของกิเลส
 จะรู้จะเห็นกันไปโดยลำดับ เมื่อรู้เห็นแล้วทำไมจะไม่ได้ต่อกัน ต้องได้ต่อสู้ ต้องได้
 พาดฟันกันจนเห็นดำเห็นแดงกันเป็นขั้นเป็นตอนไป

จิตไม่เคยสงบเลยก็ เพราะกิเลสพาให้วุ่น อย่าเข้าใจว่าธรรมพาให้วุ่น กิเลสต่างหากพา
 ให้วุ่น กิเลสต่างหากพาให้ทุกข์ ไม่มีอะไรพาให้ทุกข์ในโลกนี้ มีแต่กิเลสทั้งนั้นพาให้
 ทุกข์ แม้ร่างกายที่เจ็บไข้ได้ป่วยก็เพราะกิเลสเป็นสำคัญ ที่ผลิตร่างกายนี้ขึ้นมาเป็นรูป
 เป็นร่าง ไม่ได้เป็นรูปเป็นร่างมาจากไหน มาจากกิเลส เราจะไปตำหนิอะไร ไม่มีช่องที่
 จะไม่ตำหนิกิเลส ถ้าเป็นนักปฏิบัติแล้วต้องได้ตำหนิกิเลสทุกช่องทุกกระยะที่ปัญญา
 เคลื่อนไหว ย่อมเห็นว่าทำให้เป็นทุกข์ทั้งนั้นเรื่องของกิเลส ธรรมแท้ไม่ได้พาให้เป็น
 ทุกข์

ทำไมจิตไม่สงบ จิตวุ่นวาย นั่นคือกิเลสออกทำงานเต็มที่เต็มฐาน เราต้องต่อสู้กิเลสด้วย
 การบังคับจิต เอ้า จะเป็นจะตายก็บังคับ กิเลสบังคับก็บังคับมาพอแล้ว สร้างแต่ความ
 ทุกข์ให้เรา ไม่อดทนระอาใจไม่เข็ดไม่หลาบบ้างหรือ เวลาจะประกอบความพากเพียร
 ได้รับความทุกข์เพียงเล็กน้อย มีแต่ความเข็ดความหลาบ นั่นแหละคือถูกกล่อมจาก
 กิเลสแล้ว ทุกข์แค่นี้ก็ให้ทุกข์ การต่อสู้กับกิเลส เอาให้กิเลสมันหลุดลอยให้เห็นต่อ
 หน้าต่อตาประจักษ์สติปัญญาของเราแน่ จึงชื่อว่าผู้มีสติปัญญาแท้ เป็นผู้มีสติปัญญาแท้
 เอาให้จริงให้จังกักตรงนี้

จิตสงบเพราะอะไร ก็เพราะกิเลสสงบตัวลงไปด้วยอำนาจของความเพียรที่บังคับความ
 สงบนั้น ไม่ใช่กิเลสพาให้สงบ ธรรมพาให้สงบต่างหาก ให้จำไว้ตรงนี้ เมื่อสงบลงไป

แล้วเป็นสุขขึ้นมา สุขมากสุขน้อยเพราะความสงบมากน้อยเป็นเรื่องของธรรมทั้งนั้น ไม่ใช่เรื่องของกิเลสพาให้สงบ พาให้สุขมากน้อยเป็นเรื่องของธรรม ทุกข์เพราะความเพียรมากน้อยแค่นั้น ก็มาประมวลลงในความสุขที่เป็นผลนี้แล ไม่ได้เสียหายไปไหน

เวลาจะออกพิจารณาทาง ด้านปัญญา ก็ให้พิจารณาจริง ๆ อย่าถือกาลถือเวลา อย่าเอา เป็นกฎเป็นเกณฑ์มากกว่าความเหมาะสมในเวลานั้น จะกลายเป็นเรื่องลำดับและเป็น ปริยัติไป จะเป็นเรื่องของโลกไป เช่นแบบแปลนแผนผังไปทำนองนั้นไม่ถูกสำหรับผู้ ปฏิบัติ เมื่อโอกาสเมื่อจังหวะเหมาะเมื่อไรที่จะควรพิจารณา เอ้า พิจารณาหลงไปเลย จิต สงบขนาดไหนก็เป็นพื้นเป็นฐานหรือเป็นบาทเป็นฐานของปัญญาชั้นนั้น ๆ ได้ จิตมี ความสงบแค่นี้ก็เป็นบาทเป็นฐานแห่งการพิจารณาทางด้านปัญญาในชั้นนี้ ๆ ต่อไปโดย ลำดับ

เวลาจะสงบก็เอาให้ สงบ จิตไม่นอกเหนือไปจากการบังคับบัญชาของสติปัญญาไปได้ กิเลสกลัวเรื่องสติปัญญา ไม่ได้กลัวเรื่องความเผอเรอ เพราะนั่นเป็นเรื่องของกิเลส โดยตรงอยู่แล้ว พยายามเอาให้ดี ผู้กำหนดอานาปานสติก็ให้รู้ ๆ แต่ลมเท่านั้น อย่าไป คาดไปหมายถึงผลว่าจะเกิดขึ้นอย่างนั้นอย่างนี้ หรือจะเกิดเป็นแสงสว่างมองเห็นนั้น มองเห็นนี้ มองเห็นเทวบุตรเทวดา สวรรค์ชั้นพรหม นรกอเวจี อย่าไปสำคัญมั่นหมาย นอกไปจากเหตุที่กำลังทำอยู่เวลานี้ คือการกำหนดลมหายใจด้วยความมีสติ นี่เป็น หลักฐานสำคัญที่จะสร้างผลขึ้นมาโดยไม่ต้องสงสัย

ความวาดภาพความคิด ดันเตไปอย่างนั้นไม่ใช่การสร้างผลอันพึงใจขึ้นมา แต่เป็นการ สร้างความกังวลให้แก่ตนต่างหาก ให้พึงทราบไว้ผู้ภาวนา อย่าไปคาดไปหมาย ผลจะ เกิดขึ้นจากกวางปัจจุบันที่เรากำหนดพิจารณาด้วยความตั้งอกตั้งใจมีสติอยู่ นั้นแล

ผู้กำหนดอารมณ์ใดก็ตาม ให้มีความจริงจังต่ออารมณ์นั้น มีสติติดต่อกับสิ่งอันอยู่ กับงานของตนที่ทำ เช่น กำหนดบริกรรมคำว่าพุทโธเป็นต้น ให้มีความรู้อยู่กับคำว่า พุทโธ ๆ ประหนึ่งว่าโลกอันนี้ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลยพอที่จะเป็นสองกับสิ่งนั้นเป็น สาม กับสิ่งนี้ มีอยู่อันเดียวเท่านั้นคือคำว่าพุทโธกับความรู้อันกลมกลืนกันอยู่โดยลำดับลำดับ คำว่าพุทโธที่เรานำบริกรรมนั้น เมื่อจิตสงบเข้าไป ๆ ละเอียดเข้าไป ๆ คำว่าพุทโธกับ ความรู้นั้นจะกลมกลืนเป็นอันเดียวกัน ที่นี้คำว่าพุทโธ ๆ เลยหายเจียบไปกลายเป็น ความรู้ที่เด่นชัดขึ้นมา นั้นถึงตัวจิตแล้ว ถ้าเป็นตามรอยโคก็ถึงตัวโคแล้ว ปล่อยรอยมัน ได้ นี่ก็ถึงตัวพุทโธซึ่งเปรียบเหมือนตัวโคแล้ว ปล่อยคำบริกรรมนั้นได้ในเวลานั้น

ผู้กำหนดอานาปานสติ ก็เช่นเดียวกัน ลมจะหายาบจะละเอียดก็ให้รู้ตามธรรมดา อย่าไปคาดไปหมาย อย่าไปบังคับบัญชาลมให้เป็นอย่างนั้นให้เป็นอย่างนี้ ให้มีความรู้อยู่กับลม เพราะการภาวนาโดยถือลมหายใจเป็นอารมณ์นั้นเราไม่ได้เอาลม แต่ลมนั้นเป็นเครื่องยึดของใจเพื่อให้ถึงตัวจริงเช่นเดียวกับตามรอยโค เราไม่ได้หมายจะเอารอยโค แต่จะให้ถึงตัวโคจึงตามรอยมันไป นี่เรตามลม กำหนดดูลมก็เพื่อจะถึงตัวจริงคือความรู้ หากว่าเราจะยึดเอาความรู้อย่างเดียวมันไม่ได้ผล เช่น คนไปตามหาโคไม่แน่ใจว่าจะพบโค แต่เมื่อได้ตามรอยมันไปแล้วก็แน่ใจว่าต้องถึงตัวโคแน่ คำบริการจริงต้องได้ซับบเข้าไปที่เรียกว่าตามรอยโคไปโดยลำดับ จนถึงตัวโคคือผู้รู้ได้แก่จิต

การกำหนดลมหายใจก็ เหมือนกัน หยาบก็ให้รู้ว่าหยาบ อย่าไปแสดงความกังวลวุ่นวาย และอย่าไปกลัวตายเพราะลมหยาบเพราะความอึดอัด ความอึดอัด เราทำการทำงานอย่างอื่น ๆ มันก็มีอึดอัด อย่าว่าแต่กำหนดภาวนานี้เท่านั้นเลย มันอึดอัดมากกว่านี้มีมากมาย แบกไม้หามเสายกของหนัก ๆ มันก็อึดอัดจะตายไปทั้งร่าง อย่าว่าแต่อึดอัดภายในหัวอกและลมหายใจเท่านั้น มันจะแตกไปทั้งร่างเพราะความหนักความทุกข์มาก เรียงทนได้ ยังรู้เรื่องของมันว่านี่เพราะของหนักมันต้องเป็นอย่างนั้น

ขณะที่กำหนดอานาปาน สติคือลมหายใจ เวลาลมหยาบก็เหมือนกับของหนัก ย่อมมีความอึดอัดเป็นธรรมดา อย่าถือเป็นการผิด อึดอัดก็ให้รู้อยู่กับลมหายใจเข้าออกนั้น เป็นสำคัญ ต่อไปลมหายใจนี้จะค่อยละเอียดเข้าไป ๆ เพราะสติจดจ่ออยู่กับลมไม่ให้เกิดเคลื่อนย้ายไปไหน ลมเข้าก็รู้ลมออกก็รู้ แต่ไม่จำเป็นต้องตามลมเข้าไป จะเป็นการเพิ่มภาระให้ตนมากขึ้น ดีไม่ดีก็เปลืองไปได้ จึงให้กำหนดอยู่เฉพาะปากประตูคือลมเข้าลมออก ส่วนมากที่ตั้งจมูกเป็นที่กำหนดลม ดูอยู่นั้น รู้อยู่นั้น ผลจะเกิดขึ้นอย่างไรอย่าไปคาดไปหมายให้เสียเวลา เวลา จิตจะหนีจากหลักของเหตุอันเป็นที่ทำให้เกิดผลนั้นไปเสีย ให้พึงกำหนดเหตุคือการกระทำนั้นด้วยดี ลมหายใจจะละเอียดเข้าไป ๆ

เมื่อลมละเอียดเข้า ไปก็แสดงว่าจิตนั้นละเอียด ลมละเอียดเข้าไปจนลมหายใจหมดไปก็ ตาม ทั้งที่รู้ว่าลมละเอียด ๆ ไปโดยลำดับ แล้วลมหายไปในขณะที่นั้นไม่ปรากฏลมเลยก็ไม่ต้องกลัว ลมหายไปความรู้ไม่ได้หาย เราภาวนานี้ไม่ได้ภาวนาเอาลม เราภาวนาเอาความรู้ต่างหาก ให้อยู่กับความรู้นั้น ไม่ต้องวิตกวิจารณ์กลัวจะล้มจะตาย เมื่อใจยังครองร่างอยู่แล้วลมจะหายไปก็หายไปเถอะจะไม่ตาย จิตจะอยู่ด้วยความอิสระ อยู่ด้วยความไม่หวั่นไหว อยู่ด้วยความไม่เป็นกังวลและกลัวอะไรทั้งนั้น นี่คือการกำหนดลม กำหนดอย่างนั้น

เมื่อถึงวาระที่จะ ควรพิจารณาแยกแยะตามหลักของวิปัสสนา เพื่อความรู้แจ้งในสิ่ง
 แทรกซึมทั้งหลาย ได้แกกิลเลสตัวแทรกซึมอยู่ในร่างส่วนต่างๆ เอ้า แยกดูให้ตีแยก
 ไปตั้งแต่ผม แต่ขน แต่เล็บ แต่ฟัน จะถนัดในอาการใดก็ตามใน ๓๒ อาการที่มีอยู่ใน
 ร่างกายนี้ได้ทั้งนั้น ไม่จำเป็นจะต้องไปเรียงลำดับลำดับดา พิจารณาผมแล้ว ขนแล้ว เล็บ
 แล้ว ฟันแล้ว หนึ่งเนื้อเอ็นกระดูกไม่ต้องอย่างนั้น อันนั้นท่านแสดงไว้เพื่อความ
 เหมาะสมสำหรับจริตนิสัยต่างกันต่างหาก

เราเหมาะสมเรากลุกกับ จริตของอาการใด เช่น หนึ่งก็กำหนดดูหนังทั้งภายในภายนอก
 หรือมันไปสนใจกับผมก็ดูผม ทั้งที่เกิดที่อยู่ของผมเป็นยังงี้ มันสะอาดหรือสกปรก
 โสมมอย่างไรบ้าง เล็บ ฟัน ฟันก็คือกระดูกนั้นแหละให้ดู เรถนัดตรงไหนกับจริตของ
 เราจับจุดนั้นไว้พิจารณา แล้วจะแผ่กระจายไปหมดในอาการต่างๆ นี่ปิดไม่อยู่
 เช่นเดียวกับไฟได้เชื้อ พอจ่อลงจุดเดียวเท่านั้นมันจะลุกลามไปตามเชื้อที่มีอยู่นั้นจน
 หมด นี่ก็เหมือนกัน ถ้าจิตจับตรงไหนไม่ได้ จะพิจารณาทั่วสรรพางค์ร่างกายก็ได้
 พิจารณาลงไป

ดูหนังทั้งข้างนอก ข้างใน ข้างบนข้างล่าง หุ้มห่ออวัยวะอันแสนสกปรกโสมมแสนปฏิกูล
 โสโครกนี่ เป็นเครื่องหลอกบุรุษตาฟางไว้ว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคล ว่าเป็นเขาเป็นเรา ว่าเป็น
 ของสวยของงาม นี่คือกลมายาของกิเลสตัวจอมปลอม มันหลอกสิ่งสกปรกโสมมว่า
 เป็นของสวยของงาม มันหลอกธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคล ให้ยึดให้ถือ
 ให้หลงมกมาย แล้วเสียบลูกศรเข้าไปสู่จิตใจของเราให้ได้รับความทุกข์ เมื่ออาการ
 เหล่านี้มีความเปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือเจ็บไข้ได้ป่วยอะไร ผิดไปจาก
 ความประสงค์หรือความต้องการ มันจะสร้างทุกข์ขึ้นมาทันที นี่ก็เพราะกิเลสเป็นสำคัญ
 เป็นผู้กล่อม

ให้พิจารณาดูให้เห็น ชัดเจนในสิ่งเหล่านี้ ดูแล้วดูเล่า อย่าดูสักแต่ว่าดู ดูสักแต่ว่าเป็น
 พิธี กิเลสไม่ใช่ตัวพิธีนะมันเป็นกิเลสจริง ๆ ทำความทุกข์ให้แก่สัตว์โลกได้จริงไม่สงสัย
 ไม่ใช่พิธี การพิจารณาจึงจะนำเรื่องพิธีรึต้องเข้าไปใช้ สักแต่ว่าพิจารณา ๆ อย่างนั้นเข้า
 กันกับธรรมไม่ได้ แต่เข้ากับกิเลสได้สนิทเพราะนี่เป็นเรื่องของกิเลส ให้พิจารณาให้ตี ดู
 ให้ชัดเจนขึ้นนักปฏิบัติ นี่ละ สวากขาตธรรม ท่านตรัสไว้อย่างนี้ ดูตามหลัก สวากขาต
 ธรรม การดูตามเรื่องของกิเลส ดิตพันไปตามเรื่องของกิเลส เพลินตามเรื่องของกิเลส
 หลงตามเรื่องของกิเลส ทุกข์เพราะเรื่องของกิเลส เราเคยเป็นมามากต่อมากแล้ว บัดนี้

จะหมุนจิตเข้ามาสู่ธรรมอันเป็นความจริง นั่นเป็นตัวจอมปลอมที่เคยหลอกหลอน
มาแล้ว รู้แล้วเห็นแล้วโทษของมันเป็นอย่างไง ทีนี้จึงย้อนเข้ามาสู่หลักความจริง

เอ้า ก็เลสมันว่าสวยว่างามตรงไหน หนึ่ง ดูซิหนึ่งสวยหนึ่งงามใหม่ ดูข้างนอกมันก็มีแต่
ซีเห็งอซีโคล เรียกว่าซีทั้งนั้น ต้องชะต้องล้างทุกวี่ทุกวันไม่ชะไม่ล้างไม่ได้ เวลานุ่งห่มใช้
สอย อะไรเข้ามาเคลอะเคล้ากับร่างกายนี้แล้วจะกลายเป็นของสกปรกไปหมด ไม่เห็นเป็น
ของสะอาดเพราะมาเคลอะเคล้าร่างกายนี้เลย ก็เนื่องจากอันนี้เป็นตัวปฏิภูลโสโครก กอง
อสุภะอสุภังอยู่แล้วเต็มตัวจึงเป็นเช่นนั้น เมื่อพิจารณาเข้าไปตรงไหนก็เป็นแบบ
เดียวกันหมด นี่คือความจริง เอ้า ถลกหนึ่งออกดูซิ เมื่อถลกหนึ่งออกไปหมดแล้วร่าง
ทั้งร่างของเรานี้ก็ดี ของเขาก็ดี ของใครก็ดี ดูได้ไหม ถ้าเป็นของสวยของงามจริง ๆ แล้ว
แกะออกจุดไหน ถลกออกตรงไหน จะต้องเป็นของสวยของงามและยิ่งเด่นขึ้นซิ ถ้าหาก
ว่าเป็นตามความจริงของกิเลส แต่นั่นมันไม่เป็นตามความเสกสรรของกิเลสเพราะมัน
ปลอม

ความจริงของธรรมดูไป ตรงไหน เห็นแต่เต็มไปด้วยความสกปรกโสภมทั้งนั้น ถลก
ออกหมดแล้วดูกันได้ไหม แดงโรไปหมดทั้งตัวดูกันได้ไหม น่ารักที่ตรงไหน น่าชอบที่
ตรงไหน นำกำหนดยินดีที่ตรงไหน ยิ่งพุงพองหนองไหลออกมาด้วยแล้วดูได้หรือ
กำหนดให้มันแตกกระจายออกจากกัน มันเปื่อยมันเน่า มันสลายตัวลงไปโดย
ลำดับทั้งร่างอันนี้ เหลือแต่โครงกระดูก สิ่งเหล่านั้นก็กระจายตัวลงไป ๆ จนกลายเป็น
ดินเป็นน้ำไป โครงกระดูกนี้เป็นธาตุดินก็ซึมซาบกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับ
ดิน ดินนี้หรือเป็นเรา ดินนี้หรือเป็นเขา ดินนี้หรือเป็นสัตว์เป็นบุคคล น้ำนี้หรือเป็นสัตว์
เป็นบุคคล เป็นเราเป็นเขา ลม ไฟ นี้หรือเป็นสัตว์เป็นบุคคล ดูแล้วดูเล่าย้าลงไปให้เห็น
เด่นชัด สักแต่ว่ามันเป็นอย่างนั้นจริง ๆ นี่คือปัญญา พิจารณาหลายตลบทบพัน
จนกระทั่งมีความชำนาญและเข้าใจเต็มที่เต็มฐานของใจ แล้วปล่อยวางไว้ตามเป็น
จริงของสภาพแต่ละอย่าง ๆ นั้น จิตผ่านเข้าไปสู่ความละเอียดซึ่งมียิ่งกว่านี้

ในขณะที่เดียวกัน เวทนาก็แยกกันไม่ออกในขั้นเริ่มแรก เพราะมันติดแนบอยู่กับร่างกาย
การพิจารณาจะจับจุดไหนของเวทนาที่เห็นว่าเด่นกว่าที่อื่น ๆ ก็ได้ พิจารณาได้ด้วยกัน
เพราะเป็นสังขธรรมด้วยกัน จนเข้าใจได้ชัด เวทนาก็เป็นอาการอันหนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว
ดับไป ๆ โดยอาศัยร่างกายนี้เป็นพื้นฐานแห่งการเกิดของเวทนา สุขทุกข์เฉย ๆ เป็น
ความจริงแต่ละอย่าง ๆ ของมัน กายก็เป็นจริงอันหนึ่งของกาย ไม่ใช่อันหนึ่งอันเดียวกัน
แม้ทุกขเวทนาเกิดขึ้น ตัวทุกขเวทนาเองก็ไม่ทราบความหมายของตนว่าได้เป็นทุกข์และ

ได้ให้ทุกข์แก่ ร่างกายส่วนหนึ่งส่วนใด ร่างกายเองก็ไม่ทราบตัวเองว่า得有ทุกข์เหยียบ
ย่ำทำลายตน เป็นกายอยู่เช่นนั้น

ที่สำคัญก็คือตัว สัญญา ออกมาจากสมุทัย มันสำคัญมันหมายความว่ากายเป็นเราเป็นของเรา
ทุกข์เวทนาที่ปรากฏขึ้นนั้นก็เหมาเอาว่า เป็นเราเป็นของเราเสียทั้งหมดจนยุ่งกันใหญ่
กลายเป็นทุกข์เวทนาภายในจิตใจขึ้นมาเพราะสัญญาความสำคัญเป็นเหตุ ฉะนั้นจึง
พิจารณาให้เห็นตามความจริงของแต่ละอย่าง จะเพิกถอนไปได้โดยลำดับ เมื่อถึงกาลที่
จะพิจารณาทางด้านปัญญาให้พิจารณาอย่างนี้ อย่างเอาจริงเอาจัง ให้ถึงเหตุถึงผล ถึง
ความจริงของกายของเวทนาและของจิต จนปรากฏเป็นความจริงแต่ละอย่างขึ้นมาไม่
คละเคล้ากัน จิตจะทรงตัวอยู่ด้วยความสง่าผ่าเผยไม่อาภัพอัปปัญญา

การบังคับจิตและการ พิจารณาด้วยสติเวลานั้น อย่าสำคัญอย่ามั่นหมายกับงานใดสิ่งใด
ในโลกนี้ ประหนึ่งว่าสิ่งใดไม่มี มีแต่เรากับงานที่กำลังทำกันอยู่นี้เท่านั้น อย่าเสียดาย
อารมณ์ที่จิตจะแฉลบออกไป เกล็ดลอกออกไปคิดนั้นเกล็ดลอกออกไปคิดนี้ เรื่องของกิเลส
มันแหลมคมมากนะเคยพูดแล้วพูดเล่า ขณะที่พิจารณามันก็ลาก มันพยายามลากจิต
ออกนอกกลุ่มอกทางอยู่ตลอดเวลา พอได้โอกาสมันจะลากออกไปให้พราวจากงานไป
เป็นงานของมันจนได้ นี่ในตอนที่เรากำลังข่มขู่ เรากำลังฝึก เรากำลังทรมาน มีการต่อสู้
กับความเกล็ดลอกของกิเลสอยู่เป็นอันมาก เพราะยังไม่ถึงขั้นสติปัญญาราบรื่น

ต่อเมื่อเป็นสติ ปัญญาอัตโนมัติแล้วนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง เพราะกิเลสอ่อนกำลังลงไป
สติปัญญามีความสามารถ มีความแก่กล้าเห็นความจริงไปโดยลำดับลำดับแล้ว กำลัง
ของสติปัญญาจะหมุนตัวของตัวไปเอง กิเลสก็มีกำลังน้อย ไม่ค่อยมีอะไรมาต้านทานกีด
ขวาง สติปัญญาจะทำหน้าที่ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยโดยอัตโนมัติ ไม่ต้องถูกบังคับบัญชา
เหมือนอย่างแต่ก่อนที่กิเลสมีกำลังมาก นี่ท่านเรียกว่า สติปัญญาอัตโนมัติ ในครั้ง
พุทธกาลท่านว่า มหาสติมหาปัญญา คือหมุนตัวของตัวไปเอง อะไรสัมผัสสัมพันธ์หมุนไปตาม
เพื่อได้เหตุได้ผล เพื่อละเพื่อถอน แม้แต่ไม่มีอะไรมาสัมผัสยังต้องหมุนตัวอยู่
ตลอดเวลา เพื่อคุ้มเขี่ยค้นหาสิ่งที่เป็นเสี้ยนเป็นหนามคือกิเลสชนิดละเอียด เมื่อเจอเข้า
ก็เอาจนแหลกแตกกระจายไป ไม่มีคำว่าอ้อมแรงหรือกำลังไม่พอ ใจเป็นตัววิญญะ จง
พิจารณาเข้าไปจะรู้เองโดยไม่ต้องสงสัย ไม่ถามพระพุทธรเจ้า แม้ประทับอยู่ข้างหน้าก็ไม่
ไม่ทูลถามเมื่อเข้าถึงความจริงแล้ว คือความจริงนั้นแลเป็นองค์ศาสดาแท้ เหมือนกับ
องค์ศาสดาประทับอยู่ที่นั่น

นี่พูดถึงเรื่องชั้น ปัญญาอัตโนมัติ สติอัตโนมัติ ไม่ต้องบังคับบัญชา นอกจากได้รู้ไว้เท่านั้น เพราะความเพลินกับความพากเพียร ความเพลินในการฆ่ากิเลส ความเพลินในธรรมทั้งหลายอันเป็นทางหลุดพ้นมีกำลังกล้า ความเห็นโทษของกิเลสก็เห็นอย่างถึงใจ ความเห็นคุณค่าของธรรมที่ปรากฏไปโดยลำดับก็เห็นอย่างถึงใจ ทั้งสองอย่างคือทั้งเห็นโทษของกิเลสอย่างถึงใจ ทั้งเห็นคุณค่าของธรรมอย่างถึงใจ ย่อมเป็นกำลังของใจได้ทั้งสองภาค หนุ่ใจให้มีกำลังมากขึ้น ผู้ประกอบความเพียรจึงสามารถสละตายได้ เมื่อถึงขั้นสละแล้วเป็นไม่เสียดายชีวิต ขอแต่ความหลุดพ้นอย่างเดียวเท่านั้น จะถอยกลับออกมาให้เกิดแก่เจ็บตายเพราะกำลังของกิเลสอีกต่อไปไม่ได้

เนื่องจากกิเลสตัว ไหน ๆ ที่เกี่ยวโยงกันออกไปเป็นระโยกระยางถึงขอบเขตจักรวาล ได้ถูกตัดเข้ามา ๆ เห็นประจักษ์ใจแล้ว ทางรูป ทางเสียง ทางกลิ่น ทางรส อันเป็นส่วนหยาบของกิเลสก็ได้ตัดเข้ามาแล้ว ก็ยังเหลือแต่ร่างกายของเราและเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เท่านั้น ตัดเข้ามา ๆ ด้วยความรู้แจ้งเห็นจริงตามหลักความจริง กิเลสที่เคยแผ่อำนาจกระจายไปทั่วไตรโลกธาตุหมดความสามารถ เพราะถูกสกัดกั้นตัดตอนเข้ามาสู่จุดเดิมของตนคือจิตตวิชา อยู่ที่ไหนก็อยู่ไม่ได้ ถูกปัญญาตัดตอนเข้าไปพาดฟันหั่นแหลกเข้าไป จะมาหลบมาซ่อนมายึดมาถือในส่วนร่างกาย ปัญญาก็แยกส่วนร่างกายออกทุกสัต์ทุกส่วนให้เห็นชัดเจนว่าไม่มีอะไรที่จะยึดจะ ถือ มีแต่สิ่งนี้เป็นนี้ สิ่งนี้เป็นนั้น เท่านั้นซึ่งเป็นความจริงของมัน กิเลสตัวหลอกหลวงมันจะอยู่ได้ยังไง

เวทณาก็เหมือนกัน มันเป็นความจริงของมันแต่ละอย่าง ๆ สังขารปรุงขึ้นแล้วก็ดับ ๆ ว่าจะเป็นส่วนหยาบ ส่วนกลาง ส่วนละเอียด ดีชั่วของสังขาร ดับทั้งนั้น วิญญาณพอรับทราบแล้วก็ดับไปพร้อมกับสิ่งที่สัมผัสผ่านไป จะเอาจริงเอาจังกับมันที่ไหน มีแต่อาการอันหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของสมมุติทั้งหมด มันจะมาเกาะอยู่ที่ไหนกิเลส เกาะที่ไหนก็ตีจนแหลก เข้าถึงขั้นความจริงกิเลสตัวปลอมอยู่ไม่ได้ เมื่อความจริงเข้าถึงไหนตัวจอมปลอมแตกกระจายไป วิ่งเข้าสู่จิต ตีเข้าสู่จิต ปัญญาพาดเข้าไปตรงนั้น

เอ้า จิตจะแหลกแตกกระจายไปฉิบหายไปตามกิเลสทั้งหมดก็ให้รู้ สติปัญญาเป็นไม่ถ้อยพิจารณาไม่หยุดไม่ถ้อย เชื้อมันอยู่ที่ไหน สติปัญญาเป็นเหมือนกับไฟเผาเข้าไป ๆ ด้วยตปธรรม จนกระทั่งถึงจุดของมันอย่างแท้จริงแล้ว พิจารณาแตกกระจายออกไปจากจิตนั้น วัฏจักรอยู่ที่ไหนที่นี่ ทำไมจะไม่รู้ว่าเคยเกิดแก่เจ็บตายมาก็ภพก็ชาติ เพราะอะไรเป็นต้นเหตุ อะไรเป็นตัวสำคัญ รู้มาโดยลำดับ ตามมาตั้งแต่โน้น เหมือนกับเผาวัลย์มันแผ่กระจายไปไหน ตามมันเข้ามา ๆ จนถึงรากเหง้าของมันแล้วถอนพรวด

ขึ้นมาเลย นี่ก็เหมือนกัน กิเลสมันแผ่กระจายออกไปตามรูป ตามเสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ทั่วขอบเขตจักรวาล ก็ตีต้อนเข้ามาๆ ด้วยปัญญา จนเข้าสู่ขั้นทั้งห้า ตีต้อนเข้าไปจนเข้าสู่จิตที่เรียกว่า จิตตวิชชา นี่แหละที่เรียกว่า วัฏจิต ตรงนี้วัฏจิตวัฏจักรตัวนี้เป็นต้นเหตุ ฟันเข้าไปจนกระทั่งแตกกระจาย

เมื่อกิเลสตัวพาให้จิตเป็นวัฏจิตได้แตกกระจายไปแล้ว เป็นยังไงที่นี้ รู้ได้ชัดไม่ต้องไปถามใคร พระพุทธเจ้ามอบ สนฺทิกฺขุญฺโถ ไว้ให้ทุกรายที่เป็นผู้ปฏิบัติ สนฺทิกฺขุญฺโถ ต้องรู้เองเห็นเอง ปจฺจตฺต เวทิตพฺโพ วิญญูหิ รู้จำเพาะเจ้าของนี้แหละ เจ้าของผู้ปฏิบัติผู้พิจารณานี้แหละ ผู้ฟาดผู้ฟันกับกิเลส กิเลสแตกกระจายไปมากน้อยรู้ กิเลสแตกไปหมดไม่มีอะไรเหลือทำไมจะไม่รู้ จิตบริสุทธิ์ล้วนๆ แล้วจะไม่ได้ยังไง ภพชาติที่เคยเกิดมาก็ภพที่ชาติไม่ต้องนับ รู้ว่าตัวนี้เป็นต้นเหตุพาเป็นมาแล้วอย่างนั้นๆ หากว่าแก้กันไม่ได้ ถอนกันไม่ได้ ทำลายกันไม่ได้ในจุดวัฏจิตนี้ ก็ตัวนี้แหละพาไปเกิดไปตายอีกต่อไป

เมื่อทำลายตัววัฏจิต นี้ออกหมดแล้ว อนาคตจะเอามาจากไหนถ้าไม่เอาไปจากปัจจุบัน ปัจจุบันก็ได้ถูกทำลายลงแล้วและรู้เท่าแล้วทุกสิ่ง นั่นแหละท่านว่า จิตเวียงว่าง จิตเป็นอิสระ จิตไม่มีอะไรปกคลุมหุ้มห่อ จิตไม่มีอะไรเป็นเจ้าอำนาจมาบังคับบัญชาเหมือนแต่ก่อน เป็นอย่างไรกับจิตที่เคยถูกจำจองเหมือนนักโทษนั้นต่างกันอย่างไรในผู้ ปฏิบัติคนเดียววนั้น ในจิตดวงเดียวนั้น ความรู้สึกตั้งแต่ดั้งเดิมมาโดยลำดับจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ต่างกันอย่างไร ก็รู้ นั่น

นี่แลธรรมประเสริฐ คือจิตประเสริฐนี้แล จิตกับธรรมได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว เอโก ธมฺโม ธรรมแห่งเดียว อยู่ในจิตที่บริสุทธิ์ดวงเดียวนี้เท่านั้น

คำว่าธรรมมีอยู่ตลอด เวลาอากาสิโกนั้นจะทราบได้ที่จิตเท่านั้น ไม่มีอะไรจะทราบได้นอกจากจิตดวงเดียว สัมผัสสัมพันธ์ธรรมมีจิตดวงเดียวนี่ เป็นภษณะของธรรมก็คือจิตดวงเดียวนี่ ตาเป็นวิสัยของรูป หูเป็นวิสัยของเสียง สัมผัสสัมพันธ์กันไปตามหน้าที่ของตนๆ จมูก ลิ้น กาย สัมผัสสัมพันธ์ไปกับสิ่งที่อยู่ในวิสัยของตน แต่จิตนี้สามารถสัมผัสสัมพันธ์ไปได้ทุกแห่งทุกมุม คำว่าธรรมทั้งหลายมีอยู่ก็สัมผัสที่จิตของผู้ปฏิบัติธรรม ตั้งแต่สมาธิธรรม สมถธรรม ปัญญาธรรมเป็นลำดับ ฆ่ากิเลสไปโดยลำดับ รู้จิตเบาบางไปโดยลำดับ จนกระทั่งถึงวิมุตติธรรมปรากฏขึ้นที่จิตดวงเดียวนี่ ไม่มีที่อื่นที่ใดเป็นที่ปรากฏ

เพราะธรรมไม่ใช่ดิน ไม่ใช่ไม้ ไม่ใช่ลม ไม่ใช่ไฟ ไม่ใช่ดินฟ้าอากาศ ไม่ใช่สิ่งใดทั้งนั้น แต่ธรรมเป็นธรรมที่จะสัมผัสรับรู้ได้ด้วยจิตเท่านั้น และธรรมสถิตอยู่ที่จิต จิตเป็นภาชนะอันเหมาะสมกับธรรมอย่างยิ่ง เมื่อธรรมกับจิตได้เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้วสงสัยอะไร หมดทางสงสัย สามแดนโลกธาตุก็เป็นสมมุติทั้งหมด อันนี้ไม่ใช่สามแดนโลกธาตุ เป็นธรรมชาติอันหนึ่งต่างหาก ถ้าว่าเอาก็เอกไม่มีอะไรมาเป็นคู่แข่ง

พระพุทธเจ้าท่าน บรรลุธรรม ตรัสรู้ธรรมอันเอก ท่านตรัสรู้อย่างนั้น แล้วก็สอนโลก สอนแบบเดียวกันนี้ เหมือนกับท่านได้ทรงบำเพ็ญมา จนกระทั่งผู้ปฏิบัติตามได้รู้แจ้งแทงทะลุในธรรมทั้งหลายตามเสด็จท่านทัน ดังสาวกทั้งหลายตามเสด็จพระพุทธเจ้าท่าน เป็นอรหัตตอรหันต์ด้วยกันทั้งนั้น พ้นไปแล้วจากทรงชังจากที่ทรมาน คืออวิชชาได้พ้นไปแล้ว

นั่นแหละที่นี้พูดได้ เต็มปาก ถ้าจะว่าวิเศษก็พูดได้เต็มปาก อัจฉริยะก็พูดได้เต็มปาก แต่ท่านไม่ตื่นท่านไม่หลง ไม่ยึดไม่ถือ เพราะธรรมไม่ได้เหมือนกิเลส ถ้ากิเลสอะไรยึดทั้งนั้น คำว่ายึดคำว่าถือ ไม่มีอะไรเกินกิเลส กิเลสเป็นตัวยึดตัวถือ ธรรมไม่ได้ยึดได้ถือไม่ได้หลง จึงไม่มีอะไรเป็นภาระ อยู่ตามความเป็นจริง

เมื่อธาตุชั้นธัมม อยู่ก็รับผิดชอบกันไป หิวกระหายก็บำบัดรักษากันไป เจ็บไข้ได้ป่วยรักษากันไป แต่ไม่ยึดแต่ไม่ถือ แต่ไม่กังวลไม่วุ่นวาย ไม่มีอะไรสามารถทำจิตใจให้กระเพื่อมได้ ความกระเพื่อมทั้งหมดเป็นอาการของสมมุติ อย่างชั้นนี้หันธ์เป็นวิมุตติได้ ยังไง เป็นอาการของชั้นทั้งหมดที่แสดงอาการกระเพื่อม ๆ ธรรมชาติที่รู้แท้ ๆ ธรรมชาติที่เป็นธรรมทั้งแท้ ดวงจิตที่บริสุทธิ์แท้ ๆ ไม่กระเพื่อม แม้จะอยู่ด้วยกันก็ไม่ใช่อันเดียวกัน ถ้าอยากจะทำอะไร ปฏิบัติลงไปให้รู้ให้เห็น จะไม่มีข้อแย้งตัวเองเลย และไม่แย้งบรรดาพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายด้วย เพราะเป็นธรรมชาติอันเดียวกัน นี่แหละที่พระพุทธเจ้าว่า ใครเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต คือเห็นธรรมชาติอันนี้และหายสงสัยทันที

เอาละการแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕

หลักแห่งการอยู่ร่วมกัน-ชัยชนะบนเวทีธรรม

ความรู้สึกของพระท่านเปรียบไว้เหมือนแม่เนื้อระวังนายพราน หรือสัตว์ร้ายมี เลือเป็นต้น จะหาอยู่หากินหลับนอน เทียวไปไหนมาไหน ไม่ว่าจะกลางวันกลางคืนใน อิริยาบถต่างๆ ของแม่เนื้อ เต็มไปด้วยความระมัดระวังรักษาตัวอยู่เสมอ แม่เช่นนั้นยัง โดนสัตว์ร้ายกัดหรือนายพรานยิงเอาได้ นักปฏิบัติเราเมื่อเทียบกับแม่เนื้อแล้ว ความรู้สึกของผู้ที่เห็นภัย จะมีส่วนคล้ายคลึงกับแม่เนื้อบ้างหรือเปล่าก็ไม่รู้ การ ปฏิบัติเพื่อจะถอดถอนตนหรือรื้อถอนตนออกจากมหาอำนาจคือกิเลสทั้งหมด ซึ่ง ครอบงำอยู่ในหัวใจหรือบังคับจิตใจอยู่ตลอดเวลา จำต้องใช้ความพยายาม ความ ระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา จึงจัดว่าเป็นภาระอันหนัก หนักด้วยการระมัดระวัง หนักด้วย การพิจารณาหาช่องทางที่จะแก้ไขถอดถอนสิ่งที่ฝังจมอยู่ภายในใจ

ท่านผู้เห็นโทษท่านเห็นจริง ๆ ดังพระพุทธเจ้าและสาวกท่าน และสอนให้เห็น โทษจริง ๆ ด้วย ให้เห็นคุณแห่งความ پاکเพียรและความหลุดพ้นจากกิเลสประเภท ต่าง ๆ จนกระทั่งหลุดพ้นไปโดยสิ้นเชิงด้วย ด้วยเหตุนี้การปฏิบัติของพวกเรากับการ ดำเนินของท่าน และโอวาทคำสั่งสอนของท่านที่แสดงไว้แล้วทุกแห่งทุกมุม มีความ กลมกลืนกันตรงไหน หรือหันหลังให้พระโอวาทของพระพุทธเจ้า และหันหลังให้การ ดำเนินของท่านที่เป็นคติตัวอย่างอันดีเลิศ และให้ผลเป็นที่พอพระทัยและพอใจ มาแล้ว เป็นสิ่งที่เราทั้งหลายจะคิดคำนึงเสมอ

ความระวังตัวคือความมีสติ คอยดูความเคลื่อนไหวของใจ ซึ่งปกติแล้วจะ เคลื่อนไหวออกไปตามอำนาจของกิเลสอยู่เสมอ จะหาความเคลื่อนไหวออกสู่ธรรมสู่ ธรรม เพื่ออรรถเพื่อธรรมนั้นมีน้อยมาก เมื่อกำลังธรรมยังไม่พอหรือกำลังของ สติปัญญายังไม่พอ จึงต้องได้ถูกใจ จึงต้องได้บังคับบัญชากันอยู่ทุกความเคลื่อนไหวของ จิตและอิริยาบถต่าง ๆ แม้ที่สุดไปบิณฑบาตก็จำต้องทำความระมัดระวังอยู่ทุกขณะที่ เคลื่อนไหวไปมา ท่านกล่าวไว้ว่าบิณฑบาตเป็นวัตร หมายความว่าอย่างไร ก็คือมีข้อวัตร ปฏิบัติ มีการระมัดระวังตัวอยู่เสมอ อยู่ปกติก็มีการระวัง มีสติประจำตัว ก้าวออกจาก วัดไปไม่สนใจกับเรื่องอะไรนอกจากเรื่องของอรรถของธรรม เฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของใจ ที่แสดงออกอยู่เสมอ เดินบิณฑบาตก็เท่ากับเดินจงกรมไปมาโดยลำดับ เขาใส่บาตรรับ บาตรก็มีสติอยู่กับความเพียรของตนตั้งแต่เริ่มแรกไปจนกระทั่งกลับมา ประคองความ

เพียรไปโดยสม่ำเสมอไม่ให้อาหารวรรคขาดตอน นี่คือนิยามของพระที่เรียกว่าบิณฑบาต เป็นวัตร หรือบิณฑบาตเป็นกิจวัตรเป็นอย่างนี้

การบิณฑบาต ก็เป็นอริยประเพณีของพระพุทธเจ้าและพระสาวกท่านดำเนินมา ใครจะออกมาจากสกุลใดก็ตาม ปิณฺฑิตยาโลปโกชนํ นิสุสาย ปพฺพชฺชา. ตตฺถ เต ยาว ชิวํ อสุสฺสาทิ กรณฺเฑโ. ต้องเป็นกิจประจำองค์ประจำตัวของพระ คือบิณฑบาตมาครอง ชีวิตพอได้ประกอบความพากเพียร และให้ทำความพยายามอย่างนั้นตลอดชีวิตของพระ เวลาไปก็ไม่ได้สนใจกับอาหารการบริโภคนั้นจะได้ประณีตบรรจงหรือไม่อย่างไร ก็ไปตามกิจวัตร นี้เรียกว่าไปด้วยความเป็นธรรม ถ้าไปด้วยความคิดความรู้สึกโลเลในอาหารประเภทต่างๆ ชนิดต่างๆ นั้นเป็นเรื่องของโลกของกิเลสซึ่งมีความหิวโหยหาความอิ่มพอกไม่ได้ ไปด้วยความกวัดแกว่งของจิต ไปด้วยความหิวโหยของจิต ไม่ใช่กิจวัตรของพระผู้จะฆ่ากิเลส มันเป็นเรื่องของกิเลสไปเสีย จึงไม่ควรให้เป็นเช่นนั้น ตลอดไปในชีวิตของพระ จะกลายเป็นชีวิตสกปรกไม่สุจริตสะอาดตามจารีตประเพณีของการบิณฑบาตเป็นวัตร

การเดินทางไปบิณฑบาตจะมีที่รูปที่องค์ก็ตาม ต่างองค์ต่างรักษากิจวัตรของตนไป โดยลำดับ ไม่พูดไม่คุยเรื่องอะไรกับผู้ใดทั้งสิ้น ต่างรักษากิจจำเป็นของตัวโดยเฉพาะๆ ทั้งไปทั้งกลับ นี่คือหลักประเพณีของท่านบิณฑบาตท่านเป็นอย่างนั้น เรียกว่าบิณฑบาตเป็นวัตร

ในขณะที่ขบฉันหรือได้อาหารมาก็พึงพิจารณา ว่าอาหารสักแต่ว่าเครื่องเยี้ยวธาตุนั้นให้เป็นที่ไปเท่านั้น ไม่ได้คิดว่าประณีตเลวทรามประการใด เพราะนั่นเป็นเรื่องของกิเลสตำหนิธรรมและทำลายธรรมในใจ อาหารประเภทใดที่ไม่ขัดต่อหลักธรรมหลักวินัย และธาตุนั้นโรคภัยไม่แสดงกันแล้วก็รับได้ทั้งนั้น พระเป็นผู้เลี้ยงง่าย สุขโร ๆ ผู้เลี้ยงง่าย ๆ อยู่ง่าย กินง่ายไม่กังวล ลูกศิษย์ตถาคตเป็นเช่นนั้น

เวลาจะฉันก็พิจารณา อาหารที่อยู่คนละแห่งละหนอยู่ตามถ้วยตามชาม อยู่ตามถาดตามจานเป็นอีกอย่างหนึ่ง เวลาตักเข้ามารวมกันในบาตรแล้วเป็นอีกอย่างหนึ่ง ในความรู้สึกต้องเปลี่ยนแปลงไป เพื่อจะตัดความโลภโลเลในอาหารอันเป็นเรื่องของกิเลส ตัณหา จึงต้องให้พิจารณาความปฏิกุศล อยู่ข้างนอกสี่เป็นอีกอย่างหนึ่ง กลิ่นเป็นอีกอย่างหนึ่ง รสเป็นอีกอย่างหนึ่ง ตกเข้าไปในบาตรเป็นอีกอย่างหนึ่ง พอเข้าไปคลุกเคล้ากันกับอวัยวะซึ่งเป็นรังแห่งความปฏิกุศลทั้งหลาย เริ่มแรกตั้งแต่ไปคลุกเคล้ากับน้ำลายซึ่งอยู่ในปากของเราแล้ว เหละ เพียงเท่านั้นก็เริ่มเป็นของปฏิกุศลไปแล้ว นี่เป็นอีกอย่างหนึ่ง แล้วกลืนลงไปสู่ภายในอันเป็นกองแห่งปฏิกุศลเต็มไปหมดในภายในนั้นด้วยแล้ว ไม่ว่า

กลืนไม่ว่ารสชาติลักษณะอะไรต่าง ๆ กลายเป็นของปฏิภูลไปตามกันหมด นี่ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง

ท่านให้พิจารณาโดยแยกคาก่อน ไม่บริโภคด้วยตัณหาความโลภในอาหาร เพื่อไม่ให้มีความโลภ ตัดความโลภความโลเลในอาหาร ขบฉันพอได้ยังชีวิตอรรถภาพให้เป็นไปเท่านั้น เพราะอรรถภาพนี้ไม่ต้องการของสดสวยงดงาม มันเป็นของปฏิภูลอยู่แล้ว เมื่อเข้าไปนั้นแล้วจึงต้องกลายเป็นของปฏิภูลไปตาม ๆ กัน จะเอาเพชรนิลจินดาให้ธาตุชั้นนี้รับมันไม่ยอมรับ มันรับแต่ของปฏิภูลด้วยกัน อยู่ด้วยกันได้ ใจก็พิจารณาสั่งเหล่านี้เพื่อถอนความยึดมั่นถือมั่นในอาหารและรสอาหารชนิดต่าง ๆ ตลอดอรรถภาพร่างกาย ที่สำคัญว่าเป็นเราเป็นของเราก่อนได้ด้วยการพิจารณา เพราะความสำคัญ เช่นนั้นเป็นการเห็นผิดไปตามกิเลสไม่ใช่ถูกต้องตามหลักธรรม

เมื่อพิจารณาแล้วก็ลงมือฉัน ฉันไปจะพิจารณาอาหารไปเรื่อย ๆ ก็ได้ หรือจะทำงานอันใดที่เป็นอรรถเป็นธรรมซึ่งเคยปฏิบัติมาอยู่แล้วก็ได้ เช่น ภาวนา มีความรู้สึกจดจ่ออยู่ในบาตร ตาสารวมอยู่ในบาตร ไม่ให้เผลอให้มองที่โน่นที่นี้ เวลาขบฉันก็ไม่ให้เผลอมองในลักษณะสติลอย จิตใจเลื่อนลอย ไม่ได้ตั้งหน้าตั้งตาฉันด้วยความมีสติ ซึ่งเป็นเรื่องของธรรม ท่านจึงสอนให้ฉันด้วยความสำรวม ปตฺตสญฺญี ให้มีความสำรวมอยู่ในบาตร ในเสขียวัตถุท่านก็บอกแล้ว ปตฺตสญฺญี ปิณฺฑปาทํ เณฺะ ให้ทำความสำคัญอยู่ในบาตร อย่าไปสำคัญอย่างอื่น ผีกหัดจนชำนาญ

นี่ก็รู้สึกว่าเป็นนิสสัย ในขณะที่ฉันไม่ค่อยได้เผลอมองโน้นมองนี้โดยความไม่มีสติ ตั้งแต่ได้เริ่มฝึกหัดปฏิบัติ ตาก็ดี จิตใจก็ดี ให้อยู่ในนั้น มันเลยกลายเป็นนิสสัย ถ้าจะมองไปข้างนอกมองไม่ที่ไหนก็เป็นเรื่องความจงใจที่มองด้วยความมีเหตุมีผล ไม่ใช่มองด้วยความเผลอเผลอไปต่าง ๆ นานา หรือเหม่อลอยไปอย่างนั้น ไม่เป็น นี้เวลาฉันก็ให้มีสติ ไม่ว่าจะทำกิจใดงานใดนอกจากการขบฉันไปแล้ว ให้มีสติกับทุกสิ่งทุกอย่าง

งานของพระจึงเป็นงานที่ละเอียดมากผิดกับงานทางโลกอยู่ไม่น้อย ผู้ได้ก้าวเข้าสู่ธรรมะและได้บวชได้ปฏิบัติตามหลักศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าแล้ว จะเห็นได้ว่างานที่เคยผ่านมาก็ดี ความคิดความอ่านทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยผ่านมาแล้วก็ดี ผิดกันกับงานของพระ ซึ่งทำด้วยความมีสติความละเอียดลอออยู่มาก นอกจากจะปล่อยให้กิเลสเข้ามาเหยียบย่ำทำลายความเคลื่อนไหวไปมาการกระทำของเราเสีย มันก็ไม่ผิดอะไรกับงานของโลกเขา และเลวยิ่งกว่างานของโลกเขาอีก เพราะตัวประธานคือเรานี้เป็นพระไปทำแบบโลกเขามันก็เลยโลกเขาไป เลวยิ่งกว่าโลกเขา

การอยู่ด้วยกันมีจำนวนมาก อย่าสนใจกับผู้หนึ่งผู้ใดในแง่ความไม่เป็นธรรม ความรู้สึกนึกคิดของแต่ละคน จริตนิสัยของแต่ละรูปละนามนั้นไม่เหมือนกัน ต้อง

พร้อมอยู่เสมอภายในใจและทำให้เป็นพื้นฐานของใจว่าให้อภัยกัน นี่คือความเป็นธรรมระหว่างที่อยู่ด้วยกัน อย่าได้ไปยกโทษยกกรรมว่าองค์นั้นเป็นอย่างนั้นองค์นี้เป็นอย่างนี้ ความคิดเช่นนั้นมันกวนตัวเองด้วย นอกจากนั้นก็ระบายออกไปสู่เพื่อนฝูงหรือผู้ที่ตนเห็นว่าไม่ดี แล้วทางโน้นก็เป็นความรู้สึกประเภทเดียวกันขึ้นมา ก็เลสต่อกิเลสมันเผา กันได้ง่ายๆ เมื่อมองกันด้วยแง่แห่งความเป็นธรรม คือมองในความให้อภัย มองด้วยความเมตตาสงสารหรือมองด้วยหลักความจริง ที่จะพิจารณาให้เป็นสติปัญญาของตน นั้นเป็นธรรม ถ้ามองไปในทางอื่นนอกจากนี้ไปแล้วก็เป็นการขาดทุน

แม้คนนั้นผิด องค์นั้นผิด เราผู้ที่เกิดเพ่งเล็งไปว่าองค์นั้นผิด ด้วยความไม่สบายใจไม่สะดวกใจ ด้วยความรู้สึกไม่พอใจอย่างนี้ ก็กลายเป็นความผิดขึ้นมาในใจของเราเอง เพราะความไม่พอใจนั้นคือเรื่องของกิเลส สติปัญญาต้องตามต้อนทันที หากมีโอกาสเมื่อไรซึ่งจะแนะนำตักเตือนซึ่งกันและกันในเรื่องที่ตนเห็นว่าผิดนั้น เราก็ตักเตือนกันได้ด้วยความเมตตาสงสาร ด้วยความจงรักภักดีต่อกันจริงๆ ผู้ที่ซึ่งมาปฏิบัติเพื่ออรรถเพื่อธรรมด้วยกัน ก็ยอมรับกันด้วยเหตุด้วยผลจริง ๆ ย่อมเป็นมงคลทั้งสองฝ่ายอยู่ด้วยกันเท่าไรก็อยู่ได้ เตือนกันมากน้อยหรือหนักเบาเพียงไรก็เตือนได้ เพราะต่างองค์ต่างพร้อมแล้วเพื่อธรรม ไม่ได้พร้อมเพื่อกิเลส

องค์นั้นก็หัวใจ องค์นี้ก็หัวใจ เราเป็นหัวหน้าก็เห็นใจทุกรูปทุกนามว่ามีคุณค่าด้วยกัน จึงต้องรับไว้ มากบ้างน้อยบ้างก็ทนเอา ที่นี้เมื่อเราอยู่ร่วมกันแล้วก็ต้องมาก เพราะนั้นองค์หนึ่ง นี้องค์หนึ่ง บวกกันเข้าก็เป็นสองแล้ว แล้วนั้นองค์หนึ่ง นี้องค์หนึ่ง เข้าก็เป็นสี่เป็นหกเป็นสิบ เป็นจำนวนดังที่อยู่ด้วยกันนี้ ต่างองค์ก็ต่างมุ่งมา จึงให้เห็นคุณค่าแห่งการมุ่งมาของตนแต่ละรายๆ แล้วปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความสนใจด้วยความอุตสาหะพยายาม ใช้ความอดความทนนั้นแหละ

จอมศาสดา คือจอมอดทน เพียรก็จอมศาสดา ไม่ว่าในแง่ใดพระพุทธเจ้าเป็นพระองค์แรกๆ เป็นผู้ออกหน้าออกตา โลกไม่มีใครเสมอ ธรรมประเภทนี้แลทำให้พระพุทธเจ้าได้เป็นศาสดาขึ้นมา ความอดทนก็ทนจริงๆ ความเพียรก็เพียรจริงๆ ความอุตสาหะพยายามทุกแง่ทุกทางที่จะเป็นไปเพื่ออรรถเพื่อธรรม ที่จะยังพระองค์ให้มีความเจริญรุ่งเรืองจนถึงขั้นสำเร็จเต็มภูมิ พระองค์ทรงทุ่มเทลงทุกสิ่งทุกอย่าง อดก็อดทนก็ทนอย่างถึงใจๆ นี่แหละศาสดาของพวกเราเป็นมาอย่างนี้

พวกเราอยู่ด้วยกันนี้เพียงไม่กี่องค์ ครั้นพุทธกาลอยู่ด้วยกันเป็นจำนวนร้อยๆ สี่ห้าร้อยท่านทำไม่อยู่ด้วยกันได้ อยู่ด้วยกันด้วยความเป็นธรรม อยู่มาไม่น้อยเพียงไรก็เป็นธรรมทั้งนั้น ดีทั้งนั้น เพราะนั้นก็ดีนี้ก็ดี ต่างอันต่างดี ต่างองค์ต่างดีบวกกันเข้าเคล้ากันเข้ามีแต่ของดี จะเสียไปที่ตรงไหน นอกจากมีสิ่งไม่ดีเข้าไปทำลายเสียเพียงราย

หนึ่งเท่านั้นก็กระเทือนกันทั้งวัด อย่าว่าถึงสี่ห้าร้อยองค์เลย เพียงสององค์เท่านั้นก็ทะเลาะกันได้ถ้าใจไม่เป็นธรรม นี่หลักแห่งการอยู่ร่วมกันก็เป็นความจำเป็นอันหนึ่งเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน ไม่ถือสีถือสา กัน เมตตาสงสารซึ่งกันและกัน มีปัจจัยไทยทานเกิดขึ้นก็เฉลี่ยเพื่อแผ่กันให้ทั่วถึง ตามหลักสาราณียธรรมอันเป็นธรรมผูกรักและระลึกถึงกัน

ที่กล่าวทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า ท่านทั้งหลายเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันขึ้นในวัดนี้ แต่กล่าวเพื่อความตักเตือนในการอยู่ร่วมกันซึ่งเคยมีเสมอ ไม่ว่าจะครั้งพุทธกาลไม่ว่าสมัยปัจจุบันนี้ได้ด้วยกันทั้งนั้น การที่จะปฏิบัติเพื่อความราบรื่นต่อกันจึงต้องได้รับการแนะนำตักเตือนสั่งสอน เฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นหัวหน้าไม่คิดเรื่องเหล่านี้ไม่ได้ ต้องคิดมันอดคิดไม่ได้เพราะแบกเพราะหามอยู่ทั้งวัดทั้งวาทุกรูปทุกนาม ด้วยความจงใจด้วยเจตนา รับมาแต่ละองค์ๆ รับด้วยเจตนาที่จะแนะนำสั่งสอนให้เต็มสติกำลังความสามารถของตนที่จะรับและสั่งสอนได้

ด้วยเหตุนี้จึงอดคิดไม่ได้ ไม่ว่าจะครูบาอาจารย์องค์ใดจำต้องคิด เพื่อความอยู่ร่วมกันเป็นความสงบสุข และเป็นสังฆโศภณาในสังฆมณฑล พระสงฆ์งามตาเย็นใจแก่กันและกัน ย่อมทำความเย็นตาเป็นสุขใจแก่บริษัทผู้คอยสนับสนุน เพราะประชาชนกับพระนั้นแยกกันไม่ออกแต่ไหนแต่ไรมา เขาย่อมมีความภาคภูมิใจ หัวใจพองขึ้นเพราะความเป็นสุขใจกับพระของเขาที่อยู่ด้วยกันเป็นผาสูก

การประกอบความพากเพียร แม้จิตจะยังไม่เป็นไปเพียงไรก็ไม่เกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย เพราะความไม่ลงรอยและความร้าวรานซึ่งกันและกัน การอยู่กันด้วยความสงบสุข การประกอบความพากเพียรก็ราบรื่นดีงามสงบเย็นใจ ไม่ต้องไปเป็นอารมณ์กับเรื่องใดกับผู้ใดบรรดาที่อยู่ด้วยกัน ท่านจึงเรียกว่า ปุคคลสพฺพาย เพื่อนฝูงและบุคคลเป็นที่สบาย บุคคลก็คือเพื่อนฝูงนั้นแหละ บุคคลอยู่ภายนอกเขาจะมาเกี่ยวข้องอะไรกับเรา ก็พวกที่อยู่ด้วยกันนี้แหละที่เรียก ปุคคลสพฺพาย เพื่อนฝูงที่อยู่ร่วมกันเป็นที่สบาย ต่างองค์ก็ต่างมีธรรมมีธรรม ธรรมต่อธรรมเข้ากันได้สนิท ถ้าธรรมกับโลกหมายถึงตัวกิเลสแล้วเป็นข้าศึกกันทันที อย่าได้นำมาใช้ เวลานี้เรามาแก้กิเลสอาสวะประเภทต่างๆ ซึ่งเป็นข้าศึกต่อเราและเป็นข้าศึกต่อผู้ใดไม่มีสิ้นสุด จึงต้องระงับดับมันด้วยความพากเพียรและระมัดระวังเสมอ

การทำความเพียรไม่ได้หมายแต่เพียงว่าการเดินจงกรม การนั่งสมาธิภาวนา หมายถึงสติอยู่กับตัว ทุกข์ก็ให้มีสติ สุขก็ให้มีสติ กายใจได้รับสัมผัสเย็นร้อนอ่อนแข็งประการใดก็ให้มีสติ ให้ถือเป็นพื้นของจิตอยู่เสมอ นี่ละงานของพระ จึงเป็นงานที่ละเอียดลออและเป็นงานที่หนักอยู่มาก ซึ่งต้องใช้ความพินิจพิจารณา ใช้ความ

ระมัดระวังบังคับบัญชาใจอยู่เสมอ งานของใจเป็นงานที่หนักอยู่ลึก ๆ ซึ่งโลกมองไม่เห็น งานภายนอก เช่น ห้ามไม้ห้ามเสา แบนนั้นหามนี้ก็มองเห็นกันว่า สิ่งที่แบกที่หามมานั้น คาคันได้ประมาณกันถูก ว่าหนักอย่างนั้น ๆ ผู้แบกผู้หามาและผู้อื่นก็ทราบได้ว่าหนักเพราะสิ่งนั้น ๆ แต่งานภายในใจนี้มองไม่เห็น มันแบกอยู่ลึก ๆ ภายในใจ โลกจึงมองไม่เห็นและรู้ได้ยากถ้าไม่เคยผ่านมาบ้าง งานความเพียรนี้เป็นเช่นนั้น จึงต้องได้ใช้ความพิจารณาพิจารณาความพยายามอยู่เสมอ ผู้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น เจตนาให้ฝังลึก อย่าเป็นโยก ๆ คลอน ๆ ใช้ไม่ได้ ให้มีความจริงใจมีความหนักแน่น มั่นคงเป็นหลักใจอยู่เสมอ

เวลาทำภาวนาก็ให้มีแต่งงานของการภาวนาเท่านั้น อย่าเสียดายความคิดความปรุกับเรื่องใดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอดีตอนาคต เรื่องบุคคลหญิงชาย เรื่องหน้าที่การงาน เรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องมีเรื่องจน อย่างนำเข้ามาเกี่ยวข้อง จะมาทำลายงานของเราที่กำลังทำอยู่นั้นให้ล้มเหลวไป ไม่ปรากฏผลเท่าที่ควรและไม่ปรากฏผลเป็นที่พอใจ จนถึงงานที่ทำนั้นเป็นงานสำคัญ และถือว่ามิจานอันเดียนี่เท่านั้นในขณะนี้ที่เกี่ยวข้องกับจิต คือความรู้สึกสัมผัสสัมพันธ์กันกับงานที่ทำไม่ขาดวรรคขาดตอน อย่างอื่นไม่คิดไม่ปรุออกไปสัมผัสสัมพันธ์

ที่ว่าสิ่งนั้นเข้ามายุ่ง สิ่งนี้เข้ามายุ่ง เรื่องนั้นเข้ามายุ่ง เรื่องนี้เข้ามาเกี่ยวนั้น มันเป็นคำพูดที่หาความจริงและหลักเกณฑ์ไม่ได้ พูดตำหนิภายนอกไปเสียมากกว่า ที่จะมาตำหนิตัวเหตุอันสำคัญซึ่งคิดปรุอยู่ภายในใจ ตัวนี้แลเป็นผู้แยบออกไปเรื่องนั้น ปรุออกไปเรื่องนี้ เรื่องอดีตอนาคต เรื่องหญิงเรื่องชาย เรื่องหน้าที่การงาน หรือเรื่องราวใด ๆ มีแต่ผู้นี้ปรุออกไป ไม่ใช่สิ่งเหล่านั้นเข้ามาแทรกมาแข่งเข้ามายุ่งกวนใจ ความจริงก็ใจนั้นแลเป็นตัวโจร ขโมยออกไปคิดออกไปปรุออกไปเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ จิตที่กำลังทำงานอยู่นี้แลเล็ดลอดออกไปในขณะที่จิตเผลอไม่มีสติควบคุม แล้วปรุภาพเรื่องนั้นเรื่องนี่ขึ้นมา จึงเป็นเหมือนกับเรื่องนั้นเข้ามายุ่งตัวเอง

ความจริงก็คือภาพของตัวเองที่ปรุขึ้นจากใจนี้แลออกไปหลอกตัวเอง กวนตัวเอง ความปรุนี้ไปเป็นภาพในสิ่งที่ตนเคยรู้เคยเห็นเคยได้ยินได้ฟังเคยสัมผัสสัมพันธ์มา แล้วก็ปรากฏเป็นภาพของเรื่องนั้นขึ้นมา จึงเป็นเหมือนว่าเรื่องนั้นเข้ามายุ่งความจริงเรื่องนั้นไม่ได้มากวน มันออกจากจิตที่ปรุอยู่นี้แหละ จงเข้าใจกลของกิเลสจะไม่ถูกหลอกอยู่เรื่อยไปไม่มีวันรู้สึกตัว

เอาซิ ผู้ต้องการความหลุดพ้นจริง ๆ จะไม่นอกเหนือจากความเพียรนี้ไปได้เลย จะต้องปรากฏเห็นผล อหัมภกันตา เพราะศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าคงเส้นคงวาอยู่ตลอดเวลากาลโลก พระองค์จะปรินิพพานนานเพียงไรก็ตาม ขอให้ถือหลักความจริง

เป็นที่ตั้งเป็นที่ยึดเป็นข้อปฏิบัติ เป็นที่ลงใจ ท่านสอนไว้ว่าอย่างไร ที่ว่า สวากขาตธรรม ก็คือองค์ศาสดาเป็นผู้ตรัสไว้ ตรัสไว้ชอบ นั้นฟังซิ มีที่ค้ำตรงไหน ชอบต่อความจริง ชอบต่อความถูกต้อง ไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไหวไปไหน พระองค์จะปรินิพพานนานเท่าไรไม่สำคัญ หลักที่ประทานไว้เป็นเครื่องยืนยันก็คือธรรมและวินัยนั้นแล จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลายแทนตถาคต เมื่อตถาคตผ่านไปแล้ว

คำว่าเป็นศาสดาแทนพระองค์ก็คือ ศาสนธรรมนี้แลเป็นผู้ชี้บอกแนวทาง เหมือนกับเรตถาคตชี้บอกอยู่เวลานี้ ทรงชี้บอกเรื่องอะไร เรื่องนั้นก็มิอยู่กับตัวของเรา เช่น ทุกข์ อริยสัจจ์ ทุกข์มีอยู่ภายในใจของเรา นี่เป็นปัจจุบัน เป็นความจริงอยู่กับตัวของเรายู่แล้วบกพร่องไปที่ตรงไหน สมุทัย อริยสัจจ์ สมุทัยก็หมายถึงตัวกิเลส ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เป็นต้น ก็อยู่ที่ใจของเรา นิโรธ อริยสัจจ์ มคฺค อริยสัจจ์ ก็มีอยู่ที่กายที่ใจของเราทุกคนเวลานี้ ประหนึ่งทรงชี้พระหัตถ์บอกว่า นี่น่า ๆ อยู่ที่กายที่ใจของเธอทั้งหลายนี้ น่า สัจธรรมคือความจริงเป็นพื้นฐานรับรองไว้ที่ตรงนี้ และศาสนธรรมก็แสดงลงที่จุดนี้ เท่ากับว่าพระพุทธเจ้าแสดงชี้แจงบอกเราอยู่ต่อหน้าต่อตาเวลานี้ เพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่กับเรา ปรากฏอยู่กับเราทุก ๆ รายไป

นิโรธ คือความดับทุกข์ดับที่ตรงไหน ทุกข์จะดับไปได้เพราะอะไร ทุกข์จะดับไปได้เพราะสมุทัยดับ สมุทัยคืออะไร คือกิเลสประเภทต่างๆ มี กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เป็นต้น ดับสนิทลงไป นิโรธปรากฏขึ้นมาเต็มที่ ดับเพราะอะไรทำให้ดับ เพราะมรรคทำให้ดับ

มรรคคืออะไร ท่านกล่าวไว้พอประมาณก็คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปो สัมมาสติ และถ้าจะพูดไปให้สุดในองค์แปดก็ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปो สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นั้น มรรคก็อยู่ที่ใจ การกระทำก็อยู่ที่กายของเราจะเป็นผู้กระทำ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปอ หมายถึงปัญญาคือความฉลาดแหลมคม ใครจะเป็นคนที่ขุดค้นปัญญาขึ้นมาใช้ ก็ต้องขุดค้นขึ้นมาที่ใจ สัมมาวาจา ใครจะเป็นผู้พูด ก็ปากของเราเองเป็นผู้พูด นี้อยู่กับเราทั้งนั้น สัมมากัมมันโต ทำการงานชอบทำอย่างไร เติบงกรรม นังสมาธิภาวนา เป็นหลักสำคัญแห่งงานชอบทั้งหลาย เราก็เอากายของเรานี้เดิน นังสมาธิก็เอากายของเรานี้ ทำความเพียรภายในใจก็เอาใจของเราทำ คิดค้น สติปัญญาก็เอาใจของเราเป็นผู้คิดผู้ค้น นี้อยู่กับตัวของเรา สัมมาวายาโม สัมมาอาชีโว ก็อยู่ในนี้ทั้งนั้นเป็นผู้จะทำ ไม่ใช่ผู้อื่นผู้ใด สิ่งใดจะมาทำ สมบูรณ์อยู่ที่กายที่ใจที่วาจาของเราเอง จึงเป็นปัจจุบัน สิ่งทีกล่าวมาเหล่านี้เป็นปัจจุบันคือตัวของเราเป็นที่ตั้ง ไม่ได้เป็นอดีตไม่ได้เป็นอนาคต เป็นตัวของเราโดยตรงที่จะนำมาใช้ให้เหมาะสมกับสัจธรรมทั้งสิ้น

ตู้แห่งสังขารทั้งสี่มีอยู่ที่กายที่ใจของเราอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าทรงแสดงลงที่นี้ ก็เหมือนกับพระพุทธเจ้าซึ่งบอกว่านี้ว่า ๆ อยู่อย่างนั้น ให้ใช้ความพิจารณาอย่างนี้ ๆ ให้ใช้สติระมัดระวังตัวอย่างนี้ ๆ ซึ่งมีอยู่กับเราทั้งนั้น ให้ใช้วาจาอย่างนี้ ๆ จึงเรียกว่าเป็นวาจาที่ชอบ ให้เลี้ยงชีพอย่างนี้จึงเรียกว่าเลี้ยงชีพชอบ เช่น ปิณฑิยาโลภโภชนา ให้บิณฑบาตมาฉันด้วยน้ำพิกน้ำแรงด้วยกำลังปลีแข้งของตน อย่าขี่เกี้ยวขี่คร้าน อย่าล้มตัวมั่วสุ่มเลี้ยงชีพชอบก็เอากายนี้แหละไป แต่จะไม่อธิบายถึงการเลี้ยงชีพชอบภายในจิต เพราะเป็นความเพียรที่จะให้โอหารสแก่จิตอยู่แล้วในมรรคแปดนี้

สัมมาวาจาโม เพียรชอบ ก็เพียรอยู่ในที่สี่สถาน กาย เวทนา จิต ธรรม หรือ อริยสังขันธ์ นี้ เนะ หรือเพียรอยู่ในสัมมัตถ์ปธานสี่ซึ่งเกี่ยวโยงกัน

สัมมาสติ ระลึกชอบ ระลึกอยู่ในภายในจิตนี้ ระลึกออกไปข้างนอกก็ไม่ให้หนีจากหลักสังขาร ระลึกเพื่อความเห็นโทษเห็นภัยเพื่อการถอดถอนกิเลส ไม่ว่าข้างนอก ไม่ว่าข้างในเป็นธรรมทั้งนั้น ก็มีอยู่ที่นี้

สัมมาสมาธิ จิตมีความสงบโดยชอบธรรม ไม่เป็นสมาธิหัตถอ ซึ่งรวมลงแล้วเหมือนหัตถอ เหมือนคนนอนหลับ ไม่ปรากฏคุณค่าในขณะจิตรวมตัวสงบลง

นี้แหละท่านว่ามรรค อยู่ที่ไหนเวลานี้ หรือร่วงโรยไปตามพระสรีระของพระพุทธเจ้าแล้วหรือ ก็พระพุทธเจ้ากับเรานั้นคนละคน ไม่ใช่คนเดียวกัน อริยสังขันธ์คนเดียวกัน จะร่วงโรยไปตามท่านอย่างไรกัน แยกให้ถูกซิ แยกอริยสังขันธ์ อริยสังขันธ์ท่านอริยสังขันธ์เรา มันคนละอย่างคนละอริยสังขันธ์นี้ การปรินิพพานนั้นหมายถึงพระสรีระของพระพุทธเจ้าสลายจากส่วนผสมลงไปเท่านั้น หลักธรรมหลักวินัยที่เป็นทางเดินอันถูกต้องดีงามเพื่อถึงจุดมุ่งหมายปลายทางนั้น ประทานไว้แล้วที่กายที่จิตของเราทุกคน จะบอกพร่องที่ตรงไหน พิจารณาให้ดี นี่เหมือนองค์ศาสดาประทานอยู่ตลอดเวลา เป็นคำพูดที่สด ๆ ร้อน ๆ เพราะเป็น สวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบ และตรัสลงที่กายที่ใจของเราเนี่ย แม้พระพุทธองค์จะมาประทานพระโอวาทเสียเอง ก็ไม่ประทานนอกเหนือไปจากหลักธรรมหลักวินัยที่ทรงประทานไว้แล้วนี่เลย จึงว่าเป็นศาสดาแทนองค์ศาสดา ท่านถึงได้รับสั่งอย่างนั้น

กาย ใจ ของเราเป็นปัจจุบัน อริยสังขันธ์คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นหลักแห่งสังขารซึ่งมีกายมีใจเป็นที่ตั้งของสังขาร ประทานพระโอวาทก็ประทานลงที่นี้ ร่วงโรยไปไหน เวลานี้มีอยู่กับตัวของเราทุกคน นอกจากตายเสียเท่านั้นก็เรียกว่าสังขารของเราร่วงโรยไปแล้ว ทำงานอะไรไม่ได้แล้ว นี่เราทำได้อยู่ พิจารณาลงไปที่ว่ามรรคมี สัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปป เป็นต้น สัมมาสมาธิ เป็นที่สุด รวมลงแล้วเรียกว่าเครื่องประหารปราบปรามกิเลสทุกประเภท ไม่นอกเหนือไปจากมรรคที่กล่าวนี้ไปได้

เลย สด ๆ ร้อน ๆ อยู่มิใช่หรือ ที่ไม่สดไม่ร้อนก็คือคนตายแล้ว อริยสังคีร้วงโรยไปด้วย ผู้ยังอยู่อริยสังคีร้วงสด ๆ ร้อน ๆ อยู่นั่นเอง รับผิดชอบขึ้นมาทำประโยชน์ชินอนเฝ้ากันอยู่ทำไม

ปัญญาพินิจพิจารณาไตร่ตรองดูตามหลักความจริง อย่าฝืนความจริง การฝืนความจริงนั้นเป็นเรื่องสัญญาอากรมณ์ ซึ่งเป็นเรื่องของกิเลสตัวหลอกหลวงและลบล้างความจริงคือธรรมไม่ให้ปรากฏภายในตัว เอาแต่ความรู้ร้อนขึ้นมาเผาใจเพราะความเสกสรรปั้นยอในสิ่งจอมปลอมทั้งหลาย และเอายาพิษเข้ามาเผาสนจิตใจอยู่ตลอดเวลา นั่นคือเรื่องของกิเลส เรื่องของธรรมต้องใช้ปัญญาพินิจพิจารณาให้เห็นตามหลักความจริง แม้สกลกายนี้ก็เปิดเผยอยู่ด้วยความจริงของมันทำไมจะไม่เห็น

ดูลงไปตั้งแต่ศีรษะจนถึงพื้นเท้า มีตรงไหนสะอาดสะอาด มีตรงไหนน่ารักใคร่ชอบใจ มีตรงไหนเป็นสิ่งประเสริฐอัศจรรย์ มันเต็มไปด้วยเนื้อด้วยหนัง ด้วยของปฏิภูลโสโครกทั้งภายนอกทั้งภายใน มันคือป่าช้าผีดิบอยู่ดี ๆ นี้แล มันวิเศษที่ตรงไหน มันน่ารักใคร่ชอบใจน่ากำหนดยินดีที่ตรงไหน ดูลงไปด้วยปัญญาให้เห็นตามความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ เรื่องที่น่ารักน่าชังเป็นของสดสวยงดงามซึ่งเป็นความจอมปลอมมัน มันจะพังทลายลงไป เพราะอำนาจของปัญญาที่ยังทราบความจริงตลอดทั่วถึงแล้วโดยไม่ต้องสงสัย

นี่แลสถานที่พิจารณา พิจารณาที่ตรงนี้ ให้เห็นที่ตรงนี้ตามหลักธรรมที่สอนลงที่จุดนี้ พระพุทธเจ้าจึงเหมือนไม่ได้ปรินิพพาน เมื่อรู้ความจริงเต็มส่วนแล้ว องค์ศาสดาที่แท้จริงคืออะไร หรือองค์ผู้รู้ที่แท้จริง ธรรมชาติบริสุทธิ์อันแท้จริงคืออะไร ถ้าไม่ใช่คือจิตดวงที่กำลังเป็นนักโทษอยู่เวลานี้ เมื่อได้ถูกถอดถอนปราบปรามสิ่งที่ปกคลุมหุ้มห่อหรือสิ่งที่บังคับบัญชากดขี่อยู่ภายในใจนี้ออกหมดแล้ว เราจะถามหาพุทธะที่ไหนอีก พุทธะนั้นเป็นฉันทิใด พุทธะนี้จะแปลกล่อมไปไหน นี่ละที่ว่าตรงกัน ๆ เป็นปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา อยู่ภายในใจนี้ จึงให้พิจารณาที่ตรงนี้ อย่าหนีจากหลักความจริง คือจิตคือธรรมนี้

กิเลสเคยจุดเคยลากมากี่ภพกี่ชาติแล้วยังไม่เช็ดไม่หลาบอยู่หรือ ธรรมเป็นเครื่องจุดเครื่องลากให้พ้นจากหล่มลึกทำไมจึงไม่สนใจ ยิ่งกว่าการสนใจกิเลสเครื่องหลอกหลวงจอมปลอม และจุดลากไปที่ภพกี่ชาติก็กี่ปีกี่กาลป์ ซึ่งเต็มไปด้วยความหยาบหามทุกข์ไปด้วยกันทั้งนั้น ทำไมจึงไม่เช็ดไม่หลาบ สติปัญญามีเท่าไรทุ่มลงไปซิ ไม่เชื่อพระพุทธเจ้าจะเชื่อใคร เชื่อกิเลสก็เชื่อมานานแล้วได้ผลได้ประโยชน์อะไรบ้าง ต้องเอามาเทียบเคียงซึ่งความหนักเบาเล็กตื่นหยาบละเอียด ความจริงความปลอมของกันและ

กัน คุณและโทษเป็นยังไง เอามาเทียบให้เห็นประกบใจ เพราะเป็นของมีอยู่ด้วยกันทั้ง ของจริงทั้งของปลอม จะมีทางออกได้ไม่จมปลักอยู่รำไป

ปัญญามีพิจารณาลงไป สอดส่องลงไป ให้ท่องเที่ยวยู่ทั้งข้างบนข้างล่าง ทั้งข้างในข้างนอกในสกลกาย ท่านเรียกว่ากรรมฐาน ฐานแปลว่าที่ตั้ง กรรมแปลว่าการกระทำ รวมกันเข้าเรียกว่าที่ตั้งแห่งงานซึ่งเป็นความชอบธรรม ที่ตั้งแห่งงานนี้เป็นงานที่จะถอด ถอนกองทุกข์ทั้งมวลออกจากใจ และเป็นงานที่จะถอนใจออกจากหล่มลึกให้พ้นไปเสีย ได้เพราะงานนี้ ท่านจึงเรียกว่ากรรมฐาน ๆ ดังที่ท่านว่ากรรมฐาน ๕ คือ สอนย่อ ๆ ให้ พอเหมาะสมกับกัลยาณมิตรที่บวชในเวลาเช่นนั้นซึ่งไม่มีเวลามากมายนัก ท่านสอน เกสา โลมา นขา ทนต์ ตโจ ไปถึงหนึ่งแล้วก็หุ้มห่อไปหมด หนึ่งเป็นประโยคใหญ่โตมาก โลกทั้งโลกหลงกันเพราะหนึ่งเท่านั้นเป็นสำคัญ ถ้าถลกหนึ่งออกหมดแล้วจะหลงกันที่ ตรงไหน รักที่ตรงไหน สวยงามที่ตรงไหน หนึ่งนั้นแหละเป็นเครื่องหลอกประดับหน้า ร้าย ช่างในมีอะไร มูลสดมูลแห้งเต็มไปหมด ดูให้ชัดเจนดูให้ทั่วถึง ดูให้ลึกซึ่งจะเห็น ความจริงเป็นลำดับลำดับ

จิตนี้แม้จะถูกกิเลสตีตะปูไว้อย่างเหนียวแน่นก็ตามเถอะ เมื่อปัญญาได้ สอดแทรกเข้าไปตรงไหนแล้วจะตีตึง ๆ ขึ้นมาโดยไม่ต้องสงสัย ตีตึงมาจนหลุดลอย ไปไม่มีเหลือ นี่ละงานของพระ งานนี้เป็นงานสำคัญมาก เพราะงานถอนตะปูที่ถูกกิเลส ตีตึงแน่นไว้ที่จิต ใส่ของจอมปลอมให้ติดแนบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไว้ อะไรก็ว่าเป็น เรา อะไรก็ว่าเป็นของเรา มันจะพังทลายอยู่ก็ว่าเป็นเราเป็นของเรา เหมือนคลั่งหมดทั้ง ตัวก็ว่าเป็นเราเป็นของเรา ยังจะจมอยู่กับป่าช้ากิเลสที่ขุดหลุมพรางไว้ฝังผู้ยึดมั่นสำคัญ ว่า นั่นเป็นเรานั้นเป็นของเราอยู่หรือ ของจริงมีอยู่ทำไมไม่ยึด ของจริงมีอยู่ทำไมไม่ ค้นหา ของปลอมไปเชื่อไปติดมันหาสาระอะไร เมื่อไรจะตื่นพวกเรานะ ลงธรรมปลูก ยังไม่ยอมตื่นอยู่แล้วจะเอาอะไรมาปลูก กิเลสทั้งมวลล้วนแต่กล่อมให้หลับสนิทติดจม ทั่งนั้นนะจะว่าไม่บอกว่าธรรมไม่ปลูก

พิจารณาคุ้ยเขี่ยขุดค้นหลายครั้งหลายหนหลายตลบตบทวน และบังคับบัญชา จิตพิจารณาลงที่นี้ สิ่งอื่นเรื่องอื่นเรื่องใดเคยคิดเคยอ่านเคยปรุเคยแต่งมาเสียมากต่อ มากแล้ว และก็หาบกองทุกข์เข้ามาเผาหัวใจให้ใจแบกหามทุกข์และมหันตทุกข์มา มาก ต่อมากแล้วควรจะยุติ ควรจะบังคับจิตให้สงบงานนั้นแล้วหันเข้าสู่งานนี้ พิจารณาหลาย ครั้งหลายหนจนงานนี้เด่นขึ้นมาตามหลักความจริง งานเหล่านั้นจะค่อยล้มเหลวไป ค่อยจางไป ๆ โดยลำดับ สุดท้ายจิตก็หมุนตัวเข้าสู่ความจริง จะเรียกว่าได้การก็ได้ พอ เห็นร่องรอยละที่นี้จิตใจเริ่มสว่างไสว สิ่งที่บีบบังคับอยู่ก็จะคลี่คลายตัวออกไป เพราะ อำนาจของสติปัญญาหยั่งทราบ ถอดถอนขึ้นมา ๆ ที่สุดก็รู้เท่าทันอย่างละเอียดทั่วถึง

อุปาทานความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นเหมือนตะปูตีจติดกับสิ่งจอมปลอมทั้งหลายไว้ก็ ถอนฝังขึ้นมาไม่ต้องสงสัย แล้วทำไมจะไม่เบา เหมือนเราแบกทัพสัมภาระที่หนักอยู่ บนบ่าแทบหลังจะหักบ่าจะฉีก พอทิ้งภาระตุ้มลงไปแล้วทำไมตัวจะไม่เบา จะไม่ติดไม่ ลอยขึ้นมา จะไม่สบายเล่า ต้องสบาย และแสนสบายตามลำดับที่ถอดถอนได้

การพิจารณา ก็เพื่อถอดถอนสิ่งที่ฝังจมอยู่ในจิตออกนั่นเอง ไม่ใช่เพื่อความ ล่มจมฉิบหาย เพราะธรรมไม่เคยพาคนให้ล่มจมฉิบหาย ก็เลสต่างหากพาสัตว์โลกให้ ล่มจมฉิบหาย ทำไมจะไม่ม่แก่ใจถอดถอนมันเล่า เอาให้จริงนักปฏิบัติ ถ้าอยากเห็น คุณค่าของธรรมกับโทษของกิเลสประจักษ์ใจ ลงได้พิจารณาอย่างที่ว่าจริงๆ แล้ว การ เห็นคุณค่าของธรรมมากเท่าไร ก็ยิ่งเห็นโทษแห่งความจอมปลอมของกิเลสมากเท่า เทียมกัน สุดท้ายความเห็นโทษก็ถึงใจ ความเห็นคุณแห่งธรรมก็ถึงใจ นั่นเป็นเรื่อง เสริมกำลังใจ ซึ่งเนื่องมาจากความเห็นโทษและความเห็นคุณเป็นพลังอย่างยิ่ง และพุ่ง เลยเที่ยว

ความพากเพียรจะไม่มิกกลางวันกลางคืน เพราะความเห็นโทษอย่างถึงใจ ความเห็นคุณอย่างถึงใจเป็นพลังเครื่องเสริมจิต ความเพียรหมุนตัวไปเอง สติปัญญาที่ เคยนอนจมอยู่เหมือนหมูแต่ก่อนๆ ก็ดีดขึ้นมา ทุกสิ่งทุกอย่างคล่องตัวไปตามกัน ความพากเพียรหมุนไปตามสติปัญญา หมุนไปตามความมุ่งมั่น หมุนไปตามความเห็น โทษเห็นคุณอย่างถึงใจและก้าวไปไม่หยุดยั้ง ใจนับวันพลัดเพลินในความเพียร

เพลินทางธรรมผิดกับเพลินทางโลก เพลินทางธรรมเพลินไปด้วยความเบาบาง ความสว่างไสว ความสุขความสบาย เพลินเรื่องของกิเลสเพลินเท่าไรยิ่งทำให้จมลงไปๆ ผิดกันมาก คำว่าจมลงไปเป็นยังไง ก็ทุกข์บีบบังคับนะซิ เราเคยเป็นมาแล้ว สิ่งเหล่านี้ เราเคยสัมผัสสัมพันธ์ เราเคยรู้เคยเห็นเคยเป็นมาแล้ว แต่เรื่องของธรรมเรายังไม่เคยรู้ เคยเห็นยังไม่เคยเป็น ดังนั้นจงยึดศาสตาดองค์เอกที่ทรงรู้ทรงเห็นทรงเป็นมาแล้ว ทรง ปล่อยวางมาหมดแล้ว เป็นเกาะยึดของใจอย่าลดละปล่อยวาง

ถ้าพูดถึงรสท่านก็กล่าวไว้แล้วในธรรม รสแห่งธรรมชนะซึ่งรสทั้งปวง นั่นฟังซิ พระพุทธเจ้าทำไมจะไม่เคยสัมผัสสัมพันธ์รสของโลก เกิดมาก็กับก็กลับเช่นเดียวกับเรา นี่ทำไมจะไม่เคย เหตุใดจึงสลัดปัดทิ้งรสเหล่านั้นไปเสียโดยสิ้นเชิง ถ้าไม่เหนือกว่าจะ ปล่อยกันได้อย่างไร รสแห่งธรรมไม่เหนือกว่ารสกิเลสจะปล่อยกิเลสได้อย่างไร รสแห่ง ธรรมต้องเหนือรสของกิเลสจึงปล่อยรสของกิเลสได้ นอกจากการปล่อยแล้ว ยังปล่อย ด้วยความเห็นโทษในรสของโลกามีสักด้วย นี่แลศาสตาดองค์เอก ได้รู้ได้เห็นทั้งโทษทั้ง คุณทุกสิ่งทุกอย่างอย่างถึงใจแล้ว จึงนำธรรมมาสั่งสอนโลก

เราเป็นลูกศิษย์มีครู สิ่งเหล่านั้นเราก็ผ่านมาแล้ว ส่วนธรรมยังไม่เคยสัมผัส การถือ พุทธ ธรรม ความสำเร็จ นั้นจึงยึดเป็นหลักพึ่งเป็นพึ่งตาย ธรรม ธรรม ความสำเร็จ ล้วนแต่เป็นธรรมชาติที่ประเสริฐเลิศโลก จึงยึดเป็นหลักใจและเป็นเครื่องดำเนิน เป็นเครื่องฝากเป็นฝากตายในทางความเพียรอย่าลดละปล่อยวาง ให้ได้เห็นธรรมของจริงดังที่ศาสดาสอนไว้ประจักษ์ใจ ธรรมนี้เป็นธรรมที่ทำหายทั้งเหตุทั้งผล ไม่มีอะไรบกพร่อง สนุกปฏิญโก เป็นเครื่องตัดสิน จะรู้เองเห็นเองเมื่อปฏิบัติตามหลักธรรมโดยถูกต้องไม่เป็นอย่างอื่น เพราะธรรมไม่เคยเป็นอย่างอื่นมาแต่กาลไหน ๆ อยู่แล้ว

อย่าทำให้ใจให้จิต ๆ จาง ๆ ว่าง ๆ เปล่า ๆ จากคุณค่าสารธรรมทั้งหลาย แต่ให้ใจมีรสมีชาติกับคุณค่าแห่งธรรมประจำใจอยู่เสมอ อย่ามัวแต่คอยฟังกิเลสมันกระซิบกระซาบอยู่นั้นไม่ตื่นตัว เติบจนกรรมนั่งสมาธิภาวนาในอิริยาบถใดทำใด ก็ไม่พ้นถูกกล่อมถูกกระซิบกระซาบจากกิเลสจนได้ ปกติกิเลสจะแทรกอยู่ตลอดเวลาแต่เราไม่ทราบ เพราะสติปัญญายังไม่ทันมัน ต่อเมื่อสติปัญญาทันแล้วถึงจะทราบได้ชัดโดยลำดับ ในการแทรกการแข่งของกิเลส จนกระทั่งกิเลสพังทลายไปหมดเพราะอำนาจของสติปัญญาแล้ว นั้นแลเราจะรู้ได้ชัดที่ว่าจิตเป็นจิตนิรโทษแล้ว มี สนุกปฏิญโก เต็มภูมิ หรือ ปัจจตุต เวทิตพุโพ วิญญูหิ เต็มภูมิ ไม่มีอะไรมาเกาะมาเกี่ยวมายุ่งมาทวนภายในใจ

แต่ก่อนอยู่ใต้กฎได้ข้อบังคับอำนาจของกิเลสถ่ายเดียว หาเวลาจะติดตัวโผล่หน้าขึ้นมาสักชนิดหนึ่งก็ไม่ได้ ถูกมันตีจมลงไป ๆ อย่างนี้ก็กี่ปีกี่กัลป์มานับไม่ได้ ที่นี้ได้พ้นจากกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้วเป็นยังไง อะไรจะมากวนใจอีกมีไหม ไม่มี อิริยาบถทั้งสี่ก็อยู่ด้วยธาตุด้วยขันธ์ ด้วยความรับผิดชอบตามสัญญาญาณเท่านั้น ไม่มีอะไรจะมายุ่งมากวนจิตใจให้ได้รับความเดือดร้อนขุ่นมัวเหมือนแต่ก่อนอีกเลย เพราะกิเลสจอมยุ่งสิ้นซากไปแล้ว เป็น อุกุปธรรม ล้วน ๆ คือไม่กำเริบแล้ว ไม่มีอะไรที่จะมาทำให้กำเริบ เพราะกิเลสตายสนิทแล้ว จิตก็ทรงธรรมชาติวิมุตติธรรมเต็มภูมิหาอะไรเทียบไม่ได้ นอกจาก ปรหม์ สุขิ เท่านั้นเข้ากับธรรมนี้ได้อย่างสนิท

การครองธาตุขันธ์ก็ครองไป มีอะไรก็อยู่ไป กินไป หลับไป นอนไป เปลี่ยนไปตามสภาพรับผิดชอบกันไปอย่างนั้น ขันธ์นั้นก็เพียง ภารา หเว ปญจกขุณา ส่วนย่อยเท่านั้น ด้วยความรับผิดชอบ เพราะไม่ใช่ ภารา หเว ปญจกขุณา ด้วยการยึดมั่นถือมั่นในขันธ์ตั้งเมื่ออุปาทานขันธ์ยังอยู่ เป็นเพียงความรับผิดชอบต่อกันไปพอลถึงกาลของขันธ์เท่านั้น เมื่อถึงกาลที่ควรปล่อยแล้ว ขันธ์ทนมไม่ไหวก็เช่นเดียวกับรถ ช่อม นั้นช่อมนี้ ช่อมตรงนั้นช่อมตรงนี้ ช่อมจนทนมที่ช่อมไม่ได้ มีแต่จะพัง ๆ ก็ปล่อยเสีย หรือ

โยนลงคลองไปเสีย การปล่อยวางความรับผิดชอบในชั้นนี้ก็ทำนองเดียวกันเมื่อถึงวาระแล้ว

การซ่อมชั้นนี้ ซ่อมตรงนั้นซ่อมตรงนี้ เยียวยาด้วยการอยู่การกินการหลับการนอนการเปลี่ยนอิริยาบถ สูดหายใจไม่รอดก็ปล่อยเสีย ที่นี่ อนาลโย ถอนความรับผิดชอบ ไม่ต้องมีอะไรมาเกี่ยวข้องมารับผิดชอบกันอีกแล้ว นั่นท่านว่า อนุปาติเสสนิพพาน หมตสมมุติโดยประการทั้งปวง ในขณะที่บรรลुरुธรรมหรือตรัสรู้ธรรมซึ่งยังมีชั้นนี้ อยู่ ชั้นธสมมุติยังมีการเกี่ยวข้อง ยังมีความรับผิดชอบซึ่งกันและกันอยู่ เรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน จิตถึงนิพพานแล้วแต่ยังมีสมมุติเจือปนอยู่คือชั้นนี้ อนุปาติเสสนิพพาน ปล่อยวางโดยประการทั้งปวงแล้ว หมตความรับผิดชอบ ชั้นนี้สลายลงไปตามสภาพของมัน ธรรมชาติที่บริสุทธิ์ก็เป็น อนาลโย หมตความรับผิดชอบ ถ้าจะว่าเป็นห่วงก็ไม่ถูก ท่านห่วงอะไร หมตความรับผิดชอบนั้นสนิท

นี่แลผลของการปฏิบัติด้วยความยุ่งยากวุ่นวาย ด้วยความหนักหน่วงถ่วงใจ ด้วยความพากเพียรทั้งหลาย ด้วยการต่อสู้กับกิเลสซึ่งเป็นตัวเหนียวแน่นแก่นฉลาดแหลมคมมาก ย่อมได้รับผลเป็นที่พึงใจไม่มีอะไรเสมอเหมือน ดังนั้นจึงใช้ความพิถีพิถันพิจารณาความพยายามให้มาก วันหนึ่ง ๆ อย่าให้เวลาเสียไปเพราะกิจการงานใดๆ นอกจากเสียเวลาเวลาไปกับการประกอบความเพียรเพื่อถอดถอนกิเลสเท่านั้น เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับผู้จะสลัดปิดทั้งทุกข์ทั้งหลายออกจากใจโดยสิ้นเชิงทั้ง ๆ ที่มีชีวิตอยู่นี้

พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาปลอมเมื่อไร องค์เอก จริงเต็มที เลิศเต็มภูมิก็คือศาสดา ธรรมะที่ตรัสไว้ชอบก็ชอบยิ่งจนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น ทรงชี้บอกโดยตลอดทั่วถึงไม่มีอะไรสงสัย ไม่มีบกพร่องตรงไหน สัจธรรมทั้งสี่ก็มีในกายในใจของเรา นอกจากบกพร่องทางมรรคสัง คือ สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรของเรายังอ่อน จงผลิตขึ้นให้มีกำลังเต็มที่เพราะเป็นสิ่งที่จะเต็มได้ เมื่อสติปัญญามีกำลัง นิโรธคือความดับกิเลสกับกองทุกข์ซึ่งเกี่ยวโยงกัน ก็จะดับไปโดยลำดับของมรรคสังที่มีกำลัง จนถึงวาระสุดท้ายถอดถอนพร้อมหมด อวิชชาปุจฺจยา สงฺขารา ไม่มีอะไรเหลือภายในใจเลย นั่นแหละ นิโรธะ หรือว่า นิโรธ ความดับสนิทแห่งทุกข์ ดับเต็มที่ตอนนั้น มรรคที่ทำหน้าที่ถอดถอนกิเลส ซึ่งหมุนตัวเป็นธรรมจักรก็หมดปัญหาภาระไปเอง

คำว่า มหาสติมหาปัญญา นี้ จะพูดได้เต็มปากก็เฉพาะเวลาประกอบความเพียรต่อสู้กับกิเลสประเภทละเอียดสุด จนถึงขั้นกิเลสบรรลี่ยไปโดยสิ้นเชิงแล้วเท่านั้น พอผ่านจากนั้นไปแล้ว มหาสติมหาปัญญาก็ผ่านไปโดยหลักธรรมชาติ เพราะเป็นสมมุติด้วยกัน เป็นความจริงในวงสมมุติด้วยกัน สติปัญญาก็เป็นสมมุติ แต่เป็นสมมุติฝ่ายแก้ฝ่ายถอดถอน เวลาจะใช้ก็นำมาใช้ตามกิจตามกาลที่ควร ก็นำมาใช้ตามหน้าที่การงาน

แต่ไม่ได้ใช้เพื่อแก้กิเลสตัณหาอาสวะแต่ประการใด เพราะฉะนั้นคำว่า มหาสติ มหาปัญญา จึงหมดหน้าที่ไปในเวลาที่กิเลสสิ้นสุดลง ที่นี้จะว่ามีสติหรือไม่มีสติท่านไม่สำคัญ ท่านไม่นิยมในใจ ขาดสติก็คือสมมุติ มีสติก็คือสมมุติ ท่านไม่ได้อยู่ในความมีสติ ในความขาดสติ ถ้าว่าอยู่ท่านก็อยู่กับความบริสุทธิ์ล้วน ๆ ซึ่งไม่ใช่สมมุติเท่านั้น

ธรรมที่กล่าวมานี้ เราทำไม่ได้ใครจะทำได้ พระเราเต็มภูมิแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมมูลแล้ว ถ้าไม่ยอมมืออเท้าอยู่เฉย ๆ ผู้ทรงมรรคทรงผลจะเป็นใครถ้าไม่ใช่คนบวช และนักปฏิบัตินี้ ใครจะออกหน้าออกตาในการปฏิบัติธรรมและการทรงมรรคทรงผล พระเราเท่านั้นเป็นแนวหน้าอย่างเปิดเผย นอกนั้นส่วนมากก็เดินตามหลัง แต่ว่าสนาเรา ยอมรับ ไม่ว่าจะป็นฆราวาส ไม่ว่าจะป็นพระ เป็นผู้จะทรงมรรคทรงผลได้ด้วยกัน แต่เพศนี้เป็นเพศที่ออกหน้าออกตา เป็นเพศที่เด่นชัดในการเข้าสู่สงคราม เพื่อปราบกิเลส ให้ແหลกแตกกระจายไปจากจิตใจได้ยิ่งกว่าเพศใด ๆ จึงขอให้ทุก ๆ ท่านตั้งอกตั้งใจปฏิบัติ พินิจพิจารณาธรรมทั้งหลายเต็มสติกำลังความสามารถของตน

อย่าได้เสียดายอะไร มันมีแต่เรื่องเกิดเรื่องตาย เรื่องสมมุตินิยมครอบงำอยู่บนหัวใจ เพราะกิเลสไปกว้านเอามา ไม่มีอะไรจะวิเศษยิ่งกว่าที่รู้ ๆ เห็น ๆ ที่สัมผัสสัมพันธ์กันอยู่ทุกเวลานี้เลย ทุกสิ่งทุกอย่าง ดิน น้ำ ลม ไฟ ฟ้าอากาศ สิ่งนั้นเป็นนั่น สิ่งนี้เป็นนี่ มันเป็นเรื่องของกิเลสทั้งนั้นไปเที่ยวเสกสรรปั้นยอขึ้นมา แล้วหลอกเราให้ยึดมันถือมันสำคัญผิดไปตามเท่านั้น ความโลภก็มากขึ้นมา ๆ จนทับหัวใจกระดิกไม่ได้ ความโกรธก็มาด้วยกัน ความหลงเป็นพื้นเพาะหรือผลิตกิเลสทั้งหลายอยู่ภายในเราเสียดายอะไร ดินก็เหยียบบออยู่แล้ว ตัวของเรานี้ก็คือธาตุดิน เสียดายอะไร น้ำ ลม ไฟ เสียดายอะไร มันมีเต็มไปด้วยธาตุต่าง ๆ ทั้งนั้น เหล่านี้วิเศษอะไร ถ้าวิเศษโลกนี้เกิดมากับสิ่งเหล่านี้ อยู่กับสิ่งเหล่านี้ มันวิเศษไปด้วยกันหมดแล้ว แม้แต่สัตว์เดรัจฉานไม่ว่าในน้ำบนบก ต้องวิเศษไปด้วยกันทั้งนั้น เพราะมีธาตุเหล่านี้ประจำตัวของเขาอยู่แล้ว และเขาก็อยู่กับสิ่งเหล่านี้ ก็วิเศษด้วยกันหมดนั่นแล

อะไรที่วิเศษที่เห็นจากนี้ คือ ธมฺโม ปทีโป ความสว่างแห่งธรรม ธรรมดวงสว่างไสวก็คือจิตดวงนี้แหละ กลั่นกรองให้บริสุทธิ์หมดจดแล้ว ธรรมชาตินี้แล ท่านว่าโลกุตระ ๆ หมายถึงอะไรถ้าไม่หมายถึงจิตที่เหนือสมมุติทั้งปวงแล้ว อันนี้ละวิเศษ อันนี้เลิศ ไม่ใช่กิเลสราคะตัณหาทั้งปวงเลิศ จงฟังให้ถึงใจ

เอ้า. เอาให้ได้สมบัติอันมหาศาล กินไม่มีวันหมดวันสิ้นเป็น อกาลิโก อกาลิกจิต อกาลิกธรรม มาครองใจ ขอให้ทุกท่านตั้งอกตั้งใจปฏิบัติและใช้ความพินิจพิจารณาของพระทุกกรณีในความรับผิดชอบอดอดอน อย่าอึดอาดเนือยนายให้เห็นนะ เมื่อมีสิ่งเกี่ยวข้องอะไรกับศาลา มีธุระหน้าที่อะไรให้ทำกัน แล้วให้รีบไปประกอบ

ความพากเพียร แม้ม่าประกอบการทำงานอันเป็นกิจวัตรอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ก็อย่าให้
 เผลอสติ ให้มีตำแหน่งนักรบอยู่เสมอ อย่าเป็นท่านอนแผ่สองสสิ่งให้กิเลสเหยียบเอา ๆ ดู
 ไม่ได้เลยนักปฏิบัติเรา

เอาละขอยุติเพียงเท่านี้

พูดท้ายเทศน์

ท่านอาจารย์.....ด้านอบรมประชาชนพระณเร ท่านปล่อยวางหมดทุกอย่างแล้ว
 เวลานี้ ผู้ที่จะเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรก็ร่อยหรอไปค่อยหมดไปๆ จะทำยังไง ต้นโพธิ์ที่ปลูก
 ใหม่ก็ไม่ขึ้น ถูกตัวแมลงเอาไปกินหมด กัดหู กัดตา กัดจมูก กัดลิ้น กัดกาย กัดใจเข้าไป
 ไปทุกวันๆ มันเจริญได้ยังไง นอกจากกัดตัวลงโดยลำดับ นับวันจะจมไปเรื่อยๆ จน
 ไม่มีอะไรให้จม ดูการปฏิบัติ ความสนใจ ตลอดสติปัญญาที่พอทราบได้ถึงผลได้เสีย
 ความเจริญ ความเสื่อม

พวกเรามาอยู่กันมากๆ เข้าจะอึดอัดนะ ดูมันขวางตาอยู่นะ ผมทนเอาเฉยๆ
 นะนี้ ไม่อยากรับพระมากก็เพราะเหตุนี้เอง มันจะไม่ผิดกับที่คิดไว้นะ ดูอึดอัดเวลามา
 กันมากต่อมากยัวะเยี้ยๆ ไม่ได้เรื่อง งานนอกอย่าเอามายุ่งและถือเป็นสำคัญยิ่งกว่างาน
 ภายในคืองานภาวนาฆ่ากิเลสนะ เราไม่เห็นงานใดเป็นสำคัญยิ่งกว่างานภาวนาฆ่ากิเลส
 สำหรับวัดนี้ แม้ทำงานภายนอกที่เห็นว่าจำเป็นก็ทำชั่วระยะกาลแล้วให้หยุด เพื่อ
 ประกอบงานภาวนา เราเห็นคุณค่าของงานนี้มากกว่างานใดๆ สำหรับพระกรรมฐานเรา
 เป็นงานไม่กระทบกระเทือนใคร นอกจากกระเทือนตัวกิเลสตัวเป็นภัยต่อเราอย่างเดียว
 งานนี้เป็นงานเลิศ ผลก็เลิศ งานนี้ไม่มีใครมาแย้งชิงแซงหน้าแซงหลัง สนุกทำถ้าไม่ซี
 เกียจ

นี่เราเคยทำมาแล้ว เวลาออกปฏิบัติเพื่อเอาจริงเอาจังหลังจากหยุดเรียนแล้วไม่
 ยุ่งกับงานอะไรเลย มีแต่การภาวนาอย่างเดียว เดชะนะผมไม่มีงานอะไรภายนอกมายุ่ง
 ยุ่งผมก็ไม่ยุ่งด้วยนี่ เพราะงานนี้มันหนักมันหนา ต้องพึดกันทั้งวันทั้งคืน ยิ่งเวลาจิต
 เดินทางปัญญาด้วยแล้ว โอ้โฮ ใครจะมายุ่งกับผมได้หรือ แม้แต่เรานั่งอยู่บนกุฏิ เช่น
 เวลาอยู่วัดหนองผือ พอได้ยินเสียงบันไดก้อกแก๊ก ใครมานั้น ว่างั้นเลย พอว่าองค์นั้น
 องค์นี้มาเท่านั้น ไม่ต้อง ไม่จำเป็น ไม่ให้ใครมาเกี่ยวข้องให้เสียเวลาเลย โน่นนะฟังซิ
 นั้นหมายถึงเวลาปัญญาออกก้าวเดิน มันไม่มีวันมีคืนนี้ คิดดูซิเรื่องของกิเลสเป็นยังไง
 เหนียวแน่นไหม ต้องต่อสู้กันขนาดนั้นนะ กิเลสเหนียวไหม แก้ง่ายหรือแก้งยาก ฆ่าง่าย
 หรือฆ่ายาก ฟังดู คิดดูก็แล้วกัน

เดินจงกรมจนออกร้อนผ้าเท้าไม่รู้วาก็ชั่วโหมง เพราะจิตเพลินอยู่ภายใน พึดกัน
 อยู่โน้นนะ จิตไม่ออกไปไหน เดินไปๆ ร่างกายมันโซซัดโซเซ ตามันไม่เห็นเพราะ

สติปัญญาทำงานอยู่ข้างในไม่ได้ส่งออกข้างนอก เดินไปๆ โนนเข้าป่าโนน โครมคราม เข้าป่า ออกมาอยู่อย่างนั้น เพราะฉะนั้นผมถึงไปหาอยู่ป่าลึกๆ เวลาคนไปเจอเข้าเวลานั้นเขาจะหาว่าผมเป็นบ้าเป็นไรไป เพราะเขาไม่เข้าใจเรื่องของเรา เนื่องจากเขาไม่เคยทำไม่เคยเป็นดังที่เราเป็นอยู่ขณะเดินจงกรมนั้น

นั่นละเวลามันซุกกันมันซุกขนาดนั้นนะ ตามันไม่เห็นอะไร ถ้าลงจิตเข้าภายในแล้วมันจะเห็นอะไร ก็ตามันเป็นเครื่องมือ เหมือนประตูเปิดไว้ก็เปิดซิ คนไม่ออกไม่เข้าก็เปิดอ้าอยู่นั้นแหละ นี่ตามันก็ใสของมันอยู่อย่างนั้น แต่มันไม่เห็นนี่ เพราะสติปัญญาทำงานซุกมุน่วนวายกับกิเลสอยู่ข้างใน มันเป็นในตัวเราเองอย่างเห็นประจักษ์ พูดได้อย่างอาจหาญว่ามันเป็นอย่างนั้นจริงๆ ถึงเวลามันเข้าข้างในมันไม่ออกข้างนอก มันหมกกันอยู่ภายในนั้นนะ ระหว่างกับกิเลสสติปัญญาสู้กันอยู่ภายใน ไม่สนใจกับอะไรภายนอก ราวกับตาหูไม่มีเพราะไม่ได้ใช้ ไม่สนใจกับร้อนและหนาว นอกจากจะกินประมาณไปเท่านั้น

ปัญญาประเภทเกี่ยวกับเรื่องร่างกายนี้มันผาดโผนมากนะ เหมือนว่ากายจะไหวไปตาม มันรุนแรงมาก พอปัญญาเข้าส่วนนามธรรมล้วนๆ แล้วก็เหมือนน้ำซึมน้ำซึม หมุนของมันอยู่อย่างนั้นไม่หยุดไม่ถอยทั้งวันทั้งคืน นอนไม่หลับคิดดูซิ ตลอดรุ่งเอาเฉยๆ บางคืนนั่งภาวนาเหนื่อยละ พอแล้วละ นอนให้หลับเสียหน่อย แต่ใจมันไม่หลับ หมุนตัวๆ อยู่กับงานจนเหนื่อย นอนก็เหนื่อยเลยลุกขึ้นมาอีก เอ้า ลงทางจงกรม โนนต่อไม่ต่อเลยสว่าง กลางวันมันยังจะไม่นอนอีก คนจะตายมันยังไม่ถอย

นี่แหละกำลังของจิตเวลาสู้มันสู้จริงๆ เวลาหมอบมันก็หมอบจริงๆ อำนาจของกิเลสเหยียบให้มันหมอบ มันเคยรู้เคยเห็นมาแล้ว ตอนกิเลสเหยียบหมอบก็เห็นแล้ว ราวกับจะไม่มีวันโง่หัวได้เลย เอ้า เวลาสติปัญญาเหยียบกิเลสจนหมอบก็เห็นแล้วที่นี้พอกิเลสชนิดนี้ขาดไปปั๊บก็ซุดคันทาอีก คู้ยเขี่ยหาอยู่นั้นนะ การคู้ยเขี่ยหากิเลสก็เป็นงานอันหนึ่ง พอเจอแล้วก็เอาละที่นี้ นั่นได้งานแล้ว พัดกันอีกแหละ บางอย่างพอเข้าใจแล้วหลุดลอยไปเร็วก็มี ช้าก็มี ที่มันช้านั้นซิเราจะตาย เพราะเราไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ครูบาอาจารย์ตลอดไปนี่ เราอยู่โดยลำพังก็มี เวลาออกเที่ยวภาวนาเวลาปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นก็เป็น อตุตา หิ อตุตโน นาโถ นะชิ ถ้าปัญหาหนักมันทุกข์เหลือกำลังจะตายจริงๆ ยิ่งแก้ไม่หลุดก็วิ่งมาหาท่านเสียทีหนึ่ง ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ ก็ไม่มาเพราะมันไกลลำบากการไปการมา ต้องสละเวลาเป็นวันๆ ถ้าอยู่ไกลก็หลายวัน มาแล้วก็ต้องศึกษาจนเป็นที่เข้าใจแล้วค่อยไป ถ้าอยู่ไกลก็จำต้องค้างคืนกลางทาง ทั้งเวลาพักอยู่ศึกษาที่ท่าน

เดินตั้งแต่ออกจากที่พักมาหาท่านจิตไม่ไปไหน อยู่กับตัว เดินจงกรมมาเลย พอออกจากท่านไปก็เดินจงกรมไปเลย ไม่ได้สนใจกับความกลัวความกลัว ว่ามีดีว่าสว่าง คำๆ จนเริ่มมืดแล้วค่อยออกจากวัดท่านไปก็มี ทางตั้ง ๑๓-๑๔ ก.ม. โลกกว่านั้นก็มี ต้องมาค้างคืนก็มี แน่ะ มันไปของมันได้สบาย เจย ไม่สนใจกับอะไร ดูเผินๆ ก็เหมือนบ้านนั้นแหละเวลาเดินมาเดินกลับไปนั้น แต่มันไม่ได้บ้า สติปัญญาทำงานอยู่ข้างในนี้ ใครไม่เห็นไม่รู้เรื่องก็ช่างเขาซิ เรารู้ที่อยู่เห็นอยู่ พอไปถึงที่พักก็เป็นความเพียรอยู่แล้ว ไม่ทราบว่าจะอะไรเป็นความเพียรอะไรไม่เป็นความเพียร เพราะมันเป็นความเพียรตลอดอยู่แล้ว ถึงระยะมันเป็นของมัน เวลาหมอบมันก็หมอบจริง ๆ อำนาจของกิเลส แหม ๆ เลยนะพูดไม่ถูก พอเวลามันได้ที่ถึงได้พัดกันเสียอย่างไม่มีปราณีปราลัย

วัดบ้านนามนจึงเป็นวัดที่ระลึกในชีวิตและความเพียรสำหรับผม เพราะตั้งแต่เราบวชมา การหักโหมทั้งร่างกายและจิตใจไปพร้อม ๆ กัน ก็มีพรรษานั้นในชีวิตของเราคือพรรษาที่ ๑๐ ความเพียรและความหักโหมมันเริ่มมาตั้งแต่ยังไม่เข้าพรรษา เดือนเมษายนและพฤษภาคมนะ มาจากพระธาตุพนมกับพ่อแม่ครูอาจารย์ ท่านไปเผาศพพ่อแม่ครูอาจารย์เสาร์กลับมา ก็ไปรับท่านมาด้วยกัน ก็เข้ามาอยู่บ้านนามน จำพรรษาที่นั่น มันหมุนตัว ๆ เริ่มแต่โน่นแล้ว สมาธิเริ่มแน่นไม่เสื่อมอีกมาตั้งแต่เดือนเมษายน แต่นี่ไม่เกี่ยวกับสมาธิ แต่เป็นปัญญาในเวลาจนตรอก มันเป็นปัญญาสายฟ้าแลบ สติปัญญากับกิเลสราวกับมัดคอติดกัน ไม่ใช่ปัญญาได้ยังไงเวลามันจะตาย มันจนตรอกจนมุมก็ต้องใช้ปัญญาซิ เวลาสูงขึ้นมามันก็รู้ด้วยปัญญา

ที่ว่าเกิดความอางหาญในเรื่องความเป็นความตาย อะไรมันตายพิจารณาจนกระทั่งหาสิ่งที่ตายไม่ได้เลย นี่มันกลัวอะไร มันกลัวตาย หือ โทหกกัน นั้น เวลาพิจารณาลงไป ดินก็เป็นดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ ใจที่กลัวตายมันก็ไม่ตาย มันยังเด่น ยิ่งเห็นชัดมันตายได้ยังไง มันสง่าผ่าเผย รู้เด่น นี่มันตายได้ยังไงโทหกกัน นี้ละพรรษานี้เือกันอย่างเต็มเหนี่ยวเลย หักโหมร่างกายหักโหมมากจริง ๆ กลางวันไม่นอนเลย เว้นแต่วันไหนเรานั่งสมาธิตลอดรุ่ง วันนั้นจะยอมพักกลางวันให้ ถ้าวันไหนทำ ความเพียรธรรมดา กลางวันไม่พักให้เลย ไม่นอนกลางวันในพรรษานั้น ถึงว่ามันหักโหมมาก

เวลาที่เราไม่คิดจะต่อสู้มัน นั่งฉันจึงหันต้องได้พลิก นั่งขัดสมาธิฉันไม่ได้เพราะเจ็บมาก นี่มันไม่ลึ้ม คือเรานั่งขัดสมาธิกลางคืนเหมือนกับมันพองหมดกันเรา กระจุกเหมือนจะแตกทุกข้อทุกท่อน กระจุกมันต่อกันตรงไหน แม้แต่ข้อมือก็เหมือนมันจะขาดจากกัน ทุกขเวทนาเวลาขึ้นมันขึ้นหมดทุกสิ่งทุกอย่างทุกแง่ทุกมุมในร่างกาย ปัญญาพัดกันลงแหลกไปได้นี่นะมันอัศจรรย์ มันล้างกันได้ เวทนาเจ็บเลย หาย

จนกระทั่งร่างกายไม่มีเหลือเลยในความรู้สึก เหลือแต่ความอัศจรรย์ของจิตดวงนั้นที่สัก
แต่ว่าปรากฏ แม้จิตนั้นจะมีวิชา มันหากเป็นของอัศจรรย์ของมัน เพราะมันพราก
อะไรออกหมดเหลือแต่ความรู้

ความรู้นั้นก็เป็นความรู้วิชานั้นแหละ แต่ตอนนั้นมันไม่รู้วิชาหรือไม่วิชา
แหละ หากแต่เห็นความอัศจรรย์ อ้อ ธรรมชาตินี้เมื่ออะไรก็สิ้นไปหมดๆ ในความรู้สึก
แล้ว เหลือแต่สักแต่ว่ารู้อันเดียวเท่านั้น ธรรมที่สักแต่ว่ารู้นี้ทำไมจึงอัศจรรย์นักหนานะ

จิตเมื่อเข้าถึงขั้นนี้แล้วมันแยกได้สองอย่าง อย่างหนึ่งเวลาจิตรอบแล้ว เวทนาก็
เป็นเวทนา ต่างอันต่างจริง กายก็สักแต่ว่ากาย เวทนาสักแต่ว่าเวทนา จิตก็เป็นความ
จริงของจิต ต่างอันต่างจริงไม่กระทบกัน นี่อันหนึ่ง อันหนึ่งพอจิตรอบของมันแล้ว
เวทนาก็ดับวูบลงไม่มีเหลือเลย กายก็หายพร้อมกันเลยในความรู้สึก มันเห็นเป็นสอง
อย่างสำหรับเรา แต่จะเป็นอย่างไรก็ตามเราไม่ได้ปรุงได้แต่ง มันเป็นผลอย่างนั้นของ
มันเอง เป็นความรู้สึกอัศจรรย์บอกไม่ถูกและเป็นสักขีพยานซิ เพราะมันเป็นความจริง
ด้วยกันนี้ มันดับหมดก็เป็นความจริงอันหนึ่ง มันยังคงอยู่แต่ต่างอันต่างจริงก็เป็นความ
จริงอันหนึ่ง

พรรษาที่หนักมากในชีวิตของนักบวช ผมหนักมากพรรษานั้น แต่ไม่ได้สนใจว่า
เป็นภาระหนักมากนะ เพราะความมุ่งมั่นมาก มันจำไม่ลืม กลางวันไม่นอน เดินจงกรม
หมากพลูไม่แตะเลยในสามเดือน ทั้งเลย พอหลังออกพรรษาแล้วไปที่ไหน แต่ก่อนมัน
มีหมากพลูเต็มไปหมดนี้ เขาเอามาถวายก็ฉันไปอย่างนั้นเอง เลยฉันมาเรื่อยๆ ปีนั้นมัน
หักโหมเต็มที่ ทั้งหมดเรื่องหมากเรื่องอะไรไม่เอา มันเป็นกังวล ไม่เอาทั้งหมดเลย จิต
เป็นเหมือนหิน สมานแน่นปึ๊งเหมือนหิน แต่มันไม่ใช่ปัญญา นะซิ ถ้าใช้ปัญญามันก็จะ
ไปรวดเร็วกว่านั้น มันเพลินกินเพลินนอนอยู่กับสมานนั้นเสีย มันขี้เกียจมันสบายไม่ยุ่ง
กับอะไร จิตมันอึดตัวของมัน อึดตัวในขั้นสมานนี้ไม่ใช่อึดตัวด้วยการหลุดพ้นโดย
ประการทั้งปวงแล้ว มันอึดตัวในสมานไม่ยุ่งกับอารมณ์อะไร รูปเสียงอะไรๆ ไม่ยุ่ง
สบายอยู่นั้นแบบหมูได้เขียง ไม่ได้คิดว่าเขียงคือที่รองสับยาหมูเลย

พอมาค้นทางปัญญาถึงได้มีงานมาก โอโฮ งานทางปัญญานี้ งานมากงานหนัก
งานหยุดไม่ได้รั้งไม่อยู่ ตอนพิจารณาร่างกายเป็น อสุภะอสุภัง มันผาดโผนมาก กว่าที่จะ
ปล่อยกันได้มันผาดโผนมากและคล่องตัวมาก มองเห็นอะไรในร่างกายใครก็ตามเป็น
อสุภะ ไปหมด ในความรู้สึกเหมือนกับว่ามันเป็นพื้น อสุภะ อยู่เลยเที่ยว ขนาดนั้นมัน
ถึงปล่อยของมันได้ พอรู้เต็มสัดเต็มส่วนหาที่สงสัยไม่ได้แล้วมันก็ถอนของมันเองไม่
ต้องบังคับ นี่ก็รู้ จากนั้นมาการพิจารณาร่างกายนี้ไม่เอาเลยนะ มันรู้ชัดๆ ว่าอึดแล้ว
อึดตัวแล้วมันก็รู้ เวลาพิจารณา อสุภะ เพลินๆ นั่นก็เป็นรสของธรรมอันหนึ่ง

เหมือนกัน กิเลสยังมีอยู่ก็เหมือนกับไฟตามเชื้อของมัน ไหม้กันไปเรื่อย ๆ ตามที่สัมผัส พอมันหมดเกี่ยวกับเรื่องของร่างกายแล้วมันก็ถอยกรูดเลยนะ ไม่เอา จิตมีแต่สัมผัส สัมพันธ์กับพวกนามธรรม

เวทนา เวทนาเกี่ยวกับร่างกาย เวทนาเกี่ยวกับจิต สัญญาละสำคัญ สัญญาสังขาร สำคัญมาก ละเอียดมากนะ มันพิจารณากันอยู่นั้นแหละ เปาะเปะ ๆ กันอยู่นั้น เพราะไม่กว้างขวางอะไรนี่ ก็มันรู้หมดแล้ว ปล่อยหมดแล้ว มันไม่สนใจ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส มันเหมือนอยู่กับคนละทวีปโน่น บทเวลามันปล่อย มันย้อนกลับมา เหมือนว่ามีแต่จิตตัวเดียวนี้เป็นตัวโทษ มันมาเหมาตรงนี่ที่นี้ นี่ตัวโทษมันแสดงยับเยิบ ๆ จิตก็หมุ่นอยู่ตรงนี่เสีย สิ่งเหล่านั้นเขาไม่ใช่โทษ รูป เสียง กลิ่น รส ไม่ใช่โทษ อะไร ๆ ไม่ใช่โทษ ตัวนี้เป็นโทษ ตัวนี้เป็นตัวเหตุ มันเหมาลงจุดเดียว จนกระทั่งพร้อมแล้วมันถึงหมดปัญหาบนเวทีที่อยู่ทอกัน ไม่รบกันแล้ว

ที่แรกก็ใส่เวทีกาย ออกเวทีกายก็ใส่เวทีของนามธรรมทั้งสิ้น เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แล้วเข้าตัวจิต ๆ หมุ่นกันอยู่กับจิตนั้น เพราะเรื่องราวยังมีเหลือแต่จิตเย็บ ออกมาก็จิต ที่นี้ไม่ได้ไปเกี่ยวกับว่าเย็บไปอะไร เรื่องอะไร มันไม่ไปตามแล้ว แต่ก่อนมันตามพิจารณาแล้วก็ดับไป ๆ พอมันรู้จริง ๆ แล้วมันปล่อย มันยับเยิบ ๆ มันดูแต่ยับเยิบ ๆ กับธรรมชาติที่เป็นฐานคือฐานหลอกลวงใหญ่ ฐานอวิชชากับจิตมันกลมกลืนเป็นอันเดียวกันในขณะนั้น สติปัญญาจึงหมุ่นอยู่นั้น พอเวทีนั้นพังลงไปเท่านั้นก็เลิกเวทีกันเลย ไม่ทราบจะรบกับอะไรต่อไปอีก การชนะบนเวทีธรรมนี้ สนุกปฏิญโก ตัดสินเอง ไม่มีกรรมการอื่นใดมาตัดสินให้ เพราะไม่ใช่ฐานะไม่ใช่วิสัย

พูดให้หมู่เพื่อนฟังก็หมดใส่หมดพุงนะผมนะ ขอให้เห็นใจเถอะ ผมพยายามที่สุดกับหมู่กับเพื่อน ทุกข์ยากขนาดไหนผมก็ทนเอาเพราะความสงสาร นี่พูดให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย สงสารจริง ๆ ไม่ใช่สงสารเพียงเสกสรรปั้นยอนนะ มันเป็นอยู่ภายในจิตจริง ๆ เพราะฉะนั้นมองดูอะไรจึงมองดูจริง ๆ มองหมู่เพื่อน ไม่ได้มองเพื่อจะยกโทษ ยกกรรมกับแบบโลก ๆ ดูตรงไหนว่าตรงไหน เป็นความบกพร่องอยู่ตรงนั้น เตือนตรงนั้น ดูตรงนั้น แก่ตรงนั้นซิ พูดง่าย ๆ เหมือนนักมวยฝึกซ้อมกันก็ว่า อย่าเปิดตรงนั้น ปิดป้องตรงนั้นซิ เดี่ยวตายนะคู่ต่อสู้เขาใส่ผางเข้าไปตรงที่เปิดไว้นั้นเสร็จจะความหมายว่าอย่างนั้น

งานใดจะยิ่งกว้างงานของจิตตภาวนา แม้จะลำบากก็เกี่ยวขนาดไหนอย่าไปถอยมัน ความขี้เกียจคือตัวกิเลสที่มันรบความเพียรนะ ให้ถือเป็นจุดขึ้นมา ให้ถือเป็นเหตุขึ้นมามันขี้เกียจมันรำคาญ ตัวรำคาญตัวขี้เกียจนั้นคือตัวกิเลส พัดมันลงไป อันนี้มันจะเลิกจะถอนตัวของมันไปเองเมื่อถูกพัดถูกตี เราจะเห็นคุณค่าของความเพียรตรงนั้น

แหละ พอชี้แจงราคาถูอะไรๆ อย่างนี้เราก็ล้มไปตามมันเสีย นั่นละมันได้กำลัง เพิ่มกำลังให้ตัวชี้แจงให้ตัวราคาถูมากขึ้น นั่นแหละตัวกิเลส มันราคาถูตรงไหน เอาความราคาถูนั้นเป็นเหตุและเป็นเป้าหมายแห่งความเพียร พัดกันลงตรงนั้น เวลามันรู้กันแล้ว อ้อ นี่แหละเป็นกิเลส นั่น

เอาละเลิกกัน เหนื่อยแล้ว

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕

อวกาศโลก อวกาศธรรม

ผู้ปฏิบัติด้วยความสนใจ พยายามปรับปรุงแก้ไขและบำรุงคุณธรรมภายในใจของตนเป็นลำดับลำดับ นับแต่ขั้นศีล สมาธิเป็นขั้น ๆ ปัญญาเป็นภูมิ ๆ ขึ้นไป เมื่อเทียบแล้วก็เหมือนกับเขาสรางจรวดหรือดาวเทียมที่จะขึ้นท่องอวกาศนั้นแล ต้องปรับปรุงเครื่องให้ดี ไม่ดีขึ้นไม่ได้ เพราะสิ่งที่จะเป็นอุปสรรคของยานพาหนะนั้นมีอยู่มากมาย ดังวัตถุที่เขาท่องอวกาศเที่ยวอวกาศนั้น ก็ต้องปรับปรุงให้ถูกต้องเหมาะสมทุกสัดส่วนส่วนเกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ กว่าจะผ่านพ้นไปได้ต้องคำนึงคำนวณเสียจนพอ แม้เช่นนั้นก็ยังเกิดอุปสรรคได้ในบางครั้ง เมื่อยานพาหนะได้ปรับปรุงด้วยความเรียบร้อยแล้ว การท่องเที่ยวอวกาศก็คล่องตัวไม่เป็นอุปสรรคแต่อย่างใด นี่เป็นข้อเทียบเคียงสำหรับจิตของท่านผู้ปฏิบัติ ซึ่งปรับปรุงคุณธรรมภายในตนให้เหมาะสม

ใจนั้นแลเป็นผู้จะก้าวทะยานออกจากมหาสมมุติหานิยม อันเป็นเครื่องดึงดูดจิตสู่อวกาศนอกสมมุติ คือวิมุตติหลุดพ้น สิ่งที่เป็นอุปสรรคกีดขวางให้ก้าวไปไม่ได้ก็คือกิเลสประเภทต่าง ๆ นั้นแล

ด้วยเหตุนี้จึงต้องได้พยายามอย่างมาก กิเลสประเภทต่าง ๆ นั้น มีความหยาบความละเอียดต่างกัน การปรับปรุงใจของเราที่จะให้แหวกว่ายไปจากความหยาบละเอียดต่าง ๆ ของชั้นสมมุติมีกิเลสเป็นสำคัญ ก็จำต้องพยายามปรับปรุงให้เหมาะสมควรจะผ่านความหยาบแห่งสมมุติคือกิเลสไปได้ด้วยธรรมประเภทใดก็ได้ให้ผ่าน ผ่านไปโดยลำดับ ด้วยการประพฤติปฏิบัติ ด้วยการบำรุงส่งเสริม ความพากเพียรที่หนักแน่น ความอุตสาหะพยายามทุกแห่งทุกทางมีความหนักแน่นด้วยกัน สติปัญญาเป็นสำคัญที่จะนำจิตออกก้าวเดิน และแหวกอุปสรรคทั้งหลายที่กีดขวางจิตใจ ให้ผ่านพ้นไปโดยลำดับ

อุบายวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ทั้งหมดในภาคจิตตภาวนา ล้วนแล้วแต่เป็นอุบายวิธีปรับปรุงจิต ให้เหมาะสมแก่การทะยานออกจากมหาสมมุติหานิยม ให้พ้นถึงขั้นอวกาศคือนิพพานทั้งสิ้น

เป็นยังงอวกาศแห่งธรรม อวกาศทางโลกนั้นเขาไม่สงสัยกันแล้วว่าไม่มีหรือไม่มีสูญหรือไม่สูญ สิ่งที่อยู่ในสมมุตินี้ก็ทราบกันว่ามี ที่นอกจากขั้นอวกาศอันนี้ไปถ้าจะเทียบก็เป็นสมมุติอีกขั้นหนึ่ง เช่น อวกาศ เป็นยังงสูญไหม และต่างกันอย่างไรบ้างกับ

โลกที่อยู่กับอากาศนี้ กับนอกโลกอากาศนี้ไปแล้วเรียกว่า อวกาศ ทั้งสองอย่างนี้มีอยู่ด้วยกัน

จิตที่อยู่ในวงสมมุติ จิตอยู่ในความห้อมล้อมควบคุม ก็เหมือนกับสิ่งต่างๆ ซึ่งอยู่ในโลกนี้ถูกความตึงดูตูดอยู่ตลอดเวลา จิตใจก็ย่อมถูกความตึงดูตูดจากกิเลสตลอดเวลาเช่นเดียวกัน ออกไม่ได้ จึงต้องได้ปรับปรุงกำลังของตนให้ได้ผ่านพ้นออกไปจากโลกตึงดูตูด ความตึงดูตูดอันนี้พระพุทธเจ้าก็ได้แสดงไว้แล้ว โดยย่อก็มี กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เป็นต้น ปริยายหรือกึ่งก้านแขนงนั้นนับประมาณไม่ถ้วน เต็มไปหมดในโลกสมมุตินี้ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ทำให้จิตติดจิตพัวพัน ทั้งรักทั้งชัง ทั้งเกลียดทั้งโกรธในสิ่งต่างๆ สัตว์ต่างๆ บุคคลต่างๆ เป็นสิ่งที่ เป็นข้าศึกต่อจิตใจได้ จากอารมณ์ของใจเป็นผู้ไปสำคัญมั่นหมายผิด ๆ ไปเอง

ด้วยเหตุนี้การปรับปรุงแก้ไขดังหลักธรรมที่ท่านสอนไว้ในด้านจิตตภาวนา จึงเหมาะสมอย่างยิ่งกับนักปฏิบัติของเราที่จะก้าวพ้นจากสิ่งกีดขวาง หรือสิ่งตึงดูตูดทั้งหลายซึ่งมีอยู่ในหัวใจของตน นี่แลเป็นสิ่งที่ถอดถอน เป็นสิ่งที่แก้ เป็นสิ่งที่ตัดได้ยาก จึงต้องมีครูมีศาสดาสอน หากไม่มีศาสดาแล้วไซ้ สัตว์โลกนี้จะมึนงงสับสนก็ล้านก็ภพก็ชาติก็กำเนิดก็ตามอยู่ในสามแดนโลกธาตุนี้ จะเป็นเหมือนสัตว์ตาบอดหูหนวกด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีรายใดที่จะผ่านพ้นออกจากความมืดบอดเหล่านี้ไปได้เลย นี่เราจึงควรเห็นความอัศจรรย์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงอุบัติขึ้นมาอย่างถึงใจ ที่พาสัตว์ทั้งหลายแหวกว่ายจากความตึงดูตูด ความกีดขวางกั้นขังคับเหล่านี้ออกไปได้โดยปลอดภัย และมีจำนวนมากต่อมากไม่มีใครแข่ง นับตั้งแต่พระสาวกปฐมสาวกแต่ละองค์ๆ จนกระทั่งหมดศาสนธรรมของท่านที่ประกาศสอนไว้ คำว่าศาสนธรรมหมดจากหัวใจของสัตว์โลก นั้นแลเป็นวาระสุดท้ายในการรื้อถอนสัตว์ออกจากความมืดบอดและกองทุกข์ทั้งหมด

พระพุทธเจ้าของเราองค์ปัจจุบัน ก็ทรงทำหน้าที่เช่นนั้นเต็มพระสติกำลังแห่งพระเมตตามหากรุณาธิคุณ นับตั้งแต่วันได้ตรัสรู้เป็นต้นไป จึงเป็นเหมือนท่านนำเรือใหญ่ลงไปทอดสมออยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร ขนสัตว์ที่ตกน้ำจะตายแหล่มีตายแหล่มีประเภทและกำลังต่างๆ กัน ขนขึ้นใส่เรือลำใหญ่ของพระองค์โดยลำดับลำดา ผู้สนใจใคร่ธรรมก็เหมือนกับผู้ตะเกียกตะกายขึ้นมาสู่เรือลำใหญ่ของพระพุทธเจ้าที่ทอดสมอไว้กลางมหาสมุทร ขนขึ้นเรื่อยๆ ขนไปเรื่อยๆ จนกระทั่งหมดความเชื่อถือของสัตว์โลกต่อศาสนธรรมเมื่อไรแล้ว เรือนั้นก็แน่นอนว่าหมดปัญหาไป

พวกที่จมก็จมไปเรื่อยๆ ไม่มีทางที่จะรอดพ้นไปได้แหละที่นี่ จำพวกเหล่านี้เป็นจำพวกอาหารของปลาและเต่าทั้งนั้น ประเภทที่ขึ้นสู่ลำเรือแล้วนั้น เป็นผู้พ้นไปได้โดยลำดับลำดา ดังท่านกล่าวไว้ในบุคคล ๔ จำพวกนั่นเอง ตั้งแต่จำพวก อุกคฆิตัญญู วิป

จิตัญญ เนยยะ เป็นจำพวกที่ก้าวขึ้นสู่เรือ ส่วนจะไปได้สูงต่ำมากน้อยเพียงไรนั้น เป็นไปตามภูมิกำลังอำนาจวาสนาของแต่ละราย ผู้ที่พ้นไปได้เลยก็มี คือจำพวกลีนิกเลสแล้ว ผู้ที่จวนจะพ้นไปก็มี คือพระอนาคามี ผู้ที่ยังอยู่กึ่งกลางก็มีคือ พระสกิทาคามี ลำดับลงมาหาพระโสดา ตลอดกัลยาณปुरुชน

คำว่า เรือ เราพูดไว้เป็นกลางๆ ทรงรื้อขนสัตว์นับตั้งแต่วันตรัสรู้แล้ว จนกระทั่งศาสนธรรมหมดความหมายในความรู้สึกของสัตว์โลก นั้นแลจึงเป็นวาระสุดท้าย นอกจากนั้นก็เป็นคนไข้ประเภทหายาหาหมอไม่ได้ ไม่มียาไม่มีหมอรักษา คอยแต่วันตายเท่านั้น

นี่เราทั้งหลายที่กำลังตะเกียกตะกายแหวกว่ายเข้าหาเรือลำใหญ่ของพระพุทธเจ้า ด้วยการประพฤติปฏิบัติประกอบความพากเพียร เฉพาะอย่างยิ่งได้มาบวชในพระพุทธศาสนา ได้เห็นแก่นักเบาของศาสนธรรมที่พระองค์ประกาศสอนไว้ ก็ยิ่งจะให้เกิดความซึ่งภายในจิตใจ ปลุกฝังศรัทธาความเชื่อในความจริงทั้งหลายที่พระองค์ตรัสไว้แล้วโดยชอบ ทั้งบาปทั้งบุญ ทั้งคุณทั้งโทษ ทั้งนรกสวรรค์ พรหมโลก ตลอดนิพพานซึ่งเป็นของจริงของมีอยู่ทั้งนั้น

เราทั้งหลายได้ดำเนินตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า เฉพาะอย่างยิ่งด้วยจิตตภาวนา จงพยายามสร้างกำลังความสามารถของตนที่จะต้านทานสิ่งดึงดูดทั้งหลาย หรือสิ่งกดขี่ทั้งหลาย ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจนั้นออกอย่างไม่ลดละท้อถอย อย่าชินชากับเครื่องดึงดูดทั้งหลาย ดึงดูดไปเพื่อจะเผาผลาญเรานั้นแล ไม่ใช่ดึงดูดเพื่ออะไร สิ่งดึงดูดเหล่านี้ไม่ใช่เป็นความดึงดูดที่จะให้เกิดสิริมงคลแก่เราผู้ถูกดึงดูด แต่จะเป็นอัปมงคลแก่เราโดยลำดับลำดับ ตามแต่ความเชื่อความดึงดูดความคล้อยตามความดึงดูด ความลุ่มละลายไปตามความดึงดูดมากน้อยต่างกัน ความทุกข์จะแสดงขึ้นมากน้อยเท่ากับความคล้อยตามเห็นตาม และลุ่มละลายไปตามมันอย่างไม่มีควมสำนึกตัวเลยนั้นแล ทั้งๆ ที่ศาสนธรรมอันเป็นเครื่องจุดลากมีอยู่ แต่จิตใจไปทางต่ำเสียมากกว่าจะมาทางศาสนธรรม ก็จำเป็นต้องได้ถูกลอยแพไปตามนั้น นี่เราทั้งหลายไม่ใช่ประเภทยลอยแพ เป็นประเภทที่จะแหวกว่ายตัวเองให้หลุดพ้นเต็มสติกำลังความสามารถของตนด้วยกัน

อยู่ในสถานที่ใด อิริยาบถใด จงมีความตั้งทำตั้งทางอยู่ด้วยสติ อย่าถือการประกอบความพากเพียรว่าเป็นความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ว่าเป็นสิ่งที่น่าอดทนหาระอาใจ ว่าเป็นสิ่งที่ทำยากแก่ยาก ตะเกียกตะกายลำบากลำบาก การตะเกียกตะกาย การอุตสาห์พยายามนี้ เป็นวิถีทางเดินของผู้จะหลุดพ้นจากทุกข์ภัยทั้งหลาย ไม่ใช่เป็น

ทางเดินของผู้จะก้าวลงสู่ฝ่ายต่ำอันเป็นแหล่งแห่งโลกันตรนรก มีดบอดทั้งวันทั้งคืน
จิตใจถูกเผาผลาญอยู่กับสิ่งต่ำทรามทั้งหลายนั้น

ในครั้งพุทธกาลท่านเอาจริงเอาจัง คำว่า พุทธิ สรรณิ คจฺณามิ กิติ สงฺฆิ สรรณิ
คจฺณามิ กิติ ให้ฟังระลึกล้อมธรรมะจากองค์ท่านมาพิจารณาคลี่คลายดูความลึกซึ่ง
ความละเอียดในการดำเนินของท่าน พร้อมทั้งความรู้ความเห็นของท่านเข้าสู่ใจของเรา
เพื่อได้เป็นคติตัวอย่างอันดี ที่จะประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นไปตามร่องรอยที่ท่านดำเนิน
มาและรู้เห็นมาแล้ว

คำว่า พุทธิ สรรณิ คจฺณามิ เราก็อทราบแล้วว่ามีความลำบากลำบากขนาดไหน นี่จึง
น้อมนำมาประทับไว้ที่ใจของเรา พระศาสดาของเราผู้ทรงบุกเบิกทางสุดดีแก่สัตว์
ทั้งหลายพระองค์แรก ไม่เคยได้รับความสะดวกสบายเลยตั้งแต่วันเสด็จออกทรงผนวช
จนกระทั่งวันตรัสรู้ เหมือนกับอยู่ในแดนนรกดี ๆ อย่างว่าเหมือนติดคุกติดตะรางเลย
เพราะพระองค์ละเอียดอ่อนมากในความเป็นกษัตริย์ เวลาเสด็จออกทรงผนวชเช่นนั้น
มีความลำบากลำบากแสนสาหัสในบรรดาปัจจัย ๔ นอกจากนั้นก็เลสประเภทต่าง ๆ ซึ่งมี
อยู่ในพระทัย อันเกี่ยวโยงไปถึงสมบัติพัสถานไพร่ฟ้าประชาชนซึ่งแผ่นดินมีจำนวนมาก
มีน้ำหนักที่สุดที่พระองค์จะต้องสลัดปัดออกจากสิ่งทั้งหลายเหล่านี้อยู่ตลอดเวลา หา
ความผาสุกสบายไม่ได้เลย เว้นเฉพาะเวลาหลับสนิทเท่านั้น

เราไม่มีบริษัทบริวาร ไม่มีไพร่ฟ้าประชาชน ไม่ได้เคยเป็นพระเจ้าแผ่นดินออกมา
บวชด้วยความสะดวกสบายยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าเป็นไหน ๆ แม้การประกอบความ
พากเพียรก็มีพระโอวาทคำสั่งสอน ทรงแสดงไว้โดยถูกต้องทุกแง่ทุกมุมในการดำเนิน
ไม่ลำบากลำบากเหมือนพระองค์ที่ทรงชวนชายโดยลำพังพระองค์เอง ไม่มีใครบอกใคร
สอน นี่ผิดกันอยู่มาก พวกเรานับว่ามีภาวะเบาบางในการประกอบความพากเพียรมาก
ทีเดียว เมื่อเทียบกับพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นกษัตริย์แล้ว

อาหารปัจจัย จะไปที่ไหนอยู่ที่ใดเต็มไปหมด สมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยศรัทธา
ประชาชนทั้งหลาย ที่มีความเชื่อความเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว และมีความ
สนใจเลื่อมใสต่อท่านผู้ปฏิบัติดีเป็นประจำนิตย์ไม่บกพร่องเลย เพราะฉะนั้นพระไปที่
ไหนจึงไม่อดอยากขาดแคลนในบรรดาปัจจัยสี่ ซึ่งผิดกันกับพระพุทธเจ้าอยู่มาก

ที่นี้บรรดาสาวกที่ดำเนินตามรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า ก็รองลำดับจาก
พระพุทธเจ้าลงมาในเรื่องความสะดวก บรรดาสาวกทั้งหลายจะมีความสะดวกกว่า
พระพุทธเจ้าในบรรดาปัจจัยสี่ เพราะเขาเกิดความเชื่อความเลื่อมใสแล้ว แม้เช่นนั้น
ท่านก็ไม่ได้ยินดีในปัจจัยสี่ยิ่งกว่าความยินดีในอรรถในธรรม ความยินดีในการ
ประกอบความพากเพียรเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์โดยถ่ายเดียวเท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่

นำยินดีมาก นำถือเป็นคนดีได้ดีมาก ชีวิตจิตใจว้าวะทั้งมวลได้มอบเป็นพุทธานุชา ธรรม
 บุษบา จนกระทั่งได้กลายเป็นสังฆบุษบาขึ้นภายในองค์ท่านเองแต่ละองค์ๆ ล้วนแล้วแต่
 ท่านได้รับความลำบากลำบากมาด้วยกันทั้งนั้น

เพราะธรรมเป็นสิ่งที่เลิศที่ประเสริฐ ใครเจอแล้วใครเห็นแล้วต้องนับวันที่
 เจริญรุ่งเรืองขึ้นไปโดยลำดับ จนกลายเป็นความวิเศษเลิศเลอเพราะอำนาจแห่งธรรม
 ส่วนกิเลสนั้น ไม่มีกิเลสประเภทใดที่จะทำให้บุคคลได้รับความผาสุกเย็นใจ นอนใจและ
 ถึงความประเสริฐเลิศเลออะไรเลย

กิเลสมันรู้ มันรู้ว่าธรรมนี้เลิศยิ่งกว่ามันเป็นไหนๆ เพราะฉะนั้นมันจึงปิดป้อง
 กำบังเอาไว้หมดอย่างมิดตัว ไม่ให้รู้กลุมาของมันเป็นเลย ในบรรดาที่แสดงออกมันต้อง
 อยู่ฉากหลังทั้งนั้น แสดงแต่กลอุบายหรือนโยบายออกมา อันเป็นเครื่องหลอกลวงสัตว์
 โลกให้หลงไหลและติดจมอยู่กับมันเท่านั้น จึงเป็นความฉลาดของมันอยู่มากทีเดียว

ด้วยเหตุนี้ผู้ประกอบความพากเพียร จึงมักจะเอนไปสู่ความดีดุดของมันอยู่
 เสมอ ไม่ว่าจะเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนา ไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด จะเอนจะเอียงไป
 เพราะความดีดุดของมันอยู่นั้นแล ดึงดูดเข้าสู่ความขี้เกียจขี้คร้าน ดึงดูดเข้าสู่ความ
 ท้อถอยอ่อนแอ ดึงดูดเข้าสู่ความว่สาสติปัญญาอ่อนไม่สมควรแก่ศาสนธรรม ดึงดูดเข้า
 สู่ความเป็นผู้มีอำนาจวาสนาอ่อนไม่สมควรรอดสมธรรม ไม่คู่ควรแก่มรรคผลนิพพาน
 หรือไม่คู่ควรแก่ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า

เหล่านี้ล้วนแต่เป็นกลอุบายเครื่องดึงดูดของกิเลส ที่จะให้พรากให้ล้มเหลวจาก
 ธรรมถ่ายเดียว หากเราไม่ปฏิบัติธรรมให้เหนือกว่ากิเลสเหล่านี้ เราจะไม่ทราบว่สิ่ง
 เหล่านี้คือกลุมาของกิเลสทั้งมวลได้เลย ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตนให้ผ่านไปด้วยลำดับ
 เมื่อไรนั้นแลปิดไม่อยู่ กิเลสประเภทต่างๆ มันจะฉลาดแหลมคมขนาดไหนก็ไม่พ้น
 สติปัญญานี้ไปได้ นี่ละที่พระพุทธเจ้าได้ทรงเห็นเหตุเห็นผลทั้งโทษทั้งคุณอย่างถึง
 พระทัย เพราะพระปรีชาสามารถเหนือกิเลส

เพราะฉะนั้น เวลาประกาศธรรมสอนโลก จึงเต็มไปด้วยพระเมตตาให้สัตว์โลก
 ทั้งหลายได้พ้นจากภัย จากโลกันตะที่เต็มไปด้วยมหันตทุกข์นั้นจริงๆ และทรงมุ่งหวัง
 ให้สัตว์โลกทั้งหลายได้เห็นความแปลกประหลาดความอัศจรรย์ของธรรม ที่กระเทือน
 อยู่ภายในพระทัยของพระองค์ ให้สัตว์โลกทั้งหลายได้รู้ได้เห็นอย่างพระองค์จริงๆ ด้วย
 เหตุนี้การประกาศศาสนธรรมจึงเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะมีพระเมตตาเป็นพื้นฐาน ไม่
 ลึกแต่ว่าประกาศธรรมสอนโลกแบบปาวๆ ไป เป็นกิริยาหรือเป็นขนบธรรมเนียมเป็น
 ประเพณี อย่างนั้นไม่มีในพระพุทธเจ้า แต่เต็มไปด้วยพระเมตตาต่อสัตว์โลกจริงๆ

งานในหน้าที่ของพระพุทธเจ้าดังที่เคยได้ยินอยู่เสมอว่า พุทธกิจ ๕ นั้นละพระองค์ไม่ทรงปล่อยวางเลย นอกจากเป็นบางข้อที่จะลดหย่อนผ่อนผันไปตามเหตุการณ์นั้นๆ เท่านั้น แต่แม้จะทรงผ่อนผันก็ไม่ได้ลดละทางพระเมตตา ทรงผ่อนผันไปตามกาลตามเวลา เช่น เวลาพระองค์ประทับอยู่ที่ป่าเลไลยก์ ทรงจำพรรษาอยู่พระองค์เดียว นั้นไม่มีบริษัทบริวาร ไม่มีภิกษุสงฆ์ทั้งหลายเข้าไปฟังพระโอวาทจากพระองค์ ก็ทรงงดไปในตัวอย่างนี้เป็นต้น นอกจากนั้นพระองค์จะทรงทำหน้าที่ด้วยพระเมตตาจริง ๆ ทุกสัตทุกส่วนไม่มีบกพร่องเลย

นี่แหละเรื่องความเห็นประจักษ์พระทัย ทั้งโทษแห่งสิ่งที่เป็นภัยทั้งหลาย ทั้งคุณแห่งสิ่งที่เป็นคุณทั้งหลาย พระองค์ทรงสัมผัสรับรู้ไว้หมดทุกอย่าง จึงไม่มีที่สงสัย การประกาศศาสนธรรมจึงประกาศเต็มเม็ดเต็มหน่วยทั้งฝ่ายโทษฝ่ายคุณ แยกแยะออกเป็นแขนงๆ ทั้งฝ่ายโทษ แยกแยะเป็นแขนงๆ ทั้งฝ่ายคุณ ซึ่งมีคุณหนักเบาต่างกันอย่างไร พระองค์ทรงเปิดเผยโดยตลอดทั่วถึง สัตว์โลกผู้ที่จำเจอยู่ด้วยความทุกข์ความทรมานมาตั้งแต่กัปไหนกาลใด ซึ่งพอมีอุปนิสัยสามารถที่จะรับทราบธรรมความประเสริฐเลิศเลอจากพระพุทธเจ้าแล้ว ใครจะนอนใจอยู่เฉยๆ ได้ เมื่อได้ฟังศาสนธรรมที่ประกาศถึงวานอยู่กับหูกับหัวใจของตนแท้ๆ ด้วยความสัตย์ความจริง และด้วยพระเมตตาของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริงแล้วต้องตื่น สัตว์โลกต้องตื่น ต้องยอมรับความจริง

คำว่าความจริงมีทั้งสองอย่าง ความจริงทางฝ่ายโทษก็เป็นความจริงอย่างหนึ่งคือทุกข์จริง ๆ ฝ่ายสมุทัยก็สร้างทุกข์เผาสนจิตใจของสัตว์จริง ๆ ฝ่ายมรรคก็สร้างความสุขให้แก่สัตว์โลกจริง ๆ และฟังอย่างถึงใจ เมื่อเป็นเช่นนั้นกำลังใจที่ได้รับ ความเชื่อความเห็นประจักษ์ทั้งฝ่ายโทษทั้งฝ่ายคุณรวมเป็นกำลังเข้าสู่จิตใจดวงเดียว ทำไมจะไม่แสดงพลังขึ้นมาอย่างเต็มที่ และประกาศตนออกมาเป็นความพากเพียร เป็นความอุตสาหะพยายาม เป็นความใฝ่อกใฝ่ใจ เป็นความมุ่งมั่นในทุกอิริยาบถ ที่จะก้าวให้พ้นจากภัยจากเวรทั้งหลายเหล่านั้นไปด้วยอรรธด้วยธรรม นี่แหละบรรดาสาวกทั้งหลายที่ได้ยินได้ฟังจากพระพุทธเจ้า จากพระโอษฐ์ของพระองค์เองซึ่งเป็นศาสดาองค์เอก จึงเกิดความเชื่อความเลื่อมใส บางท่านได้รู้อรรธรู้ธรรม เห็นอรรธเห็นธรรม พ้นจากทุกข์ไปโดยลำดับลำดับ และพ้นไปได้โดยสิ้นเชิงต่อพระพักตร์ของพระพุทธเจ้ามีจำนวนมาก

ดังที่เราทั้งหลายได้เห็นในตำรับตำราว่า ขณะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์อยู่นั้น บรรดาพุทธบริษัทมีภิกษุบริษัทเป็นต้น ได้บรรลุธรรมถึงที่สุดวิมุตติพระนิพพานจำนวนไม่น้อย นั้น นี้แลของจริงต่อของจริงเข้าประสบกัณยอมสนิทกัน

อย่างง่ายดายไม่ยากอะไรเลย ผู้ฟังก็ฟังด้วยความเห็นโทษเห็นคุณจริง ๆ เชื่อในเหตุในผลตามหลักธรรมที่พระองค์ท่านสอนจริง ๆ จึงเกิดผลประจักษ์ในขณะนั้น

ธรรมทั้งโทษทั้งคุณที่ท่านแสดงในครั้งพุทธกาล และมีอยู่กับพุทธบริษัทในครั้งพุทธกาลกับสมัยปัจจุบันนี้ เฉพาะที่มีอยู่กับหัวใจเราเวลานี้มีอะไรแตกต่างกันบ้าง เป็นธรรมชาติความจริงอันเดียวกัน เป็นสัจธรรมอันเดียวกัน ไม่ได้นอกเหนือไปจากสัจธรรมทั้งสี่ประการนี้เลยทั้งครั้งพุทธกาลและครั้งนี้

พระโอวาทที่ทรงสั่งสอนก็คือมรรคสัง และนำสั่งสอนให้เป็นผู้มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา เพื่อจะให้รู้ถึงเรื่องทุกขสังอย่างจริงใจ และรู้ถอดอนสมุทัยสังอันเป็นเสี้ยนหนาม หรือเป็นhookเป็นหลาวที่แทงหัวใจสัตว์โลก ให้เกิดความทุกข์ทรมานขึ้นมาอย่างถึงใจ เช่นเดียวกัน ทุกขสังก็มีอยู่ในภายในใจของเราแล้วเวลานี้ สมุทัยสังประกาศตัวอย่างโจ่งแจ้งอยู่ทุกอิริยาบถในหัวใจของเรา ที่ออกแสดงได้บ้างไม่ได้บ้าง หรือออกแสดงไม่ได้ก็คือมรรค ทั้ง ๆ ที่เราก็ได้ยินได้ฟังอยู่เวลานี้

มรรคคืออะไร ก็คือสติ คือปัญญา สัมมาทิฐฐิ สัมมาสังกัปปไป ได้แก่ภูมิปัญญา สัมมาสติ ถ้ามีธรรมทั้งสามประเภทนี้เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจอยู่แล้ว สัมมาสมาธิก็จะเกิดขึ้นเพราะการทำงานโดยชอบธรรม สัมมากรรมมันตะ การงานชอบของผู้จะรู้ถอดอนตนออกจากทุกข คืองานถอดถอนกิเลสเท่านั้นเป็นงานสำคัญมาก เช่น งานเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา งานรักษาจิตของตนด้วยสติ พินิจพิจารณาสิ่งเกี่ยวข้องกับตนทั้งดีชั่ว ประการต่าง ๆ ซึ่งสัมผัสสัมพันธ์กันอยู่ทุกขณะด้วยสติและปัญญาโดยสม่ำเสมอ นี่ชื่อว่า ผู้สร้างมรรคขึ้นมาภายในใจ

การนำมรรคออกแสดงต่อผู้ข้าศึกคือสมุทัย ข้าศึกมันแสดงออกมาในแง่ใด เช่น แง่รัก รักอะไร สิ่งที่รักนั้นมันคืออะไร นี่สติปัญญาจ่อเข้าไป คลี่คลายดูสิ่งที่รักนั้น วัตถุที่รักนั้นมันคืออะไร คลี่คลายดูให้ตลอดทั่วถึงด้วยความสนใจตามหลักของสติปัญญาจริง ๆ ตลบตบทวนดูให้เห็นอย่างชัดเจนแล้ว สิ่งที่รักหรือนำรักนั้นมันก็จางไปเองเพราะปัญญา สติปัญญาชะล้างความจอมปลอมในความรักนั้นออกไปได้โดยลำดับ จนกระทั่งออกได้หมด นี่แลปัญญาสร้างขึ้นมาที่ใจ ชะล้างสิ่งจอมปลอม ความสกปรกที่กิเลสมันเที่ยวฉาบทาไว้ทั้งภายนอกทั้งภายใน

ภายนอกมันก็ไปฉาบทาไว้ตามรูป ตามเสียง ตามกลิ่น ตามรส เครื่องสัมผัสต่าง ๆ ภายในมันก็มาฉาบทาไว้ที่สัญญา ออกจากตา เรียกว่าฉาบทาไปตั้งแต่ตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นลำดับลำดับ มีแต่เครื่องฉาบทาของกิเลสทั้งหมด เวลาเจอเข้าไปจะเป็นได้ ยินก็ดี ได้เห็นก็ดี สัญญาความสำคัญมันหมาย สังขารความคิดความปรุงต่าง ๆ จะแสดงขึ้นมาภายในจิตใจ นี่ฉาบทาขึ้นมาเป็นชั้น ๆ ตอน ๆ

เพราะฉะนั้นจึงต้องใช้ปัญญาพิจารณาทั้งข้างนอกที่มันฉาบทาไว้ตรงไหน ชะล้างที่มันฉาบทาภายนอกนั้น แล้วย้อนเข้ามาชะล้างภายในที่มันฉาบทาเอาไว้ เมื่อเห็นสิ่งเหล่านั้นอย่างชัดเจนด้วยปัญญาแล้ว ทำไมปัญญาจะไม่ย้อนกลับเข้ามาหาตัวโกหก ซึ่งมีอยู่ภายในอันเป็นเหตุสำคัญนี้เล่า ต้องย้อนเข้ามา การใช้สติปัญญาต้องใช้อย่างนั้น นี้และการพิจารณาให้พิจารณาอย่างนี้ ให้ถือเป็นจริงเป็นจังที่ว่า สัมมามากัมมันตะ แห่งการทำงานชอบในวงปฏิบัติ

สัมมาวาจา เราก็กล่าวตามหลัก **สัลเลขธรรม ๑๐ ประการ** ดังที่เคยกล่าวไว้แล้วนั้น ไม่นำโลกสงสาร การบ้านการเมือง การซื้อการขาย เรื่องหญิงเรื่องชาย เรื่องกิเลสตัณหาผุดมาสนทนากัน มาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ให้เกิดความฟุ้งเพื่อเห่อเหิมไปตามสิ่งที่พูดที่สนทนาเหล่านั้น แล้วนักิเลสกองทุกข์เข้ามาเพิ่มเติมเข้าอีก ท่านเรียกว่า **สัลเลขธรรม** พุดอะไรลงไปเป็นสิ่งที่ให้เกิดกำลังใจจะประกอบความพากเพียรให้เกิดศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใสในธรรม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นคติเตือนใจและการชะล้างกิเลสประเภทต่างๆ ไปในตัว เพราะการได้ยินได้ฟัง **สัลเลขธรรม** จากกันและกัน นั้น **สัมมาวาจา** การกล่าวชอบในวงปฏิบัติ

สัมมาอาชีวะ เลี้ยงจิตใจของตนด้วยอรรถด้วยธรรม อย่างน่ายาพิช ความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหาเข้ามาเลี้ยงจิตใจ มันจะเป็นพิษภัยเผาผลาญจิตใจให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายยิ่งกว่ายาพิชเป็นไหนๆ พยายามรักษาจิตใจของตนด้วยสติปัญญาให้ดี โอฆารสแห่งธรรมก็คือสมาธิเป็นพื้นฐาน จะปรากฏเป็นความร่มเย็นขึ้นมามากภายในใจตามขั้นแห่งสมาธิ และใช้ปัญญาพิจารณาคลี่คลายดูสิ่งต่างๆ ซึ่งจิตไปสำคัญมั่นหมายให้เห็นแจ่มชัดเจนไปโดยลำดับลำดับ นี่เรียกว่าเลี้ยงชีพชอบ รักษาใจชอบ นำอาหารคือธรรมารสเข้าสู่ใจอย่างชอบธรรม ไม่นำกิเลสตัณหาอาสวะประเภทต่างๆ ซึ่งเป็นเหมือนยาพิษเข้ามาเผาผลาญจิตใจ ให้อุ่นเข้ามาอย่างนี้นักปฏิบัติ นี่เรียกว่า **สัมมาอาชีวะ** ทางภาคปฏิบัติจิตตภาวนา

สัมมาวายามะ ก็เพียรชอบ ดังที่เคยกล่าวไว้แล้ว เพียรละสิ่งไม่ดีทั้งหลาย นี้มันก็ครบไปหมดแล้วที่อธิบายมานี้ ท่านกล่าวไว้ว่าเพียรในสถานที่ ๔ สถานที่ หรือเพียรในลักษณะ ๔ นี้เคยอธิบายมามากแล้ว จะงดไม่อธิบายในที่นี้

สัมมาสติ ท่านว่าให้ระลึกลงในสิ่งใดละ ก็ระลึกลงในสิ่งที่จะถอดถอนกิเลสทั้งมวลนั้นแล เช่น ระลึกลงในสติปัฏฐาน ๔ พิจารณากายก็มีสติ พิจารณาเวทนามก็มีสติ พิจารณาจิตก็มีสติ ธรรมารมณทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับใจ เกิดขึ้นกับใจ เกิดแล้วดับ ดับแล้วเกิด ทั้งอดีตอนาคตปรากฏอยู่ในปัจจุบันทุกเวลา ก็พิจารณาด้วยสติ พิจารณาอยู่เช่นนี้ ถ้าจะพิจารณาให้จิตเป็นไปในทางสมถธรรม ก็มีสติกำกับคำบริกรรมของตน เรียกว่า

สัมมาสติ จากนั้นก็เป็น สัมมาสมาธิ คือสมาธิที่ชอบธรรมขึ้นมาจากภายในใจ นี่คือการสร้างอรรถสร้างธรรม สร้างเครื่องมือบุกเบิก สิ่งที่ดีบตันรัดรั้งหัวใจเราให้เบิกกว้างออกไป เพื่อใจจะได้ก้าวไปด้วยความสะดวกโดยลำดับลำดับ ไม่ติดตันอันติดอยู่กับความบีบบังคับของสิ่งที่กล่าวเหล่านี้

มีศาสนธรรมเท่านั้น หรือธรรมเท่านั้นที่จะเบิกสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ เพิกถอนสิ่งทั้งหลายที่หุ้มห่อมาตั้งกับตั้งกัลป์นับไม่ถ้วนนี้ให้แตกกระจายออกไป หรือเพิกถอนออกไป กว้างออกไป การก้าวเดินก็สะดวก จิตใจที่มีสมาธิ ความวุ่นวายห่างเหินไป จิตใจสงบยอมอยู่สะดวกสบาย จิตใจที่มีปัญญาเพราะการพิจารณาสิ่งที่เกิดขวางจิตใจ จิตใจยอมก้าวได้ด้วยความสะดวก ยิ่งปัญญามีความฉลาดแหลมคมมากเท่าไร ก็ยิ่งเบิกทางให้กว้างขวางต่อตนเองได้มากเท่านั้น ไปด้วยความราบรื่น ไปด้วยความสะดวกสบาย ไปด้วยความรู้จริงเห็นจริง ไม่หลงไม่หลอกตนเอง ปัญญาแท้ยอมไม่หลอกตนเอง และเป็นไปด้วยความราบรื่น สิ่งใดที่เกิดขวางคือความยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิดต่างๆ พิจารณาคลีคลายให้เห็นไปหมด เหมือนกับฟาดฟันสิ่งที่เกิดขวางทางเดินของปัญญา ให้ปัญญาได้ก้าวไปโดยลำดับ ดังที่เคยพูดให้ฟังแล้ว

ฐานสำคัญที่สุดก็คือกาย กายนอกก็ตามภายในก็ตามจงพิจารณาให้ละเอียดทั่วถึง เป็นสังขารด้วยกัน เป็นมรรคด้วยกันทั้งข้างนอกทั้งข้างใน พิจารณาคลีคลายให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน อย่าเสียดายงานไฉนยิ่งกว่างานพิจารณาในเวลานั้น พิจารณาเพื่อรู้พิจารณาเพื่อเห็นจริง ๆ ตามความจริงที่มีอยู่ และเพิกถอนสิ่งจอมปลอมที่สำคัญมั่นหมายว่าสวยว่างาม ว่าน่ารักใคร่ชอบใจเหล่านั้นออกด้วยปัญญา พิจารณาให้หยั่งถึงความจริงว่า ไม่มีอะไรเป็นของสวยของงาม นอกจากเป็นของปฏิกุศลโสโครกทั้งตัวเราตัวเรา ตัวสัตว์ตัวบุคคลไม่เลือกหน้า เต็มไปด้วยของปฏิกุศลโสโครกทั้งนั้น ตามหลักความจริงเป็นอย่างนี้ ปัญญาพิจารณาสอดแทรกเข้าไปให้ทะลุปรุโปร่ง ทั้งภายนอกตั้งแต่ผิวหนังเข้าไปถึงภายในที่เน่าเฟะไปด้วยสิ่งสกปรกโสภณทั้งหลาย ให้เห็นชัดเจนด้วยปัญญาแล้ว อันไหนงาม อันไหนสวย อันไหนน่ารักใคร่ชอบใจ ไม่มีเลยในร่างกายทุกร่าง มีแต่กิเลสจอมโกหกทั้งนั้นมาปักเสียบเอาไว้

เวลาพิจารณาเข้าไปจริง ๆ แล้วมีแต่ความจอมปลอม ความจริงแท้ก็คือมันไม่ได้สวยมันไม่ได้งาม มีแต่ของปฏิกุศล เวลาแตกสลายลงไปเป็นอะไร เมื่อสลายลงไปส่วนดินก็เป็นดิน เพราะมันเป็นดินอยู่แล้วตั้งแต่อยู่ในร่างของคน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟอยู่แล้วตั้งแต่อยู่ในร่างของคนของสัตว์ แตกออกไปแล้วมันจะไปเป็นอินทร์ เป็นพรหม เป็นสวรรค์ นิพพานที่ไหน มันก็ต้องเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ ตามหลักธรรมชาติของตณันนั้นแล นี่คือนิพพาน พิจารณาแยกแยะให้เห็นชัดเจน นี่คือการเบิกสิ่งที่

ก็คิดว่าดวงตาเราด้วยปัญญาความเห็นแจ้งชัดเจน ไม่มีคำว่าตีบตันอันตุ้เลยแหละ ถ้านำมาใช้ต้องเป็นปัญญาวันยังค่ำ

เมื่อปัญญาได้หยั่งเข้าถึงไหนย่อมจะทราบชัด แล้วหายสงสัยๆ ปล่อยวางกันเป็นลำดับลำดับ และปล่อยวางโดยสิ้นเชิงเพราะความรู้รอบขอบเขต เมื่อพิจารณาสิ่งหายาบๆ รู้แล้วมันจะไปไหนจิต พิจารณาส่วนหายาบรู้แล้วก็เท่ากับได้ปราบกิเลสประเภทหายาบที่มาฝั่งขวางกั้นมาไว้ในวัตถุต่างๆ เช่น ร่างกายของเราเป็นต้น ออกหมดโดยสิ้นเชิงนั้นแล มันจะไปไหนอีกกิเลส จะพาเหาะเหินเดินฟ้าไปไหน นอกจากจะหุดตัวเข้าไปหาที่หลบซ่อนเท่านั้น เมื่อถูกตีต้อนเข้าไป ฟาดฟันเข้าไปด้วยสติปัญญา

คำว่าเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นอาการหนึ่งๆ ตามหลักธรรมชาติของเขา เป็นแต่กิเลสมาเป็นเจ้าของ เพราะกิเลสเป็นพื้นให้เกิดอยู่แล้ว มันต้องถือเป็นเจ้าของ สัญญานำมาใช้ให้เป็นกิเลส สังขารปรุงขึ้นมาให้เป็นกิเลส วิญญาณรับทราบมาก็ให้เป็นกิเลส เวทนาเกิดขึ้นมามากน้อยให้เป็นกิเลสทั้งหมด เรื่องของกิเลสจะให้เป็นธรรมไปไม่ได้ ต้องเป็นกิเลสวันยังค่ำ นี่กิเลสสร้างตัวของมันตามแขนงต่างๆ อย่างนี้

เอ้า. พิจารณาเข้าไป ตัดฟันเข้าไป เวทนา ความสุข ความทุกข์ มีทั้งทางร่างกายและจิตใจ เวทนาไม่ได้เป็นกิเลส ตามหลักธรรมชาติมันเป็นความจริงอันหนึ่งเท่านั้น ความสำคัญว่าเราเป็นทุกข์หรือเราเป็นสุข หลงทั้งสุข หลงทั้งทุกข์ หลงทั้งอุเบกขาเฉยๆ ซึ่งมีอยู่ทั้งส่วนร่างกายและจิตใจนี้ต่างหากเป็นกิเลส ความหลงความสำคัญนั้นแหละเป็นกิเลส พิจารณาเข้าไปจริงๆ นามธรรมทั้งสี่เหล่านี้ก็ไม่ได้เป็นกิเลส เวทนาต่างๆ นี้ไม่เป็นกิเลส

เมื่อรู้ตัวสำคัญมันหมายแล้ว ตัวสำคัญนั้นก็ถอยเข้าไป เวทนาซึ่งจะมีอยู่บ้างในทางร่างกายและจิตใจที่ยังไม่รอบก็เบาบางไปมาก และเห็นเงื่อนกันไปโดยลำดับ ไม่หลงอย่างมิดมิดปิดตาเหมือนแต่ยังไม่เคยได้พิจารณา เวทนาส่วนไหนที่เป็นส่วนหายาบเกี่ยวกับร่างกายก็รู้ชัด เวทนาทางร่างกายนี้ปล่อยวางได้ เข้าใจได้ ส่วนเวทนาที่อยู่ภายในจิต ส่วนมากมักจะสุขอย่างละเอียด ย่อมจะทราบและปล่อยวางเช่นเดียวกันเมื่อมรรคมีกำลัง สุขเวทนาจึงเหมือนกับปลาที่อยู่ในช่องนั้นแหละ ยิ่งไงมันก็ไม่พ้นที่จะตัมแกงจนได้ จะให้มันโดดลงไปหาน้ำบึงน้ำบ่อทำนบใหญ่ๆ เหมือนแต่ก่อนมันโดดไปไม่ได้แล้ว นอกจากรอวันเวลาตายอยู่ท่าเดียว สุขเวทนาอันเป็นส่วนสมมุติภายในใจก็เช่นกัน รอวันเวลาจะดับลงสู่สมมุติอยู่เท่านั้น เมื่อบรมสุขอันมิใช่สมมุติเข้าครองใจ เพราะความรู้แจ้งแทงทะลุของสติปัญญา ดังนั้นจึงพิจารณาเข้าไปจนเป็นที่เข้าใจและถึงขั้นปล่อยวางอย่างหายห่วง

สัญญามั่นหมายอะไรบ้าง ความหมายอย่างนั้นหมายอย่างนี้ ความสำคัญอย่างนั้น สำคัญอย่างนี้ นั้นเป็นเรื่องของกิเลสเอาสัญญาไปใช้ วิญญาณรับทราบก็เป็นกิเลสก็พิจารณาเช่นเดียวกับที่เคยพิจารณาในเวทนามาแล้วด้วยปัญญานั้นแล มันก็เข้าใจเมื่อเข้าใจแล้วสิ่งเหล่านี้ก็เพียงแต่เป็นวิญญาณรับทราบ เพียงแต่เป็นสัญญาความจำเฉยๆ ไม่ได้จำให้เป็นกิเลส ไม่ได้รับทราบเพื่อกิเลส กิเลสก็ถอนตัวเข้าไป

สุดท้ายเรื่องอาการทั้งห้า คือ รูปขันธ์ ได้แก่ร่างกายของเรา เวทนาขันธ์ซึ่งมีอยู่ภายในร่างกาย ส่วนจิตใจนั้นยกไว้ก่อน สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ก็รู้แจ้งชัดเจนขึ้นภายในใจไม่เป็นที่สงสัยแล้ว กิเลสก็รวมตัวของมันเข้าไป ทะล่อมตัวเข้าไปเพ่นพ่านออกมาไม่ได้ ถูกสติปัญญาฟันแหลกแตกกระจาย จึงต้องหดตัวเข้าไปหาที่หลบซ่อน นี่ละการพิจารณา ตามความจริงเป็นอย่างนี้ไม่เป็นอย่างอื่น

การพิจารณาของนักปฏิบัติ เมื่อปัญญาถึงขั้นใดภูมิใดแล้วจะทราบตนโดยลำดับลำดับ ท้ายฝ่ายกิเลสทั้งฝ่ายปัญญาจะทราบทั้งสองด้านไปพร้อมๆ กัน เมื่อกำลังของปัญญามีมาก กิเลสก็อ่อนกำลังลงไป สติปัญญายังมีความแก่ล้าล้า มีความกล้าหาญชาญชัยไม่สะทกสะท้าน คำว่าขี้เกียจขี้คร้านอันเป็นเรื่องของกิเลสนั้นหายหน้าไปหมด มีแต่ขยับตัวด้วยความเพียรทั้งวันทั้งคืน นั้นเรื่องของมรรคมีกำลังเป็นอย่างนั้น นักปฏิบัติจงจำไว้และปฏิบัติให้รู้ให้เห็น ให้เป็นสมบัติของตนเองขึ้นมาที่จิตดวงนี้ จะหายสงสัยโดยประการทั้งปวง

ที่นี้นำสติปัญญาประมาณพุ่งเข้าสู่จุดมหาสมมุติมหานิยม ที่พาให้สัตว์จรมแหลกอยู่ในวัฏฏวนนี้หาที่ออกไม่ได้ ไม่รู้ที่ออก ไม่รู้ที่เกิด ไม่ทราบว่าใครเกิดเป็นอะไรบ้าง เคยตายที่ไหนบ้าง เคยหาบเคยหามทุกซ่มอย่างไรบ้าง สติปัญญาพังลงไปจุดนั้นจนแตกกระจายลงไปแล้ว ทำไมจะไม่รู้ว่าอะไรพาให้เกิดพาให้ตายที่นี้ ก็มีกิเลสอย่างเดียวเท่านั้นเป็นเชื้ออันสำคัญพาให้เกิดพาให้ตาย พาให้รับความทุกข์ความลำบากมา ธรรมแท้ไม่ได้พาให้ทุกข์ให้ลำบาก มีแต่พาให้เป็นความสุขความสบายตามขั้นของธรรม ตามขั้นของความดีงามเท่านั้น

สิ่งที่ให้เกิดความทุกข์มากน้อยเป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวล เห็นได้ชัด รู้ได้ชัด ยิ่งกิเลสแตกกระจายออกไปจากจิตใจโดยสิ้นเชิงด้วยแล้วก็เท่ากับฟ้าดินถล่มนั้นแล จะไม่กระเทือนสามโลกธาตุได้ยังไง เพราะตัวนี้เป็นผู้ท่องเที่ยวในสามแดนโลกธาตุนี้ เมื่อถูกพังทลายกันลงภายในจิตใจนี้แล้ว เอาที่นี้เป็นยังงใจจิตดวงนี้ อวกาศของธรรมกับอวกาศของโลกผิดกันอย่างไร นี้รู้ได้ชัด อวกาศของจิตที่บริสุทธิ์นี้สูญไปไหม อวกาศของโลกไม่ได้สูญ ถ้าสูญไม่เรียกว่าอวกาศ เป็นธรรมชาติมีอยู่ตามหลักธรรมชาติของอวกาศนั้น

อวกาศของจิตที่หลุดพ้นจากสิ่งดึงดูดทั้งหลาย คือ มหาสมมุติมหานิมิต্তนี้เป็นอย่างไร แม้ไม่เคยรู้ก็ตาม เมื่อรู้เข้าแล้วไม่สงสัย ไม่เคยเห็น เห็นเข้าแล้วไม่สงสัย ไม่เคยเป็น เป็นเข้าแล้วไม่สงสัย ไม่ต้องหาสักขีพยานที่โหนมายืนยันเหมือนสมมุติทั่วไป มี สหุทธิภูมิโก เท่านั้นเป็นที่แนบสนิทกับใจของตัวและกับจิตอวกาศนั้น

นี่แหละที่ได้พูดมาตั้งแต่ต้นถึงเรื่องอวกาศของจิต อวกาศของโลก อวกาศของจิต ที่ว่า นิพพานจิตเป็นเช่นนั้น สูญไปไหน ใครเป็นผู้ทรงอวกาศของจิตนั้น ถ้าสูญแล้ว ใครมาทรง ไปเกิดหรือไม่ไปเกิดที่ไหนก็รู้อยู่แล้วว่าหมดทางที่จะเกิดแล้ว รู้อยู่ชัด ๆ ตัดออกหมดสิ้นชื่อว่ากิเลสสมมุติที่จะพาให้เกิด สมมุติก็คือกิเลสนั่นเอง ที่เป็นภัยต่อจิตใจมาเป็นเวลานาน ละเอียดขนาดไหนก็ได้ถูกทำลายไปหมดแล้ว เหลือแต่อวกาศของจิตล้วน ๆ คือจิตที่บริสุทธิ์นั้นแล จะเรียกว่าอวกาศก็ได้ เรียกว่าอะไรก็ได้ เพราะโลกมีสมมุติ ก็ต้องแยกออกมาใช้ตามสมมุติของโลกเพื่อไม่ให้ขัดกัน

เมื่อถึงขั้นจิตอวกาศแล้ว เป็นอย่างไรบ้างที่จิตเคยถูกกดขี่บังคับดึงดูดจากสิ่งทั้งต่ำทราวมทั้งหลาย ที่เต็มไปด้วยทุกข์และมหันตทุกข์มาตลอดก็ปลดปล่อยกลับไม่ต้องไปคิดไปคำนึงไปใคร่ครวญว่ามีภพชาติก็ตาม ถือเอาหลักปัจจุบันนี้เป็นต้นเป็นตัวสักขีพยาน คราวนี้ได้พ้นแล้ว ความทุกข์มีมากน้อยได้เห็นประจักษ์และได้ละโดยเด็ดขาดได้ทำลายเชื้อของมันหมดโดยสิ้นเชิงแล้ว คือ อวิชชาปัจจุญา สงฺขาราร เป็นต้น ยังเหลือแต่ อวิชชาขยเตว อเสสวราคะนิโรธา สงฺขารนิโรธา เท่านั้น นั่น อวกาศของจิต

ที่นี้จิตที่พ้นจากสิ่งดึงดูดทั้งหลายแล้วแม้จะมีชีวิตอยู่ ครองธาตุชั้นธออยู่ ความคิด ความรู้ความเห็นของจิตประเภทนี้ไม่มีอะไรมาทิดขวาง ไม่มีอะไรมาทักกันทาง ไม่มีอะไรมาทำให้หนักใจให้เบาใจ ไม่มีอะไรมาทำให้กลัว ไม่มีอะไรมาทำให้กลัว เป็นธรรมชาติของตนอยู่โดยลำพัง เป็นอิสระของตนอยู่เช่นนั้น

เพราะฉะนั้นการรู้การเห็นความจริงทั้งหลาย จึงต้องเปิดเผยอยู่กับจิตดวงที่ไม่มีอะไรปิดบัง ไม่มีอะไรกดขี่นี้แล สามารถรู้สามารถเห็น ถ้าพูดถึงเรื่องธาตุเรื่องชั้นธอ ก็สามารถพูดได้ทุกอย่างไม่อัดไม่อั้น เพราะไม่มีอะไรมาทิดมาขวาง นอกจากกิเลสอย่างเดียว สิ่งที่เห็นอยู่มันก็ไม่ใช่เห็น ควรที่จะพูดได้มันก็พูดไม่ได้เพราะไม่รู้ไม่เห็น รู้ก็รู้แบบงู ๆ ปลา ๆ ไม่ได้รู้เต็มสัดเต็มส่วนเต็มตามความจริงของสิ่งที่มีนั้น ๆ เมื่อเป็นเช่นนั้นจะรู้ได้เห็นชัดอย่างไร และจะพูดได้ชัดเจนนางเพราะรู้เห็นแบบงู ๆ ปลา ๆ ถ้าพูดก็ต้องพูดทั้งงู ๆ ปลา ๆ ไปด้วย

เมื่อได้สลัดสิ่งเหล่านี้ออกหมด เบิกกว้างหมด ใจเป็นอิสระ ว่างว่างไม่มีขอบเขต ไม่มีประมาณ ไม่มีอะไรเป็นเครื่องปิดบังหุ้มห่อแล้ว รู้ก็รู้จริง เห็นก็เห็นจริง พูดก็พูดได้จริง นั่น จะว่าอาจหาญหรือไม่อาจหาญก็ตาม เพราะพูดตามสิ่งที่มีที่เป็นที่รู้ที่เห็นอยู่

นั่นนะ ทำไมจะพูดไม่ได้ เห็นยังเห็นได้ รู้ยังรู้ได้ ทำไมพูดไม่ได้ เพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่
ดั้งเดิม พระพุทธเจ้ามาประกาศธรรมสอนโลก ประกาศสิ่งที่มีอยู่เห็นอยู่ตามที่พระองค์
ได้รู้ทุกสิ่งทุกอย่างแล้วนี่แล นำมาสั่งสอนโลก กว้างขนาดไหนความรู้ของพระพุทธเจ้า
ลึกซึ่งขนาดไหน เพราะไม่มีอะไรปิดบังลึกลับ ทะลุไปหมด จึงเรียกว่า โลกวิทู รู้แจ้งโลก
ด้วยความแจ้งกว้าง ไม่มีอะไรมาปิดมาบังมาหุ้มมาห่อเลย

อาโลโก อุทปาติ สว่างโร่อยู่ทั้งกลางวันกลางคืนต่อความจริงทั้งหลาย นี่แล
พระพุทธเจ้าท่านรู้ สวากทั้งหลายรู้กันอย่างนั้น เป็นแต่พุทธวิสัย วิสัยของพระพุทธเจ้า
กับสวากวิสัยนั้นต่างกัน ความแคบความกว้างนั้นต่างกันตามวิสัย แต่เรื่องรู้ความจริง
นั้นเหมือนกันหมด

นี่พูดทั้งโทษทั้งคุณของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับจิต คือทั้งธรรมทั้งกิเลส ให้ท่านผู้ปฏิบัติ
ทั้งหลายฟังและนำไปพิจารณา เอาจริงเอาจัง

เอ้า พยายามปรับปรุงจิตของเราให้พุ่งออกนอกโลกสมมุตินี้ดูซิจะเป็นอย่างไร
พระพุทธเจ้าอยู่ที่ตรงไหน พระพุทธเจ้ามีที่พระองค์ สวากทั้งหลายมีจริงไหม มีที่
พระองค์ จะไม่ถาม ความจริงอันเดียวกันกับที่รู้ที่อยู่ประจักษ์ใจนี้แล เป็น
ธรรมชาติที่กระเทือนไปหมดในบรรดาพระพุทธเจ้าและสวากทั้งหลาย ตลอดที่ว่าธรรม
มีอยู่จะไม่มีอะไรสงสัย เพราะธรรมชาติที่รู้ที่เป็นอยู่กับตัวเองนี้ เป็นธรรมชาติที่บรรจุ
ไว้หมดแล้ว บรรดาพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และธรรมทั้งหลายที่มีอยู่ดังที่วานี้
เป็นธรรมชาติที่เหมาะสมกันทุกสัต์ทุกส่วนไม่มีที่สงสัยแล้ว

นี่แหละสถานที่ ถ้าพูดสถานที่ๆ หายสงสัยหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ทรงแต่ชั้นอัน
เป็นสมมุติของโลกเท่านั้น ดังพระสวากทั้งหลายที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ส่วนจิตนั้นได้พ้น
แล้ว พ้นอย่างนั้นเอง ดังที่กล่าวนี้ ถึงจะคลุกเคล้ากันอยู่กับโลกสมมุติ ธรรมชาตินี้ก็
เป็นธรรมชาติของตัวเอง สิ่งเหล่านั้นก็เป็นเรื่องของเขาเอง ต่างอันต่างจริงไม่มาคลุกเคล้า
กัน ไม่มาประสับประสาบ ไม่มากระทบกระเทือนกัน ที่ว่าพ้นโลกพ้นอย่างนี้

ธรรมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ มีในครั้งใดไม่มีในครั้งใด ธรรมมีอยู่ทุกครั้งที่ทุกกาล
สถานที่ เป็น อกาลโก ขอให้หยั่งลงสังขธรรมทั้งสิ้นนี้เถิด จะถูกจุดที่ทำงานของ
พระพุทธเจ้าและสวากทั้งหลาย และจะถูกผลงานของพระพุทธเจ้าและสวากทั้งหลาย
โดยไม่ต้องสงสัย ที่ทำงานก็คือสังขธรรมทั้งสิ้นนี้แลเป็นที่ทำงาน และผลที่เกิดขึ้นจากการ
ทำงานได้แก่มรรคผลนิพพาน ก็เกิดขึ้นที่นี่ อยู่ที่นี้ เมื่อเราก็ได้ปฏิบัติและบรรจุไว้แล้ว
อย่างสมบูรณ์ มีครบถ้วนแล้วไม่เป็นที่สงสัย จึงไม่มีอะไรที่จะให้เกิดความสงสัยในครั้ง
พุทธกาลกับครั้งนี้ ว่าธรรมของพระพุทธเจ้านั้นต่างกันเพราะกิเลสต่างกัน กิเลสก็เป็น

ประเภทเดียวกัน ธรรมก็ประเภทเดียวกัน แก้ววิธีเดียวกัน ย่อมจะหลุดพ้นด้วยวิธีเดียวกันนี้เอง

ไม่มีวิธีอื่นที่จะให้หลุดพ้น ไม่ว่าจะกาลใดสมัยใด มีวิธีเดียวนี้เท่านั้นคือ ดำเนินตามทางมรรค มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น เพื่อปราบกิเลส คือ สมุทัย ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เป็นสำคัญให้สิ้นซากไปจากใจ นิโรธความดับทุกข์ เมื่อดับกิเลสแล้วจะเอาทุกข์ที่ไหนมาเกิดอีก เมื่อกิเลสแลทุกข์ดับโดยสิ้นเชิงแล้วก็พ้นอวกาศของจิตเท่านั้นเอง ส่วนสังขารนี้เป็นกิริยา หรือว่าเป็นสถานที่ทำงาน ผลที่ออกจากสังขารทั้งสี่นี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง ดังที่เคยกล่าวอยู่เสมอว่า ผู้รู้ว่าทุกข์ดับ รู้ว่าสมุทัยดับคืออะไร มรรคได้ทำหน้าที่เต็มที่แล้ว ปราบสมุทัยให้เรียบไปหมด นิโรธแสดงตัวเต็มที่แล้วก็ดับไปๆ เหมือนกันเพราะนี้เป็นสมมุติ ส่วนผู้รู้ว่าสมุทัยทุกข์ดับไป เพราะมรรคปราบปรามเป็นนิโรธขึ้นมา ผู้รู้แน่แล้วคือผู้บริสุทธิ์ ผู้เป็นจิตอวกาศยุติกันที่ตรงนั้น

ให้พิจารณาให้ดี ฟังให้ตีการฟังธรรม ในขณะที่เราใช้การใช้งาน เรากำลังทำงาน เครื่องมือจะปล่อยวางไม่ได้ เช่น เราทำงานด้วยขวาน ขวานก็ต้องติดมือ ทำด้วยมีด มีดก็ต้องติดมือ ทำด้วยสิ่ว สิ่วก็ต้องติดมือ แต่เมื่อเวลางานนี้เสร็จแล้วสิ่วก็ปล่อยเอง เครื่องมือต่างๆ ปล่อยเองๆ นี่ศีล สมาธิ ปัญญา ที่เรียกว่ามรรคๆ คือ เครื่องมือทำงานปราบกิเลส ต้องติดแนบกับตัวเองในเวลาทำงาน เมื่อปราบกิเลสให้เรียบบวลงไปหมดแล้ว ไม่มีอะไรเหลือแล้ว เครื่องมือนี้ก็ป็นธรรมชาติที่ปล่อยตัวเองโดยไม่ต้องบังคับ

ดังที่เคยกล่าวเสมอว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี่ทางเดิน ปล่อยไม่ได้ พิจารณาให้เห็นชัดเจนตามหลักของ อนิจจัง ตามหลักของ ทุกขัง ตามหลักของ อนัตตา ด้วยสติปัญญา พอพร้อมแล้วเต็มที่แล้ว ปล่อยวางลงตามความจริง ไม่ว่าจะอะไรเป็น อนิจจัง ไม่ว่าจะอะไรเป็น ทุกขัง ไม่ว่าจะอะไรเป็น อนัตตา ต่างอันต่างจริงแล้วไม่ทะเลาะกัน นี่แหละเรื่องธรรมมีหลายชั้นหลายตอน ผู้ฟังจึงต้องแยกแยะ เพราะการเทศน์นี้เทศน์หลายชั้นหลายตอนหลายตลบทวน เพื่อความเข้าใจแจ่มแจ้งแก่ผู้ฟังทั้งหลายนั้นแล

สรุปความลงแล้ว ตลาดแห่งมรรคนิพพานอยู่ที่สังขาร ไม่อยู่ที่ไหน เอาอันนี้ให้ได้ เร่งลงให้เต็มฝีมือของเรา สติปัญญามีเท่าไรเอามาพิจารณาให้เห็นชัด ให้หมุ่นเป็นธรรมจักรไปดังที่ท่านอธิบายไว้แล้วนั้นเป็นไร มหาสติมหาปัญญา พอเริ่มปฏิบัติก็จะให้เป็นมหาสติมหาปัญญาเลยที่เดียวได้ยังไง แม้แต่เด็กเกิดขึ้นมาที่แรกมันไม่เห็นเป็นผู้ใหญ่ ต้องได้รับการบำรุงรักษาปรนเปรอกันไป หมดเท่าไร ลิ่นเปลือง

เท่าไร ปัจจัยที่เป็นเครื่องบำรุงรักษาเด็กแต่ละคนๆ มันจึงได้เป็นผู้ใหญ่เหมือนเราๆ ท่านๆ ได้

สติปัญญาที่จำต้องอาศัยการบำรุงรักษาเช่นเดียวกัน เมื่อบำรุงรักษาอยู่ไม่หยุด ไม่ถอยก็มีความแก่กล้าสามารถขึ้นมา จนกลายเป็นมหาสติมหาปัญญา แล้วฟาดฟัน หั่นแหลกกิเลสจะเป็นประเภทใดก็ตาม แหลกแตกกระจายไปหมดไม่มีอะไรเหลือเลย ทรงความบริสุทธิ์วิมุตติพระนิพพานไว้ในใจตัวเองนั่นแล จะเป็นผู้มีคุณค่าอันสูงสุด ใครเสกไม่เสกใครสรรไม่สรรก็ตามเถอะ เจ้าของเองก็ไม่เสก พอตัวแล้วเสกหาอะไร นอกจากมีแต่ความอ่อนโยนด้วยความบริสุทธิ์ และความเมตตาซึ่งกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเท่านั้น จิตทั้งดวงเต็มไปด้วยเมตตา

นั่นแหละพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนสัตว์โลกด้วยพระเมตตา คือพระจิตของพระพุทธเจ้านี้อ่อนน้อมไปหมดต่อทุกตัวสัตว์ในสามแดนโลกธาตุ ไม่ได้ยกที่ตรงไหนเหยียบย่ำที่ตรงไหน สัพเพ สัตตา อันว่าสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันหมดทั้งสิ้น นั้น ต่อจากนั้นก็ อเวรา โหนตุ เรื่อยไป... สุธี อุตตานิ ปริหฺรณตุ นั้นละทรงเมตตา ให้ความเสมอภาคแก่บรรดาสัตว์ทั่วหน้ากัน ไม่เอียงเพราะพระจิตไม่มีอะไรเอียงแล้ว ไม่มีเรื่องของกิเลสไปแทรกพอจะให้เกิดเอียง สิ่งที่เอียงโน้นเอียงนี้ก็เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหมด เมื่อมีแต่ธรรมล้วนๆ ทรงตัวด้วยธรรมล้วนๆ แล้วไม่มีคำว่าเอียง เป็นหลักธรรมชาติอยู่อย่างนั่นเอง

จึงขอให้ทุกท่านนำไปประพฤติปฏิบัติ เอาจริงเอาจัง ให้ได้หลุดพ้นเห็นประจักษ์กับใจของตัวเอง เป็นยังงใจที่กำลังถูกกดขี่บังคับอยู่เวลานี้ กับใจที่หลุดพ้นจากสิ่งกดขี่บังคับไปแล้วนี้ คุณค่าต่างกันอย่างไรบ้าง ให้เห็นประจักษ์ภายในใจนั่นแล ไม่เห็นที่ไหน สนุทฺธิจฺจโก อยู่กับผู้ปฏิบัติที่นั่นแหละ

เอาละการแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๒ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๕
 ปรารภความเพียรจึงตั้งหลักได้

ศาสนาพุทธเราเป็นธรรมล้ำค่าหาที่ขัดที่แย้งไม่ได้ หากว่าชาวพุทธเราได้ นำศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติต่อตัวเอง ครอบครัว หน้าที่การงาน ทั้งส่วนตัว และส่วนรวมแล้ว ชาวพุทธนี้แหละจะเป็นผู้มีความร่มเย็นเป็นสุขมากที่สุดทีเดียว สำคัญที่ความ สนใจที่จะปฏิบัติต่อหลักธรรมให้เป็นความสงบสุขต่อตนและครอบครัว ให้สมชื่อสม นามว่าเป็นชาวพุทธนั้น รู้สึกว่ามีน้อยมากทีเดียวแทบจะไม่ปรากฏ เนื่องจากจิตใจถูก ทุ่มเทาไปทางอื่นเสียมากต่อมาก ที่ไปทางเสียก็ไม่ค่อยพอ ๆ กัน ส่วนคำพูดติดปากนั้น ว่าถือศาสนาพุทธ แต่สิ่งที่ติดใจนั้นก็คือความอยาก ความต้องการ ความสะดวกสบาย ความเห็นแก่ได้ไม่มีขอบเขตเหตุผลบ้างเลย นี่เป็นพื้นของจิตที่ให้แสดงออกในทางขัด กับชาวพุทธตลอดเวลา

คำว่าพุทธคือความรู้ การปฏิบัติตนตามหลักของชาวพุทธนั้นไม่ค่อยปรากฏเลย หากได้นำพุทธศาสนาไปปฏิบัติสมนามว่าเป็นชาวพุทธแล้ว บ้านเมืองก็จะมี ความ ร่มเย็นเป็นสุข สังคมน้อยใหญ่ไม่ว่าบ้านนอกในเมืองก็จะมี ความ ร่มเย็นเป็นสุข การ เบียดเบียนทำลายกัน การรีดไถคดโกง การฉกฉกปล้นจี้ การข่มขืนฆ่าเรา การเอารัดเอา เปรียบ คอรัรับชั้นที่เด่น ๆ ในชาวพุทธที่ถือศาสนาแต่ปากก็จะเบาลงกว่าที่เป็นอยู่ไม่ อาจสงสัย เพราะความเห็นแก่ธรรมย่อมไม่เห็นแก่ได้ถ่ายเดียว

คนเราเมื่อเชื่อใจกันได้ก็เชื่อถือกันและสนิทสนมกัน เชื่อใจกันไม่ได้จะหาความ เชื่อถือกันมาจากไหน เพราะความเชื่อถือมาจากความเชื่อใจกัน แม้ตัวเองแต่ละราย ๆ ก็เชื่อตัวเองไม่ได้ แล้วจะไปกว้านเอาคนอื่นมาให้เชื่อตัวเองได้อย่างไร เราก็อ้างเราไม่ได้ ในขณะที่เดียวกันก็เชื่อเขาไม่ได้ เพราะความรู้สึกและความประพฤติตำราหมพอ ๆ กัน สุดท้ายก็ไม่มีใครเชื่อกันได้ ว่างใจกันไม่ได้ สิ่งที่ทำให้ว่างใจกันไม่ได้ เพราะสิ่งที่ ทำลายความว่างใจกันมันฝังอยู่ในจิตใจ และแสดงออกให้เห็นอยู่เสมอ ในเมื่อได้ โอกาสพอที่จะแสดงออกได้ทั้งที่แจ้งและที่ลับ การงานไม่ว่าส่วนใหญ่ส่วนย่อย ส่วน บุคคล จึงเต็มไปด้วยสิ่งสกปรกโสมนอนไม่ใช่เรื่องของพุทธของชาวพุทธจะพึงทำอย่าง นั้นได้ แต่ก็ทำกันได้อย่างออกหน้าออกตา เพราะสิ่งตำราหมเหล่านั้นมันมีอำนาจมาก และมีความรู้สึกอย่างเดียวกัน นิยมอย่างเดียวกัน การกระทำหรือกิจการที่แสดงออกทุก อาการจึงเป็นอย่างเดียวกันไป

เมื่อนำหลักพุทธศาสนา มาเทียบกับชาวพุทธเราแล้ว รู้สึกใกล้เคียงกันมากเหมือนคนละโลก แม้แต่ทำงานเกี่ยวแก่พุทธศาสนา ก็ไม่พ้นที่จะนำเอาสิ่งสกปรกสิ่งทำลายเข้ามาแทรกจนได้ บางกรณีถึงกับออกหน้าออกตาไม่กระดากอายบ้างเลย เมื่อเป็นเช่นนั้นศาสนธรรมจะเจริญได้อย่างไร เพราะศาสนาเจริญในหัวใจคนไม่ได้ถ้ามีแต่โลกมีแต่โลกเต็มหัวใจ ธรรมเข้าไม่ถึง เมื่อเป็นเช่นนั้นก็มีแต่สิ่งที่เคยเจริญอยู่ในหัวใจโลกมานานแล้วนั้นแลเป็นตัวเจริญ จึงทำให้โลกได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนความลุ่มจมฉิบหายไม่หยุดหย่อนผ่อนคลาย และไม่มี ความเช็ดหลาบกันเลย ทั้ง ๆ ที่สิ่งที่ทำให้เช็ดหลาบ ความรับรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่พอจะทำให้เช็ดหลาบมีอยู่ ศาสนธรรมถ้านำไปปฏิบัติ นำไปพินิจพิจารณาเทียบเคียงในทางคุณและโทษพอประมาณแล้ว จะมีเครื่องมือใดเหนือสติปัญญาซึ่งเป็นหลักของศาสนานี้ไปได้ ที่จะไม่ให้รู้ตามหลักความจริง ทั้งฝ่ายโทษฝ่ายคุณที่สัมผัสสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลาเรื่อยมา ต้องรู้และหาอุบายละถอนปล่อยวางจนได้

เมื่อย่นเข้ามาถึงพวกเราผู้เป็นนักปฏิบัติแล้วก็ยังเป็นลักษณะเดียวกันนี้ เป็นแต่เพียงหยาบละเอียดต่างกันเท่านั้น หากไม่พ้นสิ่งเหล่านี้จะเคลือบแฝงอยู่ทุกระยะในหัวใจของเราผู้ปฏิบัติจนได้ ฉะนั้นจึงได้เตือนแล้วเตือนเล่า เพื่อให้รู้กลมายาของสิ่งไม่ดีทั้งหลายซึ่งฝังอยู่ภายในใจและแสดงออกมา โดยเจ้าตัวก็ไม่รู้ว่าเป็นความผิดความพลาด เพราะเป็นความเคยชินของสิ่งนั้น เป็นทางเดินอันราบรื่นของสิ่งไม่ดีนั้นเดินเสียทั้งวันทั้งคืน ยืนเดินนั่งนอน จะเรียกว่าทุกขณะจิตก็ได้ถ้าไม่มีสติปัญญาคอยสังเกต มีแต่ทางเดินของกิเลสตัณหาอาสวะ มีแต่ทางขวนขวาย มีแต่ทางกอบโกยของกิเลสอาสวะเพื่อนำทุกข์มาเผาผลาญเราอย่างเดียว แม้จะให้ชื่อว่าคลังทุกข์ เศรษฐีทุกข์ก็ไม่ น่าจะผิด เพราะความจริงเป็นอย่างนั้นภายในใจแต่ละดวง โดยไม่เลือกชาติชั้นวรรณะเพศวัยใด ๆ เลย

การปฏิบัติธรรมจึงต้องใช้ความพินิจพิจารณา ใช้ความอุตสาหะพยายาม มีความจดจ่อต่อเนื่องกันเป็นลำดับลำดับ ไม่เช่นนั้นก็ไม่ทันสิ่งที่รวดเร็วและราบรื่น ซึ่งเตรียมพร้อมอยู่ภายในใจมาเป็นประจำ จะฉวยโอกาสทำงานของมันจนได้ เราจะเห็นได้เวลาเริ่มต้นฝึกหัดปฏิบัติธรรมคือจิตตภาวนา ส่วนหยาบ ๆ กวานั้นเราไม่นำมาพูด เช่นหลักวินัยนี้เป็นส่วนหยาบ หลักธรรมนี้สำคัญ ขณะปฏิบัติในขั้นเริ่มแรกจะมีแต่ลัมเป็นส่วนใหญ่ ลุกไม่ค่อยจะได้ มีแต่ลัมแต่กลิ้งไปเรื่อย ๆ คือจิตงอกเงยขึ้นไม่ได้

พอพยายามตั้งสติขึ้นมาสักครู่เดี๋ยวก็ลัมไปแล้ว นานเท่าไรเวลาลัมไปนั้นไม่อาจนับได้ จากนั้นก็กลิ้งไปเลย เจ้าของไม่รู้เพราะมีสิ่งหนึ่งทำให้ลัมอีกสิ่งหนึ่งทำให้กลิ้ง และมีสิ่งหนึ่งปิดบังไม่ให้รู้ไม่ไห้ระลึกได้ง่าย จึงลุกยากเวลาลัมลงไปแล้ว ฟันได้ยาก มี

แต่กลิ้งไปเรื่อย ๆ ทั้งที่เราก็พยายามอยู่อย่างเต็มใจ แต่อุบายวิธีการต่าง ๆ ของเราที่จะต่อสู้กับสิ่งรวดเร็ว สิ่งที่ชัดเจนบนหัวใจอันเป็นฝ่ายต่ำนั้น มันเหนือกำลังสติปัญญาของเราจะต่อสู้หรือต้านทานมันได้ พอตั้งได้ขณะเดียวซึ่งเหมือนกับจะลुकน้ันเอง เรียกว่า ล้มลุก ล้มแล้วตั้งใจจะลุก มันลุกไม่ขึ้น ถูกมันเตะกลิ้งไปอีกแล้ว เอ้า พยายามตั้งใหม่

สิ่งที่เป็นข้าศึกรู้สึกว่ามันรวดเร็วอย่างมากทีเดียว ทางตาก็เร็ว เข้าสู่ความรู้สึกทางหู ก็เข้าสู่ความรู้สึกที่จะยังให้กิเลสกำเริบขึ้นเป็นกำยเป็นกอง มันรวดเร็วมากสิ่งสัมผัสสัมพันธ์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นฝ่ายของกิเลสจะกอบโกยเอาผลประโยชน์แล้วรู้สึกมันรวดเร็ว ไม่มีคำว่าเมื่อยและอ่อนเพลียบ้างเลย จึงไม่ทันมันได้ง่าย ๆ แม้ไม่มีหน้าที่การงานอะไรมายุ่งกวนในวงความเพียรก็ตาม มีแต่ตั้งหน้าตั้งตาฝึกทรมาน เพื่อใจจะได้มีความสงบด้วยบทรธรรมที่ตนเคยถนัดก็ตาม ก็ไม่พินที่ใจจะหลุดลอยจากบทรธรรมนั้นออกไป ด้วยอำนาจของกิเลสหลุดลากไปจนได้

นี้ได้คิดย้อนหลังถึงภาคปฏิบัติของตน อยู่ดี ๆ เวลาเรายังไม่ได้ออกปฏิบัติ ความคึกคะนองของจิตก็มี แต่รู้สึกไม่แสดงรวดเร็วให้เห็นอย่างชัดเจนและรวดเร็วเหมือนขณะออกปฏิบัติในขั้นเริ่มแรก ซึ่งแสดงอย่างรวดเร็วทีเดียว คือแสดงอาการกำเริบ รักก็ง่าย เกลียดก็ง่าย ฉุนเฉียวก็ง่าย อะไร ๆ เร็วไปหมด ถึงกับตัวเองงงไปทีเดียว แต่ก่อนในเวลาที่ยังไม่ได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติไม่เห็นเป็นเช่นนี้ แต่เมื่อตั้งใจมาประพฤติปฏิบัติจริง ๆ แล้ว แทนที่สิ่งเหล่านี้จะค่อยจางลงไป ๆ ทำไม่จึงกลับรวดเร็วขึ้นมาอย่างไม่คาดไม่ฝันเช่นนี้ มันเป็นเพราะเหตุไร คำว่าเป็นเพราะเหตุไรก็ถามตัวเองไปอย่างนั้นแล เพราะไม่ทราบสาเหตุของมัน

ความจริงเรื่องความรวดเร็วของจิตนั้น เป็นเพราะสติเราพอรู้ทันมันบ้าง เพราะในขณะที่เรามาฝึกฝนอบรมนั้นเราพอมีสติอยู่บ้าง เพราะฉะนั้นจึงทราบความรวดเร็วของกิเลสประเภทต่าง ๆ ได้พอประมาณ แต่เราไม่อยากจะพูดเช่นนี้ อยากจะพูดเพื่อให้มีแก้ไขว่ามันทำลายเรา เพื่อจะให้มันแก้ไขต่อสู้กันให้หนักหน่วงกว่าที่เป็นอยู่ เวลาจิตไม่สงบมันแสดงความผาดโผนเช่นนั้นแลจงพากันจดจำไว้

ใจนี้เป็นตัวคึกตัวคะนองและรวดเร็วมากทีเดียวในผู้ปฏิบัติมันแล เหมือนกับทำลายเรา เราตั้งใจจะปราบมัน มันกลับทำลายเราเพราะมันเคยปราบเราอยู่แล้ว ไม่ทราบว่ามันจะปราบเราอะไรอีก นอกจากมันทำลายเราเล่นเท่านั้น เราเคยเห็นได้ชัด ๆ ว่าจิตล้มลุกคลุกคลาน ลุกได้แต่ชั่วขณะแล้วก็คลานไปเลย กลิ้งไปเลยเป็นส่วนมาก แต่อย่างไรก็ตามเมื่อความมุงมุ่น ความอุตสาห์พยายาม ความเป็นนักต่อสู้ ยังมีเต็มอยู่ภายในใจแล้ว ก็พินเงื่อมมือแห่งความพากเพียรไปไม่ได้ จิตที่เคยคึกคะนองไม่คาดคิดว่าจะสงบตัวลงได้เลย ก็สงบลงได้ด้วยอำนาจแห่งการต่อสู้หรือความพากเพียรบิ่บิ่

จนได้ เมื่อจิตสงบให้เห็นชัดเจนแล้ว ก็เป็นความแปลกประหลาด เป็นความอัศจรรย์
ขึ้นมากภายในใจ แน่ใจว่าตนได้เรื้อนอยู่ เรื้อนพักอันอบอุ่นในขั้นนี้แล้ว

พอถอยออกมาจากความสงบ ความเอิบอิ่มของใจที่เคยได้รับในขณะที่ใจสงบ
นั้น ก็แสดงเป็นผลให้เห็นอย่างชัดเจนว่า มีความกระหึ่มอยู่ภายใน เพิ่มศรัทธาขึ้น
เพิ่มความมั่นใจขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการเพิ่มความเพียรความอดสำหรับพยายาม
ขึ้นมาโดยลำดับ ใจก็ยังนับวันสงบลงไป สิ่งที่รวดเร็วทั้งหลายหรือสิ่งเลวร้ายทั้งหลายก็
ค่อยสงบตัวลงไป ใจมีความสงบเป็นเรื้อนอยู่ เรื้อนพักของตัวเอง มีความรุ่มเย็นเป็นสุข
ท่านเรียกว่า สมถธรรม สมถธรรมนี้แลเป็นเรื้อนอยู่เรื้อนพักของใจ ใจไม่ตื่นรนกวัด
แกว่งจนหาที่จอดที่แวะไม่ได้เหมือนอย่างแต่ก่อน พอตั้งตัวได้ด้วยความสงบใจ ใจมี
ธรรมคือความสงบเป็นเครื่องต็มย้อมเอิบอิ่มอยู่ภายใน ไม่หิวไม่กระหาย ไม่คว้านั้น
คว้านี้เหมือนดังที่เคยเป็นมา นี่คือผลแห่งการปฏิบัติมาจากความลุ่มลึกคลุกคลาน
กลายมาเป็นความตั้งตัวได้ในขั้นนี้

เมื่อใจตั้งตัวได้แล้วก็ต้องเสริมกำลังเข้าโดยลำดับลำดับ คำว่าความสงบนั้นไม่ได้
อยู่คงที่ดังที่ปรากฏในขั้นเริ่มแรก ย่อมจะเปลี่ยนตัวเองเข้าสู่ความละเอียดเสมอไปจาก
ความเพียรเป็นเครื่องหนุน สงบลงจนแน่นแน่ว ลำดับจากนั้นก็เป็นที่ฐานของสมาธิขั้น
ที่ใจ ใจจะสงบอารมณ์ก็ตาม ยังมีความคิดปรุงแต่งอะไรอยู่ก็ตามก็ไม่วุ่นวาย ไม่ได้คิด
ปรุงแต่งไปในทางที่เป็นพิษเป็นภัยเหมือนอย่างแต่ก่อน เมื่อกำหนดข้อนมาดูความรู้นี้ก็
เป็นที่ฐานแห่งความสงบอยู่ตามปกติ รู้เห็นได้อย่างชัดเจน จนถึงกับแน่นหนามั่นคง
ประจักษ์ ประหนึ่งว่าหินทั้งก้อนแน่นอยู่นั้น นี่คือพื้นฐานแห่งความสงบของใจ นี้
เรียกว่าใจมีอาหาร มีเครื่องต็ม มีเครื่องธรรมเป็นเครื่องอยู่คือสมถธรรม เย็นสบาย

เริ่มเห็นคุณค่าของศาสนาเพราะเริ่มเห็นความแปลกประหลาดความสุข ความ
สบาย ซึ่งไม่เคยเป็นมาภายในใจตัวเอง แต่ได้ปรากฏขึ้นด้วยการปฏิบัติตามหลักศาสนา
หรือปฏิบัติจิตตภาวนา ใจไม่วอกแวกคลอนแคลน ใจทรงตัวอยู่ด้วยความสม่ำเสมอกับ
สมาธิขั้นนี้ หรือกับความสงบประเภทนี้ อยู่ไหนก็พออยู่พอไป สบาย ความวุ่นวายไม่มา
รบกวน ก็จิตนั่นเองไม่ออกกว้านหาหาพิษมาเผาตนเองเหมือนอย่างแต่ก่อน เพราะมี
ธรรมเป็นธรรมารส ความลุ่มลึกคลุกคลานก็ค่อยจางไป ๆ จนถึงขั้นดังกล่าวนี้

เพื่อความถูกต้องแม่นยำ เพื่อไม่ให้เสียเวลาเวลาในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่ง
ส่วนมากมักเป็นกันแทบทั้งนั้น คือเมื่อจิตมีความสงบ และมีความสงบจนเป็นที่ฐาน
แล้ว คนเราชอบสะดวชอบสบาย ก็อยู่ที่นั่นเสีย ติดอยู่ในความสงบ เพลินอยู่ในความ
สงบนั้นเสีย ไม่อยากจะคิดอ่านทางด้านปัญญา พินิจพิจารณาให้เกิดความแยกคายและ
เป็นความสุขอันละเอียดอ่อนยิ่งกว่านั้นต่อไปอีก ทั้งนี้เพราะใจยังไม่เคยเห็นผลทางด้าน

ปัญญา เห็นผลเฉพาะทางด้านสมาธิจึงต้องติดพันกันอยู่กับนี้ ดีไม่ดีจะไม่สนใจพิจารณาทางด้านปัญญาเลย พอจิตออกคิดทางด้านปัญญาเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของการทำงานก็เกิดความรำคาญใจเสีย เช่นเดียวกับคนขี่เกี้ยวไปทำงานขุดดินฟันไม้ตากแดดตากฝนเล็กน้อย ก็ถือว่าเป็นความไม่สะดวกสบาย แล้วก็กลับเข้ามานอนอยู่ในร่มเสียงานก็ไม่ได้อะไร นี่ผู้ที่เพลินอยู่ในสมาธิก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน

สมาธิเป็นเพียงที่พักของใจชั่วระยะเวลาเท่านั้น ไม่ใช่เป็นมรรคเป็นผลที่จะตายใจได้อย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นเพื่อความเหมาะสม จึงต้องออกพิจารณาทางด้านปัญญา หลังจากใจได้รับความสงบในขณะภาวนาแล้วถอนขึ้นมา พิจารณาแยกแยะทางธาตุทางชั้นทั้งภายนอกภายในได้ทั้งนั้น อย่างเอาจริงเอาจัง เพราะตอนนี้จิตยังไม่เห็นคุณค่าของปัญญาจึงไม่ยากคิด ด้วยเหตุนี้จึงต้องใช้ความบังคับและใช้สติจดจ่อควบคุมกับงานของตนในการพิจารณา บังคับจิตไม่ให้หนีไปจากงานที่ทำนั้น แยกแยะดูธาตุชั้นสิ่งที่เคยรักเคยชอบเคยติดเคยพันกันมา เคยถือเป็นตัวเป็นตนหมดทุกสิ่งทุกอย่างภายในอวัยวะนี้ จะแยกให้เห็นตามความเป็นจริง จึงต้องได้ใช้สติบังคับให้ปัญญาตรงไปตาม พินิจพิจารณาไปตามนั้น ไม่ยอมให้เผลอไปไหน

ในขณะที่เดียวกันจิตก็อึดตัวกับสมาธิอยู่แล้ว เมื่อบังคับให้ทำงานก็ยอมทำ นอกจากว่ายังไม่เคยเห็นผลของงานทางด้านปัญญาเท่านั้น จิตจึงไม่ยากทำงานในการค้นคิด พอถูกบังคับหรือเข้าใจจากครูอาจารย์ที่แนะนำสั่งสอนโดยอุบายวิธีให้แล้ว ก็ยอมตั้งหน้าตั้งตาทำงานด้านปัญญาเพราะความเชื่อนั้น แม้นจะไม่เคยปรากฏผลมาก่อน แต่ก็เชื่อในความจริงที่ครูบาอาจารย์ทั้งหลายแนะนำให้ก็ยอมทำตาม

ในขั้นเริ่มแรกที่ปัญญาจะเกิดขึ้นจึงเป็นการลำบากอยู่บ้าง เพราะจิตไม่ยากทำงานทางด้านปัญญา พุดง่าย ๆ อยากรจะนอนสบาย ๆ อยู่ในสมาธิซึ่งก็ไม่ไปถึงไหนเหมือนอย่างคนเดินทางไปถึงร่มไม้ก็อยู่สบายในร่มไม้นั้นเสีย จะก้าวเดินไปก็ขี่เกี้ยวตากแดดตากฝน นอนอยู่นั้นมันก็ไม่ถึงไหน ด้วยเหตุนี้ปัญญาในขั้นเริ่มแรกจึงต้องได้ใช้การบังคับบัญชาพิจารณาลงไป เบญจขันธ์ทั้งมวลคือสังขาร เป็นของจริงล้วน ๆ อันเป็นทางเดินเพื่อความพ้นทุกข์ด้วยกันทั้งนั้นทุก ๆ อาการ พิจารณาให้ดี

จิตในขั้นสมาธิหรือจิตธรรมดา ย่อมจะมีความรักชอบเป็นพื้นฐานอยู่ภายในจิตใจ ในอารมณ์ที่เป็นวิสภาพ เฉพาะอย่างยิ่งก็รูปขันธ์ จึงต้องได้พิจารณารูปขันธ์อันเป็นสิ่งสำคัญ ให้เป็นคู่ปรับกันกับความรักสวรั้งาม คลี่คลายดูให้เห็นความจริงของสิ่งเหล่านี้อย่างแท้จริง ไม่ยอมให้กิเลสมันกล่อม มันเสกสรรปั้นยอของปลอมขึ้นมา กล่อมสัตว์โลกให้หลงตามกันไปหมด ไม่มีรายใดจะรู้สึกตัวได้เลยว่าสิ่งเหล่านี้เป็นความจริงอย่างนั้น ๆ แต่จะเสกสรรปั้นยอขึ้นมาเป็นวิภูนิมยอย่างหนึ่งตามกิเลสว่าเป็นของ

สวยของงาม เป็นสิ่งจีรังถาวร เป็นเราเป็นของเราไปเสียหมด นี่ฝังลึกมากเทียว ต้องขุดให้เต็มเหนี่ยวจนถอนได้

การพิจารณาปัญญา เพื่อจะถอดถอนความฝังลึกแห่งความจอมปลอมนี้ขึ้นมาได้ โดยลำดับ ด้วยความแยบคายในร่างกายอันนี้ จิตมีความสัมผัสสัมพันธ์กับอาการใด บรรดาที่มีอยู่ในร่างกายนี้ ให้จับนั้นเป็นต้นเหตุเป็นจุดพิจารณา จะรู้จะเข้าใจซึมซาบไปหมด เพราะคำว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีความเกี่ยวโยงกันไปหมดทั้งร่าง ถ้าพูดเรื่อง อสุภะอสุภัง ความแตกสลายทำลาย ความปฏิกูลโสโครกแล้ว ก็ร่างกายมนุษย์เรานี่เป็นที่หนึ่ง ร่างกายมนุษย์คือใคร ก็คือร่างกายเรานี่เองเป็นที่หนึ่ง แม้ของใครก็เป็นทีหนึ่งเหมือนกัน จึงแข่งกันไม่ได้เพราะมันเป็นหนึ่งด้วยกันในความเป็นของปฏิกูล เป็นกองป่าช้าผีดิบ

ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ตายมันก็เป็นป่าช้าอยู่แล้ว ภายในมีอะไรเต็มอยู่ในนั้น หนึ่งบาง ๆ เท่านั้นหุ้มห่อร่างไว้ ก็เลสหลอกนิดเดียวก็เคลิ้มหลับไปตามแล้ว เราจะว่าเราโง่หรือฉลาด นี่ละอุบายของกิเลส มันเอาของบาง ๆ มาหลอกเราก็ก็น่าเชื่อ ถ้าไม่เอาปัญญาเข้าไปแก้ไปปลดไปถอดไปถอนไปรื้อออกจะไม่มีวันถอดถอนได้เลย จะถูกมันปิดอยู่ชั้นตลอดไป จึงต้องใช้ปัญญาพิจารณาเข้าไปให้ฝังใจเข้าสู่ความจริง

สิ่งที่กิเลสเสกสรรปั้นยอไว้ทั้งหมดเป็นของจอมปลอมทั้งนั้น แต่ธรรมมีสติธรรม ปัญญาธรรมเป็นต้น แทรกเข้าไปถึงไหนยอมเป็นของจริงขึ้นมาตามส่วนแห่งกำลังของสติปัญญาเข้าถึง และจะเป็นของจริงเต็มเม็ดเต็มหน่วย เมื่อสติปัญญามีกำลังกล้าและพิจารณาอยู่ไม่หยุดไม่ถอย สิ่งจอมปลอมทั้งหลายก็จะคลายตัวออกไปโดยหลักธรรมชาติของมัน ที่สู่ความจริงคือธรรมไม่ได้ การพิจารณาก็ไม่ต้องคาดหวังหมายภายนอกภายในมรรคผลอันใดทั้งนั้น แต่พิจารณาให้รู้ความจริงซึ่งมีอยู่กับจุดหมายหรือเป้าหมายที่เราพิจารณาหรือในวงงานนั้น พิจารณาให้ชัดเจน อย่าลุ่มลุ่มลึกลงแบบสุกก้อนห่าม นั้นไม่ใช่ทางรู้แจ้งตามความจริง

อย่าเสียดายความคิดที่จะปล่อยให้มันเกลไถลออกไปข้างนอก นอกจากหลักสังขธรรม นั้นเป็นทางของกิเลสทั้งหมด ต้องหักต้องห้าม อดก็ยอมอดยอมทนกัน นักปฏิบัติไม่อดไม่ทนไม่ต่อสู้ไม่ฝืนใจไม่ได้ การปล่อยตามใจคือปล่อยตามกิเลสนั้นแล ให้จุดลากไป การฝืนใจ การบังคับตัวเองนั้นคือการต่อสู้กิเลส การฝืนกิเลส การบังคับ การต้านทานกิเลส ให้จำเอาไว้ แล้วพิจารณาจนเป็นที่เข้าใจ การพิจารณาภายในตามธรรมตามักจะยากกว่าพิจารณาภายนอก เช่น รูปชั้นนี้เป็นต้น ท่านจึงสอนให้ไปเยี่ยมป่าช้า นั่นเพื่อให้ได้นิมิตอันไม่พึงปรารถนาเข้ามาเทียบเคียงกับความเป็นอยู่ในธาตุ

ชั้นของเราให้เป็นที่เข้าใจทั้งภายในและภายนอกนี้ ว่าเป็นเหมือนกันหรือเสมอกัน ให้ได้หลักได้เกณฑ์

เมื่อภายในได้หลักได้เกณฑ์แล้วภายนอกก็ปล่อยเอง ที่แรกก็นำภายนอกเข้ามาเป็นหลักเป็นเกณฑ์ เป็นกรูหมายป้ายทางเสียก่อน เพื่อจะเข้าสู่ภายในชั้นของเราคือรูปชั้น นี้อุบายของพระพุทธเจ้าที่สอนโลกให้แก่ให้ถอดให้ถอนให้ทันกลมายของกิเลส เมื่อไม่ได้แง่หนึ่งให้เอาแง่หนึ่ง ไม่ได้แง่หนึ่งให้เอาแง่หนึ่ง เอาจนได้ ใครจะแหลมคมยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า เมื่อเรานำมาพิจารณาทางด้านปัญญาให้พิจารณาเช่นนี้ ไม่ยอมให้จิตออกหนีจากวงสังขารซึ่งเป็นทางราบรื่น เป็นทางมรรคทางผล ทางถอดถอนกิเลส บังคับไว้ ไม่ต้องเสียดายไม่ต้องคล้อยตามจึงชื่อว่าต่อสู้

ทนเอา เพราะเราเป็นนักต่อสู้ไม่ทนต่อข้าศึกได้อย่างไร กิเลสเป็นข้าศึกทั้งมวล ไม่ใช่เป็นมิตรเป็นสหายพอที่จะตายใจกับมัน แง่ใดก็ตามขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้วจะเป็นแง่แห่งศัตรูทั้งนั้น แสดงออกมาเป็นพิษเป็นภัยต่อเรา เรายังจะเสียดาย เรายังยังเคลิบเคลิ้มหลงใหลกับมันอยู่ได้อย่างไร เราต้องได้ใช้สติปัญญาต่อสู้ต้านทาน ความเพียรมีเท่าไรทุ่มลงไป สิ่งอื่นเราเคยเพียรมาแล้วก็ได้ผลเพราะอำนาจแห่งความเพียรของเราเห็นประจักษ์ เราเพียรทางด้านจิตใจ เพียรทางด้านธรรมะ เพียรเพื่อถอดถอนตนเอง ทำไมจะเพียรไม่ได้

สติปัญญาใช้อย่างอื่นเราก็เคยใช้มาแล้ว ได้ผลเป็นที่พอใจมาเป็นลำดับ เหตุใดนำมาใช้ทางด้านธรรมะแก่กิเลสตัณหาอาสวะ ซึ่งเป็นสิ่งที่ละเอียดแหลมคมมาก และบังคับสัตว์ทั้งหลายให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏทุกขนี้มีจำนวนมากเท่าไร นานเท่าไร เราทำไมจะทำไม่ได้เมื่อเห็นโทษของมันเต็มหัวใจอยู่เช่นนี้ ต้องได้ฝืนต้องได้พิจารณาจนผ่านพ้นไปได้

ทุกข์เพราะความพากเพียรนี้ไม่ทำให้ล่มจมเสียหาย ไม่เหมือนทุกข์เพราะอำนาจของกิเลสบีบบังคับเราไม่ว่าภพน้อยภพใหญ่ แม้ในปัจจุบันนี้กิเลสก็ไม่เคยให้ความสุข ความสบายแก่เราเลย มีแต่ความทุกข์ความทรมานทั้งนั้น หากจะมีบ้างก็หมายความว่าเราจะตายเสียจริง ๆ มันก็เอาเครื่องล่อมากรอกเสียนิดหนึ่ง พอพื้นตัวขึ้นมามันก็จับยาพิษยัดลงไปใส่ลงไป ให้ดินรนกระวนกระวายอยู่อย่างนี้เรื่อยมา จึงไม่ควรสงสัยเรื่องของกิเลสว่าจะพาวิเศษวิโสไปที่ไหนอีก หากกิเลสพาวิเศษวิโสแล้ว โลกนี้เป็นโลกแห่งกิเลสทั้งมวล ไม่ว่าท่านว่าเราเหมือนกันหมด ตลอดถึงสัตว์ดิรัจฉานมันก็ควรจะไปพิเศษไปตาม ๆ กันหมดแล้ว ธรรมต่างหากพาให้ผู้ปฏิบัติวิเศษวิโสพ้นจากทุกข์ไปได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นต้องเพียรต้องพยายามเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ด้วยธรรม

เราบวชมาเพื่อเพียร เราบวชมาเพื่อพยายาม เราบวชมาเพื่อจะต่อสู้ สงครามใดก็ตามไม่ได้เหมือนสงครามระหว่างกิเลสกับธรรมต่อสู้กัน เราเองก็เป็นเวทิต่าง เช่น ร่างกายก็เป็นเวทิต่าง จิตใจก็เป็นเวทิต่างของระหว่างกิเลสกับธรรมต่อสู้กัน ก็ต้องมีความกระทบกระทั่งกันบ้างเป็นธรรมดา เมื่อเราทำความเข้าใจไว้แล้วก็ไปอดทนระอาใจอะไรอีก วันชนะจะมีอยู่จนได้ในเมื่อมีการต่อสู้ สติปัญญาอย่าละ นี้ละอาวุธอันสำคัญของผู้ปฏิบัติที่จะกำจัดสิ่งเลวร้ายทั้งหลายภายในใจให้หมดสิ้นไป เพราะอำนาจของสติปัญญานี้เป็นสำคัญอยู่มากทีเดียว ศรัทธาความเชื่อก็เป็นพื้นเป็นเครื่องจูงใจ วิริยะความเพียรเป็นเครื่องหนุนให้ต่อสู้เพื่อเอาชนะชนะได้เป็นยอดคน ยอดคนก็คือยอดเรานี้สำคัญเวลาใช้ทางด้านปัญญาให้พิจารณาอย่างนี้ ให้ทำจริง ๆ จัง ๆ ถือเป็นการงานเป็นการยิ่งกว่างานอื่นใดทั้งสิ้น

การต่อสู้กิเลสทำเล่นไม่ได้นะ กิเลสไม่เคยมีประเภทใดมาทำเล่น ๆ กับเรา พอเราจะต่อสู้กับกิเลสแบบเล่น ๆ แบบจริงบ้างไม่จริงบ้าง นั่นละเป็นการแพ้มันวันยังค่ำหาความชนะไม่ได้เลย จึงต้องเอาจริงเอาจังตั้งแต่ขั้นเริ่มแรกไปเรื่อย ๆ แต่พอปัญญาได้ก้าวเดินบ้างและได้ก้าวเดินแล้ว เห็นคุณค่าของปัญญา เห็นผลประจักษ์ใจว่าปัญญาได้ถอดถอนกิเลสประเภทใดบ้างซึ่งเป็นยาพิษทั้งมวลออกไปได้แล้ว จิตจะเพิ่มพลังขึ้นมาเป็นลำดับ เห็นคุณค่าแห่งปัญญามากขึ้น และเห็นคุณค่าแห่งความพ้นจากทุกข์มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็เห็นโทษของกิเลสอาสวะทุกประเภทอย่างถึงใจ ๆ เมื่อต่างอันต่างเห็นอย่างถึงใจแล้ว ย่อมรวมมาเป็นพลังของใจให้มีแก่ใจที่จะฟาดฟันกันอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เอาเป็นเอาตายเข้าว่า เมื่อถึงขั้นนี้แล้วความซึ้งเกียรติศรีอันเป็นเรื่องของกิเลสก็หายหน้าไปเอง นี่ชื่อว่าเราชนะมันแล้ว กิเลสตัวหมอนกัวนี่นะ

ความซึ้งเกียรติ ความอดทนระอาใจเป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวล เมื่อชนะมันได้แล้วรู้ได้อย่างชัด ๆ เพราะไม่มีความซึ้งเกียรติ แต่ก่อนความซึ้งเกียรติเต็มหัวใจ จะก้าวขาเข้าสู่ทางจกรรมก็เหมือนขาจะหลุดจะขาด จะนั่งสมาธิก็เหมือนกระดูกทุกท่อนจะขาดสะบั้นลงไป จะกำหนดภาวนาแต่ละบทละบาทก็เหมือนกับลมหายใจจะขาด ร่างกายจะแตกจะหัก นี่คือกิเลสมันทุบมันตีมันบีบบังคับไม่ให้ก้าวสู่ธรรมอันเป็นแดนที่จะสุดวิสัยของมัน มันจึงต้องก้าวเข้ามาบังคับ บีบบังคับเรื่อย ๆ ทีนี้พอเราต่อสู้มัน ตั้งแต่เริ่มต้นแห่งขั้นสมาธิก็ชนะความฟุ้งซ่านแบบโลก ๆ ไปได้แล้ว เห็นได้ชัดเจน

พอก้าวเข้าสู่ปัญญา นี่เริ่มจะเป็นสิ่งที่แปลกจากโลกเข้าไปโดยลำดับอยู่แล้ว ความรู้สึกของเราที่เคยเป็นอย่างไรก็จะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามปัญญาธรรมนั้นแล พิจารณาเห็นแจ้งเห็นชัดเข้าไปตรงไหนยิ่งซึ้งยิ่งซาบลึกซึ่งละเอียดลอออย่างยิ่ง เห็นความแปลกประหลาดอัศจรรย์ของธรรมขึ้นมาเป็นลำดับลำดับ

ความซึ้งเกียรติคุณในตัวเคยขัดขวางอันเป็นเรื่องของกิเลสก็ล้มระนาวไปเอง เพราะฉะนั้น ท่านจึงได้สอนไว้ว่า กิเลสจะแทรกจิตใจ อย่างสังโยชน์ ๕ เบื้องบนดังท่านกล่าวนั้นก็ เรื่องของกิเลสทั้งหมด

สังโยชน์เบื้องบน ๕ ท่านก็สอนไว้ให้รู้จักวิธีปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสม เมื่อจิต เพลินจนเกินตัวจะไม่พักเลยอย่างนี้ ท่านก็สอนให้ย่อนเข้าพักในสมาธิให้พอประมาณ การทำงานก็ทำ เวลาพักผ่อนนอนหลับก็พัก เวลารับประทานอาหารก็รับประทานอาหาร เวลา ทำงานก็ทำตามโอกาส ตามความเหมาะสม เวลาจิตทำงานทางด้านปัญญา ก็ปล่อยให้ทำ เต็มที่เต็มฐาน ไม่ต้องห่วงเรื่องของสมาธิ กลัวจะหลุดจะลอยจะเสื่อมจะคลายไปไหนไม่ ต้องไปสนใจ อย่างไรก็ตามจะรู้จะเข้าใจ พินิจพิจารณาอันลงไป เมื่อจิตใจมีความอ่อนเพลียก็ รู้เอง เมื่ออ่อนเพลียในการทำงานแล้วก็ต้องย่อนเข้ามาสู่ที่พัก คือสมาธิได้แก่ความสงบ ไม่ต้องคิดต้องปรุงเรื่องราวอะไรทั้งนั้น ขึ้นชื่อว่ากิริยาแห่งการกระทำ ระวังจิตเข้าสู่ ความสงบ ปล่อยความคิดความปรุงทั้งหมดให้อยู่กับความรู้อัน ล้วน ๆ หากในความรู้อัน ล้วน ๆ จิตไม่ยอมอยู่ จิตจะออกทำงานก็ให้นำคำบริกรรมบทใดบทหนึ่ง มาผูกมัดมัดมายึด กันไว้ ให้อยู่กับนั้นจริง ๆ ไม่ต้องสนใจกับด้านปัญญาเลยในขณะนั้น

การทำหน้าที่อันใดให้เป็นหน้าที่อันนั้นจริง ๆ ไม่ให้เหยียบเรือสองแคม ทั้งจะ ก้าวไปทางโน้น ทั้งจะก้าวมาทางนี้ ผลสุดท้ายก็ไม่ได้เรื่องอะไร เวลาพักสมาธิก็พักให้ สงบ ความสงบนั้นแลเป็นพลังของจิตที่จะออกทำงานได้อย่างคล่องตัวในทางปัญญา นี้ สมาธิมีผลอย่างนี้ มีผลเป็นเครื่องหนุนให้ปัญญาได้ออกทำงานเต็มเม็ดเต็มหน่วย มี ความคล่องแคล่วแกว่งกล้าเพราะสมาธิเป็นกำลังหนุน เมื่อเพลียแล้วก็พัก เวลาออก ทำงานทางด้านปัญญา ไม่ต้องมาห่วงสมาธิ ตั้งหน้าตั้งตาทำ เวลาอ่อนเพลียทางด้าน จิตใจเรารู้เอง แล้วย่อนเข้ามาพัก ไม่ต้องห่วงทางปัญญา นี่คือปฏิบัติที่เหมาะสมอย่าง ยิง ไม่คิดไม่โค้ง ตรงไปกับแนวทางที่จะให้เป็นความราบรื่น เป็นความสม่ำเสมอ

ขั้นนี้จิตเพลิน เรื่องความล้มลุกคลุกคลานนั้นหายหน้าไปแล้ว ที่กิเลสเคยเตะ เคยถีบแต่ก่อน กิเลสตัวนั้นหายหน้าไปแล้ว ตายไปแล้ว ความฟุ้งซ่านซึ่งเคยมีแต่ก่อนก็ ถูกสมาธิเหยียบย่ำไปได้แล้ว ความมีมัตถมนอนธการภายในร่างกาย ว่านี้เป็นเรานั้นเป็น ของเรา เป็นต้น ก็ถูกปัญญาแยกแยะคลี่คลายดูหมดทุกชิ้นทุกส่วน เห็นตามเป็นจริง แล้ว สิ่งจอมปลอมทั้งหลายที่กิเลสเสกสรรเอาไว้ก็หมดไป ๆ เหลือแต่ความจริงล้วน ๆ

ถ้าจะพิจารณาว่าเป็นอสุภะ ก็กองอสุภะทั้งหมดเต็มร่างกายอยู่นี้ มีที่ไหนที่เป็น ของสวยของงาม มีแต่กองอสุภะทั้งนั้นเต็มตัวเราหรือตัวใครก็ตาม นี่เห็นได้ชัดถ้าจะพูด ถึงเรื่องอสุภะนะ ก็เป็นความจริงเต็มส่วนของอสุภะ หากความงามมาแทรกไม่มีเลย ถ้า จะพูดถึง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเป็นธรรมเกี่ยวโยงกันก็เป็นอันนั้นแท้ ๆ อนิจจัง ก็เห็น

อยู่อย่างชัดเจน แปรอยู่ตลอดเวลา ทุกข์ ความบีบบังคับก็เป็นของมันอยู่ เช่นนั้น อนาคต อะไรเป็นเรา หนังสือหรือเป็นเรา เนื้อหรือเป็นเรา เอ็นหรือเป็นเรา อากาศ ๓๒ นี้หรือเป็นเรา หรือดินหรือเป็นเรา น้ำหรือเป็นเรา ไฟหรือเป็นเรา ลมหรือเป็นเรา ลมก็เรียกว่าลมอยู่แล้ว ก็รู้ว่าลมอยู่แล้วมาเป็นเราได้อย่างไร ไฟเป็นไฟอยู่แล้วมาเป็นเราได้อย่างไร ดินเป็นดิน น้ำเป็นน้ำอยู่แล้วมาเป็นเราได้อย่างไรไม่อายเธอ

พอปัญญาเข้าถึงขั้นนี้แล้วรู้ ๆ สิ่งทีกิเลสเสกสรรปั้นยอว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเราก็ปราบลงไปได้ มันไม่ใช่เรา ดินเป็นดิน จะมาเสกสรรปั้นยออย่างหน้าด้านหลอกเราได้อย่างไร ดินก็รู้จักอยู่ชัด ๆ น้ำก็รู้จักอยู่ชัด ๆ ลมรู้จักอยู่ชัด ๆ ไฟรู้จักอยู่ชัด ๆ จะมาหลอกกันได้อย่างไร เห็นกันอยู่รู้จักกันอยู่ รู้ด้วยปัญญา นี่ละความจริงทำลายความจอมปลอมนั้นออก ทีนี้คำว่า อนาคต ก็ชัดละซิ มันไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา สิ่งที่ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเราคืออะไร ก็คือ อนาคต นั่นแล เห็นได้ชัด ๆ จิตก็ยิ่งมีความสง่าผ่าเผย มีความมองจากลำหยาญ คล่องตัวด้วย สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร

ความขี้เกียจขี้คร้านหายหน้าไปหมด มีแต่ได้รั้งเอาไว้ที่นี้ ความเพียรนะ เรียกว่าความเพียรแก่กล้า มันจะกลายเป็นอุทธัจจะ จิตฟุ้ง จิตเพลินในความเพียรมากไป เราก็ยับยั้งตามที่ได้อธิบายมาแล้วในการพักผ่อนด้วยสมาธิ และการทำงานด้วยปัญญาให้พอเหมาะพอสมกัน อีกทั้งเพื่อตัดกิเลสประเภทนี้ ไม่เข้าไปสู่ตาข่ายของมัน คือ อุทธัจจะ ความฟุ้งเกินไปก็ไม่พอดี หักห้ามเอาไว้ในเวลาสมควรพัก พักเอาไว้รั้งเอาไว้

ทีนี้กิเลสตัวไหนจะมาอวดเก่ง แต่ก่อนมันชานไปหมด ครองหมดในร่างอันนี้ ร่างกายทุกส่วนมันถือว่าเป็นเราเป็นของเราทั้งนั้น เป็นมันทั้งนั้น พุดง่าย ๆ แล้วแตกกระจายลงไปด้วยความจริงคือปัญญา ตีลงไปสู่ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ อันเป็นความจริงดั้งเดิม ไม่มีอะไรเป็นเราเป็นของเรา จากนั้นก็มีแต่เรื่อง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นี่ก็เป็นเครื่องมือของกิเลส กิเลสมาแทรกมาสิงอยู่ตามนี้ อะไรเจ็บปวดที่ตรงไหนก็ว่าเราเจ็บเราปวด

พิจารณาลงทางเวทนา เอ้า เฉพาะอย่างยิ่งระหว่างกายกับเวทนา ทุกขเวทนาปรากฏขึ้นมา แยกแยะดูให้เห็นตามความเป็นจริงของมัน เวทนาจึงสักว่าเวทนาที่ปรากฏขึ้นแล้วดับไปเท่านั้น กายก็มีอยู่เช่นนี้ตามหลักธรรมชาติของกาย ต่างอันต่างไม่รู้เรื่องต่างอันต่างไม่ทราบความหมายของกันและกัน จะว่าเขาเป็นนั่นเป็นนี่และเป็นของกันและกันได้ยังไง ว่ากายเป็นทุกข์ ทุกข์เป็นกายได้อย่างไร มันต่างอันต่างจริงไปจับมาประสมประเสมาบวกันทำไม ปัญญามีแยกออกซิ ให้เห็นตามความเป็นจริง ก็มีแต่ความสำคัญมันหมายถึงออกไปจากกิเลสนี้แล ว่าร่างกายเป็นทุกข์ ว่าทุกข์เป็นร่างกาย

เมื่อแยกเข้าไปให้เห็นตามความจริงแล้ว ทุกข์ก็สักแต่ว่าทุกข์ กายก็สักแต่ว่ากาย ไม่ปรากฏว่าเป็นเวรเป็นภัยแก่ผู้ใด นอกจากกิเลสตัวแทรกสิงให้สำคัญมั่นหมาย ว่าเราทุกข์อย่างนั้นทุกข์อย่างนี้ต่างหาก เมื่อเวลาพิจารณาแยกแยะสิ่งเหล่านั้นแล้ว มันจะพ้นการย้อนเข้ามาสู่ใจที่เป็นตัวการซึ่งเป็นที่อยู่ของกิเลสได้ยังไง มันก็ต้องย้อนเข้ามาสู่ เมื่อใจได้รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นนั่น ๆ แล้ว ใจก็ไม่ไปยึดใจก็ไม่ไปสำคัญมั่นหมาย สิ่งเหล่านั้นก็เป็นความจริงขึ้นมา เพราะใจจริงตามหลักธรรมชาติของตนในขั้นนี้

สังขาร วิญญาณ ปรุงอะไร ๆ ดีชั่วมันดับทั้งนั้น เมื่อถึงขั้นนี้แล้ว ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เพราะคำว่าธรรมสุดยอด้วยวิเศษยิ่งกว่าดี ๆ นี้ไปอีก เพราะฉะนั้นท่านจึงละทิ้งบุญทั้งบาป...พระชัชฌาย เรียกว่า ปุณฺณปาป ปหิณฺนบุคคล ผู้มีบุญและบาปอันละเอียดแล้ว คือ ดีก็ละ ชั่วก็ละ บุญก็ละ บาปก็ละ เพราะเป็นสมมุติด้วยกัน ฝ่ายดีฝ่ายชั่วเป็นของคู่เคียงกันไป แต่พอถึงที่แล้วปล่อยทั้งสอง นี้ก็แยกพิจารณาเข้าไปเช่นนั้น ดูตรงไหนก็ไม่เห็นมีเรามีของเรา เห็นได้อย่างชัด ๆ ประจักษ์ใจหรือประจักษ์ปัญญานั้นแล ลงได้หยั่งถึงความจริงทั้งหลายด้วยปัญญาแล้วจะหวั่นยังไง สนฺทิกฺขฺลฺโก เห็นได้ชัด อ้อ อย่างนี้เอง ไม่ต้องบอก ปล่อยเลย ๆ

กิเลสไม่มีที่หลบซ่อนแล้ว ถูกทำลายไปหมดตั้งแต่รูปขันธ์เข้าถึง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณขันธ์ ตีต้อนเข้าไป ๆ ด้วยปัญญา ตามชั้นภูมิของปัญญา ตามชั้นของกิเลส จนกระทั่งกิเลสไม่มีที่อยู่ เข้าไปรวมอยู่ที่ใจ พิจารณาที่ไหนจิตก็ไม่พิจารณาเพราะรู้แล้วนี่ นั่นความประจักษ์ด้วยปัญญาเป็นอย่างนี้ ร่างกายที่เคยเป็นเวทิต่างการพิจารณาแห่งการต่อสู้กับกิเลสก็หมดความจำเป็น เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่ละอย่าง ๆ ก็หมดความจำเป็นไป ก็เหลือแต่ตัวรังใหญ่ของมัน คือกษัตริย์วัฏจักรที่กลมกลืนเป็นอันเดียวกันกับจิตเท่านั้น

ความจริงก็ไม่ได้กลมกลืน เราหากพูดอย่างนั้น ถ้าไม่พูดเช่นนั้นมันก็จะไปหลงจิต จะไปสวางจิต รักจิต รักจิตก็รักกิเลส รักวัฏจักรวัฏจิตนั้นแล เพราะฉะนั้น จึงไม่ให้เว้นในการพิจารณา อะไรก็ตามจะขาดจะพังทลายไปด้วยกันทั้งหมดก็ให้รู้ แม้ที่สุดใจที่รู้ ๆ อยู่มันจะพังไปด้วยกิเลสก็ให้มันรู้ เมื่อถึงขั้นจะเอาให้ราบ ต้องให้รู้ให้ราบหมดไม่ให้มีเกาะมีดอนไว้เลย นี่จึงเรียกว่า ลบสมมุติภายในใจ ลบกิเลสทุกประเภทภายในใจ ลบตรงจุดสุดท้ายก็คือลอบอวิชชา ทำลายอวิชชาพังลงไป ทลายลงไปแล้ว ไปไหนที่นี้จิตดับไหม ไม่ดับ แต่บริสุทธิ์เต็มภูมิ สิ่งที่ดับก็มีแต่กิเลสเท่านั้นเอง ของปลอมมันดับไปได้นี่นะ เมื่อถูกของจริงพัดกันลงไปจนแหลกแตกกระจายแล้วปัญหาทั้งหมดก็ยุติลง ในทันทีทันใด จะฉลองชัยชนะก็ได้โดยยกธงชัยชนะขึ้นสุดยอดเสาธงว่า ไชโย ไชโย ไชโย สามจบครบพระรัตนตรัย

เมื่อธรรมชาตินี้พังทลายลงไปแล้ว จิตดวงนั้นกับจิตดวงก่อน ทั้ง ๆ ที่เป็นดวงเดียวกันนี้แล ขณะที่ลุ่มลุกคลุกคลานมาเป็นลำดับลำดับ จนกระทั่งถึงขั้นนี้แล้วเป็นอย่างไร ใจของคน ๆ เดียวนั้น อิสระ ความสุขความสบายกับความทุกข์ที่เคยเป็นมาต่างกันอย่างไบบ้าง ความโง่ความฉลาดของจิตดวงนี้ ตั้งแต่ขั้นนั้นมาถึงขั้นนี้เป็นอย่างไร รู้ได้ชัด จิตดวงนี้แหละถึงขั้นฉลาดจอมฉลาด ไม่ฉลาดจะเอาภคัตริย์จอมวิภูจักรลงจากหัวใจได้ยังไง ต้องฉลาดเหนือจอมภคัตริย์วิภูจักรจึงเรียกว่าจอมฉลาด

ความทุกข์ทั้งหมดที่เราต่อสู้กันนั้นมาทำให้เราลุ่มจมที่ตรงไหน มาทำให้เราเสียหายที่ตรงไหน ผลที่เกิดขึ้นจากความทุกข์ทั้งหมดก็คือความบริสุทธิ์ของใจ เป็นอิสระเต็มที่แล้วที่นี้ เว้งว้าง อยู่ไหนอยู่ได้ อยู่ในสมมุติอยู่ในธาตุชั้นนั้นก็ไม่ใช่สมมุติไม่ใช่ธาตุใช้ชั้น ธาตุชั้นนี้จะเจ็บไข้ได้ป่วย ปวดหัวตัวร้อนมากน้อยก็เป็นเรื่องของธาตุของชั้น ไม่ใช่วิสัยที่จะประสับประสานกันกับธรรมชาติที่เป็นวิมุตติแล้วนั้น เห็นได้อย่างชัดเจน เห็นด้วย สนุทธิภูจิโก ของตัวเอง

เพราะฉะนั้นพระชีณาสพท่านท่านจะตายในท่าใดอิริยาบถใด ก็คือพระชีณาสพตายอยู่นั้นแล ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงภายในจิตท่าน เจ็บไข้ได้ป่วยธาตุชั้นนี้จะแสดงอาการปฏิกิริยาอย่างไรขึ้นมา จะมีลักษณะเหมือนโลกทั่ว ๆ ไปก็ตาม กระดิกพลิกแพลงไปต่าง ๆ ก็ตาม หรือมีลักษณะเหมือนร้องเหมือนครางบ้างก็ตาม เป็นเรื่องของชั้นที่ถูกทุกขเวทนาบีบบังคับให้ดิ้นรนไหว้วัดแกว่งให้เป็นไปต่าง ๆ เช่นเดียวกับไฟที่เผาไหม้สิ่งต่าง ๆ มีพื้นเป็นต้น จะต้องแสดงอาการปฏิกิริยาต่าง ๆ ขึ้นมา บางทีก็เสียงระเบิดตูมตาม ๆ เหมือนพื้นมีวิญญาณ ไฟมีวิญญาณ ส่งเปลวจดฟ้าโน่น เหมือนกับมีวิญญาณทั้งพื้นทั้งไฟจริง ๆ ความจริงไฟก็ดีพื้นก็ดี ไม่มีวิญญาณและไม่มีความรู้สึกซึ่งกันและกันเลย ทั้ง ๆ ที่แสดงต่อกันอยู่อย่างผาดโผนในเวลานั้น

นี่เรื่องธาตุเรื่องชั้น คือทุกขเวทนามกับรูปชั้นที่แสดงตัวต่อกันในเวลานั้น ก็เช่นเดียวกับไฟไหม้พื้นนั้นแล มันจะมีอาการไต่ก็ตาม มันเป็นเรื่องของสมมุติที่ทำหน้าที่ต่อกันอยู่เพียงเท่านั้น ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็ไม่วิวัดเรื่องของมัน ส่วนจิตวิมุตติจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับสมมุติอย่างไร จิตวิมุตติต้องเป็นจิตวิมุตติ เป็นธรรมชาติที่หลุดพ้นจากสมมุติทั้งหลายโดยหลักธรรมชาติของตนอยู่แล้ว อะไรจะไปบังคับจิตดวงนั้นได้ไม่มีไม่มีอะไรจะไปบังคับได้เลย

เมื่อพ้นไปจากสมมุตินี้ไปแล้ววิเศษไหม ถ้าจะให้ชื่อว่าวิเศษก็ไม่มีอะไรเทียบเท่าแล้วในสมมุตินี้ นี่ธรรมของพระพุทธเจ้าพร้อมเสมอที่จะยังผลให้เกิดขั้นแก่ผู้ปฏิบัติและปฏิบัติจริงไม่สงสัย ไม่มีคำว่าล้าสมัย ถ้าเราไม่เป็นคนล้าสมัยเสียเอง ขอให้นำธรรมะของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติเถอะจะไม่ไปไหน จะต้องไปตามแนวทางที่

พระพุทธเจ้าเสด็จไปแล้วนั้นแล นานไม่นานไม่สำคัญ สำคัญที่ความจริงแห่งการปฏิบัติของเรา ให้เข้าถึงความจริงแห่งธรรมเป็นลำดับเถิด จะต้องถึงความหลุดพ้นเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายไม่สงสัย

ธรรมนี้เป็นธรรมที่คงเส้นคงวา แสดงแต่ความจริงล้วน ๆ ความจอมปลอมไม่มีเลย ผู้ปฏิบัติให้เป็นไปตามความจริงนี้แล้ว ความปลอมจะหมดไป จะไม่ทำให้เสียผลประโยชน์เสียความหวังแต่อย่างใด เพราะธรรมไม่เคยสร้างความหมดหวังให้คน นอกจากกิเลสต่างหากสร้างความหมดหวังให้โลกมาตลอดกัปตลอดกาลป์ เป็นแต่เพียงว่าโลกไม่สามารถรู้กลอุบายของมันที่สร้างความผิดหวังให้เท่านั้นเอง จึงเป็นผู้ผิดหวังไปเรื่อย ๆ เรื่อยมาและจะเรื่อยไป ผู้ปฏิบัติธรรมให้ถึงจิตถึงธรรมอย่างแท้จริงแล้วจะไม่ผิดหวัง จะต้องได้สมหวังเป็นลำดับลำดับจนกระทั่งสมหวังเต็มที่ ท่านว่าสุขเกษม นิจุฉาโต ปรินิพพุโต ความทิวโหยดับสนิท ชื่อว่าวิมุตติก็วิมุตติที่ใจตัวเคยทิวโหยนั้นละซิ

ธรรมเหล่านี้สด ๆ ร้อน ๆ อยู่กับความรู้คือใจของเราทั้งหลายผู้ปฏิบัติทุก ๆ ท่านไม่ห่างไม่ไกล เป็นมัชฌิมาอยู่ท่ามกลางผู้รู้ ๆ อยู่เวลานี้แลคือ มัชฌิมา ธรรมจะเข้าสู่ความรู้ที่เป็นมัชฌิมานี้ ไม่นอกเหนือไปจากนี้เลย เอาให้จริงให้จิงนักปฏิบัติ ขอให้ถึงพระเมตตาของพระพุทธเจ้าเถอะ พระองค์ลำบากลำบากขนาดไหนต่อสัตว์โลกนะ ที่แรกก็ลำบากลำบากเฉพาะพระองค์แทบเป็นแทบตาย จากนั้นก็ไม่เคยอยู่ด้วยความผาสุกสบายตามพระธาตุพระขันธ์ของท่านเลย ยังต้องชวนชวายนแนะนำสั่งสอนสัตว์โลกทั้งสามโลก ฟังซิ ภาระใครจะมากกว่าภาระของพระพุทธเจ้า และหลักธรรมที่นำมาสั่งสอนสัตว์โลกนั้น ใครจะสามารถนำมาสั่งสอนได้นอกจากพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น เพราะธรรมเหล่านี้ วิชาเหล่านี้ไม่มีใครรู้ได้เห็นได้เมื่อจิตยังอยู่ในข่ายของสมมุติอยู่ ในสามแดนโลกธาตุนี้ไม่มีสัตว์รายใดรู้ได้ เพราะ สดุด ยังข้องอยู่ ไม่สามารถจะรู้ธรรมนี้ได้ เพราะธรรมนี้เป็นธรรมเหนือโลก จิตเหนือโลกแล้วค่อยรู้ได้และนำมาสอนโลกได้

เมื่อเราคิดถึงพระคุณอันล้นโลกของพระพุทธเจ้าเช่นนี้แล้ว ก็น่าจะมีแกใจบึกบึนเพราะล้างมือเปิบเอาเลยนี้ พระโอวาทคำสั่งสอนมีทุกสิ่งทุกอย่างไม่บกพร่อง บกพร่องเฉพาะเราเท่านั้นถ้าบกพร่อง เราเหมือนกับล้างมือเปิบ เกิดมาท่านกลางแห่งศาสนธรรมและยังได้บวชในพระพุทธศาสนา และได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมด้วย จะเป็นผู้ที่ถ้อยอ่อนแอไม่สมควรอย่างยิ่ง ไม่สมภูมิกับความเป็นลูกศิษย์ตถาคต จงเอาให้จริงให้จิง แม้จะไม่ได้อย่างพระพุทธเจ้าทุกกระเบียดก็ตาม ความสุขที่จะพึงได้จากการฝึกฝนทรมาณตนนี้หนีไม่พ้น ต้องได้ตามชั้นภูมิของตน ตามกำลังความสามารถของตนจนได้

จะนั้นขอให้ทุก ๆ ท่านจงนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อถึงหลักชัยโดยทั่วกัน ให้
กิเลสได้ร้องให้ตามเสียบ้างพอเป็นประวัติการณ์ ร้อยทั้งร้อยมีแต่โลกร้องให้ไปตาม
กระแสของกิเลสแทบไม่มีน้ำตาหล่อเลี้ยงตา ไม่คิดเสียดายน้ำตาบ้างหรือพระทั้งองค์
คนทั้งคนโดนแต่กิเลสเอาไม้ทิ่มแทงตาทุกภพทุกชาติหน้าเวทนาเหลือประมาณ

การแสดงธรรมก็เห็นว่าพอสมควรจึงขอหยุดเพียงแค่นี้

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๕
 แบบแปลนของศาสนธรรม

แบบแปลนแผนผังที่เขาสร้างบ้านสร้างเรือนก็ดี ตำรับตำราทางโลกก็ดี ตำรับตำราทางศาสนาก็ดี ถ้ายังไม่ได้ลงมือทำตามแบบแปลนแผนผังนั้นก่อนแล้ว จะไม่ทราบความลึกตื้นหยาบละเอียดของตัวตึกและของธรรมได้เลย เพียงแต่จำได้เฉย ๆ ถ้ายังไม่ได้ทำหน้าที่ภาคปฏิบัติตามแปลนและตำรานั้น ๆ ก่อนก็ยังไม่สำเร็จประโยชน์อันใด ทั้งยังไม่ทราบความลึกตื้นหยาบละเอียดแห่งแบบแปลนและตำรับตำรานั้น ๆ อย่างมั่นใจได้ด้วย

ศาสนธรรมที่พระพุทธเจ้าประกาศสอนโลก เทียบกันได้กับแบบแปลนที่สร้างตึกสร้างร้านนั้นแล พุดอย่างพื้น ๆ ธรรมดาก็เรียกว่าแบบแปลนเพื่อความเป็นคนดี ท่านให้สร้างตนตามแบบแปลน คือแนวทางแห่งธรรมที่สั่งสอนไว้ และสร้างตนให้เป็นคนดีตามลำดับชั้น เพราะแปลนคือศาสนธรรมมีตั้งแต่ชั้นพื้นฐานถึงชั้นละเอียด และละเอียดเข้าไปเป็นลำดับจนถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้น เหมือนเขาสร้างบ้านสร้างเรือนจนสำเร็จตามขนาดที่แปลนกำหนดไว้

แปลนที่เรามองเห็นหยาบ ๆ แต่ภายนอกนั้นเป็นอย่างหนึ่ง กฎเกณฑ์ของแปลนซึ่งอยู่ภายในห้องในหับ ในที่ต่าง ๆ ทว่าทั้งตึกนั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง นับว่าเป็นความสลับซับซ้อนมาก ตำราแห่งศาสนธรรมซึ่งเทียบกับแปลนบ้านที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้เป็นพื้น ๆ นั้นอย่างหนึ่ง ที่ละเอียดสุขุมคัมภีรภาพมากเกินกว่าความรู้ธรรมดารู้ได้เป็นอย่างหนึ่ง รวมแล้วก็คือแบบแปลนเพื่อความเป็นคนดี ตามลำดับภูมิของสัตว์ของจิตของธรรม

ท่านให้ปฏิบัติตนตามแบบแปลนแห่งศาสนธรรมที่สั่งสอนไว้นั้น ตามขั้นแห่งธรรม ตามกำลังแห่งความสามารถเป็นลำดับไป เริ่มตั้งแต่ความสนใจในอรรถในธรรม เริ่มได้ยินได้ฟังคำสั่งสอนในแง่ต่าง ๆ และเริ่มปฏิบัติตาม นับแต่การให้ทานด้วยความเชื่อว่ามีผลอย่างนั้น การรักษาศีลมีผลอย่างนั้น และก้าวขึ้นสู่ขั้นภาวนามีผลอย่างนั้นเรื่อย ๆ ไป ซึ่งล้วนแต่แปลนคือ แนวทางที่จะสร้างคนให้เป็นคนดีด้วยกันทั้งนั้น และดีเป็นขั้น ๆ ขึ้นไปตามแบบแปลน คือศาสนธรรมที่สั่งสอนไว้หลายชั้นหลายภูมิ

เริ่มต้นตั้งแต่ผู้เริ่มมีความเชื่อความเลื่อมใสศาสนาและนับถือศาสนา กราบพระสวามนตร์เป็นกิจวัตรประจำตน จากนั้นก็ก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้มีศีล แม้จะไม่ได้มากเพียงศีล ๕ เป็นกาลเป็นเวลาที่ยังดี หรือไม่ได้ทุกองค์แห่งศีล เพียงได้ในองค์ใดหรือ

ข้อใดข้อหนึ่งก็ยังคงดีกว่าผู้ไม่มีศีลเสียเลย และก้าวเข้าสู่ศีลที่เป็นความละเอียดทางความรู้สึก และการปฏิบัติสูงขึ้นเป็นลำดับลำดับ นี่คือภาคปฏิบัติ ได้แก่การกระทำตาม

การนับถือนั้นเป็นอย่างหนึ่งคือ นับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นหลักยึดของใจ ไม่นับถือสิ่งใดยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ นี้เรียกว่าการนับถือศาสนา มีความเคารพกราบไหว้บูชาด้วยความเชื่อความเลื่อมใส จะเรียกว่ามีการปฏิบัติแผ่ไปด้วยเพราะการกราบไหว้นั้นก็ถูก

การปฏิบัติตามพระโอวาทที่ทรงสั่งสอนไว้เป็นขั้น ๆ ตอน ๆ นั้นเรียกว่าภาคปฏิบัติ คือ ปฏิบัติตามแบบแปลนที่ได้ยินได้ฟังมาจากโอวาทนั้นแล แต่แยกออกมาเป็นเหมือนแบบแปลนที่เขาสร้างบ้านสร้างเรือน พระโอวาทที่ทรงสั่งสอนไว้เหล่านี้ จะถือเป็นมรรคเป็นผลที่เดียวโดยที่ยังไม่มีการปฏิบัตินั้นยังไม่ได้ เช่นเดียวกับการถือตัวบ้านตัวเรือนจากแปลนโดยที่ยังไม่ได้ลงมือสร้างไม่ได้นั้นแล เพราะเป็นเพียงแปลนเท่านั้น ไม่ใช่เป็นตัวบ้านตัวเรือนเป็นตัวตึกตัวร้านอะไร ที่จะให้สำเร็จเป็นตัวบ้านตัวเรือนอย่างแท้จริง ต้องสร้างตามแปลนที่ชี้ที่แนะที่บอกไว้ กว้าง แคบ สั้น ยาว ลึก ตื้น หยิบละเอียดขนาดไหน ต้องทำตามแปลนนั้น บ้านหลังนั้นจะสำเร็จขึ้นมาโดยสมบูรณ์เพราะนายช่างที่เขาทำแปลน เขาศึกษาเล่าเรียนและคำนวณอย่างถูกต้องทุกสัดส่วนแล้ว จึงนำออกมาใช้

ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าพระองค์ที่ทรงค้นคว้าทดสอบ ทั้งฝ่ายเหตุฝ่ายผลเป็นที่พอพระทัย ไม่มีแง่ใดแห่งธรรมเป็นที่สงสัยแล้ว จึงได้นำออกมาสั่งสอนสัตว์โลกแนะ การสั่งสอนสัตว์โลกจึงเป็นเหมือนกับ การมอบแปลนให้โลกชาวพุทธผู้ที่นับถือได้ประพฤติปฏิบัติตนตามพระโอวาทขั้นนั้น ๆ เป็นลำดับไป ผลที่เกิดขึ้นจากภาคปฏิบัติ นั้นและจะเริ่มเป็นรูปเป็นร่างแห่งความดีขึ้นมา เช่นเดียวกับผู้สร้างบ้านสร้างเรือนตามแปลนนั้น จะเริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาโดยลำดับ จนถึงขั้นสมบูรณ์เต็มที่แห่งตีกรามบ้านช่องนั้น ๆ

การประพฤติตัวการปฏิบัติตัวให้เป็นไปตาม สวากขาตธรรมที่เรียกว่า แปลนอันพระองค์ตรัสไว้ชอบแล้วนั้น ก็ย่อมจะสำเร็จเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาภายในของผู้ปฏิบัติ คือ เป็นคนดีขึ้นมาเป็นลำดับลำดับ ความประพฤติทางกายที่ออกมาจากใจซึ่งได้รับการอบรมมาพอสมควรแล้วก็ย่อมดี ไม่แสดงแหวงตากระเทือนใจผู้อื่น การแสดงออกทางวาจาก็ถูกต้องตามเหตุผลที่โลกยอมรับกัน เพราะจิตเป็นผู้ยอมรับเหตุผลจากศาสนธรรม เนื่องจากศาสนธรรมทุกขั้นเต็มไปด้วยเหตุผลคือความถูกต้องดีงามทั้งสิ้น ผู้ต้องการความเป็นคนดีและดีเยี่ยมย่อมปฏิบัติตัวตามศาสนธรรม นับแต่

ชั้นให้ทาน รักษาศีล แล้วก้าวขึ้นสู่ด้านจิตตภาวนาซึ่งเป็นธรรมละเอียด และงานละเอียดโดยลำดับ

เฉพาะอย่างยิ่งนักบวช เป็นผู้ตั้งหน้าตั้งตาจะสร้างตัวเป็นคนดีและดีเยี่ยมอยู่แล้ว จำต้องสนใจต่อหลักธรรมวินัยซึ่งเป็นแบบแปลน คือแนวทางอันถูกต้องดีงามไม่ผิดพลาดได้ มีการระมัดระวังประจำตัวประจำจิต ประจำอิริยาบถไม่ให้ผิดพลาดเคลื่อนไปได้ ยิ่งฝ่ายพระวินัยซึ่งเกี่ยวกับโทษหนักเบาด้วยแล้วก็ยิ่งเข้มงวดกวดขัน ไม่ให้ผิดพลาดไม่ให้ตำหนิตนได้ คำว่าเจตนาล่วงเกินศีลนั้นไม่ให้มีเลย นอกจากความเปลอความผิดพลาดโดยไม่มีเจตนาในโทษที่เสียหายได้หรือแก้ไขได้เท่านั้น

ธรรมของผู้ปฏิบัติก็เริ่มแต่สมถธรรมขึ้นไป สมถธรรม คือธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับความสงบเย็นใจ ท่านจึงเรียกว่า สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน สมถกรรมฐาน แปลว่า ที่ตั้งแห่งงานเพื่อความสงบ ได้แก่ ผู้เริ่มภาวนา บริกรรมธรรมบทใดก็ตาม ที่เหมาะกับจริตนิสัยของตนด้วยความจดจ่อต่อเนื่อง ด้วยความสนใจจริง ๆ มีสติเป็นผู้ควบคุม จนปรากฏผลขึ้นมาเป็นความสงบภายในใจ โดยไม่ต้องไปถามผู้หนึ่งผู้ใดเลย รู้ขึ้นจำเพาะใจของตนว่า เวลานี้ได้รับความสงบเย็นใจเพราะการภาวนาอย่างนั้น ๆ นี่คือผลเริ่มปรากฏเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาแล้ว จากแปลนคือสมถธรรมที่ท่านแนะนำไว้ และพยายามอบรม พยายามบำรุง พยายามรักษาจิตอยู่โดยสม่ำเสมอ

เพราะปกติจิตมีสิ่งจอมปลอมและปลิ้นปล้อนหลอกลวง แทรกอยู่ภายในเป็นจำนวนมากจนคนหาไม่ได้ อย่าให้เป็นไปตามสิ่งเหล่านี้ ให้ระงับดับกันด้วยสมถธรรมและวิปัสสนาธรรม มีสติเป็นสำคัญในการควบคุมจิต ระงับจิตใจของตนด้วยดี ไม่ให้ส่ายส่ายไปตามสิ่งผลักดัน ที่ออกไปสู่ทางตา ทางหู ฯ และสู่ทางรูป ทางเสียง ทางกลิ่น ทางรส เครื่องสัมผัสต่าง ๆ ตลอดถึงธรรมารมณ์ที่ครุ่นคิดอยู่ในจิตใจ อันเนื่องมาจากการได้เห็นได้ยินเหล่านั้น แล้วกลับมาเป็นข้าศึกแก่ตนจนใจหาความสงบไม่ได้ เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายขึ้นมา เพราะการก่อไฟเผาตน ด้วยเหตุแห่งความส่ายส่ายของจิตเพราะไม่มีสติตามรักษา

สติ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอยู่มาก ที่จะอบรมหรือบำรุงจิตใจให้เป็นไปเพื่อสมถธรรมดังที่กล่าวแล้ว นี้เรียกว่า ภาคสมถกรรมฐาน เป็นขั้นเริ่มแรกแห่งการก่อตั้งจิตใจของตน เริ่มอย่างนี้แล

เมื่อจิตมีความสงบเย็นใจพอสมควร พอยับยั้งตนได้ ไม่กวัดแกว่ง ไม่ไขว่คว้า ไม่หิวไม่กระหาย ไม่วุ่นวายกับอารมณ์ต่าง ๆ มีสมถธรรม คือความสงบเป็นอาหารเครื่องต้ม เป็นเครื่องยึดเครื่องอาศัยเป็นที่เียนอกเียนใจแล้ว ท่านสอนให้ใช้ วิปัสสนากรรมฐาน ในวาระจากความสงบนี้ไป และผลัดเปลี่ยนกันทำงานคนละเวลา ระหว่างสม

ถกกรรมฐานกับวิปัสสนากรรมฐาน ไม่ใช่ทำในเวลาเดียวกัน นอกจากมีเหตุการณ์ที่ควร
จะทำ อันนั้นเป็นกรณีพิเศษของแต่ละราย ๆ ที่จะปรากฏการณ์ขึ้นมาให้ควรทำ
วิปัสสนาพิจารณาทำไม่ได้ไม่ขัดกัน

คำว่า วิปัสสนากรรมฐาน คือฐานที่ตั้งแห่งการงานเพื่อความรู้แจ้ง วิปัสสนา
แปลว่า ความรู้แจ้งเห็นจริงด้วยปัญญานั้นแล เวลานี้จิตไม่รู้แจ้งเพราะอะไร มีอะไรเป็น
เครื่องปกปิดกำบังไว้ ปกติใจซึ่งเป็นนักรู้อยู่แล้วตลอดมาตั้งแต่กาลไหน ๆ ไม่เคย
ปราศจากความรู้นี้เลยแม้แต่ขณะเดียว แต่เหตุใดจึงไม่รู้แจ้งเห็นจริง ก็เพราะสิ่งที่
ปิดบัง คือกิเลสประเภทต่าง ๆ มันปกคลุมหุ้มห่ออยู่ภายในใจให้เป็นใจฝ้าฟาง รู้ก็ให้รู้
ไปตามแถวแห่งความฝ้าฟาง แถวมืดบอด ไม่ให้รู้ตามความจริง ให้รู้ไปแบบปลอม ๆ
แฝง ๆ เพราะกิเลสมันทำให้เป็นเช่นนั้น ไม่ใช่ธรรมพาให้เป็น

เนื่องจากกิเลสไม่ใช่ของจริง เป็นของปลอม หากแทรกอยู่ภายในจิตนั้น ธรรม
เป็นของจริงจึงต้องอาศัยธรรมเป็นเครื่องชะล้าง เป็นเครื่องสอดส่องมองดูสิ่งที่ปลอม
ทั้งหลายซึ่งอยู่ภายในใจนั้น ให้เห็นกระจ่างแจ้งออกไปโดยลำดับ เช่น ท่านสอน
กรรมฐาน ๕ ในเวลาบวชเบื้องต้นว่า เกสา โลมา นขา ทันทา ตโจ ตโจ ทันทา นขา
โลมา เกสา เป็นต้น นี่แลคือตัวปิดบังจิตใจ

ไม่ใช่ภูเขาทั้งลูก ไม่ใช่แผ่นดินทั้งแผ่น ไม่ใช่สิ่งใดทั้งมวล ไม่ใช่ความมืดเพราะ
อากาศมาปิดบังจิตใจ แต่เพราะอวิชชาคือกิเลสตัวสำคัญเป็นพื้นฐาน เป็นรากเหง้าเคঁ
มูลของกิเลส มันขยายอำนาจออกมาทั่วสรรพางค์ร่างกายนี้ ให้เป็นสิ่งปิดบังความจริง
ไว้ทั้งมวล จิตจึงเห็นด้วยความฝ้าฟาง เห็นด้วยความจอมปลอม ลำคัญผิดไปด้วย
ความเห็นนั้น ๆ เพราะกิเลสพาให้สำคัญ กิเลสพาให้มันหมาย กิเลสพาให้ติด กิเลสพา
ให้พัวพัน กิเลสพาให้ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งเหล่านี้

เพราะฉะนั้นธรรมท่านจึงสอนลงในจุดที่กิเลสผูกมัดหรือกิเลสปิดบังไว้ เพื่อ
เพิกถอนความจอมปลอมของกิเลสที่สำคัญว่านี่เป็นเรา นี่เป็นของเรา นี่เป็นหญิง นี่
เป็นชาย นั้นเป็นสัตว์เป็นบุคคลออกไปโดยลำดับ ด้วยการพิจารณามีกรรมฐาน ๕ เป็น
สำคัญ เพราะเป็นพื้นฐานแห่งการพิจารณาในเบื้องต้น ท่านจึงมอบอาวุธอันสำคัญให้
๕ ประการ มีเกสา โลมาเป็นต้น เราจะพิจารณาอาการใดก็ได้ใน ๕ อาการนี้ เพื่อเพิก
ถอนสิ่งจอมปลอมทั้งหลายที่แทรกอยู่ในอาการ ๕ เป็นต้นนั้น นี้เรียกว่า วิปัสสนา เพื่อ
ความเห็นแจ้งตามความจริงของสภาพนั้น ๆ ในส่วนร่างกาย

เกสา ดูเป็นยังไง ผมอยู่บนศีรษะมันสวยตรงไหน มันงามตรงไหน มันน่ารักน่า
ชอบใจที่ตรงไหน เพียงเป็นเส้นดำ ๆ ขาว ๆ อยู่บนศีรษะเท่านั้น มันหาความสวยงาม
มาจากไหน ถ้าตามหลักความจริงของมันแล้ว หาความสวยงามไม่ได้ เพียงผมเส้นหนึ่ง

เท่านั้น เอาความสวยงาม เอาความเลิศเลอมาจากไหน เอาความเป็นหญิงเป็นชาย เป็นสิ่งที่น่ารักน่าชบใจมาจากไหน ผมเส้นหนึ่งนั้นมันมีอำนาจมาจากไหนจึงมากล่อมจิตใจของสัตว์โลกให้ลุ่มหลง และยึดถือว่าเป็นของสวยของงามเป็นของน่ารักใคร่ชบใจเอนักหนา

พิจารณาลงไปตั้งแต่ปลายเส้นผม ลงถึงที่เกิดที่อยู่ของมัน มันเกิดที่ไหนสถานที่มันเกิดพิเศษไหม ตัวของมันเองคือเส้นผมนั้นนะวิเศษไหม สถานที่มันเกิดพิเศษไหม สถานที่มันอยู่วิเศษไหม ถึงได้ยกได้ยอถึงได้ยึดได้ถือ ได้สำคัญมันหมาย ได้เคารพยกย่องมันเอนักหนา จนลืมนึกลืมนึกตัวว่าเป็นของสวยของงามว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลว่าเป็นเราเป็นเขา เป็นหญิงเป็นชายไปทั่วแดนโลกธาตุด้วยผมเพียงเท่านั้น โง่ขนาดไหนมนุษย์เรา เฉพาะอย่างยิ่งพระกรรมฐานเรานะโง่ขนาดไหน จงดูความโง่ของตนตรงนี้ดูซิ

ดูผมให้ชัดเจน แล้วดูสถานที่อยู่สถานที่เกิด มันเกิดขึ้นมาจากหนัง หนังวิเศษอะไร ดูให้ชัดซิหนัง มันวิเศษอะไร ข้างนอกมันก็เต็มไปด้วยมูล มูลคือขี้เหี่ยวขี้โคลเต็มไปหมดรอบตัวมีวางเว้นที่ตรงไหน ไม่ว่าหนังรอบศีรษะ หนัง ตจปรีญโต คือหนังที่หุ้มอยู่รอบสกลกายนี้ เต็มไปด้วยขี้เหี่ยวขี้โคล ต้องชะต้องล้างกัน ต้องอาบต้องถูกันตลอดเวลา หนังบนศีรษะมันเป็นหนังวิเศษมาจากไหนที่ผมเกิดและอยู่ที่นั่น มันได้ความวิเศษมาจากไหนถึงได้หลงมันชนิดไม่ลืมหูลืมตาบ้างเลย ความจริงมันก็เป็นหนังเหมือนกันหมดและเี่ยมไปด้วย ปุพโพโลหิต เหมือนสิ่งที่อยู่ภายใน มันอาศัยสิ่งสกปรกหล่อเลี้ยงกันอยู่เท่านั้น ตามสภาพของมันก็เป็นของสกปรกโสโครกด้วยกัน นี่ดูผม

ชนก็เหมือนกัน มันมีอยู่ทั่วสรรพางค์ร่างกาย มันว่ามันวิเศษไหม มันว่ามันสวยงามไหม เราต่างหากเป็นผู้ไปสำคัญมันหมาย และเราต่างหากเป็นผู้นำเอาสิ่งเหล่านี้มาเป็นพินเป็นไฟเผาจิตใจตัวเอง ไม่ใช่สิ่งเหล่านั้นมาเป็นพินเป็นไฟ เป็นความหลงของเราต่างหากพาให้เป็นไฟเผาตน

ความหลงนี่คืออะไร ถ้าไม่ใช่เรื่องของกิเลสตัวจอมปลอมเป็นตัวพาให้หลง นี้ละอำนาจของกิเลสมันเก่งกาจสามารถฉลาดแหลมคม อย่างที่เห็นอยู่สด ๆ ร้อน ๆ นี้แหละ เรายังเชื่อมั่นได้อย่างสนิทติดจม ไม่สะดุดในโทษของมันบ้างเลย เพราะฉะนั้นจึงต้องอาศัยกรรมฐาน ๕ เป็นต้นนี้ เป็นเป้าหมายแห่งการพิจารณาทางสติปัญญา เพื่อบุกเบิกเพิกถอนออกให้เห็น ผมเป็นยังไง ชนเป็นยังไง เล็บเป็นยังไง สวยงามที่ไหน เล็บ มันวิเศษวิโสสวยงามที่ตรงไหน ก็เล็บรู้ ๆ กันอยู่แล้ว ฟัน ก็คือกระดูกเราดี ๆ นั้น

แล เพราะมันเหมือนกระดูกทั้งหลายในร่างกายส่วนต่าง ๆ ท่านให้ชื่อว่าฟัน แล้วมัน
สวยมันงามที่ตรงไหน ก็กระดูกก็อยู่ซัด ๆ

ตามหลักความจริงของธรรมเป็นเช่นนี้ แต่ตามความจอมปลอมของกิเลส
เสกสรรปั้นยอไปแล้วได้ร้อยแปดพันประการ แล้วแต่สัตว์จะติดจะพันยังงี้ จะหลงไป
ตามมันในแง่ใด มันหลอกได้ทุกแง่ทุกมุมตลอดเวลา ทุกอาการของร่างกายที่มีอยู่นี้
นอกจากนี้แล้วมันยังหลอกไปทั่วโลกทั่วสงสาร สัตว์โลกตั้งพวกเราซึ่งตาบอดหูหนวก
จึงถูกมันจงจุมูกมาตั้งกัปตั้งกัลป์ก็ไม่รู้ว่าถูกจง นี้แหละผู้นำของวิภูฏะให้สัตว์ทั้งหลาย
ได้เกิดแก่เจ็บตาย หาความทุกข์ทรมานต่าง ๆ ไปทุกภพทุกชาติเพราะความเกิดเป็น
ตัวการสำคัญ เนื่องมาจากอวิชาได้แก่ จอมกษัตริย์วิภูฏะของกิเลสตัวพาให้ลุ่มหลง
เป็นตัวเหตุอันเริ่มแรก

สัตว์ทั้งหลายจึงพากันแบกแต่กองทุกข์ หาเวลาปล่อยวางไม่ได้เลยจนกระทั่ง
บัดนี้ แล้วยังจะแบกต่อจากนี้ไปจนตลอดอนันตกาลหาเวลาปล่อยวางไม่ได้ ถ้าไม่
ปลดเปลื้องตัวจอมปลอมที่ผูกมัดรัดจริงจิตใจนี้ออกด้วยธรรมะของพระพุทธเจ้าเสีย
เมื่อใดแล้ว จะไม่มีวันหลุดพ้นจากทุกข์นี้ไปได้เลย จะบ่นขนาดไหนก็บ่นเถอะ บ่นเรื่อง
ทุกข์บ่นเท่าไรก็หมดลมไปเปล่า ๆ ถ้าไม่แก้ต้นเหตุแห่งความทุกข์ที่เกิดทุกข์นั้น
ออกไปได้ด้วยอรรถด้วยธรรม

เพราะฉะนั้นธรรมจึงเป็นธรรมชาติจำเป็นและสำคัญมาก ที่จะชะล้างหรือลบ
ล้างปราบปรามกิเลสทั้งหลายให้ราบไปจากใจ เป็นใจอิสระ เป็นใจที่วิเศษวิโสขึ้นมา

นี้แหละขั้นเริ่มแรกท่านจึงสอนกรรมฐานให้ จากนั้นก็ ทันทา ฟัน ตโจ หนั่ง ดุชิ
สวยที่ตรงไหน งามที่ตรงไหน วิเศษที่ตรงไหนหนั่ง หนั่งสัตว์ก็มีอย่าว่ามีแต่หนั่งคน
หนั่งเราเลย แล้วยาวพิเศษอะไรกัน สัตว์เขามีหนั่งเหมือนมนุษย์เรานั้นแลทำไมเขาไม่
วิเศษ เหตุใดมนุษย์เราจึงถือว่าตัววิเศษด้วยหนั่งบาง ๆ ห่อกระดูกเพียงเท่านี้

จงเปิดเข้าไปด้วยปัญญา พิจารณาดูซิ ข้างนอกก็เต็มไปด้วยซี่เขี้ยวซี่เขี้ยวเคลต้องชะ
ต้องล้างอยู่เป็นประจำ ไม่ชะไม่ล้างไม่อาบไม่สรงไม่ได้จะส่งกลิ่นเหม็นคลุ้งไปหมด ต่าง
คนก็ต่างหาบมูลสดมูลแห้งเต็มตัวมาอยู่ด้วยกันได้ยังไงมนุษย์ ถ้าไม่ชะไม่ล้างไม่อาบ
ไม่สรงให้พอดูได้บ้าง ก็ไม่ผิดอะไรกับสุกรที่นอนจมูตรจมคูอยู่ด้วยกัน เรายังจะ
เสกสรรปั้นยอให้มันเป็นของวิเศษวิโสได้ที่ตรงไหน ดูจากผิวหนั่งนี้ก็รู้อยู่แล้ว ถ้าดูด้วย
อรรถด้วยธรรม คือดูด้วยสติปัญญา ถ้าไม่ดูด้วยอำนาจแห่งกิเลสตัวมืดมิดปิดตา ตัวโล
กันตรนรกมันปิดเราให้ร้อนอยู่ทั้งวันทั้งคืน เพราะความมองหอะไรไม่รู้ไม่เห็นขึ้นชื่อ
ว่าของจริง แต่จะเจอแต่ของปลอมซึ่งเป็นฟันเป็นไฟเผาผลนเราเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ท่านจึงสอนบทธรมย่อ ๆ ให้ความบวชซึ่งเป็นเวลาเพียงเล็กน้อย เพื่อให้ท่านนี้ไปพิจารณา เอ้า เราจะบริกรรมเป็นสมถกรรมฐานก็ได้ บริกรรมในอาการทั้งห้านี้ปกติก็เป็นสมถะได้ บริกรรมไปแล้วยังไม่แล้ว ยังพิจารณาไปตามอาการที่ตนบริกรรมนั้นอีกจนกลายเป็นวิปัสสนาไปด้วยกันนั้นได้ จากนั้นก็พิจารณาเข้าไป หนึ่งข้างนอกกับหนึ่งข้างในมันต่างกันอยู่มาก แม้ข้างนอกจะเป็นของสกปรกแต่ก็ยังสู้ข้างในไม่ได้ พลิกออกมาดูซิ เต็มไปด้วยเลือด ด้วย ปุพฺพโลหิต ลึกเข้าไปข้างในมีตั้งแต่กองอสุภะกองสกปรกโสโครกทั้งนั้น

ร่างกายมนุษย์ทั้งร่าง อะไรจะสกปรกยิ่งกว่านี้ละดูซิ ทำไมไม่พิจารณาให้เห็นตามความจริง ให้กิเลสมันหลอกอยู่ทำไมว่าสวย สวยได้ยังไงตาก็เห็นกันอยู่ที่นี่ มันสวยที่ตรงไหนตาเราก็เห็นอยู่ ตามมนุษย์แท้ ๆ ยิ่งเป็นตารอดตารธรรมตากลูกศิษย์ตาคาคตาก็จะสอดแทรกปัญญา ซึ่งเป็นกล้องอันสำคัญส่องเข้าไปตามหลักความจริง ทำไมจะไม่รู้ไม่เห็น พระพุทธเจ้าสอนไว้มีแต่กล้องที่ทันสมัยทั้งนั้น มีปัญญาเป็นต้น สติครอบลงไปบังคับกันไป พิจารณาให้เห็นตามความจริงของอาการทุกส่วนภายในร่างกายหรืออาการใดก็ตาม หากจะกระจายไปหมดทั่วสรรพางค์ร่างกาย เพราะเป็นสิ่งเหมือน ๆ กัน ถ้าพูดว่าอสุภะอสุภะของปฏิกุสโลโครก มันก็เต็มไปหมดทั้งเนื้อทั้งตัวเราตัวเขาอยู่แล้วไม่มีอะไรที่น่าสงสัย และไม่มีอะไรปฏิกุสโลโครกของมนุษย์หญิงชายนี้เลย เหตุใดจึงไปเสกสรรปั้นยอว่าเป็นของสวยของงาม เป็นของน่ารักใคร่ชอบใจ

เรื่องของกิเลสมันแยบยลบนหัวใจสัตว์โลกอย่างนี้แหละ มันจึงสามารถเอาความจอมปลอมไปครอบในของจริงทั้งหลายจนมองไม่เห็นความจริง ทั้ง ๆ ที่ความจริงก็เป็นดังที่ว่ามานี้ก็มองไม่เห็น เชื่อไม่ได้ว่าเป็นของจริง ไม่ลงใจว่าเป็นของจริง แต่มันลงใจว่าเป็นของจริงตามกิเลสที่มันหลอกไปเสีย เลยเข้าใจว่าเป็นของจริง ทั้ง ๆ ที่สิ่งนั้นเป็นของปลอม ความจริงแท้มันไม่ยอมเชื่อ ก็เหมือนว่าธรรมเป็นของปลอมไปเสีย เพราะถูกกิเลสกล่อม กิเลสมันปิดบังไม่ให้เห็นความจริง โลกทั้งหลายจึงลุ่มหลงกัน ใครไม่อยากหลง แต่สิ่งที่ทำให้หลงมันมีอำนาจเหนือกว่าครอบงำที่ใจนั้น

ด้วยเหตุนี้จึงต้องพิจารณาด้วยปัญญาธรรม แยกแยะเข้าไปตามสัดส่วนต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในร่างกายนี้ นับแต่เบื้องบนเบื้องล่าง ดูไปตลอดทั่วถึงที่เรียกว่าเทียวกกรรมฐานภายในร่างกายนี้ อย่าพูดอย่าเทียวอย่าดูแต่เพียงกรรมฐาน ๕ เท่านั้น ปัญญากระจายไปได้ทั้งนั้นเพราะเป็นกรรมฐานด้วยกัน จงดูให้ชัดเจนด้วยปัญญา และดูเข้าไปลึกและละเอียดเท่าไรก็ยิ่งจะเห็นความจริงขึ้นมาโดยลำดับ และเห็นสิ่งสกปรกโสภณเต็มไปหมดในร่างกายนี้ เพราะตามหลักความจริงแล้วไม่มีของสะอาดสวยงามในร่างกายนี้ มีแต่ของสกปรกทั้งสิ้น

ต่อจากนั้นก็เป็นเนื้อ เนื้อเป็นยังงัยสวยงามไหม อะโรมันวิเศษวิโส ก็เนื้อมัน วิเศษวิโสที่ตรงไหน น่ารักใคร่ชอบใจที่ตรงไหน เนื้อก็รู้กันอยู่แล้ว เอ็นสวยงามที่ตรงไหน วิเศษวิโสที่ตรงไหน น่ารักใคร่ชอบใจที่ตรงไหนก็เอ็น กระดูก กระดูกก็เป็นท่อน ๆ เหมือนกระดูกสัตว์ทั้งหลายนั้นแล มันมีสารอะไรพอที่จะยกยอปอขึ้นขึ้นว่าเป็นของวิเศษวิโส ว่าเป็นเราเป็นของเรา ถึงได้รักชอบเทิดทูนมันนักหนา จนกระทั่งมันสร้างกองทุกข์เผาจิตใจ เพราะความยึดความถือ ความหลงมกมายในมันโดยไม่รู้สึกรู้ตัวหนักเท่าไรก็ทนเอา

แบกอะไรทุกวันนี้ แบกแต่ร่างกายเท่านั้นก็ยังไม่พอ ยังแบกความสำคัญมั่นหมายในร่างกายนี้ว่าเป็นเราเป็นของเรา ว่าเป็นเขาเป็นของเขา รักนั้นชอบนี้เกลียดนั้น ชังนี้เข้าไปอีกซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องของกิเลส ที่จะโยนทุกข์เข้ามาให้เราแบกเราหามอยู่ตลอดเวลา นี่เรายังไม่เห็นโทษของมันแล้วจะเห็นอะไรเป็นคุณค่า ถ้างงไม่เห็นโทษในสิ่งนี้เสียก่อน คุณค่าแห่งธรรมก็ยังไม่ปรากฏขึ้นมาได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องอาศัยสติปัญญาพิจารณาคลี่ยคลายลงไป นอกจากนั้นก็กำหนดให้มันตายมันแตกสลาย ในตัวของเราก็ตามของเขาก็ตาม คนตายแล้วเป็นยังงัย เราตายก็ตามเขาตายก็ตาม เรายังไม่ตายก็ตาม ดูคนตายก็เคยดูกันมาแล้วเป็นยังงัย นำพียงใจใหม่ ดูอะไรทุกส่วนมันน่าสะอิดสะเอียน น่าเกลียดน่ากลัวเอาเสียอย่างถึงใจไม่มีวันหลงลืม ติดหูติดตา นอกจากนั้นยังกลัวผีมันอีก อะไรจะน่าขยะแขยงน่าหวาดน่ากลัวยิ่งกว่ามนุษย์ตายแล้ว เหตุใดจึงไปหน้าด้านเสกสรรปั้นยอว่า เป็นของสวยของงามน่ารักใคร่ชอบใจ แบกหามอุปาทานแทบจะเป็นจะตายเรื่อยมาดังที่รู้ ๆ เห็น ๆ อยู่

ถ้าใจนี้เป็นสิ่งที่สลายไปได้เหมือนสิ่งทั้งหลายละก็ ต้องهلكไปนานแล้ว เพราะความบอบช้ำไม่มีอะไรเกินจิตนี้เลย กิเลสไม่ว่าตัวไหนก็เผาเข้าที่ตรงนั้น ทุกข์น้อยใหญ่เผาที่ตรงนั้น เผาที่ตรงจิตซึ่งเป็นตัวเกิดตัวรับทุกข์ทั้งหมด เพราะอวิชชาเป็นเชื้อนำพาให้เกิด ทุกข์น้อยใหญ่จึงเผาสิ่งที่จิต หากว่าจิตเป็นสิ่งที่สลายตัวได้เหมือนสิ่งทั้งหลายแล้ว ต้องهلكเป็นผุยผงไปนานไม่มีเหลือเลย ในจิตของบุคคลและสัตว์ดวงหนึ่ง ๆ ผู้หนึ่ง ๆ รายหนึ่ง ๆ

แต่นี้จิตไม่ได้เป็นตัวฉิบหาย ไม่ได้ตาย ทุกข์ขนาดไหนก็ยอมรับว่าทุกข์แต่ไม่ฉิบหาย จึงทนมาได้ถึงขนาดนี้ แล้วเรายังจะทนทุกข์ทรมานเพราะอำนาจแห่งความหลง ที่กิเลสกล่อมนี้ไปเรื่อย ๆ โดยไม่สนใจกับบรรดากับธรรมกับการพิจารณาเพื่อปลดเปลื้องใจออกจากความหลงความทุกข์ เพราะกิเลสสร้างขึ้นมา มันสมควรแล้วหรือกับนักปฏิบัติเรา เราต้องสอนเราอย่างนี้พิจารณาเราอย่างนี้ หาอุบายยกย่อนเราอย่าง

นี้ด้วยปัญญา ไม่เช่นนั้นจะเกิดอุปายขึ้นมาไม่ได้ อยู่เฉย ๆ ก็เฉย ๆ อย่างนั้นแหละ แต่กิเลสมันไม่ได้อยู่เฉย ๆ มันสร้างกองทุกข์ให้เราอยู่ตลอดเวลา

ผู้ที่แก็กกิเลสอยู่เฉย ๆ ได้ยังไง ต้องพิจารณา เช่น การพิจารณาร่างกายกีดังที่ว่ามานี้ เอ้า ตายแล้วเป็นยังไง มันพองมันขึ้นอืดและเน่าเหม็นไปทั่วจักรวาลและแตกกระจายลงไปอย่างน่าสลดสังเวชเป็นไหน ๆ เหล่านี้กำหนดดูให้เห็นชัดซี้ เมื่อแตกลงไปแล้วเป็นยังไง กลิ่นเป็นยังไง รูปลักษณะมันเป็นยังไง นำพิงใจไหม จนกระจายตัวลงไปจากสภาพเดิมโดยสิ้นเชิง เมื่อกระจายลงไปเต็มที่แล้ว ส่วนดินก็ลงไปเป็นดินตามธาตุเดิมของมัน ส่วนน้ำก็กลายเป็นน้ำตามธาตุน้ำของตน ลม ไฟ ไปตามธาตุเดิมของตน แล้วไหนคำว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลอยู่ที่ตรงไหน

ดินนั่นหรือเป็นเรา ดินนั่นหรือเป็นของเรา ดินก็เรียกว่าดินอยู่แล้วเป็นเราเป็นของเราได้อย่างไร แม้เวลาอยู่ในร่างกายนี้มันก็คือดิน คือน้ำ คือลม คือไฟ ไปเสกสรรปั้นยอว่าเป็นเราเป็นของเราได้อย่างไร การใช้ปัญญาต้องทำอย่างนี้ซี้ ซักฟอกกันอย่างนี้ให้เห็นถึงความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ จนเห็นได้ชัดเจนประจักษ์ใจว่า อ้อนี่คือธาตุดิน ออกจากความเป็นปฏิภูลโสโครกไปแล้ว เลื่อนไปเป็นธาตุ พิจารณาเป็นธาตุก็สักแต่ว่าธาตุเท่านั้น ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ มีใจเป็นผู้ครองเพราะใจเป็นผู้หลง เนื่องจากสิ่งที่ทำให้หลงครอบหัวใจ ใจจึงต้องหลง จึงต้องอยู่ใต้อำนาจสิ่งเหล่านี้พาให้เกิดให้แก่ให้เจ็บให้ตาย ในภพน้อยภพใหญ่ สูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ตามอำนาจแห่งวิบากกรรมที่ทำมาทั้งดีและชั่ว

ใจเป็นผู้ทำ เมื่อทำลงไปแล้วสัตว์ทั้งหลายจึงต้องได้รับทั้งผลดีผลชั่ว จะจำได้จำไม่ได้ในการกระทำของตนเองทั้งดีและชั่วก็ตาม ผลจะปฏิเสธไม่ได้ เพราะใจเป็นผู้ทำใจตีตราไว้แล้ว ผลดีและชั่ว สุขแลทุกข์จะต้องมาที่ตรงนี้ เพราะผู้นั้นเป็นผู้เกิดและเป็นผู้รับผลทั้งหมด ภพน้อยภพใหญ่ก็คือผู้นี้เป็นตัวภพตัวชาติ เทียวเกิดแก่เจ็บตายอยู่ไม่หยุดไม่ถอย เพราะ อวิชชาอุปจยา สงฺขารา นั้นเป็นสำคัญมากที่สุด นี่การพิจารณาพิจารณาให้เห็นชัดลงไปอย่างนี้ ถ้าอยากทราบความจริงและหลุดพ้นไปด้วยธรรมของพระพุทธเจ้า ไม่ต้องมาแบกกองทุกข์อีกต่อไป

นี่แหละการเดินทางแบบแปลนแผนผัง คือ ศาสนธรรมที่พระองค์ทรงสอนไว้ให้ดำเนินอย่างนี้ เอ้า พิจารณาให้หลายตลบตบทวน ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ให้ถือนี่เป็นงานประจำจิตของตนเอง เรียกว่าความเพียรหรืองาน หมายถึงการพิจารณาดังที่กล่าวมา ท่านเรียกว่าปัญญา นี่ละวิปัสสนา ความเห็นแจ้งตามความจริง พุดถึงอสุภะอสุภังก็เป็นจริงประจักษ์ด้วยปัญญา พุดถึงธาตุก็เห็นประจักษ์ด้วยปัญญา เห็นความแตกสลายก็เห็นประจักษ์ด้วยปัญญาเห็น ทุกข์ ก็เห็นประจักษ์ด้วยปัญญา อนิจจัง ความแปร

สภาพก็ประจักษ์ด้วยปัญญา อนาคตา หาสาระหาความเป็นตัวเป็นตนไม่ได้ในอัทภาพ
ร่างกายนี้หรือในชั้นนี้ทั้งห้านี้ ก็ประจักษ์ด้วยปัญญา

การพิจารณาอย่างนี้เรียกว่าปัญญา สอดแทรกลงไปให้เห็นตามความจริงของ
สภาวะธรรมส่วนต่าง ๆ แล้ว อุปาทานความยึดมั่นถือมั่นแม้จะหนาแน่นยิ่งกว่าภูเขาทั้ง
ลูกก็เถอะ ทนปัญญาความรู้แจ้งเห็นจริงไปไม่ได้ พอรู้แจ้งเห็นจริงที่ตรงไหน ต้อง
ปล่อยทันที ๆ เมื่อรู้แจ้งเห็นจริงตลอดทั่วถึงก็ปล่อยหมด ความหลงที่ว่าสัตว์ว่าบุคคล
ว่าเราว่าเราก็หมด เหลือแต่ความจริงล้วน ๆ คือสักแต่ว่าธาตุ สักแต่ว่าชั้น สักแต่ว่า
เราว่าเขาตามชื่อเขาสมมุติเท่านั้น แต่จิตไม่ได้ยึดไม่ได้ถือ เพียงแต่ปฏิบัติตามชั้นของ
สมมุติ เรารู้ว่าเรา เขารู้ว่าเขาตามชั้นของสมมุติ นั้นหญิงนี้ชาย ก็รู้ตามชั้นของสมมุติ
แต่ไม่ติด แต่ไม่รักไม่ชัง ไม่เกลียดไม่โกรธให้สิ่งเหล่านั้น ไม่ยึดไม่ถือสิ่งเหล่านั้น นี้
เรียกว่าปัญญา ถ้ารู้แล้วไม่ยึดจึงเรียกว่าปัญญา

รู้อะไรเห็นอะไรยึดนั้น นั่นคือกิเลส ตากระทบรูปก็เป็นไฟเข้ามาเผาหัวใจ
เพราะความรักความชังในรูปนั้น ๆ หูกระทบเสียงก็ก๊ว้นเอาไฟเข้ามาเผาใจ เพราะ
ความพอใจไม่พอใจในเสียงนั้น ๆ กลิ่น รส สัมผัส เช่นเดียวกัน กระทบสัมผัสอะไร
ก๊ว้นเอาไฟเข้ามาเผาใจ ๆ ทั้งนี้ เพราะกระแสที่ออกไปนี้ล้วนแต่เป็นกระแสของ
กิเลส ออกไปทางตาสูรูป ออกไปทางหูสู่เสียง ออกไปทางจมูกสู่กลิ่น ออกไปทางลิ้นสู่
รส ออกไปทางกายสู่เครื่องสัมผัสเย็นร้อนอ่อนแข็ง แล้วก๊ว้นความลุ่มหลงที่เกิดขึ้น
จากความรักความชัง ความเกลียด ความโกรธ ความไม่พอใจในสิ่งทั้งหลายเข้ามาเผา
หัวใจ ทั้งนี้ล้วนเป็นวิธีการของอวิชชาหากิน ของอวิชชาสั่งสมความทุกข์ใส่หัวใจของ
สัตว์เต็มอำนาจของมัน มันเรื่องอำนาจเต็มที่เมื่อสติปัญญายังแทรกเข้าไม่ถึง

การพิจารณาตั้งที่กล่าวมานี้ คือการเปิดความจริงออกมาจากความจอมปลอม
ของกิเลสตัณหาอวิชชาที่เสกสรรปั้นย่อเอาไว้ ปักเสียบเอาไว้ เปิดเผยออกมาให้เห็น
ตามความจริง แล้วปล่อย เห็นก็รู้ว่าเห็นแต่ไม่ติด ได้ยิน กลิ่น รส เครื่องสัมผัส อะไร
มาสัมผัสสัมผัสก็รู้เหมือนกันกับคนทั่ว ๆ ไป เห็นเหมือนกันกับคนทั่ว ๆ ไป แต่ไม่
ยึดไม่ถือ เพราะความรอบคอบของสติปัญญาพอตัวแล้ว ปล่อยวางโดยสิ้นเชิงแล้ว นี้
แลความเห็นของใจที่เป็นธรรมแล้วกับความเห็นของใจที่เป็นกิเลสทั้งดวง ต่างกันอย่าง
นี้ การได้เห็นการได้ยินเป็นต้นจึงไม่เหมือนกัน ผลที่เกิดขึ้นก็ไม่เหมือนกันเลย ผลของ
กิเลสต้องเป็นพินเป็นไฟ ผลของธรรมต้องเป็นสุขร่มเย็นตลอดเวลา ไม่มีอะไรมา
กระทบกระเทือน ไม่มีอะไรเอื้อมเข้าถึงได้เลย เพราะสติปัญญาพอตัว

ยิ่งจิตถึงขั้นบริสุทธิ์ด้วยแล้ว สมมุติทั้งหมดไม่มีสมมุติแม้ขั้นหนึ่งหรือแม้เท่า
เม็ดหินเม็ดทราย ที่จะเข้าแทรกในจิตตวิมุตตินั้นได้เลย เพราะตัดออกหมดขั้นชื่อว่า

สมมุติ ไม่มีสิ่งใดเหลืออยู่ภายในใจนั้นเลย เหลือแต่วิมุตติความบริสุทธิ์ล้วน ๆ ของใจ นั้นแลจิตที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ แล้วเป็นจิตที่วิเศษ อันนั้นต่างหากวิเศษ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก อวัยวะในส่วนร่างกายทุกส่วนที่เราแบกเราหามอยู่นี้ ไม่ใช่ของวิเศษ มันกองป่าช้าฝังต่างหาก มาเสกสรรปั้นยอว่าวิเศษอะไรกัน สิ่งที่วิเศษอย่างแท้จริงคือ ใจที่บริสุทธิ์ต่างหาก

ทางที่จะก้าวเข้าสู่ความบริสุทธิ์วิเศษนั้นคืออะไร ก็คือ สมถธรรม วิปัสสนาธรรม ดังที่กล่าวมานี้ เพราะฉะนั้นจงพากันดำเนินเดินตามแบบแปลน คือสวางขาตธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้วนี้ ทั้งสมถะและวิปัสสนา อย่าลดหย่อนอ่อนกำลัง อย่าทอดอ้อย

กิเลสไม่เคยอ่อนกำลังโดยลำพังตนเอง นอกจากจะอ่อนกำลังลงด้วยการต่อสู้ การรบพินหันแหลกกันด้วยสติธรรม ปัญญาธรรมเป็นต้นเท่านั้น ให้มันอ่อนกำลังลง โดยธรรมชาติของมันนั้นไม่มีทาง และทุกข์ที่จะหมดไปจากใจของสัตว์โลกเพราะการอยู่เฉย ๆ ไม่สนใจปลดเปลื้องแก้ไขถอดถอนชะล้าง ตลอดจนปลดอดกัลป์ไหนก็แบกทุกข์อยู่เช่นนั้น ไม่มีคำว่าตัน ไม่มีคำว่าปลาย ก็คือจิตกับทุกข์ที่แบกหามกันอยู่นี้แล ที่จะสิ้นสุดหลุดพ้นไปได้ก็เพราะอำนาจของความเพียร ตั้งแต่ ทาน ศีล ภาวนา ขึ้นไป โดยลำดับ นี่คือนิ่งชะล้าง

เฉพาะอย่างยิ่งจิตตภาวนาเป็นงานสำคัญที่จะล้างโลก โลกคืออะไร โลกคือหมู่สัตว์ คำว่าหมู่สัตว์ได้แก่อะไร ได้แก่หัวใจที่ติดพันกับสิ่งทั้งหลาย ยึดมั่นถือมั่นสิ่งทั้งหลาย ไม่ว่าหัวใจใดท่านเรียกว่าหมู่สัตว์ด้วยกัน สดุด แปลว่าผู้ข้อง ผู้ติด

การข้ามโลกข้ามกันที่ตรงนี้ ล้างโลกล้างที่ตรงนี้ โลกที่สกปรกที่สุดก็คือ โลกที่เต็มไปด้วยกิเลสตัณหาอาสวะ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหา นี้คือตัวสกปรกครอบหัวใจสัตว์โลกอยู่ ใจจึงหาความวิเศษไม่ได้ เมื่อสติปัญญา ศรัทธา ความเพียร ชะล้างเข้าไปหรือปราบปรามเข้าไป สิ่งเหล่านี้จะพังลง ๆ แตกกระจายลงไปโดยลำดับลำดับจนไม่มีอะไรเหลือแล้ว นั้นแลความวิเศษคือจิตดวงที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ เหนือสิ่งใด ๆ ในสามแดนโลกธาตุไม่มีอะไรเหมือน นั้นแลคือจิตแท้ นั้นแลคือธรรมแท้ ที่เป็นผลขึ้นมาจากแบบแปลนคือตำรับตำราที่ท่านสอนไว้ สอนให้เข้าสู่จุดนี้ต่างหาก ไม่ใช่มรรคผลนิพพานจะอยู่กับคำสอนนั้นเท่านั้น อันนั้นเป็นแปลน อันนั้นเป็นตำรับตำรา สอนเข้ามาเพื่อถึงความจริงอันนี้ นี้แลเป็นตัวมรรค นี้แลเป็นตัวผล นี้แลเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นผู้หลุดพ้นคือผู้นี้ นี้ละถ้าพูดว่าบ้าน ก็นี่คือบ้าน นั้นเป็นแปลน นี้เป็นบ้านสำเร็จอยู่ที่ตรงนี้

ขอให้พากันประพฤติปฏิบัติอย่าทอดอ้อย อย่าชินชากับความทุกข์ทั้งหลาย มันเคยทุกข์มานานแล้วน่าเช็ดหลาบ พระพุทธเจ้าองค์ศาสดาของเราทรงเช็ดหลาบมาเต็ม

พระทัยแล้ว ได้ตรัสรู้ธรรมขึ้นมากระเทือนสามแดนโลกธาตุ เพราะความหลุดพ้นจากความกดขี่บังคับของวิญจกรวิภูจิต สังสารจักรก็ได้แก่กิเลส กษัตริย์วิญจกรก็ได้แก่ กิเลส ตัวครอบหัวใจไว้ไม่ให้มีทางออกได้เลยนี้แล เมื่อพระองค์ถึงขั้นวิเศษสมบูรณ์แล้วจึงมีพระเมตตาต่อสัตว์โลกจนหาประมาณไม่ได้ ไม่มีใครจะมีความรู้ความฉลาดแหลมคมนำอุปายความหลุดพ้นแห่งการเปลื้องทุกข์ออกจากใจของมวลสัตว์ได้ ยิ่งกว่าพระพุทธรเจ้า มีพระพุทธรเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้นที่ทรงค้นพบ โดยไม่มีครูมีอาจารย์ มีใครมาแนะนำสั่งสอนเลย แต่ทรงเป็นสัจัญญ์ ทรงค้นพบเอง รู้เองเห็นเอง บริสุทธิ์เอง แล้วนำพระโอวาทเหล่านี้ออกมาสั่งสอนสัตว์โลก ตั้งแต่หลังจากตรัสรู้แล้วจนกระทั่งวันปรินิพพาน พระองค์ไม่เคยลดละในการสงเคราะห์โลก ไม่ว่าจะเป็โลกใด ควรสงเคราะห์ด้วยอรรถด้วยธรรมด้วยวิธีการใด เป็นสงเคราะห์ทั้งนั้น ไม่มีใครเป็นคู่แข่งพระพุทธรเจ้า

ถ้าพูดถึงหลักวิชาธรรมที่ทรงสั่งสอนสัตว์โลกก็ไม่มีสัตว์ตัวใดรายใด จะมีวิชาประเภทนี้เป็นคู่แข่งกับพระพุทธรเจ้า อุปายในการแนะนำสั่งสอนสัตว์โลก ก็ไม่มีใครฉลาดแหลมคมยิ่งกว่าพระพุทธรเจ้า ถ้าพูดถึงเรื่องความบริสุทธิ์วิเศษ ใจที่บริสุทธิ์วิเศษก็ไม่มีใครเป็นคู่แข่งพระพุทธรเจ้า มีพระองค์เดียวเท่านั้นในชั้นเริ่มแรกที่ได้ตรัสรู้ขึ้นมา

การทำประโยชน์ให้โลกจึงไม่มีใครเสมอพระพุทธรเจ้า ทรงทำได้ทั้งสามโลกธาตุ อุปายวิธีการสั่งสอนทุกอย่างไม่ต้องหามาจากไหน ไม่ต้องศึกษาเล่าเรียนมาจากที่ไหน คัมภีร์ใด จากครูใด อาจารย์ใด ทรงชวนชวยโดยลำพังพระองค์เอง ด้วยหลักของสัพพัญญูอันเป็นหลักประจำองค์ของศาสดาแต่ละพระองค์ ๆ เป็นอย่างนั้น และการสั่งสอนสัตว์โลก พระพุทธรเจ้ามีเวลาเมื่อไรนับแต่ตรัสรู้แล้ว ในหลักพุทธรกิจ ๕ ก็บอกไว้แล้ว นี่หมายถึงเป็นกาลเวลานะ

ตอนบ่าย ๓ โมง ๔ โมงเย็น ประทานพระโอวาทแก่ไพร่ฟ้าประชาชน นับแต่พระมหากษัตริย์ลงมาโดยลำดับถึงประชาชนคนธรรมดา

ตอนค่ำก็ประทานพระโอวาทแก่พระสงฆ์เป็นประจำ

พอเที่ยงคืนก็ประทานพระโอวาทและแก้ปัญหาเทวดาตามชั้นภูมิต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าและทูลถามปัญหาแก่พระพุทธรเจ้า ตั้งแต่พรหมโลกลงมาถึงภุมมเทวดา คือ รุกขเทวดา อากาศเทวดา

พอปัจฉิมยาม ทรงเล็งญาณดูสัตว์โลก ญาณคือความละเอียดแหลมคมแห่งความรู้ที่ไม่มีใครเป็นคู่แข่ง ทรงเล็งดูสัตว์โลก ว่าผู้ใดมีอุปนิสัยสามารถที่จะบรรลุนิพพานหลุดพ้นจากทุกข์ได้ในกาลรวดเร็ว แต่จะเป็นอันตรายต่อชีวิตเสียก่อน จะไม่สมหวัง ผล

ที่ฟังจะได้รับเต็มหัวใจนั้นจะขาดสะบั้นลงไป เพราะอันตรายแห่งชีวิตจะมาถึงก่อน พระองค์ก็เสด็จไปโปรดผู้้นก่อนใคร นะ

ตอนเช้าก็เสด็จออกบิณฑบาตโปรดสัตว์โลกด้วยพระเมตตาจริง ๆ ไม่ได้ไปด้วย ความโลเลโลกเลกในเรื่องอาหารโลกามิสทั้งหลาย แต่ไปด้วยหลักของศาสนา ไปด้วย พระเมตตา ไปด้วยความสงสารสัตว์โลกจริง ๆ ใครได้เห็น ใครได้ยินได้ฟังเวลารับสั่ง แม้เพียงประโยคเดียวเท่านั้นก็เป็นสิริมงคล มหามงคลเต็มที่แล้ว วัตถุไทยทานที่เขามา บริจาคท่านผู้บริสุทธิ์พิเศษตั้งพระพุทธเจ้า จะประมาณได้ยังไงว่ามีผลอันยิ่งใหญ่ขนาดไหน จึงเรียกว่าโปรดสัตว์โลก เห็นก็เป็นการโปรด ได้ยินก็เป็นการโปรด เขา ทำบุญมากน้อยเป็นการโปรดทั้งนั้น

หากจะว่างบ้างก็หลังเสวยพระกระยาหารแล้ว ได้พักบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็น บางกาลบางเวลา แล้วประชาชนเมื่อมีความเคารพเลื่อมใสพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว ทำไม เขาจะไม่มากลางวัน แม้แต่เพียงวัดป่าบ้านตาดเราเนี่ย อย่างผมซึ่งเท่ากับหนูตัวหนึ่ง เท่านั้นก็ยังยั้งมีประชาชนมาหา กลางวิกาลกลางวันเขาก็มา เวลาไหนเขาก็มา เขาไม่เห็นมี กำหนดกฎเกณฑ์อะไร นี่เขามาเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่ออรรถเพื่อธรรม เพื่อเคารพกราบ ไหว้ศาสตาคณะเอก ทำไมจะมีเวล่ำเวลาจำกัดจำเขี่ยถึงขนาดไม่มีคนมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ในเวลาที่นอกจากพุทธกิจแสดงไว้ ชาวพุทธเราเชื่อแน่ว่า ต้องมีคนมาเฝ้านอกเวลาไม่ สงสัย

นั่นหมายถึงหลักใหญ่ที่พระพุทธเจ้าทรงทำตามพระวิสัยของพระองค์ ที่เรียกว่า พุทธกิจ ๕ คืองานของพระพุทธเจ้า ส่วนปลีกย่อยกลางวิกาลวันนี้ก็ต้องมี ล้วนแล้วแต่ การสงเคราะห์โลกทั้งนั้น เราพิจารณาซิ

แล้วใครในโลกนี้ที่จะทำประโยชน์ให้โลกได้ยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า สอนโลกก็สอน ได้ถึงสามแดนโลกธาตุ มนุษย์สอนกันไม่เห็นได้เรื่องได้ราว มนุษย์ตาตา ๆ มองเห็นกัน อยู่ด้วยกันนี่ยังสอนกันไม่ลง สอนกันไม่ได้ จะอวดตัวว่าทำประโยชน์ได้กว้างขวาง อย่างไร ใครจะเชื่อได้ลงคอ แม้ตัวเองยังสอนตัวเองไม่ได้ บางครั้งมันเถลไถลยิ่งกว่า ช้างตกมัน พระพุทธเจ้าทรงสอนได้ทั้งเทวบุตรเทวดา แล้วใครจะทำประโยชน์ได้ยิ่งกว่า พระพุทธเจ้า ลองพิจารณาซิ

นี่ละอำนาจของธรรม อำนาจแห่งความดี อำนาจแห่งความศักดิ์สิทธิ์พิเศษของใจ ที่บริสุทธิ์แล้ว อำนาจของธรรมที่เกิดขึ้นจากพระทัยที่บริสุทธิ์แล้วนั้นมีอำนาจมาก เป็น ความจริงเต็มสัดเต็มส่วน

การแนะนำสั่งสอนผู้ใดรายใดก็ตาม ทรงทราบทั้งพระญาณภายในจิตใจ ถ้าเป็น หมอก็เป็นหมอปริญญาเอก พอมองเห็นคนไข้ยังไม่ทันถามด้วยซ้ำ รู้แล้วและวางยาถูก

ปีบ ๆ ไม่ได้เหมือนหอมเถื่อน หอมเถื่อนนั้นติดกันอยู่มากทำให้คนตายเยอะ ถ้าหอม
 ปริณญาที่เรียนมาด้วยความถูกต้องแม่นยำแล้วจะได้ผลประโยชน์มาก นั่น นีองค์
 ศาสตราคือองค์ปริณญาธรรมอันเอกไม่มีใครเสมอแล้ว เอกคือธรรมแห่งเดียว ใจ
 บริสุทธิ์ดวงเดียว วิเศษอยู่ในนั้น นำธรรมออกมาจากตรงนั้นมาสั่งสอนโลกจะผิดไปที่
 ไหน ใครจะสั่งสอนโลกได้ถูกต้องแม่นยำและถึงใจยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าไม่มี นี่ถึงว่า
 พระองค์ได้ทำประโยชน์ให้โลกได้กว้างขวางมากมายจนไม่มีประมาณ

รองลำดับลงมาก็คือสาวก เพราะเป็นผู้รู้จักเห็นจริง สิ่งที่รู้จักเห็นจริงนั้นนำมา
 สั่งสอนหรือนำมาพูดให้ใครฟังก็ตาม จะมีความสะทกสะท้านที่ไหน เมื่อได้เห็น
 ประจักษ์ ได้รู้ประจักษ์ใจแล้ว แม้แต่เราเห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหูต่อกัน เรายังไม่เห็น
 สะทกสะท้าน ก็เราไปเห็นสิ่งนั้นเอง เราได้ยินเองเรื่องนั้น เราพูดได้ แม้แต่เด็กก็ยังพูด
 ได้ นี่พระพุทธเจ้าทรงรู้ประจักษ์พระทัยแล้ว ทำไมจะสั่งสอนโลกผิด ๆ พลาด ๆ ไปได้
 จึงเชื่อแน่ว่าไม่ผิดไม่พลาด และตรงตามหลักแห่งสาวกชาตธรรมนั้นแล นี่เรื่องความ
 วิเศษของจิตเป็นเช่นนั้น

พลังของจิตของธรรมไม่มีอะไรเสมอ เมื่อกิเลสมีพลังมาก พลังของจิตของธรรม
 เกิดไม่ได้ มีไม่ได้ มีแต่พลังของกิเลส การแสดงออกทางหู ทางตา ทางจมูก ทางลิ้น
 ทางกาย ตลอดถึงอวัยวะทุกส่วนที่แสดงออกเพราะอำนาจของกิเลส ใครก็รู้กันเห็นกัน
 ทั้งนั้น เป็นยังไง เช่น ความกริ้วความโกรธ ความไม่พอใจแสดงออกมาเป็นยังไงเรื่อง
 ของกิเลส ความพอใจก็เป็นเรื่องของกิเลส แสดงออกมาเป็นยังไง ใคร ๆ ก็รู้เพราะต่าง
 คนต่างก็เป็นคลังกิเลสด้วยกัน

แต่ส่วนธรรมะที่บรรจุอยู่ในพระทัยของพระพุทธเจ้าและใจของพระสาวก หรือ
 ครูอาจารย์ใดก็ตามที่ท่านถึงความบริสุทธิ์แล้ว พลังใจของท่านที่บริสุทธิ์แล้วนั้นเป็น
 อย่างไร ไม่มีใครทราบ ไม่มีใครรู้ เพราะฉะนั้นในเวลาท่านแสดงออกด้วยกิริยาท่าทาง
 ต่าง ๆ เช่น ในลักษณะซึ่งขังตั้งตั้งดูว่ากล่าวซึ่งเป็นพลังของธรรมล้วน ๆ เขาก็เห็นว่า
 ท่านโมโหโทโส เขาก็ว่าท่านเป็นคลังกิเลส มีแต่ความโกรธ ความโมโหโทโสสั่งสอนโลก
 สั่งสอนมนุษย์มนา ทำไมจึงดูว่าอย่างนั้นให้เขา เขาหาได้ทราบไม่ว่านั่นคือพลังของธรรม
 ที่แสดงออกมาด้วยความบริสุทธิ์ใจล้วน ๆ เพราะเขาไม่เคยรู้ เขาไม่เคยเห็น เขาจึงคิด
 ว่าท่านโกรธท่านโมโห

ทั้งนี้เนื่องจากธรรมไม่มีเครื่องมือแสดงออกเป็นของตน ร่างกายเหล่านี้เป็น
 เครื่องมือของกิเลส เป็นวิบากของกิเลสต่างหาก วิบากได้แก่ผลที่เกิดขึ้นมาจากกิเลสพา
 ให้เกิด จึงเป็นเครื่องมือของกิเลส เมื่อกิเลสได้ถูกปราบแหลกละเอียดลงไปไม่มีเหลือ
 แล้ว ขันธอันนี้จึงกลายมาเป็นเครื่องมือของธรรมโดยปริยาย ธรรมจึงอาศัยขันธอันนี้

เป็นเครื่องแสดงออก ดังพระพุทธเจ้าประกาศธรรมสอนโลก ก็ต้องอาศัยธาตุชั้นธัมมอันนี้ แล เสด็จไปที่นั่นที่นี้ การแสดงอรรถแสดงธรรมล้วนแต่ใช้ชั้นธัมมนี้เป็นเครื่องแสดงออก ทั้งนี้ ส่วนธรรมอยู่ในพระทัย ธรรมที่อยู่ในพระทัยระบายนอกมาทางชั้นธัมมให้โลกได้ เข้าอกเข้าใจการแนะนำสั่งสอน

หากว่าธรรมมีเครื่องมือเป็นของตนแล้ว จะไม่มีอะไรสวยงามและวิเศษวิโสยิ่งกว่าลวดลายของท่านผู้มีธรรม และพลังของธรรมแสดงออกมาให้โลกเห็นนั้นเลย และไม่มีอะไรเป็นคู่แข่งได้ แต่นี้ธรรมไม่มีเครื่องมือเป็นของตน การแสดงออกโลกจึงเข้าใจได้ยาก และมักเข้าใจว่าเป็นเรื่องของกิเลส ความโมโหโทโสกันไปเสีย เมื่อพลังของธรรมแสดงออกมาในลักษณะเช่นนั้น เพราะเครื่องมือนี้เป็นเครื่องมือของกิเลส กิริยาที่แสดงออกจึงคล้ายคลึงกัน ทั้ง ๆ ที่อันหนึ่งเป็นพลังของธรรม อันหนึ่งเป็นพลังของกิเลส แต่ก็เครื่องมืออันเดียวกัน จึงทำให้ผู้ได้เห็นได้ยินเข้าใจและตีความหมายว่าท่านเป็นคลังกิเลสไปเสีย ทั้งที่ใจท่านเป็นคลังแห่งวิสุทธิธรรมล้วน ๆ

ขอพูดดยอกย้อนกลับมาถึงเรื่องสมถวิปัสสนาอีก นี้ละทางเพื่อความพ้นทุกข์พ้นที่ใจ เรื่อย่าเข้าใจอย่าสำคัญว่าจะไปพ้นที่โน่นไปพ้นที่นี้ ไปพ้นบนดินฟ้าอากาศที่ไหน พ้นที่ใจเพราะทุกข์อยู่ที่ใจ เครื่องผูกมัดอยู่ที่ใจ ปลดเปลื้องด้วยธรรม ปลดเปลื้องที่ใจ แก่กันที่ใจ พิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงดังที่อธิบายมานี้ แล้วความสงบของใจที่เราเคยได้ยินแต่ชื่อว่า สมถิ ๆ ในตำรับตำรา ก็จะปรากฏเป็นตัวบ้านตัวเรือนคือเป็นองค์ธรรมขึ้นมา คือสมถิธรรมขึ้นภายในใจของเรา คำว่าวิปัสสนาก็เหมือนกัน จะปรากฏความรู้แจ้งเห็นจริงขึ้นมาประจักษ์ใจ

สิ่งที่เคยยึดเคยถือเคยสำคัญมั่นหมายพังทลายลงไปหมด เพราะอำนาจแห่งวิปัสสนาความรู้แจ้งเห็นจริง ปล่อยวางไว้ตามเป็นจริง ก็จะปรากฏเป็นร่างแห่งธรรมประเภทต่าง ๆ ขึ้นมา คือธรรมแสดงขึ้นมาที่ใจ ชำระลงไป ๆ จนกระทั่งไม่มีอะไรเหลือมันเกาะอยู่ที่ตรงไหนกิเลสนะ ปัญญาฟาดฟันเข้าที่ตรงนั้น เผาที่ตรงนั้น เกาะอยู่ในรูป พิจารณาทางรูปจนเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงแล้ว ก็เหมือนกับเผากิเลสไปในตัวเสร็จ ความยึดมั่นถือมั่นพังทลายลงไปเพราะกิเลสพัง ความยึดมั่นถือมั่นก็ต้องพังเพราะเป็นบริษัทบริวารของมันและกัน

เอ้า จิตไปติดอยู่ที่เวทนา ความสุข ความทุกข์ เจย ๆ ปัญญาหยั่งลงไป เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นความจริงแต่ละอย่าง ๆ เท่านั้น ไม่ใช่เป็นสัตว์เป็นบุคคล ปัญญาหยั่งทราบลงไป อันนี้ก็พัง สัญญา สังขาร วิญญาณที่กิเลสเข้าไปถือถือว่าเป็นเจ้าของ กิเลสพังลงไป ๆ ไม่มีที่อยู่ ไม่มีที่เกาะ ไม่มีที่อาศัย ถูกอาวุธคือสติปัญญาฟาดฟันหันแหลกเข้าไป กิเลสวิ่งเข้าสู่โมงค์ได้แก่จิต ที่นี้เอวิชชาล้วน ๆ อยู่ที่นั่น

กึ่งก้านสาขาของอวิชา บริษัทบริวารของอวิชาที่แผ่กระจายออกมาภายนอก ถูกสติปัญญาตีตอนเข้าไปจนกระทั่งไม่มีที่อยู่ ก็วิ่งเข้าสู่จิต พิจารณาที่จิตอีกด้วย สติปัญญาอัตโนมัติ ในครั้งพุทธกาลท่านว่า มหาสติมหาปัญญา เมื่อพินิจพิจารณา ฝึกซ้อมอยู่ไม่หยุดไม่ถอย ไอ้เรื่องความล้มลุกคลุกคลานนั้น มันลุกได้ตั้งได้จะว่ายังไง สติปัญญาประเภทนี้ก็กลายเป็นสติปัญญาที่เกรียงไกรขึ้นมา ท้นต่อเหตุการณ์ ท้นต่อกลลมายของกิเลสทุกประเภท จนกระทั่งตีตะล่อมเข้าไปสู่จิตดวงเดียว แล้วฟาดฟันท้น แหกกันเข้าไปที่นั่นอีก

การพิจารณาอวิชาอยู่ที่จิต ก็พิจารณาเช่นเดียวกับสภาวะธรรมภายนอก เป็นแต่เพียงว่าไม่มีอสุภะอสุภัง แต่เป็นเรื่องของ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพราะกิเลสนั้นเป็น สมมุติ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ครอบคลุมกับสมมุตินั้น พิจารณาซิ มันเป็นที่ไหน จนกระทั่งแยกแยะกันได้แตกกระจายลงไปไม่มีอะไรเหลือแล้ว ที่นี้ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็หมดปัญหาไป มหาสติมหาปัญญา ก็หมดหน้าที่ไปเมื่อกิเลสดับไปหมดแล้ว อะไรที่รู้ว่ากิเลสดับไป อันนั้นแลคือธรรมชาติที่บริสุทธิ์ จิตที่บริสุทธิ์อันนั้นแล คือธรรมวิเศษ จิตกับธรรมเป็นอันเดียวกัน นี่ละการสัมผัสธรรม ตาไม่สามารถสัมผัสธรรมได้ หูไม่สามารถสัมผัสธรรมได้ จมูก ลิ้น กาย ไม่สามารถสัมผัสธรรมได้ เพราะธรรมไม่ใช่วิสัยของ ตา หู จมูก ลิ้น กายจะสัมผัสสัมผัสกันได้ แต่เป็นวิสัยของใจอย่างเดียวเท่านั้น

จงเริ่มปฏิบัติกันเพื่อความสัมผัสธรรมตั้งแต่ สมถธรรม วิปัสสนาธรรม ขึ้นไป จนกระทั่งถึงวิมุตติธรรม จะนอกเหนือจากจิตนี้ไปไม่ได้เลย เอาลงตรงนี้ซิ พิจารณาตรง นี้ ให้ได้เห็นชีวาคความหลุดพ้นเป็นยังไง และให้ได้เห็นชัด ๆ ประจักษ์ใจซิว่า มนุษย์เราก็คือ สัตว์ทั้งหลายก็ดี เกิดแล้วตายหรือตายแล้วสูญ หรือตายแล้วไม่สูญมันเป็นยังไง จะไม่นอกเหนือจากการพิจารณานี้ไปได้ จะรู้กันโดยตลอดทั่วถึง เคยเกิดแก่เจ็บตายมาก็ ภพก็ชาติ จะประมวลมาสู่จิตดวงเดี่ยวนั้นว่า อวิชาปัจจุชา ตัวเดี่ยวนั้นเท่านั้น พาให้สัตว์ เกิดแก่เจ็บตาย เพราะมันเป็นเชื้ออันสำคัญฝังอยู่ภายในใจ พอพังอันนี้ลงหมดแล้ว ที่นี้ จิตตายใหม่และสูญใหม่ นั้น จิตตายและจิตสูญจะบริสุทธิ์ได้ยังไง พระพุทธเจ้าทรงปราบกิเลสพังลงไปหมดแล้ว พระองค์สั่งสอนสัตว์โลกได้เพราะจิตบริสุทธิ์ ถ้าจิตบริสุทธิ์นั้นตายและสูญไปแล้วจะเอาอะไรไปสอนโลก เอาให้เห็นชัด ๆ ซิ

สนทสิฏฐิโก ความเห็นเอง ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ รู้ที่นี้ไม่ได้รู้ที่ไหน ปฏิบัติที่ตรงนี้ แก่กันที่ตรงนี้ ไม่มีคำว่ากาลนั้น สถานที่นั้นที่นี้เป็นมรรคผลนิพพาน หรือ ล้นสุดมรรคผลนิพพาน แต่มีอยู่ที่ใจของเราแน่ กิเลสก็ห้อมล้อมอยู่ที่นี้ จึงทำให้สัตว์ โลกโง่หลงมกมายไปตามมันว่า มรรคผลนิพพานหมดเขตหมดสมัยแล้ว ปฏิบัติเท่าไร ๆ ก็ไม่รู้ไม่เห็น ก็ไม่เห็นยังไงเมื่อกิเลสปิดหุ้มมันอยู่ กิเลสหลอกมันอยู่เวลานั้น คำพูด

เช่นนั้นก็เป็นการพูดที่ถูกกิเลสหลอกต่างหากนี่ เมื่อเวลาบุกเบิกเพิกถอนออกไป ทีนี้ตัวจอมปลอมที่ว่ามรรคผลนิพพานไม่มีก็แตกกระจายออกไป อะไรคือมรรคผลนิพพาน ก็คือการปราบกิเลสเรียบนั้นแลคือมรรคผลนิพพาน จะเป็นที่ไหนไป

เอาให้จริงจังชินกปฏิบัติ ให้รู้ให้เห็นซิ ธรรมะของพระพุทธเจ้าไม่ใช่ตุ๊กตาเครื่องเล่นของเด็กนี่วะ พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาองค์เอก ทำไมธรรมไม่เป็นธรรมเอก เราปฏิบัติแบบลุ่ม ๆ ดอน ๆ จะให้เห็นของจริงได้ยังไง จงเอาให้เห็นของจริงซิ อยู่ที่จิตไม่ได้อยู่ที่ไหน อย่าไปหลงมกมายกับมนต์คนว่า กาลนั้นสถานที่นั้นเป็นเวลาที่มีมรรคผลนิพพานมี ไม่มีหรือสูญสิ้นไป ใครปฏิบัติยังไงก็ไม่มีมรรคผลนิพพาน มรรคผลนิพพานสิ้นสุดไปแล้ว นั้นมันโมฆบุรุษ บุรุษตาฟาง บุรุษตาบอด อย่าไปเชื่อถ้าไม่ยอมจมไปกับมันนะ

พุทธ ธรรม สงฆ์ สรรณ คัจฉามิ ให้เชื่อตรงนี้ ไปเชื่ออะไรคนหูหนวกตาบอด มันพูดออกมาด้วยความโง่หลงมกมาย เพราะกิเลสครอบห้วมันต่างหาก พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ กิเลสไม่ได้ครอบท่านนี่นะ นี่ละเป็นสาระของพวกเรา เอาตรงนี้เป็นหลัก ตายก็ตายเถอะ เราเคยเกิดเคยตายมาก็ภพก็ชาติแล้ว ทุกข์เท่าไร เอา ทุกข์ทุกข์เพราะการต่อสู้กับกิเลสเพื่อเอาตัวรอดเป็นยอดคนยอดเรา เราไม่เคยทุกข์หรือเราเคยทุกข์มาแล้ว ทำไมเราไปกลัวอะไรกับทุกข์ในการต่อสู้กับกิเลส เอาให้จริงให้จังซิ

รู้สึกเหนื่อย เอาละเพียงเท่านี้ ยังไม่ถึงไหนเลย โรคหัวใจเป็นอย่างนี้แล มันไม่ฟังเทศน์ฟังธรรมกับใครทั้งสิ้น